

501-77

A Q V I L A
A V S T R I A C A
S V B Q V A

IMPERATORES AVSTRIACI

Ab ALBERTO II. HONORIFICO vsquè ad FERDINANDVM III. & IV.

OCCIDENTIS IMPERATOREM L.
*ELOGIIS, HIEROGLYPHICIS,
Numismatibus, Insignibus, Symbolis, Imaginibus Antiquis ad
vium exhibentur exculpti, & longa historiarum
serie exarati.*

Vt nihil relictum sit, quod prisca, vel hodierni habeant annales;

Sed Diplomata, Leges, Indulta, Genealogiæ, Donationes, Priuilegia offeruntur congesta.

INSERVNTVR ET REGVM PRINCIPVMQVE

*Imagines, Nummi Honorarij, Castrenses, Triumphales, Votivi, Missiles, &c.
qui sanguine, fœdere, bello Imperatoribus iuncti, occurrunt in Opere.*

*Subjicitur cuique Cesarum Appendix Symbolica, Sacrolegalis, & Historicopolitica, in qua Symbolis
& hieroglyphicis, are affabrè exculptis, pinguntur, & explanantur.*

A V C T O R E

J O A N N E P A L A T I O

I.V.D. in Veneto Gymnasio Professore Publico, &c.

S V P E R I O R V M P E R M I S S V.

V E N E T I I S, M. D C. L X X I X.

Ex Typographia Andreæ Poleti.

S V M P T I B V S A V C T O R I S.

Prostant sub Signo Fortunæ, & Navis, aliorumque.

ALIVDA

ALIVDA
ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

ALIVDA

AUGVSTISSIMO

Romanorum Imperatori

LEOPOLDO

HUNGARIÆ BOHEMIÆQ; REGI

ARCHIDVCI AVSTRIÆ &c.

TRIVMPHATORI INVICTISSIMO, PATRIÆ PATRI

Vita, Salus, & Victoria.

D. D. D. IO: PALATIVS.

I ab Aquilone panditur omne malum, sic venit ab Austro Deus; invictissime Caesar. Aquila Orbem pervagata uniuersum non habens, ubi reclinaret caput, quiescit in capite Austria, Iouem sortita suum. Hic genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut habitet in Domo Domini, ut habitat Dominus in Domo Austriae. Iuncti foedere sempiterno fecit Austrios Deus Deos suos, qui in purpura & sago gererent Sacerdotium.

Rudolphi, Caroli, Maximiliani, Ferdinandi viuunt, & in aeternum uiuent non Castores, & Polluces Latij prophani, sed vigiles, atque custodes Hierusalem Sancta. Tantorum Caesarum (quibus non fuit Sacerdotium usurpare ad firmamentum potentiae, sed venerari in religionis testimonium) tu Leopolde generosa propago, nouam instrues Imperatorum phalangem, qui tuo discant a nomine etiam dormientes veluti Leones excubare ad tabernaculum foederis. Sed cui alloquor? Casari vel Sacerdoti? anxium facit cura religionis in Rege pio. Legitimè imperes? hareo: quòd Imperium Ecclesia surripuerit Imperatorem. Datus Deo, unde venisti ad homines? Ab Ecclesia ad regnum veluti Dominus de Caelo descendens, ut dares gloriam Deo, hominibus pacem, regnum primò iniisti Apollolicum, ubi Euangelium doceres verbo, firmares exemplo. Nondum Caesar hereditatem etiam spreuisti paternam, & quasi aere alieno grauata, non nisi legis sed Euangelica beneficio receuisti. Veniens non pacem missurus, sed in hereticos gladium, primum foedus percussisti cum Deo, ut Deum populis restitueres, populos Deo. Inuita aula, inexorabilis arbiter regnum a seueritate exorsus, nihil te ignouisse agnosco, quòd Deum perderet. Imo in fanore duxisti, regnum etiam perdere, ne Deum perderes. Legi nouam ad eundem hereditatis formulam, quam Regibus imposuisti seruandam, Dominus pars hereditatis meae, & calicis mei; tu es, qui restituas hereditatem meam mihi. Restituet oppidò, vel inter debitorum nomina Deum ipsum recense, ut det tibi

Destinatus Sacerdos Leopoldus erat.

Regnum Hungariae.

*Verba Cae-
saris dedi-
gnantis re-
gnum, si
nolit esse
Catholicum.*

tibi gentes hereditatem tuam , & possessionem tuam terminos terræ . *Plaudite vos Reges , resonate Principes , quos viribus auitis etiam priusquam Aquila fulciretur Romana , folio restituit , ut triumphator imperium adiret per mania Danie , & Polonia pristinis restituta Dominis , solo Leopoldi gladio : Dextera Domini fecit virtutem . Dextera Domini exaltauit eum , ut in Rabsacibus undis Pharaonem demergeret cum curribus suis . Stetit unda , Turcico furore gravida , & tantum intumuit , donec ferret in malacia naufragium . Demersit tyrannus , etsi Othomannus : sed Pax emerfit (quæ tribus iam lustris Romanam illustrat plagam . Sic militat Æther , & coniuurati veniunt in classica venti ; cum Ius non furor armâ ministrat . O dignam Cesare vocem ; (non melius loqueretur Deus , si ad homines loqueretur) cum Aquilam laxaturus in Gallos , armorum innocentiam non ad Aquas probasti Contradictionis , sed in sanguine Christi , ut ream ageret Maiestatem tuam , si ad libidinem imperij , gladio abutereris iustitiæ . Nouus Abraham nec filio parcens vnigenito , cum eius morbo tentatus lethali ad aram Christi obtulisti , ut fieret voluntas Domini , designasti semen tuum sicut stellas Cœli , & velut arenam , quæ est in litore maris . Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum . A Rudolpho I. ad Ferdinandum II. Aquila peruagata Zodiacum , nouam per Ferdinandum III. exorsa in Cœlo semitam , non deficiet , donec Orbem impleat & orbis . Cadet tandem & ipsa , sed cum erit vnum ouile , & vnus pastor . Sistema hoc Cœli , misericordis est quidem , sed & currentis opus , quo manus Austriaca virtute , & consilio dominabitur Astris . Tuos ne pigeat , Cesar , audire labores ; nam aduena & peregrinus non iniuria , nec beneficio cognitus iure potest dicere quæ sentit , & sentire quæ velit . Hoc vnum sentio , te humiliter de tua Maiestate sentire , & solum in Domino sperare , ut te regnante , sit Gloria in Altissimis Deo , & in terra Pax . Accipe interim Froauum tuorum annales , quos ad pedes pronoluitus humilis offero . Fastos tuos Pax dabit Vniuersi .*

Etiam priusquam eligeretur Cesar, Polono intulit auxilia.

Victoria in Turcas.

Verba Cesaris antequam moueret in Gallos.

Filium morbo tentatum Deo offert.

I

M O N A R C H I Æ

O C C I D E N T A L I S

LIBER QVADRAGESIMVSPRIMVS.

C A P V T P R I M V M.

ALBERTVS II. HONORIFICVS

Ex Auftriacis Quartus hoc in volumine Primus

O C C I D E N T I S I M P E R A T O R X L I.

1. Reges cur amandi. 2. Regia maiestas in quo consistat?
3. Hieroglyphicum Alberti II. Imper. natalia.
4. Austria habenas suscipit. 5. forma corpo-

- ris. 6. Caesar designatur ab antecessore.
7. Vxor Alberti. 8. vita breuis 9. Caesar eligitur. 10. electus plangit. 11. Turcas vincit. 12. mors. 13. pro hostibus rogat.

I.

Ur amandi sint Reges? apud Senecam ep. 73. quæstio est, quam soluere lemmate suo Tullius docuit, *Ideo Legibus seruimus; ut magis liberi viuere valeamus.*

De Legibus. Idem in Regibus, & Principibus illis dicas: quibus multum nos debemus, quorum administratione, ac prouidentia pingue populo contigit otium.

O Melibæ Deus nobis hæc otia fecit.

Namque erit ille mihi semper Deus.

Ille meas errare boues (ut cernis) & ipsum

Ludere quo vellem, calamo permisit agresti.

Quanti æstimemus hoc otium, quod inter Deos agitur, quod Deos facit, vnde Maiestas

Regi, & populo quies; inspice *Alberti II.* hieroglyphicum, vbi in sede residet Maiestatis. Latera eius stipant Leones, fortitudinis symbolum; Tenet alter Iustitiæ gladium; legum Codicem alter: quia Imperatoria Maiestas non minùs debet legibus armari, quàm armis decorari; *Vt utrumque tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernari, et Princeps Romanus nò solum in hostilibus prælijs victor existat, sed etiã per*

legitimos tramites, calumniantiũ iniquitates expellat; & fiat tã iuris religiosissimus, quàm victis hostibus triũphator magnificus. Stat itaq; subitùs *Alberti II.* Imperatoris pedes prostrata Iniuria; nec longe securè quiescunt pueri, symbolum innocentia. Hæc est Regia Maiestas.

Iustianus in princ. In-

Regia Maiestas in que stet?

ALLVSIO AD HIEROGLYPHICVM.

I.

ENtibi regnantē, pede cui violentia pressa est,
Cui duplici Insons grex Tuta Leone iacet,
Credito Honorificum pictæ sub imaginis umbra,
Albertum, eximium, crede, latere Ducem.
Boiorum hic regno insignis, Diademate clarus
Hunniadum, sceproque inclytus Imperij,
Iustitia exemplar, Princeps, pietatis auita,
Vinaque prudentis regula mentis erat;
Dicere felicem vereor, tres namque coronas
Annus huic vnus contulit, & rapuit.

Io: Franc. Franzinus S. Theol. D.

I I.

Suscipit Albertus Regni Diadema, Secūdus,
Atque Paludatus, spirat ab Ore, Decus.
Est vbi Maiestas; Furor, & Violentia cedunt;
Aspectuque graui, territat Arma, Duces.
Leges vngue gerit Leo; cur Leo stringit, & Ensē?
Iuris an Is Doctōr? Miles an Ille fuit?

*Est Leo Rex nemorū; Beluis dat Iura, Superbus;
Atque Rebellantes, Vltor, & Ense, ferit.
Optimus hoc gemino pollet, nã Munere, Princeps;
Strenuus, ac Sapiens, Dux erit, Ore, Manu.
Aurea, quæ fuerant, redeunt sic Secula; Gentem
Annuit Innocuam Latus vterque Puer.
Legibus armatus Rex, Qui decoratus & Armis;
Posset, si vellet, vincere in Astra, Iouem.*

M. Anton. Molles S. Theol. D.

I I I.

Occidit Albertus, dum terno cingitur ostro,
Cernite vel regum quomodo vita fluat.
Stat duplex Leo: fert alter decreta regentum,
Ensem alter: debent sic sacra iura coli.
Liuida squallet humi pedibus calcata Tyrannis,
Ducit vbi in gyrum turba tenella pedes.
Discite qui regitis, quos poscat purpura mores,
Sit Princeps insons: sit pius: aqua colat.

I. B. P.

A ALBER-

ALBERTVS II. HONORIFICVS

OCCIDENTIS IMPERATOR XLI.

Sal. Ann.

Haëtenus homines natura genuit, nunc Deos
 A trigesima Olympiade surgit in Olympo Diespiter Austriæ
 ALBERTVS II. HONORIFICVS.
 Nec post *Rudolphi* Fortunam *Primigeniam*, *Fortuna Reuertens*,

III.

Alberti II. natalia

Minori poterat concipi sæculo.
Alberti IV. Mirabilia Mundi filius,
Alberti III. Patriæ Patris nepos,
Alberti II. Sapientis pronepos,
Alberti I. Triumphatoris abnepos,
 ALBERTVS prodit HONORIFICVS.

Suo *Non ex alieno* nomine docens,
 Honores Austriacis non ex miraculis nasci.

Nascuntur hïc Reges; alibi fiunt:

Creantur alij, hi generantur;

In naturam Familiæ conuerso Miraculo.

Sub tutela degens,

Natura inuita, curam gerens prouinciarum
 Pro annis canos habuit, non die, sed virtute maturos.

Vt *Angusta* ætate *Augusto* corpore,

Minor excederet maiores.

Canos non ob annos nactus, sed cum natus,
 Retrogradè viuens, vitæ gradus non agnouit,

Ingressus cum maiestate in Orbem terrarum,

Exultauit ut gigas ad currendam viam,

Ab Austrio Cælo egressio eius.

Atlas cum Austriæ Orbem sustulisset in humeris
 Pacem subditis, subditos Austriæ, Austriam sibi restituit.

Sublimi corpore sublimior virtus

Diù abscondi non potuit, Cæsarem habuit bucinatorem.

Exijt edictum à Sigismundo Augusto,

Vt sub ALBERTO describeretur vniuersus Orbis.

Nec aliter Rempublicam fore beatam, ni imperaret ALBERTVS.

Eius gladio Cæsari restituta Bohemia,

Dignum Cæsare reportauit munus; filiam,

Filia Regna, Regna Imperium.

Aureo imbre tres illi coronas *Minerua* pluit,

(Plures forsam non habuit)

Vt primus in Orbe ter vno coronaretur in anno.

Inter Germaniæ Principes *Aquila* diù vagata Romana,
 Ita ad ALBERTVM venit, vt se Austriacam faceret;

Recisis alis, ne recederet.

Eius si numeres annos? breui

Si pendas? vixit diù.

Biennij angustijs æquauit decadas,

Subacti *Sarmatæ*, & *Thaboritæ*,

Fecere semitam ad metam gloriæ.

IV.

Austria habenas suscipit cum duodennis esset.

V.

Forma corporis.

VI.

Cæsar designatur ab antecessore.

VII.

Vxor Alberti.

VIII.

Vita breuis.

IX.

Cæsar eligitur.

1411

1438

Septemviri rogari soliti, ALBERTVM rogarunt
 Fasces suscipere; Hungari verò despicere,
 Zelotypi ne Regem amitterent, si Cæsarem admitterent
 Annuit ALBERTVS Septemviris,
 Imperare voluit sed sibi; imperium renuendo.

X.
Electus plangit.

Aiebat, *metuo maiora meritis possidere,*
Et in castris non audire choros.

Dignus Principe metus,
 Ne inter Deos omittat Deum.

Populi plausum excepit planctu;
 Fœlix seruitus, ubi dominum lacrymatur pro seruo
 Quàm pius fuerit? respice lacrymantem
 Quàm fortis

XI.
Turcas vincit.

Amurathem solo terrore nominis expulit
 In Pannoniam venit, vidit, Turcarum Rex
 ALBERTVS vicit.

Fortunæ ille diffideret, vel causæ,
 Maluit terga dare, quàm pectus.

XII.
Mors.

Mors tamen & Mars agnata nomina
 Reducem extinxit in sinu victoriæ.

1439

Nulla arbor faciliùs inferitur lauro, quàm cupressus.
 Diù tamen viuunt, qui Deo viuunt,
 Et in sæculum explicatur Olympias, si prò Olympo.

XIII.
Pro hostibus rogat.

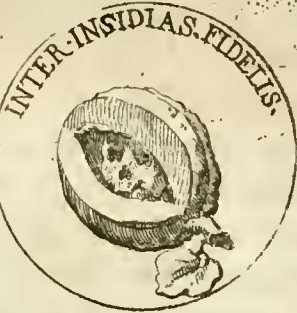
Cecidit, & simul cæcinit,
 Pro hostibus rogando.

Nec alia quàm Christi poterat obire morte,
 Qui Christi vitam subijt.

Par sibi non habens in mundo regnum,
 Meliorem quæsiuit in Cœlo Vitam, & vittam.

Fœnix dum moritur, oritur,
 Dum perit, parit, trahitque ex funere fœnus.

Monetam Alberti II. Imperat. & Symbola,
 vide pag. seq.

CATENA HISTORICA.

CAPVT SECVNDVM.

1. *Alberti II. Imper. natalia.* 2. *cur Monachus dictus, & Honorificus.* 9. *educatio, indoles.* 10. *statura.* 11. *uxor libri.* 13. *coronatur Rex Hungar.* 15. *Rex Bohemæ coronatur.* 17. *Barbaram Imperatricem soluit.* 18. *Cæsar eligitur.* 19. *eodem anno ter coronatus.* 20. *ab Hungaris impeditur, nè in Cæsarem eligatur.* 21. *imperium renuntiat.* 22. *lacrymatur.* 23. *coronatur Imperator.* 24. *Polonum hortatur, ut à Bohemia abstineat.* 28. *in Bohemiam ducit, Cuthnam expugnat.* 29. *Pragæ coronatur.* 31. *Pugnam offert Polono.* 37. *claudicat.* 40. *mouet in Turcas.* 42. *moritur.* 43. *morientis oratio.* 44. *plangitur.* 45. *virtutes.* 46. *religio doctos amat.* 47. *leges.* 48. *epitaphia.* 49. *& 10. symbola, moneta, quibus tota vita Alberti II. explicatur.*
2. *Albertus IV. Austrius Mirabilia Mundi dictus.* 3. *in Syriam nauigat.* 4. *ducit Ioannam Hollandam.* 5. *mors, effigies, symbolum.*
6. *Albertus III. Austrius cum Trica.* 6. *effigies, symbolum.*
7. *Guilielmi I. Austriæ effigies, symbol. tutor Alberti II. Imp.*
7. *Leopoldi IV. Austriæ tutoris, Alberti II. Imp. effigies, symbola.* 8. *pinguis, superbis dictus.*
8. *Ernesti ferrei Austriæ cum fratre dissidium.*
11. *Elisabeth uxor Alberti II. Imp. 40. suscipit coronam Hungaricam.*
11. *Elisabethæ filia Alberti II. Imper. effigies, symbolum.*
12. *Ladislai filij Alberti II. Imper. symbolum.*
15. *Henricus Ptasco coniurat in Albert. II. Imp. 27. temeritas.*
16. *Casimirus Rex Poloniae eligitur Rex Hungar.*
16. *Vadislaus Rex Polonorum in Bohemos mouet.* 25. *audacia, symbolum.* 34. *Silesiam populatur.* 36. *pacem petit.*
30. *Fridericus Saxo, in Polonos mouet.* 33. *vincit Bohemos: quomodo patri successerit, amor in fratrem.*
30. *Albertus Brandenburg. in Polonos mouet.* 35. *Achilles Germanicus dicitur.*
30. *Christophorus Bauarus in Polonos mouet.*
32. *Georgius Podiebradius.*
38. *Vdalricus Ciliæ Comes molitur in Albertum II. Imper.*
39. *Amurates Turcarum Rex spoliat despote Georgium Rascia.* 41. *Synderoniam capit.*

ALBERTI NATALIA.

I.

X *Alberto IV. Austriæ Archiduce, & Ioanna filia Alberti Senioris Ducis Bauariæ nascitur Albertus II. Imperator, vir pius, & religiosissimus; vnde à quibusdam propter religionis studium, ex inuidia dictus est Monachus; alijs Honorificus.*

II. *Albertus IV. in Syriam nauigat.*

III.

Albertus IV. pater, qui patiens, & Mirabilia Mundi cognominatus est Anno 1400. cum pio desiderio in Palestinâ proficiscendi teneretur, ab hoc proposito cuiusquam auctoritate retrahi non potuit. Dissuadentem mater eius Beatrix, Guilielmus patruelis, cæterique proceres, pericula & obfessos

à religionis hostibus aditus, neque dubium esse, quin fama aduentum præcurrente, insidiæ ipsi timendæ essent. Ille certus animi, rebus omnibus constitutis, relicto ad gubernacula Guil. elmo, Venetias proficiscitur, vbi à Senatu honorificè acceptus, dum triremes duæ instruuntur, perlustrata Urbis magnificentia, mari se comittens, felici nauigatione in Syriam venit. In terram exscendens, nemini, quis esset, aperuit, quoad locis sacris visitatis, & equestri dignitate accepta, nauem ingressus, Austriæ Principatus insignia explicari, tubisque apertè cani iussit. Ita domum sospes reuersus, uxorem duxit Ioannam Alberti

IV.

Bauari

Bauari Hollandiæ & Zelandiæ Principis filiam. Eius obitus variè narratur. Tradunt plerique, quòd *Znoymam* Moraviæ oppidum à *Procopio* Lucemburgico, *Caroli IV.* Imper. ex *Ioanne Henrico* fratre nepote, facinorosorum manu occupatum, (Hinc Austriam infestabat) sexdecim armatorum millibus obsidèret, cum *Sigismundo* Imperatore (erat tunc Hungariæ Rex) sociatis armis. *Procopius* ab armis ad dolum confugiens, utrique venenatam potionem adhiberi curat, ex quà *Sigismundus* medicorum ope conualuit. *Albertus* autem, obsidione soluta, lectica Neoburgum delatus, præter veneni vim, soluto in dysente-

riam ventre, obiit VIII. Cal. Septemb. An. 1404. sepultus Viennæ ad D. Stephani. Ex hoc nascitur *Albertus V.* Imperator, & in serie Imperatorum II. Auum habuit *Albertum III.* cum *Trica* dictum, quæ longos capitis crines innexos gestabat, quæ adhuc in arce Laxemburgica, seruari dicitur. Proauum habuit *Albertum II.* filium *Alberti I.* Imperatoris *Contractum* dictum, seu *Sapientem*. Durante tenella ætate, *Albertus II.* Imperator *Guilielmum I.* patrualem & *Leopoldum IV.* Fratrem tutores habuit.

Guilielmus ille idem est, qui ut supra diximus, *Alberto II.* Imper. in Palæstina absente, tutorio nomine, pro eo Austriæ gu-

Ioanna
Hollandiæ
nubuit
Alberto
IV.

V.
Veneno
perimitur
Alber. &
Sigismund.

VI.

VII.
Guilelmus

bernacula tenuit. Vxorem habuit *Guilielmus Ioannam II.* filiam *Caroli Parui*, sororem *Ladislai* Hungariæ, & *Neapolis Regum*. Viennæ obiit Anno 1406. Sepultus ad D. Stephani.

Leopoldus IV. alter tutor *Alberti II.* Imperatoris, à pinguedine *Crassus*, etiam *Ambitiosus*, & *Superbus* est dictus, quod in comi-

tijs quibusdam ceteros omnes, quinquaginta duobus Comitibus & Baronibus, ultra famulitium suum stipatus, magnificentia superasset. Tutelam *Alberti II.* Imperatoris cum ex procerum Austriacorum arbitratu tantquam natu maior suscepisset, excluso fratre *Ernesto*, qui *Ferreus* dicebatur, plurimum cum fratre, certare habuit.

EDVCATIO: INDOLES.

Albertus puer educandus traditus est *Andrea Blanco*, *Garfiæ Pastori*, & cla-

rissimo equiti *Ramperto de Vvalsehe*: quorum alter in vera Religione, alter in ciuilitate,

IX.

VIII.
Leopoldus
IV.

re, egregijs virtutibus, studiisque equestribus bene & diligenter eum informauit. Indolis fuit eximiæ, multifque corporis & animi dotibus ornatus. Vix ex ephebis excesserat, cum iam omnes æquales proceritate corporis superaret: cui etiam robur accessit: Fuit colore subnigro, venerando aspectu, mitissimus, & in suos omnes nimium exorabilis. Quàm strenuus in bello fuerit, mortisque contemptor, gesta, Monetæ recensent, & symbola, quæ videre est pag. 5.

Primum videtur fuisse *Alberti I.* Imperatoris, non *secundi*, licet *Octavius de Strada* adscribat *Alberto II.* Secundum & tertium symbolum vnum videntur & idem. Sed in hoc differunt, quòd hic cælitus datur: istic a signifero exceptum, nec ab eo solo gestetur: habet enim laboris focium. Sunt verò eadem cuspides hastarum in utroque numismate. Signum, scilicet militare quod à Persis per Macedonas Imperij successores ad Romanos transijt. Qui autem socio præreptum vult; in hostes videtur missurus, quod dubijs in rebus ad concitandos militum animos, factum legimus frequenter. Quod autem cælitus datur; à Deo pendere victoriam Imperator ostendit. *Fugam victoria nescit*, lemma est; quia neminem fugientem, & victo-

rem videmus. In quinto canis est vincetus sub lemmate *Fide, & Constantia*, quod satis clarum. In sexto tres adolescentes ætate, pares, sed statura vnus alios excedit ab humero, & sursum vt de *Saule* legitur; quod proceritatem *Alberti II.* annuit. In septimo, est *Ganymedes*, qui Iouis minister, inter tot pulchros pulcherrimus, in pincernam à Ioue raptus; & nobilis animi est argumentum nobilis forma. In Octauo *Lex est & Religio*, quæ vno sedent in throno, sub titulo *Tabernaculum Fæderis*. In Nono *Liber est Regum* sub lemmate *Meditare*; Vtrumquè leges annuit *Alberti*, Diuinæ legi conformes. In Decimo tres coronæ, quarum in medio *punctum*, signum quietis, quæ solummodò post mortem in Cælo speratur. In XI. *Melogrammatum*, imperij symbolum, sub lemmate *inter dulces amarum*, & grauissimas imperij curas alludit. In XII. tres coronæ circumdatæ lauro; *Sicut Fœnum aruit*. Quia intra annum, ter coronatus *Albertus II.* qua felicitate acquisiuit, & perdidit, intra annum moriens. In XIII. est *Taurus cælestis*, ad idem tendit. In XIV. mors est inter insidias peponis latens, sub lemmate, *non credendam*. Solita hominum excusatio. Nimio namquè peponum vsu sublati est *Albertus II.*

V X O R. L I B E R I.

XI. **V**Xorem habuit *Elisabetham* filiam *Sigismundi* Imperatoris, ex qua duas suscepit filias, *Annam* vxorem *Vvilhelmi* Ducis Saxonie: & *Elisabetham* nuptam *Casimiro* Regi Polonie Effigiem, & symbolum, *Solem* fulgentem sub lemmate *candida candidis*, videre est pag. 5. nu. 1.

XII. Mortuo *Alberto*, Imperatrix *Ladislauum* peperit *posthumum* in arce Comata A. C. 1440. tempore ineuntis Quadragesimæ XXII. Feb. & die Pentecostes agens quartum

mensum coronatur Rex Hungarorum. Postea à matre in Austriam cum coronâ Hungaricâ ad *Fridericum III.* Imp. vt ad consanguineum nutriendus missus est. Eius effigiem, & symbolum *Danubij fluium* sub lemmate *Latet altius*, vide pag. 5. numero 2.

Arcanum regie potestatis, & voluntatis, quanquam adolescens celandum sciuit. Et vt Brutus in ligno cauo, ipse in Danubio profundo altius celauit.

E L I G I T V R I M P E R A T O R. Sal. Anno 1438.

XIII. Coronatur Rex Hungaria.

Mortuo *Sigismundo*, *Albertus* cum *Elisabetha* in Hungariam pergit, *Sigismundi* funus, ac reginam custodibus cinctam secum adducens. Ad eius aduentum variè afficiebantur Hungari, commiserationem multis mouebat reginæ fortuna, Regis verò desiderium & publicum regni lu-

ctum leniebat percepta de *Alberto* spes, quem regem sibi à *Sigismundo* datum audierant. Funere *Varadinum*, vti viuus ipse constituerat, deportato, ac cum regia pompâ ad *D. Ladislai* condito, comitia creando Regi, ad *Albam* regalem indicuntur: quòd ex procerum sententiâ, ab exequijs ad coronâ-

Sal. Ann.
1438.

XIV.
Facta Bo-
hemorum
Casare.
re.

XV.
Coniura-
tio in Al-
bertum.

XVI.
Casimirus
Polonus,
eligitur
Rex Bo-
hemia.

ronationem pergens Albertus, cum vxore in maximà ordinum frequentia, nemine refragante, ipsis Cal. Ian. Rex salutatur, & veteri ritu, tum ipse, tum regina coronantur. Interim Legati, quos *Sigismundus* constituerat, in Bohemiam profecti, aduocata concione, testamentum publicè recitarunt, vtquè eius vltimam voluntatem exequantur, moment: ita ipsum, ipsius fratrem, patrem, ac auum esse meritos, neque fraudandam esse *Elisabetham* hæreditate, quæ ex tam nobili, augustaque gente sola superesset; in spem regni educata, eique viro nupta, quem etsi iura non suffragarentur, merita extollerent. Scire ipsos, nec dissimulare posse, extare vetera inter Bohemorum Reges, & Austriæ Principes, pacta, Cæsare approbante, quibus statutum esse, si alterutram gentem absque prole deficere contingeret, tum alteram ipsius hæredem fore. Hæc cum legati dixissent, multa que de *Alberti* virtutibus prædicassent, Bohemi re diutiùs agitata, tandem ad Nonas Maij *Albertum* Regem creauere. Soli intercedebant ij, qui a *Barbara* Regina in consilium adhibiti fuerant, vel quòd Polonis studerent, vel quòd *Albertum* initæ cum Regina societatis memorem, atque adeo vltorem esse futurum timerent. Principes in eafactione erant *Henricus Pfasco*, *Alexius Stembergicus*, (Alfcionem quidam vocant) & *Georgius Podiebradius à Kunst*. Hi non priùs *Alberto* sua se suffragia duros, aut regnum vsurpare permissuros protestabantur, quàm de quibusdam postulatis sibi cautum esset. Missus ad Regem *Alexius*, nil responsi obinere potuit, præterquàm quod *Albertus* in regnum sibi debitum, & acquisitum breui venturus; nihil verò permissurus, quod Socer negasset. Hoc responso imitatus *Pfasco* conciliabulum suorum cogit, factionis vires, cuiusque sententiam explorat, deque alio rege contra *Albertum* creando proponit. Ibi vno consensu *Casimirum* Vladislai Poloniae regis fratrem, tredecim annorum puerum nominant, suosque ad vtrunque nuncios mittunt. Non latebat *Vladislaum* hæc minimè ab ordinibus regni, sed à seditiosis agitari. Vicit tamen imperandi libido, quæ acta consilia subuertit, & gloriæ cupiditas. Mittuntur in Bohemiam equites bis mille,

quos cum maioribus copiis subsecutorum *Casimirum* spes facta. *Albertus* de his omnibus edoctus, suos per Hungariam præfectos constituit, & quò pacatiora omnia relinqueret, *Barbaram* Reginam libertati restituit, arcibus omnibus multatam; eique annuam pensionem, quoad viueret, duodecies mille aureum nummum ex fisco persoluedam assignat. Viennam inde profectus, quæ ad expeditionem, primo quoque tempore in Bohemiam suscipiendam, opus esse videbantur, parat.

Dum hæc in Bohemià agitantur, Septemviri Francofurti comitia creandi Imperatoris habebant; qui *Sigismundi* de *Alberti* iudicio, Hungarorum item ac Bohemorum electione, & tua de eius virtutibus æstimatione confirmati, Imperatorem vno consensu creant. Ab illa vsque in hodiernam diem, Gens Austriaca viribus suis imperium deco- rauit. Vno itaque & eodem Anno *Albertus* bis in Regem, & tertio in Imperatorem electus, ac coronatus est, magno felicitatis exemplo, cui par, in *D. Maximiliano Secundo*, eiusdem gentis Principe, nostra quoque ætas vidit. Commoranti Viennæ *Alberto*, legati ab Electoribus missi sunt, qui enarratà electione, ipsum à Principibus expectari nunciant. Aderant eo tempore apud *Albertum* Basileensis Synodi legati, *Fridericus* Tirolensium Princeps, cognomento *Senior*, & *Fridericus Iunior*, eiusque frater *Albertus* Austriaci, multique alij ex vtroque regno, & reliquis ditionibus viri nobiles. Ij præter Hungaros certatim omnes, concursu in aulam factò, ad subeundum tantum decus vltro oblatum, gratulabundi exhortantur. Idem Academia quoque, & Viennensis ciuitas, summis ab eo precibus efflagitabant. His omnibus refragabantur Hungari, quibus antè susceptam regni coronam, iurarat *Albertus*, Imperium se nec ambiturum, nec si offeratur, accepturum, absq; illorum assensu, qui ne absente ipso, & Imperij negocijs implicito, Hungariæ regnum Turcarum iniurijs rapinis expositum, relinqueret, id quod regnante *Sigismundo*, experti erant, verebantur. Vocatis igitur in aulam legatis, respondet *Albertus*; satis superque negotij sibi paratum esse, suis regnis ac ditionibus admini-

Sal. Ann.
1438.

XVII.
Barbara
Impera-
trix solui-
tur.

XVIII.
Cæsar fit
Albertus.

XIX.
Ter coro-
natus in
anno.

XX.

Hungari
obstant ne
Imperator
fiat *Albertus*.

XXI.
Modeste
Imperium
renuntiat.

Sal. Ann.
1438.

strandis, gratias itaque Electoribus tuo nomine agant, qui facile alium ea ad munia aptiorem essent inuenturi. Cum verò & ipsi instarent, & reliqui tenderent, Hungari quoque Principum, præcipuè verò *Friderici Iunioris* intercessione, ac promissis cōmoti assentirent; *Albertus* seorsim à consilio digressus, magnam lachrymarum vim profudisse, tandem in consilium reuersus, electionem ratam habuisse, dicitur. *Albertus* igitur Francofurtum ad Principes ibi prætolantes, indè cum ijs Aquisgranum perrexit, vbi cum faultà acclamatione est coronatus: Principes quoque auxilia, si opus esset, ei in Bohemos promittunt, ac legatis in Poloniam missis, *Vladislaum* monent, periculum esse, nisi ab alieno inuadendo regno, abstineret, ne prò suo dimicare cogatur. Bohemi quoque ex suis ad eum legant, *Ioannem Rabensteinium*, & *Henricum Placium*, qui cum totius gentis nomine orant, ne fratrem *Casimirum* publicam tranquillitatem perturbare, & regnum, quod nullo ad ipsum iure pertineret, armis inuadere permittat; veterem potius amicitiam cum ipsis colat. *Albertum* a *Sigismundo* datum, suisque confirmatum suffragijs regem, ad potentiam, quam domo adferret, vires quoque imperij adiunctas, habiturum, nihil a paucis quibusdam seditiosis, contra totius regni ordines profici posse; quibus si opem ferre pergeret, non defutura suo Regi arma; quibus & sua tueri, & illatam ab hoste iniuriam ulcisci posset. Meminerit arctissimam semper inter utrumque regnum fuisse necessitudinem, quam sacram tectam conseruare non minùs sibi suoque regno, quam Bohemis ex re fore. Ad hæc *Vladislaus*: Mutuam sibi cum Bohemis amicitiam intercessisse, ingenuè se fateri: neque alium quam antea fuerit, sibi esse animum, imò veterem tueri beneuolentiam propositum habere; fratri verò regnum à potiori procerum numero oblatum, adimere non posse, quin & æquius sibi, magisque nature & rationi consentaneum videri, cum utraque gens eandem ferè linguam, eadem vitæ instituta habeat, ex Polonis ipsos Regem assumere, quam ex Germanis, quibus cum absque interprete ne loqui etiam possint. De regno suo quod attineret, nullius se externas vires expauescere, ipsis potius videndum, nè siagnatore regi extraneum preferant,

XXII.
Lacrimatur.

XXIII.
coronatur.

XXIV.
Albertus Poloniam horatur, ut Bohemia abstinereat.

sui ipsos consilij serò pœniteat. Quàm ingens fuerit Poloni audacia, cum responsum, cum symbolum ab eo sculptum, *Leo* scilicet, sub lemmate, *Me me vindice*, monstrat. Quod non tam falsò, quam ambitiosè dictum probauit euentus. *Me me vindice*, *Hungaria restituetur in pristinam dignitatem*, quasi diceret. Vide supra pag. 5.

Interea Cæsar, collecto per Germaniam milite, Bohemiam ingreditur. Huic *Vdalricus Rosensis*, *Meinardus à Nouà Domo*, multique alij proceres, Iglauiam vsquè obuiam processere honoris causà. *Ptasco* verò missis & ipse nuncijs, orat, ne inuità sua factione, regnum adeat, in quo sine suo consensu firmam sedem nunquam esset habiturus. Cæsar verò per eosdem ipsum monet, periculo caueat, nec pacem perturbet, documento esse superiorum temporum incōmoda, quanto pax bello præstabilior sit. Eam si cum locijs amplecti vellet, omnia ab se æqua consecuturum, sin minus, Deum inuocare vltorem, vt regem non precarium, sed à potioribus electum defenderet: plura emercari suffragia, sibi opus non esse. Adueniente interim ex Morauia milite, Cæsar Iglauia discedens, Cuthnam duxit, eamque sinè præsidio relictam, expugnat; *Ptasconem* Coloniam vsquè fugientem persecutus, cum is se oppido contineret, nec aperto Marte decernere auderet, Pragam iter arripuit. Vbi frustra contradicentibus *Ptasconis* fæderatis, *Albertus* vnà cum coniuge *Elisabethà*, adhibitis ritè ceremonijs, diademate regio insigniuntur, III. Cal. Iulij. Die Petri & Pauli memoriæ sacro, *Ptasco* nihil Pragæ à suis actum esse videns, armis agendum ratus, vires vndique contrahit, maioresque ex Polonia expectans copias, quorundam interim agros depopulatur, quibus coronatione imputabat *Alberti*. His quasi præludijs militem exercebat, mox auctis viribus, oppida munit, in Regem ducit ea temeritate; vt captos quosdam nobiles dimiserit, iuratos tamen ad se redire, quo primùm die castra ipsum antè Pragam posuisse audiissent. Rex cum suis ei obuiam procedit, pugnam offert, quam *Ptasco* declinans, per Cuthnæ montes, ad Thaboritarum oppidum, situ & operibus munitum, se

Sal. Ann.
1438.
XX V.
Vladislai
Symbolū.

Bohemiã
ingreditur

XXVII.
Ptasconis
temeritas.

XXVIII.
Cuthna
expugnat.

XXIX.

Ptasco
Tabor
munit.

Sal. Ann.
1438.

XXX.
Albertus
pugnam
offert.

XXXI.

XXXII.

confert, castra ante oppidum ita locat, ut una tantum parte, eaque per angustam aditus pareret, & si qua vis ab hoste ingruat, refugium esset in oppidum. Suppetie iam a Polono aduenerant, ut ad quatuordecim hominum millia haberet in castris. Alberto præter Austriacos & Hungaros, aderant *Fridericus II. Saxo*, cognomento *Placidus*, *Albertus Brandenburgicus*, & *Christophorus Bauarus*, qui postea Rex Daniæ factus est; quilibet cum copijs suis. Cæsar igitur hostem insequens, nuncijs in hostium castra præmissis, venire se indicat, *ferro decernere paratum, de Bohemiarum Regno sibi cum Casimiro certamen esse, prælio id, non agrorum depopulatione decidendum. Itaque subditis innoxijs parcerent, idem se facturum, consultius esse omnia victori integra, quam semidiruta relinqui.* Poloni responderunt: *Alieno damno non inhiare, nec humani sanguinis avidos. Pugna, (cum venerit) copiam fore; eius superba denunciatione non moueri, imò ex ea spem concipere, scientes humana superbia Deum aduersari.* Nuncio accepto, Cæsar postridie quadrato agmine sub hostis conspectum prodit, & ad mille passus castra ponit. Poloni, quietem capiente Alberti milite, leui equitatu in castra assilire tentabant, sed obuiantibus Hungaris sagittarijs, terga verterunt. Id cum sæpius ostentatione potius, quam periculo ab illis fieret, Cæsar pugnam obtulit, sed Polono prælium detrectante, & castris se continente, cum ad meridiem vsque hostem expectasset, militem stans fessum in castra reducit. Nolebat *Prasco* in discrimen descendere, priusquam *Vladislaus* Polonus superueniret. Hinc Cæsar maturandum ratus, antequam hostis iungerentur, tormentis bellicis, quæ & maiora & plura quam hostis habebat, tentare statuit. His tantus terror hostibus illatus, ut castris relictis, omnes in oppidum se reciperent. Octoginta homines vno ictu transfuerberatos fuisse produnt. Interea *Georgius Podiebradius*, cum expeditis equitibus ad Taboritas contendens, in Cæsarianos incidit, & rem adeò strenuè gessit, ut victor euadens, primam sui nominis celebritatem apud suos consequeretur. Cum verò utriusque annona deficeret, nec Poloni in prælium elici possent, *Albertus Pragam* se recepit. Po-

loni verò, qui in oppidum Taboritarum venerant, fame propè enecti, per deuios ignotæ regionis calles, domum se receperunt. *Fridericus* autem Saxoniarum Princeps, & ipse domum repetens, cum suis penè in Bohemorum descendit insidias, ad Pontem oppidulū, & Biliniam. Erat cum eo *Iacobus Bilinensium Præfectus*, cui Cæsar futuras præuidens insidias, negotium dederat, ut cum fatis firmo equitatu, Saxones per Misniæ montes deduceret. *Fridericus* itaque Bohemorum impetum fortiter excipiens, mox in fugam eos vertit, sexcentos occidit, quingentos secum captiuos abducit, pecunia redimendos. Is est *Fridericus II.* cognomento *Placidus*, qui natu minor Patri mortuo An. 1428. successerat. Cum *Friderico I.* mors instaret, de patria sollicitus, quatuor ad se euocauit filios, *Iohannem, Fridericum, Albertum & Fridericum*. Natu maximum *Iohannem* ita alloquitur. *Primus ego dignitatem Septemuiralem acquisiui, cum Sigismundo Cæsari familiaris essem. Nunc fato urgente, cura mihi est, nè dignitas acquisita vilescat. Tibi, ut video, tranquillitatis est studium; in munere Septemuirali per assiduas sollicitudines nihil inuenies. Propterea, te annuente, si possum, munus hoc testamento Friderico concedam, qui tibi etate proximus, & ad labores firmior esse videtur. Cui Iohannes, Ut antea cariorem tibi Fridericum crederem, blanditiæ suadebant, quas ei indulgere agrè videbam; ita nunc me tibi dilectiorem agnosco, pater, & pro ocio, quod mihi suprema voluntate dimittis, gratias ago.* Illustre exemplum sapientiæ, & paterni affectus in *Friderico*; modestiæ, & obedientiæ in *Iohanne*. Sunt tamen, qui *Friderico I.* alios adscribunt filios, & inter eos *Guilelmum* præcipuè, qui anno 1445. arma gerens in fratrem *Fridericum II.* nec intercessionibus Principum, nec legatis *Friderici III.* Cæsaris placari posset: quousque ipsi fratres (nihil tale opinantibus aulicis) utraque iam in procinctu acie stante, in mutuos ruerent amplexus; postquam *Fridericus* cuidam pollicenti, se emissa pila, destinato neque aberrante ictu fratrem ipsius petiturum; feriret quem vellet, modò nè fratrem, respondisset. Eaque vox humilitatis plena ad *Guilelmum* delata, eum ad plenum fraterno amore etiam

Sal. Ann.
1438.

XXXIII.
Friderici
Saxonis
pugna cū
Bohemis.

Sal. Ann. 1438.
 XXXIV. suum pectus denudandum impulisset; nec deinceps inter se fratres distiderint. Inter hæc *Vladislaus* Poloniae Rex, nondum audita suorum fortuna, gemino exercitu Silesiam ingreditur. Cæsar (Bohæmia *Vdalrico* Ciliae Comiti commissa) cum eo exercitu, quem tenebat, Vratislaviam Silesiæ urbem aduolat. Præsto ibi adfuit *Albertus Brandenburgicus*, qui ob inuictum animi pariter ac corporis robur, *Achillis Germanici* cognomen tulit. *Vladislaus* quem adhuc suorum clades latebat, se imparem agnoscens, retrò qua venerat populabundus recessit. *Brandenburgicus* verò in Polonorum agrum excurrens, latè prædas agebat, adeoque hostem vexabat, ut armis diffusus, tractandæ pacis actionem institui postularet. Pacis interpretationem sese *Rodericus Burgensis Episcopus*, natione Hispanus, virtute clarus, interposuit, & ad hoc à Concilio Basileensi Legatus, per eodem dies aduenerat. Cum de pace conuenire nil posset, induciæ dierum aliquot factæ sunt, intra quos, Vratislaviæ de pacis conditione disceptaretur. Eò Cæsar profectus, fortè gradu delapsus, pedem grauitè offendit, & si aliquot Scriptoribus fides, ex eo casu in posterum claudicauit. Quare inauspicato se

XXXVI. *Polonus pacem petiit.*
 XXXVII. *Cæsar claudicat.*

illò venisse putans, imperfecto negotio per Morauiam, Viennam abiit. Diuersimodè re alij enarrant; quod non satis ex sua dignitate futurum esse duxerit, iniuriam tam insignè, cum summo Imperatoriæ Maiestatis contemptu coniunctam, bello non persequi; quodque *Poloni* amicitiam parui duceret. Ne verò totis viribus bello incumberet, *Vdalricus* obtulit Ciliae Comes, quem Bohemis Cæsar præfecerat. Is dominandi cupidine inductus, suamque fugam ex aula, ac Reginae sororis captiuitatem non oblitus, de vendicando sibi regno, cum nonnullis proceribus agere cepit magno *Alberti* detrimento, sed graui Regibus exemplo, ne præfecturas temerè comittant, ijs, quos ex veteri inimicitia in gratiam recepere. Faciliùs enim victor quàm victus ignoscit, & parcit. Cæsar verò certior factus, prudentiori, quàm quo dederat, consilio præfecturam reuocauit; stipendia subducens, quibus hominum animos labefactabat. Alis itaque præcis, quibus altiùs nido euolabat, ad domesticam reuocatus fortunam, Magistratu spontè abdicato, domum abiit. Eius præfecturam *Meinardus à noua Domo*, ac *Vdalricus Rosensis* accepere.

Sal. Ann. 1438.

XXXVIII. *Molitur Vdalricus Cilia Comes.*

ALBERTI MORIS. Sal. Anno 1439.

XXXIX. **D**Um hæc in Bohemia geruntur, nouum in Hungaros ab *Amurate* Turcarum Rege imminere nunciabatur. Is (morte *Sigismundi* audita) magnam audaciam conceperat. Videbat enim in *Rascia* (quam Superiorem *Mysiam* veteres appellabant) imperium suum faciliè propagari posse. *Despotes Georgius* (ita *Bonfinius*) *Provinciae Regulus*, quum fera gentis viribus obstare non posset, traiecto *Sauo Danubioque* in *Vngariam* emigravit. Eum ceteri nobiles sacerdotesque sequuti, vnus duntaxat filius in *Mysia* relictus est, qui *Synderouiam* in ripa *Danubij* sitam, & à *Turcis* obsessam, propugnaret. Quum *Vngari* iam inferioris *Pannoniæ* fines *Turcam* attigisse nouissent, & solo ab hoste *Sauo* dirimi, ad Regem nuncios crebrò mittunt, qui ad protegendum regnum copias mittat, imminens fædæ gentis periculum significant, multis precibus properare cogunt. *Albertus* nuncij importunitate festinare iussus, ne obsessos socios

perire pateretur, quacunque potest celeritate, continuatis itineribus, in *Vngariam* contendit. Quum *Budam* venisset, de *Georgij Palocij* metropolitæ *Strigoniensis* obitu, statim significatum est, cuius quidem viri summa auctoritate præditi fatum ægrè tulit: in *Strigoniensi* nanque is arce, coronam sibi cum regia supellectile creditam, asseruabat. Eo, vnà cum Regina, Rex properat, arcemque uxori dedit: illa cum præfectis ararij thesaurum totum recognoscit, coronam inter recognoscendum clam subreptam anicula tradit: postquam cetera ritè recensuit obsignauitque, *Albertum* sequuta, *Budam* rediit. Quum belli metus & tumultus instaret, sine auxilijs aduersus *Amurathem* *Turcarum* Regem castra mouit, eaque inter *Tibiscum* & *Danubium* collocauit. Dum accita expectantur auxilia, *Synderouiam*, quam *Turca* obsederant, dies ac noctes grauitè oppugnant, atque eo impensius expugnare contendunt, quo propiùs hostem cum subsidijs appropinquare sentiunt: neque

XL. *Reginæ coronam surripit.*

XLI.

Sal. Ann.
1438.

neque parcunt machinis, nec extremis periculis abstinent. Neque spes, neque diligentia frustratur eos: nam antequam Albertus illinc castra mouisset, illi vi castellum capiunt, quod quum à sancto Andrea nomen acceperit, Barbari Synderouiam vocant. Potiti oppido, pro more seuiunt, Stephanum Despotis filium capiunt, oculosque eruant. Sororem eius principi suo matrimonij loco coniugant. Item Gregorium Stephani fratrem, pariter excacant. Lazarus verò, qui tertius ex his erat, cum patre Georgio in Vngariam euaserat. Oppidanos cum presidio ad unum omnes interficiunt. Multi, ut mitiore sauitia uteretur, hoc à Turca commentum excogitatum fuisse referunt, candens eneum oculis obiecit, ut infesto calore desiccati, aciem visus amitterent, & luce capti speciem retinerent. Inuita cum Turca affinitas, fortissimo iuueni nil commiserationis adiecit, quandoquidem apud Turcas pro facultatibus plures uxores ducere fas est, & diuersus in plures amor, veluti fluius, facile extenuatur: quare tantum apud eos contemptum multitudo parit uxorum, ut pro ancillis potius, quam vitæ comitibus ac socijs habeantur. Synderouiam Augusto mense captam perhibent. Ad hoc triste nuntium, Albertus, & Pannonia animo consternantur. Iam fines Vngariæ Turcam propagato plus opinione imperio, attingisse vident, immo pro foribus immitissimum præpotentemque hostem conspiciunt. Sed quum post captum oppidum, dimisso tantum presidio, Turcas hinc abijisse sensissent, ipse quoque Rex oborta in exercitu seditione, qui præ nimio aestu, ventris profluuio miserè absumberatur, castra soluere coactus, Budam reuertitur. Ob ingentem aestum, quem in ea expeditione subiuerat, in profluuio alui perniciosamque dysenteriam concidit.

XLII.

Morbi causam, peponum arguunt fuisse edacitatem: nam dum præcordia, cum gula oblectamento, refrigerare contendit, suæ vitæ tetendit insidias. Quamobrem quum aluus sisti non pos-

set, præuisa morte, ut in patria regione moreretur, Viennam versus iter cepit: venit Strigonium, ubi præ languore aliquantisper immoratus est: sed cum Strigonio profectus, in vicum peruenisset, qui Nesmel dictus est, ingrauescente morbo, testamentum condidit, & sexto Calendas Nouembres ibi vita decessit. Nonnulli in Simonis & Iudæ solemnibus expirasse tradunt. Duos in Regno annos claudere non licuit, siquidem annum unum, menses nouem, ac dies duodetriginta, regnavit. Obijt autem salutis anno quadringentesimo trigesimo nono supra millesimum.

Sunt, qui sub ipsam mortem hac orationis formula vsum esse prodidere: Omnipotens æterne Deus, ignosce ijs, qui morti meæ causam præbuerunt, quibus & ego, ex animi sententia, propter te ignosco atque ut mei miserearis, oro.

Elisabetha, defuncto Rege, cum frequentissima Pontificum, procerumque turba, corpus ad Albam regalem refert: exequijs exornat inter Regum monumenta reponit. Tres ibi nationes consimili dolore, ac placentu pientissimum Regem deplorare cernere erat. Hinc Norici, hinc Bohemi ac Hungari certatim profuso luctu Regem laudibus referebant. Felix Romanum Imperium, si Alberti auspicijs diutiùs gubernari potuisset. Vestibus utebatur non nimis splendidis, sed quas baltheus preciosus decorabat, gladium temper ad manum habuit. Præter eximias viri laudes, religionis studium, & pietatis culturam prædicant, ut in cæteris Sacerdotum diuinas laudes cantu celebrare non erubesceret. Omni litteratura probè imbutus, doctos in precio habuit, cumque ijs liberè conuersabatur.

Plurimæ leges ab eo exaratæ leguntur, Iustitiæ, atque Prudentiæ Alberti argumentum. Budæ in Hungaria Anno 1439. frequentia ædidit.

DECRETA ALBERTI II. Budæ Anno 1439.

XLVII.

NOs Albertus Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramiæ, Seruiæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque Rex: Dux Austriæ & Stirii, Marchioque Morauici &c. Memoriam commenda-

mus, tenore præsentium significantes, quibus expedit, vniuersis, quod Excellentissimo Principe, Domino Sigismundo Romanorum Imperatore ac præfati Regni Hungariæ &c. Rege, Patre nostro charissimo, laudandæ memoriæ, tempore nouiter præterito, Deo cæli, cuius nutui

humana-

Sal. Ann.
1438.XLIII.
Alberti
oratio in
morte.XLIV.
FlangiarumXLV.
Virtutes.

XLVI.

Ann. Sal. 1439. humana fragilitas nequit obuiare, volente, viam vniuersa carnis ingrediente, nobisque (fauente diuina clementia) in regimen & solium ipsius Regni Hungarici votiue succedentibus, Prælatorum & Baronum, necnon Procerum & Nobilium Regni nostri Hungarici Vniuersitatis identitas, nostrum Regium conspectum aduendo, & libertates ipsius Regni nostri, quibus ipsi Prælati & Barones ac Nobiles, eorumque prædecessores, temporibus Diuorum Regum, præsertimque quondam Serenissimi Principi, Domini Ludouici, Regis fœlicis recordi, prædecessoris nostri, freti fuere & gauisi, in quam plurimis suis articulis diminutas esse recitantes, & nostram Regiam Serenitatem super reformatione status dicti Regni nostri precibus & instantijs propulsantes, infra scriptos Articulos, & in eis contenta, nostris literis inseri, & conscribi facere, approbare, & in eisdem se per nos illibate conseruare, humilime supplicarunt; nos quoque promissimus, imo promittimus bona fide, quod Articulos infra scriptos tenere & implere volumus & debemus.

De reformatione consuetudinum Regni.

Artic. j. Primo, quod antiquas leges & consuetudines huius Regni, & libertates regnicolarum, Ecclesiasticorum & secularium, cuiuslibet status, ad priorem suum modum & statum, quantum de iure, & cum honore eorundem Prælatorum, & Baronum, ac Regni Nobilium consilio & auxilio possumus, reducemus, redintegrabimus, reformabimus, & de cætero in eisdem manutenebimus & conseruabimus.

Artic. ij. De electione Palatini.

Insuper quod Regia Maiestas Palatinum Regni, antiqua consuetudine Regni nostri requirente, eligat; & quod idem Palatinus ex parte regnicolarum Regie Serenitati, & ex parte ipsius Regie Maiestatis regnicolis, iudicium & iustitiam facere potest, & teneatur: quod consilio Prælatorum & Baronum ac Regni Nobilium pari voluntate eligatur.

Artic. iij. De stipendijs, & exercitu generali.

Item, quod Regia dignitas, pro tuitione Regni & consiniorum, ipsiusque conseruatione, hominibus suis exercitualibus de stipendio Regali dispositiones facere, sic, quod regnicolas ipsi stipendiati exercituantes non prædentur; exercitus verò generalis regnicolis tam diu, donec

huiusmodi stipendiati exercituantes aduersarijs resistere poterunt, non proclametur. Vbi autem ipsi exercituantes regnicolas prædati fuerint, tunc tales pronuncientur ad instar aliorum patrum actuum potentiariorum. Dum vero necessitate urgente, exercitum generalem proclamari contigerit, tunc Nobiles Regni ultra metas & consinia Regni, ex quacumque parte eiusdem Regni, inuiti more exercituantium non ducantur, antiqua eorum libertate requirente.

2. Item quod nouitates, & nociua consuetudines introductæ, aboleantur, & destruantur. Quod officia exteris nationibus non conferantur, & quod Domini Prælati & Barones, homines forenses non conferuent.

Artic. iij.

Item alienis & forensibus hominibus, cuiuscumque nationis & linguagij existant, officia in ipso Regno nostro non commitemus; nec castra, fortalitia, metas, possessiones, honores, Prælaturas, Baronias, Comitatus, vel quascumque Ecclesiasticas vel seculares dignitates, ad tempus vel in perpetuum, extraneis & forensibus, nisi hominibus Hungaris, conferemus. Quodque Prælati & Barones, homines extraneos & forenses non conferuent.

Quod prouentus Regales solis incolis Regni in arendam conferantur.

Artic. vj.

Item de tricesimis, lucro Camera, montanis, urbibus, cussionibus monetarum, cameris salium, eorundemque Comitibus, necnon marduris, quinquagesimis, & quibuscumque Officialibus in arendam, vel administratiue, seu aliter quouis modo, similiter hominibus idoneis, corona Hungariae suppositis, & non extraneis, liberam disponendi facultatem, modo consueto, habeamus.

De lucro Camera, quinquagesima & mardurinis.

Artic. vij.

Item quod lucrum Camera in Regno Hungariae, quinquagesimam in partibus Transyluaniensibus, ac mardurinas in Regno Sclauoniae, exigi consuetas, exigi, more alias ab antiquo consueto, redimendi, & ad statum tempore præfati quondam Domini Ludouici Regis obseruatum.

An Domini Prælati & Barones duas dignitates tenere possint.

Artic. viij.

Item Prælati & Barones duas dignitates, honores, Baronias, scilicet seculares & Ecclesiasticas,

Sal. Ann. 1439. *sasticas, simul tenere non valeant; nec homo secularis sive vir Ecclesiasticus, dignitates Ecclesiasticas occupatiue seruire possit.*

Artic. viii. De cambijs forensium mercatorum.

Item nullus mercatorum forensium, & extraneorum, cuiuscumque nationis existant, ad mercandum seu forizandum, in medium Regni, sed ad loca tempore prætacti quondam Ludouici Regis ad forizandum & emendum & cambiendum deputata, negociationes suas peracturus, more consueto accedat.

Artic. ix. De moneta non immutanda, & de cussione obulorum.

Item quod monetam auri & argenti, in valore & cursu, quibus pronunc existit, sine consilio Prælatorum, Baronum & Regni Nobilium non immutabimus: sed cudantur obuli in eadem lega, qua ipsi maiores denarij cuduntur; quorum obulorum duo vnum integrum denarium valeant: Et quod penes Dominum Archiepiscopum Strigoniensem & Magistrum Tauernicorum, vnus fidelis & idoneus vir, in probatione huiusmodi cussionis monetae, auri scilicet & argenti, deputetur.

Artic. x. De extraneis monetis & salibus.

Item moneta & pecunia atque sales forenses in regnum non introducantur, & nec acceptentur, & de hoc fiat prouisio celerius quantum potest.

Artic. xi. Quod Domina Regina officiolatus solis regnicolis Regni conferat.

Item quod dispositio pro Serenissima Principe, Domina Elizabeth Regina, & eius status honoris conseruatione, ex quo est heres huius Regni, fiat, ubicumque vult in Regno: sic tamen, quod ipsa Domina Regina, honores & officiolatus suos non extraneis & alienis, sed incolis huius Regni, quibuscumque maluerit, conferendi, & collatos, dum sibi placuerit, ab eisdem, secundum suum arbitrium habeat facultatem auferendi.

Artic. xij. De captiuis in exercitu, tempore pugnae erectis, & de facultate bellantium disponendi de eisdem.

Item dum in exercitibus & pugnis, seu quibuscumque Regis cum inimicis Regno committendis, Hungaros aliquos de hostibus captiuare, vel aliquid aliud lucrari contigerit: tunc ipsi Hungari huiusmodi captiuos, & lucrum, exceptis notabilibus personis vel Capitaneis ipsorum

exercituum inimicorum Regia Maiestatis, in captiuos pertinentes, quos nos ab ipsis captiuantibus, pro donis condignis recipere valeamus, pro se retinendi vel vendendi, aut Ecclesijs perpetuae seruitutis iugo tradendi, & donandi habeant facultatem.

Quod in defensionibus metarum Regni, Maiestas Regia consilio regnicolarum vtetur. Artic. xiiij.

Item quod in defensionibus & conseruationibus metarum, & confiniorum huius Regni, consilijs regnicolarum utemur.

Quod honores seculares incolis huius Regni conferantur. Artic. xiv.

Item honores seculares, absque quolibet consilio, hominibus istius Regni Hungariae, & non aduenis, liberum arbitrium conferendi, & ab eisdem auferendi habeamus.

Quod possessiones forensibus non conferantur: incolis etiam pro seruitijs, & non pro pecunijs donentur. Artic. xv.

Item possessiones, & iura possessionaria, non forensibus, sed benemeritis incolis tantum Regni, & corona Hungariae subiectis, iuxta eorum merita & obsequia, & non pro pecunia, conferemus. Perpetuas vero venditiones, vel impignorationes iurium Regalium, & Camerae, nec cum consilio, nec sine consilio quorumcumque faciemus.

2. *Item quod praescriptiones, seu dispositiones super metis, & graniciebus inter Hungariam, & Austriam prius factae, in suo robore perdurent: de metis vero & graniciebus inter Hungariam & Morauiam, quicquid de consilio eorundem Prælatorum, Baronum & Regni Nobilium de iure facere debemus, libenter faciemus.*

De hospitibus & victualium procuratoribus. Artic. xvj.

Item quod in possessionibus, & bonis Nobilium, & Ecclesiarum, seu quarumcumque secularium, & Ecclesiasticarum personarum, violentas exactiones victualium, procuraciones hospitalitatum, & alias quascumque aggrauationes praeter voluntatem instantium non faciemus, nec fieri permittemus; nec in domibus, & in locis Prælatorum, Baronum, & aliorum quorumcumque Secularium, & Ecclesiasticarum personarum, pro tractatibus habendis, & alijs quibuscumque negocijs disponendis, ipsi inui-

Sal. Ann.
1439.

inuitis morabimur, aut eos expensis, victualibus, curruum & sarcinarum vecturis, nunciiorum, & familiarium, & quorumcumque ad nos pertinentium procuracione ultra eorum spontaneam voluntatem in aliquo grauabimus, sicut abusue & contra voluntatem eorum, ab antiquo tempore retracto fieri erat inchoatum.

De seruitijs exercitua libus Ecclesiasticarum personarum.

Art. xvij.

Item Ecclesie, & Ecclesiastica persone à taxis non diu abusue introductis, liberè & absolute relinquuntur; seruitia tamen exercitua lia more aliàs consueto facere teneantur.

De maritacionibus filiarum Regiæ Maiestatis.

Art. xviii.

Item quod de maritacione filiarum nostrarum agemus cum consilio Prælatorum, & Baronum, ac Nobilium Regni nostri Hungarici, necnon cognatorum & proximorum, atque subditorum Regnorum, ac Ducatum nostrorum.

2. Item quod Ecclesiastica beneficia vacatura non faciemus, neque permittemus persecutores occupare personas.

3. Item quod habitationem nostram in Hungaria, more aliorum Regum, faciemus & continuabimus.

Artic. xix.

Quod procuratores Regij, & Reginales in sede iudiciaria sedere non possint.

Item quod Procuratores Regiæ & Reginalis Maiestatum in sede iudiciaria, unà cum iudicantibus sedere non possint, sed interim causantes, tempore, quo videlicet causa ipsorum Regiæ & Reginalis Maiestatum agitur, stare debeant: literas etiam per causidicos in ipsa sede exhibentes, per se non conspiciant, nec tractent suis manibus, nisi Magistri iudicantium.

Artic. xx.

Quod Regia, & Reginalis Maiestates ratione indebitæ recaptiuationis iurium possessionariorum in æstimatione conuincantur, & de impetratoribus iurium Regalium.

Item in factò possessionum per Regiam vel Reginalem Maiestatem, aut eorum Procuratorum à talibus, qui per præsens in dominijs earundem extiterunt, recaptiuarum, & iuri Regio acquirendarum, quas Regalis seu Reginalis Maiestas iure mediante, vigore huiusmodi recaptiuationis, sibi appropriare non possent, contra tales, qui sic indebite & absque iure impediti, & expensis fatigati fuerint, ipsa Ma-

iestas in æstimatione talium possessionum ad instar aliorum similia facientium regnicolarum, conuincatur. Et similiter, si quippiam aliqua iura possessionaria, nomine iuris Regij, pro se impetrarent, & eadem ipsi iuri Regio pertinere, comprobare non valerent, in æstimatione eorundem. Si vero tales impetrantes ante decisionem causæ, in factò huiusmodi iurium impetratoris motæ, de se dominio ipsorum iurium, ac de prouentuum eorum perceptione occupatiuè, siue alio quouis modo intromitterent, nec tandem iuridice sibi appropriare possent, contra partem lesam seu litigantem, & expensis fatigatam in factò potentie, prout ordo iuris requirit, conuincatur.

Quod Despotus, & Comes Ciliæ officio-
latus Hungaris conferant. Artic. xxj.

Item iuxta requisitionem regnicolarum nostrorum, nos unà cum eisdem operabimur, quod Despotus † Rasciæ, & Comes Ciliæ, ceterique Magnates, dominia, videlicet possessiones castra, fortalitia, ciuitates, oppida, & alia bona in hoc Regno Hungarico habentes & tenentes; huiusmodi castra, fortalitia, oppida, ciuitates & possessiones, non aduenis & forensibus, sed Hungaris hominibus pro honore dare debeant.

2. Item honores & officia nostra illis Hungaris, regnicolis nostris, quibus voluerimus, more ab antiquo consueto, iuxta huius Regni nostri Hungarici consuetudinem, conferemus.

Quod solum Nobiles possint captiuari, qui in sententia capitali conuincuntur. Art. xxij.

Item quod nullus Nobilium Regni, pro quibuscumque factis per quemcumque, præter talem, contra quem sententia capitalis iuridice lata fuerit, possit detineri, seu quoquo modo captiuari.

Quod Nobiles decimas soluere non teneantur. Art. xxij.

Item Nobiles tam j bagiones habentes quàm non habentes, decimas dare non teneantur, antiqua eorum libertate requirente.

De proclamata congregatione; qui modus institutus fuit olim tempore quondam DN. † Sigismundi Regis, per DN. Albertum Regem renouatus. Art. xxiv. † In Decretis Pofonianis art. 5.

Verum quia frequenti querela regnicolarum nostrorum, imo quadam palpabili experientia teste, nostra percepit Celsitudo, quod nonnullas nouas possessionum occupationes, & potentiario-

Sal. Ann. 1439. rum actuum illationes, eosdem regnicolas, inferiores videlicet à potentioribus multipliciter opprimi, & grauari; ideo volentes insolentibus & nouis à anteceptionibus, per media opportuna, viam præcludere, statuimus & ordinamus, sicut etiam in Decreto maiori antefati quondam Domini Sigismundi Imperatoris aliàs Posonij de unanimitate Prælatorum, & Baronum, ac Procerum huius Regni nostri Nobilium consilio, assensuque, & voluntate edito, aperte continetur, quod quandocumque, & ubicumque fuerint factæ nouæ possessionariæ, ac terrarum occupationes, potentiariæ uadiationes, seu rerum & bonorum ablationes, succisiones sylvarum, interemptiones, vulnerationes, & verberationes hominum, domorum, & possessionum inuasiones, & depradationes, ac alij similes noui actus potentiarij maiores, ex tunc lesi, ac damna, & iniuriam passi, impetratis literis nostris Regalibus querimonialibus, & præceptorij, Comites Parochiales, & Iudices nobilium Comitatus illius, in quo facta huius modi patrata extiterint, accedant, & requirant: qui quidem Comites, & Iudices Nobilium cum testimonio Capituli vel Conuentus illi Comitatu deferuere soliti, à vicinis & commetaneis ac Nobilibus prouincialibus sub certis pœnis & huiusmodi literis nostris Regalibus declarandis, in sedem eorum iudiciariam, per modum proclamatae congregationis, partibus quoque litem habentibus conuocatis, ad fidem eorum Deo debitam, fidelitatem nobis & sacrae Coronæ obseruandam, tactis Sanctorum reliquijs præstitam, super huiusmodi nouis occupationibus possessionarijs, & alijs actibus potentiarijs, plenam & indilatam requirant veritatem; qua requisita & inuenta, possessiones occupatas autoritate in hac parte eis attributa mediante, restituant eisdem, à quibus fuerant indebite occupatae, ipsosque dominio in earundem protegant & conseruent. Alia vero bona, & valida potentia ablata, absque defectu reddant & restituant.

2. Super facto autem potentia in talibus commissa, partes utrasque discussionem, & sententiam finalem recepturi, ad certum terminum, mediantibus eorum, & dicti Capituli vel Conuentus literis seriem totius facti exprimentibus, ac propria, & possessionum factum huiusmodi attestantium nomina con-

continentibus, in personalem presentiam nostram Regiam, aut Palatinalem, seu Iudicis Curia transmittant: ubi absque ulteriori termini & litigionarij processus obseruatione, & continuatione, etiam partis non venientis absentia non obstante, Nos vel Iudex alius, ad quem causa transmissa fuerit, iuramentum capitis decernentes, tandem finalem sententiam profcremus, & b pio sine terminabitur.

3. Quicumque autem huiusmodi vicinorum & commetaneorum, ac aliorum Nobilium comprovincialium attestaciones fieri, de damnisque & ablati, lesi & damnificati satisfacionem impendi non permitteret, eisdem omnino resistendo, ex tunc talis in illo termino, ad quem factum seu causa huiusmodi per Comitum, ac Capitulum seu Conuentum rescribetur, in facto potentia pronuncietur, sed decernatur eo facto.

4. Volumus etiam, & presentibus decernimus, ut talis modi præmissorum executio seu causa, per modum proclamatae congregationis exinde mota sine verten: nec nostris Regalibus seu Regalibus, neque Prælatorum seu Baronum, quorumcumque etiam consinia Regni nostri tenentium literis, nec videlicet ratione exercituali expeditionis, neque conseruationis castris possit quoquam prorogari, sed eadem causa in vno termino ad hoc deputato finaliter concludatur.

Quod quilibet personaliter repertus super nouis actibus potentiarijs respondere teneatur.

Item quod quilibet patrator nouorum actuum potentiariorum, qui coram Regia Maestate, aut Palatino, seu Iudice Curia nostra Regia per querulantes personaliter reperietur: in continenti sine ulla prorogatione, ullaque cautela inuenta, super omnibus sibi obijciendis ipsi querulanti debeat respondere: alioqui contra tales, tamquam absentes, ipsa congregatio generalis detur.

De facultate concordandi litigantium.

Partes tamen litigantium, quandocumque voluerint absque requisitione iudicis, & oneræ resolutionis byzagiatorum, liberam concordandi habeant facultatem, quemadmodum antiqua & laudabilis consuetudo huiusmodi concordiam, in quibuscumque factis pœnitentia-

C libus

Sal. Ann. 1439.
b al. proferte tenebitur.

Artic. xxv

Art. xxvj.
In Decret. Sigismundi art. 6.

Sal. Ann. 1439. libris, & alijs libere faciendam dictat & consentit.

2. Redemptions autem literarum, & adductiones testimoniorum Capitularium, seu Conventualium, & qualiter aut quomodo falsa via tributorum custodiantur, in eodem statu, quo in ipso Decreto Domini Sigismundi Imperatoris & Regis continentur, relinquuntur.

Art. xxvii. De processibus per exhibitiones literalium instrumentorum.

Item alia facta potentiaria minora, pro quibus videlicet proclamata congregatio non datur, in tribus terminis, seu octavis finaliter in iudicio concludantur, sic videlicet, quod duas euocationes precedentes trina forensis proclamatio subsequatur. In factis autem, seu requisitionibus quarumcumque possessionum, finaliter duabus euocationibus, & trineforensi proclamatione procedenti pars aduersa respondere teneatur, tali modo: Quod si aliqua literalia instrumenta apud se habere asseruerit, tunc semel sine onere, binis autem vicibus, cum oneribus iudiciorum, absque consuetudine ulterioris prorogationis, exhibere teneatur: aut si ad primum terminum exhibitionis non venerit, tunc etiam duo termini; & si ad secundum non venerit, tunc unus terminus compleatur, causaque in facto possessionario mota, finem sortiatur effectiuum.

Art. xxviii. Quod si dixerit instrumenta apud manus alienas existere.

Si vero pars aduersa sua literalia instrumenta apud manus alienas haberi asseruerit, tandem pro requisitione huiusmodi suorum literalium instrumentorum unus annus assignetur, ut contra aduersarium in facto ipsorum instrumentorum terminus compleatur: sic, quod elapso ipso anno, in primo termino iuridice assignato, dicta instrumenta sua exhibeat; vel si exhibere nollet, aut non posset, tunc absque ulteriori prorogatione ipsa causa similiter finem sortiatur effectiuum.

Art. xxix. Quod si plures fuerint in causam attracti, & quidam ex eis absentes fuerint.

Si vero in accusatione alicuius possessionis, tres, vel quatuor, aut quinque, siue plures persona, unius tamen & eiusdem generationis, in causam fuerint attracti, tunc absentia, & non venientis unius, vel duorum aut

plurium, aut si ex ipsis unus, vel duo, aut plures in exercitu, siue in conseruatione confiniorum, seu castri, vel alijs quibuscumque seruitijs Regalibus fuerint constituti, tunc ratione horum causa in facto talis possessionis mota vllatenus prorogari possit, sed in eadem causa cum uno vel pluribus eorundem in proprijs residentibus, terminus legitimus similiter compleatur.

Quod si omnes in exercitu fuerint.

Art. xxx.

Vbi autem omnes huiusmodi in causam attractos, nullo penitus eorum in proprijs remanente, in notabilibus Regni vel Regijs seruitijs occupari contigerit, extunc causa ipsa, dempto facto proclamata congregationis generalis, ad ulteriorem terminum, more alias consueto, poterit prorogari.

De poenis inter Ecclesiasticos, & seculares impositis. Art. xxxj.

Item, quacumque Ecclesiastica persona aliquem Nobilem in presentia cuiuscumque Iudicis ordinarij citauerit, vel euocauerit, & si idem Nobilis contra ipsam personam Ecclesiasticam ordine iudiciario in sententia conuictus fuerit, tunc grauamina maiora incurrere non possit idem Nobilis, nisi homagium suum, scilicet emendam capitis sui pretiosi, eo modo sicuti ipsa Ecclesiastica persona, & de damnis tam ex parte Ecclesiasticarum, quam secularium personarum, iudex damnum patienti satisfactionem impendere teneatur.

De funeribus hominum interfectorum, quod Archidiaconi nullam solutionem recipere valeant. Art. xxxij.

Item decreuimus, prout etiam per certos predecessores nostros Reges decretum fuisse intelleximus, quod pro funeribus hominum per aliquem vel aliquos interemptorum, Archidiaconi seu Plebani Parochiales, prout hucusque de mala consuetudine fuit obseruatum, nullam solutionem pecuniariam recipere valeant atque possint.

Nos itaque huiusmodi petitionibus Prelatorum, Baronum, Nobilium ac regnicolarum nostrorum aures exaudibiles Regis cum fauore inclinantes, supradictos Articulos, quoad omnes suas continentias & clausulas, mera nostra auctoritate, & potestatis plenitudine, ex certa nostra Maiestatis sententia, necnon de consensu & beneplacito prefactae Domine Elizabeth

Sal. Ann. 1439. *Elisabeth Regina, consortis nostrae praedictae, presentibus literis nostris inseri fecimus, ipsos Praelatos, Barones, Nobiles & Regnicolas nostros, praemissis libertatibus in eisdem Articulis superius expressis, perenniter fruituros, & gauisuros committent. Adiecit praeerea, ac nostro ac potestate Domina Regina consortis nostrae nominibus spondemus, quod memoratos regnicolas nostros, & totum Regnum nostrum, in quibuscumque eorum necessitatibus non deseremus, sed fideliter & toto posse nostro, pariter cum eisdem ipsum Regnum, ac praesertim omnes regnicolas nostros, ab omnibus emulis defensabimus, ac in cunctis tam praemissis quam etiam in alijs singulis bonis, & laudabilibus ac iustis antiquis consuetudinibus eorum, & Regni nostri Hungarici praedicti, inuiolabiliter semper & ubique tenebimus, & conseruabimus effectiue. Quicumque autem hominum, cuiuscumque status & conditionis existant, hac ipsa, quae in superioribus continentur, quauis scilicet occasione impugnare molirentur, contra omnes & quoslibet tales, ad eorum proteruiam domandam, & compescendam pariter, tum eisdem regnicolis nostris, prout & ipsi omnes uniuersaliter id ipsum se facturos sponderunt, operabimur, totoque posse praesentium literarum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut Rex Hungaricus utimur, est appensum, vigore & testimonio mediante.*

† III. Non. Iunij. Datum Budae feria sexta, † proxima ante festum Sanctae Trinitatis, anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo nono.

E P I T A P H I V M.

XLVIII. *Albertus vir iustus erat, virtutibus omnes Anteibat, bonitas illi & prudentia cura Siue toga seu bello, animusq; in tempore praesens;*

Turca fugit retrò, dū Caesari it obuius armis Armato, & versis lugebat Gracia fatis.

Sed qui debbat rapidis insistere victor. Curribus Albertus, redit aeger, & vrbe paterna Occubat: heu quantum Germania, & heu mihi quantum Praesidiū Hungaria, & quantū Boemia perdis?

Georgius Sabinus de Eodem.

Contulit Alberto regale Bohemia sceptrum, Ac subiecit opes Pannonia terra suas:

Nupta quod illius thalamo, lectoque iugali Nata Sigismundi regis Elisa fuit.

Quae velut exemplum Lucretia casta pudoris, Aequabat morum nobilitate genus.

Teutonici ductu Thaboritas fudit Achillis: Colluuius quaedam gens ea plebis erat.

Templa Bohemiacis quae disiciebat in oris, Atque sacerdotum diripiebat opes.

Illaturus erat Turcarum bella tyranno Morte sed extinctus praeueniente fuit.

Aliud.

Pace fui clarus dux, & pugnacibus armis Albertus, patriae splendor honosque domus.

Imperium virtus duo dos uxoriam regna Contulit. Impleui laudibus omne latus.

Aliud.

Inuia dispersos capio per lustra latrones Per me securum conficit hospes iter.

Tauromatas domui temerantes sacra; sed vsus Germani fida semper Achillis ope.

Mens fuerat Scythiā bellare, domare Tyrannū Threicium; sed me Parca maligna domat.

Symbolum Alberti II. Imperator.

Amicus optima possessio.

Monetam Alberti II. & Symbola vide supra pag. 5.

C A P V T T E R T I V M.

Vita Alberti II. Imper. Symbolis, & Hieroglyphicis exarata.

Symbola vide supra pag. 5.

1. Symbolorum origo.
2. Vita nostra quomodo dirigenda.
3. Rex à natura quis designatur.
4. Forma corporis quantum conferat. 5. index est mentis. 6. 14. signum imperij. 7. qualis

- debeat esse. 8. elegantia corporis unde sit.
15. forma turpis signum malitia.
9. Pulchrū unde. 14. quid. Diuinitat. argumētū. epist. dicitur officiosa. 16. De arapuer pulchros.
10. Angeli quomodo pugnent inter se pro nobis.

11. *Venus gemina: an in Deo.*
 12. *Pulchritudo non potest pingi.* 14. *index boni.*
 13. *Apellis vanitas.*
 14. *Horticulam cū Regem faceret Alexander.*
 14. *Pittagora quanta pulchritudo.*
 16. *Deformes reiecti a Philosophia studio.* 14. *præcipites dati à spartantis.*
 17. *Alberti II. elegantia corporea symbolis explicata.* 20. *religionis symbolum.* 23. *ca-*
duca felicitas, symbolum.
 20. *Lex antiqua ubi reposita, Sancta.*
 21. *Legi obseruata fructus.*
 22. *Bibliam sacram quoties Rex Alfonso le-*
gerit.
 23. *Felicitas humana fallax. symbola.*
 24. *Regnum graue pondus.* 25. *fallax bonum.*
 26. *Malogr anatum figura imperij.*
 27. *Quietis symbolum.*

C O R P O R I S E L E G A N T I A.

I.
 Symbolo-
 rum origo.

CVm veluti inter Orbes Titan maiores castra splendeant Aultriaca: sublimiori quodam stylo eorum fastos aggredior, Egyptiorum more, quem Romani sunt mutati sequentes, *sacris exarando sculpturis* (ita nuncuparunt Chaldæi) nec voto diuerso; vt hinc vulgus arceamus prophanum, & religiosa, (quæ si diuina appellare non sustines, nec fas est dicere humana) Aultriacorum Cæsarum gesta, velo quodam exhibeamus inuoluta, sine quo atrectare sancta eorum Religio prohibet. Et quamuis nemini datum in Cælum os ponere, nec astra dinumerare, quod ipsa sibi obstat magnitudo: faciam quod de antiquo Romanorum Imperio *Florus*, in breui quasi tabella eorum instar, qui in mappa situs pingunt terrarum, totam eorum amplectar imaginem. Etiam Astrologi Astrorum arenam prætereunt, & in Constellationibus eas vident, quæ abscondi non possunt. Summa sequar fastigia rerum, & veluti per exempla, Imperialis vitæ præcepta proponam. Discam, & doceam. Aliquis enim semper vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tanquàm illo spectante, viuamus, & tanquàm illo vidente faciamus. Custodem nobis, & pædagogum Seneca dedit: nam Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis adsistat. Aliquem habeat animus, quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. Opus est, ad quem mores nostri se ipsi exigant. Nisi ad regulam, praua non corriges. In testes itaque, & censores vitæ Principum exhibeo Cæsares, quarum Forma vel primo aspectu, dignos indicat imperio. Facinorosi, tumidi, brutales esto subditi; talem vobis Regem natura profert, vt bruta ipsa

II.
 Aita na
 stra quo
 modo per-
 agenda.
 Epist. ij.

III.
 Natura
 quem fa-
 ciat Regē.

respuere non debeant, nec audeant. Primi namquè mortalium, quique ex his geniti, naturam incorrupti sequebantur, eandem habebant & ducem, & legem, commissi melioris arbitrio. Naturæ cum sit potioribus deteriora submittere, mutis etiam gregibus signa contulit maiestatis, ne tumida decertarent quinam præessent, vel sequerentur. Non præcedit armenta degener taurus, sed qui magnitudine, ac toris cæteros mares vincit. Elephantorum gregem excelsissimus ducit. Volatilium phalanges Aquila dirigit. Altrorum turmas Phæbus illuminat.

Summus ille rerum Opifex, cum Regem plasmat, signum maiestatis, externa condecorat elegantia, quæ sola vulgum prenfat in sui Regis obsequium. Regem postulanti- bus Hæbreis, *Saulem* designat Dominus; 1. *Regum* 9. cuius prælectionis signum hoc vnum fuit. *speties decora. Saul electus, & bonus, & non erat vir de filijs Israel melior illo: ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.* Electus hic dicitur, non solum qui interna mentis præstantia, sed etiam qui externa corporis elegantia florescit. Vtraque enim amicè conspirant, imò prioris argumentum posterior est. Exterior corporis habitus index est interioris, vnde prauam, vel rectam potest arguere mentem. Patet in *Vatinio*, in quo teste *Tacito Annal.* 15. & *Velleio Paterculo lib.* 1. c. 69. deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij: adeo vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. Non dissimilis *Vatinio Pelignus* fuit, ignauia animi, & de ridiculo corpore iuxta despiciendus. Socratem si obijcias externa specie fædissimum hominem simis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, repandis cruribus, vt testatur *Hieron.*

IV.
 Forma
 corporis
 quantum
 conferat.

V.
 Corporis
 forma in
 dex men-
 tis.

lib. in Iouinian. tamen virtutis fuerit supernæ virtutis imago; dicas cum *Zophyro* Physiognomo ex ipsius Physiognomiæ legibus apud Ciceronem in *Tuscul. p. 4.* quod quamuis *Zophyrus*, qui multa in Socratem vitia collegerat, à cæteris derideretur, qui illa in Socrate non agnoscerent, ab ipso Socrate subleuatus fuit, cum illa sibi vitia inesse, sed ratione à se deiecta diceret. *Præstantissimam formam dignam esse imperio* aiebat *Euripides*, dummodò in muliebrem venustatem non facessat, sed virilem præferat dignitatem, qualem *Tragicus* in *Hyppolito* significauit, dicens, *Quam grata est species torua viriliter*; & apta primùm (ait *Aristoteles in Ethnicis*) ad ferendos labores; innata etiam quadam *in vultu ferocia, vt hostibus terribilis videatur.* Qualem in Magno *Alexandro* fuisse memorat *Calius Rhodig. lib. 9. c. 24.* & in *Cæsare* *Augusto Suetonius.* Cuius forma eximia fuit, & per omnes ætatis gradus venustissima: quamquam & omnis lenocinij negligens. Vultu erat, vel in sermone, vel tacitus adeo tranquillo, serenoque, vt quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibicum, ac remollitum, quo minùs, vt destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquij propriùs admissus, in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos, quibus etiam existimari volebat, in esse quidam diuini vigoris, gaudebatque si quis sibi acriùs contuenti, quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret; & herclè legiones tumultuantes aspectu suo non semel exterruit.

Non minori elegantia fuere cæteri Reges Hebræi, Romani, Græci, Germani. Talem habuit *Adamus* teste *Philone lib. de Mundi Opificio*, quod animæ sacratum fabricaretur templum, & domus, quam diuina illa imago circumferre debebat. Talem habuit & *Moyse*; vnde occultatus tribus mensibus à parentibus, quos vultus eius ad fidem attraxerat; quasi ex formæ elegantia eum populi liberatorem præuiderent, ait *Chrysoſt. Heb. 11.* Talem præterea habuit *Christus Dominus*, cuius in vultu nisi quoddam fuisset sydereû, nec eum statim sequuti fuissent *Apostoli*; neque qui ad comprehendendum eum venerant, corruissent. Hinc *Ambrosius* in obitu

Valentiniani formam Imperatoris laudat quia candidam, fuluam habentem imaginem *Christi.* Nec iniuriam putes (excusat *Ambrosius*) si in Imperatorem, encomium transtulerim *Christi*, quia *Charactere domini inscribuntur & seruuli.*

Vnde verò elegantiam corporis, & formæ decorem corpora trahant? sunt qui illam origini & contextui sanguinis respondere velint. Nec paruum argumentum ex cæteris animalibus trahunt, quæ ferè gignentibus similia nascuntur; Negant alij certam hanc esse naturæ legem; sed speties mortalium, pro ut fortuita fors conceptioni obtulit, attribui. Ideo plerumque ex speciosis deformes, ex robustis inualidos, vel imaginationis fætu, quæ & ipsa realiter concipit, vt de femina *Æthiopia* album ædente puerulum; & de arietibus & ouibus, ob virgas ante oculos earum positas, partus diuerso colore resperfos concipientibus, legitur. *Georgius Venetus c. 11. tom. 4. Cantici 1. Harmonia Mundi* ad *Venerem* refert. Quia etsi omnia creata Dei simulachrum gerant, diuersa tamen pro diuersis, quibus referta sunt, charismatibus varias perfectiones representant. Ignis robur, & amorem: Aqua clementiam, & pietatem: Aer subrilem spiritum: Terra essentia stabilitatem: Ex compositis homo intrinsecas operationes, & totum quod est in Deo, gaudens perfecta ipsius imagine. Stellatum Cælum exemplaria, aut ideas multiplices. Primum Mobile Motorem primum: Seraphini amoris incendium: Cherubini vim scientificam: Saturnus grauitatem iudicij. Iupiter æquam potestatem. Mars virtutem inconculsam; Sol clarissimum refert imperium; *Venus* autem peculiariùs repræsentat pulchritudinem illius, à quo omnia pulchra sunt. Non enim est aliquod pulchrum (habent *Stoici*, & *Accademici*) nisi quando participat de illa diuina pulchritudine: quamuis *Peripatetici* dicant *pulchritudinem esse ex consonantia omnium partium in toto*: Quam consonantiam, aut pulchritudinem à summo pulchro acceptam, si seruarent, vtique ipsa pulcherrima essent. Sed quia causæ secundæ pro suæ fortis conditione à prima deficiunt, vt sint in eis distincti gradus, ex debiliori virtute eorum non valentes moderari subiectum,

VIII.
Elegantia
corporis
vnde fit.

Gen. 30.

IX.
Pulchrum
vnde fit.

pro-

VI.
Signum
imperij.

VII.
Qualis
forma.

Augusti
forma.

Adami
forma.

producunt nonnunquam effectum deformem. Animis autem qui sunt suo arbitrio donati, facilius deficientibus, multæ deformitates relinquuntur in moribus. Quod etiam cælestibus mentibus, contigit, antequam in gratia Dei consolidatæ essent. Nec mirum si nos imbecilles non conducamus operationes nostras cum summo exemplari concordem; nam hoc solummodo post pugnam, & victoriam donatur. In pugna vero adeo à summo pulchro mortales deficiunt, quod hanc scenam mundanam adeo sæditatibus complent, quæ nisi à supremo moderatore regularentur, aliquando tantum horror perstreperet, ut tartaræ confusionis abyssus irreperet. Multa verò mala per ministros, quos oculis non videmus corporeis, coercet. Hi sunt Angeli hominibus præsidentes, vel Archangeli, qui Prælatos, aut Principes regunt, ut in Scriptura legitur de Daniele orante pro redemptione populi captiui, cui Gabriel respondit; *Venisssem ad te à principio orationis tuæ, ut decreueram: sed Princeps regni Persarum restitit mihi viginti, & uno diebus. Quæ resistantia (ut sentit Gregorius) non ex altercatione processerat, sed moram procurabat, ut Persæ relicto infidelitatis errore, per fidem reconciliarentur summo Pulchro. Sicut itaque Deifica pulchritudo per principatus ad æternum decorem nos iubet conduci: sic per Venerem ad extremam pulchritudinem, ut pulchro addito pulchro, resultet pulcherrimum. Et ne quempiam offendat Veneris nomen in Dei negotium vsurpari (subiungit *Venerus*) sciant legentes nos non intelligere, nec meretricem Venerem Paphi reginam, nec sydus collocatum in tertio Cæli volumine: sed amoris vim, quæ in omnibus viget. Hæc illa quæ ad beatitudinem summamque pulchritudinem introducit, non ad cupidinem inferiorem sub typo pueri cæci, alati, nudi, pharetram & arcum gerentis à poetis depictum. Duas namque Veneres *Apuleius* describit, Cælestem alteram, quæ Solis hominibus, & eorum paucis præsit, nullis ad turpitudinem stimulis, vel illecebris amatores suos percellentem: Alteram verò vulgarem, quæ sit percita populari amore, & non solum hominibus, sed & pecuis imperans, truci, & immodico complexu captiua cor-*

X.
Angelorum
pro nobis
pugna.

XI.
Venus gemina an
in Deo.

pora vinciat. Est igitur bona Venus, quando ei fauent principatus, & numen illud amoris supramundani. Cuius significatio est (ut dicunt inferiores, & superiores Astronomi) gratia, cocus, omnis decor, omnisque venustas, ut grati sint huiusmodi Veneri Deo, & hominibus. Præcipua pulchritudinis portio ea est, quam pictura repræsentare non potest. Imò nec ipsa viua effigies primo aspectu. Nec reperitur Pulchritudo aliqua ita excellens, cui non insit aliquid minus conforme in compagine; necesse est enim distinctio sit inter exemplum, & exemplar; quæ est inter humanum & diuinum. Ridiculi sane fuisse *Apelles*, & *Albertus Durerus*, quorum alter hominem secundum proportionem Geometricam effingere voluit; alter ex compluribus faciebus optimas quasque partes desumendo, ut excellentem componerent effigiem. Tales vix vlli placebunt, præterquam ipsi pictori; non quod ab eo elegantior vultus depingi haud possit, quam fuerit in rerum natura, sed hoc casu. Nam si in perpulchra facie singillatim partes accipias, vix vnã reperies, quam separatim probes; quæ tamen in consortio satis placent. Hanc elegantiam, & corporis externam pulchritudinem nemo melius, quam *D. Chrysostomus homil. in Eutrop.* Quæ est (inquit) corporis pulchritudo? *supercilium porrectum, oculus suaviter & gratiosè arridens, genæ rubore purpureo suffuse, labia coloris phæniceæ, collum erectum, coma ultrò se vibrans & motitans, digiti in longum producti, statura erecta, candor efflorescens.* Hæc est index virtutis; vnde *Marsilius Ficinus* vocat eam *florem bonitatis*; Et *Pacatus* in Panegyri ad Theodosium, *Augustissima quæque spes plurimum creditur habere de Cælo*; Vnde subdit, *Virtus tua meruit imperium; sed virtuti addidit forma suffragium: illa præstitit, ut oporteret te Principem fieri; hæc ut deceret.* Vnde *Porphyrius*, *Spes Priami digna est imperio.* Apes non tam grandiosem, quam pulchriorem sibi Regem eligunt; propterea, ait *Seneca.* *Insignis Regis forma est, dissimilisque cæteris tum magnitudine, tum nitore.* Horriculam quia pulcherrimum *Magnus* vidisset *Alexander*, Regem fecit, inquit, *Corporis habitus formæ generis non repugnat.* Si Deos arguit pulchritudo, imperio fas esset præcedere,

XII.
Pulchritudo non potest pingi.

XIII.
Vanitas
Apellis.

XIV.
Pulchrum quid.

dere eos, qui cæteris pulchritudine præeunt. Pittagoras harmonica corporis dispositione adeo excellebat, ut inter eius discipulos quæstio esset, an Pittagoras exuuijs Apollinis, vel Apollo Pittagoræ vestiretur. Ut Ridiculum corpus ridiculam animam circumuestit: Sic formosos manus etiam uerentur barbaricæ. Officiosa epistola dicitur Pulchritudo, quæ ut aiebat Hesiodus, *magnam quandam vim habet ad conciliandam beneuolentiam*, Spartani (iubente *Lycurgo*) deformes infantes, vel ex rupe dabant præcipites; vel in solum ablegabant alienum: Quod turpes animi turpia incolant corpora. Improbritatem autem in egregia forma per raro esse compertem aiebat *Bartholomæus Capranus* Archiep. Mediol. idcirco se ministros forma præstantes quæsiuisse dicebat. Pessima forma in Iuliano Apostata, in Caligula, Othone, Galba, non obscure prodidit illos pessimos fore imperatores. Deus optimum electurus Regem, eligendum censuit etiam corpore elegantem, ut merito dignitas corporis dignitati Regiæ conueniret, ait *Seuerus Sulpitius*. Quasi regiæ dignitati, corporis elegantia iure debeatur. Audi de *Traiano Plinium*, *Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis indeflexa maturitas, nec sine munere quodam Deum festinatis senectutis insignibus, ad augendam Maiestatem orna-*

XV.
Forma
turpis si-
gnum ma-
litiæ.

ta cæsaries, nonne longè, latequè principem ostentant. Talem esse oportuit, quem non bella ciuilia, nec armis oppressa Respublica, sed Pax & adoptio & tandem exorata terris Numina dedissent. Si Barbari ex corporis maiestate, speciem dignam iudicant imperio, nos Deos arguimus; nam Deæ pulcherrimos rapuerunt, cum quibus versantur. Aurora cum *Cæphalo, Clito, Tithono*; cum *Iasone Ceres*; cum *Anchise Venus*; cum *Endymione Luna*. *Ganymedem Iupiter* rapuit, ut in pincernam haberet; quia uirilil pulchritudo bona reliqua in societatem habeat. Hinc *Socrates* pulchros præ cæteris ad philosophiæ studium admittebat: quoniã ubi uera est pulchritudo, & acumen adsit ingenij. Præter *Spartanos* etiam *Sophistæ Indi* tanti faciebant corporis elegantiam, ut pueros, quibus corpora erant inuenusta, morti traderent, quod ijs alendis curam impendere, superuacuum existimarent.

XVI.
Dea rapuere pulchros.

Deformes à Philosophiæ studio exclusi.

Hac specie, atq; corporis elegantia *Albertum II.* (cuius gratia, hieroglyphicum exaratus) cum adhuc in ephebis esset, natura Regem designauit; & nos gemino exornamus simbolo; Primum *Saulem* annuit. In secundo est *Aquila* figura imperij, quæ non claudum, non cæcum, sed forma speciosissima *Ganymedem* rapit. Vnde deducas corporis elegantiam non minimum ponderis ad maiestatem habere.

XVII.
Elegantia Alberti II Imp. Symbolo explicata.

ALBERTI II. RELIGIO.

XVIII.
Fulcrum Reipublicæ.

Reipublicæ fundamentum, & propugnaculum Religionem esse testatur *Plato lib. 4. de Rep.* In qua rerum diuinarum cura summa debet esse. *Cyrus Rex* optimè auspicabatur aulicos sibi fore fideles, si Deum metuerent. *Plato 3. de legib.* ad Magistratum quempiam non admittebat, nisi prius diuinis operam dedisset. Tribunal & altare eodem collocabat gradu, & promiscuis nominibus Iudices, & Sacerdotes appellabat *Architatas Tarentinus*

XIX.
Lex & Religio fortes.

Lex & Religio iunxerunt fœdera; prauas Hæc hominũ mentes comprimat, illa manus. Vide itaque in altero Religionis simbolo Legem & Religionem inito associari fœdere, & in eadem sede morari Religionis Amorem, & Legis Maiestatem, sub lemmate, *Taberna-*

culum fœderis. In arca namque antiqui Testamenti uoluit Deus legem reponi, ut esset Sancta, & immaculata. Sic *Cæsares* dixere legem, *Sanctio sancta, honesta iubens, prohibens contraria.* Hoc simbolo itaque non minùs *Alberti II.* Imperatoris iustitiæ argumentum tenes pro legibus ab eo exaratis, sed & Religionis, cuius tam amator fuit, ut *Monachus* diceretur.

Exod 30. n 7.

XX.
Lex anti-qua ubi reposita

In quarto simbolo *Lex sancta* est, sub titulo libri *Regum* exposita, quia ut *Æterna* clamat *Sapientia Sap. 6. n. 10. Ad uos Reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis.* Magna promitto, dicit Dominus. *Omnem locum, quem calcauerit uestigium pedis uestri, uobis tradam. Iosues 1.* Si tamen custodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi

tibi *Moses*. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo; sed meditaaberis in eo diebus, ac noctibus, ut custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Hanc assequuturus *Albertus II.* Imperator, in cætibus sacerdotum diuinas canere laudes nõ erubescibat. Regiam propè templum habuit, & ad instar *Dauidis* per fenestram inspiciebat in templum, quasi excubias ageret in lege Domini. Imperator venerat, non ut solueret, sed ut legem adimpleret. Solus dicendus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus, aiebat *Theodahadus Rex*. 10. var. lect. 5. Obseruatæ legis fructus, via sine errore est; qui legem religiosè excolit, pericula cautè declinat. *Lex mortalium omnium, & Rex immortalium* (ait *Plutar.* ad Princ. Ind.) non illa quidem in libris extra, neque in ligneis conscripta tabulis, sed sermo animatus, qui semper cum eo habitat, semper asseruet, neq; animum

XXI.
Legis ob-
seruantia
fructus.

eius unquam destituat ductu. Caterum tot, tantorumque, quæ Cælestes largiuntur, donorum, & bonorum non est fruitio, vel usus rectus sine lege. Idem de se protulerat *Psaltes*; Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea, hoc est in afflictione mea, exponit *Ambrosius*. Quando in afflictionis tempore sumus, & quatimur aduersis, meditatio nobis in lege sit, ne imparatos procella tentationis affligat. *Alfonfus Aragonum Rex* quater, & decies *Bibliam* cum glossis, & commentarijs perlegisse gloriabatur, & memorie adeo insculperat, ut non tantum res, sed longum etiam verborum ordinem absque libro audientibus recitare potuerit. Hinc forsam librum apertum pro insigni gestabat, quasi ei referata essent arcana diuina. Humilius cum de se sentiret *Albertus II. Imp.* ei librum imponimus clausum, & signatum sigillis septem, quem non *Leo*, sed *Agnus* valet aperire.

XXII.
Bibliam
Sacram
quoties le-
gerit *Al-*
fonfus.

ALBERTI II. CADVCA FELICITAS.

XXIII.

VNo, eodemque anno *Albertum II.* bis in Regem, *Bohemix*, scilicet, & *Pannonix*, & tertio in Imperatorem offendimus coronatum, raro quidem felicitatis exemplo; sed lege mortalium, citius perdidit, quam acquisiuit. Eodem Anno in luctum conuertitur cithara. Ascendit thronum, descendit in tumulum. In hoc felix, quod in ipsa felicitate diem clausit extremum. Ea est humanæ voluptatis conditio, quæ fluit & transit, & pœnè antequam veniat, aufertur. Nisi hoc inuidæ referas *Fatorum* causæ, quæ summis stare diu, negat.

*O Regnorum magnis fallax
Fortuna bonis, in præcipiti
Dubioque nimis excelsa locas.
Numquam placidam scepra quietem
Certum ve sui tenuere diem.* Sen. in *Agam.*
Et infra — — *Licet astra vacent
Cessentque doli, sidunt ipso
Pondere magna, ceditque oneri.
Fortuna suo vela secundis
Inflata notis, ventos nimium
Timuere suos.*

Plena est insidijs vita. Res est inquieta, felicitas. *Miramur* (ait *Seneca c. 11. de Consol. ad Marciam*) mortem unius, qua singulis opus est. Numquid enim ut concidat, res magni

[Symbo-
l' a
humane
vanitatis.

molimenti est? *Odor illi saporque, & lassitudo, & vigilia, & humor, & cibus, & sine quibus vivere non potest, mortifera sunt.* Trepida sunt gaudia nostra, & eadem qua oriuntur, vanitate turbantur. Omne quod fortuito euenit, instabile est: quo altius surrexit, vergit pronius in occalum. Hinc cum *Psalte*. *Dies mei sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fenum arui.* *Psal.* 101. in symbolo trium coronarum, quas laurus circumdat, canit *Albertus II. Imper.* Idem annuit *Taurus* secundum *Zodiaci* signum, & *Veris* ineuntis præludium, iuxta illud *Virgilij 1. Georg.*

Candidus auratis aperit cum cornibus annu. Cuius in fronte (ante genua volunt alij) septem sunt *Pleiades* infausta tempestatis vaticinia, ut docet *Stat. lib. 1. Sil.* *Nec & per Aegæas Hyades, Pliadumque niuosum sidus,* ut infortunij præludium humanam agnoscas felicitatem. Quam pulchrè *Italico* lemma te rerum mortalium fugam declarauit, qui occiduo *Soli* inscripsit,

A pena vidi il Sol che ne fui priuo. Sic ille, qui papilionem circumuagantem, flamme tandem consumptum in symbolum vicissitudinis assumpsit humanæ.

Così vino piacer conduce à morte. *Pinge Maiestatem* in throno sedentem, & super-

superfcribe, *sedit, sed-it*. Rapitur more fluminum. Quidquid vides, currit cum tempore. Nihil ex his quæ videmus, manet. Ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum. Hoc est quod ait Heraclitus; *In idem flumen bis non descendimus*. Sordent dignitates humanæ, & terrenæ felicitatis non est nisi perfida fides. Propterea Cæsar, & quæ religio monebat aruspicias, & quæ renunciabant amici, de imminente cæde neglexit, quod iam diutiùs viuere nollet, neque curaret. Grauiissima res est Maiestas imperij, & principatus splendor nimis onerosus. Præclare *Antigonus Rex* (teste *Æliano lib. 2. Var. Hist. c. 2.*) suum arguebat hæredem, ob parentis imperium tumescentem. *An ignoras, fili, regnum nostrum aliud non esse, quàm splendidam seruitutem?* Ad hanc vocatus *Albertus II.* vultum lacrymis atque ora rigauit; eum non laquebat quàm *Fallax bonum* corona sit. Hanc humi forte iacentem, vel sibi oblatam, fuit qui tollere nollet, inquit, *Tollat te, qui te*

XXIV.
Regnum
quàm
græue.

XXV.
Plangit
Albertus
ad regnū
vocatus.

non nouit. *Valer. Max. lib. 7. c. 2.* Si notum tibi diadema, fuges: si ignotum, *munus inuersa corona docebit*; Lemma est ad coronam desuper radiatam, ac spiculatam. Symbolum verò, quod nos *Alberto II.* Imperium recusanti apponimus, est *Malogranatum* figura imperij, vt 3. *Reg. cap. 7.* legitur. In templo Salomonis circummedium duæ erant columnæ (figurabant hæc *Petrum & Paulum*, qui dicuntur columnæ fidei.) quarum in apice stabant *Malogranata retibus inuoluta*, quia rete Apostolico inuoluenda erant omnia regna Mundi. Est itaque Malogranatum Imperij symbolum, vnde eum natura coronauit. Et quia inter reliqua poma, hoc insuauius, & agrestius est, acerbiter, & pondus significamus imperij sub lemmate *Inter dulces amarum*.

XXVI.
Malogranatum
figura
imperij.

XXVII.

Vltimum symbolum trium coronarum est, in medio *punctum*, quietis hieroglyphicum, quam nefas in vita sperare mortali. Vt viuas, moriaris, necesse. Propterea *limen securitatis mors* dicitur.

LIBER XLII

CAPVT PRIMVM.

FRIDERICVS V. PACIFICVS,
OCCIDENTIS IMPERATOR XLII.

1. 3. *Rationis hieroglyphicum.*
2. *Friderici V. Imper. pietas, iustitia.* 4. *filius Ernesti Ferrei. Pacificus.* 5. *absens eligitur Imperator, ex Sancta peregrinatione reuertens.* 6. *cunctatur, priusquam consentiat.* 2. 6. *tutor Ladislai Regis.* 7. *suadet Amedeo se abdicare Papatu.* 8. *Roma coronatur.* 9. *Ladislauum inuitus restituit.* 10. *Ciliensem*

acquirit comitatum. 11. *à fratre Vienna obsessus.* 12. *Austriam amittit.* 13. *an avarus.* 15. *Carolus Burgundum ad pacem cogit.* 16. *mors.* 17. *visitat limina Apostolorum.*
7. *Amedeus Sabaudus antipapa.*
15. *Mariae Burgundae nuptiae cum Maximiliano Austro.*

I. N hieroglyphico *Friderici V.* cognomento *Pacifici* pingitur *Ratio*; cuius in manu frenum, & virga. Subtus pedes *Volutas*, quia eius vita fuerit continua linea virtutis. In ea praecipue notatur, quod *Ladislauum* posthumum *Alberti* Imp.

cuius tutelam gerebat, cum aliqui perdendum suaderent, quia eius vita ingentes molestias Caesari, mors verò regna & opes collatura esset; respondit *Fridericus*, se magis pietatem, & iustitiam quærere, quàm imperia. Digna Caesare vox, digna Ioue; quem à viro iusto sola fecernit aetas.

ALLVSIO AD HIEROGLYPHICVM.

I.
Gēmea quid profint capiti diademata? Sceptrū
Quid regale? aut quid Nomina clara iuuent?
Si lenire nequis febrientis pectoris astus,
Et qui das alijs ponere iura tibi.
Vana haec sunt strato sensu, diademata, sceptra
Regia, ni ratio, Nominaque ipsa regat.

Io: Franc. Franzinus S. Theol. D.

II.
REx, & Pacificus, qui freno Bella coerces;
Non vnquam à recto tramite Virga mouet.
Noscere sat facile est Federico semet, & Ipsū;
Exprimit Effigies, quantus in Astra, micat.
Clauserat Augustus Iani nam limina tantum;
Claudit, & Is reserat, ceu petit Ordo, Fores.
Concitus ad Bellum, reserat; sed Victor Amicū,
Hostem cum recipit; Postica clausa manet.
Noluit Imperij Spheram transire; nec ultra

Iustitiae fines, Regna parare cupit.
Iustior, an Princeps qui Grandior extat; habebit
Gestis ex Rebus, maius in Orbe, Decus?
Parcere Subiectis; Animo & subicere Sensum;
Imperio Mundi Gloria Maior erit.

M. Ant. Moles Neap. S. Theol. D.

III.
Dum redit audaci Federicus victor ab Hoste,
Vi miles fugiat bella cruenta iubet.
Quid magis excelsum, nec non illustrius inquit;
Quam turpi finem ponere avaritiae?
Ergo cadant rigidi resonantia murmura Martis,
Bellicus, & clangor corda ferire sinat.
En quod ego regni, pariter circumdata freno,
Sceptra gero, quamuis omnia in orbe queam.
Scilicet omnis homo cupiens extollere nomen,
Gesta patrare sinat, magnaue posse putet.

Ponginus.

Arn. van weterhout. sc.

FRIDERICVS V. PACIFICVS,
OCCIDENTIS IMPERATOR XLII.

Sal. Ann.

IV.

*Filius Ernesti Ferreus est Fridericus Pacificus.*Filium *Aureum* dat Pater *Ferreus*,
FRIDERICVM ERNESTVS.

Princeps Pacis

Nomen non repudiavit paternum, abstinuit;
Nè Austrijs bellum fieret hæreditarium.

Debet hoc filio pater,

Quòd pacem bello genuerit.

Homo pacis, in quo Deus speravit,
Iustitia deoscularentur & Pax.

Cum hominem Deus inuenisset secundum cor suum,

Vota Electorum prænsavit absenti,

Vnde desuper FRIDERICVS veniat;

Vel solus Deus de ambitu teneatur.

Patrem cum Orbi quærerent,

Vt talem agnoscerent, penulatum exhibuit FRIDERICVM;

Qui ex Terra Promissionis reuertens,

Pacis Spiritum legerat,

Ex eo, vbi Mors & Vita vno se patiuntur in tumulto.

Quis non proficeret? vbi terræ lutum Cæcorum oculos aperit?

Regius peregrinus leui assuetus sarcinæ,

Molem nè declinaret imperij, rogari debuit.

*Dissentire nequijt Pacifica proles,**Vt simili puerperio pax Cælo nasceretur, & terris.*

Dic Pannonia,

An Regno Regem, Regi vitam seruarit, & vittam?

Dic Roma?

Fuisti felix, cum tibi *Felicem* abstulit;

Et noluit Pontifici vendere Pontificatum?

Venalis Vrbs quondam si habuisset emptorem, nunc venditorem,

EVGENIO enim QVARTO, Pontifice Maximo

Fatali totius Europæ errore exauthorato,

Deo substituerant AMEDEVVM.

Vt veniret Sabaudus, suasit Pietas: Nè rediret, Ambitio.

Vtrumque tamen composuit timor, vel amor Cæsaris,

Et factum est vnum ovile, & vnus pastor:

Quum blanda FRIDERICI seueritate,

Maluit *Felix* Orbem pacare, quàm regere,

Et alijs felicior esse, quàm sibi,

Amica in solitudine, deposita solitudine.

Pacata itaque domo Dei,

Romam venit, vt oleam daret, palmam acciperet.

Et Primus Austriacorum Cæsaris Vicaria Dei manu

Coronam acciperet auream.

Ferreum Italiæ diadema abhorruit,

Timens, ne quid detrimenti acciperet PACIFICI titulus.

V.

Absens eligitur.

VI.

Anxius an debeat consentire?

VI.

Tutor Ladislai Regis Hungariae.

VII.

Amedeum Sabaudum Pseudopontificem suadet se abdicare eiusque filiam, & opulentiam dotens respuit.

VIII.

Roma coronatur.

1441.

1452.

Sal. Ann.

Iani templum cum sua manu clausisset;
Acclamauit Senatus, Populusque Romanus,
FRIDERICO PACIFICO à Deo coronato Vita, & Victoria.

Toram Iustranti Italiam,
Non fuit, qui ianuas clauderet ei, qui Ianum clauserat.

Vbique in delicijs,

Etiam sine aduersario virtus emicuit.

1453

Roma redux, serenissimo aspectu Hungaros, Bohemos, Auftrios,
Proiecto Eridis pomo composuit, vel comescuit,

LADISLAO Hungariæ Rege.

Hospitem dedit hostibus,

Qui vel proderent, vel perderent si non manu, consilio.
Suo in armistitio pauca numerauit bella, plures victorias.

Cilientem comitatum, patrimoniij sui appendicem fecit.

A fratre obsessus in vrbe, in arce à ciuibus.

(Abiurauerant ille sanguinem, isti fidem,)

1457

1461

Gloriam duxit, de suo sanguine, absque sanguine triumphare,

Et plebis insaniam non vindicta punire, sed beneficio sanare.

Ita eius serenitas tonabat, sed citra fulmina

Innocens, quia nulli nocens,

Perduelles ipsos hostibus puniendos reliquit,

1485

Germanicamque Romam Pannoni præterit diripiendam,

Vt clauum clauo figeret.

Sic Auftriam vel omisit timidus, vel amisit timidus,

Vel avarus neglexit.

Pecunia, quæ maiore tormento possidetur, quàm quaritur;

Cum chara illi esset, caritatem tulit prouinciarum.

Onerosa pax est, si cum honorum iactura:

Et potius extra vitia, quàm cum virtutibus,

Si cum virtutibus vitia non coeunt.

Actum erat de Imperio,

Si *Auftrius Fabius* tantum ausisset, quantum ira suadebat.

Iram tamen ante vicit, quàm *Coruinum*.

Ne nouo Christianorum diffidio,

Post *Nouam Turcis* *Vetus Roma* patèret.

Cunctando sæpiùs, quàm pugnando hostes deuicit,

Vt suo ipsi caderent ferro.

Consilio tantum potuit,

Vt nec *Audaces* *Fortuna* iuuaret.

1477

Verè Romanus sedendo vicit, quod alij pugnando.

Carolus Audacem *Burgundiorum* regulum,

Centum ferè militum instructum millibus,

Bello exarmavit, pace spoliavit.

Illo *Hymenæi* faces accendit; hac *Furiarum* tædas extinxit;

Non minori pompa poterat Austria associari Burgundia,

Et **MAXIMILIANO MARIA.**

Primus inter *Auftriades* *Cæsares* **FRIDERICVS**

Successorem non sperauit tantum, sed spectauit.

Sapè peragit tranquilla potestas, quod violenta nequit.

Duobus annis *Augusto* maior, tribus minor,

IX.

Ladislaum restituit.

X.

*Cilientem acquiri
comitatum.*

XI.

A Fratre obsidetur.

XII.

*Matthias Rex
Hungariæ Auftriam
eripit Cæsari.*

XIII.

*Cæsar auaritia no-
tatur.*

XIV.

Defenditur.

*Occupata Byzantio
à Turcis, in magno
discrimine erat res
Christianorum.*

XV.

*Nuptia Mariæ Bur-
gunda cum Maxi-
miano Auftrio.*

XVI.

Mors Friderici.

Impe

Imperium penè æquavit, ætatem vicit, in pace deuixit.

Quò ierit? nullibi quæras, quàm in via Pacis.

Roma ipsa quamvis noctu, & peregrinum agnouit

Iuxta aram pacis ea nocte, qua canitur,

Gloria in Altissimis Deo, & in terra Pax.

Si laudas; Ianum erige, & superscribe;

Semel clausit, nunquam aperuit.

XVII.
*Limina visitat Ap-
stolorum.*

C A T E N A H I S T O R I C A .

C A P V T S E C V N D V M .

1. 21. Friderici V. Imp. ortus. 2. cur Pacificus dictus. Fabio cunctatori similis. 3. virtutes. 4. apophthegmata iustitiæ. 5. 17. religionis. 7. adultores odit. 11. benignus erga subditos. 12. facetus. 13. liberalis. 14. gratus. 15. sibi imperat. 16. filij, uxor, peregrinatio. 17. Imperator absens electus, cunctatur an consentire debeat. 24. tutelam suscipit Ladislai pueri Hungar. Regis. 27. eligitur Rex Bohemiæ. 30. laborat pro tollendo schismate Ecclesiæ. inuitat Regem Franciæ. 31. recusat filiam Amedai Sabaudi in uxorem, & auri summam. 32. indifferens in causa Pontificum. 36. 39. fœdus cum Tigurinis. 37. quo ordine, & pompa Aquisgranum ingressus. 38. coronatur. 40. curat dissolui synodum Basileensem. 41. ab Heluetijs ablata repetit. 42. à Tigurinis fidei Sacramentum exigit. 43. innocentia fretus, inter hostes absque milite pergit. 44. Felicem Papam honorat. 45. negat subscribere priuilegiis Heluet. 46. fratri reconciliatur. 74. Mediolanum sibi exigit deuolutum. 80. Romam petit. 85. Sponsæ Eleonoræ obuiat Senæ. 86. Enæ pontificatum prædicat. 87. Pontificis pedem osculatur. 88. coronatur, equites in ponte Tyberino creat. 89. somnium narrat Pontifici. 90. Neapolim pergit. 95. nummus honorarius. regali pompa à Venetis exceptus. 97. presagium de Venetorum dissidijs cum Austrijs. 98. responsum eius, cū moneretur cauere insidias. 99. Neapoli Austriæ obsidetur. 104. sumptus tutelares à Ladislao Rege Hungar. reposcit. 126. Ciliensem vindicat Comitatum: insidias fugit. 132. Austriam adire hereditatis titulo tentat. 135. ambit coronam Bohemiæ. 141. eligitur Rex Hungar. 142. Hungaros

vincit. 149. fratri reconciliatur. 163. renuit venire ad Mantuanum Concilium. 164. Cōrado Fraunauero diem dicit. 172. Vienna excluditur. 173. à Viennensibus pecuniā petens, nō auditur. 174. obsidetur. 181. in vitæ discrimine. 188. pacem init cum Alberto. 190. in fratrem queritur. 191. Alberto igni & aqua interdicat. 198. Clemens Viennensibus parcat. 206. à Rege Bohemiæ dissidet. 209. Romam pergit. 210. quomodo fuerit exceptus. 216. Bohemiæ coronam petit, nec auditur. 219. Vladislao fauet Regi Bohemiæ aduersus Mathiam. 225. frugalitas. 226. eludit superbiam Caroli Burgundi. 228. proscribit Fridericum Palatinum. 229. promittit confirmare Regem Bohemiæ. 232. mouet in Burgundum. 234. Gallum eludit. 236. pugnat cum Burgundo. 237. pacem init cum Burgundo. 250. superstitiosus. 259. pacem petit à Mathia Rege Hungarorum. 299. ob auaritiā amittit Austriam. 300. Symbolum, & constantia. 308. plangit, cum filius eligitur Rex Romanorum. 312. irascitur Alberto Bauaro ob nuptias filie suæ se inscio. 315. mouet in Flandros, ut filium liberet. 326. ambit coronam Hungariæ. 333. pecuniā filio negat, ne bellum gerat in Hungaros. 342. moritur. 343. epitaphia. 88. nummi honorarij, symbolici.

1. Ernestus Ferreus Pater Friderici III. Imper.

7. Adulatio pestis Reipub. 9. ubique est.

16. Eleonoræ uxor Friderici III. Imp. mors. 88. Romæ coronatur; nummi honorarij.

16. Cunegundes filia Friderici Imp. nupta Alberto Austriæ, inscio patre. Icon.

17. Alberti Austrij cognomine Prodigii mores.

34. *dissidium eius cum Frider. Imper. pro hereditate paterna.* 66. *uxorem ducit Methildem Palatinam.* 87. *ordinem instruit Romani ingressus.* 133. *Austriam nititur occupare.* 135. *ambit coronam Bohemiae.* 147. *Vdalricum Eitzingerum carceri tradit.* 171. 183. *iterum arma sumit in Casarem.* 191. *ad Papam appellat in fratrem.* 194. *in vita discrimine à plebe liberatur.* 196. *mors.* 169. *effigies, symbolum.*
16. *Georgius filius Friderici V. Imper. Icon.*
19. *Ladislai Regis Hung. ortus.* 26. *effigies, symbolum.* 60. *iterum eligitur Rex Hung.* 92. *ferè ab Hungaris abripitur.* 101. *Austrijs traditur.* 102. *Coruinum patrem appellat.* 104. *coronam Hungaricam à Casare reposcit.* 109. *insidiatur Coruino.* 118. *letatur de Coruini morte.* 126. *Magdalenam filiam Regis Gallorum sibi despondet.* 128. *hereticos spernit.* 130. *moritur.* 131. *Pius.*
18. *Elisabeth Regina Hungar. nubit Vladislao Regi Poloniae perlegatos.* 20. *nuptijs renuntiat: coronam subtrahit.* 21. *ad Fridericum Imp. cum puero confugit.* 49. *moritur.*
23. *Albertus Dux Bauariae cognomento Pius eligitur Rex Bohemiae.* 25. *coronam renuntiat.* 26. *effigies, symbola.* 217. *moritur.*
26. *Ernest: Bauari effigies, symbolum.*
28. *Georgius Podiebradius gubernator Bohemiae.* 100. *obfesso Casari fert suppetias.* 103. *petit à Rege usum calicis.* 127. *Ladislauum Regem vocat in Regnum.* 137. *fit Rex Bohemiae effigies.* 148. *in Austriam mouet.* 170 187. *clam fouet Austriae dissidia.* 186. *fert suppetias obfesso Casari.* 204. *excommunicatur.* 203. *legatum Pontifici carceri dat; statua donatur.* 212. *moritur.*
28. *Vladislaus Polonus coronatur Rex Hungar.* 50. *Turcas vincit.* 51. *pacem facit.* 26. *effigies, symbolum.* 52. *contra fedus arma mouet in Turcas.* 55. *monetur abstinere à bello Turcico.* 55. *in bello occiditur.*
29. *Amedæus Sabaudus Antipapa.* 31. *tentat emere gratiam Casaris.* 72. *renuntiat Papatum.*
38. *Ludouicus Card. S. Cæcilie Aquisgrano excedere iubetur.*
40. *Basileensis Synodi constantia.*
50. *Io: Hunniades Coruinus felix puginator in Turcas.* 61. *Pro Rex Hungar.* 62. *puerum ab Imper. reposcit.* 63. *Austriam populatur.* 64. *inducias paciscitur cum Casare.* 103. *insignia deponit ad pedes Ladislai; reassumit muneribus auctus.* 108. *insidia Ciliensis in eum.* 112. *Turcas in Danubio vincit.* 113. *Belgradum defendit, Turcas vincit.* 114. *laboribus fessus moritur.*
54. *Draulas Valachus Turcarum hostis, & Victor.* 54. *comitatur cum filio Vladislaum in Turcas.*
55. *Amurathes Rex Turcarum Christum inuocat in Christianos fedifragos.* 111. *effigies.*
59. *Ludouicus Caroli Regis Gallorum filius vincit Heluetios.* 233. *Casarem incitat in Burgundum.* 263. *Mariam Burgundam ambit sponsam filio suo.* 265. *soll. citat Flandros in Mariam.* 269. *Attrebatum occupat.* 285. *equum dono mittit Maximiliano.* 286. *in aquilam iocatur Imperialem.* 286. *Attrebatenses in Galliam traducit.* 291. *egrotat.* 292. *inducias cum Casare violat.* 292. *letatur de Mariæ obitu.* 295. *mors.*
66. *Sigismundus Tirolensis tutela liber.* 134. *Austriam sibi debitam petit.* 135. *ambit regnum Bohemiae.* 169. *Nicolaum Cusanum Cardinalem carceri tradit.* 197. *donat Austriam Casari.* 199. *Papæ reconciliatur.* 231. *pignora sua vi redimit, è manu Caroli Burgundi.* 296. 311. *Cunegundem filiam Casaris tradit nuptui inscio patre.* 135. *ambit coronam Bohemiae. effigies, symbolum.*
67. *Eugenius Papa deponit Archiep. Colon. & Treuerensem.* 69. *restituit.* 71. *moritur.*
72. *Nicolaus IV. Papa eligitur.* 83. *timet Casaris aduentum.* 170. *excommunicatur.*
73. *Philippus Maria Dux Mediol. moritur.*
75. *Francisci Sfortie ortus. Mediolanum obsidet uxorem habet Blancam Mariam.* 337. *Ferdinandum Arragonum tuetur.* 338. *moritur, effigies.*
74. *Alphonfus Rex Arragonum hæres instituitur à Philippo Duce Mediolan.* 90. *Fridericum Imper. excipit.* 91. *liberalitas.*
76. *Aeneas Syluius. Legatus Casaris ad Mediol.* 79. *Legatus ad Bohemos.* 81. *ad Italos.* 84. *Eleonorâ recipit nomine Casaris.* 150. *fit Papa.* 151. *Concilium Mantuanum in Turcas.*

- eas. 158. recuperat Petri patrimonium. 160. constantia eius.
93. Borsus Estensis Dux Ferrariae creatur à Frider. III. Imp. effigies.
107. Casimirus Rex Poloniae Elisabetham ducit Hungar. 135. ambit coronam Bohemiae. 205. Bohemiae regnum repudiat oblatum. 258. cum Cesare stat in Mathiam Regem Hungar.
110. Mathias Coruinus in obstagium datur. 116. regnum ei praedicitur. 124. carceri datur. 138. fit Rex Hungarorum. 140. coronam reposcit à Cesare. 143. sibi reconciliat rebelles. 144. inducias cum Cesare pactus. 205. Rex Bohemiae eligitur à Pontifice. 207. cum Turca inducia, & in Bohemos bellum. 208. fugat Victorinum. 211. salutatur Rex Bohemiae. 212. obsidet Victorinum, capit. 213. plangit mortem Podiebradij. 215. exclusus à Regno Bohemiae. 219. Bohemiam populatur. 221. eiurare coronam cogit Casimirum Polonum. 222. Cesari reconciliatur. 223. pacem cum Polonis respuit. 240. nuptiae cum Beatrice Neapolit. 243. Moraviam infestat. 249. belli causa cum Cesare occulta. 250. superstitiosus. 253. bellum decernit in Cesarem. 254. astra consulit. 256. Viennam obsidet. 259. honorat Legatos Caesaris. 261. pax cum Cesare. 262. Austriam restituit non coactus. 288. eodem tempore mouet in Turcas, & Casareos. 295. mouet in Austriam. 296. vincit Alemanos. 297. Viennam occupat. 298. fœdus cum Bohemis. 326 moritur. 136. effigies, symbolum.
111. Mahometes Turcarum Imper. effigies. Belgradum obsidet. 115. plangit, quia Coruino mortuo, ignominiam vindicare non posset.
112. Io: Capistranus acerrimus pugnat in Turcas. 116. regnum praedicit Mathiae Coruino. 117. ob dolorem mortui Coruini socij moritur.
119. Vlricus Ciliensis molitur in posteros Coruini. 120. occiditur ab Vladislao Coruino.
121. Elisabeth Io: Coruini uxor filios Regi Ladislao commendat.
125. Ladislaus Coruinus supplicio plectitur.
125. Carnifex prohibetur quarto ictu damnatum percutere.
126. Maximilianus Friderici Imper. filius cur sic nominatus. 142. nascitur. 238. 271. Mariam Burgundam ducit uxorem. 279. Holandorum motus comescit. 280. comitia Velleris Aurei vocat. 281. Aurco Vellere donatur. 287. Gallos vincit. 289. in Hollandiam pergit ad sedandos civiles motus. 290. Dordracum capit. 293. tutor filij Philippi. 301. Flandros rebelles aggreditur. 302. queritur in Carolum Regem Franciae, quod subditos concitet alienos. 303. Flandris reconciliatur. 304. clemens. 305. Gandauenses vincit. 306. insignia Gallica deponi iubet. 307. eligitur Rex Romanorum. 313. errore anni bixestilis deceptus, Brugas non occupat. 309. aspectu tumultum agentes comprimit. 314. custodiae datur à Brugensibus. 316. liberatur. 317. intercedit pro rebellibus apud patrem. 323. sororem inuisit. 325. suspectus patri in causa Mathiae. 327. in Austriam mouens, vulnus accipit. 328. Albam Regiam expugnat. 329. cineribus Mathiae praestat obsequium. 334. prohibitus bellum gerere in Hungaros à patre. 335. auxilia implorat in Gallos. 341. nuptiae cum Blanca Maria Mediol.
136. Caroli IX. Regis Gallorum effigies, symbolum.
135. Guilielmus Saxo ambit coronam Bohemiae.
152. Ladislaus Superbus Rex Neapolitan. 153. coronatur.
153. Ludou. Andegauen. Neapolim occupat. proditur à Sanscuerinatis.
154. Ioanna II. Regina Neapol. impudica.
155. Renatis Andegau. Regis Neapol. effigies, symbolum.
155. Alphonsi Arragoni Regis Neapol. effigies, symbolum. 156. Romanam Ecclesiam protegit aduersus Franciscum Sfortiam. 157. moritur.
156. Ferdinandus Alphonsi Aragoni nothus, declaratur Rex Neapol. 160. regnum petit à Papa. 338. effigies, symbolum.
158. Iacobus Picininus hostis Ecclesiae.
159. Calixtus Papa dilapidat Petri patrimonium.
159. Franciscus Sfortia Ecclesiam protegit.
165. Henricus Goritius oppidis spoliatur.
165. Io: Vitobitius Goritium ad pacem cogit.
166. Io: Posingicus.

166. *Vdalricus Grauenecerus.*
 166. *Andreas PaunKircherus.*
 173. *Vdalricus Hozerus Consul Vienna. 182. tyrannus. 193. ad Caesarem deficit. 195. supplicium.*
 176. *Io: Tetznius pecuniam ad soluendum Caesarem obseſum ſoluit.*
 176. *Andreas PaunKircherus agros Viennen. populatur.*
 180. *Chriſtophori Quosij vigilantia.*
 185. *Cronbergeri pietas.*
 183. *Conradus Trauauerus.*
 183. *Thomas Septem caſtrenſis.*
 184. *Sigismund. Schauenbergicus.*
 186. *Victorinus Bohemus ſupetias fert Caſari.*
 195. *Dominicus Torcellanus Legatus Pape per Germaniam.*
 201. *Erneſti Religioſi Ducis Saxonie effigies.*
 201. *Friderici I. Bellicoſi Ducis Saxonie. effigies.*
 201. *Friderici II. Saxon. Electoris. effigies.*
 217. *Vladislaus Polonus Rex Bohemie eligitur. 326. eligitur Rex Hungarie. 334. pacem agit cum Maximiliano Aſtrio.*
 220. *Casimirus filius Caſimiri Poloni ambit coronam Hungaricam. 221. eiurat.*
 217. *Sigismundus Bauarus renuntiat Ducatum. effigies ſymbolum.*
 224. *Carolus Burgundus ambit titulum Regis. Mariam filiam in ſponſam offert Maximiliano Aſtrio. 225. luxus, pompa. 231. arma gerit in Colonien. 244. mouet in Lotharingum. 245. vincitur. 247. Nanceium obſidet. 248. occiditur. 278. effigies.*
 226. *Hermanus Haſſia Landgrauus tutor Canoniorum Colon.*
 226. *Rupertus Bauarus Ep. Colon. diſſidet cum Canoniciſ. 227. ſub tutela Caroli Burgundi.*
 239. *Georgius filius Ludouici diuitis ducit Heduigem filiam Caſimiri Poloni.*
 242. *Chriſtophori Bauari fortitudo.*
 255. *Belli indicendi formula.*
 264. *Oliuerius Dandus Chirurgus Legatus Gallorum ad Mariam Burgundam irriſus.*
 265. *Tornacum Gallis prodit.*
 266. *Maria Burgunda Flandrie domina. 276. negat nubere Carolo Delphino Francia. 268. ſcribit Maximiliano, adamas mittit; nu-*

ptias confirmat. 292. moritur, effigies.
 272. *Aureolus victus.*
 273. *Iacobae Hollandae diſſidium cum Io: Brabantino. 276. Borſalio nubit.*
 274. *Philippus Brabantin. Hollandiae praeponitur. 275. Flandros vincit. 277. inſtituit ordinem Velleris Aurei. 278. effigies.*
 283. *Philippus filius Maximiliani. 291. donatur aureo Vellere. 301. libera cuſtodia detinetur. 304. patri obuiat venerabundus. 332. effigies, comitia habet Velleris Aurei.*
 286. *Philippus Cordaeus pugnat in Maximilianum. 321. Flandros inſimulat.*
 294. *Carolo Delphino Francia nubit Margharetta Aſtriacae. 300. ille Flandros incitat in Maximil. 307. conatur impedire electionem Maximil. in regem Roman. 336. pacem inicit cum Maximiliano. 337. in Apulos mouet. 341. Hispanis Perpinianum reſtituit. 296. Cunegundes filia Friderici Imper. nubit inſcio patre.*
 310. *Albertus Sapiens Bauarus Ratiſbonam occupat. 311. ducit Cunegundem inſcio Caſare eius patre. 217. effigies, ſymbolum.*
 308. *Albertus Elector Brandenburg. cognomine Achilles Germania.*
 316. *Chriſtophorus Bauarus comitatur Caſarem ad liberandum eius filium. 319. vincit Gandauenſes.*
 318. *Fridericus Brandeburgicus. Brugenſes cedit.*
 322. *Albertus Saxo Arſcotium incendit. 323. vices gerit Maximiliani apud Flandros.*
 331. *Flandros in fidem accipit.*
 326. *Albertus Rex Poloniae ambit coronam Hungariae. 328. molitur in fratrem.*
 328. *Beatrix Aragonia ambit nuptias Regi Hungar.*
 338. *Alphonſus II. Strabo. Rex Neapol. ducit Hippolitam Mediol. effigies ſymbolum.*
 338. *Galeacius Maria Dux Mediol. occiditur. 339. effigies. vxor.*
 338. *Hieronimus Olpiates ſeipſum inoriens conſolatur. carmina componit pro eo quem occidit.*
 339. *Io: Galeacij Ducis Mediol. effigies. Iſabellam ducit Arragonam.*
 340. *Ludouicus Sfortia ambit Ducatum Mediol. molitur in nepotem.*

I.
Ernestus
Ferreus.

Ascitur *Fridericus* Anno 1415. die Matthæi (21. Septemb.) ex Patre *Ernesto* cognomento *Ferreo*, qui duas uxores habuit. I. *Margaretam* filiam *Bugislai* Ducis *Stetinensis* sorotem *Elisabethæ* Imperatricis, uxoris *Caroli IV*, matris *Sigismundi*, ex qua plures suscepit liberos, qui in infantia obierunt. Hac defuncta, duxit *Cimburgam*, dicunt alij *Cunegundam* filiam *Ziemouiti*, vel *Semouiti* Ducis *Massouia* in *Lithuania*, qua nata erat ex *Alexandria* sorore *Iagelonis* Regis *Poloniae*.

II.
Pacificus
dicitur.

Dicitur est *Fridericus* cognomento *Iunior*, & *Pacificus*; nulla enim à *Friderico* Imper.

bella notatu digna gesta esse accepimus. Nam etsi præclarè generosi ingenij indole, se se nunquam destitueret; abhorrebat tamen à bellis, cum naturà, tum ob iniquitatem fortunæ, quam experiebatur aduersam. Eam propterea astuta calliditate fallebat, atque alienis armis, & periculis potiùs, quàm suis, vel res magnas gerebat, & quos compescere sua auctoritate nequibat sibi aduersantes, eos, incitatis alijs, inuoluebat, ac bellis distrahebat domesticis. Vnde *Fabio* cunctatori rectè confertur. Hinc *Mycillus*

Otia quàm bellum per totum maluit auum.

Conueniens factis hinc quoque nomen habet.

FORMA CORPORIS. MORES. APOPHTEGMATA.

III.
In Europ.
c. 22.

Multa sunt (ait *Syluius*) in hoc Cæsare, quæ laudare possis. Corpus egregium, & species Imperatore digna, animus sedatus & tranquillus, ingenium perspicax, & memoria tenacior, religionis ardens Zelus, ingens cupiditas pacis, & otij. Singularem virtutem in quouis homine diligit, dignamque præmio ducit: in rebus gerendis tardior ac remissior est. Tenacem plerique accusauerant, & ad rem nimis attentum.

Præclarè *Fridericum* indole, matura prudentià præditum fuisse, varia eius ostendunt apophtegmata.

IV.
Iustus.

1 Cum *Ladislaum Alberti* Imper. posthumum aliqui perdendum suaderent, cuius vita ingentes molestias Cæsari, mors verò regna & opes maximas allatura; at ille. Ergo me opulentum magis Regem, quàm piùm, quàm iustum cupitis? At ego iustitiam bonumque nomen diuitijs cunctisque rebus antepono.

V.
Religiosus.

2 Interrogatus, quinam sibi carissimi essent? respondit: Qui me, non magis quàm Deum timent. Deprompta ex Christiano pectore sententià. In primis enim timendus Deus, Rex Regum, & Dominus dominantium.

VI.

3 In *Austria* cum ex primoribus vnus obisset, annos natus tres & nonaginta; qui vitam inter voluptates illecebrasque nulla vnquam valetudine offensam duxisset, idque *Friderico* Imper. narraretur: Et hinc (inquit) immortales animas censere licet. Namque si

Deus est, qui hunc mundum gubernat (ut *Philosophi*, & *Theologi* docent) eumque iustum esse nemo negat: profectò alia sunt loca, ad quæ post mortem anima migrant, ibique pro factis aut mercedem, aut penam accipiunt. Nam hic nec bonis sua præmia, neque malis sua supplicia reddi videmus.

4 Interrogatus quo modò crederet saluam fieri Rempublicam, si *Senatores* (inquit) de rebus consulturi, in vestibulo curiæ simulationem ac dissimulationem deponerent. Sic enim & rectè ipsi consulere, & iudici inter consilia dijudicare non esset difficile.

5 Idem sciscitanti, an moriones in conuiuium admitti vellet? respondit: Neque stultis delector, neque superbis amicus esse possum.

6 Cum audiret quendam dicentem abiturum se aliquando in ea loca, in quibus nulli planè essent hypocritæ, ait: Ultra *Sauomatæ* ergo & glaciale Oceanum tibi eundum est. Sed cum eà veneris, non omninò carebit hypocrisis locus; si modò & tu homo, non Deus es. Inter mortales enim nemo est, qui non ex aliqua parte fictus, fucatusque sit.

7 Cum nonnulli dicta probrosa in Imperatorem iactassent, referentibus aulicis: An nescitis (inquit) Principes quasi signum ad sagittam expositos esse? Turres quidem fulmina præaltas feriunt, humilia tecta prætereunt; at nobiscum benè agitur, si verbis tantum impetimur: Innuens eum, qui conuitia velut dicta,

quibus

VII.
Simulatio
pestis Rei-
publ.

VIII.
Moriones
odit.

IX.
Adulatio
ubique.

X.
Iniuria
patiens.

Sal. Ann. quibus nihil leuius, formidat, vix toleraturum popularium impetum.

XI. Benignus. 8 Principibus ijs, qui immites & crudeles erga suos fuissent, mortem nimis extimescendam aiebat Fridericus. *Nam quales se, dum vixerunt, alijs præstitere, tales, cum moriuntur, in se iudices inuenturos esse.* Ostendere volens, ijs amaram esse mortem, qui mala ante actæ vitæ conscientia præmuntur.

XII. Facetus. 9 *Iacobus de Griet* Episcopus Treuirensis Princeps Elector, vir industrius, ac magni consilij, sed multum cupidus, & ad extollendam Ecclesiam suam nimis attentus, *Fridericum* Imper. cum adisset, & alia atque alia petens impetrasset, sed plura tamen petendo instaret. *Si non facis* (inquit Imperator) *petendi finem; ego certè indulgendi finem facile inueniam.* Quo dicto perquam lepido importunum petitorum compescuit.

XIII. Liberalis. 10 Magnificus, & liberalis cum esset *Fridericus*, dicere solebat *etsi decem millia quoti-*

die aduersus Imperatorem ingrati sunt, tamen, Sal. Ann. *Imperatori quosidie benefaciendum.* Quamquam verò gloriosius sit, ciuitatem replere beneficijs, quam trophæis, attamen oportet, vt in terminis Iustitiæ liberalitas sistat. Nec est liberalis, qui indifferenter dat, sed qui rectè discernit inter accipientes.

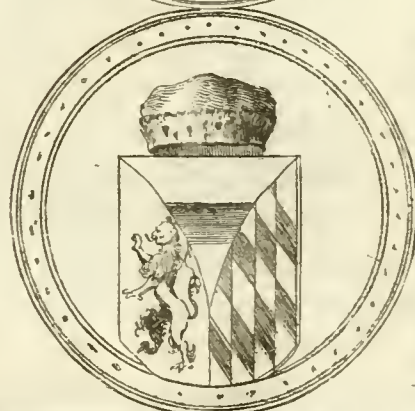
11. Cum in vrbe quadam præfectum, *senem admodum & ætate iam imbecillem* *Fridericus* dedisset, non defuerunt adolescentes, qui sibi loci præfecturam committi peterent. Cum igitur senem amouendum dicerent, *Fridericum* dixisse fertur: *Senem amicum oppido, non oppidum amico commendamus; sentiens, dignum esse, vt senex iam à ciuibus ad mortem vsque foueretur.*

12. Victis in Hungaria Luintziensibus, suos Germanos milites ita est allocutus: *Ma-* *gnum actum est opus. Nunc autè maius restat, vt scilicet vincamus nosmetipsos, atque auaritia & vlciscendi cupiditati finem imponamus.*

V X O R. L I B E R I.

XVI. **V**Xorem habuit *Eleonoram* regis Portugalliæ *Alphonsi* sororem: cum qua nuptias Neapoli celebravit An. Sal. 1452. circa Pascha, cum antea à *Nicolao V.* Papa coronati essent. Ex ea quatuor filios suscepit.

Maximilianum Imperatorem. *Christophorum* Archiducem mortuum ante patrem: & *Ioannem*, qui puer obiit. Strada adiungit quartum, nomine, *Georgium* Archiducem Austriae, cuius imago,

Duas filias *Helenam* in pueritia mortuam, & *Cunegundam*, quam *Sigismundus* Dux Austriae patruelis, infcio imò inuito patre, col-

locavit in vxorem *Alberto* Bauaro. Moritur *Eleonora* Anno 1466. Neapoli Austriae.

Ann. Sal.
1440.

I M P E R I I O C C V P A T I O. Anno Sal. 1440.

Ann. Sal.
1440.

XVII. **F**atis functo *Alberto II.* Imp. Septemviri iactura optimi Principis mæsti, ac solliciti, Francofurtum conuenere, & III. Cal. Aprilis *Fridericum* Austriacum, qui ex Hierosolymitana peregrinatione reuertens, adhuc penulatus stabat, vno consensu Romanorum Regem creauere. Missi ad eum legati Neapolim Austriæ, vbi tunc agebat, Electorum voluntatem exposituri. Ille sumpto deliberandi spatio, primùm ad pedes Crucifixi Redemptoris accurrit, humilis rogans, vt eum non pateretur regnare, quando aliter regnaturus esset, quàm in cruce Domini N. I. C. Fidissimos inde acciuit, vt quid agendum, consulerent. Incumbebat ei magna curarum

moles, quod *Alberto* Cæsare, ac *Friderico* Tirolensi mortuis, solus omnium, prouinciarum Austriæ gubernationem suscepisset, frater verò *Albertus* cognomine *Prodigus* a prima vsq; adolescentia ita vitam instituisset, vt parum præsidij in ipso collocaret. In Bohemia quoque & Hungaria, Austriæ vicinis turbari multa videret. Ex aduerso secum reputans, magnam sibi suæque genti dignitatem, magnum ab imperio emolumentum, opesque & auxilia, quibus præfens rerum status indigeret, accessura: exacto, quod ad consulendum sumpserat, spatio, die D. Gregorij memoriæ sacro, Electioni consensit.

Albertus prodigus.

LADISLAI HVNGARI NATIVITAS.

XVIII. **A**lberto Cæsare mortuo, gemina regna Hungariæ, & Bohemiæ, totidemque coronæ Regem vel circumspiciebant, in quem reclinarentur: vel expectabant ex Regina *Elisabetha* partu posthumo. Regina, post iusta soluta viro, præcoci consilio, Hungariæ proceres vtriusque ordinis ad se vocatos obtestatur, per matrem, per *Sigismundi* patris, per *Ludouici* aui materni memoriam, ne se viduam, ne conceptam ex Rege suo, prolem destituant, sed habita & matris, & nascituræ prolis ratione, de creando interege, qui tantisper rebus prospiciat, consilium ineant: se enim vt pote iuuenulam, & fœminam, tantæ moli parem sine administro non esse. Proceres eam potestatem contra Regina mentem interpretati, indictis comitijs, *Vladislaum* Poloniæ Regem per Legatos accersere, eique Reginam viduam, cum dotali regno, matrimonio iungere constituunt. Illa siue metu Procerum, siue spe nuptiarum consensit, vt legati quidem mitterentur, sed ea lege, vt si re adhuc integra, antequàm cum Polono conuentum esset, ipsa masculum eniteretur, Legati certiores facti, omissa legatione, in Hungariam reuenterentur. Sed quis semel iactam aleam in manum reuocet, aut moderetur? Hinc exitere ingentium malorum femina, quæ Hungaris magno damno, Regi posthumo exitio fuere. Cum legati itinere essent, peperit Regina elegantem pue-

*Vladislaus**Rex Polonia ab Hungaris vocatur.*

rum, cui *Ladislao* nomen. Legati igitur per celerem nuntium reuocantur. Etenim Regi domi nato, nihil opus esse, nec verò etiam ipsis fas esse, cum extero quicquam de regno pacisci. Legati nihilominus, cum vulgatis iam legationis mandatis in aula *Vladislai*, extra periculum nequirent regredi, ad Regem profecti, demandata legatione funguntur. *Vladislaus* eo nuntio lætus, exercitum comparat, vt in Hungaros proficisceretur. Contra *Elisabetha*, ne infanti posthumo regnum auferatur, pactum per legatos cum *Vladislao* matrimonium, conuocato suorum concilio, rescindit. Proceres Hungariæ, *Ladislai* infantis & matris orbitatem miserati, Præsules præsertim, & qui Albæ Regiæ Regina aderant, cæteris haud perinde sentientibus, quadrimestri *Ladislao* in matris gremio, ritu solenni diadema imponunt, festinata inauguratione, quòd Polonus iam cum exercitu immineret. Legati è Polonia reduces, coniecti in vincula, quòd mandati fines excessissent. Regina mater, apertè detestata pactas nuptias, seque ac filium *Friderici* Cæsaris protectioni commendans, petijt *Visegradum* arcem munitissimam, vim à Polono imminentem prætolatura. Hunc locum vnicum asseruandæ coronæ dicarant. Atqui in arcem, vbi conuentum est, omnes qui aderant Optimates, Regina sefellit: quippe quæ dum futura discrimina veretur, quam recondere

XIX.
*Ladislaus Rex Hungaria nascitur.*XX.
*Ladislaus coronatur. Vide effigiem infra nu. 26.**Regina coronam subtrahit.*

fimu-

Ann. Sal. 1440. *simularat, coronam iterum subtraxit, & præstigiij dexteritate freta, spectatorum lumina elusit: mox reconditorium, obsignato ab Optimatibus thesauro, iussit occidi.*
 XXI. *Natalia Frid. Imper.* Deinde regni dissidium causata, ad *Fredericum* iam Romanorum Regem electum, in Austriam contendit (quem pueri fratrem, aliqui prodidere, non ex *Ernesto* sed ex *Alberto* progenitum dicentes *Fridericum*) huius fidei filium, coronamque commisit, unde æternæ discordiæ, ac assidua cum Germanis bella promanarunt.

XXII. *Bohemia legatio ad Reginam Elisabetham.* Dum hæc geruntur in Hungaria, Bohemi Pragæ conueniunt, monentque Reginam, vt Legatos mittat ad comitia, qui *Ladislai* infantis partes agant. Mittuntur legati *Procopius Rabensteinius* Reginæ, Regique *Ladislao* fidus, & *PtarSCO*, vtrique ob *Alberto*

Cæsaris memoriã, priuataq; causas infensus. Hic Collegæ studia euertit, in Bohemorum sententiam concedens negantium expedire Bohemis, pueri ætatem incertam, longamque expectare; male esse regno, cuius Rex puer sit. Erant tamen qui *Ladislai* causam, auctore *Procopio*, tuebantur. Illorum sententia post longam disceptationem præualuit, qui negabant *Ladislao* Bohemiæ coronam deberi, quippè cuius patri Bohemi non paruissent. Infantem fore inutilem regno, cui diuturno Rectore adhuc opus sit. Regem regno dari, non Regibus regna. *Fridericum Austriam* Rom. Regem Bohemis indulgisse, vt quem vellent, Regem sibi adsciscerent: *Albertum* Ducem Bauariæ *Ernesti* Ducis Bauariæ filium. Principem regno factum, lingue Bohemicæ peritum, assuetumq; in *Venceslai*

Ann. Sal. 1440.

XXIII. *Albertus Bauarus eligitur Rex Bohemæ. Vide effigie symbolum nu. 23.*

aula, apud *Sophiam* reginam amitam, gentis moribus: eum virum esse, à quo moderata imperia, inter nondum satis compositas Bohemiæ discordias, possint expectari. *Proco-*

pivS horum non ignarus, ijs, quos è Proceribus in sua vota traxerat, clam ad *Fridericum* Cæsarem profectus, rogat, ne tam nobile regnum auferri patiatur pupillo, cuius tutelam

Ann. Sal.
1441.

lam suscepisset. *Fridericus* per *Procopium* edo-
ctus, missis ad *Albertum* nuncijs, significat,
se Bohemis nullam cooptandi Regis facul-
tatem fecisse nec esse facturum, nefas esse
Ladislao infanti paternum, auidumque re-
gnum eripere. Dehinc *Procopium* in Bohe-
miam remittit, qui denuntiet, Cæsarem *La-
dislai* ius minimè neglecturum. Bohemi ni-
hilo secius ad *Albertum* *Bauarum* splendidam
legationem exornant, cuius princeps *Vlricus*
Rosensis, qui *Alberti* *Bauari* ad regnum vo-
candi author fuerat. Legati amicè accepti,
Bohemorum in ipsum studia amplissima
oratione deprædicare, Regni opulentissimi
potentiam, honores extollere, exponere suf-
fragia Procerum, qui cum Regem renun-
cialissent; rogare, nè tam honorifica gentis
adictissimæ vota frustraretur. At *Albertus* ea
virtute & animi moderatione vsus, quæ à re-
gnis conditis, rarissima semper fuit, lega-
tis gratias egit, iussitque renuntiare Bohe-
mis, agnoscere se præclarum nobilissimæ gentis
studium, quòd præ omnibus se Regem optassent.
Nihil non ipsis pro tanto beneficio à se debe-

XXIV.
Caesar tu-
tor *La-
dislai*.

XXV.
Albertus
Bauarus
Bohemia
coronam
remit.

XXVII.
Ennas
Syluus c.
58. *Histor.*
Bohem.

E
Berna.

FRIDERICVS CAESAR A BOHEMIS IN REGEM EXPOSCITVR.

Bohemi ab *Alberto* repulsi iterum conue-
nientes, legatos ad Cæsarem mittunt, pe-
tententes tutorio nomine vti regnum accipiat. Is
in Belgium se iturum dicit, coronæ suscipien-
dæ gratia, cum redierit de re ipsa transactu-
rum. Reuersum potentissimi ex Bohemia
proceres adeunt. Inter quos *Ptasco* cum ef-
fiet *Alberti* filio infensus, leorsum *Fredericum*
alloquitur, regem vt seipsum faciat hortatur,
facile id futurum, si tutelam pupilli reiiciat.
Nam cum cæteri desint, Bohemos suopte in-
genio regnum sibi oblaturus, cui ex foedere
tanquam seniori Austriæ principi debeatur.
Negauit *Fredericus* orphani, cuius tutelam
gereret, hæreditatem se quoquo pacto inua-
surum, nec tamen Bohemiam tutorio nomi-
ne administrare voluit, quam sine profusio-
ne magna pecuniarum retinere non poterat.
Nam Bohemi nisi ex regibus quotidiana mu-
nera accipiant, ab officio recedunt. Neque
est regnum, cuius fiscus abundat. Regiæ pos-
sessiones in priuatas manus peruenere, ar-
gentifodinæ vnde opes regiæ in immensum
creuere, maiore ex parte perire. Distrati cen-

ri: si par istis meritis nihil referre possit, ser-
uaturum se tamen eiusce memoriam, nec
defecturum occasione, si quæ aliquando nas-
catur, Bohemiæ proceribus, gentique vniuer-
sæ gratificandi. Verùm cum *Alberti* Cæsa-
ris proles Regno nata sit, fore sibi nimium
quantum vile, ac indecorum, cum infantu-
li iniuria alienum captare diadema: pacta
Bohemiæ cum Austriæ ducibus sancita veta-
re, ne quem externum regno Bohemi adscif-
cant, donec supererit ex sanguine Austria-
co Princeps natus regni habenis. Hæredita-
tem paternam innocenti puero sine crimine
adimi non posse: numquàm impune fuisse
pupillos spoliare: Deo, atque hominibus esse
iniuos, qui id facinoris audeant: execrabilem
esse vocem, quæ regnandi causa affirmat ius esse
violandum. Ita *Albertus*, spreto regno, se Re-
ge regnoq; maiorem orbi terrarum ostendit.
Huc forsam alludunt symbola eiusdem *Al-
berti* cognomento *Pij*. Vrsus, qui dum linguâ
alucario admouet, examem opus in se concit-
tat, & papiliones circa lumen volitantes sub
lemmate, tanti non emo perire.

Ann. Sal.
1441.

XXVI.

XXVIII.

adiutus

Ann. Sal.
1441.
Vladis-
laus coro-
natur Rex
Hungariae
effigiem vi-
de supra
num. 23.

adiutus. Reginae factionem opprimere nite-
batur, *Vdalricus* contra *Ciliensis* pro illa pu-
gnans, non minora ijs damna inferebat, qui
cum *Vladislao* sentiebant. Ne verò corona-

tionem longior mora obijceretur, *Vladislao* co-
rona D. Stephani Hungarorum olim regis
imposita est, quam ex calua mortui ablatam;
quidam in funestum augurium trahebant.

Sal. Ann.
1441.

SCHISMA IN ECCLESIA.

XXIX.

Difficilia *Friderico* imperij initia fuere.
Præter alia angebat ipsius animum
Ecclesiasticorum dissidium, quorum nonnul-
li cum *Eugenio* contra Synodum Basileensem
stabant; reliqui *Amedæum Allobrogum* regu-
lum, Pontif. Max. agnoscebant. Ex hoc schis-
mate, cum magna in Remp. incomoda re-
dundarent, nihil non attentabat *Fridericus*, ut

dissentientes ad concordiam redigeret. Itaq;
antequam ad coronam imperij accipiendâ,
Aquisgranum iret, Moguntia conuentum
indicit, quò plerique aut ipsi venturi, aut suo
nomine legatos missuri sperabantur. Inuita-
uit etiam *Carolus VII.* Franciæ Regem, ut
Legatos ad Moguntina comitia mitteret, se-
quentibus literis.

XXX.
Mogunti-
nus Con-
uentus.

AD REGEM FRANCIAE
prò tollendo Schismate.

Fridericus, Romanorum Rex semper Au-
gustus, Austria, Stiria, Karinthia, & Car-
nolæ Dux, Comes Tirolis, &c. Serenissimo
Principi, Carolo Regi Francorum, Fratri &
Consanguineo nostro Charissimo Salutem, &
fraternæ dilectionis affectum.

1. Dum ad sacri Imperij fastigia diuino vo-
cati munere, tantæ moli grauiissimæ gubernatio-
nis humeros nostros in Dei nomine, ne sua vide-
remur ordinationi resistere, sincero corde submi-
simus. Inter innumera mala, quibus undique
orbis terrarum concutitur, hoc maximè, quo cer-
tamen agitur, ut tuo nostro sancta scindatur
Ecclesia, animum nostrum eò premit ardentius-
que sollicitat, quò eidem Ecclesie matri nostræ,
filiali dilectionis amore & nobili aduocationis
officio, fortiùs constituimur obligati, ut illi sau-
nunc iacula patienti, pro viribus nobis distribu-
tis ab alto, diligentia celeri succurramus, atque
ad concurrendum in hoc tam necessario ac salu-
tari opere Reges & Principes Christiano nomine
gaudentes pura sinceritate hortemur. Nihil ve-
rò ad id equè patrocinatorum conspicimus,
quàm si Catholici simul conueniamus Reges &
Principes Ecclesiastici & Saculares, ut sentiant
quicunq; dissidentes vnâ esse vocem omnium.
Tunc enim sperandum, quòd nemo vsquam il-
lam iridebit, aut spernet; nemo non reuerbitur,
neque non timebit.

2. Vnde Venerabilium & Illustrium viro-
rum, & Sacri Imperij Principum Electorum
Oratoribus, qui pridem decretum electionis de
nostra persona ad culmen Imperij celebratæ,

conspicui nostro attulerant; alijs quoque Præla-
tis, Principibus, Comitibus, Baronibus, Proceri-
bus, & viris Consularibus, nostris fidelibus &
dilectis, deliberatè consulentibus, conuentionem
seu dietam solemnem pro communi constitui-
mus omnium salute in ciuitate Moguntina, re-
bus gerendis pluribus ex causis accommoda, in
diem festum Purificationis Gloriosæ Virginis
Mariæ proximè futurum, quæ erit secunda mē-
sis Februarij. Ad quam dextera Dei nobis assi-
stente propitia intendimus personaliter nos trans-
ferre, Charissimam fraternitatem vestram paro-
cordis affectu rogantes, quatenus Orthodoxorum
progenitorum vestrorum imitantes vestigia pro
laude Dei, pro consolatione Ecclesie suæ sanctæ,
ac totius populi Christiani salute, ad conuentio-
nem seu dietam huiusmodi idoneos vestros ora-
tores de vestra fraternæ dilectionis proposito, vijs
quoque & modis, quibus ab imminentibus cala-
mitatibus sancta possit respirare Ecclesia, di-
stinctè instructos, & ad tractandum, consulen-
dum, cooperandum, & concludendum in his
plena vestra potestate fulcitos, illic destinare ve-
litis. Si autem fraternitas vestra conuocatio-
nem & dietam eandem accedere posset & vel-
let propria in persona, id profectò ingentem glo-
riam & rebus gerendis fructum vberiore affe-
reret.

3. Hortamur denique Fraternitatem ve-
stram, aduertere velle mente fideli, quæ sit nostra
exhortatio, quantaque Ecclesie subsit necessitas,
& quàm periculosum esset nostrum silentium;
& agere libeat, quod expetimus, propter salutem
populi

Ann. Sal. 1441. *populi ac decus vestrum, respicientes ad illum, cuius causa agitur, qui de cælo descendit, ut moriturus homo crucem ascenderet, in quo militans fundaretur Ecclesia, quatenus in ea suborta tollantur dissidia, & à grauioribus periculis eruantur. Datum Vienna, Anno Domini MCCCCXL. die XXI. mensis Maij: Regni nostri anno primo.*

Ad Mandatum Domini Regis

*Conradus Præpositus Viennensis
Cancellarius.*

XXXI. Fridericus recusat filiam Amedæi. *Amedæus interim non nihil omittebat, ut Cæsarem in suas partes assumeret. Ad hoc, filiam formâ & moribus præstantem in matrimonium obtulit, simulque dotis nomine, auri minimum ducenta millia, si Eugenio relicto, se Petri successorem appellaret. Horruit Cæsar; minimèquè Sacramento suo, Ec-*

Ann. Sal. 1441. *clesiæ Sacramenta fædare voluit; atque ad suos conuersus, Vendere (inquit) alij Pontificalia solent; hic libenter emet, si venditorem reperiat. Cæterum, quòd multi Principum Electorum non satis Eugenio æqui, multa contra Pontificem iactarent, nec non Concilij Generalis auctoritatem magnifacerent; non ita facilè Fridericus Eugenio adhæsit, sed indiferens, & vtrique suspectus permansit. Iacobus namque Treuirensis ad Cæsarem profectus, ex certis quibusdam argumentis cum vereri se diceret, ne ea disceptatione, animi quorundam magis exasperarentur, dilatum fuit negocium, iterumque nouus conuentui dies in annum sequentè indictus Fræcofurti.*

XXXII. Neuter stat in causa Pontificum.

Leguntur porro, quædam auisamenta, ibidem in Moguntino Conuentu ædita, si Goldasto fides.

AVISAMENTA EDITA A STATIBVS IMPERII.

XXXIII. Cap. I.

ANNO millesimo quadragesimo quadragesimo, Moguntia in materia declarationis animorum super factò dissensionis in Ecclesia Dei exortæ, per Dominos Electores faciendæ, & de cautione faciendæ Nationi Germanicæ, de sublacione grauaminum eiusdem Nationis, fuit auisatûs in dieta inibi habita circa festum Purificationis Mariæ Virginis, quòd cuiunque parti adherendum esset, ante omnia prouideri deberet, ne authoritas Conciliorum generalium infirmetur, & Grauamina, quæ dudum præfatæ Nationi fuerunt illata, tollantur è medio, & contra ea caueatur in futurum.

quæ habes in hoc opere inserta.

Cap. 2.

In primis, quia Basilicæ hucusque non est nominatus aliquis locus pro futuro Concilio celebrando, iuxta formam constitutionis frequens, ita quòd iam (non) pendeat terminus alicuius Concilij; expedit, quòd ille, cui faciendæ est hæc adhesio, omnes & singulas constitutiones olim in Constantiensi Concilio super authoritate, honore, & reuerentia sacrorum generalium Conciliorum promulgatas approbet, recipiat, & prouideat: & mox in eisdem literis Bullatis, conficiendis super præmissis promittat seu polliceatur, se Oecumenicum vel saltem generale Concilium indicere velle, quantumvis id fieri poterit, in loco rebus gerendis accommodo, ubi personaliter, si poterit; alioquin sinequeat, per Legatos Apostolicos plena potestas fulcitos. Concilium

negatiua videtur delenda.

ipsum prosequatur cum effectu. Promittat insuper, operam se daturum, quòd in huiusmodi celebrando Concilio per Nationes procedatur, sicut in prioribus Concilijs reperitur obseruatum.

2. Et præmissa omnia videntur honestè & iustè peti posse: Nam per hoc veritas prodibit in lucem; & illi, qui ex alia parte, seu sub alia obedientia remanebunt, poterunt aptissime nobis consolidari. Papa etiam cui adhibebitur, ex hoc authoritatem suam & Apostolicæ Sedis augebit & confirmabit, quando videbitur ab omnibus sinceritas sua in factis Ecclesiæ Dei.

Item de præsentis non potest de loco vel de tempore specificè tractari; neque poterit hoc alicuius arbitrio committi, ne alij fortassis indignentur, quasi non sit habita ratio commoditatis eorum, quantum ad situm vel aliam aptitudinem loci, & idè non poterit negotium, quo ad hoc, melius specificari.

Cap. 3.

Deinde quo ad releuamen grauaminum, auisatum est, quòd cum dicta Natio plus cæteris nationibus ab Ecclesia Romana sit honoranda, propter auxilia, quæ Ecclesiæ Romanæ multipliciter præstitit, ac propter Imperium Romanum, cuius vis & potestas in eo consistit, quòd Ecclesiam Romanam multis dotibus exornauit; ut illi, cui faciendæ est adhesio, eidem Nationi in retributionem meritorum suorum pro se & successoribus sanctæque Sede Apostolica, de

Cap. 4.

Ann. Sal.
1441.

consensu Cardinalium, propria etiam manuum suarum subscriptione subsequente constituat, ordinet; & in singulare privilegium concedat, per se & successores suos perpetuis temporibus inconcusse servandum, &c. ut inferius seriatim annotatur.

Cap. 5.

In primis siquidem casset, annullet, & irritet omnes & singulas reservationes, tam generales, quam speciales siue particulares Ecclesiarum Metropolitanorum, Cathedralium, Collegatarum, Monasteriorum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quibus pro electione provideri consuevit, siue per extravagantes Ad regimen, & Execrabilis, aut per regulas Cancellariae, seu quascunque alias constitutiones aut ordinationes introductae sunt, reservationibus in Corpore iuris clausis duntaxat exceptis. Et quod huiusmodi beneficia in corpore iuris clausa Romanus Pontifex infra unius mensis spacium, ab ipsius vacationis notitia computandum, conferre teneatur: deinde is, cui collatio facta fuerit, eam infra tres menses continuos ordinariè teneatur insinuare. Si verò collatio vel insinuatio amplius retardetur. Ordinarij perinde habeant disponere, ac si nulla reservatio praecessisset.

2. Beneficijs autem & dignitatibus electivis in corpore iuris non reservatis, iuxta dispositionem iuris communis debite provideatur, postulationibus etiam in dispositione iuris communis remanentibus.

Cap. 6.

Item si Episcopus aut Abbas fuerit eligendus, conveniant eligentes, audituri missam Spiritus Sancti: & confessi & contriti suscepta Eucharistia, ad eligendum ingrediantur. Et primò iurabunt in manibus Praesidentis Capituli, & rursus Praesidens in manibus immediatè sequentis, sub hac forma: Ego N. iuro & promitto omnipotenti Deo, & tali Sancto vel Sanctae, sub cuius vocabulo dedicata est Ecclesia, eum eligere, quem credo futurum Ecclesiae in spiritualibus & temporalibus utiliore; & non illi vocem dare, quem verisimiliter scivero promissione aut datione alicuius rei temporalis, seu prece per se vel alium interposita, aut aliàs qualitercunque directè vel indirectè pro se electionem procurare.

2. Item iuramentum praestet, confiteaturq; & communicet, qui constituit procuratorem ad eligendum certam personam: necnon & procurator

constitui potest, quòd etiam iuramentum praestetur ab ijs, in quos continget super electione futuri * Episcopi vel Abbatis fieri compromissum: qui etiam confiteri & communicare teneantur. Quod si praedicta non fecerint, pro illa vice eligendi sint ipso iure potestate privati.

3. In inferioribus verò dignitatibus eligentes, ad confessionem & communionem nullatenus sint astricti, sed in alijs formam superius traditam observare teneantur.

4. Finita autem electione, decretum electionis immediatè superiori, ad quem ius pertinet confirmandi, praesentetur, qui in electionis negotio procedat, formam electionis, & electi merita, omnesque circumstantias diligenter examinaturus, ita ut si electio confirmanda sit vel infirmanda, iudicialiter confirmetur vel infirmetur.

5. Confirmatores autem ratione confirmationis nihil exigere, sed neque etiam sponte oblata recipere ratione confirmationis, sub nomine subventionis, subsidij, gratitudinis, aut alio quovis exquisito colore, praetextu consuetudinis, privilegij, superioritatis, aut reverentiae, aut alia quavis ratione praesumat.

6. Notarijs autem ceterisque ministris emolumentum moderatum taxetur, laborum & operarum habito respectu, non autem Praelaturae valore.

7. Confirmationes aliter factae sint ipso iure nullae, & confirmantes ipsi confirmandi potestate sint ea vice privati.

8. Electiones autem & confirmationes (ut praemittitur) factae, neq; per Papam aut Sedem Apostolicam, seu illius aut alia quavis auctoritate infringi valeant, seu quomodo libet impediri, nisi fortè in perturbationem Ecclesiae aut privatae seu publicae utilitatis electio aliqua verge-re timeatur. Quo casu Summus Pontifex, cum ad ipsum confirmatio delata fuerit, si talem urgentissimam causam subesse agnouerit, ea prius maturè discussa, & parte plenè defensa, accedente ratione Ecclesiae Cardinalium vel maioris partis subscriptione, causam huiusmodi veram sufficientemque fore attestantium, tali electione reiecta, ad Capitulum vel Conuentum remittat, ut infra competens tempus, iuxta loci distantiam, ad aliam, ex qua talia evenire non formidentur, electionem procedant.

9. Omni autem casu, quo electio per media-

Ann. Sal.
1441.

al Archiepiscopi.

Ann. Sal.
1441.

tum Superiorem fuerit confirmanda, remittatur consecrandus aut benedicendus ad suum Superiorem immediatum, * nec presens fuerit in Romana curia. Quo casu post benedictionem aut consecrationem similiter remittatur, immediato Superiori debitum iuramentum prestiturus.

Videtur
aliquid
desse.

Cap. 7.

Rursus auisatum est, quod cum ex ineffrenato gratiarum expectatiuarum Concorso, & antelationum prerogatiuis à principio vocationis beneficiorum sub gratijs huiusmodi cadentium sciri non potest, & ex hoc Ordinarijs, subtractionem ministerij sui modestè ferentibus, intrusionis datur occasio, ex quolites innumera suscitantur: auisatum, inquam, est, quod ille, cui adhæsis sit facienda, omnes gratias expectatiuas ac reservationes particulares de beneficijs vacaturis in nostra Natione tollat, & de cætero non concedat, nisi pro toto tempore Pontificatus sui in qualibet collatione, in qua decem fuerint beneficia, de vno; ubi quinquaginta, de duobus duntaxat habeat disponere: in quibus dispositionibus indigena alienigena preferatur.

Cap. 8.

Item vt nullum beneficium nostræ Nationis exteris personis commendetur, aut de ipso pensio concedatur sine assensu Ordinarij.

Cap. 9.

Item vt questio de vna præbenda in qualibet Ecclesia Metropolitana Theologo assignanda, etiam ad Cathedrales Ecclesias nostræ Nationis extendatur, ita vt collationes præbendarum huiusmodi teneantur Canonicatû, & præbendam Magistro, Licentiato aut Baccalaureo formato in Theologia, qui per decennium in Vniuersitate priuilegiata studuerit, & onus residentiæ ac lecturæ & prædicationis subire voluerit: quique bis vel semel ad minus per singulas hebdomadas, cessante legitimo impedimento, legat. Quod si neglexerit, arbitrato Capituli in subtractione distributionum totius hebdomadæ puniatur: & si residentiam deseruerit, de alio provideatur. Nil tamen perdat, si absens fuerit à diuinis.

2. Porro post collatam, vt præfertur, huiusmodi præbendam, duæ immediatè vacantes liberè conferantur: tertia verò postea vacans, & deinceps semper post duas liberè collatas tertia conferatur Magistro aut Licentiato seu Baccalaureo formato in Theologia, qui per decennium in aliqua Vniuersitate priuilegiata studuerit; Doctori seu Licentiato in altero Iurium seu Medicina, qui per septem annos; vel in vtroque aut

Ann. Sal.
1441.

altero Iurium Baccalaureo, qui per triennium, si Nobilis ex vtroque parente, & ex antiquo genere; aliàs autem per quinquennium, in aliqua Vniuersitate priuilegiata studium suum fecerit: qui de gradibus, tempore, & nobilitate super adiectis fidem facere teneantur Collatori per legitima documenta.

3. Hoc etiam in dignitatibus non electiuis, personatibus, administrationibus, & officijs dictarum Ecclesiarum obseruetur.

4. Et qui duas præbendas Cathedrales obtinuerit, aut aliàs vnum vel plura beneficia in quo vel altero residente ab illo vel ab vtroque in omnibus obuentionibus ducentorum florenorum Camera valorem habere valeat, inter personas prædictas non numeretur.

5. Item in Ecclesijs Parochialibus oppidorum muratorum instituantur personæ, quæ ad minus per tres annos in Theologia, vel altero Iurium, Magister in artibus, in aliqua Vniuersitate contiguo studentes, si poterint inueniri.

6. Item vt quolibet anno in Quadragesima qualificati sua nomina Collatoribus supradictis exhibeant: alioquin dispositio aliter facta non irritetur.

7. Sin autem tales reperti fuerint, dispositio per quacumque, etiam si Cardinalatus, Patriarchalis, Pontificalis, aut alterius cuiuscunque dignitatis, aliter, quàm præmittitur, facta, eo ipso irrita sit & inanis: collatio verò, seu prouisio, seu quæuis alia dispositio ad superiorem proximum deuoluatur, qui personæ tali habeat prouidere. Quod si non fecerit, ad alium superiorem proximum gradatim vsque ad Summum Pontificem deuoluatur.

8. In Ecclesijs autem, in quibus Illustres, aut Militares, seu certo modo genituræ procreati duntaxat recipi consueuerunt, quod suprà de literatis aut studiosis personis est expressum, ita intelligatur, si personæ, modo præmissæ qualificate, inter huiusmodi Nobiles seu Generosos reperiri possunt, qui etiam nomina sua Collatoribus habeant exhibere. Quo cessante, prouisio aliter facta irritetur.

Item ne Romanus Pontifex, aut quiuis alius Ecclesiasticus vel Secularis, pro confirmatione, electione, admissione, postulatione, aut collatione, prouisione, presentatione, seu qualibet alia dispositione circa Ecclesiastica beneficia, secularia vel regularia, & pertinentia ad ea, nec non ordi-

Cap. 10.

Ann. Sal. 1440. ordinibus, sacra benedictione, ac pallio, de cætero quicquam antè vel post exigat, ratione literarum pro ipsorum labore competentium salario soluendum.

2. Si quis autem exigendo, dando, vel promittendo contraire præsumpserit, Simoniacorum pœnam ipso facto incurrat, & in beneficio taliter obtento nullum ius nec titulum acquirat. Obligationes quoque, promissiones, censura & mandata, & quicquid contra iudicium huiusmodi statuti, quacunque etiam Apostolica auctoritate contigerit attentari, nullius sint roboris vel momenti.

3. Cauceatur, ne illa, quæ tempore receptionis beneficiandorum pro fabrica, ornamentis Ecclesie, vel diuini cultus decore dare consueuerunt, in principio receptionis per hoc aboleantur: dum tamen non ad personarum, sed Ecclesiarum utilitatem conuertantur.

Cap. 11. Item quòd is, cui fiat adhesio, nullam impositionem vel exactionem faciat in natione nostra, occasione prouisionis sibi olim in Concilio Basiliensi promissa, nisi in alio generali Concilio de expresso consensu nationis.

Cap. 12. Item quòd in partibus nostræ Nationis, quæ ultra quatuor dietas à curia distant, omnes causæ, maioribus necnon electionum Ecclesiarum Sedi Apostolicæ immediatè subiectarum exceptis, in partibus terminentur.

Cap. 13. Item ne grauati per saltum, etiam ad Romanum Pontificem, omisso medio, sed ad immediatum Superiorem duntaxat, nec à grauamine in quacunque instantia ante diffinitiuam appellent, nisi grauamen ipsum in diffinitiuam reparari nequiret: tunc enim ad Superiorem immediatum semel tantum liceat appellare. Quæ appellatio si friuola fuerit, appellans appellato ultra expensas in quindecim florenis auri de camera condemnctur.

Cap. 14. Item ne possessores non violenti sed colorato titulo beneficia proximo triennio hætenus possidentes, vel qui in futurum possidebunt, neque in petitorio neque in possessorio etiam ratione iuris nouiter quæsi molestentur, nisi actor legitime impeditus, & de hoc protestatus iuxta Concilium Viennense duxerit intimandum.

2. Lis autem mota intelligatur, si ad citationem, executionem, iurisque sui in iudicio exhibitionem, & terminorum omnium obseruationem fuerit concessum.

3. Ordinary autem inquirant, & quem beneficium iniuste possidere perspexerint, & alteri legitime prouideant, vel ipsi possessori, si voluerit, nisi sit intrusus violenter vel aliàs indignus.

Quia verò protestationibus Dominorum Electorum, &c. durantibus, plures electiones & prouisiones factæ, plurima beneficia auctoritate ordinaria collata, sententiæ interlocutorie diffinitive prolata, pluraque alia gesta sunt, super quibus possunt ad Papam vel Concilium recurrere, obstantibus protestationibus: ne igitur confidentia protestationum decipiamur, caueatur, quòd ille, cui fiat adhesio, gesta huiusmodi confirmet ex certa scientia, ac si de verbo ad verbum expressa essent: ita quòd nullus super huiusmodi beneficijs aut alijs gestis siue actis in Romana curia vel extra molestetur, etiamsi lis super eis alibi penderet quàm coram Ordinarijs, etiamsi alicui alteri quæsitum diceretur; quibus talibus (scilicet ius habere prætendentibus) silentium perpetuum imponatur: & ipsorum possessorum tituli, siue iuris sint siue facti, quos durante protestatione auctoritate ordinaria acquisierunt, confirmet, & auctoritate Apostolica approbet; ipsisque possessoribus seu detentoribus, in quantum opus, de illis de nouo prouideat.

Lites verò coram ordinarijs Iudicibus pendentes, apud quos iuxta formam protestationis licuit litigare, coram illis tantummodo prosequatur & terminetur.

2. Sententiæ verò sub auctoritate Papali vel à Consiliarijs durante protestatione collatæ & nondum executæ, non exequantur; sed acta & quicquid ad hoc vnaquæque partium habeat, allegare coram Ordinario perducatur, quæ summarie, simpliciter & de plano, sola facti veritate inspecta, procedens, negotium ipsum vnica sententiâ valeat terminari.

Item de causis durante protestatione motis, & adhuc mouendis, pendentibus, quas aduocet Papa, similiter in eodem statu committat Ordinarijs simili modo terminandis. Et quòd ibi cognitum fuerit, Papa ratificet, & auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmet. Contra facientibus, ac etiam ijs, qui à eos auctoritate ordinaria beneficia possidentibus sunt asecuti, impetere præsumpserint, seu quomodolibet molestare, perpetuum silentium imponat.

Ann. Sal. 1440. Videtur aliquid desiderari

Cap. 15.

Cap. 16.

a. f. ea. b. f. possidentes.

Ann. Sal.
1441.
Cap. 18.

Insuper omnia & singula, quae dicta protestatione durante in praedictum, graua men, siue lesionem iurisdictionis, iuris, vel possessionis Metropolitanorum, diocesum, dominiorum, terrarum, Praelatorum, Collegiorum, personarum, seu rerum quarumcunque eorum, qui huiusmodi protestationi obediunt, obediuerunt, quomodolibet uergentia, Apostolica vel alia quauis auctoritate impetrata, seu quomodolibet concessa, vel in posterum concedenda, aut in iudicio vel extraiudicialiter quomodolibet obtenta, seu obtinenda, casset, irritet, & annullet, & pro infectis penitus habeat: ac illi vel illis, qui taliter impetratis concessis vel obtentis, concedendis vel obtinendis quomodolibet niterentur, etiamsi ipsis & cuius eorum ius ex illis quassitum foret, de Apostolica potestatis plenitudine ex certa scientia perpetuum silentium imponat.

Cap. 19.

Ut autem praemissa firmiter obseruentur, polliceantur Papa pro se & successoribus suis, se omnia praemissa & singula inuolabiliter obseruaturum, & contra ea vel ipsorum aliquod in toto vel in parte nullo unquam tempore inuaturum, decernendo in iudicio, & c. Pro firmitiori subsistentia committet Romano Regi & Principibus Electoribus, & alijs, quos secum duxerint assumendos, super eorum obseruantia Pragmaticam sanctionem conficiendi, ac pœnis

& censuris uallandi & corroborandi potestate.

Ann. Sal.
1441.
Cap. 10.

Item committet uniuersis Archiepiscopis nostrae Nationis, quod si unquam per eum vel successores, aut eorum seu alia quauis auctoritate, per obliuionem fortassis, vel inuadentiam d. al. lapsis, vel importunitatem dicentium, aut alias qualitercunque in praedictum vel lesionem eorum, quicquam statui seu concedi contingat, quod cuius eorum Archiepiscoporum & Episcoporum id casset, & c. & pœnas, si quae forte desuper quacunque auctoritate prolata forent, seu proferrî contingeret, relaxandi, & omnia in pristinum statum producendi, concedat eis & cuilibet eorum plenam potestatem: & ut praemissa, & omnia postquam sic statuta fuerint, conseruent, manuteneant, & defendant, contradictiones per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendi, totiens quotiens ipsis uisum fuerit, inuocato etiam ad hoc, si opus sit, auxilio brachij secularis & c.

Super praemissis auisamentis concordent, Serenissimus Dominus Romanorum Rex, Illustrissimi Domini Principes Electores, inuicem uelle assistere, & alterutrum se defendere contra omnem hominem, eos vel alterum eorum coniunctim vel diuisim, occasione praemissorum molestare, inuadere, seu quomodolibet perturbare conantem.

FRIDERICI, ET ALBERTI FRATRVM DISSIDIA. Ann. 1441.

XXXIV.

Domesticum interim turbauit quietem diffidium. Albertus VI. cognomento Prodigus, iniquam paternae haereditatis diuisionem causatus, Vdalricum Ciliensem, & alios quosdam sibi adiunxerat, quorum uiribus adiutus, Labacum primarium Carniolae oppidum, ad fluuium eiusdem nominis situm, obsidione cinxerat, ac omne genus telis oppugnabat. Ab oppidanis uero, & submisso ex Austria milite, profligatus, castra cum reliquo bellico apparatu, praedae relinquere, coactus abierat. Cumque exercitui soltendum ipsi non esset, milites ab eo dilapsi, ut pecuniam à Friderico extorquerent, Austriae fines rapinis infestabant. Ex his iniurijs, maiora post incommoda extiterunt. Simultas primum inter Tigurinos, & Suitenses eorumque confederatos, ex qua cum multis se se damnis & incommodis affici uiderent Tigurini, ut opes suas non deferrent, de federe cum Austria-

cis ineundo, caepere consilium. Et quantum ob priores, & ueteres offensas, ipsos sibi non satis propitios fore putarent, magnam tamen fiduciam in eorum clementia collocabant, quos sciebant, multis antè hac post graues acceptas iniurias, lenes se ac exorabiles praebuisse. Medio itaque Guilielmo Hacbergico Marchione, Austriacorum praefecto, de proposito suo Principes certiores faciunt. Consulem suum Henricum Schuendenum, equestris ordinis uirum, cum Archigrammateo obuios misere Friderico cum munere honorario. Oeniponticum conuenere. Federis capita haec recenserunt. Fateri Tigurinos se, multa Austriacis incommoda attulisse, quo tempore inimici fuissent, nunc uero culpam deprecari, amicitiam & fadus cupere, in quod si recipiantur, fidos in posterum ac obsequentes uisum fore. Praeterea Kyburgi comitatum, quem oppignoratam sibi habebant, Austriacis, certis

Conclusio

XXXVI.
Tigurina
legatio.

qui-

1442.

XXXV.
Tigurini
dissident,
& Suitenses.

Sal. Ann.
1441. quibusdam conditionibus tradere, paratos esse. Auditis eorum postulatis Cæsar, uti se Aquilgranum sequerentur, iussit. Conuenerant ibi maiores Germaniæ principes. Horum ingressum *Roo* describit: quod Primus inter Principes ingressus sit, *Fridericus* Dux Saxonix, qui *Margaretam* sororem Cæsaris in matrimonio habebat, cum mille quingentis equitibus, inter quos plurimi nobiles aureis ornamentis, famuli ipsorum argenteis culti, vivebantur. Hos sequebatur *Ludovicus* Bauiarus Palatinus Rheni, mille equites ornatissimos adducens. Tertio loco *Leodiensium* Antistes, mille quadringentis equitibus comitatus, ingrediebatur. Hunc secutus est *Montensis* regulus cum octingentis equitibus. Post hos Ecclesiastici cum sacris reliquijs, qui Cæsari antè urbem obuij venerant, longo ordine procedebant. Sequebatur hos aulicus Cæsaris comitatus, in cuius medio ipse, aureo supra lorica baltheo cinctus, equitabat. Proximè ipsum anteibat Elector Saxonix nudum manu gladium gestans. Latera stipabant Colonienfis & Moguntinus præfules. Ponè sequebantur Treuirensis, principesque alij, reguli, & ex equestri ordine quamplurimi. Vltimum agmen claudebant Ecclesiasticorum Electorum aulici pulcherrimo ordine. Aderat inter alios *Ludovicus* Cardin. S. Cæcilix, à Basiliensis Synodi patribus eò missus, uti electionem ratam haberet, ac coronationem præfens condecoraret. Hunc, exorto dissidio, an *Basileensis* synodi esset, vel *Eugenij*, Cæsarem confirmare, *Leodiensis* Antistes pro *Eugenio* consurgens, *Ludovicum* extra urbem concedere iussit, sed mox eum *Colonienfis* reduxit. Postero die *Brandenburgicus* Elector cum suis aduenit. Antè coronationem Cæsar instituta ad Principes oratione, cum uno omnium Electorum consensu, nulla sua ambitione, Imperium sibi delatum esset; propterea non debuisse se ipsorum iudicium contemnere, quominus, etsi priuatis negotijs domi occupatus abundè quod ageret, haberet, Reipublicæ sui copiam faceret. Sperare vicissim, ipsorum sibi opem & consilia, in rebus necessarijs non defutura. Scire ipsos, multa *Sigismundi* temporibus Austriæ domui ablata esse, quæ, ut recuperentur sibi curæ futurum: quod si adhæc, &

ad alia imperij munia ipsum iuuerint, tum se *Ann. Sal.*
Rempub. pro dignitate, & publico comòdo bene 1441.
gesturum, quod Deus adiuuet. Postea die dominico, qui fuit XVII. Iulij peracta est coronatio, sacra procurante Archiep. Colon.

Post coronationem, ictum est fœdus inter Austriacos & Tigurinos, quod literis consignatum, legati, quibus datus est comes *Iacobus Dapifer Valdpurgicus*, Imperialis Suiuiæ præfectus, ad suos attulere. Heluetij, qui hætenus, quid Tigurinis apud Cæsarem negotij esset, cogitare non potuerant, re iam vulgata, ægrè ferebant, eo maximè, quòd Cæsar Francofurtum profectus, ciuitatum legatis priuilegia, de more confirmauit, præterquam Helueticis. Norimbergam inde ventum circa Idus Iulij, & de componendo actum Ecclesiæ dissidio. Variæ erant Principum sententiæ. Erant, qui Basileensem synodum continuandam, eoque plures viros doctrina, ac pietate claros, esse conuocandos, quorum disceptatione omnis controuersia decideretur. Alij neque huius, neque Ferrariensis Consilij ab *Eugenio* collecti decretis standum, sed tertio quodam loco nouum denuò instituendum, ac de integro omnia esse instauranda, iudicabant. Horum in consilio præualuit sententia. Mittuntur itaque Basileam legati, inter quos erat *Thomas Haselbachius* Theologus. Hi Cæsaris ac Electorum nomine, patres exhortantur, ut intra anni tempus, aliud generale Concilium, alibi in loco ab illis denominando, celebrandum decernant. Non aliter rem Christianam saluam fore. Dum enim alter Pontificum honoratur, vterque in contemptum adducitur. Scire ipsos *fidei normam, ac regulam ab uno Oecumenico pendere Concilio, quod si subtrahas, nil certi amplius sperari.* Orare itaque ad pacis studia. Hæc ubi legati exposuissent, respondere Patres. Probari sibi Principum voluntatem, eximiamque in Ecclesiam Dei, communem fidelium matrem adfectionem. Basileensem synodum, iam initio fuisse, ac esse generalem, cuius auctoritatem nemo catholicus contemneret. Locum verò absque magno rerum incommodo mutari non posse; neque videre se, quanam alia ciuitas Basileæ præferri posset, siue aeris salubritatem, siue loci regionem spectes, Italis

XXXIX.
Fœdus Tigurinum cum Austrijs.

XL.

Legati Principum ad synodum Basileam.

iuxta

Sal. Ann. iuxta à Germanis accessu percomodam. Paratose nihilominus, omnium actorum rationem dare, & ne calumniandi se se occasio sit, quamcumque ciuitatem Germaniæ adituros, si de certis conditionibus caueatur.

XLII. Cæsar nil proficere videns, ad res Helueticas animum conuertit, & præsens adire. Eò præmiserat *Guilielmum Grunenbergeticum*, & *Turingum Halouiliu*, ijsque in mandatis dederat, vt loca quæ *Friderico Seniori* patruo suo ablata fuerant, restitui postularent, ac Heluetijs dicerent: quærere Cæsarem, vtrum imperio illa, an sibi ipsis vindicassent? Si imperio, iam ea ad se pertinere: sin sibi, non licuisse id ipsis, durante fœdere, quod dato vtrinque Sacramento, cum *Friderico* pactum erat, à quo nulla iniuria laesos fuisse se faterentur. Velle igitur Cæsarem, omnia ex integro sibi restitui, neque iniurias magna cum contumeliâ illatas, neglecturum, nisi soli Romanum Imperatorem legitime electum, ac coronatum agnoscere, recusarent. Heluetij hac legatione perculsi, conuentum fœderatorum *Lucernæ* cogunt: legatos ad *Tigurinos* mittunt, capita fœderis nuper facti, in scriptis sibi exhiberi postulant; ea illis semel atque iterum perlecta sunt; exemplar quod secum ferrent, non datum. In ijs fœdus Helueticum exceptum erat. Interim *Tigurini* fluxæ fidei apud Cæsarem accusantur. Hi moniti, se purgant sollicitè, ad se veniat, Cæsarem orant, se suaque omnia in ipsius potestate fore. Ineunte itaque *Septembri*, eorum urbem *Fridericus* ingressus, magno cum honore excipitur, obuijs cum Sacrorum apparatus, Sacerdotibus. Habuisse in comitatu dicitur, equites mille, currus sex supra triginta. Quarto post aduentum die, *Tigurini* *Friderico* vti Rom. Imper. fidem & obsequium iurant; deinde eidem vt *Austriæ Principi*, *Alberto* item fratri, ac *Sigismundo* patrueli adstantibus, initum se fœdus Sanctum, ac inuiolabile conseruatuos, factò itidem iuramento, promittunt. Postridiè Cæsar, triginta nauium classe, per lacum nauigauit *Rapersuillam*, eum prosequentibus *Tigurin*is, quibus *Rapersuillenses* reconciliauit. *Tigurum* inde reuersus, oppida inuisit *Heluetia*. Mirabantur multi, quod Cæsar cum paucis tam seuerè per *Heluetiorum* agros iter faceret, impru-

XLII. *Tigurum* venit.

XLIII. *Constantia* Cæsaris.

dentia adscribentes. Ipse verò innocentia, fretus (quæ animum auget etiam apud suspicaces) etsi ob negatam hactenus priuilegiorum confirmationem, multos non satis æquos haberet, neminem tamen metuens, nec ipsi metuendus vlli, per *Heluetios* liberè iter agebat. *Bernam*, *Friburgum* abiit, vbi que honorifice acceptus; *Friburgenses* quasi Deum vidissent, nihil prætermisere quo lætitiâ declararent. *Friburgi* iterum adfuerunt *Helueticarum* aliquot ciuitatum legati, qui commoda sua & immunitates à Cæsare comprobari supplices orabant. Responsum ijs: nihil à Cæsare obtineri posse, nisi prius omnia *Austriacorum* dominio ablata, restituantur; quod, si iniquè secum agi putarent, integrum ipsis esse, iure coram principibus agere, qui ad proximum *D. Martini* festum, *Constantiæ* conuētum essent celebraturi. Post hæc Cæsar in *Allobroges* profectus, *Losanam* atque *Geneuam* venit; vbi ei *Sabaudia* princeps filius *Felicis* Pontif. cum fororibus adfuit. Inde *Bifontium* pergens, *Burgundia* ducem conuenit; mox alio itinere, quam venerat, per agrum *Montispeligardicum* ad *Germanos* reuersus, *III. Id. Nouemb.* *Basileam* ingressus est, deducētib; ipsum *Ecclesiasticis*, cum magna sacrorum pompa, longoque *Episcoporum* ac procerum *Ecclesiasticorum* ordine. Quanquam verò Cæsar in tanta animorum dissensione, vtrâ cum parte sentiret ipse, non apertè proderet, *Felici* tamen, vti Pontif. Max. honorem præsentem habuit. Plurima habuit cum *Felicis* colloquia, adduci tamen non potuit, vt *Eugenium* damnaret, & synodo subscriberet. Tantùm concordiam exorabat. Cumque nihil proficeret, *Constantiam* abiit, fiducia tabula *Heluetijs* data, vt venirent. Venerunt eò *Bernensium*, *Lucernatum*, *Suitensium*, *Glasonensium*, & *Tugianorum* Legati. Cum Cæsare aderant *Augustanus*, *Brixinensis*, *Curienensis*, & *Chiemensis*, *Episcopi*, *Rudolphus* Dux *Silesiæ*, *Iacobus* *Badensis*, & *Guilielmus* *Rotelensis* Marchiones. Comites præterea multi ac proceres, principumq; aliquot & ciuitatum legati. Coram his ad Cæsarem intromissi *Heluetiorum* legati, ac dicere iussi, verba communi omnium nomine faciente *Rudolpho Erlachio*, supplices orant,

Ann. Sal. 1442.

XLIV. *Felicem* Cæsaris honorat.

XLV.

Ann. Sal. 1444. orant, uti Cæsar, more à maioribus usurpato priuilegia suarum ciuitatum rata esse iubeat, quod eius beneficium in se collatum gratis animis sint profecturi. Cæsar, re cum suis deliberata, per Brixinensem respondet; eos frustra orare, ni prius Austriacas ditiones iniuste occupatas restituant. Ijs restitutis, facile à Cæsare æqua imperaturos. Ne verò contra leges procedi arbitrarentur, permittere ipsum, uti ad æquam iuris disceptionem Tiguri ad Calend. Februarij instituendam deueniatur, ubi ex imperij principibus deligantur arbitri, aut si malint, coram præfecto prætorij Rhenani, ubi omnes Imperatoris causæ controuersæ, decidi solent. Quod si hoc nimis longum videatur, nè moram ipse quæsiuisse pu-

Negat sub scribere priuileg. Heluet.

retur, statutum se principum illorum arbitrio, qui tum præsentibus aderant. *Erlachius* adhuc respondet, nulla sibi collegisque hac de re, mandata abeuntibus data, nihil igitur transigi posse, de sola priuilegiorum confirmatione nunc agi, quam ubi obtinuerint, tum se de reliquo negotio ad suos esse relaturos. Sic re infecta, abierunt, grassantibus passim rapinis & latrocinij, nedum enim *Alberti* milites, quos ad Labacum infugam actos fuisse diximus, quieti se se dederant. Fratrem itaque huius incendij fomitem opus fuit placare pecunia, ut in Sueuiam & vicinas Heluetijs ditiones, ad sex annos secederet: eiusque militibus septuaginta aureum numum soluta sunt, ut quiescerent.

Sal. Ann. 1444.

XLVI.
Cæsar fratris reconciliatur.

B O H E M O R U M T V M V L T V S.

Anno 1444.

EXtincto *Præfcone*, cœpit collega *Meinardus* aduersæ factioni terror esse. *Georgium Poggiebracium* Ducem hæc elegerat, armorum peritia, rebusque strenuè gestis insignem. Orabant nè iacere suas partes sineret, Pragam regni metropolim *Meinardo* non permetteret, *Georgius* ipse, qui suapte natura magna cupiebat, collaudatis suavoribus, nonnullos in urbem ire iussit, qui pertentatis ciuium animis, quæ inuenerint, ad se referant, postquam multi aures adhibent, coniuratione facta inuadendæ urbis dies constituitur. Coniurati incendium in parte urbis admodum remota excitant, concurrunt ad restinguendum ignem. Interea *Georgius* ex aduersa parte cum copijs muros inuadit, nec mora proditores in instanti portas aperiunt, extollitur clamor, ut capta vrbe solet. Hinc tremor suprema timentium, inde exultatio victorum exaudiri. Trucidantur passim resistentes. *Meinardus* in eo tumultu captus in carcerem coniectus, ibique tandem obiit, siue tædio diutini carceris, siue, ut plerique putauerunt, exhausto veneno. Ex illo tempore sine controuersia Praga in potestate *Georgij* fuit, neque posthac aduersari palam voluntati eius ex Baronibus quisquam præsumpsit, quibus potestas suspecta uisandum imperium, in concionibus laudare

XLVII.

Eneas Syluius. Boh. c. 58.

Praga per prodicionem capta.

Meinardus in carcere vitam finit.

hominem, probare regimen, blandiri, adulari, eum esse dicere, qui tandem regni calamitatibus modum ponat. Id nulla vi rectius fieri posse, quam si res in regnum ueniat, precari, numen obtestari, id patriæ non denegat, legatos ad Cæsarem mittat, instet, urgeat, facturum tutorem denique quod impubilli rem sit. Si pergat aduersari, nihil Bohemis imputandum, alium regem querentibus. Sententia quamuis ingrata *Georgio*, accepta in auribus pupilli refelli non potuit. *M.lli* ad Cæsarem oratores nihil impetrare, pupillaris ætas excusationem præbuit, quam sæpius idem tentaretur. Venere plurimi ex Bohemis ad *Fredericum* uisendi regis gratia. Inter quos *Georgius* nomine Giscra, armorum gloria clarus, qui partes eius vnus fermè defenderat in Hungaria, cum rex Poloniae regnum inuasisset, prædones sæpe acie fuderat, *Ioannem Huniadem* bis castris exuerat, rebellantes Hungaros magnis cladibus affecerat. Is ubi ad conspectum regis intromissus est apud Nouam ciuitatem, quo in loco tunc aderamus, astantibus plurimis illachrymans *Ladislai* manum exosculatus, in hunc modum uerba fecit: Video te tandem teneoque mi rex, si scires quæ pericula propter te audiui, quibus me laboribus implicui, quot aduerso corpore vulnera accepi.

A

En

Sal. Ann.
1444.

En cicatrices testimonio sunt, patri ego tuo tibi que vitam deuoui. Nulla vis est, nulla fortuna, quæ alienare animum à te meum possit, officium meum sola tibi auferet mors. Sed tu hæc per ætatē non intelligis. Et subridens, Quod inquit, mihi præmium fidei ac laboris erit? & quod das militi tuo stipendium? Sextum tunc annum agebat *Ladislaus*, qui postquam *Gisca* finem dicendi fecit, oculos huc atque illuc circumuoluens, loculos Ioannis

magistri camerae suspiciens ex philecteria, pendentes, qua ille nummos more Theutonico pauperibus erogando asseruabat, hanc tacitus arripuit, æraque sex tantum, neque enim plura inuenit, illinc deprompta *Gisca* dono dedit. Admirati omnes pueri factum, & prouidum, & liberalem futurum iudicauere. *Gisca* innexos postmodum auro nummos è collo suspendit, regiae gratitudinis monumentum.

Sal. Ann.
1444.

B

TVRCARVM VICTORIA IN CHRISTIANOS. Anno 1444.

XLIX.

Cum iam in Hungaria *Iulianus* Cardinalis sequester pacis inter *Elisabethā Ladislai* matrem, & *Vladislaum* rem ad concordiam perducere conaretur, diem suum Regina obiit, non absque veneni suspicione. Post Reginae obitum Hungari propè omnes, qui cum illa seferant, ad *Vladislaum* decedere, ea res, magna eius factioni momenta attulit. Bohemi contra, qui sub *Gisca* aliisque præfectis *Cassouianæ* prouinciæ, loca quædam munita tenebant, ad *Fridericum* regis posthumi tutorem respiciebant. Stabat in partibus *Vladislai* *Ioannes Hunniades Coruinus* *Transyluanæ* regionis (quam Germani septem castra nuncupant) regulus; qui rem bellicam contra *Amuratem* Turcarum tyrannum ea cum animi fortitudine administrabat, ut solus ferè ex Christianis, ferocissimæ genti terrorem incuteret, multaque Turcarum millia, paucis admodum instructis copijs, fuderit. Cuius victorijs insistens *Vladislaus*, maiori stipatus exercitu, & ipse in hostem profectus, magna eum clade adfecit, adeò ut *Amurates* ad pacem vltro petendam animum inclinaret, quam, *Despote* *Seruiæ* adnitente, facilius *Vladislaus* admisit, quod intestinis bellis fluctuare *Poloniã* nunciaretur, & *Fridericum* Cæsarem aduersarium haberet, à cuius amicitia Hungari plerique non erant alieni. Pax igitur in decem annos facta est, Hungaris in *Euangelium* Christi, Turcis in suum *Alcoranum* iurantibus. Hanc pacem *Iulianus* legatus Pontificis, (quam, ne fieret, impedire nequiuerat) factam disturbare omnibus modis nitebatur. *Francisci Cardinalis Florentini*, qui in *Hellesponto* *Latinæ* classis præfectus erat, literæ aduenerant, quibus significabatur: *Amura-*

them, exinanità ferè Europa, cum omnibus copijs in *Asiam* aduersus *Caramanum*, traiecisse: occasionem maximam oblatam esse, facile recuperandi quidquid in Europa amissum fuerat. Monere deinceps, ut cum suis quamprimùm in *Macedoniam* erumperent. Se ad *Hellesponti* fauces adfuisse, ne *Turci* redeant, facile prohibitorium. Aduenerunt etiam *Byzantini* Imperatoris tabellarij, per quos festinandam is, ob *Turcarum* absentiam, expeditionem orabat, efflagitabatque, ac opportuniorem quidem vllam occasionem vindicandæ à fœdæ gentis imperio *Europæ* vnquam adfuturam: & postulatam se à *Turca* pacem repudiassè significans. Recitatis vtriusque in senatu litteris, tanta Regem cunctosque proceres facti penitentia mox incessit, ut nullius vnquam rei vehementius puderet, quasi proditores *Christianæ* *Reipublicæ*, & sacri fœderis violatores. Animos hac pœnitentia fluctuantes, *Iulianus* tempestiuè adoritur: pacem nec rectè nec ordine factam, atque adeo irritam esse debere, *Violatæ* paci prætendi posse, quod sine *Pontif.* Max. assensu, ac *Principibus* *Cristianis* inconsultis, non licuerit *Vladislao*, cum hoste omnium communi, pacem vllam aut fœdus facere, fidem vtriusque datam, *Christianis* quàm *Turcis* seruari æquius esse, cum illis quàm cum his fœdus & antiquus & sanctius intercedere. Addebat porro, non esse negligendā pulcherrimam rei benè gerendæ occasionem, teneri à nostrorum classe pelagus, *Turcarum* vires bellis superioribus attritas, tota *Europa* depelli, aut hoc tempore: aut nunquam aliàs posse. Quod verò ad promissorum fidem attinet, omnem se scrupulum, omnem conscientie labem eximere. His victus *Vladislaus*, & spe adpro-

LII.
Iulianus
Legatus
Pape sua-
dei pacto
deficere.

L.
Io: Hunniades
Coruinus.

LI.
Pax Hungar. cum
Turcis.

Ann. Sal.
1444.

adprobationis Pontificiæ de corona Hungariæ in Turcas ducit. Hoc præfense-

rat Cæsar, unde ad Eugenium sequentia scripsit.

Ann. Sal.
1444

FRIDER. III. IMPER. AD PONTIF. ROM.

De Regnis legitimo hæredi non auferendis, aut in alium transferendis.

Fridericus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, Sanctissimo Patri, Domino Eugenio Papæ Quarto S. P. D. Etsi non dubitemus, Apostolicam Sedem, tamquam veritatis doctricem, iustamque vitæ magistram, quorumlibet iuribus favorabilem esse, nullique prorsus iniuriam facere, quia quicquid ab eius solio manat, iustitiæ lancibus libratur & æquitatis: non tamen ab re fore putamus aliqua per nos scribi Beatitudini tuæ, quibus ius Serenissimi Principis Ladislai Vngariæ Regis, patruelis nostri charissimi, pueri pupilli & orphani commendatum efficiamus, & eorum qui ficta pro veris referant, impijs resistamus conatibus. Scit enim tua Beatitudo, patruelem nostrum præfatum, qui post obitum vitæ (divæ memoriæ) patrui & antecessoris nostri Alberti Romanorum atque Hungariæ, Bohemiæque Regis, in utero materno posthumus remanserat, ut primum natus fuit, & sacri fontis unda renatus, adhibitis ex more solemnitatibus, veram Vngariæ & sacram suscepisse coronam. Nunc autem sicut accepimus, magnopere quidam instant, ut tua Sanctitas titulum Regni huius in alium transferat, multa illinc emolumenta tum Sanctitati tuæ, tum Regno præfato provenientia dicentes; quæ licet nullatenus Apostolicum movere credamus, quia nullum commodum est tam ingens, pro quo bene vendi iustitia possit, mirandus tamen est eorum conatus, qui ex alieno incommodo suum querentes commodum, altissimi sanguinis puerum & paterno & auito Regno cupiunt spoliare. Iniquum profecto & abominabile scelus. Fecerit enim alius quiuis magnalia, sit potens, sit aptus regimini, sit per aliquos accersitus; volumus ista discutere; nec cum iniuria volumus loqui cuiusquam: nulla tamen ratio suadet, huic puero suum adimi regnum, qui si propter se non esset magni putandus, ei tamen propter facta paterna, uniuersa Christianitas favorabilis esse deberet. Quis enim nostri temporis homo est, qui patris huius gloriosos consuetus, tum contra Turcas, tum contra Hussitas non audierit? Debeant præterea & huic puero favorem præbere, cui sui clarissima gesta, & illa Ecclesiæ unio

Constantiæ reparata, tum vero & Caroli Quarti, & Henrici Septimi: quorum ultimus hic sanguis est memoria Cæsarum. Tacemus inclytæ Domus nostræ Australis opera, tam pro Imperio, quam pro Ecclesia, in favorem fidei per nostros & huius pueri progenitores edita. Quis tandem non compati deberet innocenti puero parentibus orbatò, vero Vngariæ Regi ac heredi? Insanæ profecto mentis & animi trucis sunt, ac totius hostes iustitiæ, qui tam generosum puerum Regno priuare, & ius tam clarum conculcare nituntur. Sciunt tamen & illi ipsi, qui talia petunt, inhumanum esse quod optant, atque idcirco extinctum puerum & nusquam inueniri consingunt, ut vel hoc colore Regni titulus in alium deriuetur. Sed aliud reperitur. Viuit enim Rex Ladislaus; ac fausta & felici fruitur sospitate: scitus puer atque formosus. Is est in Nouaciuitate vicinus Vngariæ, adiri que ab hominibus potest, qui eius visendi sunt: cupidi. Spes & nostra & omnium est, antecessorum suorum virtutes in hoc puero reuicturas. Quæ omnia tuæ Beatitudini recensemus, ne per sinistras suggestiones aliquid ex Curia tua valeat extorqueri, quod huic patrueli nostro possit esse nociuum, utque puerum istum omnibus Imperij Principibus sanguine iunctum, Apostolicæ Sedis favore tuæ Sanctitatis prosequatur. Sit igitur hic Rex pupillus in tuo conspectu recommendatus, sit ante oculos tuæ mentis sua generositas, sua ætas, sua puritas, suorum memoria prædecessorum, & huius iustitiam, ex qua non inanis & ficta, sed vera & ampla utilitas Apostolicæ Sedi redundare potest, amplecti atque tueri velis. Datum Viennæ.

Pergenti Vladislao ad Nicopolim occurrit Dracula Valachiæ montanæ regulus, vir non parua iustitia, & æquitate pollens, & fortissimus in quoque bello Imperator semper habitus: quippè qui modicis copijs, magnitudine animi, & sapientia, Turcarum bellum, vix Christianis omnibus tolerabile, præter omnium opinionem, sine vllis externæ gentis auxilijs, diù tolerauit, tantamque

LIII.
Dracula.

G affiduo

Vladislau
Polonia
Regem.Sigismū
di Imp.

Ann. Sal.
1444.

affiduo bello provincialium iacturam fecit, ut vix superessent, qui agros colerent. Hic ne in Turcarum feruitutem caderet, quando iam nimis attenuatis erat opibus, ad hanc expeditionem, veluti ad præsentem salutem, euolauit: conspicuum Regis exercitus, & militum paucitate consternatus, eum continuo, cæterosque Principes orare, ac obtestari cepit, nè ultra contenderet, pedem referret: quando non sinè magno suo malo sat exploratas Turcarum vires haberet: quippè qui cum longè maiore feruorum manu venatum prodire soleret, quàm Hungaricæ nunc foret copiarum. Habebat *Vladislaus* ad quindecim millia equitum ex Hungaris, & Polonis, peditatum ex cruce signatis non ita magnum. His copijs fretus, reiecto prudentis viri consilio, iter est profectus. Nonnulli *Dracula* verba in malam partem interpretabantur, vati illum, quia ictum cum Turcis fœdus haberet, præter animi sententiam, ita fuisse loquutum. Res tamen ipsa testabatur, nil *Draculam* dixisse à veritate alienum. Verùm quùm fata Regis instarent, urgente *Iuliano*, saniori negavit aures consilio. At *Dracula* postquam Regem ab itinere se reuocare non posse cognouit, loco auxiliorum, filium cum quatuor millibus equitum cum eo misit, item duos strenuos iuuenes locorum peritissimos: & in digressu, ad belli usum, duos miræ pernicitatis equos dono dedit. Adauxerant *Dracula* metum, *Bulgaræ* cuiusdam aniculæ responsa, quæ ad *Sullonum* vicum, belli exitum ab

LIV.
Suadet
Vladislaus
retrocedere.

eo rogata, reipondit. *Vladislaus* Regem malis ausibus ad *Varnam* pugnaturum, & profligati exercitus reliquias aduersus Turcas deinde felicius pugnaturus. Ad *Varnam* itaque cum Turcis congressus, in *Ianizerorum* phalangem, in qua *Amurathes* ipse erat, incidit, ibique fortiter pugnans, occubuit. Ferunt *Amurathem* inclinata suorum acie, *Christi* numen inuocasse; depromptum è sinu codicem initi sanctissimè fœderis, explicasse: & intentis in Cælum oculis dixisse: *Hæc sunt Iesu Christe fœdera, quæ Christiani tui mecum percussere: per numen tuum sanctè iurauerunt, datamque sub nomine tuo fidem violarunt, perfidè suum Deum abnegarunt. Nunc Christe, si Deus es (ut aiunt, & nos hallucinamur) tuas, measque iniurias, te quæso, ulciscere: & his, qui Sanctum tuum nomen nondum agnouere, violatæ fidei pœnas ostende. Vix hæc dixerat, qui vltimum in se impetum expectabat, quum prælium quod anceps, ac dubium diu fuerat, inclinare cœpit. Vtitur sanè Deus malorum opera in corripendis suis, cuius tum vindictæ, hanc cladem omnes adscribebant. Etsi enim illa, quæ *Iulianus* in consilio dixerat, speciem aliquam Iustitiæ viderentur habere, consultius tamen erat, pacem aut non fecisse, aut factam seruasse. Fuit Turcis non incruenta victoria, ita ut *Amurathes* dixerit, actum de se fore, si iterum ad eum modum vincendum sit. Incidit hæc pugna Sal. Ann. 1444.*

Ann. Sal.
1444.

L.V.
Vladislaus
cades.

LVI.
Amurathes
Christum
inuo cat.

B E L L U M T I G V R I N U M. Ann. 1444.

LVII. **P**ER idem tempus Heluetij, qui Suitsi partes in Tigurinos sequebantur, hos sollicitabant, ut fœderi quod cum Austriacis habebant, renunciarent. Tigurini in nullius iniuriâ fœdus ab se factum respondent, quod peierare non auderent. Hinc ad arma. Erant apud Tigurinos *Iacobus Horbergicus* Marchio, & *Ludouicus* comes *Helfensteinius*, cum multis nobilibus ad 845. equites. Peditum duces erant *Io: Rechbergicus*, *Thuringus Halouilius*, & *Burcardus* Monachus. Accesserant auxilia Austriaca, Heluetijs omnibus ex aduerso conspirantibus in Tigurinos. Excitantur vtrinque prædiorum incendia. Arces, vel deditæ, vel expugnata. Tandè sub Iunij finè,

LVIII.
Tigurum
obsidentur.

Heluetij omnes Tigurum obsidione cinxere. Paulo post *Ludouicus*, *Caroli* Galliarum Regis filius (*Delphinus* erat) cum triginta pugnatorum millibus, rectà *Basileam* ire perrexit. Aduentus causæ duæ feruntur. Sunt qui ab Austriacis accersitum affirmant, ut Tigurum obsidione solueret, ac Heluetiorum contumaces spiritus frangeret. Alij *Eugenij* artibus euocatum, ut *Basileense* disturbaret concilium. Huic obuiam profecti Heluetij, dum pauci cum plurimis ægregiè pugnant, propè ad vnum cæsi, victoriam multo sanguine emptam reliquere. Ad Tigurum quoque malè pugnatum ab Heluetijs, & obsidione vrbs soluta est.

LIX.

LADISLAI NOVA ELECTIO IN REGEM. Anno 1445.

Ann. Sal.
1445.

LX.

Cæso Vladislao, domum profugit Coruinus, ut conuulsam Reipublicæ statum restitueret. Cumque & ab Amurathe & à Friderico metueret, statuit illi prius obuiam ire. Nouo itaque milite auctus, ad Sauum amnem magna cum celeritate hostem aggreditur imparatum, quo fuso, victor in Pannoniam redijt. Vbi à regalibus comitijs, ad campum Racos habitis, omnium suffragijs in regem Hungariæ denuò eligitur, & confirmatur Ladislaus. Et quia puer erat, placuit Pro Regem dari, donec ille ad maturam peruenisset ætatem. Coruinus inter competitores citra inuidiam elatus, extemplò legatos ad Cæsarem mittit, Regem simul & coronam regiam repetituros, neque regnum absque rege esse diutiùs posse, & sacram coronam alibi quàm in regno asseruari, nefas esse dicentes. Fridericus audità legatione respondet: Quòd Hungariæ proceres regem tandem suum agnoscant, rectè id ab ijs fieri, eamque se mentem ipsis perpetuam precari, noua electione nihil aliud, quàm coronationem iam antea ritè peractam, denuò adprobari in eo, qui nascendi lege rex esset. Puerum verò regni impotem, nusquam meliùs asseruari quàm apud se cui illum mater non sine grauibus causis commendasset. Nam in regnum ea ætate mittere, qua in tam varijs hominum studijs abuti facile quis posset, quid aliud esse, quàm dissensionibus materiam præbere? Habere Hungaros, Pro Regem, virum prudentia, ac fide insignem, ei rerum gubernacula, ut commissa sint, ita relinquenda videri: donec Rex ad ætatem rebus maturam adolescat.

MORS EVGENII

Archiepiscopus Coloniensem, & Treuerensem Basileensi fauentes concilio, cum deposuisset Eugenius, commoti Electores Imperij, occultum (ait Pius Papa II.) inter se fædus percusserunt, nisi Eugenius irritam depositionem hanc decerneret, nationis onera tolleret, & auctoritatem conciliorum, ut Constantiæ declarata fuerat, profiteretur, se suam depositionem in Basilea factam amplexuros: legatosque ad Cæsarem miserunt, qui hæc ei soli, & sex iuratis consiliariis exponentes, ut fæderi se adiungerent, atque cum eis

Sibi interim curæ fore, ne quid in eius educatione ad optimam corporis & animi informationem desiderari possit. Coronam verò apud Regem manere, cui semel imposta est, æquum esse. Hæc referentibus legatis, illicò Coruinus ex S. C., contracto duodecim millium exercitu, in Austriam hyberno tempore irrupit, ad Viennæ montes vsque & Hamburgum prædas agit. Cæsar à militibus imparatus, Neapoli se continuit, ciuitate, natura satis & arte munita. Pro Rex igitur Neapoli frustra tentata, cum & hyems instaret, neque à Cæsare quicquam extorquere posset, præda grauis domum redijt. Sub anni exitum Raccolsburgi conuentum fuisse, vbi adnitate Vdalrico comite Ciliensi, induciæ ad biennium inter Hungaros & Austriacos factæ sunt, arce Rabi reddita, & Ladislao Bano, quem Cæsar captiuum tenebat, liberato, Roco scribit. Magis interim gliscentibus odijs inter Tigurinos, & Heluetios, post mutuas clades pax tantem interposita est, arbitro Vlmensi Senatu; sequestre pacis Ludouico Electore Palatino. Pari arbitrio Alberti Brandenburgici sublata est quæ de Sigismundi Tirolensis hæreditate paterna inter Fridericum Cæsarem, eiusque fratrem Albertum & Tirolenses intercesserat disceptatio; & Sigismundus tutelæ exemptus, prouinciæ suæ gubernationem suscepit. Albertus verò Austriacus vxorè duxit Methildem Ludouici Palatini filiã, Ludouici Vvirtembergici viduam, feminam diuitè, quòd percomodè Alberto cessit, cū iam pecuniam omnè à Cæsare assignatam expendisset.

PAPA. Anno 1447.

Romam mitteret, orarent. Cæsar vt audiuit electorum mentem, missurum se ad Eugenium dixit, rogaturumque, vt eorum petitionibus morem gereret. Fædus autem spreuit, indignum atque impium dicens, nisi Papa, quæ petuntur, concesserit, ab eo desistere. Misit igitur Aeneam ad Eugenium, vt suaderet ei ne principes electores contemneret: maximè vero, vt depositis archiepiscopis pristinam ei redderet dignitatem. Sic enim futurum, vt Germani omnes deposita neutralitate ad eius gremium redirent. Quod

LXIII.
Mouet in
Cæsarem.LXIV.
Inducia
inter Au-
strios, &
Hungaros.LXV.
Pax Ti-
gurina.LXVI.
Sigismun-
dus tutela
exemptus.Ann. Sal.
1445.LXI.
Coruinus
Pro Rex
Hungar.LXII.
Puerum
reposit.Lib. I.
Comment.

Sal. Ann.
1445.

si durior in sententia perseveraret, timendum esse, nè scandalum perpetuæ diuisionis oriretur: quicquid autem electores inter se concluderant, iniuratus Cæsar aperuit *Aeneas*, atque vt Papæ referret, imperauit. Et quia rursus Calendis Septembris apud Frankfordiam electores habituri conuentum erant, vt audito responso Papæ secundum fœdus neutralitatem exuerent, *Aeneam* monuit, vt recta via Frankfurti peteret, vbi legatos alios conuenturus, animum Eugenij eis notum efficeret. Legati inter hæc Apostolici quid rerum principes electores Frankfurti concludissent, quid ex Cæsare peterent, quid Romam mitterent, cum diu quæssissent, nec certum aliquid excutere possent, vt alter eorum Romam pergeret, decreuerunt. Et quia Ioannes Caruaiales languens apud veterem hospitem suum Ioannem Gers mordacem, & inuidæ mentis hominem, acutis incensus febribus iacebat, Thomæ Bononiensi Episcopo hæc prouincia cessit, qui *Aeneam* itineris comitem accepit.

LXIX. Cum Romam venisset, *Eugenius* admonente *Thoma*, prius *Aeneam*, quàm legatos electorum audiuit, facturumque omnia promisit, quæ Cæsar suauis; atque indè ad *Philippum* Burgundionum Ducem direxit, consensum vt Archiepiscoporum restitutioni præberet; cum nepos eius in Colonienfis, & frater eius naturalis in Treuerenfis locum vocatus esset. Iuit *Thomas* in Burgundiam.

LXX. *Aeneas* Francofurtum, vbi frustra *Io: Caruaiales*, & *Nicolaus Cusa* nitebantur placare Electores, cum legati Principum, qui Romæ fuerant, *Eugenium* durissimè sibi respondisse referrent. Itaque desperata res Eugenij videbatur, quia solus Imperator aduersus omnes Electores declarationem facere non audebat. In eo conuentu (Pius II.) egregium facinus *Aeneas* ausus est, quod negligere nulla ratione possum. Moguntinus, qui fœderi aliorum electorum & pro se, & pro *Federico* Brandeburgenfi sigillum appenderat, rogantibus oratoribus Cæsaris, vt sententiam mutaret, non erat inuitus, id si certa posset ratione tueri, nè promissi violator videretur. Tunc *Aeneas* bono animo collegas esse iussit, quod Moguntino facile satisfaceret: noctem ipse insomnem duxit, atque ex notulis prin-

Ann. Sal.
1445.

cipum secundum quas *Eugenium* litteras dare volebant, alias notulas composuit, omni expresso veneno, quod *Eugenius* abhorrebat, sententiasque omnes extendit, per quas & nationi prouideretur, & archiepiscopi restituerentur. Quibus peractis eas ostendi Moguntino iussit, sibi que dici voluntatem Cæsaris esse secundum eas notulas: *Eugenium* notioni prouidere: neque dubitandum esse, quin illa ex eius sanctitate possent impetrari; si rursus ad eum mitterentur oratores. Visa est res Moguntino & sufficiens & iusta: moxque cum imperialibus, & archiepiscoporum Magdeburgensis, Bremensis, & Salburgensis, & *Federici* marchionis, multorumque aliorum principum legatis fœdus iniit, vt notulæ, quas *Aeneas* confecerat, sigillis omnium munirentur, mitterenturque Romam. Quod sentientes electores, ceterique principes, animo consternati, non sunt ausi contra niti; nationis enim pars maior notulas sequebatur *Aeneas*. Ludouicus cardinalis Arelatenfis, vbi spe deiectum se nouit, accersito *Aenea*, qui sibi Basileæ notus, & inter familiares dilectus fuerat, mutatam eius sententiam multis verbis accusauit. Cui *Aeneas* non se mutatum, sed Basileenses non esse dicebat, qui olim fuerant: qui cum primo pacis causa transferre concilium ex Basilea in alterum locum promississent, postea negauissent, tanquam extra Basileenses muros veritatem tueri nequirent. Ioannes quoque *Lysura* vir prudens, & iure pontificio consultissimus, obuius *Aeneæ* apud Ioannem Caruaialem datus, Et tu, inquit, ex vrbe Senensi daturus legem Theutonicis aduenisti? vrinam domi mansisses, & nos nostram regere terram dimisisses. Cui *Aeneas* transiens nihil responsi reddidit, inuidiam nè sibi maiorem pararet.

Finito conuentu, *Thomas* Bononiensis antistes, & Ioannes Caruaiales per nouam ciuitatem Austriæ transeuntes, actis Cæsari ingentibus gratijs, qui magnos & fideles legatos Francofurtum miserat, dum Romam pergunt, vt qui res benè, feliciterque gessissent, ad Cardinalatus eminentiam prouecti sunt. Cæsar paucis post diebus *Aeneam*, & nobilem equitem *Procopium Rabensteynū* Bohemum ad Romanam curiam legatos instituit,

Sal. Ann.
1445. stituit, hisque potestatem dedit, si Eugenius notulas Frankfurti conclusas acceptaret, concurrente præsule Moguntino, & Brandenburgensi marchione, neutralitatem deponerent, ac nationis nomine sanctæ fedi Apostolicæ obedientiam restituerent. Interea Ioannes Lysura, ut res suas minimè propicias animaduertit, rebus mentem aptauit, summitensque se Moguntino archiepiscopo, legationem eius ad Eugenium obtinuit, quæ cum pluribus aliis oratoribus principum apud Senas legati Cæsaris inuenerunt, atque simul Romam euntes, ad primum lapidem familiam Papæ & Cardinalium, & vniuersos curiæ prælatos obuiam habuere: ac veluti duces recipi solent, cum victis hostibus domum repetunt, in urbem sunt intromissi. Tertia die ad Eugenium vocati in consistorio secreto auditi sunt, quo in loco nomine omnium *Aeneas* orauit: quem cum Papa, tum Cardinales mirum in modum laudauerunt: at Eugenius ea ipse die correptus ægritudine in lectum se dedit: Cardinalibusque rem tractandam commisit. Cum iam res ad calcem deducta esset, plerique ex Theutonicis pedem retrahebant, obedientiamque Pontifici, medicorum iudicio infra decimam diem morituro, præstandam negabant: quibus *Aeneas* magnis rationibus aduersabatur, multumque nationi conducere affirmabat, accelerari declarationem debere, cum Eugenius iam voluntati principum beneuolus esset: nam quod ipse fecisset, successorem eius gratum habiturum. Quod si ante moreretur Eugenius, quam declaratio fieret, timendum esse ne successor nationi durus inueniretur, quamuis siue asper, siue mollis successor ei daretur, nihil cum eo tractari posse, quorum mandata in Eugenium sonarent: ab Vrbe vero si rebus infectis decederent, omne fœdus principum solui, nationemque nunc maiori ex parte concordem in magnas diuisiones, contentionesque dari: quoque grauissimum videri deberet, ad solidandum, roborandumque schisma periculosissimum, in Ecclesia viam, quam præcluserant, aperiri. Nec Ioannes Lysura alterius sententiæ fuit, qui tantopere facien-

Ann. Sal.
1445. dam declarationem suadebat, ut mortuis omnibus Eugenij membris satis esse diceret, si vel digitus sinistri pedis minimus viueret. Ob quam rem persuasis omnibus collegis, cum iam notulas omnes Eugenius approbasset, atque litteras super his decreuisset, ad cubiculum eius omnes legati intromissi sunt, qui iacenti Pontifici obedientiam præstiterunt. Ille confestim bullas apostolicas in manus *Aeneæ* dedit: nec mora, rursus in consistorio publico præsidentibus Cardinalibus, publicatis Cæsaris & aliorum principum mandatis repetitæ sunt cæremoniæ. Inde tota vrbe ob publicam lætitiâ ignes facti, & campanæ, tubæque sine modo sonuerunt: sequenti die iustitium indictum, superisque rogationes decretæ: Cardinales, ceterique prælati cum populo in ordine procedentes, Siluestri coronam, Ioannis Baptistæ caput, præcipuasque sanctorum reliquias, ex templo sancti Marci Lateranum detulerunt, ibique sacrificatum, atque de Federici, Eugenijque laudibus habitus est non breuis, neque inornatus sermo.

Eugenius verò post obedientiam Germanorum receptam, diebus sexdecim cum morbis ac morte pugnauit, victusque tandem in festo, quod *Petri cathedram* vocant, naturæ concessit. Tunc Basileensis Concilij Patres, reliquos Cardinales, eo sublato, *Felicem* tandem agnituros, & in gratiam secum redituros sperarent, illi *Thomam Sarezanensem* in Eugenij locum suffecere, nomine *Nicolai V.* Hanc eorum electionem ratam habens Cæsar, crebris mandatis Basileenses vrget, uti Concilij patribus, com meatum, quem literis cauerant, renuncient, parère detrectantes, inobedienciæ accusat. Illi missis legatis se purgant. Cum verò Cæsar nihil remitteret, soluitur tandem concilium, manente nihilominus schismate. Qui verò Basileæ fuerant, nouam Concilio sedem eligunt *Lofanam*, vbi anno demum nono & quadragesimo, adnitentibus Cæsare, Galliæ, Angliæque Regibus, alijsque principibus. *Felix* pontificatu se se abdicans, in Cardinalium ordinem reductus est.

LXXI.

*An. 1447.**Electio Nicolai V. Papæ.*

LXXII.

Sal. Ann.
1447.

MORS PHILIPPI MEDIOL. DVCIS. Anno 1447.

Sal. Ann.
1447.

LXXIII.

DVm hæc aguntur, *Philippus Maria* Dux Mediolani ventris profluvio vitam reliquit, *Alphonso* Aragonum Rege hærede nuncupato. Ideo *Fridericus Cæsar Aeneã Syluium* Mediolanum misit, & cum eo *Fridericum*: Ep. Secouiensem, *Gasparem Slichium* cancellarium, *Ioannem* Magistrum camerae, *Iacobum Landronium* physicum: & *Paneratium Rinzatem* nobiles equites, vt principatum imperio deuolutum vindicarent. Vno itaque tempore Dominium potentis vrbis, & *Federicus Cæsar*, & *Alphonsus* Rex Aragonum, & *Carolus* Dux *Aurelianensis* expetebant: nam & hic se ius habere dicebat ex federe inter suos, & *Philippi* maiores matrimonij causa percusso. At Mediolanenses libertatis audi, senatum ex primoribus vrbis delegerant, ac Magistratus assumpserant, qui Rempublicam administrassent: cumque Regem, ducemque spernerent, audito *Aenea*, qui Cæsaris nomine verba fecit, Imperatorem Dominum suum fatebantur: sed habere se priuilegia dicebant, quibus ciuitatem regere possent. Tandem *Federicum* certis conditionibus dominantem admissuri erant: quæ res, etsi non debito respondebat, *Aeneã* tamen tempus consideranti non aliena videbatur. At collegæ *Theutones* dum plurima volunt, omnia perdidit coacti in Germaniam vacui redire. Eodem tempore cum ad tutelam Mediol. Reipub. *Franciscum Sfortiam*, *Sfortiæ Attenduli* filium (*Attendulo* sua virtus, & fortia facta apud Reges gratiam, opesque, & inde partem imperij, propriosque exercitus, & ipsum *Sfortiæ* nomen inuenerant; Antea *Iacobus* siue *Mutiolus* fuerat: parentesque eius, *Ioannes* & *Elisia* intra *Cotoniola* fines honesti, præsagium accepisse ferebantur, fore, vt deposito, quod ipsi imposuerant nomine, proles ea nomen assumeret aliud, quod fieret familiae cognomen, & latè cognosceretur) assumpsissent; ipse in Mediolanenses tela contorquens, quæ ab ipsis acceperat, vrbem obsidione premebat, vt imperium arriperet. Iuris speciem habere videbatur, quia *Philippi Mariæ* filiam *Blancam Mariam* vxorem haberet, & spe futuræ successionis à *Philippo* fuisset adopta-

LXXIV.
Cæsar
Mediolanum petit.LXXV.
Sfortia
Mediolanum obsidet.

tus in filium. Mediolanenses porrò exanimati, Cæsaris opem petebant. Eò rursus profiscisci *Aeneas* iussus est, & *Artongus* iuriconsultus, qui obsessis ciuibus auxilium promitterent, si se Cæsari subderent. In eo itinere multa his aduersa fuere: nam cum visitatò *Sigismundo* duce apud *Enipontem*, & ad rem Mediolanensem persuasò, per altissimas *Alpes Vormij* in *Vallem Tellinam* descendissent, diuisum populum, alios ciuitati Mediolanensi, alios *Francisco Sfortiæ* fauentes, lacum *Comanum* in potestate hostium magna ex parte, nihil tutum inuenere. Itaque modo noctu per aquam, modo die per abruptos & deuios montes viam fecere: vbi *Comum* venerunt, octo & decem dies moram facere oportuit, quoniam inter *Mediolanum*, & *Comum* omnia hostis tenebat: qui postquam legatos Cæsaris aduenisse didicit, aditus custodiri iussit, legatosque, si comprehendi possent, ad se vinctos deduci. At illi susceptis equitibus, ac peditibus admodum ducentis, cum viarum gnaros, fideles inuenissent, circa solis occasum *Como* recedunt *Mediolanum* petentes: sed cum horis forte duabus iter fecissent, iamque nox obscurissima superuenisset, equitatus inter tenebras retrofugit; aderam & legati ducis *Sabaudia*, & plures ciues Mediolanenses, qui negotiati per *Alemaniam* domum redibant. Hi vbi fugam equitum cognouere, insidias veriti, trementesque admodum retrocedendum aiebant: *Aeneas* vero vocatis peditatus ducebus, vbi eos constantes inuenit, & alterum eorum *Senensem* ex loquela cognouit, versus ad negotiatores, Nolite, inquit, timere: angustias montium prætergressi patentes in campos venimus, insidias iam euasimus, quas in arctis locis instruunt: nunc mille se nobis offerunt semitæ: in manus hostium solum nos infortunium ducere potest, id bonitas summi Dei auferet: ite mecum, vos hac nocte laribus vestris saluos reddam. Sic profecti ad horam decimam paulo post solis ortum *Mediolanum* ingressi, magna totius populi festiuitate recepti sunt. Sed iam regimen ciuitatis ex populo *Romani* nominis

Lib. I. Co.
ment.
Pij II.

Sal. Ann.
1448. minis amante, dum Comi legati manserunt, in paucorum potentia erat deductum, qui Francisci Sfortiæ clam partes fouebant: eam ob causam rogauit senatum *Aeneas*, sibi ut populi copia fieret, cui Cæsaris verba referret. Guarnerius Castillioneus iuriconsultus genere ac facundia nobilis tum primum in senatu locum tenebat, Sfortiæ occultus amicus. Is per leges ciuitatis vocationem populi prohibitam dicebat, tumultum timendum in ciuitate obsessa, potestatem populi omnem esse senatui, huic dicenda quæcumque mandaret Cæsar. Contra *Aeneas* imperatoris iussum legibus non teneri aiebat, quæ ab ipso robur haberent: eius mandata quietis esse, non seditionis altricia: obsessum, fatigatumque longo bello populum imperatoris legatione leuandum, mirum videri si domini sui vocem noluerit audire: atque sic inuito Guarnerio senatus populi vocationem decreuit. Is cum postera die in curiam frequens conuenisset, & oblati lectisque publice Cæsaris litteris, *Aeneas* in hanc sententiam orauit. Ait enim Philippo mortuo Cæsarem ad eos misisse legatos, qui gubernationem ciuitatis exposcerent, neque auditum, quamuis æqua peteret: sed Mediolanenses ipsos noua libertate gaudentes, magistratus sibi constituisse, qui rempublicam administrarent, idque factum esse in eam usque diem, Cæsare pro sua mansuetudine quamuis indigne spreto, nihil tamen irato: venisse interim Franciscum Sfortiam vicecomitem ex amico factum hostem, municipia in potestatem suam redegit, ciuitatem obsessam magnas pati calamitates, milites ad Franciscum defecisse, inopia frumenti premi populum, ex vicinis principibus neminem ferre opem, solum autem Cæsarem eorum commiserari fortunam, omnis repulsæ oblitum: Quod si iam tandem sacro imperio parere velint, dominumque Cæsarem recognoscere: paratum eum auxilium ferre. Iamque cum Sigismundo duce patrueli suo vicino Insuibris res orditas, breui magnam manum superatis alpibus in eorum agrum descensuram cogitarent, ne sibi ipsis frustra confiderent, neque sic libertatem amissuros putarent, Cæsaris dominatum recipientes: nam iustis & naturalibus dominis seruire, eam demum veram

Ann. Sal.
1448. esse libertatem: in ciuitatibus, quæ populi nomine reguntur, inueniri semper aliquos, qui plebi iugum imponunt: deinde aduertent Cæsarem sibi, an Sfortiam imperare mallent: quoniam nisi Cæsari se subijciant, sic res deductas esse, ut dominatum Sfortiæ nequeant euadere. Cæsarem, si ab eis recipiatur, singulares gratias, magna priuilegia daturum, suis ciuibus, quos in Alemania libere negotiaturos, auream ciuitatem facturos, & Italiæ caput aiebat. Post hæc, cum Guarnerius de libertatis dulcedine differuisset, eligendos tamen ait ex populo viros primores, qui cum legatis de mandatis Cæsaris agerent. At dum res penderet, post aliquot noctes tres ciuitatis portæ (sic enim partes vocitant) sumptis armis dominum Cæsarem vocauerunt. Sex portæ in vrbe sunt, atque ad earum numerum distributus est populus: quod quatuor portarum plebibus placet, id ratum esse oportet: cum ergo iam tres vitam imperio peterent, senatores audito tumultu, prius quam portæ quartæ multitudo assurgeret obequitantes urbem, silere plebem, ac positis armis domum petere iuebant, quoniam & ipsi dominatum Cæsari saluo ciuitatis honore admissuri essent, idque cum legatis agitent sedulo. Post hæc viri delecti, qui cum legatis in hanc sententiam loquebantur, si Cæsar opem ferret aduersus Sfortiam, in has leges venturos sese aiebant. In Mediolano qui ius diceret Theutonicum, in alijs ciuitatibus, quem vellet Cæsar, gubernatorem poneret: appellationes quæ ab alijs gubernatoribus interponerentur, Mediolanensis audiret, ab eo prouocationi locum non esse: vectigalia ciuitatum, quæ Mediolanensibus seruirent, ad Cæsarem, & Mediolanenses æquo iure pertinere: ex Mediolano quotannis auri quinquaginta millia Cæsari, feuda Ecclesiarum & nobilium collationi Cæsaris remanere: vasallos omnes & imperatori & ciuitati fidem iurare, si quod amplius oppidum, aut dominium Mediolanenses armis acquirerent, id à Cæsare sub decenti censu in feudum debere peti. Interea Carolus Gonzaga, qui tum forte vnica Mediolanensium spes videbatur, magnanimus belli dux, *Aeneam* in tempesta nocte accessit: & Artongo vocato, iterum populi vocationem ut peterent, suadebat, spondens se

Sal. Ann.
1450.

se illo venturum, incitaturumque plebem, quæ sibi maxime credebat, imperatorem dominum petere. nihil se dubitare, quin deiectis magistratibus, mox legatis Cæsaris regimen ciuitatis committeretur, donec aut veniret Cæsar, aut vicarium mitteret, idque iam se prouidisse apud aliquos in vrbe potentes aiebat. Hoc quamuis erat verisimile, tamen discriminis plenum *Aenea* videbatur: & licet magnum facinus, & memorabile non fieri sine periculo sciret, tamen sacerdoti sibi eam rem minime ratus conuenire, quod Cæsar imperauerat, à se factum dixit, audiuisse populum Cæsaris voluntatem, posset iam si vellet, parere: vim facere, neque factu facile, neque mandatum Carolum amandum: Cæsari, qui ea cogitauerat, relaturumque suam fidem. Ille tamen post hæc *Aeneam* Sfortiæ fauentem prædicabat: vt nihil sit, quod non sinistrorsum malæ mentis interpretentur. At *Aeneas*, & Artongus vbi aliud ex Mediolanensibus exculpere non potuerunt, obtentis Sfortiæ litteris, ad eum in castra venerunt, qui se admodum mirari aiebat, quo pacto Mediolanum intrassent, suas excubias euadentes. Plura igitur cum eo Venetorum & Florentinorum legatis præsentibus fabulati sunt. Deinde amotis omnibus soli cum eo ad horam mansere, mentem sibi Cæsaris exponentes, atque honorati ab eo dimissi sunt: qui redeuntes in Alemaniam, Cæsarem apud sanctum Vitum, quod est Carentanæ oppidum, inuenerunt. Placebant Cæsari, quæ Mediolanenses promiserant: verum illi dum mensibus duobus responsum expectant, ve-

riti nè Sfortiæ viribus opprimerentur, occiso Galeotto Toscano, pulsisque ceteris Senatoribus, frædus cum Venetis percussere: atque cum ij quoque parcius subuenirent, trucidato per tumultum Leonardo Venerio, qui Legatus Venetorum apud eos agebat, Francisco Sfortiæ portas aperuere, eique, vt est insania populi, ducatus insignia contulerunt. *Vsq̄ue huc Pius Papa.*

Interim fremebant Hungari, quia Regem suum consequi minimè possent; novos ad Cæsarem legatos miserant, regem & coronam reddi postulantes. Austriaci quoque de principe tutelæ eximendo solliciti, mussitabant. Acrius vrgentes Bohemi, cum audissent *Fridericum* Romam ad coronationem iter parare, *Vdalricum Rosembergicum*, *Zdenconem Sternbergicum* legatos mittunt, qui Regem sibi dari exposcunt, sine cuius præsentia Regni status diutius consistere nequeat; aliter se alium sibi Regem creare cogi, cuius rei gratia, iam esse indicta comitia; Cæsar legatos ab se missos Pragæ ad comitia præsto futuros, dicit. Austriaci & Hungari pari responso donati abiere. Verùm peste apud Pragam mirum in modum grassante, conuentus in villam translatus est, quæ *Benedicti* appellatur. Ibi cum *Aeneas* publica mandata Cæsaris exposuisset, pupillumque Regem gubernationi immaturum, nullibi quam in Cæsaris manu melius stare, eosque breui voti comites affirmaret, eosque Austriacis, & Hungaris prælaturum, feroces mentes leniuit, nec aliū se postea vocaturos Regem dixere. Actis quoq; gratijs, quod alijs ab ipso prælati essent,

CAESAR ROMAM PERGIT. Ann. 1451.

LXXX.

PAcatis Bohemis, quorum motus maxime timuerat Cæsar, iter in Italiam parat, vt coronam imperij susciperet, quod hætenus ob Ecclesiasticorum dissidia, assequi non potuerat. Sponsalia insuper cum *Eleonora Eduardi* Lusitaniæ Regis filia pactus, cum sciret in itinere esse, Romam secum adducere ad coronationem, & consûmandum matrimonium cogitauit. Ex Hungaria quæra omnia nunciabantur. Soli ex Austriacis nonnulli, cum *Ladislauum* iter comitaturum audiuisent, aliquid moliri videbantur. Sed quod multi ex proceribus, secum ituros

cognosceret, cæteros parum curabat. Literis itaque ad ordines imperij missis, iter significatur: Delectæ insuper matronæ nobiles, & innuptæ puellæ duodecim, quæ sponsam Regiam in portu *Thalamonis* agri Senensis recipere obsequentes. Nominati quoque barones duo, equites duo, *Albertus Potendorfus*, *Georgius Volckenstorffus*, *Bernhardus Tabensteinerus*, *Balthasar Ratembergerus*, vxores item *Potendorfij*, & *Thanstaineri*, aliæque illustres matronæ ac virgines, in quibus *Margaretham*, & *Walburgam Zinzendorffias*, & *Vrsulam* ac *Dorotheam Neydeccras* formæ gratia

Ann. Sal.
1450.

LXXVII.

LXXXVIII
Bohemorum
mima.

LXXXIX.
Aenea
legatio ad
Bohemos.

LXXXI.
Viri sponsa
obuiam
missi.

Sal. Ann.
1451.LXXXIII.
Turbatur
Papa.

tia præcelluisse proditum est. Diuerso itinere missi etiam *Michael Magdemburgi* ac *Rudolphus Silesiæ Principes Vdalricus Sternbergicus*, *Albertus Eberstorfius*, comes *Schaunburgicus*, *Ioannes Vngnadius*, & *Vdalricus Sumpergerus* prothonotarius. Primis additi sunt *Aeneas Syluius* Episcopus Senensis, & *Michael Fulendorfius* Secretarius, qui legationis onera sustinerent. Quibus commissum, Imperatricem apud Thalamonem postquam salutassent, Senas uti deducerent, ibique Cæsaris expectarent aduentum. Verùm *Aenea*, & *Michaeli* ampliùs mandatum erat, Italiæ Principibus, maximè Pontifici aduentum Cæsaris renunciare, com meatibus pretia statuere. Quibus cognitis Italiæ potentes trepidare, sperare tenues, nutare principes, timeri motus, quos in aduentu Cæsaris excitatos vetustas nouerat. Pontifex, cui Romanorum mores cogniti erant, quique multos nouitatis auidos intellexerat, timens populi motum, iam Cæsari nunciauerat, & com meatuum penuriam causatus, aduentum suum in æstatem ut differret, *Aenea* verò ut ad se quantociùs iret, imperauit. Ipse autem cum se litteris excusatum fecisset, quoniã que Cæsari nunciata fuerant, non ignorabat: mirari se se ait, mutationem Apostolicam, neque videri honestum Romani Pontif. dictum indictum fieri; memoriã se tenere Pontif. Maximum dixisse sibi Cæsari, si venire Romam vellet, hiemale tempus eligendum, quod salubrius esset, rebusque victui necessarijs magis abundaret, prestoque esse ad coronationem omnia: vltro petitum aduentum: nunc mandari contraria indignum esse, quando & is accinctus itineri, & coniux eius propediem litus Italicum appulsura sciretur: accepisse Max. Pontifici metum iniectum, timerique Romæ Cæsarem, & timorem vanũ, scire Cæsarem iustũ, Nicolai amantẽ, nihil equè odisse quàm turbas, moriturumque priùs, quã fidem falleret comitatũ habere nobilissimũ, quietis cupidũ religioni & Ecclesiæ fauentem. Hisce motus *Nicolaus* Cæsari scripsit, ex arbitrio iter faceret. Tã Regem, quàm Reginã retardaerant, hanc ventũ; illũ Austriaci motus, tandem eodem die, quo Cæsar Florentiã ingressus, eodem Imperatrix Liburni portũ applicuit. Ibi cum diũ de consignanda, mittendaque Cæsari

sponsa tractaretur, tandem Marchio Portugalis, qui *Leonoram* à fratre receperat, Imperatori tradendam, postquã de cæteris rebus tractatum est, vocatis oratoribus; & qui Pisces erant, viris nobilitate claris, rogatis tabellionibus, Imperatricem dextra manu apprehendens, ad manus *Aenea* consignauit: eam ut ad Cæsarem transduceret, quæ res *Vanconi* duci admodũ molesta fuit, qui sibi hoc honoris iure sanguinis, quo Cæsari propinquabat, debere putauit: sed Lusitanis, cæterisque legatis Cæsaris aliter visum fuit. Interim Cæsar Senas perrexit, vbi Spõsã opperiri decreuerat. Que postquam propiùs iam adesse, nunciaretur, Senensis Magistratus cum tota nobilitate, ac ciuibus, obuiã primi processere. Inde *Ladiflaus Rex*, & *Albertus Archidux* cum suo uterque comitatu, quos sequebantur ordines imperij, longo ordine ingrediebantur. Hos secuti sunt viri Ecclesiastici. Cæsar verò cum Cardinalibus Rom. legatis Pontif. ad ingressum ciuitatis intra duas portas substitit, vbi exoptatam diũ Sponsam amplexatus est: Ibi Senenses ad rei memoriã, signum ex marmore posuere. Verba nomine Cæsaris *Henricus Leubin* Pontificij iuris interpretes fecit, Imperatricis vice loquutus est *Aeneas*. Post aliquot dies, Cæsar Romam petens, Viterbium venit, Sponsa subsequente. Cum Cimini montis iugum, qui Viturui imminet, ascendisset Imperator, accersito inter equitandum *Aenea*, *Ecce* (inquit) *Romam petimus, videre videor te Cardinalem futurum; neque hic tua fortuna conquiescet, altiùs eueheris, B. Penetri te Cathedra manet, caue ne me contempseris, vbi hoc honoris asequutus sis. Cui Aeneas, Nec Pontificatum Maximum, nec Cardinalatum mihi arrogo. At ego, subintulit Cæsar, hoc ita futurum video. Aeneas tanquã iocantis verba suscepit, & Romam cum eo profectus primus inter prælatos eius fuit, Salutantibusque Cardinalibus, & vrbs primoribus, qui obuiarunt, responsa pro Cæsare dedit. Cumque Cæsar nocte extra mœnia vrbs remansisset, *Aeneas* ad Pontificem lectulo cubantem vocatus, bonam Cæsaris mentem ostendens admirari se ait, tanti Principis fidem in dubium venire potuisse. Cui Pontifex cum verba multorum exposuisset, minus (inquit) *timentis error, quàm fidentis nocet.**

Sal Ann.
1451.LXXXIV.
Aneas
Eleonorã
nomine
Cæsaris
recipit.LXXXV.
Sponsam
recipit
Cæsar.Romam
petit.LXXXVI.
Pontifica-
tum præ-
dicit
Aenea.

Ann. Sal.
1451.

LXXXVII.
Quo ordi-
ne Romā
ingredere-
tur.

nocet. Postero die, *Albertus* ordinem ex omni equitatu instituit, & quo quisque loco incedere debeat, præscribit. Inter alia ex voluntate præceptum est, nè præter Imperij Aquilam vllum aliud signum explicaretur. Eam rem multi ægrè ferebant, in primis, *Georgiani Collegij signifer*, *Henricus comes Furstembergicus* indignum esse dicebat, & præter collegij institutum, nalle se exclusum domum reuerti, quàm occultato vexillo intromitti. *Argentoratenses* quoque non prohibitos fuisse maiores suos explicare vexillum, strepebant, quo tempore cum *Rudolpho* in Bohemum militarunt. Has voces *Fridericus* compescuit, ordine ingrediens sequenti.

Primi omnium *Sueui* præcedebant. Sequebantur qui à S.P.Q.R. obuiam missi fuerant, omnes induti purpureis sagulis. Dein ipse Cæsar cum Rege *Ladislao* & *Alberto* fratre, cui imperij Aquila commissa erat, alijsq; Principibus, Comitibus, cæteroque aulico comitatu. Proximus ab eo locus *Eleonora* datus, quam sequebatur Imperialium ciuitatum equitatus. Obuiam ad portam vsque Casteli venere tredecim purpurati Senatus patres cum multis Episcopis, Abbatibus, & omnium ordinum Ecclesiasticis viris, ex quibus Pontificis vicem præerat *Spoletinus* Præsul. Ipse Pontifex, ad D. Petri sella eburnea in gradibus collocata, sedens, aduenientes expectabat, cuius manum ac pedem dextrum Cæsar, *Ladislauus Rex*, *Albertusque Eleonora*, postquam deosculati sunt, assurgens ordine omnes excepit. Templum ingressi, post absolutas preces, in designata sibi quisque hospitia concessere. Sequentes aliquot dies Cæsar, delubris, diuum templis, & vrbis terrarum olim dominæ reliquijs visendis, insumpsit. Ad xvj. Cal. April. Pontifex in D. Petri æde sacris peractis, *Fridericum* Cæsarem, & *Leonoram*, adhibito solemnibus ritu, solitisque cæremonijs, matrimoniali vinculo coniugauit. Tertio post die (quam *Dominicam Latere* vocant) Cæsar de more vnctus, & in Rom. Imper. consecratus, coronam & alia Rom. Imp. insignia accepit, acclamante populo Rom. *Friderico Pacifico à Deo coronato Imp. vita & victoria*. Coronatur & sponfa solito ritu, fau-

LXXXVIII.
Corona-
tur.

istisque omnium preces Augustorum nomine vterque salutatur. Coronatione peracta, & gratulationis hymno decantato, *Fridericus* Imper. ex veteri maiorum instituto, in ponte *Tyberino* ante palatium S. Angeli, fratrem primùm, deinde alios multos equestri dignitate insigniuit. Ad trecentos fuisse memorat, in quibus *Magdemburgicus*, etsi antea eodem honore decorati, propter diei ac loci celebritatē denuò eū suscipere. Sequenti post coronationem diē Pontificē Cæsar adiit: *Meministi Pater* (inquit) *dicturum me tibi somnium, postquam coronam accepissem, id huiusmodi est. Ex Vienna cum recessisti à me ultimo, vidi per quietem nocte proxima, me Romam venisse, tuisque manibus meo capiti coronam imponi mirabar: inter dormiendum, neque me legitime coronatum putabam, quem non Romanus, sed Bononiensis Episcopus coronasset; euigilans autem contempsi visum: at postquam te Cardinalem creatum, deinde Papam assumptum, Aeneæ primum litteris intellexi, è vestigio ratum credidi, quod secutum est tuis me manibus coronandum. Tum Nicolaus, sæpe verum somniant qui præsentibus populis. Ego quoque* (inquit) *noctē, quæ mortem Eugenij præcessit, sopori deditus, in hoc me cubiculum vidisse videbar, quod tunc, ut tu nosti Aeneæ, bipartitum fuit. Eugenius pallium, deinde tunicam exuens, illis me induit, mitramque longam, qualem gestare Pontifices solent suo capiti demens, imposuit meo: postremo manu me apprehendens, ostensaque hac sella: sede hic inquit, ego ad Sanctum Petrum pergam: sic ille in crastinum mortuus in Aedem Sancti Petri delatus est, forsitan & anima gloriosi prædecessoris consortio gaudet, mihi post duodecim dies summus Apostolatus commissus est.*

Ann. Sa.
1451.

LXXXIX.
Pius II.
lib. I. Com-
mem.

Inspice nummos augurales, & honorarios *Friderici* Cæsaris, & coniugis *Leonora*. Duo primi explanatione non indigent. Alter *Friderici* leges continet & arma. Illæ regunt, hæc tuentur, ac fulciunt Imperium, iuxta id *Qui cupit aeterno fundamine condere regnum; Legibus, ac armis mœnia cuncta struat:*

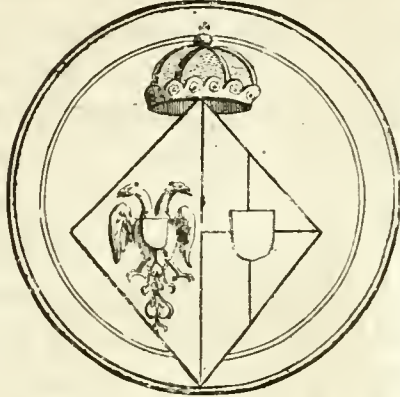
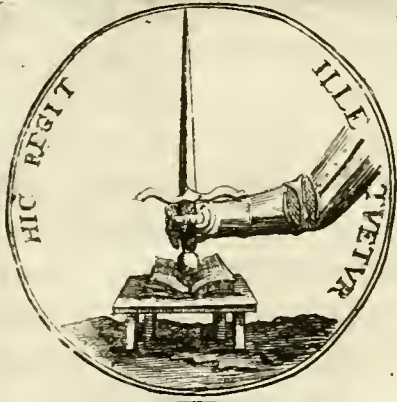
Nummi
honorarij
Cæsaris,
& Imper-
atricis.

Vel

*Legibus armatur, nec non decoratur & Armis,
Imperium mundi cumque perenne manet.
Alcides Orbem non sic, nec sustinet Atlas,
Hunc veluti Leges, ac simul Arma regunt.*

Nec

Sal. Ann. 1451. Nec dissimile huic est alterum *Leonora*, | corona in sinistra domi pacem, foris vi- |
 hieroglyphicum in quo *palma* in dextera, | etoriam annunt. | Sal. Ann. 1451.

XC.
Neapolim
pergit.

Inde *Ladislai* cura *Aeneæ* commissa, cum sponsa Neapolim appulit, ubi cum Rege *Alphonso Aragonio* (*Leonora* is auunculus erat) nuptias regali pompa celebrauit. Venationem ad Angianam paludem instruxit *Alphonsus*, ubi subdio locatis tentorijs, ad triginta hominum millia epulis adhibita, vini omne genus copia ex fontibus affabrefactis scaturiente, qui spectatum aduenerant, refecti, & esculentis onerati domum rediere. Præ cæteris Germani humanissimè habiti, nullo liberalitatis prætermisso officio. Omnia quæ à mercatoribus emerunt, gratis data, quòd illa omnia liberaliter *Alphonsus* postea soluturus esset. Porrò dum Roma Imperator abest, *Ladislaus* ab Hungaris & Austriacis abreptus fuisset, ni vigilantia Rom. Pontificis certiozem *Aeneam* fecisset. Propterea Imperator *Alphonsa* valedicto, Ro-

XCI.
Alphonsi
liberalitas

XCII.

mam redire maturauit, relicta apud auunculum *Leonora*. Romæ cum esset, noui Germaniæ motus nunciantur; quibus euocatus, eodem itinere, quo venerat, Ferrariam peruenit, ubi octauo Id. Maij, *Borsum Estensem*, Ferrariæ, Mutinæ, ac Rhegij Ducem, & Rhodigij comitem creat, à quo clinodium illi dono datum fuisse memorant, quod parens eius viginti vno aureum numum millium præstinauerat. Aderat præter alios, *Galeacius Francisci Sfortiæ* Mediol. Principis filius, qui non contemnenda & ipse munera adferens, officiosa oratione Cæsaris animum, non nihil offensum, patri conciliauit, militarique balthæo donatus, abiit. *Vrsinis* quoque receptis quindecim ducatorum millibus principatum *Plombini* (Portum Traianum dicebant veteres) attribuit. Comitatu dimisso, Venetias nauigauit, Senatus

XCIII.
Borsius
Dux.

XCIV.

Sal Ann. amore captus; nam cum prius ad Italiae fines
^{1451.} **XCIV.** peruenerat, propè Cornelianum oppidum
 a quatuor Senatoribus *Ben. Superant. o. Al.*
XCVI. *Diedo, Ber. Iustiniano, & Jac. Cornelio* sum-
 mo cum honore exceptus fuerat; ex quibus
Iustinianus luculentam & officij plenam ha-
 buit orationem. Dein ab ijs Taruifium,
 Veronam, ac Patauium deductus, per om-
 nem Venetorum ditionem comitatu libe-
 raliter exhibito. Denuò aduentanti ad vr-
 bem, vt in Germaniam regrederetur obuia-
 uit *Franciscus Foscarus* Venetorum Prin-
 ceptus, Bucentauro inuectus cum trecentis
 Senatoribus, ac flore nobilitatis. Nam præ-
 ter ingentem vim minorum nauium, quæ
 illi obuiam prodiuit, sequebantur plures
 Triremes, Ganzariæ, Parafchermi, aliaque
 grandiora nauigia, numero ad centum & vi-
 ginti, auleis, auro, purpuraque adoperta.
XCVII. E Clodia ad Clementis ædem Ferrariensi na-
 uii vectus, Federicus processit, vbi Princeps
 occurrerat, magnoque nautarum clamore,
 bombardarum strepitu, & tibiarum cantu,
 ex Estensis nauis in Bucentaurum transijt, hinc
 Foscarus Princeps venerabundus, Federicum
 excipiens, gratulatusque illi fœlicem acces-
 sum, aureo eminentiori Throno locauit, ip-
 seque iuxtà assedit: per mediamque urbem
 ad Estenses ædes miro ornatu cultas ingenti
 plausu, & lætitia tantus hoïpes aduectus est.
Leonora quoque non multò post accessit; ei
 Principis coniunx, matrona insignis, ducen-
 tæque patriciæ fœminæ eleganti forma, ac
 gemmis, purpura, auroque fulgentes, Bucen-
 tauro, ad Diui Nicolai vsque ædem progres-
 sã occurrerunt, atque inter publicos plau-
 sus, & gratulationes triumphalis pompæ du-

Sal Ann. cta, magna totius vrbis exultatione, & lætitia
 ad Eustachij fanum apud Vetturios illa dese-
 dit. Primores autem patrum eam manè, ves-
 perique officij gratia salutabant, magnificen-
 tissimique in Comitij ad conspectum eo-
 rum ludi editi sunt; saltauitque vterque pu-
 blicè ad tibias. Bulla ad hæc aurea tribus gem-
 mis prædita precio duorum millium, ac sex-
 centorum aureorum nummum *Leonora* à
 Patribus donata est; palliolum præterea ei-
 dem traditum, cum stragulo cunali, vnioni-
 bus, margaritisque mirè intexto. Lautissi-
 moque epulo Princeps *Federicum* Impera-
 torem Ducaria aula publice excepit; aderant-
 que simul discumbentes primores patrum,
 & ex Germania, Italiaque viri nobilissimi.
 Cæsarque inter grauia, seriaeque colloquia,
 ad Foscarum conuersus, dixisse fertur, se per-
 petuò Veneto nomini amicum fore, omnia-
 que ei prospera optare: sed præfaga se men-
 te videre, quòd multas calamitates posteri
 sui per armorum fragores Veneto inflicturi
 erant Imperio, id quod prorsus iuxta Cæsa-
 ris vaticinium euenit: nam ciuitas nostra
 cum *Maximiliano* eius filio grauissimum
 bellum gessit, in quo multa Reip. acerba
 contigere, maximisque aduersitatibus, infor-
 tunijque sunt Veneti agitati.

Post hæc Cæsar Portum Naonis petijt, per
 Carnorū fines, Neapolim Austriae profectus. **XCVIII.**
 Admonitum in itinere insidias cauere, dixisse
 refert *Aeneas Syluius*, nõ ad eò suspectam sibi
 esse suorum fidem, vti periculum timeat, *La-*
dislaum vnum peti, quo si vsus ferat, in me-
 dium prolato, Austriaci, Hungari, & Bohemi
 perindè atque olim proiecto Eridis pomo,
 tres Deæ, inter se se essent digladiaturi.

C A E S A R O B S I D E T V R. Ann. 1452.

XCIX. **R**edeuntem ex Italia Cæsarem Hunga-
 ri adeunt, Austrij, Bohemi, *Ladis-*
laum Regem pctentes, à cuius præsentia
 meliorem statum sibi promittebant. Agen-
 te adhuc in Italia Cæsare, seditionem moue-
 rant Austrij, duce *Vdalrico Egzingero*, cui se
 focium iunxerat *Vdalricus Comes Ciliensis*,
Coruini ex Hungaria, *Rosemborgij* ex Bo-
 hemia, nec non ex Morauia promissa erant
 auxilia. Vnde vbi Neapolim appulisse

Fridericum audierunt, illicò legati Prin-
 cipem tutela solutum poscunt, recusanti bel-
 lum denunciant. Cæsar prælationem cau-
 satus fore diffidij causam, nè si Austrijs
 Hungari præferantur, vel alterutri, vel vtri-
 que agrè ferant, animos lenire tentabat. Illi
 moram omnem exosi, rumultuari cœperunt,
 Cadente Augusto *Ciliensis*, ac *Eitzingerus*,
 cum suis vterque popularibus, & clientela,
 Viennensibus, ac aliarum aliquot ciuitatum
 volun-

Ann. Sal. 1452. voluntarijs militibus vrbe egressi, cum vel Haimburgum, vel Frautmandorfium petituri viderentur, itinere conuerso, Neapolim festinant. Ad primum aduentum, cruentum excitatur prælum. Viennenses, numero quinque mille, duo secum adduxerant instrumenta bellica insigni magnitudine, quibus semel, atque iterum explosis, magnam edebant Cæsarianorum cladem; Mox vbi post missilia ad statariam pugnam ventum est, oppidani ab ingruenti multitudine superati, intra mœnia redire; Urgebant hostes, & nè ingrederentur, vnus *Andrea Paum-Kircheri* obtulit virtus. Is viso periculo, hostium omnem impetum sustinuit, quoad redintegratis ex ira, & pudore animis, oppidani repulere instantes. Castris tamen antè urbem positis, obsidioni necessaria Austriaci parabant. Erant in eorum castris ad sexdecim millia virorum, ex Bohemis solus cum ducentis equitibus, ac pedibus octingentis *Rosenbergicus*, ex Hungaris nemo aduenerat. In hoc rerum discrimine, fidum Cæsari se prætulit *Georgius Podiebradius* Pro Rex Bohemix, qui oblectum audiens, vndecim millium collecto exercitu, ad opem illi ferendam accelerabat. Audito autem in itinere verbo pacis, agros *Rosenbergici* depopulatur. Pacis arbitri fuere *Carolus Badensis* Marchio, *Sigismundus Volckensdorfus*, Archiep. Salisburg. Eorum interuentu, Cæsar *Ladislauum* se *Vdalrici* comitis tanquam auctuli potestati commissurum, promittit ea lege; vt *Berchtoldorfij* interim esset, neque Rempub. antè capesseret, quam in publico conuentu, agnati inter Hungaros transfigerent, & Bohemos. Conuentus Viennæ III. Id. Nouemb. indicitur. Vndè obsidione soluta, *Ladislauus* à *Salisburgico*, *Magdemburgico*, & *Vdalrico* *Schaunburgico* *Berchtoldorfium* deducitur. *Cilienensis* verò, & *Austrij* promissa peierantes, non expectato conuentu, *Ladislauum* *Viennam* adducunt. Ad *Viennæ* montem cum venisset *Ladislauus*, obuios habuit pueros ad quatuor millia: eorum singuli vexilla manibus præsentabant, in quibus gentilitia principis insignia depicta erant, festisque cantilenis eum excipiebant. In planiciem descendenti occurrit *Elisabetha* soror, cum frequenti lectissimarum virgi-

C1.
Ladislauus
Austriacis
traditur

num, ac matronarum aulicarum comitatu, *Ann. Sal.* 1452. *Ladislauus* equo defiliens, sororem amplexus: tentorium illic tentum ingreditur, vbi non nihil refectus, cum vltè paulò progrediretur, *Viennensium* ciuim vxores lectum quodam ex vnionibus artificiosè concinnatum, ei obtulere. Post eas præsto fuit *Academix* rector cum suis, quos longo ordine sequebantur. Ad *D. Stephani* deductus, post Deo grates in palatium ascendit. Interim conuentus dies aderat, quò venere *Ludouicus* *Bauariæ*, *Guilielmus* *Saxonix*, *Albertus* *Marchio* *Brandenburgicus*. Prælati quoq; *Io: Frisingensis*, *Frider. Ratisbonen.*, ac nonnulli Principum legati; *Bohemix*, ac *Morauix* *Reguli*. A Cæsare legati aderant, *Carolus* *Marchio* *Badensis*, *Ioannes* *Stubenbergicus*, *Ioannes* *Vngnadius*, *Aeneas* *Sylvius*, *Vdalricus* *Riderus*, *Lepoldus* *Asbachius*. Ex *Hungaria* aduenerat *Coruinus* Pro Rex, qui omnium oculos maximè in se conuertebat: cui proximus à Rege locus in comitijs est attributus. Primi inter ceteros querebantur legati Cæsaris in *Austriacos*, quòd hi in contumeliam Cæsaris optimè de ipsis, & *Ladislao* meriti, *Neapoli* conuenta non seruassent. Quibus superbè respondit *Cilienensis* (cuius arbitrio tunc omnia agebantur) pacta illa, quæ detento adhuc *Ladislao*, legitimo ipsorum Domino, fecissent *Austriaci*, non tenere, cui iam tutela exempto, & victori, suorum armis in libertatem vindicato, nullas postea leges à Cæsare præscribi, æquum esse. Mussitabant inuidi & *Friderico* infidi, coniuente Pontifice, ac *Electo* *Treuiro*, & *Saxone*, Cæsarem id moliri, vt *Austria* *Ladislauum* deturbaret, propterea magnam *Friderico* inuidiam faciebant: pacem turbabant, nè *Fridericus* pecuniam, quam prò Regis educatione impenderat, consequeretur. Auditus postea *Coruinus* est, qui cum graui oratione, suo ac *Hungarorum* nomine fidem Regi, & obsequium promississet; mox finita oratione, de sedili surgens, munus Proregis Regi resignauit, & in genua subsidens, seque, fortunæque suas illi commendauit. Rex humo leuatam amplexus, *Patrem* appellat, gubernationis munere, alijque honoribus donat, ac paulò post solemnium pompa cunctis fausta adprecantibus Comitem

CII.
Coruinum
Patrem
dicunt
Ladislauum

CIII.

tem

Ann. Sal.
1452.

tem *Bistricensem* creat. Interim Bohemiarum *Georgius Podiebradius* conuocatis Bohemorum ordinibus, per legatos Regem in regnum euocandum decernit. Suo verò & Roggenzanæ factionis nomine statuit, capita quædam descripta, Regi regni limites ingredienti offerenda, quibus inter plurima Calicis usum in Eucharistia retinendum caueret. Cum verò & Hungari Regem postularent, *Ciliensis* consultius putauit, prius ad Hungaros, ubi natus & coronatus fuerat, deducere. Venit itaque Presburgum, ubi Regi fidei sacramentum dixere. Nè verò in Bohemorum crederetur iniuriam, Viennam reuertitur. Vbi frustra inter *Cesarem* & *Ladislaum* de pace actum; Hungaris Sacram regno coronam, & arces quasdam tutorio nomine à *Friderico* retentas reposcentibus. Imperator verò sumptus, quos fecerat, excusat, neque nisi numerata prius pecunia, aliquid impetrari ab se passurum dicit. Inter hæc *Ciliensis* assiduis Bohemorum precibus fatigatus, diem dicit, qua coronandum Regem exciperent. Coronationi verò non adfuit *Ciliensis*; nam *Vdalrico Eyzingero* insimulante, aula facessere iussus est. Quod tanta rerum mutatione accidit, ut nisi abeuntem *Marchio Brandenburgicus* ad portam usque deduxisset, obrutus lapidibus cecidisset. *Ladislaus* porrò Pragæ coronatus, sumptus omnes, coronationis à Bohemis recepit adeò liberaliter, ut superfuerit, quo arces nonnullæ regni iam oppignoratæ redimerentur. Postea *Podiebradio* nonnullos articulos offerenti, ut Rex confirmaret, respondit. *Sigismundi aui*, & *Alberti patris* se velle vestigia sequi. In religionis rebus, Papam adirent. Ne pauco quidem tempore *Ladislaus* in Bohemia mansit: & illud (ait *Bonfinius*) adhuc puer, diuinæ prætulit pietatis, quod nunquam, etiam sæpe rogatus, fana hereticorum inuisit, nunquam eorum sacris interfuit. Sacerdos quidam *Rochezanæ* factionis, in sacello arcis sacro habitu instructus, iam altare præsentem Rege conscenderat: quod ubi ille conspicatus est, continuo abire, aut fortè reluctantem, è proxima rupe immisso equitum magistro, precipitari iussit. At ille vitæ timens, facile cessit imperanti. *Rochezanam* hereticorum Principem, in Corporis Christi solemnibus Eucharistiam pu-

Podiebradius petit à Rege usum Calicis.

CIV.

CV.

CVI.
Dec. 3. lib.
7.

blicè & longa pompa gestantem, è fenestra conspicatus, nullum venerationis signum edidit. Percontantibus causam amicis, respondit: Augustissimum Christi corpus, tam immensæ esse præstantiæ, ut eius gloria, nulla veneratione augeri, & nulla dehonestatione possit imminui: sed quum populares è Principibus pendeant, sibi fuisse cauendum, ne tali veneratione, hereticorum sectam approbare videretur. Quum aliquot ibi menses permanisset, iam Regis mora hereticæ multitudini grauis esse cæperat: quippe quæ videbat indies Regis exemplo, alios à suorum templorum frequentatione deficere. Quare factum est, ut in Austriam redire cupienti, ex Hussitarum nemo perfidia intercesserit: antequam pedem retrò referret, *Vratislaviam* Slesitarum metropolim inuisit. *Pogiebrachus* Bohemiarum Præfectus eum sequebatur. Ab *Vratislaviensibus* Rex cum eximijs honoribus, & populari plausu exceptus est. Regem enim, nondum è pueritiæ finibus excedentem, supra ætatem usquequaque sapientem, faustoque aspectu, & venusta facie, spectatorum faciliè animos conciliantem, tanta populi admiratione prosequerentur, ut diuinum potius quàm humanum reputarent. Verum ad Comitem *Ciliæ* redeundum. Hic enim ex aula regnoque *Ladislai* iam exactus, ut diximus, & à reliqua spe destitutus, in *Cæsaris* gratiam redire contendit, quem *Ladislai* causa grauissimè læserat. Per inter-nuncios erratorum veniam precatur, penitentiam fatetur: caterum offert perpetuam fidem, seque sua opera ademptam *Frederico Austriam*, propediem (si signouerit) redditurum. *Cæsar*, qui rebus, non verbis capiebatur, multa quæ acceperat damna commemorat: se indemnem præstare, dicit oportere: quare quæcunque ille possideret, sibi tradi postulat. Comes, ubi nullo penitentiam modo conditioneque in *Cæsaris* gratiam restitui posse intelligit, aliò animum intendit: audit grauissimum *Venetis* cum *Francisco Sfortia Mediolanensi* Duce bellum intercedere: hic se cum ingentissimis Bohemorum copijs venturum *Venetis* pollicetur, si æqua sibi stipendia penderentur. Sed quum res intercedente pace non prosperè successisset, nullumque exilij præsidium inueniret, spe sua frustratus, ad recuperandam *Ladislai* gratiam animum conuertit. *Eyzingerum* intelligit, Procerum obtrectationibus, Regi parum esse gratum, quum illorum

Ann. Sal.
1452.

rum auaritia rapinisque obstinatius aduersaretur. Clam cum illis agit, quos infensum sibi Eyzingerum habere senserat, uti cum Ladislao de reuocando Comite, qui indignè fuerat eiectus, cautè tractarent: dicerent ipsum, viri sapientissimi ac propinqui opera, fide & consilio diutius carere non posse: indignum esse, cuius opera Rex iam pridem restitutus erat, eum turpiter eiectum, diutius euagari. Quare clam Comitem Ladislao conciliant: illique Regis nomine significant, ut cum honorifico pro virili sua apparatu, Viennam redeat. Vbi gratissimo se à Principe vultu excipi senserat, ab amicis is edoctus, cum expeditissimo mille hominum equitatu, Viennam properat: quem ubi Rex mœnibus appropinquare sensit, cum vniuersa aulica & populari turba, ac honestissimo Procerum & nobilitatis ordine, obuiam occurrit: ut honorificentius exceptus, de turpi exilio triumphare videretur. Eyzingerum haudquaquam insipientius egisse ferunt, qui, ne quod in alterum statuit, inuitus subire cogeretur, intrante urbem Comite, is vltro cum amicis exijt in exilium. Quod postquam Comiti nunciatum est, eum non parum inuitum laudasse memorant, qui fortuna ludibrio se subtraxerit: se quoque in posterum aliquanto modestius egisse: ac eos assiduò sapientes appellare solitum, qui aulica discrimina declinarint, quum nihil Principum gratia inconstantius esse videatur.

Anno postea 1455. dicunt alij, 1454. Ladislaus sororem suam Elisabetham, Casimiro Poloniae Regi despondit: quo tempore Polono aduersus Germanicorum militum ordinem bellum in Borussia fuit. Ciuitates pleræque de acerbo militum dominatu quærentes, opem Regis implorabant; ipse verò regionem illam iuris specie, regno suo adiungere studebat. Fridericus Cæsar controuersia arbitrio ad se euocato, ciuitatibus mandarat, ut Magistratibus parentes, Polonum non implorarent. Quod frustra, nam post bella diuturna, Casimiro subiectæ ciuitates, pacis conditiones accepere, quales victi à victoribus accipere solent.

CVII. Interim Hungari, cum primum Regem ex Bohemia reducem Viennæ audiuerunt, missis legatis, in regnum veniat, orant, suisque rebus præsens consulat. Comes pristinae dignitati restitutus, comiter legatos affatus,

breui regem affuturum promittit, & hæc palam; Clam verò regi diuersum suadet. Coruinum in odium adducēs, Hungarica gubernatione deijcere tentat, uti id munus sibi traderetur. Regi suadet cautè agat, regnum non ingrediatur, ubi omnia non in sua sed Coruini manu esse sciret, regem ipsum dici, illum regnum habere, illius auspicijs sacra, & prophana administrari, diutina dominandi assuetudine insolescentem illius animum, minores contemnere, parem non ferre, neque maiorem nisi titulo tenus, laturum. Iam eò Coruini progressam potentiam, ut ad regnum aspiciat, vel Turcarum viribus, & auxilio in hoc vsurus His calumnijs Coruinum licet Regi inuisum, & suspectum Deus defendit, & vindicauit. Persuasus à Ciliensi Rex, ut periculum, quod sibi immineret, in auctorem, verteret, per literas Coruinum Viennam euocat. Is iam de nota fraude sollicitus, respondet: Regi se in Hungaria pariturum, & dicto audientem fore, extra regni limites egredi, quando nulla officij ratio id postularet, nec satis tutum, nec integrum esse. Elusus Comes, Regi suspicionem confirmare non destitit, prohiberi ipsum aut fastu, aut metu, nè veniat; quorum hic ex conscientia, concepti animo sceleris prodiret, ille contemptum Regis, & sui fiduciam præferret. Statuit deinde secundo experiri fortunam, & in oppidum Coche ad Hungariæ fines sito, cum suis profectus, Coruinum ad se vocat, quò si venisset, aut Viennam pertrahi, aut in oppido occidi posse ratus. Venit Comes, sed oppidum ingredi noluit, contendens legatorum esse, uti eos adeant, ad quos missi erant, in Hungaria regno se Regis personam gerere, nemini præterquam ipsi cedere. Ciliensis contra indignum hoc, & infra dignitatem fore contendebat, si princeps & illustri ortus familia, nouum hominem adiret. Dixit Coruinus, non maiorum sed suam cum ipso personam conferri debere, cuius virtute, & armis feliciter in Turcas prolatis, hoc esset consecutus, uti suæ familie decus ab eo exordium sumeret, cum illo maiorum gloria finiretur. Proinde infectis vtrique rebus abiire. Ferebant porrò iniquo animo Proceres Gubernatorem nequaquam parere Regi, cuius beneficio, maximo munere fungebatur. Quare communes amici eum peruicerunt,

CIX.
Ladislaus
Coruino
insidiatur.

CVII.
Casimiro
Elisabeth
Hung. nub.
bit.

CVII.
Insidia in
Coruinum

Ann. Sal.
1455.

runt, vt Viennam se reciperet, si per diploma-
ta, promissam à Rege, Principibusque suis in-
columitatem assequeretur. Offeruntur postu-
lata, quibus securus Viennam iter intendit.
Quum ad octauum vrbi lapidem appropin-
quasset, confestim *Lambergerus* eques occur-
rit: eum properare iubet, quandoquidem
Regem ipsum illi occursum. *Coruinus* cum
in plana ventum esset, nec regij apparerent
apparatus, neque tabulę redderentur promissæ,
substitit dubius. Vix ibi aliquantisper
desederat, quum *Cilia* Comes, occurrit,
conscendere statim equum, & properare iu-
bet, quando egressus Rex, inter pomaria &
vineta præ feruentissimo æstu latitans, in pa-
rentes campos exire non audet: literas inco-
lunitatis apud eum remansisse subiicit. *Coruinus*
collocatas sibi ratus insidias, ad *Lam-
bergerum* conuersus, Certo (inquit) *mih*
mentitus es, amice: cui *Lambergerus*, *mandata*
(inquit) *Comitis tantum ipse retuli: si qua*
fraus inest, is est in culpa, & adest, ipse qui
mandauit, causam suam agat. *Coruinus* in-
tellecta repente fraude, in Comitem conuer-
sus, Sicine bonos viros perdere contendis?
veterator scelestissime in foueam, quam alijs

paraueras, incidisti: & ni me reuerentia Regis,
& mea probitas inhiheret, dignis te pænis affi-
cerem: Quando nemo est, si vellem, qui è meis te
manibus eriperet. Proinde non tibi, sed Regi vi-
tam dono, do tuam. Si vnquam posthac, meum
veneris in conspectum, moriar, ni ultimo te sup-
plio multatum dedero. Hæc vbi dixisset,
multa excusare volentem relinquens, abiit.
Ab eo tempore *Ladislaus* cum videret sui
æstimationem in ea re laborare, mitius cum
Coruino agendum decreuit. *Coruinus* quoque
de regis animo certior, arces nonnullas vltro
potestati illius permittit, seruat sibi tamen
locis illis, quæ *Turcarum* iniuriæ oportuno-
ra, armato præsidio opus habebant. *Mat-*
thiam item filiorum alterum (qui Rex po-
stea fuit) in aulam mittit, inter nobiles ado-
lescentulos qui Regi famulantur, educandum.
Rex in Hungariam profectus. Id. Feb. Budã
ingreditur. Aberat per id tempus *Coruinus* in
inferiori Húgaria, præsidia in *Turcas* muniens.
Is statim atq; Regem aduenisse audiuit, nè suo
deesset officio, neue præsentiam Regis subter-
fugere videretur, Budam venit; Rex cum
aulicis eum vultu satis benigno accepit. Solus
Ciliensis, transfuersis oculis eum aspiciebat.

CX.
Matthias
Coruinus
datur in-
obstadium.

C O R V I N I M O R S. Anno 1456.

CXI.

Ingruente *Turcarum* metu, ad finium de-
fensionem *Coruinus* adcurrit, rege prius

admonito, Budæ subsisteret. Huic verò
Hungarorum fide suspecta, suadente *Cilien-*

si, venationis specie egressus, Viennam
redit. Ingens eo tempore bellum Christia-

nis mouerat. *Mahometus* *Turcarum* ty-
rannus, qui *Amurathi* successerat. Deui-
sta

cta Constantinopoli, nihil iam viribus
 suis infectum esse putans, Hungariæ re-
 gnum iam animo inuaserat; Itaque cum
 centum quinquaginta hominum millibus ex
 Thracia superato Hemo per Triballos, &
 Istrum mouens, *Albam Gracam* (nunc Bel-
 gradum) dura obsidione cingit. Per eos dies
Calixtus III. Rom. Pontif. qui *Nicolao* suc-
 cesserat, misso in Germaniam legato *Io: S.*
Angeli Cardinale, multos in Turcas excitaue-
 rat, qui solo pietatis studio ducti in hostem
 profecti, *Crucesignati* appellabantur. In Hun-
 garia quoque *Io: Capistranus* Franciscani or-
 dinis frater, pijs pro concione exhortationi-
 bus exhortabatur. Mox verò, vbi obsideri
Belgradum audiuit, cum ijs quos secum ha-
 bebat *Crucesignatos*, eò pergit. *Coruinus* con-
 tractis, quas poterat, copijs accurrit, secun-
 do amne deducit. Quum *appropinquauere*
 (scribit *Bonfinius*) *urbem assiduo quati, arcem*
iacctis in altum lapidibus sublimi, regionem sul-
phureo latè fumo caligantem, perpetuas seruare
tenebras conspiciantur. Sociorum miseratione
correpti, qui acerrima obsidione torquebantur,
animos ingentes sanè concipiunt, & ad certa-
men irritantur. Trecenti è Polonis erant, qui
religionis ardentissimæ gratia, sumpta Crucis
tessera, stipendia faciebant: item Germanorum
ingens numerus, qui sacram expeditionem ul-
trò susceperant, & certatim utrique obsessis
accurrendum esse censebant. Tormentorum
crepitus æneorum, ad Segedinum vsque exau-
diebantur. Quare instructa classe, terrestri-
busque copijs in aciem eductis, secundo amne
descendunt. Mahumetes his occurrere ausus,
suam classem opponit, ne quid laboranti ciuita-
ti afferant subsidij. Collatis in Danubio signis,
fluuiialis pugna conseritur. Effertur immen-
sus utrinque clamor, & crepantium frago-
re tormentorum, Danubius intonat, ac utrius-
que classis grauitate subgemit. Christiana in
quadratum agmen effusa, ripam utranque le-
gebat. In ripis quadrata cataphractorum equi-
tum agmina, utrunque classis cornu protege-
bant, in dextro Coruinus, Capistranus in lauo
presidere. Hic à prora crucifixum amplexus
ac supplex, ad salutare prælium suos hortari,
promittere diuinam opem, & profanis hostibus
maledicere. Coruinus acerrimè pugnare, ac
exemplo suo ad pugnam Vngaros incendere, iu-

Tom. VII.

bere ut remis incumbant, & suffragante Da-
 nubio cominus dimicent. Quod ubi factum
 est, mutuis nauigia catenis utrinque colligant.
Coruinus in prætoria nauim insilijt, sequuntur
socij, ense latè ducunt, Turcasque saucios se-
minecesque in Danubium deturbant: idem re-
liqui faciunt. Feruens ubique colluctatio cer-
nebatur, multi utrinque cadunt, & quum di-
ra se omnes cade competere, cruore Danubium
totum inficiunt. Quum secundi amnis subsidio
nostri niterentur, Turcarum classem inclinant,
caduntque. Illi obstanti fluuio cedere coacti,
proras auertunt: multa inter fugiendum inter-
cepta nauigia, undisque demersa, ceteri ad suo-
rum presidia confugere. Coruinus, fusa fuga-
taque classe, quum Albæ appropinquasset, eam
reberat, urbemque ingreditur, quam armis,
milite, commeatibusque complet, saucios ægros-
que oppidanos educit, arci supplementum sug-
gerit validissimum: obsessorum animos recen-
cti victoria instaurat, & ad propugnandam
ciuitatem, unà cum Capistrano viro sanctis-
simo omnes hortatur. Mahumetes ad nuncium
profligatæ classis: Quamuis grauius (inquit)
nostro tamen voto omnino potiemur. Quod è
classe superfuit, incendi iussit, atque obsti-
natissimum ad expugnandam urbem animum
intendit. Quum paterni sibi amici retulif-
sent, Amurathem olim septem in Albana ob-
sidione menses triuissè, ac irritò tandem cona-
tu abiissè: multis paternos manes probris af-
fecit, & ante quintumdecimum se diem vr-
be potiturum gloriatus est. Basseus fortè ade-
rat Asiaticus, hic ut glorioso Principi magis as-
sentaretur, certam imminere victoriam pol-
licetur, quando Byzantium ipse vi cepit,
veteri arte ac munitione quaque maxima præ-
ditum: neque ab Vngaris validiùs muniri, ma-
gisque strenuè protegi, quàm à Græcis oppida-
soleant: quibus non immeritò, non solum elo-
quij, sapientiaque, verùm etiam disciplina
militaris gloria, suo iure tribuitur: præterea
multæ dirutæ turres, completæ fossæ, & iam
equata solo mœnia forent, proinde haudqua-
quam diffidendum esse affirmabat. Mahu-
metes his verbis accensus, in sequenti die omnes
arma sumere iubet, ac veluti decreuerat, nun-
quam etiam cessare constituit, donec Alba po-
tiatur. In tot ordines digerit exercitum, ut
perpetuum prælium continuare, & ita fessas

I subin-

Ann. S. al.
1456.

subinde acies instaurare possit, uti nulla quiete data oppidani deficere cogentur. Sacer diuo Sixto erat ille dies, octavo idus Augusti, quo deturbatis dudum propugnaculis, ruderibus completa fossa, & obrutis patentibusque mœnibus, hostes in occasu solis, urbem adoriuntur. Obstant oppidani, & quum completos innumera multitudine campos ab arce prospectarent, constrataque latè mœnia cernerent, salutem desperare cogebantur. Nulla maior spes & consolatio succurrebat, quàm desperata corporum salute, pulcherrimè mori. Ioannes cum diui Francisci collegio, Crucigeros ad salutarem pugnam hortatur, & Seruatoris nostri crucem amplexatus, ac supplex, Dei presentiam opemque pollicetur. Illi appetere magis quàm formidare gloriosam mortem visi, ad pugnamque promptissimi Turcis occurrunt. Vnum his oberat, quòd animo potius quàm corpore armati erant. Gladijs tantum & lanceis obtinebantur, pauci se galea & thorace protexerant. Diva nimis & cruenta supra murorum ruinam pugna conferitur, summa vi utrinque pugnatur. Hostilis clamor, tympana classicaque cœlum sonitu & fragore complebant. Rudera, magna cæde fœdantur, quando illi vi ingredi, reijcere isti conmittuntur. Corvinus ubicunque laboraretur accurrens, nunc verbis, nunc factis omnibus opem suggerit: timidis & ignavis inclamitat corripitque, strenuos extollit: fortissimos quosque commendat & hortatur, ut urbem hanc Christianæ Reipublice propugnaculum, fortissimè tueantur: sciant sibi cum his rem esse, quos toties olim profligarint, vicerint, & ad internecionem sæpe ceciderint, & in Danubio tot superiore pugna confecerint: non deesse diuinum auxilium, Iesu Christique presentiam, sub cuius nomine, ductu, auspicijs dimicatur. Mox cum globo veteranorum instructus, usquequaque discursare, instaurare ordines, professis validos, viuos pro mortuis, pro saucijs integros, pro inermis armatos, veluti opus erat sufficere: quandoque ubi plurimum laborari sentiebat, succurrere, inter confertissimos sese hostes inferere, ingressos reijcere hostes, & imperatoris militisque optimi officium præstare. Contrà Mahumetes à tergo suis instare, gaudia militibus præmia polliceri, retrocedentes reuocare in ordinem,

& quandoque falcato ense cedere, orare, ut Sal. Ann. 1456. strenuè pugnent, exclamans eam iam urbem captum iri, & suos intra penetrasse: proinde ut factò magno agmine progredierentur, hortari. Variante diu fortuna pugnatum est, quando Turcæ sæpe in urbem penetrarunt, & à Christianis non sine magna utrinque cæde reiecti. Supra cadauera murorumque ruinas, diu nutante ancipitique victoria dimicatum. Et hinc veluti spes utrinque surgebat, ita extremis indefessisque viribus pugnabatur. Sæpe Turcæ cum maximo impetu in urbem irruerant: sæpe etiam reiecti, arridente subinde Marte, instaurato cuneo, amissam obstinatissimè victoriam repetebant. Itaque cum pari spe utrinque pugnaretur, Mahumetes presentaneum consilium inuit, quàm validissimo potest agmine, in urbem irrupere, pertinacissimeque tenere. Quòd si nequeat, hinc reiectum, fugam simulare, qua oppidanos allectos in campos educat, mox irrumpente à tergo dimissa equitum multitudine reditum intercipiat, uti à tergo & fronte Christiana gens iuxta cadatur: quare validissimum agmen instaurat. Superata mortuorum strue, quæ in ruinis excreuerat, in ciuitatem inclinatis oppidanis irrupit. Penetrat in forum, & in medio foro prælium redintegratur. E Turcis plerique in forum ligna inferunt, altis nonnulli turribus vexilla Regis deponere conantur, quæ adhuc in mœnibus integre superfuerant. Subeuntem cum vexillo Turcam memorant, qui ut signa sui Regis, ad irritandos in urbem sociorum animos, qui nondum intrò penetrarant, pinnaculo turris imponeret, & ad exanimandos Christianos Vngarica deturbaret, turrim altissimam repente subit. Hunc Vngarus illico subsequitur, ac antequam patria signa deponeret, cum hoste in turris fastigio colluctatur. Quum alio modo id prohibere non posset, se cum Turca quem apprehensarat, ex altissimo vertice præcipitem dedit. Corvinus in summum periculum adductam urbem conspicatus, accito Michaele Zilagio auunculo suo, & Ladislao Canisa, item Sebastiano Rosognio, caterisque fortissimis Proceribus Vngarorum, ab arce ruens in forum Turcas inclinat. Hi tanto furore congregiuntur, ut multis in platea, vicisque cæsis, extra mœnia extemplo reiecerint.

Ann. Sal.
1456.

Crucigeri diuina se ope adiutos rati, adauctis animis extra mœnia prodeunt, & in hostes saeva cæde grassantur. Mahumetes ubi se iterum iterumque reiectum esse cernit, extemplo fugam simulat, & planè terga vertit, ac eos educit. Instant à tergo Crucigeri, & arridente victoria pellecti, pertinaciter insequuntur. Iamque ad Bassi Asiatici castra peruenerant, quæ in Sauri ripa collocarat: Capistranus prospèctis ab arce Mahumetis insidijs, confestim suos exclamat, ut retrò cedant. Quum præ strepitu & tumultu magno exaudiri non posset, à tergo receptui signa dat: contra illi victoriæ intenti, nihil exaudiunt, hostilia castra adoriuntur, & incendunt. Pater cum sacerdotum collegio, illuc per medios enses ab arce decurrit, reuocatque Mahumetes, qui ad machinarum bellicarum munitiones confugerat, quum Bassi castra cremari diripique respiceret, cum equitatu, quem à tergo reliquerat, ut reditum oppidanis obstrueret, eò succurrere contendit. Ad hæc iam dies inclinabat. Coruinus desertas à Mahumete munitiones, & bellica tormenta conspicatus, cum socijs ex vrbe prorumpens, repente capit: machinas æneas, adaucto mox clauo, partim obstruit, inutileque reddit, partim in hostes conuertit, intenditque Turca reiectis è castris Crucigeris, qui à Capistrano reuocati facile cesserant, ad munitiones redit: cas à Coruino occupatas comperit. Cum instante crepusculo, recuperandi gratia prælium instauraret, obuersas in se machinas inuenit, à quibus quum grauissimè socij lederentur, ingruente nocte, se in posteriora castra, non sine fæda fuga recepit. Alij pectore saucium, sub papilla, in castra pedem retulisse memorant. Coruinus munitionibus potitus eas incendit. Quum adurgente nocte, machinas æneas exportare non posset, obclusis foraminibus, irritas præstitit, victorque ac ouans in urbem redijt. Turca ut se ab vrbe sepe reiectum, & Asiaticis castris ac munitionibus exutum conspicatur, intempesta nocte versus Macedoniam iter intendit. Referunt nonnulli, eum à sagitta saucium, seminecemque in castra relatum, aliquantisper iacuisse. Turcas ad Sarnon oppidum motis hinc castris Imperatorem transtulisse, veritos, ne intercedente ipsius morte, postero die ad interitum cederentur. Ad Sarnum quum ille aliquantulum res-

Tom. VII.

pirasset, de belli exitu fuisse percontatum: *Sal. Ann. 1456.* quum illi respondissent, Basseum Asiaticum, & cunctos ferè Proceres oppetijse, magnam partem exercitus esse cæsam, KurKutoam præorianarum cohortium præfectum, sub mœnibus fuisse trucidatum, item munitiones omnes ab hoste captas: ad hæc, hominem (ut aiunt) usque adeo ingemuisse, ut venenum præ vitæ molestia propinari sibi iusserit, quod quum amici recusarent, timidum & demissum, incensis castris, turpem arripuisse fugam: neque tam elatum animo venisse, quàm consternatus abiit: & qui se Terrorem orbis edixerat appellari, à parua manu fuscum fugatumque fuisse. Basseum Asiæ, cui Caraciæ nomen erat, ad munitiones, paucis antè diebus ab vrbe ictum obijisse plerique ferunt. Sexto igitur & quadragesimo obsidionis die, diuina potiùs quàm humana ope vrbs Albana, Turcarum manibus liberata. Quanquam multi vtrinque cecidissent, plurimi tamen è Turcis occubuerunt: multi quadraginta hostium milia perijisse prodidere, viginti milia nonnulli, nec desunt qui quatuor tantum milia fuisse affirmant. Sed quanta clades illa fuerit, potentissimi Regis fuga testatur. Turca quoque ingentem & incredibilem fuisse nequaquam diffitentur: quin & deorum ex se plures, quàm Christianorum manu, eo die cæsos fuisse asseuerant: quia multa mortuorum corpora, sine vulnere comperta fuere, quæ diuina potiùs quàm humana vi cecidisse reputabantur. Capistranus & Coruinus, insigni victoriæ potiti, per se vterque ad Calixtum Pontificem de hoc bello scripsere, suis vterque literis tam clari facinoris gloriam sibi vendicare nititur, quum alter mentionem alteriùs minimè fecerit. Præstantes nimirum viri, potius se Regnis, quàm debita laude defraudari patiuntur. Verum quum duo duces, alter oratione, manu alter strenuè dimicarit, idcirco hoc sanctissimo viro plerique factum arbitrantur, ut in eo prælio diuinæ potiùs, quàm humanæ vires, quod Turca non inficiantur, enituisse viderentur. Prælium id atrox & inauditum fuit, quando horis quatuor & viginti, sine intermissione vlla, pugnatum fuisse tradunt. Ne quid vtriusque Duci, felicitati posset adijci, ne multis quidem post diebus, diuina vtrunq; benignitas, non modò mortali, sed cælesti quoq; gloria donauit: at Coruinus id prius assequutus est, quippe qui longo

CXIII.
Coruinus
Turcas
vincit.

I 2 in-

Ann. Sal. 1457. intolerabilique labore belli defatigatus, in æstuatissimam febrem incidit, qua paucis diebus absumptus est. Medicorum iussu, quorum adminicula cuncta irrita fuere, in Semlyn oppidum amici contulere, ubi cæli benignitate, se corpusque multo facilius à languore redimeret. Aderant filii duo, Ladislaus feroci animo, & robusto corpore iuuenis, & Matthias adolescens diuino ingenio, & præstanti indole præditus: item cognatorum & amicorum numerus non mediocris: Capistranus à latere non discessit. Sæuit ipsa febris indies, & nulla medica arte sæuitiam remittit: desperatur viri salus, & medicorum eluditur opera. Capistranus demum Coruinum hortatur, ut quando diuina fortasse tempus euocationis instaret, testamentum edat, humana disponat, saluti consulat, & quæ ad animi emigrationem pertinent, veluti sacra munia iubent, cuncta paret, ne minus nunc, quum opus est, quam olim industrius & prudens sibi esse videretur. Arrisit ad hæc vir ille fortissimus, & pia patris consilia commendauit, se tamen cuncta multo ante hac disposuisse respondit: ignauum & imprudentem illum reputauit, qui ad extremum vitæ, ubi sui compos præformidine mortis nemo esse posset, officia ista distulerit. Ne me (inquit) velim vsque adeo incautum & imprudentem Capistrane putes, ut quæ probè suades, hæc ad mortis agonem & tempus emigrationis ipse distulerim: multo antè hæc cuncta constitui, iam diu quæ ad emigrandum facerent comparauit: testamentum diu condidi, & quid liberis & amicis, quid dijs immortalibus legandum sit, sat bene (ni fallor) pro facultatum copia, prouisum existimo. Curam salutemque animi mei, nequaquam liberis delegendam esse censui, pro facultate nonnulla templa fundavi. Erogavi in pauperes, quæ humanitas & pietatis ratio iusserat. Et ad peragendum quod instat iter, viaticum quoque mihi comparatum, firma constansque fides, & spes ingens: item & tot excepta pro fide orthodoxa vulnere laboreque, & præsertim diuina mihi toties explorata benignitas, & præsentia me bene sperare iubet: haud inscium, Coruinum in hac misera vita mortali, tot insidijs pretium, tot periculis & tempestatibus agitatam, felicem demum quietem inuenturum. Id unum me angit & cruciat, quòd pro temporis angustia, nondum profusa in me

Ann. Sal. 1457. diuina beneficentia mihi satisfacere licuit. Verum in hac Iesu Christi Seruatoris exuberans clementia pietasque succurrit: quippe qui sine animi versura, à me sibi satisfieri patietur. Totam vitam sub eius ductu auspiciisque militaui: quanquam stipendia gratuita facerem, multo plus tamen rependit in vita, quam merita postularent: fidelissimi veterani fidem dux ille non deseret. Vos autem filij, amicique charissimi, huiusce me vitæ miserijs exauctorari, equo animo (quæso) patiamini, fluxa hæc & caduca sunt omnia: nihil est, quod quicquam præter umbram habeat boni. Militauimus hæc satis superque: militia præmia apud superos exigemus, & ea quidem commoda à diuina liberalitate consequemur, quæ sunt perpetuò duratura. Si rectè sapitis, & stolidam mortalium charitas vos non fallit, inturbatque, fortuna mea fidendum esse potius, quam miserandum reputabitis. Dux ille præpotens gratissimusque, sub cuius auspicijs sacra stipendia feci, veterani sui labores miseratus, militia vocationem indulget: & quæ diu proposuit, nunc emerito magna præmia tribuet: proinde hunc necessitatis abitum patientissimè tolerate. Si quid abituro muneris in hac pompa & emissionem Coruino tribuendum esse censetis, quod sit grauißimum futurum, vestigia, dulces filij, paterna sectamini, cum paterna virtute gloriaque certate: experiamini, si superare liceat, quod mihi per mortem interceptum est, Turcarum bellum continuate, consciciteque. Id firmum, constans & gloriosum existimate, quod honestatem foueat & pietatem, atque Deo gratissimum reputetis. In diuino cultu & religione persistite. Et quod mihi assequi non licuit, deleti Turcarum nominis gloriam comparate. Ne indignum quidem & indecorum est, studiorum militiaque paterna iuxta atque legatarum fortunarum hereditatem accipere. Idque in primis precor, ne degenerando per negligentiam & ignauiam, paternum nomen dehonestare videamini. Te id in primis facere iubeo, Matthia dulcissime, qui natu quo minor es, eo melius bona indoles de te sperare cogit. Proinde valete omnes Coruini memores: tu quoque Capistrane vale: pro salute nostra pias preces effunde, suppliciaque, & quando sub eodem Imperatore meruimus, ad accipienda mecum stipendia properato. Quum hæc dixisset, presentibus liberis dato

CXIV.
Coruini
mors.

Ann. S. al.
1457.

dato osculo, benedixit, amicis circum collachrymantibus commendauit, omniumque dexteras apprensauit: exorauit mox eos, in primisque Capistranum, ut in proximam diuæ Genitricis ad rem sacrâ faciendam se deferrent, & quum eucharistiam accepturus esset, Dominum ad seruum, quod indignum erat, venire minimè paterentur, sed ipsum in adem ad Dominum introducerent: translatum in templum, & sacris operatus, accepta eucharistia, placatisque extemplo nominibus, animam efflauit, perpetuum quoque sui desiderium Vngaris reliquit. Diem igitur obiit, Salutis anno quadragesimo quinquagesimosexto supra millesimum, quarto idus Septembris. Corpus, sicuti legarat, in Transsylvaniam delatum, & in ade, quam in Alba Iula fundarat, magnifico funere sepultum. Vir fuit statura sanè corporis mediocri, magno capite, crispis crinibus, castana colore subnitentibus, oculi fuere magni, serenus obtutus, suffulua facies & peruenusta: aspectus usque adeo pulcher & iucundus, ut singularem præferret gratiam, & tacitam sibi reuerentiam postularet: cuncta membra corporis inter se ita consentiebant, ut nil posset elegantius exoptari: corporis demum animique viribus aequè pollens. O felicem virum, cui cum singulari virtute viuere, ac summa gloria mori datum est. Dum vixit, ab omni periculo Pannoniam Christianamque Rempublicam liberauit. Quare promulgata morte, non immeritò per uniuersam Vngariam, ab omni etate ac utroque sexu est diu publicè deploratus. Aliqui Propugnatores fortissimum, milites Inuictissimum imperatorem, omnes Patrie patrem certatim lugendo ingeminabant: quòd sibi beneficijs Vngaros immortalibus obstrinxerit, & quantum amoris & gratia, prægestarum rerum gloria sibi conciliarit, rei exitus ostendit: quippe quum post Ladislai Regis interitum, Matthiam eius filium, regio haudquaquam genere natum, & adhuc puerum ac rerum impotem, omnes una voce Regem exclaimarint. Quum adhuc animam ageret, Capistranus ingemuit: Inuideo (inquit) Coruine morti tuæ, qui consummato quoque præstantissimi ducis officio, & fusso fugatoque hoste, quem Terrorem orbis appellabant, ne qua tua felicitas labe inficeretur, extemplo ad superos euolas, & amplissima utriusque vitæ gloria potiris. O nos

miseros, qui remansimus, quibus si quid nominis recenti victoria partum est, superstitibus facile id fortunæ inconstantia periclitari potest. Vinam te subsequi sit mihi fato datum, ut qui pariter sub cælesti Imperatore meruimus, unà quoque in cælis triumpharemus. Mahumetem aiunt, ad nuncium Coruini mortis, confestim oculos humi defixisse, & conuersum in lachrymas dixisse, Neminem unquam à mundi principio, illi sub aliquo Principe fuisse, meritò ac iure sibi indolendum, cui tantam ex accepta clade turpitudinem, amplius ulcisci non liceret. Viri fatum uniuersa deplorauit Europa. Calixtus audita morte, non parum lachrymarum effudit, solennia quoque iusta, in diui Petri basilica, Christianæ fidei defensori persoluit. Eius mortem prodigia multa portendere, in primis crinita stella, in gradu quintodecimo, mense Iunio, triginta circiter dies apparuit: in Sabinis, Februario mense, vitulum bicipitem fuisse natum: Roma sanguinem, ad portam Veneris; carnes, in Liguria pluuisse: & in Piceno agro, infantem cum sex dentibus editum, ac facie insolentis planè magnitudinis fuisse memorant. Hæc signa fatum non modò Coruini, sed multa quoque mala significarunt. Is igitur fuit Ioannis Vaiuodæ finis. E Coruino, uti diximus, duo filij fuere superstites, Ladislaus, & Matthias: alter qui natus maior erat, militari disciplina & virtute præstans, item singulari honestate, & magnanimitate præditus erat: alter verò minor, ad maiora fortasse, quàm pater natus esse videbatur: patri demum uterque similis, ne minima quidem in re à paterna virtute degenerans. Sed uter aut longiore vita, aut maiore gloria functurus esset, Capistranus veluti diuinitus afflatus, optimè auguratus est: nam quum eum Coruinus aditurus, utrunque secum filium duceret, Capistranus Matthiam semper sibi ad dextram, ad sinistram Ladislaum maiorem natu collocabat: admiratur huiusce rei pater insolentiam, causamque sciscitatur: respondet ille, Haud ab re id à se fieri, quando alter immatura morte præreptus emergere non poterit, alter Vngariæ Regnum fortietur, virtute ac gloria cum Alexandro certabit, & Christiana plebis propugnator erit acerrimus: cui si diu viuere licuerit, omnes orbis Principes, sui admiratione conficiet. Capistranus defuncto Coruino nunquam

Sal. Ann.
1457.

CXV.

CXVI.
Capistrani
prædictio.

Ann. Sal. 1456. quam amplius ridere visus est, veluti qui sub
 ijdem auspicijs militasset, & insigni victoria
 potitus, triumphante collega, ipse debito trium-
 pho fraudaretur. Noctes aliquot insomnes exe-
 git, inter contemplandum cum Deo saepe con-
 questus, quare cum collega sibi obire non lice-
 ret: in languorem subinde corporis incidit,
 quem ex illius lethi dolore contraxerat: elu-
 sis medicorum adminiculis, ad triumphan-
 dum accitus, paucis post diebus in Domino ob-
 dormiuit: ad Vilachum, in Syrmienfi agro,

Capistrani
 mors.

in Divi Francisci ad collegioque sepultus est. *Ann. Sal. 1456.*
 Inter Deos, ex hominum opinione relatus, quo-
 tidianis in humana auxilia votis inuocatur,
 miracula templo affixa, magnitudinem nu-
 minis planè testantur. Iacobus Picens vir sa-
 nè sanctissimus, defuncto socio, & amplifi-
 cata diui Francisci religione, in Italiam re-
 uersus est: ubi quum diu vixisset, Neapo-
 li demum excessit humanis: quot viuus &
 mortuus miracula ediderit, vniuersa Italia
 planè testatur.

CAEDES LADISLAI CORVINI. Anno 1457.

CXVIII. **L** Adislaus Rex audita insigni Turcarum
 clade, admodum exhilaratus, conster-
 natum resumpsit animum, non ea tamen
 qua debuit pietate, Coruini mortem honesta-
 uit, à Cilia Comite malè suafus, lætitiã
 dissimulauit, veluti regno absquè discrimi-
 ne potiturus. Comes autem Coruini morte
 lætatus, Pannoniam se prò arbitrio tempera-
 turum confidebat. Cæcum (ait Bonfinius)
 profectò humane mentis iudicium, quæ dira
 quandoque libidine ita rapitur, ut pro bonis ma-
 la, pro malis bona desideret: fuisse Vlrico ni-
 mirum longè salubrius, vixisse Coruinum: quip-
 pe qui necem ab Vngaris illi destinãtã auertis-
 set. Atqui lior eius & odium, vnde mortem si-
 bi comparauit, non modò in patrem, verum
 etiam in filios amicosque profunditur. In causa
 non solum ambitio maxima, superbium inge-
 nium, & inuidia fuerat. Verum etiam alia
 intercessere: in primis ægerrimè tulerat, Corui-
 num ignobiliore genere natum, totius Regni gu-
 bernatione fungi, pro Rege haberi, quo quidem
 munere se Ladislai Regis auunculum multo di-
 gniozem esse censebat. Neque vastationes, in-
 cendia & rapina, quas à Coruino in pueri &
 coronæ repetitione quondam acceperat, quia Re-
 gno infestus, Cæsaris partibus adhesisset, me-
 moria exciderant. Neque vindictam in vlla
 vnquam oblata occasione præterire potuit. Quã-
 uis inimicum mors è medio sustulisset, æquo
 tamen animo pati non poterat, superstites filios
 paterno munere ac potestate potiri, magna au-
 thoritatis & gratiæ adhuc esse, ab Vngaris tan-
 tum diligere & obseruari, retinere oppida multa,
 villas, prædiaque amplissima, & amicitijs, opi-
 bus, & clientelis cæteris Proceribus longè præ-
 stare. Quare cum filijs eius simultates & odia

CXIX.
 Cilia co-
 mes molit-
 ur in po-
 steros Cor-
 uini.

instaurare, nouas moliri in hos insidias, &
 quum principatum apud Regem ipse retineret,
 cuius consiliarius & moderator erat, in vtriuf-
 que cædem omnia tentare cæpit. Quinetiam sæ-
 pe gloriatus est, Secaninum hoc genus propediem
 è Pannonia extirpaturum. Ne latebat quidem
 iuuenes, ac cæteros Optimates, infestus Vlrici
 animus. Neque incautè cum Vlrico versandum
 esse censebant. Quid sibi cauendum esset, sui pa-
 tris olim exemplo didicerant. Exacto igitur
 Coruini mortis anno, Ladislaus Rex, Vlrici
 suafu, Vienna proficiscitur: & frequenti Pro-
 cerum ordine, magnaue Crucigerorum manu
 stipatus, Danubium conscendit, ut Vngariam
 inuisat. Budam secundo amne delabitur: quum
 dies in arce aliquot exegisset, consilio ac libidine
 Comitibus agitatus, eadem classe ad Futhacum
 defertur: quod quidem oppidum in Bachienfi
 agro, & Istri ripa situm est. Hic Rex ex ar-
 te Comitibus, frequentissimum conuentum indi-
 cit: conueniunt vndique Principes, ac ingens
 nobilitatis numerus: Ladislaus, qui Alba-
 nam arcem, & inferioris Vngariæ oras, ea-
 dem qua pater potestate tenebat, ubi Regem
 appropinquare sensit, ad Futhacum, non sine
 validissimo equitatu obuiam occurrit, ne quid
 ab inimico mali pateretur. Excipitur à Rege
 grato vultu, auditque eum ad Albam prope-
 diem esse venturum, ut hostium spolia & ca-
 strorum vestigia recognoscat. Hic etiam, ut si-
 bi caueat, admonetur à multis, quos Regis con-
 silia non latebant, ac edocetur à Cilia Comite
 Regis animum infestum sibi esse redditum, Re-
 gem idcirco Albam venire, cum Alamanno-
 rum Crucigerorum manu, ut eiecto ipso, pro-
 tegendam illis arcem tribuat, omnia oppida,
 præfecturas & magistratus, qui in manu sunt

Ann. Sal. 1457. *Vngarorum, his exactis, Alamannis committat; atque illud potissimum peragat, ut Coruini liberis paternam omnem abroget potestatem: Vlricum demum malorum omnium esse autorem. Perturbatur his dictis miserè Ladislaus: tamen pro virili sua odium dissimulat, & se coerces. Communicat hæc amicis, Vngarorumque Proceribus, quibus infensum Comitem intelligebat, & ad quos hæc pertinere senserat. Commouentur nihilo secius illi, & inimicum ex occasione omnino perdendum esse censent. Ad Albam tandem peruenitur, quam validissimo Ladislaus presidio tenebat, aduentanti arcem Regni patefacit, ipsum cum purpuratis & togatis excipit: reliquis verò armatis, qui circiter quatuor milia fuerant, portas obcludit: presidarios admonet, die noctuque clandestina arma non deserant, ne quid ab Alamannis sibi infensis detrimenti patiantur. Claves arcis ad Regem defert, atque, Accipe, inquit, Rex optime, tuæ arcis claves, quam tanto sudore ac sanguine pater dudum meus à Turcarum faucibus asseruit, liberavitque. Quantæ molis id fuerit, mors insequuta testatur. Satis equidem maiestati tuæ ac vniuerso orbi paternam virtutem, fidem & integritatem spectatam esse puto: nos qui ex eo super fuimus, ne degeneres videamur, non minus paternæ virtutis ac fidei, quàm cæterorum bonorum heredes esse studemus: inuidia clam apud te nos Vlricus oppugnat, Princeps clementissime, & non modò dignitate, sed vita, si liceat, nos exuere conatur. Proinde si nemini inimico ve nostro claves daturus non es, accipe: quando nos ipsi, & hæc omnia tua sunt. Si inuidi obtrectatoris consilio ac libidini auscultaturus, te Rex quæso, & obtestor, ne Coruinam prolem, quæ suo iure mortalium cuique fidelium, tibi que in primis sat commendata esse debet, præter fas & æquum, tam citò dehonestandam esse censeas. Me igitur (ut par est) Maiestati tuæ semper pariturum, sed paterno nunquam inimico cessurum esse, scito. Rex extemplo primùm recipere claves, arcem curare, paternum munus gerere, & bono esse animo iubet: dum mora illic trahitur, Comes Cilie, Regem in Ladislaum irritare, sollicitare cuncta non desinit. Ob non admittam in arcem armatorum multitudinem, audax Ladislai facinus criminatur. Quotidianis contra iuuenis criminibus irritatur, de*

interficiendo Comite paternos amicos consulit: Ann. Sal. 1457. *in primis Ioannem Vetesum Episcopum Vardiensem, Coruini quondam consiliarium, qui deinde à Matthia Rege, ad Strigoniensem Archiepiscopatum euectus est: is religionis gratia, ne cædis auctor haberetur, se, ut id fiat, nequaquam suadere; si factum foret, improbare non posse respondit: trucidandum inimicum ceteri suadent. Verùm detectæ recentiores insidiæ, destinatum facinus maturarunt. Ladislaus gnatum Palatini Comitis, è nobilissimo Gararum genere nati, nuper desponsarat. Vlrico, Despotis filia uxor erat. Ad Despotem is dudum literas scripserat, post ubi cum Rege Albam applicuerit, se duos propediem globulos esse missurum, quibus optimè sibi ludere licebit. In his, amborum filiorum Coruini capita pollicebatur. Interficiuntur à pueris Ladislai literæ, quæ ad dominum relatæ ac perlectæ sunt. Fortè Rex à sacris aberat, ac Proceres eo die qui diuo Martino sacer erat, in abdito conclaui Senatum habebant. Comes mali conscius, cò vocatus, an ne prodiret, aliquandiu hæsitauit: mox loricata tunica munitus, antequam prodeat. Ladislaus tunc literis incensus occurrit, ac postulato colloquio, proditorem ostentatis literis exclamat, qui patri quondam necem, & nunc filijs indignè molitur: infensum quoque sibi Regem fecerit, suppliciorum iam diem venisse ingeminat. Nonnulli Comitem, prius Ladislaum probris lacesisse dicunt, & quòd prætorianas cohortes in arcem non admiserit, eius audaciam admodum incussasse. Illud planè constat, Vlricum arrepto ex armigeri manu gladio, in Ladislai caput eum contorsisse, Ladislaum obiecta repente manu, in vertice simul & digitis vulnus accepisse: oborto confestim clamore, Vngaros irrupisse, & Comitem acerrimè reluctantem, multisque confossum vulneribus obruncasse. Vlrico cæso, hi cum Ladislao Regem adeunt, interfectum Regni hostem, & ocij pacisque inimicum exclamant: scelerum omnium auctorem debita supplicia dedisse dicunt, Regem nihil timere iubent. Quando nunc Rex & dominus verus est, nunc pacatissimum sibi patet imperium. Eum dudum non Regem fuisse, sed Cilie Comitem pro libidine sua imperasse. Rex quamuis dolorem, iram & metum equè dissimularet, etiam supra quàm ætas toleraret, & iure cæsum Comitem profiteretur, audaci*

CXX.
Cilies: comes occiditur.

Ann. Sal. 1457. tamen facinore nimium commouetur: quum ad tolerantiam hortarentur amici. Ferendum esse (inquit) quicquid imperiosa necessitas attulerit: Ademptam Vlrico vitam reddi non posse, nunc superstitem superesse fata, quæ Deus meliora faxit. Corpus etiam Ciliam deferri, & in maiorum monumenta recondi iussit. Fuit Vlricus proceritate decenti, valido corpore, macilentæ facie, vultu haudquaquam indecoro & periucundo: fœmineæ Veneri nimis obnoxius, quare barba rafa, & excultis crinibus, molli quoque habitu semper incessit. Quum immaturum diem obiit, quinquagenarius ferè habebatur. Rex ob Vlrici casum, non longa in Albana arce moram traxit, hinc profectus, ad Themisuarum iter intendit, Turcis obiectum, situm in amœnissima regione, ad Themesi fluenta, excultum ædificijs, ac multa arte munitum. Ladislaus eum comitatur, multique Pannoniæ Proceres, in primis Ladislaus Garæ, Palatinus Comes, & Ladislai focer: præterea Michael Orzagus, de Guttho editus, Paulus Banfsij filius, cui de Lyndua cognomen erat: ianitorum Regalium Magistri, & honestissimus aulicorum ordo. Quum ad oppidum peruenissent, quod Ladislaus cum presidio tenebat, Elisabetha, Coruini uxor, unâ cum Matthia filio, lugubri veste amicta, & cum pullato ancillarum ordine, quæ vultus præ domini morte demiserant, Regi occurrit: & eum præuenerata, ut par est, supplex ac lachrymabunda filios commendat, & Ladislao veniam precatur, & ne illustria Coruini beneficia mente excidant, obsecrat, & obtestatur. Rex matronam amplexus, Funesto, inquit, habitu, quotidianisque lachrymis tui viri anatheosin celebrari, summum (crede) nefas est Elisabetha. Coruinus tuus de Deo ac hominibus equè bene meritus, inter Deos relatus est, ubi iure felici ac sempiterna vita perfruitur. Christo Vngariam, mihi Regnum seruaui. Intestino & externo bello Pannoniam liberauit: fudit, fugauitque Furcas, & ad internecionem sæpissime cecidit: cum quibus, decies collatis signis, quaterdecies tumultuario & improviso pralio, feliciter dimicauit. Bis victus, perniciosam hosti victoriam reliquit. Tot templa fundauit, magnificeque donauit. Tantum pro ingenitæ beneficentiæ ac liberalitatis imperio, calamitosus & miserabilibus crogauit, ut Regias

CXXI.
Corumum
laudat
Ladislaū.

in eo genere vires superarit: fidelibus, prophetarum metum abstulit, Vngaris pacem peperit, utrisque salutem genuit, vitæ sanctitatem, gestorum gloriam, immortalia beneficia, & triumphorum seriem, omnes gentes ac cuncta secula memorabunt. Talem vitam duxit, tot clara facinora gessit, ut totum orbem, in sui admirationem planè contraxerit, ac eius obitum non magis amici, quàm hostes deplorarint. Domi æquus & mitis, foris strenuus & fortis. Nec armis ab hoste, nec officijs ab amico, unquam superari potuit. In vita hostes, in morte se ipse superauit. Quum ultimam vitæ horam instare sensit, haudquaquam à suo domino visitari passus est, sed labentibus iam membris, & defecto corpore, in templum sese detulit: ubi à domino ac Deo suo, sub cuius semper ductu & auspicijs meruerat, delictorum facile veniam implorauit, imperatori se suo reconciliauit, sumpsit Eucharistiam, & ea sumpta, ab duce gratissimo, ad immortalia mox præmia, felix ac ouans euectus est. Quare Coruinæ sorti congaudendum congratulandumve potius, quàm indolendum est: quum optimè ac gloriosissime vixerit, pulcherrimè diem obierit, & optata nunc immortalitate fruatur. Proinde dolor omnis abesto, procul esto meror, & lugubres habitus deponuntur. Super sunt tibi duo filij, qui cum paterna virtute certabunt: hos ego fratres, & te matrem adopto: Ladislaum Cilianæ cædis impunitate dono, sanctam initi fraterni fœderis Eucharistiam testem esse iubeo: pullas ergo vestes vos omnes exuere iubeo, impero ac edico, ac hunc festum diem vobiscum unâ celebrabo. Vix hæc dixerat, quum purpureas vestes, auro contextas, in medium afferri præcipit. Eas viduæ ac Ladislao, Matthiæque dono dedit. Insigni omnes pietate amplexatus, ancillarum ordinem indonatum nequaquam prætermisit, quas mox habitum mutare iussit, lætitiæ ac hilaritati diem indixit, opipara celebrata conuiuia, quæ carminibus, nimis & salutationibus excoluere. Ladislaum cum Matthia ad genua in media Procerum turba, instantissime supplicantem, ut patratæ cædis venia, ut dudum promiserat, donaretur, ad pectus erexit: graui asseueratione, cum iuramento super Eucharistiam sanctè ac reuerenter inito, omnes iniurias ac inimicitias, ex Vlrici morte conceptas, remisit: ambos fratres adopta-

Ann. Sal.
1457.

CXXII.
Impunitatem
Ladislaum
Coruini
donat.

Ann. Sal.
1457.CXXIII.
Iuuenum
imperium
præcept.

adoptauit, ac Elisabetham pietissimæ parentis loco se semper habiturum esse recepit. Fraternali adoptionis diem publica cuncti lætitia celebrarunt. Verum quemadmodum in sequentibus ritè referetur, quum Rex inuiti fraterni sanctè fœderis iura aliorum impulsu facinoroso violarit, antequam annus post læsam fidem exigere, extremi supplicij pœnas expendit. Ex quo facile colligitur, quàm præcept ac formidolosum est, adolescentium imperium: qui quum sibi constare nequeant, sæpius ad alienum arbitrium in diem sententiam mutare coguntur. Ad diuerticulum reuocetur oratio. Ladislaus & Matthias, regijs donis & blandimentis allecti, abeuntem Budam Regem, deposita omni suspitione, sequuntur: familiarissimè cum Rege versantur, & habentur inter primos. Non solum ab eo diliguntur, verum etiam obseruantur. Hos Vngaria tota paternæ memoriæ gratia sequebatur, à matre tamen perquam sollicita his mandatum fuerat, vt nunquam simul curiam adirent, ne vnà periclitari cogerentur: quod si seruassent, non fortasse fuisset tantopere laboratum. Vt Budam peruentum est, cum honestissimò vterque comitatu, Regiam frequentabant, fauebant apud Principem amicis, & patrocinia clientibus promptissima accommodabant: at contrà, Vlrici Comitæ amici, qui illius interitum egrè tulerant, regias quotidie aures sollicitare, inconstantem & credulum adolescentis animum à bona mente diuertere, dicere, præclarum Principem, Regis auunculum, à furioso iuvene indignè cæsum: læsam hinc Maiestatem conqueri, audacissimum scelus nullo pacto inultum esse relinquendum. Ingentem iuuenis audaciam, ni præsentis supplicio coerceatur, eò euasuram, vt patris exemplo Regnum anhellet: qui Regi proximum obruncarit, Regnum quandoque ausurum. Quod pater concupiuit, & prærei grauitate consequi minimè ausus est, iuuenili hunc temeritate facilè adoriturum: malum antequam increbrescat esse curandum, & ab initio incendijs occurrendum. In Ladislao quotidie vltimi supplicij ansam deprehendi posse. Rex tandem siue per se auunculi cæde succensus, seu talibus dictis irritatus, ambobus insidias molitur: in horum numero, qui vindictam affectabant, inter primarios Comes Palatinus erat, Ladislai so-

cer, & Vlrici nepos, qui vt auunculi necem vlci secretur, generi mortem, qui nondum filiam duxerat, contempsit. Item Paulus Bauffi, & plerique alij, qui aut præ liuore Coruinum olim obtrectarant, & filios infensos habebant, aut assentando, regie iræ vindictæque deseruire studebant. Obtenduntur iussu Regis ambobus insidia. Quum in Regiam venissent, ex composito portæ clauduntur, & à prætorianis militibus capiuntur, conijciunturque in carcerem: capti quoque cum his primarij sunt amici, veluti Ciliana mortis conscij, & insidiarum quæ Regi pararentur artifices: ac in primis Ioannes Varadiensis Episcopus, à Coruino per omnes ordines ad hanc dignitatem euectus, ac filiorum quoque moderator & magister: vir quidem ea tempestate summæ virtutis & prudentiæ, & non mediocri eloquentiæ. Nonnulli quoque secum Proceres in vincula coniecti, ex quibus Sebastianum Rosgonium, Ladislaum Canisam, præstanti genere natos, ac domi militiaque polientes: item Bodo Gasparem inter Coruini liberos educatum, virum quidem nobilitate, consilio, eloquentia, & multarum rerum cognitione præstantem. Præterea Georgium Modracem, virum sanè locupletissimum: duos Paulos, Hornath & Fradnahar, Alamanna gente natum fuisse dicunt. Hi nanque militia à Coruino educati, militaribusque munijs & honoribus adaucti, à Ladislai & Matthiæ latere nunquam recedebant. Si Ladislaus matri paruisset, vt nunquam simul curiam adirent, iniquitatem huiusce fati fortasse declinasset. Ipse dudum, quum Turcas in Mysijs noua moliri rumor esset, è superioribus Vngariæ partibus exercitum euocarat: quum propediem in prouinciam profecturus esset, deprauato Ladislai Palatini soceri sui consilio obediuit: qui consulebat, ne inconsulto Rege abiret, neue Matthiam à curia procul abesse pateretur, ne qua eius obliuio contemptusque ex absentia oriretur. Posthabitoque matris prudentissimæ consilio, perfidiæ soceri credidit infelix. Vt cum grata missione à Rege discederet, atque suæ amicorumque dignitatis patronum, ac veluti suæ fidei pignus in aula relinqueret, cum Matthia & honestissimo amicorum ordine, in Regiam vnà concessit, & idibus Martijs periclitatus est. Aliqui, eodie ad Regium colloquium ex industria vocatum,

CXXIV.
Io: Varadiensis.
Carceri datur filij Coruini.

Ann. Sal. 1457. catum, venisse dicunt. Quum venisset, obstructis à tergo foribus, captiuitatis causam occurrens socrer exposuit. Aderat Paulus Banffi filius, Ioannes Giscra, Benedictus Thurocius, & Lambergerius Alamannus. Mox rumor effunditur, Coruinos fratres cum principibus amicorum esse captos. Consternatur admodum rei nouitate populus, & omnes vtrò commiserantur. Nicolaus Vilachus Vaiuoda (ut aiunt) Transsylvanus, alto genere natus, Coruina quondam virtutis & gloriæ summus emulor, in curiam festinauit, quem talium insidiarum haud inscium fuisse volunt. Comperit ex consulto rem successisse, omnia in Ladislai necem consilia intenduntur. Matthias à fratre seorsum custoditur. Tertio die Ladislaus capitali supplicio mulctandus, pratori traditur: & inclinante iam sole, prelato pullo lugubrique vexillo, in plateam reuinctis post tergum manibus educitur, quæ ante Sigismundi palatia latè diffunditur, demissis crinibus, arduo capite, & aurea veste, quam fortasse à Rege acceperat, incedens, ad necem prodit. Huc & illuc gemebundam plebem impavidus inspicit. Quum ad locum morti præstitutum processisset, lectorem crines colligere iubet: mox pauca pro sui purgatione loquutus, & genua flectere iussus, paruit: nullumque trepidationis unquam indicium prætulit. Prætor qui damnatorum facinora ex more publicat, nil aliud impetrato silentio enunciauit, nisi, Reges tales pœnas è perfidis infidelibusque suis exigere oportere. Lictor à prætore gladium in ceruicem formosissimi iuuenis stringere iussus, commiseratione ac metu iuxta correptus, ictus tres intulit, & nondum caput abscederat, immo ne lethali quidem vulnere læsus erat. Constantè generosus ille iuuenis, tria in ceruice vulnèra exceperat: sed quum ad tertium procubisset, mox vi magna erectus, deorum hominumque iusticiam appellat, se non vtrà à lictore petendum exclamat: quartum lictori ictum, ex lege interdictum esse: miraculum pro læso innocentie numine, intercessisse. Ad hæc nonnulli Proceres, qui è Sigismundi palatio præsidente Rege spectabant, & Ladislai necem anhelabant, lictorem increpant, ense ceruicem repetere iubent. Quare vix quinto ictu obtruncatur infelix, annos natus quatuor de triginta. Fuit robore corporis & statura patri non

Sal. Ann. 1457. dissimilis, ferocia ingenti, audaci ingenio ac exorabili, item rotunda facie, colore fusco, crines demissi, & castaneæ colorem imitantes. Præterea venustus erat aspectus ac liberalis, neque expertus Pietatis. Promptus ad officium, ad iram & vindictam non difficilis: belli potius, quàm ocij appetens: venustatem corporis latitudo humerorum adauxit. Supplicium de ipso, neque in foro, neque ad Gradus gemitorios, neque legitima & vsitata denique hora, sumptum est. Rex, populi, ac rusticorum, quorum colendarum gratia vinearum, innumera multitudo Budam confluerat, furorem expauit, haud inscius, plebem eius mortem ægerrimè laturam, & propter indignitatem rei in tumultum facile ruituram: corpus haud mora, atro panno inuolutum, ad diuæ Magdalene basilicam effertur, & ante lucem clam euectum, in adicula corporis Christi, quæ in suburbij cliuo sita est, in paricidarum Regaliumque proditorum monumenta relatum est. Id quamuis ad confirmandam necis causam factum esset, ut iure casus esse videretur, populi tamen indignitatem nimis auxit, quum ad iniquitatem mortis infandæ, etiam infamia criminis accenderet. Verum ne minor quidem nota, non sine supplicio, huic Regi, & huiusce mali auctoribus iniusta. Rex, perfidiæ turpitudinem, infamiam periurij, violatæ fidei & execrabilis inconstantie crimen subiuit: illi, crudelitatis, inuidiæ, ac iniquitatis perpetuam sibi notam inussere. Hinc intercipiendæ Regis vitæ, qui annum non circumegit, ansam fata sumpsere: qui autem adolescentis probitatem malis consilijs coinquinarunt, pœnas non immeritas dedere. Ut igitur ad captiuos redeamus, Episcopus Varediensis, intercedente Cardinali sancti Angeli, Legato Pontificio, Dionysio metropolitæ Strigoniensi, Cardinalique ac suo iure perpetuo Pannoniæ Legato, traditur iudicandus. De cæteris questio prorogata, qui postera nocte post Corporis Christi solennia, fracto carcere, clam ex arce delapsi, euasere. Matthias dumtaxat Comes, & Paulus Madaratz in arce remanserant. Matthias in turri, quæ ad Calidas aquas pertinet, asseruabatur. Paulo ab alijs seiuncto, euadere non licuit. Nunciata prima luce captiuorum fuga, Rex nimis angere & sollicitari cepit, ne minore quidem metu ceteri, qui id suaserant, vexari cœperent. Sebastianum namque Rosgonium, & Ladislaum Canisam, multis opibus,

Varediēsis liberatur.

affini-

Ann. Sal. 1457. affinitatibus, & clientelis in Pannonia: pretere-
rea consilio, auctoritate, & animi magnitudi-
ne pollere nouerant: ne quid iam liberi molirentur,
admodum formidabant. Quare comparatis copijs,
rapto secum Matthia Pauloque, Viennam proficiscuntur.
In eodem ambo curru uehebantur. Solutum etatis commiseratio & innocencia
fecerat alterum, alterum præ magnitudine diuitiarum,
spes magna præde, graui compede sanè deuinxerat.
At ubi Strigonium Rex venit, Ioannem Varadiensem Antistitem,
quem Dionysii iudicio fecerat obnoxium, ad se accitum,
bonis quidem uerbis hominem tristem consolatur. Bono (inquit) animo Varadine pater esto,
in carcerem (mihi crede) me inuito incidisti.
Nunquam tanti uiri grauitatem probitatemque aliqua turpitudine afficiendam esse,
meo iudicio, censuisssem. Id Buda factum est,
ubi quod dira Principum libido tulit, non solum conuiuere,
sed tolerare necesse fuit. Ibi nequaquam mei iuris eram,
nunc Buda profectus, in propriam me libertatem asserui.
Alieno facinore in carcerem coniectus es. Nunc quando sat mihi
virtus probitasque tua spectata fuit, non tam beneficio,
quam iudicio meo liber esto: pristinam dignitatem recipito,
& Varadiensium episcopatum eadem qua paulò antè auctoritate gerito.

Dum hæc in Hungaria geruntur, Fridericus Imperator
audita Cilienis cæde, quòd eius ditiones ex veteri quadam
conuentione suas esse contenderet, (neque enim prolem

reliquerat Vdalricus) Cileiam primam regionis urbem profectus,
fidelitatis sacramentum à subditis exigebat. Indignè eam rem
ferebat Vdalrici uidua, Georgij Seruie Reguli filia,
& qui cum Ladislao Rege sentiebant, inter quos præcipuus erat,
Cunradus Hubarum præfectus. Hi clam literas mittunt
ad Ioannem Vitobitium Bohemum, qui antea sub Vdalrico
ordines duxerat, omniaque viarum compendia & diuerticula,
multo vsu cognita habebat, quomodò res se habeant,
docent, si cum paucis aduolet, vel ipsum Cæsarem,
vel præcipuos eius consiliarios à defensoribus imparatos
capi posse, rem Ladislao gratam, nec sine præmio.
Vitobitius occasione utendum ratus, cum fida suorum
manu accurrit, clam oppidum ingressus, Friderici
hospitium perferatur, ipsum non inuenit, nam paulò
ante monitus in aliud hospitium transierat, Gurcensem
Episcopum, Io: & Georgium Vngnadios & alios quosdam
capit. Lazius narrat Fridericum D. Maximiliani
martyris beneficio seruatum: Filio post genito id
nominis imposuisse. Vitobitium ferunt ab Vdalrici
comitis obitu Cæsaris partes secutum prius, in
stinctu eorum, quos dixi, fidem illi per literas
renunciasse, quas nondum redditas ipsum præuenisse.
Fridericus postea Ciliensem comitatum in suam
potestatem redactum, Stiriæ partem esse iussit.

Sal. Ann. 1457.

1458. Cæsaris periculum.

Maximiliani nomē cur inter Cæsaris.

LADISLAI REGIS OBITVS. Anno 1458.

Interim Viennæ de vxore Regi deligenda, proceres consultabant. Præpotenti (ait Bonfinius) nobilissimo formosissimoque adolescenti, ex toto orbe, à maximis Regibus, puellæ
quotidie offerebantur. Virtus, forma, genus, & potestas faciebat, ut certatim gener ab omnibus expeteretur. Nulla, Magdalena dignior, omnium iudicio visa est, Caroli Regis Gallie filia,
cui par atas, genus, ac forma, morumque præstantia inesse videbatur. Egregia legatione puella petitur, & affectata utrinque affinitas approbatur.
Sed de nuptiarum loco est oborta contentio: Vngari Bude, Australes Vienna, Bohemi Praga nuptias celebrari censent oportere. Suam quisque sententiam, haud inualida ratione confirmat: Rex anceps & diuersus aliquandiu tractus. Quamobrem Georgium Pogiebrachium,

Bohemiæ Governatorem, cum octingentis equitibus, in Austriam ad Danubium usque uenisse memorant, magna se habere dictantem, quæ Regi communicaret. Traijcere Danubium, ac urbem intrare iussum, continuo recusasse, ac dixisse, Se Viennenses semper suspectos habuisse. Rogatum per internuncios, arcana quæ haberet Regis nunciaret, pertinaciùs abnuisse, ac affirmasse, Nemi-
mini se illa, præterquam Regi tantum, esse crediturum. Rex tandem victus, in tanta pertinacia, præter dignitatem Maiestatis suæ, cum togato ferè trium millium equitum exercitu, potius quam sagato, Danubiū ad Governatorem traijcit. Inter bina castra, in ulteriore Danubij ripa, tabernaculū ad singulare colloquium paratur. Dies quatuor colloquium habitum: primus dies, in salutatione ac obsequij & officij celebratione actus: altero, ac

Sal. Ann. tertio die colloquio sunt duo testes adhibiti: quarto demum, singulare colloquium celebratum est, ubi Rex cum Georgio tantum fuit: de transitu

CXXVII. Regis in Bohemiam, agitatum fuisse putant. Quare quum nihil inter eos conueniret, Gubernator iratus & minabundus, in Morauiam recessit. Rex ea nocte Viennam se recepit: cumque mox pœnitentia non parua subiit, Gubernatorem, in cuius manu Bohemici Regni summa foret, indignabundum dimisisse. Quosdam ex Optimatibus repente dimittit, qui aut hominem reconciliatum traherent, aut si non possent, omnia Regem postulata facturum pollicerentur. Quum in Morauia Georgium adhibuissent, nec ab itinere reuocare, nec quicquam ab eius sententia extorquere valuerunt. Regis igitur transitum in Bohemiam promissere, celebrationem quoque nuptiarum, Pragæ futuram nunciarunt.

CXXVIII. Bohemiâ p. III. Compositis in Austria rebus, cum singulari quodam apparatu, & longissimo Procerum ordine, Ladislaus in Bohemiam contendit. Quum Pragæ ad secundum lapidem appropinquasset, Rochezana cum frequenti impiorum sacerdotum collegio, & multa hereticorum turba, gratulabundus obuiam occurrit: de fausto felicique eius aduentu accurata oratione congratulatur. Limis contra toruisque oculis prophanam illam multitudinem Rex inspicit. Quinetiam submouente Pogiebrachio, vix gratias egit, & quasi Maiestatis suæ vultum eo incastasse spectaculo visus est. Ad primum lapidem, Pragensis basilicæ sacerdotes, Romanæ Ecclesiæ assertores, qui impia hereticorum factione diu exularant, in occursum venire, crucem & sacra ferentes, diuinos gratulabundi rhythmos concinebant: quorum postquam congressum attigit, Vros, inquit, Dei ministros agnosco. Saluete Patres sacrosancti, quorum sacris ac precibus humana scelera remittuntur. Mox equo profiliens, osculatam crucem præreuerenter adorauit: hereticorum id animos admodum offendit, quippe qui non equum sibi futurum hunc Regem auspiciabantur, & hi præsertim, qui Rochezana fauebant: odium tamen pro tempore dissimulatum, compressum est. Variæ deinde Pragæ Legationes decretæ, quum varia magni momenti negocia impenderent: in primis nuptiarum solennitas & apparatus, curandus hereticorum morbus, Turcarum metus, & necessaria Imperatoris reconciliatio. Itaque legationes duæ à

principio missæ: vna, ad Casarem placandum, cuius princeps Eyzingerus erat: altera, ad Carolum Gallorum Regem, sponsam ductura. In hac principatum Vdalricus gessit Pataviensium Pontifex, opibus, auctoritate, moribus & doctrina præcellens. Hæc omnium quæ tempestate nostra spectari potuere, præstantissima est habitata, cum honestissimus hic Procerum nobiliumque ordo fuerit: in hac enim ex Principibus Vngarorum ducenti, ex Australibus quoque ducenti, ac totidem ex Bohemis delecti sunt: qui forma, habitu, nobilitate apparatuque pollerent, & quisque Regno dignus videretur. E Pataviensibus, centum delegit Vdalricus: quare septingenti equites, in Galliam, purpura, auro, gemmisque ornatiissimi abierunt. Item virgines & matronæ, quæ Regiam sponsam ducerent, quadringentæ: splendidissimo cultu ac venustate omnes, præterea quadrigæ auratæ, gemmatæque: inaudita insuper vestium, dororumque luxuria. Tertia quoque Legatio, ad Calixtum Pontificem maximum destinata, quæ Sacerdotum lites in religione dirimeret, & ad Romanorum dogma redigeret Hussitas. Quarta denique generosi Regis sollicitudo fuit, comparandi tanti in Turcas exercitus, quantus ad vindicandam à prophana seruitute iam Europam sat esse videretur. Iam cum Imperatore conuenerat, ac regie insano sumptu nuptiæ parabantur: Augusta cum Augusta, item sorores ambæ cum viris, Hymenæi solennibus adfuturas se receperant. Præterea multi è Germania Rhenique accolis Principes, è Gallia quoque complures Reguli: qui quidem omnes non solum ad nuptias sua præsentia honestandas, sed ad decernendum in Turcas bellum, conuenire promiserant. In tanta rerum omnium expectatione apparatuque vario, à spes hominum fallaces, & instabilem humanæ vitæ conditionem, decimo calendæ Decembres, duodecima noctis hora, sæuo ac repentino morbo Rex corripitur. Aliqui pestilentie signo, inguenter intumuisse ferunt: nonnulli huiusce morbi nullam suspicionem fuisse affirmant. Cubicularij ac medici rem ita referunt: Regem, eo die in iudicio, non regali cultum habitu, sed linthea subucula, & veste Persica præsedisse: ut contentionem, quæ inter Pogiebrachium Coruahoramque Morauum interceperat, sanè dirimeret (quippe qui ea causa fuerant irritati, ut ad singulare certamen ultrò sese prouocarint) neque in auditorio

Ann. Sal. 1458. CXXIX. Legatio ad Casarem.

CXXX. Moritur Ladislaus.

Ann. Sal.
1458.

torio unquam subrisisse: fuisse tristi vultu, unde futuram omnes ægritudinem auspicabantur. Inter satrapas dimisso tribunali accubuisse, nonnulla grauter & compositè loquutum: relatum in cubiculum, quinta noctis hora oblatas sibi rapulas qui in Bohemia dulcissima sunt, auidè deuorasse, bibisse sicerā: & prius quàm se lecto deponeret, nonnulla cum amicis verba, relaxandi animi gratia, lepidè falseque fecisse. Mox oratis ex more numinibus, dixisse: non mediocri se stomachi dolore laborare. Et quum illi ad somnum hortarentur, quem ad abigendum dolorem nimium valere dicebant, ad horam dormiuisse. Iam decimatertia noctis hora agebatur, quum ægritudinis grauitate experrectus, nullam sibi quietem poterat inuenire. Verùm quum mitissimus foret, ne cubicularijs molestus esset, in lucem vsque dolorem pertulit. Conuocantur medici, omnemque operam in desperata salute frustrantur. Georgius & ipse quoque accitus, quum venisset, & morbi causam percunctatus, bona spe Regem esse iuberet, *Tua iam pridem (inquit) mi Georgi, fides ac virtus spectata fuit, tuo me Regem beneficio Bohemi vocant, tenentque: sperabam quod paraueras, unà me tecum diu potiturum: obstant diuorum numina, in quorum manu sunt omnia iura Regnorum: proinde mihi moriendum esse scito, & conditionem melioris vitæ subeundam. Ita vixi, ut optimè sperare liceat, intempestiua morte haud quaquam plus æquo commoueor, quando pro terrenis mihi cælestia rependentur. Quum omnino mihi moriendum sit, duo sunt, quæ à te peto, antequam ex hac vita decedam: quæ quidem, quamuis mihi beneficij maximi loco sint habenda, fas tamen & equum, ac mea in te pristina charitas, te facere iubet. Alterum est, ut Regnum à te recusatum, iustè p'æque gubernes: pupillis, viduis, ceterisque miserabilibus, iusticiam & patrociniū promptum accommodes. Alterum est, ut quicumque me à Pannonijs, Austria, ceterisque provincijs hucusque sequuti sunt, inuiolatos incolumesque dimittas. Quod si feceris, quo referenda gratia, me propitiū Seruatoris nostri tibi numen apud superos redditurum esse polliceor. Quum apprehensa semper hæc manu dixisset, Pogiebrachius lachrymas continere non potuit, & aliquantisper eum consolatus, se postulata facturum, data fide promisit. Iam increbescente morbo, mors instans, sacra hu-*

mane emigrationis officia festinabat. Acciti ^{Sal. Ann. 1458.} sunt illico sacerdotes, qui emigraturam dudum animam sancto viatico, & mystico apparatu ritè communirent. Omnia oruamenta Regia, Pragensi basilicæ legantur; aureos crines, quos ad huiusce hucusque vitæ vanitatem, se gessisse fatebatur, omnes amputari iussit, ne quo in nouo itinere offendiculo præpediretur: qui adstant, varias subiecere causas, quibus mandatum eludrent. Is autem, ut animam iam ^{CXX XI. Eius pie- 1.15.} iam emigraturam intellexit, sacram facem petijt: qua prompta manu iam apprehensa, propositam nostri Seruatoris imaginem intuens, dominicam orationem exorditur: & quum ad nouissima verba peruenisset, nil ultra loquutus, spiritum veluti quieturus efflauit, nullamque diræ mortis indicium edidit. Ladislaus igitur, quem Delicias orbis appellabant, maxima quaque nobilitate præcellens, adulescens fausta & incomparabili pulchritudine, sapientia præcoci, tot Regnorum & prouinciarum dominus, tantis opibus & honoribus præpollens, in summo omnium rerum fastigio collocatus, mansuetudine & clementia singulari, castitate, rara, annos natus duodeuiginti, horarum sex & triginta spacio, postquam egrotare cæperat, anno verò Salutis quadringentesimo quinquagesimo octauo supra millesimum humanis excessit; non sine perpetua cunctarum gentium commiseratione. Ad decentem corporis proceritatem creuerat: facies illi fuit venustatis inaudita, oculi nigri, serenus ac felix aspectus, candidus color & subrubeus in rosarum morem, coma vsque adeo aurea, promissa, crispaque ut cælestem quendam ori decorem adijceret: nasus addecens & subaquilinus, lineamenta corporis & membra cuncta formosissima. Nihil in ipso fuit, quin aliquid raræ præstantiæ redoleret: in incessu grauis, in loquendo perhumanus & benignus est habitus. Aliqui morbo, veneno alij, subreptum fuisse affirmant, & Teuthones præsertim medici, qui præcipuam curam corporis gerebant, hi euidentiissima veneni signa in eo deprehendisse, postquam in Austriam rediere, pertinaciter asseuerabant: in aliena terra se nihil dicere ausos, ne illorum animos lederent, quorum scelere ille perierat. Quinetiam se Regi clam dixisse affirmabant, veneno esse potionatum: illum contra respondisse, Se id non latere, immo silentium

Ann. Sal.
1458.

lentium indixisse, ne unà cum suo Rege enecarentur. Senatus Viennensis edicto gravissimo, ne Bohemicam in se ferociam irritaret, eam famam inhibuit, medicos admonuit, ne sua dicta confirmarent. Res tamen ubique veneni suspitione non caruit: cuius quidem auctorem, Georgium fuisse rumor erat: qui Viennam profectus, quum suspectum Regem haberet, urbem iussus ingredi noluerit, & Coruini, Ladislaique filij exemplo, sibi precauendum esse intelligebat. Accedebat Rochezanae odium, quem publicè sacra ferentem, Rex (ut suprà dictum est) aspernatus, non mediocri affecerat ignominia. Quibus quidem coniecturis, uterque Regia mortis crimine carere non potuit. Quin & illam ea tempestate famam nemo est, qui ignoret latè diffusam, Regem Praga ideo nuptias celebrandas esse decreuisse, ut quum in illa celebritate, frequentissimus illic potentissimorum Principum conuentus futurus esset, inita conspiratione, hæreticos omnes facillè caperet, & profanam Hussitarum hæresin prorsus extingueret. Quod quum Fogiebrachio & Rochezanae nunciatum foret, audacissimum pro salute sua facinus molitos, extemplo Regi insidias obtendisse, ut pari dolos arte frustrarentur. Vtrum potius affirmem, haud facillè dicere ausim: ea in medium afferenda censui, quæ alij dicerent, & sentirent. Illud tamen omnibus manifestum est, Georgium ac reliquos Bohemiarum Proceres, præter Rochezanam, ingenti mærore fatum regium deplorasse, uniuersamque Bohemiam publico luctu & tristitia celebrasse, quem ad septimum calendæ Decembres continuatum fuisse memorant. Funus regali pompa elatum, neglecta per urbem circumiectio, ex more maiorum: corpus demum in antiquorum sacellum relatum est, & in diui Caroli Quarti Romanorum Imperatoris gremio collocatum. Promulgata Regis morte, omnes ferè Europæ Principes, aut in commiserationem, aut in tristitiam conuersi sunt. Hos atatis, potentie, expectationis & fortunæ commiseratio subibat: illos autem, ad quos luctus propius atinebat, priuatio boni, iusti & sancti Principis summo dolore cruciabat: & in primis Australes, qui natium dominum, quem cruento bello repetierant, per mortem immaturam amiserint, item in Frederici manus re-

cidere cogrentur, quem prius hostem habuerint. In Vngaria non pari mærore certatum, iniquus enim Ladislai Comitis interitus, hunc è pectoribus omnium abegit: præterquam eorum, qui Coruinus infensi, regias olim partes sequuti fuerant. Carolum Gallie Regem, præ cæteris, grauissimus dolor incescit, Ladislai socerum, & nuptias propediem faustissimas celebrare studentem: eo quo Parisium die, ornatissima illa Legatio ingressa est, antequam consideret, repentino de Regis interitu tabelario admonetur. Quo nuncio consternata, quum clam Regi Carolo generi necem significasset, tanto Principem illum dolore correptum fuisse aiunt, ut neque responsum dare, neque tristissimam illam abeuntem alloqui potuerit. Nec fortasse minor in Gallia, quàm Bohemia luctus, ex corde agitatus est. Soluta Legatione, ad domum quisque suam mæstus redijt.

Ladislao vita functo, tres omnino hæredes supererant, pari ipsi agnationis iure contingentes; Fridericus Imperator Albertus VI. eius frater, ac Sigismundus Tirolensium Princeps, vtriusque patruelis. Inter hos de diuidenda hæreditate, magna excitatur controuersia, Fridericus enim natu maximus, Austriam ad se trahere nitebatur. Albertus verò suorum consilijs instructus, satis illi prouinciarum esse dicebat, primigeniorum iura in paternæ hæreditatis diuisione præ eo nimium valuisse, sui in alijs & Sigismundi rationem esse habendam; ad hæc tranquiliorem Reipub. statum illic esse, vbi princeps suis adesse posset, neque ob multitudinem prouinciarum nunc hos, nunc illos adire, & maximè ferè negotia per præfectos administrare cogeretur. Friderico præter paternam hæreditatem, imperij molem incumbere, cui vni, parem si præstiterit, satis in ea laboris ac negotij inuenturum. Hæc agebat Albertus communi Sigismundi nomine, autumans quòd Sigismundo miti ac placido ingenio, Tirolensium gubernatione, Suevicis, ac Helueticis negotijs impedito, Austria sibi facile cederet. Interim Austriaci, coacto conuentu, cum de obsequio Principibus præstando, exquisitæ essent sententiæ, omnes vno ore pronuntiarunt, nulli eorum obe-

Ann. Sal.
1458.

CXXXII

CXXXIII.

CXXXIV.
Austria
nulli pareat

Sal. Ann.
1458.

Ann. Sal.
1458.

CXXXV
Ambitus
pro corona
Boemia.

CXXXVI.
Gallorum
oblatio.

obediendum esse, quoad ipsi essent discordes. Igitur prouincia nulli commissa domino, rapinis crudelius quam antea vexari cepta. Dum hæc in Austria, Bohemi Pragæ comitia Regi creando habuere. Competitores fuere, *Fridericus Imperator, Albertus & Sigismundus Austriaci, Casimirus Rex Poloniæ, & Gulielmus princeps Saxoniae*. Aderant & Gallorum legati, quibus spem fecerat *Idenco Stembergicus* legatus. *Georgius* verò *Podiebradius* ad regnum aspirans, prudenter cauerat, ne quicumque legatorum in concilium admitteretur, antequam Rex esset declaratus. Iam enim quid peterent, non latebat. Imperator ex veteri pacto inter Bohemiæ Reges, & Austria-

cos, regnum non tam sibi, quam aut fratri, aut patrueli quærebat. Polonus, & Saxo, quod minorem hic, maiorem ille *Ladislai* sortem ambo haberent, vxorum ius hæreditarium asserebant. Galli nullum ius, nulla fædera, sed amplissima ferebant promissa, si Regis sui *Caroli VII.* cognomento *Victoris* filium *Ludouicum XI.* eligerent, omnia regni debita persolaturum, ante finem septimi anni, nihil tributi exacturum, omnia regno ablata suo Marte, suisque sumptibus recuperaturum. Hos si comitia audissent, ob gloriam *Caroli*, qui felix à confinibus suis Anglos propulsarat (à quibus ipsis dicebatur *Gloria Francorum, lumen, & reparatio*) voti compotes recessissent.

Antequam in suffragia ventum est, quibus in domo Prætoria veteris ciuitatis designatus erat locus, in proximum templum ordines supplicatum iuere, vbi Rochezana clamitare factio cœpit, non peregrinum, sed indigenam Regem eligendum; si nemo tanto munere dignus inueniatur, Hebræorum ad iudices, aut

Romanorum more, ad decemviratum esse redeundum. Postquam regalia aduenere, *Georgius Podiebradius*, domi forisque præclarus, iam ætate grauis, & consilij compos, Rex Bohemiæ declaratur: quod patrati paulò ante veneficij crimen confirmauit.

CXXXVII
Podiebradius Rex.

MATTHIAS CORVINVS REX HVNGARORVM. Ann. 1458.

CXXXVIII
Matthia
Coruini
effigiem
vide sup.

Postquam in Hungaria nunciatum est, *Ladislauum* repentina morte fuisse subreptum, & *Matthiam Coruinum* ad *Georgij Podiebradij* manus peruenisse, fluctuabant Hungari, & aduersus Germanos vindictam de *Ladislao Coruino* meditabantur. Aderant

inter eos *Michael Zilagius* Coruini auunculus, *Thomas Zechel* Auranzæ præfectus, *Sebastianus Rosgonius*, *Ladislauus Canisa*, *Pancratius Zentmichus*, qui *Ladislai* supplicio non consenserant. Qui ex altera factione erant, Budæ in acie sua & ipsi consilia agitant,

Ann. Sal. 1458. bant, quorum Principes fuisse memorant. *Ladislauum Garam*, comitem Palatinum; *Nicolaum Vilachum* Croatiae praefectum summa nobilitate pollentem, & Coruini nominis æmulatorem: *Paulum Linduanum*, Bani filium. *Michael* verò *Matthiae* auunculus, magno exercitu Pesthum adducto, si qui minùs vellent, eos vi & mortis metu facile adigebat, uti nepoti *Matthiae* suffragium darent: Is tum Pragæ apud *Podiebradium* in libera custodia erat, necdum suæ libertati restitutus. Viennam à *Ladislao* Rege deductum, antea meminimus. Ibi cum relictum sciret *Georgius*, quo tempore Rex animam agebat, detracto illi sigillo literas signauerat, quibus Viennam missis, *Matthias* Pragam perductus est. Sciebat enim *Georgius* non paruo pretio à suis redimendum, iamque per inter-nuncios sexagies mille aureum offerebant. Vbi verò ab Hungaris Regem electum *Georgius* sciuit, mensæ suæ adhibitum, ac (ut *Bonfinius* refert) supra se collocatum interrogare cepit, *ecquid tandem præmij accepturus esset, si felici ac insperato ipsum nuncio bearet?* *Mathias* re subita percussus, *nil mihi Rex* (inquit) *libertate latius esse potest, quam si concesseris, perpetuam, si potero, gratiam, etiam quamcunque petieris, me recipio relatum.* Qui in aliena manu sunt, quando cogi possunt, iuberi, non exorari debent. Tunc ille, *Salue* (inquit) *Mathias Rex Hungarorum, salue Pannoniæ Princeps, diuino potius quàm humano suffragio declarate. Te Hungari Regem, propter immortalia diui patris tui beneficia, propter generosam tuam indolem, & spem ingentem, quam ex te conceperunt, vltro Regem ad campos Rachos declararunt, ut*

Ann. Sal. 1458. à Coruino quondam liberati fuere, ita nunc à Coruinis etiam reliquijs, in posterum liberentur. Te sub diuina tutela fuisse non ambigo, te Deus ad tanti Regni fastigium idcirco reseruauit, ut non modò paterna vestigia imitari, sed data tibi maiori potestate, illius gloriam superare posses. In mensa te mihi idcirco praposui, ut te Regem longè potentiorum factum esse intelligeres. In pari hoc anno fortuna dexteritate versamur, vix menses tres intercessere, post *Ladislai Regis obitum*, vtrunque nostrum, ad dignitatem Regiam diuina clementia (uti vides) euexit: vtranque domum tanti decoris expertem, vsque adeo illustrauit, ut immortales Deo gratias debeamus: atque si viri esse voluerimus, perpetuæ comparandæ gloriæ occasione non caremus. Proinde age (quæso) perpetuum inter nos fædus, *Matthias*, percutiamus, percussumque sacrosancti coniugij vinculo ac pignore sanciamus, mutuis nostra Regna consilijs & auxilijs tueamur. Quippe turbulenta sunt studia hominum, varia, voluntatesque admodum inconstantes, ambitione, inuidia nouitateque nobilitas & plebs iuxta laborat. Quare gnatam, Coruini thoro non indignam, nunc data fide, te uxorem ducturum esse recipito, cum dulcissima coniuge imperato, ad extremum *Matthias* fili liber esto: & quando Regnum adeptus es præpotens, & opulentissimum, tuum socerum, tuæ salutis & libertatis auctorem, quo faustiissimi coniugij graues sumptus facilius subire possit, sexagies mille aureum, à tuis me patienter accipere tolerato. Postulatis *Matthias* annuit, & maiora quoque concessisset, dummodo se in libertatem assereret: quin & gratias egit, cuncta quæ petierat, inuiolata se fide præstiturum esse recepit.

P A X I N T E R A V S T R I A C O S. Ann. 1459.

Ann. Sal. cxxxix. **M**athia Hungaris Rege dato, Austriaci proceres, Principum animos in concordiam redigere omni studio conabantur. Cumque Viennam venissent, Imperatori priuatæ *Petri Strasseri* ædes, *Alberto* Pragensis domus assignata est, *Sigismundo* Laurentius Haydemus vrbis consul, & antiquæ familiæ patricius hospitium præbuit. Arx Viennensis, propria Principis sedes, firmo prouincialium tenebatur præsidio, nulli aperienda, priusquam conuenirent, sed in callum *Fri-*

derico iure ætatis præcedentiam asserente, *Alberto* autem ex iure gentium, sanguini equam deberi hæreditatem orante. Dilato itaque conuentu ad finem Ianuarij, selecti sunt præcipui nominis viri, quorum arbitrio componeretur diffidium. Quo minùs id fieret, in causa fuit exasperatus *Alberti* animus, qui in arcem admitti postulans, cum nihil impetrasset, minitabundus ad Rhenum abiit, copias paraturus, ut quod minus iure poterat, armis tentaret.

Ann. Sal.
1459.

CAESARIS EXPEDITIO IN HUNGAROS. Ann. 1459.

Ann. Sal.
1459
CXLII.
Hungaros.
Caesar vin-
cit.

CXL.

TRia ab initio Regni *Mathiae* fortuna propofuit. Alterum cum Romano Cæfare, alterum cum Turcarum tyranno, tertium cum Bohemis, qui initis inter fe societatibus, quas (*Fratrias*) appellabant, duce *Gisera* vltiorem populabantur Pannoniam. Ad Cæfarem legatos *Mathias* miserat, qui facram regni coronam, eaque loca, quæ ab illo tenebantur, repeterent, reddere nolenti bellum nuntiarent. Instigabant *Fridericum* affiduis literis reguli quidam, qui *Mathiae* electioni aduersabantur, vt nobilissimum Hungarorum regnum ab ignobilis *Mathiae* dominatu vindicaret. Erant hi, *Nicolaus Vilachus*, *Graphnizer*, *PaumKircher*, *Hilderbon*, *Paulus Banffi*, *Ladislaus Palezius*; Item Comes *Sigismundus*, cui *Sancto Gregorio* cognomen erat, genere, opibus, clientelis clarissimus: quum inter Hungaros, & Australes dominatum teneret, Cæsari adhæsit. Sunt qui *Fridericum* ab illis Neapoli regem Hungariæ creatum affirmant; eo die quo canitur *Latere Hierusalem*, Imperij, postea eodem die Hungaricam suscepisse coronam. Hæc vbi *Mathias* accepit, *Simonem* cognomento *Magnum*, vt *Friderici* inhiberet conatus, in Austriæ fines imittit. *Fridericus*, huic *Vdalricum Grauennegerum* opposuit, cui *Nicolaus* ac alij se se coniunxere. Qui cum ad oppidum *Kermend* in Castris ferrei comitatu metati essent, *Simon* non explorato hostium numero, celeritate vsus, & nec opinato aduentu obrui posse ratus, in ea loca venit, vti cum periculo pugnandum, aut cum flagitio fugiendum esset. Statuit igitur prælio decernere, cum hostis pugnam non detrectaret. In sinistro cornu *Sigismundus*, in dextro *Nicolaus* curabat, medium agmen ex Germanis erat. Magno vtrinque impetu concurrere, non minus præ gloria, quam præ salute. Tandem *Simon* dextrum suorum cornu inclinari videns, mediamque aciem à Germanis grauis armaturæ equitibus vrgeri, fugam coactus iniit, equitarum à tergo hostibus obijciens, qui persequentium impetum non nihil tardaret. Quo pauciores in fuga cæde-

rentur, in causa erant *Nicolaus* ac *Sigismundus*, qui nè à Germanis in Hungaricum sanguinem scuiretur, receptui signum canere iusserunt. Non incruenta tamen Cæsarianis victoria cessit. Non multis diebus post, nascitur *Friderico* filius, XXII. die Martij, qui eo anno cœnæ domini sacer erat. *Cuspinianus* duodecimum eius mensis ponit, quo *D. Maximiliani* recurrit memoria. Sacro de fonte à *Nicolao Vilacho* suscipitur, sacra peragente *Sigismundo Volckensdorffio* Præsule Salisburgensi, & *Maximilianus* appellatus.

Simon fufus, fugatusq; ad *Mathiam* redijt. Cæsarei victoriæ elati in Austriam solutis castris redière. Quum Regij milites, *Simonis* ductu parùm prosperè pugnassent, tantà verecundia correpti sunt, vt se à Rege decimari postularent. Hos ille hilari vultu excipiens, consolabatur, fortunam esse inconstantem, meliora sperarent. Rex nequaquam animo consternatus, auxilium ab arte quærit, conspirationem dissoluere curat, ratus funem ex pluribus contortum funiculis, nisi dissoluatur, non facile abrumpi. Potiores conspirationis Principes, *Sigismundum*, & *Nicolaum* per legatos admonet, nè ultra *Rempublicam* perdant: honestiùs consentiri ac legitimo Regi, quam peregrino fauendum. Domi amplissima munera esse, & commune cum Rege imperium: se Regalem præter titulum à *Repub.* traditum nil sibi reseruaturum. Affiduis huiuscemodi legationibus sollicitati, vincuntur tandem, & Regiam redeunt ad fidem. *Mathias* ab ineunte ætate callidum fortitus ingenium, *Nicolai* ambitum promissa *Bossoniensis* regni corona expleuit. *Sigismundum* præfectura superioris Pannoniæ sibi conciliauit. Bellum deinde instaurat, *Sigismundum* *Simoni* collegam adiungit, qui Cæsarianos aggressi, satis fæliciter rem gerunt. *Fridericus* nouas & ipse copias parat, bellum pergere statuit. *Mathias* de regia corona sollicitus, noua iterum legatione, Imperatoris animum sibi conciliare experitur. Moderato, ac leni sermone legatus *Fridericum* orat, *Hungaris* coronam reddat, *Mathiam* vt filium agnoscat, regni tutelam suscipiat, pacem & fœdera colat, neque post

1459.

Maximilianus nascitur.CXLII.
Fridericus eligitur
Rex Hungarie.CXLIII.
Reconciliantur rebelles.

Ann. Sal.
1459CXLIV.
Inducia
inter Cæ-
sarem &
Mathiã.

hac Hungari, dissonent & Germani. Imperator respondet, pacem sibi ac fœdus cordi esse, Mathiam se filij loco habiturum, coronam æquis conditionibus redditurum, damnis ac belli incomodis, sumptibusque pro Ladislao factis si ratio reddatur, bello temperaturum.

Interim Mathias & ipse nihil hostile admittens, veteres amicos per Hungariam regia humanitate prosequatur. Eo demùm pacto Legati dimittuntur, vt de rependendis impensis, ac redimenda corona, cum Rege agerent.

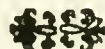
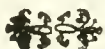
Sal. Ann.
1459.

CAESARIS ET ALBERTI FRATRVM DISSIDIA. Ann. 1459.

Viennam profectus Fridericus vt fratris Alberti arcana confunderet, obuium habuit Ludouicum Palatinum, vt fratres conciliaret, sed frustra, Alberto ac Sigismundo æqualem Austriæ diuisionem vrgentibus. Quorum postulata non æquis auribus accipiebantur, quia plerisque Austriam diuidi non placèret. Quod animaduertens Albertus, quò suos confirmaret, ac reliquis metum incuteret, mille quingentos equites, quos in agro suburbano habebat, effractis portis, intromisit. Cæsar id futurum veritus, antequàm in urbem veniret, cum Viennensibus nè permitteretur, pactus fuerat. Igitur nouitate motus in Viennenses expostulat. Hi se se excusant, præsidia & vigiles ex ciuibus assignant, discedere volentem exorant, omnia tuta fore promittunt. Cæsar contra subitos incurfus, proximas plateas catenis munit, præsidia disponit. Prouinciales maiore studio concordiam sollicitantes tandem eò rem adducunt, vti Cæsari Austria inferior vsquè ad Anasum relinqueretur, ea quæ supra est, Alberto cederet; Sigismundo superior Carinthia, Tirolu contermina; in arce Viennensi suum quisquè hospitium, seorsim ab alijs haberet. Non diu tamen ibi Cæsar confedit, quia satis tutum se esse non putaret, noua Alberto moliente. Neapolim redijt. Albertus verò quietis nescius Vdalricum cum Eitzingerum tumultus improbantem, ad colloquium vocatum, capi iubet, crimina fingit, vt violentiæ fucum imponeret. Frustra intercedentibus pro Eitzingero, Hungariæ ac Bohemiæ Regibus, bellum per Eitzingeros, indicitur. Ad quinque hominum millia in suppetias Bohemi venerant, & cum

CXLVI.
Pax inter
Austrios.CXLVII.
Albertus
Eitzingerum
capit.

maiore exercitu, Regem aduentare, rumor erat. Proinde Albertus concordiam cum Cæsare sibi expedire ducens, ei interpellanti de Eitzingeri causa? Albertus totam eam rem ipsius se arbitrio permissurum pollicetur. Missis itaque Viennam legatis, Viennenses iuramento soluti, quo Alberto, & Sigismundo obstricti erant, Friderico Cæsari, eiusque hæredibus fidem iurant & obsequium, Interim Rex Bohemiæ in Austriam progressus, propè Cremesium castra metatur. Ad eum Cæsar mittit, Sciscitatum, cur illæsus hostilia ageret? Ille nihil se Imperatori incomodare respondet, Alberti, qui hostis esset, ditionem inuadere. Legati iam iure cecidisse Albertum, Imperatori omnia renuntiasse demonstrant. Tum Bohemus interlocutiones ad Danubij pontem petit: annunt legati; & die constituto, Cæsar cum Georgio Rege congressus, omnia componit. Numerantur Regi sexdecim aureum millia, pro Cunrado Holzelio, quem is Pragæ captiuum habuerat, vt Austriæ finibus excederet. Quod vt minus prouinciæ damni inferretur, in tres exercitus diuisi recesserè Bohemi. Indecum Eitzingeris transfretum, vt vtrinque redderentur captiui, arces, pagi, prædia bello capta ad veteres redeant iure domnios. Vdalricus absque lytri persolutione liber fratribus exhibetur, vindicta remittatur, idque literis caueant. Si ipsi, aut Albertus iure experiiri malint, liceat secundùm leges Austriæ, & Imperij. Alberto, vt tandem quiesceret, duo insignes comitatus Styra scilicet, ac Neoburgi ad Oenum, cum oppido Pontis ad Leytam veluti corollarium adiecti fuere.

CXLVIII.
Podiebradius
meruet in
AustriamCXLIX.
Pax cum
Eitzingero.

BELLVM IN TVRCAS.

Sal. Ann. 1458.

CL. Aeneas Syluius Papa.

Mortuo Calixto Rom. Pontif. Aeneas Syluius in locum eius electus est Sal. Ann. 1458. & dictus Pius II. Inter curas, quæ animûm eius inuasere, nulla maior fuit, quàm vt in Turcas Christianam excitaret Rempublicam. Quamuis enim sedente Calixto Mahometes à Coruino magnam stragem perpeffus esset, & castris deiectus, non tamen aut animum, aut odium in Christianos remisera, sed nouos in diem comparans exercitus, nunc Albanos, nunc alios, qui Christum colerent vexare adortus, vt S. Euangelium deleret prorsus. Timuit Pius, & nè pestis grassaretur vltèriùs, Concilium Principum cogere decreuit, in quo de communi salute conuenirent. Mantua selecta, Profectionis vulgato decreto, Romanos ingens mæror affecit, suspicantes Mantuanum fingi conuentum, vt in itinere Senis remoraretur, & Senas patriam suam ditaret. Reddebant etiam iter Præfulis difficilior ac periculosius, res Siculæ nondum compositæ.

CLI. Conciliū Mantuanum.

CLII. Ladislaus Rex Neapol.

Mortuo Carolo Dyrrachino, eius filius Ladislaus cognomento Superbus decenni maior, Rex Neapoli proclamatur (Isille, qui

plerisque Francis Lancelotus dicitur) Thomas autem Sanseuerinas caput partis Andegauensis, vnà cum fautoribus Ludouicum filium Ludouici in Apulia mortui Regem, & Clementem Papam plaudentes, (Margareta Ladislai matre Caietam se se cum liberis recipiente) tam Neapolim, quàm regnum vniuersum in suam potestatem redegerunt. Morte postea Urbani, sorte mutata, Bonifatius IX. Ladislaum corona redimi, mandauit Cardinali Acciaiuolo, regnum tamen occupante Ludouico II. Andegauensi, qui Anno 1401. proditus à Sanseuerinatibus, regnum deserere coactus est; non tamen sine pusilli animi nota, cum etiam post deditam à ciuibus Ladislao Neapolim, maior pars regni ab eo staret; quod post eius in Prouinciam abscessum, totam in potestatem Ladislai peruenit. Ladislao infeliciter mortuo, soror Ioanna huius nominis Secunda regnum tenuit, fœmina effrenatæ impudicitie. Hæc Ludouicū Andegauensem in filium adoptauerat, quem postea cum aspernari cepisset, atque Alphonsum Aragonum Regem ex Hispania in regni successionem vocasset, plura inter Ludouicum & Alphonsum prælia fuere.

CLIII. Ludouicus Andegau Neapol. occupat.

CLIV.

CLV. Renatus Andegauensis & Alphonsus Aragon.

Ludouico tandem febribus extincto, ius eius ad Renatum fratrem deriuatum est. Regina modò Alphonsum diligente, mo-

dò habente odio: ea defuncta Anno Sal. 1435. Renatus in regnum veniens, non paucis annis aduersus Alphonsum dimica-

Sal. Ann.
1459.

uit, victus tamen abiit, & ab *Eugenio* Papa *Alphonsus* regnum consecutus, in gratiam Romanæ Ecclesiæ, quæ ei regnum tradiderat, *Franciscum Sfortiam*, qui Picentes ab Ecclesia deficere coegerat, armis expulit, & Prouinciam *Eugenio* pacatam reddidit. Cumque *Alphonso* vnicus esset, sed adulterinus filius *Ferdinandus* nomine, quem ex nobili femina, sed coniugata procrearat, natalium defectum supplente *Eugenio*, regni declaratur successor. Idem confirmavit *Nicolaus* Papa, cui *Calixtus III.* successit, à quo cum *Alphonsus* plura quàm par erat, peteret, iste negaret, graues exortæ sunt inimicitia, quæ ad finem vsque vitæ vtriusque durarunt. Obijt prior *Alphonsus* quadraginta diebus, quod audiens *Calixtus* humanæ illa crymatus conditioni, cum Propheta risit, dicens, *laqueus contritus est, & nos liberati sumus*. *Ferdinando* verò regnum petenti paternum, negauit, iam deuolutum Romanæ asserens Ecclesiæ; eratque eius animi, vt illud armis vindicaret, ni fuisset morte præuentus.

CLVII.
Ferdinandus Aragonius.

CLVIII. *Picininus.* Interea *Iacobus Picininus*, bello clarus, qui *Alphonso* & *Ferdinando* militauerat aduersus *Sigismundum Malatestam*, hoste dimisso, *Afisi*um occupauit, munitam *Vmbriæ* ciuitatem. *Gualdenses*, & *Nucerini* quoque ad eum defecerunt. Tota *Vmbria* tanto imminente hoste trepidabat. *Pio* autem electo, subito hominum animi erecti, & paucis diebus vniuersum *Petri* patrimonium iam venditum, & ab hoste occupatum, vel ferro, vel auro redimeretur. Non desisteat tamen *Picininus* in Ecclesiam contumaciter agere. Hunc vt reprimeret *Pius*, militum, & pecuniarum inops, quia *Calixtus* Pontifex in vnum *Borgiam* thesauros Ecclesiæ consumpserat, *Francisci Sfortiæ* Ducis *Mediolanensis* implorauit auxilium. Alacer is accurrit, & *Thomam Thebaldum* *Bononiensem* oratorem misit, hortatum, vt à cæptis desisteret, Ecclesiæ oppida restitueret. Non enim passuram Societatem *Italicam*, *Romanam* Ecclesiam iniuria affici. Quod si cæteri essent passuri, se solum vindicaturum. Simul & *Ferdinandum* admonuit, vt rebus suis apud Pontificem non deesset. *Picininum* rebus Ecclesiæ excedere iuberet, si regni possessionem exambiret. Misit *Romam* *Ferdinandus* legatos, oratum

CLIX.
Franciscus Sfortia Ecclesiam defendit.

nè *Pius* amici *Alphonsi* filium sperneret, nec paternum regnum negaret ei, quem populi omnes peterent. Respondit *Pius*, censum debitum Romanæ soluat Ecclesiæ. Eius amicis pacem donet. *Picininum* agro Ecclesiæ iubeat excedere. *Beneuentum* restituat. *Terracinam* post annos decem tradat. His factis, propitiâ habebit Ecclesiam *Ferdinandus*. Duræ leges videbantur Regi; sæpè missi oratores, vt Pontificem ad pauciora inclinarent. Quibus responsum, *Pium* haud quaquam mercatorem esse, qui multa petat, vt parua reportet. Victus itaque *Ferdinandus* cum Pontificis vna semper vox esset; In Collegio Cardinalium res deducta, *Ferdinando* regnum concedi, vtile crediderunt. Galli ipsi consentire, non subscribere tamen impetrarunt. Obstabat *Decanus Carnotensis*, Regis *Franciæ* legatus, vnâ cum *Massiliensi Episcopo*, qui à *Renato* missus erat, & ingentibus promissis Curiam replebant, si audirentur: sin minùs ruituram Curiam affirmabant. Audiuit sæpè eos *Pius*, interrogauit tandem: Posses nè *Renatus*, *Picininum* Ecclesiæ ceruicibus imminentem armis expellere? Quod cum negaret: Quid ergo est (inquit) quod expectemus ab eo, si nobis pereuntibus, opem nullam valet afferre? Nobis in regno necessarius est, qui sua possit, & nostra tueri. Vos regno carebitis, donec vires suppetant, quibus hostem (nobis) indulgentibus, possitis eijcere. Decretum itaque *Ferdinando* regnum est, ea tamen conditione, nè vlli fieret præiudicium.

Ad Concilium reuertamur, quod pro communi salute indixerat Papa. Priusquam *Roma* excederet, *Baptistam Brendum* ciuem *Romanum* ad *Cæsarem* miserat, qui eum ad Concilium inuitaret *Mantua*, vel *Vtini*. Respondit Imperator, sibi apud *Austriam* grauiâ incumbere negotia, quæ negligere haud posset: nec vocatum in vnum ex duobus locis alternatim nominatis, ad veniendum altringi: cui Pontifex in hanc sententiâ rescripsit. Quamuis in *Austria* multa essent, quæ presentiam Imperatoris exigent, non tamen idcirco *Fidei Orthodoxæ* negligenda negotia. Nam & *Roma* Pontificis presentia egeret, reliquisse se tamen & *Vrbem*, & omne regnum Ecclesiæ, vt conuentum peteret pro *Christiana* salute indictum: nec minus à nominatis locis *Romam* distare,

Sal Ann.
1459.

CLX.
Ferdinandus à Pa-
paregnum
petit.

CLXI.
Ene-
constantia

CLXII.
Ferdinandus Rex
Apulie.

CLXIII.
Cæsar ne-
gat inter-
esse Con-
ci-
lio.

Ann. Sal. 1457. distare • quàm vel Gracium , vel ciuitatem Nouam Austria Imperatoris Sedem : Pontificem annis plenum , & morbis grauem , longius iter acturum : indecorum videri , Cæsarem validum , & florenti etate recusare breuiorem viam . Consulat honori suo , consulat Christianæ religioni : neque committat , vt sua negligentia Christianam rempublicam perijisse aliquando dici possit : neque causidicorum ineptias audiat , qui subtilitate quadam iuris , negant eum obedire oportere , qui ad ea loca vocatur alternatim nominata . Sciat summum ius , summam esse iniuriam : neque vtendum cauillationibus , vbi bona fides requiritur , & Christianares in discrimine sita est . Neque ad incertum locum se fuisse vocatum , qui prius quàm domum relinqueret , edocendus erat , ex duobus locis , quem deberet accedere : parceret his excusationibus , quæ apud viros graues ridicula viderentur ; neque Vricum audiret Iuris Interpretem , magis , quàm suam conscientiam . Exin , quia scripserat Imperator manu sua secretiores litteras , in quibus Pontificis consilium exposcebat , An regnum Hungariæ acceptandum sibi esset , si , vt spes erat , Regni Proceres eum eligerent : in hunc modum rescripsit : Qui te Regem Hungariæ sunt electuri , si fides ijs habenda est , & regnum dare possunt , non dissuademus accipere , quod offertur . Sin litem offerunt , & belli materiam ; contra sentimus ; maximèque cauendum censemus , nè quid agas , quod expeditioni aduersus Turcas instituenda sit impedimento : Vale .

Sanctum hoc Pontificis euanuit consilium ; domesticis namque Principes bellis impliciti , frequentem rei benæ gerendæ occasionem in communem hostem amisere . Parcat Deus Mathie , Regi , & Friderico Cæsari . Quorum arma si iuncta Maomethi occurrissent , actum erat illo sæculo de Turcarum causa .

CLXIV. Pace inita inter Cæsarem & Albertum fratrem , à ciuili bello respiratura videbatur Austria , nisi milites , quorum opera vsus erat Albertus , ob stipendia integrè non soluta , latrocinia exercentes , nouas discordiarum semina suscitassent . Erant insuper in ea Austriæ parte , quæ *Marcha campus* vocatur , pagi aliquot , quos Cæsar *Ladislai* tutelam

agens , *Eitzingero* dederat , hos ille fidei sacramento obligatos habebat . Ægrè id ferebant nonnulli ex ordinibus , contra libertatem id factum asserentes . Erant alij , qui prædia possidentes , ad possessionis suæ titulum , diplomata à *Ladislao* sibi ostendebant indulta . Ea Cæsar nulla assererat , quia *Ladislaus* nondùm sui potens , nec rectè , nec ordine fecisset . Cum illis causam sociabat , *Conradus Fraunauerus* , qui communicatis inter se consilijs , conuentum indixere in *Gelesdorffi* in octauum Idus Ianuarij . Prouinciales cum conuenissent , nè quid contra moliri viderentur , per internuncios orant ; vt eò legatos mittat , qui acta nota ret conuentus : quod si minus videretur , tum se ex suis ad ipsum missuros , qui acta referrent ; interim de libera commeandi securitate , caueretur . Cæsar , priore postulatorum parte reiecta , alteram approbavit , Misit itaque conuentus , qui communi nomine orarent , vt libertatem Austriæ , veteraque priuilegia ab *Alberto* , *Ladislao* , & maioribus concessa firmet , abusus reuocet . Cumque Cæsar minimè votis responderet , nouum indixere conuentum *Vvolderdorfij* , vbi audaciores facti , plurima grauamina literis exarata , vti ex plano legi possent , templorum valuis affigebant . Erat hoc præcipuum de *Moneta* , qua per nonnullos malè administrata , rerum pretia augeri in oppressionem pauperum , grauiter querebantur . Cæsar porrò vt nouatoribus occurreret , *Fraunauero* diem dixit , quo coram *Vdalrico* Patauienti Episcopo (& Assessoribus ex Austria datis) iudice ad hoc constituto , de controuersijs omnibus responderet Procuratori Cæsareo . Cum dies aduenisset ; & iudicio stare detrectaret *Fraunauerus* , quia ad præsidem Prouincialem (*Mariscalcum* vocant) cognitionem pertinere diceret , in hunc modum exaratum est decretum : Cum *Conradus Fraunauerus* legitimè vocatus , nec comparuerit ipse , nec per alios ad obiecta responderit , arcis occupandæ Imperatori *Friderico* ius fas esse . Hinc Cæsar conductis duobus mille Bohemis , militem ex Austria , ac Stiria conscribi iubet , arcemque nisi deditioem faciat , vi in potestatem redigi . Oppugnatur arx (*Ortha* dicta) pinnæque & murorum ea pars , quæ vallo altior erat ,

Ann. Sal. 1457.

Conuentus Gelesdorffi.

iudiciū in Fraunauerum.

CLXIV.
Austria
noui mo.
tus.

Ann. Sal.
1459.

CLXV.
Henricus
Goritijs.

CLXVI.

erat, vi tormentorum deicitur: non propterea victi oppidani, qui valli obiectu tutari, magno oppugnatores afficiebant incomodo. Nouum interim in Carnis excitabat tumultum *Henricus* Goritiæ comes (causa incerta dissidij) Pagum *Greiffenburgum* cum arce vicina expugnatum, incendio deleuerat, vicinos depopulatus agros, *Ortemburgam* obsidebat arcem. Occurrit *Ioannes Vitobitius* mandante Cæsare; *Ioannes Posingicus* cum nouo milite in subsidium mittitur. Hi iunctis viribus *Goritium* abire compellunt, dein hostium fines ingressus *Vitobitius*, quinque arces capit, *Goritium* propè debellatum pacem petere cogit. Sed serò sapere, respondit Cæsar, iamque alijs eam arces esse attributas. Goritio iam quiescenti, *Posingicum* ad obsidionem *Orthæ* Fridericus legat, quò *Vdalricum Grauenenerum* & *Andream PaumKircherum* cum alia militum manu mittit, à quibus arx tam arctè tenebatur, vt neque dolo neque vi com meatus ferri possent. Facto itaque colloquio inter *Posingicum* & Præfectum arcis, ita transactum, quòd si *Cunradus* intra quatrimum obsessis auxilium non attulerit, arcem Cæsari traderet, stipendia pro se, suisque ab eo acciperet. Vt pactum, ita seruatum, *Cunrado* non adueniente, præsidium arci impositum est. Indè templum (quod *Cunradus* non longè ad suorum præsidium munierat) oppugnari ceptum, sed frustra; nam obsessis itineribus, captis iumentis, ad inediam Cæsariani redacti, obsideri potiùs quàm obsidèrè videbantur. Discrimen augebat genus pecuniæ, negotiationi, & commercio, inutili. Vndè Cæsar nullum operæ pretium illic fieri videns, militem domum reuocauit. In hoc rerum statu exploraturus Viennensium animos, per consiliarios interrogat, an denuò in eius verba iurare velint? sibi verò in animo esse, eorum confirmare priuilegia, monetæ id remedium adferre, nè quid incomodi sequeretur in posterum. Hæc vbi proposita essent, exorto (incertum vndè) tumultu, omnes alius alium impellentes, extra palatij portam irrumpunt, cumque ad S. Michaelis ventum esset, clamor ab inquietis tollitur, vicinas Ciliensium ac Mariscalchi domos armatis hominibus plenas, qui Magistratus comprehenderent, im-

petum in reliquam multitudinem facerent. Hinc trepidi domum refugiunt, ianuas, ac tabernas occludunt, defensionem parant, cum offensionem nec Cæsar cogitaret. Paucis diebus, errore cognito, & facinorosorum fraude, pœnitentia ducti, *Friderico* eiusque posteris, fidem iurant & obsequium. Post Viennenses cum *Vdalrico Eitzingero*, & alijs quibusdam proceribus, coram legato Pontificio, & legatis Regis Bohemiæ tanquàm arbitris honorarijs agi ceptum est. De Moneta, vini, frumenti, salis, aliarumque mercium portorijs querebantur, quia eorum imminuerentur priuilegia. Re diutiùs disceptata nihil transigi potuit, præterquàm de reformatione monetæ. Venerat & *Fraunauerus* Bohemorum fiducia, qui præstita à Cæsare fide, suam fidem interposuerant. Rogatus in concilio *Conradus*, quid in arce *Orthæ* iuris haberet, & num literas emptio- nis ostendere posset? respondit, Cæsaris tenere mandatum, quibus is mandabat eius loci hominibus, vti *Gerardo* fratri suo obedirent. Hoc esse validum emptio- nis argumentum: nequaquàm enim mandasset Cæsar, non domino obedire; emptio- nis literas aut temporum iniquitate deperditas aut fraude ereptas. Respondebant procuratores Cæsaris, *Gerardo* tanquàm fiduciario arcem tradidisse, nè ad *Ladislauum* perueniret. Id ita factum *Conradus* dissimulans, abiit. Mox *Terbenseium* Episcopi Patauiensis municipium occupat; & inter fratres recrudescente dissidio, in partes descendit *Alberti*. Patruelis *Sigismundus* cum *Alberto* sentiebat, sed in ipsum arma gerentibus Heluetijs, causam *Alberti* parùm iuuabat. Dissidium illinc venerat, quòd Anno quinquagesimo Brixinenses, ad stipulante *Sigismundo*, episcopum creauerant *Leonardum Voismaierum*, Parochum Tirolensem; hunc confirmare nolens Rom. Pontifex, *Nicolaum Cusanum*, virum literis clarum substituit. Huic *Sigismundus* circa annum LVI., arcem *Taufers* cum subiecta ditio- ne oppignorauerat. Porro quia, se inuito, electum Episcopum agrè patiebatur, causam semper quærebat discordiæ. Eò res venit, vt *Sigismundus* captum in oppido Brunegga, episcopum, aliquandiù in custodia habuit; Pontifex vetò *Pius II.* illi sacrorum

Ann. Sal.
1459.

CLXVII.

CLXVIII.
Fraunauerus.

CLXXIX.

CLXX.
Nicolaum
Cusanum
carceridat
Sigismundus.

Ann. Sal. 460. vsu interdicit, & in ipsum Heluetios excita-
 uit. Hi nulla priuata causa irritati, segenius
 negotium administrabant. Soli *Bernardus*,
 ac *Vigilius Gradleri* tunc temporis Elifgouij
 Domini, antiquam cum eo similitudinem ge-
 rebant, à quo pulsi, ad tutelam Tigurino-
 rum confugerunt, inter eos ius ciuitatis ade-
 pti. Ab illis adiuti, *Fussacum* arcem expu-
 gnant. *Virodorum* tentant sed frustra. *Ludo-
 uico* tandem Palatino arbitrium gerente, pax
 fit in annos quindecim. Anno porrò primo
 & sexagesimo ineunte, *Georgius* Rex Bohe-
 miæ, Cæsare annuente, Olomucium, Au-
 striæ prouinciales ad se vocatos, curauit sed
 in cassum componere. Sunt qui Regem, ab
 ipsi consultum, dixisse ferunt, *nunquam se se
 ipsis auctorem fore, uti noua cuiusquam impe-
 ria sequantur, si Fridericum ferre nequeant, su-
 peresse duos ex eadem familia principes*; Proce-
 res postea ex suis ad *Sigismundum* legant, con-
 siliū & opem petunt. Is siue domesticis re-
 bus occupatus, siue Austriacos abhorrens tu-
 multus, ad *Albertum* eos ire iubet. Albertus
 non negligendam occasionem ratus, se non
 defuturum respondet Reipublicæ. Arma
 itaque reparat; iniquam hæreditatis diuisio-
 nem causatus, ob violata à *Friderico* Austriæ
 priuilegia, causam bello prætexit. *Ludoui-
 cum Palatinum* sibi adiungit, & præter Au-
 strios, Hungariæ & Bohemiæ Reges sibi non
 defuturos promittit. Mox procerum re-
 ceptis auxilijs, Tulnam mouet. Viennensium
 legatos ad se prouocat, fœdus cum ipsis in-
 fratrem percutit. Miserrima id temporis erat
 Austriæ conditio, nec tam iusto bello, quàm
 latrocinijs vexabatur, templis pagorum iam
 in prædonum a silla commutatis. Plures co-
 acti sunt ad pacem conuentus, quos omnes
 ambitio, & spes noua dissoluit; donec. *Vdal-
 ricus Holzerus* Viennæ Consule, & Senatori-
 bus victis, ipse populari multitudine fre-
 tus gubernationem arripuit. Cæsar verò, nè
 maiora incrementa acquireret seditio, qua-
 tuor equitum Styriorum millibus stipatus,
 Viennam accurrit. Sed vrbe exclusus, ad
 D. Marci diuertit. Mox ciues verecundia
 adducti, ob vindictæ metum, vel à meliori-
 bus moniti, impunitatem pacti, eum intro-
 mittunt. Curauit protinus Cæsar plebem
 componere cum oprimatibus; vndè nouum

Consulem, & Magistratus, se præsentem, *Ann. Sal. 1461.*
 creati iussit. Offendit ea res nouatores, quos
 vt placaret, prioribus oblitteratis comitijs, &
 hoc eorum peruicaciæ dedit, vt *Holzerus* se-
 ditioforum corijpheus sufficeretur in consu-
 lem, exacto tantum à nouo consule, & reli-
 quo senatu, fidei iuramento, quod cum præ-
 stitissent vt peruicacibus omnem suspicio-
 nem adimeret, Styrios abire iussit. His ægres-
 sis, noui iterum motus in plebe. Incurfa-
 bant agros milites aliquot, qui *Alberti*, &
Friderici stipendia fecerant, quia solutio non
 fieret in tempore. In eos assiduæ erant apud
 Cæsarem quærelæ. Is vt Viennensium per-
 tentaret animos, sex aureum nummum
 millia ab eis mutuapetijt, quibus de suo tan-
 tumdem adijciens, Latrones auerteret. Ne-
 gata ea pecuniæ summa, ad dimidium de-
 scendit; negatum & hoc. Vndè iratus Cæ-
 sar, neque cum militibus transigere curauit,
 nec rapinas inhibuit, sed memorem se futu-
 rum esse minatus iniuriæ. Iamque illi vinde-
 mianibus, molestiam exhibentes, vinum
 in urbem importari minimè permittebant.
 igitur qui *Alberto* fauebant, clam colloquia
 miscent, mox aperta in conuicia erumpunt,
 renunciandam esse fidem, ac vectigalia in-
 suum ærarium redigenda. Audita seditione,
 accurrunt *Vdalricus Riedererus*, & *Grauenec-
 cerus* monentes, nè fidem violarent iuratum,
 homines, Dum, rogant, ne aduersus se
 periurio excitent, si quid molestiæ eos affi-
 ciat, Cæsarem adeant. His dictis, in fu-
 rorem plebs concitatur, *proditorem patriæ
 Fridericum* insimulant, legatos trahunt è
 sublellijs, in carcerem conijciunt, mortem
 minantur. Porrò *Holzerus* consul, & qui cum
 eo sentiebant, nè crimine notarentur periuri-
 rij, literas ad Cæsarem dedere sequentes,
 quæ facti rationem perpetuò testarentur.
*Non ignorare ipsum, multoties se de militum
 iniuria ac latrocinijs conquestos, cum nihil re-
 medij adhiberetur, ipsos illorum conatibus ob-
 uiam iuisse, aliquot latibula suis sumptibus di-
 sturbasse. Interim ex fraterna dissensione, prius
 hoc hominum genus increbuisse, neque etiam
 nunc post factam pacem, abs quoquam prohi-
 beri, sed impunitate permissa, quiduis aude-
 re. Iamquè subditos vini aliorumque fructuum
 prouentibus spoliatos, nouis insuper vectigali-
 bus*

CLXXIII.
Vdalricus
Holzerus.

CLXXIV.
Cæsar ob-
sedatur.

CLXXV.
Litera
Holzeri
ad Cæsa-
rem.

1461.

CLXXI.

CLXXII.

Cæsar
Vienna
exclusus.

Sal Ann.
1461.

bus & exactionibus grauari, priuilegia à maioribus parta negligi, agros, prædia, vicos, pagosque diripi, ac incendio corrumpi, authores iniuriarum non solum prohiberi, sed nouos supra ceruices induci: hæc omnia grauiora esse, quàm quæ ferri diutiùs vel possint vel debeant. His coactos se fidem illi ac obsequium renunciare, neque vectigalia, uti prius, & portoria deinceps soluturos, quoad unitis tandem ordinibus, paceque ac tranquillitate rebus reddita, meliora sperari possint. Interim ita se omnia moderaturos, uti neque de salute, neque de fama, periclitaretur. Cæsar verò missis ad omnes Imperij ordines litteris, grauius de Viennensium querebatur iniuria, arcem præ presenti discrimine muniri iubens. Audito Cæsaris periculo Ioannes Tenitzius Orthæ præfectus ad comparandos milites, mille aureos numerauit, tantumdem intra diem XV. soluere iterum promittit. Andreas PaumKircherus & Hincobohemus, copijs non contemnendis freti accurrentes, agros populantur Viennensium; ut ab arcis obsidione retraherent. Viennenses verò magna agræstium hominum manu conductâ, mœnia rutabantur, & hostibus propulsatis, quantum vini poterant, inducebant in urbem. Stabant in arce cum Cæsare ducenti ferè viri, maiori ex parte nobiles, inter quos præcipui erant Vdaticus, & Hugo Verdembergici fratres, Io: Preisngus Mariscalcus, Sigismundus Febriachus, Georgius Kunachius, Sigismundus Spaurerus, Hartnidus Buchaimius, Matthias Vitrelmarus, Matthias & Christophorus à Spaur, Io: Rorbachius, Io: Sibenhirterus, Christophorus Morstegerus, Volfangus Kadauerus, Vvilhelmus Bebringerus, Fridericus Vnger spacherus, Iustus Hauserus, Henricus Vogtius, Georgius Teufenbachius, Vvilhelmus Saurauerus, Antonius Himelsbergicus, Georgius Polonienfis Præpositus. Cæsar ipse præter omnium opinionem, suorum animos confirmans circumibat, oportuna hostibus loca muniens, & custodias suis locis disponens. Identidem alta voce, ut ab hostibus audiri posset, clamitans, arcem eam, suum cæmiterium fore, neque Deum iustæ causæ vindicem sibi futurum. Erat apud Cæsarem Zirchendorffius clarus natalibus, tormentorum in hostes diri-

gendorum peritissimus, qui ex editioribus murorum pinnis collimans, quoscumque se incautius exhibentes, nè quis temerè muros subiret, prohibebat. Iamque trepidi ciues, obsidionem in longum trahi videntes, vini ac aliarum rerum iactura, moti oppugnatione dilabebantur, in proximis ædibus se continentes, & cum egrederentur, dolia ante se agebant. Tertio obsidionis die, tres ex terra tumulos aggerunt, bellica tormenta imponunt, ut & in Viti Ebersdorffij ædibus fecerant. Postridiè missis ad portam nuncio, bellum, contra ac scripto promiserant, indicunt. Saxa indè & pilas in pistrium maximè eiulantur, quo deiecto, fontem obruerent. Curabat illic Christophorus Quossius, ne ruderibus, aut maceria illapsa obstrueretur fons. Sed cum nihil incomodi ab hoste eueniret, domesticum Cæsar vix euitauit periculum. Turrim quandam ingressus, machinam bellicam à Zirchendorffio constitutam inspiciebat, Vdatico Verdembergico oblatum fortè fomitem, quo incendi illa solet, temerè ventilante, ignis in proximum dolium puluere plenum incidit, trepidantibus cunctis, & de salute sollicitis, Cæsar leuiter in summam faciei cutem vstulatus, se ex turri proripuit. Viennenses verò, admotis vndique machinis, omnes expugnationis modos experti, insolentiam miscebant. Nullum enim ex maioribus tormentis exonerabant, priusquam ingens clamor, tubarumque ac tympanorum clangor exaudiretur. Audiebantur interim & alia instrumenta, cantantium, & iubilantium voces, quas alij in aliorum locum succedentes, plerique ebrij nec nocte quiescebant, nec alios quiescere patiebantur. Cæsariani verò omnia ex militari disciplina agentes, taciti munera obibant, ad omnem hostium strepitum intenti. Suadebant pyrotechnitæ, ignita ex puluere pice, oleo, resinaque, ac similibus tela, in domos vrbanas conijcienda. At Cæsar prohibuit, nec eò descensurus videbatur, nisi vis maior ab hoste ingrueret.

In Bohemiam obsidionis iam fama peruenerat; & citò Victorinum filium Georgius Rex in Aultriam miserat. Qui per faciales bellum omnibus in Cæsarem arma gerentibus, suo & Regis nomine indixit. Ortham profectus, transf-

Ann. Sal.
1461.

CLXXX.
Quossius.

CLXXXI.
Cæsar in
vita discrimine.

CLXXXII.
Georgius
Rex Bohemie
superpetias
Cæsari fert
obfesso.

CLXXVI.
Io: Tenitzius.

CLXXVII.
Nomina
eorum qui
cum Cæsare
obsessi erant.

CLXXVIII

CLXXIX.

Ann. Sal.
1463.

transmisso illic Danubio, Stirios, Carinthios, Carnos, Austriacos expectabat, quorum integra in Cæsarem fides manebat. Horum spe forti animo aduersa omnia Cæsar sustinebat, vxorem, socios confirmabat. Fuit Viennæ quidam *Cronbergerus* natione Francus, qui iniquam Cæsaris miseratus fortunam, præcipuè *Maximiliani* pueri ætatem; auiculas, quas habere potuit, & carnes per occulta viarum compendia in arcem detulit, nec sinè præmio. Interim *Victorinus* adueniente *Vitobitio*, Viennam mouet. Viennenses trepidi *Albertum* euocant. Is ineunte Nouembri, accurrit, & cum prouincialibus ad biennium fœdus percutit. Icto fœdere, *Holzerus* consul omnes, qui Cæsaris partes sequebantur, in custodiam ducendos statuit. Fugere plurimi, capti *Sebastianus Ziegelhauserus*, *Iacobus Richuinius* cum *Io: I. Cto.*, *Iacobo* & *Martino* filijs. Complures alij capti, quorum pretiosa supellex stabat prò crimine. Iamque videre erat, plurimos ære alieno grauatos, togatos & splendide ornatos incedere. Inter hæc *Albertus* fratri bellum iudixerat. Cum eo erant plurimi comites, & Barones, *Fraunauerus* præter omnium opinionem in patribus stare noluit, quod diceret: cum Cæsare de bonis & fortuna controuersum esse, de vita & honore certamen iniquum videri. Nouis tormentis arcem quatebat *Albertus*, at cum aperto Marte progredi haud posset, actis clam cuniculis, murum suffodere incepit, & in arcem penetrasset, ni literis, quas *Thomas Septemcastrensis* sagittis alligatas in arcem coniecerat, moniti obsessi ad murum iam perfossum aduolassent. Pice, tædis incensis, aggressores fumus fugauit, ansamque dedit obstruendi foramen. Adeo vicini pugnant, quod & in tenebris, & in umbra mortis, ex sermone se inuicem agnoscerent, ac compellerent, & laboribus fatigati, spatium interquiescendi paciscerentur, obstrepentibus interim musicis instrumentis, Urgebat obsessos cibarioriam penuria, vt hordeum exdimenso acciperent, vel fuffuraceo pane uterentur: vinum parcè distribuebatur, nonnulli aqua contenti erant. *Sigismundus Schauenburgicus*, rerum humanarum me-

mor, puero *Maximiliano* oua aliquot, farina, & alia quibus ea ætas gaudet, ad portam arcis miserat, nemine prohibente præter Agrestes conductitios, qui stationem illic habebant, omnia illa famulo erepta, solo illis pedibus conculcarunt. Post hæc *PaumKircherus* misso *Matthia NaKauizio* cum literis in arcem, *Victorinum* adesse, eiusque patrem Regem subsequi indicat. Is in palatij fossam saltu se demittens, nuncium expediuit. Cæsarem edocet, quem habeant exercitum, regem expectari; quòd si necessitas vrget, ignes excitaret, vexillum album expanderet, se paratos præsentirerum copia urbem aggredi. Cæsar ad suos relato consilio, nuncios in castra mittit, aduentum maturari iubens. E tribus nuncijs *Pet. Althamerus*, *Christ. Spaureri* famulus ab hoste capitur reliqui duo *Laurentius* Posoniensis Præpositi, ac *Vitus Cadauueri* famuli, in arcem reuersi, postridiè auxilium venturum annuntiant. Medio itaque Nouembri *Victorinus Schauenburgicus*, & *PaumKircherus* Gumpendorffium ducentes, ad D. Vdalrici venere suburbium, summa alacritate, & hostium contemptu vallum oppugnantes. *Holzerus* agrestes ad arma vocatos, ad viginti hominum millia, prò vallo constituit. Pugnatur vtrinque acriter, Cæsariani magno clamore sublato, in vallum insiliunt, repulsi iterum fortunam tentant, à tergo *Henrico Bucchaimio* urgente, nè cederent. Qui in arce erant, iniquam suorum conditionem spectantes, exire cupiebant, sed paucitate deterriti, ignem in vrbicularum ædium tecta coniecere, sed frustra, obstante niue. Cæsariani multis occisis, reliqui Gumpendorffium abiere, duobus tormentis amissis, quæ alacres in urbem adduxere Viennenses, iam de victoria securi. At cum paucis post diebus, *Georgius Podiebradius* Bohemorum Rex, octo hominum mille instructus, superueniens fortunam mutauit. Ad hunc *Albertus*, fide data, profectus, causam suam in fratrem multis exornauit, in arbitrum rogat. Rex, nisi audito prius Cæsare, nil statui posse respondit, & reliquis se iungit Bohemis. Neoburgi conuentus indicitur, quò legatos *Sigismundum Sebracherum*, & *Georgium Kainahium* Cæsar mi-

Sal. Ann.
1463.C
LXXXV.C
LXXXVI
Victorinus fert
suspectus
Cæsari.Infelicitur
pugnat.C
LXXXIII
Conradus
Fraunauer.C
LXXXIV
Cæsar fame laborat.

Ann. Sal.
1463.

C
LXXXVII.

Pax Casaris cum Alberto

C
LXXXVIII
Obsidia solvuntur.

C
LXXXIX.
Nova dissidia.

CXC.
Casaris in fratrem questus.

lit. Aduit *Holzerus* consul. Ibi *Georgius*, qui id agebat, uti *Cæsar* nec hosti succumberet, neque sine æmulo Austria potiretur, pacis leges tanquam arbiter honorarius ita confecit. Captiui utrinque restituantur: *Albertus* arces, oppida, ditionesque omnes bello occupatas fratri restituat; *Austriam inferiorem* vicario nomine ad annos octo regat, quatuor ducatorum millia quotannis fratri exoluat. Leges has ut iniquas *Cæsariani* repudiabant. Rex non aliter *Cæsarem* obsidione eximi posse, dicebat. Id ut quamprimùm fieret, Rex iussit *Alberto* permetteret in colloquium venire *Cæsarem*. Neganti *Alberto*, arma Rex minabatur. Unde illo annuente, *Cæsar* arcem ægressus, coniugem *Eleonoram* cum puero *Maximiliano*, in *D. Theobaldi* suburbium comitatus, *Styrijs* & *Carnis* Neapolim traducendam commisit, ipse *Corneoburgum* ad Regem pergit, deducente eum *Victorino* cum mille equitibus. Vbi ad Regem venisset, post gratiarum actionem, de liberandis captiuis transactum est. *Albertus* coram *Cæsare* multa dicere voluit, sed nec æquis auribus auditus, nec vllum à *Cæsare* meruit responsum; tantùm *Georgius Volckendorffius* nomine *Cæsaris* verba fecit. Postridiè summo mane cum Rege *Enfeldorffium* concedens, triduo venationi indulgit; inde in *Bohemiam* Rex, *Cæsar* Neapolim se contulit. *Albertus* *Viennam* reuertus, articulos pacis ostendit, palatium sibi tradi postulat, fidem iuramento exigit; & utrumque *D. Stephani* ferijs obtinuit.

Interim neque bello occupata *Cæsari* restituantur, neque hic illi iuxta pacta gubernationem attribuit. Imò conuentum cogente *Alberto*, *Cæsar* edicto prohibet omnibus, nè frequentent, cuius indicendi ius nullum penès *Albertum* esset. Adfuere tamen, qui cum *Alberto* sentiebant: ex ciuitatibus solæ, *Tulna*, *Ibissa*, & *Neoburgum*, quia eius tenerentur præfidijs. Ibi à prouincialibus pecunia *Alberto* decreta ex fructibus vinearum, qua cum dignitate præfesset, latrones profligaret. *Cæsar* verò missis ad Imperij principes litteris, in fratrem queritur, quod violato iure gentium, adiudicatam sibi eriperet hereditatem, subditos in legitimum principem ar-

maret, totius Imperij contemptu, cuius negotijs quantumuis arduis, domestico implicitus bello, cogeretur deesse. Compescendam esse hominis audaciam, & dominandi libidinem nè exemplo noceat.

Eodem tempore *Andream PaumckKircherum* *Corneoburgum* cum copijs mittit, cui sex aureum nummum millia ex loci redditibus assignat. Is præoccupato oppido, arcem excitat præsidio firmat, excursionem vicinos infestat. In armis quoque erant *Bucchaimius* alijque *Cæsaris* Duces *Albertus* & ipse auxilia parabat. Cadente Ianuario, curiam *urbanam* ingressus, litteras quasdam *Hebraico* caractere protulit exaratas (quas *Io: Berchtoldsdorffij* prætor dicebat cuiquam eripuisse *Iudæo*) quibus nonnulli primarij ciues insimulabantur, in *Alberti* vitam moliri. Itaque *Maiestatis* postulati, in vincula fuere coniecti *Simon Potlius*, *Nicolaus Tesslerus*, *Osuualdus Reichuolfius*, *Georgius Angerfelderus*, *Stephanus Kislingus*, *Thomas Tenckius*, *Christianus Prennerus*, *Io: Odenaccerus*, quos omnes addictos *Cæsari* esse constabat. Etsi verò de obiecto crimine nil posset probari, solum tamen mutare coactis, eorum bona fisco adjudicata.

Ex aduerso circa festum *Paschale*, habitis *Ratisponæ* comitijs, *Cæsar* ex consilio Principum Imperij, fratri aqua & igni interdicat. Apud proceres non tam *Cæsar*, quam *Viennenses* ab *Alberto* proscripti, odium concitabant, iniuriam, carceres, exilia, rapinas in publicis exaggerantes comitijs. Proscriptus *Albertus* ad Pontificem appellauit *Pium II.* Sed is, tantùm aberat, ut patrocinaretur *Alberto*, quòd ipsi & cæteris omnibus, qui *Cæsarem* *Viennæ* obsederant, Sacrorum vsu interdiceret. *Albertus* verò conuocatis senatoribus, ac *Gymnasij* magistris, ad Pontificem melius informandum denuò prouocat, Principum causatus inuidiam, quorum omnium exactè rationem se daturum breui exhibet. Non propterea *Papa* quicquam mutauit. Iam fortuna declinabat *Alberti*. Milites nonnulli, quibus non erant soluta stipendia, propè *Medlingam* cætum agentes, *Alberto* bellum denuntiant, & *Venceslao Vettauio* Duce, superato monte *Viennensi* in vineatores irrumpunt, ad

Ann. Sal.
1463.

CXCI.
Alberto aqua & igni interdicatur.

Ad Papam appellat.

CXCII.

Ann. Sal. 1463. ad quadringentos capiunt, Medlingam adducunt, cellis vinarijs inclusos, fumo enecant, pecuniam extorquent, oppidum diripiunt. Dein in agrum excurrunt Tulnensem, Herzogburgum cœnobium cum pago captum, aggeres muniunt, agrestes capiunt, pecunia multant. Hæc quotidie Viennam nunciabantur, nemine occurrente; Alberto ludis equestribus, & comestationibus indulgente. Tandem multorum animos suspicatus offensos, ad sui præsidium, ducentos ex supradictis militibus conducit, quibus stipendium soluit, cæteris libiffi vectigalia, quoad soluerentur, oppignorat. Mox exploratis ciuium animis per quadruplatores, cum omnia referrent pacata, dimisit milites, stipendia soluit, postea ad solita vitæ oblectamenta recurrit. Opportuna visa est Cæsarianis occasio, ut *Holzerum* in suas partes adducerent, hominem fordidae auaritiæ, qui de Cæsaris animo plurima sibi promittebat, si Alberto renunciaret. Tentauerit ipse, vel fuerit tentatus? incertum. Venia promittitur, & spes aurea. *Georgio* præposito Pofoniensi (qui ita se gesserat, uti Cæsari fidus, nec Alberto haberetur suspectus, ad Reipublicæ gubernacula affidebat.) Sex aureum nummum milia nomine Cæsaris promissa sunt, si urbem in eius obsequium reduxisset. Hæc erat is, ob populi in *Albertum* studia, & iuramentum. Sed scrupulum eximente *Holzero*, ita conuenere. Ut equites quadringentos, quos *Grauenecerus* haud procul tenebat ab vrbe, introducerent. Ne verò *Holzerus* priuato commodo videretur studere, missis clam nuncijs ipso passionis die Senatores, ac Opificum præfectos ad se vocat, esse quæ de Repub. cum ipsis agat. Conuenere plerique, alius alio tardior. Interim iuxta conditionem personæ hypocauftum assignat. Mox ad illos ingressus, bono animo esse iubet, abesse adhuc iudicem cum paucis quibusdam, quos semper minus obsequentes inuenerat, & qui dolose acta Senatus ad Principem detulerant. Ad hæc *Vuolfangus Holobrunnerus* ciuiles omnes tumultus ex eo euenisse; propterea in exemplum cæterorum proditores illos esse multandos. Hæc colloquentibus, ad fores pulsat, & cum eo tres Senatores, quos *Hol-*

Tom. VII.

zerus seorsum in cubiculum ducens, paululum expectare iussos, includit. Ille verò ad reliquos ingressus, huiusmodi orationem habuisse. *Confidenter ego apud vos dico, Viri Viennenses ciues cordatissimi, quibus mearum actionum rationes cognita sunt, me pro meo in vos vestramque ciuitatem studio, nihil hæcenus ad summam diligentiam reliquum fecisse, quò in hac temporum iniquitate, turbulentoque rerum statu reipublicæ, mihi commissæ, quam optime consulere tur. Ea de re ne quid mutem, magni momenti rem vobis communicandam duxi, summa fide ac silentio, quæ in vobis esse non dubito, tegendam: quare & eos quos suspectos habeo, ne quid turbarent, seclusi. Certis ego indicijs cognoui, Albertum principem consilia cum suis agitare, quo pacto introductis in urbem militibus, iura omnia & priuilegia vestra sibi vindicet, suoque arbitratu omnia administret, quæque illi facere libitum erit, de fortunis nostris deque corporibus statuatur. Cogitate iam cum animis vestris, quæ ciuitatis facies, quisque vniuscuiusque nostrum priuatus rerum status futurus est, cum milites istos, famelicum hominum & rapinis insuetum genus, domibus nostris manipulatim immisos, pro sua quisque facultate, hic denos, ille vicenos alere, & quasi serpentes in sinu fouere cogemur. Neque enim illi quotidiano ac parabili cibo, aut collata stipe contenti erunt, sed genio benè curato, nostrisque benè partis saginati, nisi exactæ militiæ stipendia acceperint, nunquam abibunt, neque cutim nostram, uti hirundines ante relinquent, quam sanguine se expleuerint. Id verò ita futurum, ex actis & presenti rerum statu conijcere, facillimum est. Vidimus enim, post exactam à nobis pecuniam, militibus agros & vineas nostras populantibus, non modo non persoluta fuisse stipendia, sed oppida insuper & vectigalia oppignorata. Quid ergo nunc ab Alberto expectandum, qui & ipse pecunia caret, neque vlla regum aut principum auxilia, quæ ostentabat, habere potest? Atqui bonus est princeps, dicat nunc quispiam, seque nostræ fidei commisit; imò nos ipsius fidei nosque & rempublicam nostram tradidimus: qua in re nè vnà vobiscum ego spe mea deceptus sim vereor, & consideratiùs porrò agendum video. Nec est, quod maiorem mihi in deprehendendo industriam fuisse, quam in declinando, aut si visus poscet, propulsando peri-*

M 2 culo

Sal. Ann. 1463.

EXCIII. Holzerus d. Cæsarem deicit.

Viennenses concitat Holzerus.

Ann. Sal.
1457.

culo fore quisquam arbitretur. Iam enim consilium mihi inuenisse videor, quo quicquid hoc tempestatis impendet, id absque ullo tumultu depellatur. Quadringenti equites viri strenui, operam nobis suam offerunt, Germani omnes, quibuscum nobis lingua, cognationis, aliarumque rerum coniunctio est. Hi à fidis principibus missi, ad mensam unum atque alterum, suo stipendio, commodis nostris, inseruire parati, si in urbem admittantur, faciliè Alberti conatibus obuiam iri, atque ipse in officio retineri poterit. Nihil equidem addubito, quin is, cum primùm hæc à nobis tam prudenter esse præuisa animaduuerterit, ad quietiora se consilia conuersurus sit, & de pace nobis reddenda, aliquando cogitaturus, quæ utique intestino huic bello anteferenda est. Si verò prauis suorum persuasionibus potiùs quam nostris consilijs obsecutus, ita se geret, uti nihil equi impetrari ab eo possit; in manu nobis erit, excusso eius iugo, ad Casarem redire, cuius, si nihil aliud, consilia omnia, uti firmiora, ita & moderatiora sunt. Ego sanè, si eò deuenire res coget, & veniam nobis, ut ante hac quoque, apud eum paratam, & Pontificis Romani regumque ac principum animos, equiores fore scia.

Hæc cum dixisset, annuere cæteri, frustra nonnullis, qui Alberto fauebant, flagitantibus rem prius ad populum referri. Silentij itaque fidem à singulis stipulatus, appetente iam die, cætum dimisit. Ipse obuiam militibus profectus, quos à Preposito immisos, in urbem induxit, gladium manupræferens euaginatam. Cum in aulam venisset, ciues qui cætui nocturno non interfuerant, urbanaque plebs, quid causæ sit? exquirunt. Omnia tuta esse consul, & Odenaccerus respondent. Principi etiam epistolam miserant, indicantes venire aliquot equites, qui ipsi & ciuitati præsidio forent, nec dubitaret. Is omnia suspecta habens, quosdam ad Holzerum misit, quibus ut antea respondit, nullam vim parari, bono animo esset. Iacobus verò Storchius, & Liebhartus Prætores, & alios quosdam ab Holzero scientes inclusos, sibi timentes ad Albertum perfugiunt. Hunc nouitas agebat, & quod annis imparatum se videret, vel vnus diei annonæ abundaret. Semidiruta arce, prior illi videbatur conditio, quam fratri subeunda. Nunquam de Holzero tale quid sperasse,

dicebat, utcumque tamen res caderet, moriturum se priùs, quàm in cuiusquam potestatem viuum esse venturum. Adstabat Alberto Rembertus Ebersdorffius, qui popularium fidem implorandam suadens, quos Alberto impensius fauare. Sciebat, nec tam subito potuisse corrumpi, dimissis in proxima compita præconibus, signoque ex turri Michaelis campana dato, ciuitas omnis ad arma procurrat. Ciues, & incolæ quid ageretur, aut quid agerentur, ignari; maior pars in forum ad consulem, vbi equites stationem habebant, pauci accurrebant ad principem. Errore cognito, Ebersdorffius vexillum ad portam Stubarum excitat omnesque eò conuocat, qui vitam Principis, ipsamque Rempub. saluam velint. Holzeri detecta fraude, ipsumque execrati, ad Albertum conuolant. Inde in equites facto impetu, ad quid venerint? quærunt. Holzerus intromissos ad vrbis tutelam respondet, & Principis. Cui si minus id probetur, dimitti iterum posse. Augustinus Tristamus equitum præfectus, absque maleficio, eadem qua venerat, abiturum promittit. Sed armata urgente multitudine retrocedere coacti, ad portam perrexere; qua clausa, deditionem facientes, custodiæ dati sunt. Vrbe profugit Holzerus, sed dum vinitoris habitu vagatur, à Lanione primùm agnitus, à rusticis captus, in urbem deducitur, tertio die quàm exierat. Interrogatus ab Alberto, audacter respondit nullius se criminis insimulari posse, cuius ipsum non haberet auctorem. Equuleo tortus neminem indicauit ex focijs, neque arcana pandit. Plurimi ex Senatu capti? quorum supplicium maturè gladio sumptum. Holzerus uti à carnifice intellexit, corpus auibus lacerandum futurum, miserabili voce exclamauit: Ego (inquit) cum recordor Christum dominum innocentem pro me immolatum, cuius memoriam ante dies octo celebrauimus, mortem hanc patienter feram, etsi meritis meis atrocioram. Corporis partes, ante quatuor vrbis portas, palis alligantur, caput ad suburbium suffixum est, per quod equites introduxerat. Reliquos multa pecuniaria, vel capitalis correxerit. Curabat interim Dominicus Torcellanus Legatus à Pontifice in Germaniam missus dissidia pacare, sed Alberto iniqua exposcente, vix induciæ dierum aliquot datae sunt.

Ann. Sal.
1463.CXCIV.
Albertus
in vna di-
scrimine.A plebe
liberatur.CXCIV.
Holzeri
supplicium.

Ann. Sal. 1463. sunt, *Leonora* Augusta rogante . Ante exitum, adnitate in primis Legato Pontificio, ex vtriusque Principis mandato, conuentus CXCIV. quatuor ordinum *Tulnae* indicitur ad diem D. Mathæo Sacrum . *Vdalricus* Gurcentis præful, *Georgius VolKensdorffius*, *Hartungus* Capella, & *Georgius Kainacherus* stabant pro Cæsare. Pro *Alberto Rotelensis* Marchio, *Hartnidus Traunius*, *Christophorus Pottendorffius*, & *Stephanus Geumanus*. Cum legato Pontific. erant Episcopi *Salisburgensis* & *Badensis* consiliarij. Cum conuenissent, ab imminente *Turcarum* exorsus periculo legatus, occurrere rogabat in tempore, ne nostris dissidijs fortiores surgeret immanissimus hostis. Fraterna discordia sola esset, quæ Imperatorem eiusque exemplo cæteros principes distraeret, nè ad communem conuenirent salutem. Priusquam verò de cõcordia ageretur, Prouinciales interrogauit, an adprobaturi essent, quæ à mediatoribus annuente parte, sancitum esset? Responderunt Prouinciales eis semper bellum displicuisse ciuile, nil maius in votis habere, quàm pacem. Hæc vt citra fraudem fieret, nullum obstaculum allaturos. Collaudauit Legatus voluntatem, & protinùs reliquis annuentibus, duos & triginta viros spectate fidei elegit, qui nulli parti obnoxij, quicquid communi consilio statuerent, non tam Prouinciales, quàm Principes ratum haberent. Electi post varias consultationes, sequentia vulgarunt. *Literæ* vltro citroque missæ, quibus fœdera iuncta erant, in medium allata dirumperentur. Præteritorum omnium amnestia esset. *Tabernæ*, receptacula à militibus excitata destruerentur. *Viarum* grassatores communibus armis ab *Austria* expellerentur. *Vetigalia*, portoria, aliaque gabelle post obitum *Alberti Cæsaris* imposita nullæ essent. Captiui absque pretio liberi dimitterentur: neque pacta pro alicuius redemptione pecunia exigeretur. *Arces*, oppida, agri cum fructibus vero domino restituerentur. Principes militi emerita solucrent stipendia, nè eo nomine molestiam exhibeant. *Iudex Prouincialis* (quæ *Mariscalcum* dicunt) crearetur, qui more maiorum, nullo personarum discrimine, infimis, & potentioribus ius diceret; imò coram eo liceret subditis in Principem ipsum actionem instruere. *Moneta* iusti ponderis cuderetur, adulterina nullo esset in pretio.

Purgatis itineribus, cum vicinis restituerentur *Sal. Ann. 1463.* *commercia*. *Merces probæ inferrentur*. *Iudæi* ab *Alberto Cæsare* pulsati, iterum expellerentur. *Vina præter patrium*, non importarentur. *Arces*, aliaque loca à *Ladislao Rege* oppignorata, quamprimum liberarentur. Nè in fraudem creditorum *literæ* (ferreas vocant) indulgeantur. *Peregrinis publica* non darentur officia, sed domesticis *perspectæ fidei*. Hæc *Friderico* & *Alberto* transmissa sunt; quis militibus satisfaceret, non occurrebat, vnde tamen pacis exordium, & vinculum sperabatur. A Subditis iam malè afflictis exigere, nimis durum. Principes cogere, vanum erat. Communi itaque consilio decretum, ex vino ad biennium certam pensionem soluendam, quæ à suis hominibus collecta, solūmodò in militum stipendia cõsumeretur. *Exactio* verò nõ antè firmam inter Principes pacem, inciperet. Post hæc *Viennenses* postulata quædam scripto obtulere, quæ (si pax coiret) à *Friderico* sibi cõfirmari volebant. Ea cū nimis dura viderentur, responderunt illi sese rationibus suis moueri, sed si ordinibus aliter videatur, non reiecturos saniora consilia: id vnum excipiebant, nullas pacis admissuros leges, nisi *Alberti* Principis confirmatas. Cum itaque nil conuenire possent, in alterum conuentum dilatum est negotium. Bis conuenere sed incassum, vsquè dum *Stephani Hohenbergici*, qui à *Friderico* ad *Albertum*, modò iterum ad Cæsarem deficientis motibus *Vienna* est agitata. Conspirarunt cum eo *Vitus Ebersdorffius*, *Christophorus Portendorffius*, *Rembertus* & *Albertus Ebersdorffij*, qui priuata *Sigismundi Posingici*, & *Vdalrici Graueneceri* fide interposita (nam Cæsar hoc facere recusarat) *Neapolim* se conferunt, vbi coram Cæsare in genua procidentibus, veniam exorantibus, fidem, & obsequium promittentibus, Cæsar exurgere iussit, & de venia benè sperare. Non propterea ad pacem inclinabat *Albertus*, quamuis Legatus Pontificis sedulò excurreret, & Cæsarem ad iniquas etiam conditiones induxisset, vti recepta omni *Austria* ingentem fratri pecuniam certis pensionibus solueret. Cumque homines pacem desperarent, Deus dedit. *Albertus* enim subito quodam morbo correptus, obiit CXCVI. *Alberti mors.* IV. Non. Decemb., & quinto die post ad D. Ste-

Ann. Sal.
1464.

Stephani maiorum sepulchro illatus est. Veneno, vel apoplexia ob vitæ incontinentiam perierit? dubium. Vltio forsan diuina ad se euocauit eum, cuius culpa Christiana diffidijs irretita Respublica, in communem fidei hostem armari non poterat. Veneni quæstione instituta, Pharmacopola quidam in carcere habitus, vt innocens est tandem dimissus. Vixit *Albertus* annos XLV. prolem ex *Mæthilda*, quam vnicam habuit vxorem, nullam suscepit. Vidua annos XX. superstes viro vixit. Viennenses serò agnoscetes tempus instare vindictæ, quomodò Cæsarem iustè iratum placarent, meditabantur. Ab ipso *Sigismundo* destituti, qui tertiam Austriæ partem ex *Ladislai* Regis morte ad se deuolutam, Cæsari patrueli dono dederat, in sola *Friderici* clementia spem habebant. Ferè omnes Prouinciales admissorum veniam fuerant consecuti, soli supererant Viennenses, quos vt contumaces pro merito castigandos, plurimi suadebant in aula. Abhorrebat tamen *Fridericus*, nec quid ipsis, sed quid se dignum cogitabat. Detestabatur ob scelera paucorum, aduersùs innocentes sæuire. Hæc cum minimè laterent Viennenses, quasi de pietate securi, Neapolim miserunt *Fridericum Ebmerum* consulem, *Iacobum Storchium*, *Io: Kirchaimium Valentinum Liebarthum* cum alijs ciuibus ad septuaginta, qui vbi illuc venere, quasi Iudæi, essent, & genus damnatæ memoriæ contumelijs, & probris à vulgo ità afficiebantur, vt Cæsar graui denunciata pœna, id prohibere cogeretur. Intromissi in aulam, vbi primum sub aspectum Cæsaris fuere, in genua subsidentes, manusque protendentes, miserabilem exhibuere aspectum. Cumque dicere iussi, Consul inter lacrymas, & singultus verba colligens, à *Clementia Cæsaris* exorsus, omnem culpam in vnum reiecit. *Holzerum*, cuius dolo ad perfidiam excitati, Deum homines aduersùs ciuitatem suam prouocassent, sed etiam emeritas penas soluissent; nam bonorum, ac vitæ iactura eò miseria eorum peruenerat, vt nisi Cæsaris clementia iam perditos redimeret, de noua sede cogitarent. Viennam itaque maiorum suorum sedem nè desereret, rogare, neque error, vel furor alienus Austriacæ domus gloriam euerteret. Fateri crimina, non

1464.
CXCVII.
Sigismundus donat Austriam Cæsari.

CXCVIII.
Viennensium legati ad Cæsarem.

excusare, hoc vnum petere ne infantium, coniugum innocentia pœnam lueret malignantium. Aduersùs eos fulmina vibraret iustitiæ, & Nemesi faces accenderet. Iam victimas iacere libentes, quandò tamen Cæsaris Maiestas mallet sacrificium non pœnitentiam. Venerantes in eò celsitudinem Dei, ageret vt ea opinione recederent, quòd in Cæsare nihil inuenerint humani. Hæc vbi Consul perorasset; *Vdalrico* præfulle *Gurcense* interrogante, si quid aliud in mandatis haberent? petitiones quasdam protulere, quas à Cæsare concedi orabant. Erant, *Vti ab Alberto*, & *Senatu decreta firma haberentur*. *Ciues in exilium acti*, ne inuito reuocarentur *Senatu* (quod ad vitanda eflagitabant diffidia) *Excommunicatio in eos lata tolleretur*. His acceptis, *Gurcensis* nihil respondens, in hospitia iure iubet. Paucis diebus post, in aulam reuocati, iterum in genua procidentes, veniam orant, fidem iurant, quæ conciliandæ pietati credunt idonea, pollicentur. Respondet *Gurcensis*, minimè pœnis Cæsarem oblectari, propterea vbi primum ei, ac eius hæredibus masculis fidem iurauerint, iniurias omnes condonaturum: de reliquis tempore opportuno visurum. Viennenses gratias agentes, insigni *Friderici* laudata clementia, Viennam redeunt: sed obsessà à Bohemis audientes itinera, securitatem emerari coacti sunt. Iuere cum ijs duo legati Sedis Apostolicæ, *Georgius* item *Volkenstorffius*, *Herdennicus* dapifer, *Io: Mulffelderus*, *Hartungus Capellius*, & *Ioannes Pottendorffius* Cæsari à consilijs. Magno omnium Viennensium gaudio recepti, post acceptum sacramentum, veniam, hi confirmarunt; illi ab anathemate absoluerunt. *Ciues* postea qui ab *Holzero* pulsi fuerant, medio Cæsare restituti, bona recuperarunt, quæ necdum perierant. Supererant milites prædam agentes, qui eò audaciæ peruenerant, vt ipsi Cæsari bellum indicerent. Stipendia is offerebat soluere omnibus, qui ea sibi deberi aliquo probarent argumento; reliquis, præter verba nil adferentibus, non teneri. Quòd si æquo iure decidi vellet, arbitrum eligerent. Spreuit conditiones *Smicosius* eorum ductor, populabundus irruens in Stiriam. *Fridericus* nè diutiùs in bona & corpora subditorum sæu-

Ann. Sal.
1464.

Ann. Sal. 1465. rent, Prouincialibus iubet arma sumere.

CXCIX. Papa re- concilia- ur. Sigismun- dus. Hoc tempore Cæsar Pontifici *Sigismundum* patrualem reconciliare curabat; *Sigismundus* cum nil de iure suo remittere, neque Pontifici supplex fieri vellet, sed à Pontifice ad Generale Concilium prouocaret, & causam suam ab omnibus Christianis Principibus cognosci posceret: Pontifex contra & præter maiorum instituta, & infra dignitatem suam esse contenderet, non agnoscentem crimen, nec veniam flagitantem, censuris exoluere. *Fridericus* verò nè quid ex tam longâ simultate maius aliquod oriretur incòmodum, *Sigismundum* Cusano priùs reconciliauit, quo non multò post vita functo, à *Rudolpho* Episcopo Laurentino (mandante Pontifice Max.) est absolutus.

CC. Interim *Volckensdorffius*, ex Cæsaris mandato, Viennæ arcem ingressus, senatui indicauit, illic se commoraturum, vt si quid cum Cæsare agendum esset, ipso vterentur interprete; reuera, vt Viennensium gesta rimaret; & forsân tempestiuè occurrit Viennensium quorundam motibus. Literis quidam ciues se *Alberto* obstrinxerant, in urbem non redituri. Eas cum Cæsar sibi restitui peteret, qui extorrum bona possidebant, senatui auctores erant, nè mitterentur. *Volckensdorffius* vbi id agi rescituit, properè in senatum venit, aduersus consulem ac reliquos queritur magistratus, quòd remissius agant, conspirationes in Cæsarem foueant. Se se illi excusant, reos carceri tradunt, absq; mora literas mittunt. Pariter *Iacobus Storchius*, & *Schonbergerus* prætor, quia in senatu coram *Volckensdorffio* mutuis se petierant conuitijs, absque tumultu in aula retenti, annuente Senatu ad Cæsarem, Neapolim deportantur. Hisce verò molitionibus nè Cæsar irritatus, toti ciuitati succenseret, nobilissima ad Cæsar instruitur legatio. Primates

ordinis ecclesiastici, opificum decuriones, alij ciues non pauci cum Consule, & Magistratu Cæsarem adeunt; nouitatem accusant, excusant, veniam rogant. Is per Patauiensem præfulem respondet; *Obsequio, fide vetera purgent, meliora cogitent. Se erga illos eo animo futurum*, vt proauos implorare opus non esset.

Feruebat interim adhuc inter Prouinciales, & grassatores bellum acerrimum. *Smicosium* prædonum ductorè *Sigismundus* comes *Posingicus* in societatem sibi iunxerat, quia repetente Cæsare arcem Berchtoldsdorffium, negabat comes arcem tradere, nisi numerata priùs pecunia, quam ab *Alberto* sibi deberi dicebat. Arx itaque à Cæsarianis obsidetur, vbi *Smicosio* glande traiecto, arx Cæsari traditur. Venerat tunc Neapolim *Ernestus* cognomento *Religiosus* Dux Saxonix, & Elector, cum *Alberto* fratre, vt ab auunculo (erant enim ex *Margarita* sorore *Friderici* Cæsaris prognati) titulum, & dignitatem ob obitum patris *Friderici II.* qui fuit filius *Friderici I.* cognomine *Bellicosus* primi ex hac stirpe Ducis & Electoris Saxonix, de more susciperent. Amantissimè eos habuit, & *Ernestum* ad Viennenses legauit cum Episcopis Patauiensi, & Gurcensi, vt omnes ciuitatis ordines à iureiurando liberarent, & *Fridericum* Rom. Imper. vnicum dominum suum agnoscerent, & eius hæredibus perpetuæ fidei sacramentum renouarent. Non adhuc tamen ab intestinis motibus Austria quiescebat. Turbas agebat *Posingicus*: Miles excurrebat extraneus, donec *Pottendorffij* ductu, à Prouincialibus aliquot prælijs attritus, in Hungariæ fines proripiens, agros populabatur. Rex accurrit *Matthias*, cuius in manu, urgente *Pottendorffio* cecidere prædones, quos omnes vel suspendio dedit, vel ergastulo donauit.

GEORGIUS REX BOHEMIAE EXCOMMUNICATOR. Ann. 1466.

CCIII. **H**æreticorum estu, *Georgius Podiebradius*, qui *Ladislauum* veneno sustulerat, regnum occupat Bohemix. Simulatam Pontifici promiserat obedientiam. Eruperat tandem in apertas blasphemias, & Gentium violato iure, *Fantinum* legatum Pontificis carceri dederat, quia vt calice

abstinèret, ei persuadebat. Hinc Hussitæ audaciores facti, auctore *Rochezana*, & Pragensibus, *Georgio* Regi statuam lapideam cum ense, & calice inaurato, Pragæ in templo maximo, honoris gratia posuerunt. Pontificis *Pius II.* eiusque successor *Paulus II.* in gratiam *Friderici* Cæsaris, excomunica-

Ann Sal. 1465.

CCI.

CCII. 1466.

Grassatores casti.

Statua donauit.

Legatum Pontif. dat. carceri.

Ann. Sal. 1466. nicationis fulmen, & abdicationem regni, quam in *Georgium* promulgare parauerant, plurimis annis distulere. Tandem Pontifex

vana omnia reputans, dilationibus non esse amplius locum, adhuc roganti Cæsari respondit, perdendum amodo esse, quod tam

Ann. Sal. 1466.

longo spatio sanari haudquaquam poterat. Fluctuabant purpuratorum animi, quòd vltor tanti decreti certus non appareret. De Cæsare, quòd ad omnia esset præposterus, nulla spes habebatur. Polonorum, Hungarorumque Reges quòd domesticis laborarent dissidijs, minùs idonei videbantur. Procerum regni non satis in Regem robur videbatur. Iacere proindè sententiam, illum regnare, verbis ab Apostolica Sede contendì. Ita fluctuantes *Io: Cardin. Portuensis* hæresum semper oppugnator acerrimus, confirmavit. *Quid (inquit) metimur humanis omnia iudicijs? An non relinquenda magnis in rebus Deo sunt aliqua? Si non aderit Cæsar, non Polonus, non Hungarus, spondeo, aderit de excelsis sancto Deus, & caput impium conteret. Nos iuxta nostri muneris impleamus; reliqua ille perficiet.* Hac voce erectis omnium mentibus, die à Christi Natali quinta, Pontifex *Georgium* regno malè olim parto, deterius indè gesto priuauit. Bohemi audito Romanæ Sedis iudicio, à *Georgij* tyrannide plurimi secessere. Rex tamen Polonorum, quem Pontifex crediderat armis vendicaturum regnum, quod vxorio nomine ad eum spectabat, dubius erat in fide. Imperator *Fridericus* ad omnia præposterus, more suo cun-

ctabatur, idque vnum à *Nicolao* Pontif. flagitabat, nè Polonum aduocaret, rebus suis in vicinitate tremendum. Imò palam dixerat: *Et si maxime damnandi Regis, Apostolica Sedis iudicium fuerit, non utique potestatem esse regni tradendi; eam totam imperatoriam esse.* Poloniæ itaque Rege *Casimiro* regnum sibi oblatum detrectante; *Friderico* Cæsare in diuersa abeunte, ad *Matthiam* Hungarorum Regem, Pontifex animum adiecit. Erant Romæ *Matthie* Regis legati, *Ioannes Rosgonius*, & *Io: Quinqueecclesien.* Antistes, per eos crebris literis ad bellum *Georgio* inferendum hortabatur, vti qui Turcarum sæuitiam fregerat, perfidum etiam hæreticum sibi sumeret debellandum. Ex hoc *Coruinæ* Domui immortalem gloriam speraret; neque tam arctum esse affinitatis vinculum, quod ab hoc tam sancto negotio absterrere eum debeat. Consilia armavit auro, quinquaginta aureorum millia in belli sumptus mittens. Instigabat *Matthiam* quoque *Fridericus*, auxiliares copias se missurum pollicebatur, sic instante Pontifice, etsi aulici non deessent, quia *Matthia* neglecto, sibi regnum illud, vel *Maximiliano* comparandum suaderent. *Matthias* verò coacto procerum conuentu, an arma Bohemorum Regi focero suo

CCV.
Matthias
Rex Hung.
ad Bohemiam
coronam inuitatus.

Ann. Sal. inferrenda? perconctatus, Pontificis, ac Imperatoris literas in consilio legi iussit. Iam enim à Bohemo apertè Cæsar dissentiebat.

CCVI. Causa erat, quòd Bohemus clam in Austria motus foueret vt intestinis Cæsarem dissidijs distraheret. Linzium etiam Rex miserat *Ioannem Stembergicum*, pecuniæ reliquum postulatum, quam Cæsar ab obsidione liberatus, daturum se promiserat, nec soluerat, etsi solutionis dies ante biennium expirasset. Respondebat verò Cæsar, *bis se pecunia summam non modicam exoluisse, reliquum ex redditibus quibusdam præscripsisse: magnis se postea damnis à Bohemo milite affectum esse, coniuente, imò clam urgente Georgio. Exemplo esse Stephanum Eitzingerum, & Georgium Stainium ipsius famulatu addictos, atque auxilijs instructos, qui quietum Austria statum tentabant. Impediri ab ipso, nè ad communem Reipublicæ salutem, Romam iret: interim neque fidem ecclesiæ datam seruari, pacem susque deque ferri: tanta incommoda non amplius toleranda. Exasperatus legatus durius & ipse reposuit, Bohemiam nulli teneri, propterea Regio obsequio accedere nemo prohibetur. Postulatis nostris solummodò cum rependantur conuicia, ad Regem remeo, cui arma haud deeruat & consilia, quibus sibi, suisque consulat. Ad Matthiam regrediamur.*

Consulenti *Matthia* de bello inferendo Bohemix Regi, erant qui bello hoc abstinentum suaderent, ob metum Turcarum, nè si & ipse in Hungariam duceret, vtrique impar esset. Alij verò, quibus superiorum temporum iniuriæ, & damna à Bohemis accepta, cordi & vindictæ erant, bellum suadebant, nè Hungari, Turca in Asiam occupato, pacem ac ocium nacti, remisso bellandi exercitio, marcescentes, hosti aliquandò prædæ ac ludibrio essent. His inclinabat Rex, quem immortalitatis cupiditati sic obnoxium natura finxerat, vt prò comparanda sæpè gloria, grauissima quæquè pericula contemneret. Instigabat etiam religio, Sacrosanti collegij obseruantia, orthodoxæ fidei charitas, & diuinus amor. Pontificis, ac Romani Imper. auctoritas, qui etiam vnus anni vectigalia Austriæ, item arma, comæatus, & tormenta quoquè bellica ad hanc vltro expeditionem offerebat.

Tom. VII.

Variabant adhuc sententiæ, cum legati à Turca missi interueniunt, pacem petentes. Id Turca fecerat, nè dum ipse rebus Asiaticis distinebatur, metus ab Europa relinquere-
tur. Id etsi ab Hungaris intelligeretur, in Bohemos bellum decernitur; fœdus cum Cæsare instauratur, approbata Austriacorum successione, si absque prole Regem mori contingeret. *Georgio* itaque Regi per facilem bellum indicit. Bohemus etiam nullam & ipse timoris significationem præ se ferens, è Praga mouens, in Morauiam concessit, vbi *Victorinus* filius, vir strenuus, prouinciam regebat. Socia cum eo castra iungit, ac forti animo ad fines Morauix Hungarum opperitur. Laam profectus, in hostium contemptu castra metatur, eaq; curribus circumual-
lat. Inter vtrumq; exercitum *Marus* amnis erat, qui Húngariam ab Austria finibus, & vicina Morauia disternat. Mensis hinc teritur, nullo conflictu præter quædam simulachra prælij, quæ lasciuientes milites committebāt. Pares vires, & vtrisque metus, audacia, numerus, robur. Par virtus ducibus, sed dispar ætas: quandò septimum vix *Matthias* & vigesimū claudebat annum, quo *Georgius* sexagenarius erat. Fortunam verebatur vterq; & quandoq; suauissimæ affinitatis memoria recurrebat; alter filium, patrem alter appellare. Socer, & gener, pia hæc nomina bellum abhorrebant. Multa attentauit *Georgius*, quo vel per internuncios generum conciliaret, vel in sententia persistentem dolo circūueniret. His omnibus gloriæ stimulus aures obstruit. Bohemus tandem, quæ esui erant, absumptis, retrò castra mouit, & *Victorino* ibi relicto, ipse ad interiora regni loca recedens, nouum militem, quæque alia bello opportuna comparans, arces, præsidijs firmavit. *Matthias* cum *Victorinum* Trebitij relicto audiuisset, eò aduolat. *Victorinus* oppido egressus, cum præcursoribus Hngaris manum conferens, rege superueniente, fugā inire coactus est, & nè hostis fugientibus suis permittus, portam ingrederetur, suburbij domos incendit. Sed in oppidū peruagato incendio, dum vr bani ad coercendum excurrunt, Hungari oppidum capiunt. *Victorinus* cum præfidiario milite, in proximam vrbi arcem, in edito mōte sita, confugit cum suis, qui nongenti erant, in quò ab hoste

Ann. Sa.
1467.

CCVII.
*Bellum
Bohemix
Matthias
injert.*

1468.

CCVIII.
*Victorinus
fugit.*

Ann. Sal. obsidetur. Expugnatio dies aliquot tentata; ^{1468.} Dum hæc negligentius asseruatur, ecce tria equitū millia incēpesta nocte à *Georgio* missa, clam arcem subeunt. *Victorinum* cum nōgen-

tis præsidarijs, abiquè cunctatione subducunt. Secundū *Victorini* fugam, *Mathias* arcem per deditionem accepit. Dein ad obsidendam *Spilbergā* situ, arte, validā pergit arcem.

Ann. Sal.
1468.

FRIDERICVS CAESAR ROMAM PERGIT. Ann. 1468.

CCIX. **I**nter hæc, Cal. Decemb. nunciatur Romæ, *Fridericum* Imper. soluendi voti cauta, in Italiam descendere, quod ad Limina Apostolorum ex Germania vouerat, idque Venetorum literis certissimum haberetur, conuersus Pontifex ad eum suscipiendum, unum ex Secretariorum (ait *Bzouius* hoc anno n. 9.) ordine, quàm longissimè ire obuiam iussit, negotio iniuncto, ut crebris nuntijs de ratione vitæ, & ceteris, quæ cognouisset, sine mora significaret. Inde vocatis in consilium Cardinalibus, quatuor ex diuersis nationibus Episcopos designauit, Iudicesque *Rotæ* duos, & Consistoriales Aduocatos totidem, qui Secretario succedentes, secunda salutationis officia exhiberent. Delegit quoque Cardinalem *Hostiensem*, & *Sancti Eustachij*, qui præstarent tertia; non tamen ultra bidui viam progredierentur. Post hæc de ingressu in Urbem agi est cœptum: cuius solennitas, cum neque ex cæremonialibus libris, neque ex omni historia reperiri tunc posset, (aliter enim cum coronam petit, aliter cum priuata rei causa venit, excipitur *Cæsar*) hæc deducendi ratio nouo exemplo est sumpta.

CCX. Cognita via, quæ illi per *Flaminiam* erat, cum iam *Pisauri* Secretarius, & non longe à *Spoletio* Episcopi, Cardinales autem sexto ab Urbe milliaro obuiam illum habuissent, die ipso aduentus, quadruplex gratulatio à quatuor hominum generibus per interualla diei, & locorum est instituta. Primam ad mille passus trans *Miluium* pontem, ducente *Procamerario* præstiterunt, *Præfectus* urbis, & *Conseruatores*, *Regionum* Capita, reliquique *Magistratus Urbani*, in eam pompam compositi, quam ludis testacijs circumferre erant soliti. Secundam ad ipsum pontem *Præsul Vrbinas*, quem sequebantur *subdiaconi* omnes, *Iudices Rotæ*, *Clerici Camerae*, *Cubicularij*, *Secretarij*, *Aduocati Diplomatum* *Scriptores*, Item omnis ordinis *Curie ministri*. Tertiam, ad medium fere spatium, quod est inter portam, & pontem, *Quæstor ararij*. Hunc magno agmine comitabatur tota Pontificis familia *Toparchæ Romani*, & *Duces belli*; &

prauntibus ostiarijs, *custodibusque Pontificum*, *his virgas sericeas*, *illis argenteas clauas manu gerentibus*. *Vltimam* Cardinales ante portam exhibuerunt, ad eam viam partem ordine collocati, quæ venienti sinisterior esset. Hos cum primo aspectu vidisset *Cæsar*, capillamento detracto, singulos apprehensa manu, & dato osculo salutauit, gratiæ, & benignitatis documenta ostendens. Ingresso urbem præsto fuit umbraculum aureum, quo solennibus suis uti olim consueuerat *Pius*: atque una *Romani* Ciues per vicos dispositi, qui illud hostilibus sustinentes, toto itinere per vices succederent. Morantibus cæremonijs, ad tertiam iam horam nox processerat. Itaque antecedente secularium turba, quæ innumera erat, & sequente *Patrum Collegio*, atque omni Clero moueri cœpit pompa, luculentibus undique vijs multitudine cereorum, qui certatim accensi diei claritatem præstabant. A porta ad *Aedem Marci* Pontificiam itum est recta. Inde ad dexteram flexum, & Pontificali via in theatrum *Pompeij* peruentum, denique ad *Vaticanum*, ad *Basilicam S. Petri* processum. Quacumque autem fuerat transeundum, imperatum erat, ad decorem, & magnificentiam vias ornari; Idque summo studio pro edibus suis quisque impleuerat, pendentibus utrimque versicoloribus aulais. Sed nox superueniens abstulit cuncta.

Dum enim metus est, ne humore noctis (id quod in his ornatibus accidit) exposita nitorem suum amitterent, detensa iam erant omnino & domi recondita: paucis exceptis locis, in quibus maior fuerat honorandi *Cæsar*is, quam accipiendi incommodi cura. Ad eam *Sancti Laurentij* in *Damaso*, *Præsul Vrbinas*, cum omni comitatu, quem dixi, *Quæstoritem* cum *Palatinis Episcopis*, & *presbyteri Cardinales* duo, ac *Diaconi* quatuor, ad Pontificem, sicut institutum erat, diuerso itinere contenderunt, ut essent qui in *Basilicam* descendenti assisterent. Ad *Basilicam* vero, quantum à primis gradibus ad summum altare reperinet, *Collegia Religionum*, *Sacerdotiorumque*, dextra, & leua,

Ann. Sal. 1469. & laeva, in veste sacra disposita erant, hymnos transeunti Casari concinentia. Ad primos quoque gradus Vicarius templi cum suo Collegio in mitra, & sacro pluuiiali religiose illum accepit, Crucem, quae in manu erat, porrigens osculandam. Natalis Domini nox illa erat, & hora iam quinta. Itaque Pontifex, qui expectare Casarem, atque excipere ad portam argenteam in vestibulo constituerat, indecorum iudicans id iam horae eam rem fieri, in chorum ascenderat, & sacrum matutinum iusserat inchoari, altiori solio residens. Ad eum igitur per media haec Collegia Imperator accedens, pedem, manum, & faciem osculatus est. Sed post pedis, manusque osculum, alleuans eum altius Pontifex, & de Sede assurgens praecipuo affectu in utrumque latus illum complexus est, moxque in propinqua Sede collocans inter se, Patresque, ad dexteram media, ad complendum sacrum suo se loco continuit. Eo absoluto Diaconi Cardinales duo, quibus praecipuum id erat, ad altare Casarem deduxerunt. Ad cuius ille aditum primum in genua procidens, tamdiu perseverauit orans, donec & votum absolueret, & diuinae preces super eum à Pontifice mitterentur. Earum haec fuit prima solemnitas. Cantauerunt alta voce duo ex choro; Elegit eum Dominus, & excelsum fecit, praeregibus terrae. Ab omni choro responsum est; Glorificauit illum in conspectu Regum, & non confunderetur. Inde assurgens Pontifex ex ritu caeremonialium librorum peregit reliqua, choro, praefanti illi ad omnia respondente. Inde è solio descendens, dextramque Imperatoris apprehendens, in Pontificiam illum, atque inde in cubiculum, ad quietem perduxit. Cum vero non putaret hoc primo, ac penitentiario matutinae laudis officio, tanta nocti satisfactum esse, solennius aliud censuit iterandum, in quo & Casar, & Patres ensisque sacratus pro more adessent. Itaque ad horam duodecimam, paulo quidem ante primum diluculum, secundum indixit. In eo Casar vetusto Sedis ritu, ense de manu eius cum benedictione accepto, illoque ut erat nudus, armigero astanti tradito, camiseum, stolamque albam, & pluuiiale ministrantibus Diaconibus Cardinalibus sumpsit, iisdemque latus eius claudentibus, Euangelium lectionis septimae non iniucunde cantauit, lectionem ipsam eorum alteri pro-

Tom. VII.

Ann. Sal. 1469. quendam relinquens. Admonuerant inter uentum acciperet. Sed ille audientibus, qui proximi erant Cardinalibus, Non faciam inquit: & utrumque à collo ad pectus rectum induens, conuersusque ad Magistrum, Sic, inquit, semper sum solitus. Suadente iterum illo, ut post Euangelium decantatum, pro aliorum consuetudine, ad pedem Pontificis osculandum ascenderet, Germanico uerbo, quod à circumstantibus est intellectum, & hoc ait etiam minime, putans uidelicet, ut creditum est, à vulgari aliorum obsequio, Maiestatem Imperij ea in re uindicandam. Mane uero ipso Natalis Domini solennibus Missarum operatus est Pontifex; in quibus post communicationem suam, Eucharistiae partem in hoc ipsum seruata, Casari obtulit, subnixo quidem in genua, & suum honorem Sacramento reddenti. Ab altari sub umbraculo digredientes, uenerandum Domini Saluatoris Sudarium, quod imperatum erat proferri, profecti sunt. Inde pulpitem supra gradus Basilicae ascenderunt, ex quo Pontifex solenni more benedicens plebi, quae innumera ad uisendum concurrerat, summam peccatorum ueniam tribuit. In ea denuncianda, quod semper Latine, & Italice per Diaconos Cardinalis fieri est solitum, cum in extremis uerbis admonerentur turba, ut accepta gratiae memores, pro Romana Ecclesia, & summo Pontifice orarent, additum est; & pro Friderico Imperatore nostro, ut contra infideles, gentemque haeticam diuinum illi semper subsidium adsit. Haec fuit introitus sui, & noctis, dieique Natalis Domini celebritas.

Quarto post die in Consistorium ueniens, quod dari sibi ob publicam causam poposcerat, cum & Patres, & Germani Proceres quidam, & Regis Ungarorum Legati, & Cypri, & Venetorum frequentes adessent, in hunc modum per interpretem Lauentinum Praesulem locutus est. Iter hoc meum, summe Pontifex, ad reddendum Deo votum, libentius tamen ad salutem communem susceptum est. Nostri clades per hos annos à Turcis acceptas, & quae nunc imminet, uides. Egerunt Principes proximi, quod potuerunt. Curas eorum, & uigilias nouimus; non tam quidem illas felices, quam suo ministerio dignas. Meis

N 2 quo-

Ann. Sal.
1469.

quoque Conuentibus, quos cum Germanis Principibus eius rei causa plurimos habui, successus non fuit. Impedimentis assiduis vtrouique in cassum abiire consilia. Veni propterea ad te, vt quam salutis viam non cerno, si qua hic est, tuo iudicio videam. Christianorum summus es Pater. Primam hanc curam esse oportet, proximam meam. Consule in medium, & quid agendum sit; monstra. Ego, quæ suaseris, quæque ad rem censueris opportuna, accipiam, libensque iuuabo. Ad hæc Pontifex, cum Patribus communicato consilio (id certe, quod probatum non est) longa oratione, quæ ante se Pontifices, longiori, quæ ipse in eam diem egisset, sigillatim recensuit. Quod vero ad postulatum attinuit, nescire se dixit, quid amodò consuli posset: ita iam consilium omne exhaustum cognosceret. Rogare autem illum vicissim, vt si quid attulisset ipse ex Germanis prior proponeret. Dicente Casare, venisse se, non dandi, sed accipiendi consilij causa; Pontifice eadem iterante; in proximam ille aulam deliberaturus secessit, atque ibi horam pene continuam fuit. Reuersus cum Proceribus, & Legatis, qui secum in consilium ierant, obtemperasse se ait, neque in tanta consiliorum inopia melius inuenisse, quam vt Constantia, quæ Germaniæ ciuitas esset, Italiæ propinqua, Conuentus Principum indiceretur, ad quem, & ambo accederent, & reliquos omni diligentia conuocarent. Venturum eo, quantum crederet, Vngarorum Regem Matthiam, id, quod præsens Legatus eius sponderet. Hunc vero laborem ideo necessarium duci, quod quæ commune opus requirant, hæc & communi consilio administranda putentur. Non placuit Pontifici sententia. Ab exemplo præteritorum Conuentuum, hunc quoque inuilem futurum contendit. Deliberaturum se nihilominus amplius dixit, atque alio tempore responsurum. A meridie in noctem protracta iam consultatio erat. Itaque Consistorium, & Casarem simul dimisit. Dubitatum post hæc à plerisque est, qui pensitare hæc diligentius voluere, Casarisne, an Venetorum petendi Conuentus consilium fuerit. Etenim magna studio à Venetis res agebatur per studiosis tunc rerum Imperij. Qui fuisse Casaris arbitrabantur, cum nisi per Le-

gatos conuenerit, numquam Casar, quæsi-
tam aestimabant, non tam proficiendi spem, Sal. Ann.
1469.
quàm ostentandæ religionis occasionem: vt si quando maioribus ingruentibus malis, quærela populorum de Imperio, & Pontificatu essent, culpam omnem desertæ salutis reijcere in Sedem Apostolicam posset, amissamque vocante Mantuam Pio suam estimationem, vocato nunc Constantiam Paulo redimeret. Qui vero inuentum hoc Venetis ascribebant, procuratam per hanc speciem, priuatam eorum rem aiebant, non publicam. Videlicet, vt perlatam ad Turcos tanti Conuentus fama, terrore illis iniecto, vel pacem in suas leges conficerent, vel ad innouanda fœdera Italarum, Pontificem, quo absente tutiora essent domi omnia, incitarent. Quæ quidem nec ipsi petere, propter elationem vellent, nec præterire propter necessitatem possent. Igitur proximo post Consistorio, vocatis iterum ad Concilium Patribus, cum de responso sententiæ dictæ essent, censuit Pontifex, quacumque ratione Conuentus is peteretur, non videri è republica esse; quando, & præsens temporum conditio non postularet, & præteritorum exempla documento certissimo essent. Placuit quoque, ne veniente sapius in Senatum Casare, (id, quod sine grandi expectatione esse non poterat) studio rerum publicarum vincere Sedem Apostolicam videretur, quatuor ex Patribus ad eum in cubiculum mitti, qui decretum hoc nunciarent. Ij vero collocti diutius, cum missum iam esset Concilium, ad Pontificem rediere, summam hanc referentes. Placere nihilominus Casari conuentum monstratum, & Consistorium iterum quæri, in quo de hisce rebus agi amplius posset. Id vero cum triduo post permissum esset, conatus est populari magis oratione, quam graui argumenta Patrum diluere, quibus ratio habendi conuentus non fuerat approbata. Ad quæ omnia, etsi diceret Pontifex, ex Germanorum consuetudine, à Germano homine secum non agi, quorum ea lex sit, vt post decreta in consilijs, nil postulent ultra, eadem tamen ferme, quæ per Cardinales nunciata erant, recensuit, argumentisque inuicem collatis, sua propria vero esse ostendit. Orans itidem, vt quæ dicerentur, & fierent, pia voluntate acciperet, quando nec tepiditas vlla, nec metus, sed tota ipso-

Ann. Sal.
1670.

ipforum ratio à iudicio suo cogeret se, & Patres dissentire. Duo tamen communi animo sunt constituta: alterum, ut litteræ ad Principes utriusque nomine mitterentur, quibus illi ad Calendas Nouembris anni venientis, Legatos suos, Romam mittere rogentur, de ratione tuenda fidei cum Pontifice acturos: alterum, ut Venetis diutino Turcorum bello exhaustis, decima Clericorum, Hebræorum vicesima, & secularium trigesima in ditione sua concederentur; quales decreto Mantuani conuentus Pius olim Italis quibusque indixerat. Et hic quoque postulatum Cæsaris exitus fuit. Non multo post, cum totos Septemdecem dies Romæ fuisset, in Germaniam reuersus est. Multis eum interim Paulus, magnisque demeritis officijs est. Numquam cum processerunt, passus est, nisi ex aquo esse; plerumque autem dextera eius apprehensa. Bis quoque ad cubiculum suum descendit. Die, quæ Circumcisionem Domini præcessit, peracto Laterani sacro vespertino, ad veneranda Apostolorum Petri, & Pauli capita constituto prout, per quem ex aquo iretur, intra ferreos cancellos perduxit, & postri-

die ad Vaticanum rediens, albo equo falerato, & aurea veste donauit: volens videlicet, ut cum antea atratus Cæsar semper fuisset, solenni illa transmissione Imperatoris ornatu procederet. Ad pontem porro Adriani, eodem itinere cum Patrum Collegio substitit, spectauitque amplius horam continuam, Germanos innumeros, quos ille in eo loco equestri ordine vetustoritu donauit. Præterea gratias spirituales, easque gratuitas innumeras contulit. Victum sibi, & comitatu, qui sexcentorum amplius equitum fuit, largissimum præbuit. Abeuntem denique diuersis, duum millium aureorum muneribus est persecutus, & Præsules nonnullos ire secum ad usque Casenam iussit, qui totis Ecclesiæ oppidis ad impensam itineris, & diuersionum commoda necessaria imperarent. Quæ omnia eo munificentius studiosiusque collata sunt, quod notissimum erat toto eius Imperio, propugnatores eum fuisse Romanorum Pontificum, & nec abiisse umquam in impiorum consilia, quibus trans Alpina nationes, sine causa, sæpe, in sedem Apostolicam tumultuarentur.

Ann. Sal.
1670.

GEORGII REGIS BOHEMIAE OBITU. Ann. 1470.

CCXI.

Post nouem mensium obsidionem capta Spilberga, Mathias Olomucij ab ijs ordinibus, qui veterem religionem tenebāt, Rex Bohemiæ, & Marchio Morauia salutatur. Indè à Silesijs vocatus, primam Vratislauriam adit, totaque circa eam in ditionem recepta, in Morauiam reuersus, Victorinum, qui eo absente aliquid molitus erat, in oppidulo Vvesfale obsidet, qui loco non satis fidens, cum iterum fugam meditaretur, à prætoriana cohorte captus, in conspectum Regis adductus mortem deprecatur. Mathias verò bono esse animo iubet, si abiectis paternis documentis, ad semitam Romanæ rediret Ecclesiæ. Georgius audita filij captiuitate, præ dolore contabuit, nec longè post decessit, Anno 1670. Mathias cognito hostis interritu, ingemuisse dicitur; fortunam nè animi iacturam indoluerit, an dolorè ex arte simularit, nemo exploratum habuit: in prouinciam properandum esse censuit, ut cum Bohemis regalia instarent comitia, per legatos ipse coronam peteret, quamuis competitores sibi non defutu-

CCXII.
Victorini
obsidet.Georgij
obitus.

CCXIII.

ros cognosceret. Cuthnam conuenire Bohemi, ut ex more Regè eligerent. In comitia varij competitores descendebant: cum primis, Hungariæ ac Poloniæ Regum legati. Nec imperator ambitione carebat: & clam sibi honorem deferri exposcebat. Georgij Regis filij quasi hæreditario iure dignitatem sperabant. Mathias Legati ægrè auditi quum in Bohemos bellum gereret. Bohemiam ab Hungaria sine detrimento seniungi posse negabant. Mutuò adiuari, coulescere, sub Sigismundi, Alberti, & Ladislai temporibus visum erat. Mathiam si regali hac, et legitima electione decoretur, æternam libertatem, ac vectigalium omnium remissionem polliceri. Hæc orantibus legantis, mussitabant hæretici, cultum obducebant, quandoque orantem interpellabant, repulsa Mathias palàm data, numquam hostem ceruicibus præficiendum, clamantes. Sic Cæsaris legati, æquis parùm auribus auditi; neque initum fœdus, veteraque pacta subticuere, quibus Bohemos, deficiente regia prole, ad Australes principes confuge-

CCXIV.

Competitores pro
Corona
Bohemica.CCXV.
Mathias
exclusus a
regno Bo-
hemica.CCXVI.
Cæsar Bo-
hemica co-
ronam pe-
tit, nec au-
ditur.

re,

Ann. Sal.
1471.

re oportere asseuerabant: officij, dignitatis & pacta admonebant. Ad *Georgij* plerique filios, id potissimum hæretici, recurrendum censebant. Sed *victorini* casu deterriti, aduersus competitorum vires, parum in eo esse suspicantes præsidij, remissius agebant. Introducti demum fuere Poloni, qui grandia pollicebantur. *Casimirum* Regem, omnia Regni debita soluturum (quæ trecenta aureum nummum millia excedere dicebantur) Pontificem ipsis conciliaturum. Polonos gentiles, atque

CCXVII.
Vladislaus Polonus Rex Bohemia.

cognatos Bohemos, vti ex duobus fratribus oriundos: ita fraternis utroque animis inter sese melius, quam Bohemos cum Germanis, aut Hungaris coalituros, cum quibus neque animorum firma coniunctio, neque linguæ commercia intercederent. Plurima de *Vladislai* indole laudes congestere, vt Bohemos in admirationem traherent, & ad *Vladislaum* inclinarent. Igitur ad VII. Cal. Iunias, *Vladislaum* filium *Casimiri* Regis Poloniæ ætatis quindecim annorum, Bohemiæ

Ann. Sal.
1471.

Regem renunciant. Moritur hoc anno *Albertus Pius* Boiorum Dux, successores habuit *Sigismundum*, & *Ioannem* filios. Hunc pestilentia sustulit: Ille purpuræ quietem preferens, Principatum *Alberto* fratri cognomento *Sapienti* ultro tradidit & à publicis curis semotus cælebs prouexit ad Cal. Feb. Anni primi supra Millesimum quingentesimum.

CCXVIII.
Cæsar Vladislaus fauer.

Hæc Bohemis gerentibus, Ratisbonæ comitia coegerat *Fridericus* Imp. ad communem pacem. An Bohemorum electio rata esset habenda? disceptatum. Improbabat Pontifex vti ab hæreticis factam. Nè confirmaretur curabant *Mathie* legati, quia is puer à Pontifice electus esset, & sanguinis pretio pro Christiana Repub. in Turcas emissi, iam emeritus esset. Cæsaris verò exemplum sequuti proceres ad *Vladislaum* inclinarent, non sine indignatione Pontificis, & *Mathie* vindicta. Qui repulsa irri-

tatus, in Bohemos excaudit; & quamuis de Turcis nuncium accepisset in Sauro noua morientibus, nihil tamen de ultione remisit, sed è Morauia in Bohemiam irruens, totam incursionibus, & incendijs latè vastauit. Intestinis postea motibus Hungarorum, quos Strigoniensis, alijque Episcopi excitauerant, vt *Casimirum* *Casimiri* Poloni filium, *Vladislai* fratrem coronarent, reuocatus in patriam, proceres partim metu, partim promissis sibi reconciliauit. *Casimirus* exhausto ærario, vix à *Mathia* fugiendi spatium, corona abiecta impetrauit. Curauit postea per legatos *Sixtus IV.* qui Paulo II. in Pontificatu successerat, Reges Christianos ad concordiam reducere, & in Turcas armare. Urgebat idem consilium *Vssumcassanus* Rex Persarum, qui Asia ferè tota minori occupata, graui bello Turcas vexabat, quare Christianos adhortabatur, vti Græciam, milite exhaustam inuaderent. Cum Cæsare *Ma-*

CCXIX.
*Mathias Bohemiã populatur.*CCXX.
Casimirus filius Casimiri.

CCXXI.

1472.

thias

Ann. Sal. 1473. *Matthias* conuenerat, unde ipse aderat rei benè gerendæ, si cum Polono transigere uoluisset. Bellicosus tamen animus non ferebat sibi à Polonis ereptam Bohemiam, ab iisdem concitatos Hungaros. Pax cum Turcis, *Cassimiri* inopia, fortuna prospera ad vindictam offensum Regem excitabant. *Casimiro* offerente pacem, non ea sibi opus esse *Matthias* respondit; *uenturum se breui, & caluo reliquos crines euulsurum*. Anno sequenti, qui fuit 1473 non bis habito conuentu, tandem controuersia ad *Caroli Burgundionum* reguli, (aut *Ludouici* Regis Gallorum arbitrium reiecta. Exoptauerat *Carolus*) cuius sermo incidit) diu cum *Cæsare* habere colloquium: Augustæ Treuirorum eum conuenit, ubi *Maximiliano* filiam suâ *Mariam* despondit nuptias tamen celebrari negat, nisi prius eum Regem, ac Imperij legatum, & vicarium *Cæsar* renunciaret. Id si fieret, omnia se ab alijs Imperio erepta, armis recuperaturum. Tanta petitio *Friderico* improba videbatur, cui responderi haud posset, absque Principum consensu. Post longam disceptationem *Carolus Cæsa*rem Nonis Octob. ad prandium vocauit, tanto luxu instructum, ut Regum inuidiam excitaret, non sine offensa *Cæsaris*, nam *Caroli* affectatus splendor frugalem *Cæsaris* continentiam in contemptum adducebat. Geldriæ indè ducatu, ac prò alijs ditionibus imperio obnoxijis, fide *Cæsari* data, cum *Cæsarem* minimè repulsam daturum fideret postularis suis, subtellia in templo,

BELLVM IN CAROLVM BVRGVNDVM. Anno 1474.

Irritatus *Carolus* repulsa, quam Treuiris passus erat post debellatam Germaniam, Italiam ingredi parabat, ac cunctis deuictis gentibus, se Orbis dominum fore sperabat, vigilabat, uti sub honesta aliqua specie arma moueret in *Cæsarem*. Fortuna arrisit. Vocatus à *Ruberto Bauaro*, in *Vbios* mouet. *Coloni*am caduceatore præmissa, Episcopo ablata restitui, se Episcopatus protectorem iubet agnosci: insignia domus Burgundicæ ubique erigit. Nouesium (quod infra *Coloni*am ad quatuor miliaria situm) arctissima obsidione cingit, nihilq; diu noctuque omittit, ut ciuitate potiatur. Oppidani contra, animo, viribus fortes Deum, homines im-

soluunt, ac reliqua quæ ad celebrandam coronationem faciunt, parari iusserat. *Cæsar* uerò indignum hoc suæ inuicitati ducens, nec dato responso, in *Vbios* abiit, à *Coloniensibus* magno exceptus honore. *D. Hildebrand* Episcopus *Rupertus Bauarus*, & Canonici ob quædam oppidi pignori tradita. Canonici isto cū oppidum s' fœdere, *Hermannum Hassie Landgrauum* suarum rerum defensorem eligunt. Etique frater *Henricus* iam cum exercitu aduenerat, sed cum *Fridericum* adesse audivit, maiori cessit. *Rupertus* ad *Cæsarem* vocatus, non uenit ipse, sed per legatos respondit; sibi tutorem esse *Carolum Burgundum*, Canonici *Landgrauum*; ipsi componerent. *Cæsar* utroque ad concordiam hortatus, Augustam rediit. Ibi in Senatu *Fridericum* Palatinum *Cæci* filium, quia ab obitu *Ludouici Pij* fratris, tutelam gerens *Philippi* nepotis sui, regalia à *Cæsare* accipere neglexerat, proscripsit. Armiger erat, ille victorijs tumidus, nam tres simul principes, *Carolus Badensem*, *Georgium* eius fratrem *Mediomatricum Antistitem*, ac *Vdalricum Vvirtembergicum* vno die captos, ingenti pecunia multauerat. Hanc superbè agēs, *Ambergensium* Senatores duodecim, quod in uerba ipsius iurare nolissent, capite plecti iusserat. Venere quoq; *Polonorum* & *Bohemorum* legati, quibus confirmationem *Vladislai* promisit *Cæsar*, si interim de *Caroli Burgundi*, aut *Francorum* Regis arbitrio, in *Oppauiensis* conuentu decretum irritarent.

plorabant, ut hostem eluderent. Nec defuere focij. Nam *Colonienses* cum fœderatis, quindecim hominum millibus, in fœssa altera *Rheni* ripa nè quid in hostium castra importaretur, prohibentes, difficilem *Carolo* obsidionem reddebant.

Peiora etiam in *Heluetijs* passus est *Carolus*. Ditiones quidam ei *Sigismundus* Austriacus oppignorauerat: in quibus *Petrum Hagenbachium*, hominem superbum, crudelē præfecerat. Hoc subditos præter ius fasquē affligente, querelam tyrannidis apud *Sigismundum* detulere. Is suorum precibus motus pecuniam acceptam à *Carolo*, numerare paratus, ditiones pignori datas repetebat:

Ca-

Ann. S. l. 1474.

CCXXVI. *Dissidium Canon. lon. cū Rupertio Bauaro.*

CCXXVII.

1474.

CCXXVIII. *Cæsar proscribit Fridericum Palatinum.*

CCXXIX.

CCXXXI. *Sigismundus Austriacus mouet in Burgundum.*

Sal. Ann.
1475.

Heluetior
fedus.

Caroli tergiuersantibus præfectis, apud Basileenses deposuit. Heluetij conuentu Constantiæ indicto, cum *Sigismundo* fedus renouant: in societatem Basileam, Argentoratum, Columbariam, Selestadium adducunt, cum alijs quibusdam ciuitatibus, quibus tyrannus odio erat. Fædus hoc *Ludouicum* Gallorum Regem habere dicebatur auctorem. *Sigismundus* igitur *Hagenbachio* à Brisacensibus, (apud quos principem suum expectabat) carceribus dato, accepto Heluetio milite, omnes ditiones suas, pecunia non soluta, recepit; vbique eum populi vt patrem venerantes. Brisaci dein accusatus *Hagenbachius* ab ijs, quos iniuria affecerat, & conuictus pœnas capite luit. Eo facto irritati Burgundi, numero octo millium sunt gouiam ingressi, agros latè populantur, sexui non parcentes, nec atati. Ferretani ad trecentos in proximum Burgundorum agrum excurrentes, à prouincialibus cæsi; vix Sexta eorum pars domum redière.

1475.

CCXXXII.

Cæsar mo
net in Bur
gundum.

Interim *Fridericus* à Colonienfibus sæpè vocatus, veritus, nè *Carolus* pulcherrima Imperij parte potiretur, collecto milite, ad medium Ianuarij, in Vbios profectus, Lincium, quod *Caroli* tenebatur præsidio, obsidet; *Alberto Brandenburgico* Rimagum cum parte exercitus misso. Rimagenses, post octo dierum obsidionem, vitam pacti, se se dederunt, quorum bona à militibus direpta. Idem fecere Lincij. Cæsar circa Palmarum ferias ingressus, Iuliacensium principem, quòd *Carolo* studèret, ad se vocat; se excusantè, quòd viribus *Caroli* resistere non posset, iterum citat sub pœna priuationis omnium, quæ teneret sub imperio. Hoc nuncio accepto, venit protinùs, & Cæsari conciliatur. Curabat *Christiernus* Danorum Rex, cum *Io:* Saxonix principe, qui Roma redierat; ad pacem *Carolum* flectere, sed frustra, renuente *Carolo*. Elicurtum interim Burgundiæ oppidum obsidebant Heluetij, qui iam *Carolo* per litteras bellum indixerant. Nec eos auertere potuit Comes montis Rotundi, ex Sabaudix principibus, qui *Carolo* militabat, licet cum valido exercitu eos esset aggressus; imò ab ipsis in fugam actus, mille octingentos ex suis amisit nullo eorum incommodo.

CC.
XXXIII.

Ludouicus quoque Gallorum Rex, ab obsi-

dionis Nouesianæ initio, viginti millia militum in hoc bellum se missurum promiserat, quamprimùm Coloniam venisset Cæsar. Instante itaque *Friderico* vt pacta mitterentur auxilia, spem verbis fouebat Gallus, clam tamèn à *Carolo* pacem poscebat, vel inducias, nè cum Anglo sociaretur Burgundus, & belli molles in Galliam incumberet. Misso itaque ad Cæsarem legato *Terclino*, moras excusat, auxilia confirmat, iam alibi *Carolo* intulisse arma gloriatur, pacem nè faciat, suadet, sed ditiones; quæ ad Germaniam pertinent, occupet; idem se de Burgundia, Flandria, quæ Gallici iuris essent, facturum.

Cæsar verò cognita Galli fraude, eleganti apologo legatum elusit. *Tres olim iuucnes* (inquit) in caupona probè pacti, cum æs non haberent, promittunt hospiti, vrsùm se se vicinos euastantem agros, occifuros cuius pelle diuendita, symbolum persoluturos. Egressi obuium habuère vrsùm, sed territi arripuère fugam; quorum vnus in arborem vicinam conscendit, alter in oppidum, tertius cæteris tardior in terram prouolutus, retento halitu se mortuum fingit. Vrsus ori, auribus, naribus admoto rictu, cadauer esse credens, recedit. Metu deposito, domum redeunt. Qui in arbore erat socium per iocum rogat; quid illi vrsus in aurem dixerit. *Mouit* (respondit) nè pellem cuiusquam fera vendamus imposturum, priusquam capiamus. Ita Gallus cum *Caroli* inhiaret ditionibus, militem verò nullum mitteret ad commune periculum: sed inter litigantes, quorum fouebat dissidia, gaudere speraret. Timebat *Carolo* *Eduardum* iungi Anglorum Regem, quorum fœdus anxie formidabat.

Fridericum itaque Nouesium versùs ducentem, sequebantur Colonienfes mille quingenti, vno omnes vestitu, albo ac rubro induti. Venère in castra *Henricus Scuarzemburgicus* Episcopus Monaster: cum Saxonibus, & Thuringis, ad sexdecim hominum millia: *Christophorus* Marchio Badensis: *Henricus* princeps Hassorum: *Adolphus* Magontinus: *Ioannes* Treuir Electores: *Guillelmus* Aichstetensis, *Matthias* Spirensis, *Reinhardus* Vangionum episcopi; *Sigismundus* Austriacus, *Ludouicus Albertus*, & *Frideri-*

Ann. Sal.
1475.
Ludouicus Rex
Gallorum
fedus per
in Ca-
rolum.

CC.
XXXIV.
Gallum
deludit
Cæsar.

CC.
XXXV.
Cæsar mo
net in Ca-
rolum.

Ann. Sal. 1475. *cus* Bauari, *Ernestus* Saxo, *Albertus* Brandenburgicus, *Voldemarus Anhaltinus* principes Octoginta hominum millia fuisse dicunt in castris. Milite inferior erat Burgundus, non tamen animo, sed quasi ferox nec obsidionem remittebat, nec bellum detrectabat. Relictis, qui vrgerent obsessos, & suppetias ferentem prohiberent, reliquos in pugnam educit. Hastatis præerat Comes *Chimanius*. Peditibus *Guido Himbercurtius* comes Meganus. Non. Cal. Iunij inicitur pugna. Cæpère Itali bellicis tormentis Cæsaris castra vexare. *Monasteriensis* licet cognatione attingeret *Carolus*, cum Colonienfibus strenuè rem Cæsaris gerens, aduolauit in hostem: vtrinque pugnatum fortiter, non tamen aperto Marte. Decimo Cal. *Carolus* iterum eductis copijs, vt Cæsarem ad pugnam eliceret, recessum simulat, vbi Cæsarianos insequi videt, conuersis ordinibus, hostem aggreditur, vrget, inclinare cogit. Iam cecidissent, ni *Monasteriensis* Vestphalorum equitatu fortissimo impetum sustinisset, quoad cæteri Germani aciem instruerent. *Brandenburgicum* laudant, cuius gesta hac die præfulgent. Nox prælium diremit, vtroque morte latè grassante. Postero die, de summa rei iam sperabatur certandum. Miles in Procinctu erat, cum *Alexander* Foroliuiensis Episcopus, Pontificis per Germaniam legatus, trium dierum inducias ab vtroque impetrauit: dein in colloquium venientes Cæsar, & *Carolus* paci studentes, is quia à Gallorum Rege sibi bellum parari; à *Renato* verò ac Heluetijs iam geri; à Lotharingo indictum cogitaret. *Fridericus* autem sua natura à bello abhorreret, & Galli societatem *Caroli* affinitati postponeret. Pax itaque inicitur & *Ruperti* controuersia Pontifici remissa, Nouesium interim Legato fideicommittitur. Pax ea est conditione inicitur, vt *Maria* filia *Caroli* nuberet *Maximiliano* cum omnibus hæreditarijs prouincijs, si nulla alia prole auctus moreretur. Burgundus in Italiam Romano Imperio reluctantem tenderet: quam si subiugaret, à Cæsare Rex Italiæ appellaretur. Displicuit Gallo coniugium, nihilque non au-

Tom. VII.

ro, & ferro attentauit, vt filio suo nuptias illas conciliaret, etiam post inita cum *Maximiliano* sponsalia. In fœdere non inclusi Heluetij, *Sigismundus*, nec princeps *Renatus*. Hinc orta contentione inter vtriusque peditatum, vtra pars prior campo excederet. Colonienfes quoque naues aliquot *Caroli* onerarias abduxerant: hinc *Carolo* abire nolenti, nisi ablata restituerentur, cum iussisset Cæsar restitui, abiit in Brabantiam *Carolus*; in Bauariam *Fridericus* cum *Maximiliano* filio, *Sigismundo* Austrio, *Alberto* Brandenburgico, ac omnibus ferè reliquis Imperij principibus ad nuptias, quas habuit *Georgius Ludouici Diuitis* filius, cum *Heduike* Casimiri Poloni filia. Huius nuptias sæpè à *Matthia Coruino* petitas distulit Cæsar, & ab *Elisabetha* vxore (ad cuius nutum *Casimirus* regebat) *Mathias* spretus *Beatricem* duxit *Ferdinandi* Neapolitani Regis filiam, latini idiomatis gnaram, atque eruditam. *Heduike* *Casimirus* parens vnà cum regina matre *Polniam* vsquè deduxit. Indè commendatam *Calisensi*, & *Leneciensi* Palatinis, cum nobilissimo septingentorum, quà virorum, quà matronarum ac virginum comitatu, in Bauariam dimisit. Aduenienti non modò sponsus cum amicis Principibus, sed & *Fridericus* Cæsar obuiam prodiere. Post augustissimam nuptiarum pompam Hastiludium celebratur. In hoc *Lublinensis* dynasta, sponsam honoris causa ex Polonia secutus vasto ac mirè robusto corpore, Germanicæ nobilitatis palæstras velut puerorum ludicra irridebat, ausus quemcumque ex omni equestri ordine, vel Principem ad singulare certamen prouocare. Mille aureos pactus ei, qui victor euaderet. Re vera nemo erat qui giganteam molem hominis numquàm antea visi expendens; sine horrore de pugna cogitaret.

Irascebantur tamen omnes probrosæ prouocationi. Cæsar ægrè ferebat contemptum nominis Germanici. Eius voce excitatus Dux *Christophorus Alberti Bauari* frater, intrepidè conditionem accepit certaminis. Condicta die proditur in-

O are-

Ann. Sal.
1475.CC.
XXXVI.
Caro us
pugnam
offert.Acies Car-
oli cum
Cæsare.CC.
XXXVII.
Paxi inter
Cæsarem
& Caro-
lum.CC.
XXXVIII.CC.
XXXIX.
Georgius
filius Lu-
douidinis
duci He-
duigem.CCXL.
N. p.
Mathias
cum Be-
atrice Nea-
pol.CCXLI.
Lublinen-
sis fassus.CCLXII.
Certamen
equestre
Christo-
phori Bauari.

Sal. Ann.
1475.

arenam . Ibi contra leges Agonales *Lublinus* subiectis locis ephippio adstrinxerat , nè qua vi posset in terram excuti ; quod cum comperisset *Christophorus* , vt erat caphractus , equo desiliens , idem à *Lublinio* exigat , velut pugnae praeludium . Is tergiuersando , risum mouebat . Tandem cum diutius fraudem sine ignominia non posset tegere , lora iubet praefecari , seque ex equo deponi , sed subsannantium omnium exceptus cachinnis . *Christophorus* fat praesulum inquit , facili saltu , se rursus librat in equum , iubetque . *Lublinum* hoc ipsum imitari . Sed is minimè potuit ; vnde à pluribus aegre in equum repositus . Signo concurrenti ex lege dato ,

Christophorus aduersarij lanceam illesus , & equo firmus excipiens , suam tanta destertate in *Lublinij* pectus impingit , vt is in terram effusus , venis impetu ruptis , sanguinem vomeret : Vitam protraxit ad triduum . *Christophorus* suo tempore omnium fortior , & agilior (nam & hodie visitur in Monacensi propylæo Silex trecentarum Sexaginta quatuor librarum , quem ille sublatum facile iactabat ad multos passus . Fixi sunt in pariete clauis altitudinis pedum duodenum , quibus ostenditur , quousque *Christophorus* se soleret in aerem saltu librare) ex duello saluus rediens , fausta acclamatione , vindex Germanæ gloriæ ab ipsomet Cæsare est exceptus .

Ann. Sal.
1475.

B E L L V M C A R O L I I N H E L V E T I O S .

Anno 1475.

ARma in *Carolus* gerente *Friderico* : quieuerat *Mathias* Rex Hungarorum , etsi in Bohemos , ac Polonos infestum gereret animum , quia à Turcis bellum imminebat , inducias ad triennium fecit , sed parùm sanctè seruauit . *Mathias* namque quietis impatiens , *Petro Comorosio* , quod *Casimirum* filium ad se recepisset , Septem arces ad Silesiæ fines sitas ademit , nec Morauiam infestare desijt . *Carolus* interim arma in *Renatum* Lotharingiæ principem vertens , Nanceio ciuitate expugnata , tota eum provincia excedere , & solum vertere coegit , adeo vt Heluetij aliquandiu nesciuerint , vbi terrarum lateret . Stabant prò *Carolo* Anglorum Rex , Dux Mediolani ; non propterea animo deficientes Heluetij , in Sequanis Pontecinum , Blamontium , in Allobrogum finibus Paterniacum , Romontium , Estauiam , Moretum , Ebrodunum , vi vel deditioe cæperant . Anno porrò ineunte Septuagesimo sexto , Heluetios adorsus *Carolus* , Granseiam , sub monte Iura ad lacum , primò expugnat , milites deditioe facta , miserè omnes aut suspensi , aut submersi perière . Indè abiens *Carolus* , obuios Heluetios habuit , qui suis auxilio missi , serò aduenerant . Sublato clamore , pugna conferitur , Burgun-

di fusi , fugatique milites non paucos , & diuitem amiserunt suppellectilem , cuius precium plerique ignorabant . Hi annona , bellicis tormentis , opibus ditati Granseiam properant , qua recepta , socios sepulturæ tradunt . *Carolus* reparato exercitu , Moretum aggreditur , vbi mille praesidiarij acriter se defendebant . In suppetias obsessorum accurrunt Heluetij , cum Argentoratensibus , & Basileensibus fœderatis ; iunguntur equites *Sigismundi* quos ducebat *Henricus* Comes Goritiensis , & *Renatus* Lotharingius , qui *Ludouici* Gallorum Regis frustratus auxilio , arma Heluetiorum sequebatur . Cruentum conferitur praelium , in quo Burgundi suis ipsi iterum implicati tormentis ad triginta hominum millia perière , *Carolus* vix fuga euasit . *Romontius* ab altera oppidi parte oppugnationi intentus , de sociorum periculo ignarus , cum stragem cognouit , machinis in mœnia explosis , & ipse fuga salutem quaesuit . *Carolo* in Sequanas profecto , paucis diebus oppida omnia recuperarunt Heluetij , quæ *Renato* donauere ; Nanceio post tertium obsidionis mensem , in suam potestatem redacto . *Carolus* rerum vices aegre ferens , nouo delecto milite , ipsa hieme Lotharingiam ingressus , Nanceium iterum obli-

Vincimur.

CCXLIV
Carolus
mouet in
Renatum
Lotharin-
sum.

CCXLV.

CCLXVII.
Carolus
Nanceium
obsidet.

Ann. Sal.
1477.

obsidet. Tentauit succurrere *Renatus*, sed viribus impar, retrocessit, vicinos excitaturus Heluetios. Erant apud *Carolum*, qui obsidionem diferendam suaderent, cum fata instarent, consilij tenax, & turgidus sana spernebat consilia. Fiebant interdum leues velitationes, donec *Renatus* cum Heluetijs, aliorumque foederatorum adueniens auxilijs, Cæli carnifex *Carolo* mortem tulit. Recta itaque ad *Caroli* castra ducens, quæ cum ab ea parte, fossa factis profunda, munita offendisset, per quendam circulum irrumpens, ducibus quatuor Heluetijs domo extorribus, eum castrorum locum inuasit, vbi bellicæ machinæ positæ erant. Atrox pugna committitur, in qua copijs omnibus exutus

CC.
XLVIII.
Cædes *Caroli*.

Carolus, tribus confossus vulneribus cecidit, non sine prodicione *Nicolai CampoBassai* Neapolitani, qui cum ab initio Lotaringicam expeditionem dissuaderet, colapho percussus à *Carolo*, ira dissimulata, nunc instigante vindicta, cum suis adhostes transfugit. Nonis Ianuarij, Anno 1477. cæsus occubuit, sic vrgente Fato, vel Fata vrgente *Caroli* superbia, qui dum omnibus mortem intentat, sibi adcelaret. Vxores tres habuit, *Catharinam* filiam *Caroli VII.* Francorum Regis: *Elisabetham* Borboniam, & *Margaritam* Eboracensem, Eduardi Anglorum Regis Sororem. ex *Elisabetha* suscepit *Mariam* coniugem *Maximiliani* Imperatoris.

Ann. Sal.
1477.

BELLVM IN MATHIAM HVNGAR. REGEM. Anno 1477.

CC.
XLXIX.
Bellum
causæ
a sacultra.

Vestra diffidia; quàm Christianæ damnosa fidei, attendite Principes. Vnde Turcarum excreuerit tanta potentia, quæ iam formidabilis non timet hominem, *Mathiæ & Friderici* dico discordiam. Hæc sola Hungarum à Turcarum bello reuocauit. Tueri potiùs, quàm inuadere Turcas simultas hæc mentem eius incendit. Sat habuit, si in posterum eorum incursions inhiberet. Cur verò alternis peterentur armis Cæsar & Rex? sæpè *Mathias* dicere solebat, neminem præter se, Imperatoremque futurum, qui intimam belli causam agnosceret, quod sibi cum Cæsare intercessit. Plurimæ adducuntur: Odium pro corona coniectant, quandò Cæsar, qui ambitiosè regnum anhelabat, sex annos *Mathiæ* coronam negarat; vindictam ex eo repetens quòd adolescentem procum, & victorem habuisset in petitione regni Hungarorum II. Quandò *Mathias* à catholicis Rex Bohemiæ electus, à Pontifice confirmatus, & præelectus, Imperatoris obrectatione non caruit. Porro etiam post *Georgij* Regis excessum, cum apud hæreticos de futuro Rege ageretur, enixè laborasse *Fridericum*, vt *Casimiro* Polono electo, adepti iam regni titulo spoliaretur *Mathias*. Egrè patiente *Friderico*, Coruinis vires ampliati. Quin mili-

Tom. VII.

te in Hungariæ fines excurrere Germano, vel Cæsarem dicunt conspirasse, vel minimè prohibuisse. Comminiscuntur & eam, Imperatoris filiam, vel consanguineam postulasse in coniugem *Mathiam*: Cæsarem, quasi hominis aspernatum humilitatem, non modò hunc recusasse generum, sed per contemptum nescio quid insolentiùs respondisse. Causantur etiam, absente *Friderico*, & Romæ agente, in Austria *PaumKircherum* cum alijs proceribus in Cæsarem molientes, auctorem habuisse *Mathiam*, quem defensores in nouitate elegerant. Qua ab infamia *Mathiam* eximere conatur *Bonfinius*, quia si quid ipse in Imperatorem moliri voluisset, non spreuisset Viennenses, quum obsessum in arce Cæsarem, vnà cum vrbe dedere voluere. Eam credo potissimam: factiosos regulos, qui in finibus oppida, vicos tenebant, odia accendebant vtrique vt grassarentur in turbido. Accedebat morum dissimilitudo; æmulatio, & odium inter Hungaros, & Germanos. *Mathias* gloriæ cupidus; *Fridericus* pacis amator. Huic calliditas illi Mars apertus, in diuersa trahebat. Vitia comitabantur virtutem, quæ memorare non duco ob comparationem deterrimam. Par cum vtrinque religio esset par quoque; astronomorū vexabat superstitio. Inter duos Imperatores

CCL.
Vita *Cæsaris*, & *Mathiæ*.

O 2 Cor.

Ann. Sal. *Corvinus* medius, de Turca iam victor, iterum in huc multum proficere non sperabat: quando Turca terra, marique plurimum possent: non inuitus ad alterum Imperatorem arma conuertit, inque plus posse fidebat, quam iste minus virium haberet; neque latebat eum, quantum sibi laudis, ac nominis inueniret, si cum utroque Caesare gloriosè pugnasset. Augebat huiusce belli libidinem Austria pulchritudo, ciuitatum frequentia, quam deliciarum domum & voluptatis officinam humanæ esse senserat. Viennenses illecebræ nondum mente exciderant, à quibus quandoque victum feruentiore iam ætate se nouerat. Hungariæ rusticitatem ciuitatum inopia laborantis, partem bello Austria refarcire cogitabat. Arma priusquam tamen inferret, Senatum vocauit, in quo variè hinc inde dubitatum. *Stephanus Bator* vir maximæ nobilitatis, auctoritatis summæ, & spectatæ virtutis, rogatus à Rege sententiam dicere, licet inuitus, ita tandem differruit, teste *Bonfinio*. *Silentium hodierno die, patres, mihi indixeram, ne qua re inuictissimi principis nostri voluntatem fortasse ledcrem: cuius animum amplificandi regni, & comparanda immortalitatis gratia, belli cupidissimum esse nouimus. Sed cum dicendi libertatem, præ modestia & probitate sua, senatui nunquam abrogauit, meque sententiam dicere iussit: ingenuè, quod de Repub. sentio, dicam: & cum regalis veniæ præfatione, de regni utilitate disputabo. Quicumque pacem habere potest, cur bellum graue, prophanum & æternum quod erat, haud facillè dixerim: quando declinanda sunt bella potius, quam prouocanda. Alemannorum iniurias diu passi sumus, & quandoque grauius vlti: nunc amicos, nunc dissimulatos hostes habuimus: inter infirmam pacem, & breue bellum tempus traduximus. Quid est cur posthac pari arte, veluti antea, perpeti nequeamus? Cum Turcis, cum hæreticis iure bella gessimus: quia ius diuinum & humanum, item ipsa necessitas adegit: ne cum prophana impiæque gente consentire videremur: æquissimum ferè semper cum his nobis Martem habuimus, quando pro aris & focis, pro dijs, & Christiana Repub. pugnabamus, nunc, si cum Alemannis bellum iniuerimus, qua cum gente dicite, dicite, inquam, patres conscripti: nempe cum vicinis & Christianis optimis dimicabimus, quos anti-*

qua vicinitas, quæ cognationis esse loco solet, & ipsa religio, catholicaque fides, sat nobis conciliasse debet. Nouis, inquit, iniurijs quotidie nos afficiunt, nouas indies Ungaris insidias intendunt, nouos quoque dolos excudunt: sat erit, pro arbitrato nostro par pari referre: nunc propulsare iniurias, nunc vlcisci, beneficio quandoque hostem vincere, non vtile. Si vicinorum errata pati non possumus, quoniam pacto externorum tolerabimus? nec minus quidem laudis promeretur ille, qui pati sciet, quam, qui vlcisci, multa toleranda sunt, simulanda & dissimulanda quoque multa: non parum quidem fructus affert, adhibita in loco patientia. Supputemus iniurias, connumeremus & commoda, nos quoque illis quandoque fuimus iniurijs: grauiores fortasse intercedunt regiæ Maiestati cum Imperatore causæ: quæ cum nos lateant, æquam proferre non possumus in suscipiendo bello sententiam. Illud sat nobis compertum habeamus, nil ab ea temerè fieri posse, in manu eius pax & bellum, nos eius ductum auspiciæque sectabimur. Si autem fortè cum Noricis aut Australibus certandum est, quis animum pro Christo assidue militantem, in Christi gregem obuertere poterit? Si fratres omnes in Christo sumus, quis fraterno cruore manus fœdare ausit? Non Alemannicum, sed fraternum erit hoc bellum. Quot proceres, quot ciues, quot nobiles sunt utrinque sic mutuis affinitatibus necessitudinibusque coniuncti, ut inuito bello, intestinum Martem exercere cogantur? quæ ciuitas nobis est, quam Alemannica natio non complebit? non institutis artibusque politicis excoluerit, non domibus, & superbis edificijs exornarit? nullum oppidum, nullus pagus est, quem Alemannus non incolat. Utinam potius falsò quam verò id possem dicere, Ungariam eiectis Alemannis nihil esse futuram. Esto belli causa iustissima, utilis & necessaria: Num, quibus cum nobis agendum sit, considerare debemus? Cum Romano Imperatore res erit, qui plus Augustali authoritate, quam nos viribus, potest: cum Germania, omnium gentium profectò fœcundissima, magistra belli, & diuersarum artium parente: quam per tot annos populus Romanus etiam multo sanguine vix domitare potuit. Vbi Cæsar, vbi Augustus adhuc à Quintilio Varo gemebundus cæsas ad internitionem legiones repetit? cum Australibus, quibus immensæ opes, indomita su-

Ann. Sal.
1477.

CCLI.
Stephani
Bathori
oratio.

Decad. 4.
lib. 4. Rer.
Hungar.

Ann. Sal.
1477. perbia, ingenium varium, & fallax, auidum nouitatis, & assiduo bello exercitatum: præterea in muniendis protegendisque oppidis usque adeò edoctum, ut nihil sine magna cade, vi capi possit. Accedit frequentia ciuitatum, & castellorum natura, & quauis arte munitissimorum, ubi ne passus quidem sine cruore parari potest. Quis Hamburgum? quis Viennam quis Neapolim Augustam expugnarit? nempe nemo, nisi qui gentis suæ intempestiuum dirumque sepulchrum parare perrexit. Esto, profligemus Cæsarem, & Austria potiamur; quid tandem fecimus? æternum Martis ludum edemus: bellum de bello seremus: decies in die fusus Cæsar, decies magnos exercitus reparabit. Hydra, mihi credite, Hercules est Austria: cæso vno capite, septena resurgent, finitimos etiam nobis undique irritabit. Lupum auribus tenere difficile: quineciam si illa nobis hodie sine negotio deditio fecerit, & sese in nostram ditio- nem aßeruerit: profectò pro retinenda quotannis multo plus pecuniarum & sanguinis erogabimus, quàm etiam quadrupla eius annua vectigalia patiantur. Si totidem sumptus, quot paranda illa postulat, in Turcos effuderimus, quod iustum & fas est, imò quod pientissimum: nimirum totam triennio Europam à prophani hostis manibus vindicabimus. Insuper & illud mihi nunc succurrit, quod reuerentiam prohibet: quamuis libertas animi, & principis indulgentia patiantur. Quid igitur faciam? dicamne, quod futurum auguror? Dicam inquam, rex inclyte, dicam, & bona tua venia. Si Austria potieris, quando nihil virtuti fortunaque Coruinæ obstare potest: mihi crede, rarò, heu nimis rarò te tua videbit Vngaria, ea tanquam vidua deseretur, & frequentabitur Austria, hæc exhaurietur, & illa ditabitur: vectigalia nostra vorax absument Austria. Utinam me vanum audiatis augurem, nostrum dominum, ac regem Austriales eripient. Quas ob res Alemannis bellum indicendum esse non censeo, cum propter ea quæ diximus: tum, ne apud Christianos potentatus Vngari, catholice fidei, æterni vindices, infames habeantur. Nolite quæso calamitosum & æternale bellum nunc inire, ac intempestiuum iuuentuti vestræ parare sepulchrum. Ego de me hoc habeo polliceri, nunquam aduersus optimos Christianos arma sumpturum. Animam creatori Deo debeo, Mat-

thiæ corpus, si in Alemannos castra moueritis, ad Turcos me conuertam: & meorum exem- *Ann. Sal.*
1477. plo, ibi pro Deo, pro Matthia, pro me denique ipso, haud incommodè animam effundam.

Stephani oratio Pontifices omnes ita de- uinxit, ut apertè contra bellum pronuntia- rent. Contra proceres belli cupidi, & gloriæ auidi magna ex parte aliter sentiebant. Spes lucri, inclinatio Regis ad Martis emolumenta, vel damna trahebant. Cum de Stephani sententia per subfella miffaretur. Paulus Chinisus, iubente Rege, verba fecit. Super- uacaneum est, patres conscripti, non solùm de suscipiendo bello, verumetiam de quaque re gra- uissima ante Maiestatem regiam proferre sen- tentiam, latent enim nos multe causæ, quas illa tantùm nouit: & explorata satis est sapien- tia, altitudoque consilij, nobis potius silentium quàm orationem indicit: diuus eius pruden- tiam, probitatem, & fortunam diu experti no- uimus. Clementia principis liberè nos loqui iu- bet: sed ista libertas nihil eius consilio adycit, supra humani vires ipse sapit ingenij. Ego ta- men, quando parendum est, dicam quod sen- tio: & hanc senatoria militari libertate com- muniã. Cùm (proceres) nunc veteres Cæsaris iniurias, sacræ coronæ redemptionem, obliga- tionem illam infaustram, imò iugum, præte- rea abnegata regi stipendia, quotidianasque in- sidias & incursum mecum reputo, equitem nul- lo modo ab ineundo bello mentem reuocare pos- sum, si, uti Barthor appositè, diserteque locutus est, hoc honestè bellum declinare possemus, ocium potius, quàm formidolosum hoc negotium opta- rem. Sed usque adeò necessitate urgemur, ut nostros fortasse nisi nostri dissimiles fieri patia- mur, nullo id iure euitare possimus. Diuina Cæsar insignia nostrorum regnum, præter æquum & fas, venalia fecit. Quintiam si tanti apud alios censerentur, iam diu in auctione, in fo- ro Christiane Reipub. posuisset. Utinam hoc Cæsareæ sat fuisset auaritiæ. Nos, & poste- ritatem nostram, per iniquam violentamque obligationem in seruitutem asseruit, ius alieni regni sibi vindicare non puduit. Nomen ditio- nis Vngariæ usurpauit, qua non alio modo quam umbratili Romanorum imperio potitur. Quine- tiam, si in sua potestate iaceremus, sub hasta, mihi credite, veniremus. Omittantur ista, quan- do tolerari queunt: quis ab assiduis ultra insi- dijs

Sal. Ann.
1477.

dis se tueri poterit? malo quotidie dolo petimur. Nunc hunc, nunc illum, in nos hostem irritat. Sedula sub alieno nomine nobis infert incommoda, & quandoque impudentius regni fines inuadit, & vastat assidue: nunc subornatas copias immittit: querentibus legatis, bona tantum verba dantur. Quare non emplemate, sed gladio recidendus est iste morbus: nec amplius in nostram nostrorumque perniciem alendus. Ioannis Archiepiscopi Strigoniensis fugam non aduertitis? quid in nos quotidie Caesar molitur, non attenditis? illum socijs carere putatis? O nos cecos, & imprudentes: in medio senatu hostem habebamus, imò principem senatus, ac regni primatem, & non intelleximus? Patiamur igitur hæc omnia, quousque ad unum omnes Casarea arte ruamus. Proinde postquam aliquantisper à bellorum multitudine respirauimus, nullumque bellum superest nisi quod nobis cum Turcis hæreditarium est, à quo non solum induciæ, sed pax quoque quotidie postulatur, suscipiendam forti animo cum Friderico hanc expeditionem esse puto. Excutate quæso (proceres) iugum è ceruicibus: & obligationem illam illiquè olim initam, æquo Marte rescindite, vos, posterisque vestros, vobis vindicate: donec iniuriarum finem ille non fecerit, & ius illud non remiserit, quo nos obstrinxit, ne à bello unquam supersedete: non obstabunt, mihi credite, munita oppida, Germanæ acies, & obstrepitantes æneis fabricis cohortes. Hostem longè maiorem etiam cum magna gloria passus sumus, & quotidie patimur: nouimus Australia olim roborata, & fortunam nostri principis inuictissimi non ignoramus: Pannonicas vires quotidie periclitamur: non belli difficultas, non longitudo deterret. Mihi certum est, domi forisque, siue fas, siue nefas rex auspicietur, imperium suum ubique gentium forti animo sequi. Quanquam igitur me iniuriarum memoria ad hoc bellum hortatur: tamen omnia principis nostri sententiæ potestatiq; committenda esse iudico: siue pacem, siue bellum mentis illa diuinitas auspicietur, eius, quæso, ardentes ductum auspiciæque sectemur.

Pauli laudata sententia ab ijs, qui bellum affectabant, nullo in eo discrepante, quòd res Regis committeretur arbitrio. Archiepiscopi Ioannis facta mentio, qui cum vniuersis facultatibus aufugerat, & principatum

apud Regem obtinebat, in Cæsarem nimis animos omnium irritauit. Rogatus Rex proferre sententiam, ita differuit Testor (inquit) Deum hominumque fidem, vestramque in primis (antistites, commilitonesque mei) Matthiam vestrum à regni principio, quod beneficio vestro acceperam, nihil intensius diligentiusque curasse, quàm Imperatorem, vestrum Imperium anhelantem, quocumque possem officio conciliare. Legationum frequentiam nouistis, intellectam principis auaritiam, uti sacram recuperaremus coronam, quam tot annos vobis abnegarat, multo sanè auro compleui. Ne sat quidem illud erat, me ad breue tempus interiturum ratus, ut regni successionem sibi vindicare voluit, ac inanem regni titulum usurpauit: ne corona sacrosancta careremus, iniquam illam conditionem accipere imperiosa necessitas adiecit. Dimitto vetera, aliaque permulta. Utinam etiam cum misera conditione quietè viuere licuisset. Me, ut nostis, adoptauit, frequentauit quandoque patris curiam inuitatus: & quacumque potui pietate, reuerentiaque parentis Maiestatem ipse foui: quid in me officia quæque præstantem moliri cæperit, ipse nouit. Ad Bohemicum cum summo Pontifice me bellum impulit: auxilia ampla, & unius anni Australis Prouinciæ vectigalia in belli adminiculum pollicitus, nihil expendit: in regis Bohemici electione, & in re quaque ubi de dignitate nostra actum sit, quantum profuerit, filioque fauerit, utriusque scimus. Quotidianas iniurias, ac iniquas regni vastationes vos ipsi spectatis. Nec legationes assidue, nec literæ, nec verba profunt: nec adhibita Christianorum principum patrocinia, quæ ab hac ipsum impietate reuocarent, quicquam proficere potuere. Neque tam graues iniurias, ne dicam vitæ periculum, tam diu tolerassem, nisi impij notam filij reformidassem, & hæc in vestra detrimenta verterentur. Quanquam inuitus ad arma trahor: hoc tamen bellum, mihi credite, declinare non possum. Vos autem estote bono animo, ac in primis iusticiæ vestræ, deinde fidei, diligentia, fortunæque nostræ bene confidite. Quid Archiepiscopi fuga portendat, quem tot honoribus exornauit, ac loco fratris habui, considerate, illa conscientia rerum bene gestarum, & præstita ubique patri pietatis officia bene sperare iubent. Proinde bellum æquis mecum nu-

Ann. Sal.
1477.

CCLIII.

Ann. Sal.
1477.

minibus audacter accipite, comilitones: hic spe-
Etatam fidem & virtutem ostendite. Id hodie
vobis Matthias obstinatè pollicetur, & affir-
mat, se non modò ulturum iniurias, & dam-
na repensurum: sed iniquam quoque conditio-
nem illam obligationis, æquissimo Marte re-
scissurum: aut si id non dabitur, vectigales
vobis Cæsaris prouincias omnino facturum.

CCLIV.
Astra cõ-
sulit Ma-
thias: mo-
uet in Au-
striam.

Tanti Regis illecebris confirmati, ad bel-
lum intendunt. Priusquàm castra moueret,
astra consulit, & expeditionis, more suo,
captauit auspicia: diuinam hinc volunta-
tem, faultamque horam elicere nitebatur.
Postquàm omnia sibi tuta fore sensit, comite
Beatrice ex Buda castra mouit. Duplex tum
ardor eum inceserat: alter legitimæ Veneris,
Martis alter. Nè Mithridati quidem Hypsi-
crateam; quæ numquàm eum in bello defe-
ruit: neque Pompeio in ciuili perturbatione
Corneliam tam gratam fuisse, quàm hanc
Mathiæ dicunt. Primis annis nullam noctem
sinè Beatrice transegit. Antequàm Iaurinum
perueniret per fœcilem Cæsari bellum indi-
xit sequenti formula. *Cùm, Cæsar, præter
æquum et fas initam toties nobiscum pacem sol-
ueris, & ieta sæpe fœdera violaueris, nul-
laque promissa præstiteris: quin & malo sæpis-
simè dolo lesa concordia nostrum agrum, pagos
& oppida hostiliter inuaseris: Nos Matthias
rex Vngariæ, ceterique Pontifices, reguli, opti-
matesque, iustum tibi bellum indicimus: &
Iesum Christum opt. max. diuam genitricem,
peculiare Vngariæ numen, ceterosque Deos pa-
trios, violata iusticiæ, ac lesa pacis, & inex-
plebilis auaritiæ vindices precamur, vt propius
victoria nostra arma respiciant: vires legionum
obfirmant: & vltoribus iniuriarum, ac viola-
ta quietis, & fidei assertoribus debitam insi-
gnemque victoriam tribuant. Proinde aut Cæ-
saream mentem ad respiscentiam reuocent: aut
suscepta nobis iustè vota, auspiciaque fortunent.*
Cæsar cui bellum propediem indictum iri
sciebat; ipse quoquè delectum magnum in
Noricis, & Vindelicis habuerat; ciuitates,
oppida validissimis firmarat præsidijs. Ma-
thias verò rapidi torrentis instar, Austriam
irruens, primo impetu Trautersdorffium,
Petersdorffium, & alia quædam oppida ca-
pit, agros inter Viennam & Neapolim late
depopulatur, nam vrbes validissimo tene-

CCLV.
Formula
bellum in-
dicendi.

bantur præsidio. Viennam tamen propter
nonnullorum in se studia tentans, castra pro-
piùs admouet, quibus noctu egressus, Clau-
stroneoburgum decimo obsidionis die, cum
tormentorum impetum tolerare non posset,
capit; mox in castra reuersus, pontem qui
supra danubium est, occupat, nè quid il-
lac in vrbem inferatur, prohibiturus. Vien-
nenses ad Fridericum, qui Lincijerat, nun-
cios mittunt, quo in periculo sint, docent.
Imperator, qui copias per ciuitates & oppi-
da diuiserat, vt longo bello Pannonos ener-
uaret, exercitum mittere non poterat, qui
obsidionem solueret. Spes bona dabatur:
promittebantur auxilia, quæ in dies affutu-
ra dicebantur: nulla verò aut exigua sub-
mittebantur. Interim Polonorum, & Bo-
hemorum auxilia ex fœdere promissa sol-
licitabat; quibus fesus, nulla ab Imperij or-
dinibus postulabat. Nonnulli ferebant, id
dedita industria à Friderico fieri: nec Vien-
nenses in angustias redigi ægre pati, vt eam
illi famem paterentur, quam obsessum olim
in arce Cæsarem pati coegere. Suspiciaban-
tur & aliqui ex composito bellum Australe
geri, vt rebellantium ciuium procerumque
superbia, haud iniussu patris, à Mathiæ fi-
lio reprimeretur. Casimirus porrò se bello
Boruffico excusans implicitum, decem au-
reum nummum millia in belli sumptus mi-
sit, quæ Fridericus vel quod ei succenseret,
vel quod pacem iam speraret, accipere no-
luit. Iamquè Viennenses deditioem se se
facturos, interminabantur, nisi commea-
tibus, ac nouo milite subleuantur. Bea-
trix verò, Mathiæ vxor, quæ Posonij sub-
federat, per frequentes internuncios mari-
tum Regem vti mitiùs ageret, & Cæsarem
cognatum, vti ad æquas pacis condiciones
inclinaret, exhortatur. Pontifex, & Ve-
neti pacem summis studijs procurabant, vti
coniunctis viribus, Turcarum violentiæ
obuiam iretur, qui per id tempus maris
Adriaci littus infestabant, & excursione in
Forum Iulij facta, ac superatis præter ho-
minum opinionem fluuijs, multas secum
prædas, & homines abduxerant. Cæsar
igitur, qui à Linzio oppido hostiles incur-
sus, & incendia prospectabat, Chremesien-
sium tandem periculo, & commiseratione

Ann. Sal.
1477.
CCLVI
Vienna obsidet.

CCLVII.

CCLVIII
Casimirus
cum Cæsa-
re.Beatrix
suadet
Mathiæ
pacem.

Ann. Sal. 1477.
CCLIX. Legati Cesarei.
Decad. 4. El. 5. Oratio legati Cesarei.
 victus, quos nimis amabat. Viennensiumque obsidione commotus, quos ad Pannonem deficere æquo animo pati non poterat, legatos prior ad *Mathiam* de pace legat, qui *Curneoburgierat*. Cum ciuitati appropinquare accepisset, vniuersum ferè Pontificum, procerumque ordinem, vt honorificè eos exciperet, obuiam misit: ipse quoque folio aduenientibus occurrit, ac vt legationem *Cæsaris* omni officio honestaret, ex ordine omnes amplexatus est. Quæ verba fecerint, *Bonfinius* acuratissimus rerum Hungaricarum scriptor ita recenset. Legati æquidem et *Cæsaris*, et tui patris indulgentissimi, sumus, rex inclyte, quos non tam ad mitigandam iracundiam, quam recognoscendam pietatem, ad te misit. illiusque rei nos in primis admonuit, vt virum vti hostis, an vti parentis Oratores admitteremur, diligentissimè obseruaremus. Nunc autem, cum ex hoc aditu ingentiam tibi pietatem & clementiam nulla arte dissimulari posse intelligamus: nos, vt *Augustalem* filium, non vt hostem Imperij Rom. nunc alloquemur. Conqueritur, *Matthias*, pater ille tuus, cur tam hostiliter secum agas, hostiliter dixi? imò, vt sic bona tua venia loquar, immaniter, vicorum incendia, vastationes agrorum, capiuorum ac pecorum abactiones: nequaquam ista demiratur. Patitur hæc ipsa furiosi *Martis* licentia, sed templa diripere, rapere virgines, tot cadibus & incendijs sæuire, pueros illidere parietibus, ac nihil diuini humanique iuris retinere: hanc facinorum insolentiam pater attonitus, execratur. Quod etsi à te mandari non credit: tamen hæc omnia, te nesciente, à nobis vix credentibus, sua rusticorum multitudo, gens tibi vicina, accommoda, Christiana & officiosa patitur. Quid illa meruit infelix? quid commisit? quid misera ausit? Nobiscum haud secus ac cum *Turcis* agitur, *Matthia*, vindex Christiani nominis, & fidei propugnator. Non equidem *Turci* sumus, non inhumani, non immanes, politicis artibus ac negotiatorijs studijs cuncta lustramus: inculta excolimus: atque si *Alemannis* careret *Vngaria*, vt vestra pace dixerim, aut deserta, aut inculta inhospitabilisque foret. Apud principem loquimur, cui nunquam veritas & dicendi libertas infensa fuit. *Cæsar* Deorum hominumque fidem planè testatur, quo bellum iure sit indictum, adhuc

Ann. Sal. 1477.
 se ignorare. Multas utrinque iniurias inter subditos intercessisse nouit: sed nullarum se auctorem affirmare: si quid suorum audacia patratum est, id se inscio factum esse: se quoque ingenuè fateri, suorum quandoque recalcitrantium audaciam coercere haudquaquam potuisse: multos contra iniuriarum postulari, qui ultores potius quam contumeliosi reuera dici possent. Suis plus quisque quam alienis credit, & suorum quandoque charitas equitatem inuertit, si mutuarum commemoratio iniuriarum fieret, iam æquum utrinque constaret examen. Satis superque ab utrisque lusum esset, ne tantum quidem pœnarum errata nostra postulassent. Esto, vastationis & incendijs rei sumus: nos tamen plus pœnarum expendimus, quam fortasse debemus: nisi capitalium more, pro definito sæpe scelere æternum exitium subire cogamur. Verùm quis inter finitimos, qui mutua consuetudine fruuntur, quotidianas lites admittitur? longissimo tantum interuallo seiuncti; non litigant. Inter vicinos modò de incertis finibus, modò de vectigalibus, & promiscua iurisdictione certatur. Ille plus sapit, & probitate præpollet, qui officio indulgentique tolerantia, vicinum sibi conciliat: excelsioris quidem animi esse duco, magis proximum quemque beneficijs, quam armis vincere: alterum consummate probitatis, temerariæ fortunæ alterum est officium. Romani, Coruine, è quorum gente te oriundum omnes vno ore fateamur, magis hac arte, quam armis imperium propagarunt: quia potius quid se deceret, quam quid externorum iniuriæ mererentur, animum aduertebant. Non minus pietate, quam viribus, utranque Pannoniam *Messala* *Coruinus* olim, tuus atauus (mibi crede) superauit. Patitur tua Maiestas, rex inuictissime, non tam *Martis* aliquando, quam pietatis, à paternis Oratoribus admoneri: quando nec plus ille quidem, quam hæc affert, cui tantopere studes. Immortalitatis recentia & grauissima, quæ nuper accepimus, damna, nos iniurias referre coegerunt. Sed quis inter patrem & filium graue quid intercidere posse dixerit? nisi ab humanitate uterque, præ diro quodam furore fuerit destitutus? Quicquid pater in filium fecerit, haud ab re fecisse reputatur: quicquid filius deliquerit, ex nimia indulgentia, confidentiave facit: quæ inter utrumque temerè quandoque in-

Ann. Sal.
1477.Ann. Sal.
1477.

tercedunt iniuriæ, nimis charitatis deliramenta vocantur. Quanquam Imper. te hostem & audiuerit & senserit, tu tamen eum an hostem an patrem pietissimum appellare debeas, hinc intellige. In tanto belli furore ac vesania, captis tot urbibus, & castellis, incensis tot vicis, tot etiam hominibus in captiuitatem abductis, occupata denique magna patrimonij sui parte: non sociorum is auxilia conuocauit, non fecundam bellicosamq; Germaniam in te concitauit: non suorum cohortes, auxiliareque Imperij Romani copias, quas gratuito habere potest, educi iussit, non suas etiam vires effudit: vix tumultuariam breuemque peditum manum coegit, quam per oppidorum præsidia distribueret, ut aliquantisper filij sæuitiam coerceret: non hostis, non Cæsaris sunt apparatus isti. Proinde indulgentissimi parentis patientiam, Matthia, nunc tecum recognosce. Si quam in Cæsarem, & in Australem gentem iram concepisti, iam iam compesce, Rex inuictissime: ac veluti ceteros armis & virtute, ita nunc clementia & probitate vince. Cæsaream mansuetudinem & benignitatem emulare, nec fortitudinis magis quam misericordiæ laudem assequare. Quantum gloriæ iacturam ex isto bello feceris, facilius conijci quam dici potest. Quid summum Pontificem, quid senatum Apostolicum, quid totam Italiam, quid vniuersas Christianæ Reip. ciuitates de te locuturas existimas? Cùm à te Rom. Imperatorem, & cùm duo sint gladij, alterum immani bello premi nouerint? Filij quoque adoptati nomen, multo plus grauitatem facinoris exaggerabit. En iste Christianæ fidei propugnator et vindex, qui Christianorum principem, & humanarum rerum moderatorem, furore plus quam humano persequitur. Proinde, Rex inclyte, resipisce, hac te infamiam exue, qui perpetuæ studes immortalitati. Quid æquum & fas sit recognosce Matthia: qui plus quam ceteri principes, iam sapere soles. Pro illatis iniurijs sat erat vnā alteramve ciuitatem in tuam ditionem asserere, non omnia miscere: non tibi animum inducere, pro modicis erroribus licere tibi omnia occupare, diuina & humana confundere. Delicto non debet esse grauior pœna. Memento te mortalem, ac principem non ad exitium, sed gentium salutem esse natum: & non ad tyrannidem, futilemque gloriam, sed ad salutarem gubernationem,

Tom. VII.

veramque felicitatem esse genitum. Neque communium incommodorum ratio pretermittenda est. Maiora (quis ignorat?) nos detrimenta patimur, neque vos tamen multum hinc lucri facere arbitramur. Hinc Vngaria exhauritur, hinc incenditur Austria. Demum, quid feceris, & quid regno utilitatis attuleris, exitus ipse docebit. Inuitis nemo diu imperauit: nil violentum naturæ iure perdurabit vnquam, sic sumptus eluduntur, & opera: sic cruor hinc & hinc effunditur: sic pœnitentia mordax in animos frustra desæuit. Reputa quandoque tecum fortune varietatem, cui nemo sapiens nimis credendum esse censuit, & quis eius insidias & pericula te melius considerare possit, inuenio neminem. Meditare, quemadmodum ante regnum, & post tecum quandoque illa fecerit: & aliorum quoque vires pensita. Paterna tibi animum tolerantia augere non debet: nec, quod pietati & patientiæ adscribendum est, id imbecillitati, negligentia, ac animi exiguitati tribuendum. Passus est huc vsque Cæsar, finitimos vobis iniurios, & sibi parum obtemperantes, à te haud secus, ac à filio castigari tu quoque patere, Matthia benignissime, ne ceterorum innocentiam offendas, ab hoc bello paterna voce reuocari. Cæsar huc vsque veri patris vel indulgentissimi compleuit officium: tu probi filij decorum obserua. Ille ut Cæsar, ut pater, ut tutor adhuc tuus, de te optimè meritus, deponere arma iubet: ceterum hortatur, orat & obtestatur, quando satis superque sæuitum est: tu contra, uti filius, paterna iussa cape: ac exoratus precibus, vltro cade. Nullam tibi gloriam id bellum affert, quando facile est vincere non repugnantem: paternus id amor, pietasque inibet, neque vllomodo patitur cum gnato certare: mauult pati, quam paternum nomen exuere: mauult ex pietate quam viribus prædicari: in externos, non in filium Roman. Imperij vires asseruat: quod quanti momenti sit, tu quoque, Matthia prudentissime, non ignoras: non armis, sed paterna patientia tuam iracundiam Cæsar vincendam esse duxit. Quinetiam & in hanc Germaniam suspicionem incidit, cùm ipse tibi non repugnet, id ex composito bellum geri. Quare Cæsareo, paternoque nomine te monemus, hortamur, precamurque, ut arma deponas, iniurias omnes hostiles inibeas, ad salutarem

P

pacem

Ann. Sal. 1477. pacem animum intendas, de concordia perpetuaque quiete nobiscum agas: & quando repensa sunt utrinque iam iniuria, secretiore colloquio de componenda pace disceptemus.

CCLX. Mathia respōsum. Cum ad pacem, Hungarorum proceres, ut in Turcas arma conuerterent, Matthias inclinare conspiceret, breuiter hæc respondisse (ait Bonfinius.) Testor Deum, hominumque fidē, faustissimi Oratores, me nunquam spontē in vos arma sumpsisse. A grauissimarū multitudi- ne iniuriarum circumuentus, vobis bellum indixi. Quantum in me fuit, expeditionem istam prorogavi, ne in parentem optimum, impij more filij, seuire reputaret, & hanc demum infamiam declinarem. Inuitus demum (mihi credite: & vestram in hac re conscientiam testor) præ assiduarum magnitudine contumeliarum, & non præstita promissorum obligatione, me in arma conieci: ne ex tolerantia nimia intolerabilem perniciosumque contemptum subirem. Remedia cuncta tentavi, nulla profuere: postremò recidendum gladio morbum esse censui. Belli causas, iniuriasque omnes hinc rite referendas esse non existimo: ne infausta commemorazione, dextera pacis auspicia interturbentur. Absurdum est, cum de pace agitur, de belli causis accuratissimè disputare: refricantur per iniuriarum memoriam saepe vulnera, & remolliti dudum animi redurescunt. De belli crudelitate quod dicitis, nihil patratum est. In cibaria, res & pecora, viuendi causa, per vicos aliquantis per seuitum. Iustum bellum indiximus, atque gessimus multo modestius: imò ne par pari referrent, inhibuimus, ut paternam ubique Maiestatem obseruare videremur. Illasam honestatem & pudicitiam ubique esse iussimus. Verùm quæ audiuntur, quàm ea quæ cernuntur, multo maiora plerunque reputantur. Cùm nunc pacem à vobis postulari videam, & me ad concordiam pater animum intendere iubeat: quantum in me est, dabo operam, ut vestra inseruiam voluntati, ut paterno paream imperio: potius armis, quàm officio, nunc à vobis patiar superari. Inhumanis merito reputari possem, si postulatam pacem, utrisque salutarem, nunc abnegarem: & Casaræ, paternæque Maiestati, ut iustum & fas est, non obtemperarem. Illud vnum adiicio, si sine malo dolo petatur. Proinde viri

Ann. Sal. 1477. optimi, si æquis pacem conditionibus postulatis, perbreui vos habituros esse confidite: sin iniquis, & mala fraude, spem omnem adimite. Si ini- ta deinde violabitur, Deum ultorem, & vindicem æquitatis expectate. Illud scitote, me propter pacem, bellum gerere: & non bellum, quod calamitosum est, ex bello ferere. Sed rem ipsam in secretiora colloquia transferemus.

CCLXI. Pax. In sequenti die de pacis conditionibus, agi ceptum. Rex bellum iure affirmabat indictum, prò infanis in eo sumptibus effusis, trecentena aureum numum milia postulabat. Contra illi, de belli æquitate non disserere, prædas dicere sumptus omnes rependisse, nulla utrinque damna refarciri oportere. Adhæc ille, præsentia detrimenta, quæ Alemannis intulerit, adhuc Hungarorum ærumnas ab Alemannis acceptas, æquare non posse. Oratores tandem à Rege conuicti, Viennensium necessitate correpti, deditionem minitantium, ni mitterentur, auxilia, hæc conuenere: *Ut Imperator ob bellum iustè indictum, Matthiam Regem præstaret indemnem: centum & quinquaginta aureum millia prò belli sumptu, ad præstitutum anni tempus rependeret: Matthias statim obsidionem solueret: captas vrbes & castella, ubi satisfactum fuerit, continuo redderet: pia filij patrisque nomina, & antiquæ pactiōnes, ratæ, firmæque manerent. Si ad statum diem Matthiæ haudquaquam satisfactum, suo iure uniuersam Austriam occupare, occupatamque legitimè possidere, & in regni Pannonici prouinciam redigere liceret; neque ullo impietatis & iniustitiæ crimine alicubi gentium notari posset. Cum his conditionibus inter eos conuentum foret, adiecto solemni iureiurando, Pontifex Agriensis prò patre patrato in medium accitus: Iubes me (inquit) Matthias Rex Hungariæ, pacis tabulas promulgare? Iubeo: Iubetisne vos Casaris Augusti Oratores, quibus ineundi fæderis data est summa potestas? Iubemus. At ille consensu pulpito promulgauit, mox utrosque in tabulas iurare adegit. Demum: Iesu Christe (inquit) Opt. Max. seruator humani generis; tuquæ diuina Genitrix, sempiterna Virgo, unica Pannoniæ Patrona, vosque Cælites omnes,*

Ann. Sal. 1477. patrijque dij, tuque D. Stephane, & Lepolde
CCLXII. *Austria* *Cesaris.* *Stiuta.* *sacētissime, his quasumus, propitiij pacis auspicijs*
adeſte, mutuam inter principes & utranque
gentem concordiam dudum initam, & perpe-
tuam amicitiam confirmate, vter prius inita
ſanctè fœdera violarit, non vt antiqui fœdam
porcam, ſed iactis fulminibus ferire. Tunc Rex
 poſt mutuas pacis congratulationes, nè plus
 armis quàm beneficentia vincere videretur,
 præter omnium opinionem exclamans: Vos,
 inquit, *Sacroſancti Oratores Pontifices, proce-*
resque mei, nunc mihi teſtes adeſſe iubeo, dicta
attendite: & quantum Romano Imperatori,
patri pientiffimo confidam, conſiderate. Eſi
paſtorum iure capta reddere non debeo: Caſarea
tamen, & paterna maiestate adductus, cun-
ctas ſpontè reddo, cedo Austria, vt obtemperan-
tis pijque filij quandoque noſcatur animus. Mox
 vulgò accitis curſoribus, cunctis præſidio-
 rum præfectis, qui capta oppida retinebant,
 imperauit, vt præſidia repentè deponerent,
 oppida legatis Auſtralibus resignarent, ſine
 mora captis cederent. At illi Coruinam ma-
 gnanimitatem admirati, conuerſique in la-
 chrymas, immortales egere gratias dexteram
 deoſculantes, & nullum gratæ mentis præ-
 tereuntes officium. Obſtupuit rebus cogni-
 tis Imperator, & ingentes literis *Mathia*
 gratias egit.

CCLXIII *Ludoui-* *cus Bur-* *gundiam* *animo oc-* *cupat.*
 Interim Morte *Caroli* audita, *Ludouicus*
 Gallorum Rex, qui illum timuerat viuentem,
 etſi Lotharingo ac Heluetio bello implici-
 tum, eius tamen non auferat ditiones inua-
 dere, non nullas eius poſſeſſiones quibuſdam
 ex ſuis, ſi mortuus eſſet, aſſignabat. *Caroli*
 namque vitæ rumor inceſſerat, & in Ger-
 maniam fuga elapſus dicebatur. Mox verò
 cum certior mortis nunciuſ aduènit, nulla
 puellæ hæredis ratione habita, (quam vi-
 uente *Carolo*, *Carolo* filio ſuo in coniugem
 expoſcerat) eos nominauit Germaniæ prin-
 cipes, quorum armis Brabantiam, & Hol-
 landiam facile vindicari ſperabat. Hac via
 obnoxios eos ſibi reddere decreuerat, ſi for-
 tunæ comites ſibi aſſociaret: & ad omnes
 ſibi acquirendas *Caroli* ditiones, hæc cæte-
 ris compendioſior videbatur. Puellæ cognatæ
 animum vt pertentaret, *Oliuerium Da-*
mum ſeu *Dandum* tonſorem ſuum alij dicunt
 chirurgum ex infima hominum forte, in

vico quodam, prope Gandauum nobiliſſi-
 mam Flandriæ urbem oriundum, ad eam-
 miſit, qui priuatim ei, quæ iuſſus erat, ex-
 poneret, ac ciuium Gaudauenſium animos
 ad nouos motus ſollicitaret. Sed is, quòd
 aut aliquibus notior eſſet, aut nihil dignita-
 tis præferret, neque ad puellam intromiſ-
 ſus, & à plebe contemptus. Ea lepidè dixiſ-
 ſe fertur, *Quid ſibi opus medico, cum optimè*
valeret? Res ſatis infirma videri debent, ſi
medici manu curanda. Ille autem periculum
 veritus ab ijs, qui nebulonem in aquas præci-
 pitandum dictitabant, Tornacum profugit;
 quam ciuitatem Gallis poſtea equitibus no-
 ctu prodidit. Miſſi quoquè *Admiralius*, & *CCLXV.*
Philippus Commineus ad ſollicitandas ciuitates
 Arteſiæ; nam Abbatis villa ex tranſactione
Torcium quendam, militarem tribunum à
 Gallis receperat. Atrebatenſes tentati, Bur-
 gundicæ domui ſe ſe, cum tota Arteſiæ pro-
 uincia addictos eſſe reſpondent, neque Salica
 lege teneri, quòd minùs maſcula deficiète pro-
 le, fœminæ hæredis imperium ferant, *Ma-*
riam *Caroli* filiam dominam abs ſe agnoſci,
 ea inconſulta nihil cum Rege tranſigi poſſe.
 Colloquio intererat *Adolfus Rauenſteinus*, &
Philippus Creuecurius *Cordi* dominus, qui
 vrbi tum præerat. Miſſis etiam alijs ad Pi-
 cardos, cæterosque vicinos, ipſe *Ludouicus*
 Peronam venit, vbi acceſſitum ad ſe
Creuecurium, multis, ac magnis promiſ-
 ſis, in ſuas partes perduxit. Erat is ex Bel-
 louacis oriundus, & à *Carolo* inter *Aurei*
velleris milites adſcitus, magna dignitate
 & auctoritate pollebat. Huius opera Hel-
 dinum & Boloniam, alteram Atrebatum par-
 tem, quæ antiquo nomine Geſſoriacum di-
 cebatur ſui iuris breui fecit. In Sequanis
 etiam omnia ad *Ludouicum* inclinabant.
 Quando *Renatus* qui *Carolum* deuicerat, ſta-
 ret in partibus *Ludouici*. Delectibus agen-
 dis *Aurantia* principem præfecerat *Ludouicus*,
 qui & ipſe aliorum exempla ſecutus,
 ad Regem defecerat; rei verò ſummam ad-
 miniſtrabat Dominus de *Crano*. Ad *Mari-*
am verò *Dauid Burgundus* puellæ patruus,
Ultraiectinorum & *Ludouicus Borbonius* *Ebu-*
ronum Antiltites, *Ioannes Dux Cluiæ*, &
Adolphus Rauenſteinus fratres, *Volfardus*
Verienſis, *Ludouicus Vvitteſteinus* Hollan-
 diæ;

Ann. Sal. 1477.
 CCLXVI *Ann. Sal. 1477.*
Maria salutatur Domina Flandriae.
 diæ; Seelandiæ, ac Frisiæ gubernator, Vval-
 raius Brederodius, Guido *Himbercurtius* &
Ludouicus Gruthusius. His præcipuè præ-
 sentibus, *Maria* Flandriæ domina salua-
 tur. Inde legati ad Regem missi sunt: *Verien-*

CC
 LXVII.
Negat nubere Carolo Delphino Francia.

sis, *Gruthusius*, & *Guilielmus Hugonetus*, qui apud *Carolum* Magister epistolarum fuerat. His mandatum, vt conciliata Ludouici amicitia, confirmationem peterent earum ditio- num, quæ Gallorum regno habebantur obnoxia. Respondente Rege, velle se, vt ipsum cognatum ac dominum in tutorem agnosceret, & *Carolo* filio suo nuberet, qui septem annorum puer erat, illa ne verbo quidem respondens legatis referentibus, satis silentio indicabat, neque tutorem sibi, neque sponsum cordi esse. *Hugonetus* verò, cæteris è consilio digressis, vtrunque vti faceret, inducere conabatur, non aliter Regem potentissimum placari posse. Ægrè hæc auscultabat *Maria*, & *Rauensteino* interprete cum Gandauensium tribuno conqueritur: Is ad Senatum. Tum ciues irritati, ad arma concurrunt, *Hugonetum*, quique alij Gallo studere credebantur, deposcunt in vincula, inter quos ipse, & prothonotarius quidam Pontificius, ac *Ioannes Mellius* eques auratus. Aduersus *Hugonetum* fama erat, arcana *Caroli* palam fecisse: literas eiusdem *Caroli*, quibus ad Nanceium subsidia sibi necessaria mitti iusserat, suppressisse, quæstioni admotum non negasse. Propterea *Mellius*, ac *Himbercurtius* capite plexi: prothonotarius non diù in vinculis superuixit. *Maria* conscia an fuerit, & populo annuerit furenti? dubium. Iratus *Ludouicus*, ac voto frustratus coniugij, arma corripit, *Eduardum* Angliæ Regem in belli, ac prædæ societatem vocat, sed frustra. Arma *Ludouico* milites, fœdera, animus exuberabant, æquitas deerat. Cælum visum est in partibus fœminæ stare. *Mariæ* nuptias plurimi efflagitabāt, inter quos *Tarentinus Ferdinandi* Neapolitani filius; necnon filius ducis *Cliuensis*. *Borbonius* prò filio *Ludouici* vrgebat. Cumque de *Maximiliano* nec verbum fieret, quædam matrona clarissimis orta natalibus, ex *Halouinorum* familia exurgens; Non puero (inquit) nobis ò Principes, sed viro opus est. *Maria* iam nubilis propagationi matura, nobis principem dare potest, qui collapsam restituat

Proci Maria.

Republicam. Ea mulieris vox omnium plausu accepta, *Mariæ* ipsi non displicuit, eiusque nouere æ. patris viduæ. *Maximilianus* alijs præferebatur, de cuius præclara indole facundus erat hominum sermo. Pronior ergà eum puella erat, iamque literis & regio munere ad eum missis, sponsalia è patre in- ita, rata habuerat, nec latebat. *Fridericus* interim legatos in Belgas miserat *Georgium Badsensem* Mediomatricum præfulem, *Ludouicum* Ducem Bauariæ, & *Haslerum Prothonotarium*, qui Bruxellas vsquè profecti, subsistere illic dolosè iubentur, quoad à puella principe Gandauum arcesserentur. Moram moliebatur *Cliuensis* cum illis qui Gallo fauebant, sperantes, quòd mora irritati, ommissa legatione discederent. Porrò à *Mariæ* familiaribus (quarum primæ Vidua *Caroli*, & *Halouina* rem *Maximiliani* promouebant) benè sperare iussi, inuito *Cliuensi*, Gandauum pergunt. *Borbonius* paulò ante offenso discesserat animo, quia Galli nuptias promouere non potuisset. Dies itaque legatis dictus est, quo Imperatoris nomine, sponsalia à patre *Carolo* inita, à *Maria* filia confirmata, literis, & arrha, quam protulerunt, ab ea recognosci postulantes, & à Principibus rata haberi. Puella nullo deliberandi petito spatio, & literas sua manu exaratas, & adamantem se mississe respondens, iussu patris fecisse, de cuius voluntate nil mutare decernebat, protestatur. Legati gratias agentes, recessere læti; ægrè *Cliuensis* non habens, quomodò iam rata turbaret. Gandauo Louanium profecti Legati (vbi tum Brabantia Ordines conuentum agebant) legatione exposita, non minori excepti sunt plausu. *Maria* ipsa in Brabantiam profecta, prouinciæ imperio suscepto, post fidei & obsequij receptum sacramentum, vetera omnibus iura, immunitates confirmauit, ademptas à patre restituit. Horum certior Gallus cum exercitu populabundus Artebratū accurrit, ac ex ea vrbs parte, quam à Cordæo traditam, præsidio tenebat, alteram assiduis tormentorum ictibus verberatam, deditione accepit. Qui *Mariæ* rebus impensius fauere credebantur, solum vertere iussi, quidam etiam capite affecti sunt. Nonnulla etiam *Artesiæ* loca sui iuris facta; præsidijs firma- uit.

Ann. Sal. 1477.

CC
 LXVIII.
Maria scribit Maximiliano.

CCLXIX
Ludouicus occupat Artebratum.

Sal. Ann. 1477. CCLXX. *Maximilian. Brabantiam petiit.* uit. Ex Tornaco in vicinos incurſans, nil præermittebat, quò opibus, milite, caliditate nuptias impediret. Sed iam *Maximilianus* habito Francofurti Principum conuentu, sub finem Iunij mensis, secundo Rheni flumine Coloniam Agrippinam descenderrat. Comitabantur eum *Io: Badensis* Treuironum Elector, *Albertus Branderbugicus*, *Christophorus Badensis*, *Guilielmus Iuliacensis* Principes, ex ordine equestri nobiles plurimi, pullis omnibus vestibus induti. Indè in Brabantiam accedens, Louanij honorificè exceptus est. *Maria* Gandavi patri iustis peractis, cum Teneramunda *Maximilianum* aduentare nunciaretur, obuiauere illi Burgundiæ proceres; Senatus vniuersus, & ciues ad portam Bauonis, nouo Principi gratulantur aduentum; ciuitas mœroris oblita, in lætitiã effusa, faustis personabat acclamationibus. *Maximilianus* cum audisset iusta *Carolo* persoluta, mutato habitu, Germanos suos adducebat eximijs vestibus, & auro cultos, ac proceritate corporum, & equitatu spectabiles. Aduenit cum eo *Carolus Croyus* Regulus Chymaius, qui ad Nanceiũ captus, in Germaniam abductus fuerat. Cum venisset in aulam, *Mariam* sponsam obuiam salutaui, amplexus est, quæ manantibus ex gaudio lachrymis, corde & ore gaudium testabatur aduentus. XIII. Cal. Septemb. fiunt nuptiæ, sacra operante Antistite Tornacensi coram *Iuliano Cardinali Ostiensi* Legato Pontificis. Post Venerem ad Martem *Maximilianus* conuersus, cogitabat non tam subditos sibi conciliare, quàm post *Caroli* obitum à Gallo occupata redimere. Ex Germanis, & Flandris octo millium exercitu comparato, vicina loca iniuriæ magis opportuna adire statuit, Insulas primùm, ac indè per Tornacensem agrum Duacum perrexit, mox Valencenas. Vbique magnis honoribus inauguratus. Fortuna vndiquè arridebat; namper eos dies *Friderici* duo *Barbanſonius* & *Vvitemius* Gallos, qui *Aureolo* Duce, licentiùs per Bellimontensem agrum vagabantur, præda onustos naçti, in fugam egerant. *Aureoli* vexillum *Vvitemius* inter alia spolia *Maximiliano* attulit, in quo pro signo pictus erat Leo agnum morſu strangulans. *Chymaius* quoquè oppidum suum, Gallorum teneri

indignatus præsidio, collectis clientibus ad septingentos equites, noctu per cognita saltuum compendia profectus, hostem fefellit: admotis scalis, mœnia conscendit; excubantibus occisis, aut fugatis in forum progreditur, vbi Gallos resistentes cædit. At cum arx valido Gallorum teneretur præsidio, timore *Aureoli*, qui in suppetias descendere dicebatur, relicto oppido *Chymaius* ad Principem redijt. Sequentis Anni initio, qui 1478. fuit, in Selandiam nauigauit *Maximilianus*; ineunte vere Hollandiam, vt dissensiones tolleret inter *Amatos* & *Asellos*. Factionum hæc nomina, vt *Guelforum* & *Gibellinorum* in Italia, inuenta cū *Margaretha Guilielmi III.* Batavorum principis filia, *Ludouici* Cæsaris vxor à filio dissideret *Alberto*. Recruduit pestis sub *Iacoba* principe, quæ *Ioanni* nupta Brabantia fuit. Orto inter eos dissidio, quia aulicorum consilio, mutata omnis regiminis forma, & submotis, quibus ab ineunte ætate mulier assueuerat pedissequis, alias illi & ignotas dederat. Quod quàm ini quo tulerit animo, indè colligitur, quòd in Angliam trajiciens, illic, viuo adhuc *Ioanne*, nupserit *Glocestrio* duci fratri Regis. Is collecto exercitu in Hannoniam irrupit. Veritus *Ioannes Brabantinus*, nè simili casu Hollandiam & Zelandiam amitteret, præposito Brabantia *Philippo* fratre, in Hollandiam venit, gratissimus populis vt iustitiæ amator, & religionis cultor. Varia fuere certamina inter *Ioannem*, & *Glocestrium*; Anno tandem 1425. *Ioannes* Bergas obsedit, vbi tunc temporis *Iacoba* manebat. Pacti iure, vel Belli in *Ioannis* potestatem *Iacoba* venerit? dubium. Gandauum traducta, clanculùm se iterùm subduxit in Hollandiam. Quibus in Angliam relatis, *Glocestrius* Filuatrae Dominum cum ingenti classe in Hollandiam misit. Hunc *Philippus* Dux Brabantia, obiecta non modica nauium classe, in portu Zelandia, mensè Ianuario superauit. Anno sequenti *Bru-xellæ* *Ioannes* moritur; *Philippum* verò Hannonia, Hollandia, & Frisia Gubernatorem *Iacoba* præposuit. Is alijs implicitus, quum adesse non posset, *Franciscum Borsalia* Dominum, Equitem Auratum præfecit. Fuerat à *Borsalia* amplissimis *Iacoba* donata muneribus, cumque in summa rerum esset in-

Ann. Sal. 1477.

Ann. Sal. 1478.

C C LXXIII.

Iacoba Hollandia & Io: Brabant. dissidium

C C LXXIV. Philippus Brabant. Hollandia præponitur

C C LXXV. Flan dos vincit.

C C LXXVI. Iacoba nunt. Borsalia.

pia;

Sal. Ann.
1478.

CC
LXXVII.
Ordo Aurei Velleris.

pia; eum adamabat; nec longè processit, ut clàm maritum acciperet Ann. 1433. Hoc cognito, *Borsalium* comprehendi iubet *Philippus*, & in arce Rupelmundana ad Scaldim sita custodiri. Multis cum lacrymis virum *Jacoba* sequuta, repetit. Negatum diù, ijs tandem restitutus legibus, ut *Jacoba Philippo* Hannoniam, Hollandiam, Zelandiam, Frisiam cederet. Vno contenta comitatu, quem vulgo dicunt *Oosteruant*, oppido *Brielenfi*, & insula *Zuutbeuelandia*. Is ille *Philippus*, qui An. 1429. Ordinem *Aurei Velleris* primum instituit, eo ipso die quo celebrauit nu-

ptias cum *Elisabetha* Ioannis Regis Lusitaniæ filia. Ex hisce parentibus nascitur *Carolus I.* cognomento *Audax*, rerum gestarum magnitudine patre superior; & ut ille consilio prudentior, ita hic animo magnificentior. Ab Hollandis inauguratus, non magno post tempore, ingenti conflato exercitu in *Leodinorum* agrum profectus, ob coniectum in vincula *Ludouicum Borbonium* ipsorum Antistitem, vxoris suæ fratrem, eorum urbem acri bello expugnauit, expugnatam diripuit, direptamque euertit. Post *Leodij* excidium, hic Princeps, militari virtute nullo superio-

Ann. Sal.
1478.
CC
LXXVIII
Carolus
Audax.

riorum Comitum inferior, alia multa bella gessit, mira semper celeritate, atque ardore, quo apud posteros clarissimum bellicæ fortitudinis nomen obtinuit. Hisce motibus agitata *Hollandia*, semina adhuc seruabat discordiæ, & factiones patiebatur furentes. *Asellorum* nomen à pisce sumperant illi, qui ita aduersam factionem sublaturus iactabant, vti ille pisciculos absomit minutos, qui quòd hamo capitur, ab eo *Hamati* nomen fuit. Hos ut componeret *Maximilianus* (nam & *Ioannes Montfortiorum* Dominus, Geldrorum opibus fretus, rebellionem moliebatur) Mensem in *Hollandia* degit. Indè *Brabantiam* inuisens, vbique summo excipiebatur obsequio. Interim *Brugis*, *Aurei Velleris* parabantur comitia, quæ ob *Caroli* obitum, capite & defensore carere videbantur. Feciales itaque missi ab *Oliuero Marchiano*, qui Reges, Principes, cæterosque

proceres ordinis equites conuocarent. Gallus ægrè nuncium tulit; qui ab obitu *Caroli Burgundi*, principatum *Burgundiæ* ad se deuolutum contendebat, & *Aurei Velleris* ordinem à se solo posse conferri. Hinc *Ioannem Noucastrensem* *Montis acuti* dominum, *Pilippum Creuecurium*, quem *Cordeum* dicunt, *Iacobum Lucemburgicum* Dominum de *Rusburg*, & *Philippum Pottium*, equites sibi subiectos prohibuit ad comitia pergere. *Antonius Burgundus* *Caroli* frater nothus, ad *Nanceium* captus, libera tenebatur custodia. Cum *Maximiliano* erant *Adolphus Rauensteinius*, *Carolus Croyus*, *Engelbertus Nassouius* dictus *Diuex Bredæ* Dominus, *Ioannes Lanoius*, *Ludouicus Gruithusius*; quibus præsentibus ultimo die *Aprilis*, quo *Christi Ascendentis* in *Cælum* recurrit memoria, in æde *Saluatoris*, coactis comitijs, *Tornacensis* *Episcopus* *Ordinis* *Cancellarius*, sermone institutionis, digni-

CC
LXXIX.

CC
LXXX.
Comitia
Velleris
Aurei.

Ann. Sal.
1478.
C C
LXXXI. *Maximilianus* per *Ioannem Boverium* sui Confilij præsidem, respondit, ad *Dei Opt. Max. honorem, Orthodoxæ fidei defensionem, & equestris dignitatis incrementum, omnia se pro virili præstiturum, quæ à maioribus hæctenus instituta essent.* Postea Cancellarius nudatum vagina gladium, à *Feciali* acceptum, *Rauensteinio* dedit, qui *Principi* more solemnium, equestrem contulit dignitatem. Indè in sacrarium templi deductus, solitum Ordinis induit habitum, mox in medium templi progressus, loco eminentiore, ut ab omnibus videretur, postquam in verba iurasset, *Lanoius* qui ætate collegas anteibat, catenam cum *Vellere Aureo* illius collo circumdedit, in hæc verba allocutus: *Quod felix, faustum faxit Deus, Serenissime Princeps, ob summas virtutes, animique fortitudinem generis tui, ac fortunæ celsitudine dignam, equestris Aurei Velleris ordo in suum te collegium assumit, summumque & ordinis & collegij principem ac defensorem creat.* Ritu peracto *Maximilianus* *Ioanni Boverio* militarem dignitatem contulit. Eodem die in defunctorum locum adlecti fuere *Petrus Lucemburgicus* Comes *S. Pauli*, *Iacobus Romontius* ex Principibus *Sabaudia*, *Guilielmus Egmondanus*, *Volfardus Borselius Grandispeati* Comes, *Iodocus Laleinius*, *Iacobus Lucemburgicus* Dominus de *Fiennes*, *Philippus Burgundus* Dominus *Beurenensis*, & *Bartholomæus Liechtensteinus*.

C C
LXXXII. *Ludouico* oppidum *Condetum* deditur. *Victoris* fortunam sequuntur *Bossuta*, *Trelona* ad dextram *Scaldis* ripam sitæ. Paulò tamen post accurrente *Maximiliano* *Bossuta*, & *Trelona* recuperantur, sola vita militibus pactas, inter quos Dominus *S. Marcelli* qui *Bossuta* cum præsidio stabat, *Montes* in custodiam missus. *Condetum* aggredi cogitante *Archiduce*, oppidi præfectus *Moius*, viribus diffusus, missis filio *Iacobo* ad Regem, qui *Attrebatum* erat, ut auxilia impetraret, quæ nisi mittantur, & obsidio diuturnior futura sit, non tantum cum hoste, sed fame bellum fore, edoceat. Rex auxilia non habens, quæ mitteret, præsidium iubet abducere, exusto oppido, priusquam propè

Gallorum barbaries.

hostis accedat. *Moius* perlectis literis, campanas omnes pulsari iubet, procurentes oppidanos, in templum ire iubet, gratulatum Deo, insperata victoria Regi oblata. Illi uti animos fideles erga Regem ostenderent, certatim ire contendunt, cuius foribus obferatis, nè quis exire posset, Galli pretiosis eorum conualatis, igne sex locis immisso, abeunt, iniquo hospitij perfoluto pretio. Post hæc *Maximilianus* per *Valencenæ* agros *Quercetum* excurrans, obuios Gallos habuit *Querceto* aggressos, ac validè pugnantes. Mors *Baugimontij* equitis Gallos terrore impleuit. Is erat bellator accerrimus, Regi vnicè charus. Milites *Maximiliani* instruebat *Iacobus Galeotus* natione *Italus*, *Scanterani* Dominus, cuius opera & fides, non minus *Carolo*, quam *Maximiliano* utilis fuit. Nascitur ei *Cal. Iulij* filius, cui *Maria* auitum *Philippi* nomen imposuit. Sexto post die ad *D. Donati* templum, à *Tornacensi* Præfule aqua lustratur. Fideiubentibus pro eo *Adolpho Raensteinio* nomine Imperatoris, *Petro Lucemburgico*, & *Margaretha Caroli* Vidua nomine *Eduardi* Anglorum Regis. Agebatur interim de pace inter Regem, & *Archiducem*, dum propè *Attrebatum* cum exercitu uterque valido essent. Post auersam suorum pugnam, pacem non abhorrebat Rex, signumque dederat, equum *Archiduci* dono missum, pulcherrimis ephippijs, & phaleris ornatum. *Maximilianus* itaque nè vinci videretur *Chymaium* misit ad Regem, cuius fideli opera induciæ ad quartum *Id. Iulij* in annum pactæ sunt, sed parum seruata. Rex priusquam in regnum rediret, *Cameracenses*, à quibus receptus erat, suis permisit viuere legibus: & *Ludouico Marasino*, quem eis præfecerat, templis ablata, iussit restituere, vel religione motus, vel ut *Cameracenses*, qui Germano suberant Imperio sibi deuinciret amicos. *Marasinus* verò qui ob peculatum malè audiebat, cum aureo torque ornatus Regem adisset, *Briquebechum* quædam ex aulicis reuerentiam se torqui, ut rei sacræ exhibere simulantem, ac eam venerandum attrectare parantem, prohibuit Rex facere, nè scilicet illotis manibus sacræ profanaret, lepidè ut sacrilegum & templorum expilatorem *Marasinum* arguens. Discessu.

Sal. Ann.
1478.

C C
LXXXIII
Philippus
filius *Ma-*
ximil.

C C
LXXXIV

C C
LXXXV.
Sacra Lu-
douicus in-
bet resti-
tui.

Marasini
pecuniat.

Ann. S. al. 1487. C C LXXXVI
 Ludovicus in Aquilā iocatur Imperialis.
 scellurus itaque Cameraco Ludovicus, vocatos ad se primores urbis, in hæc verba alloquitur. *Defensor ego vestrae civitatis, & Vicecomes, vestris vos vivere legibus, & à Maximiliani consortio immunes esse iubeo: Imperatoria arma, quæ loco movimus, quando ita lubebit, reponite, & aus illa, quæ animi gratia aliquandiù euagata est, postliminio in pristinum hospitium revertatur, id quod hirundines ineunte vere solent.* Cum abiisset Rex, Buchinenses præsidio emisso Gallorum, Flandros recepere. Cameracenses, cum *Marafinus* octoginta milites præsidarios imposuisset eorum in arce, timentes ne *Ludovicus* maiore præsidio arcem aliquandò muniret, auxilio Valencena accersito, & Comite *Bossutio*, qui Buchaniæ præfectus erat, suos quoque adducere, arcem irritò conatu inuadere tentarunt, quia ciues nonnulli cum Gallo sentirent; vel quia res suas haberent in arce. Transactum tamen ut arx à *Iacobo Luxemburgo* teneretur, præsidium verò ex vtraque factione constaret. Porro qui ex Burgundis erant, anno sequenti, intronissis clam quibusdam ciuibus, regios coniecèrunt in vincula. *Bossutius* verò & *Habordinus* postridè urbem ingressi, concurrentem ad arma multitudinem, cum se amicos dicerent, ut aduersus Gallos periculum facerent, quiescere fecerunt. Ita *Bossutius* defendendæ urbi cum militibus septingentis præfectus est. Galli autem qui *Attrebati* erant, noctu ægressi, *Duacum* per insidias tentarunt, sed frustra. Non multò post *Ludovicus* minimè *Attrebaten*sibus fidens, eos omnes in Galliam abduxit, & *Parisijs*, *Rotomagi*, distribuit, Gallosque in eorum locum submisit. Miserima erat emigrantium conditio, qui patrios lares, bonaque sua non valentes secum adducere, post se relinquere, & ad gentem se conferre cogebantur inimicam. Exactis inducijs, *Terouannam* *Morinorum* urbem *Maximilianus* copias ad viginti septem hominum millia, ducit. Stabat in vrbe *Baro Santandreas* cum equitibus quadringentis, & mille quingentis sagittarijs. Meditanti obsidionem *Maximiliano* occurrunt Galli, duce *Philippo Cordæo*, cui aderant ex tota Gallia fortissimi quique, & assiduis exerciti bellis. Cognito eorum aduentu, obuiam

Ann. S. al. 1479. C C LXXXVII
 Prælium ad Guynegalam.
 hosti *Maximilianus* mouet, & per exploratores ad sextum Idus sibi pugnam parari à *Cordæo* nouit. Auidus erat vterque pugnae, vndè castra propiùs mouebant. Locum, qui *Guynegatana* dicitur, cum peruenisset aciem instruxit. In fronte sexcentos sagittarios Anglos posuit sub imperio *Thomæ Auricani*. His adiunxit tria Germanorum millia. Hos sequebantur tormenta campeltria. Post ea vexillum *Archiducis*, quod vndiquè stipabant *Philippus Rauenstainius*, *Carolus Croyus*, *Iodocus Laleinius*, *Philippus Beuerensis*, *Ioannes Luxemburgicus*, *Balduinus Lanoius*, *Ioannes Granthusius*. Belgarum Ordines ducebant *Iacobus Romontius* iuncto comite *Friderico Alberto à Zollern*, & *Engelbertus Nassouius*, cui adstabat Anglus quidam cognomento *Musca*. Equites octingenti ad vtrunq; cornu collocati. Sic instructa acie *Cordæum* obuium habuit. Hora post meridiem secunda, pugna cepit. Vrgèbant *Cordæi* militem *Maximiliani* tormenta; hæc ut effugeret. Diuiso bifariam exercitu, circumuenire tentat, cumque equitatu superiorem se sciret, equites quingentos, cum magna sagittariorum manu, dextrorsum circumductos, in sinistram hostium cornu imittit. Horum impetu equites à suis diuulsi, cum impares essent, inière fugam, non sine graui periculo, quod cum vrgère fortiùs *Cordæus* crederet, diuertit, & in se conuertit, dum inutili consilio fugientes *Rauenstainium*, *Guilelmum Busentonium*, *Vitum Wolckensteinium* equites Aurei *Velleris*, vsquè ad *Aeriam* persequitur. Galli interim sagittarij in *Flandros* inciderant, quibus *Nassouius* præerat. Ibi pugnatum acriter, multis vtrinque cadentibus, donec Galli paulatim se prælio subducentes, in pagum se recepere vicinum. In altero cornu (cui *Romontius* præerat) Gallorum avaritia victoriam eripuit. Nam equites quadringenti, qui suis ex acie cedentibus auxilio missi erant, dum circumducuntur, uti hostem aggredierentur ex latere, currus quosdam com meatu, & impedimentis onustos, à paucis & inermibus custoditos conspicati, prædæ quàm pugnae auidiores, sociorum iuxta ac hostium oblii, dum currus diripiunt, & mulierculas occidunt, victores à victis occiduntur: Spatio relicto, ut *Nassouius*

Ann. Sal. 1479. *Souius* à sua parte victor, cadentibus accurre-
ret focijs. *Baudecurtius* & *Santandreaanus* vlti-
mum prouocantes discrimen, eò irrupère, vbi
erant machinæ hostium, ijs potiri sperantes.
Romontius pudore suffusus, ac ira excitatus,
turbatis iam accurrens ordinibus, aciem in-
staurat, & vento licet aduerso, sorte vsus se-
cunda, hostem agit in fugam *Cordeus*, alijquè
qui ab exordio conflictus insequuti erant fu-
gientes, de euentu ignari, dum tardiùs reuer-
tuntur in castra, hostem prò focijs inueniunt.
Cum igitur & ipsi ad oppida vicina sese reci-
perent, nonnullos, qui longiùs Gallos insecuti,
ad suos redibant, captos secum abduxere, vt
Oliuerium Croyum, *Michaelem Condeum Do-
minum à Frennes*, *Antonium Barletium*, *Pol-
lahimum Germanum*, cognomento *Magnù*,
& *Ligneium*. Quinque horas pugnatum est.
Cecidere in bello ex Gallis fortissimi *Puresius*,
Argentefius, *Beluicinus*. Ex Burgundis Præfe-

MATTHIAS ITERVM MOVET IN AVSTRIAM. Ann. 1480.

Bellum hoc anno inter Cæsarem & Mat-
thiam recruduit, pacem frustra suaden-
te *Prospero Asculano*, legato Pontificis. Belli
causã alter alteri obiurgat. Centum & quin-
quaginta aureũ millia sibi *Matthias* exigebat
promissa, cum plurima Austriæ oppida lubes,
nullo cogente, restituit. Viennenses audiuert
centum millia Cæsari collata stipe dedisse: il-
lum auaritia, vel peruicacia correptum, nihil
esse soluturum. Vrgente Turca, & ad Drauũ
populãte, nil ausurus in *Fridericum* credebatur
Matthias. Is verò vires, ab iracundia, &
leso iure fumens, eodem tempore Turcas præ-
da onustos retrocedentes persequitur; & in
Styriam misso milite *Rachospurgum*, *Peto-
uiam*, & *Fierstenfeld* obsideri præcipit. Initis
tandem cum *Friderico* inducijs, Turcas extra
regni fines perquirens; non destitit, donec cum-
mulatas penas exigeret. Violatas indè cum à
Cæsare inducias assereret, *Marienspurgum*
concessit. Renouatis tamen, medio *Prospero*
Capharello legato Pontificio, inducijs, postea
milite vrgente Cæsareo, obsidionem soluere
coactus est. Ludere potiùs credebantur *Mat-
thias*, & *Fridericus*, nam in dies renouata fœ-
dera temerabantur. Qui eorum aduersum ex-
periebatur Martem, ad inducias protinùs cõ-
fugiebat, non vt de pace cogitaret, sed vires
repararet. Per hos dies, cum *Fridericus* de pa-
ce Venetorum cum Turcis certior esset, ve-

Turcas
vincit
Matthias.

Venetorũ
pax cum
Turcis.

Etus Brugenfis, *Antonius Halouinus*, *Ludoui-
cus Cornetius*, & *Carolus Salinensis*. De Occi-
forum numero scriptores variant. Amor pa-
triæ veritatem subuertit; & Victoriã fingit.
Archiducem vti victorem stationem in cam-
po tenuisse, *Commineus* est auctor. Rex vinci
non assuetus, ægrè nuncium ferens, cepit ad
pacem inclinare. *Maximilianus* verò ineun-
te Octobri, Romontio ad Malanoium misso, à
Cadeto Remonetio arcem accepit; qui dolosè
deditione facta, cum magnam vim pulueris
bellici sub stramine abdidisset, hic incensus
postea magna clade prædam scrutantes affe-
cisset, in penam laqueo strangulatur. Rex hac
iniuria irritatus, quinquaginta ex ijs, quos te-
nebat captiuos, eodem affecit supplicio. *Ro-
montius* indè Lieta, Lilerio in deditiõnem ac-
ceptis, in hyberna recessit. *Maria* verò
ad Id. Ianuarij filiam peperit *Margare-
tham*.

Ann. Sal.
1479.

hementer commotus, iussit Imperij princi-
pes in circulis suis conuenire, deq; impenden-
ti Germaniæ discrimine consilia capere. Non
vno in loco repetitis comitijs, præcipuè in Ba-
uaria, exemplar initæ à Venetis cum Turca,
paci perlectum magnas curas iniecit. In exi-
tium Romani imperij vertere pax ista crede-
batur. Sinè qua minus operosum erat, potent-
tissimum hostem à finibus arcere Germaniæ.
Postea ei integrum copias vniuersas in Pãno-
niam, Austriam, Croatiam, Stiriã, Carinthiã,
tadèq; in Imperij Romani viscera cõuertere.

Querebantur Veneti se ab Europæis deser-
tos Principibus, necessitate adactos, rebus suis
consuluisse. Quàm iusta fuerint eorum grauami-
na, Ducis Venetorum literæ dabunt.

Literæ
Ducis Ve-
netorum.

Illustris ac Excelsæ frater noster charissime.
Sextus decimus annus agitur, ex quo voluntariũ
bellum suscepimus cum potentissimo Principe
Turcorum, ea sola causa et ratione, vt incitatum
*cursum eius in ruinã fidei & religionis Christia-
næ sisteremus, & à multorum ceruicibus, quibus*
imminebat, vires illius diuertimus, ad proprij;
*status reuocauimus tutamentum. Et quãuis plu-
ries de pace requisiti fuerimus, illã tamen renui-
mus. Quia periculosã fore multis populis et Prin-
cipibus Christianis arbitrabamur, communem*
salutem propriæ praponetes, hac præcipuè innixi
spe, vt summus Pontifex & reliqui Christiani
Principes, qui per pacem et rerum suarum, otium

Ann. Sal. 1479. potuissent, rem Christianam deserturi non essent.

Sed longè secùs euenit, quàm ratio fidei et pietatis suadere videbatur. Quoniam post diuturnos labores, post incredibilem impensarum magnitudinem, post eadem magni numeri nobilium & charissimorum ciuium nostrorum, post magnas acceptas clades & in statu nostro non vulgare detrimentum, frustrati ad extremum sumus, & non solum de omni dejecti spe auxilij à capite et summo Christianorum Principe consequendi; sed per injuriam copijs nostris illatam, ad nouum in Italia bellum prouocati & impulsì, coacti tandè fuimus rebus consulere nostris & bellum cù Turca componere: pacem igitur iterum nobis oblatã secum iniuimus. Ne urgente hinc potentissimo hoste, et quorum maxime intererat pacare Italiã, ipsam turbantibus & omnia pro libidine peruerrere conantibus, res nostra & sociorum nostrorum & deinceps vniuersa res Christiana in majus prolaberetur discrimen. Hæc excelsa Dominationi vestra declaranda censuimus, vt consilia nostra & causas tam belli, quod sponte nostra piè et religiosè aduersus hostem suscepimus, diuq; pertinaciter gessimus, quàm pacis, quam inire per impiam & inhumanam nobis iniectam necessitatem coacti fuimus, Illustris Dominatio vestra intelligat, ab qua nihil alienum esse potest, quod ad nos per amorem & beneuolentiam in se no-

stram, aut ad rem Christianam per propriam pietatē & religionē aliquo modo pertineat. Data in nostro Ducali Palatio die 25. mēsis Februarij, indiētione XII. Anno M. CCCC. LXXIX. Ann. Sal. 1479.

Erant in comitijs etiam Cæsaris legati, qui illatas à Turcis retulere clades. Vndè in commune deliberatum, quæ via superesset obstendi hosti immanissimo. Consulti duo fuere capita. Primum vt consulto Rege Pannoniæ, Hungariæ fines Germano militi commenderentur. Id si Regi, aut Cæsari non videretur; Cæsar comitia Imperij indiceret, ipseque adesset, id acturus potissimū, vt quæ anno septuagesimo secundo fuerant Ratisbonæ constituta, nouo mandato, ac penis sanciret in eos, qui imperata esset negaturi subsidia. Postremum consilium probauit Cæsar, iussitque ad diem SS. Trinitatis Norimbergæ conueniri. Ibi tamen Cæsar non comparuit, sed legatum misit III. Cal. Octob. A summo Pontifice legatus aduenit, coram quo salutaria iudicia agitata sunt; sed post grandem expectationem, nil præter verba nostra est assequuta calamitas: grassante interim hoste in viscera Christianorum. *Mathia* cum *Friderico* diffida, & *Ludouici* cum *Maximiliano* vnicã agnosco causã. Quis fuerit in culpa? parū refert inquirere, cū hostē video triūphare, & nos penã subire.

MAXIMILIANVS IN HOLLANDIA. Ann. 1480.

CC. LXXXIX

Aulto iam vere pari ardore, sed impari fortuna arma repetunt *Maximilianus*, & *Ludouicus*. Ille ineunte Augusto cum vxore Namurcum (ad Mosam ciuitas celebris est) venit. Eoque in fidem recepto *Lucemburgum*, vbi sopitis turbis, in *Hollandiam* redijt, vt motus sedaret ciuiles. *Leydam* ingressurus, obuios habuit ciues, qui capita ac pedes nudi, supplices errorum precabantur veniam. Orabant inter cetera, nè *Anglos* in ciuitatem adduceret. Non nisi iure ac merito (respondet is) se facturum. Portam cum suo comitatu ingressus, multis per omnes plateas facibus ac lucernis accensis noctem illustrantibus, non abiit, priusquàm de seditiosis penam capitis sumpsisset. *Dordracum* ex *Hollandiæ* ciuitatibus supererat, quæ aquis circumdata hostiles irridebat incurfus. *Hamatorum* factio in ea prepollebat, & cum *Geldria* in *Maximilianum* moliri dicebatur. Propterea cru-

CCXC. Dordracum capitur.

cem erectam gestabat præ tessera, cum *Burgundi* decussatam. Astu itaque rem aggrediendam rati *Michael de Berges*, *Thomas Auricanus*, qui sexcentis præerat *Anglis*, tres naues saccis feno plenis onerant, sub quibus armati latitabant milites, hos reliqui cum classe subsequuntur. Cum *Dordracum* venissent, à ciuibus mercatores creduntur. Milites verò è latibulis ægressi, portam occupant, in oppidanos ad arma trepidantes, tenent, donec adueniunt socij. Tum omnes simul ciuitatem inuadunt. Consul ciues ad arma ciens, & primus in hostem pergens, in *Egmondanum* incidit, sed cruri accepto vulnere, pugna excedere cogitur. Reliqui acriter tuentur locum, à quibus vulneratur *Auricanus*, qui cum *Anglis* fortis pugnabat. Cessere tandem ciues militibus numero & viribus impares. Cū se abiectis dedissent armis, præter seditiosis auctores, in gratiam recepti sunt. Inuēta apud eos est moneta

quæ

qua ab vna parte lilia Gallica, ab altera Gel-
 driæ habebat insignia. Pacata Hollandia, *Ma-*
ximilianus Buscumducis Brabantiaë ciuita-
 tem literis armisque nobilem profectus est;
 Vbi *Aurea Velleris* indicta erant comitia (que
Capitulum vocant) ad III. Non. Maias. Plu-
 rimi adleguntur in ordinem, loco eorum qui
 obierant. Quorum primus *Philippus Au-*
strius trium annorum puer, qui eò cum *Ma-*
ria Principe matre venerat. Ægrotabat tunc
Ludovicus Rex Gallorum morbo diuturno, ac
 difficili. Suis minimè fidens, nè ob morbum
 contemptus, regno priuaretur, pacem cu-
 piebat. Indè Plessio castello se includens, nul-
 lum admittebat, nisi de quibus optimè sen-
 tiret. Cæsaris cum aduenissent legati, eos
 benignè habuit, libenter audiuit, & ad an-
 num inducias composuit, nec longè violauit,
 vel violari permisit. Nam Bruxellæ *Maria*
 enixa filium, cui nomen *Franciscus* (mortuus
 est eodem anno) postquam ex puerperio
 confirmata, Hannoniam petijt; Valencenæ
 cum esset, Gallorum aliquot milites locis
 ægressi vicinis, Cambresij arcem negligenti-
 us custoditam, noctu admotis scalis, oc-
 cuparunt, suburbia exusserunt, ita vt *Ma-*
ria Brugis abiens, incendia ac fumum emi-
 nùs viderit, iniucundo fœminæ spectacu-
 lo, & mortis imminentis præludio. Hæc
 cum animum venando oblectaret, ex equo
 prolapsa, lumbos & femur grauiter offen-
 dit, & dies viginti ex eo casu decumbens,
 rebus testamento ordinatis, decessit V. Cal.
 April. *Ludovicus* paululùm ex morbo recrea-
 tus, nuncium de *Mariæ* obitu, lætissimo
 accepit animo, rei benè gerendæ sibi mul-
 ta pollicitus. *Amisæ uxore* (aiebat) *Maxi-*
milianum parum auctoritatis apud Belgas,
 minimum apud Gandauenfes habiturum, qui
 ceteris ciuitatibus potentiores, Burgundicæ do-
 mui minùs ex animo studerent, & nouis rebus
 viderentur idonei. Principum liberos hi cum
 educarent, & quasi in sua potestate tene-
 rent, per *Cordæum* eorum animos sollicita-
 re cepit, ac de matrimonio *Margharetæ*
Maximiliani filia cum *Carolo* filio *Delphino*

CCXCIV. *Mors Lu-*
donici Re-
gis Gallo-
rum.

tentare: I cet eodem tempore *Eduardi* An-
 glorum Regis filiam ambire simularet. Lo-
 uanij postea *Maximilianus Philippi* filij tutor
 declaratus, cum Attrebatu conuenire vel-
 lent Gallorum, ac Flandorum legari, nè
 quid occultè ab illis geri posset, ex suis quos-
 dam adiunxit. Eum enim minimè latebat,
 iã Gandauenfes Gallo addictiores factos. Per
 multos dies consultum, vtrisque visum est,
 pacem optimè fieri posse, si præuia iniuria-
 rum obliuione, *Carolo* filio Regis *Marga-*
retha desponsaretur. Sic rebus constitutis,
 legati vtriusque partis Regem adeunt, vt
 condiciones confirmaret. Quibus sui co-
 piam ægrè fecit, morbum, quo extenuatus
 erat, dissimulare satagens. Tandem intro-
 missis, triginta aureum scutorum millia,
 præter vasa argentea affabrefacta dono dedit,
 & pacta iuramento firmavit: ea conditio-
 ne, vt *Maximilianus* iuramento diceret,
 qua die filiam vellet traduci. Itaque die dicta,
 Archidux *Philippo*, ac *Margaretha* præsentibus,
 in æde D. Ioannis conceptis verbis iurat,
 se ratum habere matrimonium, ac pacis le-
 ges, suo ac liberorum nomine, quibus tu-
 tor esset, accipere, & ad ætatem maturam,
 bona fide seruaturum. Nec fides defecit.
 Discedentibus Gallis, *Maximilianus* illu-
 strem admodùm legationem ad *Carolus* Del-
 phinum generum suum instruit, quæ affini-
 tatem gratularetur & pacem, ac sponsam
 breui aduenturam significaret. Legatos pau-
 cis diebus subsequitur *Margaretha*, quam
 deduxerunt *Adolphus Rauensteinius*, *Philip-*
pus Beuerensis, *Io: Ligneus*, *Vuierus* cancel-
 larius Brabantiaë. Aderant & Geldriaë princi-
 pis vxor Vidua, aliæq; illustres fœminæ. Beru-
 niam deducta, obuium habuit *Petrum Borbo-*
nium Belli ioci regulum, cum *Anna* vxore
Ludonici Regis filia, & frequenti nobilium ac
 matronarû comitatu. Vbiq; maximè Parisijs
 quasi sequestra pacis excepta, Ambasiã accer-
 fitur, quò iam *Ludovicus* Principes iusserat
 conuenire. Ibi coram omnibus matrimoniû à
 Rege cõfirmatum, & sponsalia ritu celebrata
 solenni. Quibus paulò *Ludovicus* superfuit.

Ann. S. al.
 1482.

CCXCIV
 Nuptia
 Margare-
 the cum
 Carolo
 Delphino.

MATHIAS REX HVNG. TERTIO MOVET IN AVSTRIAM. Ann. 1483.

GLiscentibus in dies inter *Mathiam*,
 & Cæsarem maioribus discordijs, le-

gatos ille misit ad Bauaros, nè armis cum
 Cæsare sociatis, Principes quicquam

Ann. Sal.
1477.
Hamburgum Mathias obsidet.
Capit.
CC. XCVI.
Anno 484. Corneoburgum Mathias capit.
Corneoburgum dedium.

molirentur in Hungaros Austriae inhiantes. Qua super re, Boiariae ordines decreuere, ne quis absque Romani Pontificis auctoritate, omni ope contendens, ut Christiani omissis diffidijs, in Turcas arma conuerterent, milite, armis, auro, Caesari ferret suppetias aduersus *Matthiam*, ut *Norimbergae* fuerat constitutum. Ab *Hamburgi* obsidione (*porta* hoc dicebatur *Austria*) bellum *Mathias* exorditur. Imperator audita obsidione, cum id prouinciae suae propugnaculum foret, ne rem tanti momenti per socordiam amitteret, non bis valido tentauit occurrere exercitu; sed Hungarus hoste pulso, eò oppidanos coegit, ut cum extremam reformidarent inedia, se se dedunt. Aliquot adhuc dies poterat arx propugnari; à praefecto tamen acceptis tribus aureum millibus, Regi traditur. Capto *Hamburgo*, *Styriam* populatur, ac plurimis deuictis oppidis in hyberna domum secessit. Caesar uero auctis liberis, rebusque charissimis, *Gracium* se recepit. Filiam *Cungundem* misit *Oenipontum*, ubi *Sigismundi Austriae* curae commendata degit, donec eam *Albertus* Boius nuptum accepit. Sequenti Anno *Austriam Mathias* iterum ingressus, *Corneoburgum* obsedit. Caesar uero conscriptum ex *Noricis* & *Vindelicis* militem eò mittit. Fit pugna, ex qua cedere coacti Germani, in vicina se recepere oppida. Manent nihilominus in fide *Corneoburgenses*, etsi in summa comaeuum inopia, equis, felibusque uesci coacti. Pugnatur quotidie sub ipsis menibus, & in fossis, ubi *Stephanus David Hazij* non ultimus inter *Mathiae* duces, perijt. Vi desperata, fame oppidanos domare statuit: ibique suis ad obsidionem relictis, ipse in *Valachos* ire parat, ad liberandam *Achillaeam*. In itinere accepto nuncio, de *Achillaea* & *Nestoralba* iam captis, in castra redit. *Corneoburgenses* uero neque auxilijs, neque comaeu subleuati, deditioem fecere. Anno postea sequenti *Mathias* *Viennam* arctè obsidione cingit; & ne comaeus aliunde inferretur, omnes

uiarum aditus intercusit. Indè cum praetorianis *Eberfordffius* mouens, dum capere tentat, propè eum mors caepit. Dum enim in humili tugurio cum familiaribus accumbit, ferreus globus ex oppido emissus, perupto pariete, proximè ipsum decidit. Hinc animo iam commotior, oppidum summa vi aggressus capit, ac victor in castra reuertitur. Eo undique urgente, obsessi omni auxilio destituti, execrabilique fame adacti *Cal. Iunij*, deditioem non sine perpetua Caesaris ignominia fecere. Ingense eo die terræmotus Regem non diù vrbe potiturum, ibique diem nouissimum obiturum significauit. Capta namquè *Vienna*, quinque tantum annis ille superuixit. *Vienna* potitus, in vltiorem *Austriam* exercitum mittit, ipse uero in *Morauiam* contendit ad dietam, quam ad *Iglauiam* ex composito cum *Vladislao* *Boemiae* Rege praestituerat. Ad labefactandas enim *Austriae* vires, & frangendam Caesaris potentiam, nihil commodius esse censebat, quam *Boemicum* Regem, bellicosissima gente pollentem sibi conciliatum habere. Verebatur, quod antea semel acciderat, ne instituta cum *Vladislao* amicitia, Caesaris arte dirimeretur, ne bellicosum iuuenem, & ad clarissima quæquè facinora natum, *Fridericus* magno stipendio conduceret. Quod si Caesar auro irretisset, numquam *Pannonos* *Austriam* occupassent. Verum quod *Hungaris* studentes, id *Friderici* auariciae adscribunt, alij ad religionem vertunt, ne arma Christiana, *Friderici* dolo inter se dicerentur concidere. Ipsos Imperij principes in suppetias non acciuit, cum posset. *Neapolis* itaque sola cum adhuc praesidio teneretur Caesareo, post longam & duram obsidionem, deditioem fecit, in quam ouans *Mathias* ingressus, celebrem egit triumphum. Inter tot casus, & discrimina rerum, de ipsa fortuna triumphare Caesar voluit, & potuit. Vndè hæc uerba, loco symboli, passim usurpasse referunt: *Summa felicitas est, rerum irrecuperabilium obliuio.*

FLANDRIA A MAXIMILIANO DESCISCVNT. Ann. 1486.

Mortuo Ludouico Gallorum Rege apud Turonos, Carolus successerat filius, cui

Margaretha Austria nupserat. Huius patrocinio fides Flandri nonnulli, ex Gandauenſi

con-

Ann. Sal.
1477.

CC.
XCVII.
Vienna de diu.

CC.
XCVIII.
Fedus Mathie cum Boemo.

CC.
XCIX.

CCC.
Friderici symbolum

Sal. Ann. 1484. consilio *Maximiliani* detrectabāt imperiū . Ei vitio dabant , quòd pessundata Rep. , reditus, dignitates , officia solis exteris profunderet . Ferendum non esse diutiùs , qui tutorio nomine in pupilli patrimonio grassaretur . Tutelam principis ad se trahere priminebantur Gandauenfes . Obstabant Brabantres , qui primi omnium in verba Archiducis velut tutoris filij iurauerant . Simultas in arma erumpens, primùm sustulit mercimonia . Nam cum Antuerpiensium nundinæ instarent, Flandri nouas ipsi aperuere Brugis ; sed inopem vtrumque copia fecit : nam pauci ad has, vel ad illas adfuere . Brabantres vt Flandris vindictam rependerent , *Maximiliano* conficio , *Teneramundam* vicinum oppidum astu capiunt . Tres currus milite complent , qui mutato habitu monachos , rusticos , fœminas referrent , ac fugientium ex agris speciem exhiberent . Id eò faciliùs creditū , quòd per eos dies *Romontius* Flandrorum Præfectus , Brabantiam ingressus , agros circa *Bruxellas* deuastarat . Ad horam nonam eò prouecti , qui in primo curru erant , populariter cum ostiarijs miscentes colloquia , spatium fecere suis defiliendi , ac portam inuadendi , donec Archidux cum equitibus octingentis aduolauit . Ad arma acciti oppidani restitere primùm , mox numero victi , abiectis armis se se dedidere . Insulas aditurus , arcem sibi claudi audiens , ciuitatem ingredi noluit . *Valencenæ* , *Duaci* , prò tutore recognitus , *Camera* cum venit . Hæc Anno 1483 . Sequenti , *Aldenarda* hoc modo potitus . In ea duæ sunt arces , altera *Vetus* , altera *Burgundica* indigetatur . Illa à *Palmenfi* , hæc à *Gualtero Requenio* , & *Petro Mentenoio* tenebatur , quorum ille *Maximiliano* fidus , per filium indicarat , si noctu cum suis accederet , posse oppidum occupari . Princeps fortunam sequutus , prid. Non. Ian. cum duobus expeditorum millibus iter ingreditur , paucis præmissis , qui accepta tessera , in arcem euaderent . Hos cum alijs pedes ipse subsequitur , negocio *Cliuensi* dato , vti cum equitibus stationem antè ciuitatem tenens , euentum expectaret . Superato caliginoso itinere , antè diei crepusculum voti compos , admissus cum suis in arcem , tubas repente canere , ac tympana iubet . Oppidani somno excitati , arma capere , clamorem tolle-

re , alij aliorum opem implorare . Prima luce ex Magistratu missi in arcem , quomodo res habeat ? inquirunt . *Adesse principis* (responsum est) *patrem , filio asseruaturum hereditatem citra ciuium iniuriam* . Magistratus renunciari iubet , *Deo & victori se nolle resistere . Id cum non grauatim , sed lubentes faciant , de eius clementia planè sperare* . Sic citra sanguinem salutatus est tutor . Post hæc ineunte vere *Carolus* Rex Gallorum *Antonium Burgundum* *Teneramundam* miserat , vt inter partes de pace ageret . Peruicacia verò Gandauenfium , consilium euauit . Qua offensus , re abiit infecta . Postea à Flandris excitato ligneo propugnaculo propè vicum *Caloum* , vt mercatoribus *Hollandis* , & *Selandis* *Antuerpianas* nundinas petentibus iter intercluderent , *Maximilianus* collecta Germanorum , ac *Heluetiorum* manu , propugnaculum diruit , defensoribus aut cæsis , aut captis . *Flandros* dicebatur excitare *Cordaens* , à Rege missus , vel spe lucri euocatus . Fauebant ei Gandauenfes ; *Tornacenses* verò admittere eum recusarunt , ab vtriusque commercio imunes viuere profitentes . Anno postea octuagesimo quinto , *Flandriam* cum exercitu *Cordaens* ingressio , *Romontio* etiam validas ducente copias ; opus ducens *Maximilianus* vtrique occurrere , tria equitum , ac duodecim millia peditum contrahens , *Alostum* firmissimum *Flandriæ* oppidum ducit , & missio feciali id sibi tradi postulat . Præsidarij respondent , fœdus sibi cum ciuitatibus initum temerare non posse . Tunc Archidux retrò mouens in *Flandros* , qui numero septem mille propè *Gandauum* in loco satis munito castra habebant , cum ad pugnam elicere non posset , templum non longè ab *Aldenarda* , in loco (cui nomen *Castra Ciceronis*) vbi opulentissimas prædas *Galli* , ac *Flandri* deposuerant , expugnat : arcem *Halfeleam* deditione capit . Postea in agrum iruens *Gandauenfium* , vrbi appropiat , suburbia populatur : Ciues exeuntes ad opem ferendam socijs reprimat : fugientes insequitur , portam occupat , in ipso vrbis ingressu strenuè pugnatur , donec demissa crates penfiliis , vtramque aciem diremit .

Venit interim *Cordaens* cum septem hominum millibus , quos *Carolus* Rex Francorum suis

Teneramundam
instu capta.

CCCI.

Alstium .

Sal. Ann. 1484. suis alebat impensis. Hos sequebantur duo mille honorarij Aurelianenses, & Angolifmensis, maiori spe prædæ, quàm adducti stipendij. Gandauum cū venisset Cordæus ad Principem Philippum, qui sub cura Adolphi Ra-
Philippus libera custodia retinetur. uensternij educabatur, multa Regis nomine promittens, Principem inuitauit in castra, multum momenti dicens, si is à suis conspectus, animos eorum confirmet, neque sanitati incommodum fore, si in liberioris Cæli aerem prodeat, non in umbra educandum, sed castra, viroscquè armatos vidère, decere Principem. Non latebat Flandros Cordæi arcanum, velle Principem in sui traducere potestatem. Per eodem dies ex Gallia in Brabantiam, & Hannoni-
CCCII. Galli Regis litera ad Brabantios. amiam literæ missitabantur, quarum erat sententia. *Audiuisse Regem, cum summa animi molestia, dissidium esse exortum inter Maximilianum socerum suum, & Philippum eius filium, fratrem suum, & cognatum, iamque Flandros huius partes fouere, ab illo ad arma concitari reliquos. Id cum antea per legatos componere ipsum voluisse, tum nunc quoque sua interesse ratum, ne quid Flandria ex ea re detrimenti capiat, summa ope niti. Philippum quidem, & pro eo sentientes Flandriæ ordines, totius controuersie arbitrium, iam antea Regis cognatorumque principum cognitioni detulisse, sed à Maximiliano neque hoc, neque aliud quidpiam equi impetrari potuisse. Nunc verò Cordæum ab ipso cum mandatis missum, ut eius nomine, amica disceptatione, omnem controuersiam dirimat, quem à Maximiliano rejici cum dolore audiret. Hortari igitur, ac orare Brabantios, & Hannonios, ne posthac Maximiliano in filium legitimum, ipsorum principem, auxilia præbeant, neque enim ex fide regis esse, uti fratris sui commodis desit, iamque ingentem parari exercitum, quem, nisi monitis obsequantur, propediem intra limites suos visuri sint. Itaque malo caueant, & quietos sese continentés, pacem iniusto bello præferant.* Maximilianus lectis literis, quæ passim ei tradebantur, Scripsit Carolo, mirari se factum, neq; eo auctore credere alienos subditos in Principem sollicitari, sed priuatorum ope, qui spe lucri bella fouerent. Filium suum à seditiosis detineri, intoleranda audacia, & exemplo ad posteros pernicioso. In Deo tamen spem habere, ut breui perduelles ad saniora redeant consilia. Quare

Ann. Sal. 1484. *desineret infidis auctor esse, ut filium armarent in patrem, cui filij salus sola esset in voto. Literas tanti non esse, nè ab officio subditos possint remouere. Nubem dissiparet inanem & fidei candore, ac consanguinitatis vinculo, aliena libraret ut sua.*

Dissentiebant etiam Cordæus & Gandauenses. Gallorum libido, & rapinæ adeò eos concitauerat, uti cum exercitu Landresium remitterent. Tormenta tamen, & milites nonnullos reliquit: & ne quis de Rege calumniari posset, vbique impensarum pretia persoluit. Cum recessisset Cordæus, cæperunt Gandauenses inter se dissidère, & de Gallo minùs sperare. Artifices præcipuè nauicularij, pacem suadebant, iam bello attriti. Guilielmus verò Rhenensis, ac alij nonnulli, bellum sibi fructuosius rati, suppellectilem Principis auream ac argenteam vendi debere, ut Gallis stipendia persoluerent. Indignum cæteri id suspicantes, clamorem excitarunt. Plebs arreptis armis, in forum aduolat, ex suis Magistratus creat. Hi, mandante plebe, Rhenensem & Danielè Auredonum carceri datos, Reipublicæ iubent administratæ reddere rationem. Accusati & conuicti pacem subuertisse, capite luère pœnas. Romontius qui Alofti cum præsidio erat, inter turbas periculum veritus, negato per Gandauum transitu, alia via Cordæum adit in agro Tornacensi. Ibi cum & oppidanos videret infensos, ex Flandria recessit. Post horum discessum, Flandri Maximiliano reconciliantur; Primi fuere Brugenses. Conditiones initæ pacis fuere: Vbi Flandri, principis sui patrem, legitimum eiusdem tutorem agnoscerent, iureiurando Gandauij confirmarent. Ille vetera eorum priuilegia rata haberet; nihil immutaret quæ ab obitu Mariæ, Philippi nomine acta erant. Urbem ingressus, non abducturum secum principem antè pubertatis annos, sanctè iuraret. Erratorum tempore belli, veniam daret. Exules reuocaret, exceptis non nullis, cum quibus iure ageret. Annuit pacto Maximilianus, & ad sextum Id. Iul. Gandauum itinere arrepto, cum ad sacellum suburbanum peruenisset, obuium habuit Philippum Filium, qui patrem aperto capite, propiùs aduenientem honorabundus excepit. Inde in amplexus vterque ruunt, non

Cordæus Gandauo discedit.

Gandauij seditio.

CCCIII.

Pax cum Flandris.

CCCIV. *Philippus Maximiliano patri obuiat.*

finè

Sal. Ann. 1486. finè multis & ipforum, & spectantium lachrymis. In æde Ioannæ iurisiurandi religione firmata pace, *Mathiam Paiardum* Tribunalum plebis, *Magnum Decanum* dicunt) militari baltheo donauit. Inde *Fenninus* notus militari fretus fiducia, Principem vltro accedens, veniam admissæ culpæ in eum orat. *Maximilian. clemens.* Is ad veniam promptus, quamuis ignoto manum porrigit, mox edoctus, Gandauensibus stipendia in eum proximo bello fecisse, sed cætera egregium, multa sæpè in Gallos edidisse facinora, *lubens* (inquit) *illi ignosco, neque factum muto, cum eo in Gallos animo sit.*

CCCV. *Noua seditio Gandau.* Itaque cum omnia crederentur pacata, noua excitatur seditio. Quatuor milites custodiæ dederat Prætor Vrbanus, qui famulæ cauponis vim intentasse dicebantur. Hos alij commilitones, ereptis lorarij ancillæ clauibus, educere tentant. Clamat ancilla, herus accurrit, dehinc alij, donec vagante rumore, à Germanis vim inferri, ciues ad arma concurrunt, tumultuosè militem ad supplicium poscentes. *Maximilianus* re subita exterritus, ex suis mittit, vt quiescant, hortatur, sed in cassum. Circa horam decimam, feruato ordine, ad hospitium Principis ducunt, pontes occupant, loca muniunt. Ille Germanos iubet arripere arma, periculum facere. Intercedunt proceres, & Magistratus in genua prouoluti, inconditæ multitudinis culpam rogant, nè innocentibus asserat. Non minori pauore dilapsuram, ac temeritate conuocatam. Horum precibus *Maximil.* assensus, vim inhibet. *Beuerensis*, & *Chymaius* plebem adeuntes, ad quietem prouocant. Non tamen auditi, sed faceßere iussi, etsi inermes essent, vix ab armatis euaserunt. Flandri, quasi in vltimo essent discrimine, campanæ sonitu (*Magnum Rolandum* vocant) socios ad pugnam euocant. Princeps Germanorum aliquot emissis manipulis, eorum vires explorat, cæteros in armis retinet. Illi post leuè pugnam, Flandros loco pellunt, tormenta quædam eripiunt. Hinc plebs consternata, pacem postulat, modò lectis vtrinque arbitris, rei æquitas expendatur. Non renuit Princeps, vndè circa sextam matutinam, quisque Domum dilabitur. Princeps Prætorium ingressus, re disceptata, seditionis auctores noxæ dedit: dein vt tutiùs

apud ipsos ageret tormentis, quæ ibi *Cordæus* reliquerat, in potestatem redactis, opportuna vrbis loca occupauit. Ciues verò aulæ, quædam, libros, & reliquam suppellectilem restituerunt, centum & viginti septem aureum numum millia, intra annum, multæ nomine exoluturos se promittentes. Theatrum cum in medio foro esset, cuius quatuor angulos leones ex oricalcho, singula sustinentes insignia Regi Gallorum puta, *Philippi* Principis, Fládriæ, & Gandauis vrbis, stipabant, iussit *Maximil.* videntibus cunctis, in populi frequentia arma Gallica deijci, & sua in eorum locum attolli. Tandem *Philippum* filium, per mediam vrbem deductum, *Rauensteinio* comitante, alijsque proceribus in Brabantiam mittit. Ipse XII. Cal. Aug. Sedens præ tribunali magistratus omnes, Senatam, opificum decuriones in atrium intromitti iubet in modum reorum. His toties repetitam obijciens clementiam, tandem non vt iudicem in reos, & victorem in victos, sed vt patrem in filios velle agere promittens, liberam omnibus dicendi indulsit facultatem, vt quibus legibus viuere profiterentur, exprimerent. Illi humiliter responderunt. Eius in manibus stare vrbem, ciues, aras; *Agnoscere se veteres offensas; in nouo scelere paucorum culpam stare, qui iam pœnas dederint: reliquos veniam precari; paci si nouas vellet adijcere conditiones, se paratos recipere.* His dictis priuilegia vrbis exhibentes, *si ea minùs probaret, irritandi facere potestatem.* Quod ab eo in aliquibus factum. Cæterum pacem petentibus, dedit. Rempublicam verò vt in meliùs ordinaret, octo viros spectatæ fidei creauit, qui Magistratum legerent ex ijs, qui numquam publico munere functi essent. Hi coram Principe, impositis S. Cruci digitis primoribus, in eius verba iurarunt. *Dominum de Motte* Gandauensibus cum præfecisset, Bruxellas secessit. Ibi agenti, de nouis Leodiensium motibus, nuncius ad fertur, qui à *Guiljermi* filijs concitati, *Hornanum* episcopum repudiabant. Cum exercitu itaque Centronum aduolans, legatos obuios habuit, cum quibus in vrbem misit *Episcopum Cameracensem, Abbatem S. Bertini, & Oliuerium* Marchianum, vt fœdus instaurarent. Horum conatus reddebant irritos qua-

Ann. Sal. 1486.

CCCVI.
Insignia Gallica deponi iubet.

Maximilian. Gandauenses vincit.

Ann. Sal. 1482. quatuor vrbis præfecti, qui paucos post dies in populari tumultu trucidati, pacem,

quam non habebant, superuenientibus le- *Ann. Sal.* 1482. garunt.

MAXIMILIANVS ELIGITVR REX ROMAN. Ann. 1486.

CCCVII. **O**cto iam elaberant anni, quod tempore *Maximil.* filius *Fridericum* Cæsarem nō viderat patrem. Propterea Aquisgrani, vbi indicta erant comitia, magno gaudio, nec finē lachrymis conuenere. De filio in Regem Romanorum eligendo, *Fridericus* consilia agitabat. Hoc enixè impedire conabantur. Gallorum legati, donis, promissis, animos principum allicientes. Occupauit literas *Maximil.* iussu Regis ad id exaratas, has cum *Virodunensi* præfuli, legationis principi multa excusanti, ostendisset; ille turbatus, nil vltèriùs mouit. Consortem itaque Imperij *Maximilianum* pater *Fridericus* fecit, cunctis Septemuirorum suffragijs adprobantibus die XVI. Februarij. Aderant præsentès Electores omnes, sed duorum summa erat auctoritas, *Ernesti Saxonis*, & *Alberti Brandenburgici*, qui cognomento *Achilles Germanicus* dicebatur. Is in ipsis comitijs Francofurti

Maximilian. eligitur Rex Roman.

vitam finiit, anno ætatis 72. relicto successore filio *Iohane* Electore IV. Renunciata filij electione, exuberavit in lachrymas *Fridericus*, forsā molem pendens imperij, futuraque mala, quæ *Maximiliano* imminebant. In eisdem comitijs pax per omnes imperij ditiones indicitur ad decennium seruanda, vt prohibito armorum vsu, dissidia omnia iure disceptarentur. His constitutis, venere Aquisgranum, vbi secundum morem coronatus est *Maximil.* die X. Aprilis. Indè in Brabantiam, Bruxellis honorificè excepti in palatio *Cauberanorum*. Vbi cum cœnam vnà caperent, graue dissidium inter satellites Regios, & Bruxellenses ortum, in quo vtrinque aliquot vulnerati ceciderant, Rex ipse è conuiuio ad clamorē prouolans, suo iurgantes terruit aspectu, vt ferrum deponerent. Lustrata postea Flādria, adulto autumno, *Fridericus* relicto filio in superiorē abiit Germaniam.

CCCVIII. *Fridericus plāgit.*

Maximilian. solo aspectu placat altercantes.

NUPTIAE CUNEGVNDIS, ET ALBERTI BAVARI. Ann. 1487.

CCCX. **C**ordæo apud Morinos infesto agmine peruagante, occurrere *Maximil.* statuit. Collecto itaque milite obuiam pergit. Illo autem copiam sui non faciente, in Batauos abiit. Dum in Germania *Albertus* Bauarus cognomento *Sapiens* captata occasione Ratisbonensis dissidij, orti, quia Magistratus liberæ ciuitatis cœrarium decoxerant, vndè Ratisbona publicis facta impar oneribus, accipiendo iugo, quàm tuendę libertati aptior videretur, credidit adesse tempus, Ratisbonam redimendi, quæ olim Boicæ gentis caput fuerat, & à *Friderico Ahenobarbo* Imper. crepta Boico principatui, liberis Imperij vrbibus adscripta fuerat. Arrisit fortuna votis, & partim dolo, partim muneribus alleciti Ratisbonenses, Boicæ se tradidère potestati. Accidit hoc Anno Salut. 1486. Cēlebs tunc erat *Albertus* cognomine *Sapiens*, cū ætatis anno quadragesimo de propaganda stirpe cepit cogitare, *Cunegundem* *Friderici* Cæsaris filiam habebat in votis, sed cum Cæsarem sibi ob recuperatam Ratisbonam non ignoraret offensum, periculum prospiciebat ferendæ

Albertus Boius Ratisbonam acquirit.

CCCXI. *Alberti, & Cunegundæ nuptia.*

repulsæ, si nullo interprete, filia nuptias ambiret. *Sigismundo* Austrio, qui iussu Cæsaris *Cunegundem* educabat, intercedebat cum *Alberto* singularis necessitudo. Ad eum profectus Oenipontū *Albertus* vota aperit, & benignè auditur. Nouo porrò beneficio vt deuinciret amicum, *Sigismundo* bello Veneto implicato præstabilem vim offert pecuniæ. Ille verò nihil moratus *Alberto* *Cunegundem* addidit, quæ lubens volens assentit, rata *Sigismundum* nihil iniussu Cæsaris esse ausum. Oeniponti celebrantur nuptiæ, thorus initur genialis. Imperator re cognita, mirum excaudit. Auxit iras, quòd *Sigismundus* prolis expers, & expes, Tirolim *Cunegundi* dotem, inconsulto *Friderico*, & *Maximil.* Roman. Rege, dixisset. Nihil erat propius, quàm vt Cæsar *Alberto* bellum inferret. Belli exuberabant causæ. Ratisbona inscio Cæsare, ab Imperio auulsa: Ignorante patre filia abducta: *Friderico* inuito Prouincia Austriacæ domui à Boijs detracta. Protinùs itaque dotis pactiōnem rescindit, eamque reuocare iubet *Sigismundum*. Tempus tamen iras leni-

CCCXII.

leni-

Ann. Sal. leniuit Filia intercessio, *Alberti* Demitio, |
1487. vltionis omittendæ necessitas, cum Cæsar

longè honestioribus bellis vrgeretur, præci- *Ann. S. l.*
pue Hungaricis. Redeamus ad Belgas. 1487.

FLANDORVM MOTVS.

Anno 1487.

CCCXIII.

IN Hollandia agente *Maximiliano*, *Cordeus* iterum ad Morinos, Terouannæ sollicitabat præsidium. Sed *Maximiliano* accurrente (ex Hollandia reuersus erat) recessit Gallus, & Odomarifanum munitam ciuitatem noctu scalis admotis, capit. Ciuibus creditur conspirantibus, nam soli quadringenti viri comitabantur *Cordeum*. Dolo postea occupata Bethunia, *Carolo* Geldriæ principe, *Nassouio*, & *Bossutio* captis, quos pecunia multatos postea dimisit, cum Gandauensibus, & Brugensibus inito fœdere, exauctorato, quem Rex iusserat, Senatu: alium nouosque Magistratus, & opificum tribunos creauit. Hoc nuncio accepto, *Maximilianus* filium *Bru-xellis* *Mechliniam* migrare iussit (vbi sub *Ægidio* *Buffidio*, viro genere, & doctrina nobili adolescentiam egit) cum expedito agmine Brugense oppidum irrumperere constituens, accepto cum quibusdam oppidanis (quos conscios habuit) die (quæ est vigilia S. Matthiæ) quo applicaret, priori fertur aduolasse die, quum esset bissextilis ille annus, idque à Duce minus aduerteretur: stetitque explicitis signis, & agminibus extra portam, vt iam conuenerat. Sed rebus in vrbe imparatis, stetit ipse ociosus: in vrbe verò excitato tumultu, plurimi rapti sunt ad supplicium. Paucos post dies, cum placida omnia nunciarentur, cum quingentis duntaxat viris *Brugas* se *Maximilianus* contulit persuasus à *Petro* *Longicollio*, homine Belga, si quis fortè motus existeret in vrbe, præsto fore tria fidorum armatorum millia, qui ad quemuis Regis nutum essent parati. Dolus erat culus à Brugensibus, & Gandauensibus, qui in *Maximilianum* conspirarant: ingressus, contra ac *Longicollus* retulerat, omnia reperit seditionibus plena, tandem ipse à ciuibus in custodia habitus, multisque ab insolenti plebe affectus lu-

dibrijs, hospitio semel iterumque mutato per ciuium insolentiam. Multa plura quam barbara feritate acta leguntur. Tragicum atque crudele de quodam referunt *Scutario*. Is plebe fretus furente cum vrbs se venditaret præfectum, *Ioannem* *Grachthium*, *Ioannem* *Vtenhouium*, & *Petrum* *Gersonem* viros adprimè nobiles, & alios decem vrbs primores ad se vocat, quasi ab imminente eos liberaturus periculo. Ea nocte apud se manere suadet, postridiè liberos fore iurat: & quo minùs sinistra quidpiam suspicarentur, vxores ipsorum vocari iubet, cœnaque satis lauta omnes excipit. Post, dimissis domum vxoribus, dormitum conceditur. Nec longè adsumptis duobus Augustinianæ familiæ religiosi, & carnifice, dormientes excitat, vitæ nuntiat periodum, peccata si velint, confiteantur. Confessos, nulla amplius hora permissa, decollari iubet. Sanguinem eorum per tabulata distillantem, nullo modo elui potuisse, memoriæ proditur. Capita dehinc, & truncos ferebris imposita, ad cœmeterium Augustinensium deportantur. Eò, orta luce, vxoribus properare iubet. Interim *Innocentius* Pontifex, missis in Flandriam litteris, Brugensibus eorumque socijs, sacris omnibus interdicturum se se minatur, nisi Romanorum Regem libertati restituant. Magis verò eos mouit, quòd *Fridericus* Imperator cum valido Germanorum exercitu auxilia ferre nuntiaretur. Rex cum summo metu ageret, quem loci augebat solitudo, & suorum aulicorum captiuitas; ante patris aduentum, passus est propositis ciuitatis legibus se conciliari. Captato itaq; cum primis Flandorum colloquio, sermone placido, temporis magis quam dignitatis memor, ad placandum parentem iturrus promittit; qui iam cum exercitu, in Brabantiam ingressus erat. Ad quem iturus *Maximilianus*, sum-

*Crudeli-
tas Scuta-
rij Ganda-
uen.*

CCCXV.
*Frideric.
Flandriæ
petit.*

*Liberatur
Maximi-
lian.*

CCCXIV.
*Maximi-
lian. custo-
dia datur
Brugis.*

Sal. Ann. 1488. pto in edibus Domini de Brieres prandio, extra portam ægressus obuios habuit

cccxvi. *Christophorum* Bauariæ principem, & *Fridericum Zollerensem* ab Imperatore cum expedita equitum manu præmissos. Horum erectus fiducia, Magistratus Brugenses, & opificum tribunos ad se vocatos monuit, operam darent Imperatori pacando, de quo meritò ipse Rex ambigeret, quo animo Brugensium actiones esset laturus. Hoc dicto sollicitos illos, ac multa dicere parantes reliquit, & Hulstum Flandriæ Teutoniciæ oppidum, atque indè Mechliniam abiit, vbi Augustus cum *Philippo* de bello consilia miscebant. Hic *Maximilianus* orando, iram patris lenire curauit; parceret innocentibus, sinè quorum sanguine, fontes nequeunt bello castigari: vltionem diceret, quæ alio tempore vtilius sumi posset.

ccc. xvii. *Philippi* ætatem eam esse, vti ad firmandum eius in Belgas imperium, pace potiùs quàm bello opus sit. Flandros irritatos, qui semper cum Gallo arcana agitabant, noua posse suscitare dissidia. Vicit tamen *Fridericus*, eorumquè sententia, qui sentiebant tam insignes iniurias non *Maximiliano* tantùm, sed toti Imperio illatas esse acriter vindicandas. Rebus itaque ad vim inferendam comparatis, Flandri accersito Gallorum auxilio, copias contraxere. Primo conflictu Brugenses, subactò castro

ccc. xviii. *Coquiseio*, domum redeunt, à *Friderico* Brandeburgico, ad mille cæsi, septingenti sexaginta sex capti, instrumenta bellica cum militantibus sarcinis in castra, quæ tum in agro Gandauensi habebantur, reuecta: Hinc Brugis luctus, & trepidatio. Erantque ex ciuibus non pauci, qui missis in castra legatis, deditonem faciendam esse suaderent. Id nè fieret, *Pernefius* cum mille equitibus Gallis ex agro Insulano Brugas accurrens, prohibuit. Iam Iprenses *Cordaum* receperant. Insulani verò Regi addicti, denuo in eius verba iurunt. Tentauit Rex *Dama* oppidum, in cuius obsidione cecidit *Albertus* Marchio Badensis. Cum itaque bellum diutiùs opinionione protraheretur, detrectante certare Gallo; *Fridericus* in Germaniam rediit, quem fugere iactitabant Flandri. Ganda-

uenfes postea Brugensibus sociati, cum octo pugnatorum millibus, in quibus ducenti Galli cataphracti cum Hustensibus imminerent, *Christophorus* Dux Bauariæ, nihil suorum paucitate trepidus, venientes statuit adoriri. Partem equitum cum octingentis legionarijs, *Georgio* comiti *Eberstainio* attributos locat in insidijs: reliquos trifariam partitus, quæ parte Hulsto periculum imminebat, duxit ipse: paucos, qui supererant, iussit eruptionis signum in portis expectare. Agebatur sexta dies Martij, cum feruente iam vrbis oppugnatione, *Christophorus* cum *Befortio* & *Annebergio* portis errumpit. Data tessera erat, vt ex alta turri fax luculenta exponeretur, vt *Erbestainius* à tergo, *Christophorus* hostium latera peteret. Constitit conuento fides. Hostes tot partibus petiti, non ad pugnam sed stragem currebant. Mille centenni & supra ex Flandris, armis abiectis, exitium sunt deprecati. Hos etiam iratus milles cum mactatos vellet; *Christophorus* seruauit, Regiæ consulens clementiæ. Felicitas hæc non diuturna; nam *Pilippus Ranesteinius* Ipram ad *Cordaum* profectus, spemei facit, *Bru-xellas*, *Louanium* *Buscum Ducis*, aliasque *Brabantia* ciuitates facili momento, si cum exercitu eò accederet; partibus adiungi posse. Facile aures *Cordaens* præbuit, vnde immisso milite, fœdus iniit. Quod *Gravelingenses*, *Dunkirchiani*, eorumque vicini adprobarunt. Horum tamen postremi militem recusantes externum, collectum ex vicinis rusticis præsidium recepere. Quod illis exitio fuit. Nam *Dionysius Morbekius*, vigilum inertia fretus, oppidum altu capit, diripit, & valido imposito præsidio, occasionem præbuit reliqua redimendi Flandriæ oppida, quæ omnia præter *Neoportum* ad Gallos defecerant. Habebant. *Neoportenses* satis instructam classem, qua, nè vitæ subsidia reliquis ciuitatibus inferrentur, impediabat. Anno sequenti ad Cal. Februar. *Tornaci* coacto conuentu per legatos trium ordinum Flandriæ, *Cordaens* acerbè in ipsos inuectus, in hunc modum verba fecit. *Auestra exordiar incostantia Flandri, qua non tam*

Ann. Sal. 1489. *Regem Gallorum , quàm principem vestrum , & Dominum sefellistis , & toties religionem iurisjurandi temerastis . Flandria auctore affinitas , & pax inter Carolum , & Maximil. conciliata est , sed eadem urgente dissoluta . Militem Gallia misit , ad tutelam fœderis non ad iniuriam Principis . Vos autem humana , ac diuina lege posthabita , infidi Dominum vestrum Maximilianum custodia dedistis , & veluti homuncionem omni contumelia affecistis . Quid tandem speratis ? nullis forsàn v. uere legibus ? vel vnus vestrum principatum vsurpare ? Spes est inanis . Subditi nati , etiam moriemini . Sed in peccato vestro nempè perfidia . Quàm tutius si ex ipsis nonnulli , ac primus inter eos Capinolus iam dudum vitam laqueo finiissent . Hisce verbis qualia arcana Cordæus ageret ? incertum an vt terrorem incuteret , vel Rege ad pacem inclinante , Maximiliani animum captaret . Hoc sermone turbati Flandri , qui vnum in Gallo fidebant præsidium , vt animum Cordæi placarent offensum , ex pannis sericis , & lineis Hollandicis , preciosas ei vestes , dono dederunt . His delinitus , Attrebatum abit : & cum Odomarifanum imperia pertesum Gallorum Germanos vocaret , Cordæus accurrat . Sed illis præeuntibus , loco cedere*

Galli coacti sunt . Eo amisso , Grauelinga ac alijs nonnullis opidis Galli vltro discessere . *Cliuensis* verò ex Gallia reuersus , nè in castris miles marcesceret , Villam Fortem & Hallam inuadere cogitans , acceptis aliquot leuioribus tormentis , cum eò duceret , obuium habuit *Albertum* Saxonie ducem ; sed is cum prælij facultas non daretur , hostium destructis latibulis , nocte *Arscotium* , quod à trecentis Gallis tenebatur , captum incendit , magno Antuerpianorum gaudio , quia res Gallorum in peius ruerent . Iamque ex Louanio , & Bruxellis milites in dies dilabebantur pecunia , & com meatu deficientibus . Quod cum viderent ciues , pacem ab *Alberto* impetrarunt , numeratis in belli sumptus ducentis aureum nummum millibus . Regis aciem in exercitu curabat *Albertus* ; nam ille in Germaniam abierat . Monachij fuit ad *Albertum* Boium visendæ *Cunegundis* sororis suæ desiderio ; Multa de pacando parente officiossimè collocutus . Circa idem tempus , *Sigismundus* Tyrolensium princeps prolem non habens legitimam , *Maximilianum* patruelis filium , adoptionis iure , hæredem omnium ditionum suarum instituit .

Ann. Sal. 1489.

CCCXXII.
Albertus
Saxo Ar-
scotium
comburi.

CCC.
XXIII.
Maximi-
lian. sor-
rè inuisti.

Heres fit
à Sigismu-
do.

AVSTRIAM MAXIMILIANVS RECVPERAT. Ann. 1489.

Circa idem tempus pax est inita inter *Matthiam* & *Fridericum* Imper. Ad illum legati à *Friderico* , & *Maximiliano* , qui *Lintz* erant , missi sunt . Imperator absque vlla sumptuum restitutione Austriam repetebat . *Matthias* septingenta aureum nummum millia sibi solui postulabat . *Maximilianus* improba Regis postulatione , & paterna tenacitate iuxta offensus , mediocritatem inter duo extrema amplectendam suadebat . Hunc *Matthias* aut ex animo diligebat , vel diligere simulabat . Quadringentas vini urnas cum totidem bobus , & duodena aureorum millia dono ei misisse dicebatur , qua de causa suspectum filium *Fridericus* pater colloquio prohibuit . Sperabat Imperator absque pecuniæ dispendio Austriam redimere , cum eo anno Astrologi *Matthiam* moriturum diuinarentur .

Tom. VII.

Nec aberrarunt . Cum eger *Matthias* Budam secundo flumine descendisset , mittitur eò *Otto* Bauariæ Princeps cum septem collegis , qui magnificè accepti , & muneribus culti , nihil de pace transigere potuere . *Maximilianus* verò crebros de *Matthia* valetudine nuncios accipiens , animos quorundam prouincialium in Austria sibi conciliare studebat . Missis tandem vltro , citroque legatis , pax Budæ proclamatur ; & ad Idem Septemb. dies dicitur , ad quem Imper. & Rex præsentem eam ratam haberent . Sed ingrauescente morbo , conuentus protrahitur ; vsquè dum ex tertia febris paululùm *Matthias* recreatus , Viennam redijt , vbi apoplexia correptus , amisso loquendi vsu , inter maximos cruciatus , & rugitus more Leonis editos , animam Deo reddidit , Non. April. Ann. 1490.

Matthia
Regis obi-
tus.

R 2 iuxta

CCC.
XXIV.
Pax tenta-
tur cum
Matthias

cccxxv.
Maximi-
lian. suspe-
ctus patri
in causa
Matthia.

Ann. Sal. 1491.
 CCC. XXVI. *Casar am. bit coronā Hungaria.*
 iuxta Astrologorum vaticinia. Sacris Regi-
 perfolutis, Hungari ad Id. Maias, comi-
 tia creandi Regem habuere, in quibus Im-
 perator per legatos pacti iure, quod cum
 Hungaris tenebat, sibi vel filio *Maximilia-*
no coronam poscebat. Competitores illi erant
Ioannes Mathiæ nothus, *Vladislaus* Rex
 Bohemiæ, & eius frater *Albertus* Rex Polo-
 niæ. *Vladislao* fortuna arrisit, sed frater
 irrisit, & bellum ei excitauit intestinum.
 Erat etiam in Armis *Maximilianus* non Au-
 striam solum recuperaturus, sed & Hunga-
 riam inuasurus, vbi partiarj non deficie-
 bant. Austriaci Hungariam domesticis tur-
 bis laborare videntes, ad *Fridericum* respicie-
 bant. Viennenses aduenientem *Maximilia-*
 num XI. Cal. Septemb. gratulabundi exci-
 piunt, ad D. Stephani deducunt, libertatis
 hymnum decantant. Postridiè arx oppu-
 gnari cepta, vbi *Maximilianus* inter pri-
 mos rem strenuè gerens, pectus vulneratur.
 Eodem modo reliquas ciuitates in potestatem
 redegit. Venere ad eum ab *Vladislao* legati
 petentes regio nomine, *vti prò cognationis*
iure, legitimè in Regem electum agnosceret,
atque iuuaret, paratum illum pacem sanctè
seruare. Maximilianus ingenuè respondit,
numquam se regno ex pactis sibi debito de futu-
rum, neque defore sibi ab ipsis Polonis auxilia.
 Ad Maximilianum defecerat *Iacobus Seck-*
elius, per quem sollicitatus *Ioannes Coruinus* à
 CCC. XXVIII. *Beatrix*
vidua am. bu nuptias Vladislai Regis.
Sigismundo Quinque Ecclesiarum Antistite,
 in *Vladislai* fide retinetur. *Beatrix* verò
 Aragonia, *Mathiæ* vidua nouis Regis ambie-
 bat nuptias, quam ille vti sterilem auersatus,
 nè tamen ad *Maximilianum* deficeret, spe
 vana lactabat. *Albertus* inuidia in fratrem
 percitus, cum *Maximil.* sentiebat, & Hunga-
 riæ agros Varadinum vsq; populatus erat.
 Castra itaque in Hungariam mouens, sub
 D. Archangeli Michaelis ferias, D. Martini
 castrum in deditioem accepit. Ipso D. Mar-
 tini die, *Vesprinienfis* Episcopus se suaque
Maximiliano permisit, illectus spe Vien-
 nensis Episcopatus. Itum deindè Albam Re-
 giam, vrbem Regum inauguratione, &
 Mausoleo insignem. Oppugnandam sibi vr-
 bem depoposcerant primò Bohemi; Secun-
 dò *Christophorus* Dux Bauariæ. Cum diuersis
 partibus ferueret expugnatio, effractis por-

Ann. Sal. 1491.
 CCC. XXI. *obsequium præstat Mathiæ cineribus.*
 tis, vsquè in forum excurrerunt victores. An-
 te ipsas aras tanta ferocia in resistentes sæui-
 tum, vt *Mathiæ* Regis tumulus, sanguinis
 riuo semipalmum ferè æquante circumflue-
 ret. Aedes tam publicæ, quàm priuatæ audi-
 do militi prædæ fuere. Aegrè hoc *Maximili-*
anus tulit, & proposito edicto, militem à
 templi direptione inhiuit, omnes qui cladi
 supererant, ad penates suos reuocauit. Loci
 religione motus, & nè obsequium Regi etiam
 mortuo detrectaret, ex ornamentis quæ
 plurima aderant, quicquam abstulit, præ-
 ter crucem auream non magnam, quæ ma-
 iorum suorum Austriæ fuisse dicebatur. Ca-
 pta Alba, XIV. Cal. Oct. Budam ducere vo-
 lentem seditiosi obstiterè milites, qui præ-
 da necdum satiati, stipendia postulabant; &
 spatium *Batorio* dedere, *Budam* commeatu
 vacuam præsidio & commeatu instruere.
 Quinque Ecclesiarum Antistitem, *Sigismun-*
dum pecuniosum, in suas partes adducere
Maximil. tentat, triginta aureum millia
 mutuò petens. Ille neque pecuniam sibi esse,
 nec ab *Vladislai* fide velle recedere respon-
 det. Quare *Maximil.* relicto Albæ præsidio,
 expugnato S. Angeli castro, in Austriam re-
 uersus, seditionis auctores gladio percuti
 mandauit. Cum Flandris etiam, Turoni in-
 stituto colloquio, ita transactum. *Flandri*
Romanorum Regem legitimum filij tutorem
agnoscunt, quingenta ipsis aureorum millia
pendunt, captiuos sine precio dimittunt, ar-
ces & munimenta manu capta reddunt. Au-
 dita pacis mentione *Cordæus* in Galliam abie-
 rat. Solus *Philippus Cliuensis* à pace auersus,
 Selusæ arces, quas occupauerat, munit, &
 cætera bello parat idonea; Flandrorum opi-
 bus fretus, qui minùs pacem probabant. *Al-*
bertus verò Saxo Regis vices tenens Contra-
 cum cum exercitu quinque millium mo-
 uens, indè Brugas vbique benignè accipi-
 tur. Gandauum, quòd nonnisi cum quin-
 gentis equitibus ingredi permitteretur, hoc
 infra dignitatem esse ducens, in Braban-
 tiam recessit, relicto ibi *Nassouio*, cui Gan-
 dauenses vltrò fuere obsequentes. Ad eui-
 tandam porrò seditionem neque Magistra-
 tus innouatur neque de moneta promul-
 gatur edictum. Prima hoc tempore *Philip-*
pus Mariæ, & Maximiliani filius comi-
 tia

Maximil. Albā Regiam expugnat.

CCC. XXXI. *Alber. Saxo Flandros in fidem recipit.*

Ann. Sal. *1491.* *CCC* *XXXII.* *Philippus cogit comitia Velleris aurei.* *CCC* *XXXIII.* *Maximiliano pecuniam patet negat, ne arma gerat in Hungaros.* *Ann. Sal.* *1491.* *CCC* *XXXIV.* *Pax cum Vladislao.*
 tia Aurei Velleris Mechliniæ habuit. Ad lecti sunt in locum demortuorū *Fridericus* Rom. Imp. *Henricus* Rex Anglorum, *Albertus* Dux Saxonix, *Eberhardus* *Virtembergicus*, *Christophorus* *Badensis*, & alij. Interim *Maximilianus* cum post captam Albam, Viennam se contulisset, ac nulli rei gerendæ, pecunijs tantum (vt fama erat) conquirendis intentus studuisset: numquam à patre impetrare potuit, vt ad belli suscepti reliquias reficiendas pecuniarum aliquid sibi daret. Ille enim satis se adeptum arbitratus, quòd maxima ex parte Austriam recepisset, noluit filio ad id bellum subleuando, æternum cum Hungaris bellum ferere, quorum mores satis nouerat. Itaque *Maximil.* ea spe destitutus, ad Imperij principes confugit. Sed hi præferendam bello pacem, neque lacescenda Regis arma, qui & Christianus, & socius esset, neque potestremus inter Septemviros, dixere. *Vladis-*

laus verò regni nouitate, & domesticis occupatus negotijs, pacem vrgebat, quæ post longam disceptationem, ad hunc modum inita est. *Pacta* conuenta, quo tempore corona redimebatur, restaurentur. *Vladislao* sine prole moriente, regnum ad *Austriacos* deuoluatur. *Maximiliano* in belli expensas, centies mille nummum numerentur. Regis titulus utrique relinquatur. Summi honores, uti *duumviratus*, *Palatinatus*, & cætera huiusmodi munia, ex utriusque consensu tribuantur: eosdem uterque socios, amicosque eosdem inimicos atque hostes habeat; iure societatis uterque alterum iuuet; *Germanus* ac *Hungarus* eodem loco habeantur; nemini ex his fraudi sit, ad *Maximilianum* defecisse. Hæc cum legati domum referrent, parum abfuit, uti à populo trucidarentur; non pacem, nec fœdus esse, sed iniquissimam clamantes seruitutem. Hæc in Hungaria.

PAX CVM CAROLO GALLORVM REGE.

Anno 1492.

CCC *XXXV.* *Maximilianus auxilia in Gallos implorat.*
 Nter Flandros soli *Brugenses* *Cliuensis* principis auctoritate freti, cum in armis essent, *Nassouius* accurrit, viarum aditus obsidet. Illis inedia coactis, veniam petentibus, multa imposita non denegauit. Sexaginta feditioni carceri dantur, ex his sexdecim gladio percussi. *Cliuensis* ab omnibus derelictus, remissa vxore iuuenula ad Regem Franciæ, cum trecentis militibus & ipse redijt, plures propediem copias nuncians venturas. Alternis sic vicibus afficiebantur, *Alberto* Saxonix Duce strenuè Regis vices gerente. *Maximilianus* verò Imperij ordinibus ad se *Constantiæ* euocatis, grauitè de *Caroli* Gallorum Regis questus iniurijs, auxilia eorum poscebat, vt contumeliam sibi & Germano illatam nomini vindicaret. Principes verò *Friderici* Imper. exemplum sequuti, ad pacem cum Gallo faciendam inclinabant. Igitur *Maximilianus* ad *Heluetios* conuersus, cum & ipsi Romani Pontificis dicerent expectandam sententiam, belli consilia reliquit. Galli porò, ac *Belgæ* longi belli tædio fatigati, colloquium indixere. Venere à *Friderico* Imper. *Heluetijs*, & *Electore* *Palatino* legati. Cum quibus *Borbonius*, *Aurantius* Principes, *Philippi* duo, *Cordæus*, & *Cominæus* congressi,

Regem promisere omnia *Artexiæ* loca, quæ tenebat, *Philippo* principi redditurum. Sic cum bellum exardescere putaretur, datum est dulce pacis otium. Facile Gallum dedisse manus dicebant, quòd ab *Italis* quibusdam, tum verò à *Ludouico* *Sfortia* extimulatus bello regnum *Neapolitanum* inuadere; *Apuliam* & *Siciliam* ex *Andegauenfium* iure sibi asserere meditaretur: In quorum iniuriam minimè potuisset *Pius II.* Papa *Ferdinando* *Alphonfi* notho regnum tradere, & suppetias mittere aduersus *Ioannem* *Andegauenfem*, *Renati* filium. Dissuadebant bellum illud viri grauissimi, vt *Christianæ* graue *Reipublicæ*, & *Turcarum* causæ opportunum. Horum consilia Rex aspèrnatus, assentatorum vocibus plaudebat, quia *Apulia* ianua esset, vndè facilis in *Epirum* transitus, ad liberandam *Græciam* à *Turcarum* tyrannide. *Ludouicus* *Sfortia*, *Ioannem* *Galeacium* agnatum suum, *Mediolani* Ducem, imperio exuere parans, cum *Alphonfi* *Aragonij* opes timeret, hoc bellum maximè vrgebat, opemque suam atque operam liberaliter exhibebat. In bello, quod *Ioannes* *Andegauenfem* aduersus *Ferdinandum* gesserat, *Franciscus* *Sfortia* Dux *Mediol.* in partibus fuerat *Ferdinandi*

CCC *XXXVII.* *Gallus in Apuliam medatur*

Ann. Sal. 1492. Anno etiam 1465. Hippolitam filiam suam Alphonso II. (qui & Strabo dictus est) Ferdinandi filio vxorem dederat, Mortuo Francisco successit Galeaceus Maria, cui Sponsa

fuit Bona soror Ducis Sabaudi. Moritur Galeacius Maria Anno 1476. gladio confosus à Io: Andrea Lampugnano, Hieronymo Olgiato, & Carolo Visconte, cuius sororem corruperat Galeacius. Clarus literis Olgiatus

Ann. S. al. 1492. CCC XXXIX.

erat, & in vinculis ad supplicium proxime trahendus, carmina dicitur exarasse sequentia de Ducis obitu.

*Quem non armata potuerunt mille phalanges
Sternere, priuata Galeaz Dux Sfortia dextra
Concidit, atque illum minimè iuuere cadentem
Adstātes famuli, nec opes, nec castra, nec vrbes;
Vndè patet seuo tutum nil esse tyranno;
Hinc patet humanis quæ sit fiducia rebus.*

Cum sub manu carnificis ceruicem flecteret, Olgiatus, seipsum consolabatur, & poenæ acerbiter fama mitigabat gloriæ futuræ.

CCC XXXIX. Galeacio Maria successit in Ducatu Mediolanensi Ioannes Galeacius filius natus maior sub tutela Bonæ matris, & patruus Ludouici Sfortiæ, qui cum Ioannem Galeacium imperio exuere meditaretur, ita nepotem educarat, ut quum ad adultam perditis moribus, nepos peruenisset ætatem, Principatu indignus videretur, sibi & filiis imperium adlueret. Solum Alphonsum filium Ferdinandi Arago-

Io: Galeacius Dux Mediol.

ni, Regem Neapol. timebat, cuius filia Isabella Galeacio nupta erat; ex eaque etiam liberi suscepti; sed ab imperio à patruo amouebatur. Id quum grauissimè ferret Alphonsum, assiduis prope filie literis permotus, vnaque auus Isabellæ Ferdinandus, ad quos puella flebiles sæpè literas scriptabat, ab utroque auxilium in tantis suis malis implorans, hi blandioribus verbis à Ludouico petere ceperunt velle pro fide sua, atque iustitia, Nepoti iam adulto, aliquando tandem paterni principatus tradere habenas. Ea postulatio quum Ludouicum nil moueret, grauioribus cum eo minis agere necesse fuit, & bellum indicere, ni Ioanni Galeacio imperio restitueret. His territus Ludouicus, ad Regem Gallorum Carolum iam Regno Neapolitano inhiantem misit sub specie salutandi Regis, Carolum Barbianum oratorem ut illi opes, copias, terra marique polliceretur. Et quia iam apertè in nepotem moliri dicebatur, Barbiano manda-

Ann. Sal. 1493
 CCCXL
*Ludovicus Sfortia
 ambu Ducatu Me-
 diol.*
 davit, ut si forte de titulo Mediol. principatus sermo recureret, iura sua exponeret: se fratri Galeacio Maria iure præferri debuisse affirmans, quòd etsi natu minor, tamen ex patre iam Duce, non priuato, uti illum, natum esse, qua in re, Cyri Regis exemplum prò se adducebat. Quin de fratre etiam, eiusque filio iaciebat, neutrum in Ducum numero habendum esse, quod Cæsari deuolutum Ducatum, sine Imperatoris consensu, titulum auferint usurpare. Nec suffragari Ioanni Galeacio, modò confirmatione petere; hoc enim seruum esse, & Cæsaris consensum in partes suas descendisse, nec sine iniu-

ria posse mutari. Cæsarem porrò ut æquorem Ludouicus haberet, de matrimonio inter Maximilianum & Blancam Mariam filiam Galeacij agere cepit, assentiente Carolo Galorum Rege, nè Alphonso opitularetur. Curauerat insuper Gallus, nè Ferdinandus Rex Hispaniarum, agnatis suis Aragonijs opem ferret; quo voto urbem Perpinnianum cum agro Ruscinonensi Hispanis restituerat, ut eos sibi conciliaret; quæ loca Ioannes pater Ferdinandi Hispani, oppignorauerat Ludouico XI. cù Celtiberico bello esset implicitus. Missis itaq; hinc inde nuncijs; in sequentem annum bellum indicitur. Sequitur interim

Ann. S. I.
 1493:
 CCCXLI
*Nupria
 Maximilianus
 cum
 Blanca
 Maria
 Mediol.*

MORS FRIDERICI V. IMPERATORIS. Anno 1493.

CCCXLII. **G**Raui morbo laborare ceperat Imperator Linzj, quem nimio melonum esu auctum esse, nonnulli prodidere, alterum ei crus sphacello affectum, per eosdem dies ex medicorum consilio resectum erat. Id cum inspexisset, quæsiuissse ferunt, quid inter Cæsarem, & quemuis rusticum interesset? Mox verò subiecisse, *Rusticum sanum egroto Cæsare longè esse feliciorum.* Non multò post, rebus ex vltima voluntate dispositis, obiit A.C. 1493. die Lunæ post festum Assumptionis Mariæ Virginis, 19. Augulti (quo etiam Cæsar Augustus antè annos 1478. obierat) anno ætatis LXXIX. post susceptam Imperij curam LIII. quo Cæsarem post Augultum nemo diutiùs imperauit. Fuit enim duobus annis maior Augusto, & ab eodem tribus in imperio annis minor. Sepelitur Viennæ in æde D. Stephani cum hoc epitaphio.

*Hæc mausoleo æquata sepulchro
 Friderici Magni Cæsaris ossa tegit.
 Qui Romanū orbè placidè, sancteq; quietus
 Circiter vndenas rexit olympiadas.
 Largus opes & tēpla dedit, secla aurea fecit,
 Hinc inter diuos astraque celsa micat.
 Post domitos hostes, post prælia maxima, post-
 Accessit titulis Batica terra suis. (quā
 Filius Augustus referens Bonitate parètem:
 Dædaleum Posuit Maximilianus opus.
 Amborū pietas manet, æternumq; manebit,
 Pyramis hæc quando Saxa q; puluis erūt.*

Aliud.

Imperator Cæsar Diuus Fridericus Tertius,

pius, prosper, Augustus, Christianitatis supremus Princeps, Hungaria, Dalmatia, Croatia &c. Rex, Archidux Austria, Dux Styria, Carinthia, & Carniola, Comes et Princeps in Habsburg, & Tirolis, Landgravius Alsatia, Princeps Suevia, Comes Phitretis, & in Kinburg. Dominus Marchia Sclavonica, & Portus Naonis, & Princeps religiosissimus; qui sacrum Romanum Imperium Iustitia, & veritate quinquaginta tribus annis sapienter & moderatè rexit; Quique filio suo Maxemiliano Imperatori gloriosissimo, Serenissimam Dominam Mariam, unicam filiam, & Heredem, Caroli Ducis Burgundia Potentissimi &c. legitimo toro copulauit; ex quo quidem felicissimo connubio omnes Ducatus, Principatus, Marchionatus, Comitatus, & Dominia, quæ præfatus Carolus Dux terra marique possedit, felici domui Austria, hereditario iure perpetuo accesserunt: quæ et Imperator Maximilianus potenti manu & gladio conseruauit. Ipse Fridericus talibus multisque alijs Imperatorijs virtutibus perpetuatis, natura debito persoluto, celeberrimis famosissimisque exequijs deuotè celebratis, in hoc pretioso monumento reconditus est. Hic Fridericus Tertius, Imperator Augustus nascitur anno salutis nostræ 1415. Eligitur in Regem Romanorum anno 1440. Coronatur in Augustum ac Imperatorem ann. 1451. Obijt 19. die Augusti anno 1493. ætat. suæ 78. Imperauit annis 3. Mensibus 4. diebus 4. Corpus eius in hoc Saxum reconditur ac transfertur Anno 1513. die 7. Nouemb.

Ferdinandus Dei gratia Romanorum, Hungaria, Bohemia Rex, Princeps Hispaniarum, Archi-

Archidux Austria, Dux Burgundiae, &c. hoc opus Friderico Proavopie F.F.

Inscriptio ex Sabino.

Tertius utilior Fridericus ad oia pacis,
Aspera quam duri Martis ad arma fuit.
Quo Burgundiones Vbiorum depulit oris,
Teutonici bellum gessit Achillis ope.

Qua dedit ars nobis impressos ære libellos,
Facta sub hoc primum Casare nota fuit.
Hæc si temporibus priscis inuenta fuisset,
Qua nihil utilius totus hic orbis habet:
Nostra libris hodie frueretur pluribus ætas,
Defraudata quibus secula nostra carent.
Hanc operosa novam Moguntia protulit artem
Qua celebris Magi nomen ab æmne tenet.

CAPVT TERTIVM.

Friderici V. Pacifici Vita Symbolis exarata.

1. Trino polo rotatur Orbis, potentia, sapientia, & Amoris.

2. Arma & leges Orbem fulciunt.
3. Neronis quinquennium felix.

3. Principis securitas in amore stat populorum.
3. Eberhardi Var. emberg. dictum de Principis securitate.
4. Princeps quid, & quantum possit. 5. an supra legem. 7. 15. quid ei liceat? 10. an legibus teneatur.

12. Deo subditus. 23. debet sibi imperare. 61. lorica principis iustitia: sola innocentia securus.
5. 18. Legum observantia quantum proficiat Reipublica. 10. Lex Deus est. 14. Rex Regis lex.
6. Adulatio pestifera principi. 33. & 39. symbola adula-

- adulationis . 34. ¶ 42. quam grata . 35. vilis non placet . 36. 43. quando odiosa Alexandro . 37. nemo immunis . 38. Reges volunt adulari . 39. etiam in Ecclesia est . 41. Scimia amicitiae . 42. adulatio seruilis qualis triplex est . 43. vt placeat, quid requiritur .
16. Vespasianus ex spolijs, legem eligit .
17. Carolus M. cum lege sepelitur .
19. ¶ 23. Friderici V. Imp. symbolum de legum obseruantia . 29. pacis amator . 24. symbola pacis . 30. religionis symbolum . 32. obsequens Pontifici Romano . 33. adulantiũ persecutor . 46. eius clementia symbolis explicata . 59. probra patienter fert . symbola . 61. securus innocentia, ex armatus ambulat inter hostes . symbolum .
19. Traianus Imper. gladium iustitiæ exhibit in seipsum .
21. Lycurgi Zelus pro lege .
22. Charondas acerrimus legum obseruator .
24. Pacis symbola . 25. bona pacis . 26. omnium rerum præstantior pax . bello utilior . 27 .

- pacis amatores .
24. Minerua cur Neptunum præcedat .
25. Plutonem pax nutrit .
28. Fridericus Saxo quàm pacis amator .
31. Religio Regi necessaria .
32. Pontifex a nemine iudicatur .
39. Thronus altare dicitur .
40. Cælestinus renuntiat Papatum fraude Benedicti Caietani seductus .
43. Adulatores irridet Augustus . 46. eius clementia .
44. Adulatio magistralis quæ sit . 45. regni ruina .
48. ¶ 51. ¶ 53. Clementiæ symbola . 46. an præstet regnare clementia potius, quàm rigore . 47. a natura est .
50. Desperatio victori periculosa .
52. Camelus onere fatigatus cantu leuatur .
54. Coniucia, probra irridenda, ¶ patienter ferenda . 55. exempla Antigoni . 58. Cosmi Medicei; Philippi Augusti. Q. Fabij . 56. symbola . 57. dissimulanda . 60. indecens Imperatori ea timere .

R E X R E G I S L E X .

Iustitia, & Zelus legis, quam in Friderico veneramur, gemino explicatur symbolo .

Gladij in seipsum porrecti, sub lemmate etiam in me . &

Stateræ inter monilia, & gemmas scelestæ, sub lemmate, Natura cogente .

I. **F**Allitur, qui gemino polo autumat Orbem rotari. *Tribus digitis appendit Orbem terræ. Isaia, 40.* Summus Opifex. Quid velint tres digiti? *Potentiam* credo, *Sapientiam*, & *Amorem*, Simulacrum hinc habes Regiæ Maiestatis; Cuius fortitudo pericula arcet, & hæc est *Potentia*. Cuius Prouidentia, ne quid desit populo, excubat; & hæc est *Sapientia*. Cuius beneficentia auget, ornatque subiectos, & hic *Amor*. Quòd si à communi non audes sententia recedere, vinculo amoris dicas amicè coire *Potentiam*, & *Sapientiam*, quas nos *legem* vocamus, & *arma*. Maiestatem vis exornare, non aurum, nec monilia pinges, sed *Gladium*, & *librum*: His nititur Orbis, Summa Reipublicæ tuitio (aiebat Imperator *Iustinianus de Iustin. Codic. confir.*) de stirpe duarum rerum, Armorum scilicet, atque legum veniens, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, *Tom. VII.*

I.
Mundi
polus tri-
nus.

II.
Leges &
arma Or-
bem ful-
ciunt.

omnibusquè gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quàm Deo dante in æternum efficiet. Illorum enim alterum alterius auxilio semper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quàm ipsæ leges armorum præsidio seruatae sunt. Duo sunt (inquit Sulpitia, Romana Sappho in sua *satyra*) quibus extulit ingens Roma caput: *Virtus belli*, & *Sapientia pacis*. Parum enim arma foris essent, nisi & Domi consilium sit. Tutor, & pater cum populorum sit princeps, ita se gerere debet, vt in templo memoriæ subditi ei tabellam suspendere possint cum inscriptione, *Quinquennium Neronis longissimè absuit à principatu Regis nostri*. Timeri potest & amari, si imperet & amet. Populos respiciat vt filios, si velit suspici vt pater. Saxonix, & Bauariæ Principes cum in comitijs prouincias suas exornarent laudibus: dixit Eberhardus Dux Vvartembergicus. *De multis commodis*

III.

Securitas mea regionis gloriari nequeo, hoc tamen scio, Principis in quo stes? quod in cuiuslibet subditi mei sinu caput reponere, & tutus dormire possim.

Dulce otium, vnde quies populo, securitas Principi eis gentibus accidit, in quibus potentior est qui melior; ac Princeps tantum potest, quantum debet; nec ultra vult posse, nisi quod debet. Verè Rex est Lex.

IV.
Quid possit
Princeps?

Et cum Respublica sine legibus stare non possit, vicinam interitui dicas eam, in qua legibus imperat Magistratus. Quapropter L. Aruntius leges ab Augusto latus eius sepulcro inscribi volebat, quod his non minùs, quàm victorijs seruata esset Respublica. Tacit. 1. Ann. Inter Rei-

V.
Legum in-
obseruãtia
Rempubli-
cam euer-
tit.

publicæ conuersionis causas, præcipua est, Si improbi leges detorqueant, vel in aliorum fraudem abutantur. Apij Decemviri illegitimus & violentus aduersùs Virginij filiam processus ita Romanam concussit Rempublicam, vt ipsius quoque Decemviratus abrogationi causam dederit.

VI.
Rex supra
legem.

Cum supra legem Reges extulerit aulica asfentatio, quid superest, nisi vt reponamus supra Deum? Nostra peccant igna-

Aulica
adulatio
pestifera.

nia, vel potiùs dolo Principes; qui veritatem nec audiant, nec videant. Adulationem nostra claudit oratio ab Alpha, vsquè ad Omega. Perfarum Rex Cambyzes fo-

VII.
Perfarum
lex impia
de regia
potestate.

rorem suam in coniugem ducturus, an id per leges liceret? cum quæreret; responderunt aulici. Nulla quidem id lege concessum;

Veruntamen apud Persas aliam legem reperiri, qua ius esse dicatur, quicquid Regi placuerit. Herodotus lib. 3. Non dissimilis Iulia Nouerca, meretrix potiùs dicenda, quàm

VIII.
Iulia im-
puritas,
impietas.

Imperatrix cum priuignum ad stuprum alliceret, & refragantem impelleret; An te Imperatorem esse, & leges alijs dare, non accipere, ignoras? Peior his omnibus Anaxarchus Philosophus, quum Alexand.

IX.
Anaxar-
chi adula-
tio.

M. ob cædem Clyti consternatum, ita alloquitur: En Alexander ille, in quem Orbis conijcit oculos, en, abiectus instar mancipij iacet; legem, & probra exhorescens hominum, quibus ipse lex esse, & terminus deberet, si modò vt imperaret, & rerum potiretur, vicit, vt non victus ab inani gloria seruiret. Nescis (inquit) assessorem Ioui iustitiam & fas esse, quo quicquid

actum abs dominante fuerit, id ius & fas sit. Memento mihi omnia, & in omnes licere, aiebat monenti Antonia Caligula. Suet. cap. 29. Vel quod Paryfatis Artaxerxi subijcit, cum filiam Aroslam iamdiu sibi adamatam præ matris verecundia ducere non auderet. Ducat eam modò, & legitime coniugis loco habeat, legibus, & institutis Græcorum valere iussis: quippe Regem Persis diuinitus legis loco, censoremquè honestorum, & turpium constitutum. Plutar. O' adulationum mancipia. O' homines ad seruitutem parati. Forsan non Dominatur excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit, dat illud? Dan. 4. Quid aliud Lex est? quàm Deus, & legis nomine præesse Deum. Digna vox Principis, se legi subditum profiteri. l. digna vox. C. dell. Vt tyrannicum dicere, Principem legibus esse solutum; Plato 1. de Rep.

Quod si vulgaria obijcias, & quæ in hominum ore recurrunt, legibus solutum esse Principem §. quod Principi. De iur. Nat. Gent. & Ciuili: quia imago diuinæ Maiestatis sit: vnde nemo Principi leges scribit.

Nequè ego (attende adulator) legem Principi impono sed ille Regum domitor, qui solus transfert regna mundi.

*Reges in ipsos imperium est Iouis,
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio mouentis.*

Nec fugit me alibi dixisse naturalibus tantum, non ciuilibus Regem teneri legibus, iuxta illud Dionysij matri dicentis; Et si leges Syracusanas tollere potes, leges tamen naturæ violare non debes. Plutar. in Solo: Superuacuum namquè distinctionem duco, vbi nullus est executionis minister. Naturam Princeps offendat vel Gentes; quis corripit? nisi ille qui se pronuntiauit esse iustitiam. Vim itaquè coactiuam legis si pendas, cum præter Deum Rex superiorem non habeat, solum Deum vindicem expectat & iudicem. De directiua potestate superest dubium, an Rex Regis sit Lex

vel Legis Rex? Audi Imperatorem in leg. 9 depræcatio. ff. ad leg. Rhodiam. De Iactu, ad eos, qui vt legem subuerteret, Mundi Dominum salutabant, Ego quidem Mundi Dominus, lex autem Ma-

X.
Lex Deus
est.

XI.
Princeps.
non tene-
tur legib.

XII.
Rex Deo
subiectus.

Hor. l. 6.

XIII.
Quibus le-
gib. tenen-
tur.

XIV.
Lex Rex
Regis.

ris . Caue itaque lege Regem superiorem dicas . Custos eius esse debet , non violator .

Si genus humanū, et mortalia temnitis arma .

At sperate Deū memorē fandi atquē nefandi .

Seneca in *Thyeste* .

Facefcant ab aula voces tyrannicæ

Hoc volo , sic iubeo , sit pro ratione voluntas .

Iuuenal. *Satyr. 6.*

XV.
Quid Regi
liceat .

Sciat tandem Princeps , quid sibi liceat cum Antigono Macedonum Rege . Qui cui-dam dicenti : *omnia Regibus iusta ; honestaque esse : Sunt* (respondit) *per Iouem , Barbarorum duntaxat Regibus . At nobis ea tantum honesta sunt , quæ honesta sunt ; & iusta , quæ iusta . Tyrannica est iactantia Neronis ; Neminem Principum ante ipsum sciuisse , quid sibi liceret .*

XVI.

O percunctati quid Regi liceat? responsum non habeo . Quomodo namque homo verba faciet , ubi è cathedra docet Diuina Sapientia? *Ad vos Reges* (inquit *Sap. 6.*) *sunt hi sermones mei , ut discatis Sapientiam , & non excidatis . Et Iosue 1 . Non recedat volumem legis huius ab ore tuo : sed mediteris in eo diebus , ac noctibus .* Eum itaque consulat , vt sibi

Vespasianus ex spolijs solum legem fert in aulam .

consulet . Agnouit hoc *Vespasianus* Imperator , quum Iudæa capta , omnia Hierosolymitani templi spolia in templo *Pacis* reposuit , *Legem* excepta , quam in Palatio seruari præcepit . *Ioseph. de Bello Iud. lib. 7. c. 24* quia ex tot spolijs , vnum opimum , & sibi conueniens legem crederet , in qua insignia , & potestatem Maiestatis legeret , & seligeret . *Carolus Magnus* cum lege sepeliri voluit , quia nec mortuo Cæsari fas sit à lege fecedere . Vel quòd apochas secum ferret , vt rationem redderet villicationis . Vel quòd in mortem , non aliam haberet loricam quàm legem . Vel quòd prò lege vsquè ad mortem deberent pugnare Reges . *Non minus oportet pugnare prò legibus , quàm prò mæ-nibus* (aiebat *Heraclitus* apud *Laertium*) *quòd absquè mæ-nibus ciuitas incolumis esse possit , absquè legibus minimè .* Felix Respublica , ubi Maiores secundum leges viuunt . Sciscitanti , cur exularet Sparta , cum esset Rex? respondit *Demaratus* , *quoniam leges sunt in ea potentiores .* Significans , Regem apud *Lacedæmonios* esse principem ci-

Tom. VII.

XVII.
Carolus
Magn.
cum lege
sepelitur .

XVIII.
Pro lege
pugnandū .

uitatis , non legum Dominum . Iniustum iure dicas , si legibus non vtatur , in se primum , inde in alios . *Traianus* Imperator præfectum aliquandò prætorij eligens , & gladium ei tradens , dixisse fertur ; *Cape hunc ensē : etsi bonus fuero , prò me : sin malus , contra me exortitor .* *Suidas* . Hinc habes , quid sibi velit *Friderici V.* nummisma , in quo gladius sub lemmate , *etiam in me .*

XIX.

Etiam in me clamat *Lycurgus* , quum lata lege , ne quæ mulier coniugata *Eleusynem* pergeret , nè à diuitibus dato pretio corrumperentur , & prima eius vxor in legem peccasset ; ipse *Lycophanti* , qui detulerat , talentum soluit . Quod cum illi postridie vitio daretur : *Atqui ego* (inquit) *dare conspectus sum , non accipere .*

XX.
Lycurgi
zelus legi .

Etiam in me subscribit *Zaleucus* , cum lata per eum lege , vt adultero bini effoderentur oculi . Filio *Zaleuci* paulò post in adulterio deprehenso , ne legum imminueretur auctoritas , diuisa pœna , vnum sibi , filio alterum erui oculum curauit . Vtinam tales nobis essent Legislatores . Non aliter namquè collimari potest ad iustum . Modò habes quid sibi velit oculus in apice sceptri . Videat pro regno , non prò Rege .

XXI.

Etiam in me , clamat tandem *Charondas* . Prohibuerat is , ne in comitia gladium ferrent . Cum ipse suæ legis oblitus , gladio minimè deposito , in curiam prope-rans , propterea suam ipsius legem violasse diceretur , seipsum suo gladio confecit , legis conditor , corruptor , & reparator . Imperium ab eo exorditur , vt sibi imperet Imperator : Vnde Regibus generosissima animalia non adducimus in exemplum , puta *Leones* , *Lupos* , qui vt feruire non possunt , ita nec imperare . Errat (ait *Seneca de Ira lib. 2. cap. 16.*) *qui ea in exemplum hominis adducit , quibus pro ratione est impetus : homini pro impetu ratio est .* Nec regere potest , nisi & qui Regi , aiebat *Fridericus* noster . Hæc autem secundum naturam *Aultriacæ* genti innata esse ; monstrat symbolum *Friderici* , in quo *stateram* Iustitiæ symbolum seligit Imperator ; cum gemmas , & monilia *Humanæ* symbolum vanitatis posset eligere . Lemma est , *cogente natura* , quia stare legibus , & iusta propugnare

XXII.

XXIII.

Austriaco Cæsari natura sit. Symbolum ex Achillis historia deducitur, quum proficiscens ad Troiam Grecis, ipse ut Oraculum deluderet (quod Achyllem interfectum iri in bello prædixerat) fœmineis tunicis, in gynecæo regis Lycomedis abditus stabat. Verum quum Græci Oraculo didicissent, Troiam sine Achille capi non posse: missus

est Vlysses ad explorandam veritatem, quoniam iam facti rumor ferretur. Ut ergo Achillem proderet, mercatoris habitu fufos, acus, monilia, & cetera id genus, quæ puellam decent, cum arcu, & sagittis in gynecæum intulit. Ibi tum Achilles puellarum instrumentis contemptis, arrepto arcu vires prodidit, & sexum. *Status lib. 4.*

P A X O P T I M A R E R V M .

- XXIV. **P**Acem, cuius studio *Pacificus* dicitur *Fridericus*, quatuor symbolis exornamus.
3. *Gladij* Oliua circumligati sub lemmate
Qui posuit fines tuos, pacem.
 4. *Martis* dormientis, & *Pacis* quæ sinistra Cornucopiæ gerens, dextera *Martis* spo-

- lia *Mercurio* distribuit: sub lemmate,
Abundantia Pacis.
5. *Pacis* lactantis *Plutonem*: sub lemmate,
Filius Pacis.
6. *Minerua* cū *Oliua*, quæ ad dexteram fedet, & *Plutonis* in sinistra. *Fructus Iustitiæ Pax.*

Numeri marginales correspondent figuris ære incisus pag. 136.

Quid sibi velint *Neptunus* & *Minerua* in hieroglyphico pacis tradunt Scriptores Antiqui, quod cū de dignitate contenderent, & *Neptunus* se aquæ, rei utilissimæ allegaret inuentorem: *Minerua* autē pro se adduceret, se oliuam fructiferam plantam inuenisse; cecidit causa *Neptunus*: Quia *Oliua* pax significaretur, qua nil esse dicebant iucundius, nihil utilius. Omnia pacis tempore florent, atque incrementum accipiunt; coluntur agri, pascuntur lætæ segetes, ædificantur villæ, extruuntur oppida, instaurantur collapsa, ornantur, & augentur extructa. Crescunt opes, aluntur voluptates, vigent leges, floret Reipublicæ disciplina, feruet religio, valet æquitas, pollet humanitas, aluntur pauperes, splendent diuites, canunt Musæ, lucent boni, minus peccant mali. Vide in III. symbolo *Plutonem* diuitiarum Deum à *Pace* eius nutrice mamma lactari. Ut in IV. dormientis *Martis* spolia distribuit *Pax Mercurio*: sub lemmate *Abundantia Pacis*.

XXV.
Bona pacis.

XXV.
Pacis symbola.

*Interea pax alma colat: pax candida primum
Duc. t araturos sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vua
Funderet ut nato testa paterna merum.
Pace bidens, vomerque vigent, ac tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs,
Rusticus è lucoquæ vehit malè sobrius ipso
Vxorè plaustro, progenièq; domū... Tibullus
Supra sortem humanam viuet, proximus
conditioni Celestium ille princeps, cui*

Pax Optima rerum

*Quas homini nouisse datū est: Pax una trium-
phis innumeris potior.*

XXVI.

Pax vel magno coniuncta damno (aiebat *Philo*) est bello semper utilior. *Castor* cum à venatoribus petitur, gnarus ob testes peti, eos sibi amputat, & proiectis aufugit. Sic in bello quandoquæ interest, ad salutem totius, proijcere partem. *Si tres tibi* (aiebat *Rudolphus*. I. Imperator) *contentiones sint; compone duas; ut tertia triumphet.* Plura cum eum fatigaret dissidia, quæ non nisi cuspi-de gladij finienda erant; & inter hostes *Abbatem S. Galli* teneret, tunc *Principem auro*, belloque potentem; ingessit se *Heros Præsulis* conuiuio nec expectatus, nec vocatus. *Mirantibus Abbate*, alijsquæ, *Rudolphus* constans, & comis perfedit: nec à prandio surgere voluit, priusquam cum *Abbate* transigeret. Non dissimilis *Barnagafius*, qui nomine *Regis Æthiopiæ* cum *Lusitano* prætoris pacem initurus, apprehensa cruce, nixus genibus: *Quam* (inquiebat) *pacem Iesus Christus generis humani redemptor d. scipulis reliquit; eadem esto inter nos, qui eiusdem profite-mur fidem.* Deum habes, si pacem habes.

XXVII.
Pacis a-
matores.

*Pax plenum virtutis opus, pax summa laborum
Pax belli exacti pretium est, pretiumq; pericli.
Sydera pace vigent, consistunt terrea pace*

Pruden-
tius.

Nil placitum sine pace Deo. Non munus ad arā.

XXVIII.

Huius dulcedine captus *Fridericus III. Sa-*
xo cognomento Pacificus nullas arces vel cō-

Fridericus
axo Pa-
cificus.

didit,

didit, vel conditas seruauit. Quin potius à maioribus suis extractas solo æquauit: in id vnum assidue incumbens, vt pecunijs rite impensis, nil earum post obitum superesset. Admirantibus aulicis, eiusque rei causam sciscitantibus respondit: *Ne ego leuiter offensus aliquando, arcibus, & pecunijs meis confusus, nimis facile vicinos me inferiores bello lacessam, & pacem conturbem.* Digna vox Principe; non meliora loquitur ipse Deus. Quid fecere Alexander, Cæsar, Pompeius armo-

rum strepitu? lanienam egerunt generis humani. De *Pompeio* si in templo legitur Mineruæ, centum & octoginta tria millia supra vicies centenna millia hominum vel occisa, vel in captiuitatem adducta; naues sex & quadraginta supra octingentas demersas. Vrbes & oppida mille, quingenta, & triginta octo subuersas, vel incensas. De *Friderico V. Austrio* leges.

XXXIX.

Eius causa neminem vestem induisse lugubrem.

FRIDERICI PIETAS.

Gemino exaratur symbolo. Vt in pag. 136.

7. Cæsaris Crucem Orbi affigentis. *In hoc ego regnabo.*

XXX. **F**riderici V. gemino Religio explanata symbolo, Regibus quo in sceptro orbem regere possint, ostendit: cum pomo aureo crucem imponens *Fridericus*, quod ei ex Sancta peregrinatione offertur reuertenti: Cum inscriptione, *In hoc ego regnabo.* Vocatus namque ad imperium, ad pedes Redemptoris accurrit obtestans, se non aliter regnaturum, quàm in Cruce D.N.I.C.

Regnare in Deo.

XXXI. Cæsarem timer, qui Deum timet.

Interrogatus quandoque *qui nam sibi carissimi essent?* respondit, *Qui me non magis, quàm Deum timent.* Quomodo enim amabis Cæsarem, si Deum odis? *Bonus miles* (ait Seneca c. 15. *De Vita Beata*) *feret vulnera, numerabit cicatrices, & transverberatus telis,*

8. Cæsaris duos habitu Pontifices adorantis. *Quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos?*

moriens amabit eum, pro quo cadet, Imperatorem; habebit in animo vetus illud preceptum: Deum sequere; Bonus vir sine Deo nemo est. Idem Seneca ep. 41. Quòd in naui est gubernator, in curru auriga, in choro choragus, lex in ciuitate, Dux in exercitu: id Deus in Mundo est. *Aristoteles lib. de Mundo.* Facilius sine solo conditur ciuitas, quàm populi concordia, de Dijs penitus opinione sublata. *Plutar. aduer. Colotem.* Fons publicæ felicitatis, legumque fundamentum est Dei metus, & cognitio.

Religio R. g. necessaria.

Semper eris felix, venerans gens Numina diuū, Donec plus superis fueris venerata virum quem: Intima seditio tunc, & tibi praelia surgent.

XXXII. OBSEQVIVM ERGA PONTIFICEM ROMANVM.

Pestiferam Hæresim (vnde cæterorum errorum origo) quæ Cæsari Pontificem subdit, profligatam vides in symbolo *Friderici*. Vbi *Eugenius* Papa, & *Felix* infelix Pontifex, medio *Friderico*, sed genuflexo, Pontificia redimiti thiara, cruce præeunte, pari videntur iure gaudere, si insignia, Pontificatus sunt argumentum. Vterque videtur præfate Cæsaris votum, cuius ad exemplum totus componitur Orbis. Ipse verò vtrumque adorando, & iudicis partes abhorrens, eo Christi lemmate *Luca. 12. Quis me constituit*

Symbolū

ADVLANTIVM

XXXIII. **F**riderici in adultores Odium duobus exaratur symbolis.

9. Adulationis ad aram gradientis, sed ob-

iudicem, aut diuisorem inter vos? Ciuilem potestatem vbique inferiorem Ecclesiasticam fatetur: quæ immediatè veniens à Deo, solum Deum vltorem, & cognitorem habet. Recole historiam *Constantini* Imperatoris, quum de Episcopis apertè professus est, se iudicare non posse, vt qui *Dij* quidam sint: sed contra potius eorum se itire subiectum iudicio. *Ruffinus lib. 1. c. 2. Histor.* Sic *Carolus Magnus* electus à Romanis in iudicem aduersus Pontificem, respondit, *Hominis esse Adorare; Dei esse, Deum iudicare.* PERSPECTOR.

stante *Friderico* sub lemmate. *Vsq; ad aram. 10. Mercurij, qui Caduceo animas in tenebras manuducit, cæcidit, et cecinit.* vide in p. 136.

Inter-

*Adulator animal pe-
siferum.*

Interrogatus Bion, quodnam esset animal maximè noxium? Respondit: *Si de feris perconctaris? Tirannus. Si de mitibus? adulator.* Dum enim blanditur, offendit. Sic Diogenes, sciscitanti cuius bestia morsus esset periculosior, vel magis venenatus? respondit, *ex feris maledicus, ex domesticis adulator.* Hinc in symbolo Adulationis videre est *Mercurium*, qui Caducæo mortuorum animas ad inferos deducit, sub lemmate, *Cecidit dum cacinit.* Ita adultores palpando, prensando, blandiendo eò hominem deducunt, vt in tartara vitiorum ruat, cum in Cælum ascendere autumat. Omnis homo naturaliter laudari desiderat, & citra vitium (cum natura in stimulum virtutis laudem dederit: vt contumeliam in flagellum vitiorum) si encomium oderit, nec contumeliam timet. Hanc si spernit, non erubescit; quem malum nõ pudet, nullũ fugit flagitium sed quærit, & de flagitio gloriatur.

XXXIV.

Adstabat Themistocles canentium choro, & sciscitanti, *quis dulcius cantibus aptasset discrimina vocis?* respondit, *ille qui meas cacinit laudes.* Nec discrepabat à choro, quia musica & gesta amicè coibant. Harmonica resonas carmina, si vera canas: si ficta, dissonas; nec sentiri mereris, quia assentiris. Aus est *cælestis*, vel *præpetis* dicta, quæ aere pascitur, vt & Camaleon: sed hic reptando, aere pascitur terreo, & corruptibili: illa sursum volando, cælesti & incorruptibili. Sic tumidus, & virtuosus pascuntur laude, quam huic veritas canit, illi adulatio. Nemo est, qui de se tam humiliter sentiat, vt nauseet super laude. Habet hæc gradus contiguos, si non continuos: facile postremus cum medio confunditur, & medius cum supremo. Mulierem deformem si pulchram dicas; non irascitur, se autumans non deformem. Pulchram, si dicas pulcherrimam, tacet, & vocibus credit alienis, Pulcherrimam, si Deam facias; exultat, & risu plaudet; nec dubitat, corde credant quod ore proferunt. Romani Cæsares cum adulante Senatu, Dij vocarentur; prius erubescabant, postea dubitabant; tandem credebant. Gradatim scandit Ambitio, vt aberret cum plurimis, & odio habeat adulatorẽ, ni grandia loquatur. Vilis adulatio minuit quãdoq; meriti famam. Aristobulus cum de Alexandri gestis librũ conscripsif-

XXXV.
Adulatio nisi grãdis, non placet.

set, in quo plurima supra viri fidem effinxerat, cum quum illi in nauigatione recitasset, Alexander arreptum è manibus librum in fluium Hydaspem demersit, & ad Aristobulum conuersus: *Tu (inquit) dignior eras, vt eodem precipitareris, qui solus me sic pugnantem facis, vt vel vno iaculo elephantem interficiam.* Eras. lib. 8. apoph. Sed cur in Lybicum flumen non demersit Sacerdotem, qui cum vocauit *filium Iouis?* Sordidior hæc illa assentatio. Facilius namquẽ elephantem telo trajicere, quã ex Ioue nasci? quia odio non prosequeretur adulationem, sed vilem, quæ maiori famam minueret. Vasto corpori elementa ferè dantur in alimenta. Alta cum de se concipiant, maiores videri volunt, quã sint.

Hinc Hyperbolica non ingrati canes. Veritas vt odium parit, sic mendacium amorem conciliat, si in laudem proferas. *Audio adulantium choros* (aiebat ille præsul) *verumtamen placent.*

Laudare, & adulare cognata nomina vt rarò secernuntur, quia nemo immunis; difficilius cognosces, quem debeas laudare, vel adulare, Vnum lego Xersem apud Demosthenem, qui apertè adulationem exposcit. Arma in Græcos decreuerat, sed ne iniusta viderentur, & ingrata subditis, Satrapas conuocauit in consilium, ea tamen conditione, vt plauderent, non vt opponerent. *Cæterum mementote, mihi parendum magis, quã consulendum.* Præter hunc vnum, adulationem detestantur reliqui, cæterum ni palpes, succensent: Indignatus Achab Ariolis suis, qui victoriæ auspicio, eum concitabant ad prælium, Michæam Prophetam adiurat, *Adiuro te, vt non loquaris mihi, nisi quod verum est in nomine Domini* 3. Reg. 22. Micheas verus, Haruspex aliorum, non fui, clarè intonuit, *Ibis, Redibis non; morieris in bello.* Iratus Rex vinculis Prophetam tradidit. Impletum tamen est vaticinium. Iuit in pugnam, nec cæcidit, sed cecidit. Diuinare modò, quãdò adulare non debeas? Arcana hæc Diuini consilij. Propheta prædestinatus martyr, quia vera diceret. Rex sub gladio inimici, quia non crederet.

XXXVI.
Adulatio quando odiosa Alexandro.

XXXVII.
Nemo immunis.

XXXVIII.
Reges volunt adulari.

In altero Adulationis symbolo est Adulatio larua veritatis inducta, quæ thronum ascen-

XXXIX.
Adulatio nis symbolum.

ascendere tentans, dum primum gradum scandit, obuium habet Imperatorē, qui lemmate illo, *Vsq̄ ad aras* prohibet vltra progredi. Ad *aram* dicit, quia vt aiebat Architas Tarentinus, tribunal & altare pari passu ambulant. Imo Altare thronum vocauit. Iustinianus Rom. Imperator. Ad aras verò irrepere ne mireris; quia & ad fabulas conuertuntur qui officio funguntur Apostolico *Erit tempus cum sanam Doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi Magistros, prurientes auribus, & à veritate quidem auertent* 4. ad *Timoth.* 4. Quis est in Domo Dei, qui Christum quærat Crucifixum? Pastores facti percussores, haud oues quærunt, sed lanam. In choro, in aula strident Palatini murices, Regij canes, terrestres Protei, Vulpes famelicæ. Prædam nactus coruus strepitabat in ramis. Accurrit vulpes, quasi casu, & longè veniens culpam famam. *Fama enim est* (inquit) *nigriorem pice te esse, & video candidiorem niue: Meo sanè iudicio cygnos vincis. Quod si vt plumis, ita & voce excellis, omnium auium quidem te dixerim reginam.* Hac cantiuncula illectus coruus, ad canendum se apparat; apparanti è rostro excidit caseus, quo correpto, vulpecula ridet. Miserum pudet coruum, pigetque sui, & iactura rei mista pudore dolet. Niger coruus ob habitum monacalem, sed vita, morumque innocentia candidus fuit *Petrus Murronus*, qui in Pontificatu dictus est *Cælestinus*. Inuidebat huic *vulpes callida*, & gnato Benedictus Caietanus; quomodo alienum vsurparet cogitans Pontificatum, cepit *Cælestini* canere laudes, & vitam extollere claustralem, quando is cum monachis veluti Angelorum canebat in choro. Quibus irretitus Pontifex in Neapolitano confistorio, vocem illam edidit adhuc incognitam homini, *Ego Cælestinus* Pontificatu secessit, quem *Vulpes* deuorauit famelica suffragante *Carolo* Rege. Impletum tunc, *Coruus non pro se, sed pro vulpe cantauit.* Noli quibusuis habere fidem, & consilium, quod ab alijs acceperis, fac inspicias. Multi enim consulti, non suis consultoribus, sed sibi consulunt. E vita iactantiam, vt assentatorum genus pestiferum euitare possis. Quod si *Thraso* esse volueris, nusquam Gnato deerit, qui visu,

verbo, & opere genium simul et adulati. Amicitia æmuli est Adulatio, mores fingit, verba simulat, vt videantur idem. Umbram dicas, quæ te non amat; & tamen fida comes agit, quod agis. Balbutiebat *Ariston*, & cum eo eius clientes. Quia gibber erat *Plato*, eius etiam discipuli curuabant humeros veluti *Atlantes* sub pondere ædificij. Collum flectebat *Alexander*, ita & aulici in modum arcus, ne aberrarent, dum metam ferirent. *Camaleon* est adulator. Si neges, negat. Dum plangis, plangit. Si rides, ridet. Mærore confectus, ne consolatorum speres; dolorem simulat, vt videatur communem velle fortunam, nec minori affectus mæstitia, dolere casum amici, ac inter tot casus, sit tibi vna voluptas, dolor adulantis. Hanc spetiem adulationis *seruilem* dicunt, & ferè communem. Alia est, quam *fabulosam* nominant, & poetarum est, cum larua virtutis vitia induunt, & verisimile veritatem simulant. *Temerarium* dicunt fortem; timidum prudentem, atque politicum. *Ambitiosum*, magnanimum: quia vilis animi sit, æqualem pati, vel esse secundum. *Tertiam ciuilem* dicunt, cæterarumque magis virulentam quia sale, vel lemmate delectando, facillè etiam philosophum habet obsequentem. Huiuscemodi est illa *Eudemonis*, quum *Cælo* tonante, ad *Alexandrum* conuersus, interrogauit; *Es ne tu filius Iouis, qui tonas? Vel Nicisæ, qui in vultu Alexandri muscam videns, Beata* (inquit) *musca, Deorum digna libare sanguinem.* Placent sæpè, & rarò displicent quamuis falsa. Saucius *Alexander*, adulanti philosopho, *Homerico* illo carmine, vel

Qui solet ex Superis cruor effluxisse beatis.

Qualis diuorum percurrit corpora sanguis?

Turbatusque Rex ab eo pharmaco, quod ceperat, *Quid nos* (aienti) *facere oportet, ò Rex, quando vos Digtalia patimini?* eum vix intuens, *Alexander*, *Quales Dii?* (inquit) *vereor autem, ne Dii inuisi.* Loco, & tempori ni adulationem accomodes, sordet; & magis *Alexandro* doluit quàm vulnus, vt intempestiua. Adulationis arcanum in eo est, ne adulari quis erubescat. Impudens ne sit assentatio, humiliter surgat, & media incedat inter verum & falsum. *Tarraconenses* legati volentes

XLII.
Adulatio
scimia
Amicinia.

XLIII.
Adulatio
triplez.

XLIII.
Vt adulario placeat, quid neces- se?

Etiams in Ecclesia est.

XL.

Cælestinus Papatum renunciat.

lentes falso auspicio victoriam Augusto præ-
ludere, retulerunt *Eo in altari, in quo imola-
bant Augusto exortam palmam*. Risit Augu-
stus, *signum* (inquiens) *raro vos imolare in al-
taribus*. Si enim sæpè adoleuissent in altari,
arbor non succreuisset.

XLIV. Ultimam *Magistralem* appellant; & sit
spetie recusantis, & aduersantis. Ancilla
Filomatix apud *Plautum* petenti Dominæ
monilia negabat, quia iam natura parasset,
(aiebat) vt nulla fieret ab arte decor.

Sic Messala Valerius *renouandū per annos sa-
cramentum in nomen Tiberij*, cum interroga-
retur, à Tiberio, num se mandante eam sen-
tentiam protulisset? *sponte dixisse* respon-
dit: *neque in ijs, quæ ad Remp. pertinerent, con-
silio nisi suo vsurum, vel cum periculo offensio-
nis*. Sordida, & omnium pessima adulatio,

quæ sola spes supererat adulandi, scribit Ta-
citus. An. 1. c. 8. nu. 5. Ars hæc est regia, in fi-
nu vrbanas fouere feras, quæ veritatem pri-
mum deuorent, postea regnum, tandem
Regem. Senatū ingrediente Tiberio, ex-
clamauit adulator quidem, *liberè esse loquen-
dum, nec reticenda, quæ ad Rempublicam at-
tinerent*; Erectis adhuc vocem omnibus, ip-
so etiam attento Tiberio: *Audi* (inquit) *Cæ-
sar, in quo te reprehendimus omnes, licet nullus
audeat palam fateri: Impendis te ipsum nobis,
corpus tuum diurnis, nocturnisque laboribus, &
curis pro Republica conficiens*. Hæc cum dice-
ret libertatis prætextu, turpiter adulans;
C. Seuerus subiecisse fertur, *Ista tanta liber-
tas Tiberium perdit*; & perdidit, imperium
otio marcescente, dum adulator regno
abuteretur, & rege.

XLV.

C L E M E N T I A C A E S A R I S.

Septem Exaratur Symbolis.

Leonis blandientis feræ humiliatæ.

11. Sternentis pugnantem, sub lemmate
Hæ tibi erunt artes.
12. *Equisonis molliter equum ferocientem
agentis... Non aliter.*
13. *Cameli onere fatigati, sed soni dulcedi-
ne iter prosequentis.*

14. *Cæsaris Dormientis in sinu innocen-
tiæ... Innocentia securus.*
15. *Colossi bulis percussi, sub lemmate...
Comitia, spernit & probra.*
16. *Canis in Lunam latrantis. Et sequitur
furda Diana suos.*
17. *Leonis securè patientis canum latratus.*

Numeri marginales figuris ære incisus respondet in pag. 136.

XLVI. *An præ-
stet clemē-
tia potius,
quàm se-
ueritate re-
gnare?*
Clementia potius quàm seueritate re-
gnum Rex exercere debeat? inter po-
liticos est disceptatio: Quæsitum soluit vxor
Augusti Liuia: quum in Gallia moranti de-
fertur, L. Cinnam stolidi ingenij virum, in-
sidias ei struere. Inter amorem & timorem
noctem agebat inquietus, varias emittens
voces, & inter se contrarias. Percussorem
suum timor non sustinebat impunem. Odio-
sum sibi incusabat amor, & vere erubescerat,
imo irascebatur, quod viuere haud posset, nisi
multi perirent. Sic agitatum interpellauit
Liuia: *Admittis* (inquit) *muliebri consilium?*
*Fac quod med. ei solent: qui ubi vsitata reme-
dia non procedunt, tentant contraria. Seuerita-
te nihil adhuc profecisti: Saluidienum Lepidus
secutus est, Lepidum Muræna, Murænam
Cappio, Cappionem Egnatius, vt alios taceam,
quos tantum ausos pudet: nunc tenta, quomodo
tibi cedat clementia.* Seneca lib. 1. de Ira c. 9.

Gauisus sibi Augustus, quod aduocatum in-
uenerat, vxori quidem gratias egit; & qui
seueritate non profecerat, clementia profuit.
Ignouit parricidæ, amicum fecit, vt exinde
fide certarent. Cæpit eo die regnare Augu-
stus, imo & viuere, si mors est anxia vita. Hæc
clementia Principem decet, vt quocunque
venerit, mansuetiora omnia faciat; ait Sene-
ca c. 16. Nemo Regi tam vilis debet esse, vt
illum perire non sentiat. Titus Vespasianus
non tantum curauit se creari Pontif. Max.,
ne cogeretur cuiusquàm sâguine manus cru-
entare, sed & semper in ore habuit: Non
oportere quemquam à facie Principis tri-
stem discedere. Sueton. in Vespas. Clementia
omnibus quidem hominibus secundum na-
turam est, maximè tamen decora Imperato-
ribus. Tibi parcis, cum videris alteri parce-
re: vnde & improbis parcendum sit, non
aliter quàm membris languentibus: etsi quã-
do

XLVII.
Clementia
à natura
est.

do misso sanguine opus est, sustinendum est, ne ultra quam necesse sit, incidas.

Tutius est, aiebat Cæsar Borgias, *metui, quam amari*; nec dissentior, si de tyranno sit sermo; si Rege, secus. *Nullum enim clementia ex omnibus magis, quam Regem, aut Principem decet.* Seneca lib. 1. de Ira. cap. 3. *Clementia in quamcumque domum pervenerit, eam felicem, tranquillamque præstabit: sed in regia quò rarior, eò mirabilior.* Mirabile, sanè eum, cuius iræ nihil obstat, cuius grauiori sententiæ ipsi qui pereunt, assentiuntur; ipsum sibi manum iniicere, & potestate sua in melius placidiusque uti. Magni animi proprium est, placidum esse; Muliebri est, furere in ira: ferarum verò, nec generosarum quidem præmordere & vrgere proiectos. Elephantes, Leonisque transeunt, quæ impulerunt: ignobilis bestię pertinacia est. Totum hoc habes in symbolo *Friderici V.* vbi subiectam feram Leo lingua mulcet, cauda blanditur; pugnantem sternit, discerpit, sub lemmate *Hæ tibi erunt artes.*

*Hæ tibi erunt artes, pacisque imponere morem
Parcere subiectis, & debellare superbos.*

Non decet Regem sæua, & inexorabilis ira: non multum enim (ait Seneca) supra eum eminet, cui se irascendo exæquat: at si dat vitam, si dat dignitatem periclitantibus, & meritis amittere, facit quod nulli nisi rerum potenti licet. Vita enim etiam superiori eripitur, nunquam nisi inferiori datur. Seruare, proprium est excellentis fortunæ: quæ nunquam magis suspici debet, quam cum illi contingit idem posse, quod Dijs, quorum beneficio in lucem edimur, tam boni quam mali. Deorum itaque sibi animum asserens Princeps, alios ex ciuibus suis, quia vtilis bonique sunt, libens videat: alios in numerum relinquat: quosdam esse gaudeat, quosdam patiatur. Maiestas Regis non in atrocitate, sed in pietate consistit. Aureo sæculo quo Sapientum regnum erat, Nemo quantum posset aduersus eos experiebatur, per quos ceperat posse. Victus Abner princeps militiæ Saulis, à Ioabo principe militiæ Dauidis, cum Sol occubuisset, nec finem Ioab faceret persequendi, exclamavit Abner, *Num usque ad internecionem tuus*

muero desequiet? an ignoras quòd periculosa sit desperatio? usquequo non dicis populo, ut omitat persequi fratres suos? 2. Reg. cap. 2. Quali nesciat victoria modum? Vincere regium est, sæuire tyrannicum. Non æquitas patitur, grauius homini, & durius imperari, quam imperetur animalibus mutis: atqui equum nò crebris verberibus. (vt vides in symbolo *Friderici V.*) exterret domandi peritus magister. Fiet enim formidolosus & contumax, nisi eum tactu blandiente permulseris. Idem facit venator, qui instituit catulos vestigia sequi, quique exercitatis vitur ad excitandas, vel persequendas feras. Nec crebrò illis minatur; contunditur enim animus, & quidquid est indolis, comminuitur trepidatione degeneri: nec licentiam vagandi errandique passim concedit. Adijcias licet, tardiora agentes iumenta: quæ cum ad contumelias, & misérias nata sint, nimia seuitia coguntur iugum detrectare. Camelum onere fatigatumque itinere non verberibus conduces ad metam, sed cantu, & citharæ sono, quo illectus, lætus gressum comitatur herilem. Quod si in iumentis, stultum est iram exercere? cur peiori conditione habendus est homo, quo nullum morosius est animal, ac nullum maiore arte tractandum? Morbis medemur, nec irascimur. Mali medici est, desperare, ne curet. Agat Princeps curam non tantum salutis, sed etiam honestæ cicatricis. Nulli Regi gloria est ex sæua animaduersione. *Vincendo parcit* habet symbolum *lampadis sub Sole ardentis*, quod pictum conspicitur in cubiculo Reginæ matris Francorum Regis: Vel *Parcendo regnat* lemma est ad *Solem, & Lunam* ibid. pictum. Querenti Tiberio, quod detractores Augustus sineret impunitos, respòdit. *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquã esse, qui de me malè loquatur. Satis est enim si hoc habemus, ne quis nobis malè facere possit.* Suetonius in *Aug. 51.* Quanto satius est, sanari iniuriam quam vlcisci? Nū quis satis constare sibi videtur, si mulã calcibus repetat, & canem morfu? Mansuetè immansueta tractada sunt: non quia desit vlciscèdi potestas, sed volútas. Quid enim facilius fuit Antigono, quã duos manipulares duci iubere, qui incúbetes regio tabernaculo faciebat, quod homines (ait Sen.

L I.
Symbolū
clementiæ.

L II.
Clemen-
tiæ Sym-
bolum.

L III.
Clemen-
tiæ Sym-
bolum.

L IV.
Coniugia
irride.

XLVIII.
Clementia
Friderici
V. Leonis
Symbolo
exarata.

XLIX.
2.6. lib. 1.
de Clemē-
tia.

L.

L V. *Antigoni lenis, et facta patientia.* Lib. 3. de Ira c. 22.) & periculofiffimè, & libentiffimè faciunt, de Rege fuo malè exiftimant? Audierat omnia Antigonus, vtpotè cū interdicentes, & audientem palla intereffet; quam ille leuiter commouit, & longiùs (inquit) *discedite, ne vos Rex audiat.* Idem quadam nocte, cum quofdam ex militibus fuus exaudiffet, omnia mala imprecentes regi, qui ipfos in illud iter, & inextricabile lutum deduxiffet; accessit ad eos, qui maximè laborabant: & cum ignorantes à quo adiuuantur, explicuiffet: *Nunc (inquit) maledicite Antigono, cuius vitio in has miserrias incidiftis: ei autem bene optate, qui vos ex hac voragine eduxit.* Nec minùs hostium quàm ciuium maledicta tulit. Cum in paruulo quodam castello obsiderentur Græci, & loci fiducia hostem contemnentes, multa in deformitatem Antigoni iocarentur, & nunc staturam humilem, nunc collifum nafum defiderent: *Gaudeo (inquit) & aliquid boni fpero: fi in castris meis Silenum habeo.* Fame tandem cum domuiffet dicaces, eos qui militiæ vtiles erant, in cohortes descripsit, cæteros præconi fubiecit. Quod fe facturum fuiffe negauit, *nifi expediret his Dominum habere, qui tam malam haberent linguam.* Patientiam ratio fuaudet, ira vindictam. Ille magnus & nobilis est, qui more magnæ feræ, latratus minorum canum fecurus exaudit. In Regem electus Saul, ouium irridebatur pactor aratro aptior, quàm fceptro. *Despexerunt eum, & dixerunt. Num faluare nos poterit?* 1. Reg. 10. Hebræi tumidi, Iudæi perfidi, adhuc in ore clamor, *Da nobis Regem;* datum despiciate? Redargue Saul, castiga, corrige, paucorum pœna fit exemplum ad omnes. Minimè tamen Rex succensus, *dissimulabat fe audire.* Iudæorum reparator Saul, ad thronum vocatus vt pœnarum timore tutam inter improbos feruet innocentiam, crimen læfæ diffimulat Maiestatis? Nec tumidos, nec perfidos Hebræos infimules, fi diffimules. *Quia primum donauit (dicas cum Diribera Apulorum illo Pro-Rege) secundum mihi imputandum.* Aut hunc pœnam dare, concludit Totila Rex Gothorum, aut regnum Gothorum interire, necesse. Diffimulas?

LVI.
Patientia
symbolum
in magni-
tibus.

Lactem propinas serpentibus, quo virulentiores exfibilent. Non minus fouet tyrannidem pietas, quam crudelitas. Æquè odiosum fuit Neruæ, & Neronis imperium. Sub hoc cadebāt iusti; sub illo viuebant iniusti. Iudæos vt vespas habeas, etiã mortuæ aceto maledictæ refurgunt. Inde vitam accipiunt tumidi, vbi reliqui habent, vitæ naufragium. Cū ipsis aut faciendus, aut habendus est metus.

Hæc omnia haud mouent Saulem, pietate vel cunctatione constans, *audire diffimulat.* Vel quia cum Tacito An. 2. relinquendum fit rumoribus tempus; quo fenescunt. Vel cum Seneca de Ira c. 10. quia lento adiutorio opus fit contra mala fecunda & continua, non vt definant, sed nè vincāt. *Cosmus Medicus* Hetruriæ Dux I. cum ei nomina delata effent eorum, qui fua gesta carpebant, legit, & rifit; *Si nos facimus (inquit) cur ipsi saltem dicere haud possunt?* Nescit regnare, qui nescit diffimulare. Demochares, *Parrhesiastes* ob nimiam & procacem linguam appellatus, inter alios Atheniensium legatos venerat ad Philippum Regem. Is benignè audita legatione, *dicite (inquit) facere quid possum, quod fit Atheniensibus gratum?* Excepit Demochares: *Te (inquit) suspendere.* Tam inhumanum responfium iram concitauit adstantium. Conticescere tamen omnes Philippus iuffit, & Therfitam illum faluum dimitti. *At vos (inquit) cæteri legati nunciate Atheniensibus, multò superbiores esse, qui ista dicunt, quàm qui impunè dicta audiunt.* Augustum recense, in quem, eiusque vxorem, totamque domum *Timagenes* historicus plurima dixerat, & scripferat invulgus fpargendo veluti in fuæ temeritatis triumphum. Sæpè illum monuit Cæfar, vt moderatiùs lingua vtererur: perseueranti domo fua interdixit. Fuit qui tam altè cadenti finum præberet Pollio Afinius. Tulit hoc Cæfar patienter, cum hospite inimici numquam questus. *Dicat itaque (exclamat Seneca lib. 3. de Ira c. 24.) quisque sibi, quoties lacessitur: Numquid potentior sum Philippo? illi tamen impunè maledictum est. Nunquid in domo mea plus possum, quàm toto terrarum orbe Diuus potuit Augustus? ille tamen contentus fuit, à conuiciatore fuo secedere. Quid est, quare ego ferui mei hilarius responsum, &*

LVII
Vespas
10 resu-
gunt.

Probra
diffimula-
da.

LVIII.
Exempl.

Contumaciorem vultum, & non peruenientem usque ad me murmurationem, flagellis, & compedibus expiem? quis sum, cuius aures ledi nefas sit? Ignouerunt multi hostibus: ego non ignoscam pigris, negligentibus, garrulis. Puerum, atas excuset, fœminam sexus, extraneum libertas, Domesticum familiaritas. Nunc primum offendit? cogitemus quandiu placuerit. Sæpè & alias offendit? feramus quod diu tulimus. Amicus est? fecit, quod noluit. Inimicus est? fecit, quod debuit. Prudentiori cedamus: stultiori remittamus. Pro quocumque, illud respondendum nobis, sapientissimos quoque visos multa delinquere: neminem esse tam circumspœctum, cuius non diligentia aliquando sibi ipsi excidat: neminem tam maturum, cuius non grauitatem in aliquod feruidius factum casus impingat: neminem tam timidum offensarum, qui non in illas, dum vitat, incidat. Illud non venit in dubium, quin se exemerit turbæ, & altiùs steterit, quisquis despexit laceffentes. Proprium est magnitudinis veræ (Idem Seneca lib. 3. de Ira. c. 25.) non se sentire percussum. Sic immanis fera ad latratum canum lenta respexit: Sic irritus ingenti scopulo fluctus assultat.

LXIX. Modò habes, quid velint *Friderici V.* symbola, in quibus *Aureus Colossus* bullis percutitur: *Leo canum latratus* imperterritus audit. Et coram *Luna* sæuit canum latratus in auras; sub lemmate. *Et sequitur cursus surda Diana suos.* Qui non irascitur, inconcussus iniuria perstitit: qui irascitur, motus est. *An nescitis* (aiebat *Fridericus*) *Principes quasi signum ad sagittam expositos esse?* *Turres quidem fulmina præaltas feriunt, humilia tecta prætereunt.* At nobiscum benè agitur, si verbis

tantum impetitur. Absit à Principe, vt fugilantibus mores accomodet. Annibalem non exarmasset *Q. Fabius*, si obiurgantes timuisset. *M. Minutius* equitum magister dictatorem ludibrio habebat, eumque milites *Magistrum Annibalis* appellabant; quod semper montosis, & altis locis castra muniret. *Fabij* amicos rogabat *Minutius*, num in Cœlum tanquam terra complorata rapturus esset exercitum: an verò nubes & nebulas, quò se recipiat, hosti obiecturus? Quæ cum ad *Fabium* referrent amici, suaderentque vt periculo subeundo, se ignominia liberaret: *Formidolosior quidem* (respondit) nunc viderer, si dum scommata, conuiciaque timerem, a meis discederem consilijs. Non est turpis metus, qui salute patriæ suscipitur. Verum expauescere ad hominum opinionem, calumnias & opprobria, indignum est homine huiusmodi magistratum gerente. *Plutar.* in *Fabio*. Oppidò declarauit euentus, quanto vir ille esset, qua prudentia, quo amore in patriam, & ciues arma gestaret, vt omnium bucina de eo celebrentur carmina vetusta quidem, & rudia, sed magnifica, atque veridica.

Vnus homo nobis cunctando restituit rem:

Non ponebat enim rumores ante salutem.

Ergo magisq; magisq; viri nunc gloria claret.

Ludou. Viues, de subuent. pauper. lib. 2.

Sit *Duci* conscientia testis; & viuat innocentia, non ferro securus. *Symbolum* suspice *Friderici V.* dormientis in sinu *Innocentiæ*, sub lemmate *Innocentiæ securus*. Sæpè enim iter agens inter hostes quasi hospitium percurreret amicorum, vanam obiurganti fiduciam respondit, *Innocentiam non indigere lorica, vel si opus sit, lorica satis esse Iustitiæ.*

Indecens Imperatori, scommata timere.

LXI. *Symbolum Innocentiæ.*

Innocentiæ est lorica Regis.

LIBER XLIII.

CAPVT PRIMVM.

MAXIMILIANVS I.

OCCIDENTIS IMPERATOR XLIII.

1. Maximilianus literarum, armorumque aequè studiosus. 2. hieroglyphicum. 4. natalia. 5. difficultas loquendi. 6. linguarum peritia. 7. studia. 8. genealogicus. 9. a coquo redarguitur. 11. Poeta. 12. gesta sua scribit. 13. bibliothecas erigit. 14. diuinitus liberatur à mortis discrimine. 15. ducit in uxorem Mariam Burgundam. 19. à Brugensibus detinetur. 20. reos defendit apud patrem suum. 21. coronatur Imperator. 22. initio eius imperij, reperta argenti vena. 23. victoria. 24. sub eius imperio repertus novus Orbis. 25. eius armorum terror. 26. fortunam spernit. 27. liberalis. 28. colloquium cum tribus Regibus. 29. pudor. 30. moriens sibi perdenda cooperit. 31. Sacerdotes honorat. 32. videt Cacodemonem incubare Luthero. 33. Sanctos colit. 34. ieiunat. 35. Sarcophagum circumducit. 36. symbolum.
16. Philippus filius Maximiliani Imperator. felici omine natus. 18. libera custodia tenetur.
17. Maria uxor Maximil. Imp. quàm pudica.

I.

Vm nunquàm veriùs de Imperatoria Maiestate quàm sub Maximiliano I. occurrat adagium, Imperatoriam Maiestatem non solum armis Decorari, sed etiam legibus armari oportet; in eius hieroglyphico Iani templum apertum

tingimus: unde Furijs agitatum Martem offendis exeuntem, bellorum parentem. Non longè stant Literæ timidæ, & fugitiuæ, quæ in sinu Maximiliani receptæ, quàm literatorum amans, & prodigus Mecænas fuerit, ostendunt.

ALLVSIO AD HIEROGLIPHVCVM.

PAnditur hoc Tēplū, Iano et Custode, Gradivus,
Impulsu Furia, percitus Arma rapit.
Fasquē, nefasq; simul trahit ad sua Prælia; Quādo
Innocua & Rato, sub pede pressa, gemit.
Horridus, atq; Furens, Hominesque, Deosq; lassit;
Pugnans, Ius Belli ponit in Ense, suum.
Mars sine Lege ruit; Virtutes fundere tentat;
Quarum Nulla tamen victa sub Ense, cadit.
MAXIMVS en Miles dispersas colligit Ipsas;
Quem Mauors cernens, Arma mouere, timet.
Hæc ubi Maieestas Virtutes tollit ad Astra;
Imperium recipit sub Ditione, Iouem.
Austriaco Augusto satis est Angustus hic Orbis;
Virtus Quæque Nouum postulat Imperium.

M. Ant. Moles Neap. S. Theol. D.

II.
Ecce Quirinalis prodit de limine Mauors,
Et fremitu armisono, bella necesque parat;
Criminis insontes sternit, procul esse iubetur
Iustitia, & Pietas, Religioque procul:
Hinc profuga erraret virtus, ni tuta sub umbra
Cæsareæ chlamydis Maximiliana foret.

Io: Franc. Franzinus S. Theol. D.

III.
Prodigium credis bellum, studiumque vigere,
Virtutem, & Martem nec simul esse putas?
Ecce quod hostiles coniungit fœdere dextras
Princeps, Musarum, Martis & arma colens.
Nec satis hoc: tenet armatus fera limina Iani,
Virtutumque simul corpora veste regit.
Proh dux insignis? vincis bis tempore eodem
Debellans hostes, tempora & ipsa domans.

I. B. P.

M A X I M I L I A N V S I.

OCCIDENTIS IMPERATOR XLIII.

Sal. Ann.
1459.

Flumina vel fulmina Reges sunt.

Processu tumescunt

Et quo longius discurrunt, latius excurrunt.

Prudentia nominis Prouidentia est Numinis.

Quæ dum *MAXIMILIANVM* pingit; Maximum pangit Imperatorem.

Ex patre *Pacifico*, ex auo *Ferreo*

Vtramque fortitus Palladem rogatam, & trabeatam

Pacem offert & Bellum; quod mavis? vult.

Nouennium mutus tacuit Germanus Demosthenes:

Vel quòd pondera cogitationum lingua nec ferre posset, nec proferre.

Vel primus eloquutionis gradus esset, scire tacere.

Vnam habuit à natura linguam, plures arte parauit:

Vt de suo diceretur loquutus.

Latina, Germana, Gallo Belgica

Caluit idiomatica, vt coleretur vbiquè:

Et ex indigena sermone non alienigenam agnoscerent:

Sed aliquid suum suo venerarentur in principe.

Nouennio silentio grauida lingua,

Vbi quid loqueretur, tacendo didicit,

Syrenulas tandem parturit eloquentiæ.

Apollo in aula, Mars in campo,

Gemino arcu fila mouit, & tela.

Ne quid regno fœlicitatis deesset,

Philosophari Principem voluit.

Argumentum ipse historiarum, & seges,

Historiam in delicijs habuit.

Vt è ruderibus Antiquitatis erueret sapientiæ thesauros:

Primus Germaniæ familiarum Genealogicus,

E' terra obliuionis mortuos euocauit.

Patrem non agnosceret filius,

Nisi patriæ patrem penè ignotum fecisset cura aliena.

Dijs, Patriæ, parentibus gratus, soli præceptor ingratum

Non nocuit, quia non potuit.

Et serò nouit sedentem in cathedra pestilentiae.

Ignaro quamuis duce, non ignorauit femitam virtutis.

Amica Musa, Parnasum conscendit.

Et soli Manes dedere manus,

Cæsar, & Augustus.

Vtrumque melius expressit

Cum sui chronographus, & Encomiastes

Scribenda fecit, facienda scripsit.

Timida tamen scribendi libertate, alios laudare ausit, non seipsum.

Eius Poësis non sine mendis, quia non mendax.

Virgines Musas Sapientiæ puerperio corruptit,

Vt vbique terrarum ingenia parerent.

Quot

IV.

Natalia *Maximiliani*.

V.

Tardus in loquendo.

VI.

Linguarum peritia.

VII.

Studia.

VIII.

Genealogicus.

IX.

Irrisus à Morione, cuius se consanguineum inuenisset, si ad arcam Noë, genealogiam extendisset.

X.

Iraescitur præceptor indocto.

XI.

Poeta.

XII.

Gesta sua scribit.

Quot Musæ, tot Bibliothecas extruxit.

Vt à diuersorio diuerterent in domum suam.

Tantam molem desine mirare, viator:

In vnum *MAXIMILIANVM* trophæa omnia migrarant Austriadum,

Et tantæ Gentis supererat sola Propago.

Cum nesciens stare loco,

Abrupti montis conscendit cacumen Aquila Austriaca:

Vbi suæ magnitudinis fatigata pondere,

Inter Cælum, terramque librata,

E' rupis vertice ruitura nutabat;

Nisi quò homines attrahere haud poterat,

Superos detraxisset in subsidium.

(Si tamen nutare potest domus illa, quæ centrum habet in Cælo)

Sic in vitæ & montis apice, timoris oblitus, non pietatis,

Panem Vitæ adferri rogat, oculis saltem delibandum:

Sperans vel ad Cælum conscendere, vel in terram descendere.

Expugnauit Cælum monti impositus innocens Gigas,

Et sacro, quo initiata ferculo, seruatur Domus Austriaca.

Scit iam, cui astro Austrius gratias agat;

Et quale Palladium seruet *MAXIMILIANI* palatium,

Obuiat adhuc in æuum miraculi mirabilis Obeliscus,

Et in Oenipontana rupe Christi patientis Colossus;

Quo in ruinoso Capitolio Fides Austria triumphat.

Prima trophæa Burgundiam suspice, & Belgium

Cuius Leonem coniugij vinculo,

Et Mariæ Hymenæo Batauica catenauit *Maria*.

Hæc illi Argos, qua ex Colchis Vellus transcripsit aureum;

Prò hoc vellere sæpè velificatus

Reperit etiam inter Lilia Gallica sibi lauros nasci.

Eadem die *Philippus* nascitur, *Maximilianus* triumphat.

Spectator filius paternæ victoriæ,

Vt vel nascens, capita inimicorum confringeret.

Filiæ connubio hostes etiam deuinxit.

Tot inter victoriæ palmas

Filiam tamen amisit, & coniugem.

Vtramque Amor rapuit

Eam coniugij; hanc pudoris.

Vulnus inter venandum acceptum

Mederi haud passa

Videre desijt potiùs, quàm nuda videri.

Tanti Philos *Philippus* solus supererat,

Sed & hunc viduo patri Cæca filium fortuna subduxit;

Vt Scipio Orbo deesset,

Quo Maiestatem fulciret ruentem.

Iam Belgicus Leo frenum detrectabat Austriacum,

Et manum Dominam lacerabat;

Dum filium quærit, seipsum perdidit *MAXIMILIANVS*,

A Brugenfibus magis captus, quàm exceptus,

Ne maiora auderent, aspectu terruit,

Facundia armatus, perfidos exarmavit,

XIII.
Bibliothecas extruxit.

XIV.
Diuinitus liberatur à mortis discrimine.

XV.
Vxor.

XVI.
Philippus filius felici nomine natus.

XVII.
Maria vxor Maximil. quæ non pudica.

XVIII.
Liberà custodiâ detinetur Philippus.

XIX.
A Brugenfibus detinetur Maximil.

Ann Sal.

1477.

1478.

1487.

XX.
Reos defēdit apud
patrem suum.

Partem assumpsit criminis,
Cum defenforem egit, quorum accusatorem agere debuisset;
Et in Brugenſibus hortis papauera ſola decutiens,
Minoribus indulſit floribus.

XXI.
Imperator corona-
tur.

Hinc à patre Auguſto in fortem adoptatus imperij,
Corona meruit *Magni Caroli* coronari;
Solum *MAXIMILIANI* caput poterat *Caroli* implere coronam
Terram, Sydus, Æthera, Pontum:
Germanus Salomon habuit in triumphum.

XXII.
Initio Imperij ar-
genti venâ reper-
ta.

Principis liberalitatem imitata tellus,
Argenti venas, quas dudum celauerat, calandas aperuit.
Sapiens Dominaturus Aftris

XXIII.
Victoria.

Othomanæ vel Centimanæ Lunæ cornua attriuit,
Semper victor, vbi pugnare licuit.
Fortuna ſingulis annis annuum victoriæ penſitante tributum.
Populorum, de quibus triumphauit, en Populus;
Galli, Turcæ, Eburones, Belgæ, Bataui, Sicambri,
Hungari, Morini, Veneti, Heluetij, Bohemi.

XXIV.
Friderico & Ma-
ximiliano impe-
rantibus, Colum-
bus nouum orbem
detegit.

Vt victoriarum curru totam peragraret Europam,
Eoque imperante, ceperit Austria Orbi imperare Terrarum.

XXV.
Eius armorum
terror.

Paruit, vel parturit Neptunus ipſe,
Cum latentes in Oceano Mundos, non montes expoſuit,
Et Orbem in Orbe Aquilæ *Columba* monſtrauit.
Nunquam defuere bella Cæſari, nunquam bellis Cæſar,
Eo hoſtium terrore, & tremore,

XXVI.
Fortunam ſpernit.

Vt teſte *Ludouico XI.* Gallorum Auguſto Rege,
Ad *MAXIMILIANI* tympana tota contremiſceret Gallia.

XXVII.
Liberalis.

Ipius Fortunæ prouocator, contemptor, & victor,
Auguſto ſupercilio, veluti imaginariæ Deæ inſultauit ſepè.
Tenuit ne teneretur; Deſpexit, ne ſuſpiceret.
Liberalis tamen quandoquæ ipſas liguriuit victorias,
Et militaris ſtipendij defectu abortiere triumphij.
Quæſtorum queſtus, & gemitus, quòd *nimis prodigus*,
Puniebat, munera geminando.

XXVIII.
Vienna.

Ferro, aiebat, *vincuntur hoſtes. Auro hoſtes, & hoſpites.*
Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ tres vno Reges congreſſu
Non excepiffet, ſi minor fuiſſet.

XXIX.
Maximil. pudor.

Hæc veluti non ſuo ſanguine parta, Cælo dicauit.
Cuſtodiendæ pietati comitem addidit *pudorem*
Cum neminem ſpectaſſet nudum, nec ſpectari voluit.
Venerabilem fanè dicens Imperatorum purpuram,
Non quæ fanie muricis fœdatur,
Sed quæ tingitur colore virtutis.

XXX.
Moriens pudenda
cooperit.

Omnia moriens oblitus, præter pudicitiam,
Pudenda operuit, nè labes aperiret vel naturæ.
Religionem credens felicitatis illicium, calamitatis exilium,
Imperij poſthabuit impendium, ne hæreſis præualeret.

XXXI.
Sacerdotes hono-
rat.

Fidei myſtas, & myſteria ita coluit,
Quòd obiens adſtare voluerit non ſtantes, ſed ſedentes.
Veri Iouis Aquila, cum tota cæcutiret Germania,

Sal. Anni

Ipsè solus vidit *Luthero* Cacodæmonem incubare.
Dei nomen ei ita Sanctum, vt nunquam vsurparet in vanum.

In Sanctis ita mirabile,

Vt veritatem crederet, non nisi in Ecclesia Sanctorum.

Energumenum *Lutheri* fascino offendens Mundum,

Ad orationem & ieiunium prouocauit exemplo,

Hoc fretus viatico, Mortem contempsit,

Imo captiuam triennium in sarcophago circumduxit.

Laboribus tandem fractus, vel victorijs fessus,
Cum felicitas in terra deesset; stetit, vt Cœlum intraret.

Et post imperij annum supra trigessimum
Nepotibus legaret, quidquid complectitur axis.

Austriacasque opes clauderent margine Cœli.

Eius pyramidi nemo audeat calamum admouere,

Nam ipse capulo incidit.

A. E. I. O. V.

XXXII.
*Videt cacodæmonẽ
incubare Luthero.*

XXXIII.
Sanctos colit.
XXXIV.
Ieiunat.

XXXV.
*Sarcophagum cir-
cumducit.*

XXXVI.
Symbolum.

1519.

CATENA HISTORICA.

CAPVT TERTIVM.

1. *Maximiliani. I. Imper. natalia. 2. sta-
tura. 3. loquendi difficultas linguarum pe-
ritus. 4. queritur in præceptorem indoctum.
5. filij. 8. religio. 9. Sanctos colit, odit blas-
phemos. 9. Dei nomen nõ assumit in vanum.
10. ieiunium seruat. Quadragesimam diuidi
cur peteret. 9. Xenodochia decem erigi man-
dat. 11. in parentes pius. 12. continentia. 2.
laborum patiens. 2. ab Angelo eruitur ab im-
minentis vitæ periculo. 13. idiomatica callet.
14. & 2. & 16. poetice gesta sua scribit. 15.
31. genealogias querit. 15. poetas honorat.
16. musica delectatur. 17. militari discipli-
na excellit. 19. sacerdotes dum esset in mor-
tis articulo, sedere iubet. 20. & 217. mo-
riens sibi pudenda cooperit. 21. mendicum ar-
rogantem placidè arguit. 22. constans. 23.
aspectu hostes terret. 24. symbolum eius.
A. E. I. O. V. 25. mansuetus furta remittit
militi. 27. furem ex aula festiuè remittit.
27. & 227. de se humiliter sentiens, omnia
Deo refert. 29. thesaurum paternum non tan-
git. 30. moram capforis in soluendo punit,
donum geminando. 31. à coquo patitur ar-
gui. 32. electio in Imperatorem, coronatio. 35.
audit legatos Anglorum. 36. Turcas cedit.
37. lucro dotis illectus ducit in uxorem Blä-
cam Mariam Sfortiam. 47. comitia cogit*

Tom. VII.

*Vvormatia. 48. legem fert in blasphemos, &
alia. 49. Eberhardum Vvирtembergiæ Ducẽ
creat. 51. fœdus inicit cum Venetis in Gallos.
58. Pisanis libertatem confirmat. 59. nouum
fœdus cum Sfortia. 61. à Florentinis recu-
satus in iudicem. 62. Pisas venit, Trituri-
tam frustra obsidet. 68. bellum in Heluetios.
79. in Gallos arma parat. 83. in Venetos
meditatur. 97. Bohemos cedit. 98. Gerolt-
zeggum expugnat. 101. in Geldrium mouet.
108. mouet in Stephanum Vayodam. 109.
Venetos tentat in sui partes trahere. 112.
Germaniæ principes in Gallũ cõcitat. 113.
in Italiam descendit. 114. Venetos habet in-
fensos. 115. dissuadetur à Papa vltius per-
gere. 115. in Belgium recedit. 116. indu-
cias componit cum Venetis. 119. fœdus cum
Gallo percutit Cameracense in Venetos. 130.
Patauium obsidet. 139. comitia agit Augu-
stæ, ad continuandum bellum in Venetos.
141. Hungaros in Venetos excitat. 144. gra-
uamina vulgat in Papam. 152. alienatur à
Gallis. 159. legem edit in ebrios. 162. fœ-
dus facit cum Papa in Venetos. 180. collo-
quium cum Regibus Polonia, & Hungariæ.
181. sponsam accipere renuit. 189. in Ita-
liam descendit in Gallos, & Venetos.
190. Laudam occupat, Mediolanum
obsidet.*

V

- obsidet. 191. ab Heluetijs deseritur. 197. in Turcas bellum decernit. 208. de successore cogitat. 211. Cacodemonem Luthero videt incubantem. 212. sibi mortē prædicat. 213. sarcophagum secum fert. 214. morientis religio. 215. plangentes consolatur. 216. pudicus. 217. locus sepultura: 218. biduo eius cadauer exponitur. 219. epitaphia. 220. apophtegmatata 223. medicum qui plures occidit præfert reliquis. 224. & 28. prodigus. 226. Venetorum vasa confringit. 163. & 180. 193. 212. 227. 100. 118. symbola.
4. Maria uxoris Maximil. I. Imp. numisma argenteum.
5. Iohanna uxoris Philippi Regis Hispan. symbolum.
5. Leonora filia Philippi Hispan. Regis symbolum.
5. Isabella filia Philippi Hisp. Reg. symbolum.
5. Margareta filia Maximil. à Carolo Rege Fran. repudiata symbolum.
5. Maria filia Philippi Hispan. Regis symbolum.
5. Catharina filia Philippi Hispan. Regis symbolum.
7. Blanca Maria Sfortia uxoris Maximil. Imper. effig. symbolum. 151. mors.
15. Fridericus III. Sapiens Elect. Saxonie. Accademiā instituit.
6. Anna Britanna uxoris Caroli VIII. Regis Gallie symbolum.
15. Ioachimus Elect. Brandeb. Accademiā instituit.
36. Austriaci iure successionis in regno Hungarico potiuntur.
37. Ferdinandi Arragonij Regis Neap. obitus, effigies, symbolum.
37. Alphonsi Regis Neapol. effigies, symbolum. 45. fugit in Siciliam. 46. moritur.
38. Iason Maynus laudat nuptias Maximil. Imper.
38. Carolus Geldrensis, Brabantiam turbat.
39. Carolus VIII. Rex Gallorum mouet in Neapolitan. 42. Florentiam occupat. 44. Roma admittitur, Papam adorat. 46. regno Neapol. potitur. 6. uxorem repudiat: aliam rapit. 64. moritur, effigies.
40. Isabella Arragona uxor Io: Galeacij inter-
- cedit pro patre apud Carolū Regem Francia.
39. Ludou. Sfortia unā cum Carolo Francia Rege in Neapol. mouet. 41. veneno nepotem perimit. Ducatum occupat. effigies. 50. in Gallos mollitur. 55. Dolo moratur fæderatorum victoriam in Gallos 72. fugit ad Casarem. Turcas excitat in Venetos. 73. Heluetios conducit. 77. Mediolanum recuperat. 78. ab Heluetijs proditur Gallis.
39. Hercules Estensis stat in partibus Gallorum. 37. effigies.
41. Beatricis Ducisq̃ Mediol. effigies.
42. Petrus Medicus stat in partibus Gallorum. 37. effigies.
43. Ferdinandus Dux Calabria Romam petit in suppetias Pontificis contra Gallos. 45. à Patre Alphonso coronatur. 46. fugit arma Gallorum. 56. regnum recuperat. 59. plura oppida Venetis pignori dat. 60. moritur. 42. effigies, symbolum.
52. Philippi Argentoni Gallorum legati apud Venetos consternatio, ob fædus in Gallos percussum.
54. Franciscus Gonzaga copiam fæderatorum ducit in Gallos.
57. Michael Volchenstainius.
57. Ferdinandus Consalvus arma gerit in Gallos pro Arragonijs. 83. Alphonsum filium Friderici Regis Neapol. capit. effigies; nummus. 89. fæderi a Philippo Austrio cum Gallis percusso stare renuit. 90. Neapolim capit. 92. Gallos pellit regno Neap. 188. mors.
59. Philippus Austriacus, ducit Ioannam Arragon. 85. Parisijs honorificè acceptus, 88. pacem inicit cum Gallis. 91. Ferdinando Regi Hispaniarum succenset, quòd pacem fraudaret. 101. eius similtas cum socero Ferdinando. 103. naufragium patitur. 104. statura, mores. 105. Hispaniarum regimen suscipit 110. moritur, proles. 60. effigies symbol.
59. Sigismundus Austrius Tirolensis obit. 60. effigies, symbolum.
60. Fridericus patruus Ferdinandi Arragon: Rex Neapol. 82. à Gallis capitur. 83. nummi, effigies.
63. Io: filius Ferdinandi Regis Hispaniarum moritur.
63. Io: Lusitania Rex moritur.
64. Ludouicus Aurelianensis Rex Gallorum ad regnum Neapol. aspirat. 70. fædus inicit cum

- cum Heluetijs. 71. fœdus cum Venetis, in Sfortiam. 72. Mediolano potitur. 80. fœdus cum Papa. 81. tentat sibi Cæsarem conciliare. 82. Regnum Neapolitanum diuidit cum Ferdinando Rege Hispaniarum. 107. fœderi Austriaco renuntiat. 111. mouet in Ianuenses. 120. bellum denuntiari mandat Venetis. 143. Concilium vrget in Iulium Papam. 153. eius ambitus. 169. fœdus cum Venetis in Cæsarem. 178. Sororem Regis Angliæ ducit in uxorem. 179. mors. 73. nummi honorarij, effigies, & nu. 153.
66. Eberhardus Vvirtembergicus se abdicat principatu.
67. Sabina neptis Maximil. Cæsaris nubit Vdalrico Duci Vvirtembergico.
70. Albertus Dux Saxonie nomine Cæsaris in Heluetios ducit.
71. Io: Franc. Seuerinas ductor copiarũ Sfortiæ.
71. Iacobus Triulsius ductor Gallorũ in Sfortiã. 184. in Mediol. mouet. 73. nũmus honorarius.
72. Bartholomæi Liuiani ductoris Venetorum effigies. 116. Cæsareos vincit. 175. vincitur. 184. causa victoriæ Gallicæ. 186. mors.
73. Annæ uxoris Ludouici XII. Regis Gallorum effigies.
74. Ascanius Sfortia Cardinalis Mediolanensem ditionem recuperat. 78. capitur. 84. Cæsare intercedente soluitur. 73. effigies.
75. Carolus V. nascitur. 107. Castellæ princeps dicitur. 207. Mauros vincit. 208. fratri cur in imperio prælatus.
91. Alex. VI. Papa veneno seipsum tollit.
91. Cæsar Borgia carceri datur.
93. Alberti Sapientis lis cum Ruperto Palatino. 100. mors, liberi.
93. Georgij Bauari mors.
93. Elisabethæ Bauaræ lis cum Alberto, & Vvolffango.
93. Feudi incapax fœmina.
95. Rupertus Palatinus proscribitur cum patre Philippo. 99. moritur.
96. Vdalricus Vvirtemberg. occupat ditionem Philippi Palatini. 100. Symbolum.
96. Guilielmus Hassiæ irruit in Rupertum Palatinum.
101. Ferdinandus Rex Hispaniarum suspectũ habet Philippum Austriam generum. 102. ducit Germanam Fosseiam. 105. Philippo Hispanias cedit. 106. Consaluum habet suspectum. 187. mors. 83. 59. effigies, symbolũ.
108. Carolus Geldriæ Princeps cum Gallis conspirat in Austrios. 113. Brabantiam diripit. nummi castrenses.
108. Vladisla: II. Regis Hungar. 180. cum Cæsare colloquium.
109. Ludouici. II. Regis Hungar. ortus.
117. Cameracense fœdus in Venetos.
118. Iulij. II. Papæ odium in Venetos. 121. Venetos excommunicat. 138. in Gallos meditat. 147. Anglos, & Hispanos implorat in Gallos, & Cæsarem. 118. 153. symbola. 148. Concilium Lateranense vocat. 150. Bononiam amittit. 150. fœdus facit cum Venetis & Hispanis. 156. Ludouico Gallorum Regi aqua & igni interdicit. 167. moritur.
122. Nicolaus Vrsinus Veneti exercitus ductor 135. mors, fides. 118. nummus.
120. Nicolai Lauretani Venetorum Principis nummus.
122. Georgius Cornelius Venetorum legatus.
122. Andreas Grittus Venetorum legatus. 190. Gallos firmat nutantes, ne Mediolanum deserant. 163. effigies.
126. Alphonsti Ferrariæ Principis imago. 153. nummi castrenses.
123. Veneti victores. 124. victi. 125. Dominio spoliatur terrestri. 126. cedunt imperio terrestri. pacem rogant. 127. Taruisum retinent 128. arma reparant. 129. Patauium recuperant. 131. Turcarum respuunt auxilia. 132. Anglos excitant in Gallum. 134. infeliciter mouent in Ferrariensem. 135. pacem frustra à Cæsare petunt. 137. Papæ reconciliantur. 175. ad Vicentiam. 177. Maranum amittunt. 192. Brixiam recuperant. 193. Veronam recipiunt. 206. induciæ cũ Cæsare.
135. Io: Maria Fregosus copiarũ Venetarũ duct.
139. Franc. Vrbinas Mutinam capit. 194. sua ditione spoliatur. 195. recuperat: symbola.
143. Mathæus Langius Ep. Gurgensis Maximiliani legatus, honorificè susceptus à Gallis. 176. donatur purpura.
151. Pisanũ Conciliũ. 163. à Cæsare damnatur.
154. Gasto Fosseius parta victoriâ occiditur. effigies.
154. Io: Cardin. Medicæus capitur à Gallis.
163. Maximil. Sfortiæ Ducis Mediolani symbola. 185. captiuus ducitur in Galliam.
168. Leo X. Papa fœdus in Venetos. 193.

Ducem Vrbinatem Ducatu spoliat, symbola.
 170. *Henricus VIII. Rex Anglorum in Gallos mouet. 172. vincit. 184. tentat reuocare Gallum ab Italica expeditione. 173. nummus triumphalis.*
 173. *Iacobi Regis Scotorum in prælio occisi nummus.*
 179. *Franciscus. I. Rex Gallie fædus renouat cum Venetis. 182. magistratus vendit. 183. Petrum Nauarrum è carcere soluit. 184. Heluetios vincit. 185. Mediolano potitur. 192. fædus inicit cum Carolo. V. 205. decimas Ecclesiæ impetrat à Papa. 206. ducit filiam Regis Anglorum, & fædus cum Carolo V. 193. symbola. 185.*

180. *Sigismundi Polon. Regis symbolum.*
 191. *Casimirus Brandeburgicus.*
 193. *M. Antonij Colūnæ constantia. symbola.*
 196. *Baiazetis symbola.*
 196. *Selymi Turcarum tyranni facinora: symbola. 203. mors.*
 196. *Thomumbey Soldani Egypti, effigiès.*
 196. *Campsonis Soldani Egypti, effigiès.*
 198. *Bellum in Turcas quomodò gerendum.*
 201. *Vdalricus Huttonus bellum dissuadet in Turcas.*
 204. *Laurentius Medicæus Ducit Magdalenam Bononien.*
 211. *Francisci Sic Kingi nummus votiuus.*
 220. *Virtutes Principi necessariæ.*

M A X I M I L I A N I G E N E S I S .

I. **E**X *Friderico III. Imperatore, & Eleonora Portugaliæ Regis filia nascitur Maximilianus Neapoli Austriæ, Anno*

Christi 1459. die Cœnæ Domini XXII. Martij; baptizatur die Paschatis, XXV. Martij.

E D V C A T I O , M O R E S .

II.
*Maximil
 statura.*

Maieſtas.

INsignibus corporis, & animi dotibus præditum ita *Cuspianus* describit. *Hic Imperator staturæ fuit quadratæ, in qua Cæsarea Maieſtas resplenduit.* Tanta erat in eo oris probitas, magnitudo eximia, in prosperis moderatio, in aduersis constantia, vt inter triginta maximos Principes nemo non hunc Imperatorem, antea etiam non visum cognouisset. In congressu comis, sermonem inter familiares salibus condiebat, neque aliorum in dicendo ægrè ferebat libertatem: Honestatis, grauitatis, sanctimonix non simulatæ, temperantiæ, sobrietatis, & castitatis vbique præbens exempla. Virtutes has exornabat insigne oris decus, formæ ac staturæ modus tantæ Maieſtati conueniens. Laborum patientissimus fuit, adeo vt in multam noctem crebrò scriberet, consuleret, hastis concurreret. Labores itineris, qui vel gregario militi exitiales esse potuissent, inuictò prorsus animo tolerauit: quando paucæ sint in Germania vrbes, quas ipse non adierit. Nullum habuit temporum, vel locorum discrimen. Niues, glacies, spreuit, modò prodesse posset: nonnumquàm tanta velocitate iter emensus est, vt tabellario fuisset supra quàm fatis. Venationum præter modum studiosus, maxima subiit vitæ discrimina,

Quæ ipsemet Germanicis rythmis complexus est. Cercuos, vrsos, apros suo gladio confecit. Sed eum non semel manus seruauit superna. Cū per præruptas Oenipontanas rupes aliquando iuuenili ardore ibices insequeretur, eò loci euasit, vnde nec referre pedem, nec progredi vltèrius posset. Stabat attonitus infelix princeps, temeritatem suam culpans, famis dirè longa tabe, vel violenta morte vitam ibi finiturus. Non funes ad eum portendi poterant, nec femita quæpiam lapidarum labore menstruo parari. Stabant gregatim hic inde comites lacrymantes. Ipse iam noctes, atque dies integros duos in tam afflictò statu cum iam permaneret, de vita beata cogitare cœpit. Appellat magna voce suos, iubet per sacerdotes SS. Eucharistiam adferri, & è viciniori loco sibi monstrari, vt quando corpus cibo reficere non daretur, saltem oculos immortalis viatico recrearet. Satisfactum pio Principi. Luctus interea per vniuersam prouinciam spargitur. Cumque ope destitutus humana, audit non procul à se strepitum, circumspiciensque videt arreptare per rupis costas iuuenem quendam ignotū, habitu rusticum ingentia dimouere saxa, & callem parare. Qui cum ad ipsum accessisset, *Maieſte* (inquit) *animo Princeps viuit, & adest,*
 qui

quite seruare potest. Me sequere. Ille Ducem sequitur, paulò post in patientiore via positus, semet ex mortis faucibus videt ereptum. Postero die, cum læto patris edicto, Dux ille vbique terrarum quæreretur, nec diù quæsitus inueniretur, Angelum fuisse custodem meritò credimus. Ad rei memoriam pius princeps semitam lapicidarum labore muniti, & in loco periculi imaginem Crucifixi poni curauit.

II I. Loquendi difficultas.

Linguarum peritia.

Fridericus cum Maximilianum filium bonis literis instituendum curaret, tanta difficultate is ab infantia verba pronuntiabat, vt plerisque per nouennium mutus iudicaretur. Sed quantoperè difficultas illa loquendi in pueritia fuit plerisque molesta, ita in perfecta eius etate facundia omnibus etiam exteris fuit admirabilis, qui præter vernaculam linguam, Latine, Gallicè, Italicè

eleganter loquebatur. Præceptore vsus est primùm indocto, Petro Engelberto, cuius infanciam adolescentes fastidientes, literas odere cæperunt. Nihilominus tamen Maximilianus viuaci ingenio, & tenaci memoria contendit, vt eruditione, solertia, & alacritate cunctos super ætatis in Orbe Christiano Reges facile superaret. Addit Iulius Scaliger: Si eum dixero omnibus numeris præstitisse reliquis Principibus, minus forsan dixero, quàm verum est. Tradunt Scriptores, Maximilianum de suo indocto præceptore conqueri solitum fuisse: Si hodie, inquit, præceptor meus viueret, quanquam multa præceptoribus debeamus, efficerem, vt institutionis sue pæniteret. Memoria tam tenacis fuit, vt cum aliquem secum loquentem semel vidisset, post longam temporis intercapedinem, denuò agnosceret.

Sal. Ann. 1506.

IV. Magistrus habet indoctum.

Memoria tenacis fuit.

VXORES LIBERI.

D Vas habuit. I. Mariam filiam Caroli Bellicosi vel Audacis Ducis Burgundie; Venandi hæc studio ægressa, ex equo ferociente deiecta, cum fracto fæmore omnem tractationem loci affecti per verecundiam effugeret, obiit. Vide Maria Augustæ numisma argenteum, & symbolum Aquile partus suos Iudice Sole probantis pag. 158. littera A.

V.

Suscepit ex Maria prima coniuge Maximilianus Philippum qui ducta in vxorem Iohanna Regis Ferdinandi filia vniuersam acquisiuit Hispaniam. Iohanne numisma habes pag. 158. littera B. Obijt Philippus Sal. Anno 1506. Ætat. 28. Mense III. die III. Granatæ prope Burgos, relictis ex coniuge Iohanna duobus filijs Carolo & Ferdinan-

do (Hos videbis Imperatores) & filiabus quatuor, Leonora quæ fuit regina Portugallie & Franciæ, Emanuelis, & Francisca Regum vxor.

Isabella vxor Christierni Regis Daniæ. | O
Maria vxor Ludouici Hungar. Regis. | D
Catharina nupsit Ioanni filio Emanuelis | E
Regis Lusitaniæ. Vide symbola p. 158. lit. | F

Habuit etiam Maximilianus ex Maria coniuge Margaretam, quæ infelix dicitur conubijs. Nam Carolo VIII. Gallorum Regi desponsata, & in aula Francica educata, cum adoleuisset, propter ius successionis repudiata fuit à Carolo; Symbolum Margarete vide pagin. 158. littera G.

VI.

SECUNDA SPONSA MAXIMILIANI.

F Vit Anna filia Francisci Ducis Britanniæ, cum qua per Volfgangum de Polhaym Baronem Austriæ legatum suum, condormiuit, sed non traduxit. Carolus VIII. namque Rex Franciæ violenter illam furri-

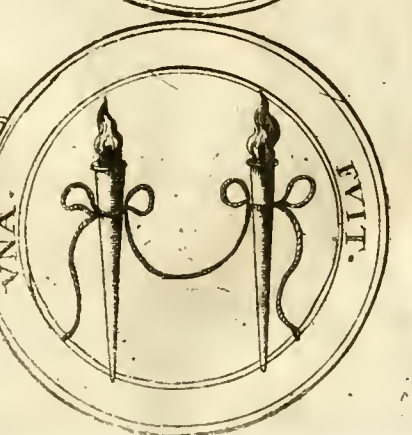
puit, remissa Margareta filia Maximiliani, quam prius sponsam aliquot annis habuerat. Hæc postea nupsit Philiberto Duci Sabaudie. Anna numisma vide pag. 158. littera H.

VXOR II. MAXIMILIANI.

VII.

F Vit Maria Blanca filia Galeacij Ducis Mediol. ex qua nullam tulit so-

bolem. Numisma vide pagin. 158. littera I.

Sal. Ann.
1506.

Sal. Ann.
1506.

Tanta fuit Maximiliano Religio; & ita diuinis se accomodauit mandatis, vt Princeps, an homo priuatus esset, non facile dijudicasses. Missæ singulis diebus intererat; tanta deuotione, tam animo recollecto, vt nil nisi Christi mortem, cuius mysteria in Missa tractari sciebat, cogitaret. Quod militaribus fratribus S. Georgij id inter cetera præcipuum dedit statutum, vt quàm attentissimè singulis diebus diuinis interessent, nec quantum eis immineat negotium, ad alia quàm diuina eo tempore illorum mens feratur. D. Andream, Georgium, ac Leopoldum Austriæ quondam sacratissimum principem consanguineum suum (quem inter Diuos referri curauit) piè veneratus, eorum gesta sibi sumperat in exemplar. Diuini nominis feruens Zelator, nunquam, nomen Dei aut Sanctorum assumpsit in vanum. Nullum passus blasphemum etsi aliàs sibi charissimus esset, feuerè corripuit. Rigidus Ecclesiastici seruator ieiunij, Christianæ miserabatur plebeculæ, cui neque ad victum cibus, nec alia quæ ad ieiunium requirantur, in Germania, ac Septemtrionali plaga suppeterent necessaria. Instetit ob id apud Pontif. Leonem X. vt misero misertus popello, ne magis ieiunij præcepta, ruinæ sint quàm salutis occasio, Quadragesimale in plures diuideret anni partes; cui minus assensit Pontifex, ne occasionem daret, alia pariter postulandi, quæ Ecclesiasticâ soluerent disciplinam. Moriens Xenodochia decē in pauperū vsu construi, atque suo ære prouideri vltimoiussit elogio.

Pietas erga parentes; quos ita coluit; vt Coriolani erga Veturiam matrem: Claudia Vestalis, erga Cimonem Atheniensem: & Antigoni Regis Macedonum erga parentes amorem aut æquarit, aut superarit; vt monumenta testatur, patri in Vienna Pannonie; matri in ciuitate Noua ab eo tantis sumpti-

bus constructa, vt annos supra viginti artifices opus ad finem perducere non potuerint. *Continentiæ tantæ fuit, vt nullo vnquam tempore quisquam audierit, ab ipso nec ingenuas, sed neque inferioris fortis virgines pollutas. Matronarum thoros numquam scødauit; imò si quem adulterum notasset, semper toruis oculis aspiciebat. Testantur eius puritatem decreta militaribus S. Georgij per eum tradita, quos inter cetera ad continentiam hortatur, planè demonstrans quot inde mala, quanta infamia ex incontinentia proueniant.*

Literarum Amor Maximilianum tenuit; & cum viris doctis vitam consumpsit domesticam. Sacra Doctrina ei erat in precio. Arte Medica, Mathefi, Historia delectabatur. Viennensem, & Heidelbergensem suâ præsentia, & auscultatione honestauit Academias. Ebraica, Græca, Latina idiomata, quæ sepulta iacebant, spe beneficij surrexerunt, vt totam Germaniam inundauerint. Ex Doctorum consortio Maximilianus, docere didicit, & ad Scribendum animum appulit. Poeticum opus de suis periculis edidit: in quo Inuidiam, & Curiositatem comicas personas sorgebat, quas Ratione, ac Prudentia potrauerit. Deinde egregium finxit opus, quod Portam honoris appellauit, virtutibus, ac picturis venustatum. Primus inter Germaniæ Principes, Heroum genealogias indagauit, & toto in orbe quæsiuit. Prouinciarum annales, qui tineis absumebantur, in lucem redierunt. Cæsaris exemplo reliqui excitati Principes, non minori desiderio historias expetebant. Fridericus Saxo cognomento Sapiens, Elector Vvitebergæ ad Albim, A.C. 1502. & Ioachimus Elector Brandenburgicus ad Viadrum Francofurti, Academiam instituere. Poetas cum prædiligere sequens eis exarauit piuillegium.

DE HONORE, ET PRIVILEGII POETARVM.

Maximilianus diuina fauente clementia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungaria, Dalmatiæ, Croatia, &c. Rex: Archidux Austriæ: Dux Burgundie, Lotharingiæ, Brabantia, Stiria, Carinthia, Car-

niola, Limburgia, Lucemburgia, Gelria: Lantgravius Alsatiæ: Princeps Sueuia: Palatinus in Habsburg, & Hannonia: Princeps & Comes Burgundia, Flandria, Tyrolis, Goritia, Arthois, Hollandia, Selandia, Ferretis,

VIII.

Sanctos colit.

I X. Blasphamos odit.

X.

Petit quadragesimam diuidi.

Xenodochia erigunt.

X I.

X II.

X I I I.

Idiomata cullet.

X I V.

Poeticè scribit.

X V.

Genealogias quarrit.

Amor literarum in Friderico Saxone & Ioachimo Brandenburg.

Sal. Ann. in Kiburg, Namurci, & Zurphania: Marchio. 1509.

Sacri Romani Imperij, ad Anasum, & Burgouia: Dominus Frisia, Marchia Sclauonica, Mechlinia, Portus Naonis & Salinarum, &c. ad perpetuam rei memoriam. Notum facimus tenore presentium vniuersis.

1. Cum post susceptu diuino auspicio Casarea Maiestatis titulum, officij nostri imprimis duxerimus, ad ea singula animum intendere, quae & Reipublicae nostrae decori & ornamento perpetuo fore arbitraremur, & nationem nostram Germanicam ac domum Austriae, ex qua orti sumus, quantis possemus honoribus apud omnes gentes ad posteritatem notas faceremus, id potissimum occurrit pro aeternitate literarum necessarium in humanis rebus fore, ut populus & urbibus nostris Romanarum literarum Gymnasia, laudato ordine & Romano more statuerimus, unde publicarum rerum moderatores ac rectores plurimum excellentes prodire, qui veterum rerum gestarum lectione facti prudentiores, bene & beate viuendi rationes multa etiam experientia posteris scripsere.

2. Directis itaque a nobis in nostro Viennensi Gymnasio ciuilibus Iuris lectionibus, cum Poetica & Oratoria arte nihil haec nus ibi instituerimus, decreuimus pro ipsius Vniuersitatis nostrae augmento Collegio Poetarum ibidem, praescorum Imperatorum antecessorum nostrorum more, erigere, abolitamque praeseci seculi eloquentiam restituere. Itaque de hac re prouehenda, & imitanda duos in Poetica & Oratoria, duos vero in Mathematicis disciplinis Eruditos, ad ipsum collegium deputamus: inter quos eum, quem pro tempore lectorem ordinarium in Poetica constituemus, volumus eidem collegio praesse, quem etiam presentibus nostris ipsius Collegij & lectionum Superintendentem facimus & creamus. Quo autem praefatum Collegium uberiori a nobis gratia & privilegio decoretur, resque ipsa faelici gradu debitum summat incrementum, pro honore nostro, & dignitate augenda Viennensis Vniuersitatis, Casarea nostra auctoritate, ac motu proprio, praefatum Collegium hoc presenti privilegio ac praerogatiua decoramus, ut quicumque in praefata nostra Vniuersitate Viennensi in Oratoria & Poetica studuerit, laureamque concupuerit, is in praenominato Poetarum Collegio diligenter examinatus, si idoneus ad id munus suscipien-

Sal. Ann. 1509.
dum habitus & inuentus fuerit, per honorabilem fidelem nobis dilectum Conradum Celtem, per genitorem nostrum Fridericum Tertium diuina memoria primum inter Germanos Laureatum Poetam, & modo in Vniuersitate nostra Viennensi Poetics ac Oratoria Lectorem Ordinarium, ac deinde per successores eius, qui pro tempore Collegio praesuerint, laurea coronari possit. Sicque per eum & successores eius Laureatus Poeta ab omnibus habeatur & celebretur: omnibusque priuilegijs & insignibus, quibus ceteri Poetae Laureati fruuntur, quomodo libet, consuetudine vel de iure, uti & gaudere possit, ac si manibus nostris ea dignitate fuisset insignitus. Cuius rei tenore presentium, damus, concedimus & impartimur nostri Casarei iuris eidem legenti Poetae ordinario, ut praedictum est, omnimodam auctoritatem, non obstantibus quibuscunque legibus, statutis, consuetudinibus, ordinationibus, aut alijs quibuscunque in contrarium facientibus, reseruato tamen nobis nihilominus iure Poetas coronandi, quos idoneo duxerimus. Potestati enim nostrae per hoc priuilegium nequaquam derogamus.

3. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae concessionis & ordinationis paginam infringere, aut ei quouis ausu temerario contraire. Si quis vero id attentare praesumpserit, praenam indignationis nostrae grauissimae, ac quinquaginta marcarum auri puri irremissibiliter se nouerit incursum: quarum medietatem Imperiali fisco nostro, ac reliquam partem praefato Collegio decernimus applcanda. Harum testimonio literarum, sigilli nostri consueti appensione munitarum. Datum in oppido nostro Bozano, pridie Kalendas Nouembris, Anno Domini millesimo primo: Regnorum nostrorum, Romani sexto decimo, Hungariae vero duodecimo.

Scriptit Maximilianus patria lingua eadem manu, qua enslem tractauit, res proprias; Iulium Caesarem imitatus. Operi titulum fecit, *Albus Rex*; quo omnia eius bella graphicè describuntur. Sed opus reliquit imperfectum. *Musica* chara illi fuit; unde eius in curia veluti in fertilissimo agro musici succreuerunt. *delicta.*

Militari disciplina adeo excelluit, ut nemo ei suo tempore par fuerit: nedum superauerit quisquam, Extant adhuc disciplinae militaris documenta ab eo exarata.

1. **M**ilitates omnes & singuli è Catalogo primùm recenseantur: deinde iureiurando a singulis præstito firmentur, ex more militari priùs delectu habito.

2. In primis iurent Casarea Maieſtatis damna cauturos ac prohibituſos eſſe, eiſque commoda & utilitates ſeſe promoturos.

3. Secundò iurent illius Maieſtatis loco & nomine, illi Principi &c. tanquam ſuo præcipuo Commiſſario, ac Duci exercitus, obſequuturos ac miniſtratuſos, atq; in omnibus parituros, ac nihil recuſaturos vel denegaturos ſeſe, ſiue in acie cum hoſte confligendum pugnandumue. & muros incurrendum ſit, aut vigilandum, vel in caſtris, ut decet, manendum, obedientiã præſtituros, ita ut par eſt æquumq; bonos rectoſque milites præſtare.

4. Tertio iurent, quòd nullam profectionem in et aduerſus hoſtes detrectabunt vel recuſabunt: aut non diſcedant abſq; in ſuſu vel mandato illius Principis etc. aut eiſ locumtenentis ſeu Legati.

5. Quarto iurent, quòd minoribus etiam Præfectis militum, ſeu Capitaneis, Signiferis atque Ductoribus obedire velint, in vigilijs obſeruandis & cuſtodiendis, in profectionibus, in caſtris, in ordinibus, in aciebus, nullo dempto, quòdcumque ad rem militarem & honeſtatem ſpectet et perſineat, etiam ſi Capitaneus quiſpiam, Vexillifer, Antefignanus, vel Ductor, aut alius miles minor aut maior, non ſub ſuo ſigno aut vexillo militans aliquid iuſſerit & præceperit, ei obſequatur, ut ſuo Capitaneo Signifero, & Ductori.

6. Quintò, iureiurando adfirmabunt, à ſigno vel vexillo ſe non diſceſſuros, ſiue in caſtris, ſiue in profectione, aut expeditione abſque ſupremi Capitanei permiſſione, ac venia ſalua inferioris quoque Præfecti, nemo item alium in locum ſuũ ſubponat ad vigilias ex ordine ad ipſum pertinentes, ſiue iſ gravis ſiue levis armatura miles ſit, quin unusquiſque ſuo loco & ordine ipſe vigilias ſeruet & expediat, niſi vehementer valetudine aduerſa præpediatur ac remoretur.

7. Sextò iurabunt, ne quis in caſtris bombardis utatur, ac globos è pixidibus emittat, ſed extra caſtra: nec cãtu, nec clamore aut vociferatione in caſtris. Et ſi quis iſta ab alijs exaudiat aut videat, cum placidis verbis erudiat atq; emendet. Si verò non audiuerit, Domino militiæ atque exercitus, mediante ſuo præſtito iuramento, indicet atque denunciât.

Tom. VII.

8. Septimò iurare debent, ſi quem locum ille Princeps &c. & Dux designauerit, ut ilicò motu concitato ad ſignũ et vexillũ concurrãt. Quiſquis verò in ſua caſa aut domicilio perſtiterit, niſi ægrotus aut vulneratus eſſet, ab eo auferãt milites quicquid habet, ac ipſũ Dño militiæ tradant.

9. Octauò, iureiurando adferent, ſi ille Princeps &c. oppida aut arces, territoria aut villas recipiet coactas incendiij minis, aut alijs modis ſibi viſis, ut non obturbent eum, aut impediãt verbis aut factis, ſed quicquid condixerit, non remorentur, quin obſeruent ipſi, medio illorum iuramento atque corporali pœna.

10. Nonò iurent, quòd ſi ille Princeps, &c. ciuitates, oppida aut arces, territoria ſeu villas deuicerit, aut prædã ſubiecerit, quouis modo voluerit, vel communi prædã vel cohortali denunciãdo aut ſubiiciendo ex ſuo arbitratu, ei pareant et obſecudent, ad maiora incòmoda et damna vitanda. Si quis etiam ſiue magnum ſiue paruum quicquam abſtulerit vel auerit, ſine Principis permiſſione ac bona venia, ei auferetur quicquid habet, ac corporali pœna afficiatur atq; plectatur.

11. Decimò iuramento adfirmant, nullas factiones aut conuenticula facere aut ſtruere velle, aut trummarũ verberatores ad hoc muſicæ genus ſonare, aut claffica canere cogere ſiue compellere ſine Principis aut ſui Locumtenentis vel Aduocati permiſſione.

12. Undecimò iurabunt, forum liberum tenere, & omnes commeatum ac victualia aduehentes tueri ac defendere, nec quid vendere ante caſtra, ſub pœna, iuramenti præſtiti & corporis afflictione.

13. Sic et iurabunt Eccleſias, Monasteria, & ſacras ædes, ita ut ſũt, tueri et nõ ledere, nec dehoneſtare, niſi hoſtes ex illis ſe muniãt atq; defedãt.

14. Iurabunt quoque puerperas, viduas, pupillos, Sacerdotes, & alias honeſtas virgines, puellas, & matronas tutas & illaſas fore, ſub periurij & capitis pœna.

15. Item iurabunt, ſi quis audierit criminari Deum aut blaſphemare, aut Matrẽ eius, ut eũ deferant apud Principem militiæ aut Præfectũ, & puniatur pro merito & condigna pœna.

16. Iurabunt item, ne compotent ſuprà quãm quiſque ferre ac tolerare poſſit; cum perimmoderatas computationes, crapulam & ebrietatem plerique homines in contemptum, ignominiam,

Sal. Ann. 1508. *Et negligentiam illabantur atque deueniant.*

17. Iurabunt etiam, quòd nemo illorum ex veteri liuore, odio aut simulatione, dum sub Principe militent, quacunque occasione factum fuerit aut contigerit, vindicet aut vlciscatur, quin potius conquiescat omni eo tempore, ac intercidat. Quòd si verò acciderit res causaque sub Principis gubernatione, eam controuersiam seu litem sedabit ac componet ex aequo Princeps.

18. Iurent quoque, si manipulos, cohortes, partes, aut factiones viderint, vt pacem interponant ac iubeant: qui autem illam seruare noluerint, eos occidant absque medio.

19. Item iurabunt, quemadmodum nunc isto tempore apud Principem hunc militiae cernunt *Et* habent Capitaneos, Praefectos, Signiferos, *Et* Ductores existentes, eos vos non mutaturos esse, sed eos Princeps militiae constituendi ac deponendi habeat potestatem.

20. Ceterum iurabunt, locum semper se daturus esse equitibus, vnà cum suis armis et equis, *Et* ubicunq; commeatus victualia haberi possint, etiam apud hostes, neuiquam impedituros.

21. Iurent etiam ILLI Principi militiae *Et* exercitus, Primoribus *Et* Capitaneis ius suum permissuros ac praebituros esse.

22. Item iurent quoque alios plures articulos non in specie praescriptos, *Et* ad bonos milites pertinentes, se obseruare velle, nullis exceptis.

23. Et si quisquam in murorum concursu, aut in pugna *Et* conflictu cū hostibus retrocedere vel in fugam se dare vel vertere vellet, cū proximus quisq; vi iuramenti praestiti, confodat et occidat.

XVIII. Praelii, aut expeditionis tempus raro militi praedicebat, vt horis omnibus praesto esse, atque in medijs delicijs, si iuberentur, descendendum scirent in praelium.

XIX. Obsequium erga Sacerdotes. Hæc, dum viueret, ei consuetudo fuit, vt nullū ex sacerdotibus corā se stare, sed sēper præ modestia sibi affidere fecerit. In vltima quoque hora mortis, dum ex clero multi sibi adstarēt, signo admonuit, nè circa se starent, sed potius sederēt.

XX. Verecundia ita Maximilianum tenuit, vt nemo vnquam ex cubicularijs eius viderit naturæ opera exercentem. Paucissimi medici vrinam eius, dum ægrotaret, viderunt. Gregorio Carthusiensi confessori secretò præcepit, vt mox sibi mortuo subligaculum indueretur, ne pudenda sua post mortem quisquam

videret. Imo legitur in hora mortis, vltimique agonis, minimè pudicitiae oblitus, panniculo, quem manibus tum forte moriens gestabat, pudenda obtexisse.

XXI. *Humanitas.* Cum impudens quidam mendicus Maximilianum fratris nomine de stipe compellaret, alludens ad locum illum Malachia, Nunquid nō pater vnus omnium nostrum? Maximilianus hac eius proteruia non offensus, stipem ei dari iussit. Mendicus verò ea non contentus, instabat, dictitans, tantillum dare Imperatorium non esse: humaniter tamen ei respondit Imperator: Si fratres omnes tui tantumdem tibi darent, quantum ego tibi dedi, vtique diuitijs me superares.

XXII. *Constantia.* Cum legatos suos, Annam Britanniam sponsam deducturos, à Carolo VIII. Gallorum Rege, qui illam sibi retinuit, remissos Oeniponti audisset, nullam penitus significationem doloris dedit, ex sponsæ raptu, sed eo ipso die hastiludio se exercuit.

XXIII. *Magnanimitas* in Brugensi enituit captiuitate, vbi quamuis indignè actus, summo staret in vitæ discrimine, magnitudinem animi, nec verbo polluit. Horrebant vultum eius hostes infestissimi: reuerbatur praesentem populus seditiosus: eaque de causa arctissimè conclusum, ad populi conspectum rarò admittebant. Fulgebat ex oculis eius maiestas quædam, quæ rebellium conscientias concutiebat. Omnia corporis lineamenta regalem dignitatem referebant. Habitus, incessus, sermo, motus, hominum conciliabat affectus, vt in venerationem alliceret. Facit huc symbolum eius, quod ex quinque vocalibus constabat A.E.I.O.V. *Aquila Electa, Iustè Omnia Vincit*: quo denotabat magnam Imperialis Maiestatis potentiam, & iustitiam.

XXIV. *Symbolum.*
XXV. *Manfuetudo.* Ciuitatem oppugnaturus in Belgio, inuitauit pridie ad cenam strategos suos. Sedebat inter eos quidam Comes tristis, & maestus. Interrogatus à Maximiliano, quare solus tristaretur, cum cras pugnandum esset? Respondit, quoniam euentus belli sunt incerti; de anima mea salute sollicitus sum. Triamillia aureorum dibi debeo, nec rationem reddere possum. Quare oro, ut ingentem pecuniæ summam clementer indulgeas. Maximil. admiratus primum, inquit tandem. Se libenter ei remittere debitum, modò crastino die se fortem

tem præberet in prælio . Tum Comes ,
Domine Imperator , Maiestas tua mihi præbi-
bat , vt sim certior de debiti remissione . At Im-
 perator . *Ne de mea erga te beneuolentia du-*
bites , & me ex animo remittere scias , præbibo
tibi bonum haustrum .

Sic cum Noribergæ honorarium ingre-
 dienti Cæsari ab vrbe offerri solitum , vas au-
 rum refertum aureis traderetur , & in qua-
 dam tabula relictum esset , dum Cæsar cum
 familiaribus publica è fenestra inspicerebat spe-
 ctacula . Quidam ex aulicis ex poculo illo tot
 aureos clam furripuit , quot apprehendere
 in illa festinatione potuit , ratus neminem
 conspiciere . Verùm Cæsar , qui annulum in
 digito cum gemma , cui nomen *Phengites* ,
 tenebat , omnia videret , etiam quæ à tergo
 gerebantur ; actione peracta eum Cæsar vo-
 cavit , iubens tantundem accipere , quantum
 apprehendere manu posset . Ille conscientia
 tepidus , per paucos apprehendit . Mox Cæ-
 sar iussit illum eos numerare . Expectanti-
 bus autem reliquis , quare hoc fieret , & exi-
 stimantibus , inter ipsos donum hoc paula-
 tim diuisum iri , tandem subridens Impera-
 tor : *Deprome nunc (inquit) & reliquos au-*

VITIA MAX

XXVII. **P**rodigalitatē (quæ in Principe iuvene
 magis quàm auaritia est vituperanda .)
 Plerique vicio *Maximilianum* notant . Ad
 eum iuuenem cum *Fridericus* pater initio no-
 ui anni legatos misisset , per quos ipsi præca-
 tus erat felix & faustum auspiciū noui an-
 ni : simulque patinam plenam pulcherrimo-
 rum pomorum , additis aureis Rhenensibus
 XX. *Maximilianus* summā cum reuerentia ,
 accepto dono , diligenter mandauit ministris ,
 dicens : *Non attingatis vos mihi hæc poma ,*
quia mea sunt , & mihi volo reseruari : Aureos
 verò proiecit inter focios . Hoc cum patri le-
 gati referrent , ingemuit *Fridericus* dicens ,
satis scio . Verèque præuidit *Maximilianū*
 sepe penuria rei pecuniariæ res magnas prof-
 perè inchoatas deserturum . Numquàm ta-
 men auream , argenteamque , & ex gemmis
 multis seculis congestam suppellectilem à pa-
 tre , & proauis , distrahere voluit , sed inte-
 gram in Noua ciuitate Austriæ nepotibus re-
 liquit ; qua visa , *Ferdinandus* obstupuit . Por-
 rò tantæ liberalitatis fuit , vt hostes ipsi pro-

XXIX.
 Theaurū
 paternum
 reliquit
 immunē .

reos de oculis , quos antea surreptos ex hoc pocu-
 lo furtim ijs iniiecisti , vt sciam , vtrum nunc ,
 vel antea cordatior in accipiendo fueris . Tum
 confusus , & velut forex suo deprehensus iu-
 dicio , coactus fuit in conspectu omnium
 subtractos aureos proferre , eosq; numerare .
 Cumque horum maior summa esset , quàm
 eorum , quos antea abripuerat , *Tollas vtram-*
que summam (ait Cæsar) habeasque loco via-
tici : verum caue , ne posthac in conspectum
meum venias . Ita cum ignominia dimissus .

Temperantia valetudinem seruauit vsquē
 ad vitæ periodum . Inter prandia rarò bibe-
 bat , in cœna vt plurimum ter .

Modestia , & *Humilitas* . Maximilianus
 Oenipontum ingressus cum in curiæ lapide
 incisa cārmina idiomate offendisset Aleman-
 nico , quæ natalium irrideret nobilitatem , &
 pares omnes natura faceret ; tantum abest ,
 vt hoc versu se contemptum putaret , vt
 etiam agricolis se similem professus , omnem
 nobilitatem , qua nemini secundus erat , soli
 Deo acceptam ferret . In hunc modum su-
 bijciens

Par ego sū reliquis , nisi quod mihi nomina magni
Cæsaris , & sceptrum contulit ipse Deus .

I MILIANI .

digum eum fuisse iocati fuerint . Religiosis do-
 mibus , vel priuatis personis munera dari iu-
 bens . Quæstione negligentia , cunctante , vel
 odio abhorrente duplum dari iubebat ; non-
 numquàm triplum .

Curiositate laborauit *Maximilianus* præ-
 cipuè in indaganda sua genealogia (quam
 nugator quidam ex ipsa arca Noe persuaserat
 inuenisse) tanto studio , vt à nemine interpel-
 lari sineret , ne à legatis quidem , qui de rebus
 magnis cum ipso tractaturi venerant . Hanc
 vanitatem cum mirarentur omnes , & tacitè
 reprehenderent , sed nemo reclamare aude-
 ret ; coquus fuit (quem pro morione habebat)
 qui studium hoc originis inuestigandæ nec
 utile , nec honorificum demonstraui . *Nunc*
enim tuam Maiestatem colo (inquit) & te vt
Deum aliquem veneror . Quod si ad arcam Noe
ueniendum est , illic futuri sumus cognati : Nam
illinc descendimus omnes . Morionis dicto sic
 commotus est Imperator , vt eum instituti
 puduerit ; cum antea non amici , non ipsa im-
 perij arcana eum reuocare potuissent .

EX Codice deducitur peructo, quem iterum cudi curauit Freherus Anno à natiuitate Saluatoris MCCCCLXXXVI. die Veneris, XX. Mensis Ianuarij, Gloriosissimus ac inuictissimus Princeps & Dominus, Dominus Fridericus tertius Romanum Imperator, suæque Maiestatis vincus filius Maximilianus Archidux Austria, Burgundia Dux, Francfordiam ingressus sunt.

Affluerant alij Principes, quorum nunc recensebo nomina.

Archiepiscopus Moguntinensis,

Archiepiscopus Treuirensis,

Archiepiscopus Coloniensis,

Philippus Dux Bauaria, Comes Palatinus Rheni.

Ernestus Dux Saxonia,

Albertus Marchio in Brandenburg.

Albertus Dux Saxonia.

Fridericus Dux Saxonia.

Ioannes Dux Saxonia.

Henricus Dux Brunswigensis.

Ioannes Dux Bauaria, Comes in Spanheim,

Rupertus Dux Bauaria.

Caspar Dux Bauaria, Comes in Feldentz.

Carolus Dux Gelria.

Vvillhelmus Lantgrauus Hassia, Comes in Katzenelnbogen & Dietz, & Comes in Zigenhayn.

Christophorus Marchio de Baden.

Albertus Marchio de Baden.

Fridericus Marchio de Baden.

Abbas de Fulda Princeps.

Episcopus Bambergensis.

Episcopus Augustensis.

Episcopus Cameracensis.

Episcopus Sabinicensis.

Episcopus Vormatiensis.

Episcopus Spirensis.

Episcopus Eystetensis.

Episcopus Tergestinus.

Episcopus Mussenensis.

Nunc quot & quos Princeps quilibet Comites Baronesque FrancKfordia secum habuerit, ex ordine referemus. Ordiamurq; à Cesarea Maiestate, quæ infra descriptos habuit.

Albertum Marchionem de Baden.

Hugonem Comitem de Verdenberg,

Abbatem de Milck.

Abbatem de Admunde.

Sigismundum BroschencK.

Sigismundum de Bappenheim.

Bertolinum de Starenberg.

Fridericum de Stubenberg.

Casparem de Rogendorff.

Martinum de Eytzingen.

Iohannem de Vvolffstein.

Domicellum de Vvolckenstein.

Dominum de Vtzenдорff.

Iohannem de Zeltingen.

Christophorum de Hohenfeldt.

Sigismundum Middelthorer.

Dominum de Berneck.

Dominum de Mersperg.

Incliti Maximiliani Romanorum Regis, Archiducis Austria, Ducis Burgundia, curiales Principes, Comites & Barones enumeremus.

Christophorus Marchio de Baden.

Episcopus Cameracensis.

Episcopus Sabinicensis.

Carolus Dux Gelria.

Adolphus Comes de Nassau, Marschalcus.

Fridericus Comes de Hohenzollern,

Fridericus Comes de Bitsche.

Vvalrab Comes de B. tsche.

Comes de Bentheim.

Carolus Comes in Croy & Schymay.

Ludouicus de Emerey.

Martinus de Polheim.

Vvolfgangus de Polheim.

Bernardus de Polheim.

Vvitus de Vvolckenstein.

Georgius de Vvolckenstein.

Cornelius de Bergen.

Fridericus de EgKmundet Iselstein.

Hugo de Melo, Dominus in Anthon.

Dominus de Lanney.

Carolus de Lalayn.

Ioannes de Leuan.

Philippus bastardus de Burgundia.

Gerhardus de Busy.

Gerlacus de Isenberg.

Dominus de Barbenzon.

Arnoldus de Trazenis, Dominus in Army.

Dominus de Geth.

Dominus de Battenburg.

Sal. Ann. 1508. *Vvalrab de Breyderade.*

Ludouicus de Baenst.

Ditherus de Foße.

Florentius de Iselstein.

Dun Lâdron de Portigal.

Dominus de Erkentiel.

Dominus de Trap.

Dominus de Lichtenstein.

Philippus de Aresses, dominus curiæ.

Daniel de Herzele.

Progrediamur ad illustrissimos sacri Romani Imperij Electores.

Reuerendissimus in Christo pater & dominus, dominus Bertoldus Archiepiscopus Moguntinensis sacri Romani Imperij per Germaniam Archicancellarius ac Princeps Elector, hos secum habuit Comites atque Barones.

Iohannem Abbatem Fuldensem, ex familia Comitum de Henneberg natum.

Georgium commendatorem ordinis sancti Iohannis, ex familia Comitum de Henneberg natum.

Ottonem Comitem in Henneberg.

Iohannem Comitem in Vvertheim.

Erasmum Comitem in Vvertheim.

Sigismundum Comitem in Glichen.

Philippum Comitem in Nassau.

Ludovicum Comitem de Isenberg, dominum in Budingem eiusque duo filij.

Iohannem Comitem de Isenberg, dominum in Budingem.

Philippum Comitem in RynecK.

Reinhardum Comitem in RynecK.

Philippum alium Comitem in RynecK.

Ad Reuerendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Iohannem Archiepiscopum Treuerens. sacri Romani Imperij per Galliam et regnum Arelatense Archicancellarium ac Principem Electorem se calamus dirigat: Principesque, Comites, Barones, qui sua reuerendissime paternitati aderant, describat. Fridericus Marchio in Baden.

Bernhardus Comes in Solms, dominus in Mintzenberg in Appermont: cum duobus filijs.

Emich Comes in Liningen & Dagspurg.

Dominus Iohannes Comes in Nassau, & in Dietz.

Symon Vvecker Comes in ZuueinbrucKen, Do. in Bitsh, & in Lichtenberg.

Iohannes de Seyne, Comes in Vvitgenstein, &

dominus in Homburg.

Ditherus Comes in Manderfcheyt, dominus in Sleiden.

Fridericus Comes in Vviede, dominus in Isenburg.

Iohannes Comes in Manderfcheyt & Blanchesheim.

Bernhardus Comes in Liningen.

Iacobus Comes in Dune & Kirpurg, dominus in Salm.

Philippus Dominus in Berstein & FalcKêstein. Vvuirich de Dune, dominus in FalcKenstein & Oberstein.

Vvilhelmus dominus in RuncKel & Isenburg. Iohannes Comes in Vviede, dominus in Isenburg.

Ditherus Burggravius in RynecK, dominus in Bruch & Tonnenberg.

Cuno dominus in Vvinnenberg & Bilstein.

Reuerendissimus in Christo pater & dominus, dominus Hermannus Archiepiscopus Coloniensis, sacri Romani Imperij per Italiam Archicancellarius & Elector iusfra nominatos secum habuit Comites, & Barones. Vvilhelmum Lantgravium Hassie, Comitem in Katzenelnbogen, Dietz & Zigenhain.

Gerhardum Comitem Rheni.

Vvilhelmum & Hupertum Comites in Nuwenar.

Henricum Comitem in Nassau, & dominum in Bilstein.

Philippum Comitem in Firnberg.

Philippum Comitem in Solms.

Henricum Comitem in Vvaldeck.

Comitem in Salm, dominum in Rifferfchit.

Vincentium Comitem in Morffe.

Fridericum dominum in Zomeruff.

Vvilhelmum Dominum in Rennenberg.

Pergamus ad illustrissimum Principem & Dominum, Dominum Philippum Bauariæ Ducem, Comitem Palatinum Rheni, sacri Romani Imperij Archidapiferum, suaque curiæ Comites atque Barones, quos secum habuerat, designemus.

Caspar Dux Bauariæ Comes in Feldentz.

Episcopus Spirensis.

Episcopus Vormaciensis.

Magister ordinis Teutunicorum.

Ludovicus de Bauaria.

Sal. Ann. 1508.

Sal. Ann. 1508. Iohannes Rheni Comes.

Otto Comes in Solms. Bernhardusque eius filius.
 Michael Comes in Vertheym.
 Henricus Comes in Bilsch.
 Philippus Comes in Hanaw.
 Gerhardus Comes in Seyne.
 Hammo Comes in Liningen.
 Vvicker Comes in Liningen.
 Hugo Comes in Montfort.
 Iohannes Comes in Montfort.
 Crafft Comes in Hoenloch.
 Conradus Comes in Thubingen.
 Comes de Nassaw, Dominus in Bilstein.
 Vvolfgangus Comes in Furstenberg.
 Cuno Comes in Vvesterburg.
 Bernhardus Comes in Vvesterburg.
 Bernardus Comes in Eberstein.
 Bernardus alius Comes in Eberstein.
 Henricus Comes in Lupff.
 Dominus Iohannes Ruvegraue.
 Melchior de Oberstein.
 Emich de Oberstein.
 Iohannes de Hohenfels, Dominus in Ripels-
 Kirchen.
 SchencK Christophorus de Limpurg.
 SchencK Fridericus de Limpurg.
 SchencK Erasmus de Espach.
 Dominus Iohannes de Schwartzenberg.
 Dominus de Sonnenberg.
 Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus
 Ernestus Dux Saxonie Lantgravius Thu-
 ringie, Marchio Missenae, Sacri Romani
 Imperij Archimarschalcus, subscriptos cu-
 riales habuit Principes, Comites atque Ba-
 rones.
 Fridericum Ducem Saxonie.
 Iohannem Ducem Saxonie.
 Karulum Comitem in Glichen.
 Iohannem Comitem in Hohenstein.
 Iohannem Comitem in Verdenberg.
 Comitem de Vvarnburg.
 Brunonem Dominum in Querfort.
 Duos Barones dictos Ruffen de Plawen, Do-
 minus in Gretz & Cranchfelt.
 Procedant demum illustrissimi Principis & Do-
 mini, Domini Alberti Marchionis in Bran-
 denburg Sacri Romani Imperij Archicamera-
 rij curiales Comites atque Barones.
 Iodocus Comes in Hohenzollern.
 Fridericus Comes in Zorn.

Ytclfricz Comes in Zorn.

Fridericus Comes in Castel.

Georgius Comes de Castel.

Michael dominus in Schwartzburg.

Sigismundus de Schwartzburg.

Philippus de Vvinsperg sacri Romani Imperij
 camerarius.

Christoferus de Limperg, sacri Romani Impe-
 rij pincerna. Nunc ad ceterorum Princi-
 pum curiales Comites atque Barones nostra
 procedat descriptio.

Reuerendissimus in Christo pater & dominus,
 Dominus Ioannes Archiepiscopus Strigonien-
 sis, administrator Archiepiscopatus Saltz-
 burgensis, hos secum habuit Comites & do-
 minos.

Iacobum de Hawvesperg.

Vvolfgangum Ahaym.

Marcum de Hohenfelt.

Ernestum de Braben.

Georgium de Ram.

Theoboldum de Steming.

Abbatem de Agram.

Reuerendus Princeps & dominus, dominus
 Episcopus Bambergensis secum habuit, Ber-
 toldum Comitem de Hennenberg, & Erne-
 stum de Hohenstein.

Illustris Princeps & dominus, dominus Alber-
 tus Dux Saxonie, Lantgravius Turingie,
 Marchio Missenae, secum habuit Episcopum
 Missenensem.

Henricum Comitem de Stalburg.

Adam Comitem in Bichlingen.

Brunonem Dominum in Querfort.

Illustris Princeps dominus Henricus Dux Brun-
 swicensis secum habuit Philippum Comi-
 tem in Vvaldeg.

Comitem in Gonstorff.

Oratores aliorum Principum & Comitum.

Episcopus Verdunensis, Orator Regis Francie.

Oratores Sigismundi Ducis Austriae.

Episcopus Augustensis, qui Francfordiae obiit,
 dominus Vvricus Frenberg, dominus Geor-
 gius Abesberg.

Oratores Ducis Lotharingie, Philippus Comes
 in Liningen, itemque Nicolaus Comes in
 Sarverden.

Oratores Georgij Ducis Bauariae, videlicet do-
 minus Sigismundus Leyminger, & qui-
 dam Doctor.

Sal. Ann.
 1508.

Sal. Ann.
1508.

Oratores Alberti Ducis Bauariæ, videlicet Doctor Birkkheimcr, & Sifridus Pauelfsdorfer.

Oratores Ducis Mediolani, sc. Doct. Andreas SchencK cum alijs sibi adiunctis.

Oratores Comitum de Vuirtenberg, Præpositus StocKbardenfis utriusque iuris Doctor, dominus Hermannus de Sassenheim miles: Doctor Iohannes Reuchlin.

Præterea & Senatus ciuitatum & Oppidorum infra nominatorum suos ad tam celebrem conuentum misere consiliarios siue nuncios, Noriberga, Colonia Argentina, Vlma, Hal in Sweenia, Nurlingen, Metis, Hagenaw, Aquisgranum, Magdeburg, Mechlin, Andorpia, Confluentia, Lucenburg.

Die Martis quarta decima mensis Februarij diuus Fridericus Romanorum Imperator sedens in maiestate in alto cunctisque patenti edificio, omnium Principum, Comitum atque Baronum, præterea innumerabili procerum stipatus caterua, magna interueniente solennitate, feuda regalia gratiose concessit, primum Archiepiscopo Moguntino; deinde Philippo Duci Bauariæ, Comiti Palatino Rheni: tum Henrico Duci Brunsvicensi: Et postremum Episcopo Vormaciensi.

Ordo incedendi inter eundem ad Ecclesiam Sancti Bartholomæi, inter Principes, Comites, Barones, milites quoque & militares seruatus.

Inter eundem ad Ecclesiam S. Bartholomæi hunc ordinem seruatum vidimus. Primum ingens nobilium, militum, oratorumque Principum ibat caterua. Subsequebantur statim magno numero Barones & Comites. Tum complures. Heraldii, Deinde Principes non Electores, nonnulli Ecclesiastici, Seculares quoque scil. Marchiones Badensis, Brunsvicensis, Gellerensis, itemque Saxonie & Bauariæ Duces, Continuo Imperator & Principes Electores hoc successerunt ordine, Primum ibat Philippus Bauariæ Dux Comes Palatinus Rheni, à dexteraque sociatum habuit Maximilianum Austriæ Archiducem & Burgundiæ. Comitatur Episcopus Treuerensis, insequitur Ernestus Saxonie Dux nudatum extensumque gladium ante imperialem Maiestatem suis gestans manibus. E vestigio diuus Imperator incedit, à dextraque per Moguntinum, à laua vero per

Colonensem Archiepiscopos conducitur. Nouissimo loco Episcoporum, Comitum, atque Baronum multus sequebatur numerus. Marchio vero Brandenburgensis Princeps grandæuus, presuram veritus, ante alios in Ecclesiam sese recepit.

Vestium, collariorum, & quorumcunque monilium, quibus pene omnes amicti ornatique erant, miram preciositatem si verbis enarrare velim, dies vix sufficeret.

Sub officio Missæ solemnis in Ecclesia S. Bartholomæi, pro inuocatione gratiæ Spiritus Sancti, Imp. Friderico III. in maiestate sedente, quo quisque Principum, Comitum & Baronum Iteterit federitve loco.

Missam de Spiritu sancto solemnem in summo altari celebravit Episcopus Pauadensis, vicarius in pontificalibus Archiepiscopi Moguntinensis.

Ad altaris latus meridionale, quo epistola legi solet, sedilia pro Imperiali Maiestate, Principibusque Electoribus erant constructa. Verum reliquis eminentior Cæsarea sedes, in qua Imperator regali diademate ac alijs imperialibus decoratus insignijs in Maiestate sedebat. A cuius dextera primum Archiepiscopus Moguntinensis; deinde Philippus Bauariæ Dux, Comes Palatinus Rheni: Postremum Maximilianus Archidux Austriæ, Burgundiæque Dux. A laua vero Archiepiscopus Colonienfis primum. Deinde Ernestus Dux Saxonie, postremumque Albertus Marchio in Brandenburg sessiones suas habuere. Archiepiscopus vero Treuerensis nec ad dexteram nec ad leuam imperatoris declinans, ante altare recta contra faciem Imperialem propria sede locatus erat. Principesque Electores quilibet veste patricia indutus federat.

Item ad idem latus chori steterant hoc ordine, Bambergensis, Vormaciensis, Eistatensis, Spirensis, & Missenensis Episcopi: item magister ordinis Teutonicorum, Abbas Fuldensis.

Latere vero chori septentrionali, contra faciem Episcopi Bambergensis stabat Episcopus Verdunensis. Deinde Episcopus Cameracensis. Ad idem Altaris latus, Albertus Saxonie, Caspar Bauariæ, Henricus in BrunsvigK, & Fridericus Saxonie Duces, Deinde Albertus & Christophorus Marchiones Badenses. Et item Iohannes Bauariæ, Iohannes Saxonie Duces. Et sequenter Vwilhelmi Hassie Langrauij, postremum

Sal. Ann.
1508.

Sal. Ann. 1508. *stremum Principum oratores. Item Dux Gel-*

ria ad Maximiliani, itemque Fridericus Mar-
chio de Baden ad Archiepiscopi Treuerensis dor-
sa steterant. In transitu ad offerendum primum
ibat Archiepiscopus Treuerensis, è vestigio ince-
dit Imperator à Moguntino & Coloniensi Ar-
chiepiscopis conductus, deinde Philippus Ba-
uariae Dux Comes Palat. Rheni. Tum Erne-
stus Saxoniae Dux. Postea Albertus Marchio
de Brandenburg, demumque Maximilianus
Austriae Archidux, usque ad altare successerant,
Verum Imperator primum, deinde Archiepisco-
pus Treuerensis, Posteaque reliqui Principes Ele-
ctores quisque suo ordine Deo munus obtulit.

Item dum inciperetur canticum, Sanctus,
Sanctus, Sanctus, Schenk Christoferus de
Limpurg Caesareo capiti imperiale diadema ex-
cepit Item pomum Philippus de SelmicK imperij
dapifer, Gladium vero & quidem versus ter-
ram defixu Sigismundus de Pappenheim mars-
chalcus, Sceprium vero Schenk Phillippus de
Vvinspurg camerarius tenuit.

Item sumpto per celebrantem sacrificio, Ca-
sareo capiti imperialis reddebatur corona: eue-
stigioque Ernestus Dux Saxoniae gladium ex-
tensum. Philippus Dux Bauariae Comes Pa-
latinus Rheni pomum, itaque Albertus Mar-
chio in Brandenburg sceptrum Caesarea insignia,
in suas recepere manus.

Quo splendore, qua denique festiuitate,
inclytus Rex electus in summo altari promo-
ueri meruit atque exltari.

Exacto Missae officio Principes Electores se-
cundum tenorem aureae bullae iuraturi altare ac-
cesserant: quo facto Imperator Principesque
Electores conclauae ad eligendum Romanorum
Regem ingrediuntur. Deinde facta omnium
unanimes consensu electione, eius rei testes vo-
cantur quam plures Principes Comitesque: eo
peracto ex conclauae ad Maximilianum electum
mittuntur Archiepiscopus Coloniensis, Philip-
pus Dux Bauariae Comes Palatinus Rheni &
Ernestus Saxoniae Dux: qui mutuo habito ser-
mone, demum precedente Archiepiscopo Colo-
niensi, Maximilianus medius inter Comitum
Palatinum & Saxoniae Ducem in conclauae in-
troducitur, factaque aliqua in conclauae mora,
demum per Moguntinum & Coloniensem Ar-
chiepiscopos educitur alijs comitantibus Princi-
pibus, in altari exaltatur, canticum, Te

Deum laudamus, in organis à canonicis vi-
cissim magno decantatur tripudio, circa alta-
re ad exaltati Regis latera Moguntinensis &
Coloniensis contraque eius faciem, Treuerensis
Archiepiscopi stabant.

Imperialis maiestas circa altare in sede,
iuxtaque eandem seculares Principes Electores
locum tenuerant, finito cantico Georgius de Hell
alias Poffer legum Dكتور, Archiepiscopi Mo-
guntinensis Cancellarius, ex Imperatoris Prin-
cipumque Electorum speciali commissione, ele-
ctionem factam coram omnibus publicauit,
mandans & precipiens Regi electo ab omnibus
obediendum esse.

Postremum quoque dum rediretur ab Ec-
clesia, quo ordine Principes, Comites, Ba-
rones, milites & militares inceserint.

His omnibus rite peractis, itur ab Ecclesia
eo fere ordine quo ingressum factum suprare-
cessimus: solum quod Imperator, Maximi-
lianus Rex electus Principesque Electores par-
tim mutato inceserant ordine. Nam post tran-
situm ingentis cateruae procerum, militum, ora-
torum, Baronum, Comitum atque Princi-
pum successerat Archiepiscopus Treuerensis. In-
sequuntur tres Principes Electores seculares, in-
signia quisque suum deferentes imperialia. Eue-
stigio Imperator in Maiestate, Maximilia-
nusque Rex electus à Moguntinensi & Colo-
niensi Archiepiscopis conducti inceserant, de-
num succedentibus pluribus Episcopis, Comi-
tibus & Baronibus.

Facta fuit haec electio die Iouis, xvi. Men-
sis Februarij.

Die Sabbati xi. Mensis Martij, Illustrissi-
mus olim Princeps & dominus, dominus Al-
bertus Marchio Brandenburgensis Princeps Ele-
ctor, in Francfordia ex humanis decessit. In
ecclesia fratrum Praedicatorum, quo corpus de-
functi erat delatum, Imperatore & Rege Ro-
manorum, Principibus, Comitibus, Baroni-
bus, nobilibusque presentibus, exequiae solem-
nes celebrabantur. Quibus peractis effertur per
Comites & milites funus extra Francfordiam.
Procedunt fratres religiosi Ordinum mendican-
tiū plures numero. Sequuntur funus Imperator,
Romanor. Rex Principes, Comites, Barones, &
alijs proceres. Committitur nauis volante flumine
Mogoni transuehendū in Marchionatus territo-
rium. Cuius anima feliciter quiescat in Domino.

ANno Dñi Millesimo CCCCLXXXVI. die XXVIII. Martij Inuictissimus & gloriosissimus Fridericus III. Imperator Romanorum semper Augustus, Maximilianus eiusdem Friderici filius Rex Romanorum electus, ac Principes Electores, cum insigni Principum, Comitum, Baronum, multorumque nobilium comitiua post memorati Romanor. Regis electionem adhuc in FrancKfordia perdurantium, nauigio Coloniã & Aquisgranum versus pro electi Regis coronatione iter arripientes, eo die Pinguiam attigerunt: ubi Romanorum Regi à dominis maioris Ecclesiæ Moguntinæ notabilis in vino & hauena propina est oblata.

Vigesima nona die Martij de mane Imperialis Maiestas una cum Romanorum Rege, Duce Alberto Saxonie comitante, visitauerunt Ecclesiam collegiatam Pinguensem, audientes ibidem missam: qua finita intrauerunt naues ad descendendum: nautarum tamen consilio ob venti mirabilem impetum ac multum periculosum in loco persistentes eodem die prandium in nauibus celebrarunt. Dominus vero Archiepiscopus Moguntinensis recessit in naui sua cum suis. Et prandio factò Albertus Dux Saxonie etiam iter arripuit: sed parum longe processit propter ventum: ceteris in Pinguia tota die relinquentibus.

XXX. Die Martij de mane missa finita in Ecclesia Pinguensi, Imperialis Maiestas cum filio suo Rom. Rege Maximiliano intrauerunt naues, descendentes aquam. Ipsis venientibus in ciuitatem Remis, erat ibi dominus Archiepiscopus Moguntinus, qui precessit. Ibidem Rom. Rege exeunte nauem, dominus Archiepiscopus Moguntinus & Albertus Dux Saxonie eum duxerunt supra cathedram lapideam eleuatam, que vocatur sedes Regis situata in campis extra muros ciuitatis Remensis prope Rhenum, supra quam sedebat Rex Romano Imperio præstans iuramentum. Quendam de domo Ducis Sigismundi creauit militem: facta quoque per Archiepiscopum Moguntinum relatione iterum se in naues receperunt, venientes illo sero Andernacum.

XXXI. Die et vltima Martij Rex Romanor. accessit Imperialem M. & simul visitauerunt ibi Ecclesiam fratrum minorum, audientes ibi-

Tom. VII.

dem missam: qua finita iterum intrauerunt naues, & venerunt Coloniã circa horam quartam. Ipsis venientibus ad litus, aderat dominus Archiepiscopus Coloniensis Princeps Elector in superpellicio, cum omnibus Ecclesiis collegiatis & Monasterijs processionaliter, Dominus Archiepiscopus Treuerensis Princeps Elector, & Ernestus Dux Saxonie Princeps Elector, recipientes Imperialem M. & Rom. Regem filium suum Maximilianum cum maximo honore & reuerentia, qua decuit, habentes duos pannos sericos eleuatos in aere ad cooperiendum Imperialem Maiestatem, & Regem Romanorum, ducentes eos processionaliter, ad maiorem Ecclesiam ante tres Reges, oratione ac deuotione eorum ibidem facta & habita, intrauerunt chorum ad summum altare. Quibusdam ceremonijs ibidem peractis, duxerunt Imperialem Maiestatem ad locum palatij & hospitij sui. Et Rege transeunte ad hospitium suum associauerunt excellentiæ suæ ceteri Principes.

Post hoc venit Dominus Archiepiscopus Moguntinus in nauigio suo.

Prima die Aprilis de mane Imperialis Maiestas, Romanorum Rex cum ceteris principibus visitauerunt maiorem Ecclesiam Coloniensem, audientes missam in summo altari. Qua finita duxerunt Imperialem Maiestatem domum: & mox unusquisque principum ad suum se transtulit hospitium. Et tunc venit Dominus Philippus Comes Palatinus Princeps Elector in nauigio suo: quem prandio factò Romanorum Rex visitauit.

Item Ciuitas Coloniensis fecit Romanorum Regi propinam de vino & hauena & bobus, etiam clinodio argenteo cum certis aureis florenis.

Secunda die Aprilis Dominus Coloniensis & Treuerensis venerunt ad Regem Romanorum: & post recessum Domini Coloniensis Romanorum Rex una cum Archiepiscopo Treuerensi intrauerunt Ecclesiam, audientes ibidem missam per cantores suos cantatam. Venit etiam ibidem Episcopus Verdunensis orator Regis Franciæ: finita missa redierunt cum eorum nobilibus ad hospitia. Et Dominus Archiepiscopus Treuerensis mansit cum Rege in prandio: quo completo post recessum Domini

Y ni

Sal. Ann.
1508.

ni Treuerensis, venerunt Consules Electorum Principum ad Regem, habentes consilium inuicem.

Tertia die Aprilis de mane Rex visitauit Imperialem Maiestatem, et ipsa recedente ascendit Imperator currum suum, et ceteri Principes Electores cum eo in optimo ordine versus oppidum Duren et Aquisgranum.

De post facto prandio Rex Romanorum cum aliquibus de suis secutus est.

Item ante introitum Imperialis Maiestatis in Duren, venit Dux Guliacensis in optimo ordine in armis, cum ducentis equis in nigro vestitis, recipiens Imperialem Maiestatem cum Principibus Electoribus, introducendo eos faciens eis propinas debitas. Aliqui tamen Principes Electores transuerunt ultra, ad euacuandum hospitia propter multitudinem aduenientium.

De post Dux Guliacensis exiuit iterato obuiam Regi Romanorum, recipiens eundem cum honore et reuerentia introducendo suam celsitudinem, faciendo ibi propinas.

Quarta die missa finita ascenderunt currum et equos eorum, veneruntque Aquisgranum; ibi applicuerunt circa horam quartam de sero. Ipsi uenientibus circa ciuitatem erant ibi domini Ciuitatis recipientes Imperialem Maiestatem et Romanorum Regem filium suum cum ceteris Principibus Electoribus multum gaudentes.

Item erat etiam ibi Dux Cleuensis in optimo ordine eos Principes recipiens. Imperialis Maiestas cum appropinquaret ciuitatem, exiuit currum, et ascendit equum suum. Et Rege ueniente cum alijs Principibus ad portam, erat ibi totus Clerus ciuitatis Aquensis cum quatuor Ordinibus processionaliter, cum crucibus, et capite sancti Karoli Regis, quod per Canonicos seniores ferebatur, in quo erat corona sua quam habuit in uita. Illis sic uisis descendit Rex de equo, faciens reuerentiam sancto Karolo, dando osculum cruci. Credentia facta per uicedecanum Aquensem, qui eandem portauit. Item Rege de equo descendente, erant ibi custodes ante portarium ciuitatis, pro eorum iure equum Regis recipientes.

Item erat talis ordinario per Regem et alios Principes de introitu ciuitatis, et per Alber-

Sal. Ann.
1508.

tum Saxonia Ducem disposita, quatenus equites commanes et nobiles precederent. De post uenit Clerus cum reliquis sancti Karoli Regis.

Deinde Duces et Principes Electores. Primo Dux Cleuensis in veste aurea, penes eum Dux Guliacensis cum Christofero Marchione de Baden. Secundo Albertus Dux Saxonia cum Episcopo Strigoniensi, administratore Saltzburgensi. Tertio Ernestus Dux Saxonia Princeps Elector et Archmarschalcus Imperij, deferens in manu sua ensen nudum seu euaginatam ante Imperialem Maiestatem. Penes eum Archiepiscopus Treuerensis, et Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector.

Item Imperialis Maiestas sola in ordine. Quarto Rex Romanorum in veste aurca, et equo albo. Penes eum Archiepiscopus Coloniensis in latere dextro, Dominus Archiepiscopus Moguntinensis in latere sinistro: transeuntes isto modo usque ad Ecclesiam beatae Mariae Virginis.

Item post Romanorum Regem uenit exercitus suus in rubeo uestitus, in quo erat Episcopus Cameracensis, Episcopus Sibinicensis, Dux Gellerensis. Post illos exercitus Archiepiscopi Coloniensis similiter in rubeo uestitus cum lanceis et balistis bene armatis, in quo erat Wilhelmus Lantgrauus Hassiae. Post hoc ambasciatores Ducis Sigismundi, et aliorum Principum, cum multis nobilibus magno numero qui missi fuerant, etc. Atque in illo introitu iuerunt trini, hoc est tres et tres simul, et durauerat iste introitus bene ad horam cum dimidia.

Item ab introitu ciuitatis usque ad Ecclesiam Beatae Mariae Virginis, et per totam ciuitatem tres uiri in equis protecerunt pecunias cum manibus ad populum.

Item in porta Ecclesiae descendit Rex Romanorum de equo suo, et Marschalchus Guliacensis accepit de iure equum suum, tanquam praefectus regni.

Item Vicedecanus cum seniori Canonico fecerunt suae Excellentiae interpretationem illorum duorum signorum stantium ante ostium Ecclesiae super duo pilaria lapidea, quorum unum est lupa, aliud linguae mulata. Ad interpretationem suae significationem,

Sal. Ann.
1508.

nem, quatenus Rex debet esse defensor regni quemadmodum lupa defendit suos iuuenes præ alijs animalibus. Etiam Rex debet præesse omnibus linguis. Qua finita intrauerunt Ecclesiam: ibi erat unum paruum scamnum in medio, supra quod erat tensus vnus pannus de veluto cum similibus cussinis, in quibus Rex posuit se ad genua, Imperator cum cæteris Electoribus & Principibus steterunt fundentes orationes eorum ante imaginem beatæ Virginis & Regis sancti Karoli. Tempore medio cantabatur Te Deum laudamus, in organis. Quo finito Rex obtulit ad altare Beatæ Virginis Mariæ certas species auri.

Quibus cæremonijs completis associauerunt Imperialem Maiestatem ad hospitium. De post veniunt omnes Principes Electores cum Rege ad suam curiam: & ibi primum portabatur gladius nudus ante Regem per Ernestum Ducem Saxonie Principem Electorem & Archimarschalcum Imperij. Deinde vnusquisque ad suum se transtulit hospitium.

Quinta die Aprilis Romanorum Rex & cæteri Electores Principes visitauerunt Imperialem Maiestatem. Et prandio factò venit Rex ad domum Ciuitatis, ibi erant omnes Electores congregati habentes consilium. Quo peracto fuerunt missi Archiepiscopus Moguntinensis, & Archiepiscopus Coloniensis ad Ecclesiam, ad ordinandum & disponendum requisita pro coronatione Regis Romanorum, que nondum erant parata. Quare prolongata fuerat pro tunc coronatio vsque ad diem nonam Aprilis, tunc sexta hora omnia erant parata pro coronatione Regis.

Item de domo ciuitatis Rex visitauit Imperialem Maiestatem. Ipso ibidem existente venit Magister curiæ Domini Coloniensis significans Imperatori & Romanorum Regi prolongationem coronationis propter nullam dispositionem factam. Et de post Rex redijt significando suis eandem prolongationem.

Item ciuitas Aquensis propinauit Regi sex boues, sex plaustra vini, & totidem Imperatori.

Sexta die Aprilis de mane venit Dux Guliacensis ad Regem, & de post simul visitauerunt Ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis, in qua erat Imperator cum cæteris Electoribus ibidem missam audientes. Qua finita redierunt

cum Imperiali Maiestate ad suum hospitium, & vnusquisque ad suum locum. Sal. Ann.
1508.

Post prandium Rex iuit ad domum Ciuitatis: ibi erant omnes Electores habentes consilium insimul cum Rege Romanorum: & de post ad sua se transtulerunt l. ca.

Septima die Aprilis de mane Rex accessit iterum ad domum ciuitatis: ibi iterum venerunt cæteri Electores habentes simul consilia.

Item finita missa per cantores Regis in Ecclesia cantata, accessit & Imperialis M. ad domum ciuitatis consilium eorundem ineundo. Quo peracto Electores iuerunt pransum. Cum Domino Coloniensi pransus est Dominus Moguntinus, Comes Palatinus Rheni & Albertus Dux Saxonie.

Item post prandium Philippus Comes Palatinus visitauit Regem: cæteri Electores iterato inierunt consilium in domo ciuitatis.

Et Dominus Palatinus post recessum à Rege similiter accessit eos. Item Rex Romanorum habuit publicum consistorium in sua Curia cum Consulibus Electorum & aliorum Principum. Ibi iudicialiter agebatur quedam causa ardua.

Octauo die Aprilis venerunt certi Electores ad Ecclesiam audientes missam ante Beatam Virginem: qua finita iuerunt in sacristiam habentes consilium. Venit similiter Imperator etiam audiens missam cantatam de Domina nostra. Qua finita exiuerunt Electores Principes simul ad Imperialem Maiestatem & de post simul cum Casarea Maiestate habuerunt consilium. Rex interim mansit in sua Curia.

Nona die Aprilis de mane hora tertia ponebatur vnus integer bos in valore septem florenorum Rhenensium ad assandum, ante hospitium domini Regis, in quo erat vnus porcus, in porco vna auca & gallina simul assati, vt in coronatione Romanor. Regis moris & consuetudinis est. Postea hora debita & determinata venit vnus nomine Regis scindens vnam peciam & partem illius bouis assati pro Rege. Quo factò omnes vtriusque sexus homines acceperunt, & dilacerabant illum bouem assatum cum gladijs & fustibus, tantum quantum possibile fuit sumente vnoquoque. Tempore medio applicuit Dominus Iohannes de Horn, Episcopus

Sal. Ann.
1508.

pus Leodiensis, cum ducentis equis & ultra in ordine bene armatis, & omnes in habitu curialium Regis.

Item ante palatium Regis Romanorum erat vnus fons in aere factus, in quo erat vna Aquila nigra habens arma Regis Romani, ex cuius pectore exiuit vinum Rhenense. In latere aquile dextro erat factus Leo aureus tenens bannerium cum armis Brabantiae, ex quo Leone similiter exiuit vinum Rhenense. In latere vero sinistro Aquila erat Leo niger cum armis Flandriae, simili modo emittentes vinum Rhenense. Ibi erat maxima pressura pauperum & aliorum hominum.

Item circa horam sextam de mane venerunt Imperialis Maestas, Comes Palatinus Rheni Princeps Elector, Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector, Dux Cleuensis, Albertus Dux Saxoniae, Dux Guliacensis ad Romanum Regem. Ipsi ibidem existentibus induebant se illi duo Electores, quemadmodum ipsis tanquam Electoribus conuenit & eos decuit, transeuntes ad Ecclesiam isto ordine. Nobiles praecesserunt, de post Episcopi, post ipsos Albertus Dux Saxoniae, Dux Guliacensis, Dominus Cleuensis, qui habuit vnam manicam cum perulis preciosissimam, in pileo suo vnum clinodium etiam cum perulis gemmis preciosis ornatum. Demum Imperialis Maestas in veste aurea, cum torque preciosissima, habente eleuationes vndique cum vna Cruce preciosissima. Penes Imperatorem in latere dextro Rex Romanorum filius suus Maximilianus, cum mantello aureo foderato cum hermelinis pendens, super humeros suae celsitudinis vsque ad medium brachiorum suorum, cuius clausura ante erat de perulis & gemmis preciosis. In capite eius habuit biretum aureum simili foderatura foderatum, versum more Italico. Apud Imperialem Maestatem in latere sinistro Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector in simili cappa & veste de veluto rubeo, & magno birreto alto de scarlaca rubea subducta simili foderatura de hermelinis, Philippus Comes Palatinus Princeps Elector in latere dextro Regis simili modo vestitus cum birreto de veluto rubeo: sic simul intrantes Ecclesiam. In ambitu Ecclesiae venerunt eis obuiam Principes Electores spirituales, scilicet Archiepiscopus Coloniensis, Archiepiscopus Moguntinensis & Treuerensis in Pontifi-

calibus, cum mitris, & croceis seu Episcopalibus baculis eorum. Etiam clerus cum crucibus, thuribulo, & textu Euangelij. Etiam quam plures alij Praelati, Episcopi, & Abbates in Pontificalibus eorum recipientes eosdem Principes. In quorum receptione Archiepiscopus Coloniensis tanquam celebraturus officium dixit: Adiutorium nostrum in nomine Domini, &c. Sit nomen Domini benedictum, cum sequenti collecta: Omnipotens sempiternus Deus, qui famulum tuum Maximilianum regni fastigio dignatus es sublimare, tribue ei quaesumus, vt ita in praesentis seculi cursu cunctorum communem salutem disponat, quatenus a tuae veritatis tramite non recedat. Per Dominum. Qua collecta dicta Archiepiscopus Moguntinensis & Treuerensis susceperunt Regem Romanorum, vnus ex vno latere, alter eorum ex altero latere ducentes eum ad Ecclesiam. Et Archiepiscopus Coloniensis praecessit, & cum eo praedicta processio cantantes vnam Antiphonam, scilicet: Ecce mitto Angelum meum, qui praecedat te & custodiat semper. Obserua & audi vocem meam & inimicus ero inimicis tuis, & affligentes te affligam. Et praecedat te Angelus meus versus Israhel, si me audieris. Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum, Ego enim Dominus. Obserua & audi vocem meam.

Qua finita Rex prostravit se super tapetum ad gradus altaris totus in longum, & Archiepiscopus Coloniensis super ipsum sic prostratum legit. Domine saluum fac Regem, Assistentes respondebant: Exaudi nos in die, in qua inuocauerimus te, cum sequenti collecta: Deus qui scis genus humanum nulla virtute posse propria subsistere, concede propitius vt famulus tuus Maximilianus, quem populo tuo voluisti praeferrere, ita tuo fulciatur adiutorio, quatenus quibus potuerit praesse, valeat & prodesse. Per Dominum nostrum.

Alia Collecta.

Omnipotens sempiternus Deus, celestium, terrestriumq; moderator, qui famulum tuum Maximilianum ad regni fastigiū dignatus es prouehere, concede quaesumus vt a cunctis aduersitatibus liberatus, & Ecclesiasticae pacis dono muniatur & ad aeternae pacis gaudia peruenire te donante mereatur. Per Dominum.

Post hoc Rex Romanorū posuit se in vna regia sede

Sal. Ann.
1508.

Sal. Ann. 1508. sede ante altare Mariae Virginis bene ornata. Et modicum retro in vno paruo scamno. In latere dextro Regis sedebat Archiepiscopus Moguntinensis, in sinistro latere Archiepiscopus Treuerensis. Et retro illos stabant Episcopus Strigoniensis, Dux Guliacensis Albertus Dux Saxoniae, Dux Cleuensis, & Casparus Dux Bauariae Comes in Feldentz.

Item in latere dextro altaris erat Imperialis Maestas in vna sede alta trium graduum honorifice ornata. Penes eum in latere sinistro erat Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector, & Ernestus Dux Saxoniae Princeps Elector. Et incontinenti incipiebatur missa sollemnis de die Epiphaniae Domini, scilicet: Ecce aduenit Dominator, Dominus, & regnum in manu eius, & potestas & imperium: quae cantabatur in cantu Gregoriano.

Postea, surrexerunt Moguntinensis & Treuerensis, & superiorem vestem Regi deposuerunt: & ab infra in vestitu deaurato incessit in medio illorum, & ante altare prostratus in modum crucis. Et cantabatur letania à duobus Clericis. De post Dominus Archiepiscopus Coloniensis erexit se tenens baculum suum in manu sua dixit: Vt hunc famulum tuum Maximilianum in Regem eligere digneris. Responderunt Clerici: Te rogamus, audi nos.

Item dominus Coloniensis dixit; vt eum benedicere, sublimare, & consecrare digneris. Responderunt Clerici: Te rogamus, audi nos. Item Archiepiscopus Coloniensis dixit: Vt eum ad regni & imperij fastigium feliciter producere digneris. Responderunt Clerici: Te rogamus, audi nos. Deinde duo Clerici compluerunt letaniam: Vt Pontificem nostrum. Item letania finita erexit se Rex, & Dominus Archiepiscopus Coloniensis stans ante altare, habens baculum pastorem in manu sua, interrogauit à Rege sex puncta sequentia: Vis sanctam fidem Catholicis viris traditam tenere, & opibus iustis seruare? Respondit Rex: Volo. Coloniensis: Vis sanctis Ecclesijs Ecclesiarumque ministris fidelis esse tutor & defensor? Respondit, Rex, Volo. Dominus Coloniensis: Vis regnum tibi à Deo concessum secundum iustitiam praedecessorum tuorum regere & efficaciter defendere? Respondet Rex: Volo. Episcop. Coloniensis: Vis iura regni & imperij

conseruare, bonaque eiusdem iniuste dispersa recuperare, & fideliter in vsus regni & imperij dispensare? Respondet Rex: Volo. Episcopus Coloniensis: Vis pauperum & diuitum, viduarum & orphanorum aequus esse iudex, & pius defensor? Respondet Rex: Volo. Episcopus Coloniensis: Vis sanctissimo in Christo patri & domino Romano Pontifici, & sanctae Romanae Ecclesiae subiectionem debitam & fide reuerenter exhibere? Quibus dictis Rex per Archiepiscopos Moguntinensem & Treuerensem ductus est ad altare, & positus duobus digitis manus suae dextrae super altare dixit: Volo. Et in quantum diuino fultus fuero adiutorio, & precibus fidelium Christianorum adiutus valero, omnia praemissa fideliter adimplebo. Sic me Deus adiuuet & omnes Sancti eius. Hoc facto per Archiepiscopos praedictos reducebatur iterum ante altare, & Dominus Archiepiscopus Coloniensis stans ante altare cum baculo pastorali, quaesuit à Principibus Alemanniae, & Clero & populo circumstantibus: Vultis tali Principi ac rectori vos subijcere, ipsiusque regnum firmare, fide stabilire, atque iussionibus illius obtemperare? iuxta Apostolum, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, siue Regi tanquam praecellenti, &c. Ad quam quaestionem dominus Moguntinensis & Treuerensis Principes Alemanniae, clerus & populus asistentes responderunt, dicentes: Fiat, fiat, fiat.

Deinde adducunt Regem ad altare, qui prostravit se ad terram in longum, & dominus Archiepiscopus Coloniensis dixit super eum benedictionem istam. Benedic Domine hunc Regem nostrum Maximilianum, qui regna omnia moderaris à seculo: & tali eum benedictione clarifica, vt Dauidicae teneat sublimitatis sceptrum, & glorificatus vt in eius protinus reperiatur merito. Da ei tuo inspiramine cum mansuetudine ita regere populum, sicut Salomonem fecisti regnum obtinere pacificum, Tibi semper sit cum honore subditus, tibi que militet cum quiete, sit tuo clypeo protectus cum proceribus, & vbique tua gratia victor existat: honorifica eum praecunctis Regibus gentium: felix populis dominetur, & feliciter eum nationes adorent, viuat inter gentium cateruas magnanimus, sit in iudicijs aequitatis singularis, locupletet eum

Sal. Ann.
1508.

eum tua prædiues dextera: frugiferam obtineat patriam, & eius liberis tribuas profutura, & præsta ei prolixitatem vitæ per tempora, & in diebus eius oriatur iustitia, à te robustum teneat regiminis folium, & cum iustitia & iucunditate æterno gloriatur in regno.

Item dominus Archiepiscopus Coloniensis adhuc super eum dixit: Deus ineffabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator imperij, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui patriarchæ nostri Abrahamæ prælegisti Reges sæculi profuturos, Tu præsentem Regem hunc Maximilianum cum exercitu suo per intercessionem Sanctorum vberè benedictione locupleta, & in folium regni firma stabilitate connecte, visita eum sicut Moysem in mari rubro, Iosue in prælio, Gedeonem in agro, Samuelem in templo, & illa benedictione eum considera, ac sapientiæ rore perfunde, quam beatus David in Psalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de cælo, sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis patientia, in protectione clypeus sempiternus: & præsta vt gentes illi teneant fidem, proceres sui habeant pacem, diligat caritatem, abstineat se à cupiditate, loquatur iusticiam, custodiat veritatem, & ita populus iste sub eius imperio pullulet, ita alitis benedictione æternitatis, vt semper maneant tripudiantes & in pace victores. Quod ipse præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Benedictione finita erexerunt Regem ad genua, & denudauerunt scapulas suas, & petus & iuncturas brachiorum suorum: sedit cum deuotione iunctis manibus, accessit Archiepiscopus Coloniensis, vnxit eum in capite, in pectore, inter scapulas, & ambas iuncturas brachiorum circa scapulas, de oleo catechumenorum, ita dicens: Pax tibi, Clerus respondit: Et cum Spiritu tuo. Dominus Coloniensis iterum dixit: Vngo te in Regem oleo sanctificato, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Interim cantauerunt in choro: Vnixerunt Salomonem Sadoch sacerdos, & Nathan Propheta Regem in Geon, & procidentes læti dixerunt: Viuat Rex in æternum. Postea Dominus Coloniensis vnxit palmas manuum Re-

Sa. Ann.
1508.

gis dicens: Vngantur manus istæ de oleo sanctificato, vnde vncti fuerunt Reges & Prophetæ, & sicut vnxit Samuel Dauid in Regem; vt sis benedictus & constitutus Rex regno isto super populum istum, quem Dominus Deus tuus dederit tibi ad regendum & gubernandum, Quod ipse præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amen.

Interea clerus iterum cantauit: Vnxit te Deus, &c. Factis vnctionibus istis statim ab Archiepiscopis ducitur Rex ad sacristiam, & seniores capituli detergentes cum lana mundissima loca inuncta vbi Dominus Coloniensis oleum sacrum apposuit.

Item hoc facto domini de capitulo induebant eum sandalijs, alba & stola in modum crucis in pectore, rediens ante altare, prosternens se in modum crucis. Tunc dominus Coloniensis dixit: Prospice omnipotens Deus serenis obtutibus hunc gloriosum Regem Maximilianum, & sicut benedixisti Regem Abraham, Isaac, & Iacob, sic illum largis benedictionibus spiritualis gratiæ cum omni plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris, Tribue ei de rore cæli, & de pinguedine terræ, habundantiam frumenti, vini, olei, & omnium frugum opulentiam ex largitate diuini muneris longa per tempora, vt illo regnante sit sanitas corporis in patria, pax inuiolata regno, dignitas gloriosa regalis palatij maximo splendore regiæ potestatis oculis omnium fulgeat, luce clarissima clarescat, quasi splendidissima fulgura maximo perfusus lumine videatur: tribue ei omnipotens Deus, vt sit fortissimus protector patriæ & consolator Ecclesiarum atque cœnobiorum sanctorum maxima cum pietate regalis munificentia, atque vt sit fortissimus Regum, triumphator hostium, ad opprimendas rebelles paganasque nationes, sitque inimicis suis satis terribilis præ maxima fortitudine regalis potentiæ: optimatibus quoque atque præcellis proceribus atque fidelibus sui regni, sit magnificus & amabilis & pius, vt ab omnibus timeatur atque diligatur. Reges quoque de lumbis eius per successiones temporum futurorum egrediantur, regnumque hoc valeant regere totum & post gloriosa atque felicia tempora præsentis vitæ

Sal. Ann.
1508. gaudia æterna in perpetua beatitudine habere mereatur. Quod ipse præstare dignetur, qui viuit, &c.

Adhuc alia collecta siue benedictio.

Spiritus sancti gratia humilitatis nostræ officio in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis oleo materiali delibutus pinguescis exterius, ita eius inuisibili vnguento delibutus impinguari merearis interiorius, eiusque spiritali vnctione perfectissime imbutus & illicita declinare, ac tota mente & spernere discas, si valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare atque operari queas, auxiliante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo Patre & eodem Spiritu sancto viuit & regnat Deus in sæcula.

Adhuc alia benedictio Regis.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filium tuum preciosissimo sanguine suo genus humanum redimere, qui conteris bella & propugnator es in te sperantium, & sub cuius arbitrio omnium regnorum continetur potestas, te humiliter deprecamur, vt præsentem famulum tuum Maximilianum in tua misericordia confidentem benedicas. eique propicius adesse digneris, vt qui tua expetit benedictione defendi, omnibus sit hostibus fortior. Fac eum Domine beatum esse & victorem de inimicis suis: corona eum corona iustitiæ & pietatis, vt ex toto corde & tota mente in te credens tibi deseruiat, sanctamque tuam Ecclesiam defendat & sublimet, populumque à te sibi commissum iuste regat, nullis insidiantibus malis eum in iniustitiam vertat. Accende Domine cor eius ad amorem gratiæ tuæ, per hoc vnctionis oleum, vnde vnixisti sacerdotes, Reges & Prophetas: quatenus iustitiam diligens, per tramitem iustitiæ populum similiter ducens, post peracta à te disposita in regali excellentia annorum curricula peruenire ad gaudia æterna mereatur. Per eundem, &c.

Quibus collectis siue benedictionibus dictis, cantabatur vna præfatio pulchra per dominum Archiepiscopum Coloniensem, quæ sequitur: Dominus vobiscum, Sursum corda, Gratias agamus domino Deo nostro, Vere dignum, iustumque est, æquum & salutare, nos tibi

Sal. Ann.
1508. ÷te Pater, omnipotens æternæ Deus, Creator omnium imperator angelorum, regnantium Rex, dominusque dominantium, qui Abraham famulum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moyfi & Iosuaë populo prælati multiplicem victoriam tribuisti, humilemque David puerum tuum regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacisque munere ditasti. Respice quæso ad preces humilitatis nostræ, & super hunc famulum tuum Maximilianum, quem supplici deuotione in Regem elegimus, benedictionum dona in eo multiplica, eumque dextra tuæ potentiæ semper & vbique circunda, quatenus prædicti Abraham fide fideliter firmatus, Moyse mansuetudine fretus, Iosuaë fortitudine munitus, David humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi que in omnibus placeat, & per tramitem iustitiæ semper incedat, Ecclesiam tuam deinceps cum plebibus sibi annexis ita enutriet ac doceat, muniat & instruat, contraque omnes visibiles & inuisibiles hostes eandem potenter regaliterque tuæ virtutis regimine administret, & ad veræ fidei pacis concordiam eorum animos te opitulante reformet, vt horum populorum debita subiectione fultus, cum digno amore glorificatus ad paternum decenter solium tua miseratione conscendere mereatur, tuæque protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus, armisque cœlestibus circumdatus, optabilis victoriæ triumphum feliciter capiat, terroremque suæ potentiæ infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætanter reportet, per dominum nostrum qui virtute sanctæ crucis tartarum destruxit, regnoque Diaboli superato victor ad cœlos ascendit; in quo potestas omnis Regum consistit & victoriæ: qui est gloria humilium, & vita salusque populorum. Qui tecum viuit, &c.

Adhuc alia Præfatio.

Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à Patre oleo exultationis vnctus est præ participibus suis, ipse per præsentem sacre vnctionis infusionem Spiritus paraclæti super caput tuum infundat benedictionem, eandemque vsque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili attractabili dona inuisibilia percipere, & remporali

Sal. Ann.
1508.

porali regno iustis moderaminibus executo, æternaliter cum eo regnare merearis, qui solus sine principio Regum Rex viuit, regnat, & gloriatur cum Deo Patre in vnitate eiusdem Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum.

Quibus præfationibus finitis, Dominus Rex Romanorum induebatur vna cappa per Archiepiscopos Moguntinensem, Treuirensis, & Coloniensem, tradentes sibi simul gladium nudum Sancti Caroli, Archiepiscopo Coloniensi dicente: Accipe gladium per manus Episcoporum, licet indignas, vice tamen & auctoritate Sanctorum Apostolorum consecratas, tibi regaliter impositum, nostræque benedictionis officio in defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ diuinitus ordinatum. Et esto memor de quo Psalmista prophetauit, dicens. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, vt in hoc per eundem vim æquitatis exerceas, iniquitatis violentiam potenter destruas, & sanctam Dei Ecclesiam eiusque fideles propugnes ac protegas, nec minus sub fide falsos quam Christiani nominis hostes execres ac destruas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas, desolata restaures, restaurata serues, vlciscaris iniusta, firmes bene disposita: Quatenus hæc in agendo virtutum triumpho gloriosus iustitiæque cultu egregius, cum mundi Saluatore (cuius typum geris) in nomine eius sine fine merearis regnare. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus, &c.

Quibus dictis posuerunt gladium nudum in vaginam, & cinxerunt Regem eodem gladio. Et Archiepiscopus Coloniensis tradidit sibi armillas, pallium & anulum, dicens: Accipe regis dignitatis anulum, & per hunc Catholicæ fidei cognosce signaculum, & vt hodie ordinari caput & princeps regni & populi, ita perseverabilis auctor ac stabilitor Christianitatis & Christianæ fidei fias, vt felix in opere cum Rege Regum glorieris per eum, cuius est honor & gloria per infinita sæcula sæculorum, Amen.

Quibus dictis Dominus Coloniensis tradidit sibi sceptrum & pomum regale, dicens: Accipe virgam Virtutis atque æquitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos, errantibus viam pandere, lapsisque manum por-

rigere, disperdasque superbos, & releues humiles: & aperiat tibi ostium Iesus Christus Dominus noster, qui de seipso ait. Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur. Et ipse est, qui est clauis Dauid, & sceptrum domus Israel, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Sitque tuus ductor, qui educit vincitum de domo carceris sedentem in tenebris & vmbra mortis, & in omnibus sequi merearis eum, de quo Propheta Dauid cecinit. Sedes tua in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui, & imitando ipsum diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem. Quod propterea vixit te Deus tuus ad exemplum illius, quem ante sæcula vixerat oleo exultationis præ participibus suis. Per Iesum Christum Dominum nostrum.

His finitis Coloniensis, Moguntinensis & Treuirensis Archiepiscopi, omnes tres simul imposuerunt Regi coronam Sancti Caroli super caput eius, pariter dicentes: Accipe coronam Regiam ac regni, quæ licet ab indignis Episcoporum manibus capiti tuo imponitur, quanque sanctitatis gloriam & opus fortitudinis expresse signare intelligas, & per hanc te principem ministerij nostri non ignoras. Ita vt sicut nos in interioribus pastores & animarum rectores intelligimur, ita & tu in exterioribus verus Dei cultor strenuusque contra omnes aduersitates Ecclesiæ Christi defensor regni que tibi à Deo dati existas, & per officium nostræ benedictionis vice Apostolorum omniumque Sanctorum suffragio, tuo regimini commissi utilis executor, regnatorque proficius semper appareas, vt inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio sempiternæ felicitatis coronatus, cum Redemptore ac Saluatore Domino nostro Iesu Christo, cuius nomen vicemque gestare crederis, sine fine glorieris. Qui viuit & imperat Deus cum Deo Patre in vnitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen. Omnibus hijs dictis ductus est Rex ad altare per Archiepiscopos Moguntinensem & Treuirensis. Ibi ponens ambas manus super altare, faciens hanc professionem in vulgari: Profiteor & promitto coram Deo & Angelis eius amodo & deinceps legem & iustitiam, pacemque sanctæ Dei Ecclesiæ

Sal. Ann.
1508.

Sal. Ann.
1508.

clesiæ seruare, populoque mihi subiecto prodesse & iustitiam facere, & conseruare iura regni, saluo condigno diuinæ misericordiæ respectu, sicut cū consilio principum & fideiū regni atq; meorum melius inuenire potero. Sanctissimo Romano Pontifici & Ecclesiæ Romanæ, ceterisque Pontificibus & Ecclesijs Dei condignum & canonicum honorem volo exhibere. Ea etiam quæ ab Imperatoribus & Regibus Ecclesijs seu Ecclesiasticis personis collata sunt & erogata, inuiolabiliter ipsis conseruabo & faciã conseruari, Abbatibus & ordinibus vasallis regni, honorẽ cõgruũ volo portare & exhibere, Dño nostro Iesu Christo mihi prestante auxiliũ, fortitudinẽ & decorẽ.

Qua professione facta ductus est Rex per Dominos Archiepiscopos Moguntinensem & Treuirensẽ ad solium suum seu sedem regiam, quæ est superius super altum monasterium ante altare Apostolorum Simonis & Iudæ, Clero cantante Responsorium istud:

Desiderium animæ eius tribuisti ei Domine, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. *Versus.* Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide precioso, *Et voluntate, Et Dominus Archiepisc. Coloniensis sequebatur cum suis ministris Regem cum ceteris Principibus, ponentes eum ad eandem sedem regiam sancti Caroli lapideã, Ibi Dominus Coloniensis dixit:* Ita retine amodo locum regium, quem nõ iure hereditario neq; paterna successione, sed Principum seu electorũ in regno Almanie tibi noscas delegatũ, maxime per auctoritatem Dei omnipotentis & traditionem nostrã præsetem, & omnium Episcoporum cæterorumq; seruatorum Dei. Et quãto clerum sacris altaribus propinquiorẽ prospicis, tanto ei potiore in locis cõgruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominũ te mediatorem cleri & plebis in hoc regni folio cõseruet, & in regno æterno secũ regnare faciat Iesus Christus Dominus noster, Rex regum & Dñs dominantium. Qui cum Deo Patre & Spiritu sãcto uiuit & regnat Deo &c.

Rege sic in sede regia sedente, mox accesserunt qui ad militiam creari desiderauerant, quando gladium Sancti Caroli extraxit Rex tenens in manu sua: Et accessit primo Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector Imperij: Deinde Ernestus Dux Saxonie Princeps Elector

Tom. VII.

*Imperij. De post Dux Guliacensis: Casparus Dux Bauariæ Comes in Feldentz, Carolus Dux Gel-
ria, Marchio de Baden, Vilhelmus Lãgrauius Hassie in Cassel, Vilhelmus de Egmund cum quampluribus alijs in numero ducentorum et ultra, facti milites, Et factus est sonus tubarum. Deinde descenderunt inferius in locum pristinũ chori: ibi cantauerunt, Te Deum laudamus. Quo finito legebatur Euangelium, Cum natus esset, etc. De post Credo in Deum, Offert. Reges Tarsis, &c. Deinde Rex Romanorum sceptrum in manu sua portans ibat ad offertorium offerens quam plures petias auri.*

Deinde ibant Archiepiscopus Moguntinensis & Treuirensis, & postea alij Principes Electores. Sic processus fuit in missa vsq; ad pacem: ibi Dominus Archiepiscopus Coloniensis vertit se versus populum, dando Regi & ceteris Principibus benedictionem, dicens: Benedicat tibi Dominus, custodiatq; te, & sicut te voluit super populum suum esse Regem, ita in præsentis seculo felicem & æternæ felicitatis tribuat esse confortẽ. Responderunt Amen. Item missa finita vocatus fuit Comes de Chymay, & factus est per Imperatorem Princeps de Chymay.

Item venerunt capitulares Ecclesiæ Aquensis recipientes Regem Romanorum in Canonicum: qui ipsis præstitit iuramentum quoad præbendam hanc in eadem Ecclesia. Et dederunt sibi locum in choro. Ipse etiam dedit statuta, & vinum admissionis, iuxta consuetudinem Ecclesiæ, Et habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam & suppleunt locum suum in Ecclesia. Sic coronatio Regis finem habet.

Processus ex Ecclesia, ad domum Ciuitatis.

Istis sic peractis exiuerunt Ecclesiam ad locum prandij scilicet domum ciuitatis paratum isto ordine. Nobiles præcesserunt. Postea Comites & Barones in magna multitudine. Deinde tubicinatores & heraldi. Postea Prælati, Episcopi & Principes. Deinde Electores Imperij. Primo Dominus Archiepiscopus Treuerensis, secundo Ernestus Dux Saxonie cum gladio nudo ante Regem, in latere eius dextro Philippus Comes Palatinus cum pomo aureo, in sinistro latere electus Augustensis habens penes se vnum deferens sceptrum loco Marchionis de Brandenburg, qui obiit. Tunc Rom. Rex cum corona regia & cappa, habens gladium in femore & coronam in capite, in cuius latere dextro Dominus Archiepiscopus Coloniensis, in sinistro Archiepiscopus

Z pus

Sal. Ann. 1508. *p. 1508.* *pus Moguntinensis, cum eorum vestimentis, prout eis tanquam Electoribus conuenit & decens erat, Imperialis Maiestas cum sua corona et cappa Imperiali et suo heraldo.*

Item in itinere transeundo vsque ad domum ciuitatis nomine Regis seminabatur vel proieci- batur ad populum pecunia, floreni scilicet Rhe- nenses, & moneta argentea, in valore trecento- rum florenorum. Et populus magis sequebatur pecuniam quam Regem.

Ipsis sic existentibus super domum ciuitatis, in qua Rex fecit parari magnum conuiuium omnibus Principibus. Et descendit Ernestus Dux Saxonie Princeps Elector & Sacri Rom. Imperij Archimarschalcus, ascendens equum, ueniens ad magnum cumulum hauene positum in foro ante domum ciuitatis Aquensis. Intrans hauenam cum equo suo vsq; ad pectus equi, ha- bens unum modium & hostorium siue baculum argenteum in manu sua, ad mensurandum ha- uenam. Recipiens suum modium mensurandi argenteum impleuit hauena, mensurauit tradi- dit uni ex suis, & sic compleuit officium suum, et post recessum suum in continenti erat ibi tanta pressura hominum residuum hauene recipien- tium quatenus seminabatur & proieciabatur quasi per totum forum.

Item ascendit Imperialis Maiestas domum ciuitatis, abstraxit se in una Camera exuens Pontificalia sua, rediens ad mensam in capite aule transversaliter factam et ornatam, sex gra- dibus altam & elevatam, in qua sedebat sua Maiestas, & Rex Rom. filius suus Maximil.

Item mensa erat cooperta de panno aureo, cum armis Burgundie preciosissime ornata.

In sinistro latere erat una credentia septem stadijs alta ornata vasellis prec. osissimis, & par- uas sed magnas ultra ducentas petias aureas & argenteas numeratas, demptis scutellis argenteis ac scyphis. Imperator uero uolens locum dare fi- lio suo honoris, tanquam sponso Dei, nullam pa- rare fecit credentiam: licet inter omnes Princi- pes habeat preciosissimam.

Et cum Imperator, & Rex Rom. ad prandium irent, uenit electus Episc. Augustensis de Hohen- zorn dictus locum Marchionis Brandenburgensis suppleuit cum ceteris Comitibus, Ernesto Duce Sa- xoniae precedente cum baculo, aquam porrexit et manutergium: aqua in pelurbus argenteis erat.

Itē tres Archiepis. benedictionē et Benedicite dixerūt. Et sigillū simul de cancellaria Imperat.

ceperunt a te Regem potuerunt cum uno baculo. Sal. Ann. 1508.

Ipsis sic sedentibus & Electoribus Rom. Im- perij mensae astantibus, Ernestus Dux Saxonie Princeps Elector tanquam Archimarschalcus cum baculo nigro in manu, & Comes Palatinus Princeps Elector ac Dapifer Rom. Imperij, post ipsum, acceperunt ad coquinam Regis. Ibi Comes Palatinus equitando de coquina Regis quatuor scutellas argenteas in manibus produxit, descen- dens ante domum ciuitatis de equo, ascendit do- mum ciuitatis, Ernesto Duce Saxonie precedēte cum baculo, portauit scutellas argēteas cum fercu- lis in manibus, & ad mensam Regis collocauit. Et postquam Principes Electores sua officia exercue- runt, quilibet Princeps Elector solus sedebat ad mensam sibi paratam cum sua propria credentia.

Ordo sedentium in prandio.

In capite et in medio aule uel palatii sedebat Imperialis Maiestas, et Rex Roman. filius suus Maximilianus, in mensa ipsis parata & orna- ta, sex graduum alta: quibus ministrando asta- bant Principes, Comites & Barones, inter quos Princeps de Chymoy & Dux Gelriae erant primi, unicuique uero Principi Electori de sui ipsius fa- milia ministrabant Comes Barones et nobiles.

Item in latere dextro & loco procliuiori pala- tij, primo Dominus Archiepiscopus Coloniensis Princeps Elector imperij. Secundo parata erat una mensa pro Rege Bohemiae, quae erat uacua propter eius absentiam. Tertio Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector etiam solus in mensa sibi parata. Quarto sedebant Oratores Ducis Austriae. Quinto loco Episcopi Leodiensis, Wormatiensis, Cameracensis, Sibiucensis, & Mpsensis. Sexto ordine uel loco ciuitas Aquen- sis. Septimo loco ciuitas Coloniensis. Item Ar- chiepiscopus Treuirensis Princeps Elector in pro- pria mensa sibi parata in medio aule in faciem Imperatoris et Regis cum sua credentia sedebat.

In sinistro latere Dominus Archiepiscopus Moguntinensis primo loco in sua propria mensa cum sua credentia sedebat. Secundo loco Erne- stus Dux Saxonie Princeps Elector solus etiam sedebat in sua mensa. Post hos pro Marchione de Brandenburg erat mensa parata quae erat ua- cua propter absentiam suam. Deinde Alertus Dux Saxonie, Dux Cleuensis, Casparus Dux Bauariae, Dux Guliacensis, & quidam Orator Comitum de Wirtemberg, sedebant. Quin- to loco consules ciuitatis Frankfordensis. Sexto loco consules ciuitatis Nurenbergensis.

Hic

Sal. Ann. 1508. Hic dissensio facta est. Norinbergensis Marschalcum Regis accesserunt, cur Franckenfordenses super eos locum haberent. Qui respondit, sic fore ordinatum in suo registro. Sed non contenti Regem accesserunt, qui pie respondit: Quoniam in Franckfordia electi sumus in Regem, ideo modo locum eorum sic habere debent: alio tempore de sessionibus & locis cogitemus. Durabat autem prandium istud usque fere ad horam tertiam. Quid ultra dicam? fuerunt fercula citra quinquaginta, & semper scutellæ fuerunt repletissimæ. Integer lepus, agnus, pavo, & de omnibus generibus auium & piscium & ferarum: & uina optima ac preciosissima. In ferculis signa Principum pendebant: quis omnia enarrare potest?

Item in foro pauperes & famelici stabant, quibus per fenestras carnes, panes, integri lepores & agni assati proiecti sunt: & factus est clamor magnus in foro. Sed in aula seu palatio isto fuit silentium, non clamor, nisi in quantum vnus cum alio submissa voce loquebatur. Et prandio facto iterum aqua in peluibus argenteis adducta est cum manutergio ad mensam Imperialis M. & Regis Romanorum, deinde Archiepiscopi tres grates Deo referebant. Post hoc quidam de numero heraldorum clamauit voce magna dicens; Si qui sunt qui desiderant creari in milites, accedant Regem hic vel in domo, paratus est. Et si qui accesserunt hodie, qui non sunt habiles, pro non creatis sunt habendi, & prohibendi ab alijs, ne signa militum deferant, & qui de numero illorum velint permanere, debent Regem de hoc certificare. Quibus dictis omnes surrexerunt, Imperatorem et Regem ad hospitia sua perduxerunt, circa horam quartam, & in pace omnia requiescebant.

Item pauperibus omnibus data sunt elemosynæ in abundantia. Sic à fine omnia sunt denominanda, pauperes Christi non sunt neglecti.

Decima die Aprilis quæ fuit secunda post dominicam Misericordie Domini, de mane missa audita ostendebantur reliquiæ Ecclesie Aquensis in publico in presentia omnium Principum prescriptorum ac omnium Christi fidelium ibidem existentium.

Quo facto consules ac tota communitas ciuitatis Aquensis fecerunt iuramentum vel homagium Rom. Regi ante domum ciuitatis in presentia Imperatoris, Principum Electorum ac aliorum Principum, & Rex firmavit priuilegia

Sal. Ann. 1508. ipsorum. Illo facto immediate receperunt Principes versus Coloniã, scilicet Rom. Rex, Archiepiscopus Coloniensis, Comes Palatinus Rheni, Archiepiscopus Treuirensis, Imperialis autem M. & Archiepiscopus Moguntinensis manserunt ibidem illa nocte.

Vndecima die Aprilis, quæ fuit quinta Misericordie Domini, applicuerunt omnes Principes simul cum Imperatore & Rom. Rege ante ciuitatem Coloniensem, introducendo in optimo ordine. Conuenerunt enim omnes Principes ante ciuitatem cum suis, consulatus obuiam venit in vestitu nigro, citra centum equos, & armigeri citra mille manserunt prope portam, quam Rex consuevit intrare post suam coronationem, & antecesserunt Regem à longe per ciuitatem. Nam propriam habet plateam, per quam intrat usque ad Ecclesiam maiorem.

Item premisit multos de familia Ducis Guiliacensis, Ducum Saxonie Ernesti Electoris & Alberti, & Philippi Ducis Bauariæ Comitis Palatini. Deinde tubicinatores, fistulatores, & iterum aliqui de familia Archiepiscopi Coloniensis. Deinde tres armati, scilicet Dominus de Tselstein, et Dominus Wilhelmus frater eius de Egmund, & Dominus Vitus de Wolckenstein qui armati erant, cum equis armatis, à vertice capitis usque ad plantam pedis, qui antecesserunt Regem. Deinde Electores Imperij, Philippus Comes Palatinus Princeps Elector, & Dux Cleuensis. Post eos Dux Saxonie Ernestus Princeps Elector, cum gladio nudo, & Archiepiscopus Treuirensis, iuxta ordinem suum. Deinde Rex Romanorum citiam armatus à planta pedis usque ad verticem capitis, in medio Archiepiscoporum Coloniensis & Moguntinensis. Imperator statim sequebatur in curru suo, & post ipsum multitudo magna. Sic intrauerunt ciuitatem in sono tubarum usque ad portam curiæ maioris Ecclesie, ubi Rex de equo & Principes Electores & ceteri Principes descenderunt, Regem ad portas Ecclesie perduxerunt, Imperator in curru permansit. Accessit autem suffraganeus Coloniensis in pontificalibus habens crucem, osculum dedit Regi, & ceteri cum crucibus, candelis, vexillis: & Prælati omnium Ecclesiarum Regem Rom. ad tres Reges perduxerunt ubi locus paratus erat pro oratione. Qua completa inceperunt cantare, Te Deum laudamus, & intrauerunt chorum. Illo finito suffraganeus benedictionem dedit,

5a. Ann.
1508.

¶ Canonici Regem in canonicam receperunt iuxta consuetudinem Ecclesie sue. Post hæc Regem ad hospitium perduxerunt. Item postquam Rex descendit de equo suo transeundo ad Ecclesiam, Dominus de Nuvvenar iure suo recepit equum Regis cum ornamentis suis aureis.

Duodecima Aprilis Principes ad consilium venerunt, & de recessu Principum conclusum erat. Sed supervenerunt ambasciatores Regis Po-

loua magnifice, & retardati sunt Principes. Sal. Ann. 1508.

Sabbato mane sequenti facto consilio Ernestus Dux Saxonie per Hassiam viam aliam reuersus est ad terram suam. Albertus frater eius ibi cum alijs Principibus remansit. Sic per dies quatuordecim magna consilia habuerunt: quod conclusum est, expectemus cum patientia. Etiam Principes hostilitate fecerunt inter se, & post multa consilia Principes separati sunt, quilibet ad terram suam.

COMITIA CONFLVENTIÆ. Anno 1492.

XXXIV.

PERACTA coronatione, quid inde euenerit, fusè habui in vita Friderici. Seriem repetam à Comitibus Confluentiæ, vbi Anglorum legatus ita disseruit,

Serenissimo Romanorum Regi semper Augusto, Hungaria, Dalmatia, Croatia &c. Regi, ac Reuerendissimis & Illustrissimis Principibus Electoribus, ceterisque Principibus Sacri Romani Imperij, Serenissimi Regis Angliæ Orator offert ea quæ collegit, ad magis cognoscendum & collegendum falsitates, fraudes & proditio- nes Francorum, ut ob eis magis caueatur.

Primo dicit, unumquemque scire debere, quod fides unus Franci est deterius pignus domus sua. Quia quidquid iurant vel promittunt, hoc sen per fit in fraude & deceptione, nec aliquid nisi pro arbitrio & placito suo tenent vel obseruant: cum aliæ Christianorum nationes fidem seruari soleant, imò & Turcæ & Saraceni promissa seruent. Et ut unusquisque id magis intelligat, notorium est Francos multa iure iurando promississe, & sigillasse, ac sigillata dedisse Serenissimo quondam Eduardo Angliæ Regi, tam super coniugio Regis Franciæ presentis cum filia ipsius Eduardi, quam eidem dandi & persoluendi in sua ciuitate Londinensi quinquaginta millia scutorum aureorum quotannis, quoad decisum fuisset in causa in qua ipse Eduardus ad coronam Regni Franciæ præten- debat, & ad Ducatum Normandiæ & Guien- næ: quod per septennium ipsi Franci obserua- runt, & postmodum visa opportunitate à præ- missis & iure iurando defecerunt. Vterius quis ignorat pactioes, promissiones & iuramenta atque sigilla, quæ ipsi Franci fecerunt tam Illu- strissimo Carolo quondam Burgundiæ Duci, quam etiam Francisco Duci Britannia, ut cum eis in pace viuerent, & bellum de medio Fran-

ciæ tollerent, ut eos hoc pacto à dicto Eduardo Rege Angliæ separarent. Tamen nihil obserua- runt nisi vsquequo necessitas eos coegit, quia ma- nifestum est, Francos contra illa promissa exer- citum misisse contra dictum Ducem Carolum ad Nanse in Lotharingia castra metantem: vbi eorum perfidia occubuit, & postmodum dicti Franci magnis etiam iuramentis atque sigillis quesierunt coniugium Regis Franciæ presentis cum filia Serenissimi Romanorum Regis, reli- cta & repudiata filia Regis Eduardi, quæ pau- lo post mortua fuit. Præterea dicti Franci suis cautelis et fraudibus adeo subtiliter laborarunt, ut Barones & proceres Britannia corruptionibus et pensionibus, & Regium ordinem illis dan- do in suum fauorem attraxerint, adeo ut illi thesaurum Britannia Ducis interceperunt, & in personam sui Illustrissimi Principis violentas manus imposuerunt, ut hæc modo ipsi Franci facilius & mortem ipsius Ducis viderent, & ipsius Ducatum lucrarentur: quod suis mune- ribus, corruptionibus, pensionibus, & Ordinis regni donationibus tandem sunt consecuti. Quia plurimi Britannia proceres illis cautelis, pro- missionibusque deuicti, Francos in Britanniam introduxerunt contra ipsum Franciscum, qui dolore talium proditio- num magis quam senio vitam finiuit. Deinde notum est, post mortem Eduardi Regis Angliæ Ducem Clocestrensem eius fratrem, Principem strenuissimum, Ele- ctum in tutela atque regimine pupillorum Edu- ardi Regis fratris sui, ut regnum regeret ac gu- bernaret, illis pupillis existentibus adeo à Fran- cis sollicitatum & promissionibus obsecratum fuisse, ut crudelissime nepotes suos extinxe- rit, ut se Regem faceret: in quo Deus eum pu- niuit, licet Francorum punitionem hætenus distulerit. Item quis ignorat maxima iura- menta,

Sal. Ann. 1508. *menta, pacta atque sigilla non solum Regis Franciæ sed etiam omnium Principum, ciuitatum, vniuersitatum, communitatum totius regni data esse in perficiendo coniugio inter presentem Regem Carolum & filiam Serenissimi Romanorum Regis: quod ad eum finem fecerunt, ut in possessione occupata Burgundiæ & aliarum patriarum permanerent, ut interea Flandrenses sub umbra pacis sollicitarent, & in suâ partem attraherent, & ut ipsam filiam Sereniss. Rom. Regis in sua potestate haberent, ut si fortassis Illustrissimus Philippus Archidux decessisset, & illas occupatas patrias & alias omnes ipsius obtinerent, & sub umbra ipsius coniugi omnes querelas & lites sopirent & de medio tollerent, quas Serenissimus Romanorum Rex aduersus eos de iure mouere poterat. Quibus rebus sic existentibus ipsi clanculum Britannia Ducatum (ut dictum est) occuparunt, nec alia ratione ipsum coniugiū Sereniss. Rom. Regis filia quasiuerunt, & non aliqua dilectione aut affectione erga ipsum Romanorum Regem aut Sacrum Imperium: quinimo ad ipsum Imperium dicunt et iactant se ius habere, et præsertim ad eas patrias quæ sitæ sunt circa Rhenū.*

Et ut facilius tam Serenissimus Romanorum Rex, quam Illustrissimi Principes, Gallorum fallacias memoria teneant, quis ignorat eorum promissa & iuramenta tam Frankfordiæ quam Vlnæ præstita Serenissimo Romanorum Regi, quorum colore & umbra ipsum Romanorum Regem & Principes Imperij retardarunt ac reuocarunt ab auxilio in Britanniam mittendo, & sex millia Anglicorum pugnantium extra Britanniam dimiserunt, quæ pro illius patriæ defensione Serenissimus Rex Angliæ modernus proprijs expensis ibidem tenebat: quibus fraudibus ipsi Franci Britannia Ducatum sunt consecuti, eiusque Ducissam sponsam & coniugem Serenissimi Romanorum Regis (ut quisque nouit) ipse Rex Franciæ in coniugium fraudulenter accepit, & cum ea concubuit, derelicta & repudiata Illustrissima Margareta Serenissimi Romanorum Regis filia, sibi autem per verba de presenti desponsata contra ordinem & statum diuinum ac sanctæ matris Ecclesiæ, ad maximam dederunt ignominiam, infamiam & scandalum religionis Christianæ, & in perniciosum exemplum totius mundi: quod tam sancta mater Ecclesiæ, quam sacrum Impe-

Sal. Ann. 1508. *rium Romanum, omnesque Reges & Principes orbis nec ferre nec tolerare deberent, ne deteriora eius exemplo consequantur, si tam detestabile facinus impunitum omittatur. Item cum ipsi Franci & iuramentis & sigillis & sub pœna censurarum Apostolicarum se obligauerint, casu quo dictum coniugium solueretur, ad restitutionem tam ipsius filia Serenissimi Romanorum Regis quam patriarum in dotem ei datarum; tamen hætenus in maximam iniuriam, contemptum, ignominiam & infamiam totius Romani Imperij, & Sedis Apostolicæ, ac totius nobilissimæ nationis Germanicæ, ipse Rex Franciæ dictam restitutionem denegat: licet per Oratores suos tam Serenissimo Imperatori quam Romanorum Regi, ac Illustrissimo Archiduci Philippo huiusmodi restitutionem obtulerit, ad umbrandum & tegendum sui sceleratissimi facinoris incredulitatem: cum nuper Oratoribus Serenissimi Rom. Regis & ipsius Archiducis Philippi, domino scilicet Engelberto de Nassau ac ceteris dictam restitutionem denegauerit. Ex quibus unicuique notorium est quam sit confidendum in ipsorum Gallorum promissionibus, quantaue earum sit veritas aut fides. Qui etiam in presentiarum sollicitant, ac omni diligentia queritant separare ac diuidere, si possint, Serenissimos Romanorum & Angliæ Reges magnis suis promissionibus atque muneribus, ut eos auertant à bello in Franciam assumendo, & ut impediant Principes & communitates Sacri Imperij ab auxilio dando Serenissimo Romanorum Regi in tam iusta causa, acerbaque iniuria ulciscenda. Quinimo iactant Franci, se esse seruos quo per discordias Principum Germaniæ ad optata peruenient, & quod facile ipsum Imperium consequentur: quod Deus auertat. Quia omnes Imperij Principes ac liberas ciuitates in maiori seruitute ac paupertate tenerent ac collocarent, quam alij hætenus fecerint, ut omnibus est manifestum. Item scire potest unusquisque Gallorum potentiam per occupationem Britannia tam in potentia pecuniarum quam militantium valde auctam fuisse: quia ex Britannia tempore Illustris bonæ memoriæ Ducis Francisci circiter sex aut octo centena millia Florenorum aureorum ordinarie sine ullius iniuria ad ipsius Principis utilitatem quotannis extrahantur & exigebantur, & idem Dux circiter duodecim aut quindecim millia pugnantium*

Sal. Ann. 1508. cum paruo onere patriæ poterat congregare. Item

quia tam in vna parte Britannia iuxta Franciam, quam etiam in ipsa Francia, salern naturale habetur; ex nouo quodam theloneo per ipsos Francos in ipsis salinis imposto, Britannia reditus ordinarij ad decies centena millia florenorum iam aestimari dicuntur. Item considerandum est in Ducatu Britannia circiter decem milia hominum maritimorum haberi, qui negotijs maritimis versari & viuere solent. Item in eodem Ducatu circiter duo millia nauium communiter inuenientur, vt aliquando in vno portu trecentæ magna naues reperiuntur: quæ patria et portibus, & accessibus naualibus, ac etiam nemoribus & siluis pro materia nauium valde copiosa est: Vt ibidem naues mille, imo mille & quingentarum amphorarum fieri possint. Quæ commoditate ipsi Franci Dominos se maris facere querunt. Nec dubitandum est, nisi eorum violentis progressibus obuietur, quin breui tempore Franci tam Angliam quam Flandriam, & sic paulatim liberam Imperij patrias, ipsosque Principes per eorum subriles & fallaces violentias in suam ditionem & seruitutem subijciant: prout iam de Britannia eos fecisse constat, à qua ceteri exemplum capere possunt.

Licet autem ipsi Franci ipsum Britannia Ducatum occupauerint, nondum tamen corda hominum eorumque animos sunt consecuti: qui nec volunt, nec possunt seruitutem subiectionemque Gallorum perferre, cum ipsi Galli natura feri atque superbi, omnemque aliam nationem sint contemnentes. Et licet Francorum Rex ipsorum Britannorum dominam in uxorem acceperit, ipsi tamen populi considerantes malitiosum & violentum ac perfidum modum et viam, quibus ipsam Ducissam obtinuerit, & quomodo ipsi Britanni per ipsos Francos decepti fuerint, & quot mala & iniurias ab ipsis Francis patiantur, considerantes etiam omnes Britannia diuitias & rerum copias ac prosperitates ex maritimo commertio cum patrijs Angliæ, Hispaniæ, Flandriæ, Holandiæ, Selandiæ sibi euenire consueuisse, quibus semper amici & confæderati Britanni esse solebant, & modo propter bella illis commodis careant, cum maxime cupiant emergere à seruitute in qua Galli eos oppressos tenere contendunt, cum semper ipse Ducatus Britannia fuerit liber, omni libertatis iure & superioritate vsus; ipsi Britannia populi nondum nisi coacti

Francorum Dominum admittunt, nec eis per mare aut per terram præter admodum paucos seruire volunt: sperantes ac confidentes, quod per

fædera ac colligationes & auxilia potentissimorum Regum Romanorum & Angliæ ac Illustrissimorum Principum sacri Imperij à talibus oppressissimis & seruitutibus debeant liberari, & in pristina libertate reponi, & eo pacto Gallorum potentia subtrahetur ac diminuetur. Ad cuius quidem Britannia recuperationem vnusquisque eo magis animum adhibebit, si considerauerit quantum incommodum in eius amissione Serenissimus Romanorum Rex sit consecutus, quantamve iniuriam & ignominiam suæ Maiestati & sacro Romano Imperio, & omnibus Regibus & Principibus eis confæderatis & alligatis, ipsi Franci intulerint, per suas fraudes et prodiones Britanniam occupando, ipsiusque Ducissam veram sponsam & coniugem Romanorum Regis capiendo & subtrahendo, quæ per parentes suos Serenissimo Romanorum Regi, velut totius Christianitatis potentissimo Principi, fuerat desponsata ne in Gallorum manus & subiectionem perueniret: quum etiam ipsa Ducissa post parentum suorum mortem multos alios Reges ac Principes coniugium eius petentes spreuerit ac recusauerit, solum ipsum Romanorum Regem præ omnibus eligens. Quæ quidem iniuria ac violentia si inulta relinquatur, in maximum dedecus ac scandalum et ignominiam infamiamque non solum ipsius Romanorum Regis, sed etiam sacri Romani Imperij omniumque eius Principum ceterorumque Regum & Principum eis confæderatorum cedit & remanebit: præsertim ipsis Francis nondum sua perfidiosa malitia contentis, iactantibus & publicantibus multa in maximam Sacri Rom. Imperij ac omnium confæderatorum dedecus & ignominiam.

Quibus omnibus consideratis cum Serenissimus Rex Angliæ vehementer doleat, propter ingentem amorem, amicitiam & confraternitatem ac confæderationem inter seipsum & Serenissimum Romanorum Regem ac Illustrissimum Archiducem Philippum, decreuit atque conclusit personaliter cum magno ac potenti exercitu mare traicere, imo iam traiecit, ad bellum gerendum, perseverandum & continuandum aduersus Francos, per biennium & diutius si opus fuerit, & ad auxilium operumque ferendum tam

corpore quam bonis, omnique regni sui potentia, Serenissimo Romanorum Regi fratri suo charissimo, ac Illustrissimo Archiduci eius filio, ulciscendo & vindicando violentas & acerbis iniurias illatas tam ipsi quam Sacro Romano Imperio & omnibus eis confœderatis, amicis ac subditis, quam Deum creatorem nostrum et sanctam matrem Ecclesiam & Catholicam fidem: sperans atque confidens ipse Rex Angliæ, quod ipse Serenissimus Romanorum Rex ac Illustrissimi Principes ita suas vires, copias atque potentias exhibebunt, ut reparationem atque vindictam tantarum iniuriarum cum Dei auxilio simul omnes consequi valeant, ad maximam diuinam laudem, & ipsorum Regum ac Principum honorem, gloriam atque triumphum, totius-

que Christianitatis & sanctæ Romanæ Ecclesiæ exaltationem in perpetuum posterorum exemplum atque memoriam.

Quapropter humillime supplicat idem Orator tam Serenissimo Romanorum Regi, quam supradiçtis Illustrissimis Principibus, Dominis & communitatibus S. Roman. Imperij, ea omnia supradiçta velle animaduertere, ponderare & mature cogitare, ac super ijs omnibus citissime ac diligentissime providere, & eorum deliberatione sibi respondere: ut cum ipse Serenissimus Rex Angliæ iam mare traiecerit, ipse Orator de eorum apparitu, diligentia ac responsione omnique intentione, cum diligentia Serenissimum Regem ac Dominum suum certiore facere possit.

ROMANORVM REGIS, ET IMPERII ORDINVM RESPONSVM.

XXV.
Anglorum
legatio.

Maximilianus diuina clementia Romanorum Rex semper Augustus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Rex, Archidux Austriæ, &c. Vilhelmus Episcopus Eistetensis, ac Fridericus Comes de Zollern, Capitaneus Domini Hohenberg, S. Imperialis Maiestatis in hoc generali conuentu Confluentiæ habito vices gerentes, nec non S. Rom. Imperij Electores, ac alij Principes vtriusque status, in eodem conuentu personaliter comparentes, aliorumque Imperij Principum & communitatum Oratores ac vices gerentes, Serenissimo Principi Domino Hainrico Regi Angliæ & Franciæ ac Domino Hiberniæ &c. Nobis Rom. Regi fratri carissimo, nobisque alijs Domino & amico obseruandissimo, salutem & prosperitatis incrementa. Serenissime ac potentissime Princeps: Cum egregius vir, Magister Franciscus de Puys Orator ac Secretarius vester, nobis omnibus in hoc Imperiali conuentu congregatis iudicauerit, vestram Serenitatem non solum ob fraternam confœderationem qua nobis Roman. Regi constanti fide coniungitur, verum etiam ob singularem affectum & amicitiam, qua S. Rom. Imperio omnibusque Principibus eius, et vnice Illustrissimo Archiduci Philippo Imperiali ac Regni filio vehementer afficitur, cum magna ac potenti classe mare traieciße, multaque armatorum millia cum machinis ac cæteris quibuscunque castrensibus instrumentis traduxiße, tam in maximarum iniuriarum nobis Regi ac sacro Imperio per Francorum Regem (ut nostis) illatarum ultionem,

quam in ipsius Illustrissimi Archiducis patriarumque eius defensionem: sane omnes, ut debuimus, summopere gauisi sumus, vestraque Serenitati ex tam strenuissimis ac præclarissimis gestis nos omnes plurimum debere censuimus, atque propterea ingentes gratias agimus, non inferiora cum vsus feret pariter reddituri. Eandem vestram Serenitatem cum studio exhortantes, ut secundum iamdiu concepta perseuerare & continuare, ut eam facturam confidimus, non desistat. Nos autem Romanorum Rex nostros iam antea in limitibus hostium ad præocupandas angustias missos totis copijs sequimur, tot susceptarum iniuriarum iustam ultionem Deo propicio profecuturi. Speramus enim æquissimos superos tam æquæ causæ nostræ minimè defuturos. Nos vero tam Imperialis Maiestatis vices gerens ea iniuria præfato Domino nostro Regi illata affecti percitique quam non immerito moleste ferimus, eidem celerem expeditionem tam equitum quam peditum in præsentiarum fecimus, ac præterea omni cura, fide, solertia, omni denique studio apud vniuersos & singulos S. Romani Imperij ac Germanicæ nationis nostræ subditos pro longe ampliori ac communi per Imperium auxilio ferendo nos laboraturos sollicitaturosque polliciti sumus: non dubitantes vestra Serenitatis simul accedentibus copijs, omnipotentem Deum, exercituum Dominum, de tam detestabilibus iniurijs manifestam vindictam iustumque triumphum concessurum. Qui vestram Serenitatem in dies feliciorum conseruet.

Sal. Ann. 1508. Ex Imperiali conuentu generali Confluentia habito, sub sigillis Regia nostra, & Vwilhelmi Episcopi Eistetensis Casarei Oratoris ac vices gerentis, nostrorum quoque Berchtoldi Dei gratia Archiepiscopi Moguntini Principis Electoris ac S. Roman. Imperij in Germania Archicancellarij, & Sigismundi eadem gratia Marchionis Brandenburgensis, Stetinensis, Pomeraniae, Cassuborum ac Sclauorum Ducis, Burggrauij Nurbergensis, ac Rugia Principis, nomine Principum Electorum aliorumque Principum, totiusq; illius praememorati conuentus, die VIII. mensis Octobris. Anno Domini MCCCCXCII. Neapolitanam expeditionem meditante Carolo Gallorum Rege; pacem inierat Maximilianus, pactis nuptijs cum Blanca Maria Mediol. morte interim intercedente Frederici; & noua Turcarum irruptione in fines

Carinthiae & Carniolae, ad Iuliam vsque & Petouiam populantium. Cuncta turbantes obuios habuere Hungaros, & Croatios, cum quibus pugna commissa, quinque Christianorum millia cecidere. Maximilianus vero contracto quindecim millium exercitu, mira quadam velocitate victores affecutus, multis in fuga occisis, praedam omnem recepit, & prouinciarum limites liberauit. Viennam reuersus cum legatis Vladislai pacem instaurauit, retento successione iure, si Rex absque mascula prole decederet. Federi lubens Caesar manus dedit, vt quid in Italia Gallus moliretur, attenderet. Anno ineunte 1494. inter medios belli apparatus e viuis abierat Ferdinandus Arragonius cognomēto Pulcher, Neapol. Rex, haeredem relinquens Alphonsum filium, cognomento Strabonem, vnde magis

Sal. Ann. 1508. XXXVI. Turcas cedit Maximilianus. 1494. XXXVII. Obitus Ferdinandi Arragonij.

Blanca Maria nubit Caesari. Carolus Rex Gallorum accendebatur in spem Neapol. Ludovicus Sfortia vt sui voti compos fieret, Caesaris nuptias maximē vrgebat. Non-

nulli reclamabant Germani, quod Sfortiarum familia, Aultriacae impar esset, sed Caesar lucro dotis illectus (quae praeter ornamenta, quae

Sal. Ann. 1595. quæ ad quadraginta aureum nummum du-
 calium millia æstimabantur) quadringenta
 millia dotis nomine, certis pensionibus datu-
 rum se receperat, Oenipontum se recepit,
 quo cum amplissimo comitatu sponsa dedu-
 cta, postridiè Id. Martias nuptiæ celebra-
 tur. Eas luculenta oratione condecorauit *Iasō*
 XXXV III. *Iason. I. C.* In Brabantiam descendit Cæsar,
Carolus
Egmondæ-
nus. *Carolus Geldrensis* moribus euocatus, qui Gal-
 lorum opibus fretus, cuncta turbauerat. Mi-
 lite verò non adueniente, cum se tanto hosti
 imparem cerneret, Cæsaris coniugem im-
 plorauit, qua deprecante, supplici facta po-
 testas, ijs in locis agendi, cum spe dictionis

recuperandæ, si quid in eam curis habere in-
 ueniretur. Disceptatio ad quatuor Rheni Ele-
 ctiores (ita tres Ecclesiasticos, & Palatinum
 vocant) delata eum finem habuit, vti *Caro-*
lus Geldriæ titulo abstineret, Egmondæ Re-
 gulus diceretur, quia extincta in Renato circa
 annum 1372. veterum Comitum prosapia,
Arnoldus postea & *Adolfus* (qui ad Torna-
 cum cæsus est) nullo iure prouinciam oc-
 cupauerint. Timore porrò quieuisse, exi-
 tus probauit. Nam *Carolus* ex Brabantia di-
 lapsus, & à ciuitatibus nonnullis receptus,
 suas est reparare vires conatus. In Italiam
 descendamus.

Sal. Ann.
 1595.

GALLORVM EXPEDITIO IN REGNUM NEAPOL.

SVperatis, *Carolus* Rex Gallorum, Alpi-
 bus Cottijs *Genebra* montem vocant ad
 V id. Septemb. Astam venit. Ibi præsto fue-
 re *Ludouicus Sfortia* cum vxore *Beatrice*, &
Hercules Estensis Ferrariensium princeps.
 Astæ Rex valetudine tentatus, substitit, &
 post mensem, recreatis viribus, Papiam mo-
 uit, vbi *Ioannem Galeacium* grauissimo mor-
 bo laborantem inuifit, ac bono animo huma-
 nissimis verbis hortatus est. Tum *Isabella*
 vxor ad Regis pedes in conspectu omnium
 aduoluta, eius opem in tanto *Alphonfi* patris
 periculo profusis lacrymis implorauit, sup-
 plex orans, vt arma pijsimus Rex à Neapo-
 litano regno amoueret, nec rem Aragonensè
 bello excindi pateretur, quando nulla iusta
 causa intercederet, vt inuicta Gallorum arma
 nobilissimum Italiæ regnum inuaderent: fa-
 tis, superque mariti se miseram acerba ægri-
 tudine conflictari, in quo exigua salutis, vi-
 tæque spes esset. Turbarunt non parum Re-
 gis animum puellæ mixtæ lacrymis preces,
 atque eius formæ & venustatis eximius de-
 cor: verum iacta iam belli alea, armisque ob-
 strepentibus, quæ sine Gallici nominis dede-
 core deponi haud poterant, inchoatam Rex
 expeditionem ex sua dignitate prosequendū
 existimauit. Ticino digressus, Placentiam
 venit, vbi de *Io: Galeacij* obitu nuncium ac-
 cepit. *Ludouicus* verò qui officij gratia Regē
 secutus erat, Mediolanum aduolans, per vr-
 bem in veste Regia, armatis septus, incedens,
 salutari se principem à populo lætatus est,
 quum gubernationis titulo antea præsideret,

à multis odio habitus, quòd regnandi cupi-
 dus, infelicem nepotem veneno enecasse cre-
 ditus fuerit, vt solus imperaret. Rex arre-
 pto per Flaminiam itinere, omnia secunda
 habuit: nam *Petrus Medicæus*, qui antea cum
Alphonso sentire videbatur, Gallicæ potentiæ
 metu, Regi obuiâ profectus, cum eo in gra-
 tiam redijt, traditis aliquot munitis Reipu-
 blicæ locis. Florentiam armato sedens equo
 lanceamque manu gestans, ingressus, terri-
 tisque omnibus post aliquot dies, libris auri
 duodecies imperatis, fœderibusque conscri-
 ptis, ciuitate pacatus excessit. Hinc senis col-
 locato præsidio, in agrum duxit Romanum.
Alexander verò Pontifex animi dubius, an
 urbem defenderet, *Ferdinandum* Calabriae
 Ducem, *Alphonfi* filium, cum copijs ad se vo-
 cavit: mox à Gallicis proceribus, nihil aliud
 Regem, quàm transitum petere persuasus
 prid. Cal. Ian. in urbem admisit armatū porta
 Flumentana: eadē hora *Ferdinando* cum suis
 per Latinam exeunte. Ad D. Marci ædem
 Rege diuersante, Pontifex in Adriani molem
 se recepit, tumultuante vrbe ob militum in-
 solentiam. Rex in colloquium admissus in
 Vaticanum venit & humiliter ad pedes de-
 missus Pontificis de more adorauit, pacemq;
 sanxit; nec longè post in Campaniam irrupit.
 Aquilani conspectis Regijs signis, statim ad
 Gallos defecerunt; Eadem leuitate in sequen-
 tibus aulis oræ maritimæ circa Fucinum. *Al-*
phonfus propterea suis opibus diffusus fortunę
 cedere statuens, regni corona filio tradita
Ferdinando cum quinque triremibus in

XLII.
 Effigie m.
 Petrus
 Medicæus
 vide supra
 nu. 37.

XLIII.
 Trepidat
 Papi de
 aduentu
 Caroli.

Ferdinandi
 ...
 vide supra
 nu. 37.

Sal. Ann.
 1595.

XXXV III.

Iason. I. C.

Carolus
 Egmondæ-
 nus.

XXXI X.

Herculis
 Estensis.
 Ludouici
 Sfortia, &
 Beatricis
 effigie vide
 supra nu.
 37.

XL.
 Nota de
 Isabella.

XLI.
 Io: Galea-
 cij mors.

Sal. Ann. Siciliam nauigauit, vt inuidiam populorum effugeret, qui ob superbiam, & auaritiam parum eum diligebant. Filius accepto regno, quamuis Pontificis sociorumque destitutus esset auxilijs, copiarum robore quas colligere potuit, intrepide in Gallos Germanum vsquè oppidum processit. Erant ei ad quinque equitum millia leuis, grauisque armaturæ; cum ferè totidem peditibus mercenarijs, impar sanè hosti præpotenti. Veritus itaque ne circumueniretur à Gallo, ad Vulturnum iuxta Capuam transtulit castra; ad Corbionem confédentibus Gallis; qui se dendo vincere sperabant Aragonium, incertosque Martis casus verebantur. Neapolim profectus, ciuium animos sua confirmauit præsentia. Non diù tamen populus fidem fer-

uaui: Nam Gallis patiam aridente fortuna, *Sal. Ann.* Capua primùm, mox Neapol. potitus *Caro-* *1495.* lus, duodecim dierum spatio totum regnum subegit: Oppidis omnibus se vltro deditibus, præter Brundusium in Aquila, & in Salentinis G. Illipolim. *Ferdinandus* rebus perditis, subitò cum duabus & viginti triremibus in Enariam insulam transfretauit, euentum ibi belli expectaturus, quem cum agnouisset infaultum, potentissimo hosti cedere coactus fuit. *Alphonsus* pater animi dolore confectus in Panormitano agro priuatus decessit. Huius expeditionis vide nummum triumphalem pag. 193. n. 59. in quo *ceruus* cū Millo (sic appellatur collare ceruorum) in quo incisum est symbolum Cæsaris, *Hoc me Cæsar donauit.* Germania nos euocat, ad

V V O R M A T I A E C O M I T I A. Anno 1495.

Vere ineunte, vocatis Vvormatiam comitijs adfuerunt præter Imperij principes, Hispaniæ, Venetorum, Mediolanensium, aliorumque externorum principum legati. Capita deliberationis fuere de Gallorum in Regnum Neapolitanum profectio ne: de *Bauazere* Turcarum Principe, qui nuper in Croatiam eruptione facta, vtrique iam

Pannoniæ imminere ferebatur. De pace itaque in imperio seruanda statutum, & tributum perexiguū in singula capita imperatum, quod proximo exigeretur quinquennio. Quod tamen ob Principum discordias non est exactum. Actum etiam de iudicio Camerae Imperialis, & pro iuris dicendi forma, sequentia decreta sunt. Primo

C O N T R A B L A S P H E M O S.

Maximilianus, diuina fauente Clementia, Romanorum Rex semper Augustus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiae, &c. Rex: Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Lotharingiæ, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniole, Limburgiæ, Luxemburgiæ, & Gældriæ: Comes Flandriæ, Habsburgiæ, Tyrolis, Phyrety, Kburgiæ, Artesij, & Burgundiæ: Palatinus Comes Hannoniæ, Hollandiæ, Selandiæ, Namurtij, & Zutphaniae: Marchio sacri Romani Imperij & Burgouiae: Lantgrauius Alsatiae; Dominus Frisiæ, Marchiæ Vandalorum, Portenouiae, Salinarum & Mechliniæ, &c. Omnibus & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis, vniuersis denique Christi fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status aut conditionis existant, presentes literas, aut earum copiam visuris vel audituris, gratiam nostram & omne bonum.

mini Christiano esse debet, quàm est anime sue salutis. deinde etiam in ¶ ordinatione sanctæ Ecclesiæ Chatholice, præcepit omnibus hominibus abstinere à sumendo nomen suum in vanum. Quo mandato motus Iustinianus Augustus, noster in Imperio præcessor, præclaræ memoriæ, ad gloriam Dei & hominum salutem, & eiusdem diuini præcepti intemeratam obseruationem, * omnibus Imperij & Christi fide- ** Nouel. 77. c. i. s. i.* libus districtè ac seuerè iniunxit abstinere à blasphemis verbis, & non iurare per nomen Dei aut sanctissima eius membra, nec sacramenta à Deo, & his similia verba iurare. Sin autem post huiusmodi admonitionem inueniantur aliqui in talibus permanentes delictis, quòd tales perpetratores, quia ¶ indignos semetipsos fecerint Dei misericordia, debeant à magistratu comprehendi, & vltimis subdi suppl. cys. Si etiam aliqui prædicta impia & blasphemata verba audientes, non contradixerint nec tales culpauerint, sed * subterclauerint nec ad ma- ** d. c. i. §. i.* gistra-

* Exod. 20. v. 7. Deuter. 5. v. 12. * Decalogo, cuius obseruatio tam iniuncta ho-

Sal. Ann. 1495. gistratum detulerint: item si Iudices rescirent aut inuenerint quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerint secundum leges, quod hi omnes præter quod obligati erunt Dei iudicio, indignationem quoque sustineant Imperialem, sicut in præfati nostri prædecessoris constitutione clarius habetur.

2. Quoniam autem & ipsius Dei præceptum, & dicti prædecessoris nostri constitutio, admonitio, sanctio & pœna apud plerisque (proh dolor) in obliuionem & contemptum venit, & multifariam transgreditur, ideò Nos pro Imperiali nostro officio, cum nostris & Imperij Electoribus, Principibus, Statibus & uniuerso ordine, in istis publicis Imperij Comitibus Wormatiæ congregatis, prædicta delicta dolenti animo perpendentes, & ob oculos ponentes, quam grauius illis offendatur Deus & Creator noster, hominumque animæ propter huiusmodi blasphema verba indignè efficiantur, misericordia Dei in æternum spoliandæ: & quod ante hac propter talia delicta, fames, & terræmotus, & pestilentia, aliæque plagæ in orbe terrarum factæ sint: & adhuc nostris temporibus (ut manifestum est) cum tales, tum aliæ multæ variæque plagæ ac pœnæ fiant, præsertim nouus ille & grauissimus hominum morbus, nostris diebus exortus, quem vulgò Malum Francicum vocant, post hominum memoriam inauditus, seuè grassetur; quæ nos iustissimæ Dei iræ meritò debent admonere; hæc, inquam, perpendentes, quia omne nobis est studium & oratio, ut Dei inueniamus placationem, ad Maiestatis eius gloriam, & hominum salutem, præhabita matura deliberatione, Omnes & singulos nostros & Imperij subiectos, uniuersosque Christi fideles, hortamur ac iubemus, quatenus huiusmodi blasphema & impia delicta abstinendo fugiatis, & Dei timorem in sensibus accipiatis, & eius mandatis deuotè obediatis, quò misericordiam Dei sustineatis, nec prædictas pœnas incidatis.

3. Igitur statuimus, ordinamus et volumus distriçtè præcipièdo; Si quis, cuiuscunq; dignitatis, status aut conditionis sit, Sanctissimum Dei nomen inaniter adhibuerit, aut blasphema verba et Sacramenta de Deo iurauerit, aut per Sanctissimam Christi passionem, vulnera, mēbra, et his proxima verba iurauerit, aut per Dei genitricem Mariam sēper Virg., Deiq; Sāctos, ut huius blasphema rei sequētibus penis sine omni gratia subiiciatur.

Tom. VII.

De pœna eorum, qui per calorem iræ iurant.

Nempe, si ex præcipitantia & per calorem iræ, aut ex ebrietate, aut simili aliquo casu, incogitanter fiat, tale delictum vna marca auri puri, cuius dimidia pars nostræ & Imperij Camere, altera dimidia Domino, in cuius iurisdictione perpetratum fuit, irremissibiliter luant. Qui autem prædictam multam non sunt soluendo, ex arbitrio Iudicis, in cuius iurisdictione deprehensi sunt, puniantur.

De nobilibus temerè iurantibus.

Si verò constet, huiusmodi blasphemias, & delicta temerariè facta esse: si patratores sunt homines nobiles, nec prius ob huiusmodi impia verba deprehensi aut condemnati fuerunt, ut fiant ipso facto infames, neque ad vlla amplius Nobilium placita vel officia admitti debeant: si verò contingat eos iteratò in tale crimen impingere, ut secundum qualitatem delicti in corpore irremissibiliter puniantur.

De Plebeijs temerè iurantibus.

Quod si patratores sunt inferioris conditionis, ut ab Iudicibus, in quorum iurisdictione & imperio commiserunt, secundum qualitatem delicti in corpore irremissibiliter puniantur.

De auditoribus subtercelantibus.

Postremò ut omnes, qui superius memorata delicta à patratoribus committi audierint, nec illis contradixerint, aut eos culpaerint, sed subtercelent & Iudicibus, in quorum iurisdictione huiusmodi facta sunt, aut eorum vices gerentibus non deferant: similiter omnes Iudices & magistratus, qui huiusmodi delinquentes in sua iurisdictione scienter retineant ac tolerant; ut earundem pœnarum, quas diximus, cum transgressoribus rei & culpabiles animaduersionem sustineant.

C O N C L U S I O.

Quapropter omnibus & singulis præcipièdo mandamus per gratiam viuientis Dei, & per uniuscuiusque fidem, qua tenemini nobis & Imperio, quatenus huic nostræ admittioni, constitutioni & ordinationi obediatis, eamque exequamini; & passim per nostras & vestras ditones publicari faciatis: & tam vestros subditos quam peregrinos eidem

Aa 2 pare.

Sal. Ann.
1495.
CAPIT.
I.

CAPIT.
II.

CAPIT.
III.

CAPIT.
IV.

Sal. Ann. 1495. parere districtè iubcatis, faciatis: delinquentes autem & transgressores prædictis pœnis rigidè coerceatis; nullius hominis habito respectu; si & iram Dei & à nobis sancitam pœnam vultis euitare. Quæ igitur nostræ placuerunt Maiestati, ad affectum perducere enitimini, vt & sen-

tentiæ nostræ executio, & nobis fiat beneplacitū. Sal. Ann. 1495.
Datum, & Regij nostri sigilli appensione ob-
signatum, Vvormatiæ, septima die mensis Au-
gusti, Anno à Natiuitate Christi millesimo qua-
dringentesimo nonagesimo quinto: Regnorum
nostrorum, Romani decimo, & Hungarici sexto.

REFORMATIO LIBERORVM SCABINORVM IVDICII VETITI
in Vvestualia.

Maximilianus, diuina fauente clemen-
tia Romanorum Rex semper Augu-
stus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatia, & c. Rex;
Archidux Austria; Dux Burgundiæ, Lotharin-
giæ, Brabantia, Stiria, Carinthia, Carniola,
Limburgia, Lucemburgia, & Geldria; Comes
Flandria, Habsburgia, Tyrolis, Phyrety, Ky-
burgia, Arthesij, & Burgundiæ; Palatinus Co-
mes Hannonia, Hollandia, Selandia, Namur-
tij, & Zutphania; Marchio Sacri Romani Im-
perij & Burgoniæ; Lantgrauus Alsatiæ; Do-
minus Frisia, Marchia Vandalorum, Salina-
rum, & Meclinia, & c. Omnibus & sin-
gulis Electoribus, Principibus Ecclesiasticis &
Secularibus, Prælatibus, Comitibus, Baronibus,
Dominis, Equitibus, Militibus, Capitaneis,
Vicedominis, Aduocatis, Præfectis, Admini-
stratoribus, Officialibus, Scultetis, Magistris
ciuium, Iudicibus, Consularibus, ciuibus &
commitatibus; & in primis Assessoribus, Comi-
tibus Palatinis & Liberis Baronibus Iudicij
Vetiti in Vvestualia, cæterisque omnibus nostris
& sacri Imperij subditis ac fidelibus, cuiuscun-
que dignitatis, status, aut conditionis existant,
gratiam nostram & omne bonum.

1. Reuerendi, Illustres, Generosi, Spectabi-
les, Nobiles dilecti consanguinei & affines, Ele-
ctores & Principes, Honorabiles, deuoti, & sacri
Imperij fideles: Cùm gratia Dei omnipotentis,
Creatoris & Saluatoris nostri, ad culmen Re-
gia Romanorum dignitatis nullo nostro merito
euecti simus, ex competenti nobis officio, ad glo-
riam diuinæ Maiestatis, & Romanorum Re-
gni Germanicæ Nationis totiusq; Christianita-
tis emolumentum ac utilitatem, suscepto à no-
bis regimine, generalem Imperij Conuentum huc
Vvormatiam duximus indicendum; in quo de
negotijs & grauaminibus Christianitatis, dicti
Romanorum Regni & Germanicæ Nationis
tractaretur. In eo cùm frequentes nobis cum con-
uenissent Electores, Principes, Prælati, Comi-

tes, Barones, Domini, & Ciuitates, in personis
& per Nuntios; Nobis & generali Conuentui à
Statibus & subditis sacri Imperij multum con-
querendo expositum est: quod, etsi Illustrissimus
quondam Princeps, Fridericus eius nominis
Tertius, Romanorum Imperator, Dominus &
genitor noster dilectus præclaræ ac piæ memoriæ,
post Regiam suam coronationem, de consilio sa-
cri Imperij Electorum, Principum, & Statuum,
Reformationem, ordinationem & constitutio-
nem Francofurti fecit, publicauit, seruarique
districtis pœnis præcepit, in qua de Iudicio Veti-
to in Vvestualia expressa legantur, quæ sic infra
de verbo ad verbum scripta sequuntur:

2. Item de Iudicijs Vetitis: Quoniam mul-
tæ indecentes ac impertinentes causæ, ad illa
iudicia trahantur, & hætenus multifariam
tractata sint, vnde, nisi obuiam in tempore
catur, Res & pax publica non parum iacturæ
fit & damni acceptura: ei malo præcauendo,
de consilio (vt supra dictum) nostrorum &
Imperij Electorum, Principum, & Statuum,
& aliorum præfatorum, constituimus, & or-
dinauimus; statuimus, ordinamus & sancimus,
de Regiæ Romanorum potestatis pleni-
tudine, tenore harum litterarum, vt Iudicia
Vetita honestis, probis, prudentibus ac peritis
hominibus, non bannitis, illegitimis, periuris
aut mancipijs committantur: vtq; hi non ali-
ter in illis procedant, quàm ab initio est à Di-
uo Carolo Magno, nostro in Imperio præde-
cessore, deinde etiam in Reformatione Vene-
rabilis Theodorici Archiepiscopi Colonien-
sis, & c. dilecti nostri consanguinei & Electo-
ris, quemadmodum ei ab Imperatore Sigif-
mundo, præclaræ memoriæ, nostro anteces-
sore, demandatum erat, Arnspergæ, in præ-
sentia multorum Comitum, Baronum, Equi-
tum, Insticiariorum, Comitum Palatinorum
& Liberorum Scabinorum, constitutum, or-
dinatum & sancitum; vt nimirum ad illa iudi-
cia

Ann. Sal. 1495. *Sal Ann.* 1495. *cia* nemo citetur, vocetur, aut sistatur, præterquam ob causas, quæ ad illa propriè pertinēt, conueniatur, aut qui alia honesta ratione in ordinem redigi non possit. Namq; si quis illo citetur, quem Dominus vel Iudex eius honesta ratione queat conuenire apud eos, aut in aliorum cōsuetis terræ iudicijs; idq; Dominus vel Iudex ille Comitibus Palatinis vel occultis Iudicibus significans, aut literis demandans, eum remitti postulet: vel ipsemet citatus, cū duobus aut tribus viris integris non postulatis, Comitibus Palatinis aut Iudicibus cautionem pro ea, quam diximus, honesta ratione, in scripto singulorū sigillis roborato, præstet: tūm ipsa citatio cassetur, & negotium remittatur tractādum ad Dominum vel Iudicem, ad quem de iure spectat & auocatur, sine impedimento quolibet Comitis Palatini aut occulti Iudicis. Quod si impedire conatus fuerit, & in cognitione pergere, omnes processus, sententiæ & iudicia desuper facta vel fienda, nullius penitus sint momenti & efficacitatis: quæ nos quoque de Regiæ Romanorum potestatis plenitudine cassamus, irritamus & annullamus. Nemo quoq; Comes vllum Liberū Scabinum constituat, nisi qui legitimo iure possit fieri, & qui idoneitatem suam sufficienter probare valeat. Nempe Liberi Scabini cōstitui nequeunt, illegitimi, mancipia aut alio modo alienæ potestati obstricti & obligati; item à S. Rom. Imperio proscripsi & exhibantur, excommunicati aut banniti ab Ecclesiasticis aut Secularibus, ordinari ab illis Scabini nullo modo debent. Hanc vetiti Iudicij formā, vt præcedit, volumus ab omnibus & singulis firmiter atque inuiolabiliter obseruari. Quare vniuersis & singulis, Iusticiarijs, Palatinis Comitibus, Liberis Scabinis, ceterisque omnibus, seuerissimè & districtissimè mandamus, tenore harum literarum, quatenus in suis Iusticijs & Iudicijs hanc nostram ordinationem diligenter exequi faciāt. Nam si quid contra aut secus fieri contingat, ipse Iusticiarius decem marcas auri Regiæ nostre Camere culpabilis soluat irremissibiliter: Comes autē Palatinus officio Palatinatus irrecuperabiliter priuetur: & ille deniq; qui huiusmodi iniustam citationem impetrauit, sua ipsius condemnatione corpus perdat: postremò singulorum infames ab omnibus haberi, & vt con-

demnabiles puniri debent, sicut iustum est. *Sal Ann.* 1495.

3. Tamen huiusmodi ordinationem & constitutionem dictis vetitis *Vestualie* iudicijs non seruari, seque suosque, cū sub ordinarijs Iudicijs consistant, & coram illis secundum debitam iuris formam procedere ac respondere, à suisque liberare, sponte offerant, prætermisissis ordinarijs iudicijs, ad dicta *Vestualie* vetita iudicia, etiā in causis, quarum cognitio ad illa minimè pertinet, citari, ibique ad procedendum cogi, & sic se suosque putatiuis istis processibus captari, & ad iniquas expensas et dispendiosa damna perducere, intollerabili et non amplius ferenda iniquitate.

4. Nos igitur de maturo consilio & præhabita diligenti deliberatione præfatorum nostrorum & sacri Imperij Electorum, Principum, vniuersorumque Ordinum, constituimus & ordinauimus; statuimus & ordinamus, de certa scientia, tenore harum literarum, vt in posterum sæpius memorata iudicia *Vestualie* vetita ad prædicti Domini & genitoris nostri Romanorum Imperatoris appositam Reformationem, Ordinationem & constitutionem, in omni forma & modo, vt in ea expressum est, habeantur.

5. Si verò contra eam quispiam in sacro Imperio consistens, ad vetita illa *Vestualie* iudicia citatus & vocatus fuerit, vt ille vel illi taliter citati, ipsi citationi parere nullatenus sint obligati. Insuper vt omnes processus et sententiæ hactenus in memoratis vetitis *Vestualie* iudicijs aduersus prædictam Domini et genitoris nostri Reformationem et constitutionem late et publicatæ, aut in posterum ferendæ et publicandæ inutiles, cassæ, irritæ, & nullius momenti ac valoris penitus existant; adeò vt nemini vllum præiudicium, aut in corpore et bonis damnum ac detrimentum aliquod parere vel afferre debeant.

6. Præterea præter penas in prædicta Domini et genitoris nostri Reformatione & constitutione sancitas, sit Iudex, à quo tales posthac processus et sententiæ fierēt, ipso statim facto, Iurisdictionis officio priuatus, nunquam amplius recuperando.

7. Denique illi, qui processus & sententiæ prædicto modo contra Domini & genitoris nostri Reformationem & constitutionem factas, exequi pro se conaturi sint, eisque fracti alterius corpus aut bona temerariè diffidentes ledant, Pacem publicam, quam in prænominato Imperiali Conuentu, de consilio præfatorum nostrorum & Imperij Electorum, Principum, & vniuersorum

Sal. Ann.
1495.

Ordinum, sancimus, & publicauimus, turbasse fregisque, & per consequens pœnas in ea Pacis constitutione comprehensas incidisse iudicentur: sicuti quoque nunc iudicamus ac censemus, omniaque prædicta declaramus, de Regia Romanorum potestatis plenitudine, ex certa scientia, tenore harum literarum.

8. Igitur mandamus vobis omnibus & singulis de præfacta nostra Regia potestate, si velitis nostram & Imperij grauissimam indignationem ac censuram, pœnasque in prædicti Domini & genitoris nostri Reformatione ac constitutione contentas euitare; districtè præcipientes ac volentes, vt, si de processibus, in vetitis Vuestualiæ iudicijs factis, per quemcunq; pro executione imploremini, ne adhesionem faciatis; nec pareatis, aut quidquam attemptare præsumatis, aut alijs nomine vestro clam vel palam vt faciant concedatis, nisi vobis certò constet, huiusmodi processus ac sententias esse secundum prædicti Domini & genitoris nostri Reformationem ac constitutionem, & in talibus causis, quarum cognitio ad illa iudicia pertineat, factas. Nam si quis huiusmodi processus & sententias, de quorum certitudine & approbatione illi non constet, conetur exequi, & ideò alterum in corpore ac bonis attemptet ac ledat; tale factum non feratis, sed contra patratores, eorumque adiutores, & fautores, tam in corpora quàm in bona, omnium et singulorum taliter agatis & procedatis, alijsque vt faciat concedatis, qualiter contra nostros & sacri Imperij publicè proscriptos ac bannitos in prædicta nostra Pacis constitutione declaratos iustū est. Id quod facietis sine vlla procrastinatione, ne alter in alterum sese referat neque differat, si vos, & singuli vestrum, pœnas supra scriptas vultis euitare, qua in re fit nostrum beneplacitū. Quicquid autem in huiusmodi patratorum, eorumq; adiutorum ac fautorum, omnium vel singulorum corpora ac bona præsumetis, agetis, aut facietis, in eo non videri vos volumus cōtra nos aut Imperium, aut quemcumque alium fecisse, neq; cuiquam de eo vllatenus ad respondendum teneri.

9. Quod si quis Regium hoc nostrum decretum ac statutum contemnere, infringere, contrafacere, aut venire, ausu temerario præsumpserit, aut alijs vt præsumant concesserit, eum, aut eos, omnes ac singulos, iubemus ac declaramus, nunc & in antea, de sæpius dictæ nostræ Regiæ potestatis plenitudine, in prædictas pœnas, nostra Pa-

Sal. Ann.
1495.

cis constitutione & Domini ac genitoris nostri Reformatione comprehensas, incidisse: volumusque contra eos, propter talem illorum contemptum & inobedientiam atque delictum, in eorum corpora ac bona præscripto modo procedere, iisdemque pœnis agere, quas ipsis patratoribus inferri iussimus, sicut iustum & equum est. Quare sibi quisque caueat.

Datum in nostra & sacri Imperij Ciuitate Vormatia, nostri Regij appensione sigilli obsignatum, decima die mensis Septembris, Anno à Natiuitate Christi, millesimo, quadringentesimo, nonagesimo quinto: Regnorum nostrorum, Romani decimo, & Hungarici sexto.

In hoc ipso conuentu Cæsar Eberhardum Vvirmenbergiæ Principem multis in Rempublicam meritis insignem, primum ex Vvirmenbergensium Comitum gente, ad Ducis dignitatem euexit.

Interim Ludouicus Sfortia, qui Carolum Francorum Regem in Italiam adduxerat, vt Arragonijs, & Florētinis impedimento esset, suspectam habens eiusdem felicitatem, timere cœpit, ne in se conuerteret arma. Nō enim ab initio Gallum voluerat felicem, sed Arragonios infelices. Igitur & Io: Galeacij obitu, & Arragoniorum aduersis, voti compos, vt Galli conatibus officeret, clam meditabatur. Idem prope timor & Venetos inceserat. Nā Gallus minimè Regno Neapolitano contentus, ad totius Italiæ anhelabat imperium; unde & ceteri Italiæ principes, atque exteri Reges Gallorum arma perhorrebant. Venerunt itaque ex tota fermè Europa ad Venetum Senatum legati; ita vt vno tempore decem Regum, ac Principum Oratores sint circa curiā obseruari: quibus procurantibus, fœdus tandē ictum est inter Alexand: Pontificē, Maxmil. Cæsa-rem, Ferdinandū Hispaniæ Regem, Venetos, Insubrem, Estensem, & Gonzagā aduersus Carolum, & Francorum gentem. Dū fœdus meditarentur, Hispanum Oratorem, Laurentium Suarem, elegantissimi ingenij virum, Hieronymus Donatus in apologia sua prò Venetis, hæc verba in curia alta voce enuncia-
L. Sfortia in Gallum molitur.
Veneti timent.
L. I.

fert, vulneri, quod Christianæ Religioni à iuvene Rege, Duce furore, atque licentia illatum esset, medelam in ea ciuitate repertam esse, quæ à Senum prudentia, ratione, modestia, æqua potestate, atque optimis consilijs rege-

Venerorum laus.

Sal. Ann. 1495. *regebatur*. In annos viginti quinque percussum est fœdus, *tuendi, seruandique causa maiestatem, auctoritatemque Romani Pontificis, & Italia libertatem*. Equitum triginta quatuor millia, peditum viginti conscriberentur, suo cuique ex fœderatis tributo numero. Nam *Alexander* Pontif. equitum quatuor millia dabat, *sex Maximilianus* Imperator, *Ferdinandus* Rex Hispaniæ octo, *Venetæ Respub. & Ludouicus Sfortia* totidem, peditum verò singuli quatuor millia addebant. Quòd si quis equitum, peditumq; suam assignatam partem aliquo casu mittere non posset, sexcentenas auri libras in stipendium conferebat, ut pro eo exercitus conficiatur. Idem de classe statutum, ut pecuniam soluat. Lex fœderis magno diuturnoque compressa silentio, *Pilippo Argentono* Gallorum legato, qui in curiam quotidie ventitabat, latuit, donec in Collegium accitus, omnia Principis ore percepit, expositisque confœderatorum nominibus, mens penè hominem reliquit: tametsi Princeps sedenti ad dextram Legato dixerat, ea quæ facta essent, non propterea ut quispiam bello infestaretur, sed ut pace seruata, armorum ab Italia arcerentur incendia. Demum Legatus reuocato ad se paulisper animo, *Quid* (inquit) *meus Rex cum exercitu suo in Galliam reuerti non poterit*. Tum princeps hilari vultu, *ille verò* (inquit) *poterit, si amicus, pacificusque redire voluerit; nosque illum omnibus officijs excolemus*. Quo responso accepto, discessit. Ferturque ubi ille è Curia digressus, in forum domum iturus venit, ad scribam Senatus, qui eum officij gratia comitabatur, conuersus, *Rogo te* (inquit) *mihî verba ea repete, quæ Princeps mecum in curia dudum habuit: nihil enim iam eorum memini*: adeo hoc fœdere in Regem turbabatur inuito. *Carolus* percussus fœderis accepto nuncio, armatorum octo millibus Regni presidio relictis, cum reliquo exercitu Romam petere decreuit, uti Pontificem pertentaret. Sed eo appropinquante, Pontifex vrbe excessit Oruietum, relicto, qui Regem exciperet, *Card. D. Anastasiæ Florentini* vulgato fœdere nouas & ipsi contraxere copias; ut si *Carolus* in eos vim inferret, propulsaret. Rex interim à *Ludouico Sfortia* se deceptum dictitans, auertere ab illius imperio Genuam summo

studio curauit, *Petri Fregosij* Cardinalis opera vsus, & *Obiecti Flisci*. Segusinum itaque Principem mittens cum vndecim triremibus, Lygustica littora infestare iussit. Interim fœderati comparato exercitu, cuius imperium tenebat *Fran. Gonzaga* Mantuæ Princeps, in Parmensi agro ad Farrum amnem, qui ex Appenino labitur, confedere, nil in Gallos mouentes. Sed cum Roma digressus, ubi hostiliter omnia gesserat, vicina oppida, *Thoscanelam*, & *Montem Flaconum* diripiisset, *Pontremulum* quoque in Appenini faucibus, & *Nouariam Sfortiæ* ademisset, communi moti periculo, vim ferro repellere agendum rati, in Gallum mouere. Iuxta eum cum essent, *Gonzaga* iuuenta ferox, & prælij cupidus, conuersus ad *Melchiorum Triuisanum*, & *Lucam Pisanum* legatos, *quid stamus* (inquit) *in tanta benè gerendæ rei occasione? laceffunt nos Galli, Italicam virtutem extinctam reputantes*. Ad ea *Triuisanus*. *Age igitur Imperator, signa in prouocantem infer, atque paternæ, auitæque virtutis memor, Barbarum hodie Italicis viribus protere*. Nec vlla deinceps prælij mora. Vno tempore concursum est, turbatusque primo congressu hostis loco pellitur, sed maiori animo, quàm consilio vtrinque pugnatum. Nam equites peditum centurijs temerè immixti, prælium ciebant. Fuit circa *Gonzagam* felicissima pugna. Ille omnium primus, ut erat corpore validus, in aduersam aciem equo inuectus, armatum hostem, qui sibi obuiam ex Gallorum legione furens venerat, lancea transfixit: quo facto terror vsque ad Regem peruasit, qui regia deposuit insignia, ne conspectior haberetur, si aduersa pugna contingeret. Galli tamen Rege adhortante, & ferocius instante, fortiter arma gerentes, Venetum iniquo loco dimicantem primo turbant, mox per decliua in præceps agunt, qua fortunæ subita mutatione multi hinc inde viri bello clarissimi periere. Erumpente postea ex Venetis castris leuis armaturæ Epyrothico equitatu, in hostium impedimenta, magnus Gallis incussus est terror; & nisi prædæ intentus miles, spatium respirandi hostibus dedisset, Rex viuus in hostium manus cecidisset. Impedimentis amissis, & malè habitus exercitus Regius, ad Montium radices se primùm recepit. Maiori etiam clade Re-

Sal. Ann. 1508.

LIV. Franc. Gonzaga effigiem vi. de nu. 59.

L V. Pugna fœderatorum in Gallos.

Sal. Ann. 1595. gij in fuga affecti fuissent, nisi *Ioannes Franc. Iauerinas, Ludouici Sfortia* copiarum ductor celeritatem dolosè neglexisset, vt euadendi spatium Gallis concederet, quos Alta vrbs proxima seruauit. Idque *Ludouici Sfortia* consilio factum dicitur, ne Gallorum delecto exercitu, victricibus armis Venetus leges daret Italiae. Non felicius in mari Galli pugnarunt, nam eodem die, quo Rex ad Farrum accipiti praelio dimicauit; Circa Genuam in portu Rapalitano Gallorum expugnata classe, praefecto cum nauibus capto, in quibus Caietanæ mulieres abducebantur, cum captiuæ auri, argenticque, opima spolia, quæ è sacris ædibus expilarant. Gallo abeunte, *Ferdinandus* ex Sicilia, quò abierat, soluens, Neapolim venit à ciuibus Campanæ sonum conuocatis, in vrbem intromissus: inuito *Mompenserio*, quem *Carolus* ProRegem crearat. *Columnij*, relicto Gallo, ad ipsum defecere, & *Mompenserus* relicto arcibus cum suis abiit. Obsidebatur interim à fœderatis Nouaria, & *Ludouicus Aurelianensis* princeps, qui intus erat, annonæ difficultate pressus, missis ad Regem nuncijs, auxilia submitti postulabat. Rex Taurinum profectus, frustra ei succurre tentauit, quod ciuitas ea nimis arctè & à multis obsidebatur: nam præter Italos, decem Germanorum pedum millia, recens in lociorum castra venerant, inter quorum Duces eminebat *Michael Volck Kenstainius*, gloriosus ob recuperatum *Ottomarifanum*. *Carolus* tandem pace cum *Ludouico* facta, Octobri exeunte, Nouaria suis deductis, in Galliam redijt, victo quàm victori similior. Post Regis discessum, variè diù pugnatum inter *Mompensertum*, & *Ferdinandum Aragonium*, qui omnem propèditionem recepit, eadem facilitate redeuntibus ad ipsum populis, qua antea defecerant. Adiuuabant eum non parum *Ferdinandus Consaluus*, quem Beticis exercitatum bellis, Hispaniæ Rex, Aragonijs auxilio miserat: & *Gonzaga*, qui cū tribus equitum millibus Venetorū castra regebat. Cum his *Ferdinandus* Rex pactus erat, quidquid auri ob id à Venetis expensum foret, ipse integra fide persolueret, ac *Tranum*, *Hidruntum*, *Brundusium* Apuliæ vrbes pignori Venetis dabat, quousquè pecuniam exolueret. Italia Gallorum metu

propè liberata, cum ab intestinis respiratura videretur, noua insurrexere dissidia. Florentini Pisanam vrbem sibi ereptam dolentes, armis iterum sibi subijcere tentabant. Horum conatibus obstabant Venet., & *Sfortia*, veriti, ne hac occasione *Carolus* in Italiam reuenteretur. *Maximilianus* (Annus iam aduenerat 1496.) misso diplomate libertatem confirmauerat. Vicini principes sua Pisanijs studia ostendebant. *Sfortia*, & Veneti non tantum consilijs, sed re ipsa iuuabant; sed cum ille parcius, hi liberalius tribuerent, populares quasi trutina se in campartem inclinabant, quæ præponderaret. Cordatiores firmiter sibi præsidium in Venetorum amicitia fore confisi, tutelam ijs obtulere; non refragante *Ludouico*, sed adhortante potius, vti plures in ea re sumptus non faceret: Venetisque ac Florentinos inter se committeret. Qui crebris nuncijs *Carolus* Italiam reuocabant. Facile manus dedit Gallus in *Ludouicum* irritatus. Is ad Cæsarem conuersus, magnis euocauit promissis. Apud Venetos quoque effecit, vti & ipsi aduentum eius vrgerent, constituto ad vicena aureum nummum millia stipendio menstruo, cui summæ altera tricena adijci volebat Cæsar, idque in tres menses. Id cum Venetis nimium videretur, *Sfortia* de suo numeraturum se recepit; Erat tunc ad Athesim Cæsar in agro Tirolensi. Ad hunc venit præmissis nuncijs *Ludouicus*, & *Malzium* sub ipsis Alpibus pagum, conuenit, vnde venationis specie redeunte *Bormium* vsquè proiequutus, Italicam expeditionem constituit.

Currentem annum nobilitauit matrimonio *Philippi Austriaci* Dacis Burgundiæ, Belgarum principis cum *Ioanna Aragonia*, *Ferdinandi* & *Elisabethæ* Hispaniarum Regum filia, contractum apud *Lyrum*, *Brabantia* oppidum, atque geniali thoro eodem loca absolutum; cætera *Bruxellensibus* referuata. Habes hic *Ferdinandi* symbolum, nodum *Gordianum*, quem *Alexander* dissidit, non dissoluit, vt *Asiæ* regno potitur. Sic *Alfonsus* motam de regno *Castellæ* controuersiam armis dissoluit, æmulam increpans: *ascende solum, si pluribus lubet experiri*. Referunt alij symbolum hoc ad regnum *Neapolitanum*. *Sigismundus Austrius* *Semir* co-

Sal. Ann. 1595. LVIII. *Pisanorū cum Florent. dissidia.*

1496.

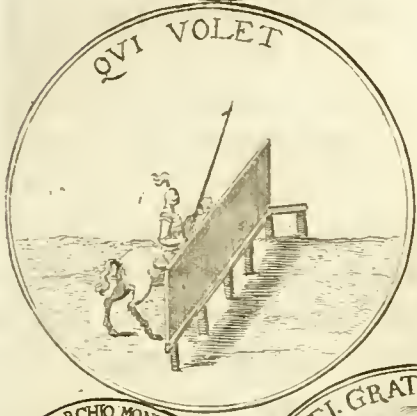
LVI. *Ferdinandus Aragon. redu Neapol.*

LVII.

Ludouic. Sfortia Cæsarem adiit.

LIX. *Nuptia Io: Aragonie cum Philippo Austro.*

gnomento Opulentus qui Tiroli imperabat, | *Maximiliano* Imperatori suas ditione ex asse *Sal. Ann.*
 pridie Nonas Martij fato cedens, *Ma-* reliquit. 1496.

CAESARIS EXPEDITIO ITALICA. Ann. 1496.

Rebus in Tirolensi ditione constitutis, in Italiam Cæsar descendit, nec Mediolano procul, de *Ferdinandi* Regis Neapol. obitu nuncium accepit (is cum omnia propè recuperasset, subito quodam morbo correptus, nondum exacto ab *Alphonsi* patris morte anno, decessit) qui quòd filios non haberet, Cæsar, de regno illo ad generum suum, *Ioannem Ferdinandi Hispani* filium, cogitare cepit. Sed *Ludouicus* eam rem dissuadebat, ne ob locorum distantiam, Gallorum potentia vires acquireret. Igitur mutato consilio, Cæsar *Friderico* regis mortui patruo, successionem regni diplomate comprobavit. In Taurinos inde abiit, vt Astam tentaret, Sabaudia, ac Montisferati regulos, Imperio obnoxios, à Gallorum amicitia deterreret. Hi tamè ad colloquium vocati, Cæsarem adhuc inermem spernentes, venire detrectarunt. *Ludoui-*

cus verò, qui Pisas occupandi ipem nondum abiecerat, nè ea Venetorum imperio accederet, modis omnibus impediendum ratus, *Maximil.* auctor erat, vt Pisas ipse proficisceretur, seque legitimum eius controuersiaë cognitorem, ac iudicem interponeret, quia ea ciuitas sub veteri Imperij iure teneretur. I. a., pecunia & gratia, qui apud Cæsare pollebatur, voti sui compotem fore sperabat. Probauit *Maximil.* consilium, & Florentiam misit legatos, qui eos ad ineundum cum reliquis Italiae principibus fœdus, hortarentur ad tutelam Italicae libertatis. Interim arma poneret, quòd se inter eos & Pisanos diffidia ad se euocaret. Florentini, licet tanto apparatu trepidi, negarunt cuiusquam arbitrio causam committere, priusquam sibi restituerentur erepta. Legatione verò ad Cæsarem instructa, nè causae suae diffidère, vel à concordia alieni

L X.
 Mors
 Ferdin.
 Arrago-
 nij.

LXI.
 Florenti-
 ni negant
 se comitte-
 re arbitrio
 Cæsaris.

5al. Ann. 1496. viderentur, rem protrahabant, Gallorum

expectantes aduentum. Complures dies in Lyguriæ finibus cum se continuisset Cæsar, cum sex Venetorum triremibus, & Genuensium aliquot Liburnicis soluens, Pisas peruenit; coactoque ciuitatis concilio, blandique omnibus appellatis, suam operam bello aduersus hostes obtulit: Trituriteque oppidi arcem, quæ mari vndique alluitur, oppugnare instituit, vnde ab hostibus res frumentaria impediebatur, ne Pisas importaretur, vrbisq; ob eam causam annonæ penuria laborabat, itaque Legatis Venetis, qui exercitui prærant, mandatum, vt ad remorandos hostes, in diuersas partes equitatum emitterent, trecetique milites Heluetij è nauibus cum tormentis, sub suis Ducibus egressi, occupare collem iubentur, qui è regione arcis est, iamq; res armis geri ceperat, cum Trituritanis portis magno impetu erumpunt, præliumq; committitur, ac cædes vtrinque magna fit, in eo tumultu perfectus classis, milites è nauibus, remigesque statim auxilio laborantibus submittit ab his hostis fulus, fugatusq; repellitur, & nostri ad naues victores redeunt. Interim vela aliquot è longinquo visa sunt, cò secunda aura tendere: quarum aspectu subito in Veneta classe ad arma conclamatum est, præfectusque cum suis triremibus explorandi causa è portu soluens, versus ea vela, quæ mari apparuerant, cursum dirigit: & quum proximè accessisset, eas Gallicas esse cognouit, numero sex, commeatus, & armatis plenas, quarum vnà erat amphorarum supra mille ducentarum capax, reliquæ paulò minus, eas itaque præfectus leuioribus nauigijs aggredi temerarium, & periculosum putauit: ijs autem dimissis, in aliam, quæ magno interuallo sequebatur, minorem nauim, impetum fecit, eamque diu fugitatem assequutus, post atrox certamen captam, victamq; in suam redegit potestatem, magna que frumenti copia abducitur, id nauis hostium maior, quæ cum alijs ad Trituritam iactis anchoris substiterat, conspicata, vt circumuenire sociæ nauis auxilio esset, vatum prosperiorem naeta, vela ad naues Venetas infesto cursu dirigit, sed præfe-

LXII.

LXV.

Cæsar seruandæ cum Heluetijs pacis cupidus, colloquio cum eorum legatis

ctus animaduerso periculo, nauem captam remulo in siccum abstraxit, ab hostiumque simili modo manibus eripitur, terrestres autè copix ad Trituritam còsedentes, bellicis muneribus vacabant, arcemque tormentis concutere milites ceperant, assiduaque imbrium effusione rerum gerendarum cursus non parum interruptus, ita vt Maximilianus Rex ab obsidione recedens, suis cum copijs ad Vicum Pisanum se contulit, inde propè subirator, seque deceptum Princeps elati animi dictitans, nulla re in Italia memorabili gesta, in Germaniam redijt. Eius discessu Florentini vehementer lætati sunt, a quo bellicosus suffulto copijs sibi magnopere timuerat. Subita itaque vi Castella complura, quæ à Pisanis tenebantur, aggressi recepere, & Venetus Maximiliani recessu, in proxima municipia ad hybernandum concessit: & per illos ferme dies naues Gallorum quattuor, duas Venetas frumenta Pisas comportantes, interceperunt, vnde Græci equites ad subleuandam commeatus inopiam, publico decreto ex vrbe abiere, & Rauennam profecti sunt.

Interea *Carolus* nouam expeditionem parabat, vtque fœderatos distraheret conabatur. Ad pacem inclinare videbatur Hispanus, qui maiorem Calabriae partem tenebat, vt sibi potiùs quàm *Fridericò* regnum Neapolitanum assereret. Cum hoc igitur pactis inducijs, quibus cæteros omnes excludi *Carolus* voluit, præter Cæsarem, & *Henricum VII.* Anglorum Regem, terrorem *Sfortia* incussit. Non multò post *Ioannes* filius *Ferdinandi* Regis diem obiit; Vxor verò abortum passa, grauissimo mœrore Hispaniam affecit. Et quia nulla sola calamitas est, eodem propè tempore *Ioannes* Rex Lusitaniæ, cui altera illorù filia *Isabella* natu maxima nupta erat, equo excussus, ceruice fracta, decessit. Itali porrò de *Caroli* aduentu solliciti, dum insperato eius obitu liberi esse creduntur, *Ludovicus Aurelianensis XII.* ad quem regnum deuolutum erat, haud obscuris indicijs ostendit, eius se ditionem, quam ex auix suæ *Valentinæ* hereditate, suã esse contendebat, armis sibi vindicaturum. Hæc in Italia: Dum in Germania.

BELLVM HELVETICVM. Ann. 1497.

Landauij instituto, petit, vt pace per totam Germaniam conciliata, ipsi quoque vicinæ Sueuo.

5al. Ann. 1496.

LXIII. Inducia inter Gallicum & Hispanicum.

Io: Hispani mors.

Io: Lusitani mors.

LXIV. Caroli Regis mors.

Ann. Sal Sueuorum genti fœdere iungerentur. Fœdus hoc publicæ concordiæ fore opportunum. Legati non nescij, populares suos ab ea societate abhorrere, spatium consulendi, postularunt. Re in commune deliberata, *Maximiliano* renuntiarunt, *suae genti ob fœdus domesticum, & privilegia à multis retro Imperatoribus concessa, non esse integrum ad Sueuorum fœdus accedere, orare proinde, huius petitionis Cæsar gratiam faciat, alias ad obsequia promptos exhibituros.* Et hæc noua belli semina, de quo infra. Agebatur Annus 1498.

Heluetij respiciunt fœdus Sueuicum.
 LXVI. *Vdalrico Sabina nubit.*
 cum *Eberhardus Vvirtembergicus Iunior*, qui *Eberhardo Barbato* patruo, primo *Vvirtembergiæ* Duci successerat, subditorum, quos sibi infensos nouerat, metu, abdicato principatu, *Vlmam* profugit. Hinc Cæsar in *Sueuiam* profectus, *Vdalricum* filium *Henrici* fratris suffecit adhuc decennem, datis tutoribus, qui summæ rei præessent, donec ille adolesceret. Cum *Eberhardo* actum est, ex auctoritate Cæsar, uti vasis argenteis nepoti redditis, sex millia florenorum quotannis acciperet. Is ad *Philippum Palatinum* profectus, sexto post anno obiit. *Vdalrico* Cæsar *Sabinam* sororis suæ *Cunegundis* ex *Alberto* Boiorum Duce filiam despondit; quam ille ubi togam virilem, prætexta posita, induerat, domum duxit. Ex *Sabina* sustulit *Christophorum*, apud auunculos in *Bauaria* educatum, post à Cæsar, aula dilapsus in *Galliam*, varijs casibus agitatam, tandem patris vita functi successorem.

Sal. Ann. Anno tandem huius Sæculi postremo, Heluetico bello gerendo cum *Albertum Sapientem* præfecisset *Maximilianus*, reclamarunt Sueui, qui inter fœderatos *Maximiliani* eminebant, indignum iudicantes, Sueuico fœderi, cuius ipsi se ferebant principes, Boicum caput imponi. Cæsar minime opportunum ducens, eos irritare, *Albertum* per spem noua adducendi subsidia, ad sua tutanda dimisit haud inuitum: quippe cui tutum non esset, venari inuitis canibus. Bellum tamen Sueuis ductoribus tam improspere gestum est, ut *Albertum* suæ absentia non po-

uerit penitere. *Maximiliano*, quem neperum Heluetiorum fœdus detrectantium respiciunt offenderat, nouæ dissidij ortæ sunt causæ. Iam à multis retro annis, permulti principes, & omnis ferè nobilitas Heluetijs erant infesti, ob assertam armis libertatem. Constantia ad lacum *Podanicum*, quæ hætenus abs Sueuorum iuxta ac Heluetiorum societate abstinerat, per eos dies se Sueuis adiunxit. Accedebat ad veteres similitudines antiquum odium inter *Athesinos* Cæsar subditos, & *Grifones* *Rhetiæ* populum, quòd ad eam diem nullis arbitris componi potuerat. Quamobrem *Curientes* *Rhetiæ* primi, cum se aduersariorum viribus impares crederent, *Tiguri* in publico conuentu, Heluetiorum fœderi se coniunxerunt. Belli initium apud *Vennonones*, ubi *Athesini* *Munsterthalium* collegium inuadere tentantes, ab accolis non sine clade fuere repulsi. Locum illum *Athesini* ad *Maximilianum* spectare contendebat, *Grifones* contra eundem suo præsidio aduersus *Athesinorum* vim firmarunt. *Curientis* *Antistes*, Cæsari quàm Heluetijs addictior, cum eidem arcem *Fuftenbergam* tradidisset: apud suos sibi grandem cõflauit inuidiam. Primus Cæsarianorum impetus, & Sueuorum Heluetijs terribilis fuit; vnde propugnacula aliqua vltro venienti occupatis aliquot hosti cessere. Remittente postea furore, cladem Cæsarei tulere à *Grifonibus* amisso *Valdutzia*, & *Maiensfelda*. Inde quo minùs timerent Heluetij fœdus in decem annos percussere cum Gallo. Cæsar verò nouis suis firmavit auxilijs ductore *Alberto* *Saxoniam* Duce. *Tirolis* *Rhenum* traiectione, pagos aliquot agri *Sangallensis* exurunt fugatis Heluetijs: Constantienses, nonnullis vicis in hostico direptis & incensis, cæduntur, fugantur: *Athesini* irrumpunt in fines *Engaddinorum*: *Grifones* contra profligant *Athesinos* in *Vennonibus*, occisis quatuor hominum millibus. Denique multis cladibus vltro citroque datis & acceptis, pax sub exeuntem Septembrem conuenit, læto *Alberto Sapiente*, quòd ab eo bello licuisset abesse.

LVDOVICVS SFORTIA DVCATV SPOLIATVR. Ann. 1500.

LXXI. Venetorum Legati cum ad *Ludovicum Gallorù* Regem gratulatù venissent, Rex Tom. VII.

sub alto proposuit silètio, cõstitutù sibi esse, in Italiã cù potèti exercitu trãsire, ac *Mediolani*

Sal. Ann.
1499.
Fœdus Ve-
netorum
cum Gal-
lis.

principatum, qui ad se hæreditario iure spe-
ctabat, armis repetere, gratumque sibi ad-
modum fore, si *Veneti* secum sociam arma co-
niungerent. Re in Senatu diutiùs agitata,
patres dubijs animis consultationes trahe-
bant. Plerique inopportunos ducebant *Reipub-*
licam, potentissimum Regem sibi finitimum in
Italiam adducere, qui si *Mediolano* potiretur,
potentia, viribusque auctus, superbe, & præ
libidine imperitaret. Alij *Sforcia* nomen ode-
rant, neminemque eo in Principatu *Reipub.* per-
niciosiorem esse aperte asserebant, quam per mul-
tos annos experti fuissent; verebanturque, si *Re-*
gis societatem repudiarent, ne is statim commu-
tata voluntate in *Reip.* excidium cum *Sforcia*
se coniungeret, qui ut bellum à se auerteret,
quaslibet à Rege conditiones erat accepturus:
recentes quoque, ac veteres *Sforcia* iniuria ci-
uium animos ad vindictam expetendam inci-
tabant. Aliqua etiam in Senatu propagandi
fines imperij cupiditas inerat, iusto præfer-
tim bello; Decretum itaque cum Rege sociam
arma iungere, his conditionibus, ut *Ludoui-*
co Sforcia principatu eiectione, *Mediolanum*, ac
reliquas vrbes Rex suæ potestati adijceret, præ-
ter *Cremonam*, quam urbem cum *Abduana* gla-
rea *Veneti* haberent, darentque ipsi in id bellum
equitum Septem, peditum sex millia: Ante-
quam conficeretur fœdus, adfuit qui *Sfor-*
cia prædiceret, sed is respondit: Bono sis ani-
mo (inquit) nunquam id Senatus decernet, nè
prepotentem Regem finitimum habeat, & nos
potius, quam Gallum Imperio suo vicinos opta-
bit. Sed ubi fœdus concelebratum audiuit,
sæpe seipsum *Sforcia* accusans, qui nunquam
id credere potuerit, *Ioannem Franciscum Se-*
uerinatem, armorum ductorem insignem,
quem quidem cum instructis copijs ad *Pisa-*
num bellum *Florentinorum* auxilio mittere
statuerat, retinuit, nec à *Mediolano* discede-
re permisit, ut *Astam* versus, ubi iam *Triul-*
tius militem cogeat, eum proficisci iuberet.
Fœdere itaque in *D. Mariæ* æde præconis
voce in vulgus recitato, dum verba pronun-
ciarentur, ventus subito coortus vexillum
Reipublicæ templi turriculis adeo implicuit,
ut vexilli pars eo imperu abscinderetur: quod
sanè prodigij loco habitum. Media postea
æstate suis, *Ludovicus*, in *Italiam* sub *Ioannis*
Iacobi Triultij imperio præmissis copijs, *Lug-*

Fœderis
conditio-
nis.

dunum venit. *Sforcia* Gallica, Venetaque
arma timens, si quo pacto Venetos placare
posset, oratorem suum ad Senatum mittere
curavit; qui nec in urbem receptus, sed dum
Triultij armis *Sforcia* hostiliter vexabatur; à
Venetis quoque immisso *Liuiano* circa *Olium*,
vrbes, populique ad Gallos, Venetosque de-
ficiabant. Itaque tantas hostium vires *Sfor-*
cia ratus ferre non posse, trans *Alpes* fugiens
Oenipontum ad *Cæsarem* se contulit (tri-
ginta mulis thesaurum & supellectilem
deferentibus) eumque, ut præsentissimo
erat ingenio, in Gallos armare studuit; pa-
rique arte vltus curavit, ut *Baiazethes*
Turcarum Imperator, ruptis fœderibus *Ve-*
netum terra, marique armis aggrediretur:
dum Rex *Ludovicus* post primos *Triultij* co-
natus cum florentissimis copijs in mediam
Insubriam progressus, non solum *Mediolano*
cum munitissima arce, *Bernardini Curtij* pro-
ditione potitus, totum *Sforcia* Ducatum, po-
pulis ad Gallorum obsequium sponte accu-
rentibus, occupat. *Veneti* quoque ex altera
parte cum magna armatorum manu, sub *Li-*
uiani ductu mouentes, *Cremonam*, & reli-
qua oppida sibi ex fœdere spectantia felicissi-
mo victoriæ cursu redigunt in potestatem,
Tanti triumphum nummos honorarios inspi-
ce à *Lugdunensibus* cufos, cum lætus *Ludo-*
vicus ob vxoris partum, quæ *Claudiam Vale-*
siam (erit ea postea Gallorum Regina) pepe-
rerat. Nummus principalis *Lilij* vndique
conspersus est, symbolo Francorum gentili-
tio. Conspicitur in altero *D. Ambrosius Me-*
diolanen. Antistes. In tertio crater est, qui in
Cælo oritur XV. Cal. Martias (Fit ut inter
Eclipses) quem *Ludovicus* vsurpat, quod in
regnum Galliarum, *Carolo VIII.* sine hærede
mortuo successerit: & *Insubriam* capto Du-
ce, occupavit. Vndè ad defectus Principum
respexit. Fortunæ hic, istic naturæ. In quar-
to *Torquis* est ordinis Procerum Regni Gal-
liarum, ut apparet ex pensili bulla Archangeli
Michaelis. Erat inquam (iam enim abolitus
est) & erat *Immensi tremor Oceani*: quam-
diù illa concordia stetit contra barbaros.

Sforcia verò recuperandæ ditionis spe so-
licitus, *Galeacium* in *Sueuiam* miserat, spe-
cie pacis, sed ut *Heluetiorum* quorundam
animos sibi conciliaret. Is tunc ad eos pro-
fectus,

Sal. Ann.
1500.
LXXI.
Legatus
Sfortia ad
Venetos.

Ludovic.
Sfortia fu-
sit.

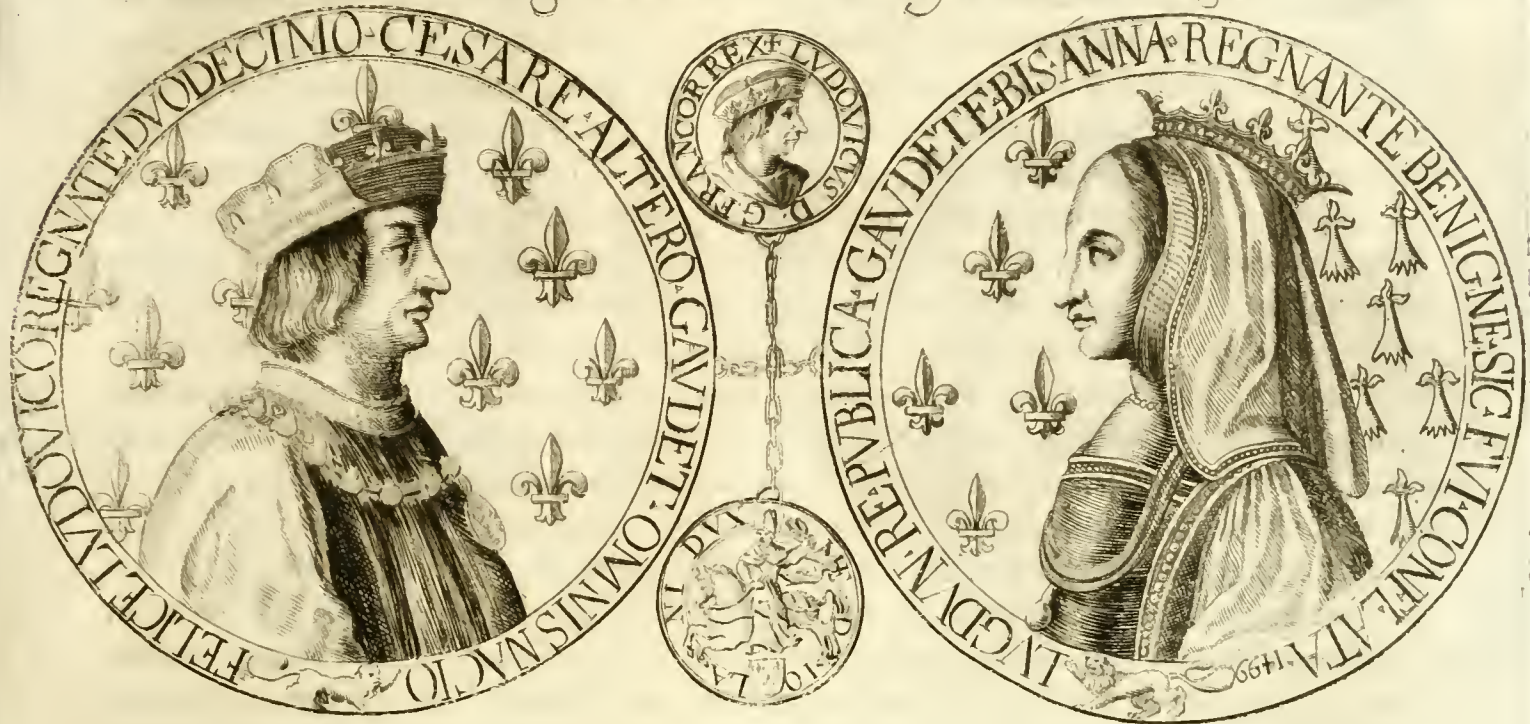
Turcas
excitat in
Venetos.

Galli &
Veneti
Mediola-
nen. Duca
tu potun-
tur.

LXXIII.

Sal. Ann. 1500. fectus, quinque millia mercede conduxit, qui ob fœdus Gallicum domo abire prohibiti, invito Magistratu, in Italiam se se abdiderunt. His accedebant à Cæsare auxiliares Athesinorum copiæ, & quingenti gratis armaturæ equites illi, quos bello Heluetico

Numisma Honora y Ludouici XII Gallorum Regis

LXXIV. Philippus è Sequanis patri miserat. Insubres quoque nonnulli in fide adhuc manserant, quibus præerat *Ascanius Sfortia* Cardinalis, *Ludouici* frater, cuius maximè opera omnis ferè ditio paucis diebus recepta, & *Mediolanenses*, auersis à Gallo animis, veterem dominum læti exceperunt. Interim Cæsar curabat à Rege ad *Sfortiam* Heluetios traducere; Sed hi fœdus objicientes, quo Regi tenebantur obstricti, in eum arma sumere recusabant.

Annus is erat sæcularis, quem *Iubileum* dicunt *Aula & Ecclesia*: ob thesaurum celestis gratiæ hæc: illa ob *Natiuitatem Caroli V.* qui nepos fuit *Maximiliani* Cæsaris ex filio *Philippo* Belgarum Principe. Gadaui nascitur, VI. Cal. Mar. Hunc è *Sacro fonte Nonis Mar.* susceperunt *Margareta* dux, *Anglica* *Edvardi* Regis soror, & *Austriaca* Cæsaris *Maximiliani* filia. Ad *Sfortiam* redeamus. In *Galliam* Rex reuersus erat, quo præsentem vix contineretur exercitus illius licentia. *Jacobus Trinitius*

LXXV. Caroli V. ortus.

LXXVI.

Sal. Ann. *1500.* *uultius* Regis vices implebat, non minus *Sfortia*, quam Gallo iniustus, quia ob multa belli pacisque decora, suspicio non aberat, quasi plusquam ciuilia agitare. *Guelfarum* partium caput erat, quæ sæuè grassabantur. Ciuitas tota militaribus lacerabatur iniurijs, nusquam prohibente *Triuultio*, nisi cum iniuriæ pars ad Guelfos suos pertineret. Claustra ipsa furentis militis sunt polluta licentia. Ipse tandem *Triuultius* insolentiæ popularis impatiens, quosdam ob tributa tumultuantes medio in foro sua manu obtruncauit: quo facinore adeò plebem irritauit, vt passim Gallis etiam audientibus, *Sfortia* posceretur. Cumque quotidie cresceret, hinc intemperantia & sæuitia Gallici dominatus, hinc fremitus, & in *Sfortiam* fauor. Ea res accendit exuli Principi animum, vt non expectata Mahumetana, vel Cæsariana ope, quam aperte sollicitauerat, imperium recuperaret. Fugiebat relicta patria nobilissimus quisque ad *Sfortiam*, pecuniam, arma, vitam ipsi pollicentes, si redire vellet. His erectus *Ludouicus* vnà cum *Ascanio* fratre, tumultuaria Heluetiorum, & Belgarum manu, mira celeritate superatis montibus, nauibusque conscensis, per Larium lacum vrbi Nouocomo successit, vbi eadem alienatio in Gallos, quam Mediolani conciuerant rapacitas & libido. Municipales vt adesse *Sfortiam* senserunt, nihil sanè cunctati, faustis vocibus venire legitimum principem iubentes, armis, infestoque clamore Gallos proturbant. Pari rumore Mediolanenses *Triuultium* deturbant. Mox *Ludouicus* insigni leuitate fortunæ urbem intrauit. Non eadem tamen facilitate cæteræ vrbes reducem *Ludouicum* admittebant. Laus, & Placentia Gallicum malebant retinere præsidium, velut ex rerum euentu capturæ consilium cunctabantur. Itali Principes eadem expectatione fluctuabant, aut subsidia leuiora pollicebatur, quam quæ præsens rerum necessitas, & imminens rursus ex Gallia periculum postularet. Instaurabatur ab Rege bellum apparatu maiore, pudorque & ira in Mediolanenses, quo maiora erant incitamenta Gallo, tanto plus minarum, ea rerum facies ostendebat. Sibi tamen minimè defuit *Ludouicus*, rem benè gesserat, nisi proditio malum vltimum accessisset.

LXXVII.
Sfortia
recuperat
Mediolanum.

Sal. Ann. *1500.* Cum in vtroque exercitu, magnus Heluetiorum numerus esset, eaque copiarum ductores suæ gentis haberent, composita inter eos Duces fraude, *Sfortia* rerum humanarum ludibrium fuit. Ad Nouariam instante hoste, barbari ferociter, ac seditiosè flagitare stipendium incipiunt: ni persolutum ilico, numeratumque sit, sese domum esse abituros minitantur. Non erat Principi ad manum, vnde satis fieret, relictusque Mediolani Cardinalis *Ascanius* in oppugnatione Arcis, anxie tētabat, mouebatque omnia, vt conficeret aliquid pecuniæ, quæ mitteretur ad exercitum. Id ipsum *Ludouicus* excusans, pro lato argento omni, quod in militari suo instrumento, domesticaque suppellectile haberet, vasa illa tumultuantibus offert. Addebat preces, & lacrymas, haud minus efficaci ad humanum genus delinimento, si gens esset alia, vel nisi iam parata & meditata proditio penitus animos efferasset. Accepto, quod dabatur, argento, cum *Sfortia* ducere in aciem vellet, summæ rei discrimen facturus, quod vnicum esse malorum putabat remedium: Heluetij excusare ceperunt; esse in contraria acie fratres, consanguineosque suos, quorum nollent scædari sanguine; nec posse in eos absque Principum auctoritate dimicare. Cum eiusmodi dictis abibant, vt se se ad Gallici exercitus Heluetios adiungerent, vnoque agmine omnes domum irent. Tunc *Ludouicus* obsecrare institit, vt quando ita decretum esset, sinerent saltem ipsum quoque vnà ire, Helueticoque gregali cultu cæteris peditibus immixtum secum abducerent, ac seruarent. Fortasse nil aliud maluerant proditores, statimque eis annuentibus, *Sfortia* braccatus, & ceno scædatus inter calones, & lixas ibat fortunæ deforme spectaculum. Per media Gallorum castra ducebatur, vt ipse credebat, occultus, & ignoratus; vt res docuit, monstratus hosti per eos ipsos, qui occultantium imagine ducebant. Ita repente comprehensus, detracta larua in custodiam datur. Cardinalis *Ascanij* haud felicior fuga fuit. Dormientem *Conradus Landus* (ad quem confugerat hominem sibi & vetustate amicitiae, & affinitate coniunctum) *Carolo Ursino*, & *Soncino Benzono*, Veneti exercitus ductoribus tradidit. Lugdunum raptati, vt in conspectum Regis

Heluetiorum
fraus.

LXXVIII
Sfortia ab
Heluetijs
proditus

Sal. Ann. 1500. Regis admitterentur, nec impetrare potuerunt. In Louensem arcem conditus *Ludovicus*, decimo post anno diem obiit. Hoc tam insperato Regis successu, sollicitus Cæsar, multaque & à Venetis antea, & nunc ab illo, qui amicos sibi eos habere videbatur, quæ ad vetera Imperij iura (vt dicebat) pertinerent, occupata esse ægrè ferens, septem viros cæterosque Imperij Principes, & ordines ad impediendos illorum conatus hortabatur, *vti in asserenda Imperij dignitate sibi auxilio essent, & iniuriam non tam sibi, quàm Germanorum genti fieri prohiberent, nè Gallus impunè abire sibi, quicquid agat, videns, maiora aggrediat, & conciliato sibi Pontifice (quod facile esset) Cæsaream dignitatem ad se trahat, aut relicto Germanis titulo ac nomine, ea interim agat, quæ à Cæsare fieri solent.* Similia hæc ferio *Maximilianus* vrgebat. Coactis itaque comitijs, bellum esse decretum à Germanis in Gallos, rumor ferebat. *Ludovicus* Rex haud fidens Italiæ Principibus, *Mediolanensium* fidem (quam fluxam paulò antè expertus erat) suspectam habens, bellum *Neapolitanum*, quod dudum meditabatur, in aliud tempus differendum statuit. Hinc cum eius copias à bello vacantes, & *Florentini*, & *Pisani*, pro se quisque, non sine pecuniæ pollicitatione, in suas partes adducere tentarent, *Cardinalis Rotomagensis* opera *Florentinis*, quòd *Mediolanensi* bello regem iuuerant, copiarum pars cum tormentis concessa est. Domesticus porrò tumultus, & Gallorum erga *Pisanos* propensio obsticit, quòd minus *Florentini* operæ pretium facerent. Interea Gallus cum Cæsarem sibi conciliare haud posset, missis Romam legatis, Pontificem in suas partes perduxit. Qua occasione *Cæsar Borgia* eius filius, vtendum ratus, *Pisaurum*, *Ariminum*, dominorum fuga desertum occupauit. Moritur hoc anno *Leonardus Goritiæ* comes, & quia sine hærede, eius ditio- nes *Austrijs* cessere, quibus iam erant oppignoratæ.

LXXXI. Ineunte interim Anno primo supra Mille-
simum & quingentesimum, *Ludovicus* Rex, nè in occupando regnum *Neapol.* Cæsarem haberet infestum, *Philippum* filium eius per legatos tentauit, & spetie commertij, quod vtrique utile & necessarium foret, ad pacem

prouocabat, quam affinitate firmari posse, *Sal. Ann.* 1500. quòd Rex maicula prole careret. *Claudiam* filiolum triennem, *Carolo* filio *Philippi* despondere offerebat ea lege, *vti ad pubertatis annos prouectis, Mediolanensis Ducatus, dotis nomine daretur.* Cæsar verò *Mediolanensis principatus usurpationem Regi sua auctoritate confirmaret; bellumque Neapolitanum mouenti, ne impedimento esset.* Annuente *Philippo*, renuit *Maximilianus*. Numerata tamen pecunia Rex, inducias aliquot mensium impetrauit. His ita peractis, cum *Ferdinando Hispano*, qui & ipse *Apuliæ* inhiabat, fœdus init, quo vterque *Fridericum* aggressi, ditioes eius ita partirentur, *vti Gallo Neapolis cum Aprutiorum prouincia, Hispano Apulia, & Calabria cederet.* *Fridericus* à duobus potentissimis Regibus oppugnatus, de-
dentibus se se passim ciuitatibus, extrema necessitate circumuentus, ad Gallorum fidem se contulit.

Vide numos, votium alterum *Friderici II.* cum regno exutus *Ludouico XII.* Galliarum Regi se, fortunæque suas commisit; Ardet in igne liber, sub lemmate recedant vetera, annuens optare, vt positis odijs, & iniurijs à *Ludouico* illatis, pacate viuere posset sub *Ludouici* tutela.

Vindex est alter, & fert agnum à lupo raptatum, sub titulo *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Cusus est ab eodem *Friderico*, acceptæ à *Ferdinando* iniuriæ tempore ad Hispani ludibrium. Non multò post. *Consalvus* filium illius *Alphonsum* Tarenti aliquandiu obfessum, eoque dedito captum, non in Galliam quod promiserat, sed in Hispaniam misit. Huc facit *Ferdinandi Catholici* symbolum, (hoc vide supra nu. 60.) *gladius* in circulo, & sub corona, sub lemmate, *tanto monta*, quòd tamen tyrannidis potiùs signum est, quàm iustitiæ.

Alterum est *Consalvi* post memorabilem deuictis Gallis victoriam ad Cannam, & *Lirim* Ann. 1503. vbi flos concidit Gallicæ nobilitatis. *Consaluo* itaque alludere placuit in symbolo ad exempla *Augusti* & *Titi*; vterque oppresso Antonio, hic Ianum clausit: illè euerfa Hierosolyma & bellis tota Syria, compositis.

Non cessabat interim Gallus Cæsaris ani-
mum

Fridericus et Alphonsum Reges Neapol. capti.

Vide etiã nu 92.

LXXXII.

Ann. Sal. 1500. *Cæsar* conuenit cum Rotomagensi. mum demulcire, à quo si diploma de Mediolanensi principatu impetrasset, loca quædam ad eius iurisdictionem pertinentia, à Venetis adimere in animo habebat. Spes tandem cum à Maximiliano fieret, Tridentum eum Cardinalis Rotomagensis conuenit. Vbi de Ca-

Sal. Ann. 1500. roli cum *Claudia* matrimonio, deque Mediolani Ducatus possessione illis confirmanda facile conuenit, & quia res longa videretur, nec magno negotio (si opus foret) impedienda. Hic de bello Venetis inferendo agi cœptum, à quibus multa in Gallia Cisalpina,

Petrus In
stin. lib 10.
pag. 277.

in Flaminia, in Apulia, in Carnis oppida iniuste occupata Reges querentes, ex sua dignitate putabant, coniunctis repetere viribus: nam ad id potentia terra, marique Venetum Imperium peruenerat, vt formidini esset. Tertio de generali synodo conuocanda propositum, qua Cardinalis Ecclesiam non in membris tantum, sed in ipso capite reformandam esse contendebat; Erant qui occultè ipsum ad inuadendam Pontificiam sedem aditum sibi quærere putarent. De Insucria iure controuersa erat, quòd Cæsar mascula Regis proli, si nasceretur, cauere recusabat:

exules præterea postliminio restitui poscebat. Id Rex minimè admissurus videbatur, timens factionibus capita & vires restituere. Ne verò Cæsar intercessionem omnino, nihil daretur, *Ascanius* Cardinalis liber esse iustus, & de *Ludouico Sfortia* in Galliam alicubi sustentando, spes facta est: Regemque annua viginti ducalium nummum millia in sumptus numeraturum, Cardinalis recepit. Post longam disceptationem nihil liquidò transactum. Inducia solum firmata, vt commodius pax iniretur. Eodem tempore.

LXXXIV

PHILIPPVS HISPANIAS PETIT. Ann. 1501.

LXXXV. **H**ispaniarum populos sibi præfens conciliaturus *Philippus* cum *Ioanna* uxore, sub finem Nouembris Parisios venit: vbi à mercatorum præfecto (perampla est in ea vr-

be dignitas) & reliquis ordinibus, summo honore, ac lætitiæ vocibus exceptus, Prætorium regale (*Parlamentum* vocant) ingreditur, & agendis causis præfens, principem se se

Sal. Ann. 1502. se se ex Gallia *Paribus* (quos dicunt) vnum vti Burgundie, Flandriaeque dominum ostendit. Parisijs profectus, Plessium venit; & à Rege ipso ac Regina obuijs, in arcem deductus, multa inter colloquia petijt, vti Brugis, Dammi, Scluse liceret Gallis mercatoribus sedem figere, vt ante bellum inceptum iuris erat. Rex absquè illorum ad sensu, quorum intererat, nil agi oportere respondit. Missis porrò epistolis ad ciuitatum negotiatores, ipsi rem transgère. *Philippus* omnia de pace cum patre concilianda benignè pollicitus, iter in Hispaniam arripuit. *Maximilianus* verò minimè eam vtilem ducens, Anno 1502. *Hermetem Sfortiam*, vxoris fratrem, paulò antè in gratiam ipsius à Rege dimissum, & Brixinensem præpositum legatos in Italiam mittit, qui cum Pontifice, & præcipuè cum Venetis de transitu in Italiam ad suscipiendam coronam agerent. Quod veritus Gallus, conabatur Venetos in Germanos inceslere. Gallorum etiam & Hispanorum in regno Neapolitano duces, orto ex prouinciarum partitione dissidio, post communem vtrorumque hostem profligatum, verbis primum, inde armis inter se se committebantur. In eo certamine Galli numero superiores ferociùs agebant, Duce *Ludouico Armiaco* Neumurij Principe, qui post denuntiatum Hispanis bellum, nouis Heluetiorum copijs à Rege submissis instructus, Hispanorum oppida sui iuris facere nitebatur; Propterea Rex Mediolanũ progressus, Italicos præfectos sibi obnoxios, arma capere adhortabatur. Hispani Duce *Consaluo*, noua & ipsi auxilia parabant. Occurrerat Regi Astam vsquè *Cæsar Borgia*, qui suam & patris operam ad subiugandum regnum promiserat. Ea fiducia Rex, suorumque felici successu securus rebus Mediolani constitutis, in Gallias inutili remigravit consilio. Eo namque discedente, ad Austrios vbique fortuna discessit non solum in Italia, sed & in Germania, vbi oppressa agrestium est coniuratio (quæ à *Peronibus* sumpto nomine) fex populi pestilentissima in Magistratus coniurauerat. His tessera, qua inter se noscerent, hæc data. *Querebant ex obuiuo quoque: ecquis hoc tempore, rerum esset status?* is si respondisset, à *Monachis, et Ecclesiasticis nihil tutũ esse;* prò consilio

Tom VII.

& fido habebatur. Diuam Virginem, & Io: *Sal. Ann.* 1503. Euangelistam prò simbolo vsurpabant, orationem dominicam, cum Angelica salutatione, quinquies diebus singulis recitabant. Coniurationem hanc nisi *Cæsar* in cinere gliscentem extinxisset, periculum erat, ne communi incendio totam Germaniam, tractis in societatem similibus farinae hominibus, inuolueret.

Sequenti Anno, qui eius seculi tertius erat, *Sal. Ann.* 1503. terrestri itinere in Flandriam abituro *Philippo* (ne per Gallias iret, frustra monente *Ferdinãdo*) duo ex Hispanis dati sunt comites, quorũ *LXXXVIII* consilio, cum *Ludouico* tranfigeret. Fidẽ publicam petenti *Philippo* non solum Gallus dedit, sed quò securior esset, ex proceribus nonnullos in Fladriam misit, vt ibi tanquam obsides asseruarentur. Sed eos *Philippus* simul ac Galliam attigit, ne dubitare videretur, missis ad suos nuntijs, dimitti iussit. Vbiq; regiẽ exceptus, Lugdunum venit ad Regem, qui eum vti paternarum ditionum, ac futurum Hispaniarũ Regem quo decuit, excepit honore ac socios muneribus cumulauit. Pacis habito colloquio, in hunc modum confecta: *Regnũ Neapolitanum à Gallis, & Hispanis iuxta primæ diuisionis formulam teneatur; ditiones illæ, arces, oppida, de quibus inter se se post communem victoriam comissi digladiabantur, Philippo depositi loco dentur. Carolus, et Claudia, confirmato inter ipsos matrimonij pacto, Reges Neapolis, Ducesque Apuliae et Calabriae dicantur; loca ea, quæ Hispani possidebant, Philippus: quæ Galli, is, quem Rex vellet, teneant, quibus vterque infantum nomine præessent, quoad per etatem ipsi coniugarentur. Fædus hoc Rex, & Philippus fœcerorũ nomine iureiurando firmarunt, publicarunt. Consaluus, accepto nuncio, tempore quo certam sibi ex Gallis victoriã pollicebatur, siue quod *Philippi* auctoritatem nõ sufficere putaret, siue ita in mādatis haberet, ab armis discedere noluit. Credibile insuper *Ferdinãdũ*, audito suorũ successu, victoriã profequi maluisse, bellũq; pertulisse paci. Propterea per Germaniã militẽ scribi mandauerat *Ferdinãdus*: quod cū exploratores *Ludouico* retulissent, grauiter apud *Philippum* questus est. Is nihil ab se dolo malo actũ excusat, iuxta mandata fœceri de pace egisse, ceterũ vt pacto staret *Ferdinãdus*, sui iuris non esse. *Ferdinãdus* verò pacis confirmationẽ procrastinãdo, belli*

Cc

exitum

LXXXVI.
Gallorum
Hispano-
rum dissi-
dia.LXXXVII.
Conspira-
tio rustico-
rum.LXXXIXI.
Pax inter
Gallum et
Hispaniũ.Consaluus
pacem nõ
admittit.

Sal. Ann. exitum expectabat. Interim Galli bis victi, *1503.* fortiores in bello ceciderant. *Consalvus* victoria usus, Neapolim nullo prohibente, ingressus Gallos coegit in arces. Nondum *Philippus* à rege discesserat, sed assiduis ad socerum nuncijs pacem vrgebat; *neque enim abiturum se, antequàm Regi satisfecisset, seque ex fide cum eo egisse, comprobasset.* Respondit *Ferdinandus* per legatos pacem illam nec vtilem, nec tutam admittere posse. *Philippum* excessisse mandata, *qui si grauaretur, de suo solueret.* Hæc cum *Philippus* refelleret, facile *Ludouico* innotuit, inter eos non ex composito agi, vt vulgi rumor erat. Hispanorum legatis nouas pacis condiciones proponentibus, acerrimè in *Ferdinandum* inuectus *Ludouicus* eodem die ipsos ex aula sua discedere iussit, bellumque maximis viribus apparare & ducibus *Tramollio*, & *Diuionensi* præfecto in Italiam nouas ex Vasconibus, & Heluetijs

copias transire. His obuiam *Borgia* pergens, suo & Pontificis nomine auxilia pollicitus, implere non potuit quòd *Alexander* Papa veneno hausto, quod alijs paratum erat, interijt: filius *Borgias* inclusus mulæ recens exenteratæ vtero, venenum aliquo modo dissipauit. *Alexandro* successit *Franciscus Piccolominæus*, qui *Pius III.* dictus est. Huic, paucis diebus mortuo, successit *Iulius II.* qui *Borgiam* capi iussit. Interim *Consalvus*, relicto ad arcium Neapolitanarum expugnationem *Petro Nauarro*, Caietam ipse munitissimam urbem oppugnauit. Cumque Gallorum exercitus ad *Gariglianum* vsque fluuium (*Lirim* veteres appellabant) progressus, à *Consaluo* transire prohibiti, ac mox in fugam acti, magna affecti clade Caietam se recepere, nec multo post cum rebus suis toto regno excedendi facultate impetrata, urbem tradidere.

BELLVM BAVARICVM. Anno 1504.

XCIII. *Obitus Georgij Bauari.* **O** Bierat apud Germanos *Georgius* inferioris Bauariæ princeps, cognomento *Diues*, vnica relicta filia *Elisabetha*, quæ *Ruperto Palatino* filio *Philippi Electoris* nupta, duos ei filios *Philippum*, & *Othonem* pepererat. *Ruperto* genero *Georgius* omnia sua testamento legauerat, & Bauariam addiderat, exhæredatis patruelibus, *Alberto* cognomento *Sapienti*, cui *Maximiliani* Imper. soror nupserrat, & *Vvolfgango*. Hi contra leges, & instituta id factum esse contendebant; extare vetustiora diplomata, quibus caueretur, si quem ex Bauariæ principibus absque hærede masculino decedere contingat, proximus ex laterali linea agnatus, succederet. Hac ratione cum nihil proficerent, totius rei arbitrium ad Cæsarem deculerunt. Is de salute Imperij, & imminente à Turcis periculo sollicitus, ne belli per Germaniam occasio inter principes cognatos exilteret, magnoperè in eam curam incubuit, vt sublatis ex æquo & iure controuersijs seruaretur concordia. Prouinciæ Ordines, & Præfecti, turbis se immiscere nolentes, Cæsarem rogabant, vt disceptantium iura cognosceret. Senatus igitur V. Feb. datus causæ disceptandæ coram Cæsare, Septemviris, Principibus, & Cæsareo consilio. Pro

Alberto & *Vvolfgango* perorauit *Gregorius Lamparterus*, I. C. Ducis *Vvirtembergici* cancellarius: prò *Ruperto* verò *Leonardus Egloffstainius* *Bambergensis*, & *Herbipolensis* Canonici. Prima actione *Albertus* & *Vvolfgangus*, iure proxime agnationis petierunt inueniri in defuncti *Georgij* hæreditatem. Negauit *Rupertus* agnationi locum dari transueriæ, dum filia defuncti superuiveret, & cum viro facta esset heres ex testamento. *Eis* insuper specialia iura suffragari, quæ *Allodialia* dicuntur: Esse præterea aliqua pretio per *Georgium* aliosque comparata; alia beneficia, seu fœuda communia: plura, nullo nexu Imperio mancipata; & qualiacumque demum essent, in Cæsaris esse potestate *Elisabethæ* heredi instituta gratificari: Repetere insuper heredes scriptos fœudorum augmenta (meliorationes vocant) vel eorum estimationes: denique heredem ante omnia in possessionem mitti debere.

Respondit *Albertus*, fœudis nobilibus, & præcipua dignitatis fœminas lege excludi. Testamētum de fœudis citra domini consensum, nullum esse; proinde eo nullum agnatis præiudicium fieri. Res mobiles cedere principatui. Fœuda omnia à Cæsare eadem ratione conferri. Præter hoc inspiciendam esse primam tran-

Sal. Ann. 1504.

XCII. *Alexand. Papa obiit.*

Iulius Papa Borgiā capii.

XCIII.

Huius expeditionis nummos respice. n. 82.

Sal. Ann.
1540.

transactionem, sancitam in prima Ducatus diuisione, unde clarè eluceat, Ducum atque Ordinum consensu olim conuenisse, ut fœuda remanerent penès Seniores; ut certus modus seruarietur in ultimis tabulis, in gratiam uxoris, ut successio proximiori reseruarietur agnato, cum onere dotandi filias, qui mos iam Bauaria receptus, à nemine posset turbari. Pactum quod confirmatum inter Ludouicum & Albertum seniores, quando conuentum est de hereditate Ducum Ludouici patris Ingolstadiensis, & filij item Ludouici Moretanij Graispacensis comitis.

Replicabat Rupertus filias iure diuino & naturali ad successionem admitti. Aduersarij transactionem pugnare cum legibus, eaque auctores tantum, non posteros ligari: eandem de filia dote nil constituere. Pacta de futura successionem legibus improbari. Nouum non esse, fœminis fœuda concedi, ut in Hollandia, Carinthia, Tirol, alibi.

Albertus reposuit, in Fœudis non Mosai-cas, sed fœudales leges attendi, quibus & prisco Gentium iuri est derogatum. His & similibus repetitis, Cæsar iussit adesse partes die XX. Aprilis, vbi ita pronuntiatum.

Posteaquam nos Maximilianus Romanorum Rex, in causa inter Albertum & Vvolfgangum Bauariæ Duces, & Rupertum item Ducem Bauariæ eiusq; coniugem, per singulas disceptationes nobis audientibus habitas, clarè intelleximus, Georgium Bauariæ Ducem, bonæ memoriæ, nullum Agnatum, propioremque Fœudorum heredem, quam Albertum & Vvolfgangum, post mortem reliquisse, cum & iisdem Alberto & Vvolfgango, prædicti Georgij Principatum, accepta ab ijs obsequij clientelaris fide, concesserimus, His alijsque iustis, quæ nobis propositæ fuere, causis permoti: Nos, utpote Romanorum Rex, & legitimus Fœudorum Dominus, iuridicè declaramus, decernimus, præfatos Albertum & Vvolfgangum Duces, in iam dicti Georgij Ducis relictorum Principatuum Superioris & inferioris Bauariæ, aliorumque omnium Comitatum, Dominorum intra & extra Bauariam, quæ Dux Georgius nostro & Imperij beneficio obtinuit & possedit, absque omni quorumlibet exceptione, possessionem immitti debere, prout vigore huius nostræ sententiæ eos immittimus, & pro immisissis haberi volumus.

Tom VII.

Nobis tamen tanquam Romanorum Regi, post executionem nostræ iuridicæ sententiæ, pro nostro interesse, quatenus noster Fiscalis aperiet, actionem, quantum de iure competit, reseruantes.

Secuta dein Cæsarei fisci Procuratoris accusatio, quæ Rupertum Ducem, eius uxorem, aliosque susceptæ per vim, in inuadenda Landishuta, Dingoltinga, Mospurgo, alijsque locis, expeditionis participes, reos egit læsæ Maiestatis, quam accusationem excepit Cæsarea Ruperti proscriptio, complicum, cõspirantium, veluti manifestè rebellium, contra pacem, Maiestatem, & Rempublicam facientium. Rupertus verò vix primæ iuuentutis annos ingressus, suoapte ingenio, & aliorum consilijs ferocior arma arripuit. Electori Ruperti patri, ne filio opem ferret, mandarat Cæsar. Philippus animi dubius, dum neque filium deferendum, neq; Cæsaris in se iram prouocandam putat, tandem promissis (vti ferebatur) Gallorum auxilijs fretus, & pietate victus paterna, arma capit, filio defensorem se præbet. Hinc & ipse omnibus imperij commodis priuatur. Reliquis item principibus, in primis Vdalrico Vvirtembergensi, & Guilermo Hassiæ regulo iniunctum, vti bello illum tanquam perduellem adorirentur. Irruit protinùs Vdalricus in Palatini ditionem; Mulbrunnium monasterium, Besichemum, Leostadium, Vvinsbergium, Neostadium, Mekkulam, capit. Guilhelmus quoque Clauam in potestatem redigit, Ingolhemum cum frustra oppugnasset, non multò post obiit. In Bauaria Rupertus Alberti viribus impar, Bohemorum non paruam manum conduxit. Eos prope Reginoburgum Cæsar excepit, qui & ipse in armis erat, & Bohemos in Germaniam venire ægrè ferebat. Aderant illi Albertus Bauarus, & Fridericus Brandenburgicus, cum Casmiro, & Georgio filijs, quorum auia erat Elisabetha Austriaca, soror Regis Ladislai. Vtrumque Cæsar militari dignitate sub pugnæ tempus, insignierat. Bohemis se cum suis Rupertus coniunxerat. Hunc desperatio, illos vindicta mouebat. Pugnatum acriter, & Rupertus egregiè inter primos se gessit, nutantem aliquoties aciem instaurans, neq; vllam de se timoris significationem præbens, quoad consistere suos videt. Cæsar verò suos verbis & exemplo

XCV.
Palatinus
proscriptur.XCV.
Bellum
Palatini.XCVII.
Cæsar
Bohemos
cedit.

Sal. Ann. 1504. hortatus, in densissimum hostium agmen inuectus, vitæ periculum adiit, ex quo virtute suorum ereptus, hosti pertinacius insistenti, victoriam extorsit. Bohemorum multi periere in prælio, nonnulli in fuga cæsi, reliqui domum, quâ venerant, per saltus rediere. *Rupertus* ipse fuga salutem quaesivit. Parta victoria, plurima loca deditio- nem fecere. Ad Oeni ripam in Tirolensis agi & Bauariæ confinijs *Kufestein* oppidum, quod arcem habet ex solida rupe excisam, quæ in montis prærupta crepidine collocata, oppido supereminet, ex quo vna rantum semita adiri potest, ingenio loci & opere munitissima (*Geroltzeggum* vocant) sibi tradi Cæsar postulabat, vitam & veniam præfecto *Ioanni Benzenauro*, eiusque militibus promittit. Negante præfecto, oppugnationem etsi difficilem Cæsar aggressus, crebris tormentorum ictibus arcem iussit verberari. Præfectus verò post explosa tormenta, scopis exteriorem muri partem verri iussit, ut nil magni incomodi loco adferri posse demonstraret. Non bene tamen superbia cessit; Contemptu irritatus Cæsar, obstinato animo expugnationem profequitur: & cacumine vicini montis obseruato, qui arcis situm altitudine non nihil excedens, collocandis machinis videbatur idoneus, eò iussit asportari maiora tormenta, magnis operibus, longoque circuitu, & per cliuosa montium iuga, quibus & mœnia, quæ ex rupe excisa erant, & milites ipsi, qui præ muris stabant, & interiora arcis domicilia petebantur, neque vsquam tutus dabatur recessus. Consternatus præfectus, deditio- ne facta veniam, quam antea repudiarat, serò petijt; nam cum aliquibus commilitonibus capitali periit supplicio. Cæsar arce cum oppido, Tirolensium ditioni asserta, cacumen illud montis, vnde explosa fuerat tormenta, ita destrui curauit, ne ab eo loco arci deinceps vis ingrueret. *Rupertus* annum agens quartum supra vigesimum, Princeps præclarissimus, ante Episcopatu; Frisingensi destinatus, cruento alui profluuio (dicunt alij veneno) subtrahitur. Vxor eius *Elisabeth* ex animi ægritudine, altero mox mense secuta est eodem lethi genere. Palatinorum itaque

ferè ex hoc bello attrita familia, cum totis viribus in *Philippum* iretur; *Christophorus* Baudensis Marchio, & alij quidam pro illo intercessere. Quorum precibus motus Cæsar & qua erat animi moderatione, Electoratus dignitatem conculcari nolens, arma poni iubet, quoad proximis Imperij comitijs de tota illa controuersia statueretur: quæ anno sequenti in comitijs Colonie Agrippine habitis composita est. Ibi *Philippus* Palatinus à *Friederico* Saxonie Electore ad Cæsarem introductus, veniam supplex non frustra rogauit. Inter eum ac *Albertum*, & *Volfgangum* fratres, dictis concordie legibus, *Ruperti* quoque puerorum rationem Cæsar haberi voluit, quibus eam controuersæ regionis partem attribuit, quæ iater Danubium & Nabum amnes, ad veteres Palatinæ ditionis limites, adiacet. Controuersiam quoque, quæ inter Palatinos & *Vvirtēbergicos*, multis annis agitata, proximo bello inualuerat, æquis conditionibus sustulit. Vixit *Philippus* vsq; ad nonum annum currentis seculi. Eiusque mortem secutus est *Albertus Sapiens*, qui ex *Cunegunde* filios reliquit *Gulielmum*, *Ludouicum*, & *Ernestum*: Filias quoque quinque *Sidoniam* Ludouico Palatino *Philippi* Septemuiri filio desponsam: *Susannam*, quæ infans obiit: *Susannam* alteram, *Casimiri* Brandeburgici primùm, deinde *Othonis Henrici* Palatini Rheni coniugem: *Sibyllam*, quæ in *Sidonia* locum (hæc antequam nuberet, ad meliorem sponsum fuerat euocata) vxor Palatini, Pontificia auctoritate successit: *Sabinam* denique *Vlrico* Duci *Vvirtēbergico* elocata.

Duos hic habes numos triumphales. Primus est *Maximiliani* Imperatoris, cui multo labore, & sumptu, ac periculo victoria stetit; vnde meritò symbolum hoc totam habet, quæ sub mundo voluitur. Reges notans, & principes non nisi per tot discrimina ad ardua peruenire, quot in malo punico acini reperiuntur. Sed ut duri corricis, & amari malum est punicum: acit. Habet suaues: nucleos medios: sic dulcissima est periculorum exantlatorum, recteque factorum memoria.

Alter est *Vlrici Vvirtēbergici* post superatum *Rupertum*, & Electorem *Philippum* valdè humiliatum.

Sal. Ann. 1504.

Pax Palatinorum
Bauariæ.

C.

XCIX.
Ruperti
mors.

Sal. Ann.
1505.

Ann. Sal.
1505.

Num. Triumph
VIRICI Wirtem.
bergici.

Nummus Triumphalis Maximil

Num. Castrensis Caroli
geldriae

EXPEDITIO IN VENETOS. Anno 1505.

Comitia
Colonia.

C I.

BAuarica Cæsar pacaturus dissidia, Colonia Agrippinæ comitia habuit, ibi inter alia Veneta expeditione decreta. Executionem porro distulit, in Geldriam euocatus, cuius princeps nunquã quietus, nouandis iterum rebus studebat, Gallorum fretus auxilijs; formidolosa iam Gallo Cæsaris, eiusque filij potentia. Arnhemium tunc obsedebant. Brabantij, Geldri iniuria prouocati frequenti. His in suppetias Cæsar, soluto conuentu perrexit. Se impari sero Geldrius agnosens, oppidi deditioe facta, se sub certis conditionibus, victori commisit: *Philippo* promittens, se in Hispaniam iturum quod minimè præstitit. Huius expeditionis nummos castrenses supra habes. Videbatur Gallus cum Cæsare in Venetos conspirare, sed *Philippi* in dies succrescentem potentiam reformidans, minimè fidebat Austriacis, & ad pacem cum *Ferdinando* Hispano spectabat: Qui & ipse *Philippum* generum suspectum habebat. Mortua enim anno proximo elapso *Elisabetha* Regina Hispaniæ, testamento cauebat, ne post obitum suum *Ferdinandus*, à Castellæ regni gubernatione remoueretur, quoad viueret: *Philippus* verò in Regiæ socrus potestate non fuisse contendebat, leges post mortem seruandas præscribere. Id cum

Ferdinandus rescuiscet, vereri cœpit, ne potiore Hispaniarum parte prohibitus, solo Aragono regno contentus esse cogeretur. Hinc vti præsidia sibi pararet, cum Gallo pacem, quam hactenus improbauerat, fieri non abnuic. Aduuabat id *Consaluis*, siue quòd futuram inter socerum & generum simultatem præuidens, res in Italia quietas prouideret; siue quòd Regno Neapolitano ipse inhieret, vt fama erat sed mendax. Fit igitur pax & noua affinitate firmatur. *Germana* enim *Gasconis Fossey* ex Regis sorore filia *Ferdinando* nubit, cui *Ludouicus* dotis nomine ea se daturum promittit, quæ adhuc in regno Neapolitano tenebat. *Philippus* serò licet, vti æquiores socerum sibi haberet, decreta in Hispaniam nauigatione, Regem *Ferdinandum* prius per literas certiore fecit, nihilque absque illius consensu acturum significauit; Hispaniæ Regium titulum, vti ante cum Regina socru, ita nunc secum, & cum uxore sua ipsi commune: in fore, & regnorum vectigalia inter ipsos diuidi posse: Hæc *Ferdinandus* ne dubitare, & filix aduentum, quam vocari iusserat, molestè ferre videretur, naues aliquot, quibus transmitteret, misit. Interim *Philippus* dum ventos operitur secundos, comitijs aurei velleris habitis, in demortuorum locum

C II.
Germana
à Fois ni-
bis *Ferdinando*.

C III.
Philippus
Hispaniæ
petit.

cum

Sal. Ann. cum Henricum Regem Anglorum suffecit. 1505.

Naufragium Philippus patitur.

Comitijs peractis cum vxore, & secundogenito *Ferdinando* soluit. Postbiduum, concitis vndis, classis diu agitata, in oris Britannicis, nauibus alijs aliò abreptis, dissipatur. Nauis prætoria, ad Vynmuthum Angliæ portum appulsa est, & princeps cum suis in scapham exscendens, ad terram delatus est, ex maris iactatione, animo, corpore fatigatus, ac defociorum salute sollicitus. Ibi agnitus, in *Freneherdij* ædes diuertit. Paucis diebus *Henricus* Rex, nuncio accepto, principes inuitatum misit, qui in arcem *Vvideforum* duxerunt, vbi Rex erat: à quo benignè exceptus, & *Londinum* deductus, ibi post renouatum inter ipsos fœdus, iam reparata classe, in *Hispaniam* venit, magna omnium ordinum lætitia, & effusæ multitudinis plausu exceptus. Hispani quum principem tanto fatelilitio videre stipatum, summa cum admiratione tum in ipsum Principem, tum in aulicos, oculos defixos tenentes, nouum quoddam & aliàs inusitatum genus hominum aduenisse dicebant, non habitu tantum, sed statura, colore, totaque corporis facie à sua gente diuersum. Erat *Philippus* robustus corpore, plenus pectore, concinnis membris, decora facie, virtutibus animi clarus, grauitatem ingenua liberalitate mulcebat. Comitabantur eum longa serie, illustres ex *Germania* & *Belgio* viri quamplurimi corpore, & cultu suspiciendi. Satellites ex omnibus prouincijs suis conquiri iusserat, decora proceritate conspicuos. Hispani *Philippum* videntes ætate, florentem, commodis moribus, bonis actibus, & facundia præditum, tanto in eum studio accensi sunt, quòd *Ferdinandum* etsi virum prudentissimum, senio tamen confectum, & sui vel ætatis vitio minus liberalem, vti rebus inutilem contemnere cæperunt. Accedebat aulicorum in constantia, quæ solè macula adorare orientem, quàm occidentem: vnde qui partes *Philippi* ab initio fouerant, ne *Ferdinando* locus daretur vindictæ, alienum à *Philippo* curabant, suadentes, vti *Castellæ* regnum genero relinqueret. *Ferdinandus* itaque sibi transactionem extorqueri passus, regnorum omnium *Hispaniæ* gubernationem deposuit, præter *Aragoniæ*; eo pacto vt annua viginti quinque aureum num-

Cv. Philippus cum socero transiit.

1505. *Sal. Ann.* *millia ex Castellanis vectigalibus, Indicarum item prouinciarum portoria & redditus acciperet, tribus sacris militum magistratibus, diui Iacobi, scilicet, Alcantara, & Calatrava præffet, & Neapolitanum regnum solus possideret.* His constitutis, suorum leuitatem *Ferdinandus* incusans, ad *Aragonius* prius, inde *Neapolim* se contulit, verens ne *Consaluus* regnum sibi vindicaret, vel *Philippo* traderet; nam Hispani *Castellæ* sumptibus acquisitum ferentes, eius Regi cedere contendebant, eius tamen consilia minimè probante *Philippo*, qui *Ferdinando* digresso, *Valledolid* à procuratoribus regni vnà cum vxore fuerat Rex salutatus, eiusque filius *Carolus* Castellæ princeps dictus. Tantam *Philippi* potentiam Gallus ægrè ferens, dum varia secum consilia agitaret; Cæsaris superuenere legati, quingentos cataphractos quos *Ludouicus* promiserat, vt in *Italiam* ituro *Cæsari* mitteret, reliquum pecuniæ castra paucos dies ex pacto numeranda daret, *Insubres* exules in patriam restitueret, petentes. *Ludouicus* præter verba nil dedit. Sed clam *Venetos* concitabat: Præuiderat namque post confirmatum ipsi imperium, quòd de eligendo filio in Regem Romanorum, Cæsar meditabatur. Hinc *Ludouicus* *Austriacus* fœdus videns minimè sibi conducere, filiam *Carolo* principi pactam, *Francisco Angolimensi* despondet. Id ne prorsus videretur iniquum, iam cum Ordinibus regni (parlamenta vocantur) cõposuerat, vt in spetiem recti, legationem ad eum adornarent, rogantes, vt in tenui spe masculæ prolis, filiam vnicum regij sanguinis germen ad exteros non traduceret. Quod sine iniuria, & belli motu petentibus negare non potuisse, *Philippo* Regi significauit: Non multo post, vt apertè à fœdere recedere appareret, *Carolus Geldrum* nouis instruxit suppetijs, quibus *Philippi* subditos diuexaret: missoquè in *Italiam* milite, qui *Cæsarem* Romam euntem impediret: Sed is *Hungarorum* motibus implicatus, intermissa Italica expeditione, in *Austriam* descenderat. Erat inter *Hungariæ* primates *Stephanus* *Transiluanie* regulus (Palatinum Historici, *Vayuodam* indigetes appellant) qui *Ioanni* filio *Annam* filiam infantem Regis *Vladislai*, desponderi postulabat, idque *Vladislaus* & aduersa valetudine fati-

Cvi.

Carolus Castella princeps.

Cvii.

Gallus federe Austriaco renuntiat.

Cviii.

Motus Hungar.

Sal. Ann.
1506.

fatigatus, & importunis suorum precibus coactus, concessurus videbatur. Clamabant Hungari nullum se ex Germanis accepturos Regem. Propterea Cæsar Pisonium armatus profectus imparato Regi, & ad bellum minimè idoneo terrorem incussit. Postquàm verò grauidam intellexit, datis inducijs retrocessit. Reginà ad Cal. Iul. enixà puerum, Ludouici nomen est datum. Hunc cute nondum enata editum memorant, quam vnguentis medici produxere. Nato puero, in ita pace, successiōnis pacto firmato cum Hungaris, *Maximilianus*, Italiam recogitans, ad Venetos mittit, vt à Gallorum societate retraheret. *Vincentio Quirino* (qui apud eum legationis munus obibat,) iussit ad patres scribere, se pacatè per Imperij Veneti fines ad accipiendam Romæ coronam transiturū. Nullum *Quirino* per plures dies dedere Patres responsum; vnde aliam legationem *Maximilianus* ad Senatum misit, qua eadem petebat, pollicebaturque, pacatissimum iter suum fore; adiiciens, si ex fœderis formula, qua Gallo Regi Veneti tenebantur, non possent *Maximiliani* rebus fatis honestè fauere, apertè affirmabat, nullam fidem, nullum iusiurandum in Gallo Regi esse, nihil pensi habere, quo minus rem suam spreto gentium iure agat. Cæsar vero sanctè, ac inuiolabiliter fœdera, quæ maximè expetebat, omni tempore cum Veneta Rep. seruaturus esset: vellent igitur patres socia cum Cæsare arma iungere: certiore autem per litteras a Senatu Gallorum Rege de *Maximiliani* postulatis reddito, incredibili indignatione, atque odio in Venetos Cæsar accensus est, quòd consilia sua Veneti inimico Regi aperuissēt; atq; hinc Camaracensis fœderis causa potissimum orta fuisse dicitur, *Dominicus Maurocenus Paulus Barbus*, & *Andreas Venerius*, viri ætate, consilio, & prudentia longè clari ad Germanam amplectendam societatem patres hortabantur: vicit tamen sententia seruandi cum Gallo fœderis; respondendumque in hunc modum Cæsaris Oratoribus Senatus censuit: *Non deesse sibi voluntatem Cæsari quacumque in re gratificandi, quæ absque graui suarum rerum incomodo fieri posset. Cum verò tota Italia superiorum temporum concussa bellis, multorumque animi in ipsos sint exacerbati, pericu-*

CIX.
Legatia
Cæsaris ad
Venetos ex
Petto Iu-
stiniano.

lum esse, ne si Cæsar armatus eò venerit, graues ex eo motus existant. Æquius esse, vt ad coronationem absque armis, parentis sui, & multorum Cæsaris exemplo profisciscatur, neminem iter illud, rem omnibus plausibilem, impediturum. Quod si fecerit, legatos abs se obuiam illi venturos, qui officij causa deducant: sin minus, armato se cum armis occursuros, neque dubium esse, quin Gallia quoque Rex, & alij, quorum interesset, idem sint facturi.

Dum hæc cum Venetis aguntur; obitus *Philippi* Regis nunciatur. Annos natus viginti octo, magnam de se spem excitauerat. Corpus Granatæ Beticæ: cor Bruxellis conditum est cum tali epitaphio.

CX.
Mors Phi-
lippi.

*Vrbes & populos diuersaque regna tenebam
Spes dabat Imperiū, Spes dabat orbis opes.
Si spes in quēquā fuerat mihi gloria prima:
Heu heu quanta fuit spes mea tãta iacet.
Carolus & Ferdinandum reliquit filios,
Cæsares futuros. Leonoram Emanuelis Lusitani prius, inde Francisci Galli: Catharinam Ioannis item Lusitani. Isabellam Christierni Dani: & Mariam Ludouici Pannonici Regum vxores. Ioanna vxor vidua, quæ virum vnice dilexerat, luctu consternata patrem euocauit Ferdinandum ex regno Neapolitano ad Castellæ regimen; Turbabatur interim nouis Italia dissidijs. Lygustici, Gallorum excusso iugo, ad se redimendum à nobilium tyrannide, iactabantur arma tractare. Postquàm verò bellum in se decretum audierunt, manifestè Regis detrectarunt imperium, Paulum Nonium ferici priuati tinctorem, de plebe hominem, sed industrium Ducem creantes. Rex haud morandum ratus, cum validis copijs in Italiam descendit, non sine timore Pontificis, qui per literas in gratiam Ianuensium intercedebat. Omnia Gallus benignè promisit, diuersa tamen pectore seruans, Genuam proprius accessit, nec magno negotio resistentes in fugam coniecit. Vide supra pag. 197. numer. 73. nummum triumphalem, in quo *Hysstricem* assumpsit, quæ teste *Oppiano*, cum spinas, siue aculeos, albicantes alios, alios nigricantes, conspecto hoste extendit, nulla in syluis opacis fera horribiliore aspectu appareat, ad terrorem potentia suæ, quò magis, quàm gladijs Genuenses sibi fecit obedientes: vltus*

CXI:
Ianuensium
motus.

Gallus in
Italiam
descendit.

Sal. Ann. iniurias non suas modò, sed & auorum, à quibus ea vrbs non semel defecerat. Hinc tanto magis Papa timebat. Cum fama esset, aspirare Gallum, vt *Iulio* deiecto Cardinalem *Rothomagensem* in Sedem Apostolicam collocaret, qui ei coronam imponeret imperij Huius rei certiore fecerat *Maximilianum*, qui tum in frequenti Principum conuentu Constantiæ erat. Aderant Septemviri Electores omnes personaliter, cæteri que Ecclesiastici & seculares Principes. Lectis literis commoti sunt vniuersi. Tum Cæsar, *Hoc est* (inquit) *quod iam prævideram*, & in omnibus comitijs proponere solitus, apud vos fidem minime inueni. Vnde Gallus nostris simultatibus fretus, conatur Germaniæ iugum imponere. Nostra fouet dissidia, vt spetie recti, iura usurpet Imperij. Maiores nostri, cum Gallorum satis apertam haberent versutiam, numquam illudi passi sunt: neque nos illudi patiemur, si pro viribus quisque copijs, & pecunijs Cæsarem vestrum Romam euntem prosequi velitis. Cum Reipublicæ gratia, centies centena aureum nummum millia ex meo impenderim, vixque ab imperij Ordinibus quadraginta millia acceperim, equum est, vt vos à maioribus ad hoc iter contribui solita, eò liberalius præbeat, quò & iustiores magisque necessaria sunt causæ. Italia ita se habet, vt si firmis copijs Cæsarem instructum viderit, vti dominum agnouerit, eiusque societate haud difficile fore, Gallum repellere, & Imperij dignitatem in pristinum locum asserere. Hic commoti principes, ad arma clamabant, donec fama redeunte de Regis ex Italia discessu, feruor ille in comitio deferbuit. Qui vero Austriacæ incremento familiæ non satis æqui, parcendum contendebant impensis, nec tam magno exercitu opus esse. Pontifex ipse non minus à Cæsare quàm à Rege timens, misso ad illum *S. Crucis Cardinale*, vti pacato veniret itinere, hortabatur; Gallus sibi non deerat, ne cum Cæsare comitia coirent; idque facilius erat, quod ad inuadenda Pontificis, atque Imperij iura nil palam attentaret. Octo tamen equitum, & viginti duo peditum millia decreta Cæsari, qui cum semestri stipendio in Italiam euntem comitarentur, in tormenta verò & reliquos belli sumptus, centum viginti aureum Rhenensium millia, ad medium Octobrem præsentanda. Reliqua suo Marte

curaret. Heluetij quoque per legatos sollicitati, auxilia mitterent, nè à comunitotius Imperij viderentur dissentire consensu, sex hominum millia pollicebantur, ea tamen lege, ne in Gallos arma moueret. Ad hæc respondere legati, Heluetios aut Cæsari in omnibus obsequi, aut Domi relinquere debere. *Maximilianus* quo occultiora haberet consilia, legatos Italicos seorsum ab aula sua iussit commorari. Gallus verò vt Cæsari negotium faceret, Geldriæ regulum nouis instruit copijs. Is cum *Roberto à Marca* fratre *Erardi* Leodiensium Episcopi, Brabantiam ingressus, plurimi oppidis expugnatis, Antuerpienses mercatores, Francofurtum ad nundinas spoliavit proficiscentes. Ex Gallorum fœdere adeo alta conceperat, vt ad totius aspirare videretur imperium. Vide eius symbolum n. 100. *Maximilianus* vero Tridentum profectus, III. Non. Feb. publicis peractis supplicacionibus Italicum iter per *Mathæum Langium*, epistolarum magistrum, è suggestu publicari mandauit, non iam Regis, vt hætenus, sed Romani Imperatoris deinceps appellandi. Inde comitatu & impedimentis Athesiæ præmissis, cum quingentis equitibus, & duobus peditum millibus iter ingressus, ad Siagij montis radices, fossas, & aggeres impediendo militi excitatos complanari iubet. Miserat per eos dies Veronam ex suis, qui aduenire ipsum, & sine iniuria per eorum agrum iter facturum significarent, & quatuor equitum millia illic collocari peterent. Huic Veronensis Magistratus ex Senatus Consulto respondit, *Veronensibus iniunctum esse, vti pacato itinere venientem cum honore excipiant, armatum ne admittant, iam verò tormentorum subuectionem & reliquum belli apparatus non posse nò sibi esse suspectum*. Hoc responsio satis intelligere erat, quid animi Venetis esset. Cumque suorum litteris intellexisset, maiores bellorum apparatus ab eisdem in Carnis fieri, Tridentum reuersus, *Fridericum Brandenburgicum* principem, cū filio *Casimiro*, & parte copiarum, ijs in locis relinquit, *Georgium Neideccium*, Episcopum Tridentinum summæ rei præficit. Ipse *Pisum* profectus, equites quadringentos cum quinque millibus peditum, ex Tirolensi agro conscriptos, in Cadurianum agrum præmittit.

CXII.
Cæsar in
Gallum
concurat
principes
Germaniæ.

CXIII.

Cæsar in
Italiam
descendit.

Decreta
auxilia
Cæsari in
comitijs.

CXIV.
In Venetos
mouet.

† Vulgo
Bolsanuz

Sal. Ann. 1508. tit. Miserat ei Pontifex diploma aureis exaratum literis, quibus eum Cæsaris titulo ornabat, non aliter quàm si auream eius capiti imposuisset coronam; eo voto nè cum exercitu ulterius tenderet, verens ne antiquum in Italia ius imperiale repeteret. Non contentus *Maximilianus*, progredi cum exercitu placuit. Mox assumptis secum sex pedum millibus, in Carnos se conuertit, reliquis copijs ad Tridentum expectare iussis. Qui præmissi erant, in valle Caduriana, castellum quoddam ad *Plauim* fluuium, vnà cum præfecto Veneto *Petro Ghisio* cepere; *Maximilianus* ipse Venetorum fines ingressus, San Martini & Plebis arces, ijsque vicina loca expugnat, & in agrum Taruisianum ducit. Cum verò audiret Venetos *Bartholomæum Liuianum*, & *Georgium Cornarium*, magni nominis Duces euocasse, & auxilia non contemnenda a Gallo expectare, vti & ipse si maiores pararet copias, Vlmam redijt; vbi conuentu indicto, & Sueuici fœderis viribus sollicitatis, promissa ab Imperio auxilia, in alios sex menses prorogari postulauit. Interim propter Geldrorum assiduas excursions, in Belgium qua potuit celeritate profectus, prouinciarum gubernatione Bruxellis suscepta, & pecunia in bellum Geldricum imperata, in Germaniam redijt. Dum Veneti, superatis, quæ Cadurium ducunt, angustijs, recta in Germanos ibi agentes aciem direxere. Hi quod ex improviso se se circumuentos, & effugia ab incolis locorum Veneti nominis studiosis, infessa videbant, necessitate pugnandi in fortitudinem versa, facto globo irrumpunt, sed victi, ex ijs cecidere mille, reliqui capti sunt. *Liuianus* inde *Cadurium* arcem difficili nec incruenta victoria expugnauit. Perijt in ea oppugnatione *Carolus Malatesta* ex Ariminensium regulis, ictu lapidis, eximia indole adolescens, & aliquot cum eo viri fortes. Victoria vsus *Liuianus*, Cremonsam in edito colle positam armis, Portum Naonis deditione occupat. Goritiam obsidione cingit, capit: parique fortuna Tergestum terra, marique circumuallatum expugnat. Cum in hunc modum res non prospero gereretur successu (neque enim promissa ad tempus pecunia numerabatur,

& auxilia alij citius, alij tardius aduentarent) de inducijs agi ceptum. Conuenere ad Ripam Benaci lacus, Imperatoris nomine *Tridentinus Præsul*, & *Cyprianus Serentinus* ab epistolis, à Venetis *Zacharias Contarenus*. Gallorum quoque Regis mandato, sine quo Veneti nihil pacisci volebant, aderant *Ioannes Iacobus Triultius*, & *Carolus Iufredus*. Cumque de inducijs ad triennium feruandis ageretur, in eo difficultas erat quòd Gallus generales esse illas, & Geldrum iisdem comprehendi volebat. Veneti verò, vt bellum à suis auerterent, finibus ac induciarum tempore imperia sua in locis nouiter occupatis, confirmarent, seorsum à Gallis consilia habere ceperunt, & suo tantum nomine inducias fecerunt, reclamantibus Regis legatis. Idoneam causam videbantur præferre (quòd *Transalpinarum rerum cura nihil ad ipsos pertineret, sed de mutuo in Italicis bellis auxilio fœdus esse factum, & Regi si inducijs comprehendi vellet, locum & tempus relictum esse dicerent*) rem tamen grauitè tulit Gallus, & Venetam amicitiam minùs studio colere cepit. *Maximilianus* memor *Cadubrinæ* cladis totque oppidorum alienatione permotus, iniuriæ auctorem Venetum occultè odèrat, mox in apertam inimicitiam prorumpens, horrendum *Camaracensis fœderis* excitauit incendium. Sunt, qui *Iulium* Pontificem auctorem faciunt, vt qui opibus suis minus poterat, illorum viribus adiutus, Ariminum, Fauentiam à Venetis recuperaret.

Huc facit votiuus nummus eiusdem Pontificis, in quo *tenebris castellum obducitur, sed & coruscat serena luce Diana*. Tenebras *Iulio* multas offuderunt *Perusia*, *Cæsena*, *Foriliuum*: sed nouum ei exoritur iubar, pacto cum potentissimis magnatibus fœdere. Alter est *Maximiliani* cusus in Venetos bello suscepto. Accedebat ad veterem in illos indignationem, quòd cum ipse *Vicentinum* Episcopatum, post defunctum *Sancti Petri* Cardinalem nepotem suum, *Sixto* alteri nepoti dedisset; Veneti eo concepto, alium ex patricijs suis suffecerant. Missus itaque in Gallias *Sixtus*, vt Regem cum *Maximiliano* coniungere sperans; *Ferdinandum*

Sal. Ann. 1508.

CXVII. Origo Cameracensis fœderis.

CXVIII. Iulys II. Pontificis odium in Venetos.

Sal. Ann.
1507.

utriusque necessitudine illigatum, in eandem facile fore sententiam. Haud magni negotij fuit, hos Principes conciliare, quòd suas quis-

que causas habere se se putabant, & omnium coniuñtionem peropportunam videbant. Igitur adnitente in primis Pontifice, eò res de-

Sal. Ann.
1507.

A. v. 2007. sc.

Fedus
Camera-
cense.

ducta est, vti Imperatoris nomine *Margaretha* eius filia, *Belgarum* gubernatrix, & *Matheus Langius*, à Rege Gallia Cardinalis *Rothomagensis*, quem sequebatur *Jacobus Albionus* Aragonum Regis legatus *Cameraci* conuenirent. Sed ne vera conuentus causa *Venetis* innotesceret, sparsum in vulgus pro pace cum *Geldro*. Paucis diebus transacta inter illos res est, & in formulam sequentem fedus percussum. *Maximilianus* diuina fauente Clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Germaniae, & Hungariae, Archidux Austriae, Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae, Stiriae, & Carinthiae: ac Marchio Sacri Rom. Imperij, &c. Recognoscimus, & praesentium tenore notum esse volumus vniuersis, quòd quum Sanctissimus in Christo pater, & Dominus, *Iulius*, diuina prouidentia, Sacrosanctae Rom. vniuersalis Ecclesiae summus Pontifex, Dominus noster Reuerendissimus saepius, & repetitis vicibus nos pariter,

& Serenissimum, atque Excellentissimum Principem, Dominum *Ludouicum*, Regem Franciae, fratrem nostrum charissimum, aliosque Christianos Principes instantissime admonuerit, vt tanquam veri, & deuoti filij Ecclesiae vellemus, ad conseruationem Christianae Reip. intendere, quae in dies à truculentissimis Turcis, & ceteris infidelibus maximas iacturas patitur, ac etiam ad conseruationem iurium, & bonorum Sanctae Sedis Apostolicae, atque Beatitudinis suae, totis viribus nostris assistere ad recuperationem eorum, quae postposita fide, omnique religione contempta, nulla habita ratione, aequa, honesta, & iusta, Veneti pluribus iam annis de Beati Petri, & Sanctae Rom. Ecclesiae patrimonio tyrannice inuaserunt, vsurparunt, & occuparunt, ac de praesenti nullo iusto titulo indebitè occupant, & detinent: cui exhortationi Sanctissimi D. N. Nos Imperator praefatus pro sincera nostra in Sede Apostolica obseruata

(vt

Sal. Ann. (vt par est) parere volentes, huiuscemodi defensionem, & conseruationem Reip. Christianæ, nec non incrementum Sanctæ Sedis Apostolicæ iuxta maiorum nostrorum uestigia, & exempla, tamquam etenim illius aduocatus, & protector cum summo desiderio amplecti, & suscipere fuimus semper ex animo inclinati; considerantes etiam grauissimas iacturas, iniurias, rapinas, & damna, quam præfati Veneti nedum sacrosanctæ Sedis Apostolicæ, sed & sacro Romano Imperio, domui Austriæ, Ducibus Mediolani, Regibus Neapolitanis, & alijs multis, Principibus violenter intulerunt, illorum bona, possessiones, ciuitates, oppida, perinde ac si in communem omnium perniciem conspirassent, tyrannicè occupando, & vsurpando: propter quod non solum salubre, vtile, & honorificum, sed & omnibus prædictis necessarium esse existimamus, vt omnibus ad iustam vindictam excitatis, tandem ad restinguendam insatiabilem Venetorum cupiditatem, & dominandi libidinem, tamquam ad commune incendium accurratur, iunctisque viribus, & armis, bona per eosdem Venetos ablata, & occupata recuperentur, & reintegrentur; eaque de causa nuper Illustrissimam Principissam Margaritam Archiducissam Austriæ, Ducissam Burgundiæ, relictam viduam Sabbaudiæ, filiam nostram charissimam ad ciuitatem nostram Imperialem Cameracensem misimus, quæ vigore pleni & sufficientis mandati nostri tamquam specialis nostra in hac parte procuratrix post conclusam generalem pacem inter nos, & supranominatum Serenissimum fratrem nostrum Regem Franciæ cum Reuerendissimo in Christo patre, D. Georgio de Ambrosia tit. Sancti Sixti, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ præbytero Cardinale Rothomagensi, ac Sedis Apostolicæ per Franciam de latere Legato, facienti se in hac parte fortem nomine Sanctissimi Domini Nostri etiam iã dicti Serenissimi Regis Franciæ fratris nostri ad hoc deputato procuratore, ac cum spectabili Iacobo de Albion milite, Serenissimi Regis Aragonum Oratore, & ad hoc etiam speciali procuratore, tractauit, iniuit, fecit, conclusit, & iurauit, ac litteris suis roborauit, fœdus, confœderationem,

Tom VII.

vnionem, & ligam, contra ipsos infideles, ac etiam contra Venetos, iuxta capitula, puncta, & articulos: quarum litterarum, capitulorum, punctorum, & articulorum tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis. In primis, quia hodie nos cum præfato Domino Cardinali Rothomagensi Legato, & ex prædictorum Sacratissimi Domini Imperatoris, & Christianissimi Francorum Regis nominibus iniuimus, & conclusimus pacem generalem, atque confœderationem, in qua etiam inter cætera Sanctissimum in Christo patrem, & Dominum, D. Iulium II. diuina prouidentia. S. Rom. Ecclesiæ summum Pontificem, Dominum nostrum obseruandissimum, & Serenissimum Aragoniæ Regem inclusimus, atque vtrique parti adhuc facultatem reseruauimus, infra quatuor menses posse alios suos confœderatos nominare, & eidem paci, seu confœderationi includere. Et quoniam Veneti in maximum præiudicium Sanctæ Sedis Apostolicæ, sacrique Romani Imperij, & Dominorum Austriæ, ac Christianissimi Regis Franciæ ad causam Ducatus Mediolani, ipsiusque Serenissimi Regis Aragoniæ ad causam Regni Neapolitani iamdudum tyrannicè, & violenter occuparunt, detinuerunt, & præsentialiter vsurpant, occupant, & detinent quàm plurimas prouincias, vrbes, & dominia, ipsis Sacratissimo Domino Imperatori, & Regibus prænominatis, singula singulis referendo pleno iure pertinentia; tractatum, & conuentum est, inter nos nominibus antedictis, quod nec Sacratissimus Dominus Imperator Romanorum, nec Christianissimus Francorum Rex debeant, nec possint Ducem, & Dominium Venetorum, aut eorum subditos, nec alios communes hostes, contra quos mouendum bellum, pro confœderato, vel confœderatis suis nominare, seu huic paci, & confœderationi hodie factæ qualitercunque includere, quinimò præfatus Dux, & Dominium Venetorum, atque eorum subditi, à præfata pace & confœderatione prorsus debeant esse exclusi. Item actum est, & conuentum, quod sit vna spiritalis liga, vnio, amicitia, atque confœderatio inter Sanctissimum Dominum Nostrium Papam, & inter prædictos Sacratissimum D. Imperatorem Romanorū, &

Dd 2 Sere-

Sal. Ann. 1508. Sereniss. Franciæ, & Aragoniæ Reges, contra ipsum Ducem, & dominium Venetorum, atque eorum subditos, pro recuperatione seu reintegratione omnium deperditorum. Item pro celeriori huius rei expeditione actum & conuentum est, quod ipsi Sanctissimus D.N. & Serenissimi Franciæ, & Aragoniæ Reges, & ipsorum quilibet cum sufficienti militum, & peditum exercitu, ac cum artellaria necessaria teneantur infra diem primam Aprilis proximè venturam pro recuperatione antedicta, communibus armis eisdem Venetos hostiliter inuadere, nec prius à prædicta inuasionem, seu guerra, aut armis per aliquem eorum desistetur, quam omnino & integre Apostolica sedes recuperauerit Rauennam, Ceruiam, Fauentiam, & Ariminum, earumque districtus, ac alia oppida Imolæ, & Cefenæ, cum omnibus earum iuribus, & pertinentijs, ac omnia alia, quæ de statu, & iuribus Ecclesiæ Romanæ dicti Veneti occupant, & detinent, & Præfatus sacratissimus dominus Imperator recuperauerit Roueretum, Veronam, Paduam, Vincentiam, Taruifium, Forumiulium, cum territorijs, ac pertinentijs eorum, necnō Patriarchatum Aquileiensem, cum singulis suis pertinentijs; omniaque alia loca, & dominia per ipsos Venetos in hoc ultimo bello capta, & occupata ex terris, & Dominijs domus Aultriæ, & pari modo ipse Christianissimus Francorum Rex recuperauerit totaliter Brixiam, Bergomum, Cremam, Cremonam, Geradadam, cum singulis ipsorum locorum districtibus, territorijs, ac pertinentijs, & generaliter omnia ea, quæ fuerunt antiquitus de Ducatu, & domo Mediolani, ac prædecessorum ipsius Christianissimi Regis in eodem Ducatu: & similiter ipse Serenissimus Rex Aragonum recuperauerit ea omnia, quæ ipsi Veneti de Regno Neapolitano, & ex præcessoribus in ipso Regno quouis modo abstulerunt, & vsurparunt, ac de præsentibus quoque vis colore vsurpant, detinent, & occupant, videlicet, Trantum, Brundisium, Otrantum, & Gallipolim, ac omnia alia, quæ de Regno Neapolitano per eos occupantur. Item poterunt etiam Illustris Dux Sabbaudix pro Regno Cypri, & Dux Ferrariæ, & Marchio Mantuæ pro recuperatione eorum, quæ dicti Veneti eis detinent, & occupant, se huic ligæ

adiungere, & in hac confœderatione se includere. Item quod etiam sit facultas Serenissimo Regi Angliæ se includendi in hac confœderatione, & liga contra Venetos, siue ad offensionem, siue ad defensionem tantum, siue ad vtrunque, pro vt ei melius videbitur. Huius fœderis vide *Maximiliani castrensem* nummum sub Anno 1509.

Hoc fœdus in templo proclamatum, & iure iurando confirmatum est. Nec multo post Rothomagensis, cum *Alberto Pio Carpenfi*, & *Lutetiano* præfule ad *Maximilianum* proficiscuntur, qui & ipse, eodem ritu, quo cæteri, fœdus comprobauit. Veneti, cum ingens sibi bellum à maximis orbis Christiani principibus imminere viderent, nam Pontifex *Fauentiam*, *Ariminum*, *Rauennam*, *Ceruiam*; Rex Romanorum *Patauium*, *Vicentiam*, *Veronam*, Imperij nomine; *Forum Iulij* & *Taruifium* ad Aultriam domum spectantia; Rex Galliæ *Cremonam*, *Girradadam*, *Brixiam*, *Bergomum*, *Cremam*; Rex Catholicus *portus*, oppida à *Ferdinando* Neapolitano Rege oppignorata, magnis & ipsi viribus se se muniunt, quibus si primum hostium impetum aut propulsare, aut aliquandiū sustinere possent, malè factam inter fœderatos concordiam, non fore sperabant diuturnam. Nam Pontificem timere Cæsarem, & toruis oculis Gallum in Italia aspicere sciebant. Imperator facili momento inuisus Gallis, non diu in fœdere constans sperabatur. Colloquia itaque cum Pontifice captantes, *Ioannem Petrum Stellam* cum mandatis ad Imperatorem mittunt, qui nec in conspectum admissus, ne fœderi aduersari diceretur. Anno itaque inunte 1509. Gallorum Rex, cum Duce Lotharingiæ, & totius regni nobilitate in Italiam descendens, misit fœciale *Mingioiu*, vt patribus bellum indiceret; is veste lilijs aureis intertexta ornatus, in curiam ascendit, arrogantique sermone, *Tibi (inquit) Princeps, et vobis Veneti, tanquam alieni imperij vsurpatoribus, raptoribusque insidis Ludouici Regis mei nomine bellum iudico, repetiturusque ea armis ipse venit, quæ vos per vim, & iniuriam, à veris dominis ablata, tam diu iniuste retinetis.* Tum Princeps *Nicolaus Lauretanus* ad Gallum pacato vultu conuersus, *Nihil Galle hæc Respub. in Italia, alibiue iniuste possidet, neque fidem*

Sal. Ann. 1508.

CXIX.
Fœderatorum postulat.

CXX.
Gallus bellum Venetis indicit.

Lauretani Principis effigie vide num. 118.

Sal. Ann. 1509. *fidem unquam cuiquam fallit, cuius obseruatores semper constantes fuimus. Abi, & nostro nomine Regi tuo nuntia: bellum, quod nobis tam arroganter indicis, Dei Immortalis ope fortiter propulsabimus, quem speramus propitium hoc bello habiturum, & eundem aut in hac mortali vita, aut apud inferos obrupti fœderis scelus, Gallica impietatis vindicem fore.*

Per eisdem dies Pontifex iisdem sub grauiissima censuræ ecclesiasticæ denuntiatione, uti omnia per Æmiliam loca, cum vectigalibus cæterisque redditibus sibi intra paucos dies restituant, iniungit. Illi igitur quantas possunt copias ex omni ditione sua congregant. Ex Creta, iubente Senatu, Sagittarij venerant, agreste ac semiferum genus hominum; ex Peloponesso, ac tota Græcia equites leuis armaturæ, *Stratiota* dicti. Ex Campania, Apulia, Latio delecti milites; censaque in castris supra triginta peditum, ac decem leuis, grauique armaturæ equitum millia, quarum omnium copiarum imperium *Nicolao Ursino* Petiliani comiti Senatus mandauit. Cum eo aderant clarissimi bello Duces, *Bartholomæus Liuianus* gubernator exercitus, vir acer, & intrepidus, *Petrus Montanus*, *Ioannes Paulus Manfronus*, *Citolus Perusinus*, *Dionysius Naldus*, *Ioannes Græcus*, *Lactantius Bergomensis*, *Franciscus Gambara*, *Ioannes Siccus*, *Sonzinus*, *Benzonus*. Legati erant *Georgius Cornelius*, & *Andreas Grittus*, viri fortissimi. *Grittus* ingruentis belli molem vsque ad finem cum sustinisset, optimè de patria meritis, ducali trabea donatus fuit, ut ex numismate, quod supra vide *nu. 118*.

In hoc vno Veneti videntur peccasse; quòd fortasse, ut par erat, in hostem ad flumen Abduam omnibus copijs non occurrerent, sed diuisi ad Fauentiam quingenti milites, totidem leuites, & quinque millia peditum, ad Veronam totidem, ad Forum Iulij quingenti hastati equites, in Istria quoque ad mille peditum ordines adscripti essent. Insuper in lacu Benaco *Zacharias Lauretanus* cum instructa biremium, celotiumque classe nauigabat, ne vis aliqua ex Germania ingrueret. Et quia simul cum Pontifice Dux Ferrariæ, & Rex Hispaniæ hostis erat, & passim terra, marique bellum enixè parabatur, Apuliam prouinciam *Ioannes Maurus* cum classe qua-

dreremium fortitus est. *Laurentius Sagredus* *Sal. Ann.* 1509. cum armatis cymbis littora Flaminia; & *Sebastianus Maurus* cum paduana classe proxima flumina. Ceteræ omnes copiarum castramentatæ fuerant ad Pontem vicum. Antehorum aduentum *Ciamontius* Regis iussu Abduam fluum prope Cassianum, vado traiciens, Treuium & vicina quædam loca inuadit, præfectos aliquot capit. Eo tamen absente, & Mediolanum ad Regem prope-rante Treuium Veneti recuperarunt. Triu-liana hæc victoria Venetis exitio fuit: nam dum milites omnes sine ordine, sine imperio ad prædam discurrunt (quinimo multi onusti præda domum abierunt, ut è Cremona, Crema, Brixia, & Verona opus fuerit suppetias mittere) eam occasionem Galli nacti, quàm tutissimè cum innumeris tormentis, flumen Abduam, angusto calle traiecerunt impunè. Plusquàm centum hominum milium traieçisse scribit *Andreas Mocenicus*. Superato Abdua, castra propè hostem posuit leuibz velitationibus pugnarum copiam quærens. Senatus verò crebrò *Pitilianum*, & Legatos admonēbat, ne temerè quicquam agerent, & solùm in extremum adducti discrimen cum hoste confligerent. Tria passuum millia inter Gallorum & Venetorum castraplanicies erat: ibique leuia comittebantur prælia, præ Venetis sæpè ob antecursorum Epyrotharum virtutem cum prospera contingerent; Regij ob hæc inde digressi ad *Riuoltellam* oppidum castra admouerunt. *Liuianus* ab exploratoribus certior factus, Gallos loco se mouisse, cum equitibus quadringentis, sub lucem castris est profectus, ut quid hostes agerent, exploraret. *Illi tamen* (verba sunt Petri Iustiniani) *confecto celeriter itinere, tormentisque ad Riuoltella muros positus, paruo temporis spacio deditione municipium occuparunt: hinc cum omnibus copijs Pitilianus castra quingentos prope hostes passus suo loco posuit, ibique diem alterum vterque exercitus in armis se continui. Postero die Rex Pandinum versus signa mouit, ac secundum flumen acie disposita iter silentio arreptum, eo consilio, ut cum nostris manum confereret, idque ipsum Liuianus maxime optabat. Contra multa, belli vsu, & experientia, senilique prudentia Pitilianus, du-bios præliorum euentus animo reputans, modis*

omni-

CXXI.
Postulata
Pontificis.

CXXII.
Nicolai
Ursini &
Liuiani
effigies vi-
de nu. 118.

Gritti, &
Cornelij
effigiem
vide pag.
nu. 118.

Veneti vi-
eti.

CXXIII.

Lib 2.

Sal Ann. 1509. omnibus, ut à pugna se abstineret, Liuiianum, quem incredibili committendi prælij ardore rapi cognouerat, hortabatur, Gallosque inopia coactos, breui se in suos fines recepturos aiebat, ita ut certam victoriam sine sanguine partam, bellumque feliciter confectum fore pollicebatur, si pugnae casus omitteretur, at Liuiianus temerè in certamen exardens, pugnam suadebat, ac signa conuulsa in hostes inferri penè videbatur. Tum Pitilianus ad eum conuersus, Caue, precor, ne te nimium magni animi tui confidentia prouehat, resque nostræ temerario ausu concidant: si enim ferro constricti, reconditoque vincimus, quid nos tentare prælij fortunam oportet? hæc prudens Imperator: verum Liuiianus spreto saniore consilio, hostes abesse sentiens, ad insequendum eos penè ardens ferebatur, dictitans, non bene Reip. consuli, cunctando, sedendoque: eam enim se, suaque omnia ipsorum fidei commississe, frustra que tantum conflatum exercitum, tot opes, thesaurosque profusos, si ante ipsorum oculos Imperij fines ferro, ignique vastentur, oppidaque, & municipia nullo defendente capiantur; suumque esset dedecus, militaremque ignominiam, hæc perferre, exclamabat. His vocibus impulsus Pitilianus, conclamatis vasibus, castra moueri, & signa tolli imperat, munitio- reque loco relicto, quando pugnandum erat, in patentes campos exercitum traduxit, ex coque quatuor acies constituuntur, singulaque earum parem equitum, peditumque numerum habebant, totusque sub signis exercitus ita iam processerat, ut priores acies cum Imperatore ipso, ab extrema, cui Liuiianus præerat, tria millia passuum abessent: quare Rex certam victoriam animo concipiens, copias statim ad confligendum parat: & quum non procul à flumine inter utrumque exercitum esset fossa ad deriuandas aquas ab incolis confecta, profunda, lataque, ad extremam eius partem signa firmat, atque ab itinere agmen tantisper continet, donec tres nostrorum acies exercitum suum præter gressas esse cognouit: tum ut ultimam aciem disunctam aggredieretur, ac cum paucioribus manum confereret, agmina, signaque retorqueri iubet, factoque in nostros impetu, prælium initur, quod atrox, cruentumque primo congressu fuit. Rex autem ipse media acie suos hortando accendebat, omnes circumiens, monere, obtestari, ut memores Gallicæ virtutis, pugnam alacres ini-

Sal Ann. 1509. rent, ad hæc præmia, honoresque polliceri his, qui fortiter pugnarent, ad iniquum locum Venetos tractos, ut ad satietatem Gallus caderet, liberaretque insigni victoria è seruitute Italiam, iussitque eodem temporis momento in Venetum tormenta displodi, ex quibus igneæ pile conuolantes plurimos ex nostris disscerpere: magna tamen fortitudine Liuiani milites hosti se se obijcientes, eius impetum represserunt, adeoque is armis cominus urgebatur, ut de fuga interdum cogitaret: resistebat autem pudore victus, dum Rex in medio congressu bellator adesset, cuius præsentia Galli confirmati magno impetu à latere, à fronte Venetum premebant: in tantoque rei discrimine Petrus Montanus, peditatus ductor, strenuam operam nauauit: is enim hostium impetum excipiens, quum fortissimè, & quantum humana vis poterat, mille stipatus, qui sub eo merebant, bellacissimis militibus, pugnaßet, magnumque hostium numerum ferro concidisset, & reliqui fessi vulneribus iam fugam circumspicere viderentur, submissa statim à Rege auxilia prælium restituerunt, in quo Montanus cum octingentis suorum in media acie fortissime pugnando occubuit: & Liuiianus ab alia parte cum suis in hostes se inijciens, rem præclare gessit, effecitque, ut equato certamine pristinum pugnandi ardorem hostis remitteret, & Pitilianus, qui cum maiori exercitus parte non procul aberat, ducta in hostes, à Liuiano Legatisque euocatus, impetum facere parat, fuga nostrorum conspecta, à pugna abstinuit, vel quia militem sistere fugientem minimè posset, vel quòd victo iam desperaret, & Liuiano ira succensus accurrere dedignatus, quia se inuito pugnam inierat, satius esse iudicauit, partem exercitus illasam Reip. seruare, quàm eam certæ cladi obijcere, quam Liuiani temeritate nostris infligi cernebat: nam Rex seu formidine, seu ignauia Venetorum animaduersa, in tanta bene gerendæ rei occasione haud cessandum ratus, cum militum robore celeriter in aduersam aciem incurrit, regiamque phalangem sequuta vis armatorum ingens Venetum adeo perculit, ut momento temporis fusum, profugatumque magna clade affecerit: nam omnia impedimenta cum signis militaribus, bellicisque tormentis venerunt in hostium potestatem. Liuiianus quoque graui vulnere accepto captus est, vnaque Citolus Perusinus, vir bello clarus: ceci-

Sal. Ann. 1509. dereque ex Venetis eo ad Abduam praelio ad octo

millia: alij sex tantum utrinque desiderata tradunt, & in his è nostris clari nominis Petrus Montanus, Saccotius Spoletinus, & Franchus Burgius sagittariorum equitum turmæ præfectus. Disiectique reliquias exercitus tantus terror incessit, ut omnes in fugam versi, quocumque ferebat animus, dilabebantur, militiamque recusabant, ac pauci omnino fuere, qui non è Venetis castris abierint, adeo militum animos iam antea inuictos, hæc noua Gallorum victoria perculserat. Ad Caruagium autem, ubi Ludouicus Michael præfecturam oppidi gerebat, post cladem Pitilianus cum reliquijs exercitus se recepit, ibi Legatorum industria dissipatæ copiæ in dies colligebantur, pauore tamen, consternationeque omnium animi pleni erant: & Rex adhuc in Abduana glareæ cum victore exercitu sedebat, Linianoque, & alijs captiuis in Galliam missis, ad Caruagium castra mouit, oppidumque, & arcem primo statim accessu in deditiõnem accepit: alijs quoque proximis municipijs Rex potitur: interea acceptæ cladis nuncius ciuitatem ingenti mærore affecit, vulgoque omnes dolere, Gallorumque extimescere immoderatam regnandi cupiditatem, tabernæque tota ciuitate clausæ sunt, & iustitiam indictâ: patres quoque iam diu pacis studijs assueti, bellicis rebus aduersis non parum turbati: in tanto tamen motu Venetorum virtus non omnino oblanguit: nam audito hoc publico vulnere Paulus Barbis vir sapientissimus statim lectica in Senatum, quod parum prospera valetudine utebatur, se deferri iussit, atque ut (erat facundia insigni) grauißima oratione patres consolatus est; eoque authore, placuit, primùm exercitum reparari, qui fuga militum pene ad nihilum redactus erat: creatique sunt à Patribus statim duo Legati, Christophorus Maurus, & Petrus Duodus, quibus mandatum, ut dispersos milites congregarent, nouosque largo stipendio conscriberent, classis quoque ad quinquaginta triremium numerum aucta, eaque Angeli Triuisani imperio demandatur, & ad placandam iram Dei supplicationes piæ indictæ. Præterea missæ sunt à Senatu litteræ ad Pontificem, quibus eum orabat, obtestabaturque, ne Venetos obseruantissimum Pontificij nominis populum tam inhumanè sua Sanctitas impugnaret, quærique hoc bello Italica libertatis oppressionem, quando

Reges insatiabili dominandi cupidine impulsis, ad id solum spectare viderentur, tentantque omnia Imperia vi, armisque sibi asserere: proinde cum summis precibus orare (ut sicuti optimum Pontificem decet) curam illam suscipiat, pacis inter Principes Christianos componendæ, desistatque spiritualibus, temporalibusque armis Venetos insectari, reddatque hac animi placabilitate eos in perpetuum Apostolicæ sedi obnoxios: verum omnia frustra tentata, Rexque motis ex Caruaggio celeriter castris, victorem exercitum in Canomanos duxit, Bergomum, Brixiam deditiõne occupat. Piscaria aliquandiu resistere ausa, vi expugnatur, præfecti vna cum militibus ad vnum cæsi.

Interim Maximiliani auspicijs Christophorus Frangipanius Pisinium, Diuinumque in Istria arces; Ericus Brunsvicensis Feltrium ac Bellunium capit. Aduenientis Maximiliani fama excitata Goritia, Tergestum, ad Aquilas rediere. Pontifex quoque pleraque Æmiliæ oppida, Gallorum magis terrore, & victoria, quàm suis armis recuperauit. Al-

phonsus etiam Ferrariæ Princeps, non tantum agros depopulabatur, sed nauigijs quibusdam Arthesim & Padum infestabat. Tantis difficultatibus Veneti circumuenti, nullum in armis sperantes præfidiũ vtrò hostibus quod amissuri erant, offerendum rati: de relinquendo continentis imperio, cepere consilium, & Magistratibus, quos Patauij, Veronæque & alijs locis habebant, vti locis in ciuium potestate relictis, ipsi domum redirent, imperarunt auctore Mathæo Priolo, qui in secundo Collegij ordine præconsultor erat. Ariminum, Rauennam, Ceruiam, accepit Pontifex. Veronam, Vicentiam, Patauium Cæsar. Apuliae maritimas vrbes Hispanus. Polesinum Alphonsus Dux Ferrariæ. Hac voluntaria deditiõne terrestris imperij crediderunt Veneti Reges placare. Nihilominus quia non est cupiditati terminus; hostilia adhuc agentes fœderati Venetos in tantis rerum angustijs, cupidissimos pacis adegerunt, ut Antonium Iustinianum legatum ad Maximilianum mitterent, à quo quibus posset conditionibus afflictæ ciuitati pacem redimeret.

Ad Cæsaris conspectum admissus quod ita verba faceret, refert Guicciardinus; sed negant Veneti, Veteres Philosophos, atque sum-

Terrestri
spoliantur
imperio.

CXXV.

CXXVI.
Imperio
terrestri
cedunt.

Ex Petro
Iustiniano

CXXVII
Pacem pe-
tentes non
audiuntur
à Cæsare.

Sal. Ann.
1509.

mos illis temporibus viros, Inuictiss. Caesar, cum eam gloriam quæ ex sui ipsius victoria comparatur, veram, firmam, æternam, immortalēque esse affirmarunt, eamque super omnia regna, trophæa atque triumphos extulerunt, minime errasse manifestum certumque est. Hæc Scipio maiori tot victorijs claro, maiorem splendorem quam Africa deuicta & Carthago domita dedit. Nonne hæc eadem res magnum illum Macedonem immortalitate donauit? cum Darius maximo pralio ab illo victus, Deos immortales ut regnum suum stabilirent precatus est: quod si secus statuisent, se non alium successorem, quam tam benionum hostem, tam mansuetum victorem ab illis petere. Caesar ille dictator, à quo Caesaris cognomentum habes, & cuius fortunam, liberalitatem, magnificentiam, aliasque virtutes obtines, nonne concedendo, remittendo, condonando, qui in deorum numerum referretur dignus est iudicatus? Denique Senatus populisque Romanus ille mundi dominitor, cuius imperiū in terris in te solo est, cuiusque amplitudo et maiestas in te conspicitur, nonne plures populos atque prouincias, clementia, æquitate, & mansuetudine, quam bello armisque Imperio suo subiecit? Quæ cum ita sint, minime inter postremas laudes id tibi ascribetur, Caesar, si cum victoriam aduersus Venetos in potestate tua habeas, quam humanæ res caducæ sint memor, ea moderate uti noueris, magis ad pacis studia, quam ad dubios belli euentus propensus. Quanta enim rerum humanarum inconstantia sit, quam incerti casus: quam dubius, varius, fallax, obnoxiusque periculis sit mortalium status, externis priscisque exemplis ostendere non est opus. Satis superque Veneta Resp. docet, quæ paulo ante florens, splendens, clara atque ita potens erat, ut eius nomen & fama non iam Europæ finibus contineretur, sed egregia pompa Africam, Asiamque percurreret, atque in extremis orbis terræ terminis magno cum plausu resonaret: hæc eadem nunc unico eoque leui aduerso pralio rerum gestarum gloria orbata, opibus spoliata, lacerata, conculcata, atque euersa, omnium rerum ac præsertim consilij egens ita corruit, ut omnis pristina virtutis imago consenuerit, omnisque armorum ardor deferbuerit. Sed falluntur proculdubio, falluntur Galli, si hæc propriæ virtuti tribuunt. Antehac enim Veneti grauioribus incommodis agitati,

maximis detrimentis cladibusque perculsi atque; Sal. Ann.
1509.
attriti, numquam animum abiecerunt, ne tum quidem cum ingenti periculo cum seuisimo Turcarum tyrāno multos annos bella gesserunt: imo semper ex victis victores facti sunt: Idem & nunc sperassent, nisi Maiestatis tuæ tremendo nomine copiarumque, tuarum viuida inuictaque virtute audita, ita omnium animi concidissent, ut nulla non modo vincendi, sed ne obstendi quidem nobis spes relicta fuerit: Quo circa armis abiectis, in maiestatis tuæ incredibili clementia, vel potius diuina pietate spem omnem locauimus, quam nos rebus nostris perditis inuenturos minime diffidimus. Itaque Principis, Senatus, populique Veneti nomine, humili deuotione supplices oramus, obtestamur, atque obsecramus, ut clementiæ oculis res nostras afflictas respicere digneris, ijsque salutarem medicinam afferre. Omnes pacis leges quas tu nobis imposueris amplectemur: omnes iustas, honestas, & ab æquitate rationeque nimis alienas ducemus. Sed fortasse qui nobis ipsis multam imponamus digni sumus. Ad te verum & legitimum Principem omnia quacumque maiores nostri Sacro Imperio & Austriæ Ducatui ademerunt, redeant: quibus ut decentius veniant, omnia quæcumque in continenti possidemus adiungimus, quarum rerum iuribus quocumque modo partis cedimus. Præterea quotannis tuæ maiestati, et legitimis Imperij successoribus in perpetuum quingenta auri pondo tributum nomine pendemus: Imperijs, decretis, legibus, præceptisque tuis libenter obtemperauimus: defende nos quæso ab illorum, cum quibus paulò ante arma nostra coniunximus, insolentia: quos nunc seuisimos hostes experimur: qui nihil aliud expetunt quam Veneti nominis interritum. Tua ista clementia conseruati, te Urbis nostræ parentem, genitorem, conditoremque appellabimus: ingentia beneficia tua in annales referemus: liberis nostris perpetuo membrabimus. Nec verò parua hæc erit ad tuas laudes accessio, te primum esse ad cuius pedes Veneta Respub. supplex se humi prosternat, cui ceruices supponat, quæ velut Deum cælo delapsam colat, reueretur, obseruet. Si Deus Opt. Max. eam mentem maioribus nostris dedisset, ut res aliorum attingere non studuissent, iam nostra Respublica gloriæ plena, reliquas Europæ ciuitates longe superaret: quæ nunc in squallore, sordidus, & fætore languescens, ignominia, probroque

Sal. Ann. 1509. broque deformis, ludibrio atque contumelia referta, unico momento omnium victoriarum laudem amisit. Sed ut vnde incepit, eò mea reuertatur oratio, in tua potestate est Cæsar, Venetis tuis ignoscendo & condonando nomen laudemque comparare, quæ nemo umquam vincendo maiorem splendidiorum adeptus est: hoc monumentum nulla vetustas, nulla antiquitas, nullus temporum cursus ex mortalium mentibus delebit: sed omnia secula te pium, clementem omnium principum gloriosissimum prædicabunt, appellabunt, confitebuntur. Nos tui Veneti, quod viuemus, quod auras cælestes carpemus, quod hominum commercio fruemur, id omne tue virtuti, felicitati, clementiæque tribuemus.

Falsitatis tamè supradicta redarguit Petrus Iustinianus; & præcipuè quòd quinquaginta aureorū nummū millia Veneti polliciti fuerint Cæsari soluere in perpetuū census nomine, vt pacè ab eo impetrarent, non enim perpetuò, sed decennio (ait Iustinianus) tantum donatiui nomine ea pecuniæ summa oblata fuit, vt publico constat mandato, quæ Commissio à nostris appellatur, quam ego diligenter perlegi, dum veritatis huiusmodi indagandæ percupidus, publicas tabellas ex Archiuis euoluo. Nec negare possum, magnam animorum consternationem in ciuitate fuisse, prò tot Rep. aduersis, dubijsque fortunæ casibus, dum omnis Europa coniunctis armis furens, infestaq; in Venetum nomen debacchatur. Et infra: Adde quod dilucidiorè prorsus causam facit, ne quis vllò modo addubitet, Guicciardinum manifesto errasse, quum plane constat, Iustinianum legatum in Germaniam proficiscentem, Cæsarem in conspectum suum venire non permisisse, nec victoriam elatum alloqui voluisse. Vnde Iustinianus à Cæsare non admissus re infecta in urbem redijt.

Interea Germani in Forumiulium, atque Histriam iusto exercitu erumpentes, eas quoque prouincias Cæsareæ ditioni subigere tentarunt; Tergestoque, & Goritia occupatis, rē Venetam arinis vndique infestabant, ad inhibendos autem Germanorum conatus missus est à Patribus in Carnos cum valida militum manu Ioannes Paulus Gradonicus, cuius virtus Germanorum aliquantum repressit ferociam. Taruisij inde à ciuibus tumultuatum, eam urbem sibi statim reddi, Cæsare per Legatos petente, quare plurimi ex ciuibus prosperam fortunam sequuti, ingenti fauore rē ad Maxi-

milianum trahebant; alij Hieronymi Marini Sal. Ann. 1509. prætoris suafu, in antiqua Venetorum fide perseverare malebant: diuersæque erant in populo voluntates; sed vnus ex plebe vir inquilinus fuit, Marcus Pelizarius nomine à Crema oriundus, qui vexillum Diui Marci manu tenens, in forum cum paucis perexit, & Venetos sequendos esse, atque eorum societatem colendam, magna voce omnes adhortabatur. Quo duce populus pristinam erga Venetos fidem retinuit. Taruisiumq; per hunc maximè modum, repulso Cæsare, veteri seruatum est imperio, missique statim sunt ad vrbs præsidium septingenti milites, & Legati nomine Petrus Duodus. Postea circa Patauinum agrum dum feuerissimo Germani in colonos, villicosque vtuntur imperio, ac minis, edictisque prohibent, ne Veneti è suis prædijs fruges in urbem asportent, aliaque superbè, ac tyrannicè agunt, commota vniuersa ciuitate ex rei indignitate, Patrum animi per se antea exacerbati, ad finitimam urbem recipiendam, infestissimosque hostes Germanos ex ea expellendos, vehementer accenduntur: omnes itaque ciuitatis ordines in eam cogitationem incumbere, vt Patauium urbem proximè positam aliquo modo reciperent. Itaque patres antequam ad alios belli conatus descenderent, curarunt, secretissimo consilio rem ad optatum exitum perducere: nam sub specie Germanicæ Legationis ad Maximilianum Fran. Capellus vir solerti ingenio à Senatu electus est, vt confestim se Patauium tacitè conferret, Leonardumque Trissinum, qui vrbi Cæsaris nomine præsidebat, conueniret, cum quo iam à pueris intima familiaritas, amicitiaque intercedebat: eique polliceretur, si Patauium Venetis restituat, exilij lege antiquata, qua antea damnatus ipse fuerat, ei liberis, posterisque, ciuitatis, comitiorumque ius, & Cittadellam municipium, quo Pandulphus Malatesta proditiōnis causa eiectus fuerat, patres dono duros. Capellus igitur cum his mandatis Patauium subuectus, dum urbem tacitè ingreditur, cognitus ab ijs, qui vigili cura portam custodiebant, cum toto comitatu intercipitur, nec alloqui Trissinum, vt mandatum fuerat potuit: cumque se apud eos ciues, qui in magistratu erant, legationis iure defenderet, res suffragijs acta est, num Capellus inter-

Sal. Ann.
1509.

fici, quod Patauium furtim venisset, an domū incolūnis remitti deberet, quod legatione fungeretur, quæ sacrosancta, inuiolabilisque iure gentium vbiq̄ue habetur. Octo erant ex nobilitate ciues, totidem ex plebe, qui suffragium in capitalibus rebus ferebant: septem ex his male animati *Capellium* ad necem cōdemnauerunt, nouem quia Legati personam gerentem absoluerunt. Ita in magno vitæ periculo versatus, duobus tantum suffragijs à morte liber, ad urbem trepidè redijt. Ea arte postquam nil actum est, *Aloysius Molinus* in secundo ordine præconsultor legem tulit, rogans, apertone bello, armisque res gerenda esset in Patauio recipiendo. Tum *Laurentanus* Princeps id agendū minimè censens, hæc orando è suggestu in medium protulit:

*Multum profectò Patres conscripti, fortuna nobis hæctenus acerba, grauisque fuit, quam ad presens etiam temerario, vanoque ausu irritare tentamus, & id alienissimo sanè tempore, quum victricibus undique potentissimorum hostium armis premimur: nam hinc Pontifex, Italiq; Principes, illinc cum Casare, Galliarum, Hispaniarumque Reges nos oppugnant. Et iam pulcherrimi imperij membra adeò discerpserunt, ut parum à supremo distemus excidio. Quonam igitur pacto, quibus viribus, Patauium aggredi volumus? utinamq; Dijs immortales darent, ut clarissima urbs ex hostium manibus erepta, in Venetam restitueretur potestatem: sed quæ dudum tam ample fuerunt nobis opes, sædis cladibus, quarum memoria adhuc caligant oculi, nunc exinanite defecerunt, vixque afflictum respirat imperiū: hostis contra præpotens imminet, cuius impetum, armaque fortuna aduersa depressi nunc sustinebimus, qui in summa rerum prosperitate olim cōstituti cessimus? Sed fac, Patauium recipias, statim undique hostes, qui iam ex voluntaria urbiū traditione satis pacatos erga nos animos gerunt, armaque deposuere, iterum ijs resumptis in amicitiam coibunt; belloque ardentius reparato, urbem haud satis munitam, utpote, quæ diu florētissimo Gymnasio pacis artes, Musarumque studia coluit, vallo, armis, bellicis operibus, infinitoque copiarum numero circumuallatam expugnabunt, nosque tanta clade affecti, in novos terrores incidemus. Patauio enim occupato, creditis ne hostis ferociam, iramque suam deponet? *Taruisium, Forumiulium*, ac reliquam continentis oram inuadet, & spoliabimurque toto terrestri, uti-*

nam mentiar, imperio. Rem igitur Patauinam *Sal. Ann.*
omittamus, & quando ita Dijs immortalibus ^{1509.}
placuit, angustis imperij finibus contenti, vrbes, quas iam pridem victoribus ultro cessistis, in perpetuum dimittite; ad maritimasque res, ut quondam à maioribus nostris factum est, animi conuertantur, fundata enim medio mari diuino cōsilio hæc vrbs, naualiumq; rerum peritia excellēs, propitia facile in maritimo imperio propugnādo habebit numina, quæ in terrestri retinēdo, aduersa multo suo magnoque malo hucusque experta est.

Dubios, discordesque patrum animos Principis oratio reddidit, variæque sententiæ per subsellia singulorum inuicem habitæ, ac diu ambigua hæsit consultatio. At *Molinus Senator* facundia, ac ingenio æque clarus, in rostra ascendens, ita disseruit;

Dum presentem rerum statum Princeps optime, mecum tacitus considero, nō tantum profectò fortunæ acerbitate commoueor, quæ varia, inconstansque hanc Remp. ad internitionem propè adduxit, quàm animorum nostrorum mollitiem improbare meritò possū; nec aliunde, quàm a nobismetipsis forsā tot mala eueniunt, qui dū nimium timemus, Reip. inconsultè officimus: quidnā illud, quod nuper factū fuit, quàm præceps, quàm pudendum? quod tot clarissimas, munitissimasq; vrbes, has in Flaminia, illas in Gallia, alias in Apulia, ac prope in visceribus nostris hostiū faucibus præ timore ultro iniecastis, quas nec attentare armis unquam illi quidem ausi fuissent, ut nō tātum hostium vis, quàm nostra ignauiā, et desperatio rem Venetā afflixisse videatur. *Trebia, Trasimenus, Cannas*, totq; aliæ super alias clades Romanorum illos spiritus non fregerunt, nos *Abduana* vna pugna ita depressit, ut manus victas dare turpiter cogere debeat: quod si Romana contemnuntur exempla, nostra saltē ante oculos ponite: antiquiora prætereo, *Lygur* perpetuus huic imperio hostis, delacta ad Polam classe, *Histris* omni ferè subacta, ciuitate fame laborante, *Clodiam* finitimam urbem armis occuparat: plena omnia fugæ, terroris, lachrymarum erāt; non tamen in tāta calamitate patres animos demisere, sed publicis, priuatisque opibus in medium collatis, supra triginta triremium classis instruitur, quæ statim in hostes profecta, *Clodiam* circumfedit, finitimaque urbs fame domita, post decimum obsidionis mensem tandem recipitur. Nos Patauium ad imperium retrahere dubitamus, cuius urbis receptio haud difficilis sanè futura est,

Sal. Ann. 1509. est, quū iā ciues tēdio Germanici imperij res novas moliri ceperunt, ac sub Venetam redire fidem miro omnes flagrant desiderio: adde, quōd vrbs parum custodita felicem nobis successum facile spondere videtur. Non igitur omittenda est tāta bene gerendæ rei occasio, qua, Patauii recepto, reliquæ quoque vrbes eodem victoriæ cursu breui recuperari poterunt. Turpe etenim est, tam amplū terrestre imperium, quod summis laboribus, periculis ac proprio sanguine maiores nostri partum nobis reliquere, ab auita virtute illa nos degenerantes, per ignauiam amittere. Patauium aggredimini, indeque hostis vi, armisque expellatur, vocant nos populi, barbaricum iam nomen exosi: benignitatem enim Venetam iam pridē experti, exteræ gentis iugum impatienter ferre possunt, apud quos sordescunt iure illius actiones: at veretur Princeps optimus, si Patauium ceperimus, ne indignabundi hostes statim cum maximis copijs accurrant, urbemq; illam obsideant, ac reliquias miseri imperij, quod in continentis ora Veneti nominis adhuc superest, penitus euertant, nouosque nobis terrores proponit: maritimū præterea laudat studium, amplitudinem ex hoc spondet imperij, opesque immensas: sapienter sanè, sed rerū terrestrium cura iccirco tam demissè est ne abiicienda: in quibus, et si multa aduersa nobis hucusque contingere, in Deo tamen Optimo Maximo, Patres cōscripti sperate, vindice, ultoreq; hostium impietatis: quōd si animos aduersa belli fortuna depressit, virtus contrā vestra erigat: immoderatus enim timor est ponendus, audendumque, & nouandum aliquid improuisum, ne extinctus penitus Venetus ille animi vigor videatur. Nec mihi omnino mediis fidijs dubium est, quin ciuitas illa quando recepta in nostram venerit potestatem, ab hostili oppugnatione tuta, illa saq; non egregiè seruetur: nam firmissimis præsidijs communita omnem facile hostium impetū sustinebit: veniat Cæsar, veniant Reges, Europaque omnis, ac vallo, fossisque armata cingant Patauiū acies, eludet profectò inuicta, inexpugnabilisq; vrbs omnes hostium conatus, magnāq; nobis gloriam hæc victoria pariet, existimatione pristina illa retenta, quæ aduersa fortuna nostra apud terrarum Principes nunc abiecta, contemptibilisque habetur. Ceterūm Diij immortales, qui huius Imperij ineffabili clementia sua curam omni tempore habuere, mentes vestras Patres optimi hodie, expulsis tenebris, ita illustrent, vt

Tom. VII.

decreta ea hodie approbentur, quæ Reip. post tot Sal. Ann. 1509. fædas calamitates, salutaria illucescere possint.

Reticiente Molino, patrum animi diuersa inter se rursus consilia agitabant; tandem initis suffragijs, Senatus ferè omnis in Molini sententiam pedibus iuit, censuitque, vt admoto quàm maturè exercitu, Paduæ recuperandæ, quōd felix, faustumque Veneto nomini esset, expeditio tentaretur. Senatusconsulto igitur in castra perlato, de quo datum omnibus sub silentio iusiurandum fuit, Andreas Grittus tacito agmine Taruisio egressus, Saccardum Soncinum virum impigrum præmisit ad exploranda hostium consilia. Eodem item die complures cymbæ cum armatis hominibus ad omnia itinera diligenter custodienda missæ sunt, ne quis Patauium ad eam rem nunciandam ab vrbe occultè se conferret. Saccardus autem parum custoditam urbem Patauiū intuitus, speculatusque, ad Grittum reuersus egit, vt Venetæ copiæ intempesta nocte prope Patauium statim ducerentur, diluculo itaque L. Maluetij, Lactantijque Bergomensis ductu ad portam vrbs semiclausam miles Venetus clanculum accessit, quæ paulò antè quibusdā feni, ac stramentorum plaustris patuerat, nec procul aberant ceteræ Venetorum copiæ sub Pitiliani imperio, ad Noalumque oppidum. Grittus cum quingētis equitibus subfederat, & Christophorus Maurus alter Legatus ad Citradellam mille pedites, & quinquaginta Cataphractorum equitum alam habebat: conuenerat & ad Stratam vicum Philippus Paruta cum collectitia duorum millium agrestium manu, nec non Aloysius Dardani cum armatis clientibus aderat, vt ex cunctis locis maturè Veneto præsto adessent subsidia: itaque paratis omnibus, porta Caudæ longæ quæ nullo custode tenebatur, ac semi aperta erat, à militibus Veneto occupatur, primumque Epyrhoticus; equitatus nullo ex hoste obuius, urbem ingressus est; sequuti deinde. L. Maluetius, Lactantius Bergomensis, & Vulpensius Ductor, cum perditum robore in forum magno armorū strepitu peruenere: excitique bellico tubarum cantu Germani milites cum Leon. Trissino, & Brunorio Sarego eorum Ducibus, Veneto occurrunt, pugnaq; statim tumultuaria committitur, diuq; hostis numero longe inferior certamen protraxit; aduentantibus postea

CXXVIII

Ec 2 cum

Sal. Ann. cum tota mole exercitus Pitiliano Imperato-
 1509
 CXXIX. re, & Gritto Legato, facilè Germani Veneto
 cessere: captisque hostium Ducibus, *Trifsino*,
 & *Sarego*, obtruncatisque plurimis, recipitur
 vrbs illustris, ædesque Iudæorum, aliquotque
 ciuium rebellum domus direptæ sunt: arx
 quoque superatis per ruinas tormentorum
 ictibus disiectas, muris, capitur, vbi *Manfre-*
aus Faccinus, vir egregia virtute, est interca-
 ptus, quem Gritus, quod is diu in Reip. exer-
 citibus magna cum laude militasset, liberum
 dimisit. Patavinæ vrbs receptio, quæ fuit
 mensè Iulij festa luce Diuæ Marinæ, ingen-
 tem patrum animis lætitiâ attulit: vifaque
 res Veneta noua hac prosperitate aliquan-
 tum respirare, statimque Prætor, qui ius Pa-
 tauinis diceret, comitijs maioribus *Petrus*
Balbus creatur, vir inter Senatus Principes
 prudentia, moderationeque animi insignis,
 collegaque ei in præfectura datus est *Zacha-*
rias Delphinus pacis, bellicque artibus planè
 insignis, studuitque Senatus deinceps Cæsa-
 rem sibi amicum facere, ad eumque in Ger-
 maniam *Franciscum Capellium* Oratorem de-
 stinavit, qui statim è regni finibus abire ius-
 sus est. Noua quoque non multò post lega-
 tione *Maximilianus* animus tentatus, missi-
 que *Aloysius Mocenicus*, & *Antonius Iustinia-*
nus, ij pariter nec admissi, nec auditi à Cæ-
 sare: idque sanè Veneto fœliciter cessit: pa-
 cis enim patres studiosi, retentis solum dua-
 bus vrbibus, Patauio, ac Taruisio, cetera Re-
 gibus sponte concedebant, quæ ipsi præsentî
 bello ad illum vsque diem ex Veneto Imperio
 pactione, armisque acquisierant. Sed quû
 illi nullum cupiditatibus suis, prospera fortu-
 na elati, modum imponunt, parta amifere, &
 Venetus receptis vrbibus, reparatoque ex
 parte Imperio, in pristinam restituitur digni-
 tatem, pacis igitur mentione posita, bellum
 vtrinque reparatur: statimque ex Germania
 nouæ Cæsaris copiæ sub Ducis Bransuicensis
 auspicijs in Italiam aduenere, ac sub primum
 eius accessum, translatis in Forumiulium ar-
 mis, mun tissima oppida, Feltrum, & Bellu-
 num statim ab hoste occupantur: admotis
 postea ad Clusensè arcem Germanorum
 copijs, res prospere à Venetis ea expeditione
 gesta est, repellunturque à mœnibus hostes
 cum ignominia, & cæde: affuit & paulò post

Sal. Ann.
 1509. Analtius Princeps cum decem millibus ar-
 matorum ex Germania à Cæsare missus, quo
 Duce Monfalconus oppidum frustra est oppu-
 gnatum: inde in montana hostis profes-
 ctus, Cadubrium cœpit, & Veneti ad tuen-
 dum prouinciæ statum *Leon. Hierosolymita-*
num equitem virum impigrum, ac manu
 promptum, cum delectis copijs eò misere: is
 verò diligenti, fidelique in reparanda Rep.
 opera vltus est, Cadubriumque recepit, atque
 hostes ad Vallesellam profligauit. Interim,
 Dux Bransuicensis maioribus auctus copijs,
 Vtinum aggreditur. Sed parum vis hostilis
 nocuit, ciue, ac milite singulari virtute oppi-
 dum tuentibus: dimisso itaque Vtino, ad ci-
 uitatem Austriae ad Nariffonem fluuium po-
 sita castra sunt admota: ibi quoque rem in-
 fœliciter hostis gessit. Defensoremque ha-
 buit insigne oppidum, *Federicum Contare-*
num, virum militari disciplina clarum, ade-
 rant & cum eo *Vicus Perusinus*, *Antonius Sem-*
perius, *Lucas Anconitanus*, & *Paulus Basilius*,
 bellatores fortissimi, quorum strenuitate à
 mœnibus cum cæde hostis est repulsus: inde
 statim digressus, Buristagnum tentauit, op-
 pidum in summo altissimi montis iugo posi-
 tum, cui *Nicolaus Bollanus* præerat: isque
 ignauia plenus, minisque territus, oppido
 hosti tradito, deditionem fecit. Tulminium
 quoque captum, ac ferro iniquè finitimus
 ager deuastatus. In Histria pariter *Christo-*
phorus Frangipanis cum Crouatis equitibus
 Venetos fatigabat, eam verò prouinciâ
 Epyrothæ antecursores sub *Ioannis Franci-*
sci Pasqualici ductu armis tuebantur: sed
 pauci numero hostium iniuriæ obuiam ire
 non poterant; quare plurimis Histri affecti
 sunt cladibus. Accessit postea in prouinciâ
 Senatus iussu *Hieronymus Contarenus*, classis
 legatus, cum quatuor triremibus, alijsque na-
 uigijs, ac terrestribus etiam copijs compara-
 tis, Tergestum oppugnari placuit; reiectus-
 que Venetus terra, marique primo armorum
 conatu, & ex altera parte *Angelus Triuisanus*
 maris Imperator cum sexdecim triremibus,
 Flumen Lyburniæ oppidum subito aggressus
 est, illudque, propugnatoribus è custodia,
 murorum depulsis, vi cepit, captumque fœ-
 de diripuit, ac desolatum penè reddidit, vi-
 ctricique inde classe ad Tergesti oppugnatio-
 nem

Sal. Ann.
1509.

nem reuersus, urbem rursus nouo belli apparatu terra, marique inuasit; ea verò valido munita præsidio, vanos secundò effecit Venetorum conatus; terrestres tamen copias prosperiore fortuna usæ, Pinguentum à Germanis antea occupatum recepere: nec in ocio hostis ferox fuit, qui *Christophoro Frangipane* Duce, per Noricum in Histriam iterum delatus, trepidationem ingentem illius prouinciæ populis incussit; omnesque cum coniugibus, & liberis ex agris in vrbes profugi emigrabant, insolitusque pavor cunctorum mentes inuaserat, quum hostis irarum plenus nemini parceret: ausus etiam est per caduceatorem petere, vt Iustinopolim, cui vrbi tunc *Aloysius Iustinianus* pater meus præerat, Cæsari oppidani ultro traderent: sed quum id contumeliose ab hoste factum esset, positis insidijs, dum caduceator ad suos reuerteretur, in itinere prætoris iussu interfectus est: venitque proinde patrum decreto *Damianus Tarsius* cum mille scutatis peditibus in prouinciam, vt socios tueretur, iniuriasque armis repelleret: virque is vnus salutarem Histris opem attulit: circa Patauium verò in magno motu res erant: Pitilianusque urbem munire irrequieto opere studebat: nam ingentem exercitum, viresque bellicas *Maximilianus* ex tota Germania ad Patauium oppugnandum comparare dicebatur; & Veneti id futurum rati, omnis generis præsidijs statim urbem firmant, immisique abunde commeatus, pecuniæ, milites, arma: dum hæc à Venetis fiunt, *Marchio Mantua* ad insulam Scalæ iuxta Leniacum cū sexcentis peditibus inexploratò confederat: ad eum opprimendum statim *L. Maluetius*, & *Citolus Perusinus*, viri fortissimi, Imperatoris iussu, cum octingentis peditibus, & ducentis equitibus leuis, grauisque armaturæ, sub vmbra noctis tacito agmine profecti sunt: sequuntique ad mille, & amplius agrestes, & ad locum concubia nocte accedentes, hostes repente aggrediuntur qui summo pressi ex stratis vix exiliunt, trepidantesque, ac inermes obruncantur: sed maior pars deditioe facta, in victoris potestatem venit. *Marchio* autem tenebrarum beneficio vsus clam per posticum in campos solus euasit, errabundusque per agros latibula quæritabat: orta autem luce post Siliginem,

Melicamve deprehensus, vbi tota nocte delituerat, a quatuor agricolis capitur, quos nunquam præcibus, premiove flectere potuit, vt liberatus dimitteretur: illi autem cum insigni captiuo Patauium statim profecti, Imperatori, & Legatis Marchionem vincitum, captiuumque obtulere: missusque is subito est sub diligenti custodia Venetias, exceptusque summo honore à Principe, ac patribus, in publica turri asseruandus traditur: agricolæ verò cumulati muneribus, ac immunitatibus, præmijisque donati, gratum nobilissimi facinoris fructum recepere. Interea hostium exercitus indies socialibus Regum auxilijs augebatur, accreueratque supra quinquaginta ferè armatorum millia, progressusque vsque ad oppidum Liminum, paruo negotio illud vi cepit: ademptæque eo loco positis obijcibus fuerant aquæ, ne ad urbem fluere possent, vt molis triticeis ciuitas priuaretur: deinde Ferrarienses ex altera parte agros populari, prædas agere, ferro sæuire ceperunt, magnaque omnia deuastatione replebantur. Itaque ex cunctis locis ingens passim fuga facta est, & ad imas paludes perducta armenta, & miseri agricolæ villis, tuguriisque relictis cum rusticana supellectili Venetias commigrarunt, quibus publica impensa penus est instructum, parataque vicatim habitacula, statisque locis distributa nauigia ad conuendam paganorum turbam, qui metu hostium in fugam versi, Venetam petebant urbem, & sanè plena omnia trepidatione erant, iamque Cæsar cum innumerabili exercitu Patauium circumfessurus propediem videbatur. Igitur patres de summa rerum solliciti, nocte, dieque in curia, ac Senatu, quid agendum, consulere, hæc discernere, alia mandare, omniaque maturè discutere. Et conuocatis comitijs, *Leon. Lauredanus* Princeps ad nobilitatem ex Ducali folio huiuscemodi verba fecit:

Quum de re omnium vestra viri patritij hodie agatur, iure apud vos, qui hoc in loco Veneti imperij Maiestatem representatis, publica causa pertractanda est, in qua multa acerba, grauiaque commemorari possunt: eaque inuoluenda silentio duxi, ne vulnus refricem: sed vestram virtutem hinc excitamus: hostis enim in propinquo adest, ferox, immitis, implacabilis, heretque propè

Sal. Ann.
1509.

Sal. Ann.
1509.

propè in visceribus nostris, quum Patauiū huius civitatis suburbium aggredi armis parat: periculis autem occurrendum est, quibus non solum opulentissima urbs subiecta esset videtur, sed vestrum imperium, ac tota fermè Italia. Nā Patauiū amisso, nullum postea impedimentum hostis habebit, quominus omnia facile in Italia armis occupet: in primisque res vestra agitur: nobis enim Imperium, nobis libertas aufertur, vita quoque in dubio est: totis proinde viribus annitendum, ut Patauium conseruemus, nec solum opibus, sed etiam corporibus nostris tantæ urbis possessio, unde Venetæ Reip. Italiæque totius salus dependet, retinenda. Quis igitur vestrum patriæ opem negabit? cutus tuenda semper in maioribus nostris laudabile, accuratumque fuit studium: hoc idem facere nos debemus, eorumque sequi vestigia, qui pro patria res præclaras bello gessere, præsentisque ea temporis est conditio, ut minime nos obtorpescere patiatur, euigilandum, audendumque in tanto Imperij discrimine. Nec profectò viri patritij, hostium arma timebimus, si subsidium vestrum Reip. præsto aderit, quin eos facile debellabimus. Neque quisquam vestrum nimis audax id consilium nostrum reputet, animique arrogantiam coarguat, quando civium virtus desperare de summa rerum prohibent, ut magnis omnibus bellis victi numquam porro cessimus. Vetera omittamus, Pipinum, Hunnos, Sarracenos, Lygures, à Philippico bello incipiam, quot classes mari, Pado, Athesi, quot Duces, quot exercitus, bello amissi sunt? acerba siquidem adhuc præteritarum cladum memoria in animis viget iam quid hoc bello recenti Gallico memorem? omnes vos ijs aut cladibus affuistis, aut eis acerbe sensistis. Abduca pugna illius testis est, in qua exercitu nostro cæso, ac profligato, incredibile vulnus Resp. accepit. Adde defectionem Gallia, Flaminia, Apulia, ubi tot præclaras urbes uno propè die amissimus: adde ultimum terrorem in Mestrinos usque fines, & ad imas paludes, amissa tota ferè continentis ora, prædabundum hostium agmen, progressum, auditusque ex propinquo armorum strepitus, ploratusque, atque ululatus multus, in hac ruina rerum stetit inuicta Veneta illa indoles, vosq; omnium primi Patauium, eiecto hoste, recepistis: ex eo autem die res Imperij melior habita est, sperandumque, deinceps, virtute vestra Duce, solitaque Reip. fortuna, ut latiores, fælicioresque successus

in dies nobis contingent, dummodo patriæ operam nosmetipsi hoc tempore præstemus, armatisque clientibus eundem est, viri nobilissimi ad Padua custodiam, ut vestro exemplo alij quoque inuitentur ad arma pro Rep. capeßenda: nam nostra multum interest, ac sicut populo honore patritius præstat, ita ad omnia dura, & aspera subeunda ille Princeps esse debet: induite igitur iustissima arma, ad Patauiumque seruandum, urbem finitimam, claram, insignem prope rate, quã hostes innumerabilibus copijs iam iam circumvallaturi videntur: ijs nostra corpora opponamus, ijs peçtora, ijs animos: ite Deo bene iuuante in tam illustrem militiam, ex qua siquid in rebus humanis certi est, indubitatam sperare licet nobis victoriam: nam urbem prævalidam defenditis, fossis, propugnaculis, aggeribus, egregie communitam, ubi Pitilianus Imperator, vir fide, ac prudentia clarus, totque alij Duces fortissimi cum viginti armatorum millibus adsunt: vos quoque illuc profecti, cum auxiliari manu maximum præsidium afferetis: utinamque ego id præstare possem, nec senio, valetudineque impedirer, in muneribus militaribus vobiscum obeundis, libenter profectò, quod reliquum vite mihi superest, patriæ necessitatibus impenderem: sed quando ipse ob corporis imbecillitatem, effætaeque vires id præstare nequeo, Aloysius, & Bernardus filij, vicem patris gerent, armatisque eò aduolabunt; Princepsque vester iam senio confectus domi sedebit, consilioque, ut poterit, bellum administrabit: ij vero arma tractabunt, ferrumque expedient, qui manu prompti habentur, & corporis viribus prævalent: cæterum tametsi grauibus, acerbisque hætenus Respublica belli turbinibus agitata est, in maximasque incidit fortune sauitia calamitates, & adhuc plurimum laboramus, in Deo tamen Optimo, Maximo spes omnes vestras pie conijcite, qui nos breui à tanto belli furore liberabit, & in pristinum statum Christianissimam Rempublicam constituet: hanc vero certam, viri patritij, spem animis tenete, quòd diuino ob iustitiam nostram subleuabimur auxilio.

Vbi Princeps conticuit, maximo omnium consensu eius oratio excepta est, pietasque in patriam commendata: ex vrbeq; statim trecenti viri patricij cum armatorum manu Patauium secundo flumine profecti, circa portas, turreseque urbis diligentem custodiam iufcepe.

Sal. Ann.
1509.

Sal. Ann. 1509. sciperunt, positæque vbique stationes, & ordines distributi, vt omnes equites cataphracti intra prima vrbis mœnia continerentur, in foro *Antonius Pius* cum peditatu consisteret, & ad portam Sanctæ Crucis vsque ad portem *Bassanelli Citolus Perusinus*, & *Lactantius Bergomensis* tuendę ciuitatis curam haberent: Pontis curui, Portellique custodia *Dyonisio Naldo* demandata est: & porta, quæ dicitur, *Caudalonga*, *Bernardino Parmensi*: reliquas verò copias Imperator *Pitilianus* in Pratoualis instructas, paratasque tenebat, cuius iussu statim circa urbem per mille passus cuncta ædificia, tuguria, arbores, agrestæque casæ complanata sunt, liberque, & apertus campus relictus, ne hostes latibulis absconditi, furtim ciuitati insidias molirentur. *Petilianus* etiam erecta media vrbe solemnem ara, post sacra ritè celebrata, singulos Ductores, Tribunos, Centuriones, ac reliquos milites altari- bus admotos tactis sacris iureiurando adegit, fidem omnes Reip. in Patauio aduersus hostium conatus tuendo, inuiolabilem seruaturus. Illi quoque à *Gritto* paucis adhortati fuisse dicuntur, vt militaris sacramenti memores fortissime pugnarent, eriperentque virtute sua insignem urbem ab efferarum gentium manibus: nec de re Veneta solum, sed de totius Italiae libertate agi, quando nefaria conspiratione Reges tentant, vt depresso Italiae statu, Venetos & imperio, & libertate spoliarent: nullius tamen fortunæ acerbitate Venetus vnquam adduci poterit, vt quicquam efficiat, quod non sit ex eius dignitate, evertat opes, & fortunas omnes cum imperio crudelis hostis, libertatem à Veneto numquam eripiet, qua nihil apud eos antiquius, nihil dulcius: hanc si auferat, & vitam quoque ille extinguat, necesse est quum nil aliud priscos illos Venetos, relicta continentis ora, in stagna, paludesque commigrare impulerit, quam quietis studium, & libertatis amor: hæc duo à natura Venetorum animis ad eò infixæ esse, vt quicquid vnquam terra, marique gestum memoratur, omne id eorū causâ factū sit, egregiam igitur, & strenuam operam illi nauarēt, ne ciuitas omnium in Italia pulcherrima, & opulentissima in exterarum gentium potestatem cadat, qua seruata præmia ingentia, immortalesque laudes bellatorū manebunt.

Sal. Ann. 1509. CXXX. Non multò post Cæsaris exercitus in Patauinum agrum prædabundus irrupit: aduenereque statim in eius castra cum auxiliari- bus fœderatorum Principum copijs fortissimi Ductores: nam pro *Iulio Pontifice Maximo Ludouicus Picus* affuit, vir scientia militari clarus: pro Gallorum Rege, *Dominus Palisensis*, pro *Ferdinando Fracasus Sanseuerinus*, *Alphonsi* vero Ferrariæ Ducis nomine *Hyppolitus Cardinalis* eius frater cum magno tormentorū apparatu, Lustrato exercitu, supputatoque equitum, ac peditum numero, Volonumque ingenti turba: ad centum armatorum millia in hostium castris fuisse dicuntur. *Maximilianus* Cæsar præfens ipse aderat. Cœptaque est vrbs oppugnari, mœniaque à porta *Porcellij* vsque ad *Caudalongam* per multa passuum millia tormentis diruta procubere, nemo tamen ex hostibus vrbi appropinquare ausus est, ob ingentem vim missilium, ac machinarum, quæ ex vrbe frequentissimo iactu in eos mittebantur, coactique sunt ob id hostes in profundas fossas, scrobesque manufactas, ac depressiora loca descendere; erumpebant etiam subito impetu leuis armaturę equites, ac ad hostium vsque tentoria illati, cædem, stragemque fœdam eorum edebant; sæpeque his tumultuarijs prælijs cum hoste committis, Veneti cum victoriâ in urbem reuertebantur; nec dies vlla vnquam præterijt, in qua præclarum aliquod facinus miles Venetus non ediderit, postea omnes hostium copiæ sub signis, in campum è castris progressæ, terribilem oppugnationis apparatus procul ostenderunt, hinc equites, illinc pedites, ex cunctis fere nationibus Germani, Galli, Hispani, Itali, urbem corona cinxerunt, conspectusque eorum horribilis, formidolosusque reddebatur, nec contrâ in vrbe amplo eius ambitu die, noctuque diligentissimæ custodiæ decrant, *Pitilianusque* Imperator cum *And. Gritto*, *Christophoro Mauro*, Legatis, & *Petro Balbo* prætore, vbique adequitare, ciues, militesque monere, adhortari: tertius quoque Legatus *Ioannes Paulus Gradonicus* in circumeunda vasta vrbe insomnes noctes agere, ac omnia impigre curare, quæ in Patauio seruanda vsui forent: idem Principis filij, *Alysius*, & *Bernardus*, cæterique pariter nobiles Veneti facere,

Sal. Ann.
1509.

cere, & quum pecunia in stipendium per plures dies exercitui, qui Patauij custodiam agebat, missa, ex vrbe non fuisset, quòd itinera hostes vndique insiderent, ad Legatos Senatus scripsit, vt aliquam rationem ipsi inirent, qua tuto pecunia eò transmitti posset, tum rematurè discussa, Legatorum iussu, trecenti Peloponessiaci equites ad Medoaci ostium, quod quinque passuum millibus à Clodia distat, tacitè accessere, ibique delatam decemvirum nauiculis stipem acceperunt, quæ inter eos, qui velocissimos equos habebant, diuisa est: & *L. Maluetius* cum ducentis cataphractis equitibus se his adiunxit; atque, vt hostes, si se in itinere adorirentur, eluderet, miro astu vsus est: duos enim magnopere valentes mulos sacculis arena plenis ad speciem pecuniæ dorso impositis, medio in agmine secum duxit, at hostes, qui ad omnem occasionem intenti, nostrorum reditum expectabant, vbi conglobatos eos videre, ingenti equitatu circumfuso, in aduersos se magno impetu intulerunt; contractoque certamine, dum acerrimè vtrinque pugnatur, qui pecuniam ferebant, ex acie velocissimè abiire, & hostes visis sacculis, quos muli dorso gestabant, eam illam esse prædam, quam petebant, rati, ad eos intercipiendos citato agmine se conuertunt, tum deceptos, delusosque se esse videntes, per multa passuum millia Epyrhotas, qui pecuniam asportabant, frustra insequuti sunt: nam mira celeritate illi vsi, longo spacio hostium equitatu relicto, in vrbe omnes cum pecunia rediere. *Maluetiusque*, & *Epyrothæ* ingentem ex hoc facto laudem ab omnibus consequuti sunt. Interim dum Patauium circumfeditur, cohors vna egregiæ virtutis Hispanorum magno impetu castellum nuncupatum Gattenisè, aggreditur, id autem extra muros ad portam Caudæ longæ tumultuario opere Venetus erexerat, pro vrbe ex ea parte defensione. *Citolus Perusinus* castelli custodiam cum selecta militum manu retinebat, ac tacitè motus hostiles expectans, quietem suos agere iussit. Hispani verò celeri passu ad locum accurrentes, ferro sibi viam faciunt, nemineque resistente, scalas admouent, ac vno agmine supra ducenti castellum conscendunt: tum *Citolus*, qui de industria ad eam horam cum suis quietem ege-

rat, vbi temerè hostem progressum vidit, in apertum cum armata acie prodiens, Hispanum inuadit, accensoque puluere sulphureo ad id parato, fœda hostium oritur strages, ad vnumque ex his omnes partim flamma, partim ferro periere, ac reliqui, qui omnino pauci fuere, à propugnaculo in præceps deuoluti sunt. Alia quoque vrbe parte Germani ex gloriæ æmulatione fortunam tentarunt; sed & ipsi telorum multitudine penè obruti, cum cæde, & ignominia à mœnibus sunt repulsi: continuitque per multos ob id dies Cæsar suos ab tentata sæpe infelicitè oppugnatione, crebris interim eruptionibus magnus captiuorum numerus, ingenisque ex omni genere præda è castris in vrbe ab armato milite abducebatur. Venetorum tunc religio enituit Christiana, nam *Baiazete* Turcarum Rege triginta armatorum millia offerente ad Venetos subleuandos, maluit Respublica inter Christianos & Christiana cadere, quàm fulcro infideli resurgere. *Tentatus est solum* (ait Iustinianus) *per And. Baduarium, Anglica lingua peritum, Henricus Britannia Rex, ad inuadendam vicinis armis Galliam, vt Ludouicus domestico bello implicitus, Venetos in Italia armis infestare desisteret, leuaretque ob id patres aliqua ex parte grauissimi belli onere: verum auxilia necunde missa aduenere, in Deoque optimo maximo Venetus spe omni coniecta, suis solis viribus bellum sustinuit: in consilio postea à Cesarianis agitatum, nunquid totis viribus Patauium oppugnari deberet; multorum ex ductoribus eò inclinabant sententiæ, vt quando egregia fortissimorum militum ex omni ferè natione indoles in castris adesset, acerrima oppugnatione, quæ successum prosperum, fœlicemque habitura esset, tentaretur; idque ex Regum dignitate fore omnes censebant. Cæsar verò difficilem, sanguinolentamque munitissimæ vrbe oppugnationem animaduertens, vt natura pius erat, nullo modo tot virorum fortium salutem, ac existimationem suam dubijs Martis casibus subijci passus est: accedebatque illud, quod grauis in exercitu Cesaris controuersia inter Germanos, Gallos, Hispanos, atque Italos, vertebatur, quinam eorum primi vrbe admotis signis aggredi vellent, declinabatque vnaquæque natio vel animi proteruitia, vel periculi magnitudine primas oppugnationis partes: statuitque ob id*

Cæsar,

Sal. Ann.
1509.

CXXXI.

CXXXII
Recusat
supplicas
Turcarum.

Sal. Ann.
1510. *Cæsar, quum etiam hyems iam obrigesceret, non solum oppugnationem tentare, sed obsidionem quoque soluere: repente itaque motis ab urbe castris, post quadraginta circiter dies Patauium à grauiſſima obsidione liberatur, trecentique supra bellatores patritij parta insigni seruatæ finitimæ urbis laude in patriam accedere; hostesque male habiti de formi reditu, alij adeò dilapsi sūt: quòd si longiorem Cæsar moram diutius circa urbem traxisset, procellarum vi, imbriumque inundatione, qui non multò post secuti sunt, dissipatum exercitum agrè ex Italia, Euganeisque oris intuum abduxisset.*

Paucos post dies ex Italia Cæsare discedente; *Grittus* eodem ferè successu, quo Patauium **CXXXIII.** receperat, Vincentiam occupauit. Post tormentis Pusterlense concussum suburbium, ex eo de nocte in urbem introductus: Germani cū ciues omnes à Venetis stare viderent, illinc abière. Sequens Venetus prosperum victoriæ cursum bipartito exercitu Veronam quoque tentauit: sed frustra recentibus Germanorū, Gallorumque copijs suffultam. Cum igitur, qui prior aduenerat, *Grittus* ab urbe recedere coactus esset; *Maluetius*, qui alteram copiarum partem ducebat, nihil intrus à ciuibus moueri videns, retrocessit. Mox vterque iunctis viribus, duo Germanorum millia Bassano prædatum egressa, intercludunt; Sed ex oppido accurrentibus socijs, via patefacta ferro, nonnullis amissis, in tutum euasere Germani Bassano relicto, quod defensoribus vacuum Venetus occupauit. Non minori felicitate per eosdem dies, redemptis Feltrio, & Ciuitali Austrio, Dux *Alphonsus* cum grauis incumberet; nouam in eum expeditionem adornarunt Patres. Iussus itaque *Angelus Triuisanus* cum sexdecim triremibus, & quinquaginta minoribus nauigijs in Padum irrumpere; antequàm expeditionem obiret, monuit secretò Patres, in Pado magna imminere discrimina, ob validas munitiones quas in ripis *Alphonsus* erexerat. Litora obijci Apuliæ, vbi oppida nudata præsidio expugnare non diffideret, si Senatus permitteret. Importunis tamen ciuium vocibus, qui Ferrariensium odio arma concitabant, *Triuisano* mandatum, in hoste ducere. Is statim Senatui obtemperans, subuectis Pado nauibus, vtrâque fluminis ripam occupauit: magnoque terrore incusso, Ferrariæ trepidatum est, in maiorèq;

Tom. VII.

Sal. Ann.
1510. metum ciuitas incidit, quū *Triuisanus* triremibus ad latitudinē fluminis dispositis pontē super eum iniecisset, quo *Io: Pauli Gradonici* Legati æquitas vltro, citroque ad incursiones exercendas, hostesq; sustinendos, commearēt, eiusq; præsidio breui postea Rodigiū, Lendenaria, Abbazia, munitissima Polesini oppida, armis sunt recepta. Et ad Suauiū in Veronenſi oppidum *Pitilianus* Imper. cū reliquo exercitu, ac Legatis *And. Gritto*, & *Pet. Marcello* cōfederat, vt hostium trāsitum in Ferrariensem agrū ab ea parte impediret, si qua forte armatorū vis inde prorumperet. Interim pars classis *M. Am. Cōtareno* Duce Comaclum inuasit, oppidumq; vi captum, sede diripuit, prædaq; ingens, hominum, pecorumq; omnis generis, ac falis, pisciumq; facta est: cunctiq; metu perterriti accolæ Ferrariā cum cōiugibus, & liberis profugerunt. *Triuisanus* autē classis Imp. quum ad Pilosellā munitissimum Castellum erexisset, Esteses illud subito impetu aggressi, multis, varijsq; armorum conatibus expugnare tentarunt: sed hoste male habito, cæsoque *Hercule Cætelmo* iuvene claris natalibus Neapoli orto, Venetus locū fortiter retinuit. Postea quū Padus assiduis imbris auctus triremes, super quas pōs fabricatus erat, ad ripæ propè summitatē sustulisset, *Alphōsus* Dux re cognita, haud cunctandū ratus, arma, tormētaq; tacitè parat, ac instructa ad dimicandum acie intempeſta nocte è Ferrara profectus, ad flumen accurrit, tormentisq; in ripæ margine plurimis dispositis, iussit hæc in triremes magno impetu fulminare, quorum creberrimis ictibus Classarij exciti ad arma cōclamarunt: at nocturno, improuisoq; prælio omnes cōterriti trepidare, tumultuari. Bellicis inrerim hostium machinis omnia prosternebatur, cadebātq; promiscue nauæ, & milites magno numero, ac cōfractè, perfossoq; triremes, dilapsis fuga rectoribus fluitabant. Tum *Triuisanus* Imper. rem inclinatam videns, fortune cessit, paruoq; conscenso nauigio publicum vexillū è prætoria triremi, magnamq; auri vim secum abstulit. Potitusq; est Estensis insigni victoria: nam quindecim tormentis perforatæ triremes Ferrariā captiuæ abducuntur; plurimiq; nauæ, & remiges cæsi, saucijque, ac male habiti, ferro, aquisq; perière: complures tamē ad alterā ripam adnatantes seruati sunt, à *Gradonici*que equitibus tutari, exceptique incolu-

Ff

mes

Sal. Ann. mes ad urbem rediere. Attulit hæc Padana
 1510. clades ingentem ciuitati mœrorem, sed solita
 patrum virtus tanti malis minime succu-
 buit: classisque altera statim instruitur, quæ
 triginta triremes habuit, quarum octo in
 Creta, Corcyræ duæ, in Dalmatia sex, in vrbe
 quatuordecim armatæ fuerant, earumque
 omnium imperium, Triuifano dignitate ab-
 rogata, Antonio Trono primò demandatum
 est, qui statim, quòd nõ esset rebus maritimis
 assuetus, imperio se abdicauit, & in eius lo-
 cum Petrus Balbi, Patauij prætor sublegitur.

CXXXV. Maiora ne molirentur Veneti obitus ob-
 Pitiliani mors. stitit Pitiliani Annos nati 67. paulò ante
 mortem, conuocatis legatis, cæterisque
 armorum ductoribus; eos grauiissimis verbis
 hortatus erat, rem Venetam præsentis bello
 leuarent; quæ si hostium armis oppressa rue-
 ret, omne prorsus militare Italiæ decus, atq;
 libertas pariter extingueretur. Venetijs con-
 ditur, equestri in Gemellorũ ede, inaurata sta-
 tua S. C. donatus. Pitiliano defuncto, Ioannes

C
 XXXVI.
 Legatio
 ad Casar-
 em.

Ad Papã.

C
 XXXVII

Papa re-
 concliati
 Veneti.

C
 XXXIII.
 Papa in
 Gallos co-
 citatur.

Maria Fregosus Lygur, Venetum rexit exer-
 citum. Interim duo oratores, Aloysius Moc-
 nicus, & Io: Cornelius ad Cæsarem in Germa-
 niam missi, vt honestis conditionibus de bel-
 lo transigerent; re infecta recesserunt. Ad
 Pontificem conuersa Respublica, sex Orato-
 res misit. Nec difficile fuit absolutionem im-
 petrare, quòd Galli totius Italiæ ambirent im-
 perium. Venetos itaque subleuandos ducens,
 eorum legatos in Vaticano adiecta solenni
 precatione, prò templi foribus expiauit. Icto-
 que subinde fœdere, quo multa imperaban-
 tur, tam circa sacerdotia libero Pontificis ar-
 bitrio disponenda, quàm circa Adriaci nauig-
 ationem, Pontifex in amicitiam recepit.
 Absolutionis nuncio turbati Reges, vereban-
 tur, ne Venetorum potentia Ecclesiasticò fa-
 uore suffulta exurgeret. Iam militem, & du-
 ctōres suos Venetis permiserat Pontifex, ac
 Cæsarem eis reconciliare studebat. Et quam-
 quam Rex Gallorum, post Rothomagensem fa-
 to functum, missio Romam Pio Carpenfi, om-
 nia sua consilia Põtificis arbitrio permitteret,
 nihilominus in Gallũ Papa excitabat Helue-
 tios. Angliæ quoque Regem, proposito de-
 fensoris Ecclesiæ titulo, in bellum stimulabat.
 Cæsar assiduè sollicitatus ab eo, nullam pacis
 mentionem admittere volebat, nisi relicta si-

bi Verona; quam Veneti oblata ingenti pecu-
 1510. nia, reddi sibi postulabant. Conatus quoq; est.

Pontifex in partes trahere Alphonsum Ferrar-
 iæ Ducem, sed Veneti nominis hostis ex im-
 perij vicinitate, clam cum Gallis percusso fœ-
 dere, nullas aliorum minas timebat. Ab hisce
 initijs nouum bellũ exarsit. In Tirrheno mari
 Pontifex classe in parare curauit, vt Genuam,
 eiectis Gallis, in libertatem vindicaret. In gra-
 tiam Pontificis duodecim Veneti instruxere
 triremes, vt eodem tempore ac M. Ant. Co-
 lumna cum Ecclesiasticis copijs pedestri itinere
 ad Urbem aduentarent. Ita Veneti summa
 celeritate aduictis copijs, Germanos Vicen-
 tinum agrum populantes inuadunt. Ab altera
 parte nouus Pontificis exercitus (cui præerat
 Franciscus Urbinas fratris filius) in Mutinen-
 sem agrum irrumpens urbem armis occupat
 ecclesiasticis. Fuit Mutinæ terminus Pontifi-
 ciæ felicitatis; nam in ceteris belli conatibus,
 fortuna Iulio Pontifici, socioq; nomini parũ
 arrisit. Augustæ Vindelicorum Cæsar conuē-
 tum principum instituerat, in quo, de conti-
 nuando in Venetos bello præcipuè actum. At
 dum ibi lentè proceditur, Veronæ noui inter
 ciues & militem motus, Venetis vrbs potiũ-
 dæ occasionem penè dederunt, qui S. Bonifa-
 cio à nonnullis clam acciti, dum scalas muris
 altitudine breuiore, inter se coniugunt, vel à
 vigilibus auditi, vel auditos se se, ex strepitu
 temerè exorto veriti, eadem nocte, qua vene-
 rant, scalis relictis, abiere. Cum verò Ciamon-
 tius exercitum satis validum ijs in locis habe-
 ret, Analtensis cum quingentis equitibus, ple-
 risq; Gallis, & tribus Germanorum peditum
 millibus, Verona aggressus, vnà iuncti Vicen-
 tinos deditioe capiunt. Veneti namq; præ-
 lium non audentes, se tenebant in tuto. Finito
 interim Augustano cõuētu, Maximil. Oeni-
 pontum venit: per celeres nuncios sollicitato
 Ciamontio, ne cum suis Mediolanum abiret,
 priusquàm ipse eò venisset. Germani à Gallis
 adiuti, Citadellam, Morosticum, & Bassanum
 fugiente Veneto, occuparunt. Analtensis Fel-
 trium, & montana vicina. Pontifex commu-
 nicato cum Venetis consilio, vt vno & eodẽ
 tempore, & Ianuensibus, & Ferrariensibus
 arma inferrentur, effecerat. Ciamontio ve-
 rò ad Insubres profecto; Veneti Vincencia,
 & alijs vicinis oppidis receptis, Germanos

Sal. Ann.
 1510.

Frustra
 mouet in
 Ianuenses.

C
 XXXIX.
 Mutinam
 capit.

Comitia
 Augusta.

CXL.
 Vincencia
 fœderatis
 deditur.

A Venetis
 recupera-
 tur.

Sal. Ann.
1510. retrocedentes, Veronam vsque persecutus, tormentis eam quaterere incepit. Tenebatur ciuitas firmo Germanorum præsidio, qui ad octo peditum millia, Italis longè exercitationes habebantur. Ibi diù laboratum, cumque Veneri à ciuibus nihil moueri viderent, vt sperabant, Germanorum irruptione coacti, recesserunt, postquam ter Verona armis petita, ter ab ea, re infecta discessum.

CXLI. Gallus bellum, vbi minimè putauerat, à Pontifice excitatum indignè ferens, fœdus cū Cæsare instaurare tentabat, oblati auxilijs ad recuperanda quæ Veneti tenebant, sed Romanam ipsam impetendam. Sollicitauerat Cæsar per *Helianum*, Regem Pannoniæ *Ladislaum* ad bellum Veneto inferendum in finibus Dalmatiæ, quæ antiquo iure ad Pannonones spectabat; pollicitusque erat *Helianus* Cæsaris, ac *Ludouici* Regis nomine, quotannis centena aureorum nummum millia soluere: classis adhæc oblata, & regia connubia. Annuit *Ladislaus*, delectique sunt qua-

CXLII.
Hungari
in Venetos
mouent.

tuor millia pedites, Crouatæquè gentis bellicosa conscripta agmina. Nouum fœdus in maximū Venetos adducebat discrimen, nisi Reges discordi animo promissis defuissent deficiente pecunia; vnde & ipse Pannon arma deposuit. Sacra etiam arma Gallus expediri, & generale concilium conuocari suadebat; quod *Aragonium*, vtriusque auctoritate motum, crederet impediturum nō esse, omnesq; Italiæ Cardinales eius rei auctores fore. Rex itaque suis episcopis ad Id. Septemb. Aurelianum conuenire iussis, conuentum paulò post ad Turonum urbem transtulit; quod *Mathæus Langius* Episcopus Gurcensis à Cæsare legatus profectus, tantis honoribus exceptus fuit, vt facilè appareret quàm exoptatus fuerit eius aduentus.

Sal. Ann.
1510.

CXLIII.
Galli vr-
gent con-
cilium.

Iam aliqui Germanorū *Iulio* Pontifici infensi *Maximil.* Cæsare concitauerant, & *libello grauaminum nationis Germanicæ* porrecto, ad ferendum infra scriptū edictum impulerāt, quo *Maximil.* Pōtificem obliquè tangebant.

CXLIV.
Cæsar in
Papam
cōcuiatur.

GRAVAMINA NATIONIS GERMANICAE CVM REMEDIIS

& auisamenti ad Cæsarem.

1. Quod ad seruandas bullas, pacta, priuilegia, & literas ab antecessoribus absque omni derogatione concessas, successores Pontifices teneri se non arbitrantur; imò per crebras dispensationes, suspensiones, reuocationes, ad cuiuscunque (etiam vilis) personæ instantiam contraueniunt.

2. Quod electiones Prælatorum quandoque reijciuntur.

3. Quod electionibus Præpositurarum, quas quarundam Ecclesiarum Capitula multo ære impetrarunt, contrauenitur: *Spira* scit & *Hasela*, cuius bulla de eligendo Præposito eneruata est, eo adhuc superstite, qui dederat.

4. Quod beneficia & dignitates maiores Cardinalibus & Protonotarijs reseruantur.

5. Quod expectatiuæ gratiæ absque numero conceduntur, & multæ interdum ad vnum Collatorem. Vnde surgunt quotidiana lites, & pecuniæ dilapidantur, tum illæ, quæ pro bullis gratiarum (quæ numquam effectum sortientur) expositæ sunt, tum illæ, quæ pro litibus deducendis consumuntur. Inde apud quosdam ortum est prouerbiū: Quisquis gratiam expectati-

uam ab vrbe extraxerit, centum aut ducentos aureos nummos in cistam simul ad ipsam gratiam reponat, quibus ad prosequendam litem opus habebit.

6. Quod annata absque dilatione & sine misericordia, etiam Episcopis intra paucos annos mortuis, exiguntur. Interdum plus, quàm debeat, extorquetur, propter noua officia, & novos familiares. Exemplum de *Moguntinensi* & *Argentinesi* Ecclesijs.

7. Ecclesiarum regimina minus dignis (Romæ videlicet) committuntur, qui ad multos magis quàm homines pascendos & regendos essent idonei.

8. Indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut suspensione veterum, Laicis contra Clerum murmurantibus, ad corradendas pecunias conceduntur.

9. Decimæ sub pretextu expugnandorum *Turcarū* exiguntur, nulla expeditione subsequuta.

10. Causæ, quæ in Germania, in qua & docti & iusti Iudices sunt, terminari poterant, ad tribunalia Romana indistinctè trahuntur. Quod sanctus *Bernardus* ad *Eugenium* Papam scribe valde reprobare videtur.

CXLV. **S**I Cæsarea Maiestati consultum visum fuerit, proponatur Summo Pontifici et sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ, quòd graue, imò intolerabile sit Nationi Germanicæ, amodò tantas expensas & molestias pati, tantas pro confirmatione Archiepiscoporum & Episcoporum inferre annatas, præsertim quæ in quibusdam Episcopatibus successu temporis auctæ, in quibusdam duplicatæ esse dicuntur.

2. Nam Sedes Moguntina (ut dicitur) olim solùm dedit decem millia florenorum. Quæ cum quidam illic electus dare renueret, sicque usque ad mortem suam persisteret, electus post eum confirmationis cupidus se opponere timuit Sedi Apostolicæ, offerens antiquam summam, puta decem millium florenorum. Is nec confirmationem impetrare potuit, nisi & reliqua decem millia simul redderet, quæ adhuc extabant à suo prædecessore nondum persoluta.

3. Sicque cogebatur dare viginti millia florenorum: quæ tunc indubiè in registrum camere signata sunt, & usque ad nostram ætatem à singulis Archiepiscopis exacta: & nedum viginti millia, sed & viginti quinque, propter noua officia et novos Pontificum familiares. Tandem excreuit summa usque ad viginti septem millia, quæ Archiepiscopus Iacobus cogebatur nuper persolucere, ut retulit Vicarius in spiritualibus Moguntinensis. Sicque in vita vnus hominis septies viginti quinque millia à solo Archiepiscopatu Moguntinensi pro confirmatione Archiepiscopi Romam peruenerunt.

4. Et cum Archiepiscopus Iacobus vix quatuor annos sedisset in Archiepiscopatu, mox post eum electus Dominus Vriel ad minus viginti quatuor millia coactus est persolucere: quorum partem mutuò forsan accepit à mercatoribus, sed ut illis satisfaciat, imponere coactus est subsidium aut exactiõnem in suos populos & pauperes agricolas, quorum aliqui nondum satis fecerunt tributo aut exactiõni pro pallio à suo prædecessore Iacobo impositæ. Sicque non solùm eu scerantur nostrates, & ad extremam inopiam rediguntur (de qua reuerendissimo Domino Bernardino sanctæ Crucis Cardinali, & nuper Legato, constat) verùm etiam incitantur ad rebellionem & querendã utcunq; libertatẽ: et ubi possunt, inter se susurrant de seuitia in Clerum.

5. Admonendus etiam videtur Summus Pontifex, quòd per varia bella terræ Germanorum passim desolatæ sunt, ac per crebras mortalitates numerus viuentium diminutus.

6. Sicque ob paucitatem cultorum agri pro magna parte inculti iacent, & ipsa telonea diuersis euentibus attenuata, & uenæ minerales exhaustæ sunt, pereuntque Indies prouentus, ex quibus Archiepiscopi & Episcopi (alijs etiam honestis & necessarijs impensis grauati) Sedi Apostolicæ annatam persolucere possint.

7. Non sine causa Iacobus Archiepiscopus Moguntinensis iam ferè moriens dixit; se de morte sua non adeò dolere, quàm ob id, quòd subditi sui pauperes iterum pro pallio grauem exactiõnem dare cogentur.

8. Mitiùs ergò Summus Pontifex, velut pius pater filiorum suorum amator, & fidelis ac prudens pastor, cum filijs suis Germanicæ Nationis agat, ne propediem vel in vniuersos Christi Sacordotes persecutio suboriat, vel instar Bohemorum plerique ab Ecclesia deficiant Romana.

9. Mitiùs saltem agat, quotiens Archiepiscopus aut Episcopus ad paucos annos rexerit: sicut de Episcopis Bambergensibus accidit, quorum tres intra paucos annos mortui sunt.

10. Quid de alijs multis Episcopatibus? siquidem Germania, Aenea Syluio teste, supra quinquaginta Episcopatus habet. Quid de Abbatibus? quorum aliqui Romæ confirmantur.

11. Esto, quòd in Germania maiores essent, ex agris, ex mineris, ex teloneis obuentiões: indigeret tamen Cæsarea Maiestas, & cæteri Principes, thesauro & neruo belli, contra hostes, præcipuè infideles; & ad conseruandam in Germania pacem, atque ad iustitiam vnicuique ministrandam: ad quod Consistorium Regalis Camere, cum magnis impensis sanctè institutum, maximè deseruit.

12. Prætereà opus habet Cæsarea Maiestas pecunijs ad comprimendos Imperio rebelles, & ad exterminandos sicarios atque latrones: quorum nonnulli Ecclesijs nocere, earum bona diripere, imò in Clericorum personas seuire atque grassari non erubescunt.

13. Demum natio nostra non solùm pro repara-

Sal. Ann. 1510. paratione Ecclesiarum & Monasteriorum auro indiget & argento, sed etiam pro hospitalibus, pro pueris expositiis, pro viduis, pro pauperibus, pro orphanis, pro filiabus pauperum (ne stupro cadant) desponsandis, pro domestica in-

1510. pia laborantibus, pro anrosis & effæctis, pro valetudinariis, ac pro pustulatis, quorum (proh dolor) plena est Germania, alioqui etiam populosa, uti sexum minimè fastidians muliebrem.

REMEDIUM PRO CIVITATIBVS IMPERII ET ANIMARVM SALVTE.

SI sollicitante Cæsarea Maiestate, à Sede Apostolica impetraretur, quod Vriel Archiepiscopus Moguntinensis impetrauit, ne quis deinceps in ciuitatibus Imperij simul possit habere Canonicatus aut Vicarias, in diuersis eiusdem ciuitatis Ecclesijs, sed ut singule in singulas distributiones deseruirent. Tum minuerentur lites: Respublica magis sentiret commodum, plures docti, Imperio & Fidei utiles, promoueri possent, plures missæ legerentur, & omnis diuinus cultus alacrius & laudabilius perageretur. Sicut de Basilea & Spira exemplum adduci possit. In vtraque enim ciuitate nullus simul in diuersis Ecclesijs plures Canonicatus aut Vicarias ex sanctissima consuetudine possidere potest. Ideoque vtrobique religio & diuinus cultus, egregiè floret. Et Summi Pontificis (Aenea Syluio teste) interest curare, ut honoretur Deus, & illi laudes atque hymni canantur.

2. Expediret Respublicis & animarum saluti, si Summus Pontifex immutabiliter sanciret, ut in quolibet Collegio due ad minus essent

Præbendæ gratijs non subiectæ, ad quas duo Theologi, aut vnus Theologus & alter Canonista, duntaxat promoueri possent.

3. Atque ut idonei, puta Philosophiæ, Canonum, & sacræ pagine docti, eò promptius curas subirent animarum, expediret quòd auctoritate Apostolica, Monasteria & Collegia Parochijs, quas sibi incorporatas tenent, sufficientia & certa emolumenta inferre cogerentur. Hoc enim, si Aeneæ creditur, Papam decet curare, ut Euangelium Christi, quod est optimum animæ pabulum, omnibus syncerè prædicetur, ut omnes errores, omnis blasphemia eradiceatur, ut bella sopiantur, ut furta, rapinæ, incendia, homicidia, adulteria, ebrietates, crapulæ, contentiones, odia et rixæ de medio tollantur. Ad harum rerum persuasiones Theologi et Canonistæ magis idonei quàm Curtisani auari esse videntur. Imò & Theologi docti, concionibus apti, Summum Pontificem, reuerendissimosque Dominos Cardinales in honore & auctoritate sermonibus suis commodius tueri & conseruare possent.

AVISAMENTA AD CAESAREAM MAIESTATEM.

SIcut regnum Franciæ Pragmaticam habet sanctionem, cui in conferendis beneficijs innititur, sic Imperium Romanum habet Concordata Principum; utque ea illæsa conseruentur, interest Cæsareæ Maiestatis. Rarò tamen hæctenus per Summos Pontifices violata sunt: & Auditores Rotæ iuxta illa hucusque feruntur iudicasse. Et si aliquis Curialium per quamcunque dispensationem conaretur illa infringere, quòd Episcopus vel Princeps vel Senatus eiusdem loci, principijs obstando, in faciem ei Concordata inculcarent, piè exhortans ne contraueniat, quoniam audacia sua sustineri nequaquam posset, cum & Turcæ & Iudei pacta fidemque seruent. Quis Curtisanorum tam insolens aut stultus est, ut contra voluntatem Episcopi, Principis, aut totius alicuius Communitatis in aliqua ciuitate habitare præsumat?

2. Posset etiam Cæsarea Maieestas per literas aut Oratores faciliè in regno Franciæ experiari, quomodo illic beneficia conferantur, & quam auctoritatem in beneficijs conferendis habeat Summus Pontifex. Secundùm hoc posset moderamen fieri in Imperio Romano, & frenum inexplebili auariciæ Curtisanorum adhiberi. Si præclaræ Vniuersitates, præcipuè facultas Theologica Parisiensis, approbauerint modum illum, qui de disponendis & conferendis beneficijs in Francia seruatur, nemo dubitet, Cæsaream Maiestatem & Principes Germanos, si se isti modo conformauerint, apud Deum tutos fore et excusatos. Præsumendum enim est, quòd tanti Prælati, tanti Doctores, tam probati viri, qui in regno Franciæ ac in studio Parisiensi viuunt, nihil approbent, quod contra Deum aut contra iustitiam committeretur.

Sal. Ann.
1510.

3. Prouideat tamen Casarea Maiestas, ne Archiepiscopi Electores in hoc sancto instituto à se dissentiant, sibi que non adhaereant, propter censuras Apostolicas, quas timebunt; & populus interdictum diu non sustinebit.

4. Prouideat etiam Casarea Maiestas, ne Fratres Mendicantes contra ipsam predicent, qui Sedi Apostolica libenter deferunt, timentes perdere priuilegia sua, utinam Christo & naturæ innixa: quamuis iustissimam causam dudum habuisset contra tantam auariciam tantosque abusus predicandi.

5. Timeat Casarea Maiestas, ne Papa mandet Electoribus, ut ad electionem noui Regis Romanorum procedant: sicut contra Fridericum Secundum Landtgrauius Thuringiæ & Guilielmus Hollandiæ Comes iubente Papa fuerunt electi.

6. Timeat Casarea Maiestas omnes Prælatos Ecclesiarum, præcipuè Prepositos, qui ex iuramento tenentur auisare Papam.

7. Timeat Casarea Maiestas, ne S. D. N. Papa obedientiam à subditis auferat, et circumiacentes populos promouet, ut in terras Casaris seu Archiducatus Austriæ irruant: quod isti homines sub colore obedientiæ Apostolicis mandatis præstandæ promptissimo animo sunt facturi.

8. Timeat Casarea Maiestas censuras Apostolicas, à quibus S. D. N. non abstinebit.

9. Timeat Casarea Maiestas, ne Papa argutissimis locis rudi populo persuadeat contra Pragmaticam, seque excusans simplicitatem benevolentiam captet; allegaturus, quod Ecclesiam S. Petri in Vrbe magnis impensis instauret, & certis in locis contra Turcas ædificet, quodque bellis suis nulli umquam fecerit iniuriam: quoniam recuperet terras ad Ecclesiam siue patrimonium S. Petri pertinentes, ad quod ex officio teneatur. Circumspiciat ergo & deliberet Casarea Maiestas, qualiter sapientissimo suo consilio omnibus illis Romanorum subtilitatibus, si necessitas exegerit, sit responsura.

CONCLUSIO ET EXORTATIO AD CAESAREM.

Nihil sanctius, nihil Deo gratius, nihil sempiterna memoria dignius efficere poterit Casarea Maiestas, quam ut tantas Germanicæ Nationis molestias & exactiones moderetur, ut Laicis Clerum persequendi occasionem auferat, ut parochias (quarum aliquas Episcopatus Italicos Aeneas equare scribit) ex faucibus Curtisanorum, concionari, consulere, & consolari nescientium, eripiat; ut diuinum cultum augeat; ut auaritiæ & impietati Curtisanorum frenum imponat; ut ius patronatus Laicorum in utrisque, et nominationes Canoniorum, collationesque Ecclesiasticorum in ordinarijs mensibus obseruet: ut multorum Illustriũ, Nobilium, & ciuium filijs in Germania consulat, qui in Vniuersitatibus ab adolescentia diuinas & humanas literas discunt, ut & ipsi extra Curiam Romanorum absque inquietissimis vexationibus, sumptuosissimisq; interdũ etiam in-

dignis litibus, ad præbendas Ecclesiasticas ascendant, qui & Imperio Romano consilijs, et toti Ecclesie orationibus suis opem ferre possint. Neque enim minima causa est, cur tantoperè floreat Franciæ regnũ, nisi quod tantos tamq; præstantes in omni bona doctrina viros multos habet.

2. Si Casar hanc impietatem eneruauerit, si Germaniam tributo graui oppressam in pristinam libertatem vindicauerit, si doctis & honestis ad præbendas aditum fecerit, tum verè liberator Germaniæ, libertatisque restitutor: tum verè pater patriæ, perpetuò ab omnibus passim poterit appellari: nec minorem sibi gloriam, Germaniæque fructum asseret, quam si prouinciã aliquam bellicis ei viribus adiecisset. Sicque non minores vni Maximiliano gratias debet, quam his omnibus, qui translato ex Grecis in Germanos Imperio, multis antè temporibus regnauerunt.

EDICTVM MAXIMILIANI IMPERATORIS.

Summum Ecclesie Pastorem, & omnem Clerum, exemplo charissimi patris nostri, FridERICI Romanorum Imperatoris Tertij, hætenus venerati non paruos dignitatum & Ecclesiarum parochialium proventus ex terrarum nostrarum finibus, Clericis & Prælati absen-

tibus clementer inferri permisimus. Quos etiam clam pro humana fragilitate delinquentes cum Constantino prædecessore nostro chlamyde operire non dedignaremur. Verum cum ex nostra largitate diuini cultus detrimentum profluat, unde diuinæ laudis, psalmodiarum & missarum amplificatio

ficatio debuerat proficisci, nostra interest, qui absque meritis in solium Romani Imperij lecti sumus, ut inter cæteras maximas pacis & belli occupationes vigilanter quoque circumspiciamus, ne Ecclesiæ pereant, ne religio labascatur, ne diuinus cultus diminuatur, & ne animabus defunctorum, qui Ecclesiis & sacerdotibus de suo patrimonio benefecerunt, contra ultimas ipsorum voluntates tardius succurratur. Quod manifestissimè experti sumus, et in dies experimur, ex ineffabili atque à nullo dispensabili quorundam auaritia prouenire, qui in beneficijs assequendis nullum finem constituunt: per quorum absentiam (cum in vno solo personaliter resideant, & distributiones deseruiant) diuinus cultus diminuitur, vltimæ benefactorum voluntates cassantur, defunctorum animæ tardiùs ex igne purgatorio eripiuntur, ædificia labant, Ecclesiæ decrescunt, Ecclesiastica libertas læditur, literæ & monumenta perduntur, hospitalitas et elemosynæ minorantur, patrimonia parentum & nerui Rerum publicarum ex crebris huiusmodi auarorum colligationibus euanescent: Clerici pro doctrina sua & virtute beneficijs digni, suaque prudentia Ecclesijs in temporalibus & spiritualibus vtilis, à præbendis repelluntur, impediuntur, indignè vexantur, iniuste eis lites mouentur, scandala Laicis præbentur, ipsorumque odium & murmur in reliquos honestos Sacerdotes excitatur atque augetur.

2. Eas ob res ex officio Cæsareæ Maiestatis, ex amore incrementi cultus diuini, ex zelo Re-

rum publicarum hortamur & requirimus, ne quisquam amodò in vna nostrarum nostrique Romani Imperij ciuitate Canoniatum aut Vicariam possidens, in altera eiusdem ciuitatis Ecclesia aliam Præbendam occupet, nisi primam infra spacium anni in personam idoneam ac Ecclesiæ vtilem sit dimissurus, neque alium in beneficijs assequendis per iniustas lites aut ambages indignè vexet, aut circumueniat; nec quemcumque, qui non sit de numero descriptorum familiarum (iuxta Concordata Principum & pacta Nationis Germanicæ falsò familiarum fuisse fingat in ordinariorum Collatorum præiudicium. Nec Laicis ius patronatus auferre tentet; nec exiles præbendas, potissimum verò curatas Ecclesias, pensionibus grauet. Nec in adipiscendis beneficijs & bullis quacunque fraude, dolo, falsis instrumentis, corruptis testibus, Simonia etiam palliata utatur. Neque regressum, aut alia sacris canonibus inimica, contra ius, æquum, honestum, & rectam rationem impetrare præsumat, sub pœna criminis læsæ Maiestatis, & grauissimæ nostræ offensæ: quam non solum ipsi sic contra Deum & omnem honestatem exorbitantes, sed & omnes eorum fautores, auxilium, consilium, hospitium, & mutuum dantes, omnesque nuncios, cursores, sollicitatores, notarios, procuratores, fideiussores, & reliquos amicos incidisse volumus, condignam pro tantis iniquitatibus & nostri huiusmodi mandati contemptu pœnam accepturos. Ex Oeniponte.

EPITOME PRAGMATICAÆ SANCTIONIS.

CXLVI. **M**AXIMILIANVS, diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c. Honorabili, deuoto, nobis dilecto, Iacobo Vimphelingo Selestadensi, sacre Theologiæ Professore, familiari nostro.

Honorabilis, deuote, dilecte, mittimus in presentiarum ad te Secretarium nostrum cum Pragmatica sanctione regni Franciæ, commissimusque ei, tibi nostro nomine nonnulla referenda. Quæ cum ex mente nostra proficiscantur, cupiamusque omninò interueniente opera & industria tua in talibus nobis satisfieri: idèo hortamur te, & per tuam in nos & sacrum Romanum Imperium obseruantiam, quam opusculis & lucubrationibus tuis iam dudum habuimus compertam, requirimus, ut non mo-

dò Secretario nostro indubitatum adhibeas fidem, sed te eum in his, quem etiam non requisitus à nobis præstitisti, exhibeas. Cupimus autem dictum Secretarium nostrum, quoniam eius opera diutiùs carere non possumus, cum hoc voto nostro à te expeditum, quam primùm ad nos remitti. Datum in oppido nostro Imperiali Vberlingen, die XVIII. mensis Septembris, Anno Sal. MDX. regni nostri Romani XXV. Per Regem.

Inuictissimo Domino nostro Imperatori Maximiliano, Iacobus Selestadensis Humilimam Commendationem.

Victoriosissime Cæsar, lecta Cæsareæ tuæ Maiestatis epistola, moxque accepta à Secretario instructione, totis ad id viribus me accinxi,

Sal. Ann.
1510.

accinxi, ut id quod Casarea tua Maiestas desiderat, (quoniam tum cum Deo, & absque conscientia vulnere fieri potest) efficiam. Ab ineunte enim etate omnem operam meam Casarea primium tuæ Maiestati, deinde Germanicæ Nationis & sacri Romani Imperij amplificationi, deuoui atque dedicaui. Quamuis me voto tuo & instituto longè imparem sciam, & multi sint in Aula tua, qui hoc munus absolutissimè implere valeant, quibus maior est eruditio, maiorque rerum istarum communium experientia. Sunt & apud reliquos Principes, et apud Senatus Rerum publicarum, optimi doctissimi que viri, qui Germaniam exornare, et ad pacem concordiamque vniuersalis Ecclesiæ, atque ad totius Cleri Christiani disciplinam reducendi famam & gloriam persuadere possent. In qua re non modò tua Maiestas, sed & tui in Imperio prædecessores, Carolus Magnus, eiusque filius Ludouicus Pius, Otthones denique, Conradi, Friderici & Henrici, nouissimè autem Sigismundus, Summa industria operam nauarunt, impellent ipsos indubiè zelo & charitate in Deum Opt. Max. & gratitudine in Christum pro ipsius in humanum genus beneficijs, præcipuè autem amarissima passionis. Neque enim Christus pauper pro nobis factus est, ut nos in omni rerum opulentia & luxu de ipsius patrimonio cupiditatem nostram & ambitionem prodamus: neq; famem pertulit, ut nos ingurgitemur: neque labores, castimoniã, et dira tormenta subiit, ut nos in ocio, in lasciuia, inq; omnibus delicijs & voluptatibus uerseremur.

2. Neque hi, quibus res Ecclesiastica sua debet incrementa, quantum ad ditionem temporalem attinet, huc respexisse videntur, ut in ocio tantum Clerici degerent, omnibus rebus ad vota fruentes, citra tamen laborem. Alia certa causa fuit, cur illi seque suosque nonnumquam spoliantes, Ecclesiam ditandam censuerint, nimirum ut commodius diuinis officijs vacare possent, absque sollicitudine defuturi victus, quem ex agris, nemoribus, pratis, aquis facillè colligere liceret: & ut pauperibus Christi, viduis, orphanis, & senibus, quos robur corporis prorsus destituit, ac egrotantibus elemosynam liberaliùs impertirent. Sic enim in Institutionibus Canonice Professionis, quas auspicio Imperatoris Ludouici Pij conscriptas putamus, ab Episcoporum Concilio comprobatas; sic (inquam) legitur: Res Ecclesiæ (sicut à sanctis Patribus tradi-

tur, & in superioribus Capitulis continetur) ^{Sal. Ann.} ^{1510.} vota sunt fidelium, pretia peccatorum, & patrimonialia pauperum. Fideles namque fidei ardore & Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, & cœlestis patriæ desiderium, suis proprijs facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut ijs & milites Christi alerentur, Ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur, & captiui pro temporum opportunitate redimerentur. Quapropter vigilanti ac solerti cura prouidendum est his, qui eius facultates administrant, ne eos in suos solummodò vsus conuertant, sed magis, iuxta possibilitatem rerum, Christo famulatum, imò eorum in quibus Christus pascitur & vestitur, curam gerere penitus non negligant. *Subscribit huic sententiæ Prosper, asserens viros sanctos res Ecclesiæ non vendicasse in vsus suos, ut proprias, sed ut commendatas pauperibus diuisisse. Nam hoc esse possidendo contemnere, non sibi sed alijs possidere: nec habendi cupiditate Ecclesiæ facultates ambire, sed eas pietate subueniendi suscipere. Quod habet, inquit, Ecclesiæ, cum omnibus nihil habentibus habet commune: nec aliquid inde eis, qui sibi de suo sufficiunt, erogare debet: quando nihil aliud est habentibus dare quàm perdere. Hactenus aliena retulimus.*

3. Proinde cum omnes Christi religionem professos eidem Seruatori nostro gratos esse expediat, magis tamen id peculiare eius ministros, hoc est Sacerdotes sacris initiatos, & de liberalitate tanta Imperatorum & Procerum, cæterorumque fidelium affatim prouisos, ut ab aratro et manuum laboribus alieni simus, tantorum beneficiorum decet meminisse, quo nostra vita populo bilem non moueat, nec ad oblocutionem & odium præbeat ansam: sed ut edificentur Laici, amicitia mutua floreat, offendicula & sentes euellantur, reuerendi Antistites, cum suo Clero pietati dedito sint in sua ueneratione, & in ipsum quoque Summum Pontificem, sacrosanctamque Romanam Ecclesiam vniuersorum filialis affectus, et in spiritualibus obedientia fulciatur.

4. Quapropter Serenissime Cesar, Celsitudini tuæ, quæ tam honesto & sancto negotio Christianissimè afficitur, non potui non morem gerere, collectis tumultuariè nonnullis, quæ dedita opera
& apud

Sal. Ann. 1511. *Et apud diuersas Ecclesias Et in Conuentibus præstantium virorum partim vidi, partim ex fide dignis audiui: quæ mihi, si tollantur: ad Germaniæ commodum, Et ad diuini cultus amplificationem plurimum conducere videntur.*

5. *Et eò ad id absoluendum, tuæque Maiestati in omnibus obsequendum, promptior fui: primum, quòd nepotem meum, Iacobum Optegel tuæ Maiestatis Secretarium, ex labore meo maiorem tuam in se benignitatem asecuturum confusus sum: deinde quòd sub Imperio Romano natus et alitus, meritò, uti natura subditus, tuæ in seruiuo voluntati: postremò, ut hac opera patriam meam Maiestatis tuæ patrociniò commendatio-*

rem facerem. Selestadtum enim, natale mihi oppidum, omnibus terris charius, in Alsatia meditullio situm, prouincijs Austriacæ ditionis paruo sanè interuallo cingitur. Quantum enim Brigantes absunt? quantum Sungauij? quantum Vallis Albertica in Vosgo? ut de minutioribus locis taceam. Si igitur Selestadtum vel à Gallis, vel ab alijs hostibus (quod absit) premi contingat, quis illi meliùs subuenire possit, quàm Princeps Austriacus? si quidem vicinus vicino Deus est. Et solet nonnumquam ingentis beneficij esse causa paruum obsequium in tempore exhibitum. Ex Argentorato, Calendas Nouembris MDX.

E P I T O M E

In Proœmium Pragmaticæ Sanctionis.

Proœmium.

In proœmio Pragmaticæ sanctionis narratur, quòd ab exordio nascentis Ecclesiæ Reges Franciæ, Prælati Et Proceres in regno Et Delphinatu, erexerint Et dotauerint Ecclesias, Cænobia, Et alia loca sacra, ad gloriam Dei, Et ad augmentum diuini cultus.

2. *Item quòd instituerint in illis locis ministros idoneos ad propagandam fidem, ad bonos mores, Et exempla virtutum.*

3. *Item quòd à sanctis Patribus conditi sunt canones pro felici regimine status Ecclesiastici.*

4. *Item quòd quamdiu canones illi obseruati fuerunt, floruit in Ecclesia Dei honestas, disciplina, religio, pietas, Et pax.*

Additio ad Pragmaticæ Proœmium.

Similia narrare posset Casarea tua Maiestas, quomodo Ecclesiæ Cathedrales Et Collegiatae in Germania erectæ, Et amplissimis donationibus dotatæ sunt à Romanis Imperatoribus, ab Illustrissimis Ducibus, Et cæteris Principibus: sicut in Lupoldo De zelo & feruore veterum Principum Germanorum clarissimè reperitur. Et certò constat, multas Ecclesias à Carolo Magno Et Henrico Casare erectas Et dotatas: Spirenses à Ducibus Sueniæ Et Austria locupletatam, Et c. Argentinensem à Dogoberto Rege Austrasiæ exaltatam. Sicque de alijs Ecclesijs Et Cænobijs Germanicæ Nationis in Austria, Saxonia, utraque Burgundia, cæterisque Germanorum Principum regionibus, erectis atque dotatis.

Tom. VII.

Pergit Proœmium.

Consequenter exordium Pragmaticæ narrat, quòd ex ambitione Et auaritia, quæ Patrum decreta contemnit, subsecuta sunt maiorum corruptiones atque deformationes, status Ecclesiastici dehonestationes, usurpationes grauissimæ: præsertim hæc fieri per Prælaturarum Et dignitatum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum reseruationes, Et per gratiarum ad vacatura beneficia expectatiuarum, à iure valdè exorbitantium, multiplicationes, Et per innumerabiles concessiones, grauissimæque Et importabilia onera, quibus Ecclesiæ Et personæ Ecclesiæ regni afflictæ, oppressæ, Et quasi ad interuersionem reductæ his diebus conspiciuntur.

2. *Nam Ecclesiarum Et beneficiorum pecunias indigni exterique occupant. Maiores dignitates opulentioraque beneficia personis conferuntur incognitis Et non probatis, Pauci in Ecclesijs resident: quia cum sint plurales, ubique residere Et præsentias deseruire non possunt, vultusque commissi sibi gregis non agnoscunt. Animarum cura neglecta, temporalia commoda solùm queruntur. Christi cultus diminuitur: animarum cura negligitur: subtrahitur hospitalitas: Ecclesiarum iura depereunt: ruunt ædificia: populi deuotio attenuatur. Clerici regni nostri scientijs Et virtutibus effulgentes, qui in edificationem plebis nostræ vacare possent, Et qui pro Regijs Et Ecclesiæ publicis consilijs forent opportuni, diuinarum humanarumque scientiarum*

Gg studia

Sal. Ann. 1511.

studia deserunt, propter promotionis ad beneficia spem eis ablatam. Votum alienæ mortis oritur. Lites infinitæ, contentiones & rixæ, rancores & odia inter Christi ministros suscitantur, nutriuntur atque fouentur. Pluralitatis beneficiorum execrabilis ambitio fouetur. Pauperes Clerici cum rerum suarum discrimine per calumniosos cauilososque opprimuntur. Beneficia inofficiata relinquuntur. Beneficia simoniacè adquirentur. Iuuenibus bonæ indolis euagandi licentiæ præbetur, qui literis & virtutibus intendere deberent. Prælati & ceteris Ordinarijs Collatoribus ius suum atque ministerium aufertur. Ordo Ecclesiæ Hierarchicus confunditur. Plurima aduersus diuinam & humanam iuram in animarum perniciem, & Ecclesiarum regni nostri oppressionem & conculcationem perpetrantur. Sicque iura Coronæ nostræ depereunt, atque thesauri regni nostri in externas regiones deportantur.

3. Præmissa hæc Carolus VII. Rex Francorum, ceterique Prælati Ecclesiarum cognoscentes, talia stimulantibus eorum conscientijs, absque grauißima Dei offensa, diutiùs dissimulare non potuerunt. Itaque decreta hæc Basiliensis Synodi partim ut iacent, partim cum quibusdam moderaminibus aut episkijs recipienda consenserunt.

Additio ad Procæmium Pragmaticæ.

Vt ad oculum hæc omnia vera esse demonstrantur, discernant boni & æqui iudices, qui saltem diligenter considerarunt, si non floreat diligentior diuinus cultus, ordinatior cantus: si non fiant pauciores in Choro confusiones: si non sint minores factiones, minores lites, minor pecuniarum effusio, minora offendicula seu scandala, minor concubinarum pompa & luxus, in illis Collegijs & Ecclesijs, ad quæ per gratias Apostolicas non patet aditus. Exemplum sumatur de Ecclesia Parochiali Friburgensi, de Collegio Badensi, Heidelbergensi, & Nouæ ciuitatis Spirensis diœcesi, ubi licet parua sint Collegia, mediocresque præbendæ, quasdam tamen alias, quas insatiabiles Curtisani occupare, & in quibus post crebras lites patrimoniorumque dissipationes, præbendas pinguiore possidere possunt, in omnibus diuinis officijs, in omni Ecclesiastica disciplina, & in personarum concordia, pace, & tranquillitate excellere videntur: Ignoscant mihi multi optimi Sacerdotes, qui & in Cathedralibus & in Collegiatis deuotè Deo seruiunt, quibus contentiones, lites,

Sal. Ann. 1511.

leuitates, euagationes, confabulationes, & cetera dissolutiones admodum displicent. Exemplum denique sumatur ab Ecclesijs Parochialibus, ad quas gratia Apostolica sese non extendunt, quibus de idoneo Rectore seu Curato citius prouidetur, quàm his quæ sub gratias cadunt: quippe quæ interdum propter diuersos colligantes, variasque ipsorum astutias, ad biennium aut triennium certo & idoneo Pastore caruerunt. Et cum vix tandem aliquis Curtisanorum victor aliorum in Parochia aliqua utcunque euaserit, vel in ea non residet, vel si residet, non prædicat, nec cancellos ascendit, ut saltem pro Summo Pontifice, proque sacrosancta Ecclesia Romana, proque Cæsarea Maiestate, aut contra Turcas, ad Deum preces à populo fieri exhortetur. Non sic contingit de Ecclesia Parochialibus, ad quas Curtisani seu Curiales per gratias Apostolicas non admittuntur. Exemplum sumatur de Ecclesia Parochiali Friburgensi, Heidelbergensi, Badensi, Ulmensi, Francofurdensi, ad quas, cum vacant, è vestigio de idoneis Rectoribus salubriter absque omni lite, absque multa pecuniarum effusione prouidendas, vel Principes, vel Vniuersitates, vel Senatus, ius presentandi habentes, maturè & statim deliberant, & ad Dei honorem animarumque salutem bonos atque doctos viros eis absque controuersia præficiunt: qui personaliter residentes per ipsos prædicant, populum verbo & exemplo edificant, ac suas oues in viam salutis ut veri pastores dirigunt: de quo Summis Pontificibus Pastoribusque nostris gaudendum & exultandum esset, qui & rectè agerent, si ad similes quoque Curatos in alijs locis fideli populo præficiendos sint cooperaturi. Ipsi enim de animabus omnium Christi fidelium, pretioso eius sanguine redemptorum; exactissimam Domino Deo in extremo iudicio rationem sunt reddituri: sicut Iulius Secundus Summus Pontifex noster in exordio Bullæ suæ contra Ioannem Bentiuolum sponte & humilimè confitetur. Et Platina in Celestino V. eidem Reuerendissimos Dominos Cardinales affirmasse narrat, omnia mala tum accidentia in die iudicij sibi imputatum iri.

De electione.

Generalis reseruatio omnium Ecclesiarum, Monasteriorum, & dignitatum electuarum per Romanum Pontificem fieri non debet: neque

CAPIT.
I.

Sal. Ann. 1511. neque factis est utendum, præterquam in terris Ecclesiæ Romanæ subiectis.

2. Quòd omnibus illis Ecclesijs per electionem & confirmationem canonicam, secundum iuris communis dispositionem, provideatur.

3. Quòd priuilegijs & consuetudinibus rationalibus per hoc non derogatur.

4. Nec Summus Põtifex contraueniat, nisi ex legitimis causis, in Bullis nominatim expressis.

5. Papa in assumptione sua hæc se iure obseruaturum.

6. Electione Prælati vel Episcopi facta, confirmator non solum ratione confirmationis aliquid quantumcunque paruum non exigat, sed etiam gratis oblata sub nomine subventionis, subsidij, gratitudinis, aut alio colore, prætextu cuiusuis consuetudinis aut priuilegiij, per se vel per alium nullatenus recipere præsumat.

7. Qui his contrauenerit, ipso iure confirmationis perpetuò sit priuatus.

8. Nec Summus quidem Pontifex aliquid pro confirmatione accipiat: alioquin futuro Concilio deferatur.

CAPIT. II.

De reservationibus.

Omnes reservationes reuocantur, exceptis illis, vel quæ in corpore Iuris expressæ sunt, vel quæ in terris Ecclesiæ Romanæ subiectis sunt.

CAPIT. III.

De collationibus.

Præter damna, quæ in præmio narrata sunt, alia etiam incommoda oriuntur ex multiplicatione gratiarum expectatiuarum.

2. Primò quòd Clerici in gratijs patrimonio & parentum opes exhauriunt.

3. Secùdò quòd hi, quibus aut maior proximum circumueniendi astutia, aut ad litigandũ facultas suppetit uberior, beneficia sibi vendicant.

4. Tertio quòd sub inuolutionibus prerogatiuarum aut antelationum & aliorum huiusmodi gratias concomitantium plurimæ fraudes committuntur.

5. Propter istas, & alias in præmio expressas, causas statuit sancta Basiliensis Synodus: Quòd Summus Pontifex gratias expectatiuas aut nominationes amodò nulla ex causa cõcedat.

6. Potest tamen disponere Papa de vno beneficio ad collationem, in qua decem: & de duobus ad collationem, in qua fuerint quinquaginta & ultra beneficia.

7. Locus est præuentioni, si Ordinarij sint negligentes.

Tom. VII.

8. Ordinarij hunc ordinem in conferendis beneficijs & dignitatibus seruent. In omnibus Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesijs sit Theologus.

9. Tertia pars præbendarum conferatur graduatis, præcipuè Theologis: nisi fortè esset, qui duas prius obtineret præbendas, quarum una ad estimationem valeret ducentorum florenorum Cameræ, hoc est, ducatorum.

De Parochialibus Ecclesijs.

CAPIT. IV.

De Parochialibus Ecclesijs sic provideant Ordinarij. In Ecclesijs Parochialibus, quæ in ciuitatibus aut villis muratis existunt, instituantur personæ idoneæ, quæ ad tres annos in Theologia vel altero Iurium studuerint, seu Magistri in artibus sint.

De numero Cardinalium.

CAPIT. V.

Ecclesiæ Romanæ Cardinales sint numero tantum viginti quatuor: nec assumantur minores triginta annis. Sin Magistri, Doctores, vel Licentiati in iure diuino & humano: Sit saltem tertia vel quarta pars de Magistris aut Licentiatis Theologia. Pauci verò ex eis sint filij, fratres aut nepotes Regum & magnorum Principũ.

Iulius igitur Pontifex, vbi videt, se à Gal-
lis vi aperta, & varijs infidijs ad euertendam dignitatem suam oppugnari; à Ferdinando Rege Catholico, & ab Henrico Britannia Rege auxilium implorat. Ecclesiasticam ditionẽ, & Pontificiam maiestatem nefarijs vexatam queritur armis; cogendi Concilij potestatem ad se solum spectare, demonstrat. Monet præterea vt caueant, ne Gallorum gens vbi-que victrix totius Italiae vindicaret imperiũ. Nec mora, animaduerso illi periculo, quod ex hostili Gallorum infestatione Ecclesiæ, & Pontifici imminebat, arma corripiunt; dum bellum paratur; Pontifex ingenti animi magnitudine aliud solemne concilium Romæ in

Laterano celebrandum edicit: Pseudo Car-
dinales vti schismaticos, & conciliabuli

(quod Pisas transferre decreuerant) auctores, sacri pilei priuat honore. Ita ludebat fortuna, & mutuis cladibus Christianos vexabat. Heluetij, sibi pensiones augeri petentes, cum minimè impetrassent, adeo molestè tulerunt, vt se eius hostes declararint, tametsi à Iulio Pontifice minus, quàm à Ludouico stipendium accepturi. Causam religionis obtendebant, cuius

Gg 2 pro-

Sal. Ann. 1511. CXLIX. Heluctij hostes Gal. lorum facti. Bononien- sium insolentia. Fœdus Papa cum Hispanis et Venetis.

propugnatores videri volebant. Ex aduerso cum *Iulius* Bononia Rauennam secessisset; Bentiuollis tumultum excitantibus, Galli urbem occupant. Sic *Iulius* dum Ferrariam occupare tentat, Bononiam amisit. Proxima nocte æream *Iulij* statuam plebs deiecit, & fune (*Bentiuola* factione id procurante) per vicus absenti traxit insultans. *Iulius* ad vindictam magis accensus cum *Ferdinando*, ac *Venetis* societate firmata, Romæ, in æde Mariæ quæ Populi dicitur, coram ipso *Iulio*, ac Cardinalibus, exterarumq; nationum legatis, nonis Sept. recitari mandauit. Capita fuere sequentia.

CL.

Fœdus hoc præcipuè ad Ecclesiæ unitatem & concordiam tuendam fieri, & ad Pisanum Conciliabulum extirpandum: Bononiam quæ optimo iure ad Sanctam Sedem pertineret, ac reliqua loca (quibus Ferraria comprehendebatur) recuperanda, atque ad eos, qui se se his rebus opponerent (his verbis Rex Galliarum notabatur) Italia pellendos validus instrueretur exercitus; in quo Pontifex quadringentos grauis, quingentos leuis armaturæ equites, sex millia peditum aleret. Sen. Venetus octingentos cataphractos, mille leuis armaturæ equites, peditum octo millia: Aragonius cataphractos mille & ducentos, equites leuis armaturæ mille, & Hispanorum peditum decem millia: ad quos fouendos Pontifex toto belli tempore in singulos menses viginti ducatorum millia numeraret, totidemque Veneti, duorum mensium stipendio in presentia numerato: intra quos menses in Aemiliam, vel quocumque fœderati conuenissent, & ipsi conuenirent, Aragoniæ Rex duodecim triremes armaret, Veneti quatuordecim, qui eodem tempore in Insubria Galliarum Regi bellum inferrent. His copijs Raimundus Cardona patria Catalanus, Regni Neapol. Pro Rex præesset. Si in Insubria aliquod oppidum, quod Imperij Venetorum fuisset, caperetur, eius esset cui à Pontifice adiudicatum esset: sed Pontifex statim peculiari scripto Venetis restituendum declarauit. Quod factum, quia *Ferdinandus* pro Venetis arma sumere, videri nolebat, ne Maximilianum offenderet. Cæsari, Angloque locum, ut in societatem admitterentur, reliquere. De Cæsare spes erat incerta. Pro Anglo Cardinalis Eboracensis legatus eius spondebat. Hoc fœdus à Pontifice, Italiæ liberandæ à barbaris spetie percussum, varias homi-

num excitauit interpretationes. Galli vanam spem summa temeritate cumulatam dicebant: quia militari disciplina apud Italos penitus subblata, Iulium, Venetosque militaria munera haud obeuntes, ac mercenario, nec strenuo milite utentes, sine magni nominis ducibus, victoris victores fore, & Gallos, Germanosve in armis natos, atque educatos prudentibus Regibus moderantibus, summis ducibus bella procurantibus, Italia exterminare posse speraret? præsertim quum *Iulius* ætate decrepitu (ex alienis namque viribus pendebat) diuturni belli finem non videretur visurus, cuius morte susceptum bellum omnino perturbatum iri verissimile esset; quum Itali principes inter se non satis consentirent, optandum potius fuisse, ne tanti Reges Italiæ duas extremas, easque primarias regiones inuaderent; proximum esse, quandoquidem iam inuassissent, ut ceteræ intermediæ libertatem retinerent, & altero minitante, ad alterum respectum haberent, ne iidem Reges inter se committantur, tum enim uniuersam Italiam prædæ fore: victorem autem emulo sublato suo arbitrio imperaturum. Hæc Galli spargebant in vulgus, quasi ipsi paterna pietate rem Italiam curarent, dum discerperent. Pontifex consilijs suis nouo fœdere auctis, Hispanos vrgebat, ut ante omnia infestis armis Florentini peterentur, qui Pisano fauebant Concilio, ut ope Mediceorum à Gallo alienaret, in Petrum Soderinum dictatorem accessus, cuius suafu Florentini à Gallo non discesserant, & ut Pisis concilium celebraretur, auctor fuerat. Eò Ludouicus Gallorum Rex ex toto regno, quatuor & viginti Episcopos miserat; Cæsar minimè cum Gallo constans, post Lateranense Concilium à Pontifice promulgatum, neminem Pisas legauit, sed Episcopos suos Augustæ Vindelicorum super hoc negotio consultare iussit; Cardinalis verò S. Crucis, & qui cum eo Pisis erant, Cæsarem, uti oratorem suum eò mittat, orabant. Rex Ludouicus ad eum miserat *Andream Burgium* Cremonensem, qui idem peteret, ac offensum ipsi amplis promissis reconciliaret. Is ad Regem reuersus, post multas de ipso querelas, Cæsarem (cuius vxor *Blanca Maria* prid. Cal. Ian. diem obierat) postulasse refert, uti Rex filiolum natu minorem, cum dotali Burgundia, Carolo nepoti desponderet, puellam statim

Sal Ann. 1511. Fœderis opinionones.

CLI. Cæsar re. cusat mittere ad Concilium Pisanum.

Ann. Sal. 1512.

Sal. Ann. 1512. CLII. Concilium Pisanum Damna-
 tim traderet, Bononienses, Ferrarienses, & concilij Pisani res, ipsius arbitrio permetteret, exercitum Romam versus ire ne iuberet, neque enim permissurum quod Regis potentia per Italiam extendatur. Rex cernens alienatum abs se Maximiliani animum (nam Germani Pontifices Augustano conuentu damnauerant Pisanum concilium) Pacisque nulla spes esset: prius enim, quam de pace ageretur, vt Bononia, Ferrariaque sibi restituerentur, ac Pisanum Concilium dissolueretur, Iulius postulabat; & rebus verba confirmans Cardinales, Pontificesque Gallos, qui Concilio affuerant, de gradu deiecerat: Omnis propè Italia Ludouico infesta erat; Angli iam classem parabant. Florentini magis in Iulium, & Ferdinandum propendebant, ad quem legatum miserant, Ludouicus, vti hostem (antequam cum eo Cæsar se coniungeret) debellaret, aut operæ pretium aliquid insigne faceret, Pontificios, Hispanosque, quos in primis odebat, viribus (vt ferebatur) inferiores aggredi

decreuit, ac belli tentare fortunam; & si ea prosperè successisset, Romam, Romanasque conditiones quamprimùm occupare cogitabat: vtque inuidiam declinaret, & ne sacras possessiones vsurpare videretur, bellum Concilij nomine persequi instituit: hinc Concilij legatum suis copijs interesse Federicum Severinatem voluit, vt corporis, ita animi magnitudine clarum, & bello magis, quam ecclesiæ natum. Gastoni Foisseio etiam iniunxit, vt fœderatorum exercitum persequeretur, & si fieri posset, ad pugnam eliceret.

Sal. Ann. 1512. CLIII. Gallorum ambitus.

Vide numismata Pontificis, Regis & Ducis Alphonsi. Cum ægrè ferret Iulius II. in Gallico fœdere persistere Alphonsum. Dicunt alij Iulio forsam infesti, quod cū Ferrariæ opes iam animo inuasisset: urbemque figendæ suorum dominationi aptissimam videret, ipse in castra profectus, nulla itineris, & temporis difficultate, quo minùs id bellum persequeretur, deterreri potuit. Nolebat quippe quenquam contra stimulum suum calcitrare.

Nummi Iulij II. PP. et Alphonsi Ferrariæ

Castrenses Ludouici XII. Gallia. Regis

Ex aduerso Alphonsus Gallico confusus patrocinio, nummos & ipse castrenses cudi fecit; quorum alter hastam habet, caput Leonis sustinens, cuius in ore apes, sub lemmate de forti dulcedo. Habent namque historici Regem Ludouicum sæpè testatum, se libenter omne imperium, pro Estensis incolumitate expositurum.

Reliqui sunt numi castrenses Regis Ludouici cudi circa pugnam ad Rauennam, commissam Anno 1512. Foisseus itaque & Re-

gis auunculi mandato, & rebus antea gestis, ac naturali gloriæ cupiditate, regni que Neapolitani (quod ei Ludouicus destinauerat) spe stimulatus, pugnam quærebat. Fœderatorum alia mens erat; antequam sex Heluetiorum millia in castra conuenissent, bellum subire detrectabant. Disertè etiam Ferdinandus inhibuerat, ne confingerent, priusquam ipse, atque Anglus è diuersis regionibus Galliam inuasissent. Tum enim Ludouicus militum partem reuocare coactus, certio-

riorem

Sal. Ann.
1512.

tiorem sine cæde, ac sanguine reliquisset victoriam. *Foisseius* verò nouo Regis accepto maturandi belli mandato, quum fœderatos nec ad pugnam pertrahere, nec ob Flaminiam vrbiũ commoditatem commeatu prohibere posset, quin potiùs ipse prohiberetur, Rauennam oppugnandam accepit. Eodem die, quo Rauennam peruenerat, oppugnationem instituit cruentam. Sed en fœderatorum aduentat exercitus. Tum Galli in ordines redacti, tormenta statim ad se receperunt, de pugna capeſſenda cogitantes. Fœderatorum discordia in acie instruenda, Gallis obtulit victoriæ palmam. Conferta acie cecidere vtrinque fortissimi quique ad decem millia, quorum trientem ex Gallis, reliquos ex Italis, & Hispanis, qui fortiter rem gesserant, fuisse memorant. Victoria penes Gallos luctuosa sterim, propter & nobilium quorundam cædem. *Foisseius* integram victoriam haud sibi partam arbitratus, si Hispani non fugientes, sed quasi victores abirent, in eos cum paucis equitibus irruit. Illi paucitate contempta, laxatis ordinibus viam venienti aperuerunt: mox vndique conclusum adoriētes cum suis ad internecionem ceciderunt, ex equo vulneratum, atque in ipsum relapso deturbatum, hastaque traiectum produnt. Nec longè ab illo paulò post *Odetus Foisseius* eius frater patrui, à *Lautreco* oppido *Lautrecius* appellatus, viginti vulneribus debilitatus inter mortuos inuentus est, & ad suos relatus, sedula medicorum opera vires recuperauit. Mortuo *Foisseio*, Hispani nemine persequente discesserunt. *Io: Cardinalis Medicei* Iulij legatus ab Epirotis interceptus, ad seueritatem Pisani Concilij legatum deductus est. Cæſorum numerum auget *Paulus Iouius* ad viginti millia, & cladem vtrouque exæquat. *Aegidius Viterbiensis* scripsit terram hoc bello plus cruoris hauisse, quàm imbris; minus imbris bibisse, quàm sanguinis. Gallis in castra reuersis, Rauennates de deditioe egerunt: sed interim dum conditiones præscribuntur, custodiaque sibi negligentius cauent, Vascones, atque in primis *Iaquinus* centurionum omnium perditissimus, scalis murum, quàm pridie tormentis depressus fuerat, conscendentes, in vrbe irrumpunt, sacra, prophanaque omnia compilant: ciues truci-

dat; vim matronis, virginibus sacris inferunt. Nuntium tantæ cladis Romam *Octavianus Fregosius* attulit. Pontificia aula ad rumorem obtuſefaſta *Iulium* rogabat, vt honestis conditionibus cum *Ludouico* transigeret. Deo ne repugnaret; iam Gallos Romam iter intendere. Contra Hispani, Venetique legati res non ita desperatas esse, vt paucis impensis non reficeretur exercitus. Hispanos pedites, cæſo hostium duce, euasisse victores potiùs, quàm victos. Mortuo *Foisseio* cunctare Gallos, Heluetios iam aduentare. Reliqua omnia magis, probanda, quàm cum infamia in vilem se abijcere feruitutem. Pontifex Cardinalibus pacem velle respondebat, Florentinos qui cū Rege agerent, appellari iussit, ita tamen vt intimos eius sensus nemo posset rimare. Gallo interim victoriam prosequi formidate, Heluetico milite in suppetias Pontificis occurrente, *Iulius* vires reparauit, & V. Non. Mai. Lateranensis Concilij initium fecit. Tanta pertinacia Heluetij cum *Ludouico* inimicitias exercebant, vt quum bellis superioribus, domo non exirent, priusquàm aliquot mensium stipendium acciperent, tunc florenum duntaxat singuli acceperunt, & alacres prodierunt in bellum. Coniunctis itaque viribus, *Ludouico* Regi aqua & igni interdixit Pontifex, nisi ille se à Pisano Concilio remoueret. Firmantur quoque inter *Maximilianum* Imperatorem, & Venetum Senatam, Pontifice procurante, sex mensium induciæ. Galli tantis impares viribus, in tutum se recipere festinarunt, præcipitesque acti Alpes versus die, noctuque indefesso cursu proficisciebantur; Heluetij, Venetique extremum abeuntium agmen continua insectatione carpebant: ad Ticinum vrbe Gallus perueniens, portas, mœniaque præſidijs firmavit: appropinquantes postea Venetum, & Heluetium expectare noluit, relictaque vrbe per auersam portam rapto agmine abiit.

Eodem ferè tempore *Maximilianus* Coloniae conuentum habuit; indicta lætæ Maiestatis pœna, nequis ex subditis Gallo militaret. Inter renuentes, & contumaces *Emicho* comes *Liningensis*, proscriptus est, & iussu Cæſaris, aliquot arcibus à Palatino multatus. Germani, qui in *Palicia* Gallo-

CLIV.
Gasto Foisseius victoria parata, occiditur. Effugium vide supra nu. 118.

Ann. Sal.
1512.
CLV.

Romana.
rum timor.

CLVI.

Galli Italiae pulsi.

CLVII.
Conuentus Coloniae.

54. Ann. Gallorum Ducis castris erant, reuocati pa-
 1512. ruere; in ebrios etiam, cæteraque vitia
 CLVIII. Caesar
 Gallo in.
 fenfos.

in eodem conuentu frequentia leguntur de-
 creta. Sal. Ann.
 1512.

MAXIMILIANI EDICTVM IN EBRIOS. Anno 1512.

CLIX. **I**N institutis à MAXIMILIANO I. Imper.
 Treuirensibus Comitibus anno supra millesi-
 mum quingentesimum duodecimo, postea Colo-
 nia finitis, uti de grauissimis alioquin Imperij
 negotijs, de pace nimirum publica conseruanda:
 de auxilijs Imperatori, communi subditorum
 Imperij contributione præstandis: de schismate
 Cardinalium non tolerando: de proscriptione
 Edeuardi Comitissæ Emdani, Imperatoris man-
 datis non parentis: de Groninga Phrysiæ metro-
 poli, Georgio Duci Saxonie restituenda: ita
 quoque de vitio ingluuiei, & ebrietatis, radice
 omnium flagitiorum, presentibus omnibus Se-
 ptemviris & Ordinibus Imperij, consultatio di-
 ligens instituta est, de qua grauissimè conclusum,
 edictoq; publico confirmatum talem in modum.

Nos MAXIMILIANVS I. Dei gratia, electus
 Romanorum Imperator, &c. Quamuis ant hæc
 tempora aliquibus in Conuentibus aliquoties de
 ingluuiei vitio, ipsaque aded ebrietate vitanda,
 pronunciatum grauissimè sit, tamen id in effe-
 ctum hæctenus nondum eductum.

Quo circa cum ex immoderata & vitiosa
 ingluuie cibi potusque ebrietas: ex ebrietate ve-
 rò, tanquam uberrimo fonte & scaturigine ple-
 nissima, omnis generis impietas, blasphemia,
 iniuria, cædes, aliaque scelera quàm plurima,
 promanent & exoriantur, ac reuera ea sit litium
 propagatio, furoris genitrix, petulantia magi-
 stra: experientia insuper testetur, quod ebrii ex
 se quasi rapti, non solum omni præeminentia,
 existimationis, dignitatis, aliorumque hono-
 rum fastigio, summo cum decore, & ignominia
 haud contemnenda, se ipsos priuent, verum
 etiam animæ, rationis, sensuum, fortunarum,

honorum, vitæ denique, corporis, ac salutis æter-
 ne iacturam faciant certissimam, irreparabi-
 lemque, tenore harum vniuersis ac singulis no-
 stris, & S. Rom. Imperij, Regnorum, Domino-
 rum, Prouinciarumque nostrarum hereditaria-
 rum subditis, cuiuscunque status, gradus, or-
 dinis, conditionis, dignitatis, aut præeminen-
 tiæ existant, tam Ecclesiasticis quàm Seculari-
 bus, seridè mandamus & iniungimus, ut contu-
 maces ac violatores huius nostri Cæsarei manda-
 ti, si quos fortè compererint, pœna non contem-
 nenda mulctari, alijsque idoneis ac opportunis
 medijs coerceri curent, nec id quenquam impunè
 violare, spernere aut transgredi permittant. Si
 qui verò e Nobilibus, aut Equestri Ordinis vi-
 ris ab hoc vitio sibi temperare minimè velint, eos
 canè peiores et angue abominandos, ac ab officijs
 & muneribus S. Rom. Imperij publicis, alijsque
 dignitatibus tam ecclesiasticarum quàm politi-
 carum fastigijs remouendos ac abdicandos san-
 cimus & volumus, remotosque & abdicatos, ne-
 que promouendos, neque amplius dignitatibus
 præficiendos ullis esse, censemus & statuimus.
 Tenuioris autem fortunæ homines pœna afficien-
 dos capitali pronunciamus. Si quis porò Magi-
 stratus superior aut inferior, in exequenda hac
 pœna, negligentior aut remissior extiterit, no-
 stram & S. Rom. Imperij indignationem gra-
 uissimam, ac multam fisco siue ærario nostro
 Imperiali, omni spe veniæ sublata, irremissibi-
 liter soluendam, ipso facto se nouerit incurrisse.
 His verò in locis, ubi hoc ingluuiei gulaque vi-
 tium consuetudine veteri introductum perspi-
 ciant, summa cum animaduersione, simili pœ-
 na proposita capitali, illud declinent.

CONSTITVTIO DE TABELLIONIBVS.

CLX. **M**AXIMILIANVS diuina fauente cle-
 mentia Electus Romanorum Imperator
 Semper Augustus, ac Germaniarum, Hunga-
 riæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux
 Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Bra-
 bantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limbur-
 giæ, Lucemburgiæ & Geldriæ; Landgravius
 Alsatiæ; Princeps Sueuiæ; Palatinus in Hab-
 spurg & Hannoniæ; Princeps & Comes Bur-

gundiæ, Flandriæ, Tirolis, Goritiæ, Arthesii,
 Hollandiæ, Selandiæ, Firretis, in Kiburg, Na-
 murij & Dusburgi; Marchio Sacri Romani
 Imperij Antuerpiæ, Super Anasum, & Burgo-
 niæ; Dominus Phrisiæ, Marchiæ Sclauonica,
 Mechliniæ & Salinarum.

1. Gloria Reipublicæ decusque totius Ro-
 mani Imperij, & subditorum utilitas, in quo-
 rum prosperitate utique prosperamur, Nos, qui
 superna

Sal. Ann. 1512. *superna provisione, & non nostris meritis, ad culmen Imperialis seu Cæsareæ Dignitatis, & plenitudinem potestatis, sublimati sumus, inducunt, ut non solum ad ea, quæ ad augmentum & sublimationem Imperij, sed & ea, quæ ad reformationem deformitatum, correctionem errorum, & defectuum emendationem pertinent, ac periculorum submotionem, quæ in Republica aliquando contingunt, & subditis quotidie imminunt, aciem nostræ considerationis dirigamus, hinc in initio regiminis nostri, & susceptæ administrationis in Imperio pro iustitia & pace conferuanda, quæ tunc quodammodo in sinibus Imperij exulauerunt, certas, per quas celerius causæ in iustitia expediantur, & illi qui pacem turbare conantur, acrius quàm antè coherceantur & comprimantur, edidimus Ordinationes.*

2. *Verùm quia nedum pro iustitia & pace manutenenda, sed etiam quæ quotidie in Republica & subditis occurrunt, tabellionatus seu tabellionum officium perutile et necessarium existat, per quod placita, vota & gesta hominum (ne memoriæ labilitati seu obliuioni subdantur) per scripturæ ministerium certæ & perpetuæ memoriæ traduntur, publicisque firmantur documentis. Et quamplurimi Notarij seu Tabelliones & se saltem officio Notariatus ingerentes in Imperio (ut per experientiam didicimus, multorumque accepimus clamore) defectuosi & indigni inueniantur: tamen ratione conditionis & qualitatis personæ, tum ratione defectus etiam scientiæ & morum, ac qui aliàs multipliciter inutilis existunt, utpote aliqui seruili conditioni astri-*

Sal. Ann. 1512. *cti, alij de falso, præsertim etiam circa tale officium Notariatus conuicti, aut etiam alijs criminibus irretiti, seu publicè diffamati, alij negligentes, nonnulli indocti & imperiti, & quorum imperitia, negligentia & malitia innumeros homines defraudari, negligi & grauari non est dubium. Ad obuiandum igitur huiusmodi periculis & defectibus, necessarium esse putamus desuper fieri provisionem, virisque doctrina & harum rerum experientia suffultis mandauimus, qui nostra autoritate presentem ordinationem compilauerunt. Quam cum nobis obtulissent, eamque diligenti studio perlegissemus, animaduertissemusque multiplicem eius fructum & utilitatem, ipsamque nostra Imperiali autoritate de nostrorum ac sacri Romani Imperij Electorum, Principumque, & Statuum aliorum, consilio confirmamus, approbamus, atque plenissimum robur attribuimus, atque per uniuersum Romanum Imper. diuulgari præcipimus.*

3. *Hanc igitur saluberrimam reformationem & ordinationem studeant Notarij publici, ad quos præcipuè pro Notariatu, officiorum exercitio, & practica ipsa porrigetur, humili deuotione amplecti, summaque diligentia seruare, ac iuxta eandem & alia, quæ suis in iuramentis super huiusmodi officijs præstitis, vel etiam à iure communi, vel locorū laudabilibus consuetudinibus, tradita introductaq; sunt, officia sua legaliter, fideliter & sincerè exercere, prout ultra damna & interesse, ad quæ aliàs partibus à se neglectis vel defraudatis tenebuntur, nostræ Imperialis Maiestatis seueram euitare velint correctione,*

CAPIT.
I.

DE PERSONARVM QUALITATE, ET GENERALIBVS
Notariorum regulis.

IN primis igitur ordinamus, quòd circa personas approbandorum vel denuò instituendorum habeatur ratio conditionum & qualitatum earundem, ne approbentur vel instituantur prohibiti, utpote infideles, serui, infames, presentis ordinationis & aliorum requisitorum non informati: Item vel excommunicatione maioris vel Imperialis banni censuris innodati. Et in summa qui à testimonio iure repellantur, quoniam testium vice fungantur.

2. *Et cum sit de iure commune practica & consuetudine introductum, ut seruetur circa publica instrumenta eorumque solemnitates talis forma, ut videlicet à principio inuocato diui-*

no Nomine, à quo cuncta bona progrediuntur, imponatur annus salutis, indictio, nomen ac annus Principis, dehinc Mensis, dies, hora, locus, loci locus, deinde facti seu actus gesti series, hinc testium adhibitio, quorū singulorum nomina & cognomina clarè designentur, & finaliter signetū, subscriptioq; Notarij, qui semper debet de hoc rogari, seu requiri, & de rogatusuo attestari.

3. *Mandamus ergò, præcipimus & ordinamus huiusmodi formam ulterius seruari, saluis non minus alijs de cuiusvis loci consuetudine seruandis: Ita tamen, ut saltem in terris S. Romani Imperij nomen & annus regiminis, seu Imperij Romanorum Imperatoris vel Regis pro tempo-*

Sal. Ann.
1512.Sal. Ann.
1512.

tēpore existentis, nullo modo sicut hactenus à nō nullis et malè neglectū est, de cetero omittantur.

4. Deinde mandamus, ut quivis Notarius studeat omnimodo habere, & quidem summa cū custodia conseruare, ac post se relinquere vnum protocollum, in quo per se ipsum, non alium, singuli actus coram se gesti, & de quibus rogatur, ordine in scriptis redigantur, instrumentorumque quæ inde edita fuerint, copias de verbo ad verbū concordanter registratas retineat & conseruet, ut de perditis antea editis instrumentis, siue ante siue post mortem suam, quando, & quotiens alia instrumenta de nouo fuerint edenda, vel prætextu editorum suspitio, error, dubium, vel altercatio occurrit, ad tale protocollum registrumque possit haberi recursus. Hoc autem vsque adeo seruetur, ut huiusmodi protocollata etiam partibus quæ contraxerunt vel egerunt consentientibus, vel pro infectis nullisque haberi volentibus, seu deleri ex libro vel cancellari petentibus, non saltem pro tanto deleant seu cancellentur, quin non minus legibilia maneant & retineantur. Quid enim si alterius tertij, siue fisci, siue priuati inter sit, seu interesse cœperit, rem sic esse gestam, et ex protocollo veritatem apparere posse.

5. Caueant etiam Notarij, ne quis ad quantumcunque fide dignam relationē quicquam aliud plus vel minus quàm quod coram se & testibus ad hoc adhibitis actum gestumue, atque de quibus tempore actus huiusmodi non antea vel post ex interuallo rogatus fuerit, atque etiam quod corporeis sensibus perceperit, eò quòd officium seu auctoritas sua ad alia se non extēdat, in protocollo suo scribat, vel de super instrumentum edat. Sed in his sensibus est habenda distinctio. Nam in visu & auditu sufficit, Notarius in presentia testium videat & audiat; in alijs verò, ut gustu, tactu vel odoratu requiritur, quòd testes coram se gustent, tangant vel odorent, & de qualitatibus eorum quæ per huiusmodi sensus perceperint, coram partibus, testibus, et se Notario attestentur. De eisdem enim sic attestatis, non autem de proprio suo gustu, tactu vel odoratu Notarius efficaciter potest testificari. Si tamen Notarius se similiter sic gustasse, tetigisse, vel odorasse, atque percepisse addiderit, non modicum fidei facit.

6. Potest autem & Notarius rogari de actu muti, & scribere signa seu nutus eius, utpote sic, cum talis propter accidens loqui non potuerit, interrogatus à me humeris vel capi-

te innuendo consensit, & similia.

7. Et licet ex consuetudine Notarius tolleretur per alium fidelem (quando est alijs impeditus facere) ad mundum scribere instrumentum à se dictatum et completum, postea per seipsum subscribendum & signandum, tamen Protocollum suum seu extensionem eius per se ipsum, non per alium facere: vel si ex aliquo accidenti protunc scribere non possit, ea vice alteri extendendum de verbo ad verbum pronunciare, & in subscriptione de huiusmodi impotentia & alterius ingrossatura attestari debet.

8. Et quamuis non requiratur plena, & tanta extensio Protocolli, sicut instrumenti inde extracti, tamen Notarij debent saltem breuibus et sumarijs verbis substantiales clausulas ipsius actus aut contractus, etiam iuxta cuiuscumque contractus seu actus naturam, vel loci consuetudinem solitas, & signanter clausulas resignationum præiudicialium attingere.

9. Nam cum consensus et intentio contrahentis vel agentis sit de substantia contractus seu actus celebrati, singulorumque, de quibus conuenerunt partes, etiam si solita sint apponi, neque talis consensus porrigatur ad ea quæ quis ignorat, requiritur quòd Notarius coram se & testibus saltem summarie recitet ac legat partibus pacta, renunciationes & clausulas singulas, super quibus fundatur Ius ipsius coram se gesti, ac consensum de super exprimi curet. Licet enim Ius præsumat contrahentes singulis quæ secundum contractus naturam uel loci consuetudinem solent apponi, consensisse, etiam si ex Protocollo non appareant, neque à partibus exprimantur, nonnullique velint à Notario hoc non requiri: tamen tutius & equius est sic obseruari propter multa. Præterea Iudicis est, non Notarij, ad præsumptionem scribere, sed de his solisque corporeis sensibus percipiuntur, ut supra dicitur, quum ad instar testis Notarius scribere debeat.

10. Maxime autem ista sunt seruanda in contractibus & actibus, in quibus scriptura est de substantia, imò extunc, requiritur ut coram contrahentibus & testibus de verbo ad verbum singula relegantur: quia antequam scriptura compleatur, & à partibus pro completa habeatur, contractus non censetur perfectus vel efficax: Postea verò quicquam addi, detrahi, vel mutari, etiam de partium consensu non potest.

Sal. Ann.
1512.

11. Poterit tamen Notarius de his, quæ partes mutare, addere vel detrudere vellent, denuò rogari, & desuper facere instrumentum, prioribus gestibus manentibus in Protocollis.

12. Præcipuè autè sint cauti Notarij à fraudibus & fallacijs aliquorum, siue coram eis contrahentium, siue aliorum, qui simulantes se Notarios à laborum prolixitate releuare velle per se vel alios subordinatos dictant instrumenta ex inebriatura ipsis edenda, & ad mundum scribi faciunt, ac postea offerunt Notarijs subscribenda & signanda. In eis enim sæpè dolosè & in præiudicium aliorum secum contrahentium rei gesta detrahunt, vel addunt quæ sensum vel substantiam immutant, quod facile quandoque vno verbo, vna syllaba, imò interdum vna litera fieri potest, & tam inaduertenter & subtiliter, quòd vel Notarij, vel alij secum contrahentes vix, vel nullo modo sentire possunt. Ex qua ipsi Notarij intelligant quàm periculosum esset Protocolla seu inbreuiaturas suas per alios, maximè alteri parti suspectos, vel qui actibus protocollatis non interfuerunt, extendi facere.

13. Secus tamen esset, si antequam contractus seu actus absolueretur, seu concluderetur talis extensio siue ab ambobus contrahentibus, siue altero eorum fieret, & postea coram ipsis & Notario et testibus legeretur, & ubi sic placeret contrahentibus, ex tunc Notarius rogaretur. Posset enim tunc Notarius securè scribere, partes iuxta istam extensam formam ipsis lectã & approbatã corã se et testibus requisitis cõtraxisse et egisse, ac cæteris protocollis suis adiungere atq; postea publicare.

17. In summa maximo studio aduertat Notarij, ne circa protocollorum seu abbreviaturarũ impositionem festinent seu præcipitanter agant, sed cum diligentia & consideratione clausulas quasuis protocollent. Nam tota officiorum, iuramentorumq; suorum desuper præstitorum vis & substantia in hoc cõsistit, vt benè diligenterq; aduertant & intelligant coram se gesta, & de quibus rogantur, & ea quæ visu audituque proprijs in testium similiter animaduertentium presentia perceperint protocollent, & publicent, sincerè ac fideliter, siue vel veritatis occultatione, vel falsitatis admixtione quauis, adhibitis solènitatibus à lure vel locorum, in quibus instrumenta facièt, consuetudinibus introductis, vt suprã dicitur.

18. Notarius autem seu Tabellio, cū sit Reipublicæ seruiens, virtute sui officij tenetur de et su-

per his de quibus saltem cum mercedis præstatione rogatur (dummodo aliàs sint licita & non prohibita) facere instrumenta, nisi sit factus Doctor, Decurio, Monachus vel clericus. Veruntamen ijdem si se rogari permiserint, tenentur inbreuiaturas suas publicare, valentq; instrumenta eorũ. Possunt tamen pro his, quibus vtrò se ingerunt, tanquam prohibitioni contrafacientes puniri.

19. Sciant etiam Notarij, eorum nullum posse officio suo renunciare, nisi in manus Principis, cuius autoritate est creatus: Vel signetum suum consuetum saltem sine Iudicis autoritate, causaque rationabili mutare, aut instrumentum alieno signo signare.

20. Et quamuis Notarius Protocollum siue abbreviaturam suam extendere, et omnia ponere quæ declarant mentem contrahentium vel testatorum citra substantiæ mutationem possit: tamen alterius siue viuentis siue mortui protocollum seu abbreviaturam etiam sibi legatam extendere, seu huic quicquam addere vel detrudere, seu aliter quàm de verbo ad verbum in publicam formam redigere sine auctoritate Iudicis non potest nec debet cum extenso, & quid sub isto signo &c. vel alijs difectuosis, vel abbreviatis verbis fortè inibi positis comprehendere intelligatur, ad Iudicis, non Notarij æstimationem spectet.

21. Aduertant etiam Notarij, quòd quando in extensione & ingrossatione instrumentorum rasuras maximè notabiles & in locis suspectis, in vna uel pluribus rigis faciunt vel verba interlinealia, seu ad margines apponunt, à quibus quantum potest cauendum est, quod ex tunc in corpore instrumenti, vel saltem subscriptione de his faciant mentionem & approbationem. Et hoc maximè quando talis interlineatura est scripta ad marginem facta, non est manus propria ipsius, qui instrumenti tenorem ingrossauit.

22. Item Notarij caueant, quia presenti ordinatione prohibentur scribere instrumenta sua nimis abbreviata vel obscura, vel ambigua verba, quæ vitiant instrumenta, nec per ziferas, signa, vel notas, maximè non communiter omnibus cognitæ, cum facile possint mutari & corrumpi, sed scribant per literas integras, communes, legibiles & cognitæ, in pergameno, non papyro, in Latina, uel nostra Alemanica lingua.

23. Si casu amittatur alicuius Notarij protocollũ, & de hoc doceatur, poterit Notarius agere contra detinentem instrumenta prius inde extracta,

Sal. Ann.
1512.

Sal. Ann. *1512.* *Etā, vel si haberi non possunt, examinari facere testes, qui interfuerunt, & inde nouum facere protocollum.*

24. *Sint etiam Notarij circa instrumentorum editionem et publicationem diligētes et cauti, ne cōmittāt errores, cūm partes inde ad plures incōmoditates, pericula, et expensas sepe deducātur, quas sine dubio ipsi errantes refundere tenebūtur.*

25. *Quòd si verò siue probabiliter siue improbabiler contigerit aliquē incidere errorē, siue in solemnitatibus, siue nominibus, locis, temporibus, substantia, siue alijs, tutius est vt saltem post editionem, cūm Notarij postea videantur functi suo officio ad euitandas ambiguitates disputationū et altercationes varias, nō sua, sed Iudicis desuper aditi autoritate errores huiusmodi emēdetur.*

26. *Possunt etiam Notarij actuum coram se gestorū, dum modò tamē ab eo vel his, de cuius vel quorum voluntate dependent actus huiusmodi desuper tempore eorūdem actuum rogati fuerint, sine trepidatione alteriusque autoritate, imò tenentur sub pēna in Iure expressa edere instrumenta eis qui rogarunt, seu eorum Procuratoribus, hēredibus, successoribus, vniuersalibus vel singularibus saltem semel. Sed quando sepius eisdem vel alijs petentibus et prætendentibus sua interesse, maximè vbi quæstio, seu dubium desuper esset vel timeretur, aut alijs periculum seu præiudicium ex tali editioe verisimiliter immineret, tutius ac consultius est propter varias in hoc opiniones, vt Notarij faciant se citari coram Iudice, cuius autoritate vocatis vocandis editionem huiusmodi faciant vel denegent.*

27. *Notarij autem sciant se non de nocte, nisi ex urgente causa quam exprimant, vel in locis occultis, seu clam rogari, vel instrumentari debere, cūm hoc non sine suspitione procederet.*

De Testamentis.

Debent autem Notarij præcipuè esse solliciti & diligentes circa Testamentorum & aliarum vltimarum voluntatum confectioes, propter magna ex eis imminētia præiudicia. Sunt enim secundum sacratissimas leges testamentorum genera duo: alterum quod fit in scriptis seu mediante scriptura, clausa seu inuoluta: alterum verò & communius, quod per solam nuncupationem sine scriptura, vel aliqua literali solemnitate fieri solet, & ideo nuncupatiuum dicitur, neque scripturam de sua essentia requirit. Item potest & tertium genus adhiberi, quod fit à

Tom. VII.

cæco cæcaue per nuncupationem, tamen non sine scriptura, vtpote tam à Notario quàm testibus adhibitis, & rogatis proprijs manibus subscripta singulorumque solitis signetis signata.

2. *Et aduertant ipsi Notarij, quòd ad singulorum testamentorum præmissorum genera cōficienda requiruntur secundum leges testes ad minus septem, incluso ipso Notario. In Codicillis autem, in quibus legata & fideicommissa relinquuntur sine hēredū alicuius institutione, vel in donationibus causa mortis, & in rure, vbi rustici testantur, & plures haberi non possunt testes ad minus quinque. In parentum autem inter liberos, vbi nullum aliud testamētum procedit, quod infirmandum sit, & in militum castris, non autem bellicis expeditionibus existentium testamētis remittitur numerus testium vsque ad duos.*

3. *Milites autem in expeditionibus bellicis existentes etiam sine omni solemnitate vel teste, quocunque modo velint testari, possunt: non autem existentes in talibus expeditionibus seu castris, iure communi testantur.*

4. *Requiritur etiam quòd in testamentis non solūm rogentur testes, sed specialiter ad actus huiusmodi testandum vocentur, & adhibeantur, vel saltem si casu illinc sint, ad hoc præmoneantur.*

5. *Item requiritur in omni testamēto, quòd testator testatri xue verbis intelligentibus loqui aut scribere sciat. Nam neutri eorum sciens mortuo similis in hoc reputatur, & testari non potest.*

6. *Præterea etiam requiritur in omni testamento, etiam nuncupatiuo, ut singula gesta in notam iam recepta relegantur coram testatore, testibusque, antequam ab inuicem recesserint.*

7. *Caveant ergò Notarij se ab his, qui neque articulatim & intelligibiliter loqui, neque scribere possunt, cūm sint intestabiles.*

8. *Videant autem Notarij testamentis adhibiti, & etiam testari volentes, quos adhibeant testes, quia multi prohibentur adhiberi, vt regulariter omnes qui sunt actiue vel passiuè intestabiles: & præterea mulier, hermophrodita, in quibus muliebria præcellunt, in potestate testantis existens hères scriptus, et cum eodem in eadem existens potestate. Vnde consulitur vt ad requisitum numerum testes alij recipiantur, ne propter aliquorum inhabilitatem testamenta irritentur.*

9. *Testamenti autem in scriptis (quod magno in vsu amplius non est, sed ab eo fit, qui in eius vita neminem suæ vltimæ voluntatis consciūm*

Sal. Ann.
1512.

esse vult) talis est forma: Producit testari volens in medium coram testibus septem ad id specialiter conuocatis seu pramonitis & rogatis viris, liberis, puberibus, omnibus simul presentibus scripturam consignatam vel ligatam, vel tantum clausam vel inuolutam, siue ipsius testatoris, siue alterius cuiuslibet manuscriptam, offertque illam istis testibus à singulis eorum subscribendam, & signatis suis solitis signandam: dummodò tamen apertè dixerit, suum esse testamentum quod offertur, ibique coram testibus sua manu propria subscripserit: vel si ipse scribere nesciat, vel tunc non possit, alterius octauis testis manu, nomine et iussu suo, in reliqua parte testamenti subscribi faciat. Tunc eodem die & tempore nullo interuallo, vel etiam actu extraneo, nisi fortè necessitatis causa, & modico interrumpente per singulos septem testes proprijs suis manibus subscribitur, & sigillis suis seu signis solis signatur.

10. Testamenti autem nuncupatiui forma est: Quia testari volens eius vel eorum, quem seu quos heredem seu heredes suos esse velit, legatariorumque nomina, et ea quæ in eo contineri vult, coram septem testibus ad hoc vocatis & rogatis palam & dilucidè nuncupat & exprimit.

11. In cæci autem testamento requiruntur subscripta, primò quòd tam Notarius quàm testes septem ad hoc vocentur, et cuius causa vocati sint, certificentur: Secundò, quòd testator heredem seu heredes à se instituendos, & nedum nomen seu nomina, sed & dignitates seu conditiones alias eorundem pro tanto, quod propter solam nominis seu nominum expressionem nò dari possit ambiguitas, et præterea aliam suam voluntatem tam circa eorundem heredum institutiones, quàm substitutiones, fideicommissa atque legata coram ipsis Notario & testibus clare exprimat. Tertio, quòd tabellio, vel si is haberi tunc non possit, octauis testis vocatus vice eiusdem, atque testes singuli per testatorem ad hoc rogati, uno & eodem tempore, loco, & nullo interuallo seu actu extraneo, nisi forte modico, & necessitate naturæ interueniente, sese in fine utpote in margine instrumenti inferiori subscribant, simulque consignent. Potest autem testari volens vel in ipso actu coram testibus, vel si magis placeat, antea per alium quemcunque voluntatem vel testamentum suum dictari & scribi facere, & postea coram testibus & tabellario, prius patefacta, cuius causa vocati sint, chartulam

ipsam coram se & testibus recitare: & ubi tenor Sal. Ann. 1512. eius omnibus notus fuerit, profiteatur testator eloquium suum id esse, & ex animi sui, quæ lecta sunt, disposuisse sententia, & in fine sequantur subscriptiones atque signacula, tam testium ut prædicitur singulorum, quàm tabellarij.

12. Potest etiam vnus vel plures, si proprijs signis carerent, alterius seu aliorum signo vel signis in hoc uti.

13. Istam autem formam non solum in testamento cæci, sed codicillorum vel aliarum ultimarum voluntatum confectionem obseruari necesse est.

14. Scituris omnibus Notarijs, quòd præfatas testamentorum formas à lege traditas diligenter obseruare negligentes, præter hoc quòd testamenta aliter facta de iure civili non subsistunt, etiam iuris pœnas non euitabunt.

De insinuatione literarum Imperialium. CAPIT. II.

Circa Imperialium autem, vel Camerae nostræ Casaræ Iudicij literarum citatoriarum, vel quarumcunque aliarum continentium insinuationes, si quis de super rogatus fuerit, aduertat, ut sub præstito in officio suo fidelitatis iuramento literas huiusmodi originales illi vel illis ad quem seu quos diriguntur, retento tamen penes se toto tenore inde descripto, et postea in instrumento insinuationis integrè inferendo, in personam seu personas proprias, vel si commodè haberi non possunt, ad domum seu domos solitæ habitacionis eorundem, vel per edictum per Iudicem decretum præsentent, legant, insinuent, atque illi relinquunt quàm fideliter.

2. Quòd si verò ac quotiens contigerit, aliquas tales literas plures personas in diuersis residentiibus domibus seu locis continere, quibus singulis faciendæ sit præsentatio, seu insinuatio earundem, sciant Notarij huiusmodi præsentationem, et insinuationem singulis eorundem, de quibus rogati fuerint, cum ostensione et lectione originalium esse faciendum, modum et formam præmissis, relicta et tradita cuique eorum copia collationata et concordæ, nisi forte in vna ciuitate seu villa, in diuersis tamen adibus habitantes paucioribus copijs fuerint contenti.

3. Præsentationum autem seu insinuationum suarum huiusmodi & earum, dies, menses, annosque & loca singula, & si fortè aliquis, cui sit insinuatio, se parere nolle, vel in Imperatoris vel Iudicij Camere contemptum seu ignominiam irreuerenter verba proruperit, instrumentis suis

tam

Sal. Ann. 1512. tam his, ad quarum instantiam, quàm illis quibus facta fuerit presentatio siue insinuatio edendis una cum literarum insinuatarum tenoribus integris referat & attestetur sincerè & fideliter.

De constitutionibus Actorum
& Procuratorum.

CAPIT.
I V.

In constitutionem autem tam actorum, quæ à Tutoribus vel Curatoribus minoræ ætatis ante lites contestatas, & quidem cum autoritate et decreti interpositione Iudicis fiunt, & fieri debent, quàm Procuratorum ad lites, attendant benè Notarij, cum ad Iudicium Imperiale veniant quotidie instrumenta procuratoria defectuosa, ut quantum tam ad actus specialia requirentes mandata, quàm alias clausulas apponi solitas & consuetas, de quibus etiam vulgaris habetur forma, benè extendantur instrumenta cum clara specificatione quem vel quos constituent, siue in solidum, siue coniunctim, siue diuisim Procuratores velit habere, ita, quòd non sit melior conditio vnius quàm alterius seu aliorum. Sed quicquid vnus inceperit, alter id continuare possit, mediare, & finire: videlicet ad agendum, defendendum, libellandum, litem contestandum, iurandum de calumnia, & aliud quodcunque licitum iuramentum præstandum, ponendum, articulandum, positionibus aduersis etiam per iuramentum respondendum: Testes & alias probationes producendum, excipiendum, replicandū, duplicandum, triplicandum etc. concludendum, sententias audiendum, ad appellandum & provocandum: Si ad Iudicia inferiora diriguntur, Apostolos petendum, recipiendum, appellationes causas prosequendum, aliū vel alios loco suo substituendum, istos reuocandum, & iterum totiens quotiens substituendum &c. Et generaliter omnia & singula &c. faciendum cum promissione & cautione solitis de rato & releuando, sub omni constituentis rerum & bonorum obligatione, & hæc omnia in extensa communique forma.

2. Et quia multum nunc inoleuit practica, ut iuretur ^{1.} calumnia, idemque iuramentum plura in se contineat capitula, quæ in hanc in animas suas iuranda mandantes ignorant, necesse est ut de his singulis informetur, & in instrumentis postea inserantur. Sunt enim capitula à iure tradita, & in Iudicio Camere exprimi solita, ut tam actor quàm reus per se, vel suum Procuratorem iuret, quòd credat se iustam habere causam litigandi, quòd protelandi causa, seu

fraudulenter dilationes non petat, quotienscun- ^{Sal. Ann. 1512.} que interrogatur veritatem non occultet, & quòd alijs quàm quibus ius permittit, nil penitus donet vel promittat, quo pro se sententiam obtinere possit, dolo & fraude omnino semotis.

3. Iurat autem articulos seu positiones suas offerens, si petit & vult quòd aduersarius per iuramentum respondeat sic, quòd contenta in eis, quantum factum proprium concernunt, vera sint, & quantum alienum continet factum, quòd credat ea esse vera & probabilia.

4. Responsurus autem iuret, se responsurum veritatem, utrum credat vel non credat ea que sibi obijciuntur esse vera.

De instrumentis Appellationem.

CAPIT.
V.

De Appellatione autem et formalibus suis, in quibus plures & quotidiani occurrunt defectus, Notarij scire debent, quòd de Iure ciuili & ordinatione S. Romani Imperij omisso medio vel ab interlocutoria seu grauamine, quòd postea mediante appellatione à diffinitiuà est reparabile, regulariter non appellatur. In casu autem præmissis appellare volens ab interlocutoria, eam in scriptis, & cum causarum grauaminis insertione faciat, cum ex causis alijs iustificari nõ possit.

2. A diffinitiuà verò ubi appellari nõ prohibetur, sine causa seu causarū grauaminis expressione appellari potest, & quidem verbaliter et sine scriptis, dummodò in continenti post sententiam latam, hoc est, antequam diuertatur ad alia, fiat, postea tamè in scriptis redigenda: alioquin autè si ex interuallo appelletur, in scriptis fieri necesse est.

3. Et in summa sciant & aduertant omnes Notarij, quod ipsi debent esse Iurisperiti in his saltem, quæ Notariatus officium respiciunt, hoc est, summam Notariæ, ad hoc ut sciant, partes coram se contrahentes seu agentes, de solemnitatibus & clausulis ad contractus & actus huiusmodi, earumque validitatem requisitis certificare, & se à contractibus & actibus à Iure reprobatis et prohibitis abstinere, cum aliàs teneantur de imperitia & partibus lesis ad interesse.

4. De præmissis igitur tanquam pro generalioribus principijs atque cunabulis quibusdam traditis non stent adeo contenti Notarij, quin in dies discant & aduertant alia à Iure circa tabellionatus officium tradita, & quæ secundum locorū, in quibus actus huiusmodi geruntur, consuetudines introducta sunt, & circa difficultates seu ambiguitates in actibus coram se gerendis

pro

Sal. Ann. 1512. pro casuum varietate & diuersitate quandoque occurrentes ad peritiores recurrant, ne imperitia culpaque eorum alijs noceat, quia de his tenentur, ut supra monstratum est.

Datum in Ciuitate nostra Imperiali Coloniensi, octaua die mensis Octobris, Anno à Natiuitate Domini millesimo, quingentesimo, duodecimo: Regnorum nostrorum, Romani vigesimo septimo, Hungariae verò vigesimo tertio.

Per Regem

Ad mandatum Dñi Imper. proprium Sernteiner ffst.

CLXI.

Ad bellica redeamus. Gallo abeunte, Veneti Vallegium, Asulam, Pischeriam primis aggressibus quum cepissent, Benaci lacus oppida ferè omnia ad Rempub. rediere: ad Cremonam postea itum, quam vrbem Cardinalis Sedunensis, excluso Veneto arroganter occupauit. Crema, Benedicti Criuelli fauore, qui Gallicæ cohortis in oppido præfectus erat, ad Venetos redijt. Brixiam cum Cardonius, Regis Ferdinandi nomine temerè occupasset, Papam Veneti conuenere, is verbis videbatur fæderis sacramentum intemeratum velle; sed adueniēte Gurcensi Episcopo, legato Cæsareo, & pacem Cæsaris nomine ea lege dante, si Cæsari præter eas, quas habebat, Vincentiam traderent, triginta aureum nummum millia quotannis, census nomine soluerent, cum-

Discordia federatorum.

(Gritto instigante) illi subscribere recusarent, neq; Gurcensis de postulatis quicquam remitteret; Pontifex, qui ad disturbandum aduersariorum concilium, Cæsaris auctoritate opus habebat, fædus seorsum à Venetis, in hunc modum percussit. Cæsar, Pisani conciliabuli actionibus antiquatis, Lateranense concilium approbaret, Alphonso Ferrariam & Bentiuolis Bononiam retinentibus, opem ne ferret, Germanos ab illius stipendijs reuocaret. Pontifex Venetos hostium loco haberet; sacris profanisque armis, quoad omnia sua recuperasset, Cæsarem iuuaret; nullam eo inconsulto, pacis actionem, cum illis institueret; neuter absque alterius consensu cum quoquam noua fædera, societatemque contraheret; regi Ferdinando suus in hoc fædere locus relinqueretur. His ita conuentis, & publice promulgatis, Gurcensis Lateranense conciliū, proximo confessu, præfens comprobauit, Pisano reprobato conuentu. Impetratis postea in Venetos monitorijs, Roma discedens, Maximiliano Sfortia, qui iā ex Germania Veronam venisse dicebatur, obuiā profectus (cum is Sedunensi Cardinali instigante, non expectato, illius aduentu, Cremonam abiisset) eò & ipse assecutus Mediolanum vsquè deduxit. Ibi magna cum omnium lætitia, solenni ritu inauguratus est Sfortia. Suspice nummos triumphales patroni, & clientis. Symbo-

CLXII: Fedus Pa. Casare in Venetos.

CLXIII: Maxim. Sfortia Dux Mediol.

lum Ducis elegans est, quo ad magnas quidem res capelendas præclarè se animatum ostendit: desperare verò de votis animi sui,

ob vitæ breuitatem, complendis. Sic formica ausu, nifuque præclaro ad Cælum vsque reptare conatur, vita verò spirituque destituitur

tur

tur ante, quàm finem optatum assequatur. *Sal. Ann. 1512. CLXIV.* Agebaturque eodem tempore crebris inter-
 nuncijs de nuptijs inter *Maximilianum* Im-
 peratorem, & *Ludovicum* Gallix Regem,
 cuius filiam *Renatam Carolus*, seu *Ferdinan-*
duus, Austriae Principes ex *Philippo* patre geni-
 ti, qui *Maximiliani* filius fuit, in uxorem
 acciperet, *Mediolanumque*, & omnis Cisal-
 pina Gallia dotis nomine traderetur: nulla
 tamen conclusio sequuta est. Nam ad Helue-
 tios ex tota fermè Italia, exterisque Regibus
 Legationes aduenere, quibus bellicosæ gentis
 societas expetebatur, ad occupandum *Me-*
diolani principatum, quem *Maximilianum*
Sforcia ex Illustrissima *Galeatij*, & *Ludouici*
 profapia ortus, hæreditario iure sibi meritò
 vendicabat: eum autem Germani, Hispani
 sibi socijs Helueticorum armis asciscere ten-
 tabant, cum & idem Francorum Rex moli-
 retur. At illi in *Badensi concilio*, reiectis
 magno animo Regum postulatis, *Maximi-*
lianum Sforciam in principatu retinere armis
 statuerunt. *Qua spe deiectus Ludouicus*, aut
 cum Cæsare, aut cum Venetis sibi conue-
 niendum esse duxit. Id præsentientes fœde-
 ratum, in primisque *Gurcensis* Vicentiam toties
 denegatam Venetis permittebat: at illi, qua
 de causa sententiam *Gurcensis* mutasset, con-
 iicientes, animosque tollentes, ut *Veronam*
 quoque, sed ingenti pecunia redimendam, re-
 ciperent, institerunt: qua non impetrata cum
Ludouico pristinum fœdus, quo *Cremonam*,
Abduanamque Glaream accipere debebant,
 renouare decreuerunt; sequestræ *Poncherio*
Senonensi Præfulæ, Venetos Cæsari præfere-
 bat: præsertim quòd Cæsarem non ita pri-
 dem in priuato colloquio dixisse constabat, se
 decem & septem iniurias sibi à Gallis illatam
 data occasione vlturum. Ex aduerso *Anna*
Regina, cum eis, qui *Renatam* filiam *Carolo*
 nepoti *Maximiliani* collocare cupiebant, ita
 differebant. *Ambitionem*, atque *utilitatem*
apud eos, qui rerum potiuntur, semper locum
principem obtinere, ceteras animi affectiones
istis plurimum pollentibus cedere, ac posthaberi:
 quod maius beneficium accipere Cæsar potest,
 quàm si sumpta de Venetis vltione sua recupe-
 ret, & ad nepotem *Carolus* principatum *Me-*
diolanensem transferat? *Hispanum Ferdinan-*
dum vel nolentem *Caroli* item nepotis utilitati

cessurum, & ad eandem societatem vltro acces-
 surum. *Quid porrò magis Iulium Pontificem*
 perterrefaciat, quàm sit tantos principes sibi in-
 uicem reconciliatos, & tam arcta affinitate
 coniunctos videat? *Venetam* penitus indignam
 videri, qua *Cremonensem*, *Abduanamque agrum*
dimidiatam fere *Ducatus Mediolanensis* par-
 tem iterum recipiant, pro quibus recuperandis
 totum prope *Christianum orbem* *Ludouicus* cõ-
 mouerit: nec eorum auxilia tanti esse, ut inde
 aliquam de ceteris fœderatis victoriam sperare
 debeant. Hæc potior visa fuisset sententia, nisi
Renatam sibi statim in manum tradi Cæsar
 perstitisset; quàm *Carolo* pactam quoad ma-
 tura viro fuisset, aut saltem annum duodeci-
 mum impleuisset. Hinc *Asparrus Lautrecij*
 frater, qui cum hisce mandatis ad *Gurcensẽ*
 proficiscebatur, ab itinere reuocatus est. At
Ferdinandus Venetos *Vallis* reconciliari mo-
 lestè ferens, *Veronam* reddendam; & *Bur-*
gundiam Venetorum pecunia redimendam
 author erat: Eiusque sollicitudine offensus
 Cæsar, dixisse fertur, cum legatos *Ferdinan-*
di verba facientes de Venetorum causa audiret,
Venetorum sibi legatos potiùs, quàm *Fer-*
dinandi eos videri. Inducias tamen ad finem
 Aprilis prorogari consensit. Pontifex pœni-
 tentia ductus, seipsum tacite inculabat, quòd
 tam durus, & illiberalis in Venetos fuisset, hõ-
 minumque sermonibus non parum angeba-
 tur, dicentium Venetis occasionem dedisse,
 Gallos euocandi in Italiam: quare in dies ma-
 gis dolore confectus, vbi somnique incapax,
 ægritudine consumptus interiit. Successo-
 rem habuit *Leonem X.* qui statim occultè cū
Maximiliano, & *Ferdinando* in Venetos con-
 firmato fœdere, conuenit, ut reliqua terre-
 stris Venetorum ditio armis deuicta, *Ferdi-*
nando Austriae Duci nepoti Cæsari tradere-
 tur. *Ludouicus* etiam Gallorum Rex ad bellum
Italicum resumendum accensus, cum Venetis
 societatem coiuit; uti illi decem peditum mil-
 lia, octingentos grauis mille quingentos leuis ar-
 matuer equites pro *Genua*, *Asta*, *Mediolanensiq;*
 principatu recuperando mitterent. *Ludouicus*
 vicissim mille quingentos cataphractos, octin-
 gentos leuis armaturæ equites, octo Germano-
 rum, septem Gallorum peditum millia in armis
 haberet, opemque ferret, donec quicquid ante
Cameracense fœdus in *Gallia Transalpina*,
 Tauri-

Sal. Ann. 1512.

CLXVII.

Iulij Pape mors.

CLXVIII
Ferdinan- Dux Austrie.

CLXIX.
Galli fœ- dus cum Venetis.

Sal. Ann.
1512.

Taurisanoque agro (Transpadanam vocant Italiam) *Veneti possedissent, in suam potestatem redegerunt.* Valido itaque contracto exercitu protectionem Galli parabant; Liuianus interim Pischeria, & Valegio receptis. Cremonam tentauit, & Brixiam. Mox Galli numero viginti mille, mira celeritate Alpibus superatis, *Tramulia, & Triultij* Ducum auspicijs in Italiam descendentes, Nouariam oppugnarunt, vbi *Maximilianus Sforzia* cum quatuor Heluetiorum millibus praesidio aderat. Hispani milite validi studebant ad Placentiam, Padum, & Trebiã iungere ponte, vt cum Heluetijs arma sociarent. Ex aduerso Veneti obstare, ne iungerentur castra. Cumque acies inter Gallos & Heluetios breui immineret, canes ingenti numero, qui heros suos in bellum sequuti fuerant, è Gallorum statione in Nouariam, ac proxima castra ad Heluetios celeri transiere cursu, eorumque pedes ore lambendo, caudaque eblandiendo, quasi futurorum praescij, se se victoribus submittebant. Heluetij hoc quasi ostento freti, intrepidè prodierunt in aciem. Pugna primùm leuis, mox crudelis exarsit, diuque circa bellica tormenta dimicatum est, quæ Gallo adimere ferox contendebat Heluetius. Mox ex Nouaria Heluetiorum erumpente phalange, laborantibus opem latura socijs, Gallorum reprimitur imperus, caedesque eorum ingens edita. Retulit Heluetius victor opima spolia; ex Gallis desiderantur supra decem armatorum millia: ex Heluetijs circiter mille quingenti, inter quos *Mottinus* eorum fortissimus ductor. Regij exercitus clade Veneti permoti, retro castra ad Athesim, relicta Brixia retulere, atque in reditu Leniacum oppidũ *Liuianus* recepit. Sic Belli alterante fortuna, dum Hispani & Heluetij coniunctis copijs feruntur in Venetos, Pischeriam illi, & Leniacum iterum cum vicina regione recipiunt. Patauij, Taruisijque mœnibus Veneti inclusi, qui paulo ante Veronam tentare ausi fuerant. Montagnana verò, & Vicentia potiti Germani, in Patauinum agrum vnà cum Heluetijs irrumpentes, urbem ad *Bassanelli* portam muralibus tormentis quaterere cœperunt. Sed ciuitas egregiè munita hostilè irridebat insultum; imò quotidie Veneti ex vrbe erumpentes, prospero

Nota de
canibus.

Marte in aduersa agmina depugnabant, fœda Germanorum strage; qui protinùs obsidione soluta, ad Bachilionem castra retulerunt, extremum abeuntium agmen Veneto procurfante equitatu.

Dum hæc in Italia geruntur; *Henricus VIII.* Anglorum Rex traiecto mari, Terouanam Morinonum urbem obsidione cingit; ad quem Cæsar cum pulcherrimo equitatu profectus, suo nutu & imperio bellum administrabat, quòd belli sciens, & locorum gnarus esset. Eodem fere tempore Heluetij Burgundiam adorti, numero viginti mille, Anglico conducti stipendio, quibus Cæsar mille equites adiunxit, Duce *Vdalrico Voirtembergico*; Diuionem primam regionis obsident urbem. *Tramolius* qui loco praerat, vt imminens euitaret periculum, petito cum Heluetiorum tribunis colloquio, ita transegit, vt Rex omni Mediolanensis principatus iure sese abdicans, certis pensionibus sexcenta aureum nummum millia ipsis persolueret, hac vna lege obstricti, vt domum redirent. Has condiciones durissimas, quas suggererebat necessitas, æquitas & occasio reuocabat: Regi namque mutandi aut improbandi non deerant causæ: Nam & Heluetij stipendia ab Anglo ad praestitutum solutionis tempus missa non esse, causabantur. Interim in Morinis Galli abs Rege, vti com meatum in urbem inferrent, missi ab Anglis quibus Cæsar cum quatuor milliũ equitatu suppetias venerat, in fugam acti sunt, & vrbs auxilio destituta ad nonum Cal. Sept. deditionem fecit. Vel vt alij narrant, accensa Gallos inter & Anglos pugna, cum acriter ab vtrisque certaretur, cum peditatu, & tormentis leuioribus *Maximil.*, accurrit Gallos profligat cæsis *Francisco Spinola*, & *Boiardo* cum aliquot nobilibus; *Longeuille* dominus & *Frodota* viui in potestatem venere. Capti sunt praeter eos 350. currus onerarij 150. Urbem *Carolus* Archidux cum sibi tradi postularet: Angli contra iure belli suam esse contenderent; Ea res, ne discordiæ semina inter ipsos iaceret, urbem incendio euastari placuit, salua immunitate templorum. Sibi tamen non defuere Galli: concitato in Anglos *Iacobo IV.* Scotorum Rege. Is

Ann. Sal.
1512.

CLXX.
Angli Te
romanas
obsident.

CLXXI.
Diuisio ab
Heluetijs
obsessa.

CLXXII.
Ad Mo-
rinum cæsi
Galli.

CLXXIII
Iacob. Rex
Scotorum
casus.

Angliam

Sal. Ann. Angliam bello aggreditur; sed (*Catharina*
1513. Anglorum regina præsentiâ sua augente vi-
 res) ab Anglis ad Filium amnem occisus, fe-
 minæ reliquit triumphum. Post victoriæ
 nuncium, cum iam ante Cæsar abiisset è ca-
 stris: *Henricus Tornaco* celebri Neruiorum
 ciuitate, Gallis erepta, & præsidio firmata,
 Germanis dimissis, in Angliam victor abiit.

Non diuersa fortuna pugnabant Veneti. *Sal Ann.*
 Hispani Germani (ex *Petro Iustiniano* trans-
 scribere placuit) eductis è Vicentia, & Vero-
 na copijs *Cardonio* Duce, Patauinum agrum
 1513. seditimè depopulati sunt: ferro, flamma
 grassatum: prophana & Sacra pari scelere pol-
 luta. Sacratissimam Euchuistiam vt è flam-
 mis *Cardonius* eriperet in æde D. Francisci

extra *Plebis Sacci* mœnia conflagrantem, reli-
 gione motus, semiultam ingressus ecclesiam,
 magna pietatis laude proprijs manibus deu-
 otè sumptam linteolo inuoluens, in vicini-
 orem traduxit Ecclesiam, argenteo loculo re-
 religiosè recondens. Furor inde Mergariam vs-
 que *Troilo Sabello* Duce peruasit, vnde modico
 stagnorum interuallo Veneta vrbs medio
 mari posita conspici potest: in eamque Ger-
 manus bellica tormenta displodi iussit. Loco
 postea *Lacefucina* incenso, per quem artifi-
 cioso opere è Medoaco flumine in æstuarium
 hinc inde transportantur nauigia, ad suos
Sabellus in castra redijt. Tot laceffitus *Li-
 uianus* iniurijs secum indignabatur hostem
 impunè discurrere. Contractis itaque copijs,
 ac quindecim dierum cibarijs sumptis, prius
 certiorato Senatu, patenti ad pratum Vallis
 campo, sacra in exercitus conspectu, summo
 mane celebrari iussit. Inde instructa acie, Pa-
 tauio ægressus, ad *Liminum* octo millia pas-
 suum ab vrbe prima castra fecit. Germanus
 verò quàm cautissimè poterat, Venetorum

declinabat occursum, iterque accelerans, Me-
 doacum fluium ad Cittadellam superare
 contendit, vbi Venetus antea pontes rescin-
 derat, ad impediendum hosti transitum, lin-
 tresque omnes à fluminis ripis abstulit, vel
 incendit. Hic desperato transitu, Fontanellâ
 tentauit Hispanus; sed conspectis in aduersâ
 ripa bellicis tormentis, magnaq. sagittariorû
 manu ad impediendû transitû illuc profecta,
 aliò iter flexit, ab incolis edoctus, supra tria
 passuû millia ad Nouâ Crucē, vado in vltio-
 rem ripam transgredi posse. *Liuianus* autē vt
 aspera loca hosti astrueret, itinera arborum
 truncis, ac glebarum obicibus per obliquum
 constitutis, vndiq. dudû obseperat, tormen-
 taq. certis locis disposuit, & ad Bachilionem
 ipse quadrato agmine progressus, quod ad
 Medoacû facere non potuerat, opportuniùs
 hic armis trāsitû impedire cogitauit. Quo fa-
 cto, cū prælij capescēdi necessitatem aduerte-
 ret, ac spē victoriæ cōciperet, aduocata cōcio-
 ne militē excitauit, pone acie aduxit. Epijrotæ
 assiduo cursu Hispanum montana petentem

Ann. Sal.
1513.

premebant, & Vicentiam vsque carpendo insectabantur. Fatigatus Hispanus ad *Ulmum* pagum confedit, inde Veronam proficiscens, itinera impeditiſſima offendit. Armatae quoque Venetorum cohortes non procul aberant cum tormentis currulibus. Quumque iam adueſperascet, castra eo loco firmavit, noctemque plenam habere terroris, dum à tergo, a fronte, à latere crebris tormentorum ictibus petebantur. Pedites metu vulnerum prostratis humi corporibus iacebant; equites inter virgulta latitabant. Commeatus accessit penuria, rerumque omnium inopia: consumpta re frumentaria, solis iumentorum carnibus iam biduo milites vescerantur. Quare primo mane *Cardonius* Imperator conuocatis Ducibus *Columnio*, *Sabello*, *Daualo*, *Iauadeo*, *Alarcone*, quid agendum in tantis rerum angustijs consuluit? ea vicit sententia, vt omisso cepto itinere, retro Bassanum versus dextrorsum castra mouerentur, eo consilio, vt *Liuianus* natura ferox, pugnae auidus in æquum ad confligendum deduceretur, vbi tentata praelij fortuna, quum inconsulte temereque omnia ageret, facile vinci posset: quòd si forte ille pugna abstineret, illi dimissa Vicentia, per Tridentinos montes, inuito *Liuiano*, cum incolumi exercitu, Veronam reuerterentur incolumes. Adprobata sententia, eadem hora *Cardonius* castra mouit: quod vbi *Liuianus* cognouit, immoderato, vt erat, pugnandi desiderio, signa extemplo canere iussit, hostemque incomposito agmine prope omnes insequitur. Ille verò instructa incedens acie, ad Creatium ignobilem in agro Vicentino pagum confedit, nullum dimicandi moram facturum, si à Veneto laceſſitus esset: interim *Liuianus* cum omnibus copijs appropinquans, in hostem ferociter ibat: erat autem in medio Creatij loco planities satis ampla, & collibus ferè ab omni parte cincta, habebat & profundam vallem, vepribusque & dumetis plenam, paruoque riuo irriguam. Huc igitur vterque exercitus instructa ad dimicandum acie processit. Sed prior *Liuianus* præmissis equitatu, ac tribus æneis machinis, in hostem ferociter vadit: excepere irruentem Vene-

Ann. Sal.
1513.

tum impauido animo, cathafracti Hispanorum, Germanorumque equites, concionabundusque *Prosperus* hos in praelium accendebat. Primo congressu facile Venetorum equestri ala repulsa, *Liuianus* iam collatis vtrinque signis, certamineque iniecto, *Balleonum* à dextro cornu cum perditum robore in hostium laeus immisit, procurritque à leua eodem impetu *Antonius Pius*. At conuersi hostes, quod tantopere expetierant, praelium capessunt, pugnaque oritur statim vtrinque atrox, ac varia, & implicita, quum pedites, equitesque immixti inuicem nullo ordine pugnant. Tantus porrò fuit Venetorum equitum grauis armaturæ impetus, vt ad signa vsque Germanus, Hispanusque bellatores loco summoti trepide refugerint: postea subsidio suis *Sabellio*, & *Alarcone* aduenientibus, æquata est in hoc loco pugna: certabaturque acerbissimis vtrinque odijs, norant autem hostes, crudelem, efferatumque *Liuiani* animum, cui si victoria contingeret, ferro omnes eius iussu æquè casuri essent: proinde Hispani, Germanique acerrime dimicabant, præoptantes potius in acie pugnando mori, quàm victi, captique indecora cæde extingui. Hinc *Liuianus* in barbaram gentem odio ardens, quæ tot annis Italiam belli clade afflixerat, Venetamque nuper rem ad *Mestram* penè euerterat, hostem totis viribus debellare nitebatur, atque huc & illuc circa acies cursitans & Imperatoris, & militis munus obibat, tantaque eius fuit ferocia, vt summotus loco hostilis cesserit equitatus: interimiturque circa signa *Corneus Hispanus* cum filio adolescente. Hæc intuiti *Cardonius*, & *Columna* in primam aciem prouolant: & quid (inquiunt) milites, Venetum toties à nobis victum timetis? quæ ignauia? quis pavor? exclamantesque eodem momento *Daualum Hispanum*, & *Iauadeum Germanum* tribunos fortissimos cum subsidiarijs legionibus iubent in mediam Venetorum aciem irrumperere: horum tantus fuit impetus, vt cohors *Babonis Bresgelli* vix conspectis signis, terga hosti turpiter verterit. Duxque ipse author fugæ primus extitit, cæteri verò concepto timore ex *Babonis* fuga, qui vir omnium

Sal. Ann.
1513.

nium fortissimus in Veneto exercitu habebatur, pedem referunt: tum hostis Duce Alarcone viro impigro, in turbatam aciem impetum facit, cedunturque plurimi ab Hispanis, & plerique metu acti signa deserunt, alij trepidant, nonnulli effugiunt, restiterunt tamen re iam propemodum inclinata, militaris decoris non obliti aliquot fortissimi Ductores, pugnamque sæpe reparare, *Liuiano* vbique accurrente, adhortanteque conati sunt: verum deiecto imperatorio vexillo, obruncatoque *M. Antonio Montano*, qui illud equo vectus alte sublatum gestabat: terror omnes cepit, inde aperta fit fuga, ac equitum, peditumque ingens cædes oritur: profligaturque tandem Venetus fæda clade exercitus: nam supra quatuor armatorum milia desiderata sunt, occubereque in acie contrucidati hi clari nominis viri, *Sacromorus* Insuber, *Hermes Bentiuolus*, *Ioan. Baptista Dattus*, *Ioannes Letius*, & *Seraphinus Gallia*, *Alphonsus Mutius*, *Philippus Carseolus*, *Hannibal Simonius*, & *Fr. Saxatellus*: alij autem ad Bachilionem delati, se se in flumen metu hostium insequentium proiecere, qui ad vnum aquis abforti sunt, in quibus fuit *Antonius Pius*, Ductor clarus, factisque armorum in Veneto exercitu illustris, & *Constantius* filius: multique ad montes profecti, vitam seruarunt: at *Meleager* Forliuiensis, & *Carolus Montonius* clarissimi bellatores post dissipatum exercitum media fuga oppressi ab hostium equitatu circa Vicentiam interficiuntur. Ex Legatis *And. Lauredanus*, quum captiuus traheretur, qui magnam (vt se redimeret) hosti pecuniam pollicebatur, orta inter Hispanos, & Germanos controuersia, cuius ille esset Potestatis, stans in medio armatorum, à temerario milite iugulatur: alter Legatus *And. Grittus*, veloci equo *Vicentiam* profugit, catharactaque statim demissa, vix in urbem per portulam exceptus est. *Liuianus* autem Imperator cum paucis equitibus ad Bachilionem contendens, magno vitæ periculo rapacissimum flumen tranauit, *Patauium*que, Deum incusans, se recepit: capiturque ab hoste *Ioannes Paulus Balleonus*, ac plerique alij cum eo viri illustres venire & in victoris potestatem: tormenta currulia, castrensia impedimenta, ac signa

militaria, cumuli armorum, farcinæ, atque vtensilia ablata; & quod luctuosius est, campi cadaueribus, & sanguine oppleti. In hac autem hostium victoria, mitis *Italus*, *Hispanus*que, contrà, *Germani* efferatissimi fuere: hi enim *Cadubrinæ* cladis memores in Venetos milites (quicumque in suam venire potestatem) inhumana crudelitate sæuierunt. Et hæc est *Vicentina* illa clades, & virorum illustrium cæde, & rerum bellicarum iactura, memorabilis, inexpectatoque euentu fæda, & acerba, vnaque omnium mentes pauore perculit. Fertur *Prosperus Columna*, *Italici* nominis studiosus, licet *Hispanum* mæreret stipendium, per *Alexandrum Bigolinum* familiarem contubernalemque suum *Liuianum* paulò antè monuisse, cuius præpropere in bello norat ingenium, vt prælio abstineret, quum prorsus, si in aciem descenderet, aduerso Marte vinceretur. Sed ille *Prosperi* monita paruifaciens, quòd existimaret hæc ab eo dici ad remorandos futuri prælij successus, in cladem hanc inexpectatam incidit, quæ Venetis obnunciata, ingenti ciuitatem mærore affecit, stuporque cepit omnes rei ita infelicitè gestæ, quum victoria certa expectaretur, quæ *Liuianus* Senatui sæpe per litteras constanter spondebat: & sane nisi tam temerè ad pugnam properatum esset, hostis fame domitus, sub iugum sponte venisset, memorabilemque ac incruentam ea die Venetus victoriam reportasset: sed res præter humanam opinionem contingunt. Nec tamen Patres aduersa fortuna agitati, solitam fortitudinè animi remiserunt: nam in tanto Reipub. vulnere, magna constantia vsi sunt, qui inexpectatæ cladis dolorem *Leuiani* culpa contractæ prudenter dissimulantes, ad eum statim duos amplissimos Senatores *Petrum Balbum*, & *Dominicum Triuisanum* destinarunt, congratulatique ei sunt Senatus nomine, quòd se hostium manibus eripuisset, incolumisque *Patauium* reuersus, copiarum reliquias seruasset, eumque solando ad ambas vrbes *Patauium*, & *Taruisium* solita virtute tuendas cohortati sunt, ipse modò constanti animo bello incumberet, nec victorem hostem timeret, quum Veneti parati sint, reparato exercitu bellum eodem ipso Duce ardentius prosequi,

Sal. Ann.
1513.

Sal. Ann. 1514. quibus verbis non parum Liuiani animus erectus est, tutandique Imperij maiorem fiduciam cepit. Imitatique in hoc Veneti sunt Romanos, qui C. Terentio Varroni nimine succensuere, cuius vnus temeritate illa insigni clade ad Cannas accepta, euersum penè corruit Imperium, quin è castris Varroni accito, vrbique appropinquanti, obuiam Senatus (vt Liuius prodit) effusus, gratias egit, quòd de Repub. non desperasset. Idem fermè apud Venetos erga *Liuianum* animorum habitum fuit, qui tantam cladem eius culpa contractam prudentissimè dissimulantes, iram continuere, ne præcipitis viri animus turbaretur.

C LXXVI. Eodem tempore *Matheus Gurcensis* Romam profectus, vt Pontifici Cæsaris nomine præstaret obsequium: Aduenienti *Leo* Pontifex insignia misit Cardinalatus, quibus ille, antequàm veniret in vrbem, vti noluit. Annum clausit Marani (oppidum est maritimum) occupatio à Germanis facta prodente *Bartholo* loci sacerdote, familiari *Alexandri Marcelli*, qui oppido præerat. *Bartholi* fraudi, *Christophori Frangipani* associatur impictas. Maranæ villæ agrestes, studiosi Veneti nominis, hostium commeatus intercipientabant; horum ducentos Frangipanes capit, & oculos crudelem in modum eruit; dexteræq. manus pollices singulis abscindit, *Æginensium* exemplò, quos olim Athenienses simili iniuria affecere; villam postea incendit. Ita Veneta res foris afflicta, nec domi quieuit,

Sal. Ann. 1514. *Venerum* iacendū. *Maranū* obsident. fatigata incendio, & penè maris inundatione concussa. Tot casibus tamen minime fracti, Maranum terra, marique obsident. Sed strenuè gerentibus, propugnatoribus cum ad classem se reciperent, ipso obsidente mare, triremes inuenerunt aquarum obsessas refluxu, in sicco iacere: quòd vbi hostis aduertit, non omittendam tam benè gerendæ rei occasionem ratus, magno impetu crumpens, classem aggreditur; triremis capitur in solo destituta, præter tormenta, & insignia aliquot, quæ Venetus amisit. Non propterea cessabat Pontifex consilia pacis miscere: Chirographum Cæsari, & Venetis dederat, quo nihil se absque partium consensu pronuntiatum; promittebat cum iam Veneti de reddenda Verona tacerent, eò rem

adducere satagebat, vt positis armis, pacis leges intra annum reciperent. Interea proponebat Cæsar ea loca, quæ vel ipse, vel Hispani in Patauino & Taruisino agro cæperant, retineret, Cremâ depositi nomine acciperet, idq. intra proximum mensem ratum haberetur, & tum Veneti viginti aureum nummum millia, & altera totidem intra tres menses Cæsari penderent. Has condiciones Veneto repudiante, *Liuianus* in Forumiulij profectus, Portum Naonis, Montè Falconis recepit, sed non seruaui. Cæsar Oenipontum profectus, dum cum ProRege Neapolitano belli gerendi consilia miscet, de pace Anglorum cum *Ludouico* nuntius superuenit. Sororem suam iuenculam *Henricus* Gallo dederat, nam prior, eius anni initio è viuis excesserat. Pontifex verò ne *Ludouicus* Anglorum metu solutus, in Italos arma conuerteret, nouum & ipse cum *Maximiliano* & Aragonio fædus percussit. Iam enim Gallus palam profitebatur, non staturum pactis, quæ *Tramollius* suo iniussu Diuione promiserat: & obsides Heluetijs dati, se fuga subduxerant. Dum igitur ex Gallia noui motus instaret, Rex nouæ nuptæ amori, præter atatis, & infirmæ valetudinis rationem plusculum indulgens, in febrim incidit, qua noui anni Calendis extinguitur. Successit in regnū *Franciscus Valesius* gener, Engolismensis regulus, huius nominis Rex Gallorum *Primus*, socero è regia stirpe gradu proximus, cui *Claudia* eius filia vxor erat. *Sal. Ann.* 1515. Eodem die, quo regno initiatus est, Mediolanensis ducatus titulum simul assumpsit, & fædus cum *Venetis* confirmauit. Heluetios quoque tentauit; sed hi nec legatos audierunt: nisi Gallus promissa seruaret, se in Burgundiam arma laturus. Hoc rerum statu Imperator volens affinitatibus, & clientelis domum firmare, *Ioannem Cuspinianum Vladislao* Pannoniæ Regi nunciatum misit, ob inopinatum Gallorum Regis obitum, dubiosque Heluetiorum motus, integrum ei non fuisse, ad expetitur venere colloquium cum eo, & fratre illius *Sigismundo* Poloniae Rege. Ad VI. Idus Iulij, placeret omnes Vienna Austriæ conuenire. Id cum facturos esse audiisset; Venit Cæsar cum splendidissimo equitatu, & ad quintum ab vrbe lapidem, obuiam illis progressus, in arce Trautmanldorffia pernoctauit. Postridie

Ann. Sal. 1514

C LXXVIII. Nuptiæ Ludouici Regis Gallia.

C LXXIX. Ludouici Regis mors.

Franciscus I. Rex Gallorū.

Sal. Ann. 1515.

C LXXX. Gallorum & Venetorum fædus.

S. al. Ann. die Reges (quorum *Sigismundus* eam noctem
1515. Colloquii Hamburgi, frater ponte ad Leitham egerat)
Casaris cum ad Cæsarem perrexere, iam arce egressum.
Regi Hū-
gar. et Po-
lonia.

Ita tres potentissimi principes, cum suo quif- *S. al. Ann.*
que comitatu, cum in apertis campis stetit- 1515.
sent, *Maximilianum* ita fantem comme-

morant. *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.* Moxque intulisse *Sigismundum*. *Faxit Deus hunc nostrum conuentum Reipublicæ salutarem.* Viennam ingressis, dies aliquot dati colloquijs vbi, cum *Vladislao* Regi ex *Anna Gandala* (illustri ea in Vasconibus familia est) liberi *Ludouicus* & *Anna* essent, de his ita conuenit, vt ambo Austriacis illigati nuptijs, perpetuæ pacis, amicitiaque fœdus confirmarent. Sunt qui *Vladislau*m filia coniugium Cæsari prius obtulisse affirmant, eumque respondisse: *auditum sibi aliquando ex parente Friderico; principitate prouecto mitius non posse adferri mortem, quàm si ei iuuenula coniugatur. Consultius videri, si Anna alteri nubat nepoti.* Ad decimum Calen. Augusti, qui dies publicæ sponsalium confirmationi dictus erat, *Maximilianus* vtroque Rege præsentem, *Annæ* coronam auream imposuit; hæc eum florenti seruo donauit. Hinc ad D. Stephani itum, vbi sacris peractis, verba præeunte Strigoniensi; *Anna*, accepto in fidem annulo, ita *Maximiliano* desponsa est, vt intra annum aut *Carolo*, aut *Ferdinando* coniungeretur. *Ludouico Maria* Cæsaris neptis, præsens ipsa desponsa est, lachrymas vbertim fundente *Vladislao*. Nuptias excepere epulæ, ludi, choreæ cusa miscilia, quæ hic habes. Est etiam nummus triumphalis *Sigismundi* Regis Poloniae, quem

C
LXXXI.
Maxim.
sponsam
accipere,
recusat.

deuicto *Basilio Moschouitarum* Duce ad Orsham Anno 1514. rerum felici successu, mortalitatis nihilominus memor cudi fecit, sublemmate, quod latinè sonat, *ius omne viuens poscit.* Lampas vitæ humanæ typus est: qua oleo, seu humido radicali deficiente, extincta, mors subsequitur, cranio significata. Liber sacrarum literarum de vitæ huius fragilitate mortales admonet. Porrò classicum Gallo tonante, à Venere redierunt ad Martem. Sperabant plerique *Franciscum* Gallorum Regem primo suæ inaugurationis anno, nihil noui tentaturum. Cæsar verò & *Ferdinandus* consilia inuicem communicantes longè aliud, nec frustra sibi persuadebant. Mouebat viros prudentes iuuenilis *Francisci* ætas, animus gloriæ appetens; quem *Foiseij* recens felicitas ad tentandas res Italicas facile permoueret: tum ingentes belli apparatus à *Ludouico* relictis, vt non de nouo consulere, sed iam benè prouisum persequi videretur. *Leonem* itaque Pontificem, atque Heluetios in belli societatem sollicitarunt. Papa verò blandis sermonibus vtrouique beneuolentiam captabat. Heluetij veterum contumeliarum memores, prò Italiae tutela fœdus ineuntes, Burgundiam, & delphinatum inuadere susceperunt, acceptis in singulos menses à cæteris fœderatis, triginta nummum aureorum millibus. *Ferdinandus* quantas posset copias à fonte

Sal. Ann.
1515.

C
LXXXII.
Franciscus Rex
Gallia v. d. magi-
stratus.

C
LXXXIII

C
LXXXIV.
Angli ten-
runt reuo-
care Gal-
los ab Ita-
lia.

Heluetij
in Gallos
mouent.

Liuianus.

à fonte Rapido, aut Perpenniano in Galliam eodem tempore immitteret, vt Gallos ab alienis inuadendis ad sua reuocaret. Interea *Franciscus* cogendæ in bellum pecuniæ, ac militi conscribendo intentus suadente *Prato* Cancellario, magistratus vendidit, nec sine iniuria (venales enim magistratus, venales quoque sententias habere consentaneum est) Pecuniæ *Pratus*, militum *Franciscus* curam haberet. Is *Petrum Nauarrum* in custodia habitum accersiu (quem pugna Rauennate captum *Ferdinandus* neglexerat, vel quod fugitiui infelicitatem pugnae in *Nauarrum* referrent; vel quod *Ferdinandus* de Duce multum ætate prouecto redimendo parum curaret) & sua pecunia redimens pretio viginti nummum aureorum mille (tanta erat multa in *Nauarri* caput, & *Regulo Longuillano* donata) sex Cantabrorum, Vasconumque millibus præfecit. Priusquam tamen se Gallis sacramento obligaret, se *Ferdinando* excusauit: quandoquidẽ de ipso redimendo nullã *Ferdinandus* curam adhibuisset, se necessitati cedere. Tanto apparatu fretus *Franciscus*, Lugdunum venit; vbi Angliæ Regis audiuit legatum, conantem à Mediolanensi expeditione Gallos retrahere; quia hæc expeditio Christianam turbaret Rempubicam. Affinitatem *Francisci* cum *Carolo Austriaco* inita ægrè ferebat *Henricus*, ac tantos principes reformidabat concordēs. *Franciscus* porro nihil ea legatione commotus, à proposito itinere non destitit. *Heluetij* de eius aduentu in Italiam moniti, Gallorum magis odio, quam stipendiorum spe, ex *Allobrogum* finibus digressi, circa *Nouariam* confedere. Tentauit Rex priusquam acie dimicaret, sibi eos conciliare oblata ingenti auri quantitate: conditionesque placebant; verum Cardinalis *Sedunensis* vir ferox, ac pugnandi auidus omnia turbauit, *Heluetios*que ad prælium capeffendum accendit: Vnde Regius exercitus *Nouaria* occupata, ad *Marignanum* iuxta amnem *Lambrum* signa constituit: atque iterum de pace cum hoste agebatur, quam *Sedunensis* semper reiecit. Interim *Liuianus* ne socio Regi deesset, tentabat Pontificios, & Hispanos auertere, ne cum *Heluetijs* castris coniungerent; Venetisque copijs proprius admotis, *Laudam* proficiscitur; indeque

agressus, hostium vestigia instructa acie sequebatur. *Triultius* verò prætoriana cohorte prope *Mediolanum* accedens, & per caduceatores urbem Regi tradi postulans, superbum tulit responsum. Aduenit postea *Sedunensis* cum copijs, qui statim aduocato concilio, in quo Dux *Sfortia* aderat, *Rostius* & *Angiardus*, ac *Ronna* *Heluetij* viri fortissimi, suafit, vt illicò cum hoste aperto campo prælium committeretur: & ne instabiles *Heluetiorum* animos mora reuocaret, falsum rumorem disseminari iussit, Gallos cum Hispanis manus conferere, proinde in aciem prodeundum esse; qua simulatione ad arma repente conclamatum est, *Mediolano*que sub signis (iam propè Sole in occasum vergente) ad viginti quatuor *Heluetiorum* millia, Duce *Sedunensi*, in Gallos erumpunt: illi autem ad *Marignanum* sedentes, subita hostium impressione, vix spacium acies explicandi habuere: impigre tamẽ Regij Duces *Borbonius*, *Triultius*, *Nauarus*, in primum agmen accurrunt, hostemque ferociter inuectum sustinent, diuque pari fortuna certatum: summouetur tandem loco *Vasconius*, Germanicusque peditatus, qua in trepidatione septem currulia tormenta Gallis sunt adempta; maiori que vi addita, *Heluetij* primam aciem profligant, conglobatique eodem impetu in media agmina feruntur, cædesque vtrinque oritur atrox, ac pugna vsque in noctem sanguinolenta protracta est: iterum, vix orta luce, certamen initum, tormentisque hostem loco summouere Galli conabantur: contra, ille ordines feruat, morique potius, quam cedere statuit: id *Borbonius*, & *Triultius* conspicati, cataphractos equites egregiæ virtutis in *Heluetium* peditatum statim immittunt, quorum impetus pugnaces hostium manus paululum compressit; nec tamẽ mota est loco aduersa acies, sed maiori audacia præliari ceptum; accurrentesque integræ *Heluetiorum* cohortes, equitatum regium à tergo inuadunt: tum redintegrata pugna vehementius incrudescit, *Rostius*que, & *Angiardus*, & *Ronna* in primam aciem aduolant, Gallosque armis fatigant. Duces quoque adsunt regij non minori fortitudinis exemplo: ferociter tamen *Heluetius* instat, circumuentique Galli pene in fugam vertuntur;

Sal. Ann.
1515.

Sal. Ann.
1515.

tur ; sed Regis præsentia animati , locum retinent , totisque viribus connixi , in Heluetios acerrime pugnant . Rex quoque armis insignibus cultus , coronamque super cassidem auream gestans , in media acie versatur , suisque pugnans adest , hæretque circa eum tota prælij vis . Ter hasta in thorace Rex percussus fuisse dicitur , cruorque occisorum in eius oculos per galeæ rimulas quandoque profudit , & iam Regij cedere videbantur ; missaque ab hostium Ducibus sex peditum millia vno agmine in Gallos à tergo irruebant : at *Liuianus* à Rege per nuncios alios super alios euocatus , Veneta castra è Laudensi agro mouit , ipseque ante alios , vt certamini interesset , cum quinquaginta tantum equitibus præcurrens , in hostem fertur ; iussitque reliquas copias sub *Dom. Contareni* Legati ductu ad properare . Phalangem interim illam sex mille Heluetiorum *Liuianus* inuadit , hostisque ex templo turbatur , cum Veneta signa conspexit , ac magno timore illi permoti , fugam circumspicere cœperunt : appropinquante postea vniuerso Veneto exercitu , instructa ad dimicandum acie , priusquam ferrum miles stringeret , apertam Heluetius in ea parte fugam capeffit ; & ex quinquaginta illis equitibus , qui *Liuianum* sequuti fuerant , cecidit sclopetaria glande traiectus *Chiappinus Vrsinus Pitiliani* comes , magni supra ætatem adolescens animi , qui à *Nicolao* patre nostri exercitus Imperatore , viro fortissimo , cæterisque maioribus suis , ita cadendo minime degenerauit : vulgato autem Veneto exercitu subito accessu , & Regijs strenuitas , fortitudoque addita est , & Heluetijs eodem temporis momento imminuta . Inclinata iam re , quum per altum diem dubio , cruentoque Marte vtrinque pugnatum esset , Heluetij & viribus diuturno certamine exhaustis , & Venetis nouo appulsu irruentibus , magna cæde profligantur : nam supra quindecim millia ex his desiderata sunt , & reliquos Venetus equitatus insequutus multa occisione Mediolanum vsque prostrauit : nec incruenta Gallis victoria fuit , quorum ad sex millia in ea pugna ferro periere . Paulò post *Franciscus* , Heluetijs domum abeuntibus , Mediolanum ingressus est ; *Sfortia* se in arcem recepit . Huius rei fama territus

C
LXXXV.
Franciscus Mediolano periturus .

Pontifex , per Allobrogum Principem cum Rege pacem fecit : Octobri ineunte *Sfortia* arce dedita , in Galliam captiuus abducitur ibique obiit ; *Francisco Sfortia* fratre relicto , cuius etiam fortuna varia , & inconstans infausto amborum principatu , *Sfortium* nomen , quòd tam clarum in Italia refulsit , dira fati acerbitate extinguitur . Huius expeditionis testis est nummus castrensis cuius in honorem *Francisci* Mediolanensi occupato ducatu . Duo globi , terrestris atque cœlestis sub lemmate *Vnus non sufficit Orbis* , quem vide pag. 258. littera L. num. 194. Interim Veneti Gallis iuncti , Brixiam obsederant , (ibi febre correptus *Liuianus* obiit .) Sed cum ab Hispanis , & Germanis , ciuitate aggressis , bellicus puluis incensus , & tormenta aliquot abducta essent , & recentes Germanorum copiarum numero viginti mille aduentare dicerentur , obsidionem soluerunt : in Galliam redeunte *Francisco* , ineunte eius sæculi decimo sexto . Hoc *Francisci* successu *Arragonius* de regno Neapolitano sollicitus ; noua cum Cæsare , & Anglo agitabat , quæ expedire non potuit in morbum relapsus , quo correptus obiit , regni sui anno XLII. Fuit *Ferdinandus* optimis virtutibus , summo ingenio , consilioque & rerum gerendarum dexteritate insignis . Mauros ex Betica regione , quam cum magno Christianorum probro octingentos propè annos tenuerant , expulit : tot punicas vrbes à Syrtibus ad Herculis columnas cœperat ; nouum Orbem Europæis antea incognitum aperuerat : regnum Neapolitanum summa prudentia ac virtute vendicarat : Quòd tenacem , & auarum pluri dixerint ; morsea suspicione liberauit . Cum enim duos & quadraginta annos regnasset , nullos reliquit thesauros . Triginta circiter dies ante eius mortem *Consaluis* (qui rerum gestarum gloria clarus *magni Ducis* cognomen accepit) extra eius comitatum , qui illi propemodum interdictus erat , *Ferdinandum* quasi ingratum accusans , mortuus erat Eximios tamen funeris honores , qui solis Regibus tribui solent , Rex exhiberi iussit .

Sal. Ann.
1515.C
LXXXVI.
*Maximiliani Sfortia captiuus ducitur .*C
LXXXVII.
*Liuiani mors .*C
LXXXVIII.
*Veneti Brixiam obsident .*Sal. Ann.
1516.C
LXXXIX.
*Ferdinandus Arragonij mors .*C
LXXXX.
Consaluis mors .

Audita *Ferdinandi* morte , *Franciscus* ad Neapolitanum regnum iam antea propensus , non multum in eo inuadendo negotij sibi fore

Sal. Ann.
1516.

fore putabat, quòd *Carolus* Belgij, & Hispaniarum rebus plus satis occupatum crederet, Italiae curam neglecturum. Mussitabant *Tarraconenses* in *Carolus*, quia ex foemina descendente. Vbi enim foeminae arcentur; arceri & earum liberos opus est: nec plus iuris posteris relinquere potuerunt, quam ipsae habuerint. Et quamvis *Ferdinando*, & *Isabella* iubentibus, Regij conuentus vetera statuta ita fuerint interpretati, ut mares ex foemina venientes non excluderentur, si proximiores essent, non dubitabat tamen *Franciscus* novos motus in *Carolus* suscitare, si opus foret. Porro dum aliena inuadere *Franciscus* destinat, sua tueri (*Cæsare* in Italiam descendente, acceptis à *Ferdinando* centum & viginti nummum aureorum millibus, equitum quinque, Heluetiorum quindecim, adiunctis decem Germanorum & Hispanorum millibus) coactus fuit. Timebat *Cæsar*, ne *Brixia* in extrema iam necessitate constituta, Venetis se dederet; & quid *Gallus* in animo haberet, non ignorans, in tempore satagebat accurrere. Qui in *Brixiano* erant agro *Galli* & *Veneti* *Piscariã* progressi, ad *Mincij* fluminis ripam, *Cæsarem* operiri & transitu prohibere decreuerant, sed eo propius adueniente, se recepere *Cremonam*, non obscura confessione timoris. *Maximilianus*, *Afula* per aliquot dies nequicquam oppugnata, omnem inter *Ollium*, *Padumque* & *Abduam* amnes regionem, præter *Cremonam*, & *Cremanam*, occupauit. *Lautreccius*, qui Regi suo scripserat, *Cæsarem*, ne *Abdua* exercitum traiciat prohiberi posse, ad *Cassianum* castra metatus erat, sed cum Heluetij, qui expectabantur, non in tempore venirent, hostem non expectandum ratus, *Mediolanum* abiit. *Abdua* superato, *Maximilianus* *Laudam* deditione accepit; dein recta *Mediolanum* ducens, facialem præmittit, qui, emissis *Gallis*, urbem tradi postularet, quod nisi ante triduum exactum fiat, peiora quam olim sub *Friderico secundo*, timerent. Iam *Galli* de relinquenda vrbe cogitabant; quòd Heluetij aut non venturi aut pugnaturi non essent, Contra verò *Andreas Gritus*, & *Triuisanus*, Venetorum legati, cum defensionis intentos esse, & meliora de auxilijs sperare iuberent; aduolat nuncius *Albertum Petram* cum decem

Gallus cogitat Neapolin inuadere.

C
LXXXIX.
Cæsar in Italia.

CXC.
Mediolanum obsidet.

Heluetiorum millibus postredie ad fore. Id cum ita esset, iamque *Albertus* nutantes Gallorum animos confirmasset, *Cæsari* ab Heluetijs, quos habebat, illud fieri cœpit, quod *Galli* à suis timuerant. Illi enim tumultuari in castris ob non soluta stipendia, pugnam incognatos detrectare, imperia contemnere, seque aut *Mediolanum*, aut domum abituros palam dicere, nisi intra quadriduum pecunia daretur. Non ignorabat *Cæsar*, quid *Ludouico Sfortie* olim in eodem loco, cum vtrisque in castris essent Heluetij, contigisset. Præterea vetus illius gentis in *Austriacos* odium formidans, ne periculum aliquod pressens incurreret, longius ab hoste recedendum ratus, *Abdua* traiecto, duxit in *Bergomatium* agros; Laude subsistentibus Heluetijs, quibus breui allatum iri pecuniam dicebat: quo voto *Tridentum* abiit. Venerat in castra *Casimirus Brandenburgicus*, *Cæsaris* nomine, & *Sedunensis* Cardinalis *Bergomi* cum pecunia ab *Anglo* missa, iam esse dicebatur. Heluetij tamen à nemine contineri poterant, quò minus per *Volturenam* vallem domum abirent. Eadem contumacia polluti *Germani*, & *Hispani*, supra tria millia ad *Venetos* transfugere. Reliqui alio dilapsi; tanti exercitus fama penè euauit. *Veneti* *Gallo* iuncti, ambas vrbes veteri adijcere studebant imperio. Tercio itaque *Brixiam* circumfidentes, itinera, saltus infederunt; nè commeatus importaretur in urbem. Diu, noctuque in menia contorquebantur tormenta, prociderantque latè muri. *Venetus* miles intempesta nocte, admotis scalis, urbem occupasset, ni serò *Galli* accurrissent. Fame tamen *Germanus* domitus, nisi subsidium sex dierum spatio *Cæsar* immitteret, exire promisit. Præsidebat *Maximiliani* nomine *Aloysius Icari*, à quo urbem (vbi nulla spes affuit subsidij) post octauum annum *Venetus* recepit. *Veronam* protinus *Gritus* perrexit; sed *Lautreccius* vbi depercutiendo federe inter *Franciscum*, & *Carolus* nepotem *Cæsaris* audiisset, rei euentum expectans, ex compasso tardius mouebat; & *Germanorum* sex millia, quos sub *Venetorum* stipendijs secum habebat, arma in *Veronenses* ferre volebat. Nouiudurni conuenerat, à *Gallorū* Rege *Præsul* *Parisiensis* cum *Regiæ* *Domus* pfecto, à *Carolo*

Sal. Ann.
1516.

CXCI.
Heluetiorum tumultus in Cæsarem.

Brixia oppugnatio.

CXCII.
Brixia Veneto dedita.

Gallorum fraus.

Fœdus Caroli & Franciscus.

Sal. Ann. 1517. rolo qui iam Hispaniarum Rex dicebatur, *Guilielmus Cheuriensis*, & *Maximiliani* cancellarius. Hi foedus percussere, cuius capita, *Pax & foedus inter Reges ad mutuam defensionem seruetur*. Gallus Hispano filiam *Ludovicam*, cum ea Neapolitani regni parte, quae ex diuisione Ludouico regi cesserat, uxorem daret. *Carolus* in educationem puellae, quoad nubilis fieret, mille auri pondo quotannis penderet, *Nauarra* regnum restitueret, quod nisi fecerit, arma pro rege cognato sumere *Francisco* liceret. *Cæsari* in foedere locus intra duos menses esset, qui etsi assumatur, nihilominus regi *Venetis*, ad *Veronam* recuperandam auxilia ferre liceat. Quod si *Veronam* *Cæsar* nepoti ea lege tradat, uti *Franciscus* illam ante exactas sex septimanas acciperet, tum rex illi centum Ducalium nummum millia, totidem *Veneti* duabus intra sex menses pensionibus persoluerent. Interim *Ripam Tridentinam*, *Robertumque* & captam in *Carnis* (ac *Iulij foro* loca ipse, *Veneti* quae habebant, uti erant, ita retinerent, quoad de finium controuersia, *Gallorum ac Hispanorum Reges*, arbitrium tulissent. De *Geldrensi* quoque regulo conciliando actum est. De *Verona* (dicunt aliqui) ita conuenisse, uti nisi intra duos menses expugnaretur locum haberent conuenta. *Veneti* ne tantam pecuniam soluerent, vocato *Lautreccio*, duobus Athesim pontibus traiecto milite, *Veronam* arcta obsidione circundant.

CXCIII.
Verona
obsessis.

Erat in oppido *M. Antonius Columna* cum octingentis equitibus, & quinquies mille pedibus Germanis, ac mille quingentis. Hispanis, qui muros egregie propugnabant. Iam in castris consumptus erat bellicus puluis, & dum nouus adueheretur, accidit, uti excitato ex rotarum collisione igne, octingenta dolia cum carnis, & iumentis conflagrarent. *Mocenicus* Gallis temerè ignem ferentibus adscribit. Cum nouem hominum millia, *Maximiliani* iussu, ex agro *Tirolensi* conscripta in itinere esse, iamque *Clusium* deditioe, *Couolum* vi capisse, fama vulgasset; *Lautreccius* aut concepto, aut simulato metu, quòd in mandatis haberet à Rege pacem bello præferre, *Villamfrancam* abiit; à quo *Veneti* relictæ obsidionem soluerunt: illico *Verona* commea-

Sal. Ann.
1517.

tu recreatur. Huius obsidionis testes sunt *Sal. Ann.* nummi castrenses; quorum alter *Cæsaria* 1517. norum est, & ex urbico insigni creditur; *Veronæ* cufus, dum obsideretur à *Venetis*. Hunc vide pag. 160. littera B.

Alter est *M. Antonij Columnæ*, *Cæsaris* in *Verona* Præfecti thalarem tunicam referens inter flammam illam; quia ex *Amiantho* lapide conflata sub lemmate, semper perficax. Et constantiam annuit *Columnæ*, qui etsi globi ictu saucius, noctu tamen dieque strenui Ducis munia obiuit. Vide supra pag. 160. littera C.

Anno itaque ineunte XVII. eius seculi *Veneti* cum armis non potuissent, *Veronam* pacto adiere. Cum foedus *Cæsar* firmasset. *Lautreccius* & *Gritus* cum armatis copijs, signis Imperatoris, & tubarum cantu, per portam nouam, ingrediuntur urbem, re-ctaque in prætorium progressi obuium habuere *Episcopum Tridentinum*, qui *Cæsaris* nomine assignata urbe *Lautreccio*, urbe cum præsidiarijs excessit: mox eam *Lautreccius* cum clauibus *Andreae Gritto* resignauit. Anno 1517, Die XVII. Calend. Ianuar. grandi *Veneti* nominis gloria, quòd tam graue, & formidabile bellum post annos octo gloriose, confecissent.

Veronam
recipiunt
Veneti.

Hiscæ peractis; quo arctior inter con- CXCIV. federatos necessitudo contingeret colloquium *Cæsaris* & vtriusque Regis proponitur. Iam *Cheurenensis*, & *Magnus Franciæ Magister*, *Cameracum* præcesserant, qui colloquio locus dictus erat. Dum iterum *Franciscus Maria Rouerens*, *Urbinas* regulus noui belli fundamenta iacebat. Superiori æstate *Leo* Papa causis siue quæsitis, siue oblati eum bello aggressus omni sua ditione spoliauerat, & *Laurentium Medicum*, agnatum suum rebus imposuerat. *Rouerens* patria extomis, & sacrorum usu prohibitus, amicorum opem implorabat. *Fridericus Gonzaga*, *Bozolenis* regulus ob vetera amicitiae iura non deserendum ratus, quòd & bellicæ gloriæ cupidus esset, & *Laurentium* odisset, amici tutelam libens arripuit. Eius exemplo facile in consortium adducti sunt aliquot militares præfecti, qui assiduis bellis, &

Franciscus
M. Rouerens
diti-
one spo-
liatur.

Sal. Ann. 1517. oppidorum direptioni assueti, pacem agrè ferebant. Peditum quinque milia, & octingenti leuis armaturæ equites natione Hispani coierunt sub signis. Qui Sal. Ann. 1517. bus Vrbinas auctus, ditionem recuperavit. Nec profuit Pontifici vis, nec virtus CXCV.

quas pila ventosa, eique subiectus follis in simbolo notat sub lemmate *Vi, & Virtute.* Franciscus hac famæ tuba, quòd hostibus potentissimis non cessisset, *Immortalitatem* sibi

Ann. Sal. 1517. sibi comparauit. Vide symbola in pag. 260. littera D. E. Ab hoc bello cæteri Principes credebantur immunes, sed diuersis studijs animum suum declarabant. Pontifici proniores videbantur Cæsar, & *Carolus*, qui militibus suis, ne arma in illum ferrent, prohibuere. Forsam quia iam à Gallo abalienatus *Maximilianus*, quòd *Leo*, in castris Gallicis ob *Lautrecij* oculos facta *Rouerci* cõspirationem Cæsari indicaret, is societatem cum Anglo coierat; & *Carolo* nepoti, ne ad Cameracense colloquium accederet, per-

fuaserat. Mandauit præterea *Carolus* comiti *Potentiano*, vt ex Regn. Neapolitan. quadringentos cataphractos, Pontifici adduceret in suppetias: vtque beneuolentiam suam erga Pontificem testaretur, *Franciscum Mariam Rouereum* quasi rebellem Sorano principatu, quem *Ioannes Rouereus* præfectus vrbis eius pater redemerat, spoliavit. Hæc etsi in spetiem defensionis Gallo tamen suspecta erant. Pax tamen turbata non est inter Reges Christianos, propter bellum, quod à *Selymo* Turcarum tyranno timebatur. *Ann. Sal.* 1518.

D E B E L L O T V R C I C O.

Anno 1518.

Postquàm *Baiazethum* patrem veneno (*Baiazethi* symbolum & effigiem vide pag. 260. littera H. nempe panem Eucharisticum super laurum sub lemmate *Victoriæ testis*. Eo namque teste *Victoriæ* *Barbarus*, perfidiæ nos arguit. Quia ea tempestate essent, qui barbaris datam fidem violari posse censerent) fratres duos, eorumque liberòs sustulisset *Selimus*, *Campsonæ* Egyptiorum Sultano in pugna cæso, & *Thomumbeio* eius successore (quorum effigies videre est pag. 260. littera K. N.) capto, Syriam, & Ægyptum suo adiecit imperio; in Christianos animum vertit tyrannum, symbolo *Lunæ crescentis* sibi proposito, sub lemmate *redibo plenior*, vt videre est pag. 260. littera I. Hoc rerum successu territus *Leo* Pontifex, indictis Romæ supplicationibus, literas ad Christianos principes dedit, vt iunctis viribus, illius potentix proculdubio in nos conuertendæ se obijcerent, exhortatur. Imperator, accepto *Breui*, in sequentem modum respondit.

CXCVIII. *Beatissime Pater, Domine Reuerendissime: Nuntius Beatitudinis Vestræ* apud nos reddidit nobis *Breue Sanctitatis V.* in quo nobis significat illustrem *Victoriæ* *Turcarum Tyranni aduersus Sultanum Aegypti Dominum*: nosque toto animo hortatur, rogat, obtestatur, vt sanctam expeditionem aduersus tam impium Christiani nominis hostem sumere velimus, & vna cum *Beatitudine V.* illius furorem comprimere, & *Christiane Reip.* pariter consulere. Idque etiam ex relatione præfati

Tom. VII.

*Nuntij sui intelleximus, & quo fidei amore, qua pietate optet animam suam pro ouibus sibi commissis ponere. Quæ quidem res gratissima nobis, sed & molestissima fuit. Quippe non potuimus non afflictim dolere Christiano nomini inimicissimi Tyranni tantam & tam nobilem victoriam: cui, vbi ille, quem optat, finem imposuerit, ac suam sibi potentiam firmauerit, in quos potius aut libentius debacchabitur, quam in miseros Christianos? Miseros eos appellamus, qui cum opibus florentissimi sint, viribus & animi magnitudine egregij: quorum virtuti non Asia solum cederet, sed & si alter terrarum orbis reperiretur: quas tamen nullibi locorum diuitiæ extent, nisi inter ipsos Christianos, nullibi ciuitates, sed inuicem absumunt: perfidos autem Christi hostes, hac & illac victores impune vagari permittunt, quin & (si Deo placet) de semet triumphum referre sinunt. Caterum cum animo nostro repetimus, quod nullus Deus fortis est, præter Deum nostrum: nullus porrò alius, qui conuinciat gentes in fortitudine brachij sui, in eam sententiam deuenimus, vt pro certo habeamus, *Turcarum victoriam Christianis salutarem fore. Voluit enim Diuina Maiestas per hanc cæcas Christianorum aliquorum mentes illuminare, & dormientes excitare, ac ianuam pulsare, tempus iam esse ex somno surgere. Quæ nobis cogitantibus omnis mæror ille à nobis recedit, & in letitiam potius vertitur. Speramus enim iam prope futurum, cum externæ & infidæ gentes agnoscerent Christum Dominum Deum suum, neque *Turcarum* tanta victoria nobis formidolosa esse debet. Scimus enim quoties**

Kk 2 omni-

Sal. Ann.
1518.

omnipotens Deus hostibus suis vires dederit, ut suorum scelera ac peccata ulcisceretur. Nouimus etiam, quoties voluerit fidos numinis sui cultores parua manu ingentes hostium copias fundere. Sperauerunt in eo patres nostri, sperauerunt, & liberauit eos.

2. Quod si tam caecae aliquorum mentes erunt, quae tam certis futuri exitij nuntijs nondum respiciant, non tamen nobis desperandum erit tali Pontifice, qualem multa secula non tulerunt. Scimus egregias virtutes, inclytas animi dotes Beatitudinis V. & nunc cernimus, quo feruore, qua pietate pro commisso sibi grege insudet. Quae quanquam nobis gratissima sunt, unum tamen nobis summa admirationi fuit, admiratione an potius mærori, quod Sanctitas V. optat, ut Deus aures nostras aperiat ad audiendam aliquando veritatis vocem, quasi vero veritati aures hæcenus occluserimus, atque ita de nobis respondemus, nos non tam profundo somno sopitos in hanc usque horam obdormiuisse, ut hæc demum Turcarum victoria nos excitaret, sed diu ante præuidimus ea, quae nunc ante oculos habemus, Sanctissimæque memoriae prædecessores Sanctitatis V. qui ætate nostra vixerunt, monuimus rogauimusque, et per viscera misericordiae Dei obtestati sumus, ut Christianæ Reipub. consulere. Quorum aliqui nobiscum consenserint, sed tamen semper reperti sunt, qui tam gloriosæ, & tam Deo acceptæ expeditioni inuiderent, & omni nixu nobis aduersarentur. Quod si illi iidem Sanctitatis V. prædecessores viuerent, qui ætate nostra fuerunt, redderent veritatis testimonium, & nobiscum vna Christianæ Reip. tam lugubrem hostium victoriam ingemiscerent, & sponte sua faterentur expeditionem istam non hac tempestate magis quam semper necessariam fuisse. Verum Deo Opt. Max. gratias agimus, quo Maiestas sua nos potissimus excitare voluit, Beatitudine V. eius vices gerente, & gregem ouium suarum egregie tutante. Quae si ceptum iter peregerit, duce virtute sua, nullum discrimen, nulla calamitas Christianæ Reip. subeunda aut pertimescenda est. Nosque, quoad vita supererit, nunquam deseremus tam gloriosam prouinciam, tam necessariam, tam ipsi Deo acceptam: sed opes, vires, sanguinem nostrum etiam ad certum exitium pro Christi fide conferemus.

3. Non laboret in nobis itaque S. V. qui à te-

neris annis, cum adhuc, quid esset bella gerere, Sal. Ann. 1518
per ætatem nesciremus, cum tamen audiremus, esse Turcas, qui Christi religionem negligenter, odissent persequerentur, eos potissimum, cum primum licuisset, radicitus euertere optabamus. Non laboret in nobis, qui ubi adoleuimus, & militarem artem didicimus, non eam scire volumus, ad Christianorum ciuitates occupandas, sed potius ad eas vindicandas è manibus Tyrannorum: non ad fines adimendos, sed tuendos: non ad eorum dedecus, sed ad laudem: non ad perniciem denique, sed ad custodiam, huiusque rei testes erunt cuncta bella, quae gessimus semper inuiti, semper laceffiti, semper coacti. Et nunc cum videremus Beatitudinem V. tot persuasionibus nos ad pacem & concordiam cohortari, & ita velle, pro bono Christianitatis flecti nos permisimus, & conditiones quasunque suscepimus, ne mora vlla in nobis esset, ne per nos defuisse videretur, quin labanti fidei Christianæ opitularemur: neue vnquam vox iusti coram Deo super nos clamaret. Neque vero nos cohortetur Sanctitas V. qui, postquam Imperij sceptrum suscepimus, ipsi nunquam destitimus cum quocunque Pontifice agere, ut sanctam hanc expeditionem susciperet. Scimus enim eam & necessariam, & utilem, & gloriosam fore.

Excitet modo se B. V. & Christi vexillum erigat, & cum reuerendissimis illis Patribus iter felicissime aduersus hostes arripiat: nos comitabimur eam, & opes ac vires nostras omnes conferemus. Neque ætas nostra, quae iam celeri gradu ad senectutem festinat, nos tantillum morabitur: quin si mors illa pro Christi nomine optatissima obtigerit, reuiuiscere nos ad æternam gloriam speramus. Sed quid de nobis dicimus? Nemo tam impudens erit, aut tam Christiano nomini inimicus, qui si viderit Dei Vicarium cum Reuerendissimis Cardinalibus bellum in Turcas mouentem, ac me in expeditionem euntem, non omni renunciata merce, etiam ad certam mortem conuolet. Imbecillis nimirum sexus, & infirma ætas Beatitudinem V. sequetur.

4. Quare nos itidem rogamus Sanctitatem V. imploramus, obtestamur, ut prouideat, ne quid detrimenti Christiana Resp. capiat. Confirmet opinionem, quam omnes de ea conceperunt, succurrat nutanti Reip. Christianæ, libe-

Sal. Ann.
1518.

ret è faucibus seuissimorum luporum oues sibi commissas . Neque expectet , quo ad Christiani Principes congregentur (quippe longum illud esset & fortasse periculosum) sed S. V. gladio Domini super femur potentissimum cincta iter auspiciatissimum ingrediatur . Quæ quanto magis ab alijs Principibus derelicta erit , tanto erit gloriosior , tantoque magis immensa Christianorum multitudo confluet , Deo victimas gratias offerri optantium . Nos verò qui aut ubi S. V. deseremus , qui ultro cupimus hanc fragilem & corruptibilem coronam , quam gerimus , cum illa pretiosissima & æterna martyrij corona permutare ? Neque vero subuereatur B. V. Turcarum potentia . Non tot apparatus non tanta bellorum copia indigemus . Ipse namque Deus est , pro quo certaturi sumus , ipse docebit manus nostras ad prælium , & ponet ut arcum erum brachia nostra , ipse dabit nobis protectionem salutis suæ , & dextera eius suscipiet nos . Quod si hæc tam sancta deliberatio in auras euanescat , prout alie hæcenus fecerunt , neque alia expeditio fiat , tum summum illum rerum opificem obtestamur , per nos non defuisse , quin vita & sanguine nostro Christianæ Reip. consuluerimus : videbuntque gentes , & ipse , cui nihil ignotum est , Deus , nis nulla alia pro re magis unquam elaborasse . Per quem vero deerit , is sciat se rationem ante tribunal Dei redditurum . Cætera intelliget S. V. ab Oratore nostro , cui latius scribimus .

Datum in oppido nostro Mechliniæ , die ultimo mensis Februarij , anno Domini millesimo quingentesimo decimo septimo : Regnorum nostrorum , Romani tricesimo secundo , Hungariæ vero vicesimo septimo .

Maximilianus diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper Augustus , ac Germaniæ , Hungariæ , Dalmatiæ , Croatiæ , &c. Rex : Archidux Austriæ : Dux Burgundiæ , Brabantia , &c. Comes Palatinus , &c.

Maximilianus

Ad mandatum Cæsareæ Maiestatis proprium .

Iac. de Pannissis .

CXCVII: Postea Augustæ Vindelicorum celebrato conuentu , ad quem Principes solito frequentiores venire . Adfuit à Pontifice Thomas Caietanus Cardinalis , qui Ecclesiæ nomine & collegarum ita differuit .

Boni adsumus nunciij (Illustrissimi Principes ,) Leo Pontifex Maximus post Apostolicam benedictionem , Romanum , Christianum , idemque vestrum imperium occupatum à Turcis , restitutum vobis vestra ac Christianæ reipublicæ virtute & opera cupit , disponit , ac primum à vobis petit . Memoria siquidem cum repetimus maiorum vestrorum gloriam , animi magnitudinem , & ea quæ fortiter ac strenue gesserunt pro republica gesserunt , si Ecclesiæ præsertim religionis causa ageretur , non possumus læti atque hilares nos ipsos continere : cum non intra nos dicamus , non admiremur , non conijciamus , non æstimemus , sed ipsis , ut aiunt , oculis conspiciamus , quanto scitis animo , quantis viribus ad Christi rempublicam capessendam , præscorum vestigijs insistentes accersiti . Ita ut qui annis prope septingentis Romanum imperium ereptum à Grecis , receptum à Gallis , summa fide Apostolica Sedi seruastris : idem quoque nunc sit non modo non diffidendum , sed quacumque orbis pater , vestra quoque virtute ac fide propagandum . Italia omnis si quam spem reliquam habet , si quam victoriæ lucem videt , Germanos Christiani huius belli auctores , ac duces , eosdemque confectores sibi pollicetur . Nullibi enim tantum Christiani nominis ac fidei patrocinium , quantum in Cæsare & Germanis Principibus esse , & residere arbitratur : nec vos degeneres futuros ab Ottonibus , Henricis , & id genus alijs , in periculo præsertim religionis & imperij , sibi persuadet . Nolite itaque pati , ut qui tantam de vobis opinionem conceperunt , irritam ac inanem fuisse postea fateantur : præsertim cum præsidere Deum Opt. Max. vestris ductibus sciamus . Cum enim causa hæc agitur , Dei causa agitur : cum in nefarium impurumque Turcam acies instruitur , pro Deo pugnatur . Cum in hoc mortis genus itur , pro Deo cadimus . Felicissimum profecto mortis genus , quo vita comparatur , & ea æterna . An forte timendum vobis est Germani , ut hostibus cedatis , qui ipsas quoque Romanas legiones , aliàs inuictas profligastis ? Et si enim qui imminet hostis late dominetur , ne dicam regnet : licet Syriam & Aegyptum nuper subegerit : sit tamen ad mentem reuocemus , cum quibus pugnam manusque conseruerit , nihil est quod ultra admiremur , cum imbelles quosque deuicisset . Cum Orientalibus quippe pugnatum est . Sinite , sinite cum Germanis congregiatur : inueniet

Sal. Ann.
1518.
CXCVIII.

Sal. Ann.
1518.

inueniet legitimos milites, experietur inuicti roboris viros, sentiet Omnipotentis Dei in vobis manum. Persequimini tantum (ut diuinum vsurpem oraculum) inimicos vestros, et corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum ex vobis decem millia. An forte abbreviata est manus Domini, ut saluare nequeat? In promptu est, vnde conuertatur Deus & ignoscat. Dabunt siquidem tot millia hominum nomen in Christi militiam: signum sacrosanctę crucis, omnium culparum expiatiuum tanta multitudo suscipiet: criminaque nostra passim pijs in sanctum hoc opus largitionibus redimemus, ut procul dubio factus caro & frater noster Deus, non seuiat in suos: qui cum nisi Dominus humani generis esset, pugnavit pro externis, ac pro seruis. Agite quod vestra interest, & venite, & arguite me, si deero vobis, dicit Deus Optimus Maximus. Bella nõ vsquequaque extincta, ne tam necessario diuoque operi impedimento sint, Apostolicis, ut par est, mandatis quinquennialibus inducijs tolli rogamus. Iesu Christi proprium admiramur, venerarumque opus, efficere pacem hominibus bonę voluntatis. Nobiscum bene agetur, si aliquantula fiet quies, etiam inquieto animo retento. Bella autem suscipiendo, quę via, quisue modus habendus, (licet quot capita, tot sensus) probata cum plurimorum sapientum consilio sententia fuit, oportere imponere sacris initiatis Decimas, plebeijs quinquagesimas, cuiq. domui stipendium vnius militis, diuitibus annui census ac lucri vicefimam: nec vos terreant, Decimę, vicefima, aut quinquagesimę insueta nomina nouaque horrenda quoque nobis (hæc affirmauerimus) sinuda occurrerent. Verum cum quinquagesimas, vicefimas, decimasque non sit soluere sed deponere, idque tutissime, ut ea lege debeant, ut nisi definito tempore in expeditionis istius opus conferantur, illis qui deposuerint restituantur, pium, sanctum, optabileque cui libet fore Christiano censebitis. Quare trepidare timore vbi non est timor, desinant: desinant & circumloqui, afferentes, expeditionem hanc fucata esse, et auri sacram subtergere famem. Desinant inquam iactare, nos Turcæ sumus, quibus expellendis incumbitur: in nos expeditio ista seuiet. Vacate & videte, quæso, quam superuacaneus est metus & sermo iste. Percipite, quam pie, quam sancte, & cum sacris initiatis, & populis uni-

uersis agatur. Nolumus nos aut Thesaurarij, aut Exactoris officio fungi. Non eo tendimus, ut in nostram potestatem era redigantur. Veteres reuoluite historias, inquirete, si ullo vquam tempore Sanctę Romanę Ecclesię Cardinales de Latere Legati, interdictis etiam à iure facultatibus, ad Pontifices, eorumque rem pertinentibus, ut in presentia cernitis, prodierint? & animaduertite omni exceptione laudeque dignam, maiorem Leonis Pont. Max. pietatem, atque liberalitatem, ex proprijs tot per regna legatis opportuna conferentem. Non querit profecto vestra, qui sua pro vobis sponte magnificeque largitur. Sed quid Pontificij animi argumentis immoramur? Reipsa comprobare operę pretium est, nos non querere uestra. Inuenite nos ipsi: inueniant metuentes ipsi modum quempiam, quo quicquid auri argentiue collatum fuerit, tutum adeo sit, ut nec in exactorum custodumue stipendia aliquid cedat: sed integra uniuersa, aut ad expeditionis huius vsu cedant, aut ad eos qui dederint redeant. Non querimus Germanicum ararium in Italiam transferre: at in Germanorum militum stipendia erogare cuncta summus Pontifex vult: atque præcipit, nullum locum dolo fraudiue relinquere: quin & vos clara luce videtis, quod Christiana Respub. religio, regnum, templa, urbes, oppida, in uestra se propunacula contulerunt, vestram opem implorant, vestris genibus aduoluntur. Si ista destituitis, vos ipsos Germanis destituitis quando omnes in Maximiliani aquilas respiciamus, nec aliundè quam à Rom. imperio auxilium expetamus: quando res uestra non minus quam aliorum regnorum agatur. Contermina siquidem Turcis Germania præ alijs est. Italia enim, quamuis Turcarum classi magis sit obuia, prius tamen quam in Italiam Turcarum copię terrestri itinere inuadāt (quo in exercitu constat vim omnem belli victoriaque sitam esse) Germaniam oppetere oportet: nisi Carinthiam, Styriam, Croatiam & Vngariam Germaniæ mœnia esse inficiati fuerimus. Solertissimus Leo Pontifex, dici non potest, quantis vigilijs in hanc rem incumbat. Non dies, neque noctes ab hac cogitatione auelli potest: non si comedat, aut bibat, aliud pectore agit. Non sua tantum iam, sed ipsum, sanguinem & vitam ipsam, pro Christiana religione & imperio gestit exponere. Superest ut Casareus hic Senatus expedi-

Sal. Ann.
1518.

tionem in Turcas indicat, efficiendamque suscipiat. *Expectat Romana Ecclesia: uniuersa Christiana Reipub. capita & membra, in Serenissimum hunc conuentum respiciunt. Si definitur nunc nihil: si in alium conuentum differtur: confundemur omnes in expectatione nostra. Caue te per Deum, ne dilatio hosti componendi cum Persis, finitimisque alijs tempus prebeat: Germanos Principes linguarum morsibus exponat, Christianisque populis desperationem inducat. Animaduertite grauissime, istum Conuentum fundamentum esse, super quo tanta moles expeditionis erigenda est. Contantibus quippe vobis, Christiani Principes reliqui retrahent proculdubio animum, & manum ab hac expeditione. Dicent: Si Germania cuius primum interest, quia Romani Imperij dignitate gloriaque illustratur, & cui Ecclesia defensio est tradita, verba dat, deque conuentu in conuentum definitionem transfere, quid nobis agendum sit, discimus facile ab exemplo, sicque vestra mora, Christiana Reipublica quod absit, ruinam parturiet. Causabuntur forte multi, absentium libertatem: Dicent, Iureiurando nostris tenemur Ecclesijs, nihil contra earum commoda illis inconsultis agere: non est nobis delegata potestas absentes colligendi. Ibimus illos consultum atque hortatum: referemus deinde altero in conuentu. Cum bona venia illorum dixerimus: verba sunt hæc, non multum dissidentia ab inficijis. Impossibilia à vobis petit nemo: fidem violari horremus, quã & hosti seruandam esse didicimus. Quod vestra interest, & quod in vestra situm est potestate, poscimus decerni, scilicet nunc expeditionem in Turcas, ac definire modum comparandi nummos, nullius cum iniuria: Iureiurando demum spontaneo presentes adstringi, daturus se bona fide operam, ut hic definita executioni demandentur. Non sunt hæc contra iusiurandi cultum. Non excedunt hæc vestra limites potestatis: non obsunt hæc absentium libertati. Tollite itaque moras: semper nocuit differre paratis. An non parata sunt omnia ad expeditionem indicen-*

dam, quando uniuersa oblata sunt? Quid amplius enim à Romana Ecclesia exigitur? Quid ultra ab externis petitur, quando se & sua omnia dedunt? Felix initium Serenissimi Caroli Regis, feliciore nos auspicio trahat. Turcarum Imperium ille adhuc adolescentulus nuperrime in Africa extinxit: pellite vos Europa. Nec longe adsunt maxima quæque premia. Enimvero numquam honestior, numquam facilior ad summam gloriam, si vobis cupidine gloria ardet animus, via vobis patuit. Capeſcentibus quippe Germanis expeditionem in Turcas, si quæ à nobis dicta sunt fient, suprema vos belli auctores et duces gloria manet. Sin vero, quod Deus nolit, irrita esse contingat, parta iam vobis in dicta expeditione gloria, integro apud eos splendore fulgebit, nullo accepto incommodo. Si regnum appetitur! de propagando vestro Imperio agitur. Si terrarum orbis non sufficit! paratum vobis à constitutione mundi cæleste regnum adest. Si in ius causa deducitur! astricti estis pro Christi nomine ac fide bellum inire: quandoquidem prior ipse Rex Regum aëreas proprio sanguine ac cruce potestates debellauit, ut nos de perenni captiuitate in libertatem filiorum Dei referret. In manu igitur vestra populorum libertas atque salus cum posita sit, exaudite benignissimi Principes, nos Apostolico nomine pro uniuersa Ecclesia supplicantes. Misere mini simul tam vastæ multitudinis, absque Baptismi gratia in æternæ mortis interitum precipitis. Si quod uni ex minimis sit factum, sibi factum censeat Christus Dominus: quanti facturum putatis illum, quod innumeris suis Ecclesijs tam ingens beneficium collatum fuerit? Vobiscum igitur quia partiri curas, & rerum molem summus Christi ouium pastor desiderat, ab utrisque par est, ut oues protegantur, & lupi arceantur: ab illo Cruce, à vobis gladio: quo sub utraque protectione quietam & tranquillam vitam transigamus.

Post hæc exhibuerunt Principibus consultationem Romanam, his verbis conceptam.

CONSULTATIO ROMANA.

CXCIX. **R**omæ habita à Summo Pontifice, & Sacro Cardinalium Collegio, in consultationibus sanctæ expeditionis, quæ ad principes imperij mittenda visa sunt, eorum quoque prudentia, & consilio examinan-

da, si quid addendū, minuendumue videatur, Die XII. Nouemb. M. D. XVII.

- I. An hoc bellum sit suscipiendum?
- II. Si suscipiendum, defensiuumne an offensiuum?

III. Quæ

Sal. Ann.
1518.

III. Quæ belli susceptionem impedire posse videantur : & quoquo modo ea dimouenda .

IV. An bellum susceptum per omnes Christianos Principes gerendum , an per aliquos tantum , & per quot , aut quos .

V. Quanto apparatu bellum hoc instrui & geri conueniat : & de rebus apparatus necessarijs . Primo de reconciliando Deo : secundo, de pecunijs : tertio, de copijs militaribus . Quo ad pecunias, quomodo cogendæ quæ satis essent : & per quos custodiendæ , ac dispensandæ . Quoad militares copias, ex quibus potissimum nationibus , & ad quem numerum tam equestres quam pedestres assumendæ sint, & hæc ad belli apparatus pertinent .

VI. Ad consultationem vero & administrationem belli gerendi . Primo, qua via eundem sit aduersus hostes , Terrane an mari, an utroque modo . Secundo , an diuiso in partes exercitu & terrestri & maritimo , an viribus in vnum coactis . Tertio , quo itinere & terra milites ducendi , & mari traijciendi . Quarto, vbi conuenire in vnum exercitus, & quæ primum aut potissimum loca hostium debeat inuadere , Quinto , quæ prouidenda , vt commeatus necessarij nostris exercitibus suppeditentur .

Erunt & alia duo extrinsecus ad huiusmodi belli rationem vel necessaria, vel utilia . Primum ea , quæ hoc bello acquirentur , si Deus adfuerit , quomodo inter Christianos Principes , & quorum iudicio diuidenda : & ante ne bellum, an post , vt causa litium amoueatur . Alterum , an aliquis infidelium sibi metuens, & suspectam habens Turcæ potentiam, sit ad huiusmodi belli partem capeffendam ex suo latere per nos incitandus . Præmissimus capita rerum , quæ in consultationem veniunt per ordinem : nunc singulis eodem ordine explicandis nostram sententiam accommodabimus .

CAP.
I.

An hoc bellum sit suscipiendum .

Hoc non videtur cadere in consultationem . Non enim iam est in potestate nostra , cum noster æternus & potentissimus hostis , maximos apparatus fecerit, faciatque ad nos, & statu, & fortunis, & vita ipsa exturbandos ac spoliandos, palamque iactet valde ferociter se Orientem modo subegisse : nunc statim

ad Occidentem arma conuertere : nec sit nisi vniuersa Christianitate capta vlllo modo quieturus , vt nos aut dare illi gratis nostrum sanguinem, aut ferro cum eo decernere oporteat . Nullum igitur habet locum consultatio , vbi interuenit necessitas .

Suscipiendum ne bellum offensiuum , an defensiuum .

CAP.
II.

Ne hoc quidem valde dubitandum est , quia longe melior sit conditio inferentis bellum, quam propulsantis . Primum , quia aggredi vltro hostem maioris est & animi & auctoritatis, quam illius impetum expectare : cum aduersarij animus eo magis minuatur , quo magis illum audere viderit, contra quem decertaturus est . Deinde si quid debile aut infidum est in statu inimici , id data occasione detegatur : qualia multa profecto in statu Turcarum, si eo nostri exercitus peruenerint, depræhendentur , quæ & pro nobis valde & contra illos facient . Postremo Ciuitates & populi externo bello perturbati , de salute sua cogitant , nec habent spatium ad ea comparanda , quibus hostis in suis regionibus vexetur . Atque hæc incommoda cum hostibus importantur inferendo vltro bello, tum à nostris remouentur . Possunt & aliæ plures rationes adduci , quare inferri bellum vtilius sit : sed eæ faciles cogitatu sunt . Duo tamen in bello offensiuo diligenter animaduertenda sunt : primum vt eis viribus contra hostem eatur, quibus ille opprimi debeat . Deinde vt periti locorum atque hostium , ad omnia belli consilia adhibeantur . Sed hæc & alia multa prudentia & vigilantia ducum non fallent .

Quæ impedire hoc bellum possent , & quomodo ea dimouenda .

CAP.
III.

Essent enim impedimento maxime discordiæ & dissensiones , quod Deus auertat , Christianorum Principum inter se , si quæ nunc sunt, aut si quæ postea exorirentur . Ad quod malum exitiale tamquam semen Sathanæ penitus eijciendum , pax quidem optanda esset , sed generales omnino induciæ saltem ad annum , ac deinde donec hoc Sanctissimum bellum manserit , ac eo finito ad sex menses faciendæ sunt : Quæ omnium Principum religiosissimo iureiurando sanciantur : ac omnium Ecclesiasticarum censurarum, Anathematisque, priuationis quoque

Sal. Ann.
1518.

que regni, bonorum, priuilegiorum, Iurium pœnis muniantur: vt qui eas læserit, hostis publicus Dei & fidei Christianæ sit, appelleturque, dictasque pœnas cæteri ab eo Principes repetere debeant. Si quæ vero orientur controuersia, aut per Romanum Pontificem & sacrum Cardinalium Collegium dedicantur, aut post finem belli differantur, Effet etiã fortasse sanctius & vtilius, vt fieret vna sancta fraternitas Principum cum Roman. Pontifice, Iuramento votoque vallato, sub eisdem censuris & pœnis contra eam violantes: Iurentque omnes & obligarent se, ruptorem huiusmodi fraternitatis se communiter armis persecuturos, appellareturque ista Fraternitas Sanctæ Cruciatæ.

CAP. IV. *An bellum gerendum per omnes Principes sit, an per aliquos tantum, & quos.*

Scribitur in Actibus Apostolorum, quod post aduentum Spiritus Sancti in Discipulos Christi, erat credentium cor vnum & mens vna. Hoc si in Christianis Principibus maximo Dei munere inesset, iam pateret Dei voluntas, non solum de hac victoria, sed de vniuerso orbe terrarum ad suam sanctam fidem conuertendo: quod tamen per eiusdem gratiam Dei futurum confidimus. Nunc vero non videtur numerus Ducum pari potestate in vno exercitu necessarius: & tamen propter casus humanos duos præesse conuenit, qui sint potentia & auctoritate magni, & mutua charitate Deo auspice coniuncti. Nec vero dubium est, qui maxime apti propter plurimas causas, Sacra Cæsarea Maiestas, & Christianissimus Francorum Rex: quas causas, eo quod pateant, non commemorabimus. Sed his duobus tantum terrestrium exercitum ducentibus; & si cæteros Reges & Principes ad hunc laborem propter longinquitatem non vocamus, eorum tamen auxilium vt quisque commodius potest, vel pecuniarum, vel militum necessaria ducimus. Ad quæ conferenda omnes prompti esse debent: cum vnusquisque eorum nobilis sit pars Christianæ reipublicæ, Deoque acceptam referat Regiam suam dignitatem, & in communi salute defendenda suam quoque & suorum defendat. Omnium igitur auxilijs, sed horum duorum concordia Imperio & prouidentia, bellum hoc recte administraturum iri confi-

Tom. VII.

dimus. Qui duo iam se obtulerunt, simulque multi alij Reges, Principes, & Nobiles, suas facultates huic Sanctissimæ expeditioni polliciti sunt: quorum virtutis & pietatis exemplum, Deo corda disponente, reliqui, vt speramus, sequentur.

De apparatu belli, & rebus ad apparatus necessarijs: ac primum de Dei auxilio.

CAP. V.

Apparatus vero huius belli, cum multa & magna postulet: in primis est Dei auxilium pro nobis comparandum. In manu enim eius sunt omnium fines, & omnium iura regnorum. Sine quo nihil validum est, nihil forte. Qui quamquam nostris peccatis grauiter offensus credi potest, tam est idem, si ad eius misericordiam compuncti corde confugimus, clemens ac placabilis, qui Niniem quã subuertere destinauerat, propter pœnitentiam illius populi saluam esse permisit. Is ergo cum propter Principum olim populorumque peccata Asiam, Græciam, Traciam, Africam, aliasque prouincias in prædam hosti eidem concesserit, tota mente ab omnibus nobis deprecandus, obseruandus, humillimeque orandus est, ne nos in similem det calamitatem. Modi autem quibus reconcilietur Dominus, sunt preces diurnæ nocturnæque ieiunia, elemosynæ, sacrificia, & inprimis cor contritum penitentia & humiliatum. Hoc enim maxime vult Dominus, qui teste Propheta, non eget alijs honoribus, nec bonis nostris. Reformandi igitur mores, animi ad Deum conuertendi, prædicatoresque passim in omnes populos, qui eos ad pœnitentiam hortentur, sunt mittendi, Prælatique Ecclesiastici vt exemplis religionis, & bonis operibus ac verbis eisdem populus inducant, commonendi. Sic enim placatus Deus cum fuerit nobis propitius, de hoste suo & nostro nobis concedat victoriam.

De pecunijs.

Quo ad pecunias vero, quæ nerui sũt belli, quoquo modo cogendas, & per quos custodiendas ac dispenlandas attinet: pensanda inprimis huius belli magnitudo, & vires hostis æstimandæ: quæ sunt profecto maximæ, & propter latitudinem Imperij, accessione quoque Ægypti ac Syriæ nuper aucti: & propter multitudinem militum: & propter copiam innumerabilium, vt fertur pecuniarum,

Ll

rum,

Sal. Ann.
1518.

rum, & quia assiduis prosperitatibus sublatus animo ac spiritu, nihil iam nisi maximum & sperat, & cogitat. Vt ergo par contra illum vel superior etiam instruat exercitus, ingenti opus est pecunia: quam nos ad summam hanc existimauimus proponendam sat fore, si octuagies centena millia aureum inueniantur. Hęc autem pecunia non difficulter redigi poterit. Primum vt Reges ipsi ac Principes Christiani, ex suis vectigalibus bonam partem ad hoc Sanctissimum opus conferant: cum ipsorum imprimis res agatur: cum si hostis victoriam, quod absit, habuerit, plus amissuri sint quam priuati. Qui quidem hostis, ea fertur esse natura, vt plebem quidem negligat, nobiles vero ac Principibus odio aduersetur exitiali, eorumque capita imprimis poscat. Itaque quocumque victor se contulit, Principum stirpes penitus excidit, Nobiles ad nihilum redegit, inaudita crudelitate horum sanguinem sitiens. Quo magis Christiani Principes de suis vectigalibus bona parte oblata, vitę & honori, & statibus suis consulere debent, quam partem nos non ducimus esse taxandam: sed eorum prudentię ac liberalitati hoc remittendum.

Reliqua sunt duo genera, Ecclesiasticorum ac Laicorum. Ecclesiastici omnes decimas soluent in singulos annos, vel etiam si visum fuerit vigesima aut trigesima parte bonorum stabilium, quibus maiores redditus fuerint, vendita, repręsentabunt semel pecuniam plurium decimarum.

At si aptius visum fuerit, quodque forsitan est deliberatione dignum, si perpensis & æstimatis Ecclesiasticorum beneficiorum, præsertim Monasteriorum, & Cathedralium ac Metropolitanarum Ecclesiarum redditibus, tantum his relinquatur ex fructu annuo, qui eorum beneficiorum sunt possessores, quod ad supplendas necessitates mediocres etiam commoditates, habita ratione personarum dignitatumque sat fuerit: reliquum vero omne in hunc Sanctissimum vsum conuertetur. In quo quasi gradibus quibusdam, iudicio prudentium est faciendæ æstimatio, vt qui minus habent in annuis redditibus, decimam soluant partem: qui plus, quartam, tertiam, dimidiam: qui plurimum, duas ter-

tias, vel tres quartas partes. Denique vt re- *Sal. Ann.*
1518.
seruata vniciuque Ecclesiastico portione, ad commoditatem victus frugalis necessaria, quod superest, huc conferant. Quod tanto magis fieri ab illis debet, quod patrimonij Christi possessores debent omnia Deo, & certum exemplum cæteri imitaturi sint, libentiusque sua Deo oblaturi.

Laici vero si nobiles fuerint, & aut dominia, aut feuda habuerint, Decimam, si priuati, vigesimam: si vero artifices manibus victum quærentes, eam partem suorum reddituum soluent, quæ videbitur conuenire. Publicanda etiam Indulgentiæ Sanctissime Cruciatę, ferentibus opem defensionis sanctę fidei. Ex quibus, si bellum fide bona geritur, magnę profecto pecunię comparabuntur. Non enim mortua est fides in cordibus fidelium, nec cęlestis patria vsquequaque contemnitur: sed multi sunt, & erunt, qui paruo pretio vitam æternam libenter ement, si viderint serio, & non simulanter pro Deo pugnari.

Has vero pecunias nos iudicamus ita esse & exigendas, & custodiendas, & dispensandas. Primum, vt vniuscuiusque Ciuitatis cum sua Diocęsi Ordinarius, Sacerdotem vnum, & Capitulum Cathedralis Ecclesię alterum deputent, qui sint timentes Deum, & moribus probatis. Deinde Diocęsanus ciuitatis vnum idoneum eligat: deinde vniuersitas Ciuium vnum idoneum seu duos, aut ex numero ciuium, aut Clericis secularibus, siue Regularibus, vt melius iudicant, constituat. Qui simul omnes & exigant pecunias ad supradictam rationem, & eas in capsula, aut in loco apto, cuius seorsum singuli habeant clauis diuersas, vt nullus eorum sine cæteris omnibus attingere quicquam possit, congregatas & sepositas teneant: rationemque totius huius pecunię diligenter in scriptis redigant. Quas pecunias nemo quauis dignitate præditus, sub excommunicationis latę sententię incurrendę, nec non anathematis perpetuę indignationis Omnipotentis Dei pœnis constituendis, a quibus nisi per Romanum Pontificem, vel in mortis articulo, & debita satisfactione tunc præuia, non possit absolui, nefario sacrilego audeat, attingere, aut vllam aliã in rem quã ad belli huius vsum

Sal. Ann.
1518.

vsu conuertere: vt vel Sanctissimo huic & necessario bello deseruiant: vel si quo casu bellum omissum fuerit, ijs vnde exactæ fuerint, optima fide restituantur.

Quoniam autem neque simul omnis pecuniarum summa exigi, & continue in exercitu militibus stipendia solui opus est, necesse est, in omni prouincia conquiri mercatores, & nummularios boni nominis, qui hanc assumant curam pecunias transmittendi, ac vbi necessarium fuerit permutandi, cum honesto lucro laboris sui: quo quidem labore etiam cœlum lucrabuntur. Ac singulis mercatoribus suæ regiones diuidendæ, ex quibus redactæ pecuniæ ad eos referantur. Hæc enim videtur esse optima, & custodiendi, & dispensandi ratio. Sed necessarium videtur ad cogendum exercitum, habere saltem tertiam partem summæ totius, quam diximus, in pecunia numerata statim à principio: postea reliquum cū commoditate tēporis exigeretur, ac supradicto modo ad exercitū mitteretur.

De copijs militaribus.

Robur omne exercituum positum est in peditatu, & equitibus cathaphractis: quo genere vtroq. Christiani excellunt. Pedites aut sumendi sunt ex eis nationibus, quæ maxime huic militiæ pedestri & ordinibus seruandis student, vt Heluetijs, Germanis quos Lantz-knechtos vocant, Hispanis, Boemis. Ac ex toto hoc numero Sclopitarij multi sunt necessarij; propterea, quod ea quoque parte militum qui sclopis vtuntur aduersarius abundat. Videntur ergo peditum fortium virorum in exercitu necessaria ad minus sexaginta millia. Cataphracti vero equites Gallici optimi & Italici, qui videntur ad numerum quatuor millium accedere debere, Duodecim autem millia leuis armaturæ equitum, quo vno fere militiæ genere præualeat hostis nobis, duntaxat qui alia potiora ducimus, necessaria sunt ex nationibus huius studij gnaris, Hispanis, Italis, Dalmatis & Græcis. Hic terrestris exercitus bonis gubernatus consilijs, commeatuum non egens, suorum tormetorum opportunis præsidijs instructus, cū Domini benedictione futurus est inuictus. In maritimo autem classis apparatu Veneti & Genuenses ex Italia, Galli ex prouincia Britannia, & alijs locis: Hispani à seipsis & vtraque Sicilia, Angliæ quo-

Tom. VII,

que & Portugalliæ Reges optimam & hominum, & nauium militiam ac copiam suppeditabunt, vt mox dicemus.

Quomodo consultandum, & administrandum bellum.

CAP.
VI.

Ad consultationem vero, & administrationem belli gerendi, quod sexto loco proposueramus, Primo, an sit hostis terra an mari aggradiendus, deliberandum est. Et videtur omnino maritima quoq. classis, & ea potens cū ducibus suis ad bellum necessaria, cum hostis trecentas iam triremes paratas habeat, aliaq. quotidie nauigia paret ad traijciendos, vt nos arbitramur, equos. Ergo è cōtrario nobis classis instituenda. Primum cum dimidium belli mari geritur, dura in conditione essemus sine classe. Iam enim dimidio belli inferiores essemus. Foret enim hostis dominus maris: deinde sine classe, nec cōmeatus, vehi ad exercitū, nec vrbes & littora nostra ab hoste defēdi possent. Tertio magnā authoritatis partē amitteremus, si sine classe bellū gereremus, magisq. animum hostis & spem accēderemus. Postremo, nec toto bello pares essemus, & frustra apparatus terrestres faceremus, si maritimos dimitteremus. Quare est omnino classis necessaria: sed ea ita potens est comparanda, vt hostilem classem non pertimescat. Ac triremium quidem numero pares esse non possumus: sed facilis est aut certe non difficillima, potentioris classis cōparatio hoc modo. Triremes videmur habituri cētum, hac computatione. Rex Christianissimus in portu Massiliæ complures habet: has vt viginti sint, poterit efficere: totidē Rex Catholicus, si ad eas duodecim, quæ continue in Sicilia sunt, alias octo addiderit: quod non erit magni operis. Ad quadraginta Veneti. Romanus Pontifex cū sacro Collegio vt decem conferant, conabuntur. A Genuensibus vero tum triremes viginti, tum naues magnas quas Carachas, seu Galeones vocamus, exquiremus. Sed & magnarum huiusmodi nauium copiam Reges Franciæ & Angliæ poterunt suppeditare. Habent enim non mediocrem earum numerum paulo ante ædificatarum. Reges quoq. Hispaniæ & Portugalliæ grandem earum copiam afferent. Hanc autē classem præbebunt quæq. nationes partim sumptu suo, partim cōmuni omnium collatione, & prouentibus sanctæ

LI 2 expe-

Sal. Ann.
1518.

expeditionis adiutæ. Hæ naues cum illis triremibus instructæ militibus Hispanis, & præcipue Bistainis, Portugallensibus, Gallicanis ex prouincia Britannia, Normandia aliundeque & item Anglicanis ac Italis: tormentisq; idoneis armatæ, stabilitate sua pro numero erunt triremibus, classemque hostium absq; controuersia, aut repellent, aut obruent.

Duces à maritimi belli ab vnaquaque natione suis quidem classibus præficiendi sunt: sed ad quos totius belli summam referrent, qui amplissimam potestatem haberent, optandi essent Angliæ & Portugalliæ Reges, qui ambo sese summa pietate obtulerunt. Verum si Rex Angliæ ob longinquitatem commodo ire non posset, Duce & Imperatore Portugalliæ Rege contenta esset maritima expeditio.

Secundo, an diuisis, an coniunctis viribus & exercitu aggrediendus hostis sit: non est dubium, quin nostris vnitas & coniunctio virium, præsertim terrestri bello sit aptior. Nam & in minori numero, diuisio minuit vires animosque quod hosti, qui copijs innumerabilibus abundat, nequaquam contingeret, & in vnum locum coactis copijs hostium erit inutilis minima multitudo. Noster exercitus, nec præ turba confusus, & viribus non impar, nullum pugnandi discrimen pertimescet. Deinde non carpere diuersa loca, sed ad hostem protinus, vel ad Regiam hostilem accedere, erit & virtutis, & dignitatis, & maximæ in vniuerso bello vtilitatis.

Tertio, Quoad iter exercituum, & qua regione possint commode incedere: triplex via proponitur. Vna per Germaniam & Vngariam. Commoda hæc quidem, vbi ad Vngariam peruentum erit. Nam per Danubiũ flumen vehi exercitus, & paucorum dierum itinere ad Constantinopolim exponi posset: sed hæc longior, & quibusdam Principum forsan parum grata. Altera per Dalmatiam & illyricum non longe fere à mari: sed hæc difficilibus locis sæpe impedita est, & equitatu maxime incommoda. Tertia quæ has difficultates euitat omnes, vt per Italiam ad urbem Anconam ex Brundisium Cæsarea Maiellæ, & Christianissimus Rex perueniant cum suis copijs: hinc enim satis commodus est transitus in Epirum & Græciam: & per

amicas ambo regiones sunt profecturi. Ab Ancona vero traiectus classe faciendus est, præmissaque copiarum parte, Imperatores postea subsequi poterunt.

Sal. Ann.
1518.

Quarto, vbi conuenire exercitus in vnum, & quæ primum loca hostium debeat inuadere. Terrestres quidem copiæ Anconæ, & Brundisij, vt diximus: nauales vero in Sicilia conuenire debebunt, atque inde maiore agmine, ad prædictos Anconæ portus & Brundisij contendere, vt inde quoque nostras copias traducere ad hostium littus possint. In terra autem hostili videtur portus Dyrrachij opportunissimus, quamuis sit hostium. Sed non erit cæptu difficilis, classe & exercitu nostris eo conuentibus, quamquam tutum illud littus hospitale & portuosum est, vt futura sit facilis adhibitis locorum peritis in terram, & si opus fuerit ad portum Venetorum Catharri defensio. Primus autem conatus nostri exercitus, vel ad ipsum Ducem hostium, vel ad Constantinopolim aggrediendam faciendus est. Caput enim petendum, quo oppresso facilior est reliquorum omnium acquisitio. Sed hoc si nostrarum & hostis virium periti, nos præualere senserint. Nam aliter non esset transmissio faciendæ, sed nostra potius præsidij tuenda. Sed hæc consilio & prudentia Imperatorum diligentissime perpendenda sunt.

Quinto, de comitatibus non erit difficile prouidere, classe nostra mari dominante, vt dictum est. Nam & mercatores tuto comiteabunt, ex Marchia, Apulia, Calabria, Neapoli, Sicilia maximos comitatus poterunt suppeditare. Venient etiam ex Lombardia, & tota fere Italia, ac etiam Gallia copiæ ingentes per commoditates fluminum, maximeque Padi, ad mare deuectæ: atque inde facile ad exercitum comportare vsque ad littus parui negotij erit: à littore vero ad exercitum, quomodo tuto fieri possit, eorum qui in re præsentis fuerint erit deliberatio. Sed illud erit curandum, vt mercatores idoneo conducantur, qui hanc prouinciam deferendorum comitatum pro honesto lucro capiant: atque eis potestas & nomen Commissariorum à locorum Dominis detur, quo maiore auctoritate negociari & ibidem curare necessaria possint.

Ann. Sal.
1518.*Capitula extrinseca.*

De duobus vero, quæ extrinsecus consideranda duximus, tentare aliquem infidelem Principem, utpote Sophin, ad bellum hoc contra Turcas, quibus inimicissimus esse debet, communicandum forte non esset inutile. Sed non in hoc magna spes à nobis, verum in Deo, & viribus, consilijsque nostris est collocanda.

De diuisione verò eorum, quæ bello acquirantur: sic iuste facienda, ut nemo conqueri, nec dissensionem quærere iure possit, videtur esse commodissimum, iam nunc iudices & arbitros huius diuisionis eligere: puta Romanum Pontificem & Sacrum Collegium: aut alios communiter à Principibus constituendos: qui confecto bello iudicare deberent, secundum rationem proportionis sumptus & laboris in hoc bellum impensis: vel alia præscripta, & ab omnibus accepta ratione: quorum iudicio omnes stare deberent, sub pœnis supra in inducijs appositis. Vel si illa sancta Confraternitas fieret, quæ recuperarentur communiter, ab ea tenerentur pro diuiso: quousque per eandem deputati iudices determinarent. Diuidere autem res antequam partæ sint, incongruum: & postea finito bello, ad dissensiones venire periculosum. Hoc autem modo vnusquisque iam sciret fere, quid ad se venturum esset, & nunc operam tempusque in hac diuisione, alienarum adhuc rerum non contereret.

Hactenus nostræ sunt in singulis capitulis suprapositis dictæ sententiæ. Nunc quædam præterea addemus.

Si fieri posset, ut Vngariæ & Poloniæ Reges, paratis exercitibus Turcam ex ea parte inuaderent, non est dubium, quin multum proficeretur ad bellum conficiendum. Magnus enim terror inde iniiceretur hosti, eiusque vires distraherentur. Itaque sunt illi quidem cohortandi atque incitandi, auxiliaque illis danda: sed ita ut de eo exercitu, & de ea apparatione, quam diximus, nihil omnino imminuatur. In hac enim neruus, & vis, & spes belli ac victoriæ sita est. Verum si sine huius apparatus detrimento, pecuniæ ex Cruciatibus ac decimis ab illis extremis nationibus, Noruegiæ, Daniæ, Saxoniam illis attribui possent, quibus exercitum alerent, esset id

rebus nostris magno adiumento.

Ann. Sal.
1518.

Item, si præter eum exercitum, quem supra vnitate coniunctum esse voluimus, tanta præterea militum copia esset, ut pluribus locis, impetus in hostium fines fieri, præsidia crebris in locis disponi possent: quis non videt & hoc vtilissimum nostris rebus futurum? Sed ea tantum, quæ necessaria ad bellum & ad victoriam essent, fieri oportere, diximus. Hæc reliqua adiuncta, optandaque tamen in Domino confidimus abundantius affutura. Quis enim erit nobili animo aut ingenio vir, qui non accensus cupiditate veræ gloriæ ad hoc bellum studeat properare? Quis cupidus rerum visendarum, qui hac occasione ablata suis armis arreptis non iter aggrediatur? Quis studio acquirendi præditus, qui non ad tantam prædam conuolet? Quis virtuti denique & fortitudini suæ fidem, qui nõ eam in hoc pulcherrimo & Sanctissimo opere, & Deo, & hominibus velit comprobare. Nam illa, quæ sunt maxima, honor & amor Dei, salus veræ fidei, cœlestis patriæ potiundæ cupiditas, omnes pariter commouere debent: Principes ut suas opes & auctoritatem: fortes viros, ut suam virtutem: reliquos ut partem suarum facultatum in communem consensum, & præclaram hanc societatem Dei & hominum conferant, ad acquirendam sibi præmium sempiternum. Nam quamquam hostis & potens vehementer, & ferox sit: tamen hominum & militum robore ac disciplina longe nobis inferior est, quæ in bellis valet maxime: ut (Deus modo preces nostras benignis auribus admittat) sit nobis victoria pro certo expectanda. Non ergo deerunt, nec opum, nec virorum magna subsidia. Clarissimorum Regum suorum & Principum virtutem atque exemplum imitabuntur, qui quidem Principes non longo labore, nec maximo sumptu, & suam augebunt hac victoria dignitatem, & fidem Dei sui illustrabunt, & patrimonium Christi amplificabunt, digni qui ab ipso Deo in tam excelsum honorem Regalis solij sublatis fuerint: cum tam grati Deo sint futuri, qui hoc opere, hocque Sanctissimo bello consequentur, ut præter amplificationem opum suarum, sempiternam laudem suæ virtutis inter homines ferant, eorum autem nomina in cœlis scribantur.

Sal. Ann.
1518.

De itineribus expeditionis.

Imperator per viam Vngariæ, cum Rege Poloniae, & Electoribus, cum gentibus Germanis Lantzkechtis, Boemis, Vngaris, Polonis, Danis, militibus Ordinis Teutonicorum LXX. M. armatorum, scilicet equitum XX. M. & peditum L. M. in ordinantia, & bona copia tormentorum.

Rex Franciæ per viam Fori Iulij, cum Gallis, Scotis, Suizzeris, Lotharingis, Sabaudienfibus, Venetis, Florentinis, Senensibus, Lucensibus, cum IV. M. cataphractis: VIII. M. leuis armaturæ, L. M. peditibus, & bona copia tormentorum.

Rex Portugalliæ cum classe maritima CCC. nauium magnarum & paruarum, & ad minus LX. triremium, quæ classis remans armata exponet: vbi vellet XL. M. homines in terra, cum gentibus Hispanis, Anglicis, Portugallensibus, Ianuensibus, Neapolitanis, Siculis, Flandrensibus maritimis, ita quod essent alia LX. M. armatorum equestrium & pedestrium, & bona copia tormentorum, & equorum ad illa deferenda, per terram, & Sanctissimi P. N. classis posset esse cum ista, vel sicut videbitur: & hæc deduceret comneatus pro alio exercitu Occidentali præ terrestri per Forum Iulij veniē-

ti: & poterit ire hæc classis Apoloniam & Dyrrachium, & ibi expectare alium exercitum cum Rege Franciæ venientem: & si videbitur, inde diuertere ad Peloponessum, vel recta via Constantinopolim, vel iungere se ad finem Thessalonicensem cum prædicto exercitu, si erit necesse: vel ire ad Hierusalem & Ægyptum: & alius exercitus per Vngariam, non erit tunc à Thessalonicensi sinu multum distans.

Pro istis omnibus in duobus annis sufficerent duodecim milliones ducatorum. Quod si Principes, non recognoscentes superiorem, volunt dare quartam partem reddituum suorum: ac similiter spirituales Principes vnam quartam partem reddituum suorum: & alij Principes, communitates, & Domini seculares recognoscentes superiorem vnam dimidiam decimam reddituum: & populus impositionem vnus quaterni, in minutis venditionibus per libram: & cum Cruciatâ plenissima bene prædicata, & soluta per totum orbem, creditur cum istis quinque rebus bene exactis & dispenfatis, introitus erunt in duobus annis multo maiores quam impensæ, vel exitus XII. Millionum.

Tum Cæsarem post legatos, verba in hunc modum fecisse Goldastus tradit.

MAXIMILIANI IMPER. PROPOSITIO

De Bello Turcico.

Frequentia vestra, & quæ hoc tempore præcipuè necessaria est Reipublica, & mihi pergrata, non obscure indicat voluntatem vestram, & studia erga hanc causam, propter quam domo exciti estis. Cum enim tam cupidè adueneritis, postquam in literis significauit, nos de bello Turcico acturos esse, facile intelligo vos ipsos, ut decet sapientes Principes & viros fortissimos, & intelligere, quid à vobis totus orbis terrarum, vniuersa Christi Ecclesia, dignitas huius Imperij requirat: & animos vestros ea virtute ac fortitudine præditos esse, ut bellum omnium, quæ vnquam fuerunt, longè iustissimum & gloriosissimum, omnibus votis expectatis. Quare existimo mihi non longa oratione ad vos incitandos opus esse, & expectari à me potius classicum ad inferenda signa, quàm hanc in toga & in curia adhortationem. Sed tamen belli magnitudo et difficultas primùm delibera-

tionem quadam eget, non utrum sit inferendum, siquidem etsi hostes nos bello non lacefferent, neque in finitimis locis ac pene in conspectu nostro grassarentur, tamen oportuit nos liberare orbem terrarum hac crudelissima atque impia barbarie, & ex miserrima seruitute tot nationes oppressas eripere: sed illud magis deliberandum esse videtur, cum tantæ sint opes ac vires Turcici Regni, cum exercitus in longinquas regiones traducendi, cum fortassis pluribus locis & longo tempore bellum futurum sit, quantis opus sit copijs, an vna Germanica natio tantos conficere exercitus, tolerare exercitus; arma, equos, stipendia, comneatus suppeditare possit; qui Reges, qui populi, ad societatem huius pulcherrimæ militiæ adiungi possint; an ita in Europa pax constituta sit, ne me & vos ex medio cursu reuocent homines perfidi, qui, ut sepe antè accidit, vel per occasionem occupare nostra conabuntur, vel

Sal. Ann.
1518.

vel turpi aliqua cum hostibus pactione facta metuent, ne fines Imperij proferamus. De his rebus scio à me requiri orationem à prudentibus omnibus. Nam me quidem in hoc Imperij fastigio, non solum in acie Ducem & Imperatorem esse, sed multò magis huius publici consilij ducem atque autorem esse conuenit. Quare, nisi de his tantis rebus diu multumque, tot iam exercitatus bellis, & magna fortunæ varietate, cogitasset, profectò reprehensione omnium dignus essem. Sed mihi credite, cum ab auspicijs meis, recuperata Austria, post mortem Regis Hungariæ Matthiæ Hunniadæ, & ingenti expulso exercitu Turcarum ex Croatia, nihil magis in votis mihi fuerit, quàm ut mox exercitus in prouincias Turcarum traducerem, nunquam postea de hoc bello cogitare desij. At nunc quidem occasio percommoda erat huius rei suscipienda. Nam post Mahometi mortem magna de successione inter fratres discordia erat. Sisimus etiam armis inuadere Regnum conabatur. Quare in his prouincijs non satis firma præsidia erant: & ut, quantum possem, prouiderem ne qui domestici motus nos remorarentur, Legem de vestra sententia tuli in quodam Conuentu, de Pace decennali.

Verùm qui me hæc parantem fluctus subito exceperunt? Galli non solum me de possessione Burgundiæ per seditionem deijcere conati sunt, sed etiam meo capiti insidias per summum scelus struxerunt. Postea Italia, quæ proximis annis singulari consilio patris mei Friderici Imperatoris pacata fuerat, iterum Gallicis armis perturbata est. Nam proximo anno post mortem Patris mei, Carolus VIII. cum ingenti exercitu bonam Italiæ partem hostiliter peruagatus est. Etenim non modo Neapolitanum Regnum occupare conabatur, sed & Mediolanenses bello adortus est. Qua ex re animaduerti potuit, eum totius Italiæ dominationem sibi polliceri. Itaque & misi auxilia in Italiam ad defendendos Mediolanenses contra Gallum: & eò exercitum ipse adduxi. Ad hæc incommoda tumultus Hungarici eodem ferè tempore accidebant. Postea dum orta bella undique in Germania & Italia, consilio atque armis sedare contendo, ut postulabat necessitas publica, diutius quàm volebam, differre consilium de mouendo Turcico bello coactus sum. Sed, quantum iudicare possum, diuinitus ita res extracta

est. Nam & tempus interea, & hæc bella asferunt nobis magnam facultatem & commoda ad Turcicum bellum. Partim enim sunt domiti armis hi, quorum potentiam absentes formidaturi eramus. Hispaniam ac Neapolim tenet Carolus meus nepos: Burgundia tota tranquilla est: Gallum nobis beneficio ac fœdere deuinctum, ad societatem belli, ut spero, adiungemus.

3. Quare certam tranquillitatem domi promittere nobis possumus. Hoc caput est negotij. Nam reliqua pars deliberationis multò est facilior. Hæc me cura amplius iam viginti annis exercuit: præcipuè quomodo pacem in Europa firmam constituerem. Hunc mihi finem omnium bellorum semper proposui; non ut latius fines Regni extenderem, sed ut pace parta bellum transferrem in Turcicum Regnum. Hanc ob causam victor multa concessit ijs, quos armis domui, ut mea moderatione eos ad pacem inuitarem. Hæc præfatus sum aliquanto prolixius, ut quæ mea voluntas in his bellis, quæ gessi hæctenus, fuerit, plane omnes intelligant, ac sciant, neque antea me iracundia, aut iniusta cupiditate unquam arma sumpsisse, neque hoc Turcicum bellum alio consilio parare, quàm quia necessarium & primum esse iudico. Qua de re ubi pauca addidero, postea reliquam deliberationem de copijs, de commeatibus, deque modo belligerandi pertexam: quæ domi pace constituta non potest difficilis vobis videri, qui periti estis rei militaris, et quibus Germania satis nota est: denique qui arma & opes, & hanc Imperij dignitatem tenere nos scitis, ut vitam & omnes fortunas nostras, ad defensionem & publicam salutem orbis terrarum conferamus.

4. Nec verò quenquam è vobis quidem arbitror esse, qui Turcicum bellum parum necessarium existimet, aut postulet, ut alij potius Reges, aliæ nationes sibi has partes sumant. Nam etiam si Turcæ suis finibus iam contenti, non proferrent arma longius, nec nobis periculum denunciarent, nos quidem, quibus Deus præcipuè commendauit orbis Christiani defensionem, bellum inferre illis oportebat, ut Græciam & vicinas prouincias crudeli seruitute liberaremus. Nam si quis putat mitia aut tolerabilia esse Turcarum Imperia, is longè fallitur, nec nobis de Imperij laude cum illis certamen est, sed de religione, de disciplina, de coniugum & liberorum

Sal. Ann.
1518.

Ann. Sal.
1518.

rorum pudicitia. Præcipuè autem grassantur in Nobilitatem, nec solum possessiones certæ victis nulla relinquuntur, sed etiam lixæ & gregarij milites rapiunt ad supra nobilissimas atque honestissimas matronas, virgines, pueros; ad hæc multis modis extinguunt ac delent Christianam religionem. An non hæc sunt magnæ & iustæ causæ, quæ viris fortibus ad tuendam gloriam Dei, & salutem omnium gentium, arma induant?

5. Quare ingenti dolore afficior, cum cogito Græciam, quæ non solum doctrinarum parens est, sed etiam omni laude virtutem excelluit, & diu florentissima pars Ecclesiæ Christianæ fuit, nunc tali seruitute oppressam esse, in qua cum cætera dictu fæda atque horrenda perferenda sunt, tum etiam religio penitus aboletur, & auget meum dolorem, quod res gestæ præcipuè testantur, Græciam non sponte, aut sine certamine accepisse hoc iugum. Illa verò multos annos fortissimè dimicans tandem concidit, non virtute superata, sed quia sola tantam hostium multitudinem, & tam longum bellum sustinere non poterat. Audio etiamnum tantam esse vim ingeniorum, tantam virtutem Græcæ nationis, ut non alia gens præstantiores duces Turcis suppeditet, quàm Græca, qui (ut audio) quantum ritibus imbuti Turcicis, tamen memores nostræ nobiscum necessitudinis, inuiti bellum gerunt in nostris prouincijs. Hanc certe nationem, quæ pulcherrimum Ornamentum nominis Christiani, quæque cum maioribus nostris sanguine, fæderibus, & multis officijs coniuncta fuit, cum ob cæteras causas oportuit nos in libertatem vindicare, tum ob hæc merita singularia, quod aliquot sæculis immanem illam barbariem fortissimè repressit, & à nostris ceruicibus depulit. Nullum enim iustius est officium, quàm seruatoribus calamitate aliqua fractis rursus opem ferre, & parem gratiam referre.

6. Sed quò me dolor abducit? Tanta est enim non solum regnandi cupiditas, sed multo magis humani sanguinis sitis; tantus furor in Turcis, ut non reliquerint nobis deliberationem de inferendo bello liberam, sed de propulsando bello, de defensione religionis Christianæ, quam ubique terrarum delere conatur illa barbaries, consilium capiendum est; retinenda est huius Imperij maiestas, tuendæ coniuges & liberi nostri. Nisi enim occurrimus, paulo post domitis vicinis

gentibus in media Germania videbitis excindi ^{Sal. Ann.} vrbes, inflammari templa, rapi ad omne flagitij genus coniuges & liberos, diuelli infantes à complexu parentum atque interfici, medias secari grauidas mulieres illo acynace barbarico, Fanaticæ religiones, quibus incitati sunt, ne quidem concedunt eis ocium, sed lege cogunt Imperium extendere. Et successus tanti tamque prosperi, annorum fere ducentorum, addunt eis animos, ut quiescere nullo modo possint. Quod si tanta fuit gloriæ atque imperij cupiditas, tanta audacia tunc, cum vires haberet admodum exiguas, nec quicquam nisi littus ad Pontum Euxinum tenerent, ut non mari, non montibus, non magnitudine Græci Imperij deterriti sint, quò minus in Asiam & Europam impetum facerent, cum quidem magnas insuper clades acceperant, an nunc adeptos tantam potentiam, tantas vires, & hoc rerum fastigium, existimatis non delectari Imperij gloria? Atqui verò acerrimus est stimulus in bellicosus ingenijs, armorum & Imperij decus, præsertim si aspires etiam fortuna. Multæ autem nostræ clades numerari possunt inde vsque à prælio, quod Sigismundus Imperator cum Turcis infeliciter commisit, cum interea nullam ipsi insignem cladem acceperint. Itaque in tam felici victoriarum cursu, quàm non cessarint, videtis. Ut enim omittam res gestas superiorum: Mahometus, qui me puero floruit, summa celeritate, ceu fulmen quoddam, magnam Europæ partem peruagatus est. Cùm in Pannonijs infeliciter dimicasset, victus à Ioanne Hunniade, nequaquam animo fractus est, sed Constantinopolim adortus, diu obsessam, tandem anno antequam natus sum sexto, vi captam diripuit, crudelissimè interfecto Imperatore Constantino, cognato nostro, & raptis ad stuprum eius liberis. Postea capta Thracia, Mysiam inuadit, ac ferè toto Illyrico domito, et occupato regno Bosniæ, Græciam adortur, Corinthum vi expugnat, & Peloponnesum ditioni suæ adijcit, interfectis Paleologis Demetrio & Thoma fratribus. Tot Regnis ac Prouincijs in Europa potitus, adeò non recepit se in ocium, ut subinde maiora spe atque animo conciperet. Constitutis prouincijs in Europa, traiecit in Asiam, Trapezuntem expugnat, Rege interfecto. Deinde Mytilenem armis capit; cumque iam minorem Asiam ac Partioram vniuersam teneret, transfert bellum in Syriam & Aegyptum. Sed

Sal. Ann. 1518. cum Sultanus acie victus pacem peteret, quia maioris gloriae materiam esse vidit in Europa, fœdus cum Sultano fecit, & rediens in Europã, instructa classe, & contractis copijs traiecit in Italiam, & oppugnauit Hydruntem, ac tantum terroris Italiae incussit, ut iam Romanus Pontifex fugam pararet: omnia erant in Italia & Gallia bellorum plena. Deinde non solum Turcarum vires, sed multo magis Ducis felicitatem, scientiam rei militaris, vigilantiam et celeritatem, omnes gentes formidabant. Memini me puero hunc tanquam Alexandrum alterum prædicari, eiusque virtuti ac felicitati prona omnia videri. In tanta trepidatione nostrorum Deus clementer respexit Ecclesiam suam, & illi Tyranno iam Italiae aditum tenenti manus iniecit, eumque ne funditus Cristianum nomen, aras nostras, & sacratissimam Christianam religionem deleteret, è medio sustulit atque extinxit. Quod quidem si agnoscimus, cogitemus nos quidem eò seruatos esse, non ut otiosi perpetuò grassari in Ecclesia Turcas sinamus, sed ut excitati nos quoque cura Ecclesiae liberandae & defendendae afficiamur, & sciamus Deum rem tam piam suscipientibus affuturum esse. Nam nos quidem, quibus Reipub. defensio commendata est, non alium Deo cultum gratiorem præstare possumus.

7. Diuinitus & illud accidit, quod non nihil retardarunt victoriarum Mahometi cursum, fortissimi viri, primum Ioannes Hunniades, deinde Georgius Scanderbergus, et Rex Hungariae Matthias. Libenter enim commemoro, ut cogitetis salutem Ecclesiae Deo curae esse, & ut debitum virtutis testimonium his ducibus optimè meritis tribuamus. Hos enim Antagonistas, ceu murum, opposuit Deus ruenti Mahometo, ne subito impetu vniuersam Europam opprimeret. Primum in Pannoniam ingressus, magno praelio victus est ab Hunniade. Deinde remorata est eum per multos annos Macedonia. Nam quoad vixit Scanderbergus, repressit Barbarum, et singulari virtute et felicitate patrium Regnum defendit. Hoc mortuo, tandem Macedonia, tam diuturno bello uexata, sine certamine Mahometo cessit. Matthias aliquot praelijs deterruit eum ab Hungaria; ad hæc arcem ei Sabaceam, trucidato exercitu Turcico, eripuit.

8. Extincto igitur Mahometo, paulisper respirauimus. Nam et domestica dissensio mortem eius sequuta est: sed aliquanto post, sedatis discordijs intestinis, iterum vicinis Regnis bella in-

Tom. VII.

Sal. Ann. 1518. ferunt. Baiazethes Methonam Venetis ingenti certamine eripuit. Quid nunc Selimum? nonne videtis domita Syria & Aegypto, Hungariæ audacissimè bellum inferre? à qua nisi eum depellimus, quam facile erit Turcis postea per occasionem irruptiones in Germaniam facere, quoties velint. Ac, mihi credite, non solum fortiter, sed etiam magno consilio Turcæ belligerantur, intenti in occasione omnes; nec omnia simul occupare conantur, sed arce aliqua bello capta, paulatim tentant vicina loca. Ad hoc accedit assiduitas, qua creuisse magna Imperia precipuè videmus. Vbi semel pedem posuerunt, inde non facile depelluntur: deinde communitis ijs locis, quæ occuparunt, tum demum arma proferunt ulterius. Quare etiam si Germaniam nondum attingunt, quãquam sepe iam in Carnos fecerunt irruptiones, tam vbi Hungaria potiti fuerint, erunt intenti in omnes occasiones, ut nos imparatos, aut distractos intestinis discordijs opprimant. Si, ut Bulgaris & Valachis imperarent, nullos labores, nulla defugerunt pericula, quantò magis Germaniam atque Italiam, ipsas quidem arces Christiani nominis, appetent, quas si tenerent (quod prohibeat Deus) non solum Imperij magnitudine ueteres Romanos equarent, sed etiam totam Christianam religionem delesse sibi viderentur. Haberent accessionem tantarum virium, ut reliquæ nationes sine ullo certamine cessuræ essent. Et vos, qui nunc arma geritis, ne Christi nomen aboleatur, quique veram religionem & libertatem vestram defenditis, postea aduersus Christum profanaria impietate militare, Tyranno seruire, & fustes expectare alicuius Scythæ, cogere mini. Qua immanitate domini in coniuges vestros ac liberos usuri essent? Verecundè dici non possunt ea, quæ non tantum in captiuos, sed etiam in suos committunt. Illud tamen recitabo: capto Byzantio, Imperatoris Constantini caput ceruici abscissum est; id Mahometus fixum gestari per urbem iussit in pilo. Eius verò coniugem & filias, non ita sanctè, ut Alexander Macedo Darrij Regis matrem & coniugem, captiuas habuit, sed in conuiuium adductas tradidit flagitiose stuprandas suis satellitibus. Eadem in alijs regionibus accidere captiuis credibile. Nunquã dicam fortem esse virum, quem talia exempla non mouent, qui non summa animi cupiditate desiderat, ut statim pugna signum proponatur.

9. Itaque cum necesse sit nobis tueri veram reli-

M m

gionem

Sal. Ann.
1518.

gionem, libertatem nostram, coniuges, liberos, leges, ac disciplinam publicam, adhortor vos ad huius iustissimi ac necessarij belli societatem. Maiores nostri quantas res gesserunt, ut in Asia reprimerent Mahometicam barbariem? Illi non dubitarunt talem hostem procul quærere, nunc Turcæ Regnum nobis vicinum inuaserunt, nec tam Pannonia, quàm Germania bellum denunciant. Multos iam annos Hungarorum virtute barbaries illa est à nostris ceruicibus depulsa: nos vicissim nationi bene merita defensionem debemus. Manes etiam fortissimorum virorum, qui in acie propter communem libertatem ceciderunt, flagitant, ut sua patriæ mutuam gratiam referamus, quanquam re ipsa non minus periculi nobis, quàm Hungariæ impendat.

10. Reliqua est altera pars deliberationis, quantis copijs res gerenda sit, quo in loco bellum inferendum, unde comneatus subuehendi. Si animi non abhorrent ab hoc bello, hæc deliberatio facilis erit. Nam Summus Pontifex, Rex Hispaniæ, & Veneti, classem instruent, & ciuitates in litore Epyri & Peloponnesi sitas, inuadent. Noster exercitus cum Gallicis et Anglicis auxilijs in Pannonias ducendus erit. Nam ideo properamus, ut hoc Regnum Turcico latrocinio liberetur. Inde in Illyricum transferri bellum erit commodissimum. Formulam etiam propono,

CONSULTATIO GERMANICA.

Auspicio Sancti paraclæti Spiritus, In Dei nomine Amen. Cum SS. Dominus Noster Leo X. Romanus Pontifex, vna cum Sacro Reuerendissimorum Cardinaliũ Collegio, ac Christianorum Regum & Principum Oratoribus, qui pro consultandis vniuersæ Christianæ Reip. vrgentibus negotijs, ac incumbenti huius temporis necessitate in urbem Romanam conuenerunt, non absque immenso cordis sui dolore, pro pastoralis sui officij in Dominicum gregem sibi credita cura animo reuoluerit, exacteque ac diligenter perpenderit, quanto iam tempore Sacrosanctæ fidei nostræ perpetui hostes, immanissima ac spurcissima Turcarum gens impune in Christianos debacchata, non modo finitimas regiones Ætholiam, Peloponesum, Achaiam, Arcadiam, Thraciam, vniuersam Græciam, Thessaliam, Magnesium, Macedo-

quantum pecuniæ, quantum equitum ac peditum singulis Principibus Germaniæ imperandum esse putem. Commeatus autem ut Danubio conuehantur, à me certè providebitur. Quare si, ut spero, hoc bellum expetitis, deliberationem ita instituetis, ut de formula inter vos conueniat: nam propter hanc præcipuè hic conuentus indictus est. Non sumptus, non labores, non pericula detrectabitis, si statuetis Deo vos hoc officium debere, ut hoc bellum summo studio suscipiatis. Christus in extremo iudicio rationem à nobis poscet, si, cum Imperij summa dignitas sit penes nos, deseremus ceteras nationes, si non suscipiemus defensionem Christianæ Reipublicæ. Hostium vires non extenuaui. Errant enim, si qui putant, Turcas ignauos aut imbelles esse. Tot victoriæ indicant, eis nec scientiam rei militaris, nec fortitudinem deesse. Polliceor tamen letum belli exitum, quia Deus fauet iustis & pijs consilijs, ac certum est suam conseruaturum Ecclesiam. Seruat autem non ociosos, sed facientes officium, & serio opem eius atque auxilium implorantes. Nec multitudinem hostium, nec vires pertimescemus, sed, ut docet nos Psalmus, Illi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Dei nostri omnia geremus.

Inde à Cæsaris consiliarijs alia consultatio proposita Electoribus, Principibus, & Statibus Sacri Romani Imperij.

niam, Epyrum, Euboeam, Mesiam, ipsamque Orientalis quondam Imperij Sedem Constantinopolim, multis prius excursionibus, stragibus, cædibusque vastatas, ditioni tandem suæ subiecerit: sed in ipsius Italiæ viscera, & aliquando non procul à Romanæ urbis mœnibus, vbi Christiani nominis caput, & Apostolorum Sedem locatam scimus, furoris sui rabie penetrauerit, spolijsque nostris ouas, prædaque onustus multiplici, in patrium solum inultus concesserit: animaduertitque Christianorum mentes, aut ita delictis nostris exposcentibus, aut fortasse proprijs tantum commodis inhiantes, communisque salutis immemores, lamentantium gemitus, & oppressorum lachrymas surdis auribus & conuiuentibus oculis prætereuntes, nulla hactenus tam crudelium hostium conatibus, vulneribusque Christianæ Reip. illatis remedia adhibuisse.

Sal. Ann.
1518.

Sal. Ann.
1518.

adhibuisse. Quod si fortasse ea tollerari poterunt, dum hostis publicus nondum in eos accessus creuerat, in quibus nunc palam ab omnibus inspicitur; quodque si fortasse cæteri Turcarum tyranni eo facilius à Christianis Principibus terrebantur, qui dum etiam quedam non modica regna & Imperia suæ ditioni subdidissent, nondum tamen cogitatus conatusq. suos omnes eo direxerant, vt sibi vniuersum orbem subderent: At profecto cū in præsentiarum sibi ante oculos proponendum arbitratus sit: qualis quantusq. sit præsens hic communis omnium hostis, qui non innumeris suis ditionibus, nō regnis & Imperijs, quæ antehac progenitores sui à Principibus Christianis rapuerunt, nō rota fere Asia, & magna parte Europæ contentus, fuso prius attritoq; varijs cladibus Persarū Rege, duobusq. Ægyptiorum Sultanis crudeliter trucidatis, Assyriæq. Arabiæ, Ægypti, & multis Africæ regionibus, præsertim, vt fertur, Bugiæ, Tuneri, Tremezeni, regnis potitus, natura ferox, regnandi, dominandiq. cupidus, Christianum cruorē inexpleto furore sitiens, omnisq. Nobilitatis & Principum hostis acerrimus: cum iam fere Orientem, & Meridionalem plagam sibi subiecisse gloriatur: in Occidentem, h. e. in Christianorum viscera, cum nullum alium posse sibi obesse existimet, arma conuertit, totumq. sibi Orbem subdere, & in primis Christianam Ecclesiam crucifixi Iesu Christi sanguine fundatam, & Catholicā ac Sanctā fidē nostrā spurcissimæ Mahumetanorum sectæ subicere, Christianosq. populos religionem suam nō modo deserere, sed per varias pēnas atrocissimosq. cruciatus pernegare cogendos proposuit. Qui & eo magis elatus, ac superbus superiori victoria incedit, quod in eo bello & terrā ipsā, quæ Iesu Christi cunabulis gaudet, & Caluarie locum vbi Crucis eius adhuc vestigia inhaerent, Sanctiq. eius corporis venerandum sepulchrum, intemeratæq. V. M. ac Sanctorum Apostolorum natiuum solum, suæ ditioni acquisiuerit. Quæ loca nunc contaminatis & spurcissimis pedibus calcantur, feditisq. Christiano sanguine manibus, proh dolor! in nominis nostri perpetuum dedecus tractari à nobis inspicuntur: quorum etiam visitatione, qua sola antehac consolari poterat, Christianum genus priuatum est. His autem singulis diligenter consideratis, quando-

Tom. VII.

quidem Christianorum ceruicibus non modo magna pericula immineant, cum iam trecentarum triremium velorum paruorum ac magnorum paratam classem hostis habeat, ac indies plures ad hoc fabricet: deq. fortunis, de vita, de salute cum hoste decernere inuitabilis necessitas nos cogat, non esse diutius quiescendum, neq. locum vllum diuturnioribus disceptationibus relictum Sanctitas eius existimauit, sumendamq. in hostem communem, generalem à Christianis omnibus expeditionem necessarium fore dixit, participato omnium prædictorum consilio. Cum in primis Deum Opt. Maxim. incessantibus præcibus, orationibus, ieiunijs, sacrificijs, pœnitentia, contritisque & humiliatis cordibus constituerit, vt non attentis peccatis nostris, sed memor suæ solite misericordiæ mitius ac clementius nobiscum agat, suoq. auspicio ad sanctum hoc opus, & bellū suscipiendum mētes nostras dirigat. Deinde vt singula bella, hostilitates, disensiones, quæ inter Christianos Principes & Potētatus vigent, de medio omnino tollantur: quibus pacatis, si nō firma pace, saltem per inducias, vt eo liberius ad generalem expeditionem in hostes ipsos sumendam quilibet se accingere & parare possit. Cæteraq. omnia, quæ ad tantæ rei molem attinent, præhabita tam de modo belli sumendi, quam de copijs, de pecunijs, de comitatibus articulatim abunde ac prudentissime complexa fuerit, eamq. consultationem, & communem omnium congregatorum sententiam in scriptis redactam, ad inuictissimum Cæsarem Maxim. Rom. Imper. electum, tamquam ad caput secularium Principum, & Aduocatum Sanctæ Apostolicæ Sedis, Christianaque fidei protectorem, & rei militaris inter omnes Principes expertissimum, examinandam perpendamque miserit: ut si quid pro bellicarum rerum experientia minuendum addendumque existimauerit, iudicio atque consilio ostendat, & licet Serenissimus Cæsar, præterita omnia iam plurimis documentis satis superque nouerit, de præsentibusque etiam multorum literis, nuncijs, & testimonijs certior fuerit redditus, cordeq. intimo, & sæpius indoluerit, & apud SS. D. N. aliosque Reges & Principes Christianos his malis remedia, & quæsiuerit, & ostenderit, sæpiusq. cum Natione Germanica, & Cōsiliarijs

Sal. Ann.
1518.

Sal. Ann.
1518.

suis super iisdem rebus consultauerit, ac ab ineunte ætate, nihil aliud feruentius vñquam optarit, quam aliquando in eiusmodi expeditionem proficisci posse: nihilominus gratissimus eidem fuit Nuncius, qui huiusmodi ad se consultationem & tantorum virorum sententiam attulit. Quam quidem etsi in omnibus articulis prudētissime, summo ingenio, summa solertia elimatam recognouerit; voluit tamen singula à Consiliarijs suis, qui pro tempore apud se præsentibus erant, perlegi, considerari, ponderarique: & si quid ad ea addendū arbitrarentur, id in scriptis etiā committeret.

Cum autem ipsi consiliarij singulis diligēter inspectis consideratisq. nihil addendum minuendumq. arbitrati sint, quod ad huiusmodi expeditionem, sumendam prosequendamq. attineat: si præsertim Christianorum res ita dispositæ essent, vt quamprimum id bellum sumi, & generalis illa expeditio executioni demandari posset. Sed cum negotium id maximi ponderis, & diuturnioris laboris sit, quam ad futuram ætatem parari & expediri possit: præsertimq. cum Germanica natio, quæ multis ac magnis regionibus late patet, & quæ plurimorum Principum ac Communitatum ductu varijs moribus & legibus gubernatur, non tam repente induci, & in tati momenti expeditione armari facile possit. Turcus autem cum classem, & immensos iam apparatus belli coegit, proculdubio non sit quieturus, quin aliquam Christiani Orbis regionem inuadat: ne omnino proximus hic annus immunis transeat, quin saltem ad diuertēdas vires tanti hostis quippiam prodesse possit; & ne is sibi nuper acquisita regna, firmo, ac stabili ductu regere, & in fide ac benevolentia sua confirmare, ac reliquos Africæ Reges ac Potentatus, quos nondum subegit, bello interea aggredi possit: ex quibus omnibus magna sibi, & opū, & pecuniarum, & gētium incrementa contra Christianos accedere posse non dubium est: Cæsarei Consiliarij nonnullas suas consultationes, quid ad futurū annum contra hostes ipsos tentari posse existiment, quibusq. modis, duobus proximis deinde annis, cætera generalis expeditio subsequi valeat, & quibus Ducibus, qua pecunia, quibus copijs res agenda videatur, reuerenter in his scriptis proposuerunt. Volentes tamen

ea singula & SS. D. N. aliorumq. in Vrbe Congregatorum Oratorum & Christianorum, etiam Regum ac Principum iudicio subijci: neq. propterea ab iam dicta cōsultatione, quæ ad Cæsareā Maiestatem missa est, in cæteris discrepare, sed his omnibus tāquā prudēter perpēsis, & ad amussim cōsideratis acquiescere.

1. Arbitrantur ergo, nisi quippiam in futura ætate Christianarum virium in hostem paretur, eū & omnem occasionem in sequentes annos Christianis nocendi arrepturum, & auxilia omnia, quæ ab externis nationibus sperari possent, nisi nos id ipsū agamus, omnino præoccupaturum, prærepturumq. Nequaquam igitur in futurā proxime ætatem cessandum, sed Afrorum Reges confirmandi, animandiq. & iuuandi; Scytharum & Tartarorū Duces aliquot præmijs & stipendijs alliciendi, & in expeditionem nostram inuitandi, antequam à Turcis præueniantur: qui cum in proximis bellis cum Sultano & Sophi florem militum suorum perdiderint, proculdubio à finitimis gentibus auxilia sunt quæsituri. Si verò à nobis Afri & Scythæ seu Tartari conduci & attrahi poterunt, eo minora auxilia hostibus reliqua erunt.

2. Quibus vero modis pecuniæ cogendæ sint, præsertim quod Germaniæ populis tollerandum existimarant, ipsi Consiliarij Cæsarei in sequentibus adnotarunt: non intendentes tamen, si qui Principes in regnis ac dittonibus suis meliorem viam inuenerint pecuniæ acquirendæ, his hanc legem fixam apposuisse, sed semper melioribus inuentis eorū acquiescere velle. Quo autem ordine in proximum annum bellum suscipiendum, & quibus ducibus prosequendum, ne vlla in parte propositi triennij quiescendum sit, etiam in subsequētib. paginis legi poterit. Primumq. de pecunijs totius expeditionis dicetur, deinde de sedandis Christianorum discordijs: & quorum autoritate & viribus vbique gentium Christiani orbis id fieri debeat: quique dum hoc futuro anno quippiam in hostes incipitur, dissensiones composituri, domi manere debeant: tertio quid in futurum annum incipiendū: quidq. postea in reliquos duos annos prosequendū sit, singula ex ordine ponentur.

3. Et primo ad copias, & tantæ expeditionis molem alendam, congruisq. stipendijs sustinen-

Sal. Ann.
1518.

Sal. Ann.
1518.

stinendam, toto eiusmodi triennio attinet, arbitrantur Cæsari consiliarij commodum atq. necessarium fore, si ex vniuerso Christiano orbe recensitis vbiq. regionū populis Quinquagesimus quisq. tam spiritualis quam secularis per focos, siue familias miles vnus in hęc militiam eligatur: cui quidem reliqui quadraginta nouem stipendium annuum subministrant: quod tamen stipendium vnus equitis computari debeat. Stipendium autem ipsum à prædicto Summo Pontifice & cæteris (vt supra) congregatis adscribi atq. nominari debeat in hunc modum videlicet: vt equitibus bene instructis & armis sufficientibus armatis, sex ducati aurei: leuioris autem armaturæ pro eorum estimatione & arbitrio, quinq. aut quatuor: peditibus vero tres, in singulos menses persoluantur: cuius quidem oneris seu impetratæ pecuniæ ratio, ad id se extendit, vt per focos singulos, siue familias florenus vnus Renensis vel circa impendi debeat.

4. Item quod præter ordinariam hanc pecuniam quæ per focos exigenda fuerit, vniuersus status spiritualis totius Christianæ Reip. exceptis Mendicantium Ordinibus, qui nullos habent redditus aut proventus, supra dicto triennio ex omnibus suis prouentibus & redditibus rectam decimam in hanc expeditionem persoluat.

5. Item omnis & vniuersus secularis status, & præsertim qui domos regunt, siue familiæ præfunt, vigesimam suorum reddituum partem exhibeant.

6. Item quod omnes spirituales ac seculares, ac viduæ mulieres, qui neq. redditus habent, neq. proventus, sed quacumq. numeratæ pecuniæ, siue mobilium bonorum conditione censeantur, iisdem media iuramenti, secreto tamen, facultates suas pendent: quibus ad æstimationem annorum reddituum computatis, etiam vigesimam æque vt priores erogare compellant.

7. Item omnes mercenarij, & qui qualitercumq. aut quacumq. mercede & salario dominis famulantur, viritim singulo huiusmodi expeditionis anno, medium florenū Rhenensem: adeo tamen vt plus lucri eos, qui minus habent æque compensatis stipendijs sustineant, exhibere teneantur. Si qui vero inter eiusmodi famulatio dominorum addictos in-

ueniantur, qui vel redditus habeant, vel mobilia, ij sicut de cæteris proximo articulo prædictū est, eadē ratione atq. cōditione ceseātur. Sal. Ann.
1518.

8. Item præter hęc omnia SS. D. N. Sanctam Cruciatam in totum Christianum orbem emittat: ex cuius cruciatæ deuotione indictus, si quis Rex, Princeps, seu priuatus quicumque suis impensis absque aliquo stipendio in hanc sanctam expeditionem proficisci voluerit, is ab omnibus supradictis oneribus liber & immunis intelligatur.

9. Qui vero alijs causis præpediti expeditionem ipsam personaliter ingredi, nequieuerint, solutis primum his taxis & oneribus, vt supra generaliter impositis, poterant etiam Cruciatæ thesauros non minus adipisci, si pro conditione facultatum suarum zelo suæ deuotionis, in subsidium ipsius sanctæ expeditionis quicquam erogauerint.

10. Numerus autem hominum per totam Christianam Rempublicam facile haberi poterit, si à spiritualibus à secularibus Principibus, à Præfectis & Magistratibus suis per Præfecturas, Archipresbyteratus & Parochias diligenter viritim omnes per capita recenseri curabunt.

11. In ipsis vero ordinarijs exactioibus ex quinquagesimo quocumq. per focos siue per familias, vt prædictum est: Item ex vigesimis, decimis, seu alio quocumque censu & ordine accipiendis: nec non & pecunijs quæ indultis & gratijs Sactæ Cruciatæ congregantur, debent à summo Pontifice, Sacratissimo Imperatore, Regibus, Principibus, Communitatibus totius Christianæ Reipub., solertes, integri ac prudentes Commissarij constitui, & spirituales, & seculares, qui susceptam & exactam pecuniam fideliter administrant, & de susceptis & administratis integram rationem reddant.

12. Machinæ vero & tormenta bellica, quæ tamen expeditioni necessaria erunt, Regibus, Principibus, et Communitatibus, pro cuiusq. conditione & qualitate mutuanda & commodanda imponentur. Quæ vero pro exercendis & vehendis his ad ea pertinent, vt sunt pulueres, balotæ, & similia, vecturarumque omnes impensæ communi totius Christianæ exactiois onere persoluantur?

13. Et fortasse commodius atque vtilius huic

Sal. Ann.
1518.

huic expeditioni euenire posset, si in ea militaturi partim integro stipendio, partim sub necessarijs alimonijs conducerentur: ea præsertim ratione, quod haberi non poterunt tot mercatores, qui tantis com meatibus subministrandis sufficiant. Sed qui annonæ & com meatibus exercituum præfecti fuerint, debent per totum Christianum orbem, & longinquis regionibus, etiã ultramarinis necessarias alimonias passim incessanterque emere, persolvere ac subordinare. Itaque conueniens ac necessarium summopere videtur, ut huiusmodi annonæ & com meatuum præfecti, in hanc perfectionem tam citra mare, quam ultra constituentur: qui annonam & necessaria alimenta cõparent, & exercitibus pro eorum necessitate vendant & distribuunt, inuicemque sibi pro qualitate locorũ correspondant, ac de omnibus administratis, electis ad hoc à Christiana vniuersitate integrã & fidelẽ rationẽ reddant.

14. Et quoniam, ut omnibus notum est, pleræque inter Christianos discordiæ sunt, & dissensiones, præsertimque inter multos magnos Principes & Potentatus, qui ad hunc diẽ inter se dissident, multisque emergentibus causis etiã paulopost dissidere possint: ne priuatorũ cõtrouersia & hostilitates, huic cõmuni Christiani nominis bono, & tam sancte ac necessarie expeditioni obesse usquequaque possint: ut omnibus libere ac secure huic proposito accingere tuto liceat: neque huiusmodi bellorum aut discordiarum perturbationibus impediri, retardari, aut prorsus auerti valeant: necessarium magnopere ducendũ est, ut omnium eiusmodi bella, discordiæ, atque dissensiones, absque alicuius cõtradictione, inter quoscumque aut nunc vigeant, aut paulo post exoriri possint, suspendantur, prorogentur, & differantur. Et quoniã longi nimis temporis & laboriosi operis esset, pacem inter omnes & amicitias quærere: fiat saltem sinceræ ac inuiolabiles induciæ, seu tergum sex annorũ, inter dissidentes partes, omnium, & quarumcumque dissensionum & bellorũ, qualicumque etiã grauissima causa exorta fuerint: adeo ut omnes Christiani Principes & potentatus, vera quiete, securitate & tranquillitate gaudere possint. & ultra id suscipiendæ expeditionis decretum tempus altero optatæ pacis triennio Christianus populus eã ratione merito frui valeat, ne cum post lon-

gos & tam difficiles pugnae labores ad patrios Sal. Ann. 1518. lares redierit, iterum ad belli molestias, damna, & animi perturbationes reuocetur.

15. Quæ vero singulo huius propositi triennii anno suscipi, atque expediri debeant, diligenter consideranda sunt. præsertim cum apud plerumque Christianorum populos ea sit rerum omnium incertitia & ignorantia, ea indomitiorum animorum pernicax obstinatio, & morum quædam incõcinnitas, ut quæ communis salutis sint, aut parum aduertant, aut prorsus ignorēt, euenire haud difficulter posset, ut in proposita generali ista exactione, quæ siue per familias & focos, siue decimarum vigesimarumque. ut prædictũ est, alioque quocumque modo expetenda fuerit, nõ desint, qui se & totis viribus opponant, & impositi oneris conditionem prorsus detrectent, seseque inobediētes ac rebelles exhibeant. Quapropter proximo ab hinc anno, qui erit Quingentesimus octauus decimus post Millesimum, curari imprimis debet, ut proposita huiusmodi exactio, ubique terrarũ Christiani nominis, & diligenter cõstituat, & quicquid in ea renitentia aut obstaculi fuerit, salubriter amoueat. Bella deinde ac dissensionem Principum, ac potẽtatum Christianorũ sub prædictis sex annorum iudiciis sedenter, & reijciatur adiectis in eos qui reluctantur, Sactæ Apostolicæ Sedis censuris & anathemate, ac Cæsareæ & imperialis indignationis & bñi arctissimis edictis & pœnis. Quibus si qui temerarie se opposentes, in rebellionem sua perseverarent, ij cõmunibus armis & exercitibus Christianorũ absque aliqua mora oppugnentur, & pœnis debitis plectantur. Huius autem executionis & propositi, ad rebelles puniendos caput sit & director Serenissimus Frãcorũ Rex, qui eos præsertim & potentatus & populos, qui ad Solis ortum & Septentrionẽ vergunt regnis suis finitimos, inuitos etiã propositæ exactioni & dissensionũ remediis parere cõpellat. Qui vero ad Occidentalem plagã à Septentrionis finibus spectat, à Sereniss. Anglorum Rege, qui eius etiã negotii principalis executor in eisdẽ regionibus constituitur. Si violatores optatæ huius quietis & propositi fuerint, seuerè puniantur. Qui vero ab Occidentis plaga usque ad meridiem incolunt, si ruptores tanti fœderis sese obiecerint, à Sanctiss. D. N. Romano Pontifice

Sal. Ann.
1518. tifice, seu Sanctæ Sedis Apostolicæ vexillifero, pro demeritorum suorum qualitate corrigantur.

16. Quamobrem non inconsultum videtur, ut ad sedandos eos tumultus, qui ita, ut prædictum est exoriri facile possent, primo hoc expeditionis anno ipsi Serenissimi Francorum & Angliæ Reges domi se contineant, & eiusmodi sibi commendatis negotijs inuigilent, & incumbant. In his autem expeditionibus, pro rebellibus coercendis, si necessarium fuerit media exactiois portione utentur: quæ in capita familiarum siue in focos inscribetur. Quod vero ex Decimis & vigesimis cumulari poterit, id in Africanam expeditionem impendetur, ut paulò post hic infra narrabitur. Huius autem expeditionis & negotij, quod contra rebelles & inobedientes suscipiendum fuerit, per Pontificem Maximum & Reges iam dictos: in singulas regiones, militiæ ac armorum periti præficiantur, qui ubi opus fuerit, præsto sint, & emegentibus incommodis consulant opportune.

17. Quid autem in proximum futurum annum, antequam generalis illa expeditio suscipietur agendum videatur: occurrit hæc oblata occasio bene gerendæ rei, ne ab impugnatione tyranni hostis annus hic, demum cætera quæ ad expeditionem pertinent procurantur, prorsus immunis transeat. Cum Christianis Principibus videatur relicta spes Sophi Perfarum Regis excitandi ut arma in Turcos capiat: quandoquidem tot pugnis iam defessus, ac vltima ista expeditione ab Ægyptiorum Rege deuicto non amplius auxilia expectet cogitandum est, ut in Africa, quam etiam nuper magna ex parte tyrannus ille sibi subiecit, quippiam Christiani intentent: & si qui Turcorum exercitus sese opponant, oblata occasione & spe victoriæ iniecta, cum eis decertare, & primum felicitis expeditionis initium Deo duce auspiciari, ac si Christianorum pia vota, & humiles apud Deo Opt. præces valuerint, Alchayrum vsque, h. e. debellati Ægyptiorum Sultani Regiam, victores sublequi, eamque urbem ditioni nostræ quod fortasse cum nulla mole aut aggeribus munita sit, facile fieri posset, subijcere, cum qua & Nilus, & vniuersa Africa Christiano nomini cedere, Turcorumque tyrannus tan-

ta rerum occasione spoliari posset. Inde in posterum facilis ad Perfarum Regis animum sollicitandum in communem hostem aditus pateret.

18. Videtur itaque non inconueniens, si proxima æstate prima quædam expeditio in Africam suscipiatur: præsertim ad confirmandos animos illorum Regum, qui nondum in Turcorum tyranni deditioem venerunt, ut sunt Rex de Tremezen, de Fex, & Marochi, Arabesque qui Lybiæ montana incolunt: eosque & armis iuuare, & vna cum Christianis copijs in eam expeditionem proficisci, omnibus modis eos adhortari, præmijisque & stipendijs allicere.

19. Huius expeditionis proximi anni duces esse debent, Sacratissimus Imperator, & Portugalliæ Rex, cum potentia Catholici Regis, qui modo etiam citra eam expeditionem laborat; & aliorum Principum, exceptis his qui ad Polonicam profectioem deputati sunt, auxilijs. Ipsi etiam in alijs futuris expeditionibus sequentium duorum annorum, vna cum alijs perseuerabunt, & vsque ad finem in bello persistent. Et ad huiusmodi negotium peragendum, pro alendis, & sustentandis exercitibus, reliquam dimidiam portionem imperatæ exactiois quinquagesimæ prædictæ; item & integram decimam & vigesimam, ac singulis reliquis taxationes, quæ supra expositæ sunt, in vltimum eius expeditionis conuertent: præsertimque ex vniuersa Germania, vnde in primis facilius imperatæ huiusmodi pecunia exigere poterat: cuius meritis, & emolumenta, & annonæ, & necessitates quæque exercitibus Alemanniæ comparari, & milites ex Christianis aut gentilibus, ubi commodiores susceptæ prouinciæ videbuntur, conduci ad eam expeditionem poterunt. Ad quam peragendam, Serenissimus Francorum Rex cum alijs quibusdam classem suam administrabunt, & cum eiusmodi exercitibus, & Cæsar, & Portugalliæ Rex mari terraque vna permanere, neque separari inuicem debebunt.

20. Necessarium autem in primis ducitur, ut Sanctissimus Dominus noster, cum ceteris qui Romæ ad eam rem congregati sunt, ad prædictos Africæ Reges, & si fortasse plures sint, qui nondum sedibus suis cesserunt, Ora-

Sal. Ann.
1518.

tores mittant, propositumque hoc negotium eis significant, eosque adhortentur, ut vna cum Afris sibi subditis, & montanis Arabibus qui partem Africae tenent, & si quos etiam ex iam subiectis allicere poterunt, qui cum nuper à Turcorum tyranno maximas strages & incommoda sint perpeffi, haud difficulter in aliorum sententiam deflectentur.

21. Altera autem expeditio & exercitus fieri posse videtur eodem proximo anno à Serenissimo Poloniae Rege suo nomine, & ut tutore Serenissimi Ludouici Regis Vngariae cum copijs regnorum Poloniae, Vngariae, Bohemiae, Moraviae, Silesiae, & aliarum nationum regnis eiusmodi subiectarum Item cum Austriae inferioris subsidijs, & conuenienti Machinarum, & artelliarum portione, quam eis Sacratissimus Caesar in eam expeditionem impartietur: ac etiam Bauariae Principum, qui iuxta sibi impositae exactiois onus, etiam exercitus ipsos augere opportune poterunt.

22. Qui vero personaliter in eam expeditionem proficisci aut nolent, aut nequirent, debebunt ea pecunia quae eos continget, alij milites, ut sunt Bohemi, conducere. Lantznechti enim in praesens hoc negotium minime conducentur, sed in alteram Africanam expeditionem comparabuntur.

23. Non minus etiam expediens ducendum est, si ipse summus Pontifex cum caeteris congregatis operam dabunt, ut nonnulli Scytharum seu Tartarorum, qui Polonis, Ruthenis & Moldauis finitimi sunt, conuenienti stipendio in expeditionem alliciantur, & conducantur. Qui vna cum Moldauis & Valachis, qui maiores Misij vulgo nominantur, qui facile ab ea tributaria conditione quam cum Turcis habent separari poterunt, primam hanc proximi anni expeditionem cum Poloniae Rege suscipiant, & minorem etiam Valachiam secum trahant.

24. Qui quidem Tartari, etiam pecuniae praemijs, ut necessarium videbitur, vitra debita stipendia, poterunt à Sancta Sede, & alijs congregatis opportune inuitari.

25. Et his tribus nationibus, Scytharum, Moldauiae ac Valachiae copijs, exercitibus suis adiectis, poterit Serenissimus Poloniae Rex praedictam expeditionem suam Samedriam

versus, & Chiliam oppidum dirigere, ijsque locis felici ductu expugnatis, praesidijsque in eis pro necessitate collocatis, ad hyberna cum copijs omnibus reuerti. Sal. Ann.
1518.

26. Quod quidem ea ratione facilius eidem Poloniae Regi futurum est, quod Turcorum tyrannus non ad eas regiones, sed potius ad conseruandum Syriam, Arabiam, & Africanam, quas nuper suae ditioni subiecit, aut versus alas Asiae partes animum intendit.

27. Secundo autem huius suscipiendae expeditionis anno, qui erit Decimus Nonus post Millesimum & Quingentesimum, Maximilianus Caesar & Lusitaniae seu Portugalliae Rex, susceptam in Africa expeditionem proficisci poterunt, & ultra Alcayrum & Alexandriam proficisci, viresque suas Afris, Mauritanis & Arabibus stipendio conductis augere; praesertim cum ex Marochiorum & Fexio, Montanisque Arabiae regnis, vsque ad centena millia militum facile comparari possint.

28. Hoc autem secundo expeditionis anno, poterit Serenissimus Anglorum Rex cum classe & exercitibus suis, ad eam vltiorem expeditionem Caesari, & in finitimo adiungi: quem Sanctissimus Dominus noster vna cum caeteris congregatis monere obiter debebunt, ut eam fidem, quam Caesareae Maiestati in id Sanctissimum negotium astrinxit, in hac oblata occasione seruare non abnuat. Et cum ipso Anglorum Rege poterunt etiam, Daniae Rex, & cum eo Magnus Magister Prussiae cum copijs regnorum atq. ditionum suarum, ac cum Ruthenorum sagittarijs, quorum magnam copiam habent, & maritimis classibus admodum vtilis sunt, terrestrique itineri, & nimium longae expeditioni non omnino apti, alioquin sese coniungere.

29. Qui quidem omnes cum Caesare & Lusitanis congregati, Africanae expeditioni, & ad comparandam earum regionum victoriam, Alcayrum, Alexandriamque subijciendam, ac Nilum traijciendum, Persarumque Regem Sophi contra Turcos animandum, & ad Christianorum partes alliciendum facile sufficient. Quod ea occasione leuius existimandum est Christianis futurum, quandoquidem Turcorum tyrannus contra eundem Persarum Regem, Scytharum seu Tartarorum

Sal. Ann. 1518. rum auxilijs, qui nimis ab eisdem regionibus distant, nequaquam commode uti poterit; quos etiam Christiani Potentatus pecunia & roboribus alleetos stipendijs attrahere ad se, ut prædictum est, omni studio & astu procurabunt.

30. In eodem autem anno decimonono, Serenissimus Francorum Rex cum exercitibus suis & copijs, quascumque poterit citra classem iam, ut dictum est, Africanam anno decimo octavo mittendam cum ceteris Christianorum auxilijs, quæ ex altera parte media impositæ exactionis, & ex residuis Africani negotij, Decimisque etiam & Vigesimalis denarijs, ut præfertur, adiunctis comparari poterunt, sese ad sanctam hanc expeditionem accinget, iterque suum per Italiam & Foroiulium, perque Illyricum, Croatiam & Dalmatiæ regiones dirigens, ad Turcorum emporium, quod Oberbosna appellatur, contendere poterit.

31. Qua autem ratione, conditione ve, magis Christianæ reipublicæ & ipsi Francorum Regi utilior ac tutior eiusmodi itineris expeditio videatur, quam aut Africana, aut Septentrionalis, facile perpendi potest. Quia cum proximis annis nonnulli Occidentales Christianorum populi; Principes suos securi, dissensiones & bella cum ipso Rege habuerint, quorum recenti memoria facile inter exercitus suscitari incommoda multa possent; Orientales, nulla unquam habita cum eo discordia, eiusmodi incommoda & inimicitias nequaquam excitabunt.

32. Eodem anno decimonono iam dictus Poloniae Rex cum exercitibus & copijs suis, cumque auxiliaribus Valachis, Moldavis, & Scythis, ad inceptum prioris anni decimi octavi prosequendum reuertetur; & se in emporio Oberbosna prædicto cum Francorum Rege coniunget; qui una omnes latius profecti Philippopolin & Andrinopolin Traciæ vrbes oppugnabunt; & si fieri poterit, expugnatas munient, & apud eas tamquam in antemurali quodam se continentes, cæteras finitimas Turcorum regiones, præsertim cum Tartaris & Valachis, quibus in his vrbus domicilium constituent, discurrent, de prædabunturque, & hoc pacto exercitui sustinendo pecuniam imperabunt. Adnitentur-

Tom. VII.

que omnes, si forte Chalcidensem, seu Nigroponti, aut in ea proxima maritima ora portum quempiam acquirere possint, in quem Africana classis, quæ tertio expeditionis anno, perfectis Africæ rebus, ad eos contendet, delata exercitum facile in ea loca exponere, & terrestribus Christianorum copijs sese adiungere possit.

33. Tertio autem anno, qui erit vigesimus post quingentesimum & millesimum, Sacratissimus Imperator & Portugalliæ Rex, liberata iam, ut supra dictum est, Africa, expugnatisq. vrbus Alcayro, & Alexandria, fusaque & dissipata, ut in animo est, Turcorum classe, exercitus suos, cum præsertim maritimam ad eam rem perficiendam classem, sufficientem habebunt, in Græciam trajicient, Francorumque ac Poloniae Regibus adiuncti, demum Turcorum tyranni Regiam vrbum Constantinopolim obsidebunt; eaque capta in minorem Asiam, siue Natoliam, cæterasque remotiores Turcorum regiones, adiuuante tunc absque dubio Sophi Persarum Rege, aggredientur, & ditioni suæ subijcient. Et in hunc modum Sanctissime huic expeditioni, deuictis dissipatisque Christiani nominis hostibus, finem imponent.

34. Poterunt autem his præmijs Christiani expeditionis Duces, Persarum Regem Sophi facile allicere, si cum eo conuenerint, ut captis & in deditioem illis prouincijs redactis illi Natoliæ medietas, vniuersaque Carmania & Armenia cedat, cætera vero, quæ & in Asia, & in Africa sunt, & præsertim Ægyptum, Sanctam Hierusalem, vbi sepulchrum Christi est, Christianis dimittat.

35. His autem successibus Christiana Respublica in triplum fere adaucta, successu temporis, etiam Africanos Reges ad Christi fidem sanctis persuasionibus poterit conuertere.

36. Quæ vero regna, prouinciæ, ditiones, ex ijs Sanctæ huius expeditionis victorijs parta fuerint, ea omnia semota fraude inter Christianos Reges, Principes, & Potentatus, arbitrio iudicum, qui vnde quaque ex omnibus Christianis Potentatibus deputabuntur, super arbitris Sanctissimo Domino nostro & Sacro Cardinalium Collegio, æqua portione diuidentur.

37. Postremo autem, ut omnia citius conclu-

Nn di,

Sal. Ann.
1518.

di, ac mature executioni mandari possint, necessarium videtur, vt quamprimum Christiani Reges, Principes & Potentatus, qui, vt supradictum est, in Africana expeditione eam comittabuntur, Oratores suos ad Sacram Cæsaream Maiestatem mittant, singulaque, & supra proposito, cum ea examinent & consultent, & ad executionem dirigant, ac pro conditione & necessitate rerum concludant, & apud eam toto eo triennio durante expeditione persistant, & ea quæ Romæ per summum Pontificem, ac omnium Regum, Principum ac Potentatum Oratores concludentur, executioni mandari iuuent: & præsertim quæ ad Africanam profectioem spectare videbuntur, prout & res ipsa, & hostium ad futurâ ætatem apparatus requirere videtur.

38. Idem facient Reges, Principes & Potentatus, qui Francorum Regem secuturi sunt, & suos Oratores ad negotia illa perficienda ad illum mittent, & etiam apud eum persistentes ea ratione singula curare habeant, & expedire.

39. Tertio etiam, quicumque cum Poloniæ Rege hoc proximo anno profecturi sunt, Oratores suos similiter pro tractandis rebus omnino mittent.

40. Non minus etiam negotium expostulare creditur, vt Reges ac Principes Christiani, alios Oratores in Urbem ad SS. Dominum nostrum mittant, aut eos qui nunc sunt confirmant, qui his tribus annis suscipiendæ expeditionis cum sua sanctitate negotia singula

tractent, & eam inducant adhortentur, ac iuuent omni studio & conatu, vt quæ conclusa fuerint, præsertim autem imperatæ vndequaue pecuniæ exactionem, copiasque expediendas, stipendia soluenda, concordiamque Christianæ Reipublicæ, ac præsertim iam dictas sex annorum inducias, exequi ac conferuare totis viribus curent.

Expositis consultationibus, antequàm ad suffragia gerenda itum esset, *Vdalricus Huëtonus*, à *Friderico* Duce Saxonie missus (ita refert *Bzouius*) & *Lutheri* classico iam contra Apostolicam Sedem excitatus, dissuasoriam calumnijs plenam, in confessu Electorum euomuit: inter alia mentitus, *Pontificem auri sitientem, per spetiem sacri belli velle orbem expilare: ea de causa legatos quatuor, vt pecuniam mulgeant, destinasse: rruam nunc tyrannidem, super alias solennes in Christianos excogitasse, Turcam iam non in Asia, sed in Italia querendum, qui iubente superstitione aurum petit, reuuentibus fulmen ostentat: Templi spetiem præterdit, & consanguineis palatia molitur: Christi fidelium ostentat libertatem, & suis regna donat.* Alia plura contumeliosè biaterabat *Huëtonus*: tantumque potuit dicendo, vt *Friderico Saxoni* non difficile fuerit Principes Electores eò adducere, vt schedam conceperint; in qua expeditionis in Turcas negotiû, ad alia comitia differendum esse existimauerint, eaq. loco respõsionis *Maximil.*, & Legatis Apostolicis obtruserint. Ea perlecta, & maturè examinata, Cæsar ita respõdit.

CCI.
Vdalrici Huëtoni querela in papam.

C A E S A R I S R E S P O N S V M.

CCII. **S**acratissima Cæsarea Maiestas, recepta nuper scheda Responsonis Principum ac Statuum Sacri Romani Imperij in hoc Augustensi Conuentu congregatorum, super generali expeditione contra Turcas suscipienda, videns ac perpendens illam à proposito ac desiderio Sanctissimi Domini nostri ac vnanimi ferè omnium Regum ac reliquorum Christianorum Potentatum assensu & voluntate valde dissonam ac alienam esse: non est sibi visum eisdem Principibus ac Statibus respondere, nisi prius super eiusmodi Responsonis tenore & continentia cum Reuerendissimis S. Apostolicæ Sedis Legatis, ac Oratoribus Franciæ et Poloniæ, qui apud eam agunt, quoniam communis res agebatur, diligenter ac

maturè disceptaret. Exhibita igitur eadem scheda, omniq. studio ac diligentia tam arduæ & necessaria propositionis responso inuicem examinato, vnanimi tandem voto & assensu nomine totius Christianæ Reip. quam ipsi in hoc conuentu vniuersam representant: cum præsertim Cæsar in hoc Turcarum negotio non tantum sua & Imperiali auctoritate fungatur; sed etiam Serenissimorum Principum, filiorum ac fratrum suorum Catholici, Hungariæ ac Daciæ Regum, quorum & consensus et voluntas arbitrio suo est demandata, partes ac vices gerat: arbitreturque etiam Portugalliæ Regem, licet assiduum cum Indis ac Marochiorum Regibus bellum habeat, quantum fieri poterit, huic Sanctissimo operi

Ann. Sal. 1518. non defuturum, statuerunt ac concluderunt Serenissimis sacri Imperij Principibus ac Statibus super eorum scedula & conclusione in hunc modum respondere: Arbitrari se, Principes & Status ipsos pro tanta rei magnitudine non satis perpendisse ingentia mala & pericula, quæ Christianorum ceruicibus imminent, præsertim post reditum Turcarum Tyranni in Europam, qui quidem, ut ipsi fide dignis multorum scriptis & testimonijs edocti sunt, non modo contra Syria & Aegyptiorum Sultanum parta victoria, illiusque ditioe uniuersa, ac parte etiam Africa in potestatem redactis, sed (quod prius ignorabatur) fuso fugatoque in semotissimas Regni sui regiones Persarum Rege, quem Sophi appellant, deuictaque ac superata ferè tota Armenia, tantis tunc elatus successibus totque Aegyptiorum ac Persarum opibus ditatus, et potentissimas terrestres copias & maritimam ingentem classem, quam descriptis iam remigibus ac bellatoribus, portibus suis eduxit, cum nullum amplius aut Asiaticum aut Africum hostem timeat, in quorum viribus aliqua nobis spes locata fuerat, nunc in solos Christianos totis suis viribus comparat. Putant etiam, ipse Cæsar, Legati & Oratores, non prorsus Principes ipsos ante oculos suos posuisse, si Conuentus iste tam potentis tam famigeratæ Nationis, in quam reliqui Christianorum populi oculos coniecerunt, cuius robore & virtute se in primis protegi ac defendi sperabant, inuanum resoluatur, quantum & hosti benegerendæ rei fiduciam ac Christianæ Reipub. terrorem ac desperationem iniecturus sit, & eam Dominici gregis gentem, quæ in Turcarum finibus noster uti clypeus & antemurale in hunc adhuc diem semiustas ac desolata reliquias suas quibus potest viribus protegit, luporum dentibus in prædam & ultimum excidium relicturus, huncque tantorum Principum infructuosum recessum & tantæ expectationis inanem resolutionem non modo uniuersæ Christianæ Reipub. damnosam futuram: sed omnibus sacri Imperij Principibus & Statibus, imo toti Germanicæ nationi non paruam negligentia & ignauia, imò dedecoris ob proprio potius notam apud reliquos Christiani in omnis potentatus allaturam, quod cæteris se prompto alacrique animo in tam sanctum tam necessarium opus offerentibus soli Germani, veluti à progenitoribus suis degeneres, solitamque gentis virtutem

Tom. VII.

Sal. Ann. 1518. oblititorpeant prorsus & obdormiant. Non enim adduci possunt aut Cæsar aut cæteri futurum aliquid aut utilius aut salubrius in alio Conuentu, quem instituere pollicentur, quum in hoc, ubi nihil deesse videtur quod rem in re distrahere debeat, nihil actum conclusumue fuerit. Ad sunt hic omnes Electores, adsunt & cæteri clarissimi ac sapientissimi & potentissimi Principes ac Sacri Imperij Status, quorum consilio, prudentia ac gerendarum rerum dexteritate maturè omnia, si modo bonus animus, bona voluntas adsit, si modo quemq. debiti sui zelus Domini moneat, & consultari & confici ac concludi possint. Nouit præterea Cæsar, quo labore, qua difficultate conuentum hunc congregauerit, quem, quum semel dissoluantur, nullis deinceps artibus aut persuasionibus comparare posse sperat. Nescit igitur aut ipse aut Legati & Oratores prædicti, cur ipsis Principibus & Statibus tantam rei necessitatem procrastinari liceat, & tot dignorum virorum cætum, tot laboribus tot impensis in unum redactum, non absque totius ferè orbis ob proprio infectis rebus inutiliter abire. Cogitent itaque secum singula & maturius & tantæ rei magnitudini ac necessitati procurandæ diligentius insistant, & totis animis negotium complectantur. Quod si se nihil debere putant ijs, qui in præsentis periculo sunt, cogitent tamen se debere posteris suis, quos nisi ab ipsis ut nunc utilius fuerit consultum, in eadem paulò post nauis & non minori periculo relicturi sunt. Quod si tandem & suos contemnunt, resipiscant, & fateantur se hanc propositam expeditionem Christo DEO, qui Catholicam hanc fidem, huic nati sunt, sanguine suo fundauit, omni iure omni semota exceptione debere. Sistant igitur ac ad salubriorem consultationem redeant, rebusque omnibus maturè discussis & ad amussim perpensis cum cæteris Christianis Regibus & Potentatibus, qui ad hoc ardentes & cupidi accedunt, concordēs & unanimes propositum à Sanctissimo Domino nostro & reliquis negotium et ipsi læti intrepidique suscipiant: ijs tamen semper repetitis modis ac conditionibus, quas in hoc Principum Conuentu & ipsa Cæsarea Maiestas ac Sanctæ Apostolicæ Sedis Legati initio proposuerunt, quamcumque videlicet pecuniam & singula in id negotium collata emolumenta & suffragia, quæ per uniuersam Germaniam quoquo modo colligentur, in nullum alienum usum nullius hominis ar-

Nn 2 bitrio

Sal. Ann. 1518. bitrio quam in Turcarum expeditionem, & pro ipsorum Principum & Statuum voluntate ac dispositione conuerti & administrari debere.

CCIII. Selymi mors. Interim Selymus diuturno morbo implicitus, inter ingentes belii apparatus, vita excessit, annos sex & triginta natus in Cinolio Thraciæ vico, vbi cum patre cõflexerat, iustas suæ in patrem impietatis pœnas luiturus. Is natura immanis Achomatem, Corcutumq. fratres, fratrisque filios, ac cæteros Othomani sanguinis necari iussit: quinetiam & de Solymano vnico filio pariter enecando, aliquando cogitasse fertur: ne in se, quod in patrem Baiazetem ipse patrarat, fortasse moliretur.

Selymi morbus diuturnus, & consequuta mors, vt Christiani principes sacri belli confilia penitus abijcerent, magna ex parte effecit; & noua inter se fœdera sancirent. Gallorũ Rex CCIV. Nuptia Magdal. Bonon. cõ Medicgo. Magdalenam Bononiensem Laurentio Mediceo, cum non contemnenda dote in matrimonium collocat. Francisco se totum dabat Laurentius, & se eandem in posterum fortunã sequuturum profitebatur: Hispanos recentes hostes oderat, vnde in magna apud Franciscũ gratia fuit: cuius opera Franciscus perpetuam sibi cum Leone ætate florente, & diu Pontificatu fruituro amicitiam rei Mediolanensi conferuandæ, regnoq. Neapolitano recuperando perutilem spondebat. Contra Laurentius Senensibus, Lucensibusq. Gallorum ope in suam potestatem redactis, Hetruriæ regnũ se aliquando conditurũ sperabat. Is diploma à Leone impetrauerat, quò decimas Bononiæ Frãncisco promissas exigeret, & in suum vsum conuerteret, donec belli Turcis inferendi occasio se se opportunior offerret, ea tamen cõditione vt quinquaginta nummum aureorũ millia Laurentius perciperet. Ita Ecclesiæ thesaurus ad redimendos captiuos erogandus, in consanguineis nuptiales effundebatur apparatus, & regnum parandum.

CCVI. Regum Chrãtia norũ pax. Id fere temporis iam pactas cum Cæsare inducias Veneti in quinquennium Francisco interprete produxerunt, ea conditione, vt singulis annis eidem viginti nummum aureorũ millia penderent. Inducias Rex, quàm pacem inter ipsos malebat, ne aut illi metu belli Germanici sublato, ipsius amicitiam parui facerent aut hic illorum opibus adiutus, aliquid in ipsum moueret. Dein cum Angliæ Rege

pacem facit, quæ vt firmior esset, Anglus filiam quam habebat, vnicam regni hæredem Galli filio despondet. Hinc fœdus & pax inter ipsos, magna cum solemnitate confirmatur, in quo Cæsari & Carolo Regi intra statũ tempus, relictus est locus. Eodem ferre tempore Francisci filia, quæ Carolo desponsa erat, è viuis sublata, ne quid pacem turbaret, altera illius filia promissa, fœdus instauratur, cum ea vtrinque mutuæ beneuolentiæ significatione, vt Carolus Francorum ordinis insignia, ferijs D. Michaelis Archangeli; Franciscus aureum vellus, festo D. Andreæ gesserint.

Per eos dies in Hispania Carolus Rex sum- CCVII. Carolus Mauros vincit. ptis in Marrhanos armis (Maurorum erant reliquiæ, quasi Mauritanos dicas) primum sui, in re bellica, specimen dedit. Nam ad Oranum Mauri rursus occupandum, collecti, Duce Horruco Barbarossa (qui ex ignobili pirata Rex Algerij ac Tremesinij effectus erat) ad quadraginta quatuor millia ceciderant: cuius victoriæ monumentum, vexilla hostilia rari pretij gemina, ad Maximilianum Cæsarem Carolus submisit. Is ætate iam prouectum se considerans, siue mortem haud procul abesse animo præfagiens, cum Septemviris Imperij Electoribus, qui præter Bohemiæ Regem Augustam omnes venerant, de Carolo nepote, in Romanorum Regem eligendo, agere cœpit. Initio Ferdinandum natu minorem Regem Romanorum dici maluerat, ad Austriacæ familiæ splendorem pertinere existimans, vt duo potius in magnis imperijs, quàm vnus duntaxat versaretur. Contra Gurcensis, Sedunusque Cardinales cœteri- que, qui Gallicam potentiam reformidabant, ne diuisis imperijs familiam suam imbecillio- rem, infirmioremq. redderet, instabant; & Carolum natu maiorem multis regni, hæreditarijsque prouincijs potentem præferebant, vt Germanicum Imperium multos iam annos in Austriaca familia continuatum in- pristinam dignitatem restitueret, & ad antiquos fines reduceret. Vix aliquot iam sæculis Imperatorum nomen extra Germaniam auditum: hunc vnum esse, qui vt Carolum Magnum nomine referat, ita & Germanicum Imperium angustis admodum finibus restrictum ad antiquos producere, ac propagare possit. Octavianum Augustum, multos

prate-

Sal. Ann.
1518.

præterea summos Imperatores, ne Romanum Imperium diuelleretur, atque veluti in partes scinderetur, quum liberis maribus carerent, à suis familijs alienos adoptione successores quæsiuissent, ut Imperatoriam Maiestatem eandem, quam acceperant, posteris seruandam relinquerent. *Ferdinandum* Tarraconensem tamen hunc *Ferdinandum* nepotem se nomine referentem quasi filium secum educarat, vniceque amarat, tamen omnia regna de quorum nonnullis bello partis testari potuisset ad *Carolum*, quem nunquam viderat, & quasi pro alienigena habebat, quemque sibi minus obtemperantem extrema senectute expertus erat, transtulisse, Tarraconensemq. adeo nomen sibi hæreditarium, ac natura inditum perire potius, quod mirum in primis fuit, quàm Hispaniam in multa regna, multosque Reges diuidi maluisse: eundem semper Cæsari suasisse, ut *Carolo* Imperium, *Ferdinando* dignum Austriaca fami-

lia patrimoniū relinqueret. Præterea ex vsu Christianæ Reip. esse in tanta Turcæ Imper. nobis imminentis potentia ut vnus Christianis omnibus, aut certè plurimis imperet, ut exæquata potentia tyrannum occupatis tot Christianorū regnis, atq. prouincijs exturbare, aut saltè id quod superest cōseruare possit.

Hac oratione commotus, ut par erat, *Maximilianus* ut *Carolus* sibi succederet apud Septemviros egit. At *Franciscus* Rex tantam potentiam cæteris Christianis Principibus, liberisque ciuitatibus formidabilem vni *Carolo* quæri animaduertens huiusmodi ad Imperium designationem & apud *Leonem* Pontificem, & apud septemviros Germanos, quoad poterat, interturbabat. Illi Italiæ seruitutem, istis Germaniæ libertatis imminutionem prædicebat. Venetos quoque eadem timentes adiutores adhibebat. Dum hæc agerentur, *Maximilianum* lenta febris inuasit, mors oppressit.

MAXIMILIANI OBITU.

CCIX.
Leonem
X. hortatur
Luthero ac
currere.

Coactis Augustanis comitijs, *Maximil.* cum *Lutheri* iam debacchantis in Ecclesiam, peruicaciam audisset, & plurimos magni nominis ei fauere patronos, Pontificè de periculo monuit, quod Germaniæ videbatur impendere. Hortabatur *Leonem*, ut me-

dicinam faceret malo nascenti, & pro auctoritate sua, temerarijs disputationibus modum poneret; ne quod ex hoc negotio grauius incomodum oriretur. Decerneret ipse quid iuris, nam ipse per omnes Imperij prouincias ratum fore promittens, ita scribebat.

MAXIMILIANI RESCRIPTVM AD LEONEM X. PONTIF.

De controuersijs Lutheri.

CCX.

Beatissime Pater, Domine Reuerendissime. Accepimus non adeo multos ante dies, quendam Fratrem Augustinianum, *Martinum Lutherum*, nonnullas Conclusiones in materia Indulgentiarum, Scholastico more discutiendas disseminasse, necnon in conclusionibus suis & de eare, & de vi Apostolicarum excommunicationū plurima docuisse, in quibus damnosa & heretica pleraque videantur, atque ea nunc per Magistrum Sacri vestri Palatij notata esse. Quæ res nobis eo magis displicuit, quo pertinacius dictus Frater, ut edocti sumus, doctrinæ suæ inherere, atq. complures errorum suorum defensores & patronos, etiam potentes, consequutus esse dicitur. Verum cum suspectæ assertiones, & periculosa dogmata, à nemine melius, rectius & verius dijudicari queant, quàm à Beatitudine vestra, quæ sola, ut potest, ita debet, vanarū quæstionum, Sophisticarum rationum, & verbosarū

contentionum autores compescere, quibus pestilentiores Christianæ pietati nulli contigerunt, huc tantum spectantes, ut quod ipsi didicerunt, id solū habeatur in precio: Quod vero et præsentis sæculi cruditorum consensus, et pie antea in Christo defunctorū candida et solida doctrina cōprobat, id prorsus reijciatur. Extat sane peruetustum Pontificij Senatus Decretū, de constituendis Doctoribus, in quo de Sophistica, nusquam umquā quicquam cautum est, nisi quod ista in Decretis vocantur in dubium. Vtrum fas sit ea discere, nec ne; atque horum studium à multis & magnis authoribus improbat. Cum igitur, quod Pontificum autoritas iussit, negligitur, & de quo dubitatū, imo quod improbatū est, id solum recipitur: necesse est interdum hallucinari, somniare et cecutire Magistros istos, quibus id unū debetur, quod non solum hætenus Doctores ab Ecclesia recepti solidiores non lecti, sed pleriq. deprauati

Ann. Sal. 1518.

brauati sunt, atq. mutili redditi. Taceamus, his auctoribus pullulasse longe plures, quam umquā damnatus fuisse hereses; Taceamus Reuchlinianam infamationem, & nunc presentem hanc periculossimā de Indulgentijs atq. censuris Apostolicis disceptationē his perniciosis auctoribus in mundum emanasse. Quibus nisi Beatitudinis vestra, et Reuerendis. Patrum auctoritas, legem, sinemq. imposuerit, breui non solum imperitia imponent multitudini sed et Principum virorum sibi auram et fauorem in mutuam perniciem cōparabunt. Quibus si conniuentibus oculis cāpus apertus, atq. liber dimittatur, futurū est vt, quod omnium maxime in votis habent, pro optimis et Sanctissimis Doctōrib. istorum nenas prae oculis habere cogatur totus mundus. Hæc pro singulari

nostra in Sedem Apostolicam reuerentia, Beatitudini V. significauimus, vt sinceritas Christiana, huiusmodi temerarijs disputationibus et captiosis argumentis non ladatur et scandalizetur. Nos enim, quicquid super his sancte statuerit, in Imp. nostro, ad laudem et honorem Dei Omnipotentis, et Christi fidelium salutem, ab omnibus obseruari faciemus. Datū in ciuitate nostra Imperiali Augusta, die quinta mēsis Augusti Anno M. D. XVIII. Regnorum nostrorum Romani XXXIII. Hungariae vero XXIX. Maximilian. diuina fauente clementia Romanorum Rex.

Sal. Ana. 1518.

Illud quoque mirandum Bzouius ex Tilmanno Birdenbacchio refert de Luthero. Hunc cum Maximilianus Cæsar, Augustæ Vindelicorum, patentibus valuis, prandens, tricli-

CCXI. Lib. I. S. Collat. c. 41.

Ann. Sal.
1518.
Cacoda-
monem
Luthero
videt in-
cubantē.

nium videret ingredientem, diutius intuitus, tādē Baronem ex familia *Schenk de Eipach* pincernam suam ita alloquitur. *Vade, & aspicias illum Monachū à planta pedis, vsque ad verticem capitis, & quidquid videris, referto.* Fuit Baro, & Monachum illum cucullo se vidisse vestitum refert, quid verò pectori eius insedisset, non vidisse. Imperator rursus iisdem quibus antea verbis mandauit Baroni Monachum denuo collustrare. Baro etiam si iterata vice adiret, retulit se nihilo plus quàm antea videre potuisse. Imperator, phrasi sibi familiari regerebat: *Amore boni Dei fac quæ iubeo.* Non propterea nouum quid Baro retulit. Tum Imperator; *Si tu nihil vidisti, nec vides, dicam tibi quid ego videam. Video cacodemonem forma corporea humeris istius Monachi incubantem, & te quidem superstitē, me vero defuncto, iste Monachus turbas, calamitates, et miseras grauissimas in imperio suscitabit.*

Hic in comitijs supplicem habuit Imperator *Franciscum à Sickingen* post pacatam seditionem, quæ *Vormatiæ* inter Senatum, & plebem orta erat. Factionis caput *Sickingus* erat, qui exacto triennio, proscriptionis ignominia liberatus *procumbit* coram Cæsare, orans, *ut Mercurium Marti præponeret: ei fauere impensius velit, quàm armatæ nobilitati.* Si quidem imperij propagandis terminis, magis huius, quàm illorum sit opus opera habiturus.

Alter nummus *Maximiliani* memoriæ dicatus est; postquàm ingrauescente ætate, operam sedulo dedit, quo successor pacatum relinqueret imperium. Pax eadem aurea omnium rerum dat libertatem non manu parca, sed plenis calathis vt videre est in nummo.

Soluto postea conuentu, *Maximilianus* *Oenipontum* profectus audiendis, & mittendis legationibus operam dabat. Inter has cogitationes, lenta febre correptus, vt eam solimutatione discuteret, secundo amne in *Austriam* descendit. *Velfam* oppidum cum venisset, intendi morbum videns substitit. Mortem præscijsse illum visus erat. Cum enim *Augustanis* comitijs absolutis *Insprugkum*, inde *Kopfftainum* venisset, atque ab eo minister quidam domum reuertendi ac uxorem inuicendi licentiam petiisset, respondit. *Nec tu sane domum hoc tempore ascendes,*

CCXII.
Sibi Cæ-
sar mor-
tem præ-
dicit.

sed mecum potius perges, sepultura me traditurus. Abhorrente viro dictum, longeque aliter imprecante. *Quin tu optime Cæsar, per longos atque multos nobis annos viuas* Ita erit vt dixi (respondit Cæsar) *tu mecum descendes: meque sepultura trades; nam breui moriturus sum.* Anno iam quinto, priusquàm diem obierit vltimum, de morte cogitans, quantumuis in magnis versaretur, & Imperij & regnorum negotijs, essentque sibi Gallus, & Veneti quàm molesti, sarcophagum cum omni ea suppelletili, quæ ad sepeliendum foret necessaria, prò se quàm diligentissimè ordinauit. *Palatium Cæsare dignum* cum in *Isprugk* regio *Tirolis* oppido fabricaret, ac nescio quid erroris artifices comisissent, ad *Mattheum* cubicularium, secretiùs in aurem infusurrans dixit: *Nihil hi faciunt quod gratum sit. Ego vero domum mihi construam, quæ placeat:* eaque die sarcophagum fieri iussit: & clanculo quidem, ne ad hominum ostentationem id fecisse videretur. Quod secretissime apud se quinque illis annis, vbicumque locorum esset, etiam dum *Mediolanum* contra Gallos proficisceretur, quàm diligentissime singulis noctibus seruauit, ac reponi iussit. Arbitrabantur aulici thesaurum aliquem ibi conseruari; alij non nihil librorum, quibus veteres continerentur historiæ. Ille verò sibi conscius, vt semper hilaris erat, subsidendo, in rei sibi omnium charissimæ vsum id secum deferri dicebat. Priusquàm aduersa valitudine laboraret, vocauerat ad se *Carthusiensem* ex *Friburgo Brisgaudiæ*, *Georgium Reisch.* Cum venisset, *Bono* (inquit Cæsar) *pater venisti omine, atque tempore, qui mihi auxilio aderis, quo Cælos petam.* *Reguli* verò nonnulli, qui fortè adstabant, subridentes, nihil minus quàm Cæsaris mortem fore propinquam credebant. Cæsar vero constantissime affirmauit, breui se moriturum. Somno inde amisso, valetudine aucta, frustra vocati sunt medici. Nec tamen lecto decumbens à publicis curis abstinuit. Aduenerant ex *Croatia* Oratores in *Turcas* postulantes auxilium. Quibus perbenignè respondens, se non defuturum promisit, subministrata pecunia, ipse plenos absoluit. Vt autem se verum *Christianum* ostenderet, semel atq; iterum peccata confessus; die *XXVIII. Decembris*, ex

Ann. Sal.
1518.

CCXIII.
Sarco-
phagum
secu fert.

CCXIV.
Moriens
tis religio.

Mona.

Sal. Ann.
1518.

Monasterio Gelinck Ordinis S. Benedicti, ad se accersito fratri magna humilitate, ac summa peccatorum contritione confessus, demum die VIII. Ianuarij, confessione renouata, Sequenti luce, quæ erat IX. Ianuarij, Corporis ac Sanguinis Christi Sacramentum tanta deuotione suscepit, vt adstantes omnes ad fletum prouocaret. Testamentum, non obstante graui infirmitate, per se confecit. Die XI. Ianuarij, summo diluculo, Extremæ vnctionis Sacramentum sponte deuotissime expetijt; quo assumpto, coram se per religiosum virum Abbatem Monasterij Kremminster, qui tum Cæsari semper adhærebat, diuinis celebratis, Christi Sacramentum maxima reuerentia salutauit: ac Crucis per se signo facto: omnibus, qui aderant, vale dixit. Cumq. à lacrymis se continere nequirent adstantes; *Quid me ploratis?* (inquit Cæsar) *cum sis mortalis, moriturum hominē? Ite potius, viorum officia peragite, huiuscemodi lacrymæ mulierculas decent, non tales quales estis vos viros.* Extrases deinde plures passus, vt ab adstantibus mortuus crederetur; accensam interim candelam iuxta Christianum morem, sibi vtique morituro allatam, ad se reuersus, sua manu sponte prehedit. Clericis, qui ei adstant, vt se Deo, Virgini gloriosæ, Diuo Georgio patrono suo commendaret, exhortantibus, contraque inuisibiles hostes fortiter dimicaret, quemadmodum contra visibiles fecerat; *Id toto corde, & animo desidero, & exposco.* Post pauillum Clericos interrogauit. *Singulare perfecit, quæ Christianum hominem moriturum decent, an quidpiam restat, vt faciam?* respondentibus, *omnia eum perfecisse.* Statim extento brachio, candelam quam hactenus in manu referuarat benedictam, adstantibus restituit. Inde hora eius diei septima, orationes publicæ, vt postulauerat, coram se habitæ. Voluit vt Psalmi pœnitentiales, Orationes D. Brigittæ tum alta voce legerentur. Mortem, ac passionem Domini fecit coram continuò recitari, nec voluit vt ea lectio vnquam intermitteretur. Hora octaua infirmitas plurimum aucta, vt vires iam penè deficerent. Ad *Georgium Vogel*, qui à cubiculo erat, tum dixit: *Pergam ego sane pauco ab hinc tempore; & illo, quò perrecturus esset?* percunctante; *Ad Deum O. M. Dominum*

meum Iesum Christum pergam (respondit) *Sal. Ann. 1518.*
Nam ad iter, Dei gratia, plene paratus sum. Obdormiuit deinde paulisper, qualis morituris potest adesse somnus; Hora tertia post noctis medium, cum Christi passio alte coram se recitaretur, sub illa verba, quibus Io: Euangelista recitat, *Christum inclinato capite emisisse spiritum*, suum & ipse Cæsar spiritum emisit. Tantæ patientiæ in infirmitate fuit, vt nec nutu signum dederit impatientiæ. *Discretionis*, vt vsque in vltimum vitæ periodum planè agnosceret quæ à circumstantibus dicerentur. In vltima quoque mortis hora, clerum signo admonuit sedere. Nam ea, dum viueret, semper ei consuetudo fuerat, vt nullum è sacerdotibus coram se stare pateretur, sed sibi affidere vellet. *Pudicitia*, vt & in hora mortis, illius non oblitus, panniculo, quem manibus moriens gestabat, pudenda, (ne se mortuo à quoquam videri possent) obtexit.

Mortuus est infra tertiam & quartam horas, die XII. Ianuarij, Anno ætatis 59. Mensis 9. die 19. cum imperasset vnà cum patre annis 7. solus 25. mensibus ferè quinque. Sepulturæ locum delegit in ciuitate Noua Austriæ, in Capella à *Friderico* patre regiè constructa. Illic creditur voluisse sepeliri, quòd in eo castro fuerit genitus, in eadem capella, baptisate regeneratus. Matre quoque *Leonora* eo loci sepulta; Inhibuit autem, ne præter communem hominum sepeliendi modum pompa sibi adhiberetur, vt balsamo condiretur. Noluit ob pudicitiam ei innatâ, exenterari, sed corpus calce operiri. Sacco quintuplici & diuerso est inuolutus, subque signo Crucis, quod militares fratres S. Georgij deferunt, sepulturæ datus. Corpus mortuum biduo cunctis cuiusque & minimæ fortis hominibus passim, priusquam sacco obtegeretur, palam vt conspiceretur permissum. Ita iusserat viuens, quatenus homines vel suo exemplo arderent, cogitarentque, cuiuscumque essent status, se esse mortales, quodq. diademata, opes, nec regna in mortem iuuarent. Causam mortis variè recitant. Accedente, dicitur, ex virium resolutione, alui profluuio expirasse. Sunt qui ipsi potionem à medicis, tempore non satis commodo exhibitam fuisse asserunt.

CCXV.
Plangentes
conso-
latur ad-
stantes.

CCXVI.
Pudicus.

CCXVII.
Sepultura
locus.

CCXVIII.
Biduo ca-
dauer ex-
ponitur.

CCXIX.

Epitaphium.

*Hoc ossa nobili cubant sub marmore
Maximiliani Caesaris Clarissimi.*

*Nil sanctius, nil clarius, nil dignius,
Hoc vidit Orbis vniuersus principe.*

*Quid seculi attinet prioris Casares
Referre? solus iste vincit singulos*

*Benignitate, comitate, gratia,
Ac cæteris heroicis virtutibus.*

*Quid plura lector postulas? nempe omnium
Hic Maximus Caesar quiescit Caesarum.*

Aliud.

Deo Opt. Max.

Trino, & Vni

Sacrum.

Nobiliss. Casari Maximiliano

P. F. inuict. Aug.

Diui Friderici Austrij filio

Imper. Max. Germ. Post. PP.

*Liberalissimo, & in omni fortuna
Modestissimo. Fortissimoque Principi.*

Optimo. Pijsimo. Clementissimo.

Apud Anasanam. Vvelfam

Permagno omnium luctu,

Iniquissimis fatis erepto:

Anno A. Christiana Salute.

M. D. XIX.

Pridie eidus Ian.

Vixit annos LIX. Mens. IX.

Dies XIX.

Imperavit annos XXXI. Mens. XI. Di. XXI.

Nulli Augg. & Cas. iuris. et.

Aequitatis obseruantia belli.

Et pacis arte. Sapientia, temperantia.

Placabilitate, innocentia.

Religione, aliaue vlla virtute

Inferior.

Publica germanorum salutis.

Curatori libertatis adsertori.

Quietis fundatori.

Michael Humelbergius Rauenspurgensis.

Numini Maiestatique eius deuotus.

Religiosa mentis, atq. animi pietate posuit.

Aliud:

Oeniponti.

Imperatori Cæs. Maximiliano, Pio, felici, Augusto, Principi tum pacis, tum belli artibus omnium ætatis suæ Regum longè clarissimo; Sub cuius felici imperio inçlyta Germania, dulcissima ipsius Patria, tam armis, quàm literarum Studijs, plus quàm ante hac

Tom. VII.

florere, caputque super alias nationes extollere cœpit. Cuius insignia facta, tabellis interioribus, quamuis sub compendio expressa conspiciuntur. Imperator Cæsar Ferdinandus, Pius, felix, Augustus, auo paterno plusquam colendo ac benemerito Pietatis atque gratitudinis ergo P.

Natus est XXVII. Martij anno Domini M. CCCC. LIX. obiit anno M. D. XIX. XI. mensis Ianuarij.

Aliud:

Morte salus hominis, Sūmi patet aula Tonantis:

Ad Superos adytus non nisi morte datur.

Xenia mors miseris præbet mortalibus vna:

Illa bonis prodest, & nocet illa malis.

Maximilianus habet iā funere Cæsar Olympū,

Inter Cælestes emicat ille choros.

Lata velut viuens in terris regna tenebat:

In Cælis residens sic meliora tenet.

Aspicit empyrea sublimem sede Tonantem:

Netar in excelsis Ambrosiamque capit.

Vix fuit huic Cæsar varijs per laudibus alter;

Summa viri virtus, Sors quoq. summa fuit.

Aliud ex Sabino.

Maximus occiduis fuit Aemilianus in oris

Captus ab indigenis, perfida Bruga, tuis.

Ipse sed ereptus celeri virtute parentis,

Vincula qua tulerat, mox tulit arma manu.

Depulit Hunniaden à sedibus vltor auitis,

Qui fuit Austriacis Marte potitus agris,

Signaque regalem victricia mouit ad Albam,

Horruit inuicti Casaris arma Sauus.

Pannonæ euersis & submersis pharetris

Spicula, quæ ferro tinctile virus habent,

In Mahomethigenas deduxit et agmina Turcas,

A quibus affectus clade Liburnus erat.

Ante sed aggressus quam prælia miscuit hostem,

Densa metu pauidi terga dedere Getæ.

Contudit indomitum debellauitq. Sicambrum,

Victa prius nunquam dextera cuius erat.

Norica vastantes occidit & arua Bohemos,

Marte Palatinas cum sequerentur opes.

Nec semel est vltus rumpentem fœdera Gallum,

Instabilem summi Pontificisque fidem.

Conscendens Tyrj ductoris & æmulus Alpes

Fudit in aerijs montibus Heluetium.

Quid loquar Enganea Venetū cū plebe senatū,

Quos domitos terra, quos superauit aqua?

Adriaci vasto trepidabant equore nauæ,

Mercibus ac plenas destituere rates,

00

Vrbis

*Urbis ubi victor Patawinæ menia cepit,
Tantus erat terror, tantus ubique metus.
Ultima post duros ærumnososque labores
Fata piæ terris eripuerunt senem,*

CCXX. Dicere solebat Maximil. turpe quidem esse
*Quæ Prin- magno principi, nescire literas; sed longe turpissi- X XIV.
cipi neces- mum, his eum moribus, atque virtutibus ca-
saria. ruisse, quæ populis, gentibus imperantem contra
animi cupiditates inuictum præstarent.*

CCXXI. Idem crebro in ore habebat *Mensuram*
tene, & respice finem. Quod poeta ita reddidit
*Mensuram sapiens tene, & unâ respice finem,
Finis ut in rebus, sic modus esse solet.*

CCXXII. Maximilianus sæpè dicere solitus fuit, lon-
*gè facilius esse vincere, & domare gentes, quàm
in officio retinere.* Hoc est prudentiæ, illud for-
titudinis, quæ & brutis contingit.

CCXXIII. Cum ægrotaret, seu potius ægrotare si-
mularet *Maximilianus*, medici spe lucri, cò
numerofsi confluunt. Singulos seorsim intro-
duci iubet: necdum reddita salute, *Medice*
quot? exclamat *Maximilianus*. Cæteris res-
pondere se posse negantibus, tacitè verò de-
lirum Imperatorem iridentibus, postremus
introducitur senex, experiētia quàm doctrina
clarior. Is in primo statim congressu, Impera-
tori interrogati, *Quot?* quod tua pace dixerim,

Cæsar clemētissime, innumeros, respōdit. Sub-
ridens Imperator reposuit. *Ingenua cōfessio te
medicum Casareum fecit. Sed tu porrò experi-
mentis per mortes abstine, inuentis ex fide utere.*

Cum penès se opum aceruum numquàm
vellet, dicere solebat *Hominum, non opum mi- X XIV.
hi demandata custodia: quibus si semel capiar,
illico è rege seruus futurus sum.*

Quidam ex magnatibus cum aliquoties
eum admonuisset, ne tam profuse sua effun- CCXXV.
deret, ob id enim nonnumquàm passurum
æris inopiam. *Quin abi tu potius (Maximi-
lianus respondit) neque posthac de his mecum
conferas. Meminisse enim te oporteat, me Au-
striæ non alterius familiæ Principem esse. Ha-
ctenus Austriæ principes longè plura liberalitate
sua, quàm alij auaricia acquisierunt.*

CCXXVI. Omnia solitus diuinæ referre prouidentia
Maximilianus, cor tenebat prò symbolo co-
rona cinctum ex Anagyri, sub titulo *in manu
Dei Regis est: iuxta illud Sapientis, cor Regis
in manu Dei: Qui singulari custodia dirigit
corda Principum. Anagyri circumdatur,
cuius folia adhuc virentia sedant tumores, si
Galeno credimus. Laudabilis enim est in sum-
ma potestate summa moderatio: vide sym-
bolum pag. 288. num. 211.*

I V P I T E R M V T V S. CAP. III.

Nouennium mutus *Maximilianus I.* Im-
perator silentium principi exhibet necessa-
rium, quod tribus symbolis explicamus.

1. *Lychni æterni sub lemmate sepulta lucent*
2. *Mādragoræ sub lemmate tenebras querit.*
3. *Iouis exlinguis.*

1. *Principem silentium pandit: Oratorem elo-
quentia. 3. 8. silentij symbola, 4. 14. 15. ar-
cana ne pandat, nisi conclusa. 8. apophtegma-
ta de silentio. 10. qui fuerint silentij custodes.
14. arcana cui aperienda. 15. pater filio non
reuelet. 20. Rempublicam gerant principes
ut Intelligentiæ. 21. pæna in fractores silen-
tij. 22. Venetorum silentium.*
3. *Iupiter exlinguis.*
3. *Harprocates cur in sinu rosæ.*

11. *Regni ambitio armat filios in patrem.*
12. *Inuidia omnes torquet.*
16. *Mulieres cur à Christo non adducerentur
in Caluarium.*
17. *An Maria Virgo ignorauerit Incarnatio-
nis modum.*
18. *Papyrij sagacitas, silentium.*
19. *Verbum Aeternum cur Angelo præcurreret?*
20. *Sponsa cum Sponso inter umbras, & cur?*
22. *Augustus loco signi utebatur sphinge.*

II.
Orator et
Princeps
diuersimo
dè cogno-
scuntur.

Pincipem prudentia facit, quam lingua
haud pandit, sed silentium. *Loquere,
fac ut videam*, Lydius est lapis, quo Orato-
rem secernimus: *Tacere prius, quàm loqui di-*

*scito; Principem probamus. Consilio silen-
tium accedit, optimum & tutissimum re-
rum administrandarum vinculum, ait Va-
ler. lib. 2. Nulla sunt meliora consilia, quàm,
quæ*

quæ ignorauerit aduersarius. Audi Angelum apud Tobiam, quid Principem doceat; Sacramentum Regis abscondere bonum est.

Exlinguem Iouem pinxere Cretenſes, quia principem totum aurem velint, vt omnia audiat, & nihil pandat

Iupiter excelsi tenuit ſplendētia Cæli

Sceptra, licet mutum fama fuiſſe canat.

Æternæ lampades ſunt arcana Reipublicę, ſepulta lucent, effoſſa extinguntur

Luminibus ſeruare iubar, ſeruare nitorem

Concupiſcunt aternè contumulata micant.

Arboribus aſſimilatur regna, quorū radices ſcūdæ, ſi profundæ. Mādragorā dicas principatum, rore ſolū perfūdatur inter tenebras.

Dum tenebris taciturna diē nox velat opacis,

Mandragora in campis explicat orta ſinū.

In ſinu roſæ Harpocratem antiquitas poſuit; quia florent imperia, quūm reticentur arcana. Naturam reſpice, cuius paruuli tardiūſ graduntur, qui citiūſ loquūtur: Ita Reſpublica tanto magis proficit, quanto minūſ verba facit. Fœdera cum exararet Moyſes inter Deum, & populum in deſerto, ſolus aſcendit in montem, imperium nemini fidet, ſacerdotium ſoli fratri comittit, quia arcana dominationis non niſi regiæ domui comunicantur. Hominum venationem acturus ad fontem Samariæ Chriſtus, captata emendi cibi occasione, teſtes omnes amouit quamuis Apoſtolos; nec ſciſcitantibus arcanum aperit, quāſ poſt apertos Samaritanæ fontes ſalutis, vt inde diſcerent non publicanda quāſ peracta conſilia. In deſertum ſecedens, cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit; vt quam hoſti diuinitatis ſuſpicionem ieiunium ingeſſerat; famis opportunitate celaret. In terram deſcendit, aduerſūſ diabolū triumphaturus, ſed dum mediam ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu maneret, Omnipotens Verbum è ſedibus regalibus venit; quaſi Deus ipſe pauēret, arcana pandere Redemptionis, ni priūſ in Caluario ſcalam crucis erigeret, qua Cœlum peccator ſcanderet. Hinc Virgo Mater non ſine virginitatis iniuria ſe præſentare in templo maluit, quāſ Verbum pandere Incarnatum. Nulla ſunt meliora conſilia, quāſ ſi lateant aduerſarium. Laudabat

v.

v.

v. l.

vii.

Fuit (inquit) in te pars altera vite laudabilis, quòd arcana noſtra morum probitate claudebas.

Sponſam ſuam cum deſcriberet Dominus per prophetam Ezechielem c. 16. inter gemmas, & margaritas quibus reſertum mandū reſenſet muliebrem, in aurem pingit ſuper os ſponſę, Dedi in aurem ſuper os tuum. In concinnus videtur ornatus, nā vt monilia brachium circumdant, ſic aurem in aures, non labia. Vel itaq. literam corrige, vel myſterium expone? Magnus ſoluit Alexander, quūſ epistoſa Epheſtioni porrecta, eius ori annulum admouit, quaſi obſignaret arcana, quæ legiſſet. Inter virtutes, quibus ſynagogam exornauerat Dominus, in aurem poſuerat ſuper os ſponſę, id eſt ſeruare decretum. Probus inter cęteras Epaminondæ laudes reſert, quòd eſſet commiſſi celans. Euripides cum malè audiret ob oris graueolentiam, multa (aiebat) arcana in eo computruerunt. Eraſmus l. 8. Apoph. Arcana dicuntur Maieſtatis cogitationes Principū, quia occulta. In Regem Iſrael Saulē ſacraturus Samuel, ſeorsūſ vocat, dic puero, vt antecedit nos, & tranſeat: tu autem ſubſiſte pauliſper, vt indicem tibi verbum Domini. 1. Reg. 9. Sed cur Regis inaugurationem abſcondere? quam palā fieri & Regis, & Hebræorū intererat? Vocare potiūſ debebat ſeniores cōgregare populum, vt teſtes eſſent tantæ ſolemnitatis, qua ouium paſtor creabatur hominum cuſtos. Sacratū in Regem, inſiluit ſuper eū Spiritus Domini. c. 10. vt mirarentur Leuitæ, quaſi de aſino ferente myſteria. Propterea verſum eſt in prouerbiūſ, num et Saul inter Prophetas? Eius patruus ſuſpicatus forſā quòd erat, interrogauit ſecretò, Vbi. cū quo fuiſſet, de quo eſſet loquuti. Omnia reuelauit Saul de reſertis aſinis, cū Samuele colloquio, de ſermone autem regni nō indicauit. Patruus interrogabat, & cur nepos non aperiret, lege Tacitū An. 1. Cum ad inuiſendum Agrippam, Planafiam vectus Auguſtus, ſuo comite Fabio Maximo, non ſine mutuis ſignis caritatis, ſpem dediſſet, reddendi iuuenē aui penatibus. Quòd Maximūſ uxori Martiæ aperuiſſe: illam Linię gnarūſ id Caſari. N. q. multo poſt, extincto Maximo, dubiūſ an queſita morte, auditos in funere eius, Martiæ genitus ſemet incuſantis, quòd cauſa exitij marito fuiſſet.

Non tam Zelotypia obſtat, quam ambitio, ne arcana dominationis reueles, quæ in patrē

VIII.
Silentij
ſymbolia.

IX.

X.

X I. *Regni am-
bulo quā-
tū possit.* armat filium, imò creaturam in Creatorem:
& impiè regnum spernit cæleste pro tempo-
rali. Si peterandum, regni causa peterandum
est. Vox impia pijs tamen non incognita vi-
ris. Hinc Saul nec patruo de sermone regni
indicavit. Ne (glossat Interlinearis) inui-
diam generaret sibi. Audi Iosephum, de regno,
& eius euentibus, quæ etiam si audirentur, &
invidiam, & incredulitatem parerent, ta-
cendum esse decreuit: quod amico, & am-
plius sanguinis vicinitate coniuncto, tantum,
ut sapiens credidit non indicare, dubitans,
ut reor de humana natura: quippe cum verum
sit, quòd perfectè nemo deuotus sit, neque ami-
cus, neque cognatus, neque vsquam in Dei
donis purum aliquis seruat effectum: sed cir-
ca prouectus sublimium, maleuoli, & inui-
diosi esse noscuntur. Necessitudinis iura nul-
la tam sancta, & inuiolata, quæ suos inui-
diæ stimulos non patiantur; præsertim,
cum quis inter cognatos ad imperium pro-
mouetur. Patet in fratribus Ioseph, qui
cum trina odij causa ducerentur in fratrem. I.
quod apud patrem Ioseph eos accusasset de
crimine pessimo 2. quòd Ioseph à patre su-
per reliquos diligeretur 3. quia de imperio
inter fratres obtinendo somniasset: fratres
duas priores obli, hac tertia, quamuis per
somnia habita in illum concitabantur. Hæc
ergo causa somniorum, atque sermonum, inui-
diæ, & odij fomitem ministravit. Genes. 37.
Hinc est, quòd missurus Deus Samuelem ad
vngendum Dauid in regem, nec ipsi ante
aperuit, quem ex filijs Iesse sibi ad hoc munus
eligeret. Vade, unge mihi unum ex filijs Iesse.
1. Reg. 16. At cur non prodit prophetæ San-
ctissimo, & fidissimo noui Regis personam?
Ne videlicet (respondet Chrylost. Psal. 50.)
idem Dauidi accideret, quòd prius Iosepho: ut
enim fratres cum Regem eum fore intellexis-
sent, insidias ipsi struxerunt. Pari stratagema-
te Samuel Saulem consecraturus in Regem,
iubet præcedere famulum, seorsum subsiste-
re Saulem, Dic puero, ut antecedit nos. Prope-
ris matris literis Romam reuocatus Tiberius
(neque satis compertum est, spirantem
adhuc Augustum apud urbem Nolam; an
exanimem repererit. Acribus namquè custodi-
bus domum, & vias sepserat Liuia: latiquè in-
terdum nuncij vulgabantur, donec prouisis quæ

tempus monebat, simul excessisse Augustum, &
rerum potiri Neronem eadem fama tulit.
An. 1. (Tacitus) primo noui principatus fa-
cinore, Posthumum sustulit Agrippam: re-
nuncianti Centurioni, ut mos militiæ, fa-
ctum quod imperasset; respondit Tiberius,
nequè imperasse se se, & rationem facti reddend-
dam apud senatum. Quod postquam Sallu-
stius Crispus particeps secretorum (is ad Tri-
bunum miserat codicillos) comperit: me-
tuens ne reus subderetur, iuxta periculofo
ficta, seu vera promeret, monuit Liuiam,
ne arcana Domus, ne consilia amicorum, mi-
nisteria militum vulgarentur: neue Tiberius
vim Principatus resolveret, cuncta ad Sena-
tum vocando: eam conditionem esse imperan-
di, ut non aliter ratio constet, quàm si uni
reddatur. Suspice Deum, quum de arca-
nis maiestatis, & sacrando Saule instruit Sa-
muelem: quasi timeret audiri, clam susur-
rat in aurem (Dominus autem reuelauerat
auriculam Samuelis ante unam diem, quàm
veniret Saul, dicens. Cras mittam virum
ad te de terra Benjamin, & unges eum ducem
super populum meum Israel. Reg. 9. num. 15.)
& nota rationem secreti in eo stare, ut eis
tantum aperiat, sine quorum conscientia
geri nequit. Ionathas filius Saul cum Philis-
tinos aggredi cogitasset, nec patri suo hoc ip-
sum indicavit. Quod idem legimus de Anti-
gono, quum sciscitanti filio suo, qua hora
miles, qui erat in procinctu, iter facturus
esset? respondit, Quid? metuis, ne solustu,
tubam non audias. Sat est subditis, si fide
obediant. Vobis tanquàm subditis competit pa-
rere, mihi qui facienda sunt, cogitare; aiebat
militibus Valentinianus Imperator. Librum
exhibet Dominus Ezechieli prophetæ, in
quo calamitates, erumnæ quibus Hierusa-
lem angustianda erat, stabant exarata, ut
eum comederet, Comede volumem istud, et va-
de loquere filijs Israel. Aperuit, & cibavit se
volumine illo. Ezech. 3. Sed vnde, ecquan-
do comeduntur libri, vorantur volumina?
Lege (dicat) non comede librum. Sic Pasto-
res, Angelo annuntiante natum Saluatorem,
lætitia ebrij, cæperunt deerrare sermone,
Transeamus vsquè Bethleem, & videamus
hoc verbum, quod factum est. Luca. 2. di-
cite Audiamus, non videamus, nisi rustica
excuset

XIV.
Arcana
vni tantū
fides.

Secretum
cui reue-
landum.

XV.
Pater filie
non reue-
let.

XIII.

Secretò excuset loquutio. Ezechielem verò nec Pro-
Christus phetia sanat, sed eruditio subsannat. Vtrum-
Apostolos què porrò conciliat Christus, quum *Hiero-*
ad passio- *solymam ascendens*, vt in ara crucis se victi-
nem du- *mam adoleret, assumpsit duodecim Discipulos*
cu. *secretò*. Discipulos etiam poterat secum as-
 sociare, nec sine iniuria videbantur præteriri
 Mariæ, Magdalena præcipuè, quæ munda-
 nas proiecerat illecebras, vt se Magistro da-
 ret in passione sociam. Hæc forsam prædi-
 lectio contentionis causa, *quis eorum esset*
maior? Nullam hic prædilectionem dicas, sed
 meriti diuinum iudicium, vt duodecim se-
 cretò duceret, nec reliquos imbecilles peri-
 culo exponeret. *Duodecim* (ait Chryso-
 stomus *Homil. 35.*) *solos tulit secretò, ne multi*
viri, qui erant cum eo, fide infirmi; mulieres
sexu debiles turbarentur, audiendo quòd Chri-
stus Hierusalem ascenderet, vt interficeretur.
 XVI. Viros patientia fortes conscripsit commili-
 tes, & quos credidit arcani tenaces, vt ma-
 num patièdo confererent, non verba face-
 rent. Ea est causa, quæ mulieres præterijt,
 velut genus natura plenum rimarum, te-
 ste Comico, nec muta reperta sit mulier vl-
 lo in seculo. Imò & lapideum mulieris si-
 mulacrum loquax fuisse memoretur; vt ce-
 lebre illud Fortunæ simulacrum, quod Ro-
 manæ fœminæ quondam dedicarunt, semel
 atque iterum loquutum fuisse prodiderit
 Augustinus 4. *de Ciuitate Dei. c. 9.* Modò
 habes cur Ezechieli mandatum fuerit, *co-*
medere, non legere librum: & pastores per-
rederint videre, non audire verbum. Cum
 futuram (quasi diceret) legis captiuitatem,
 & characteribus illi descripta vincula, præui-
 sa incendia, ne inquiras causam, *comede, haud*
lege. Mandata exequere, festina obsequens.
 Sic vos Pastores, *videatis, non audiatis*
 verbum; *Adorate* scilicet quod mens rusti-
 cana non percipit. Subditis namquè non
 datur *audire, sed tantummodò videre* ver-
 bum. Humiliate capita vestra; Cognoscat
 Princeps, populus pareat. Volumen le-
 gis exhibebitur vobis ad commedendum,
 id est ad exequendum; *quia simplicitas qua-*
ritur, non ambitio desideratur, ait Orige-
 nes. Ad Mariam mittitur Gabriel para-
 nimphus cœlestis, vt eam annuntiaret Vir-
 ginem matrem. *Ecce concipies in utero. Lu-*

ca. I. Hæc cum audisset, turbata est, quasi
 de conditione dubitaret legati, & fide lega-
 tionis hæsitaret. *Quomodò fiet istud?* ab An-
 gelo sciscitatur virgo, quòd virgo fiat ma-
 gister, manente virginitatis pudore, & filia
 pariat genitorem? Inquirendo, hoc dixit,
 non desperando. Nec de facto dubitat, sed
 modum quærit, & ordinem. *Non dubitat*
 (inquit Ambrosius) *esse faciendum, sed*
modum ignorat. Maria legerat, *Ecce con-*
cipies in utero, ideò credidit esse futurum:
sed quomodò fieret, antea non legerat. Quo-
 modò in vnitæte suppositi trina copulatur
 substantia, imò duæ iungantur naturæ.
Quomodò vna & sola temporali natiuitate
 nascitur Homo Deus? *Quomodo Deus, &*
 Homo faciunt vnum Christum? *Quomodò*
 verbi semine, Eternum virgo concipit
 Verbum? *Spiritus Sanctus superueniet in te,*
 respondet Angelus. De hoc nemo dubi-
 tat, Maria replicat, *Modum quæro, or-*
dinem sciscitor? Non quæras, soluit Giso-
 logus. *Non quæras?* Illa Virgo non quæ-
 rat, quæ à secretis est Deitati? non quærat
 Ianua Cœli, Domina mundi, tabernaculum
 Spiritus Sancti, Increatæ Sapientiæ inter-
 pres, delitiæ Dei, *Delitiæ meæ esse cum fi-*
lijs hominum? Non quærat Dei mater? Ita,
 ne quærat quamuis mater. O inscrutabi-
 le Sapientiæ mysterium. Si occulta vult iu-
 dicia sua Deus, quid faciet homo? Principes
 stellæ estis, quæ in arundinetis discurrent,
 visibiles, non intelligibiles. Ipsi sciscitanti
 matri arcana Reipublicæ, respondete, quod
 Angelus Matri Dei, *Ne quæras.* Vel san-
 ctè cum Papyrio illudite. Mos cum Roma-
 nis esset in curiam cum prætextatis filijs in-
 troire, accidit, vt cuiusdam rei silentium
 imponeretur, Percontante verò Papyri
 matre, *quidnam in senatu egissent patres?*
 respondit puer, tacendum esse, ne
 id dici licere. Mulier fit audienti cupidior,
 animum pueri ad exquirendum euerberat.
 Puer vrgente matre, lepidi atque festiui
 mendacij consilium capit. *Actum in sena-*
tu (dicit) vtrum videretur utilius, magis-
que ex Republica esse: vnus ne vt duas uxo-
res haberet, an vt vna apud duos nupta es-
set. Hæc vbi illa audiuit, domo trepidans
 egreditur: ad cœteras matronas affert. Po-
 stridie-

XVII.
 Modum
 Incarna-
 tionis E-
 terna Vir-
 gini nescie
 Angelus
 aperire.

XVIII.
 Papyri
 capacitas.

stridiequè ad Senatum copiosè confluunt lachrymantes, atque obsecrantes orant, una potius duobus nupta fieret; quàm vni due. Senatores ingredientiès curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio hæc vellet, mirabantur: & non vt parvæ rei prodigium, illam verecundi sexus impudicam insaniam pauescebant. Puer Papyrius publicum sustulit metum. Nam in medium curiæ progressus, quid ipsi mater audire institisset, quid matri ipse simulasset, enarrat. Senatus fidem atque ingenium pueri exosculetur: consultumque facit, vt posthac pueri cum patribus in curiam non introeant præter illum vnum Papyrium: eique puero postea cognomentum honoris gratia, decreto inditum prætextatus: ob tacendi, loquendique in prætextata ætate prudentiam. *Macrobius lib. 1. Saturnal. c. 6.* Ne quæras itaque à Principe, quod sine maiestatis periculo, alij quàm sibi aperire non potest. Nec subuculam ferrem (aiebat ille Polonius) si crederem, non eam latere, quæ animus sentit. Ministrum consilij sui agit quandoquè Princeps, quod & fidelium sit fides suspecta. Nuntium præmittit Verbum Æternum, vt Virgini suum prænuntiaret aduentum. Descendit Angelus, sed cum præuenisse Dominum reperit, exclamat sollicitus, *Dominus tecum*. Non quod Virgo iam conceperit Verbum, nam postea Angelus dixit: *Ecce concipies*. Nec deprecando Angelus profert; sed annuntiando, quod Dominus illi præsens erat. Sed cur Dominus, qui suum præmisit nuntium ad eius aduentum annuntiandum, ante legatum ad Virginem aduenit? Audi Bernardum; *Transilijt Gabriele Dominus, & peruenit ad Virginem, eodem Angelotestante, cum ait: Ave gratia plena, Dominus tecum. Quid? quem modò reliquisti in Cælo, nunc in utero repetis? Quonam modo? Volauit, & præuolauit super pennas ventorum. Victus es, ò Archangele, transilijt te, qui præmisit te. Licet Angelus minister esset fidissimus, & velociter, ac in instanti aduenisset; Dominus tamen super pennas ventorum præuolauit, & transilijt, ne res tam alta, & sublimis sine ipso ageretur. Deum namquè quasi pœnituerat, tantum comisisse arca-*

XIX.
Verbum
Æternum
cur Ange-
gelo præ-
curreret?

num ministro, præuolauit vt præsens esset. *Hoc admirandum* (ait Bernardus) quod qui Angelum miserat ad Virginem, ab Angelo inuenitus est, esse cum Virgine. Principes ergo aut nulli, aut nonnisi fidissimo cuique, cui secreta innitantur, pectus suum peruium faciant. Cælo Reipublicæ si veluti Intelligentiæ præsident Reges, inuisibiles moueant, & sicuti astra, quæ sine aspectu influunt, regnum dirigant, gubernent populum. Spetiem sponsi cum in Canticis sponsa describeret, cubile pingit vmbrosum, atque opacum, vbi cubabant. *Pulcher es dilecte mi, & decorus lectulus noster floridus.* *Cant. 1.* Vel vt legit Ambrosius, *Serm. 5. in Psal. 118.* *Acclinatio nostra opaca* legunt Septuaginta, *Speciosus ad cubile nostrum, vmbrosus*. Sed cur in vmbra? Veritas quærit lucem. Sponsa innocens vt petat tenebras, candor prohibet? Imò suadet, si sacri amplexus mysterium recenseas. Vnionem Hypostaticam cælesti habes in connubio: & Christi cum Ecclesia nuptias eo celebras in thalamo. Hanc floridam, *lectulus noster floridus*, nobis exhibet, sed vmbrosam, & opacam, quia arcanis inuolutam, quæ non licet homini loqui, ait *Paulus*. *Raptus sum ad tertium Cælum, & audiui arcana verba, quæ non licet homini loqui*: Hinc Persæ Regum arcana mira fide celant: non metus, non spes elicit vocem, qua occulta prodantur. Lingua apud eos grauius castigatur, quàm vllum probrum. Romanæ leges iniuriæ alligant, qui secreta iudiciorum publicat. *l. 41. ff. ad l. Aquiliam*. Renunciatores consiliorum capite plectunt, *l. omne. 6. §. 4. de re militari*, & aut viuum exurunt, aut furcæ suspendunt, *l. si quis. 38. §. 1. ff. de pœn.* Lex Ægyptiorum iisdem linguam excindit, *Diodorus Sicul.* Romani tanta caritate patriæ tenebantur, vt arcana consilia P.C. multis seculis nemo senator enuntiauerit. Quod cum per imprudentiam Q. Fab. Maxim. fecisset, acerbè à Coll. obiurgatum legimus. Pompeius M. Romanorum legatus à Gentio Rege interceptus potius quàm id facere, digitum, Mutius Scæuolæ coram Porsena manum combuerere non detrectarunt. Nec longe Veneti, quorum arma cum perfidè tractaret *Carmaniola*,

XX.

XXI.
Pœne in-
fractores
suentij.

spetie

XXII.

spetie cōsilij ab exercitu Venetias accersitus, cum scelus proprio ore factus esset, more maiorem, capitali fuit affectus supplicio. In hoc negotio mirum est, quanta Patres taciturnitate, ac fide vsi rem silentio compresserint: nam per octo menses, quos consultatio illa, vocato singulis fermè diebus Senatu, absumpsit, nulla vnquàm vel minima suspicio, aut coniectura ad Carmaniolum, siue ad alium quenquam peruenit. Ægyptij ante templum Sphinges erigebant (quæ Romæ adhuc marmoreæ in Capitolio, & alibi ex Ægypto allate conspiciuntur) quòd mystica dogmata, præcepta, & sacras institutiones, per ænigmatum nodos à profana procul multitudine inuiolata, custodita, & in arcanis tantùm tractari voluerant. Ideo putant Octa-

uium Augustum ob taciturnitatem Sphinge, loco signi aliquantisper vsus fuisse, quæ etiã adhuc ante ostium Ponti Euxini, quo in Bosphorum sese exonerat, in altera Symplegadam insula, in columna veteri ex albo marmore conspicitur, cum hac inscriptione. *Diuo Casari Augusto L. Clannidius L. F. Cl. Ponto.* vt Leunclaius annotauit. Hanc tamen, quùm Augustus dicterijs lacefferetur (teste Plinio) propter difficultatem ænigmatum, quibus sua Sphinx interdum erat instructa, nato subinde prouerbio, & calumnia; *Mirum non videri, si renata Sphinx adferret ænigmata*, postea repudiavit: retento tamen silentij mysterio, quo Principibus Oracula in exemplum sermonis reliquit.

*Sphingis ;
symbolo
cur uteretur
Augustus.*

ÆTERNITAS TEMPORVM. CAP. IV.

Seu Historiarum in *Maximiliano I.* studium duobus symbolis exaratur.

1. Iouis, qui rupta Saturni falce, eum vinculis alligat, sublemmate, vt *viuam*.

1. *Historiæ ethimologia.* 2. *definitio.* 4. *triplex.* 3. *qualium rerum sit?* 7. *quotuplex historia.* 8. *origo.* 9. *vitæ magistra.* 13. *historiæ laus.* 14. *beneficia.* 15. *oratori necessaria.* 16. *militi necessaria.* 17. *nulli odiosa.* 18. *utilior Reipublicæ, quàm militiæ.* 18. *historiæ symbola.* 19. *historia timenda.* 20. *voluptas ex historia.* 21. *plures ex lectione historiæ sani facti.* 22. *leges historiæ.* *sic breuis.* 23. *vera sit.* 27. *mendax est.* 28. *historici omnes in aliquo mendaces.* 29. *cur*

2. Decualionis, vnà cum Pyrrha coniuge sua, ossa magnæ parentis, idest lapides terræ à tergo iacentis ad reparandum genus humanum.

historicus non inuocet Deum?

6. *Carceri exeunti quomodo lumē cōcedatur?*

8. *Annales quid?*

12. *Fama flagellum regum.*

23. *Verum scribere arduum.* 24. *de viuentibus vera scribere, difficile.* 25. *nec sacri historici de viuentibus scribunt.* 26. *à potentibus oculos auertit Christus, vt vera scribat.*

28. *Scipio Africanus falsò laudatur.*

18. *Maximil. I. Imper. symbola de historia: studium genealogicum.*

Si *narratio* est historia, scriptio erit non depictio. Hinc Romæ in Traiani, & Antonini columnis, arcubusque Constantini, atque Seueri sculptæ victoriæ, atque triumphi: sic Venetorum in curia, *Alexandri III.* & *Federici Aenobarbi* depicta gesta, historiæ haud erunt? Vbi que historia, quia vbi que causa, memoriæ rerum gestarum. Vnde *narrationis* verbum corrigas, & rerum dicas *memoriam*. Qualium rerum? *quarum memoria* (ait Cicero) *remota est à temporibus nostris*. Sibi tamen, & iure repugnat Cicero, cum idem, persuadere Leueio conabatur, *vt res ab sese cōtra Catilinam gestas, historia complecteretur*; tunc è sui temporis memoria non discedebat.

II. *Definitio*

III. *Qualium rerum historia sit.*

Historiæ

I. *Historiæ ethimologia.*

DE Historia facturus verba primū ethimologiã persequar. Ab εἰδῶ verbo græco quod *Video* significat, deriuant aliqui, quoniam soli rerum euentus sub sensibus cadant. *Videre* hic, idem est quod *sentire*, Vnde *Historia sit rerum per sensus facta comprehensio*. Aiunt alij ἀράω ὄρω Græcorum lingua sonare, *Video*: eis idem, quod *In*. Quibus compositis, oritur εἰσορώω: & paucis immutatis, ἰσορώω, quod idem valet, ac, *in rem ipsam oculis intueor*. Hinc venit *Historia*. Et quia rerum effectus non tam oculis cernuntur, quàm sensibus comprehenduntur, *Narratio effectuum, quæ sub sensibus cadunt, historia erit*.

I V.
Triplex
est.

Historiæ tria genera *Bodinus* assignat. Humanum, Naturale, Diuinum. Primum ad hominem pertinet, alterum ad naturam, tertium ad naturæ parentem. Vnum actiones hominis explicat: alterum causas in natura positas, earumque progressus ab ultimo principio deducit: postremum præpotentis Dei, animorumque immortalium in se collectam potestatem intuetur. Ex his triplex oritur consensus, probabilis, necessarius, religiosus: totidemque virtutes prudentia scilicet, scientia, religio. Prima turpe ab honesto: Secunda verum à falso: Tertia pietatem ab impietate fecernit. Primam ex imperio rationis, & vsu rerum agendarum, *Humana vita moderatricem* vocant: Alteram ex abditarum causarum inquisitione, *rerum omnium inuentricem*: postremam ex Creatoris erga creaturas amore, *vitiorum expultricem*. Om-

V.
Cognitio
humana
quomodo
pergat?

niium finis vera Sapientia, cuius adipiscendæ studium exhibet historia triplex. Modus procedendi *resolutiuus* est, ab effectu ad causam: ab imperfecto ad perfectum; quia hominibus primùm spetiem suam conseruandi studium natura parens ingenerauit: deinde paulatim à rerum naturalium administratione ad causarum inuestigationem impulit: tū altioris cognitionis illecebris irretitus ad rerum omnium parentis cognitionem scandere tentat. Propterea Humana præcedet historia, ne si illotis manibus repente diuinam aggrediamur, magnitudine deterreamur. Quemadmodum ergo ij, qui ex antro carcere in lucem veniunt, Solis splendorem prius in terra, tum in nubibus, post in Luna conspiciunt, vt benè confirmato visu solem ipsū aliquando contueri possint; Sic nos in Dei cognitione gradiemur: vt primum eius bonitatem in rebus humanis animaduertamus: deinde in perspicuis naturæ causis: tum in cælestium corporum descriptione: ponè in totius armonia orbis: vt ijs gradibus ad eam, quæ nobis est cum Deo, cognationem aliquandò redeamus. E tribus itaque historiæ generibus, diuinum quidem Theologis; naturale Philosophis omittamus, vt in humanis actionibus, earumque præceptis exerceamur. Est autem humana historia, vel

VI.
Qui carcere
rem exit,
solem quomodo
debeat aspicere.

Geographica, quæ de locis est: vel Chronica, & de temporibus est: vel Genealogica, quæ de

VII.
Historia
quomplex

generatione est: Vel de gestis, vt *Annales*, historiæquæ cæteræ; in hoc solùm ab *Annalibus* diuersa, quòd in *Annalibus* sine vllis ornamentis, sine anxia causarum disquisitione, gesta cuiusque anni narrantur: in *Historia* verò rerum, personarum, ac locorum momenta ponderantur. Originem percontanti arduum est satisfacere. Ante Saturni in Italiam aduentum (scribit *Macrobius* 1. *Satur.* c. 8.) nulla historia dignationem habuit. Sed postquàm is rudem populum in vnum collegit, historia quasi vocalis reddita est. Ea propter Romæ in fastigio Saturni ædis Tritones cum buccinis superpositi fuere, caudis Tritonum humi mersis, & absconditis: indicio, quòd ante Saturnum omnia occulta, post illum omnia, per obseruationem, & historiam clarissima essent reddita. Referunt alij, in Ægypto primùm inolauisse vt gesta hominum, & Nili inundatio scriberentur. Memphi erecta erat columna, cui *Noloscopius* nomen erat, in qua solebant Nili incrementa, quibus vicinam regionem irrigare singulis annis consueuerat, annotari simulque etiam, quæ illinc nascebatur anni fertilitas. Quod vbi per multos annos obseruassent, poterant deinceps finito incremento, qualem essent annum habituri, præfagire; ratione altitudinis scilicet, ad quam in columna Nilus ascendisset. Horum exemplo illustrium virorum gesta postea scripta sunt. Verustiore alij faciunt historiam, in diebus Osyridis ortam, registotius Orbis potentissimi, cuius facinora in columnis fuere exarata. Quorum imitatione postea descripserunt alij cælestium orbium conuersiones, tum cæterorum annorum numerum. Sunt qui ad Noachum referant, quum exiens ex arca, originem ac finem cataclysmi lapidi inscripsit, quem postea in Myriada planicie ad Gordiei môtis radicem erexit, in cuius cacumine arca hæserat. Non desunt alij, qui eam longè ante diluuium scribi solitam fuisse asserant, multosque ex vetustis patribus, siue Astrologia, siue diuino afflatu docti de futura mundi ruina, id ipsum in lapideis columnis memoriæ, mandauerint. Ipsos nominant Adami filios. Probabile est ab initio maiores, cum literarum formam nondum vllam inuenissent, ne rerum memoria extingueretur, simul etiam

VIII.
Annales
quid.

Historia
origo.

exemplis posteros erudirent, quæ gesta essent & signis notasse, & filijs narrare consueuisse, & quasi per manus deinceps, & hæreditaria quadam successione, alios alijs narrando tradidisse. Itaque rerum gestarum memoria non librorum paginis, sed hominum animis, & signis conseruata fuit, donec scribendi ratio reperta est. Hæc de origine, nunc de officio, quod ex fine cognoscitur. Veritatem dicunt, sed nos medium volumus, quam alij finem faciunt. Placent ij, qui historiam *vite magistram* appellarunt. Nam ex præteritis futura prænoscimus, præsentia prouidemus. *Per veteres historias* (aiebat Basilus Imperator Leoni filio) *ire ne recuses: ibi enim reperies sine labore, quæ alij cum labore collegerunt.* Quid vtilius, atque iucundius, in humanæ vitæ theatro, quam cautum fieri alieno periculo? exempla omnigena capere, quæ ad vsum tuum quandocumque traducas; maximosque viros in consilium vocare, quorum monitis de imperij auspicijs, progressu, & fine cognoscas: Ut hinc vel ad maiorem frugem virtutis inflammari, vel à vitijs deterreri possis. Geminum itaque damus historicæ finem. Virtutis amorem, & vitij odium. Vtrumque Fama conciliat, quæ in historia diuersatur, cuius timore boni cupiunt fieri optimi, & mali non audent fieri pessimi, vel pessimi simulant boni fieri. *Herostrotus* teste Trogo Pompeio, *Manlius Capitolinus* teste Liuiio magnam quàm bonam aucupabantur famam. Incredibile dictu quantum laceret infamix metus etiam eos, qui cum corpore putant animam interire. Nam quandiu viuunt de posteritatis opinione solliciti, sæpius vota faciunt (ait *Bodinus in prob. methodi*) vt se mortuis, quamquàm Nero id optabat, vt se viuo, terrarum deflagratio consequatur. Tiberius Augustus, qui multa crudeliter, ac libidinosè animi quadam impotentia gessit, maiora non patrauit; quia fama, quæ regium flagellum est, quotidie eum verberabat. Hinc flagitiorum latebras in remota quadam insula quæsiuit. Cumque imperio se minimè dignum iudicaret, patris patriæ appellationem, & imperium obstinatissimè (vt *Tranquillus* loquitur) recusauit: ne mox maiore dedecore impar tantis ho-

ribas inueniretur. Extat eius oratio habita in Senatu, qua vnum ait principi comparandum, *prosperam sui memoriam, alioqui fame contemptu contemni virtutes.* Mortui, cū historicæ monumento post fata supersint: ita viuere debemus, tanquàm non morituri simus. Tiberius cum graues posteritatis præsentiret cõtumelias, anteactâ miserè querebatur vitâ, & metu infamix penitebat haud fuisse probum. Erant ei Romani fasti muti censores, qui dum vitia carpebant aliena, lectorem accusabant; & vellet, nollet, patienter à seipso ferebat, quòd nondum agnouerat, à mortuis principes obiurgari, & veritatem, quam inter viuos non inueniunt, inter mortuos quærere; & in anteacta sæcula retroflectere, totaque antiquitate curiosis oculis diuagari? Quanta cum voluptate exterarum gentium ritus, ac cœremonias percipiet? Quanta animi auiditate ancipites bellorum euentus inter alios, atque alios Reges temerè exultantes auscultabit? Quanto denique oblectamento surgentium, ac resilientium regnorum vicissitudines, factæ præter spem optiones Imperatorum, deturbati per summum nefas hæreditario imperio clarissimi heroes, omnia omnium sæculorum monumenta cedrinis notata membranis agnoscat? Historia vna est, quæ ætate iuuenem reddit sapientia senem. Historia vna est, sine qua senes repubescunt. *Nescire* (ait Tullius) *quid, antequàm natus sit, acciderit, est semper esse puerum.* Hinc est, quòd Demetrius ille Phalereus Ptolomæo Regi sæpius daret in aures, vt libros lectitaret. Nam cum de vitijs vereantur amici admonere, ne Principis animum offendant: ea omnia historia, quin erubescas, demonstrat; quin vacilles, pronuntiat; quin ipsa vereatur, apponit. Quis immunis, vt Historicæ tributum non debeat obsequij? Sine historia nullus orator. Opus est (ait Quintilianus lib. 2. c. 5.) vt præceptor Rhetorices suis auditoribus historias euoluat, historicosque omnes diligenter explanet, vnde orationum argumenta deducant. Milites, licet inter armorum strepitus nec leges exaudiant, historias lectitant, vt maiorum recensentes exempla commilitones inflamment. Quid quid otij nancisci poterat Alexander, totum lectitandæ

XIII.
Historia
laus.

XIV.
Beneficia.

I X.
Historia
est vite ma-
gistra.

X.
Historia
finis.

X I.
Fama ti-
mor quan-
tus?

XII.
Fama fla-
gellum re-
gium.

XV.
Historia
necessaria
Oratori.

XVI.
Militi ne-
cessaria.

impendebat historiae, Homerique Iliade, quam etiam dormiens puluino subiacebat, adeo delectatus, ut sine Homero haud somnum caperet. Vnde tot victoriarum causa Alexandro una fuerit, Achillis virtus. Multa de Caesare circumferuntur, quod aemulus Alexandri, cuius victorias cum legeret, lachrymas vberius effuderit, quia ea aetate, qua ille terrarum orbem domuerat, nihil adhuc gessisset. Haec tamen consulo omitto, ut illud tantum ex veteribus referam ex L. Lucullo. Qui (ut inquit Cicero) cum esset Roma ad bellum Mithridaticum profectus, rei militaris omnino rudis; tantam inter nauigandum rebus gestis legendis operam posuit, ut cum in Asiam venisset, maximam illius Regis confessione, atque iudicio omnibus quorumcumque saeculorum Imperatoribus anteferretur. Sed ne vetera conquiramus, Turcarum principem recense Selimum, cuius maiores cum ab historia velut a fabulis abhorruissent, primus ipse gesta Caesaris in linguam vernaculam transferri mandauit, eiusque imitatione tantum profecit, ut breui magnam Asiae minoris & Africae partem cum imperio maiorum coniunxerit. Huic adde Lusitanos Duces, Albuquerqueos, Almeidas, Castros, qui altera manu gladios, altera libros historiarum gestabant.

Qui dextra gladios, sinistra libros gestarent.

XVII. Nulli odio sacra historia.

Quaerunt aliqui, an historia sit utilior Reipublicae, quam Poetica, aut Oratoria? Superuacua porro est quaestio; nam in Oratores, Poetas non minime sunt querelae. Lucianus in totum oratorum genus inuehitur, quod multa machinamenta capiendis iudicium animis comminisci soleant. Lacedaemonij Oratoriam exegerunt: refert Quintil. lib. 2. Athenienses, penes quos ipsa effloruerat, si non omnino ablegarunt, certe mutilam, & veluti recisam effecerunt, dum ab orationibus commiserationem, & amplificationem, duo acerrima tela artis oratoriae remouenda curarunt. In Poetas Budaeus refert fuisse aliquos, qui in amplissima curia, pro tribunali censuerint poetas omnes cremandos, poeticamque trans Alpes relegendam, veluti Reipub. pestem. Caligula more tyranni, Homeri, Maronisque scripta flam-

mis abolere concupiuit. Plato poetas iuuentutis carnifices appellabat. Historiam (ait Politianus) nemo agit ream, nemo offendit, nullius patrocinium, quae sit innocentissima requirit: nullius peti maledictis potuit, quae praeclarissime de vniuerso hominum genere sit bene merita. Hinc utiliores Reipublicae boni scriptores creduntur, quam boni Imperatores. Quia hi suis tantum dum viuunt, consulunt. Scriptores vero etiam posteris. Vnde Salustius gloriatur in Iugurtha, maius commodum ex suo otio, quam ex aliorum negotijs Reipublicae venturum. Accedit quod Scriptorum calcaribus excitati Imperatores, pro dignitate imperium administrant. Apollinis oraculum quaerenti Zenoni, quo pacto ad virtutem euaderet? respondit, si mortui hominis colorem indueret, id est si veterum historias legeret. Sic Demetrius ille Phalereus sepius Ptolomaeo Regi dabat in aures, ut libros legeret. Tandem nonne ille Reipublicae credendus utilior, qui maioribus praemijs ciuium benefacta condecorat: & malefacta supplicijs maioribus afficit? quia praemium, & poena sint clauis Reipublicae? Nemo dubitat: & hunc historicum assero, qui calamo supplet, quod gladius non audet. Tota interiret gloria, nisi scriptorum studia ab obliuione assererent militum gesta. Omnium simul cum vita caderet recordatio, si suis in hortis gloriae semina historia negligeret. Nisi Illias (ait Tullius pro Archia) extisset, idem tumulus, qui Achillis corpus contexerat, nomen quoque obruisset. Suspice Maximiliani Imp. symbola; quorum in altero Iupiter est, qui Saturni confracta falce, tempus alligat, ut fabulantur poetae, sub lemmate Aeternitas temporum, quia per aeternitatem caduca, & temporanea seruant Annales

XVIII. Scriptores Reipublicae utiliores, quam Imperatores.

Historiae symbola.

Saturni falcem perumpit dextra Tonantis
Iniecit, & misero vincula dura seni.

In altero Deucalion est una cum Pirra, qui ossa magnae parentis, id est lapides terrae retro iacentes, genus suscitant humanum.

Dum Pirra innumeras vibrat per tergora petras,
Humanum rursus nascitur ecce genus.

Non minori historia prodigio lapsa reparat, mortuos suscitatur, possedit caetera pontus. Ouidius. Quae enim heroum

heroum gesta non feruat hīstōria, obliuioni data famelicum deuorat tempus. Iure itaque cum Deucalione & Pirra canat Historia, *Nūc genus in nobis restat mortale duobus*. Lauda modò *Maiximiliani I.* Imper. studium, dum reparando generi incumbit Germanico, & fedulus arborem nobilitatis inquirat. Vos interim timete Principes non minùs hostium secures, quàm calamos. Hi namque quandoquē acriùs feriunt, quàm acinaces. Alexander Seuerus literatos amabat homines, reformidans eos etiam, nè quid de se asperum scriberent *Lampridio* teste. Solimanus crebris Iouium inuisebat muneribus, quasi scriptoris magis verba timeret, quàm Caroli verbera. Cosmus Mediceus, aureis catenabat vinculis hīstōricos, quòd à literarijs non lapideis famam speraret ædifficijs. Vtilis itaque est historia, necessaria, gloriosa, terribilis & metuenda præcipuè principi, qui post Deum, quem timeat, non habet præter hīstōriam. Nec sine voluptate putes, libidinem suam & ipsa habet, quæ morbum ipsum illicere, imò sanare potest. Testes sunt *Alphonfus*, ac *Ferdinandus Hispaniæ*, ac *Sciciliæ Reges*, quorum alter à *T. Liuiio*; alter à *Q. Curtio* valetudinem amissam, quam à medicis non poterant, recuperarunt. Testis est *Laurentius Mediceus* solo hīstōriæ medicamento, à morbo conualuisse dicitur, ex eius hīstōriæ narratione, quæ fertur de *Conrado III.* Imper. qui cum *Guelphum* obsidione fregisset diuturna, nec vllis conditionibus à proposita, susceptaque vrbis euersione deduceretur, ad extremum victus nobilium sceminarum precibus permisit, vt inuolantæ abirent, ea lege, vt nihil ex vrbe nisi quod humeris possent, exportarent. Tum illæ confidentia maiore dicam, an pietate, Ducem ipsum, maritos, liberos, parentes ab humeris suspensos gestare cœperunt: Ex quo Imperator tantam cœpit voluptatem, vt effusis præ gaudio lachrymis, non modò feritatem, & iracundiam ex animo penitùs deposuerit, verumetiam vrbi pepercerit, & amicitiam cum hoste omnium acerrimo contraxerit. Quis igitur dubitet (ait *Bodinus*) quin hīstōria hominum quoque ferocium, ac stupidorum animos suauissime compleat oblectatione? ac ve-

rendum potius est, ne dum nimis magna voluptate capimur, vtilitatem deseramus. Nonnullis ergo legibus lectorem circumscribam, ne vtilitatem voluptas absorbeat.

Breuem primò inquirat hīstōriam; Nihil enim est (ait *Cicero*) in hīstōria, pura & illustri breuitate dulcius. Hinc *Trogus Pompeius* aduersus *Liuium*, & *Sallustium*, concionum tacitè reprehendit apparatus; nam si conciones de *Liuiio* detraxeris, exigua fragmenta restabunt. Quæ causa *Caligulam* impulit, vt scripta *Liuij*, & imagines de bibliothecis omnibus propè amoueret. Hīstōriam (ait *Marcellinus*) per minutias ignobiles producere non decet. *Tiberium* irridet *Suetonius*, quòd noticiam hīstōriæ fabularis vsquè ad ineptias quæreret. Stultum insimulat *Capitolinus* *Iunium Cordum*, quòd in sua hīstōria narraret, quos seruos, vel penulas, vel chlamides quisque Principum haberet. Suo abutantur otio, qui vulgares, vel poeticas quærunct hīstōrias. Habeant & desides hīstōrias suas. Quæ verò longa vel breuis sit dicenda hīstōria? ego eam longitudinem probo, cui nihil adimi; eam breuitatem, cui nihil adijci potest: illa in *Cicerone*; hæc in *Plinio* spectatur. Leges alij hīstōriæ tres numerant: & sunt *Numerus*, *grauitas*, *suauietas*. Addetur etiam *Veritas*, quæ teste *Tullio* in *Orat. prima lex hīstōriæ est, ne quid falsi dicere audeat: deinde, ne quid veri dicere non audeat*. Facilius tamen legem imponere, quàm exequi: & iura suadere veritatis, quàm veritatem scribere. *Arduum videtur* (ait in *Caril. Salustius*) *res gestas scribere, primò quia facta dictis exequenda sunt; dein quia plerique, quæ delicta reprehenderis, malevolentia & inuidia dicta putant, ubi de magna virtute, atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facile factu putat, æquo animo accipit, supra veluti ficta prò falsis ducit*. Inter verò hæc duo extrema illud probabilius est; quod insimulat, & accusat. *Obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur, quippe adulatorum in fœdum crimen seruitutis malignitati falsa spes libertatis inest*. Raro tamen insimulare licet, quamuis declamatorem non temporum, sed homi-

XXII.
Hīstōria
sit breuis.

XX.
Hīstōria
timenda.

XX.
Voluptas
ex Hīstōria.

XXI.
Plurimi
ex hīstōria salutē
habuere.

XXIII.
Vera sit
hīstōria.

Verum dicere arduum.

num exigant vitia. *Rara temporum felicitate, in quibus licet sentire quæ volo, & dicere quæ sentio, Tacitus Hist. 1.* Præcipue si de viuentibus, sermo recurat. *Veteris Reipublicæ prospera, vel aduersa claris scriptoribus memorata sunt, temporibusque Augusti non defuere decora ingenia, donec glifcente adulatione, deterrentur. Tiberij, Caijquæ, & Claudij, ac Neronis res florentibus ipsis ob metum falsæ, postquæ occiderunt, recentibus odijs compositæ sunt.* Tacitus, Claris itaque scriptoribus prospera vel aduersa memorata sunt sed *veteris Reipublicæ* mores si describas coeuos, probum vel improbum offendis principem (ait *Maluetius* in Tacit. c. 10.) Si improbum, periculosa fanè erit historia; nam nec vitia poteris recensere aliena, ne in ijs sua cognoscat Princeps, & si non agendo, saltem legendo crubescat. *Reperies* (ait Tacitus *An. 4.*) *qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putant.* Quod si laudes veteres proauos, adhuc *gloria ac virtus habet infensos, vt animus ex propinquo diuersa arguens.* Tacitus *An. 4.* spetie namquæ alienæ laudis hærebit sibi vitia obijci; vel inuidia correptus indignè feret alium laudari. Prudenter Tacitus vitam Agricolæ optimi viri describere abstinuit sub Imperatoribus pessimis: donec adueniente Traiano in lucem edidit, quod iam mente conceperat, & manu exarauerat. *Legimus cum Aruleno Rustico Patus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: nequè in ipsos modò auctores, sed in libros quoque seuitum: in Agricola c. 1.* Quod si mali Principis gesta persequeris, vel poetam ages, & fabulam instrues, quia historia sine veritate animal est sine oculo; vel si verum ambage remota dederis, historiae monumentum erit tibi monumentum. Hinc nõ improba malignitatis suspicio, & suspicax non sine experientia suffragijs prudentum etiam intentio, vt quæ de Principe viuente narrantur, à veritate discrepare sæpè putentur. De mortuis liberitùs quis loquitur, & quales fuerint, veriùs futuris seculis traditur. *Commune est cunctis* (aiebat Cassiodorus. 10. Var. 19.) *in suis imperijs prædicari: sed illud est omnimodis singulare, in extranea gente laudes proprias inuenire. Quia ibi sunt vera iudicia, vbi neminem comprimit vlla timiditas.*

De viuentibus astricti e est scribere.

Historiographus legibus veritatis tenetur; sed timiditate sæpè sæpiùs comprimitur, & studio adulationis pullatur. *Librum iudicium, in quo scelera quouis tempore perpetrata, quæque egregia facinora describuntur an exaratum iudicium tempore? Caietanus querit: concluditque ipsis viuentibus non fuisse memoriae traditum, sed post errantium mortem (impia namque ibi recensentur facinora: Fecerunt malum in conspectu Domini, & oblitum sunt Dei sui seruientes Baalim, & Astaroth) conscriptum, & futuris seculis delegatum. Quia etsi sacri historiographi, vtpote Dei spiritu impulsii, nullatenus potuerunt leges veritatis exactissimè non implere, voluit tamen nos Deus erudire libro illo post Iudicium mortem exarato, quæ de magnatibus superstibus inueniuntur literis commendata, ab adulationis calumnia non esse libera. Liber obijcitur Ioanni sigillis munitus, & ob signatus: arcana continebat mysteria, quæ honestissimam Ioannis curiositatem accenderet, vt referret. Expectabatur tamen agni interitus, vt aperiretur liber, & arcana paterent. Vidi agnum stantem tanquam occisum. Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum: & cum aperuisset librum. Apoc. 5.* Sed cur post agni occisionem referantur sigilla, nec ante liber aperitur? Vt clariùs (soluit Ambrosius c. 5. in Apoc.) & veritas constaret, nec de calumnia timeret. Euangeliorum liber non poterat à veritate aberrare, at si viuente Domino referretur. Verum ne quis improbus criminaretur plura vel adulationis vitio exaggerata, vel timore suppressa; solum demortuo Domino, proditur liber, quo omnis deletur suspicio. In proprio amari regno (ait Cassiodorus loco cit.) in conspectu deprædicari, ferè cunctis commune est: quæ in absentia dicuntur, exclusa tamen æmulatione vera iudicia probantur: quia ibi nec metus frænatur: nec adulatio prouocat, nec cupiditas exaggerat, nec metus honestat. Quæ de superstitibus scribuntur, vt minùs vera notantur. Nequit homo veritatem exprimere, & maiestatem intueri. Mira doctrina Christus Dominus sæculorum magister, vt gesta exararet magnatum, ab eis auertit oculos, & declinauit obtutus. Veritatis calumniatores captiosissimas prætexerant causas, vt Christus

XXV. Nec sacri historici de viuentibus scribunt.

XXVI. Christus vt verum scribat, oculos auertit a potentibus.

stus vel misericordiae abundantia legi appareret aduersus, vel seueritate clementiae appareret contrarius. Adulteram exhibent, ut legem adulterent. Christum urgent proferre sententiam absolueret, vel condemnare. Non renuit Iesus, sed *inclinans se deorsum digito scribebat in terra*, mores reformans, & prouida industria, aduersariorum declinans adfultus. Quid scriberet? *accusatorum peccata* plerique respondent. Propterea *se deorsum inclinat*. Quia licet nulla adstantium auctoritas potuisset veritatem corrumpere: tamen factis nos instruit, eorum peccata scripturus; oculos à magnitudine auertit, & à praesentia submouit: quasi nequeat manus facta veritatem describere, si contigerit oculum magnatum pompam videre. *Inclinat se deorsum*, scripturus potentium historiam, ne veritatem laederet, & adulationis opinionem refugeret. Si omnis homo mendax, historicum vel neges hominem; vel mendacem asseras, opus est. Miris laudibus *Publij Scipionis*, qui postea *Africanus* dictus est, continentia à Liuiio, alijsque praedicatur, dum noua occupata Carthagine, in Hispania, virginem captiuam, tam forma eximia, ut quacumque incederet, oculos hominum in se conuerteret, non solum castissimè custodiri iusserit, sed etiam inuiolatam suis restituerit. Porro adulationis fuisse verba Valerius testatur Antiatem, qui saepius à Liuiio citatur, & eum historicum fuisse illum autumant, qui militari sub M. Valerio Leuino Praetore aduersus Annibalem. In cuius fragmentis haec verba legimus. *Puella quaedam pulcherrima, quam Carthagine, ampla ciuitate in Hispania, expugnata, coeperat Pub. Africanus superior, non reddita patri sed retenta ab eo, atq. in delitijs amoribusque usurpata est*. Ideoque Gellius scribit *lib. 6. c. 8.* Scipionis famam, quum adolefcens esset, haud

sinceram fuisse, & propemodum constituisse, hos versus a Cn. poeta in eum scriptos fuisse:

*Etiã qui res magnas saepe gessit gloriosè (solus.
Cuius facta uiua nunc uigeat, qui apud gētes
Praestat; eum suus pater cum pallio uno ab
amica abduxit.*

His ergo versibus (inquit Gellius) credo adductum Valerium Antiatem aduersus ceteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuam non redditam patri, scripsisse, sed retentam à Scipione, atque in delicijs usurpatam. Hinc constat, *Flauium Vopiscum* non frustra in suo Aureliano scripsisse: Neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: prodidisse quin etiam in quo Liuius, in quo Salustius, in quo Tacitus, in quo Trogus manifestis testibus conuincerentur. *Flauius Iosephus* etiam, accusante Salianno, Romanorum blanditus auribus, historię suae ea inseruit quae placere possent Gentibus Romanis. Propterea suspicor Poetas, Oratores, ceterosque in exordio Nuniem solitos implorare, exceptis historicis, qui numquam implorando, praemiantur. *Cum bonis* (ait Liuius in praemio) *potius omnibus, votisque ac precationibus Deorum, Dearumque, si ut poētis, nobis quoque mos esset, libentius inciperemus, ut artis tanti operis successus prosperos darent*. Quare peccasse dicunt *Valer. Maximum*, qui vel hominem inuocare non dubitauit, hoc est, Caesarem. *Te igitur huic caepo, penes quem hominum, Deorumque consensus, maris ac terrae regimen esse uoluit, certissima salus patrie Caesar, inuoco: cuius caelesti prouidentia uirtutes de quibus dicturus sum, benignissimè fouentur; uitia uindicantur*: Ego uero Valerium laudo quod non Deum sed hominem inuocauerit, quem fallere si non licet, potest; Deum autem nec licet, nec possit.

XXIX.
Nu. res
non inuocant
Historicus.

REGVM PURPURA, PVDOR. CAP. V.

Cuius studium in *Maximil. I.* Imper. qui moriens sibi pudenda cooperuit: & *Maria* eius coniuge, quae contracto vulnere, mori maluit, quam à Medicis conspici, ut sanaretur, gemino exaramus symbolo.

1. Anacharsis dormientis, & leua manu uirilia regentis, dextera uero os claudentis.

2. est Iouis, cui pudor affidet sub lemmate, *Assessor Iouis*.

3. Cadaueris feminei proueni, & masculini fupini in mari natatis, sub lemmate, *pudor naturae*.

4. Elephantis palam non coeuntis sub lemmate.

5. Meropis in Caelo latentis, sub lemmate;

} *disce pudorem.*

XXVII.
Historia
mendax.

XXVIII.
Erga Scipionem
adulatio.

1. 4. *Verecundia* & *pusillanimitas* quomodo differant? 3. *verecundia* est argumentum pudoris. 6. an virtus. 7. a rubore differt. 10. color *verecundia* pretiosus. 12. obiectum *verecundia*. 17. quorum sit. 18. inuenum est. 21. occasio *verecundia*. 24. erubescere propter te, non ob alios. 25. non ex hominum opinione. 27. magis interest, quam vita.
1. *Pudoris* imago. 4. 26. in oculis habitat. 13. pudicitia soror *Astrea*. 24. ara pudoris. 26. 29. pudoris exempla. 1. 29. symbola. 36. pudor seruilis.
5. *Vultus* theatrum honoris.
7. *Rubor* quid? 8. 11. virtutis vestigium. 17. solus homo erubescit.
9. *Purpura* naturæ.
11. *Lutherus* quando se agnouerit perditum.
14. *Clypeum* proijcere dedecus.
15. *Virtutis* dedecus.
16. *Vulnera* in fronte gloriosa.
19. *Iuuenis* optimi conditiones quæ?
19. *Senis* conditiones quæ?
20. *Cato* senex vitiosus.
21. 31. 34. *Nuditas* corporis odiosa Romanis.
21. *Symachi* mors.
22. *Censorem* vitæ quisquis eligat.
23. 35. *Deus* semper nobis adest.
24. *Peccatum* sine lumine agnoscitur.
28. *Maximiliani*. I. Imp. honestas, pudor.
30. *Fæminarum* cadauera in aquis cur prona; masculorum supina?
32. *Balneum* promiscuum prohibita antiquis.
33. *Catonis* exemplo meretrix erubescit.
35. *Genitalia* an pudenda.
35. *Cum* peccamus, semper aliquo vidente peccamus.
35. *Elephas* numquam palam coit.
35. *Merope* erubescit nupsisse mortali.
36. 39. *Verecundia* seruilis damnatur. 37. de vitio alieno non est erubescencia.
37. *Lucretia* an laudanda, quæ seipsam interfecit.
39. In publico orare quàm difficile. 40. *Cicero* timebat.
41. *Inuerecundus* qui?
41. *Audax* qui?

I. **G**eminas Natura passiones appetitui excitauit in sensu *Pusillanimitatem*, & *Verecundiam*. Hæc rem odit inhonestam quâuis iucundam. Illa periculofam, quamuis gloriosam. Prima fugit; secunda secedit. Illa hostem, hæc seipsam formidat. Vtraque est irascibilis species circa timorem. Sed *pusillanimitatis*, seruilis est & ignobilis timor. *Verecundia* verò nobilis, & ingenuus. Hinc quantum vituperas eum, qui timet gloria discrimina; tantum lauda, qui ignominiosa fugit pericula. Ne autem lectorem fallat nomen æquiuiocum, ne te lateat; *Pusillanimitatem* aliquibus *verecundiam* dici, quæ rectè facti, ac honesti dicitur. *Pudor* verò malè facti. Benè *Propertius*. 6. 2.

II. *Pudoris*, & *verecundia* discrimen.

Nam nihil inuitæ tristis custodia prodest.

Quem peccare pudet *Cynthia*, tuta satis. Eamque ob causam *Plautus*.

Nam ego illum perijsse duco, cui iam pridem perijt pudor.

Aliquando verò *verecundia* pudoris est argumentum, & rectè facti vterque timor, quem si pudor explicare non potest, *verecundia* explanat; *Alciatus*, audi,

Pudoris imago.

Penelope desponsi sequi cupiebat *Vlysssem*,
Ni secus *Icarius* vellet habere pater.
Ille *Ithacæ*, hic offert *spartæ*, manet anxia virgo,
Hinc pater, inde viri mutuus urget amor.
Ergo sedens velant vultus, obnubit ocellos
Ita *verecundi* signa pudoris erant,
Queis sibi prelatum *Icarius* cognouit *Vlysssem*,
Hocque pudori aram schemate constituit.

Conuenit cum iisdem, quod scribit *Aristoteles* apud *Athenæum* lib. 13. *Pudorem* in oculis habitare, id est virginalem animum per oculos cognosci. Meretricij enim mores, & animus impudentia audax faces illas corrumpit, & adulterat, vt ex virgine luce turpis fiat fulgor, & libidinosa mentis index.

Sed animi abiecti, & *verecundi* recurrant discrimina. Vbi que timor faciem verberat, & mutat aspectum. Vilis animus pallat; *verecundus* rubescit. In ignem iste, in cinerem ille mutatur. Dum patimur, sanguinem natura submittit, veluti in subsidium vbi dimicamus. Et quia ingruente Morte; cor patitur, quod est fons vitæ. Vrgente verò *Verecundia*, patitur vultus, qui dicitur *Honoris* theatrum: ideo in timore mortis, in vultu

III. *Pudor* in oculis habitat.

IV. *Verecundia* et abiectio etiam discrimen.

V. *Vultus* theatrum honoris.

vultu sanguis abundat, ut cordi accurrat periclitanti. In timore verò verecundiæ cor deserit, ut fronti succurrat; præcipuè oculis, qui animæ dicuntur vigiles, & rigidi speculatores, si quis eam aspiciat, vel despiciat; honoret, vel vituperet. Hos sanguine natura circumdat, & cooperit, ut inobseruati excubent, & non videntes videant. Si enim aspiciant, rei prodeunt, & culpam produnt: si aspiciantur, pœna torquentur, & dolorem non effugiunt. Hinc Euripides Verecundiæ sedem oculos dixit. Neminem namquè pudet, vel erubescit, ni oculos habeat.

V I.
Verecundia an virtus.
Virtus an pudor sit? ne dubites. Imò & verecundia, quamuis ut iniquè facti timor accipiatur, virtuti accedit. Virtutem haud simpliciter dico, quia passio virtus non est, sed impetus naturalis, qui non liberæ voluntatis arbitrio, sed natura cogente irrumpit, & nullo rationis dictamine, cor turbat, & vultum confundit iuxta id, *Tota die confusio faciei meæ cooperuit me.* Pudor cum à bona causa in meliorem consurgat effectum, (nam & liciti quandoquè pudet) virtus dici meret. Verecundia quòd à causa mala consurgat, licet in bonum erumpat effectum, virtus non est; quia malum illud est, quod ex quocumque; bonum verò ex integra causa. Desiderabilis tamen impetus verecundia est, & honorabilis passio. Perfectio non est, sed perfectionis æmula. Virtus non est, vitij tamen inimica, & peccati pœnitentia salubris; vnde pari iure gaudet, ac virtus moralis.

VII.
Verecundia. & rubor quid?
Subdiuiditur passio hæc, & veluti nomen equiuocum *Verecundia in Verecundiam* fercernitur, & *Ruborem*. Vna est causa sequentis, & de præcedentia digladiantur. Nobilitatem ne postremam credas; quia melius est rem intactam seruare, quàm post vulnus remedium quærere. Verecundia inhonestum præcedit, & ne animus pollutur; fatagit. Rubor verò dolet pollutum. Pædagogus est verecundia; rubor est carnifex. Illa suadet; & futura respicit: hic verberat, & præterita plangit. *Infamiae timor* dicitur a Stagyrita Verecundia, quia præuenit. *Infamiae dolor* dicitur Rubor, quia præuenitur. Culpa & pœna videntur verecundiæ, & ruboris obiectum. Hanc timet rubor, eam verecundia. Dignior hæc est; Habet tamen etiam Erube-

scientia honorem suum. Primus virtutis gradus est, non peccare. Secundus peccati pœnitere. Diogenes adolescentulum videns inhonesto dicto erubescens: *Confide* (inquit) *fili, hicce color virtutis est.* Laertius. Natura ipsa colore in faciem immisso, ruborem à verecundia fecernit. Ruborem porrò omnem ne verecundum credas. Sunt enim, quos magis timere opus est, si rubescant, quàm si palleant. Sylla, Nero purpureo operiebant sanguine vultum, non cum eos pœniteret iniulti, sed cum quærerent, & iniqui iuberent. Rubor ille non erat verecundiæ argumentum, sed feritatis præludium; & clangor feralis, quo furias euocabant in subsidium. Purpureum vexillum quod in prætorio exponitur, ut milites vocat ad arma; sic rubor in Sylla atque Nerone tonabat clasticum: Sanguinem exigebat sanguis. Corrupta Natura euomebat pudorem, ut locum cederet feritati. Naturæ quidem est, per ruborem pandere honestatem. Quandoque verò decipitur, & cogitur sufferre indumenta virtutis larvam iniquitatis. Geminam namque te purpuram colore, pretioque diuersam Payfici agnoscunt. Prima est maricis, quæ vuido, ac iuuenili sanguine floret, atque rubescit. Hæc cunctis præciosior. Alia est Cocinea, quæ pallido & tabido tracta sanguine, iuxta primam vilescit. Verecundia genas rigat virginales, atque in fronte, & pectore virgineo micantes excitat prunas. Rubor verò pallido cocineo pœnitentium frontem alpergit. Formosius non est mulieri pigmentum, & fucus venustior naturali illa purpura, quam verecundia textit. Hæc honestatis custos, modestiæ comes, & internæ virtutis externum argumentum. Pirhiam cum interrogarent sociæ virgines, ex coloribus, quibus magis arrideret? colorem respondit verecundiæ. Post densas obscuræ noctis caligines, si nubes rubescant sunt serenæ lucis exordium. Sic rubrum in sero, Cælum indicat manè serenum. Propudiosæ vitæ si rubor accedat, futuræ est pœnitentiæ præludium. Virtus non desperatur, vbi criminis non tumescit memoria, sed de præteritis erubescit: vel si obuiet virtus, vitia aspectum non sustinent. Hippocratidas, cum vidisset adolescentem, quem sequebatur ama-

I X.
Purpurea duplex.

X.
Color verecundiæ præciosus.

X I.
Rubor & sanguis virtutis.

tor, erubescens pro pudore: *Cum his* (inquit) oportet ambulare, cum quibus conspectus, non mutet colorem. Plutar. in Lacon. Post peccatum verò non erubescere, sed gloriari, impænitentis est signum, cuius salus desperatur. Lutherus tunc suam perditionem cognouit, cum libidinem sacrilegam sustineret impavidus; vnde futuræ damnationis vindictam quæreret aduersus Deum, à quo erat damnandus. Qui itaque non reformidat infamiam, impudens est, & inuerecundus. Sed quam infamiam? quæque sit virtuti opposita. Non est virtus, quæ verecundiam non habeat affinem. Hinc sine rubore non nisi iniquus audet negare depositum, quia actus est iustitiæ oppositus. Duas autem Atrææ sorores dedit antiquitas, Pudicitiam, & Temperantiam. Clypeum proijcere dedecus est, & fortitudini oppositum; vnde Spartana mulier filio, qui in procinctu erat, clypeum e lege dedit, *In hoc vinces; cum hoc morieris: Non sine hoc, regrediaris*, Apud Græcos militari lege cautum erat, vt qui miles scutum amisisset in acie, capite pœnas lueret: qui verò gladium, leuiori pœna notaretur. Maioris enim disciplinæ esse, se ab hoste tueri, & incolumen præstare, quàm cum sua pernicie hostem perdere, summi Duces putauerunt. *Alex. lib. 2. c. 13*. Idem credas de reliquis virtutibus, quibus non tam aduersa gesta, quàm gestorum signa obiectum sunt verecundiæ. Adulterinis genas notatas osculis Cicero exprobrabat Antonio: vt aui manus ære pollutas Antonius irridendo fœnus insimulabat Augusto. Sæpè etiam honos ipse est verecundus, & quod vni decus, alteri dedecus est.

XV. *Virtutis dedecus.* L. Lucullus Tigranem Regem Armeniorum ad Tigranocerta aggressus, peditum cum supra centum millia occidisset; equitum pauci euasissent; ex Romanò verò exercitu centum vulnerati, & quinque tantum desiderati essent; Romanos Strabo memorat puduisse, & semetipsos derisisse, quòd in eiusmodi mancipia induissent arma. Plutar. in Lucullo. Sic vulnera æqualiter dolent, siue cadendo, siue fugiendo subeas. Hæc tamen ignominiosa, illa gloriosa. Lacænx mulieres cum filios suos aduersus Messenios in pugna cecidisse audirent, vulnera cæperunt tam eminens quàm cominùs inflicta inspicere: etsi plura

ex aduerso essent facta, cum gaudio, magnaque grauitate, & aspectus toruitate, in maiorum auita monumenta filios deferebant. Sin alio loco vulnera accepissent, pudore suffusæ, lachrymisquè confectæ, quàm maximè poterant, clandestina fuga discedebant, relictis cadaueribus, vt in communi humarentur sepulchro. *Aelian. de Var. hist. lib. 12*.

Causam verecundiæ sciscitanti? turpe dico, vt virtutis honestum. Erubescimus enim de malo præterito, vel futuro. Cuius verò sit Verecundia? soli homini natura dedit. Cætera animalia timent, non erubescunt. Quia solus homo honorem respicit. Bruta agunt non stimulo honoris, sed gustus. Erubescit homo malè operans, sed non semper: vel semper, sed non ad semper; sed quousquè humanitatem non exiit, vel diuinitati accedendo; vel in brutalitatem declinando. Iustus non erubescit, quia desit ei obiectum verecundiæ, hoc est vitium. Iniquus non erubescit, quia verecundiam contempsit. Ille non timet honorem, quia non peccat. Ille peccat sine rubore, honorem spernit, quem non habet, & sine spe redemptionis amisit. Quorum ergo est verecundia, si nec iustus, nec iniquus erubescit? Non maiorum, neque bonorum est verecundia, sed proficientium. Media est inter virtutem & vitium. Mouetur, mouente Opinione, quæ huius Cæli est intelligentia, & secundum opinionem infamiæ, vel bonæ famæ, virtutem insequitur, vel persequitur. Probro assuetus, nil patitur à verecundia, impavidus sustinet, & tumidus peccat. Ibi que nascitur impudentia, vbi moritur verecundia. Iuuenum propria dicitur verecundia, non senum. In his genæ iam frigida nesciunt erubescere. In iuuenibus facile sanguis accenditur, & celer ascendit. In iuuenibus non adhuc incaluere vitia. In senibus virtus consenuit, nec facile mutat hospitium. Habent quandoque tamen ætatem senum, vitia puerorum. Senilis virtus speratur in iuene, possidetur in sene. Tria Socrates cupiebat in iuene, *Cor. dis simplicitatem: lingue taciturnitatem: & vultus verecundiam*. Totidem in senibus, *vultum grauem; sermonem placidum: cor prudens*. Subuertitur porrò quandoque ætas, & repuerascunt senes; vt senescunt iuuenes.

XVII. Solus homo erubescit.

Quando homo non erubescat.

XVIII. Verecundia iuuenum est.

XIX. Conditio ne senum, et iuuenum.

XX. En Catones Maior, & Minor. Viri, homines fuerint, vel Dij? eorum virtus, cuius ad exemplum Romanus componitur Orbis, dubitare permittit. Facti senes, nullum ebrietatis, & lasciuia fugere vestigiū. Plus læserint Rempub. senes, vel iuuarint iuuenes? ignoro. Tremebant iuuenes à Catone acriter reprehensi. Pudebat filios, quos sanctè Cato educauerat. Stupebant Romani omnes, quos Cato solo exemplo reformauerat. Sed vndè marcescit virtus, vbi cadentis vitæ terminus de futura opinione sollicitus, ac salute prouidus vitam anhelat beatam? Superabundabat illis fama virtutis. Iam publicis curis fessi, vitam quærebant inter dealbata sepulchra; & vitalem præcabantur alimoniam à voluptatibus sensus, quæ mortalem faciunt animum immortalem. Quid turpius, quàm in ipso limine securitatis esse sollicitos? Catones forsam illos dices, tantâ gloriæ coaceruasse, Rempublicam sanctè gerentes; vt nullam iacturam formident virtutis? Inepta vox est; peiores cum moriantur, quàm vixerint: Occultasse dico, non odisse vitia; quæ tandem erumpunt, cum lassa senectus, laruam nequit sufferre virtutis. Veneranda senectus fortitudinem quærat non inter vitia, sed inter virtutes; nec peccare audeat, cum non potest. Vel si potest delinquere, cur etiam non erubescere? Nec latet, iuuentam dici gloriæ cupidam, quæ commoditatibus, & illecebris famam & honorem præponit. Senectam verò benemeritam commodum Honori præfert. Quod vigilauerint diū; modò dormire prætendunt. Do illis, veruntamen insto; sciant somnum vrgere æternum: nihilque habere, quod speret, quem senectus ducit ad mortem. Huic vni intercedi non potest.

XXI. Occasione pudoris. Post causam, occasionem inquiramus verecundiæ. Nam motore indiget externo, sine quo rubor frigescit. Animalia, Saxa, Picturæ nec mouent, nec terrent inde cum Romanis Romulea lex esset: *qui se nudum à fæmina videri passus fuerit, criminis capitalis reus habeatur.* Huius legis reliquias tempore Augusti adhuc durasse ex Dione constat. Quū enim Liuiæ coniugi Augusti, obuiam facti quidam viri nudi, eaque de causa necandi essent, ita morti eripuit, quòd diceret, pudicis mulieribus, hos nihil à statuis differre. Non moueant

Symmachus mers.

itaque lapides, bruta, n. si opinio, vel rationalia bruta præsumat, vel lapides fingat loquentes. Rex Theodoricus cum Symmachū capite iniuria damnasset paucis post diebus, cenanti sibi cum miræ magnitudinis piscis caput decoctum apposuiss. ut ministri, Symmachi nuper occisi caput illi est visum, præfixis & extantibus inferiore in labro dentibus, & toruè intuentibus oculis, furibundè sibi, & acerbè comminari. Vnde monstri nouitate territus, membrisquè præter modum tremebundus, & ingens in cubiculum citato gradu abiit, & obiit. Eadem imaginatio, quæ delictum inuenerat, vbi non erat; mortem etiam inter epulas finxit; & casum fecit.

Erubescimus itaque vel propter homines, XXII. vel propter Deum, vel propter nosmetipsos.

Personæ sunt *parentes, Magistri, Magistratus*, quorum maiestas nobis est venerabilis, & tremenda. Vel *Historici, probi viri, aduena, amulatores*, à quibus infamia nostra, vel bona fama. Vel *pueri, blaterones, mimi*, quorum lingua famam velocior frequens totum circumuolat orbem. Horum in conspectu nos stare credamus; ne ratio discedat, vel fugiat honestas. Aliquis vir bonus (ait Seneca *ep. 111.*) nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tanquàm illo vidente faciamus. Hoc, mi Lucili, Epicurus præcepit: custodem nobis, & pædagogum dedit: nec immeritò. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis adsistat. Aliquem habeat animus, quem vereatur, cuius auctoritate etià secretum suum sanctius faciat. O felicem illum, qui non ad spectus tantum, sed etiam cogitatus emendat. O felicem, qui sic aliquè vereri potest, vt ad memoriam quoque eius se componat, atque ordinet. Qui sic aliquè vereri potest, citò erit verecundus. Opus est aliquo, id quem mores nostri se ipsi exigant. Nisi ad regulam, pauca non corriges. Sed quid fingere opus est, vbi censores, Magistrum, iudicem habemus adstantē, qui sine scriba, tabellione, & carnifice, acta refert, pendit, pandit, pūgit, & punit. Qui cordium scrutator est Deus, nõne mihi lucet etiam in tenebris, & in vmbra mortis hoc est peccati? & hunc non timeam, eo præsentem non erubescam. Nascitur cū natura pudor, & Deo veniente perizomate pudenda cooperit. Gentiles ipsi horrebant, & erubescabant

Censore vire eligere debemus.

XXIII. Deu nobis semper adstat.

bant Numē illud, *Elenchū* dictū, qui mortaliū errata in palinxeſto notabat, vt tēpore, & occasione puniēda exhiberet. Quid ſi nec tellus, nec æthera, pontus facinora noſtra reſpiceret; forſan homo tumidus ſine rubore peccaret? Seipſum adhuc erubeſceret, aiebat Pitagoras; nec deeſſet, quem læderet, quia ſeipſum læderet. *Pudori* aram Athenas poſuit; quia etſi omnia Numina tollas, reſtæ conſcientiæ ſuperest pudor, cui obediunt & Numina. Hoc ſplendoris habet peccatum, quod agnoſcitur inter tenebras. Nullo cenſore opus habes; ſola criminis cogitatio carniſex eſt, & genitorem flagellat, priuſquā pariatur, imò concipiat. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*, aiebat pſalmiſta. 4. nu. 4. quia humanam labem præcedit Diuina correctio, & vt ſubleuet, & ne cadas. Erubeſcas itaque propter te, non propter alios: nam qui alios non erubeſcit, ſed timet; nec culpā agnoſcit, ſed penam formidat. Sunt qui trepidant, vbi non eſt timor. Alij audent, vbi eſt pudor. Quasi publicam honeſtatem humana faciat opinio. Falleris, ſi hoc credis. Pudoris ſimulachrum non eſt fictile, & manufactum. Hoc vnum forſam verum agnouit Gentilitas falſa; & adorauit quod dii ipſi timent. Cato Vticenſis plebeio more prodibat in aulam; cum Romani purpura amiſti fulgebant, & auro; vt aſueſceret erubeſcere non ad opinionem hominum, ſed ad ſpetiem iniqui. Hæc ſpergebat, & ſuffurabat in caſtris, vt militem audacem haberet ad fortia; & timidum ad inhoneſta. In hoc inuerecundus à verecundo diſtinguitur, quòd in euentibus inopinatis, rubor erumpit, & de honore magis, quā de vita ſolicitus, lorica induit pudoris. Poſt euerſionem Troiæ, cum Græci in Thraciam appuliſſent, vbi monumentum Achillis in Troia ſepulti extabat, umbra eius ſuper tumulum viſa, petijt à Græcis, vt ſibi Polyxenam, Priami filiam, quam pater ei adhuc viuens deſpondiſſet, in honorem perpetuum ſacrificarent. Morem igitur Græci gerentes Achilli, puellam duxerunt ad aram, quæ ad mortem paratiſſima hoc vnū curauit, vt extrema corporis veſtibus cooperiret, quo honeſtiūſ caderet. Sic Olympias M. Alexandri mater à Caſſandro ferro petita, haud manus in aggreſſorem extendit, vt vim

vi repelleret; ſed ad honeſtatem, ne ſine ea caderet. Fæmina equidem fortis, in qua timor mortis minor eſſet, quā pudoris: Sed regiæ matronæ non aliud poterat eſſe ornamentum quā pudicitia. Natura ei hanc aptauit in velum, vt nihil magis timeret, quā ſemetipſam. De viro quæramus exemplum, vt inde cognoſcas parem deberi verecundiam à maſculo, quamuis ſoli fæminæ leges iuſſerint caput velare. Velamen enim in capite ſignum eſt ſubiectioſis non pudoris. Is ſedem habet in oculis, & tegumentum in ſanguine, quem in corde natura depoſuit, ne nobis vnquā deeſſet. En itaque I. Caſar, qui cum animaduertit vndique ſe ſtrictis pugionibus peri, toga caput obuoluit: ſimul ſiniſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, quo honeſtiūſ caderet, etiam inferiore corporis parte velata. *Suetonius*. Grande facinus, in quo fæmina virum egit: & vir fæminam honeſtam. Vterquē honeſtatem vitæ præpoſuit. De honore magis, quā de vita ſoliciti, plus horruere oculos, quā parricidæ gladios. Impetum hunc naturæ dices, vbi volenti, vel nolenti mors inſtabat, & parricida vrgebat. Cadere cum debeo, quòd obitum amplectar honeſtum; ratio ſuadet, vt ſpetie honeſti agam de neceſſitate triumphum. Sanè porrò reſpondeo, quòd Caſaris caſus aulicum non admittebat conſilium, vt in vili morte gloriam quæreret. Si naturæ paſſio eſt verecundia, non virtus electiua; natura itaque edocet, quantum magis naturæ interſit verecundia, quā vita: cum in vtriuſque diſcrimine, manum porrigat non vt vitam erigat, ſed verecundiam. Exempla tamen non deſunt, quæ in diſcrimen vitam euocent, & liberè malint vitæ naufragium, quā honeſtatem obiectare periculis. *Maximilianum I.* Imperatorem ita verecundia tenuit, vt nullus ex cubicularijs eius viderit vnquā naturæ opera exercentem; Pauciſſimi medici vrinam eius, dum ægrotaſſet, viderunt. Pudicitia nec in hora mortis oblitus, panniculo, quem manibus geſtabat moriens, pudenda, ne ſe mortuo à quocumque videri poſſent, obtexit; Hoc eſt, quod per Anachariſis Scythæ ſtatuum, cuius ſiniſtra pudēda cooperit; dextra verò os claudit, quaſi

XXIV.
Erubeſce
propter te,
non pro-
pter alios.

Ara pu-
doris.

XXV.
Erubeſce-
tia non ex
hominum
opinione.

XXVI.

Olympia-
dis hone-
ſtas.

I. Caſaris

XXVII

XXVIII

Maximi-
liani pu-
dor hanc
ſtas.

Pudoris
ſymbolum
pro Ma-
ximil. I.

quasi duas manus homini natura dederit, ut una linguam, altera libidinem refrænaret.

XXIX. *Membra pudenda manu fertur texisse Anacharsis, Ac digitum labris imposuisse suis.*

In altero *Maximiliani* symbolo *Iupiter* est, cui *Pudor* assidet, teste *Sophocle* in *Oedipode* in colono.

In omnibus rebus Ioui sed assidet

Pudor, thronumque seruat.

Quasi pudore seruet maiestatem.

Quis neget excelsa natum de stirpe Pudorem? Nam summo in Cælis assidet ille Ioui.

XXX. *Peregrina areis inter domesticos habes exempla Mariæ coniugis eiusdem Maximiliani.* Equo ferociente hæc deiecta, cum leporem insequeretur; fracto femore, cum vulneris tractationem per verecundiam effugeret, obiit: non videri malens, quàm videre. Provida rerum natura mater, ita femineæ verecundiæ consuluit, ut virorum corpora in mare proiecta, supina ferri *Plinius* tradat, fœminarum prona. *Ludou. Viues de Christ. fœmina lib. 1.*

Maria coniugis Maximiliani pudor.

In medio spectare mari duo corpora: Cernit

Fœmineum terram, masculumque Polum.

XXXI. *Millesias virgines eo correptas olim animi furore legimus, ut se passim suspenderent: neque huic malo remedium inueniebatur vllum. Edicebatur horribilibus pœnis, ne fieret: contemnebantur pœnæ. Quid enim morte atrocius? quam ipsæ vltro appetebant. Custodiebantur, inter custodum manus exitum spiritus inueniebat. Edictum est tandem, ut quæ se occidisset, nuda per medium forum media luce traheretur. Hac pœna deterritæ sunt, ne nudæ cernerentur, licet exanimes.*

Nuditæ quàm odio sa.

O pudorem incredibilem, & prædicandum?

quæ mortem malorum vltimum contemnebant, pudorem etiam in mortuo corpore curabant. Ita furor ille compressus, atque sedatus est. *Plutar. de Clar. mul.* Miratur iure

XXXII. *Balnea promiscua prohibita.*

Philippus Camerarius tom. 1. c. 33. nonnullis in locis publica balnea, & lauacra promiscua nostro adhuc tempore conspici, nulla habita aut sexus, aut ætatis consideratione; cum tamen veteribus Ethnicis, apud quos vel specties honestatis & pietatis reliqua mansit, exosa fuerint. *Heliogabali* si cum *Lampridio* memoras imperium, quo Romæ balnea mixta erant; Imperatorem redarguo imitatos

Tom. VII.

ciues, cuius conatus eo spectabant, non quinam alio deterior, sed qua in seipso peior esset. Ante tamen, vel post, abhorruere Romani; ut fœminam homo nudam videret; sed & parentes cum liberis, & generi cum foceris lauari erubuerunt. *Plutar. in vita Catonis.* Is filio præsentem, non minus verecunde, quàm si Vestales adessent, à dictis temperauit obscœnis; nec vnquam cum eo lauit; quem morem Roma sanctè colebat. Neque tam proiecta fuit meretricum Romanarum impudicitia, quæ in honorem Floræ Deæ ludos nudæ celebrare solebant, ut non graues viros, memores propriæ turpitudinis, venerarentur. Cato cum in theatrum (ubi à nudis scortis ludi celebrabantur) descendisset, ac mulieres tanti viri grauitate commotæ, nudari nolent, moriente Fauonio, discessit. Huc respexit *Martialis lib. 1. epig.* dum in epistola libro illi præfixa ita scribit: *Epigrammata illis scribuntur, qui solent spectare Florales. Non intret Cato theatrum nostrum: aut si intrauerit, spectet.* Hinc illi hoc natum epigramma

Nosset iocosa dulce cum sacrum Floræ,

Festosque lusus, & licentiam vulgi:

Cur in theatrum, Cato se uere venisti?

An ideo tantum veneras, ut exires?

Theatrum hoc, idem ac prostibulum *Isidorus lib. 18.* putauit; nam post exactos ludos, prosternebantur meretrices: quas tanquam publicæ libidinis hostias in scena proferri *Tertullianus* scripsit *lib. de spectacul. cap. 10.* Iure vituperant *Franciscum Aretinum* quòd *Consil. 141.* probare conetur,

Franciscum Sfortiam Mediolani Ducem iure postulasse à *Ludouico Marchione*

Mantuae, ut filiam *Dorotheam Galeatio* filio desponsatam, Medicis quibusdam traderet inspiciendam, ut inde referrent,

si quæ puellæ deformitas esset. Elusit *Ludouicus*, filiam videndam offerens sed

Cotta (sic vestem appellat) quam sponsæ miserat *Galeatius*, coopertam; seruata lege connubiali, quam *Tiraquellus* notat,

Suam quisque deformitatem futuro marito aut uxori detegito, ne tamen se propterea, præsertim fœmina denudato. Mulier exuta tunica, & verecundiam exiit. Iure vxor *Candaulis* Regis *Lydiæ*, volente marito, sed

XXXIV.

inſcia , à Gyge nuda conſpecta, re comperta , ac ſi prostituta fuiſſet, non quieuit, donec inſtigante muliere, Gyges Regem occideret ; & ſe ſe vnà cum regno in poteſtatem parricidæ & adulteri traderet. Turcæ adhuc promiſcui ſexus lauacra ita auerſatur, vt capitale ſit viro intereſſe, vel conſpici in loco, vbi fœminæ lauant. Imò iſtis nefas, vxores aperta facie, in publico conſpici vel cum viro loqui. Obſcœnam nuditatem ſic odio proſequebantur Imperatores Gratianus, Valentin. & Theodoſius, vt non ſolumodò flumina, propè caſtra fluentia, ab omnibus ſordibus pura eſſe voluerint, ſed etiam prohibuerint, ne aliquis nudatus publicos oculos inceſtaret. Ideò procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum hoc fieri mandarunt.

XXXV. *l. cum ſupra . C. de re milit. l. 12.* Scio (ait Auguſtinus contra Iulianum c. 16.) genitalia, membra à Deo condita eſſe honeſta & decora, ſed peccante homine facta ſunt inhoneſta. Si nihil in libidine illa ineſſet pudendum, nõ texiſſent ſua genitalia primi homines poſt peccatum. Nam genitalia potiùs quàm ora, per quæ comederant, texerunt, & occulta- runt : atque ea ipſa non manu, ſed ficu; ne ea vel ipſi attingerent, tanta nimirum in iſis turpitudine poſt peccatum inhæſit. Elephas ſolo naturæ conſilio, & prouidentia, quaſi factus humanus, homine erubeſcit coire ſpectante,

Naturam ſtupeant caſtã quicumq. Elephãtis, Quem numquàm palam fama coiſſe nequit.

Verecundiam itaque ſiue ab obiecto, ſiue à cauſa æſtimes, rem ne credas imaginariam, ſed naturalem, vt verearis quæ debes, & fugias quæ vales. Stant tibi teſtes, homo, natura, Deus; nec vmquàm abſunt, ni tibi abſis. Tibi autem abes, ſi cum peccas, nullo vidente, peccare præſumis. Diogenes ad adoleſcentem quendam, qui in cauſona cum conſpiceretur, refugit in interiora cauſonæ: Quanto, inquit, fugis interiùs, tanto magis in cauſona es. *Plutar.* Veſtigium tamen licet ſpirantis virtutis eſt cum peccamus, latebras quærere. *Merope* vna filiarum Atlantis ex Pleione nympha, cuius ſtella ex ſeptem Pleiadibus apparet obſcuriſſima, quòd cum ſorores omnes Dijs nupſiſſent, ſola Siſypho nupſerit homini mortali

Cur celata Merops? cur non præfulget in Orbe?

Mortali canitur iuncta fuiſſe viro.

Samienſe ſolum diuiſurus Athenienſis Senatus forſam non æqua lance, quòd non pauci rei inhiarent alienæ (orante Cidiade ne præterirent Patres, tota adſtante Græcia, agri meſuram fieri,) adeò commotus Senatus eſt, vt veluti pro foribus ſtarent ſeptem Græciæ Reges; & eo in papyro Athenarum fama vel infamia exaranda foret, quòd ſoli proſpicientes iuſtitia, gloriam ſibi pararunt immortalẽ. De quo ergo timeas, habes. Modò iniuſtam verecundiam, & timorem inſequamur ſeruilem. Illum lauda, hunc vitupera.

XXXVI.
Verecundia ſeruilis.

Seruilis dicitur, ſi aliena verecundus erubeſcat. Quia cum pœna ſit meſura delicti: delictaque teneant auctorem ſuum: erubeſcere non debemus aliena facinora, ni verbo, vel exemplo cauſam dederim. Dolere quidem poſſum, & alienis compati infirmitatibus: quia dolor ſit naturalis paſſio, vt ſimili ignoſcam, & condoleam. Rubor verò cum ſit proprii criminis argumentum, & læſæ conſcientiæ teſtis; animum accuſare nequit innocuum. Iure damnatur Orthriades, qui cum ſolus ex pugna ſupereſſet (quam tercenti Argiui inierant & Lacedæmones, vt litem de Thyreo agro dirimerent) ſpoliatis Argiuorum cadaueribus, eorum arma ad ſuorum detulit caſtra, trophæum erexit, ſuo ſanguine Lacedæmoniorum eſſe victoriam inſcripſit: tandem pudore Spartam redeundi abſq. ſocijs, ſeipſum interfecit. Reum iſte Cœlum fecit, à quo inter tantos ſolus ſeruatus fuerat. Erubuit, cum dignè vocaretur ad purpuram, quam ſuo ſanguine cruentarat. Vicit, ſed victorem perdidit. Patriam ſeruauit, ſeruatorem ſuſtulit; & proprio cruore triumphum fœdauit inſanus, vitam dedignatus, qui mortem vicerat. Similem nequit iniuriam vitare Lucretia Dux Romanæ pudicitia, cuius virilis animus maligno errore fortunæ, muliebri corpus ſortitus eſt à Sexto Tarquinio, Regis ſuperbi filio, per vim ſtuprum pati coacta, cum grauiffimis verbis iniuriam ſuam, in conſilio neceſſariorum deplorafſet, iniuſto ferro ſe, quod veſte tectum attulerat, interemit. Expugnato namque corpore, quod vim patitur; haud animus vincitur, qui thronus

XXXVII.
Lucretia an laudanda.

chronus est pudicitiae. Aliena opinio si & falsa tanti non erat, ut repugnante conscientia, aduersa iustitia, tyranni adulterium in pectore puniret pudico. Quasi infamiam non effugeret, nisi è mundo secederet, secum ferens honestatis imaginem. Zelus indiscretus suspicionem infert pudicitiae; ut merito quaeratur, an fuerit pudica?

Si tibi forte fuit Lucretia, gratus adulter,

Immerito ex merita premia cade petis.

Sin potius casto vis est illata pudori,

Quis furor est hostis crimine velle mori?

Frustra igitur laudem captas Lucretia: namq.

Vel furiosaruis, vel scelerata cadis.

XXXVIII

De crimine si alieno erubescas, tuum facis: ut te auctore peccauerint; vel socium habuerint. Cato iustus famae, & infamiae censor, nec erubuit, nec puduit ob adulteria coniugum, vel filiarum libidinem. Simonides cum de turpi filiae suae vita argueretur, *Falleris* (respondit) *si me insimulas. Nec virtus mea filiam illustrat: nec vitium filiam me obscurat. Stat sua cuique existimatio.*

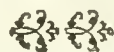
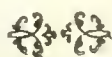
XXXIX.

Seruilem etiam verecundiam dicunt, quum Orator pro suggestu vulgi timore corde trepidat, gena rubescit. Cur vulgus timere infanum. *Numquam* (ait Seneca Ep. 29.) *volui populo placere. Nam quae ego scio, non probat populus; quae probat populus, ego nescio. Quis enim placere potest populo, cui displicet virtus? malis artibus popularis queritur fauor: similem te illis facias, oportet. Non probabunt, nisi agnouerint. Mulio autem ad rem magis pertinet, qualis tibi videaris, quam qualis alijs. Conciliari nisi turpitatione amor turpium non potest. Quid ergo illa laudata, & omnibus preferenda artibus, rebusque philosophia praestabit? scilicet, ut malis tibi placere, quam populo: ut astimes iudicia, non numeres: ut sine metu deorum, hominumque viuas: ut aut vincas mala, aut finias. Ceterum si te videro celebrem secundis vocibus vulgi, si intrante te clamor, plausus, & pantomimica ornamenta obstreperint, si tota ciuitate femina te puerique laudauerint: quid ni ego tui miserear, cum sciam, quae via ad istum fauorem ferat? Veruntamen fue-*

re, qui Regibus, & orbi terribiles essent, sed timidi plebem timerent imbellem, si spectatricem, & testem sui haberet sermonis. Pompeium recole, cuius gladio tria supra viginti regna Romana vsurpauit Respublica. Cuius nomen venerabile ciuibus, tremendum regibus, sibi ipsi formidandum, cum populo verba faceret. Ne vulgus namque eum timuisse, dicam formidasse seipsum. Sic Cicero eloquentiae pater nunquam declamauit sine timore: quem tamen seruilem appellare non audeo. Rubor namque ei numquam obstitit, ne diceret; sed impulit, ut bene diceret. Alij sunt, qui sola hostis imaginatione turbantur; ijs similes qui scotomiam patiuntur; hi si turrim, vel montis apicem conscendant, solo ruinae timore, praecipitant. Herodes Atticus, insignis orator, cum adulescens coram M. Antonino Imper. perorans praetimore obmutuisset, tædio affectus ignominiae, ad Istrum secessit, quasi iam iam moriturus, vita eloquentiae postabita. *Philostrotus in eius vita.* Rubor itaque (qui virtuti proximè accedit, quandoque ei aduersatur, si excedat. Excedere dicitur, si honesta, gloriosa, grandia adeo timeat, ut deserat: Inuerecundus autem qui vitia non formidat, nec erubescit; ut qui horret virtutes, dicitur timidus, & pusillanimis timido quidem deterior: cum hic gesta horreat heroica opinione impotentiae: ille honores & dignitates detrectet meriti inopia. Audax pericula spernit. Inuerecundus non timens infamiam, recenset pro virtutibus vitia; & de iniquitate superbit. Regium vitium dicitur inuerecundia, sed brutale simul: quia sibi viuere, lege spreta communi, liberi hominis est: non potest erubescere, brutale est. Pusillanimitas etiam vitium est non minus tumidum, quam fardum: Nam famam ambit, nec audet quaerere: & gloriam amittit solo timore. Hinc peccare humanum dicitur; emendare angelicum; perseverare diabolicum. Vel ut peccare non posse, Diuinum est: de crimine erubescere, humanum est: non erubescere, brutale est: de crimine superbire, diabolicum est.

XL.

XLI.
Inuerecundus: audax qui?

LIBER XLIV. ET XLV.

CAPVT PRIMVM.

CAROLVS V. MAXIMVS

ET

FERDINANDVS I. PIVS

Occidentis Imperatores. XLIV. & XLV.

1. Caroli V. hieroglyphicum. 3. Anno nascitur Iubilæi. 4. natalia. 5. discipulus Alex. VI. Papæ. 6. dolet non quasisse literas. 7. regis titulum vsurpat viuente matre. 8. armorum disciplina. 9. Imperator eligitur. 10. inauguratur corona Magni Caroli. 11. dies natalis Carolo semper fatalis. 13. symbolū. 14. se hominem fatetur. Franciscum Gallo- rum Regem liberat. 15. Romam diripit miles Caroli. 16. Bononiæ coronatur. 17. Solimanum prouocat ad bellum. 18. in Africam nauigat. 21. discrimen vitæ. 21. Caroli pietas, religio. 22. Saxonem vincit. 23. Maximus dicitur. 24. expeditiones. 25. imperium deponit. 26. nauis prodigiū. 27. terram deosculatur. 28. eremo includitur. 29. sibi exequias celebrari mandat. 30. in morte signa. 34. plangit nimiam humilitatē fratris Ferdinandi.

1. Ferdinandi I. hieroglyphicum. 31. natalia. 32. heres aui ex primo testamento. 33. pacificus honorat fratrem. 35. Rex Hungariæ, et Bohemiæ. 36. coniugium cum Anna Jagellonica. 37. imperij consors. 38. Epiphaniis dictus. 39. cremari mandat scripta Lutheri. 40. Iesuitas in Germaniam vocat. 42. Expeditiones in Hungaros, & Turcas. 43. pacē percutit Passauisē. 44. sibi mortē prædicit. 45. macula dicitur non pollutus lethali. 46. vult solo nomine appellari Ferdinandi in morte. 8. Fridericus Saxo sibi in Cæsarem præponit Carolum V. 20. Lutherum protegit. 15. Prosper Colūna Clemēti Papæ suppetias fert. 19. Lutherus impia dogmata vulgat. 20. Philippus Lantgravius Lutherum protegit. 41. Io: de Zapolia Hungariam inuadit. 42. Turcas in Christianos excitat.

Religionem hic habes Caroli V. & Ferdinandi I. Cæsarum manu ductam. Quia Caroli & Ferdinandi firmata gladio, de tot sectario-

rum, ac nouatorum phalangibus gloriosos tulit triumphos. Buccinat fama Austriadum fastos, & sacro lemmate ab Austro veniens, de Religionis tutela Austriadū merita resonat.

ALLVSIO AD HIEROGLIPHYCVM.

I.

O Duo Christiadū rutilantia lumina gētis,
Et Germanorum gloria summa togæ.
Carolus vnus ades, tu Ferdinandus es alter,
Quos etiam bellum nunc facit esse pares.
Hæresis infandæ nam sternunt signa, ducesque,
Et contra infidos pectore et ense ruunt.
Dogmata diffundūt Christi sacrosanta per orbē,
Vndique, & excrefcit Relligionis honor.
Nec locus in Mūdo est adeo longinquus, et absēs,
Qui per eos Christi non sciat esse Fidem.
Relligio Herculeas tollat nunc ergo columnas,
Cum non plus vltra tradere iura queat.

Poggius

II.

Viderat Augustus Geminos super Aethera soles,
Imperium, mundus cum sibi totus erat.
Soles tum Geminos victrix Germania vidit,
Cum victa Hæreseos, sub iuga, colla dedit.
Scipiades fuerant si iam duo Fulmina Belli:
Nepè Duo Austriades, Fulmina mille rotāt.
Hæresis, Hydra velut, quot quot Capita horrida tollit:
Facta tot his aculis, ac simul vsta, cadunt.
Relligio exultat; Duplici en decorata Triumpho;
Inter & hos Geminos, iam petit Acha Duces.
Herculeas rupit Bellax Hispania metas;
Vltra nam Veterem, tunc nouus Orbis erat.
Nauigat hos douec, Fidei consensa Carinam;
Relligio, Empyreum detegit, atque colit.

M. Ant. Moles Neap. S. Theol. D.

CAROLVS V. MAXIMVS *Sol. Ann.*

OCCIDENTIS IMPERATOR XLIV.

III.

Triumphum instrue Roma,
 Conuenite Lictores, & Litui,
 Io: canite *Carolo*,
 Qui vobis seruauit Regem, & Legem.
 Sonate turbæ, resonate turbæ,
 Pugnet Chorus, plaudant Castra.
 Et seruatori suo fastos impleat
 Armata, Togataque militia:
 A quo vtraque seruat litare, & militare Deo.
 Anno nascitur Iubilæi *Carolus*
 Indulgentiæ partus Hercules Austrius.

Liberus, &c.

1500.

Vt aduersus Erebi monstra
 Fidem propugnaret, propagaret.

Cum in Christum conspirante Christiano,
 Non esset, qui afflicto Deo ferrum mutuaret, vel aurum.

IV.
Natalia Caroli.

Ex *Philippo* nouus sub *Caroli* nomine prodit Alexander
 Feliciori verò omine, & ipsis fabulis maior,
 Mundos, quos suspirauit Macedo, superauit Austriacus.
 Et post myriadem Olympiadum mendacem arguit filium Olympiadis
 Natalis testes Cæsarem habuit & Augustum
 Præstitit ille locum, iste fydus,
 Gandauum. & Capricornum.

V.

Terram inspiciat, Cælum suspiciat, semper Augustus.

Præceptorem habuit Mundi Magistrum,

Adrianum VI. Pontificem Maximum.

Non nisi Pontifex instruere poterat Fidei defensorem:

Nè minus ornate loqueretur, quàm viueret.

VI.
Amat literatos.

Literas cum semper quæreret armatas, quandoque non inuenit.

Sera tamen profuit, vt proficeret, pœnitentia.

Et Musis papilionem daret in castris,

Ac Palladem audiret, sed armatam.

Hinc habuit sua vitia vita,

Regnum rapere malens, quàm expectare,

Matrem respicit Maiestatis consortem.

Vel quòd aula subfannaret insanam:

Vel in matrem officium filij fuerit inofficiosum.

Sic ludunt, vel se illudunt Maiestas, & Amor;

Iniuriam eluerunt iura virtutis,

Cuius studium monstrauit in Hispano Hastiludio

Vbi ferro se Regem ostendit aureum.

Ad famæ sonitum

Veluti Saxo suspensus *Fridericus* Septemvir

Fortunam suam in arcum suspendit.

Imperator Electus sibi primùm, deinde alijs imperauit,

Vt se minore præterito, *Carolus* non præterirent

VII.
Regis titulum usur-
pauit viuente matre,
aut prohibente tes-
tamento.

1516.

VIII.

IX.
Imperator eligitur.
Saxone sibi Caro-
lum præferente.

1519.

Quem

Quem Regum Cæsarem, Regem Cæsarum Cœli poscebant.

Ipsi Magni Caroli manes dedere manus:

In signum obsequij corona deposita, qua Maximus coronaretur.

Tanto fastui Fortuna non succensuit, sed alas succidit,

Diemque natalem, fatalem assumpsit,

Qua vectigalis victorias solueret, vel triumphos.

Suo infida more, nunc fida timore, vel amore,

(Veretur namquæ quem reueretur)

Franciscum Gallorum Regem primum obtulit spodium.

Cum Primus venisset, nec secundus redire potuit,

Vt arma captaret, sed captus agnouit,

Quàm longè inferior sit Aquila Gallus,

Hic victus, illa victrix, vterque homo.

Maiestatem Franciscus, nec captius amisit,

Manu victus, tentauit lingua insultare victori,

Et humanitatis commonefacere Deum.

Plus ultra Orbem, sibi arroganti Carolo

Adscripsit Franciscus

Hodie mihi, cras tibi.

Subscripsit Carolus,

Me hominem fateor.

Cum supra hominem esset, qui se in felicitate hominem diceret.

Æmulum cum vellet victum, non vincitum, manumisit.

Libertinum fecerit? ingenuè soluas, non ad genium.

Post Regem, cum fortunæ deesset, quod Cæsari solueret,

Impia Deum in Pontifice obtulit in triumphum.

Horruiit Carolus; & ne se victoriæ vel scædaret aspectu,

Non respexit, sed despexit.

Militarem auaritiam cum explere expilatus nequiret Pontifex

In feras Hercinias Romanam inuocauit furiam,

Prosperum Columnam, qui patriæ improspere

In Clementem milites adduxerat inclementes.

Expirare cum crederetur, Roma respirauit

Dubia, an plus oppugnanti deberet, vel miseranti?

Caroli innocentiam Bononia docet,

Vbi manu Pauli coronarum Cæsarem,

Fas est credere, nunquam insidiatum Petro.

Quot regna manus abstulisset Solimanni,

Cum Asiam in Europam traduxit,

Ni Caroli chirotheca seruasset?

Fugam ille excusando, accusando fortunam

(Haud Carolum metuo, sed Caroli fortunam)

Barbaro idiomate Romanam protulit elegantiam,

Quam ille fortunam, nos dicimus Filium Dei.

Hoc fretus Carolus, non timuit fretum.

Monstrum sed innocens, soli Africæ nocuit

Vbi viginti Christianorum millibus Christo restitutus,

Triumphum egit de exercitu manumisso.

Christianus Scipio Carthaginem ligno prius, ponè ferro domuit.

Tom.VII.

R r

Cum

X.
Inauguratur corona Magni Caroli.

XI.
Dies natalis semper Carolofatus.

XII.
Captiuitas Francisci I. Regis Gallorum.

XIII.
Annuat ad Caroli symbolum, plus ultra.

XIV.
Franciscus liberatur.

XV.
Roma diripitur à Cæsareis.

XVI.

XVII.
Missa chirotheca Solimanum pronocat Carolus, sed ille bellum fugit.

XVIII.
In Africam nauigat.

Sal. Ann.

1525.

527.

530.

532.

535.

XIX.

Cum in labaro annuit Christum, Dominum exercituum
In Sectam Germania dissecta:

In Saxonia Saxeus *Lutheri* Paracletus
Non Phana, sed fanaticam fabricarat ecclesiam;
Et ex Orco ructabat Oracula,
Vt pietatis vsum in impietatis vsuram traduceret.
In Perfidiaë tesseram
Protestantes dixit, Fidem detestantes, vel aberrantes
Cuius subnascentia capita
Melancthon, Zuinglius, Oecolampadius,
Mutuò discentientes, in hoc consenserunt;
Vt Christi discerperent tunicam inconfutilem;
Et morum syntagmata subuerterent Martis synthemate.
Vulgus non vulgares sequentes Principes,
Ex caula hæresim trahentes in aulam,
In haram verterunt aram.

*Templa profanant,
aras diruunt, Im-
gines deturbant.*

XX.

Accurrit Pontifex, succurrit Cæsar,
Vterque Deo
Cremauit iste, quæ ille damnauit.
Sanctuarium recepit in castra,
Cum sacerdotes excepit, deridere Sabatha eius.
Fridericus Saxo, & Philippus Landgravius
Ex Paulis mutati in Saules
Iam amici, Ecclesiam spernebant inimici.
Dederat eam in manu Dominus, de qua non poterat surgere.
Vna tamen profuit hereticorum cæcitas,
Carolus penè habuerunt in vinculis, nec cognouerunt.
Desertus ab omnibus, seipsum non deseruit.
Nec tam despectu, quàm aspectu deuicit.
Nutabat adhuc Cælum, an cum Cæsare fœdus percuteret?

1547.

XXI.
Caroli pietas.

Cum non minori piaculo, quàm iaculo, *Carolus*
Impij militis glande Crucifixi cernens conuulsam imaginem,
Eo ferro quo ardebat, & igne
Iniuria Deum inuocauit iudicem, se obtulit vindicem:
Annuit homini de Cælo Deus.

XXII.

Hoc auspice, bellare cœpit, & debellare.
Hac hostia, hostes omnes cesserunt, vel recesserunt
Saxo ferro emolitus, vel expolitus
Cæsarem agnouit in *Carolo*, qui *Carolus* ignoscebat in Cæsare.
Parta victoria, diuisere manubias;
Diuisorem hominem Deus voluit;
Ille nouo pietatis prodigio prodigus, ita diuisit
Carolus venit, vidit; Deus vicit.

XXIII.

Magne Carole, Carolo cede Maximo:
Intonat ex Vaticano *Paulus.*
Tu annis triginta Saxoniam reddidisti Petro,
Is triginta diebus.

XXIV.

Quanta fecerit? exprimam, supprimendo.
Militia fuit vita hominis super terram.

Sal. Ann.

Bis in Africam, totidem in Angliam, quater in Galliam,
Sexies in Hispaniam, Septies in Italiam,
Novies in Germaniam, Decem in Belgium

Initis expeditionibus

Africanus, Asiaticus, Europæus,
Italus, Belgicus, Germanicus, Hispanus,
Insularis, Saxonicus, Hetruscus, Geldricus,
Hungaricus, Peloponnesiacus, Tunetanus, Tremissenus
Cum ipso Sole contendit.

Sexdecies remenso mari, mendaci se credidit elemento.

Vbiquè Religionem Princeps, Religio principem
Alternò servavit fœdere.

Post debellatum Oceanum, Typhis clavo, & Herculis clava

Non vrbes expugnauit, sed Orbes.

Missis Hispanis Argonautis,
Qui post ambitum emensi, terrarum
Cœlum ipsum peragrassent.

Tantos habuit Orbes in Orbe,
Vt in sola America

Decem, & octo Regibus per Duces subactis,
Ac duobus Imperatoribus Mexicano, & Peruano
Turcico imperio decies, Romano vicies
Maior fuerit.

Seipso tandem maior extulit supra Orbem caput,

Cum ignoto aulæ prodigio

Noluit imperare, quùm posset.

Solo expugnato, Solem expugnaturus

Solus accessit, secessit,

Ex Belgij castris in claustra:

Vt in solitudine sine sollicitudine mori disceret.

Octo, & quinquaginta annos comitata Fortuna,

Nec in morte deseruit.

Vix è prætoria naui descenderat *Carolus*,

Quòd illa tempestate disijcitur,

In finitæ legationis testimonium;

Cum amplius nec Cæsarem vectura esset, nec Cæsaris fortunam.

Vt littus attigit,

Cœlum oculo, terram libauit osculo,

E' qua nudus egressus, nudus regressus,

Burgos progressus, raros proceres obuios habuit:

Sensit tum primùm nuditatem suam.

Viuus in Eremo inclusus, nec turbam amplius admisit, nec turbam.

Vitæ rationem à seipso flabello, & flagello exigens.

Suo superstes funeri, iussit sibi iustitiam solui:

Vt sub imaginario funere veras spectando lacrymas,

Vicinæ morti proluderet.

Mortuo tota parentauit Natura.

Etiam Cœlum Cometem accendit;

Vnaque hora ille vidère, hic videri desijt.

Caroli expeditiones.

XXV.
*In solitudine
Hispaniarum se-
cedit.*

XXVI.

XXVII.

XXVIII.

XXIX.

XXX.

558:

FERDINANDVS I PIVS OCCIDENTIS IMPERATOR XLV.

XXXI.
Natalia.

Ferreum ne timeas *Ferdinandi* nomen,
Quia intus est aureum,
Hispania illi patria diues auro,
Aureos si negavit honores, donavit mores.
Repetundarum patriæ teneretur filius,
Quod *Catholici* titulum tulerit ad extraneos,
Ni palam fecisset;

Sal. Ann.
1503.

XXXII.
In primo testamento
Rex Hispaniarum
ab ano declaratus.
XXXIII.
Delicie sue ab His-
panis dictus.

Et latus Seruatoris stiparet latro pietatis.
Aui amore hæres, timore exhæres,
Delicijs suis potuisset *Annibalem* *Austriam* *Hispania* spoliare,
Contentus tamen ex tanti axis asse
Fratrum concordia,

1519.

XXXIV.
Adeo humilis se
gerabat erga *Car-
olum*, ut is visus
sit plangere.

Regem honoravit, Regna despexit.
Gentium victor *Carolus*, ab vna vincitur *Ferdinandi*
Humanitate, vel Humilitate.
Plangebatur *Carolus*, invidus, vel misericors,
Quod fratre minor esset,
Imperio sui, vel obsequio alieno.
Sic raro extra *Austriam* exemplo fratres
Inquilina Cœli astra æmulabantur *Austrij*
Ut *Carolum* non esset, à *Ferdinando* secernere;
Sed *Castori* *Pollux* simillimus
Quamuis *Carolus* nil relinqueret, quod vinceret *Ferdinandus*,
Frui tamen daret victorijs;
Quas ita ex æquo partitus,
Ut omnia divideret præter seipsum.

Non minus in honoribus, quàm in oneribus focij
Hispanum is præstitit aurum, Germanicum ille ferrum.
Quod medica magis, quàm vindice manu sumpserat,
Ne vulnera exacerbaret.

1528.

XXXV.
Bellum in *Rusticos*.

Bohemiæ *Hungariæ*què Rex dictus
Ne hæresis anguis rure natus, ad vrbes serperet,
Metum præmisit, plagam *Pragam* portauit.
Plures emendaturus animaduertit in paucos,
Nec multos apprehendit, ut omnes reprehenderet.
Eis caput ademit, qui redimere pileum tentabant.
Et vinculis mancipavit, qui mancipia emancipabant.
Certant adhuc de præcedentia *Hungari*, atque *Bohemi*
Qui primi *Primum* fecerint *Ferdinandum*.
Fœminæ cedite belligeri populi

XXXVI.

Annæ Jagellonica,
Faussto semper *Austriæ* fastis nomini, & omini:
Quod inter *Charitum* cheros,
Nunquam sine sceptris ingreditur *Domum Austriacam*,
Duabus hisce coronis veluti rotis eò euasit,
Ut cum *Carolus* ascendere plus ultra non posset,

Ferdi-

Sal. Ann.

1539.

Ferdinandi claua veluti clauo
Fortunæ rotam firmarit, ne rueret.
Carolo itaque volente, Saxone nolente,
Senatu probante, populo plaudente
In Atlantis auxilium Alcides vocatur.

Gemino Orbi gemini fratres,
Qui in mari pyratas, in terra Turcas,
Indorum superstitionem, Hæreticorum perfidiam
Impios pij calceo præmerent, gladio reprimerent.

Coloniæ coronatus, *Epyphanis* nomen fortitur,
Qui atrina corona, eodem sydere, ac trini Reges;
Eodem die, eadem in ara, cum arram pietatis

In periuros iurasset:

Corrupta primùm per *Lutherum* Euangelia igne purgauit.

Talem splendorem habuit *lumen perfidiæ*,

Trium literarum venerens, non venerabilis doctor,

Sed felix, quod trina solum potuit litera *Iesu* confodi.

Sanctam dico Societatem *Ferdinandi* sociam

Quæ stabit, si *Iesus* stabit.

Otiari non debuit tanta felicitas,

Dum Rex dicitur, regnum inuaditur, & à tyranno bellum indicitur.

Io: de Zopolia, Transilvania Vainoda

Patrio tamen spoliatur principatu, qui regnum spoliauerat alienum.

Fulminauit potiùs quàm pugnavit Iupiter Austrius.

Dacica victoria gradus fuit ad Turcarum triumphum.

A Christianis *Zopolia* pulsus, Turcas in Christum educit.

Asiæ Dominus, Africæ domitor *Solimanus*,

Orientem mouet in Occidentem.

Euphrates, Nilus, Tigris, Tanaes,

Danubio exuberant; aquæ ipsæ Germanum sanguinem sitiunt;

Triumphum canebat tyrannus ante victoriam,

Cum Miltiadem Austriacum Xerxes Othomannus offendit

Viennam venit, vidit, sed militum millia sexaginta perdidit;

Nec manus admouit mœnibus

Quàm vt in silice scriberet *Ferdinandi* gloriam,

Cuius timore fugam arripuit.

Non minora mussitat Albis, si murmurat Danubius

Vtraque fluminis ripa illinc *Caroli*, hinc *Ferdinandi*

Plaudente nomini de Lutherana victoria in Locherana Sylua.

Saxonia composita, debellata Bohemia, Vvirtembergia domita;

Passauienssem pacem *Ferdinandus* excepit,

Atro tamen non albo signauit lapillo, nec plausu rigauit sed planctu,

Quòd fidei perfidiam cerneret fœderatam.

Post *Circos*, Cygnos audiit duellantes

Homini omine semper infelici,

Vsque dum *Petri Gallus* ex rupe *Tridenti*

Tenebrionibus diem dixit, & solem veritatis indixit.

Soluta credebatur *Lutheri* tela tot telis confossa,

Sed nondum vulnus ad cicatricem venerat;

Quid poterat medicus, cum sanari nollet ægrotus?

XXXVII.
Eligitur consors
imperij.

XXXVIII.

XXXIX.
Cremari mandat
scripta *Lutheri*.

XL.
Iesuitas in *Germaniam*
vocat.

XLI.
Mouet in rebel-
lem *Io: de Zopolia*.

XLII.

XLIII.

Ecclesiæ morbo *Ferdinandus* ipse contabuit,
Nutante Petro, quamuis solidatus in Petra
Recubuit, nec longè decubuit;

Quia fidei sanitatem frustra dare medicaretur imperio.
Mortem & Morbum quanti fecerit? facto ostendit.

XLIV.

Thronum in thoro posuit:
Nec Lethum expectauit in lecto.
Iuri dicundo intentus, diem sibi prædixerat extremam.
Imò Morti ipsi diem dixit,
Ne ante D. Iacobi festum accederet.
Viuere cum non posset, mori ad libitum voluit.

1558.

XLV.

Iure morti insultabat,
Cuius vulnera anima non agnoscebat.
Si iusti in perpetuum viuunt,
Viuat *Ferdinandus*, viuat.
Lethum non subit, qui maculam lethalem non obit.

XLVI.

Infans Hispaniæ cum peregrino Hispaniæ
Peregrè profecturus, Imperij & regni sarcinas deposuit,
Solo *Ferdinandi* volens vocari nomine.
Vel quòd Cæsares non moriantur, & Reges:
Vel quòd titulos Maiestatis Parca non paueat.
Vndè Principes saltem in obitu,
Ament nesciri, & prò nihilo reputari.

CATENA HISTORICA. CAP. II. PRO CAROLO V. & FERDINANDO I.

1. *Caroli V.* ortus. 3. munera mystica ei oblata in baptismo. 4. plurima eius cognomina. 7. forma corporis. 8. armis magis inclinatus quàm literis, idiomata callet: lepida historia de carolo, cum pueri pingeretur eius imago. 12. auo iusta soluit. 13. usurpat regium nomen viuente matre. 17. ab Arragonijs non receptus, non succenset. 19. in Hispaniam vocatur. 21. Hispaniam petit. 24. coronatur. 25. ludos vincit equestres. 26. aulicis nimis indulget. 30. eligitur Imperator. 34. electionem suam armis urget. 44. legatis Electorum occurrit. 46. malè audit apud Hispanos, ob Belgas aulicos. 47. Belgium repetit. 49. coronatur Aquisgrani. 50. Vormatiæ cogit comitia. 57. iubet Lutheri libros comburi. 59. in fide constans. 63. à Lutheranis illuditur. 72. Hispanias repetit. 74. rebelles domat. 75. Gallos vincit per Duces. 79. init fœdus cum Papa. 82. Mediolani Ducatu potitur. 85. victoriæ in Gallos. 178. rogat Papam pro non soluendis Annatis. 186

fœdus init cum Hadriano Papa. 187. tentat allicere in societatem Venetos. 190. fœdus cum Anglo. 191. Hispaniam repetit. 192. in ludicro equestri omnes vincit. 202. queritur aduersus Papam. 217. Francisco Rege Gallorum capto, modè victoria vititur. 221. Proceres consulit de libertate Francisci Regis. 208. 183. 339. 353. 380. 421. 445. 490. 261. 494. 470. 518. Symbola, nummi castrenses, votiui. 231. scribit Comitibus Spirensibus prò religione tuenda in hereticos. 233. Isabellam Portugalliæ ducit. 247. 252. 262. nummi. 242. concitat Cardinales in Clementem Papam. 260. an probauerit Pontificis captiuitatem. 266. legatos Gallorum custodiæ tradit. 272. pacem init cum Carolo Geldriæ Duce. 276. ad duellum prouocat Franciscum Gallorum Regem. 280. Spira comitia cogit pro religionis concordia. 288. pax cum Gallo. 289. Florentinos vincit. Alexand. Medicum Ducem creat. Papam adorat. 290. pax cum Venetis. Sfortiam

tiam remittit in Ducatum. 295. Bononiæ coronatur. Die S. Mathæi Carolo propitia. 298. cogit Augustana comitia, sed frustra conatur protestantes conciliare. 312. Protestantibus indulget libertatem conscientie usque ad futurum Concilium. 315. ad certamen prouocat Solymanum. 316. negligit fugam Solymani. 319. secundò in Italiam descendit. 321. Hispaniam repetit. 332. expeditio Africana. 333. Gulctam capit. 344. Romam petit. 345. Irascitur Gallorum legato. 335. Muleasē remittit. 346. oratio in Franci. Romæ habita. 347. eum ad duellum prouocat. 349. in Gallias irrumpit. 350. Italos sollicitat in Gallum. Mediolanum nepotibus Pontificis offert. 350. discrimen vite subit. 351. Massiliam obsidet. 368. induciæ cum Gallo. 369. congressus cum Francisco. 372. fœdus cum Venetis in Turcas. 375. induciæ cum Gallo. 376. colloquium cum Gallo. 379. per Galliam transit. 380. fumo penè extinctus, quomodo dolum Gallorum effugerit, Gandauenses multat. 381. eius dolosa legatio ad Venetos. 384. Belgium Gallo offert. 389. Hagenoæ comitia celebrat inuito Papa. 394. librum concordie inter catholicos & Lutheranos exhibet. 405. Eius Interim cur vulgatum? lex de armis Gentilitijs. 417. secunda expeditio in Africam. 418. duello offert probare se non auctorem fuisse cæsi Rongonij. 420. fugientem militem verbo reuocat. 421. eius classis naufraga: pietas. 419. sacra Synaxi tentat placare Deū. 421. in periculis constans. 424. quam charus Antuerpianis. 428. decimas Pontifici in Hispania negat. 430. fœdus cum Anglo. 434. Gullielmum Cluiæ subiugat; sibi affinem facit. 436. Francisco Regi, pugnam offert. Cameracum occupat. 439. in Spirensibus comitijs accusat Gallum. 440. magna Protestantibus indulget. 441. auxilia fratri in Turcas mittit. 444. patienter fert admonitionem Papæ. 446. in Lutetiam mouet. 447. pax cum Gallo. 448. Vormatiæ comitijs adest. 449. Ratisbonæ comitijs adest, ad concordiam religionis sed frustra. 450. bellum in Protestantes. 451. contentio cum Papa in Concilio Tridentino. 452. proscrit Saxonem, & Lantgrauium. 453. fœ-

cus cum Papa in Protestantes. 455. pœnè captus à Protestantibus. 456. nouum discrimen. 457. constantia, retrocedere cogit fœderatos. 458. Palatino, ac Wirtembergico indulget, rebelles multat. 463. se Christo vindicem offert. 464. Io: Frider. capit in bello. 465. victoriæ auspicia. 466. pium symbolum. 467. capite damnat Saxonem; indulget. 468. Lantgrauium in deditionem accipit. 477. Tridentum conatur reuocare Concilium. 480. protestatur contra Concilium Bononiense. 481. litem decedit de Magistro Ordinis Theutonicæ. 488. leges politicæ. 489. irridetur à sectarijs. 490. cogit imperium transferre à fratre in filium. 491. consentit, ut Papa fiat Iulius III. licet sibi inuisus. 493. tribunal Inquisitionis erigit in Belgio. Magdeburgenses debellat. 494. expeditio Africana iij. 510. fugit. 511. Io. Frider. liberat, fugiens obuios Venetos habet in subsidium. 515. pax cum Protestantibus. 518. Metim frustra obsidet. 526. Morinos delet. Hisdinum diruit. 547. se abdicat regnis. 548. & 554. fratri resignat imperium. 556. religionem Philippo filio commendat. De regimine instruit. 560. pia verba, cum in Hispaniam appulisset. 561. de mare triumphat. 562. an eum pœnituerit, se abdicasse. 563. in eremum pergit, misericors in pauperes. 564. occupatio eius in mathematicis. 565. flagellis corpus castigat, renuit se humanis immiscere, solitudine delectatur. 566. adhuc Cæsar à Romanis dictus. 572. exequias sibi celebrat. 573. mortis prodigia. 574. epitaphia. 575. nunquam iurat. 576. quotidie sacrum audit: temperantia. 577. affabilis, humanus, liberalis. 578. prudens, sapiens. 579. Reg. bus in Germania dicit se imperare. 580. mansuetus. 581. celemens. 583. humilis, modestus. 585. de capto Rege Francisco negat sumere triumphum, fectetur se hominem. 586. urbanus. 587. iustus. 587. leges in bigamos. 588. ignarus, & desides odio habet. 589. amor salutis publicæ. 590. gratus. 591. magnanimus. 592. verecundus. 593. sapiens. 594. sobrius. 595. sapienter dicta. 602. fortunatus. 603. religio. 604. fides.

8. Hadrianus Papa Caroli V. præceptor. 12. Hispaniæ præficitur à Carolo V. 28. eligitur Cardina-

- Cardinalis. 73. à Vallisoletanis obsessus. 84. fit Papa. 87. laborat ad pacem conciliandam inter Reges. 95. hortatur Fridericum Saxoniam deserere Lutherum. 97. legatum instruit quomodo se gerat in causa Lutheri. 194. moritur.
9. *Giulielmus Croyius* educator *Caroli V.* 26. odiosus *Ferdin. Reg. Hispan.*
10. *Ferdinandus Imper.* ab auo educatur in spem Hispanici regni. 20. *Carolo V.* fratri suspectus. 27. humillima exercet obsequia erga *Carolium*. 28. in Germaniam mittitur. 68. vicarius imperij. 223. libros Lutheranorum damnat. 231. comitia *Spiræ* habet in hereticos. 273. eligitur *Rex Hungarorum*. 274. Io: *Vaiuodam* vincit. 292. *Viennam* defendit à *Turcis*. 292. 427. 457. 490. 556. 520. 307. nummi castrenses, honorarij. 306. eligitur *Rex Romanorum*. 366. eius exercitus à *Turcis* casus. 390. *Vormatiæ* comitia cogit. 409. rogat *Solymannum* pro regno *Hungar.* 410. mouet in *Hungaros*. 412. *Budam* obsidet medio *Rochandulpho*; sed frustra. 414. à *Turcis* vincitur eius exercitus. 416. *Solymannum* tentat placare muneribus. 427. infeliciter mouet in *Turcas*. 441. à *Saxone* salutatur *Imperator*. 457. mouet in *Saxonem*. 464. socius victoriæ cum *Carolo V.* in *Saxonem*. 470. in deditioem *Bohemos* accipit. 498. excommunicatur obcedem *Georgij Cardin.* 521. mouet in *Turcas*. 544. *Passauiensi* paci lacrymando subscribit. 567. disputationem instruit pro Religionis concordia. 571. inauguratur *Papa* inuito. 605. pacificus. 606. nunquam thorum violauit. 607. temperantia, frugalitas. 608. pietas. 609. iustus, clemens. 610. amat literatos. 611. humanitas, fides. 612. mors. 613. sibi mortem prædicit. 614. epitaphia.
11. *Isabellæ coniugis Caroli V.* nummus. laus.
11. *Iohannæ filia Caroli V.* symbolum.
11. *Margaretæ filia Caroli V.* symbolum.
11. *Annæ uxoris Ferdinandi Imper.* symbolum.
11. *Elisabethæ filia Ferdinandi Imper.* symbolum.
11. *Mariæ filia Ferdin. Imper.* symbolum.
11. *Catharinæ filia Ferdin. Imp.* symbolum.
11. *Leonoræ filia Ferdin. Imper.* symbolum.
11. *Barbaræ filia Ferdin. Imper.* symbolum.
11. *Ioannæ filia Ferdin. Imper.* symbolum.
10. *Ferdinandus Rex Hispan.* cur dictus Catholicus.
12. *Ximenius Cardinal.* *Hispan.* præfectus. 14. odiosus *Ferdinando*. 15. regium nomen *Carolo* decernit. 18. fidelis *Carolo V.* 20. aulicis inuisus. 22. à gubernatione reiectus, moritur.
15. *Laurentij Galindi oratio*.
18. *Ioannæ Reg. Hispan.* imbecillitas. 74. concitata ab *Hispanis* in *Carolium* reclamationat.
23. *Guillelmus Croyius* *Archiep. Toletan.*
29. *Franciscus Rex Gallorum* ambit imperium.
30. *Eius lepidum responsum datum Carolo V.* 75. tentat occupare *Nauarram*. 77. ad regnum *Neapol.* aspirat. 197. vitia. 198. in *Italiam* descendit. 200. *Mediolanum* capit. 205. *Ticinum* flumen auertit ab *alueo*, *Papiam* obsidet. 207. à *Rhetis* deseritur in discrimine pugna. 212. illuditur. 215. ab *Hispanis* capitur. 217. in *Hispaniam* abducitur. 222. conditiones pacis à *Cæsare* oblatas respuit. 234. liberatur. 237. pactis stare recusat. 243. tentat in *Carolium* concitare *Germanos*. 264. ferè totum *Ducatum Mediol.* recuperat. 276. legatum *Cæsaris* custodiæ tradit. 309. *Protestantes* fouet in *Carolium V.* 341. in *Mediolanum* molitur. 343. vitia. 354. mouet in *Belgium*. 355. *Turcas* excitat, vt in *Italos* descendant. 356. se excusare tentat coram *Principibus*. 360. sollicitat *Venetos* cum *Turcis* arma sociare. 367. celeritas in ferendo suppetias suis. basilicè cenat. 377. fidelis inducias seruat. 378. frangit inducias obcedem *Fregosij*, & *Rongonij*. 382. secreta *Christianorum* *Turcis* pandet. 384. *Belgium* à *Carolo* oblatum recusat. 406. rigor in hereticos. 423. tribus exercitibus *Carolium* aggreditur. 425. *Turcas* vrget in *Carolium*. 426. dissuadet *Germanis* suppetias ferre in *Turcas*. 432. *Turcas* euocat in subsidium. 435. *Laudresum* subleuat. 439. eius legatus à *Germanis* non admissus, se excusat de fædere *Turcico*. 473. mors. humilitas, sui cognitio.
34. *Frider. III.* *Saxoniam* *Electores* cogit *Electores* concordem in electione fore. 40. imperium respuit. 52. *Luthero* fauet. 60. in comitijs *Vormatiæ* *Lutherum* defendit. 85.

42. Leo Papa soluit Carolum V. lege regni Neapol. 78. Gallis aduersus. 83. moritur.
45. Vlrici Vvirtembergici nummi castrenses. Ducatu priuatur. 327. recuperat.
51. Martini Lutheri seditio. 52. dotes, vitia. 53. Lutheranae haresis origo. 54. Casari scribit. 61. in comitijs Vormaciae à Casare damnatur. 64. inuitatus à Principibus rescipiscere, spernit. 65. nullius iudicio se submittit. 66. vasfrè subducitur. 67. proscribitur. 89. è latebris fugit; in Melancthonem insurgit. 90. effigies. 92. in suos concitatur; Bibliam corrumpit. 93. tumidus in Patres, & Concilia. 223. in comitijs Norimbergæ damnatur. 229. nuptiæ. 311. scribit in Casarem. 444. conuicia in Papam. 450. obitus.
56. Vlricus Huttenus Luthero fauens, librum edit in aulam Romanam. 57. arroganter minatur comburere Archiepis. Moguntinum. 90. effigies.
69. Melancthon Luthero se adiungit. 90. effigies. 393. manum amittit. 398. falsi conuincitur. 485. à Casare fugit.
70. Henricus Rex Anglorum scribit in Lutherum. 94. à Luthero conuicijs petitus. 190. Picardiam populatur. 277. uxorem repudiatur. 279. apostata. 322. Annam Bolanam in uxorem ducit. 323. se caput dicit Ecclesiæ. 324. luget mortem uxoris. 325. libido. 430. superbum symbolum. 472. vitia, mors.
76. Robertus Marcanus à Casare ad Gallos deficit.
76. Henricus Nassouij Comes Casareo præest exercitui per Belgium.
80. Octavianus Fregosius Gallos in Italiam vocat. 86. vinculis datur.
80. Fridericus Gonzaga. 372. ardor, religio, nummus castrensis.
81. Prosperi Columnæ præfecti exercitus Casarei. victoriæ. 82. Mediolanensem occupat Ducatum. 85. Gallos ad Bicoquam vincit. 194. moritur. 196. effigies.
88. Andreas Carlostadius Missam abrogat. 90. fugit. 91. fauet Anabaptistis. 90. effigies.
90. Zuinglij effigies. Missam abrogat. 305. Augustanam Confessionem Casari offert. 310. occiditur. nummus.
90. Caluini Missam abrogantis. effigies. 326. fetus Lutheri perficit. 391. vitia.
90. Aecolampadij Missam abrogantis. effigies.
91. Thomas Munterus Thuringiam concitat noua religione.
95. Franciscus Cheregatus Papæ legatus apud Germanos.
101. Centū Grauamina nationis Germanicæ.
180. Solimānus Turcarum Imp. Rhodū capit. 182. Belgradum capit, Regem occidit. 184. Rhodum capit. 183. nummus castrensis. 244. vincit Ludouicum Hungar. Regē. 291. Budam occupat, & Strigonium. Austriam obsidet. 292. nummi castrenses. 315. recusat belli aleam subire cum Carolo V. 363. Corcyram obsidet. 411. mouet in Ferdinandum Casarem. 415. Isabellam Reginam Hungarorum relegat. 437. Hungariam expugnat. 496. iunctus Gallis expugnat Tripolim. 499. haresim insequitur. 520. Temesuarum occupat. 530. filium occidit. 531. ut parricida à filio arguitur.
183. Vladislai. II. Regis Hūg. effigies; symbolū.
183. Ludouici. II. Regis Hung. effigies; symbolum. 244. infelix obit; nummus.
185. Liladami Rodiorum magistri nummus, virtus.
188. Carolus Borbonius à Gallis ad Casarem deficit. 189. deturbatur Ducatu opera Regine Ludouicæ. 196. in Prouinciā ducit. 197. effigies. 201. in Germaniam properat ad ferenda in Gallos auxilia. 204. media hyeme regreditur cum copijs. effigies. 239. Mediolani gubernator. 255. Romam capit, occiditur. laus, vitia.
188. Ludouica Francisci Regis Gallorum mater ardet amore Borbonij.
193. Boniuettus Gallorum ductor, belli ignarus Nouariam deditione accipit. 194. Modoetiā capit. Mediol. obsidet, soluit. 214. occiditur.
196. Ferdinādi Dauali March. Piscarij effigies. 197. Massiliam obsidet. 203. Mediol. ditionē defendendam suscipit in Gallos. 208. militē ad aciem erigit. 209. S. Angeli castrum occupat. 210. erga milites liberalis. 212. illuditur. 213. capit Anneum Mommoratiū. 214. vulneratur. 217. succenset Lanoio, eum accusat, ad duellum prouocat. 219. an in Casarem conspirarit? 220. mors, vita.
197. Andrea Doriæ effigies.
199. & 247. Frāciscus II. Sfortia Mediolanū deserit. effigies. 290. à Carolo V. restituitur. neptem Caroli in uxorem ducit. 340. obit.

201. Antonius Luca Papiam defendit aduersus Gallos. 205. monetam cudit in memoriam obsidionis Papiensis. 208. torquem aureum in monetam cudit, ut militi soluat. 269. captiuus Auriam à Gallo ad Casarem traducit. 271. Papiam recuperat. ars ad alendum militem. Gallos vincit. 285. noua victoria. 352. mors.
253. Clemens Papam Cardinales pretio creat. 259. custodia traditur. 261. nummi memoriales. 262. dat militi sacra vasa. 264. liberatur. 265. Cardinales pretio legit, fugit. 320. Concilium indicit. 332. obit. 201. & 195. amicus Caroli V. post adeptum pontificatum, fœdus inicit cum Gallis. 202. se apud Casarem excusat. 216. à Venetis excitatus in Carolum V. Imper. recusat, & cum eo paciscitur. 240. fœdus in Carolum; symbolum. 257.
206. Gaspar Magnus Gallos cædit.
206. Io: Iacobus Mediquinus solerti dolo fidem probat erga Principem.
210. Pugna mos vetus puluerem spargendi.
227. Thomas Muntzerus auctor belli rustici. 228. suspenditur. heresis.
228. Antonij Ducis Lotharingia imago, symbolum.
228. Georgius Trucksessius rusticos debellat.
228. Luod. Palat. Septē vir mouet in Rusticos.
228. Ernestus Badensis rusticos vincit.
229. Friderici Ducis Saxonia imago. 229.
229. Io: Ducis Saxonia imago; heresis. 231. hereticos fauet. 284. protestatio in comitijs Spirensibus. 299. negat cum Carolo V. interesse publicæ supplicationi.
230. Alber. Brandenburg. Magister Ord. Theuton. lutheranus; uxorem ducit.
230. Vvalterus Croneburgus Mag. Ord. Theut.
231. Lutheranorum questus in catholicos.
235. Gattinarij constantia in Regem pro regni utilitate.
236. Foxius Lautrecus. 266. Neapol. Regnum inuadit.
240. Carolus Lanioius. 264. moritur.
240. & 196. Hugo Moncada praf. Maris. 248. Vaticanū diripit. 248. suspectus Casarianis. 268. victus ab Auria, demersus obit.
250. Alphonsus Dux Ferrariæ, Mutina, Regio donatur.
251. Vademonius inuitatur ad occupan-
- dum Regnum Neapol.
251. Georgius Franisbergius mouet in Italos, laqueum secū feret, ut necaret Papā. effigies.
252. Io: Medicaei Icon.
253. Frideric. Feltrius Urbini Dux, præfectus Veneti exercitus.
253. Michael Salassus præfectus Gallici exercitus.
258. Pompeius Columna plāgit Romā direptā.
259. Philibertus Arausius ductor Casarei exercitus.
260. Vaticana bibliotheca diripitur.
267. Andrea Auria victoria in Casarianos. 269. à Gallo ad Casarem deficit. nummus honorarius. statua donatur. 318. victoria in Turcas. 361. Turcarum naues capit. 362. nocturno prælio triremes Turcarum capit. 373. accusatur à Venetis perfidia. 478. amulatio cum Ludouico Flisco. 494. expeditio Africana. nummus castrensis.
268. Alphonsus Vastius captiuus Andreae Auria. 339. in Africam ducit cum Carolo V. nummus castrensis. 367. victoria in Subalpinos. 423. noua victoria. 438. victus à Borbonio; vincit Strozam. 525. à Turcis victus.
270. Frider. Caietanus.
270. Henricus Dux Bouiani.
270. Fridericus Caraffa.
270. Simon Romanus.
273. Guilielmus Bauarus electus Rex Hungar. renuntiat. 275. fœdus cum Ferdin. pro fide Romana. 307. imperium ambit. 356. symbolum; renuit cum Carolo V. arma sociare in Protestantes.
274. Io: Vaiuoda Rex Hungar. ad Turcas confugit. 409. uxorem ducit. moritur.
275. Octo Pacius occultè fouet Lutherum; perfidia in Dominum.
278. Thomas Vulseus Cardin. Eboracensis Henrico Angliæ Regi cur diuortiu suaderet.
278. Anna Bolana. 323. Lutherana. 324. ridet mortem Catharinae Austriae. odiosa Henrico; adultera.
279. Campeggius Cardin. legatus ad Anglos in causa diuortij cum Rege, & Regina.
284. Protestantium origo. 294. audacia. 309. cum Gallis fœdus ineunt. 320. Concilium deludunt. 385. catholicos possessionibus deturbant. 386. fœdus cum Anglo. 392. quale concilium postis.

postulent? 394. disputatio cum Catholicis. 404. Protestantium reformatio qualis? 451. apologia in Casarem. 506. Henricus.

284. Philippi Landgrauij protestatio in catholicos. 275. arma sumit in Catholicos. 327. Viricum Wirtemberg. remittit in Ducatum. copias Ferdinan. Imp. fudit. 442. principatu spoliat Henricum Brunswicensem. nummi castrenses. 452. proscribitur. 454. ducit in Carolum V. 468. Crolo V. deditus.

285. Paulinus Comes victus à Leua, et captus.

287. Ludouica Sabaudia sequester pacis inter Franc. I. & Carolum V.

287. Margar. Austria sequester pacis inter Franc. I. & Carolum V. 310. obitus.

289. Alex. Mediceus eligitur Magnus Dux Hetruvia: ducit Margaritam notham Caroli V. 242. questus in eum. 370. occiditur.

292. Sebastiani Schertlini tymeus nummus.

292. Frider. Palatinus Dux expeditionis in Solymannum. 44. ad Casarem legatus. 393. orat pro concordia.

292. Philippus Palatinus Viennam aduersus Solymannum defendit. nummus honorarius.

301. Confessio Augustana.

310. Maria Austria gubernatrix in Belgio.

310. Chistierni Danie Regis vitia; mors; symbolum.

310. Fridericus I. Rex Danie.

310. Iohan. Rantzouij symbolum.

323. Elisabetha filia Henrici Anglorum Regis.

328. Ioh. Leidani Anabaptistarum Regis. nummi castrenses. ex Sartore Rex.

332. Hariadenus Barbarossa Tunetum occupat. 339. victus à Carolo V. nummus castrensis. 362. populatur Apuliam. tres Venetas triremes intercipit. 372. Auriam fugat. 432. prò Gallis, Niceam oppugnat.

335. Muleasses Rex Tunetanus suplex coram Carolo V. mores. 339. Icon.

342. Philippi Schiaboti in Carolum Ducem Sabaudia.

344. Pacis domus diruta Romæ.

349. Guido Ringonius. 353. nummus castrensis. Genuam aggreditur. 378. cædes. 418. an iure cæsus.

350. Paulus III. Papa recusat Mediol. Ducatum nepotibus suis oblatum à Carolo V. Concilium indicit. 369. Niceam petit, ut pacem componat inter Reges. 443. Carolum V. cor-

ripit. 454. fædus in Protestantes. 456. nummus castrensis. 477. ob rem priuatam difert Concilium. 491. mors. causa mortis.

355. Ioh: Forestius legatus Gallorum Turcas excitat in Christianos.

363. Veneti Corcyram defendunt à Turcis. 364. pacem respuunt.

382. Pax cum Turcis.

365. Io: Cazzianerus Dux exercitus Ferdinan. à Turcis victus. 366. perfidia; occiditur.

366. Lodoronij fortitudo in Turcas. occiditur.

371. Cosmus Mediceus eligitur Dux Florentie. 541. nummi. Senis donatur.

378. Casaris Fregosij cædes. 418. an iusta.

382. Mafei Leonij perfidia.

382. Constantini Cobatij perfidia.

382. Francisci Valerij perfidia.

388. Georgij Saxonie Principis mors.

388. Henricus Saxonie Princeps Lutheranam sectam fouet. Icon.

400. Liber Concordie. 484. examinatur.

403. Gaspar Contarenus Cardin. reformationem edit in Germanos.

409. Stephanus Vaiuoda filius Rex Hung. coronatur. relegatur.

423. Henricus Francisci Gallorum Regis filius mouet in Hispaniam. 425. frustra Perpiniatum obsidet. 479. Rex. 480. Papam in Casarem sollicitat. 496. fædus cum Turcis, & hereticis in Casarem. iubetur huic fæderi renunciare à Papa cogitat nouum Papam. 500. turbat Concilium.

423. Carolus filius Francisci Gallorum Regis mouet in Belgium.

423. Langæus Clarascum occupat.

423. Renatus Aurantius vincitur à Rossenio.

424. Claudius Guisius.

427. Ioachimus II. Elector Brandenburg. infelicitè mouet in Turcas. nummus. 466. rogat pro vita Io: Frid. Saxonie. 469. conspirat in catholicos. 501. simulat fidem Romanã.

428. Tridentinum Concilium. 448. initium.

429. Philippus Caroli V. filius Mariam Lusitanam ducit. 490. ob grauitatem Germanis non gratus. 491. Louanij inauguratur. 539. Mariam Anglorum Reginam ducit. 546. aureo vellere donatur. 551. inducias agit cū Gallis. 558. Gallos vincit. 569. iterū vincit. 556. 569. 605. nummi. 605. quatuor habuit uxores.

434. & 383. *Guilielmus Marcanus Cluivæ Princeps victus à Carolo V. ducit eius nepotem . nummi castrenses .*
434. *Martinus Rossenius à Gallo ad Casarem deficit . 514. movet in Gallos . 549. mors .*
436. *Ferdinandus Gonzaga Caroli V. legatus ad Anglos . 542. ad Carolum V. pergit ut ab querelis se purget .*
438. *Franciscus Borbonius Dux Anghianus vincit Vastium .*
442. *Henricus Brunsvicensis principatu spoliatur . nummus .*
442. *Io: Frider. Saxonie Elector spoliatur Brunsvicensem principatu . 452. à Carolo V. proscribitur . 454. ducit in Carolum V. 456. nummus castrensis . 459. libellum famosum edit in Mauricium, & Augustum Saxonie . 460. bona sua recuperat . 461. Albertum Brandenburgicum capit . Bohemos concitat in Ferdinandum . 465. captus à Carolo V. potius vitam deponere mavult , quàm heresim . 475. constans adstat inaugurationi Mauricij hostis sui . 511. liberatus à Carolo V. mavult cum eo perire , quàm deserere .*
448. *Franc. Valderus apostata ex Episcopo .*
448. *Herman. Colon. Archiep. apostata .*
449. *Martinus Bucerus caput Protestantium . 450. effigies .*
451. *Fædus Smalchaldicum .*
451. *Io: de Austria natiuitas , mores , quando agnitus .*
456. *Alex. Farnesij nummus castrensis .*
457. *Alberti Mansfeldij nummus castrensis .*
457. *Maximil. Bureus Casari fert supplicias . 491. in morte constantia .*
457. *Mauricius Dux Saxonie movet in Io: Frider. Electorem . 469. conspiratio in catholicos . 474. inauguratur Elector Saxonie . 485. renuit religioni Romanæ acquiescere . 492. petitio insolens, & perfida . 493. Magdeburgum obsidet . 495. fædus in Casarem cum Gallo . 503. perfidia in Casarem . 505. Augustam occupat . 507. nummus castrensis . 509. victoria . 510. discrimen vitæ subit . 511. cena Casaris potitur . 521. Dux expeditionis in Turcas , sed frustra . 533. vincit Albertum Brandenburgicum . occiditur .*
464. *Ernestus Dux Brunsvic . captus à Carolo V. .*
470. *Christophori Cardin. Madrucij nummus .*
470. *Erici Ducis Brunsvicensis nummus castrensis .*
470. *Reinhardi Solmensis nummus honorarius .*
470. *Nicolai Madrucij nummus votivus .*
471. *Bernardinus Ochinus heresim Neapoli suscitatur .*
471. *Petrus Vermilius , martyr dictus moniali copulatur . 507. effigies .*
471. *Inquisitionis tribunal apud Neapolit . 493. in Belgio .*
472. *Eduardus Rex Anglorum .*
477. *Petri Aloysij Farnesij cædes .*
483. *Ioannis Basilij M. Ducis Moscovie fraus in christianos .*
485. *Interim Germanorum . 488. damnatum à Papa .*
490. *Maximil. Ferdinand. Imper. filius ducit Mariam Caroli V. filiam . nummi nuptiales , Augustales .*
490. *Maria Caroli V. filia nummus nuptialis .*
492. *Octavius Farnesius Parmam repetit . 557. Ducem Ferrarie vincit . 456. nummus .*
493. *Magdeburgum victum : nummus .*
494. *Dragutes pyrata captus à Ianetino Auria .*
497. *Georgius Monachus perfidus equè Turcis , ac Christianis occiditur .*
500. *Protestantium legati simulatè ad Conciliū accedunt . 504. postulata superba in Concilio Trident . 567. disputatio cum catholicis ; discordia inter eos .*
504. *Io: Brentius simulate ad Concil. Trident. pergit . Icon .*
505. *Albertus Brandenburgicus movet in Carolum V. 507. nummi castrenses . 514. furor militaris . 517. à Gallis ad Casarem deficit . Gallos vincit . 534. victus . crudelis . barbarus . 536. obit .*
506. *Henricus II. Gallorum Rex movet cum hereticis in Carolum V. 508. Nanceium occupat . 508. irridet Casaris symbolum . 507. nummi . 540. in Belgium irrumpit . 507. nummi . 517 .*
507. *Anne Momorantij nummus .*
514. *Maria soror Caroli V. movet in Gallos .*
516. *Francisc. Lotharing. Guisus Dux Metim propugnat in Carolum V. 519. pietas . 556. Valenciæ Italiae occupat . 568. Caletum occupat .*

520. *Sinani Bassa*. effigies. *Agriam* restituit.
 521. *Agriensium* fortitudo, constantia in *Turcas*. *fœminarum* laus.
 522. *Radulfi Mesie Domini* fortitudo bellica.
 523. *Io: Baptista Castaldij* facundia. 520. nummus.
 527. *Emanuelis Philiberti* victoriæ in *Gallos*; 540. *Gallos* cædit: symbolum.
 528. *Senenses* ad *Gallū* deficiunt. 541. cōstātia.
 529. *Petri Tholosani* obitus.
 529. *Garfiæ Tholetani* fastus.
 533. *Philippi Brunswic*. mors. 532. nummus.
 533. *Henrici Brunswic*. nummus vincit *Albertum Brandenburg*. 543. strenuus defensor fidei *Romanæ*.
 539. *Maria Anglorum Regina* nubit *Philippo Hispaniarum*. nummus. 570. obit.
 541. *Petrus Strozus* victus. nummus.
 541. *Iacobus Medicus Dux Mariniani Strozam* vincit.
 542. *Cosmi Medicei* gesta in *Turcas*, nummi.
 548. *Isabelle matris Caroli V.* mors.
 552. *Pauli IV. Pontif.* fœdus cum *Gallo* in *Cæsarem*. 558. pax cum *Cæsare*. 559. succenset nepoti. 571. obit.
 552. *Pyrhus Loffredus Cæsaris* legatus manda-

ta excedit, punitur.

552. *Ferdinan. Dux Albæ* præfectus in *Italia* copiarum *Cæsaris*. 553. reuerentia erga *Papam*. 583. odiosus *Carolo*, & *Philippo* obstatuam sibi erectam.
 556. *Herculis Ducis Ferrariæ* præfecti *Pontific*. nummus castrensis.
 556. *Caraffa Dux Paliani*.
 557. *Philippi Monmorantij*. *Icon*.
 557. *Caspar Colignius Duacum* tentat.
 558. & 538. *Lamoralis Egmondani*. nummus. 569.
 567. *Petrus Canisus*.
 567. *Gropperus Colon.* purpurā renuit accipere.
 568. *Iulius Pffugius* præses disputationi inter *Catholicos*, & *hereticos*.
 568. *Caletum* ianua *Galliarum*.
 571. *Georgij Frider. Brandenburg.* nummus recuperat *Alberti* agnati ditiones.
 571. *Io: à Figeroa* victoria in *Gallos*. nummus.
 570. *Elisabetha filia Anne Bolanæ Regina Angliæ*; cur *Romanæ* religioni renuntiaret?
 598. *Dieta Germanorum*.
 599. *Concilium est consilium Dei*.
 600. *Belli necessaria*.
 601. *Hispani crudeles*.

C A R O L I V. E T F E R D I N A N D I I. O R T V S.

- I. **A**Nno à partu Virginis cis is, ferijs D. Mathiæ Apostolo sacratissimis scilicet xxiv. Feb. tertia sub noctem hora, *Gandavi* nascitur *Carolus*. Pater illierat *Philippus Maximiliani* Imper. filius. Mater *Ioanna* filia *Ferdinandi* Hispaniarum Regis. Ab hac regnum illud longè amplissimum; ab illo, nihil regno inferius, *Belgium* habuit. Auus paternus *Maximilianus*, maternus *Ferdinandus* Catholicus *Arragoniæ*, *Sicilię*que Dominus, qui præter *Neapolitanum*, *Nauarræ*que regna, contra *Gallos*, *Granatæ*que aduersus *Mauros* occupata, *Castellæ* sibi prouincias cum *Isabella* sorore *Henrici* Castellanorum Regis adiunxerat. *Maximilianus* verò à *Maria* coniuge, filia *Caroli* Burgundi (quem *Audacem* dixerunt) *Burgundiæ*, *Flandriæ*que possessiones iure dotali ad *Austriacos* traduxerat. *Philippum* patrem sexennis, immatura morte amisit *Carolus*, utroque auo etiamnum superstitite. *Ferdinandum* fratrem habuit Imperatorem. *Medinæ* in regno *Castiliæ* natum
- II. *Caroli* baptisma ortus *Ferdinandi*.

Anno 1503. die 10. Martij: hora ix. post meridiem *Sacro* fonti fuit præsentatus *Nonis* Martij, *Margarita* Angliæ Regis sorore infantem vnus gestante. Dextrum eius latus claudebat *Margarita* Austriaca Hispaniarum Principis vidua, quæ non ita dudum cum *Ioanna* puerpera ex Hispanijs redierat. Sinistrâ tenebat *Carolus Croyus* Chimaci princeps. Isti infante à *Sacro fonte* suscipere vnâ cum *Ioanne* Bergarum ad *Scaldim* *Toparca*. Antistes *Tornacensis* baptismatis vndis tinxit; *Chimacius Caroli* nomen dedit, in memoriam proauis *Caroli Audacis*. Pueri apud *Baptisterium* septem munera data. *Philippus* pater ei donauit Ducatum *Lutzenburgensem*. *Croyus* galileam argenteam. *Toparca Bergensis* gladium aureum. *Margareta Britannica* poculum aureum lapillis pretiosis plenum. *Margareta Austriaca* soror *Philippi* Regis Hispaniæ, infantis amita, pateram auream margaritis, & vnionibus refertissimam. *Gandauum* vrbs natalitia nauim argenteam quinquaginta pondo. *Abba-*

III. Munera mystica donata Carolo.

tes Vetus & Nouum Testamentum, cum hac inscriptione, *Scrutamini scripturas*. Mystica hæc omnia voluere scriptores. *Primum* munus interpretati de dignitate Cæsarea puero attribuenda, quòd ex domo Lutzenburgica celeberrimi Cæsares prodissent. *Secundum* exponit præstantiam eius fore admirabilem, vt phænicis, auis rarissimæ. *Tertium*, gladium Iustitiæ vindicem Imperatori conuenientem. *Quartum* & *Quintum* amplissimas prouincias auri & margaritarum feracissimas puero obuenturas. *Sextum*, nauigationes prosperas in noui Orbis Insulas argento,

& auro abundantes. *Septimum* curam religionis ac fidei tuendæ *Carolo* demandatam esse. Habuit *Carolus* in ortu Capricorni sydus, quo sydere est natus *Augustus*, qui propterea nummum felici Capricorni sydere percussit; eodem sydere *Carolus Borbonium*, *Cosmum Medicem* natum *Cardanus* scripsit, & *Selymum* Turcarum Principem, qui VII. Cal. Sept. eodem mensè, quo M. Antonium Augustus vicit, Regem Persarum Hismalem de Caldezanisis campis fregit. Biennio post eisdem Cal. *Campsonem* Soldanum de Imperio deiecit.

A P P E L L A T I O.

VI. **C**arolus dicitur à bono omine, quia *Carolus*, siue *Carl* à radice Germanica virum fortem, & bellicosum significat. Cognomento *Quintus* dicitur: quia quatuor eius nominis Imperatores, videlicet *Carolus Magnus*, *Carolus Crassus*, *Carolus Caluus*, & *Carolus IV.* Rex Bohemiæ ante ipsum imperij Romani scepra tenuerunt. Ob præclare gesta alij alia imposuere cognomina. Germani vocarunt eum *Carolus Magnum*; Galli *Herculem*; Itali *Dauidem*; Siculi *Scipio-*

nem Africanum; Hispani *Alexandrum Magnum*; Africani *Hannibalem*; Turcæ *Iulium Cæsarem*. Vnde *Sabinus* eum tali epigrammate celebrauit.

Diue quibus Cælo te laudibus æquem?

*Carole, non ipso, quem regis, orbe minor,
Cæsare, quo maior validisque potentior armis
Nullus ab Augusti tempore scepra tulit.*

Maximi titulum obtulit ei Summus Pontifex *Paulus III.* ex S. C. purpuratorum patrum post victoriam Saxoniam.

S T A T V R A, E D C A T I O, I N D O L E S.

VII. **S**taturâ corporis inter proceros, breuesq. mediam fortitus est *Carolus* firmam, atq. robustam. Color in iuuentute lacteus, leni per genas aspersus purpura: ampla serenaq. frons; glauci oculorum orbes in cæruleum decus inclinati; nasus Aquilino more assurgens, veterum insigne heroum, & Austriacis, labris aliquantum turgescens Barba & supercilia capillis densa; comæ à mento ad vtramq. aurê assurgentes, quarum flauus in fuscèdinè transibat color. Humeri pectusq. latum, neruosum collum, & venter, ad habilem armorum vsus subactus, lacerti validi. Tibiæ paululum, sed extra deformitatem; vox sed citra auctoritatis iusturam gracilior.

Septennium viuendo attigerat *Carolus*, cū insperato oppressum morbo *Phlippum* parentem amitteret. *Maximil.* verò, ne *Carolus* idoneo vitæ, morumq. magistro destitutus, aliena negligentia periret, & flagitia priusquã nosset, addisceret, discrimine sanè auertendo, animum per Europam circumtulit, vt

excelsæ spei, fortunæq. adolescenti artium, ac præcipuè quidem morum tradendorum magistrum deligeret. Cūq. plures excitaret ambitio, *Hadrianus Florentius*, patria *Ultraiectinus*, & inter Louanienses Canonicos Decanus, rerum vsu, ac cognitione eminens delectus est qui *Carolo* prima rectè viuendi, loquendiq. rudimèta traderet. Ephebos ei ex prima nobilitate lectissimos, atq. indolis probatè adulescentes lateri addidit, qui æmulatione Principem excitarent. Ille autem vt ingenio, atq; animi magnitudine nemini secundus, illam, quam nascendo præ reliquis dignitatem consecutus erat, arte non amisit; *Hadriani* suauitate, ac grauitate incitatus, à quo licet non minùs amore raperetur, quàm metu, nequè asperitatem odebat imperantis, neque facilitate ad vitiorum licentiam abutebatur. Egit itaque *Hadrianus*, nè *Carolus* minus ornate loqueretur, quàm viueret. Magis tamen militaribus disciplinis siue natura cogente, siue *Guilielmi Croy*, qui

VIII.
Hadrianus
præceptor
Caroli V.

Cheuræ

IX. <sup>Armis
magis in-
clinat.</sup> Cheuræ Dominus , & Areschotti Marchio fuit, opera aberrante à literis maturius quàm par erat , auelli cepit. Is cum principis nutritius esset , integra adolescentis possessione fruebatur . Cuius postea facti non obscure penituisse *Carolum* , Genuæ apparuit . Vbi Latinum oratorem cum assequi intelligendo, non satis posset, ingemuit dicens : *Agnosco Hadriani instructoris mei diuina monita , quidum has literas neglectim exciperem , aliquando puerilis me incuria pœnas luiturum vaticinatus est .* Iam tamen adolescens (quo ingenij facilitatem intelligas) id studio atque exercitatione assecutus est, vt quomodocumq. Latina , non imperitè Gallica , Hispanica , Italica , Germanicaque lingua vteretur, quod turpe crederet , à subditis non intelligi imperatorem . Interea nulla pueri voluptas maior , quàm scribere, suosque in ordinem distribuere , ex coæua puerorum classe militem in ludicra ducere certamina , præmijs mactare, victores, carceribus victos . Consonat huc , quod post hæc in castris ad Vittebergam *Lucas pictor* senex *Carolo* sciscitanti narrauit . *Est autem (Carolus inquit) Mechliniæ in conclauis meo tabella , in qua effigiem meam , cum puer essem, depinxisti. Scire igitur ex te volo, quæ fuerit tunc ætas mea? Respondit Lucas, octo annorum ætas erat tua, cum Imperator Maximilianus te dextra circumducens , iuberet Belgicam nobilitatem et ciuitates iuramento obedientiam promittere. Cum autem picturam tuam ordineret , Maiestas tua sæpè ad diuersa loca respiciebat , vt solent pueri . Ibi præceptor, qui tuam naturam norat , dicebat , te mirificè delectari ad spectationem teli , iussitque ad parietem aduersum collocari egregie fabrefactum telum , cumque tu ab eo non deflecteres oculos , ego feliciter picturam absolui .* Cæsar hac narratione valde delectatus, blandè *Lucam* compellauit, ornatumque munere in urbem remisit .

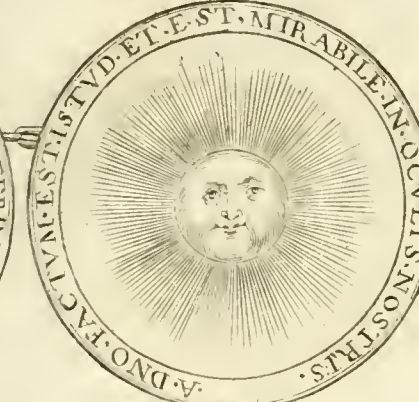
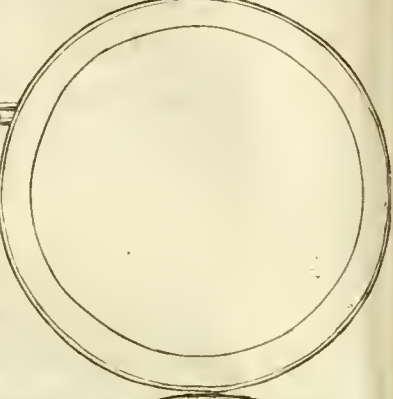
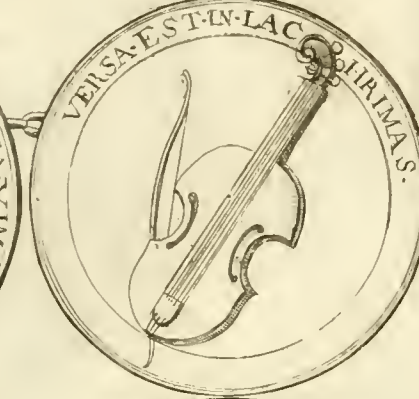
Nec *Ferdinandi* fratris , sexennio post in Hispania nati, ac sollicitè ad huius gentis mores educati, multum dispar indoles . Vnde ex destinatione aui *Ferdinandi* in spem regni aleretur . Nam siue ipso prouocatus amore nominis sui , in regio adolescente ex nepote conseruandi, siue Hispaniæ natalis puero soli dulcedine, morumq. ex aura non tantum sed aula trahendorum captus similitudine , *Fer-*

X.
Ferdinandus Austrius Hispani educatur ab auo.

dinandum infantem , neglecto nepotum maiore *Carolo* , hæredem regnorum testamentarijs non ita pridem tabulis , Burgenfi in vrbe scripserat, adieceratq. trium ordinum militarium magisteria potentissima *S. Iacobi, Oretani, & Alcantera* , sibi quondam aduersus Mauros pugnanti , Pontificia facultate concessa , atque in hanc spem industria *Gonsalui Guzmani* Oretani Magisterij clauigero , & *Aluari Osorij* Asturicensis Præfulis cura singulari educabatur . Verum vbi *Matiensis* (quem à confessionibus è Franciscana familia habuit) consilio , Senatoribus regni haud mulò ante mortem vltimæ voluntatis tabulas legendas dedisset : quorum iam animos *Hadrianus* legatus *Caroli* , vti & ipsiusmet Regis , *Carolinæ* indolis prædicatione occupauerat , vnanimi sententia visum omnibus , hoc successionis beneficium à *Carolo* , maiori natu, iamque ad regnum aptiore , transferendum; grauiissimis ex causis non esse ; Propterea Rex veritus, ne regnorum proceres , *Ferdinandi* causantes infantiam , ad libertatem aspirarent, in *Carolum* regna à se possessa trās tulit, administratoris tamen seu gubernatoris titulo, dum filia *Iohanna*, & *Caroli* mater (quæ patriæ leges regno non excludebant) in v. ra superesset . His constitutis *Marricalesio* hamili uico, quem cauere à fatid ca iustus fuerat , ritè sacris munitus X. Cal. Feb. decessit , anno Sal. M. D. XVI. sepultus Granatæ regio funere, ad quod prò dignitate præstandu regio haud erat in ærario : vt multi obstupescerent , tot regnorum Dominum pauperem emori, quia diuitias ad salutem Reipub. profudisset . *Catholici* ei nomen datur, quando occupata Granata Mauros cum Iudeis , septingentorum annorum Dominos, tota exegit Hispania ; vt bello iam victor, centum xxiv. millia familiarum migrare iusserit, maiori religionis, quàm terrarum latè incolis exhaustarum emolumento . Inde victoriam profecutus, trans mare in ipsas extendit Africæ oras . Ne verò perditæ fidei resurgerent homines , *Inquisitionem* instituit, quæ ad omnem hæreseos suspicionem, ferrum, ignem exerceat , vt paucorum pena sit omnibus in exemplum . Præter hæc nouus (eo regnante) patefactus Orbis Hispanorum recepit imperium , & fidem Romanam . Neapolitanam quoque

Carolus Rex Hispaniarum.

Ferdinandus dicitur Catholicus.

quoque regnum è manibus Gallorum ere-
ptum, *Gonsalvi Magni* virtute seruauit. Re-
gnum Nauarræum, cum alijs de causis sibi à
Ioanne Albreto Rege sibi vendicauit, tum po-
tissimùm ea vsus potestate, quam ei *Iulius*
Papa, detulit ob conspirationem factam
cum Gallis in personam Pontificis; quem
hi Reges in *Pisano conciliabulo* damnare

tentauerant. Ex aduerso *Iulius Lateranen-*
si indicto Concilio, Regem *Ludovicum*
Gallum, cum *Ioanne Nauarræ* Rege anathe-
mati subiecit, regno spoliauit. Tot igitur
regnorum *Ferdinandus, Carolum* reliquit he-
redem non sine speciali Dei cura, cuius est tra-
dere regna. *Ferdinando* verò prius ad hæc desi-
gnato, nihil præter gratiã fratris relinquitur.

CAROLI V. VXOR: LIBERI.

Vxorem habuit *Carolus V.* imperator
Isabellam (alij vocant *Elisabetham*)
filiam *Emanuelis* Regis Portugalliæ, cum
qua nuptias celebrauit Siciliæ Anno 1526.
die x. Ian. Extat *Isabellæ* symbolum pag. 330.
littera A. in quo Charitum triga conspicitur
sublemmate, *Has habet, & superat* propter
formæ elegantiam, morum probitatem, &
ventris fecunditatem, qua maritum copiosa
prole beauit. *Leontius Atheniensis* Philoso-
phus, vbi suprema sibi imminere fata ex
morbo præsensit, filios geminos scripsit hæ-
redes: de filia *Athenaide* sic testatur. *Athenai-*
di filiæ dulcissimæ centum, non amplius aureos
lego: sufficit illi, fortuna sua: qua muliebri ge-
nus omne facile antestat. Charitum itaq. tri-

ga anteferre placuit: vbi *rosa* notat florem
ætatis; *myrtus* fecunditatem; *glandes* mo-
derationem in summa fortuna. *Vrna* pepe-
tim fluens stirpem generis. In eius obitu epi-
cedium concinarunt Potæ.

Carole cur defles Isabellam, curue requiris?
Viuit, non obijt: reddita sponsa Deo.

Nascuntur *Carolo* ex *Isabella* Rex Hispa-
niarum *Philippus II.* in Valle Doleti Anno
1527. die 21. Maij. *Maria* coniux *Ma-*
ximiliani II. Imper. mater *Rudolphi II.* Im-
peratoris. *Iohanna* coniux *Iohannis III.* Re-
gis Portugalliæ. Vide symbolum pag. 330.
littera G. *Ioannes & Ferdinandus*, in cuius
partu mater extincta est; nec ei *Ferdinan-*
dus superuixit.

CAROLI V. CONCVBINÆ:

VScepit ante matrimoniũ *Carolus* ex *Ioã-*
na cõubernio *Margaretam* cõiugẽ *Ale-*
xandri Medicei, deinde *Octauij Farnesij* *Par-*
mæ, & *Placentiæ Ducis*. De obitu *Alexandri*

feralis est nummus, in quo *cithara* sub lem-
mate *versa est in lacrymas*, quem vide p. 330. litt. B.

Mortua *Isabella*, suscepit *Iohannem Au-*
striacum, ex *Catharina Ratisbonensi*.

FERDINANDI VXOR; LIBERI.

VM *Carolus V.* vxorem duxisset *Isabel-*
lam; vbi adoleuit *Ferdinandus* iuxta
aui sui *Maximil.* pacta iunxit sibi *Annam*
Regis Hungariæ filiam Anno 1521. Vide ef-
figiem pag. 330. littera H. Tulit ex ea *Maxi-*
milianum II. Imper. natum Anno 1527. *Fer-*
dinandum II. Anno 1529. *Carolum II.* Anno
1540. & vndecim filias. *Elisabetham*, Anno
1526. vxorem *Sigismundi* Regis Poloniæ;
vide symbolum, effigiem pag. 330. littera C.
Annam, 1528. Ducissam *Bauariæ*, cuius ef-
figies est pag. 330. littera T. *Mariam* 1531.
vxorem *Guilhelmi* Ducis *Cluiæ*, cuius sym-

bolum *arbor arida* sub lem-
mate *Gaudium*
meum spes est. forsam prolis. Vide pag. 330.
littera D. *Magdalenam* natam 1532. *Catha-*
rinam natam Anno 1533. vxorem *Sigismun-*
di Regis Poloniæ: Vide eius symbolum pag.
330. littera k. *Leonoram* 1534. vxorem *Gui-*
lhelmi C. Mant. cuius symbolum est in pag.
330. littera E. *Margaretam* 1536. *Barbaram*
1539. vxorem *Alphonfi* Ducis *Ferrariæ*; vide
symbolũ pag. 330. litt. L. *Vrsulã* 1541. *Hele-*
nam 1543. *Iohannã* 1547. Ducissã *Hertruriæ*;
in cuius partu mater extincta est die 27. Ian.
Ætat. 44. *Iohanne* symbolũ est p. 330. litt. F.

CAROLVS V. REX HISPANIARVM. Anno 1516.

Sal. Ann. 1516.
Carolus V. ano in-
sta soluit.
Cognita, splèdidissimas auo adornauit exe-
Tom. VII.

quias (quas nisi atro celebratæ habitu fuissèt)
triũphũ nõ funera dicerẽ. Nec Belgiũ tã lugere
Tc defun-

Sal. Ann.
1516.
XII.

defunctum, quàm victuro plaudere videbatur; Datis postea ad proceres Hispaniarum literis, multa prætexuit argumenta dolentis animi, vt: *quod se patriamque rectore optimo post natos homines priuatum esse sentiret; tam amante sui, quàm inrudi etiamnum atate necessario. Iacturam hanc tamen, quamuis incomparabilem, haud mediocriter sarciri aui sui consilio, qui Ximenium Cardinalem, cuius Sapientiam multo vsu firmatam, grauissimosque ex multorum relatione mores esse cognouisset, præfectum Reipub. voluisset. Mitigatus est Ximenij animus, iam succensus, quia Hadrianum Præfecti titulo Carolus iam ad Hispanos legasset, si Ferdinandus morbo illo mori contingeret. Alijs tamen ad Ximenium, Senatūque literis, Hadriano quippiam se comisisse arcanum docebat, quod cum ipsis communicatum vellet, cuius sententiam consilij quàm primū expeteret. Id erat: vt quoniam viuente matre, ad quam regnorum possessio spectaret, regium sibi nomen à summis principibus per literas, legatosque tributum esset, hoc ipsum decreuisset etiam assumere. Ab ipsis proinde expectare sententiam, annon saluis Maiorum institutis id liceat; cum Germanos inter Italosque nulla cuiquam liberorum religio sit, paternarum dignitatum titulos, viuīs licet parentibus, usurpare. Hæc consultatio, quæ ad parendum magis, quàm ad consulendum apparebat instructa, Ximenio, totique visa est insolens Senatui: tum quod iam maturè decisum esset, grauissimis de causis non expedire: tum quod spetie consilij, rationem quæreret defensionis, vt Senatū deluderet. Porro cum iteratis literis orassent Carolum, abstineret solum Regis titulo, seditionibus populorum obnoxio, ac potestate minimè per hanc dimissionem infringenda, uteretur. Perstitit tamen ipse, negauitque. Id iam sibi integrum amplius, postquam ea in re Pontif. Max. purpuratorum Patrum, ac Maximiliani Cesaris, auique voluntati obsecutus, regium nomen admisisset: curarent proinde, ne tot tantorumque auctoritas secum neglecta recusando vidretur. Petitionis non vna erat causa. Matris in primis imbecillitas, quæ nec mentefana, non iam rectora, sed regenda procerum videretur arbi-*

XIII.
Regium
nomē ma-
tre usur-
pat viuente.

trio. Quapropter, enixè insistebant proceres, *Sal. Ann.*
nè regium Carolus nomen assumeret, vt sibi ^{1517.} *XIV.*
consulerent. Accedebat Croy, qui Caroli ani- *Propensio*
mum possidebat, impulsus; nam is *ad Ferdi-*
nandum odiosus, ab aula Caroli excludendus erat, si Regis voluntas foret religiosè seruanda. Rem porrò vrgebat Carolus, nouo correptus discrimine, quod non deessent qui ex primis *Ferdinandi* tabulis, nepotem *Ferdinandum* ad regnum sollicitarent. Primas tabulas integerrima Regis mente, firmatoque consilio, non subito vt posteriores, & vacillante ex morbo iudicio, conditas asserabant. Quod primis Hispanis Hispanum, secundis Germanum exteris præficeret. Per *Ferdinandum* Hispani aulæ occupaturi essent officia: per *Carolū* à Germanis, & Belgis Principes Hispanorum regendi forent. Suspicionem hanc fouebat *Hadriani* electio, quem Hispanis per absentiam suam gubernandis præfecerat. Hæc Hispanos externæ non assuetos dominationi, in *Carolū* incitabant. Vnus tamen *Ximenius* consilia hæc subuertit, & *Caroli* illectus amore, siue spe gratitudinis, quamuis à moriente *Ferdinando* fuisset gubernationi præfectus, suos potuit, & voluit moderare honores, vt *Hadriano* per *Carolū* ad id muneris destinato, locum apud se ad consilia, administrationemque participandam fecerit. Probauit *Ximenij* moderationem *Carolus*, eumque literis sollicitauit: *omnem huc conferret operam, quò cunctis hæc ipsius regij nominis suscepti voluntas probaretur.* Ad hoc itaque *Ximenius* intentus, Senatū Madriti coegit. Quatuor Principes adfuere, *Anricus Almirantus, Fradicus Albanus, Paciecus Asealonius, & Rogius dianensis*, totidem Præsulū, *Rogius Granatensis* regij senatus præfectus, *Fonseca Burgensis, Fridricus, Seguntinus, & Franciscus Abulensis* cum alijs nonnullis conuenere. Ad eos *Laurentius Galindus Caravaialius* ex mente *Ximenij* ita disseruit. *Religionem erga parentes nature instinctu insitam esse cordibus hominum; eo tamen discrimine quòd in populo marginalibus literis, cubitalibus in Rege, qui patriæ pater obsequium à subditis suo exigat exemplo. Ab hac lege Rex noster non aberrat Carolus, matrem non tantum Reginam vult, sed in imperio primam. Hac pietate mereri*

XV.
Ximenius
regium
nomen Ca-
rolo decer-
nit.

Galindi
oratio.

Sal. Ann. 1517. mereri non demereri Carolum quis negabit?

Et tanta matris dignum non agnoscat filium, Et consortem? oneris cum velimus, cur non Et honoris? Postquam Pontifex, Cardinales, Principes Regem Carolum salutarunt, aberrabunt subditi? Maiorum melius est sequi vestigia, quam per devia Et salebrosa novas inquirere semitas: Et tutius errare cum multis, quam bene sentire cum paucis. Sed quid errorem appellare me feruor sermonis compellit, ubi necessitas regni, Et reginae imbecillitas Regem expostulat? Si Hispaniarum administrationi Regina impar, ut nec eorum, quae per nos geruntur, particeps fiat; quomodo Carolum ab ea dirigi volumus, eiusque obsequii imperio, quae mentis suae compos haud est? Quid à nobis, subditisque impetrabit, cui maiestas regij nominis, ac reuerentia est defutura? Forsam quid insolens, diuersumque à maiorum consuetudine Carolus exigit? Hoc iam olim Hispaniarum ex Gothis Rex optimus Cindesuindus suo probauit exemplo, cum Recisuindum filium regiae admisit dignitatis nominisque consortem. Hoc Ranimirus peregit cum fratre: simile egit Regina Vrraca cum Alphonso Raimundo filio. Ferdinandus cum matre Berengella Castelle, Legionisque regnis pari iure imperarunt. Vnde lex, mores, ratio, equitas regnum Carolo tradant. Reges plaudant, nosque iam ad obsequium vocemur, non ad consilium.

Hispanorum dissensio.

XVI.

Simulque è sinu deprompsit Caroli literas, recitauitque. Inexpectata Galindi oratione percussi principes, libertatis emolumenta, quae sub imbelli Regina sperabant, sibi eripi cernentes, bifariam diuisi, alij Ximienio adhæserunt, ne inducta necessitate beneficium corrumpere: alij, inter quos Anricus, Fadricusque Principum antesignani non dubitarunt obijcere, id contra maiorum instituta, quorum contemptu à tyrannide regimen exordiri, publica non ferret utilitas. Nec cæteris Caroli probabatur petitio; Nam Paciecus Ferdinando infensior, cum Carolo accessurus crederetur, sententiam dicere rogatus, negauit se daturum consilium, quod à se Carolus non postulasset. Promiscuum murmur cum dissensum magis, quam assensum argueret, Ximenius indignabundus erupit, ad parendum, non ad consulendum eos euocasse, ut eo

Tom. VII.

die Madriti, Carolo Regi proclamando plauderent, eorumque exemplum cæteræ sequerentur vrbes. Quo dicto, Senatum dimisit, accersitoque Madriti Præfecto Petro Correa, iuxta Hispanorum morem, primum in Prætorio, clangentibus tubis, præconis voce, Regem Castellæ proclamare fecit: quod deinde vicatim, vexillis inter decuriones sublatis, tubisque præcinentibus, plaudente populo, Carolo vitam & felicitatem præstitum est. Reliquæ vrbes, & oppida prompto obsequio exemplum sequuntur. Soli Arragonij, quibus Ferdinandus filium nothum Alphonsum, Cæsaragustanum Antistitem cum summa gubernatoris potestate imposuerat, sui rectoris dissensu freti restitere, nec Carolum dixere Regem, quam mortua matre. Quibus tam Aui, quam Antistitis veneratione inductus Carolus peruicaciâ ignouit. Salutatus Rex Carolus hoc matri detulit obsequium, ut primum ei in regni muneribus, honoris obseruantiaeque locum relinqueret, primam in publicis tabulis inscribendi nominis sedem, ac reuerentiam. Non aliter Hispania ab hostibus, ac præsertim Turcarum armis eximi poterat. Regina namque atræ bilis iactationibus obnoxia, neque seipsam poterat moderari, & quandoque contraria per diuersos mandata expediebat. Trudessillis Vacceorum oppido ad insignem amenitatem, illius gratia per Ferdinandum exculcto, obscurissimum illa in angulo domus locum delegerat, ubi vel pietatis sensu, vel melancholiæ vitio, non nisi nuda humo, tabulifue strata somnum occupabat, nec interbrumæ rigores pelles admittebat, triduique persæpè inedia corpus macerabat, nec alijs nisi fictilibus vasis cibum putrescentem solita accipere; Tantæ in seipsam seuitiæ condolens Ximenius loco Ferrerij Valentini, qui seuerioris animi erat, Ferdinandum Ducam amenioris ingenij in consortium, custodiamque Reginae introduxit, quæ sensim ad humaniorem vitæ usum eam traduxit. Hæc matris Reginae imbecillitas excitandis per regnum turbis idonea fuit. Ximenius tamen in omne periculum peruigil, sublatis plurimis vectigalibus populos ita Regi deuinxit, ut in omne discrimen alacres se offerrent.

Sal. Ann. 1517. Carolus Rex plauditur Madriti.

XVII. Arragonij eum non recipiunt.

XVIII. Ioanne Reginae imbecillitas.

Sal. Ann. 1517. **XXI.** *Carolus in Hispaniâ vocatur.* *Carolus* porrò sollicitabat *Ximenius*, vt in Hispaniam properaret; quod plerisque Belgarum in aula *Caroli* grauissimos aduersarios; paucos verò Hispanorum fideles amicos experiretur. Hos familiaritas adeò deuicerat *Ferdinandi* inter ipsos educati, vt *suas delicias* appellarent. Cum *Gironijs* & *Albanis* Principibus *Ximeno* cōtentio erat ob feriam regij mandati executionē. *Petri Nonnij Guzmani*, & *Aluari Oforij*, aliorumque aulam *Ferdinandi* moderantium offensionem incurrerat; vt cum hi *Ximenium* amotum cuperent, ille fauente *Carolo* omnes aula eiecerit, *Ferdinando* nequicquam lacrymis, minisque demum obstante; quod fidis se ministris spoliari quereretur. Inde sperie humanitatis, ac aui visendi obtentu fratrem in Germaniam ablegaret, *Carolo* auctor fuit *Ximenius*; ne *Ferdinandi* amore illecti Hispani à *Carolo* deficerent. Occursurus porrò *Carolo* *Ximenius*, quamuis afflicta iam valetudine, ad Castellæ fines pergeret, *Ferdinando* secum salutandi inter primos fratris gratia assumpto; inuidiosè iactabant, Regis aduentum fingi, vt *Ferdinandus* eriperetur Hispanis. Contra Belgæ in aula *Caroli* dictitabant *Ximenium* aduersus *Carolus* sibi *Ferdinandi* captare fauorem, vt eo nomine se Regi præstaret metuendum, ideoque vel maxime abstrahendum in Germaniam asserebant. Aquilera sub medicorum cura laborabat *Ximenius*, quum *Carolus* primo Id. Septemb. ex Belgio classem soluit, & quinto Cal. Octob. Biscaiam contigit. Vbi prò inimico primū, deinde vt Rex magno exceptus honore, Villauitiosam deductus est cum sorore *Eleonora*. Re cognita *Ximenius*, literas *Carolo* dedit, quibus itineris rationem, tractandique Hispanos artem tradebat, monebatque vt vitatis Principum congressibus, ex se prius Reipublicæ constitutionem, errarijque vim cognosceret. Ex aduerso Belgæ, quibus *Ximenius* suspectus erat, quòd de se amouendis consilia agitare cognouissent, ne Hispanorum inuidia *Carolus* primo regni ingressu grauaretur, suadebant: omni studio *Carolus* à *Ximeno* abstrahentes, spe per medicos concepta, fore vt morbi violentia breui succumberet; vel exauctorationem *Ximenij* ob valetudinem inhabilis, vel Rege præsentē superuacuum per-

suaderent. *Carolus* verò ad salutandam matrem Turdefillas arrepto itinere, literas *Ximenio* misit, quibus illi iter, officiumque Reginae matri significat præstandum; simulque iubet ad *Moiadas* occurrere, vt communicatis de Repub. consilijs, suæ deinde quieti consulere posset, postquam fat molestiarum pro regno exhausisset. His auditis, sensit se æmulum artibus pressum, ingrateque abiecti, post tam fidelem Regi operam prætitam, auctoque morbo, non multis horis superfuit. Vanas hic mortalis spes colligat aulae fallaces. *Alphonsus Aragonius* catholici Regis spurcius cognito *Ximenij* obitu, Turdefillas properauit, vt *Toletanæ* præficeretur Ecclesiæ; sed iam *Guillelmus Croyus* Cheuræ Dominus, pro *Guillelmo* nepote illam erat assecutus. *Aragonius* verò nisi *Vallisoleti* ad colloquium admissus fuit. Venit eò *Carolus* principio anni xvij. vbi maiorum ritu in Basilica D. Pauli cum *Ioanna* matre solio regali imponitur, vt pari iure cum parente regnaret, quanquam præter titulum vix quicquam matri delatum sit, nisi vt Regis decreta pari subscriptione, umbratili dignitate firmaret. Coronationem ludi exceperunt equestres: in quibus tertio die *Carolus* aduersus præcipuum cæterorum triumphatorem *Zanzellium Belgam*, regali armatura cinctus, in arena congressus, vt nunquam frustratro proprio ictu, plerisque deluserit aduersarij. Quater concursum est: prima lanceæ in cassidem vibratione, plumas capitis tanquam alas victoriæ sustulit; altero, in sinistrum pectoris latus ictu detorto, lancea (quod palmarium habent) in varias diminuta partes, abscessit: tertio impetu bipennis in casside retorta cladem accepit: ultimo, altera Regis lancea, excepta *Zanzelli* circulari clypeo, nouo victoriæ argumento, media dissiliit, vires, artemque egregiè testata. Nemo erat, qui ex præclaris initijs, futurarum rerum momenta non ponderaret. In hoc vno culpabilis, quod aulicis nimium indulgeret, & quod sua virtute, & indole acquireret, aliorum culpa amitteret. Duo erant lapides offensionis, *nimia Belgarum in aula frequentia*, & *Ferdinandi fratris contemptus*. Prioris erat argumentum, *Tholosanus* Archiepiscopatus *Croyo* datus, excluso *Ferdinandi* regio principe licet ex dispari matre, *Alphonso*

Sal. Ann. 1517.

XXII. *Ximenius a gubernatione reiectus.*

Mortitur.

XXIII. *Croyus donatur Archiep. Tolet.*An. 1518. XXIV. *Carolus coronatur in Hispania.*XXV. *Ludos vincit equestres.*XXVI. *Aulicis nimium indulget.*

Sal. Ann.
1518. *Alphonso* laudatissimo præfule, in gratiam hominis, qui Hispanorum flagrabat inuidia, quemque iccirco *Ferdinandus Catholicus*, in *Caroli* regnaturi institutione, ab aula submo- uendum esse decreuerat. *Ferdinandum* verò, quòd vtrumque Solem idem capere Cœlum haud posset, auferendum hunc sibi ex oculis quamprimùm dolebant. *Croyus* vt ipsi *Fer-*

XXV II.
Ferdinan-
duſ deſpi-
ciunt.

dinando desiderium migrandi ingereret, ad feruendum quandoque *Carolo* impellebat. Nam accumbenti ad mensam, inter mini- stros adſistere iussit, & aquam manibus af- fundere; vt *Carolus* pij, obſequentisque fra- tris ingeniũ miratus, indoluisset feratur, quòd ad illa se officia demitteret, vnde de eodẽ quã- tocyus separando consilia admiserit, auctore *Burano* Comite *Croy* æmulo. Discessus causa, *Maximiliani* Imperatoris erga nepotem de- siderium, seniumque morti vicinum, puero & Hispanis expositum non iniqua visa est. Cum eo plurimi remissi sunt Belgæ, vt indi- genis in aulam daretur aditus, & animi pla-

XXV III.
In Germa-
niã dimit-
tuntur.

carentur Hispani. Nec otiosus interea in His- pania *Carolus*, vt maior esset apud Hispanos *Hadriani* auctoritas, per *Maximilianum* Cardinalitium illi pileum à *Leone* obtinuerat, perque vrbes regni profectus, fidelitatis iu- ramentum excepit. Mauri ad Oranum rur- sùs occupandum collecti, insignem sub *Ca- roli* auspicijs cladem acceperant. Interim, *Maximilianus* cum in Augustanis comitijs *XXIX.*
Carolus et
Francisc.
Rex Gal-
lorũ emu-
li.

de *Carolo* nepote sibi subrogando proceres sollicitasset, *Franciscus* Galliarum Rex & ipse imperij coronæ inhiando, occultis, apertisque consilijs obnifus, multa (si admitteretur) ad- uersus Turcas, hostesque Romani Imperij pollicebatur, obtinuitque facilè à Septemviris, suæ hanc electionem libertatis vendi- cantibus, ne quæ demum familia in ius suc- cessionis veniat, vt preces *Maximiliani* de *Carolo* reiectæ fuerint. Hinc æmulatio inter *Carolum* & *Franciscum* gliscere cepit non læui totius Europæ conturbatione, hæresium, Turcarumque incremento.

CAROLVS V. ELIGITVR IMPERATOR. Anno 1519.

XXX. **V**ulgata *Maximiliani* mors difficilio- rem Imperatoris designationem reddidit: eam enim dignitatem prensabant *Franciscus* Galliæ, ac *Carolus* Hispaniæ Reges: sed ita ambiebant, vt in vtroque mode- ratio summa laudaretur. Non enim contu- melijs, vel belli comminatione, sed sola au- ctoritate freti Septemviros ad se pertrahere tentabant. Celebratur & illud à *Francisco* da-

Galli res-
ponsum.

tum *Caroli* legatis responsum; vtrique laudi esse eam ambire dignitatem, qua eorum maio- res se se illustriores reddidissent: neque iccirco eorum amicitiam debere dissolui, non secus ac si duo ingenui adolescentes sua industria, nullis malis artibus adhibitis eandem virginem am- biant. Si prudentes sunt, qui minus placuit, ad arma confugere non debet: permittere potius, vt qui felicior fuit, sine inuidia sua felicitate potiatur.

Spes Ca-
roli.

Quandam tamen prærogatiuam sibi ven- dicabat *Carolus*, quod maiores sui *Albertus II.* *Fridericus III.*; *Maximilianus* continua suc- cessione imperium tenuissent. Mos etiã ino- leuerat, vt Imperatorum filij, nisi minùs ido- nei viderentur, locum occuparent parentum. At in tota Germania, qui tantam molem su-

stineat, secum neminem conferendum: neq. vero se adduci posse, vt Septemviri ad alienos, præsertim ad Gallum Germanorum semper hostem, Germanicum transferant impe- rium, ad Germanos nunquàm fortasse redi- turum: quod igitur auus *Maximilianus* cæ- perat, qui iam de donatiuo cum singulis Se- ptemviris conuenerat, id se facile perfectu- rum sperabat.

Ex aduerso *Francisco* recentes per Italiam victoriæ, regnum opulentum, promptæ lar- gitionibus opes, Pontificis fauor, mirum Re- gis ingenium spes ingentes fecerant. Venetos suarum habebat partium persuasos, nulla fi- ciliùs arte reprimendos Turcas, in quos *Frã- ciscus* iunctas regni, imperijque vires polli- ceretur, qua sane armorum conspiratione nihil visum est per Europam potentius; si quidem florentissimum à maioribus accepe- rat Galliæ regnum, quod Anglis Norman- nia, Belgarum populis Burgundia eiectis, Cisalpina Gallia per Insuabriam explicata, tan- to sensim excreuerat robore, vt cætera Euro- pæ regna facile excelleret. Huic si Romanum adiungeretur imperium, haud difficilis futura erat Italiæ totius accessio, vellent nollentve

XXXI.
Spes Frã-
cisci.

Sal. Ann.
1519.

XX XIII.
Helucios
solicitat
Gallus.

incolæ. Postremum hoc fuit, quod *Francisco* forsam imperium eripuit. Quantum enim spes debellandi Turcas Pontificem *Francisco* inclinauerat, tantum hæc cogitatio retardabat. Ipsi hæsitabant Electores, ne si Gallico sceptro coniungerent imperium, Germanorum circumscriberent libertatem. Pontifex dubius cui hæreret parti, legatos iussit palam fauere *Francisco*, literas tamen Septemviris ea moderatione dedit, ut magis officij quemque sui admoneret, quam priuatæ beneuolentiæ. Ad Helucios miserat Gallus, eosque ut se imperij candidatum sua commendatione, ut apud Leonem Pontificem, & apud Septemviros iuuarent, impense rogarat. Helucij *fædere cum Gallis nuper inito se Romanum Pontificem, Imperiumque excepisse* responderunt: *pertinere ad imperij maiestatem, Germanicamque libertatem, ut Septemviri liberè quem velint, Imperatorem designent; se nullis suis interpellationibus libera eorum suffragia turbaturos.* Vicinum namque *Franciscum*, cuius vires non ita dudum magno suo malo experti erant; neque *Carolum*, quod multas Austriacæ familiæ vrbes occupassent, aliquem potius è Germanis principibus deligi volebant: quod si alterum è duobus eligi necesse esset, *Carolum* anteferri malebant, cuius regna longis separata intervallis non eas vires, quas vnica Gallia, suppeditare posse videbantur. Ideo ad *Leonem*, & Septemviros se Germanicam libertatē haud violaturos scripserunt: nominatim ne *Franciscum* Imperatorem designarent. De *Carolo* nullam mentionem fecerunt; *Leoni* denuntiarunt, Gallum, si imperator deligatur, ingentium bellorum auctorem futurum, neque Italiæ auxilio venturum, neque aduersus Turcas moturum. Hæc deterrere *Franciscum* haud poterant, qui *Treuirensē Antistitem* in suas traduxerat partes. *Brandeburgicus* etiam Marchio Gallum colebat; Hic, ut fratrem *Moguntinum* in comitijs antesignanum ad suum propositum inflecteret, studiosè allaborabat, quorum authoritati Bohemiæ Regis suffragia accessura credebantur. Pleriq. tamen Germanorum tanto Gallum auersabantur studio, quanto libertatem suam amore prosequerentur; cui vnà cum alienigena imperatore compedes iniici credebant. Quo-

circa armis se se contra eorum vim instruebant. Neque segnis rerum suarum *Franciscus* ferreis non minùs, quàm argenteis hastis pugnaturus erat, si res armis decernenda fuisset. Præcurrit tamen *Carolus*, submissumque ex Belgio militem, haud procul Francofurto iussit consistere, ne vis Septemviris inferretur, prohibiturus: vnde perterritus *Brandeburgensis* se de imperio ad Gallos transferendo cogitare haud fateri ausus est. Indixerat eius frater *Albertus Moguntinus* Septemvir Francofurtum comitia. Aduere Electores omnes ante XVI. Cal. Iul. in æde D. Bartholomæi, electorali insignes trabea, post imploratum solemnem sacrificio Numinis fauorem, omnes fidem dederunt: *nihil sacris imperij legibus, quas Aurea Bulla complectitur, ab se derogatum iri.* Et ne religio deesset, ad aram Sacramento firmata sunt. Ab ara ad sacrarium basilicæ, itur. Vbi ad Septemviros Moguntinus Princeps de consensione virorum Principum ad imperij dignitatem tuendam, recteque transferendam luculenter, tantoque plausu differuit, ut Electores facta secessione à loco concilij, auctore *Friederico III.* Saxonix summo quisque studio id se acturum polliceretur, ne suffragatione sua pertinaciter discreparet, nec alium habiturus Cæsarem, nisi qui omnium consensu electus foret.

Legatum postea audire decreuere Pontificis, qui post imprecatam Principibus salutem, & oblatam Apostolicam benedictionem, tria proposuit.

Primò, Principes hortando & animando, ut in statu iam fluctuantis Reipub. Christianæ de optimo Principe, Rege Romanorum in Imperatorem eligendo cogitare vellet, qui auctoritate, potentia, rerum gerendarum pericia valeret, & in omnibus optimum Ducem, optimum Senatorem præ se ferat. XXXV.

Secundò, ut Regem Neapolitanum, cuius Regni proprietas ad Ecclesiam Romanam spectat, nullo pacto in Romanorum Regem eligant, obstante sibi defectu inhabilitatis & ineligibilitatis ex constitutione Clementis Quarti, id quod plurimis fortissimis argumentis & efficacissimis rationibus, clarissimis exemplis comprobauit, que omnia repetere longum esset.

Tertiò, quia specialiter, immò indiuidualiter

Sal. Ann.
1519.
XXX IV.
Carolus
milite suo
fauores
subleuat.

Comitia
Franco-
furti.

Sal. Ann. 1519. dualiter sententia Sanctissimi Domini nostri Principibus est enodata, petit Legatus, ut similiter, clarè, expressè & indiuidualiter responsum certum, clarum, non inuolucrum aut ambiguum per affirmatiuam vel denegatiuam, & per Principes etiam non collegialiter congregatos detur, ut S. D. N. certiorari de eorum voluntate possit. *Sal. Ann. 1519.*

RESPONSVM PRINCIPVM ELECTORVM.

Reuereudissimi & Illustrissimi Principes hic congregati ob causas urgentissimas & hostiles motus reprimendos, qui in territorijs & dominijs post iam vacans Imperium emerferunt, & ut peiora emergant in dies uerentes, huc Vvesaliam conuenerunt: de futuro autem Romanorum Rege eligendo in nullo solliciti. Quare ad petita Reuerendae Dominationis suae responsum dare non possunt. Sed sibi Reuerend. Dominatio sua & omnium proximus Sanctissimus Dominus noster Leo Pontifex Maximus persuadeant indubitatissimè, quod ubi ad Romanorum Regis electionem per Reuerendissimas & Illustrissimas Dominationes eorum processum fuerit, eos tunc eum in Regem electuros, qui sit gloriae & honori Sanctae Sedi Apосто-

lica, utilitati & emolumento Reipublicae Christianae, incremento sacro Romano Imperio, hostibus Christiani nominis formidini, & omni posteritati futurus admirabilis.

Mirantur non minus Principes Electores, S. D. N. institutum, id quod auo nostro electionum temporibus ab aliquo Romanorum Pontificum auditum est numquam, maximè hoc modo propositum, ut Electoribus legem praescribat, iubeat, vetet. Sperant Beatitudinem suam aliàs clementissimam, futuram illam Romanorum Regis electionem boni aequique consulturam.

Interea Caroli Regis legati Moguntiam, Francisci Confluentiam attigerunt. Vtrique per literas diuersis argumentis pro suo quilibet Rege ad Septemviros contententes.

GALLORVM ORATIO AD SEPTEMVROS.

XXXVI. **R**euereudissimi Illustrissimique Domini, ac Potentissimi Principes, sacri Romani Imperij oculatissimi, ac sapientissimi Electores, post summam humilemque commendationem ac Salutem, Ioannes Dalbret Drocorum Comes, Dominus aureae vallis, Guilhelmus Gensier, Dominus de Bonepet, aurati equites Christianissimi Francorum Regis ordinis, & Carolus Guillart, praeses Senatus Parisiensis, ipsius Christianissimi Regis Oratores, ab eodem prouinciam expressumque mandatum superioribus diebus acceperunt commonefaciendarum cum omni reuerentia, ac debita ueneratione Reuerendissimarum, ac Illustrissimarum dominationum uestrarum, earundemque suppliciter obsecrandarum, atque obtestandarum, super quibusdam rebus, quae ad communem Christianae Reipublicae utilitatem, honorem, gloriam, ac libertatem sacri Romani Imperij videntur imprimis pertinere. Cum itaque exploratum habeant sibi facultatem suppetere non posse conueniendi Reuerendissimas excellentissimasque dominationes uestras, & iisdem in publico ac celebri omnium uestrum consessu (quemadmodum & sperauerunt & vehementer optarunt) publica oratione

congregandi. Idcirco rogant, supplicant, obtestantur, ut tam ob reuerentiam, atque honorem ipsius Christianissimi Regis, quam suscepti muneris, ac demandatae sibi prouinciae executionem sinere velitis, immo si opus fuerit iubere in auspiciatissimo atque faelicissimo vestro conuentu ita perlegi hasce admonitiunculas breui oratione contentas, ut omnibus audire liceat, ac liquide intelligere quaecunque in ipsis comprehenduntur. Eas nimirum praefati orationes ad Reuerendissimas excellentissimas dominationes uestras mittendas esse operapretium duxerunt, & cum omni humilitate, impensaue vobis debite reuerentia, legendas offerre. Quas si liberali atque ingenuo vultu, pro insita vobis incredibili, ac prope diuina bonitate atque facultate admittitis, rem plane feceritis & omnium sententia, iudicioque probandam, & tam grauium tamque excellentium Principum gloriae & decori imprimis consentaneam. Reuerendissimi excellentissimi Principes ac Domini Deus Optimus Maximus vobis, ac secundis rebus uestris benignissime faelicissimeque fauere dignetur, easdemque semper tueri. Ex Confluentia quinta Iunij.

Reue-

Sal. Ann.
1519.

Reuerendissimarum excellentissimarumque ac potentissimarum dominationum uestrarum obsequentissimi atque humiles obseruatores, Christianissimi Francorum Regis Oratores ac Legati.

Quanto maiores nostri consilio; quanta in rebus gerendis prouidentia excelluerint, quantam subsequenti longo tractu seculorum, vacaturæque posteritatis rationem habuerint, vel hoc uno liquidissime uobis compertum esse reor Reuerendissimi Illustrissimi Domini Excellentissimi ac potentissimi Principes, quod sublata omni discordiarum seditionumque occasione, pacatum ac tranquillum, pro uiribus suis, Christianæ Reipublicæ statum relinquere curauerunt. Nunquam sane auspicius, nunquam fortunatius, nunquam melius, fœliciusue consultum, prospectumque fuisse Augustissima Imperatorie maiestatis Culmini animaduertimus, quam ubi deligendi creandique Romani Regis, ac subinde Imperatoris potestas atque auctoritas, omnium Principum Christianorum consensu, uobis Septem uiris Principibus credita est. Nunquam enim cædes immensæ, nunquam atrocissimæ strages, orbi uniuerso defuerunt, quamdiu inter procellas militares, turbincque bellicos, exercitui licuit Imperatorem designare, qui sæpenumero, quem nuper, ut sibi iucundissimum atque gratissimum concordii suffragio delegerat, mox factò impetu irruens, maximo fauore, in acerbissima odia, leuissimis plerunque ex causis repente commutato, trucidare non verebatur. Sic Sergius Galba, sic Otto, sic Aulus Vitellius, sic Alexander, sic plerique alij Rom. Principes atque Imperatores, partim à suis, partim ab aduersariorum militibus truculentissime cæsi, non sine magno totius Imperij dedecore, atque iactura occubuerunt. Cum itaque non sit consilium in uulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia, sapientissime cautum fuit superioribus sæculis, ut Septem uirorum reato res ad paucos integritate, sapientia, omni denique uirtute insignes deuolueretur, qui meritis ac uirtutibus iustissimo ac rectissimo prudentiæ suæ examine, accuratissime circumspectissimeque appensis, & pace, & bello, idoneum ex omnibus Principem designarent. Vos inquam septem Principes, qui ueluti septem triones in cælo, reliquas splendore atque ordine stellas antecedunt, ita vos in terris auctoritate, potentia, uiribus, consilio, genero-

sitate, sapientia, non modo Germaniæ, sed aliarum quoque gentium proceribus, ac Principibus præluceatis. Nec in hoc munere designandi Imperatoris uobis propediem obeundo, ex animorum uestrorum candore, ac generositate, uos quicquam admissuros plane intueor, quo maxima de uobis apud omnes populos, ac ceteros orbis terrarum Principes, integritas æstimatioque minuatur. Grandem sane prouinciam, ac prope uiribus imparem mihi suscepisse uideor, qui in tantum confessum magnis de rebus uerba facturus prodij. Ceterum quia ueritatis oratio soluta esse debet ac libera, per pauca de huiusmodi rebus eloquar, quæ nec à ueritate abhorrere, nec forsitan iniucunda uobis fore perspexero. Non solum Reuerendissimi Dom. Illustrissimi Excellentissimi Principes, Christianitas, quæ Europæ sinu ambituque clauditur, sed Africæ & Asia tota, uniuersusque terrarum orbis, ac penitissimæ illius nationes, gentes, populi, in uos conuersi, tanquam in sublimi quadam arce atque specula constitutos, intentis oculis, arrectisque auribus adstant, circumlustrantes ac explorantes, cui tantam rerum molem, cui totius orbis habenas sitis credituri, quem tantæ dignitati, tantisque administrationibus præfecturi. Tantopereque de uestra omnes integritate, uirtute, constantia singulari confidunt, ut illum haud dubie uos augurentur Romanum Regem designaturos, qui inter idoneos sit maxime idoneus, quique uirtute ac fortuna ceteros omnes antecellat. Quæ sane duo, ad res splendide fortiterque gerendas, non tam commoda, quam necessaria esse uidentur. Virtus suis ipsa uiribus contenta, ex se quidem sola quamplurimum, fortuna sine uirtute imbecilla, parum admodum ac propemodum nihil potest. Altera uero alterius ope sic adiuuatur, ut coniuncta, arduissima quæque non modo aggredi, sed & facile perficere queant. Porro si recti animi, syncerique iudicij perpendiculari rem ipsam demerimur, etiã rationis, non affectionis examine statera que uti uolumus, nemo tam socors, tamque à communi (ut aiunt) sensu alienus qui non plane uideat Christianissimum Regem Franciscum, ceteris tam fortuna, quam uirtute eximia præstare, nullumque esse penitus, qui tam expedite, tam efficaciter, quam ipse possit, uel nut abundantum ac ruine proximum Imperium suis uiribus fulcire, uel socordia incertiæque maiorum iam lapsurum

Sal. Ann.
1519.

Sal. Ann. 1519. *lapsum erigere, vel ipsius maiestatem sublimitatemque depresso, in pristinam auctoritatem gloriamque restituere. De cuius regis fortuna, viribus, potentia, quid nunc attinet dicere? quum vos ipsi satis superque exploratum habeatis, quantitas militum copias, quantos exercitus, suis ipse sumptibus alere consueverit, vestire, amare, ac plerumque socios viribus hostium laceffitos, armis, viris, equis, com meatibus iuuare, eisdemque quam celerrime opitulari. Iam vero virtuti ipsius quae potest facundia, quae oratio, par inueniri? Quomodo hac obsecro tempestate inter Principes orbis terrarum reperias, qui sit aetate, viribus, ingenio, potentia, opibus, strenuitate, diligentia, cum eo conferendus? Aut in quo tot eximia dotes, atque ornamenta Imperatoriae dignitati excellentiaeque consentanea inueniantur? Nullas profecto res ei deesse constat, quas ille Oratorum Princeps Tullius optimo cuique Imperatori necessarias esse profiteretur, Scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quanta enim est illius in tolerandis sudoribus, algoribusque tam diurnis quam nocturnis patientia? Quanta in aggrediendis periculis, quamque intrepida virtus? Huius nimirum fortitudinem, robur, potentiam, ferocientes Heluetij, ab hinc paulo plus triennium apud Insubres, collatis, ex improviso signis, non tam cognouere, quam admirati sunt. Qui incautum adoriri, & cum exercitu per insidias opprimerere studentes, ab eodem paucis admodum captis ac diffugientibus, magna vi atque incredibili virtute oppressi fuere. Nec tamen in stragis reliquias (quod per facile poterat) deservire, grassarique perrexit. Sed ea humanitate atque clementia usus est, ut difficile dictu sit, utrum hostes magis virtutem eius pugnantes timuerint, an mansuetudinem victi dilexerint. Nec facile discernas, belli an pacis artibus melior. Quis est enim mortalium vel in compensandis premiandisque militum laboribus, amicorumque obsequijs, munificentior ac largior? Quis in concilianda externorum Principum benevolentia felicior? in eaque retinenda constantior, magisque perseverans? Per paucos admodum Principes sunt, qui cum eo vel iam dudum amicitiam non inierint, vel inire cupidissime non expetierint. Neminem plane vestrum ignorare arbitror, quanto ipsum honore, quanta magnificentia Leo P. M. annis superioribus in Bononiam, alterni colloquij gratia admisit,*

Tom. VII.

quantis muneribus, obsequijs, gratificationibus, Sal. Ann. 1519. *cum eodem tunc Veneti certauerint. Cui sese suaque ita deuouerunt, ut nihil sit tam arduum, tamque difficile, quod non eius causa parati sint aggredi, atque efficere. Qua demum fati benignitate, qua felicitate factum fuisse putatis, ut Rex Anglus, superiore autumno, ex hoste perniciosissimo, socius officiosissimus, ex inimico infestissimo, suauissimus amicus, hoc animo, hac lege effectus sit, ut patriam, opes, liberos, salutem denique propriam, regijs obsequijs perpetuo addiderit? Singulis singula horum suppetere & partim adesse videas, in hoc vno affectum cumulateque cuncta coire manifestissime iudices. Quisnam igitur dubitare posset, huiusmodi Principem maxime, ac praeter ceteros idoneum ad suscipienda Imperatoriae dignitatis moderamina, quae tametsi non posceret, quin potius respueret ac refugeret oblata, ob tam praeclearas tamen eius dotes ad ea suscipienda, plerisque alijs eadem sibi committi efflagitantibus, a vobis Reuerendissimi Excellentissimi Principes exhortandus compellendusque veniret, ac demum reluctans, obnitensque ad Imperatorium fastigium protrahendus. Ad quod efficiendum & quam ocysissime praestandum, si non sua ipsius varia vos, multiplexque virtus allicit ac permouet, inuitet saltem. Tum vero id faciendum esse vobis persuadent grauissima discrimina, religioni Christianae impendentia, quibus (nisi mature occurratur) omnia protinus pessum itura sunt. Animaduerte quaso pensculatius, & ante oculos vestros paulo accuratius proponite velocissimam, truculentissimamque Turcarum rabiem atque insaniam, qui non contenti Asiam quam maximam, eandemque florentissimam, & opulentissimam orbis terrarum partem nepharijs, atque spurcissimis legibus suis iam pridem subdidisse. Nihil haec tenus a se actum arbitrantur, nisi Europam (cuius iam superioribus annis bonam partem occuparunt) & totius Christianismi regna, prouincias, agros, ciuitates, oppida, non modo spoliare ac diuexare, sed etiam ferro ac flammis passim vastare, foedissimeque depopulari pergant. Et quod est longe omnium miserrimum atque calamitosissimum, Christianam religionem funditus euertere, suamque ac Belluinam introducere moliuntur. Quis a vera religione? quis a pietate & diuino cultu tam auersus? quis tam clementiae? quis tam humanitatis expertus? cui*

Vu cum

Sal. Ann.
1519.

cum hæc tam atrocia in mentem venerint, non solum non commoueat animo, sed etiam non toto corpore perhorrescat. Non est opus rei atrocitatem, quam fœdissime in pleraque Christianorum oppida atque vrbes, effrenata Mahumetum licentia, insanaque cupiditas exercet, pluribus explicare, aut oculis vestris subijcere, cum vos ipsi & à Summo nonnunquam Pontifice, & à plerisque alijs frequenter super his fueritis commonesacti. Quibus sane periculis quis vel celerius obuiam ire, vel tantos furoris incurfus potentius, efficaciusve, quam Rex ipse Francus repellere coercereque potest? Nemo Reuerendissimi amplissimi que Principes in medijs fluctibus, atque procellis (nisi mentis inops) iam imminente naufragij periculo, gubernatorem nauigationis ignarum eligendum, & gubernandæ nauis præficiendum censet. Nemo quum pleno Marte dimicandum est, & iam instructa acie congregiendum, quempiam scientiæ militaris imperitum (ni modo desipiat) in ducem exercitus optandum, assumendumve arbitratur. Viderunt ceteri quid in quaque re diligenter cogitandum faciendumque sit. Ego (sic me Deus iuuet) nunquam mihi persuadere potui, ut vos magna prudentia, magno consilio, maxima experientia Princeps quandoque summam rerum cogitaueritis eius manibus venire tradendam, qui non fortunæ ac naturæ commodis, atque animi dotibus omnes antecellens, optimi semper Imperatoris munia fœlicissime præstare possit. Nec vobis præterea Reuerendissimi Illustrissimi Principes ceterisque Germaniæ proceribus nouum, atque cuiquam inauditum esse debet, aliquot olim Reges Francos non minore populi Germanici, quam sua ipsorum & fœlicitate, & gloria administrando sacro Imperio præfuisse, qui Germaniam templis, cœnobijs, & tam publicis, quam priuatis edificijs decorare, varijsque ac pretiosis muneribus locupletare studuerunt. Quæ cum vulgo protrita sint, ac prope omnibus peruia, ea consulto præterire volui, ne illorum inculcatione molestiam vobis afferre viderer. Hoc vnum tamen nequaquam præterierim, Franciscum Regem, si Deo Optimi Maximi, ac vestro munere Imperij dignitatem adipiscitur, à maiorum suorum præstantia virtuteque minime degeneraturum. Qui non modo illam emulari, verum etiam (si qua fata sinunt) vincere contendet, dabitque enixissime operam, ut neque in eo (sup-

ris adiuuantibus) Augusti fœlicitas, neque Ann. Sal. 1519.
Titi humanitas, neque bonitas Neruæ, Traiani probitas atque iustitia, Constantini religio, Theodosij pietas, Caroli cognomento magni rerum fortiter magnificeque gestarum gloria, incredibilisque liberalitas atque magnificentia ab aliquo desideretur. Non utique ignorat mores, naturamque Germanici populi, qui est libertatis suæ appetentissimus eiusque tuendæ ac retinendæ studiosissimus atque acerrimus vindex. Tam profecto aberit ut eam minuat, profliget, eripiat, ut uel eandem semper augere amplioreque reddere conetur. Eo circa non solum Germanicæ libertatis assertor erit ac propagator, uerum etiam subditos omneis regia semper benignitate fouebit, & paterna quadam indulgentia ita complectetur, ut omnes aliquando Germani fœlicissimum illum sibi diem iudicent illuxisse, quo non tam humanis suffragijs, quam diuina quadam sorte tantum Imperatorem, ac patrem patriæ nacti fuerint. Nec sane quicquam est, quod Germani Francorum amicitiam, coniunctionemque uel respuere debeant, uel auersari, qui & natura, & consuetudine, & disciplina sunt omnium mortalium lenissimi atque mitissimi, qui se quoque Germanis & hospitalissimos semper exhibuerunt, & amicissimos, si quando negotiationis, vel commercij causa peregrinantes ad illos diuerterunt. Quinetiam Germanorum, Francorumque unam olim fuisse Rempublicam, alterosque ab alteris mutuam traxisse originem, & antiquitates vestræ testantur, & nomina quondam uestris vr-bibus indita, quæ in hodiernum usque diem supersunt, manifestissime indicant. Hinc Franconia antiquissima florentissimæque prouincia. Hinc Francofordia de Francorum nomine appellata, celeberrimum totius Germaniæ emporium, oppidumque & nobilissimum & augustissimum. Multoque iam & nobilissimum & augustissimum ex tantorum Principum, et procerum gloriosissimo fœlicissimoque conuentu, designandi eligendi; Romani Regis gratia facto. Proinde Reuerendissimi amplissimi que Domini Illustrissimi ac potentissimi Principes, si humanis rebus, si communi omnium salutis consultum esse vultis, si imminenti Christianæ pietati discrimina penitus amoliri, si honorem vestrum, decus, amplitudinem, famam, gloriam, tueri, conseruare cumulæque

Sal. Ann. expetitis, & in posteritatem transmittere. Si Imperij fincs, atque ditionem propagari, si optimo cuique morem gerere, atque gratificari percupitis, quod auspiciatum, beatum, bonum, faustum, felixque sit & vobis, & uniuersæ Reipub. Christianæ, Christianis. Regem Franciscum, Regem Romanum designate, consalutandumque Imperatorem communi suffragio decernite. Vestra porro laus, neque tenuis, neque obscura erit. Hoc ciuitates, hoc populi, hoc Principes (paucis forsitan exceptis) non loquuntur modo, verum etiam personant Franciscum Regem dignum esse Imperio, & ita dignum, ut nullus eo dignior hac tempestate reperiatur. Nihil utique ab eo immaturum, nihil properum, nihil asperum formidandum est. Omnia seria, cuncta graua, & quasi ipsa Respublic. iubeat auguranda sunt. Curabit, enitetur, efficiet ne vobis desint & fortia facta, & saltem vobis

atque Imperatore digna consilia. Bonam partem rerum geret ex consilio & sententia vestra. Nec eum alioqui immutatura est fortuna amplitudo, nisi ut prodesse tantum possit, ac vult vobis. Ac populo Germanico prospiciet, & veluti presens ac tutelare quoddam numen, ab omni periculo tueri liberareque conabitur. Sua perficiet opera, viribus, consilio, diligentia, ut nihil unquam à vobis gestum fuisse auspiciatius, gloriosius, felicius mox intelligetis, quam eum Regem Romanum designasse. Qui omni cura, studio, industria elaboraturus est, ut tutam omni ex parte, ac tranquillam fortunam cum populis atque ciuitatibus vestris felicissime trahatis. Ut vestram denique, ac vestrorum salutem suo ipsius ac proprii capitis discrimine liberam ab omni assultu pernicieque hostili prospere & feliciter tueatur. Nonis Iunij. M. D. XIX.

ORATIO HERMANI NVENARII PRO CAROLO.

XXXVII **S**I de Imperij Maiestate, de gloria, de honore concertantibus, alicna laudatione vehementer opus esse perspicerem, O Illustris. atque potentissimi Germaniæ Principes, ac Rom. Imperij Electores, profecto omnem meam industriam, omnes ingenij vires ad hoc iam dudum contulissim, ut accumulatis & congestis undique laudibus, Carolum inuictissimum Hispaniarum Regem, à me diligenter vobis commendatum sciretis. Non enim adeo omnem prorsus dicendi rationem à nobis alienam esse putamus, ut, si de Carolo Rege dicendum sit, aut de futuris nobis res, aut verba metuere possimus. Quo circa vos obnixè rogo Principes Illustris. ut adolescentiæ nostræ aliquid concedatis, simulque illud, quidquid est à me commissum apud vos audacius forte quam ista ætas, & conditio mea tulerit, id ipsum meo in patriam summo adfectui, & singulari erga Carolum Regem, illiusque diuinas virtutes amori condoneatis. Quis enim non optimo iure succenseat, laudari cernens apud vos summo cum artificio, ac præferri eos, qui nihil unquam in uos beneficii contulerunt? Illū uero, cuius extant in uos pulcherrima, atq. præclarissima studia, passim contortis, obliquisque dictis traduci? Cum hunc potissimum uobis commendari, ac à vobis uicè & coli, & obseruari oportuit. Nam quem hoc tempore in tota Asia, aut Europa regnare creditis, tanto po-

pularium consensu, tanto complausu omnium nationum, tanta cum imperij & dignitate, & amplitudine? Aut quem in toto orbe terrarum Regem esse existimatis, de quo uel materia amplior, uel historia ad immortalem gloriam excitandam copiosior suppetat? quamque nec emulus extenuare, nec orator sua eloquentia magnificare possit? Nos autem longe diuersum ab his sentimus, qui decorem Principis in laudatione constituunt. Immo maxime indecorum reputamus, si quis exquisitis rhetorum flosculis, se id consequenturum speret, quod non nisi excellentissimis virtutibus, & clarissimis ingenijs, peruium semper patuit. Namque illos maxima laude, ueraque gloria excellere ducimus, quos non eloquentiam rhetorum, non conflata ab oratoribus præconia commendarunt, uerum quos egregia facinora, & eximie res geste apud mortales extollunt, atque illustrent. Hæc est uerissima (ut ille summus orator putat) qua ad superos itur uia. Hæc prisca illi uiri fortissimi certatim contenderunt, atque in tantum profecerunt, ut illis tum seculis immortales honores, diuinosque cultus meruerint. Est & altera uia multum etiam ad imperium acquirendum, & retinendum necessaria, gratia uidelicet, ac fauor Pop. Rom. qui in deligendo Principe, per se sepe plurimum ualuit. Ipsæ enim uirtutes, & si sole satis munitū ad petendū principatū iter ostendāt,

Sal. Ann.
1519.

tamen si gratia fulciantur, vix unquam repul-
sam habituras existimo. Hæc quoties ipse me-
cum memoria repeto, non possum non vehementer
admiratione Duci, ita, ut per beatum iudicem
Carolus Regem, in quo nihil natura neglex-
erit, quod ad corporis, ac animi felicitatem per-
tineat. In hoc enim adeo conferta, & cumula-
ta sunt omnia cum corporis, tum animi bona, ut
neque priorem agnoscat, neque admittat parem.
Quibus de rebus, si ante conspectum vestrum
plenum & auctoritatis, & gravitatis, ipse ver-
ba facturus essem, pertimescerem sane, ne me in
ipso orationis medio cursu, copia rerum obrueret.
Atque ita obrueret, ut omnem prorsus recte di-
cendi modum, confundere necessarium fuerit.
Mihi vero animus, nunquam fuit Illustris.
Principes, ut Carolus Regem (cuius vobis ex-
ploratae sunt, & compertae virtutes) apud vos
laudare vellem. Neque enim tam sum excors,
ut non intelligam hunc locum, & hæc tempora,
aliud longe maius, ac dignius quiddam ex postu-
lare, id quod à principio & dixi, atque profes-
sus sum. Ac etiam nunc libere & ingenue fa-
teor, non licere cuiquam habere comitorum eius-
modi rationem, ut in laudatione cuiusquam
versari patrum voluntates, ac sententiam Se-
natus ab oratoris deliberatione pendere credat,
quasi non magis ad fortia facta, quam egregia,
& bona verba spectare oporteat. Vnde postquam
vestrum istud amplissimum, ac Illustrissimum
collegium, septenaria perfectione absolutum, di-
vina providentia, ad futuri Romani Regis ha-
benda comitia, Franckefurdium convocatum
est, ut uniuerso orbi Christiano, suo capite iam-
dudum orbato, veluti quendam solem terris, ad-
signare debeat Principem, profecto non est, ut
dubitare quispiam possit, quin vobis abunde om-
nia superfluant, quæ ad absolutissimam sapien-
tiam, animorum constantiam, æquitatemque
requiruntur. Ita, ut nullo monitore, quantum-
uis etiam ingenij, aut eloquentiæ facultate præ-
stanti, sed sola vestra prudentia freti, cum sitis
Regem Romanum vestris suffragijs declaraturi,
quem ad id muneris obeundum, sufficere cogno-
ueritis. Nec ego sum usque adeo perfrectæ fron-
tis, aut proculcati pudoris, ut præscribere vobis,
quem vos eligere debeatis, temere præsumam,
aut quenquam ita vobis proponere audeam, ut
in eo diligendo, non multo plus vestris acerrimis
iudicijs, quam meæ opinioni concedendum pu-

tem. Tametsi multis sane argumentis, haud Sal. Ann.
obscurè probare possum, Carolus Regem, om- 1519.
nibus, qui in hunc usque diem à vobis imperium
petierunt, non modo venire præferendum, verum-
etiam competitorum à vobis nullam omnino ra-
tionem esse habendam. Quidquid enim isti sibi
utcumque usurpant, hoc ille summa cum æquita-
te possidet. Et ut paucis multa concludam. So-
lus hic, omnium ante se regum, felicitatem ex
æquo superare videtur. Non modo quæ ei è natu-
ra insunt, vel ex industria, & exercitatione
prouenerunt, verum etiam hæc quoque res, quæ
tantum ex arbitrio fortune, ut vulgus putat, seu
factorum, ut Philosophi opinantur, dependent,
hæc omnia tam peculiaria habet, ut non ei colla-
ta, sed cum eo nata fuisse videantur. Cum hoc
si optimos quosque conferre libet, comperietis ma-
gnam obscuritatem clarissimos alioqui viros,
huius splendore obiecto, contracturos. Cedat
opibus & diuitijs Cresus. Cedat prudentia Phi-
lippus, Alexander prosperitate, potentia Xer-
xes, magnanimitate Laonidas, liberalitate
Agessillus, gratia Alcibiades. Ea propter ne-
minem existimo fore, qui huius augustissimi im-
perij molem, tam facile extollere, colapsum ue-
ro, ac iam fœdari cœptum, tam potenter restau-
rare, in angulos Germaniæ coarctatum, tam
longe lateque propagare possit. Quis enim nesciat
quantas militum copias, tam pacis, quam belli
temporibus paratas semper habere consueuerit?
Quantam etiam, & quam numerosam clas-
sem, tum in Mediterraneo mari, tum in Occi-
dentali oceano constituerit? quibus non magis sua
ac sociorum regna, quam totam ipsam Christia-
nam Rempublicam ab incurso barbarorum &
hostium, strenuissime tutatur. Atque hoc solo no-
mine vel maxime commendandus, quod publi-
cam salutem, suo periculo semper anteponendam
duxerit. Qua in re quanta modestia ac tempe-
rantia semper usus sit, ex hoc considerare pote-
stis, quod in tanto sumptu circa curam præsidio-
rum, & copiarum, nemini incolarum importu-
ne molestus est. Neque ita agit, ut illi, qui pa-
ganorum, ac villanorum suorum sudoribus, &
sanguine, militum rapacitatem, libidinem, in-
gluuiemque quotannis explent, & heu dictum mi-
serabile, plus ipsi calamitatis, & nocuenti
suis subditis inferunt, quam vel insensissimi ho-
stes excogitare, nedum inferre, possent. Sed no-
ster hic, sine suorum iactura, sine priuatorum
magno

Ann. Sal. 1519. magno incommodo, è regijs vectigalibus stipendia militibus copiose suppeditat. Satis locupletem sese existimans, si sui penuria, & calamitate non opprimantur, satis fœlicem, si suos ab infœlicissima tyrannide defendat. Nolo ego hoc loco recensere egregiam illam corporis habitudinem, ac illa pulcherrima naturæ lineamenta, quæ hunc plane coarquant vere Germanicum illum splendorem referre. Nolo inquam recensere illa tam vulgata, & ferme protrita, ne vestris auribus plus iusto molestus fiam, ea inculcans atque in medium proferens, quæ etiam gladiatoribus, & athletis communia sunt. Tamen hoc unum breuiter admonere operæ pretium esse duxi, hanc scilicet ætatem, & has vires, quæ huic natura largita est, tolerandis sudoribus, algoribus, vigilijs, alijsque incommodis accommodatissimam esse. Partim etiam ut vos commonerem impudentissimi cuiusdam hominis, nuper Gallica legatione functi, ad Eburnum ciuitatem provinciamque, qui, siue ex mandato ita dixerit, siue Gallicam leuitatem, impudentiamque coercere non potuerit, in huius nostri Illustriss. & Inuictissimi Regis contumeliã, nihil aliud cum adferre potuisset homo sceleratus, ausus est satis contumeliose Regulum appellare, statura forte pusillum suggillans, quasi vel id vitium censerit possit, si vere obijciatur, aut mox pusillus sit, qui non æquauerit corpore cyclopem. Sed facessat temerarius homo cum sua Gallica leuitate, nos sat magnum eum iudicamus, quem maximi quique maiorem sese fateri coguntur, & si id ipsum forte inuitissimi faciant. Non debet etiam vos commouere, quod toties per cuniculos oppugnatur Carolus Rex, quasi qui nondum fortunæ vices expertus sit. Illi enim constanter adfirmant, imperium decernendum non fore ei, qui belli discrimina, & euentus iniquissimos, dubiosque lubricæ sortis nondum subierit. Ad quod cum dici permulta & grauiter, & ornate possint, ego paucis agere malo, propterea, quod eiusmodi sit ista causa, ut nequaquam indigeat accurata defensione. Quippe, quando eandem possumus longe fortius retorquere in eum, cuius gratia ista dicuntur. At nos aliena oppugnare non decreuimus, verum nostra defendere. Idque tam licere cuius opinamur, ut nemo ob id læsum se iure queri possit. Belli ergo fortunam qui sæpius experti sunt, eos ad Rempublic. administrandam aptos esse adfirmabimus?

Sal. Ann. 1519. Absit hoc Illustrissimi Principes. Qui enim tum aptiores censendi forent, quàm vulgus istud perditissimorum hominum, quos Germania ad publicam calamitatem heu nimis diu aluit. Nam hoc & calonibus atque lixis, ac etiam prostitutis illis mulieribus, quæ castra sequuntur, prope peculiare est, ita ut assidue à fortuna versentur. Modo victores, modo victi circumambulent. Iam triumphantes, mox in triumphum ducti. Aliquando direptis opibus, exustis ciuitatibus, occisis, aut despoliatis habitatoribus opulentissimi, mox profligatis prioribus fortunis infelicissimi, ac omnium maxime miserrimi. Hæc iccirco dicere volui, ut sciatis, huius causæ caput, longe nimis imbecillum esse, ut etiam si aduersarius verum diceret, propterea ab imperio secludi is debeat, in quem illud sophisma torquetur. Quis enim unquam Alexandro magno in rebus gerendis fortunatior? Quis Publio Scipione Africano & fortior, & melior? Quis Octauiano fœlicior, aut potentior? At hi omnes pueri prope ad imperium admissi sunt, ita, ut nullis antea bellis propter ætatem interesse potuerint. Cum imperio enim exercitantur Imperatores, non secus quam nos cum nostris studijs. Quanquam omnino credere non debetis militaris disciplinæ expertem esse eum Regem, cum quo, quicumque sunt in orbe Christiano egregij, ac famosi bellatores, familiarissime conuersantur. Hijs artibus à puero imbutus est, ad eas perdiscendas non tam sponte accessit, quam vi quadam naturæ pertractus fuit. Hæc auita sunt insignia, quæ hereditaria quadam successionem, in hunc propagata fuerunt. Ita, ut audaciam, & robur, ex ipsis maternis uberibus suxisse videatur. Solent huiusmodi confugia querere Oratores perplexi, dum non habent uel quod aduersario obijciant, uel quod pro se dicant. Quemadmodum si quis cum sanitate reprehendere non possit, laudaret febrem quartanam. Ita qui paci inuident, belli gloriam extollunt. Quibus nos respondebimus, duo esse bellorum genera. Quoddam enim sola Imperatorum libidine, ac petulantia quadam ferocientium animorum leuibus ex causis concitari, ac sepe cum maximo discrimine Reipublicæ in fortune arbitrio dubium, & anceps versari. Alterum vero pro Patriæ tuitione, pro liberis, pro fortunis, necessario geri oportere. Idque tale esse, ut siue bene, siue male cedat, ipso nihilominus Duci

Sal. Ann.
1519.

Duci gloriam semper, ac laudem conferat. Ad hæc per paucos comperiri, qui in bellis gerendis, non multo magis suis affectionibus ducantur, & obtemperent, quam publicæ utilitati consulant, Vt pote, qui pro nihilo pendant iustitiam, pietatem, ceterasque virtutes. Verum, contemptis religionibus, ac iure gentium spreto, aliena quidem per maximas iniurias deuastando, contra socios ac vicinos crudelissime grassando, se bellica virtute, ac militari disciplina, ceteris mortalibus præpollere gloriantur. Sed nos omni præconio efferendos, omni que laude prosequendos arbitramur, qui sic regnum instituerunt, ut malint suos fines tueri, quam aliena diripere, pacem fouere, quam excitare bella, optare potius opulentam patriam ut habeant suis terminis coarctatam, quam expillatam ac miseram, etiam si usque ad Indos protendatur. Quid autem refert, si bella omnino facebant, dummodo patria prudenter, & ordinate gubernetur. Immo omnibus votis exoptare Principem debemus, cuius consilio, & auctoritate bellica rabies, in pacis lenitatem, & mansuetudinem vertatur. Hoc sancta Ecclesia quotidie pijs precibus efflagitat. Hoc euangelia Christi, quæ fidei nostræ indissolubile fundamentum existunt, toties nobis inculcant. Memineritis Sanctum Regem David ad extrucendum Deo templum, indignum fuisse reputatum, eo quod vir sanguinum esset, Moysen proinde legis diuinæ promulgatorem, à promissionis patria Deo iubente seclusum, Regem uero nostrum Christum, quem Iosue nobis designabat, in ciuitatem sanctam uenisse pacificum. Quapropter de Christianorum cade non debet gloriari Christianus Princeps. Inanis est enim gloria, quæ in Reip. perniciem vertitur. Omnes quippe vnius ciuitatis municipes sumus, præsidem habentes Opt. Maxim. Deum. In hac qui seditiosi deprehenduntur, expedit Reipub. ut à regimine præcipites deturbentur, ne labefactetur status immaculata, & incorrupta matris Ecclesie. Videte Ethnicum illum M. Catonem, quanta grauitate ciuilem discordiam execratus fuerit. Fuisse enim traditur vir ille summæ integritatis, & egregium Rom. probitatis exemplar. Is post illam memorabilem cladem Pop. Rom. in Pharsalia confectam, cum interfectorum ciuium cadauera circumlustrasset, manibus obtexisse oculos fertur, ne Reipubl. calamitatem diutius contueretur. Nemo certe tam est

mentis, aut rationis expertus, qui non longe præferat sanguinolentis bellorum tumultibus, florantissima tempora pacis, cum in istis omnia et diuina, & humana, optime ac tranquillissime regantur, in illis autem, interrumpantur non modo hominum voluptates, uerum etiam Deorum immortalium cultus, religionesque pessum eant, ac turpissime polluantur. Et si diligenter introspicitis, reperietis hic multum relinqui solida & non fucata laudis, illic uero mendacijs omnia fere obnoxia circumferri. Quis enim iactabundo, ac gloriæ iam spe inflato, de sua utcumque sese victoria extollenti, credat? Quis non vel pro media parte confictum putet, egregium illud bellicum poema, ubi omnia ad laudem victoris cantantur? quodque (si rem aliunde percontaris) obscurum subito fieri videas, ac tale, ut iam huiusmodi schematis pudere te vehementer possit. Constat ergo belli imperitiam nemini merito imputandam, qui sua dexteritate, atque prudentia, sic disposuit regni statum, ut ei bellum inferre non ausit quispiam, nisi fuerit ille extrema dementia, aut ingenti temeritate correptus. Quod si quis omnino quietis impatiens, ac bellipius iusto adpetens, inuitum ac reluctantem temere armis lacefferit, in hunc demum ac turbatorem publicæ commoditatis, omnes neruos, omnemque potentiam expendat, ut tandem optimi imperatoris officium, non segniter exercuisse cõperiat. Iam dicendum videtur de his rebus, quæ ad imperij amplitudinem summopere desiderari consueuerunt. Inter quas summo fere loco constitui solet mutuus adfectus, atque beneuolentia, non solum Principis erga Rempublicam, uerum etiam erga vicinas gentes, sociosque & necessarios. Qua in re si adhuc aliquid est quod à Carolo Rege exigendum, aut etiam extorquendum putetis, id ipsum sponte sua lubens ipse uobis præstabit. Nam cum tam sit præclara, ac uere regia indole præditus, ut etiam hostibus suis ultro parcere, nedum charissimis, ac amicissimis bene facere gloriosum esse iudicet, qua occasione induci illum, aut certe permoueri posse existimatis, ut charissimam patriam suam non prosequatur maxima cum pietate, & summa gratitudine. Neque uestrum esse quenquam credo, qui nesciat qua religione, quibus officijs, qua necessitudine, potentissimi prope omnes Europæ Reges, cum illo pacta firmauerint, Societatem inierint, affinitatemque contraxerint,

Angliæ

Sal. Ann.
1519.

Sal. Ann. 1519. Angliæ videlicet, Vngariæ, Polonia, Dacia, ac Portugalliæ. Ferox insuper bellicosaque Heluetiorum gens, ac populoſa Sueuorum coniuratio, nec non Eburonum præpotens ille, ac inter prudentiſſimos merito connumerandus Princeps Erhardus, una cum tota Marcenſium familia. Omnes profecto Carolum Regem Sanctiſſime colunt, nec eſt quiſquam ſociorum, aut neceſſariorum, qui non præſtitæ fidei reum illum facere auſit. Inſurandum nullis conditionibus ut violaret impelli vnquam potuit, fidem etiam hoſtibus conſtantiſſime ſemper ſeruauit. Culpam autem quam in alijs damnare ſepius potuerat, ipſe numquam admiſit, honorem ſuum integrum, & illuſum ſeruare malens, quam alienam perſidiam, vel vindicando detegere, vel compenſando adæquare. Quo vero clariuſ dilucidiuſque ipſius Caroli Regis erga ſacrum hoc imperium, fidem perſpicere, & dijudicare poſſitis, conſiderate queſo, ac animo diligenter perpendite, an aliquando aut palam, aut clanculo aduerſus imperij maiestatem machinatus ſit, an pecunijs, fauore, potentia, contumaces fouerit, rebelles ſuſceperit, diffidentes rebus ſuis Imperij hoſtes ingentibus ſpebus erexerit. Quam demum ob cauſam contemnere illum Venetorum amicitiam creditis, niſi quia perpetuos hoſtes Rom. Imperij, veſtræque nationi inſenſiſſimos eſſe cognouit? Quo circa ſi penes me horum comitorum ſumma ſtaret, fidem meam ac honorem me hercle grauiter acerrimeque læſum putarem, ſi contra meam conſcientiam, contra publicam omnium expectationem, alium quemquam iſti præferendum ſtatuere. Vos ipſi Illuſtriſſimi Principes, iam dudum conſpexiſtis, quam ſancte, quam ſincere, quam pure ad imperium aſpiret. Non ambitione rapitur, neque tumet arrogantia. Non popularis auræ tempeſtatibus iactatur. Sed id tantum à vobis officiſſime petit, quod ſui parentes ſanctiſſime poſſederunt, quodque, ſi ipſe non peteret, vos illi ſponte fueritis oblaturi, cum eis rebus abundare illum cerneretis, quæ vos à Rege Romanorum expetenda iudicatis. Prudentiſſime quidem à maioribus noſtris conſtitutum eſt, ut ambitus è Republ. tolleretur, ne his qui boni in ciuitate verſantur, cum perditis nonnunquam, flagitiſiſque in competendo communis, ac par eſſet conditio. At viris fortibus hac lege nequaquam honoris aditum præcludi voluerunt, ita, ut coercendos illos cenſuerint, qui ſua uel de x-

Sal. Ann. 1519. teritate, vel prudentia, Reipub. periculis, neceſſitatibusque conſulere poſſent. Iſtis enim qualibet in vrbe præmia debentur virtutis. Ad quam incitare, ac etiam inflammare mortalium animos ſolet inſitus ille (nescio quis) gloria igniculus, quem vix etiam ſapientiſſimi reſtinguere potuerunt. Vnde nec veſtræ voluntati Carolus Rex reſtabitur, ſi veſtro candidiſſimo iudicio huic imperium decernendum duxeritis. Plus nempe veſtræ pietati, prudentiæ, liberalitati, quam ſuæ modæſtiæ dandum intelliget. Nam ſi ſapientem mutare ſententiam quandoque expedit, minimeque indecorum habetur, etiam in his, quæ ſub controuerſia, & diſputatione relinquuntur quanto magis vbi de Reipubl. dignitate, de ſalute omnium agitur, ſibi pertinacem eſſe non licebit? Qui enim ad id quod ei gratuito offertur, moroſum ſe præſtat, non caret certe turpiſſimo ingratiſſimæ, aut ſimulationis crimine. Quare enim ut candidatus petit, ſi ſponte oblatum, non alacriter amplectitur? Hæc iccirco dixi, ne quis Carolum Regem ex illorum numero eſſe credat, qui aliud in fronte, aliud in pectore gerunt. Ille ſeſe aperte imperatorium candidatum profiteatur, eaque in re veſtros calculos, ac veſtrum æquiſſimum iudicium expectat. Quid autem attinet exhortari vos, ut eum vobis Imperatorem deligatis, qui à Chriſtianorum cervicibus, ab aris, ac templis Dei Opt. Max. ſine veſtro incommodo, truculentiſſimos ac nepharios hoſtes depellere tam facile poſſit, quam lubens velint? Sciunt omnes immanitatem, rabiem, ferocitatemque Turcarum. Obtenta Aſia, in Africam moliuntur exercitum, breui quod eis adhuc in Aſia deeſſe videbatur, ferro, ac flamma ſubegerunt. Syriam videlicet omnem, Arabiam denique totam, vniuerſumque Aegyptum. Nolo exaggerare verbis Turcarum potentiam, quandoquidem hanc ipſam rem acurate ſatis proximo Auguſtenti Principum conuentu, Legati Roman. Pontificis effuxerunt. Quibus ſi fidem adhibendam cenſetis, mea induſtria nihil addi, nihil excogitari poteſt, quod his tam ornatis, ac magnificis buccinatoribus reſpondeat. Sed per Deum Immortalem à Illuſtriſſ. Princ. nolite credere quenquam mortaliuſ timeri hoc tempore à Turcis, niſi Carolum Regem. Nolite opinari præter hunc ſuper eſſe quenquam, qui huius tam periculoſi, & ancipitis belli pondus ſuſtinere queat. Hunc miſſis epiſtolis, de pace atque inducijs

Sal. Ann.
1519.

ducijs sollicitant. Hunc totius Europæ potentissimum esse palam fatentur. Huius iam vires in Africa magna suorum clade experti sunt. Huius classem in mediterraneo mari obuiam semper habent. Cum hoc sibi rem esse conficiendam vident. Siciliam, Sardiniam, Corsicam, Calabriam, Apuliamque ex Epiro, ac tota proinde Græcia procul despiciunt, suoque furori obiectas esse vehementissime dolent. Peruijs autem Pannonijs, quantum itineris spatium interiacere putatis, si ex Mesia aut Macedonia in Germaniam Turca expeditionem paret? Verum ibi quoque Croaciam, Austriam, Charinthiamque, velut quendam Germaniæ clypeum obrudi sibi conspicit. Nemo igitur persuadeat vobis à Princ. Illustris. quenquam mortalium esse, qui maiore desiderio ad hoc bellum teneatur, aut qui idipsum pro sua gloria, & fidei honore, celerius ad rectum finem perducere possit. Si sunt qui de se magna pollicentur, & fidem suam ingentibus promissis onerant, cum nihil adhuc admiratione dignum nauauerint, hi (ut fieri solet) tranquillo flumine nauim ducentes, bonos ac peritos se naucleros putant. Quantoque absunt remotius ab hostium conspectu, tanto audaciores apparere gestiunt. Qui vero manum admouerit, illum obseruare vos oportet. Hic ille est Carolus Rex, quem iam sæpius honoris causa nominandum putauimus. Ille inquam, qui ad ista fata, Deorum immortalium nutu, reseruatur. Huic, qui fortunam tacite obijciunt, ipsi suam fortunam nondum à tergo inspexerunt. Nunquam deerit fortuna, si sapientia utamur. Multoque præstat, fortuna non subiactiße, quam sapientia caruisse. Sapientia vero ad Principem spectat, à quo hæc fere desiderantur, ut regno suo optime præsit, ut seniorum & prudentium consilio Rempubl. administret, ut à regimine pueros, mulierculas, & effeminatos homines excludat, ut in corrigendo, seueritatem iustitia, cum humanitate coniungat, ut erga bene meritos munificus, & liberalis existat, ut regni opes non facile profundat, ut patriam immoderatis quæstibus non expilet, ut iura libertatemque patriæ, nulla spelucris, aut gratia cuiusquam flexus diuendat, imminuere permittat, ut sese omnibus exemplum continentiæ & integritatis exhibeat. Hæc sunt, quæ bonum Imperatorem, strenuumque Ducem reddunt, non ea, quæ vulgo magna, & præclara putantur, corporis robur, audacia (quæ & te-

meruas dicitur) usus belli, impatientia quietis, Sal. Ann. 1519.
tolerantia laborum, & si qua alia sunt, quæ hominibus admiranda videntur. Cum ad alias virtutes comparata, statim euanescent, atque obscura fiant. Restat iam ut de priuilegio Germanicæ nationis in designando Imperatore, pauca differamus. Et licet ista pars apud vos multum ponderis, atque existimationis habere merito debeat, à nobis tamen multis verbis pertractanda non videtur. Quantum enim ad Carolum Regem attinet, omnibus credo habunde satisfactum esse. Interim tamen quid ego de hac resentiã, & quid vos sentire ac statuere velim, breuiter explicabo. Requiritur eligendus à vobis Imperator, qui ex Germanica natione sit oriundus, neque hoc solum, verum etiam qui ipsam linguam, moresque, ac illum magnanimum & generosum spiritum ex incunabulis hauserit. Id ego non solum prudenter, & caute, à vestris Maioribus constitutum fuisse, verum etiam à vobis diligenter obseruandum esse pronuntio. Si enim vestri honoris, ac publicæ libertatis memores esse vultis, nunquam admitteatis, ut Germanica Natio per vos sese dispoliatam suis priuilegijs lamentari merito possit. Ea profecto longo iam usu apud nos conseruauerunt, & in hunc usque diem inuiolata perdurant. Nam DCCCC. fere exacti sunt anni ex quo Rom. Imperium, maxima gloria nostra occupamus. Ab illo videlicet die, quo, inclinante Græcorum fortuna, ad Francos Germanos rerum summa translata fuit. Non libet hoc loco veterem illam controuersiam mouere, quæ sæpius est ab eruditissimis retractata, quinam prisca illi extiterint Franci. Sed hoc unum dico, longe à ueritate alienos esse, qui hos ad Galliam trahere conantur. Quippe cum ante Chlodouei Regis tempora, in Gallijs habitasse Francos nullis historijs comprobari posse certum sit, at tum Germaniam illos inhabitasse constat. Et licet Gallijs dominaretur, Germaniam tamē aliquando deseruisse, qui affirmat impudentissimus est. Id nãque & Francorum annales testantur, & innumera in ipsorum legibus prodita memoriæ uocabula, quæ Germanicam redolent originem. Huiusmodi permulta comperiet, si quis mihi credere noluerit, in lege Salica, & Ripuariorū, deinde in cōstitutionibus Caroli Magni, Ludouici Chlotarij, ac Caroli Iunioris. Testatur præterea frequens, & prope continua illorum apud Germanos

Sal. Ann. 1519. manus conuersatio, confesſusque. Belgicam enim à Germania non ſeiungimus, moti præter alias cum fortiffimas, tum efficaciffimas rationes, auctoritate præclariffimorum virorum, P. Cornelij Taciti, Clau. Ptolomei, Strabonis, Eutropij ac aliorum, qui etiam Neruios, Eburones, ac Atrabates Germaniæ adſcribunt. Quod ſi nulla alia prorsus ratio ſuppeteret, ſatis (ut opinor) fuerit, Germanorum in Gallos mutuū, & inextinguibile odium. Cuius inter priſcos rerum geſtarum ſcriptores, non ſemel C. Cæſar, Tacitus atque Suetonius meminere. Vnde quum & lingua, & moribus, tum etiam conuerſatione à Germanis nihil diſſimiles, ſed arctiffime copulati fuerint, ſatis probatum puto, hos non modo præiudicium vobis nullum facere, verum etiam magnum ſplendorem, atque ornamentum noſtræ nationi adferre. Quare ceſſent Galli de iſtis ſeſe iactitare, tam clariſ & inuictis Principibus, ſola hæc gloria Germanicæ nationi, ac veſtris dignitatibus debetur. Nolite ergo veſtram libertatem, veſtra priuilegia, extranei Regis libidini exponere. Cauete quæſo, ne alium Imperatorem pronuncietis, quam è veſtra natione, & Germano ſanguine propagatum. Quomodo enim vos liberos eſſe ſinent, qui ſuis ſubditis inſolentiſſime et ſuperbiſſime dominantur? Quod ſi vobis in animum venerit (id quod nos vnice à Deo optimo, maximo poſtulamus) Carolum Regem, ut ſacro Romano Imperio Regem Comitijſ Franckefurdienſibus decernere velit, non dubitamus quin id toti Chriſtiane Reipublicæ, bene ſæliciterque ceſſurum ſit. Veſtris denique dignitatibus, cunctis Germaniæ provinciis, ciuitatibus, oppidis, gratiſſimum aliquando fructum ſit allaturum. Quandoquidem Regem habituri ſitis, quem natura ad id eſſe ſuſcepſiſſe videtur, ut mortalibus Imperio dominetur, conſilio præſit, manſuetudine, ac equitate adiumento ſit. De quo vere predicari poteſt, id quod Cyrus Perſarum Rex dicere ſolitus fertur, Imperium ei deberi, qui quibus imperet melior ſit. Nam præter eas virtutes, quæ egregium Imperatorem efficiunt, omnibus fortuna dotibus, omnibus naturæ ornamentis, præditus eſt. Paternam enim originem, trium Imperatorum ſanguine decoratam, Maternam vero ex Illuſtriſſimis & potentiſſimis Hiſpaniarum Regibus deriuatam, ſuo ingenito fulgore, velut quoddam luculentiffimum ſy-

Tom. VII.

Sal. Ann. 1519. dus illuſtrat. Aquibus hereditario iure ſuperioris, atque inferioris Germaniæ angulos regendos accepit, ita ut intra illos non tam incluſa, quam munitiffimo quodam vallo ſepta Germania videri poſſit. Qui triplici etiam Hiſpaniæ, latiſſimæ, & opulentiſſimæ Prouinciæ, iuſtiſſime dominatur, atque auguſtiſſime præſt. Qui mediterraneum mare, & Hiſpanijs uſque ad Creten Aſiæ inſulam, ſuis claſſibus nauigat. Qui Sardiniam, Corſicam, Siciliam, Neapolim, Calabriam, Apuliam, Mauris Turciſque oppoſitas, ſumma virtute tuetur. Qui maximam Africæ partem, iuxta Atlantem montem à columnis Herculis, & initio Gadium, uſque ad Tripolim, atque Carthaginem tributariam poſſidet. Qui tanta eſt ſælicitate, ut huic plus vno die terrarum fortuna contulerit, quam potentiſſimi aliquando Reges, & expertiſſimi Duces, bello ſubiugare longo tempore, ac diuturno labore potuerint. Qui in ea eſt ætate conſtitutus, quæ & vires, & animum cum tempore ipſo ſolet augere. Qui gratia tantum apud Germanos valet, quantum ante hunc nemo alius. Hunc itaque ſi delegeritis Regem Romanorum, vobis totique Chriſtiane Reipublic. optime conſultum eſſe ſentietis. Imperij fines ampliari, veſtros perpetuos hoſtes proſtigari, poſtremo infideles, ac barbaros ad fidei profeſſionem venire ſupplices conſpicietis. Quod ita vobis inſpirare dignetur Optim. Maximo Deus. Amen. DIXI.

Reſpondere Septemviri, gratias agere Gallo de beneuola in Germanos voluntate, Hiſpano ſpem aliquam fecerunt: vtrique tamen dixerunt, curæ Electoribus futurum; ne vel pia maiorum inſtituta, vel iuriſiurandi, quo tenerentur, religio violaretur. Cum itaque ad ſuffragia ventum eſſet, Moguntinus, cuius erat, prior proferre ſententiam; ſic fertur exorſus.

Magnæ, viri Principes, rei ſuſcepta de- liberatio eſt. Agitur de Imperij noſtri dignitate, de pace ac bello, de fortunis omnium, dum quæritur, an Franciſcus Rex Galliarum, an Hiſpaniarum Carolus, an verò è Principum Germanorum numero aliquis, Imperator deligendus ſit? Qua in re ſic equidem ſentio, ad Gallum hoc Imperij decus nequaquam transferendum eſſe, quod

XXXVIII. Moguntin. pro Carolo diſſerit.

Sal. Ann. 1519. *Et legibus nostris Et iureiurando cautum sit, ne externæ gentis hominibus illa dignitas offeratur: neque Francisco ulla satis ratio suffragetur, quò minùs peregrinus censeatur. Et verò, ut Germanis annumerari possit, grauiſſimis tamen rationibus meritò excludetur. Neque enim Rex monarchiæ aſuetus leges ſibi à Principibus ſcribi patietur, quibus cum Imperio parendi neceſſitatem accipiat, quòd ſeruitutis nomine habiturus ſit, quidquid ex aliena voluntate ſuſceperit. Nec ſanè intelligo, quo noſtro ad pacem emolumento, vim Gallicam Germanorum potentiæ adiuncturus videatur. Vt enim illam voluntatem, quam de Carolo totaque Auſtriacorum gente opprimenda ſuſcepit, honore ac viribus auctus deponat, nemo quidem meo iudicio expectabit, qui in veterata ſtudia, qui emulationem, qui diuturnas vtriuſque familiæ concertationes non ignorauerit. Stare hoc pacto incolumis Germanorum dignitas atque libertas diu non poterit, qui Mediolanum ſuis nuper adiunxit regni ſinibus, cætera Imperij membra ad tanti robur corporis confirmandum ſociabit, ut in Gallorum ſenſim inſtituta Germania tranſmigret, neque imperare iam alij, quàm Gallia Reges liberrimis hæcenus nationibus poſſint. De Turcarum vi atque insolentia per Franciſcum Imperatorem facile reprimenda, non eſt quod mihi patiar perſuaderi. Non ignoro, quantum ad hanc rem momenti allatura ſit illa Germanorum Italarumque cum Gallia ſocietas. Verùm hanc ille vim in Carolum ante, quàm Turcam experturus eſt; ne, dum fortè foris pugnat, domi ſuperetur, Et cum aliena tuetur, propria aut negligat, aut amittat. Neapolim certè, quam hereditario nunc iure contendit ſuam, armatus etiam Rex poſtulat, inermis Imperator non deſeret; plus virium ad audendum, autoritatis ad impetrandum habiturus. Quacirca cum Imperij noſtri legibus, cum iuriſiurandi religione, cum denique grauiſſimis Germania incommodis à Franciſci electione retardemur; ne obſecro cum libertate noſtra Gallis Germani tradamus Imperium, qui non dubiam pro beneficio ſeruitutem reponent, imperandi ſimul eligendique poteſtatem accepturi. Ita nobis eligendus hodie Imperator eſt, ut quod alijs accipere, nobis donare impoſterum liceat. In Carolo ad Imperium vocato minus ego periculi, plus gloriæ atque emolumenti Germania*

nationi proſpicio, Sunt, fateor, quæ inter Sal. Ann. 1519. ſpem metumque ſucceſſus cunctantem ſuſtineant. Remotam Carolus à noſtris ſinibus Hispaniam inſidet: ut qui inexpectatam aliquam Turcarum irruptionem, ad natam ſubito in Germania ſeditionem, aut dubiam, aut certè ſeram allaturus opem videatur. Quid deinde ſi offeſione laſus aliqua in Germaniam Ibericis ſtipatus cohortibus veniat, an priſtinæ Germanorum dignitati minus ab Hispanis, quàm Gallis erit metuendum? an non iſdem, quibus deſenſurus armis videbatur, opprimere poterit, vel noſtra prouocatus libertate, vel ambitione propria? Denique an Imperij Romani decus alieni Regis manibus traditum, Hispaniſque noſtra indulgentia creditum ad Germanos rediturum credimus? de Mediolano id quidem perſuaſum habeo, ſi ruruſum expugnetur, non aliter Hispanis reſtituendum, quàm ne Imperium recipiat. Quæ me ſanè cauſſæ impellerent, ut præteritis exterarum nationum Principibus, indigena Imperatore acquieſcerem: niſi grauiori etiam ab hac ſententia diſcrimine auocarer. Etenim ſit è Germanis Principibus Imperator, hunc an Belgas Auſtriacosque, Caroli ditionis homines audituros creditis? inter non dubia Auſtriacæ Gallicæque gentis arma quid facturum exiſtimatis? mediuſne adſtabit partium, ac dum Belgium Auſtriacque, fortiſſima Germaniæ munimenta, ab Imperij vel corpore, vel ſocietate diuellentur, periculoſis certè quatientur motibus, otioſus ſpectabit; incertus cui odium fauoremque impendat? An non intelligemus iſdem, quibus illi oppugnantur telis, peti Imperium, eodem quo premuntur iugo ad ſeruitutem deſtinari? Erunt Auſtriacæ in nobis potentiæ inimici, qui Gallis accedent; erunt propriæ amantes libertatis, qui ſeſe obijcient: ita diuiſis Germania ſtudijs ad gliſcentem iam nunc ſeditionis flammam hoc etiam incendium additura eſt. Nondum contracti ſub Friderico tertio dedecoris maculam Germani diluimus, quando Burgundionum Dux Carolus per Germaniam, Mediolanenſium Philippus Maria per Italiam, Hungari per Auſtriam victricia arma contulere, Imperatore ſuis vix ſatis ſinibus deſenſo, quamvis cum Bohemis Saxones Albertuſque Brandeburgicus arma Caſari fidemque coniungerent. De illa verò, quæ ex religionis controuerſia, tēpeſtas Germa-

Sal. Ann. non obijciemus. Turca nobis pacata iam Asia, in Pannonia, Italiae metuendus est, opponemus florentem utriusque nationis exercitum, armorum iam olim gloriæque communionem sociatum. Hispanis verò, quamvis Germanorum neque societas inutilis, neque labor ingratus futurus sit; laboris tamen præmia victoriæque fructum potissimum decerpent, exercituum primò, ac deinde provinciarum Domini. Quid, quod Hispania præter imperaturos nobis Duces parvam auxiliariis militiæ vim suffectura sit, cum longos terrarum tractus exhauriat India, & dum novus occupatur orbis, amissis penè incolis Ibericus squallescat? Gallorum potentia & tutior nobis, & uberior futura est. Neque est, cur tantoperè in Italia Belgioque maiori exarsura incendio bella metuamus. Mediolanum iam possidet, imperijque, cum opibus, tum autoritate fretus facile tuebitur. Neapolim, ut ne affectet, haud difficulter persuadebimus; ita bellorum illic causa cum armis intercedent. Belgarum verò populi, nisi fortè quietem aspernantibus, pacem dabit, ubi maior Reipubl. necessitas contra Turcam auocauerit. Quanquam cur ita metuimus Belgio, nihil ad Imperium Germaniamque præter aliquam linguæ communionem adferenti? Faciamus nunc Carolum Imperatorem esse, Deum immortalè, quales, quantosq. in Italia motus concitabimus! Mediolano ille ante omnia possidendo & animum & manus adhibebit, Neapolim aduersus Gallorum impetum tuebitur, bellis & diuturnis et cruentis pulcherrima Europæ pars iactabitur, Turcis in Pannoniam, atque ipsa ad eò imperij viscera patebit aditus, & dum aliena aut dubia bellis prosequemur, certis ac proprijs excidemus possessionibus: hostibus atque amicis prædæ ac ludibrio crimus. Ille, quem ad iura ditionesque Imperij vocamus Carolum, Insubriam suis auspicijs contra Gallum occupatam, Germanis nunquam Imperatoribus restituet, Hispanis ad perpetuam Italiæ possessionem adiunget; ut hinc Neapoli, inde Mediolano potiti, summam illic rerum obtineant. Ceterum si ex Regis utriusque ingenio ac maioribus electionem hanc ponderemus, nullum quidem de Francisco præferendo dubium æquis estimatoribus relinquetur: nam ut moderatæ continentisque vitæ Principem Carolum admittam, etate tamen ad vitia virtutesve etiamnum immatura, nondum integrum de se arbitrantibus relinquit iudicium. Spes sæ-

pè magnarum rerum fallunt suis adhuc in seminibus reconditæ. Firmior nobis ætas, & belli pacisque negotijs probata virtus Franciscum commendant. Religionis per subnascentem in Germania hæresim cladem formidamus, corruptos Ecclesiæ mores ad emendationem poscimus: hæc ingenio iudicioque robustior Franciscus præ Carolo poterit. Bella foris ab inimicis, domi à seditiosis ciuibus metuenda sunt; Duce ad illa nobis rei militaris perito, diligente, fortunato opus est. Talem esse Carolum, incerta tantum spe, & sola proauorum æstimatione præsumimus; Franciscum explorata iam virtus, ac fortissima Heluetiorum gens, nuper prælio ad Mediolanum prostrata docuit. Ut, nisi præclarissimis exemplis fides derogetur, tanto Duci adolescens posthabendus videatur. Neque illud de remota Caroli in Hispania sede perfunctoria Moguntini Principis responsione diluitur. Graue omninò est, ac cum maximis Germaniæ periculis coniunctum, Quis enim repentinos Turcarum impetus, quis ciuiliū bellorum motus, subitam quandoque velut in tranquillo mari exortam tempestatem componet? nonne destituta suo gubernatore nauis præsens nobis exitium minabitur? Interea absens Imperator, aut parum certis rumoribus tanquam ventis exagitabitur; aut dubijs consilijs, suspensisque auxilijs spes nostras fortunasque præcipitabit. Germani pro suis quisque affectionibus literas precesque offerent; decreta ipse ex Hispanorum ingenio concipiet, vel seua nimium, vel parum utilia. Denique perfacile aliquorum criminationibus irritatus, aut inuitatus præcibus, Germaniam peregrino inuadet milite ad certiore servitutis inferendæ formidinem, quàm libertatis propugnandæ expectationem. Quapropter si Diuis hominibusque ita constitutum sit, ut Imperij nostri diadema Rex alienigena possideat, Gallus ille potiùs arbitrato meo quàm Hispanus futurus est. Quod si nostris insistere legibus Maiorumque institutis lubeat, ne, rogo, subtili nimium interpretatione in Germanis censeamus Carolum; verum ex hoc Principum virorum numero quempiam deligamus, qui origine, moribus, lingua, ingenio Germanus habeatur. Inanis illa nostræ imbecillitatis formido est. Sunt in hoc procerum collegio viri, quorum virtus Imperio digna, par etiam fortuna, viresque existimandæ sunt; si, ut decet, coniuratis animis opibusque

Sal. Ann. 1519. *busque ad illius defensionem conspiremus. Primus ille Austriacæ familiæ Cæsar Rudolphus sorte viribusque infra virtutem erat, hac tamen attenuatum bellis Imperium ad illam dignitatem potentiamque rursus excitauit; ut æternam Germanis gloriam, vicinis regibus timorem reliquerit. Nec ita pridem inter Franciæ proceres repertus est, qui Imperatorem nostrum Maximilianum per contemptum Augustanum vocaret consulem, cui Rex Ludouicus reposuit. Consul ille, dum tympanum quatit, tota Gallia contremiscit. Nimirum nostri fama nominis, & Principum Germanorum virtus sua apud exterarum gentes æstimatione semper floruit, atque etiamnum viget incolumis. Sunt in Boica, Saxonica, Brandenburgicaque familia fortes etiamnum præstantesque heroes, ex quibus si quem nostris designemus suffragiis, nostris copiis Imperatorem adiuuemus, Germanorum cum dignitati, tum libertati optimè consultū putabo.*

XL. Fridericus Saxo imperium respuit. Hisce Principes excitati ad aliquem Germaniæ principem spectare ceperunt. Cumque aptior Friderico Saxonix Duce non occurreret, vnanimi consensu ei Romanum vltro obtulerunt Imperium. Sed is, qua erat modestia, ac prudentia cum intelligeret sibi vires tanto administrando Imperio nequaquam pares suppetere; quod per Caroli IV. largitiones exhaustum, præter honorem vix quicquam ab opibus præsidij, ad tantam molè inter grauissimos hostes sustinendā adferret, vni Carolo transferendam contendebat. Nihil esse, cur illum è Germanorū numero Treuirensis eximeret. Fratrem, auum, consanguineos, & præter hæc omnia auitam hæreditatem in Germania possidere: cum vires ingenium ad ingentia non deficient bellorum pericula, absque controuersia omnibus præferendum videri; ijs tamen conditionibus obstringendus; quibus pristinæ Germanorum caueat libertati. Inexpectata Saxonis sententia iterum erga Carolum excitati Septemviri, suffragationem nemo negauit. Treuir, vbi voto se deiectum cerneret: Nolle se quidem (inquit) repugnare solum vniuersis, ne qua dissensionum semina spargantur. Iterum tamen hortari; ne impendentem Imperij ruinam temerè præcipitent; & suo iam propinquam fato Germaniam, alienæ gentis mancipent seruituti. Ita post acerrimam dimicationem multa iam

nocte discessum est. Sequenti die præscriptæ *Sal. Ann.* 1519. leges fuere sequentes. *XL.*

Articuli obligatio- nis Cæsaris.
Tueatur Rempublicam Christianam, Pontificem & Ecclesiam Romanam, cuius sit Ad-uocatus.

2. Ius equaliter administret, & paci consulat.

3. Leges omnes Imperij, præcipuè quam Auream vocant Bullam, non modò confirmet, sed de ipsorum consilio, cum res ita feret, amplifiet etiam.

4. Senatam in Imperio constituat ex Germanis delectam, qui Rempublicam gerat.

5. Iura, priuilegia, dignitatem Principum & Ordinum Imperij minimè conuellat aut imminuat.

6. Electoribus liceat, cum erit opus, inter se conuenire, deque Republica deliberare: nullum autem ipse, quò minus id faciant, impedimentum eis inferat, nec in malam partem accipiat.

7. Multitudinis & Nobilitatis fœdera vel societates initas aduersum Principes, aboleat, & ne tales in posterum fiant, lege prohibeat.

8. De rebus Imperij nullum fœdus aut pactum faciat cum externis, nisi de Septemvirorum assensu.

9. Facultates Imperij neque distrahat, nec oppignoret, nec alio quouis modo deteriores faciat; & quæ sunt ab alijs nationibus occupata, vel ab Imperio diuulsa bona, primo quoque tempore recuperet, sic tamen, ne quid fraudi sit illis, qui vel priuilegio vel iure nituntur.

10. Si quid etiam vel ipse, vel ipsius familie quispiam possideat, quod sit Imperij non acquisitum legitimè, reddat interpellatus à Septemviris.

11. Cum vicinis alijsque Regibus pacem & amicitiam colat, neque pro rebus Imperij, nisi de Ordinum omnium, præcipuè Septemvirorum voluntate, bellum suscipiat vllum intra vel extra fines Imperij. Peregrinum quoque militem nullum in Germania adducat, nisi consentientibus illis. Quòd si bello petatur ipse vel Imperium, liceat vti quibuscunque præsidijs.

12. Conuentum Imperij nullum edicat, neque vectigal aut tributum imperet, nisi de consensu Electorum. Conuentus etiam non agat extra fines Imperij.

Sal. Ann.
1519.

13. *Negotijs publicis præficiat non exteros, verum Germanos, ex Nobilitate delectos. Et conficiantur literæ omnes Latino vel populari sermone.*

14. *Extra fines Imperij nullum Ordinem in ius vocet.*

15. *Quia Romæ multa fiunt aduersus pacta quondam inita cum Pontificibus, det operam apud Pontificem, ne quæ fraus privilegij fiat et Imperij libertati.*

16. *Quomodo mercatorum monopolia, valde perniciofa Germaniæ, coerceri debeant, rationem ineat cum Electoribus, ac rem sæpe deliberatam ad exitum perducatur.*

17. *Portorium nullum aut vectigal imponat, nisi assentiantur Electores: neque literis commendatitijs Electorum, qui sunt ad Rhenum, vectigalia deteriora faciat.*

18. *Si quam habet actionem in aliquem ordinem, legibus experiatur: vim autem nullam adhibeat ijs, qui se cognitioni legitime sistunt.*

19. *Neminem indicta causa proscribat, sed iuris ordinem in eo sequatur.*

20. *Imperij bona, quæ forte vocabunt, nemini*

conferat, sed ad publicum patrimoniū referat. Sal. Ann.

21. *Si quam alienam prouinciam auxilijs Ordinum acquirat, Imperio coniungat. Si publicum quid suis copijs atque Marte recuperabit, Reipublicæ restituat.* 1519.

22. *Quod Interregni tempore Palatinus atq. Saxo publicè egerint, ratum habeat.*

23. *Consilium nullum ineat, quò dignitatem Imperij, suæ familiæ peculiarem & hereditariam faciat, sed liberam & integram permittat Septem viris eligendi facultatem, iuxta Caroli Quarti legem & iuris Pontificij præscriptum. Quod secus factum erit, irritum habeatur.*

24. *Vbi primùm licebit, in Germaniam sese conferat inaugurationis causa, si extra Germaniam consistat.*

Has leges, cum legati Caroli Moguntia acceptas suo calculo approbassent, solemniter inde more Francofurti, cunctis suffragijs, populique plausu electus est Carolus. Pontifex verò Leo per Cardinalem Caietanum legatum suum protinùs eum lege illa soluit, qua Neapolitani Reges Imperio arcebantur, metus vel benevolentiam officium conciliauerit? Dubium. Hæ sunt literæ.

XLII.

CHARISSIMO IN CHRISTO FILIO NOSTRO CAROLO ROM.

Et Hispanorum Regi Catholico. Leo Papa Decimus.

XLIII.

Charissime in Christo fili noster Salut. & Apostolicam bened. Literas Maiestatis tuæ, quibus personam suam in Regem Roman. concordiam unanimique S. Rom. Imperij Electorum consensu, electam fuisse significabant in consistorio nostro secreto, coram venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus legi fecimus, quæ talem prudentiam modestiamque præferabant, ut non solum à nobis, verum & omnibus Cardinalibus, eadem maiestas tua plurimum laudata, & commendata fuit. Nouit ille, qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum, quo animi gaudio, quanta cordis latitia exultauerimus, gratias agentes gratiarum omnium largitori, qui cum sit magnus, nec magnis, magna gloriosus operatur in minimis, & superbos terra humilians, unde timentibus gratiam tribuit & honorem. Habita igitur super ijs, cum visis fratribus matura deliberatione, ut pro tam fausta fœlicique electione illius, auctori Deo gratias ageremus. Missam de Spiritu Sancto, qui Electorum corda illuminare, ac in tuam

Maiestatem dirigere dignatus fuit, in sacello nostro, in quo nos & præfati Cardinales interfuimus, per unum ex eisdem Cardinalibus solemniter celebrari, ac per almam Urbem nostram ignes, & alia lætitiæ signa fieri iussimus, in eo, cuius vices in terris (licet immerite) gerimus, confidentes quod ipse cui omnia & futura præsentia sunt, eximias virtutes omnes quæ tam in materno, quam in paterno auo tuo fuerunt, in te vno clarissimas fore, præuidens te fidei suæ firmissimum futurum præsidium, utriusque aui titulis ac honoribus decorare, eorundemque Imperij ac regnorum potentatum, & viribus augere merito voluerit. Sperantesque quod tu Evangelici dicti memor, quanto plura in hoc, & maiora in hoc mundo ab ipsius mundi Creatore te adeptum fuisse cognoueris, tanto humiliorem te reddes, cogitabisque vna cum magnis honoribus, magna & laborum onera, ingentemque curarum molem subiisse, non solum pro Ecclesia matre tua, cuius & Sanctæ Apostolicæ Sedis factus es advocatus, omnisque Christianæ Reipublicæ

Sal. Ann. 1519. blicæ quiete ac pacificatione conseruanda, & liga inter Maiestatem tuam & alios Reges ac Principes, cuius nos caput esse voluisti, inuiolabiliter seruanda. Verum etiam Mahumetica secta penitus eliminanda, quæ omnia sane difficilia, atque ardua efficere, nostrasque & omnium spes de te conceptas, facile implere poteris, si vanis cupiditatibus posthabitis atque contemptis, tuos in Dominum cogitatus direxeris eiusque præcepta & mandata præ oculis & animo semper habueris. Ille enim per quem Reges regnant, & Principes imperant, Principatus tui solum confirmabit, et dabit tibi virtutem et fortitudinē, quibus populos curæ tuæ creditos, tranquille regere & gubernare, inimicis autem resistere, Christianamque fidem sicut prædecessores tui fecerunt, non solum seruare, sed & propagare, & quæ semper nobis pollicitus fuisti, re ipsa præstare atque adimplere poteris. Tu ergo charissime fili noster, cuncta quæ habes, & possides à Domino honorum omnium largitore, ut par est, recognoscens te ipsum præpara, ut tam proclaris cominentibusque dignitatibus, & honoribus quibus præter ceteros elucescis, & micantissimi sideris instar coruscas, proprijs virtutum meritis parem te reddas, illisque dignus iudicetur. Quod si (ut speramus) feceris, te in summo Maiestatis fastigio positum omnes admirabuntur. Indeque nomini tuo præconia veræ laudis accrescent, & ab altissimo Rege (cui puero Reges venientes de Saba plena deuotionis munera obtulerunt) remunerationis æternæ tibi corona proueniet. Nosque Maiestatis tuæ incrementa non spiritualibus tantum, sed temporalibus etiam fauoribus, & gratijs promouere studebimus, sperantes in Domino, quod nostram, & dictæ Sedis dilectionem, paternamque beneuolentiam, tu tanquam gratus ac deuotus filius, corde semper atque opere promereri curabis. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annullo Piscatoris. Die XVI. Augusti, M. D. XIX. Pontificatus nostri anno septimo.

XLIV. Secundum Caroli electionem legati ipsius Moguntia euocati, in consilium administrandi Imperij, dum Cæsar abesset, adhibiti. Legatio interea ex Germaniæ proceribus, in quibus facile eminebat Fridericus Palatinus Rheni, instituta. Ad eam excipiendam Carolus, trium milliarium itinere venienti Friderico, prid. Calend. Decemb. occur-

rit. Ille autem ita disseruisse fertur.

Tradunt Philosophi ac sapientes viri, Sacratissime Cæsar, Auguste Serenissime, ac inuictissime, Hispaniarum Rex Catholice potentissime Princeps, ita hominum naturam comparatam esse, ut alios imperare, alios parere, & obedire necesse sit. Sed ad hos imperandi dignitas spectat, qui ingenij acuminē, virtutisque præstantia, & consilij magnitudine ceteros antecellunt, qui iustitiam complectuntur, & nihil magis quam communem hominum, ac Reip. salutem sequuntur. Qui belli gloria, & pacis tranquillitate, ita gubernandi rationem moderantur, ut nihil sit, quod ab eis non laudabiliter splendideque geratur. Tales Sacratissimos Romanorum Imperatores progenitores tuos Serenissimos, ac potentissimos Reges antecessores splendidissimi ac gloriosissimi tui generis auctores, ac præcipue diuum Maximilianum, Sacratissimum Rom. Imperat. Auum tuum clementissimum, piæ ac præclarissime memoriæ, qui & Rempub. Christianam optime fulsit, & auxit, procul dubio semper fuisse cognouimus, semper te, quantum in hunc usque diem nosse datum est, & animaduertimus, atque per omnes ætatis tuæ gradus comperimus, & multo maxime posthac fore sine dubio confidimus. Nullas denique res tibi deesse constat, quas ille oratorum Princeps Tullius optimo cuique Imperatori necessarias esse profitetur, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatemque. Ad hæc accedant pulcherrima tuæ naturæ lineamenta, egregia corporis tui præstantia, ac habitudo. Quapropter Sacratissime ac inuictissime Cæsar, cum post diui Maximiliani Sacratissimi Romanorum Imperatoris aui tui, piæ & felicissime recordationis, quem Deus optimus, maximus, à quo cuncta procedunt, ex hac vita superiori anno sustulit, proh dolor, vniuersæ Reip. Christianæ luctuosam ac dolorosam mortem, sub interregno de morte Francofordiæ comitijs debite indictis, de totius mundi, ac Imperij gubernatore designando tractaretur, Reuerendissimi ac Illustrissimi Principes Septemviri, Sacri Romani Imperij Electores, integritate, sapientia, omni denique virtute insignes Diuina prouidentia, Dei optimi maximi nutu, beneficioque, non sine dextro quodam numine, ac obuia quadam fatorum beneuolentia, meritis ac virtutibus tuis iustissimo re-

Sal. Ann. 1519. Palatini oratio ad Carolum.

Sal. Ann.
1519.

siue circumspēctissimeque appensis, in sua amplissima, illustrissimaque septemvira perfectione, absoluto collegio, te Germanum Principem, tanquam inter idoneos pace & bello maxime idoneum, quique virtute ac fortuna ceteros omnes antecellas, te (inquam) Regem Carolum Maximum, unanimi atque concordi suffragio votoque in Romanor. Regem, futurum Imperatorem, totius orbis moderatorem, & huiuscemodi augustissimi Imperij molem subeundam, tolerandamque merito designarunt, sublimarunt, Electionisque decretum in tuam personam edixerunt. Quod ut tuæ Sacratissimæ Casareæ Maiestati exhibeatur, offeratur, ac insinuetur, Illustriss. Principem Fridericum, Comitem Palatinum Rheni, Bauariæ Ducem, de te & progenitoribus tuis quam optime meritum, magnificentum Paulum de Armsdorff, auratæ militiæ equitem strenuissimum, ac me, celsitudinis tuæ deditissimos obsequentiissimosque humiles seruitores destinarunt, ac deputarunt. Ob cuius fastigij assumptionem, ac posteaquam apud Germanos increbuit, Diui Imperij Principes Electores, omnisque Germaniæ nationis status augustissime Cæsar, quanto nunc gaudio, quam admirabili ac ingenti affecti sint animorum lætitia, nulla vis ingenij, nullius eloquentiæ copia, nullius ornatissimæ orationis splendor explicare valet. Tuæ igitur Sacratissimæ Cæs. Maiestati, Imperij Electores plurimum gratulantur, ineffabilem omnipotentis Dei gratiam comprecantur, ut tibi longa annorum curricula, Nestoream senectam, fœlicitatis incrementum, ac prosperum tribuat vitæ cursum, ut diuino consilio, ac tua prudentia, cum totius orbis commodo, hostibus tuis fœlicissime domineris, Respublica Christiana optime gubernetur, augeatur, ac infidelium immanitas superetur. Quippe Sacratissimam Casaream tuam Maiestatem, verum ac potentissimum orbis dominatorem, Catholicæ propugnatorem fidei, Regem regum, Christianæ Reipublicæ stabile firmamentum, ac singulare refugium, Reuerendissimi Il-

lustrissimique Principes Septemviri, Sacri Romani Imperij Electores, te non modo Carolum Magnum, sed & ter maximum, ut optimos ac obsequentiissimos Imperij Principes decet, venerantur, tibi debitam ac congruam fidem, obedientiam, humile obsequium, honorem, ac amoris sinceritatem exhibent, pollicentur, & ut sub tua iustissima protectione prorsus ab omni iniuria, ac violentia defendantur, magnopere efflagitant. Se, suaque dominia, Principatus, opes, facultates, erga tuam Sacratissimam Casaream Maiestatem, cum humilitate gratiosissime commendatas esse cupiunt, atque adoptant. Præterea Sacratissime ac inuictissime Cæsar, cum iam dicti Principes Imperij Electores, te Germanum Principem, dignum Imperio & merito iudicarunt, tibi tantam molem totius orbis ac Imperij moderamina, habenasque tradiderunt: superest si Christianæ Reipublicæ, si Sacri Romani Imperij, si dignitatis tuæ ac communi omnium Germanorum salutis, ac honori consultum esse velis, ut sine mora versus patrium solum Germaniam tuam nobilissimam, quantoties iter arripias, ut ea presentia tua illustrata, libera ab omni insultu, pernicieque hostili, prospere, fœliciter, gubernetur ac tueatur. Ad quod peragendum, Sacratissimam in tuam Maiestatem Reuerendissimi ac Illustrissimi Principes, Sacri Romani Imperij Electores, omnisque Germaniæ nationis status maximo cum desiderio exhortantur, efflagitantque. Tuæ igitur Sacratissimæ Casareæ Maiestati hoc D. Imperij Electorum decretum cum humilima ac debita nostri commendatione exhibemus, offerimus, atque presentamus. DIXI.

Sal. Ann.
1519.

Sacratissime Cæsar, Reuerendissimi, Illustrissimique Principes Imperij Electores, Illustrissimo Principi Friderico hic præfenti, ac nobis, quædam secreta Imperij maximæ importantiæ, coram Sacratissima Cæs. Maiestate tua ad partem referenda commiserunt, quæ suo loco & tempore, eidem cōgruo & oportuno explicabimus.

RESPONSVM MERCVRINI ALBONEN. DE GATTINARIA, CAROLI

Supremi Cancellary, habita post presentationem decreti Electionis, die S. Andreæ, ultima Nouemb. MDXIX. in Molino Regis propè Barchinonam.

XLV.

Sacratissima Casareæ & Catholica Maiestas, ex his quæ nunc tum verbo proposita, tum scripto ostensa fuere, iā Imperialis Aquilæ

effigiem cernit. Quemadmodum enim ipsa Imperialis Aquila biceps figuratur, velut Orientem & Occidentem spectans, sic oratio hæc, parte

Sal. Ann. 1519. parte Principum Electorum stylo elegantissimo perorata, ipsumque electionis decretum scripto editum, bicipiti tamen quadam principaliori sententia concepta ac distincta videntur. Altera quidem occidentes solis tenebras afferente, dum lucuosum diui Maximiliani Cesaris obitum recenset, atque commemorat. Altera vero orientis solis radios designante, dum Sacri Imperij restorationem per huiusce electionis decretum enunciat, atque promulgat. Si igitur caput primum amplectentes occidentem solem, ipsiusque Maximiliani Cesaris obitum iterum deslere tentabimus priuatam simul ac publicam iacturam reminiscentes, consolidatum quasi vulnus renouare videbimur. Istudque Vergilianum nobis occurret, Ante diem clauso componet vesper olympo. Quis itaque mors ipsa lacrymis, suspirijs, seu singultibus nequeat reparari, restabit bene acta vitæ solatium, qua ab huius seculi ærumnis, ad perennem vitam assumptus censeatur, ut sic non mortuum Maximilianum, sed perpetuo viuentem, nec per eum occidisse solem, sed sui orbis curriculo in nouam ac veram lucem transiisse dicamus. Secundum autem orientis solis caput, hunc videlicet uniformem Electorum consensum, in personam suæ Maiestatis nulla ambitione, sed Diuino quodam nutu collatum. Licet iam per suos omnes procuratores, & nuncios acceptatus dicatur, ita tamen Maiestas sua suscipiendum, ac complectendum duxit, prout Diuus Cesar Augustus, qui primus ad Imperiū, Senatus, Populique Romani consensu, assumptus fuit. Dum enim per Valerium Messalam à Senatu missum is salutaretur. Quod (inquit) fœlix, faustumque sit tibi, domuique tuæ Augustæ, Senatus consentiens cum Populo Romano, te Patrem patriæ consalutat. Gloriosam hanc salutationem Augustus nequaquam insolenter accepit, sed illachrymans ob pietatem, & gratiam Senatus erga se, respondit. Compositus votorum meorum, Patres conscripti, quid habeo aliud quàm Deos immortales precari, ut consensum vestrum in Reipublicæ quiete, & salute ad vltimum vsque finem perficere liceat. Sicque profecto Maiestas sua Sacratissima Deo Opt. Max. ipsisque Electoribus ad id diuinitus inspiratis, pro tanto munere (ne dicam onere) in se collato, gratias agens, id solum ab Altissimo gratiarum omnium exhibitore exposcendum, ac exorandum censet, ut huiusmodi Ele-

Sal. Ann. 1519. etorum decretum, ipsumque onus iniunctum ita ex- plere liceat, ut diuino satisfiat obsequio, Reipub. consulatur, Sacrum Imp. restaretur, Christianæ Religioni incrementum accedat, Apostolica Sedes stabiliatur, ipsa Petri nauicula diu fluctuans, in salutis portum deducatur, perfidorum quoque Christiani nominis hostium exterminatio sequatur. Hincque ipsa Saluatoris sententia impleatur, ut fiat unum ouile, et unus pastor. Cum autem ipsis Sacri Imp. Electoribus pro re tanta, non solum meritas gratias agere, sed & debitas referre laudes iubeamur, lapideo quasi ac impenetrabili signo obiecto, proprio ictu repercutimur. Dum enim has Electorum laudes predicare conamur, eorumque prudentissimum consilium, diligentem præteritarum rerum cognitionem, ac examinationem, æquam presentium moderationem, necnon perspicacissimam futurorum considerationem ostendere cupimus: cogimur profecto has Electorum laudes ad ipsius Electi repercussionem maturare, utpote ex quo tanquam ex vero lumine, ipsorum quoque laus collustretur. Quid enim maiori dignum præconio Electoribus ipsis tribui posset, quàm quod suo prudentissimo consilio, eum in Casarem deligendum censuerunt, quo nullus in vniuerso orbe maior appareat. Non maior (inquam) animi et corporis dotibus, non origine ac sanguine, non amicis & fautoribus, non regnis & dominijs, non potentia et diuitijs, non militibus, alijsque gentibus bellicosus ad arma cuiusvis generis capescenda paratis, non equis & armis, bellorumque machinis, sine quibus bella geri nequeunt. Quid prætere a laudabilibus ijs ascribi posset, quam quod ex ipsa præteritarum, presentium, & futurarum rerum animaduersione, eum Imperatorem futurorum decernerent, qui diminutum, ac fere exhaustum Imperium restaurare posset, qui implum in Aquilam resoueret, renouaret, ac ad propriam naturam deduceret, qui præteritos antecessorum defectus suppleret, presentem statum illasum cõseruaret, futuris quoque successoribus oportune consulere. Quid tandem maiori laude dignum ijs retribui posset, quàm quod diuino ipso spiritu meruerint informari, et una voce, unanimi consensu, uniformique sententia, eum ad Imperij gubernacula assumerent, quem cernerent origine et moribus conformem, Germanum natum, et à Germanis parentibus ortum, ex ipsaque Imperatoria stirpe gentium, etate florentem, corpore præstantem, ac ad quodlibet armorum genus aptissimum, agilem, robustum, fortem,

Sal. Ann. 1519. magnanimum, iustum, clementem, ac liberalem, bonis moribus indutum, ceterisque omnibus virtutibus plene refertum, ac ab omni vitiorum labe penitus alienum, in quo vis est magni animi, simulque extare videntur seniles mores iuuenili in corpore siti, ut sic eius ministerio, utrumque tempus & bellorum et pacis recte possit gubernari, illudque Dauidicum impleri, ut iustitia & pax se inuicem deosculentur. Quanto vero magis huius rei magnitudinem spectamus, tãto magis laudandi vires deficiunt, quasi id opus non humanum, sed diuinum censeatur, quandoquidem Imperium à solo Deo institutum iura omnia testantur, quod & à prophetis enunciatur, & à Salvatore Christo nascente et moriente approbatum, & ab Apostolis predicatum, & ab ipsis sacris Canonibus sancitum legitur. Faxit itaque Deus Optimus, Maximus, ut huiusmodi Imperium sub Carolo Magno diuisum, & ut plurimum à Christiana religionis hostibus occupatum, sub Carolo maximo valeat instaurari, ad ipsiusque viui & veri pastoris obedientiam reduci. Sicque electus ipse Caesar noster felicior & Augusto, & Traiano melior, qui iam nil aliud concupiscit, nil ardet amplius & appetit quàm ipsorum Electorum votis pro viribus satisfacere, ijs personaliter pro meritis correspon-

dere, ceteraque Imperij membra visitare & fo- Sal. Ann. 1519.
uere. Ipsas quoque solemnitates de more institutas quamprimum perficere & obseruare, quod fauente Altissimo proximo vere futurum sperat. Restat nunc, ut ad te Illustrissimum Principem Fridericum Palatinum Rheni Comitem, in Bauaria Ducem, tuosque in hac parte collegas, hic adstantes sermonem conuertam, id duntaxat enunciaturus, nil gratius uestro hoc aduentu Casari nostro contingere potuisse, tum inspecta horum qualitate, à quibus hæc legatio est iniuncta, tum etiam perspecta negotij uobis commissi excellentia, tum demum ex illa erga te Illustrissimum Principem intima beneuolentia, familiarique conuersatione, quã suam Maiestas ab ineunte etate, ab ipsisque teneris annis, tecum habuisse dignoscitur, qua te semper benigne complexus est, ob tuam in se fidem & obseruantiam diutius expertam, aliasque virtutes innumeras, quibus etiam apud diuæ memoriæ Philippum Patrem, & Maximil. auum optime claruisti. Eo igitur quo antea solebas familiaritatis priuilegio, deinceps cum sua Maiestate uti poteris. Cumque reliqua secretiora Imperij negotia tibi commissa tractare uolueris, præbebit Maiestas sua aures gratissimas, teque sæper ea, qua sciet benignitate, et clemetia acceptum, cõmendatumque suscipiet. DIXI.

LITERAE QVIBVS REX CAROLVS ELECTORIBVS

gratias agit, quod eum Augustum designauerint.

Carolus Diuina fauente clementia Electus Romanorum Rex, futurus Imperator semper Augustus, ac Hispaniarum, utriusque Siciliae et Hierusalem &c. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae &c. Comes Flandriae, Tirolis &c. Dominus in Asia & Africa &c. Reuerendissimo in Christo Patri, Domino Alberto, TT. S. Chrysogoni, S. R. E. presbyt. Cardinali & Archiepiscopo Moguntino, Sacri Romani Imperij Archicancellario per Germaniam, Principi Electori, amico, & Consanguineo nostro Charissimo Salut. & omnis boni incrementum. Reuerendissime in Christo Pater, amice & Consanguinee noster, venit ad nos Illustrissimus Fridericus Comes Palatinus ad Rhenum, Dux Bauariae, Princeps & Consanguineus noster Charissimus & nunciata nobis legatione sua, Decretum Electionis quo Reuerendissima paternitas uestra, reliquique Principes Electores, nos Augusti titulis decorarunt, nobis

tradidit, quod cum summum nominis nostri ornamentum, firmissimum regnorum nostrorum praesidium, & aeternum quendam dignitatis nostrae splendorem, denique maximum qui regi deferri posset, honorem censeamus decretum, illud summa animi alacritate, gaudio, lætitiæque suscepimus, fuitque nobis in eo precipue gratum, quod communi omnium consensu nos Casarem designaueritis, quod tanta uerborum & sententiarum grauitate, nos ad celsissimum Romani Imperij solium euexeritis, ut earum pondere rei magnitudinem prope adæquasse uideamini. Nos autem in primis optauimus, ut Omnipotenti, cui omnia accepta referenda sunt, meritam pro uestro hoc munere gratiam, iustis honoribus & memori mente persolueri possimus. Deinde eum comprecati sumus, ut hanc Imperatoriam potestatem, tam Reipublicæ Christianæ utilem, quàm nobis decoram esse uelit.

Reue-

Sal. Ann. 1519. Reuerendissima vero P.V. ceterisque Principibus Electoribus maximas gratias agimus, sed ita ut maiores etiam habeamus, ac nos vobis memoria huius beneficii sempiterna obstrictos fateamur. Hoc autem nobis tam unanimi assensu vestro obligatis, precipuo studio, cura, adnitemdum putamus, ut Sacrum Romanum Imperium ea iustitia, fortitudine & continentia, temperemus, ut equissima mansuetissimaque Imperandi ratione, vestrum in nos collatum beneficium uniuersis gratum, atque probatum faciamus. Ita enim Reuerendissima P.V. & reliquis Electoribus maiores gratias relatum iri existimamus quam unquam agere, habere, aut referre possimus. Ceterum cum inter reliqua ex ipso Du-

ce Friderico Reuerendissimam P.V. Collegasque suos, miro aduentus nostri desiderio teneri, hocque omnes vno ore contendere intellexerimus, licet omnia alioquin ad iter nostrum necessaria parabamus, vestris tamen ijs communibus votis inuitati, ita nostrum aduentum mature statuimus, ut celeritate eius, & itineris nos longitudinem, atque difficultatem exuperasse, & vestram expectationem preoccupasse, nostramque magnitudinem nonnihil neglexisse visum iri arbitremur. Datum ex Molino Regio, die sexto Nouembris. Anno Domini M. D. XLX. Regnorum nostrorum Romani, ac Imperij primo, aliorum vero quarto.

BELLVM VVIRTEMBERGICVM.

A Morte Maximil. Cesaris bellum ceperat Imp. municipium: vicinum Vvирtenbergensibus: Vvирtembergicum. Est Reutlinga Rom. vterque conteminus ager: confines sylua: con-

iuncti limites. Accidit, casu an industria dubium, quod è Vvирtenbergicis saltuarijs quidam eo in oppido à ciue intra menia occideretur. Dux cui charus occisus erat, sisti sibi percussorem ad iudicium postulat. Cunctantibus oppidanis parat ultionem: contrahit exercitum de suis magna ex parte subditis: Reutlingios ex improviso media hyeme obsidione cingit: fontes ac fluuios auertit: muros amplius septingentis ictibus maiorum tormentorum verberat. Oppidani subito infortunio perterriti, sed non fracti, urbem fortiter defendunt: muros acervo proiectilium saxorum indefessè muniunt: spe freti hostes in maximo frigore, & alta, quae iacebat, niue durare diu haud posse. Dux tamen nihil segnior ad Urbem expugnandam totus accingitur, vili sago tectus, & rusticano pileo:

Corruerat magna muri pars arcis euerfa machinis: altè brumali gelu fossæ concreta, hostibus aditum prebebant non difficilem, oppressi tot malis Reutlingani deditioem faciunt. Princeps, urbe presidio de suis munita domum se recipit, Erat in fædere, vti appellabatur, Sueuico Reutlingia. Quapropter confæderati eius rem hanc ad se pertinere existimantes, diu non cunctantur: bellum Duci indicunt: resistenti plerasque arces, oppidaque adimunt: urgent ita denique imminutum viribus, ut relictis in arce Tubingensi liberis per syluam Hercyniam in Mompelgartensem comitatum recipere sese cogeretur. Eam deinde prouinciam Cesar à confæderatis: post Ferdinandus Frater à Cesare, cum hæreditas diuideretur, est consecutus. Patria vero Dux profugus Heluetiorum aliquot millia

Sal. Ann. 1520. cogit, ut sua recuperaret: & præter alia, Stutgardia suburbium capit: in eoque castra ponit, ut oppidum etiam occuparet. Cum autem Sueuici fœderis ordines, & Ferdinandi quoque Regis præfecti, qui regionem illam tenebat, copias conscriberent: & occultè milites atque Duces ad

defectionem sollicitarentur, pecunia quoque non suppeteret, ab incepto rursus desistere coactus fuit. Reducitur tandem patrium in Ducatum opera maximè laboreque Philippi Hassia Landrgauij, cum in Vndecimum vsque annum exilium pertulisset. *Sal. Ann. 1520.*

CAROLI V. REDITVS IN GERMANIAM. Anno 1520.

Sal. Ann. 1520. XLVI. **C**um iter in Germaniam meditaretur *C. Carolus apud Hispanos ea le audit ob aulicos Belgas.* Carolus, Toletum vocatos Hispanorum ordines mense Martio, rogauit, ne sibi necessarijs ad hoc iter pecunijs, deessent. Sed paucis ordinum, vrbiūque assentientibus, à plerisque, etiam Castellanorum est reclamatum; negantes se onera subituros, dum regni beneficia in peregrinos deriuarent. Pari lege ad idem spectare regnorum comoda, atque incommoda. Procerum iam offenderat animos, iniuria aulicorum potentia. Minime ferebant, externam sibi Belgarū nationem, quæ Regis aulam moderabatur, tanto honore prælatam. Tot se Reges habere, quot peregrinos Hispanis prælatos cernerent. Hinc odia, & seditionis iacta femina. Exciderat eo tempore Gadium præfectura Ferdinandus Daualus, qui cum iccirco vindictæ cupiditate flagraret, socios quærebat, & inuenerat, vxoris Pacacæ lenocinio, Ioannem Paliliam Toletanæ nobilitatis virum principem, & Zamoræ Antistitem Daccugnam, ac Petrum Gironium Saluaterræ comitem, Magnates facile plures; quæ cum latere haud possent, Guilielmum Croyum aulæ moderatorem impulerant, spezie inuisendæ classis ad Biscaios Carolo instructæ, in Belgium secedere, ne sui victima seditionis cogere placare furentes. Carolus verò dissimulata rebellium pertinacia, opportunius vindicanda, aurum, quod pacatæ vrbes deferebant, admisit. Cumque à seditionis militem conscribi intelligeret, *XLVII. Carolus Belgium petiit.* Hadriano Cardinali, Hispaniarum administratione commissa, ipse se se Toleto, fugienti similis ad classem subduxit. Angliam adiit, ut Rege Henrico cui etiamnum Catharina matertera Caroli, coniux placebat, contra Franciscum Galliarum Regem amico uti posset. Inde per Zelandiam Brugas contendens, præter Venetorum, Germanorumque legatos, Ferdinandum fratrem, & Margaritam amitam Belgij gubernatricem, obuios habuit. Sub-

stitit ibi aliquandiu, Regem Anglum expectans, qui suæ coronationi fore promiserat. Sed magnis Gallorum inflexis promissis, à Carolo defecerat. Arrepto itaque itinere Carolus, metu pestilentia, quæ Francofurti fauiebat, Coloniam diuertere ab Electoribus rogabatur; noluit tamen duobus aduersari Carolis: alteri magno, cuius illic cineribus eximius est honos: alteri huius nominis quarto; cuius legibus hæc coronationi sedes est constituta. Ita Carolo morem gerere coacti Septemviri omnes, Saxone valetudinis causa apud Vbios relicto, XXI. Octob. urbem ingressi, postridie venienti se Regi obuiam derunt. Vbi propiùs ventum, singuli Electorum, duodecim ex nobilitate assumptis, ad Regem contenderunt, equisque defilientes, prono obsequio Carolum venerantur, ac descensum vicissim honoris gratia molientem detinent. Salutem, votaue principum exposuit vernacula lingua Albertus Moguntinus Præsul, cui Salisburgensis Cardinalis beneuolè ex Caroli sententia respondit. Pompa hoc ordine instructa: Ioannes Marchio Brandenburgicus, circa quem, præter satellitium, equites vexilliferi, clypeis, more veteri, latus muniti. Hunc tria à tergo millia peditum Germanorum sequebantur, quæ urbem transgressa, vicina Aquisgrano loca obfederunt. Inde Iuliacorum Princeps cum quadringentis grauis armaturæ militibus. Pone Saxonis, Palatini, ac Brandenburgici copiarum. Inde Septemviralium Præfulum miles, post Moguntinensem Treuir, denique Colonienis proximè Regem adiunctus est. Cuiusque Electoris legio habitu, clypeo, scernebatur à cæteris. His purpuratorum aulici, ex Belgio, Hispania præter Germanos. Subinde pars regij exercitus veluti in choros diuisa, ut tympanis, listris, tubis, harmonicè plauderet. Agmen claudebat religiosorum ordo. Præmissis porro anatoribus duodecim,

XLVIII. Electores Carolo securrunt.

Sal. Ann. 1519. *Corona-* 147. cim, tres regali aquila, ac gentis Carolinæ insignibus ornati, missiles in plebem nummos spargebant. Inter hæc Magni Caroli effigiem, eiusdemque in ferculis sacrum caput obtulere Canonici, æneis vigilum ex vrbe cornibus rudi musica adstrepentibus: quorum vnus regio insidens equo, qui ex veteri illis consuetudine cesserat, agmen ducebat. Cæsar namque, instituto Maiorum, vbi extremam vrbis partem attigit, exosculatus, quam Canonici offerunt, Crucem, submissaque veneratione profecutus Caroli reliquias, equum, quo vehebatur, demittit, aliumque conscendit, quo urbem subeat, mox etiam, vbi descenderit, in aliorum manibus destituendum. Canoniorum latera stipabat Prætoriana cohors; pars ex Heluetijs bipenniferis incedebat pedes; ex Burgundionibus, Flandrisque pars altera, eques progrediebatur. Hos pone armigeri cum Imperij, ac Hispaniæ insignibus. Comes Palatinus dextero, legatus Marchionis sinistro latere, medio Electorem Treuirensis acceperunt. His à tergo aderat, loco Saxonis, *Vdalricus Pappenheim*, nudatum vagina gladium ferens. Denique equo vectus, armisque ac paludamento, Cæsar eminebat, cuius dexteram stipabat Colonienfis Septemvir, coronandi prærogatiua, hoc loco prælatus cæteris; Sinistram Moguntinus nuper electionis dignitate superior. Sequuti sunt plurimi Antistites Cardinalitia purpura illustres, plerique alij legati. Declinauerant tamen Pontificij, Anglicique legati pompam, ne quid Principum suorum auctoritati decederet, si minorem Septemviris locum occupassent. Nouissimo loco incedebat miles, & militari harmonia, populi plausum excitabat.

Vbi Deiparæ *Ædem* à *Carolo Magno* consecratam accessit, equo abcessit, quem antiquo sibi iure supremus aulæ apud Vbiorum antistitem præfectus, Comes à *Pufferfcheir* vendicabat. Mox exceptus Basilica, media illius area pronus in terram subpensili corona stragulis incubuit: dum post dictas à Colonienfi præces, ad canticum laudis pedibus insisteret, ac denique in genua prouolutus ante aram Virginis, Cælo suis honoris auspiciis consecraret. Hinc ad sacrarium cum Septemviris digressus, suas illis immunitates denuo

confirmavit: quod olim in litore Rheni, *Sal. Ann.* 1520. haud procul Confluentia ad municipium *Rentz*, Imperatores faxeæ fedi sub nucibus impositi; Principibus firmasse, suo indulto feruntur. Altera die Principes eandem basilicam ingressi, Pontificio ornati habitu, venientem excepere Regem. Sacris operaturus Colon. Antistes, dum preces pro Cæfare præmittit, is per Septemviros ad aram deductus, prono in terram corpore, supplex iacuit. Postea iisdem ductoribus auream aræ aduersam sedem adiens, post Litanias, in pedes erectus *Carolus*, ab Episcopo sacrificante, Romano est interrogatus sermone; *Num fidei catholica, Orthodoxæ Ecclesiæ, iustitiæ, Imperijque propugnandi defensorem sese addiceret? Romano denique Pontifici, Summo per Orbem Christi Vicario, debitam submissionem delaturus esset?* Hæc omnia cum se facturum annuisset, ad dexterum altaris cornu progressus, duobus in illud digitis inclinatus, conceptis verbis fidem dictorum Sacramento firmavit. Inde *Carolo* in solium recepto, Colonienfis Princeps percontatur, *numquid fidem, obsequiumque præstituri huic Domino sint?* Quibus affirmantibus, iterum ad preces itum, *Carolo* procumbente, quem mox in genua aræ aduolutum oleo caput, pectus, brachiorumque flexus, ac manuum palmas Præsul inunxit. Ad sacrarium reductus *Carolus*, amiculum aureæ Dalmaticæ chlamyde permutauit, focculisque imperialibus *D. Caroli* inductus, diaconi habitu ante aram inter preces succubuit. Erectus breui, cultuque priore exutus, eductum vaginagladium de manibus Colonienfis inter duos Præsules stantis, accepit. Inde anulum digitis pallium *Magni Caroli* humeris, aurei velleris insigne collo, tanquam Imperij, Ecclesiæque sponsus admisit. Sceptrum porro dextræ, aureumque pomum, cum æquitatis administrandæ voto, tum denique coronatriū Archiepiscoporum manibus capiti imposita est. Sic admotus aræ nouo iuramento priora firmavit. Inde Basilicæ inferiorem testudinem conscendit: vbi faxeæ illocatus fedi, Moguntinum Præsulem omnium Electorum nomine gratulantem, tum Canoniorum ordinem auscultauit: cui deinde, & ipse *Imperator*, veteri more *Canonicus*, est initiatus. Pone equites creat, *D. Caroli* gladio

Sal. Ann.
1521.

dio in submittentium sese humeros, leni ictu, inclinato. Ex Basilica ad epulas se recepit. Vbi singuli Electores sua præstitere munia. Vfurpato tandem Imperatoris titulo, maluit *Carolus*, reuocata maiorum consuetudine, non domi, sed in Italia confirmationem suscipere de manu Romani Pontificis. Interim *Vormatiam* comitia indixit ad sextam Ianuarij, 1521. Ibi in Turcas, & hæreticos quæsitæ remedia, sed frustra. Magistratus delecti, quæ vice Cæsaris absentis fuissent. In fœnora renouatæ leges. Moneta certi ponderis cusa. Vestium luxus castigatus. Germanis interdictum sub signis militare alienis. Italica decreta expeditio. Hæc omnia facile. Gliscentis in religione seditionis vis maior, quàm legibus coerceretur. Malorum auctor *Martinus Lutherus* habitu Eremita Augustinianus, in Saxonia natus, acris ingenij homo, quem vt deterreret Cœlum, fulmine opus habuit: quo territus, Mundo Vale dicens, claustra ingressus est. *Vvitembergæ*, vbi Logicam Aristotelis in claustris docebat, cum eum *Mellerstadius* disputantem audiret, dixisse fertur. Hic Monachus profundos habet oculos: mirabiles phantasias: omnibus Doctoribus negotium faceisset, & turbas dabit. Fuit quidem præ multis Germanis ingenio prompto, fœlici memoria, vernaculæ linguæ eloquentia nemini suæ ætatis concedens. E suggestu declamans, velut æstro percitus, accomodata verbis actione, auditorum animos mirifice percellerat, & quocumque vellet abripiebat. Laboris patientissimus, in legendo, & scribendo assiduus: magno & vasto animo excelsa tentando, præcipiti. Comis, affabilis, inter magnates, supra cæteros quid grande spirabat. Multæ Lectio- nis fuit, vt qui quatuordecim annis, quibus regularem egit vitam, bonos libros sedulo euoluerit. Sophista acutissimus inter scholasticos disputatores, primas detulit. Dotes has intollerabili tamen arrogancia polluit, nam inquit *Gesnerus Lutheranus*, adeo ingenio fuit vehementi, vt neminem ferre posset, qui cum eo non sentiret. Mordax fuit, vt nec Sanctissimorum hominum cineri pepercerit: quod ei tam à *Bucero*, quàm *Erasmo* non semel fuit exprobratum. *Lutherus* (inquit *Erasmus*) animum

L.
Sal. Ann.
1521.
Comitia
Vormat-
iæ.

L I.

Lutheri
dotes.

LII.
Superbia.

suum iniurijs, & conuicijs pascit: nec ijs fa-
riatur vniquàm furioso *Orestis* similis. Tan-
tum sibi tribuebat, vt nec Angelis cederet,
ipse testatur. Multorum animos iam sibi
conciliauerat, in primis *Friderici* Saxoniae
Electoris, quod is *Accademiae* suis auspicijs
non itam pridem institutæ, magnum crede-
ret allaturum *Lutherum* nomen, vnde suo in-
stituto comodum, quoquo pacto fouendum,
putabat. Fretus hoc præsidio *Lutherus*, non
minus liberè, quàm insolenter, Scholasticis
contradicebat, vt gloriam captaret inanem.
Aristotelem inter Philosophos, & *Thomam* in-
ter Theologos principem aggredi habebat in
animo, quos in dies suggillabat, vt ad altiora
conscenderet. Nec defuit occasio. *Leo* Pon-
tifex hoc nomine *Decimus*, vt *Vaticanae* Ec-
clesiæ nobilissimum opus, à *Iulio* captum
Pontifice, glorioso coronaret exitu, & con-
tra *Turcarum* irruptiones, arma pararet, In-
dulgentias vulgavit ijs, qui subsidiariam ali-
quam pecuniæ opem facerent. Hic labor ab
Alberto Moguntino Principe, eis rebus per
Germaniam præfecto, *Dominicanae* familiæ
viris, anno huius seculi XVII. traditus, inui-
dente hanc illis, siue dignitatem, siue vtilita-
tem *Staupitio* Augustiniani Ordinis Genera-
li, genere nobili, cum Ducibus Saxoniae, non
minus sanguine, quàm familiaritate iuncto.
Hic vbi vidisset vulgaris plebeculæ abusu, &
infcitia, Pontificia diplomata, velut ex mer-
catu comparari, hominesq. flagitiosos ober-
rare, vbi hac, tanquàm libertatis securitatis-
que tessera, muniti incederent; *Lutherum*,
iam inuidia, ac indignatione æstuantem, rem
hanc pro concione in scholis, templisque
exagitare iussit. Sed is præ ingenij ferocia,
modestiae limites supergressus, non Roma-
norum diplomatum abusum, quàm illorum
dispensatorem aggressus Romanum Pontifi-
cem, verbis, scriptis carpere cepit, & in eum
Germaniam concitare. Neque hic sterit ar-
rogancia: ipsa Patrum Concilia, atque Eccle-
siæ canones deridere non erubuit, & iniectis
flammis violare, vt quidquid prisco more ad
diluenda crimina, Ecclesiastica traditione
inoleuerat, dirueret. Aduersarios Patres pas-
sus Dominicanos, ne succumberet, hoc cly-
peum defensionis arripuit, *Omnia negare,*
& *inducem in terris non recognoscere.* Ex Do-
minica-

Sal. Ann.
1521.

Frideri-
cus Saxo
Lutheri
patronus.

LIII.
Luthera-
ne hæresis
origo, &
occafio.

Sal. Ann. 1521. minicanis *Tetzelius*, & *Prierias* cum *Lutheri* aphorismis alios obiecerunt, conuicti sunt onerati. Pontificij legati *Caietanus* ac *Militius* sapientia ac dignitate illustres operam sanando homini frustra admouerunt. *Lipsiæ* *Ecchius* magnæ *Ingolstadij* famæ Theologus, cum *Luthero* congressus, irrito se labore fatigauit. Nam Patres, Ecclesiam, Concilia prò nihilo ducebat *Lutherus*, omnesque veluti labe pollutos solus ipse corrigere profitebatur. Hæc omnia ante electionem *Caroli V.* Huic cum opera *Federici* Saxonis Electores obtulissent Imperium, *Federici* merito, de *Carolo* *Lutherus* multa sibi pollicebatur. Ad eum itaque circumueniendum, occasio quærebatur. Iactabantur Saxonis merita; quæque Pontificis Romani conciliare possent odia, suggerebant. Hunc videlicet illum esse, qui in *Cæsarem Gallum* promouerat, neque *Carolum Neapolitanum Regem*, & *Cæsarem* pati volebat. Nihil Romanorum Pontificum tyrannide Germanis Principibus fuisse intolerabilius, quàm plures Imperatores excutere fuerint conati. Iugum hoc semel abijciendum. Pascat verbo gregem pastor; regat *Cæsar* gladio populos. Rem longè disparem Ecclesiam esse, & Imperium; hoc gladio, illam clauibus seruari: illic imperari, hic doceri. Agnoscat *Augustum* se iam factum esse, quòd soli Deo subsit, ceteris præsit uniuersis. Tum ipse *Lutherus* suorum consilio fretus ad eundem *Carolum* epistolam simulata humilitate, odiosisque in aduersarios querelis depictam exarauit: In qua post captatam blanditijs beneuolentiam, ait: *Editi sunt à me nonnulli libelli, quibus multorum, & magnorum mihi conflauit inuidiam, & indignationem, ubi debui duplici præsidio tutus esse. Primum quòd inuitus in publicum veni, nec nisi aliorum vi, & insidijs proditus, scripsi quicquid scripsi: nihil unquam maioribus votis expetens, quàm ut in angulo meo laterem. Deinde quòd testor mea conscientia, ac optimorum virorum iudicio, non nisi Euangelicam veritatem studui euulgare, aduersus superstitiones humane traditionis opiniones. Propter quam tertius iam finitur fermè annus, ex quo patior sine fine iras, contumelias, pericula, & quicquid possunt mali excogitare. Frustra veniam peto, frustra silentium offero, frustra pacis conditiones propono, frustra erudiri meliora postulo. Vnum*

est quòd in me paratur, tantum ut extinguar cum uniuerso Euangelio. Cum autem omnia frustra tentarim, visum est tandem, exemplo *S. Athanasij*, Imperatoriam Maiestatem inuocare, si forte Dominus dignetur per eam suæ causæ adesse. Et in protestatione sua. Sed ne hoc quidem promoueri (inquit) quòd me sæpe numero & multifariam obtulerim, ut filius supplex, & obediens *S. Ecclesiæ Catholicæ*, qualis, Deo Opt. Max. adiutore, mori volo, taciturnum, si per meos aduersarios liceat, omnium Vniuersitatum non suspectarum cognitionem, & sententiam passurum, coram non suspectis iudicibus, sacris, & prophanis, sub fide publica, idonea, & sufficienti, conductu libero, & libenter, & humiliter compariturum, eorumque cognitionem & sententiam accepturum. Causam *Lutheri* fouebant Rhetores, Poetæ, aulici, inter quos *Vlricus Huttenus*, eques Germanus vir natalibus clarus, ac ingenij acerrimi. Is, antequam *Lutheri* nomen mundo innotesceret, multa pro Germani libertate contra pensionum quæstus, & citationum vexationes, quibus Romana Curia Germaniam grauare videbatur, scripserat. Is tum adiderat *Triadem Romanam*, libellum quidem paruulum, sed mirè festiuum, & Laicis plausibilem. Quo sane effecit, ut nihil æquè inuisum Germanis esset nomen Romane curiæ, & *Curtisanorum*. Eam occasionem nactus *Lutherus*, cepit Teuthonicè scribere *Reformationem* ad *Carolū V.* & ad nobiles Germaniæ: in qua ut omnium mentes à Romano Pontifice, & ab eius curia retraheret, diligentissime Romanos recensuit abusus. Inde ut aulam prensaret in curiam, Papam, Episcopos *Cæsaris* subiecit gladio. *Carolus* verò hisce minime irretitus blanditijs, seuerè præcepit, ut *Lutheri* libri à Sede Apostolica damnati, publicè comburerentur. Mandata *Cæsaris* cum audisset *Vlricus Huttenus* (qui polemicis scriptis causam propugnabat *Lutheri*) non est veritus Moguntino Principi denuntiare minacibus literis: Si libris à se conscriptis admoueret flammam, se easdem in ipsius regesturum oppida. Hinc timore correpti Moguntinus, & *Aleander* Legatus Pontificis, mitiùs agentes, quomodo secederent, cogitabant. Lutherani namque multitudine freti, iam pudorem, metumque excusserant, infamesque imagines, &

LIV.
Artes Lu-
theri.

Cæsari
scribit.

L V.

LVI.
Vlricus
Huttenus.
vide eius
effigiem
nu. 90.

L VII.
Cæsar iu-
bet *Luthe-*
ri libros
comburri.

L VIII.

Aleandri

Sal. Ann. 1521. *Aleandri* expeditibus suspensi effigiem, & Pontificis custodiæ traditi, exhibentes, minaces in Cæsarem spargebant literas, quibus necem minabantur *Lutheri* damnationem molientibus, iactabantque iam nobilium in armis stare quadringentos. Cumque concepta formidine, trepidaret Moguntinus, Cæ-

far constanter adiecit: *Mutum olim iactasse in castris Porsenæ, trecentos suorum esse, cum solus venisset: videri has umbras, quæ non sint metuendæ: iussitque adesse proceres statuta die, qua Aleander audiretur, quem per se admonuit, liberè diserteque causam exponeret.* Sal. Ann. 1521.

LIX.
Caroli Cōstantia.

COMITIA VVOR MATIÆ. Anno Sal. 1521.

LX. **C**oactis comitijs, *Hieronymus Aleander* Pontificis nomine, cœpit *Lutherum* in frequentissimo Principum, Prelatorum, confessu grauissimè accusare, non solum inobedientiæ & hæreseos, verum etiam seditionis, rebellionis, impietatis, & blasphemix. Cum autem plerisque videretur magis vindictæ libidine, quàm zelo pietatis in illum concitari, parum promouit, donec ex libro *Lutheri*, de *Captiuitate Babylonica*, recens ædito, excerpisset, XL. articulos, in quibus ille non solum sacramenta Ecclesiæ, verùm leges Principum damnare ausus fuerat. Hos ergo ubi ex scheda recitasset *Aleander*, Principes qui eum librum nondum legerant, & de *Luthero* nihil tale suspicabantur, vehementer exterriti, alter alterum intuebantur, atque in *Luthero*

Lutheri fautores mussitare cœperunt. Quod ubi sensit Dux Saxonix *Fridericus*, declinandæ inuidiæ gratia dixit: Eos articulos non esse *Lutheri*, sed in eius odium ab aduersarijs effingi. Orta itaque contentione, dum hic negaret, ille affirmaret, visum est Principibus, *Lutherum* ipsum esse accersendum, ut ore suo confiteretur, qui nam sint libri tui, & qui suppositicij. Tam verò difficilis disceptatio inter proceres exorta est, qua cautione adducendus foret. Timebant enim, ne traderetur in manus Pontificis, & veluti perfido hæretico nulla esset seruanda fides. Multis res nimium indigni videbatur, ultra Cæsaris fidem quidpiam desiderari, prò vnus Monachi saluo conductu. Permisit tamen Cæsar, ut & nonnulli Principum suam fidem interponerent.

LXI.
Disceptatio de saluo conductu.

CAROLI V. LITERÆ AD MARTINVM LVTHERVVM.

Carolus V. Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

Honorabilis, dilecte, Deuote: Quoniam nos & Sacri Imperij Status, nunc hic congregati proposuimus & conclusimus, propter doctrinam & liberos aliquandiu hætenus abs te editos, scrutinium de te sumere, dedimus tibi ad veniendum huc, & iterum hinc ad tuam securam tuitionem, nostram & Imperij liberam, directam securitatem & conductum, quem tibi circa hæc mittimus; desiderantes, ut velis te statim accingere itineri, ita ut infra viginti vnum dies in huiusmodi conductu nostro nominatis omnibus modis hic apud nos sis, & non domi maneat. Neque ullam vel violentiam vel iniuriam timeas. Volumus enim te in præfato nostro conductu firmiter manutenere, & nobis persuadere te venturum. In hoc namque facies nostram seueram sententiam.

Datum Vormatiæ, die VI. Martij, Anno Domini millesimo, quingentesimo, vigesimo primo, Regnorum nostrorum, Romani tertio, &c.

Ad mandatum Domini Imperatoris propria manu subscripsit Albertus Cardinalis Mogunt. Archicancell.

Honorabili nostro dilecto, deuoto Doctori Martino Luthero, Augustiniani Ordinis.

Publica itaque accersitus fide, cum in præsentia Cæsaris esset, nec fingere verecundi, modestique hominis vultum vocemque posset, *Carolus* ad Principes versus, dixit: *Hic sanè, ut ipsius religionem amplectar, numquam effecerit.* Admissus postridie XVII. Aprilis ad comitia, à *Io: Eccio* Treuirensi vicario rogatus est primò: Num libros suo vulgatos nomine, quorum inscriptionem prælegit, à se profectos agnosceret? Cumque annuisset, iterum rogatur, an in his contenta tueri velit? an abolere religioni maiorum contraria? Hanc postulationem cum *Lutherus* grauiorem affirmaret esse, quàm ut extemporanea responsione expediri posset, deliberandi moram petijt. Dimissus itaque postridie non imparatus adfuit, & prolixo verborum ambitu, conscri-

Lutherus
in comitijs.

pta ab se volumina ad triplicem classem reuocauit; cumque in Crepusculum dies verge- ret æstiuæ, dixit ei Orator Cæsaris, ad rem responde, ac simplex, et non cornutum des respon- sum: an reuocare uelis, nec ne? Ad hæc Luthe- rus. Quum S. M. uestra, Dominationesque ue- stræ simplex responsum petunt, dabo illud neque cornutum, neque dentatum. Nisi conuictus fuero testimonijs scripturarum (nam Papæ, uel Concilij sine minime credo, cum constet eos sæpius errasse) scripta non reuocabo. Post hanc res- ponsionem, deliberato negotio, mandarunt Principes Luthero responderi, immodestè res-

CAROLI V. RESCRIPTVM AD ORDINES IMPERII DE LVTHERO.

Nō clam uos est, me genus ducere à Chri- stianissimis Imperatoribus illustris Na- tionis Germanicæ, à Catholicis Hispaniarum Regibus, ab Archiducibus Austriæ, Ducibusque Burgundia: qui omnes ad supremum usque vi- tæ diem se fideles Romanæ Ecclesiæ declararunt, semperque Catholicæ fidei, sacrarum ceremoniarum, decretorum, constitutionum, sanctorum morum, pro Dei honore, pro fidei incremento, pro animarum salute propugnatores fuere. Qui vi- ta functi, nobis ex naturæ instinctu, & iure quodam hereditario sacra, quæ diximus, Ca- tholica instituta quasi per manus tradita reli- quere: ut eorum uestigijs insistamus, & in ijs etiam mortem oppetamus. Et nos quidem, utpote maiorum nostrorum non fallaces imitatores, Deo nos bene iuuante, in hunc usque diem eo pa- cto uiximus. Itaque stat sententia, tueri & pro- pugnare quæcumque tum antecessores mei, tum ego ipse hucusque obseruari: id autem uel maxi- mè, quod per antecessores meos tam in Constans- tiensi, quàm alijs Synodis, sancitum est.

2. Cum uerò in aperto sit, unum solum Fratrem hallucinari, priuata opinione deceptum, quæ qui- dem cum totius Christianitatis sententia pugnet, tam eorum qui ante mille annos nos præcesserunt, quàm qui in præsens uiuunt: eaq. præ se fert, Chri- stianos omnes hæctenus semper in errore fuisse: eam ob rem planè deliberatum mihi est, Regna mea omnia, Imperium, ditiones, amicos, corpus, sanguinem, uitam denique ipsam, & animam impendere, ne improbus hic conatus longiùs pro- grediatur: quandoquidem in meam haud exi- guam, itemque uestram id cessurum est ignomi- niam, qui præclara & cum primis celebris estis Germaniæ natio: quibus id in honoris, authorita-

pondisse, iam à Concilij damnata, frustra ite- rum disputari, præterea errores recantaret, & de Cæsaris speraret clementia. Lutherus au- tem ad Cæsarem obsecrando uersus, ne con- scientiæ uim inferret, responsum minimè de- disse ambiguum, ab hoc dimoueri non posse, cum concilia falsitatis arguere paratus es- set. Cæsar altera die, quod pertinaciam hominis præfractè obsistentis frangendam desperasset, ipse non est reuersus; sed animum suum scripto propria manu exa- rato Ordinibus in hanc sententiam expo- suit.

tis, prærogatiua cumulum accessit ex priuilegio, ut iustitiæ obseruantissimi, Catholicæque Fidei defensores & propugnatores habeamur. Quod si qua igitur non modò hæresis, sed uel suspicio hereseos, uel aliqua Christianæ religionis im- minutio in hominum animis nostra tempestate relicta erit, id posteris nostris perpetuæ uitupera- tioni fuerit.

3. Quandoquidem ergo pertinax hesternò die Lutheri responsum coram omnes audiuius, mentem ego uobis meam aperio, pœnitere me, quod tam diu distulerim contra hominem illum eiusque falsam doctrinam procedere, nec me posthac audire illum uelle, quicquid etiam alla- turus sit. Iubeo autem ut quàm primùm ex mandati præscripto reducatur, caueatque ipse ex publicæ fidei, ipsi data formula, ne palàm con- cionetur, neue populo praua sua dogmata instil- lare pergat, ne denique ipsius opera noui quidpiã aut motus aliquis excitetur. Equidem, sicut iam dixi, contra eum haud secus, atque con- tra notorium Hereticum, planè deliberaui pro- cedere: simulque à uobis reposco, ut in istac causa id statuatis, quod decet probè Christianos, & ut uos facturos recepistis.

Scriptum manu propria, die 19. Aprilis, Anno 1521. Carolus.

Lectæ in comitijs sententia Caroli, varia in vulgus concitatio manauit, prout Luthe- ri rebus quisque animum in fauorem, uel odium impenderat. Spargebantur seditio- rum voces, ædiumque ualuis legebantur inscriptæ, *Væ terræ, cuius Rex puer est.* Magna hic quibusdam poetis, *Hutteno* Franco- ni, & *Buschio* Westphalo audendi licentia in Theologos est vsurpata. Nobilium arma iã in

LXII.
Lutheri
Cæsar
damnat.

Sal. Ann.
1521.

LXIII.
Cæsari
Luthera-
ni illudat.

Sal. Ann. 1521. Lutheri suppetias à Franconibus dicebantur parari; vt principes nouitatis metu solliciti, nil relinquerent, quo hominem placarent.

LXIV.
Principes
Student
Lutheri
ad fidem
reducere.

Ab Imperatore rogarunt; liceret pertentare Lutherum, vt damnatos ab Ecclesia reuocaret articulos. Cum quo, toto triduo publice nihil actum, priuatim verò frequens seditioforum ad eum concursus est factus. Die itaque XXIV. Aprilis, nonnulli principes inter quos Archiep. Treuir, Marchio Brandenburgensis, accersitum Lutherum per Hieronymum Væum humanissime monuerunt, temperaret illis vocibus, quibus tot sæculis nationibusque probatam Conciliorum conuelleret auctoritatem. Quibus Lutherus gratias egit pro tam clementi exhortatione, qua ipse non sit dignus. Deinde ad obiecta respondit, de concilijs, quod non omnia reprehenderit concilia, sed tantum Constantiense, quod verbum Dei damnauerit. Plurima in hoc confesso acta sunt, sed vltimo postulatam an scripta abs se, Cæsaris vel Imperij Ordinum iudicio submittere vellet? Ad quæ Lutherus respondit, nullius hominis se subterfugere iudicium, modò ex verbo Dei definiatur controuersia. Non enim confidendum erat in Principibus, & filijs hominum. Interrogatus an Concilio acquieturus esset? Annuit sed ijs legibus, vt dicenda per Concilium sententia ex sacris literis desumeretur. Tum Moguntinus Archiep. duritiem hominis admiratus, iussit rationem componendæ litis suggerere. Respondit Lutherus aptiorem sibi nullam videri illa Gamalielis sententia: Si ex hominibus est consilium hoc, aut opus dissoluetur;

LXVII.
Proscribitur.

CAROLI V. EDICTVM VVOR
Carolus V. Diuina fauente Clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, vtriusque Siciliæ, Hierusalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatia, &c. Rex: Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ: Comes Habsburgi, Flandriæ, & Tyrolis, &c. Vniuersis & singulis S. Rom. Imp. Electoribus, alijsque Principibus, tam Ecclesiasticis quàm Sacularibus: Archiepiscopis, Episcopis, Prelatis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Praefectis, Praesidibus, Iudicibus, Scultetis, Burgimagistris, Consulibus, Scabinis: Ciuitatum, Oppidorum, Villarum, Terrarum, & quorumuis aliorum

si verò ex Deo, dissoluere non poteritis. Solitum

hæreticorum clypeum, ex sacris voluminibus patrociniū quærere, sed vni sibi traditum de Cælo rectè intelligēdi sensum asserere: & tot ante Concilij Patribusque ignoratum vsurpare: vt vehementer desiperet, qui sibi soli contra reliquos Doctores saperet. Re igitur desperata, Lutherus indemnus per Facialem Cæsaris Sturmium reductus est: quamuis Carolo esset, qui suaderet, detinēdū in captiuitate hominem, qui indemnitate leges, seditiosis in itinere concionibus primus violasset. Maluit tamen Carolus in Luthero manere impunitam, quàm sibi leges vindicanti perfidiam imputari. Fridericus autem Elector, pro sua in Apostatam beneuolentia, cum proscribendum Cæsaris mandato intelligeret, vt discrimini anteuertaret, duobus ex fide Lutheri nobilibus eum in via abducendi, ad aliquam suarum arcium (nec sibi quidem designandam, vt profiteri ignorantiam posset) negotium commisit. Vvartemburgum abductus, lauta nouem mensium captiuitate, ipse etiam arcis custodibus ignotus delituit. Manuit repente à socijs itineris fama, Lutherum per vim abductum, violatamque à Cæsare datam homini fidem, nec leues in Carolum concitauit motus: Pontificijs nuntijs in extremo vitæ discrimine positis, donec pateret, Lutherum non ereptum, sed seruatum. Vnius Friderici apud Carolum veneratio, cuius potissimum consilio possidebat Imperium, obstitit, ne in Lutherum acerbius aduerterent.

LXVI.
Lutherus
remititur.

Vvatre sub-
ducitur.

MACIENSE IN LUTHERVM.

locorum Communitatibus: necnon Vniuersitatum, Studiorum sive Gymnasiorum Rectoribus, & Locumtenentibus, seu Officialibus eorundem, ac cæteris quibuscunque nobis, tam iure Sacri Imperij quàm hereditario, aut alio quocunque modo subiectis: & fidelibus dilectis, cuiuscunque status, gradus, aut conditionis sint, & ad quos presentes, vel earundem exemplum, nostro, vel cuius Prelati Ecclesiastici sigillo, siue etiã publici Notarij manus subscriptione, cõmunitū peruenerit, gratiam Cæsaream, & omne bonū.

I. Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines huius Sacri Imperij: quod prædecesores nostri, Germaniæ Principes, ob defensionem Sanctæ Romanæ & Vniuersalis

Sal. Ann. 1521. uersalis Ecclesie, suo, suorumq. sepius effuso sanguine, per diuinam gratiam, sibi quaesierunt, ad Orthodoxam uiam adductis, vel expulsis infidelibus, propagare: uerum etiam, ne qua haereseos labes aut suspicio, in iam sibi subditis Nationibus sacrosanctam Religionem nostram commaculet, summo studio prouidere: ac si qua iam oriri cœperit, eam omni ope, omni que cura, iuxta normam, à Sancta Romana Ecclesia hæcenus obseruatam, delere penitus & extinguere. Quod si quis alius è Maioribus nostris, tanto nos magis prestare debemus, quanto Deo Opt. Max. immensa benignitatis Nobis plura Regna et Dominia, pluresque & magis bellicosos populos, maioresque uires, quam iam multis sæculis alicui Principi, qui hisce titulis sit potitus, ad sua sanctæ fidei tutelam & incrementum, largiri dignata est. Accedit, quòd quum ex paterno genere, è Christianissimis Imperatoribus et Archiducibus Austria, Ducibusque Burgundia: Ex materno uero, Catholicis, Hispaniarum, Sicilia, & Hierusalem Regibus, simus orti: quorum omnium, pro fide Christiana, res præclare gestas, nulla unquam delebit obliuio: Non sine graui conscientia nostræ onere, et perpetua nominis nota, quadamque ueluti nebula, fœlicibus inuentis Principatus nostri auspicijs offusa, factum crederetur, si, qua iam ab hinc triennium pullulare in Germania cœperunt, noxias quasdam haereses, immo uerius iam sæpe olim per Concilia Summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesia, damnatas, & nunc denuo, ueluti ab Inferis, erutas, altiores iacere radices, ulla nostra negligentia passi esse uideamur.

2. Sane, uestrum neminem ignorare existimamus, quibus erroribus & haeresibus, ab Orthodoxa fide longe alienis, quidam frater Martinus Lutherus, Ordinis S. Augustini, Religionem Christianam, in hac præsertim Inclyta Germanica Natione, omnes infidelitatis & haeresum perpetua oppugnatrice, ita inficere conetur, ut nisi mature occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione uniuersa Christiana Respublica, in abominandum schisma, & bonorum pacisque, ac tandem detestandam sui perniciem, prolapsura uideatur. Quapropter, non immerito commotus Sanctissimus in Christo Pater, Dominus Leo X. Sacrosanctæ Romanæ & Uniuersalis Ecclesie Summus Pontifex: ad quem fidem Catholicam, & Ecclesie Sacramenta cu-

rare spectat, prædictum Martinum à principio clementer & paterne monuit, & hortatus est, ut à nephandis huiusmodi incæptis desisteret, & iam sparsos errores reuocaret. Quod cum ille neglexisset, et peiora semper prioribus adderet: idè Beatissimus Pater, ad opportuna, neq. tamen insueta remedia procedere statuit. Itaq. conuocatis sepius Reuerendissimis S. R. E. Cardinalibus, Episcopis, ac alijs Prælati, necnon Regularium ordinum Prioribus seu Ministris generalibus, accersitisque pluribus scientia et probitate præstantibus uiris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditis, ac diuersarum Christianorum Nationum Doctoribus & Magistris: prædicto tamen Martino prius uocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, tã Alemano quam Latino sermone edita & adenda, ut perniciofa, & fidei unitatiq. Ecclesie contraria, authoritate sua Apostolica, præfatorumq. ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu, ac Episcoporum & Prælatorum, Doctorumq. & Magistrorum matura deliberatione, damnauit, & ubiq. locorum comburenda, prorsusq. abolenda censuit & decreuit. Martinum uerò ipsum, nisi infra certum expressum terminum, à publicatione Decreti sanctitatis suæ, mutata sententiæ, se errores suos reuocasse, et ad penitentiam rediisse, docuisset: ut inobedientiæ et iniquitatis filium, ut schismaticum & hereticum ab omnibus euitandum, & prout iura postulant, puniendum declarauit, sub pœnis & censuris, quæ in Apostolicis literis, Bulla plumbea communitis, & super hac re editis, latius continentur. Quas ad Nos, utpote Christianæ fidei uerum et supremum propugnatorem, & Sedis Apostolicæ, sanctæq. Romanæ & Uniuersalis Ecclesie Primarium filium, & Aduocatum, per suum, & dictæ Sedis spiritualem Nuncium & Oratorem, honorabilem uirum nobis dilectum, Hieronymum Aleandrum, eiusdè Sedis Protonotarium, & Apostolicæ Bibliothecæ Præfectum, dedita ad hoc opera, misit: petens atq. requirens, ut pro officio ac debito Imperiali dignitatis, in uniuerso primùm Romanorum Imperio, deinde (quod Catholicum Regem & Christianum Principem decet) in cæteris etiam Regnis, Dominijs, & Prouincijs nostris, & præsertim in Germania, præstito in auxilium fidei Catholice brachio seculari, omnia & singula in iam dictis literis Apostolicis contenta, inuiolabiliter obseruari, & executioni mandari iuberemus.

Sal. Ann.
1521.

3. Post quas quidem prædicto Martino factas à Summo Pontifice, Monitionem, Vocationem, Citationem, & ipsius tandem Condemnationem, necnon præsentatas Nobis eiusdem Beatissimi Patris literas, Bullamque Apostolicam, per varia & diuersa loca Germaniæ publicatam, & nostro iussu & mandato, non solum Louaniæ, in Inferioribus Dominijs nostris: verum et Colonia, Treueris, Moguntia, Leodij, executioni demandatam, tantum absuit, ut idem Martinus respiceret, errataque sua reuocaret, & petita absolutionis venia, in gratiam cum Summo Pontifice & Sancta Ecclesia redire procuraret, ut etiam detestabiliores peruersi ingenij sui fructus indies æderet, & perinde, ac in manifestam Ecclesiæ perniciem, furens rueret, complures aceruatim libros, non modo nouarum, sed etiam à Sacris Concilijs olim condemnatarum heresum plenos: nec solum Latino, verum etiam, ut facilius vulgus peruerteret, Alemanico sermone à se compositos, vel saltem suo nomine editos, ferè quotidie diuulgaret. In quibus (bone Deus) obseruatum ab Ecclesia iam tot sæculis, septem Sacramentorum numerum, ordinem, usum, dissipat, confundit, deturpat: inuolatas Matrimonij leges, miris modis fædissime inficit: Extremam Vnctionem cum Vviclepho fictionem dicit: Communicandæ Sacratissimæ Eucharistiæ ritum, ad damnata Bohemorum reuocat instituta. Ac saluberrimam contaminatis peccato mentibus Confessionem primum ita inuoluit, ut confusionem eam è Confessione fecerit, mox etiã magna in parte conuellit: postremo, adhuc peiora se de ea scripturum minatur. Vnde nonnulli iam (ut accepimus, quod vel auditu est intolerabile) sumpta hinc occasione, de Confessionis instituto et modo ceperint subdubitare. Alij mutilatam & truncam fecerint: Alij vero (proh scelus) & conficere ipsi destiterint, & nequaquam esse confitendum publice asserere sint ausi. Porro Sacerdotalem ordinem, & per quod Sacrosanctum Christi corpus sanguisque conficitur, diuinum illud munus clauiumque cælestium potestatem, non solum vilissimi pendit Lutherus, & Laicis puerisque atque adeo fæminis ipsis, communia facit: sed & eosdem Laicos, ad lauandas sibi in Sacerdotum sanguine manus, incitat. Ipsum verò summum nostræ Religionis Sacerdotem, diui Petri successorem, & verum in terris Christi Vicarium, non nisi infa-

mibus & probrosis nominat verbis, & frequentissimis atque inauditis inuectiuis contumelijs, & blasphemijs insectatur. Liberum arbitrium prorsus nullum esse, sed omnia certa lege stare, ex Manichæi quidem & Vviclephi penu depromit: sed tanquam irrefragabili argumento Ethnicorum Poetarum carminibus confirmat. Missæ venerabile Sacramentum neque defunctis, neque viuis alijs, quam soli celebranti suffragari scribit. Ieiuniorum & Orationum institutionem, & consuetudinem, ab Ecclesia obseruatam, inuertit & corrumpit.

4. De Purgatorio, & Animarum, quæ in eo expiantur, statu, deque diuini sacrificij & veniarum suffragijs, quæ à nobis fideles defuncti expectant, cum Vvaldensibus & Vviclephistis contra Ecclesiam sentit. De Ecclesia vero ipsa militante, cum Pelagianis & Hussitis. At Sanctorum Patrum authoritates & scripta, ab Ecclesia recepta, pro nihilo habet. Est ubi etiam sepe deridet, debitumque illis cultum & deuotionem deterit & diminuit. Obedientiam, & Regimen omne prorsus tollit. Vnde populi ad defectionem & rebellionem à suis, tam spiritualibus quam temporalibus Dominis faciendam, ad rapinas, caedes, incendia, cum magno & manifesto Christianæ Reipublicæ discrimine, prouocentur. Quinimo, quum vitam quantam solutam, licentiosam, atque ab omni lege explicitam, & vere ferinam inducere conetur, ita exlex homo, leges ipsas omnes damnat & contemnit, ut Decreta sanctorum Patrum, & Sacros Canones, publico igni comburere non formidauerit: facturum peiora Ciuili iuri, si non magis sæculi gladium, quam Pontificis excommunicationes & censuras metuisset.

5. Iam verò Sacrosanctis Concilijs palam contradicere, & pro suo arbitratu detrahere, non erubescit. E quibus potissimum Constantiense illud, quod cum perpetua Inclytæ Germanicæ Nationis gloria, pacem & tranquillitatem disidenti Ecclesiæ dedit: ita ubique mordet, & impuro sceleratoque ore lacerat, ut in magnum vniuersalis Ecclesiæ dedecus & offendiculum, sed Germanicæ præsertim Nationis opprobrium & ignominiam Concilium ipsum nunc pessimè omnium errasse scribat: nunc Synagogam Sathanæ quique in eo conuenerant, & Ioannem Hussitam heresiarcham comburi iusserant. Sigismundum utique fælicis recordationis Imperatorem, &

Sacri

Sal. Ann.
1521.

Sal. Ann.
1521.

Sacri Imperij Principes, Antichristum, & suos Apostolos, homicidasque & Phariseos, vocet. Quid, quod damnata in eodem Concilio omnia Ioannis Hussitæ errata, Euangelica & Christiana esse, & serecipere, probaturumque profitetur: Approbatos vero eiusdem Hussitæ articulos, nequaquam admittit. In tantamque prorupit mentis vesaniam, ut si semel Ioannes Hussita fuerit hereticus, se plus decies hereticum Martinus gloriatur: homo usque adeo nouarum rerum ac potius perditionis humanæ cupidus, ut nihil fere scripserit, vel saltem suo nomine diuulgauerit, cui non aliqua pestis, aliquis lethalis insit aculeus: præter illos libros, ne nominandos quidem, ob execrandam eorum materiam, ipsius tamen titulo editos, & ab eo cum reliquis ut suos agnitos, quorum singula verba, singula venena merito quis dicat. Et ne omnia, quæ innumerabilia sunt Lutheri errata, singulatim percenseantur, tanquam si hic vnus, non homo, sed Diabolus ipse, sub hominis specie, ad perniciem humani generis, assumpta. Monachi cuculla, quam plurimorum hereticorum damnatissimas hereses, iamdiu sepultas, in vnâ sententiam congesserit, & aliquas etiam nouissime de suo excogitauerit, sub simulata prædicatione fidei, quam ad prætexendos suos dolos, tam sæpe, tantoque opere obijcit: Fidem veram prorsus destruit, sub libertatis, quam promittit, specie: Diaboli iugum & seruitutem inducit, & sub Euangelicæ professionis nomine, omnem Euangelicam pacem & charitatem, omnemque rerum ordinem, & pulcherrimam denique totius Ecclesiæ faciem inuertere, labefactare, & penitus pessundare molitur.

6. Quibus omnibus per Nos, & consilia nostra omnium Nationum nobis subditarum, sæpius & diligenter attentis & consideratis, & præsertim in hac parte ab eodem Beatissimo Patre requisiti: absque insigni macula nostra, atq. Orthodoxæ Religionis iniuria et detrimento, rem tanti ponderis negligere nequaquam potuimus, ut etiam non debuimus, neque voluimus: sed potius prædecessorum nostrorum, Romanorum Imperatorum, vestigijs insistentes, eorumque pro libertate Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perpetuò laudabilia facta, ac pias & sanctas, super puniendis & exterminandis hereticis, constitutiones obseruantes, conuocatis sæpius ad præsentiam nostram, propter hoc præcipue, Electoribus:

necnon vniuersis Sacri Romani Imperij Ordinibus & Statibus, in hoc Vormaciensi Conuentu congregatis, de eorum omnium & singulorum vnanimi consilio, matura deliberatione & consensu, in hanc tandem deuenimus sententiam et conclusionem; Vt quamuis hominem, ita à Summo Pontifice & Sede Apostolica condemnatum, & in sua obstinata peruersitate obduratum, atq. abusu Catholicæ Ecclesiæ alienum, & notorium hereticum audire, omni iure exceptum esset: tamen ad tollendam omnem cauillandi ansam (idque, quia nonnulli plerosque libros Martino ascriptos, ipsius esse apertissime inficiabantur) complures audiendum à Nobis prius hominem, quam in eum ad executionem Pontificij Decreti ulterius procederemus, asseuerabant, Martinum sæpedictum, misso ad ipsum, dedita opera, vno è Caduceatoribus seu Præconibus & Heraldis nostris, Sub libero huc veniendi & hinc recedendi saluo conducto, accersiri iuberemus: Quid & factum fuit. Non ut nos de hoc negocio iudicaretur, aut cognosceretur (quam id dubio procul ad Romanum Pontificem, & Sedem Apostolicam persineat) neque ut res Sacrosanctæ fidei nostræ; nunc tandem, post tot sæcula, per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam reuocari pateremur: sed ut cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus & suasionibus, ad rectam sententiam (si fieri posset) reduceremus.

7. Itaque Lutherum in nostra, & Sacri Imperij Electorum, Principum, Prelatorum, & Statuum, præsentia constitutum, iuxta formam Imperialis mandati, super hac re nuper editi, interrogari iussimus. Primum; Nunquid ipse multos libros sibi ob oculos adductis, & titulatim nominatos, & alios item, qui sub suo nomine circumferuntur, composuisset. Deinde, an ea, quæ in ipsis libris contra sacra Concilia, Decreta Patrum, ritus & consuetudines, à nostris maioribus ad hunc usque præsentem diem obseruatas, scripserit, reuocare vellet, & ad sinum & unitatem vniuersalis Ecclesiæ redire, adhibitis ad hoc nostro et Imperij nomine admonitionibus & adhortationibus, quæ obstinatissimum hominem (etiam lapide duriorum) emollire, & conuertere prouissent. Qui sane statim libros ipsos antedictos ut suos agnouit, & confessus est,

& nun-

Sal. Ann.
1521.

Sal. Ann. 1521. Et nunquam se id negaturum protestatus; immo et adhuc alios se composuisse dixit, quorum copia cum nobis non fuisset facta, idcirco in medium non fuerant allati. Quantum vero ad reuocationem attinet, terminum sibi ad respondendum dari petijt, qui quamuis merito negari potuisset, tum quia nouitates & errores in fide nulla sunt dilatione tractandi, sed statim penitus refecandi: tum quia ex mandato nostro sibi legitimè insinuato, necnon etiam literis, quas ad eum dederamus, optimè admonitus, quam ob causam vocaretur, non nisi statim respondere paratus, ad tantum Imperialis Conuentus cōfessum venire debuisset: tamen ex nostra clementia & benignitate, vnus adhuc diei terminum ad respondendum sibi dedimus. Quo elapso, rursus coram Nobis, & predictis Ordinibus Imperij comparens, & similibus adhortationibus sapiens, ut ad cor rediret, efflagitatus, pollicentibus etiam nobis, si respiceret, erroresq. suos agnosceret, & quæ in suis libris damnata & mala essent, & reuocaret: facile nos impetraturos, ut à Beatitudine Pontificis in gratiā benigne reciperetur, & adhibito fidei, æquo, et diligenti examine, ex ipsius libris, quæ mala scripserat, secernerentur: quæ vero bona, Authoritate Apostolica approbarentur. Sed ne verbum quidē in suis libris mutaturum, imprudentibus simul & impudentibus verbis, orisq. & corporis gestu, quoduis potius, quàm religiosum aut sanū hominē præ se ferente, apertissime negauit. Quinimo, in nostram & S. Imp. faciem, Summorum Decreta Pontificum, & Concilia ipsa Sacrosancta, errasse sapiens, & sibi ipsis contradixisse, & tandem nullius apud se momenti fore, asseuerauit: seq. nihil ex his, quæ scripserat, reuocaturum, nisi euidenti sibi ratione, et sacra scripturæ auctoritatibus, ad suæ conscientie animiq. satisfactionem & assensum fuerit conuictus: illud subinde repetens & inculcās (quo fraudum suarum virus, iam multis detegi cœptum, occultaret) consciētia sibi illasa et integra neq. velle se, nec posse verbū Dei immutare. Mala mēs, malis animus. Quasi vero Nos id ab eo peteremus, ut verbū Dei immutaret, ac non potius, ut iuxta verbum Dei verum, ad gremium Sanctæ matris Ecclesiæ, à qua tā impiè quàm turpiter defecerat, rediret. Cuius auctoritatem, quā tantā voluerit esse Dominus, idemq. Deus noster Iesus Christus, ut qui Ecclesiam non audierit, tanquam Ethnicus & Publicanus sit habendus, Idcirco non immerito vel cā

Sal. Ann. 1521. solam omnibus inuentionibus, & vaframentis hereticorum longe anteferendam nemo nunquā, nisi perditissimus & vere hereticus, & Lutherus iudicauit, qui ut tandem egregia sua hic acta cōdigno fine clauderet, & quod pessimè inceperat, peius terminaret, et quid animi habeat, et quàm fidelium clade exultet, vel in nostro et S. Imperij conspectu dissimulare non potuit. Nam detorta (ut hereticis mos est) à vero sensu ad suā impietatem Evangelica illa sententia: Nō veni mittere pacem, sed gladium. Omnium sibi, dixit, iucundissimam istam in rebus faciem videri, ob verbum Dei, studia, & dissensiones fieri: Id est (quod utinam ne experientia videremus) ob dissidentes ab Ecclesiæ ritu Lutheri opiniones, quas verbi Dei falso titulo prætexit, verè studia contraria, & dissensiones, & dissidia, & schismata, & bella, & cædes, & rapinas, inter Christianos concitari. Tali igitur, & tam subdola, atq. hereticis omnibus peculiari responsione, Nobis, & Sacro Imp. à Luthero data, et si decreueramus, ipso statim remisso, ad vltiora progredi (id quod ex sententia nostra, manu nostra scripta, & postera die publicata, nemini non constare potest.) Tamē ad preces omnium Imperij Ordinum inclinati, adhuc ipsi tri duū ad respiscendum concessimus. Quo tempore duo Electores, duo Episcopi, duo Principes Sæculares, duoq. Ciuitatum nomine, Vniuersos Ordines, & Status S. Rom. Imp. representantes, & ad hoc communi omnium iussu & nomine deputati, vocato ad se Martino predicto, nullum non admonendi & adhortandi eum ut tandem respisceret; & nisi id faceret, quæ ipsum à Nobis, & S. Imp. legumq. constitutionibus pene manerent, declarandi officium frustra insumpserunt. Vnus etiam eiusdem S. Imp. Elector, adhibitis secum duobus Doctoribus, pietate & scientia præclaris, non solum adhortationibus; sed etiā multorum errorum euidentibus redargutionibus, ad ipsius vsq. obmutescentiam factis, mox seorsim ipsum prudenter & humanè commonefecit, ut ad Summi Pōtificis, & Sedis Apostolicæ, Nostrumq. & S. Imp. Statuum, & cæterarum fidelium Nationum, sanam sententiam, iuxta continuatum tot sæculis Ecclesiæ ritum, potius, quàm ad suam vnus opinionem, respiceret. A qua si recedens, in ordinem redire vellet, id se primū nonnullorum sanctorū Patrum, qui & ipsi aliquando errauerunt, laudabili exemplo, deinde saluis, anima, corpore, & honore, facturum cognosceret.

Sal. Ann. 1521. Ad quæ Martinus antedictus, et si varia pleraque et diuersa, cumque eis, quæ scripserat, pugnancia: nihilo tamen meliora, aut saniora, priuatim respondit, quàm publicè, coram Nobis, et Sacro Imperio, fecerat. Atq. adeo se, non omnes modo supra memoratos, sed & Concilium ipsum generale (si quod fieret) suspectum habere protestatus est. Et (ut certissimo, & omni exceptione maiori testimonio nobis constat) pollutissimo & sceleratissimo ore profari non est veritus, res Euangelij & Catholicæ fidei, nunquam fuisse in Concilijs generalibus bene tractatas. Vnde non iniuria plurimum nobis mirari subiret, cur nam à Summi Pontificis sententia, ad generale Concilium nuper prouocarit, quum tam impiè de Concilijs ipsis loquatur et scribat, nisi manifestè sciremus, ut nihil est hereticis æquè formidabile, atq. œcumenicum Conciliū: ita nihil illis iisdem magis proprium esse, quàm ut dictis factisque et scriptis, secū ipsi dissideant. Quod si vsquam alibi, præcipuè in Lutheri libris (diuina prouidentia sic operante, quo ipsius vana ædificia per se ruant) passim legere & videre est.

8. His omnibus et singulis, sic omnino, ut præmittitur, se habentibus, quum prædictus Martinus, tam peruersè & obstinate, in suis adeo manifestè hereticis opinionibus persisteret, ut ab omnibus ijs, qui sapiunt, partim demens, partim etiam malo aliquo obseßus spiritu, iudicaretur. Nos, iuxta tenorem salui conductus, ipsum statim à conspectu nostro missum fecimus, datoque sibi in comitatu vno ex Heraldis nostris, & præscripto termino, à die vicesima quinta mensis Aprilis, qua ex Vormacia discessit, ad viginti deinde proximè futuros dies, quibus peractis, una saluus conductus peractus & extinctus censeretur. Nunc tandem ad reliquas opportunas medelas, huic pestilentissimo morbo necessarias, in hūc, qui sequitur modum, procedere decreuimus.

9. Primum omnium, ad honorem Dei omnipotentis, Romaniq. Pontificis, & Sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reuerentiam, pro Imperialis dignitatis officio, ac debito, necnon zelo et studio, quo nostrorum maiorum more, et ingenita etiam nobis vi, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæque Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam & protectionem, omnes nostras vires & facultates, Imperium, Regna, Domina, amicos, vitam denique & animam ipsam nostram, exponere sumus parati: Ex Imperiali & Re-

gia authoritate, necnon consilio & assensu Electorum, & omnium Sacri Rom. Imp. Principū, Ordinum, & Statuum, in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta Vormacia cōgregatorum, ad perpetuam rei memoriam. Exequendo Sanctissimi Domini Nostri Papæ, veri in hac parti iudicis, sententiam, decretum & condemnationem, in literis Apostolicis (ut supra dictum est) ad Nos directis, contentam, Martinū Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum, ut obstinatum schismaticum & Notorium hereticum, a Nobis haberi declaramus, & ut talem à vobis omnibus et singulis habendum decernimus & edicimus: Mandantes de eorundem Statuum consilio & consensu, sub criminis læsæ Maiestatis, Nostræque & Sacri Imp. grauissimæ indignationis, ac etiam amissionis feudorum, Dominiorum, & bonorum omnium, gratiarum quoque & omnium Priuilegiorum, à Nobis, et Sacro Imperio dependentium, quæ obtinuitis hæctenus, aut prædecessores vestri quomodolibet obtinuerunt: necnon proscriptionis ac Bani, & interdicti Imperialis, penis: ne quis vestrum præfatum Martinum Lutherum, receptare, defendere, sustentare, fouere, dicto, factis, aut scripto præsumat. Quinimo post elapsum supraddictum viginti dierum terminum, contra eum, ubicunque deprehensus fuerit, & in manu, aut facultate vestra erit, iuxta formam Imperialis Banni procedatis, vel saltem personaliter captum, tam diu custodiatis, donec Nos, à vobis de hac re certiores facti, de legitima in eum prosecutione facienda vobis significemus, & vos tam sancti operis & laboris debita præmia, & mercedem etiam vberem, cum impensis ob hanc causam factis, reportetis. Et nihilominus eiusdem Martini complices, adherentes, receptatores, & quomodolibet fautores & sectatores (nisi se iniquitatis semitam deseruisse, et authoritate Apostolica absolutionis remedium consecutos esse, fidem condignam fecerint) necnon eorum omnia & singula bona, mobilia, & immobilia, iuxta sacras constitutiones, ac interdicti et Banni Imperialis legem & ordinem, liberè & absque vlla contradictione prosequamini, illosque & illa capiatis, & in usus vestros, optimo & pleno iure conuertatis.

10. Mandamus insuper vobis omnibus & singulis præfatis, sub eisdem prænomminatis penis, ne quis Martini Lutheri scripta, à Summo Pontifice

Sal. Ann.
1521.

tifice auctoritate sua Apostolica (ut premittitur) damnata, aut alia quacunque, tam Latino quã Alemanico, seu alio quouis idiomate, ab eo hætenus composita, vel in posterum componenda, utpote mala, suspecta, et à notorio & peruicacissimo heretico prouenientia, emere, videri, tenere, legere, describere, imprimere, aut describi vel imprimi facere, asserere, sustentare, predicare, defendere, presumat: non obstante, quod in illis etiam aliqua bona (ad fallendas simplicium mentes) immixta essent. In quo præter iustã Sedis Apostolicæ sententiam, etiam laudatissimam veterũ Patrum institutionem & consuetudinem omnino exequendam duximus: Qui Arrianorum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Euthychianorum, & aliorum hereticorum libros, & in illis contenta omnia, tam bona quam mala, promiscuè exusserunt, & aduiliarunt. Neque id immerito. Nam si optimi quique cibi, vnius tantũ guttæ veneni (quo humanum corpus lederetur) infusione suspecti, penitus sunt abijciendi: quanto magis ea scripta, quibus tanta & tam noxia animabus venena passim inserta sunt, non solum nobis cauenda sunt, sed etiam (ne alijs noceant) prorsus destruenda & corrumpeuda, atq. ab omni hominum memoria veniunt obliteranda. Accedit ad id, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea à sanctis Patribus, quos Ecclesia recepit & approbavit, sæpe dictum & sæpius repetitum, absque ullius periculi aut mali suspicionem, legi, & haberi potest.

II. Ea propter, sub eisdem pœnis omnibus & singulis supradictis, vos omnes, & quilibet vestrum, tam Principes quàm alij, ad quos iustitiã quomodolibet pertinet ministrare: et alij quicunque in vniuerso Imperio, Regnis, & Dominijs nostris constituti, huiuscemodi pestiferos Martini libros, tam Alemanicos quam Latinos, impressos & imprimendos, aut etiam manu scriptos, ubicunque reperiantur (utpote magnæ seditionis, schismatis, hæreseos, in Ecclesia Dei fomites) diripiendos, & publico igni consumeudos, penitusque abolendos cum effectu curetis, Apostolicisque Nuncijs, seu eorum Commissarijs, si operam vestram ad hanc rem requisierint, fideliter & diligenter assistatis: & nihilominus in eorum absentia, per vos ipsos hæc sic fieri, nostro nomine & iussu, omnino & reipsa faciatis. In quo omnibus fidelibus, dilectis, subditis nostris, ut vobis ac Nobismetipsis assistant & pareant, te-

nore presentium sub eisdem pœnis iniungimus Sal. Ann.
1521.
& mandamus.

12. Verum, quia maxime cauendum est, ne Martini libri, aut ex illis excerpta mala, suppresso aut etiam mutato authoris nomine, publicentur: quia etiam non sine magna animi nostri offensa, multos quotidie videmus et audimus, cū alibi, tum maxime in Germania, cõponi & imprimi libros, pluribus malis traditionibus et exemplis refertos: & ne non omni astu & dolo, humane nature hostis, Christianis laqueos tendat multos, passim diuulgari picturas & imagines, non in opprobriũ modo priuatarum personarum, sed & ipsius Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ contumeliam excogitatas: ex quibus omnibus libris & picturis, Christi fideles in maximos, tam in fide quam in vita & moribus, prolabantur errores, & non solum priuata odia, scandala, et similitates (pro ut experientia docet) multis in locis exorta fuerunt: verum etiam seditiones, tumultus, rebelliones, schismata, in Regnis, Prouincijs, & populis, atq. vniuersa Dei Ecclesia (nisi provideatur) iam excita formidantur: Idcirco, ad hanc perniciosissimam pestem extinguendã, et supradictorum Electorum et Statuũ concordia animo & sententia, omnibus et singulis supradictis, tam Imperiali quã hereditario iure nobis subditis, sub iam sepeditis omnibus pœnis præcipimus et mandamus, ne quis huiusmodi famosos et pestilentes libros, seu quascũq. alias schedas, scripturas, imagines, picturas, contra Orthodoxam fidem, bonos mores, et id quod sancta Romana Ecclesia hætenus obseruauit: atq. etiã inuectiuas criminationes et ignominias, contra Sũmum Pontificem, Sedem Apostolicam, Prælatos, Principes, Vniuersitates Studiorum, & eorũ facultates honestasq. personas, componere, scribere, imprimere, depingere, vendere; emere, tenere, habere; aut imprimi, describi, depingi, vel vendi facere, quauis arte aut dolo audeat, aut attemptet. Quinimo sub eisdem pœnis iubemus omnibus & singulis supradictis, & præsertim ijs, qui iustitię ministerio præsumt, ut eiusmodi libros quoscunq. antehac impressos, vel posthac imprimendos, necnon etiam manu scriptos, cuiuscunq. sint authoris, aut ubicunque locorum per S. Imp., atque etiam nostra hereditaria Regna et Dominia, inueniantur; similiter etiam picturas huiusmodi et imagines, nostro iussu & nomine occupent, diripiant, & publico igni comburant. Et nihilo-

Sal. Ann. 1521.

hilominus huiusmodi detestabilium librorum, codicum, schedarum, scripturarum, auctores & inventores, ac etiam post presentis mandati publicationem, Impressores, Emptores, & Venditores, qui contra iussa nostra facere presumpserint (si modo id legitime constiterit) necnon eorum iura, & bona omnia & singula capiant, apprehendant, & detineant, ac iure bono quicquid sibi licitum fuerit de illis disponant: ita, quod de hoc nulli hominum, tam in iudicio quam extra, respondere sint obligati.

13. Atque ut omnis eiuscemodi & aliorum errorum occasio tollatur, & ne talia scriptionum venena longe lateque diffundantur, sed praeclarum imprimendi libros artificium in bonos tantum, & laudabiles usus exercentur: ex certa nostra scientia, animoque deliberatio, ac Imperiali Regiaque autoritate, de maturo supradictorum Electorum, & aliorum S. Rom. Imp. Statuum, consilio, deliberatione, & unanimi consensu, volumus & sub Banni, & Interdicti Imperialis, ac alijs antedictis penis precipimus et iubemus, tenore presentis Edicti, quod vim inuiolabilis legis habere decernimus; Ne quis de caetero Chalcographus, et librorum Impressor, aut alius quiuis ubilibet per Sacrum Imprium, atq. nostra praedicta Regna & Dominia constitutus, libros ullos, seu aliam quamcunque scripturam, in quibus de sacris literis, aut fide Catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito prius consensu et voluntate Ordinarij loci, aut eius ad hoc substituti & deputati, cum autoritate etiam facultatis Theologicae alicuius propinque Vniuersitatis, pro prima videlicet impressione: alios vero cuiuscunque rei, & facultatis libros, schedas, & picturas, de consensu saltem Ordinarij, aut eius ad hoc substituti, ullo pacto imprimere, vel vendere, aut imprimi, vel vendi facere, directe vel indirecte, quoquomodo presumat aut attentet.

14. Quod si quis cuiuscunque sit dignitatis, gradus, aut conditionis, hanc nostram mentem, decretum, statutum, legem et ordinationem, in omnibus & singulis supradictis, tam Lutheranam, quam impressoriam materiam concernentibus, inuiolabiliter obseruadam, ullo pacto, aut quouis quaesito colore vel ingenio, contra facere, aut veni-

re, ausu temerario presumpserit: praeterquam Sal. Ann. quod illud irritum decernimus & inane, etiam in 1521. lese Maiestatis crimen, ac nostram, & S. Imp. grauissimam indignationem, proscriptionisque et Banni, ac interdicti Imperialis, necnon alias sepe dictas penas, se ipso facto, incurrisse cognoscat.

Harum testimonio literarum, Sigilli nostri munimine roboraturum. Datum in Ciuitate nostra Imperiali Vormaciae, die Octaua Mensis Maij, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Viceesimo Primo, Regnorum nostrorum: Romani secundo: Caterorum vero omnium sexto.

Ad mandatum Domini Imper. proprium.

Hae sancte seuereq. decreta, tranquillitatem Germaniae, laudem Carolo paritura videbantur, nisi minor in exequendo, quam in mandando Caesaris potestas fuisset. Hispanorum feditio Carolum in Hispaniam reuocabat, vnde ex veteri Germanorum lege penes Saxonem, & Palatinum Lutheri patronos Imperij administratio relinquenda erat. His Caesar.

Ferdinandum addiderat fratrem, tanquam suae potestatis vicarium: sed is aetate impar, moderari potius, quam moderare propior erat.

Lutheri Castris cum pleriq. eruditione, & linguarum peritia non ignobiles, vt in Palatinatu Melancthon, inter Heluetos Zuuinglius, recens adscripti essent, & Caesaris irriderent decreta, vulgi plausum Luthero conciliabant.

Non desperantes Franciscum Galliarum Regem in partes suas adducendi, tum ob emulationem Imperij cum Carolo susceptam, tum ob illius ad luxuriam propensos mores, quae in multis acutissima erant huius sectae persuadendae argumenta, vt in Anglorum Rege postea compertum est. Interim Henricus

Anglorum Rex Carolo conciliatus, dignum Christiano Rege opus aggressus, librum Lutheri de captiuitate Babylonica, assertis septem Ecclesiae sacramentis, quam sancte confitauit, vt in praemium ab Apostolicae Romanae Sedis collegio Defensionis fidei titulus ei fuerit decretus: quem lubrica deinde Regis vita in Subuersoris Ecclesiae infame nomen, tanquam Circe quaedam transmouit.

CAROLVS HISPANIAM REPETIT. Anno 1521.

LX XI. IN Germaniam cum discessisset Carolus, vt regnum quaereret, domi propemodum regnum amisit. Hadria-

Tom. VII.

num Cardinalem cum summa Imperij potestate discedens reliquerat, virum in quo nihil Hispani reprehendere potuif.

A a a

LXVIII. Ferdinandus vicarius Imperij.

LXIX. Melancthon.

LXX. Rex Anglorum scribit in Lutherum.

potuissent, quàm quòd Hispanum mater nõ genuisset. Adultam iam viribus coniurationem, ac *Croy* exactioibus inflammata, cū humanitate sua extinguere haud posset, vi utendum ratus, *Antonium Fofsecam* in auxilium adhibet, qui exiguo militum apparatu *Medinam Campi* profectus, tormenta ex Regis armamentario in vsum militiae postulabat. Sed rebellibus incolae alligati, cum pro retinendis armis, armati starent, *Fofseca* vir nobilis atq. ingenio ferox, igne tectis subijcit; vt ad priuata quemque pericula ab armis reuocaret. Sed tanta obstinatos pertinacia obfirmauerat, vt miserabile tectorum, patriaeq. bustum, quàm hostis victoriam spectare malent. Vicerunt itaque, sed melius eis, si victi fuissent. Hac immanitate vicinæ vrbes exacerbatae, earum tredecim, vindictae cupiditate rebellibus accesserunt. Cæterae prouinciae sensim affluxere, præter quatuor quæ fide *Carolo* data, numquam abierunt. Vallisoleti cogebat *Hadrianus* copias, quum superuenientes fœderati *Gironio* Duce, urbem insperato obfisione cinxerunt, & inter fugientium agmina ipsum *Hadrianum* summa verborum humanitate ad urbem redire *Gironius*, & *Padillia* coegerunt, professi non aduersus Regem, sed auaros externae gentis præfectos, arma moliri. Paruit *Hadrianus* armatae benevolentiae, dum insequenti nocte, perfosso urbis muro, honestam captiuitatem honestiore fuga redemit. Hoc licet *Vallisoletanis* molestum, postero die familiam, & apparatus, venerationis causa submisere. Hinc

LXXIV.

Ioanna Caroli mater frustra à rebellibus sollicitatur.

Tordesillam profecti rebelles, *Ioannam* Regis matrem frustra in eam conati sunt sententiam pertrahere, vt proditorijs tabulis subscriberet cum illa matrem se esse *Caroli* identidem ipsis exprobraret. *Carolus* cum hæc apud Belgas consistens, acciperet, duos Hispanorum proceres, *Henricum Medina Riuisicci* Ducem maris præfectum, & *Ignatium Velasum* magistrum equitum, bello administrando præfecit. Hi conscripta octodecim armatorum millia, rebellium triginta millibus opposuere. Primus in *Tordesillam* impetus, vbi per apertas murorum ruinas miles immissus, obstinatos fregit, Sacerdotum pene omnium internecone, qui numero trecenti Duce *Zamora* Antistite,

Rebelle domat.

oppidum custodiebant. Plenis subinde caltris ad *Medinam Campi* vterque concurrerit exercitus. Vbi victis coniuratis, *Brauius* ac *Padillia* (iam enim *Gironius* & *Lasus* ad regias sese receperant partes) sub manu carnicis seditionem expiarunt. Vrbes fere omnes rebellibus oblatis, in fidem propere rediere. Ita exclusi seditionis Principes, cum ad Galliarum regem irritò contenderent effugio, alij intercepti lictoribus traditi, alij vt mortem declinarent infamem, sibi manus consciscere. *Maria Pacæca* indomitae ferociae mulier, nec viri *Padillie* casu deterrita, *Valencianorum* armis freta, fortunam tandem destituta, lictori tradita, *Valencianos* vltimos ad pacem se recipientes reliquit.

LXXV.

Hoc tumultu excitatus *Franciscus* Rex Gallorum *Andream Tuxium Asparrum* fratrem *Lautrecij* ad *Nauarricum* recuperandum regnum cum sex Vasconum millibus peditum, ac ducentis cataphractis equitibus misit: nam *Henricus* Rex *Nauarrae* non ætate maturus, minimè expeditioni videbatur idoneus. *Ioannes* eius pater paulò ante decesserat. *Asparrus* regnum illud à *Ferdinando* Cæsaris auo materno occupatum, quindecim diebus in suam potestatem redegit: nec eo contentus Hispaniam *Tarraconensem* ingressus, ad *Iberum* fluium vsque peruenit. Hispani verò vna subactis victoria rebellium copijs, trans *Iberum* se Gallis tulerunt. Primo hi impetu in aliquot Hispanorum cohortes inuecti, felici stratagemate prælium auspiciantur, hoste, aut fuga, aut ferro deiecto: sed vbi eisdem circumducta Hispanici æquitatus acies, peditatu roborata cinxit, confusis Gallis ordinibus ceciderunt. Vterque ducum captus, & vnus victoriae beneficio, eadem qua amiserant facilitate regnum recuperarunt Hispani. Hoc bellum cæterorum, quæ in Cæsare *Franciscus* gessit, velut quoddam malum omen fuit.

Franciscus Rex Gallorum in Carolis molitur.

LXXVI.

Eodem anno apud Belgarum populos *Robertus Marcanus* *Leodensium* Antistes, rescissis ex fœdere pactis, *Francisci* partibus contra Cæsarem se se fauctorem addidit: questam belli occasionem *Aimerius* princeps dedit, sustinuit; hic Cæsaris opibus, ille Gallicis innixus. Imperatorio per *Belgium* exercitui, *Henricus Nassaurij comes*, regio *Carolus Borbonius* Dux præficatur. Ille strenui

Sal. Ann.
1521.
nui Ducis officium occupans, aduersus Marcanos profectus, Lognium, Iamertium, Fleuringam, Sancerum, Sedanum, Mosoncurtium, Bullonium, vno victoriarum impetu expugnat. Moram victori, impetratis à Cæsare inducijs, *Marcanus* iniecit. Rex interea *Franciscus* Mussonio, *Borbonius* Hefdino occupato, in Hannones, Attrebatelque

LXXVII.
Franciscus
ad regnū
Neapol.
aspirat.

Init sedus
cum Hel
uetyjs.

LXXVIII
Leo Papa
Gallis ad
uersus.

grassabatur. Adiecerat insuper *Franciscus* animum regno Neapolitano; quam in rem Pontificis animum ea sibi lege deuinxerat; vt postquam eiectione forent Hispani, pars illius minor Pontifici, potior Regis filio, de manu eiusdem concederetur. Eodem voto cum *Heluetyjs* Gallus societatem inierat, qui reiectis oblati à Cæsare conditionibus, tantum quantum peteret peditatum aduersus quosuis, nec vlli aduersus Gallum se duros promiserant. Legatum itaque ad *Leonem* misit, quid de Neapolitana expeditione, rogaturum, sentiret? Ille tormentorum, equitum, peditum numerum ei expeditioni necessariū ad Regem descriptum remisit; vtque intra vicesimum diem responsum acciperet, fœdusque ratum haberetur, inter *Leonem* & *Francisci* legatos conuenit. Plerique tamen proceres *Leonem* Gallis semper iniquum fuisse clamabant, tantam tam repente non frustra ostentari beneuolentiam: caueret *Franciscus*, ne dum regnum Neapolitanum nititur sibi vindicare, *Mediolanensem* amittat principatum: non enim vt utroque potiatur, *Leonem* facile passurum, cui tum magis ipse, quàm *Cæsar*, metuendus esset. Quod vt obtinere non potuit *Leo*, vt Gallos Italia pelleret, id nunc fraudolentis consilijs aucupari. Si iam cum *Cæsare* clam conuenerit, & Gallos Neapolim proficiscentes conuinctis viribus adoriantur, ac fundant (neque enim frustra *Leo* sex *Heluetyorum* millia tot menses otiosa stipendio affecit) quis pro *Mediolanensibus* propugnabit? Hæc *Franciscum*, ne ad præscriptum diem responderet, suspensum tenebant.

At *Leo* vel quod amicitiam Regi specie simulationis ostentarat, malum clam illi moliens, vel quod Rex ad præscriptum diem non respondisset, ne machinas eius *Cæsari* palam faceret, & aduersum se iungerentur, timebat: aut quod *Parmæ*, *Placentiæ* recuperandæ ardore flagraret, aut quod *Lautrecij* ac

Tom. VII.

Menardi Antistitis inuolentiam, qui toto *Sal. Ann.*
1521.
Mediolanensi agro Romana diplomata, ceteraque mandata vix admittebant, ferre diutius non posset, aut quod infelicem belli *Nauarrici* exitum boni ominis loco haberet, aduersus Gallum cum *Cæsare* societatem inire properauit: qui bello *Nauarrico* irritatus, & à *Mediolanensibus* exulibus inuitatus, oblatas à *Leone* non respuit conditiones. Societas igitur inter *Leonem* & *Cæsarem*, vt pro *suarum* ditionum propugnatione se mutuis iuuentur auxilijs, qua *Florentini*, præsertim *Medicea* familia comprehendebatur, *Ciuriano* inscio inita est. Cauebatur præterea, vt pro recuperando *Mediolanensi* Ducatu bellum, vt commodior se se offerret occasio, susciperetur. *Franciscus* *Sfortiatum* *Tridenti* exul restitueretur à *Carolo*, quemadmodum *Ludouicus* eius pater à *Maximiliano* quondam receptus fuit, in fidem recipiendus: salinis *Ceruiæ*, principatu *Mediolanensi* potitus, vteretur: *Leoni* aduersus *Romani* Pontificatus clientes lege agere liceret: si ad arma res veniret, *Cæsar* recuperato *Mediolano* suppetias ferret, præsertim aduersus *Ferrariensem* Ducem: nummum aurcorum millia *Iulio* *Cardinali* *Mediceo* in pensionem annuam promissa, qua à *Toletano* Pontifice nuper eum Pontificatum adeptus, penderentur: *Alexander* *Laurentij* *Medicei* nuper *Urbinate* reguli nothus munere in regno *Neapolitano* eiusdem annui prouentus donaretur. Decretum quoque bellum est in *Tanuensium* Ducem *Octavianum* *Fregosium*, quod is Gallos in Italiam pertraxisset, & patriæ libertatem externis gentibus ingratis prodidisset. Nec mora opes vterque suas viresque contulere. Pontificijs *Fridericus* *Gonzaga* *Mantuae* Princeps, *Cæsaris* pediti *Ferdinandus* *Daualus*, equiti *Antonius* *Leua* præfectus est. His summo cum Imperio *Prosper* *Columna* exploratæ virtutis Dux præerat. Prima *Romani* exercitus vis *Parmæ* intentata, felicemque euentum fortita, *Placentiam*, *Ticinum*, & *Cremonam* traxit. Quod imprudenti, pertinaciq. contra ducum *Lautrecij* consilia, opinioni innixus *Lautrecus* pugnam detrectasset, aduersus hostem, loci iniquitate, & copiarum diuisione inferiorem. Reductis *Lautrecus* ad *Mediolanum* castris, ab hostili exercitu circumfessus, tanta

LXXIX
Fœdus
Cæsaris cū
Papa.

LXXX.
Bellum in
Tanuenses.

LXXXI
Federatorum
victoria.

Sal. Ann. 1521. LXXXII. Gallici. denique Hispanorum virtute oppugnatus est, ut Veneti primùm suo depulsi præsidio cesserint, duce suo *Triulvio* in hostium manibus destituto; reliqua porro castra terrore magis, quàm ferro hostium disiecta fuere.

Mediolanum capitur.

LXXXIII.

Pōtif. Leonis mors.

Lautrecius cum equitatu ad urbem receptus, neque Mediolanensium facis fisis ingenio, Comum aufugit. Urbs sub noctem conspirantibus Gibellinis, Cæsarianis paruit. Mediolani exemplum Comum, *Lauda Pompeia*, *Alexandria* cum sequerentur, breui est *Insubria* purgata Gallis. Ad hæc Venetus Senatus tanta felicitate attonitus, cum *Leone* Pōtifice de reconciliatione agebat, & de expellendis è suis ditionibus Gallicis copijs spem dabat: sed repentina *Leonis* mors Kal. Decemb. interveniens multorum animos immutavit; Hunc accepto Mediolanensis victoriæ nuntio lætitia, aut veneno, (ut alij scribunt) sublatum ferunt. *Bernabos Malespina* cubicularius, ac minister à poculis, ob suspicionem in custodiam traditur: sed Cardinali *Medicæo* Romam appulso, ne questio haberetur, prohibente, ne in magnum aliquem principem suspiciones redundarent, liberatus est. Subijt sacrum Romanæ dignitatis fastigium *Hadrianus Florentij* *Vlcractinus*, *Caroli Cæsaris* quondam præceptor, eiusdem opera à *Leone* in Cardinalem adscitus, tandem suffragante virtute, licet alienigena ab extremis Occani litoribus vocatus, Pōtifex creatus est.

LXXXIV. Hadrianus Papa.

Gallis nouo licet sexaginta millium instructis exercitu Mediolanum aggressis, ingenti noui operis fossa arci obiecta, qua & fuga suis, & hostis aditus prohiberetur, armorum ciuium conspiratione *Prosper Columna* egregiè defendit; ut hostis potiundæ urbis spe deposita, aliò mentem, armaque deflenderet, sed maiori apparatu, viriumque ostentatione, quàm successu, alibi etiam bellatum est; Ad *Bicoquam* conflictus cogentibus Heluetijs nitus, fatali Gallorum exitu, vel Heluetiorum temeritate, Hispanis felix, quidquid Gallico per Italiam parebat Imperio, magnis terroribus concussit. Ducibus ferè omnibus amif-

LXXXV. Galli ad Bicoquam vlti.

sis, Heluetiorum tria millia, Gallorum quinque hanc pugnam funestant. Genua cum pertinaciùs Cæsarianis obstaret conatibus, per apertas murorum occupata ruinas, victori militi in prædam cessit. *Octavianus Fregosius* in lectulo iacens, ocluso prætorio, cum alijs principibus deprehensus, *Hieronymo Adurnio* antiquissimo hosti, primam in Rep. dignitatem, ipse ad vincula ductus, aperuit. Longa namque inter *Fregosios*, & *Adurnios* virtutis ac dignitatis intercesserat æmulatione. *Fregosij* Gallis, *Adurni* Cæsari addicti, utrique tamen populares, & Gibellini nominis: ad quos lege maiorum, Magistratus à *Guelfis* ac nobilitate translatus pertinebat. Contentio, quæ tandem Rempubliam penè subuertit. Interim *Hadrianus* vbi primùm Romam ingressus est, non sedem modò vacuam, sed & errarium reperit, ipsumque etiam principatum *Leonis* profusione oppignortum; ut subsidia aduersus Turcas, præsidiaque *Carolo* in Gallum præstare non posset. Magnotamen animo Remp. aggressus, primò sibi, aulicæque magnificentia negare cepit, ut hanc auaritiæ spetiem aulici interpretarentur, sapientiores piam, vtilemque parsimoniam agnoscerent, quam virtus, necessitasque suadebat. Receptis etiam in fidem, *Ferrariæ* *Urbini*que Ducibus, eorum ope recuperavit *Ariminum*, à *Malatestis* per absentiam Pontificis occupatum. Omni deinde studio tentauit *Carolus* reconciliare *Francisco*, ut in *Solimanum* infensissimum Christiani nominis hostem, Reges coniungeret. Quod *Ludovicus* Rex Hungarorum, ingenti Turcarum imminente exercitu; & *Liladamus*, obsessa iam Rhodo, ordinis Magister in summo discrimine constituti postulabant. Pontifici præter voluntatem, subueniendi, omnia deficiebant. Hispani seditionibus collisi, omnem *Caroli* curam eludebant, Galli *Insurbriæ* recuperandæ ardore flagrabant. Germani *Lutheri* perniciosis concionibus auersi, in aula Romanæ armabantur excidium.

Sal. Ann. 1521.

LXXXVI. Genua capta.

LXXXVII.

LUTHERANORVM NOVI TVMVLTVS. Anno 1522.

LXXXVIII

A Beunte in Hispaniam *Carolo*, nouam rempestatem concitauit *Andreas Caroli* aduersus aecclia *Lutheri*, vnà cum nonnullis

Augustinianæ familiæ cenobitis. *Lutheri* libro de abroganda *Missâ* freti, quam ex nocturna Dæmonis concertatione argumentis haustis,

Carolo ostendit abrogat Missam.

Sal. Ann. 1522. haustis, stabiliuit, abolendi primùm in templo sacrificij auctores extitere. Consultus super ea re *Fridericus* Princeps, ad Academicos *Vvittenbergenses* remisit. Ex quibus delecti quatuor *Iustus Ionas*, *Philippus Melanchthon*, *Nicolaus Ambsstorffius*, *Ioannes Dulcius*, re cum Augustinianis communicata, abolendam Misfam, tanquam Cœnæ Dominicæ probrosam Principi referūt. Displicuit *Friderico* nouitas. Præuidebat enim indirectè euerti collegia, templa, opibusq. sacerdotum inhiari (quæ cū Missis transferendæ videbantur.) Cumq. exciperent *Lutherani*, bona illa in Doctorū gymnasia ad eruditionem iuuentutis pietate, ac literis informandæ, tum pauperorum alendorum gratia esse destinata: impudenter etiam adiecerunt, à *Bernardi temporibus*, *Missarum abusum* antea ignoratū inualuisse; quasi Apostolorum Liturgiæ, tum celebris sacrificij à *D. Augustino* pro matre defuncta celebrati, nō esset memoria. Verum nec Principis, nec antiquitatis reuerentia ducti, plaudente vulgo

iam omni religione soluto Sacrificiorum apparatus euertunt, sacraq. vasa diripiunt. *Carolo Stadius* hoc successu lætus, ne alienæ voluntatis manceps, sed suis ipse auspicijs, *Luthero* in latebris abdito, rem ceptam promoueret, aduersus Sanctorum imagines, Sacrum Eucharistiæ, & esuriantium dierum vsū, renouatis veterum hæresiarcharum blasphemijs, imagines templis exturbat, Laicorum manibus, profano ritu, nulla scelerum expiatione epulum porrigit Eucharisticum. Deniq. eo infania prolapsus, vt Aristotele ex Accademijs profligato, cui libet ex labore manuum victitandum esse traderet; ideoq. desertis scholis, ipse ad aratrum, *Melanchthon* ad pistrinum diuerteret. *Lutherus* his cognitis, veritus, ne quis palmam subuersæ religionis eriperet, inconsulto Principe, cuius repulsam formidabat, *Vvittenbergam* sua ex eremo erupit; literasq. hinc ad *Fridericum* dedit, quibus periclitanti ecclesiæ *Vvittenbergicæ* accurere protestabatur, verens ne quorundam impro-

LXXXIX
Lutherus
erumpit in
lucem.

Lutherus
præhens
& Melancthonem.
bitate grauior per Imperium tempestas con-
citeretur, nisi tēpestiue occurratur; quòd Euan-

gelum plures ore, quàm vita profiteantur.
Domum itaque reuersus, Missæ abrogatio-
nem

Sal. Ann.
1522.XC.
Fugit Ca-
rolo Sta-
dius.XCI.
Anaba-
pista.XCII.
Lutherus
in su os cō-
citatur.

nem publice prò concione ad populum reprobavit: non quòd bonum non fuerit, sed quòd inordinate factum, & absque sui auctoritate, (quam sibi vni vendicabat) constitutum esset. Cuius furiosæ eloquentiæ cum impar esset *Carolo Stadius*, Orlamundam se recepit, vbi fautores nactus, semina iecit sectæ deterioris, quam ab auctore postmodum desertam *Zwinglius*, atque *Oecolampadius*, denique *Ioannes Calvinus* excoluit: qui omnes realem in pane Eucharistico negarunt Christi præsentiam, & Transubstantiationem. *Zwinglius* Heluetios incitauerat, ne sacerdotibus, quibus hætenus concubinas indulserant, legitimas coniuges sanctiore instituto non denegarent. Ad Salam quoque Saxonix flumen noua gliscibat *Anabaptistarum* secta, cui *Carolo Stadius* fauere creditus; Hi *Enthusiasta* dicti, quòd Dei se colloquio in fide firmari dicerent; sed ad speciem sanctitatis compositis moribus, occultæ & promiscuæ suis in conuenticulis Veneri indulgerent. Post *Nicolaum Storck* siue *Pelargum* primum authorem, *Thomas Munceus* popularis per Thuringiam, & Franconiæ seditionis concitator fuit. Suadebat nouum à Deo mundum, sublatis tyrannis, constituendum, solum in regnatos innocentes, omnia omnibus fore communia, etiam coniuges. In tanta rerum confusione *Lutherus* se continere minimè poterat, *Abalones* suos, à se educatos, ingratiſſimo *Iuda* similimos proclamabat, qui *sacrum Evangelium* tanquam *gladium in Papiſtas arreptum*, proditorie *adiugulum magistri stringerent*, & manifestam *Scripturæ veritatem peruersa interpre-*

tatione malignè traducerent. Quare Bibliorum translationem in linguam vernaculam, *Melanchthonis* ope aggressus, eò insolentiæ prorupit, vt mille quadringentis locis, libros Noui Testamenti corrupisse argueretur. Ab amico reprehensus, quòd *Romanorum calumnijs se opportunum obieciſſet*, respondit, Papiſtis dicendum esse, *Sic Doctorem Martinum voluisse, qui a sinorum ruditu nil moueatur*. Traditionibus, Concilijs, Pontificibus illum honorem habuit, vt omnia fecus, quàm hi stauissent, agenda diceret. *Edendum*, cum illi ieiunia imperant: *Abstinentium*, cum ad vsum sacramentorum prouocant. *Ego* (inquit in sua captiuitate Babylonica) *si Concilium Eucharistiam sub vtriusque speciebus sumendam præciperet: aut sub alterutra tantum fruerer, aut certe neglectim præterirem*. Diuum, hominumque spretor, in Episcopos, Principesque debachatur, vt in sua (quam *Reformationis* bullam vocat) *filios Dei dixerit, & veros Christianos, quicumque opem ferant, corpusque, bona, ac famam impendant, vt Episcopatus deuaſtentur, & Episcoporum regimen exſcindatur: contra, quicumque defendunt Episcoporum regimen, hi sunt Diaboli ministri proprij*. Angliæ Regem sacramenta Ecclesiæ scriptis vindicantem, tot conuictijs petijt, vt suis ipse puteret fautoribus. Cuius impudentiæ correptus, tentauit Regem insigni laudum præconio demulcire, sed irrisus, iussus est *suæ ante insanix remedium facere, quàm alienis se se impendere laudibus; cum tam sibi Rex turpe putet, laudari à turpibus, quàm ob turpia: neque impensiùs commendari possit, quàm si à dissimillimo sibi Lutherò reprehendatur*.

Bibliam:
corrumpit.XCIII.
Lutheri
insolentia.XCIV.
Conuictijs
petit Regem
Angliæ.

COMITIA NORIBERGENSIA. Anno 1522.

Friderico Saxonie Duci.

Dilecte fili. Salutem & Apostolicam benedictionem.

Satis & plusquam satis sustinuimus, dilecte in Christo, si forte Dei pietas tuam animam dignetur inuisere, ac dare pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt respisceres à Diaboli laqueis, à quo captiuus detineris. Nouimus te paterne mouitum à se. rec. prædeceſſore nostro, vt à te separet perniciem illam Christianæ religionis *Martinum Lutherum*; & cum iam toti orbi manifestæ essent scelestissimæ machinationes illius,

XCV.

Coactis Noribergæ comitijs, *Ferdinandus* Cæsaris frater tum suo, ac Cæsaris nomine, latam aduersus *Lutherum* anno superiori sententiam vehementer vrgebat. Sed Saxone, ac Palatino infectis, parum proficiebat. *Hadrianus* igitur Pontifex non ignarus malorum, quæ ex Germaniæ seditione, toti Christiano Orbi imminerent, *Franciscum Cheregatum* Episcopum Aprutinum, Noribergam ad Principes legauit, præfertim ad *Fridericum* Saxonix Ducem, & sequentibus ita commonuit.

Sal. Ann. 1522. illius, sperauimus & te ad cor pœnitens ruersurū. Sed quoniam expectamus uas, & ecce quia frustra conflauit conflator, malitiæ enim tuæ non sunt consumptæ; coegit nos miseratio tui, coegit paternus amor, quo te & tibi subditos Saxones in Domino semper fuimus profocuti, salutaribus & paternis monitis adhuc conuenire, ut vel tandem resipiscatis, antequam plane in vos conueniat, quod mox subdit propheta, Argentum reprobum uocate eos, quia Dominus proiecit eos, & quid dicemus uobis, quam quod Galatis suis Paulus: O insensati, qui uos fascinauit, non obedire ueritati & Currebatis bene. Interrogate Patres uestros, ac dicent uobis; maiores uestros, & annuntiabunt uobis; quod ab ea ætate, quo uno eodemque tempore uixere Hadrianus Romanus Pontifex, & Carolus ille magnus Imperator Saxonice fidei plantatores, ad nostra usq. & Charissimi in Christo filij nostri Caroli tempora, aui & proaui uestri, atque adeo Saxones omnes, semper habiti estis ueluti pacis amatores, fidei propugnatores, & per omnia obedientiæ pacifici filij; talesque, ut non immerito Gregorius V. natione Saxo olim Romanus Pontifex; Saxonie Ducem in Romani Imperatoris constituerit Electorem. Quomodo ergo tam cito mutatus est color optimus? Cur tam facile transferimini ab eo, qui uos uocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt quidam qui uos perturbant, & uolunt peruertere Euangelium Christi? Quis uineam Domini Sabaoth tam pulchrè plantatam est demolitus? Certe exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Sed uæ illud à uobis, à domesticis et amicis, à cruciatu præcordiorum. Obsecramus te fili dilecte in Christo, leua oculos tuos in directum, & uide ubi sis prostratus. Considera quantum Ecclesie Christi, tot malis undique circumuallatæ, ac pene oppressæ, pro opera qua illi subuenire debueras, cladem insuper intulisti. Oppugnatur foris ab infestissimo illo ac potentissimo Christiani nominis hoste. Dissident intus principes Reipublice Christiane, & in mutuam armati perniciem, cruentissimis inter se odijs conflantur, & in fraterna viscera ferrum stringunt, ut uix ethnici inter se crudelius. An hæc ita tibi uisa sunt non satis graua, nisi contritionem induceres super contritionem, nutriens ac fouens serpentem illum in sinu tuo, qui ueneno lingue sue Ecclesiam & terras infe-

Sal. Ann. 1522. et adeo, ut nunc peruenerit gladius etiam usq. ad animam? Quanto autem pluris est anima quam corpus, tanto grauius est prædictis omnibus horrendum illud & plusquam tartareum uenenum, quo heresum ac schismatum contagione tot myriades animarum interierunt, intereuntque. Ita tibi debemus omnes, quod nunc passim ab unitate matris Ecclesie recedatur: quod auertatur uulgus indoctum, ac bis mille prestigijs ac fascinationibus retrahatur à fide, quam suxit ab ubere materno: quod Basilicæ sint sine plebibus, plebs sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reuerentia, & sine Christo denique Christiani: quod Sacramenta fidei, non sacra censeantur; quod sanctuarium Christi, sanctum esse negetur; quod dies festi festiuis frustrentur solemnibus; quod moriantur homines in peccatis suis, rapiantur animæ ad tribunal terrificum, nec pœnitentiæ reconciliati, nec sacra communionem muniti: quod pulcherrimus ille tabernaculi ordo confusus sit, & pro Christiana pace & tranquillitate ad rebellionem, ad rapinas, ad cædes, ad incendia, cum magno ac manifesto Christiane Reipublice discrimine, ueluti classico passim excitati. Pro quibus egregijs tuis in Ecclesiam Christi meritis, quo te præmio, imo quo non supplicio dignum censebimus? At dices forte; Serpens me decepit. Dignam certe recepisti mercedem, qui illum nutriuisti in sinu tuo; Sed itane stultus es, & sine corde, ut in eis maxime rebus in quibus errare damnari est, uni homuncioni cooperto peccatis, quam tot sanctissimis ab initio Patribus, qui in lege Dei meditati sunt die ac nocte; & quam tot uniuersalibus Concilijs, aduersus quæ impudens os illud uelut sepulchrum patens, se aperire non erubescit: Sanctæ denique & Catholicæ Ecclesie, cuius ritum, consuetudinem & decreta, à temporibus Apostolorum ad nos usque inuiolabiliter obseruata, unus iste sacrilega temeritate damnare præsumit, plus credere potueris? O cæcam dementiam, ac plusquam Iudaicam cecitatem. At fortassis hoc tibi imposuit, quod ueterator ille Martinus, & eius sequaces, de capitulis scripturarum uisi sunt sua confirmare, & quis tandem hereticorum ita non fecit? An non hæc sunt ueteris serpentis astutiæ, qui hac ueluti esca obducto hamo, miseris animabus mille: technis & versutijs semper est insidiatus; quique, quo angularem infringeret ueræ fidei lapidem, ac Christianam

Sal. Ann. 1522. nam scinderet unitatem, in scripturarum, agrū, suumz seminare semen, & peruersarum scripturarum intelligentiam; iam pridem est egressus? Cum itaque maxima semper pars Ecclesiarum, imperita turba sit, & vix vnus reperiatur aut alter, qui spiritualibus oculis de scripturarum intelligentia digne valeat iudicare: siquidem librum signatum legimus, quem solus Leo de Tribu Iuda dignatus est aperire; ac soluere signacula eius: quæ tandem est ista Diabolica excecatio, vni carnali homuncioni, semper eructanti crapulam & potum, quam reliquo Orbi vniuerso, quam tot spiritualibus Patribus, quorum voluntas semper fuit in lege Domini: qui vite sanctimonia, ostensione spiritus ac virtute, glorioso denique martyrio suam doctrinam comprobauerunt, in scripturarum intelligentia plus te fidei habere potuisse. O cecitatem nouam, & inauditam. Vnus apostata tibi potuit persuadere, se fellisse priores vniuersos, errore posteros, & in solum se, & quos decepit peruenisse regnum Dei, peruenisse totas miserationum Dei diuitias, ac gratiam vniuersitatis? Et quid non dicimus cum propheta; Heu, heu, heu Domine: ergone decepisti populum tuum? Quin potius, cur non deuitatis, secundum Apostolicum præceptum, questionibus ac pugnis verborum, ex quibus oriuntur inuidia, contentiones, blasphemia, suspiciones male, conflictiones hominum mente corruptorum, & subuertunt corda audientium, ex operibus suis iuxta Dominicam designationem, studuistis cognoscere filium prophanum istum, qui ad vos uenit primum in vestimentis ouium, lupus intrinsecus rapacissimus? Siquidem non ex folijs, non ex floribus, sed ex fructibus arbor cognoscenda erat. An non manifesti sunt nequissimi fructus eius? Siquidem sacrilegus hic aduersus Deum, imagines sacras, atque adeo ipsam Crucem Christi sceleratis manibus confringere, & pollutis conculcare pedibus non formidat: contra sacerdotes Dei furore impio temerarie debacchans, non desinit laicos, ad lauandas sibi in eorum sanguine manus sedulo concitare Ecclesiam Christi parricidalibus armis oppugnans, hoc agit assiduo, ut suffocentur homines in peccatis suis: hoc unum elaborat, ne diuina misericordia suis Sacramentis, quæ peccatorum remedia efficacia esse uoluit, uulneratos in Ecclesia sua curet. Ita enim ea aut sustulit uniuersa, aut hæreseos sua pestifero infecit veneno, ut

Sal. Ann. 1522. toxicum magis requirat, quam animarum medicinas. Præcepit suis, ne indignanti Deo quis satisfaciat, ne ieiunijs, orationibus, lamentationibus peccata redimat: ne hostia illa placens Deo, corpus et sanguis Domini Nostri Iesu Christi à Sacerdotibus offeratur quotidie pro peccatis nostris: vota docet non reddere Domino Deo suo: & cum ipso sit apostata, ac professionis suæ desertor, ut plurimos sui faciat similes, sancta illa Deo uasa polluere non veretur, consecrataeque Christo virgines, & vitam Monasticam professas, extrahere à Monasterijs suis, & mundo, imo Diabolo quem semel abiurauerunt reddere. Quod in veteri lege, in umbraticis sacerdotibus Dominus non tulit: quod ethnici in idolorum suorum Flaminijs omnes sunt abominati, Christi Sacerdotes etiam vilissimis copulat meretricibus: S. Patres illos, quorum vita & doctrina illustrauit vniuersum mundum, non solum debito honore non prosequitur, sed multo quam Cam scelestius despicit, deridet, contemnit, insectatur. Sacrosanctis omnibus vniuersalibus Concilijs impudenti ore palam contradicit, ac sacrilega lingua detrahit: libertatis specie, licentiosam quandam vitam, nullis constrictam legibus, ac vere ferinam, inducere conatur, vnde & exlex homo, contemptor atque violator legum omnium, in tantam erupit mentis uesaniam, ut SS. Patrum decreta: & Ecclesiasticos Canones igne publico concremare non formidavit, & breuiter, Christianam ueritatem, omnem rerum ordinem, pulcherrimam denique Ecclesie faciem, à Christo, ab Apostolis, Apostolicisque uiris, ac SS. Patribus, vnus hic post tot centenos annos discindere, inuertere, ac deformare molitur. Quod si nondum satis etiam internoscis, de Christiano Magisterio, an de Anitchristi spiritu ista proficiantur; si ita fascinauit te prestigiator ille, ut credere possis unum hunc perfidissimum apostatam, ueluti alterum Heliseum habere duplicem spiritum Helia, aut alterum esse (quem se iactat) Danielelem, in quo sit spiritus amplior, & intelligentia scripturarum maior, quam in omnibus olim sanctissimis illis doctissimisque uiris, quam in Sacrosancta Ecclesia Catholica, quid est te uno cecius? Aut si iam ex fructibus arborem cognoscens, in errore persistis tamen, quid te miserius? Sed esto? transfiguratus sit coram te Sathanas ille in Angelum lucis; & quæ manifesta sunt opera carnis & Diabolica, spiritus esse & Christi

5al. Ann.
1522.

Christi opera, venenata sua facundia persuadere potuerit? Numquid non ubique vel hoc ipso prodidit, cuiusnam spiritus sit, quod omnis eius sermo amarus est, virulentus, arrogans, ac maledicentissimus, numquam non scatens conuicijs, blasphemijs, ac scommatibus plusquam venenatis, aduersus omne Christianam pietatis, modestie, mansuetudinis ac benignitatis officium? Numquid ita docuit Paulus, cuius se iactitat spiritum habere, cum nulla eius extet epistola, que non pacem, & unitatem, ac alias id genus virtutes redoleat? An non Romanos suos hortatur in Domino, ut in charitate fraternitatis se diligant, inuicem sectentur que sunt pacis, & que edificacionis custodiant? Corinthijs an non testatus, se docere in Ecclesijs, Deum, non dissensionis sed pacis Deum esse? et breuiter: Numquid, non ubiq. clamat, ubiq. docet Evangelica illa tuba, ut digne ambulemus in omni humilitate, ac mansuetudine cum patientia, supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis: utq. depnamus omnem iram, indignationem malitiam, blasphemiam, turpem sermonem? Quo igitur pacto maledicentiam, amaritudinem, iram, indignationem, blasphemiam, inflationem, iactationem, que huic ita peculiaria sunt, ut illa Paulo, ac illius discipulis vniuersis, qui mitis est ac humilis corde; non Paulini, non Christiani, sed Diaboli spiritus esse certissima indicia, vel ceco non clarissime appareat? Ex verbis illius, quomodo non intellexistis Christum in corde suo, an vero Antichristum haberet, secundum quod ipsa veritas in Evangelio ait: Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? De abundantia enim cordis os loquitur, et cum scriptum sit, quod maledici regnum Dei non possidebunt; Item cum in Evangelio dicit Dominus. Quicumque dixerit fratri suo Racha, reus erit Concilio: Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennae incendio; illumne esse Antichristi Apostolum, cuiquam obscurum esse poterit? Qui non modo Sacerdotes Dei, sed & Principem Sacerdotum, Petri successorem, Iesu Christi in terris Vicarium, tam nefandis infamibusq. nominibus, tam inauditis contumelijs, conuicijs, ac blasphemijs, nusquam non lacerat, discepit, & insectatur, ut ea commemorare pudica refugiat lingua, & audire horreant aures castae. Qui Apostolicam Cathedralam, in qua praesedit caput Apostolorum

Tom. VII.

Petrus, cui praesuerunt tot sancti Pontifices, quam Ecclesiam principalem, unde sit exorta vanitas Sacerdotalis, sanctus ille & gloriosus Martyr Cyprianus non dubitat asserere, impio ac pestilenti ore Cathedralam pestilentiae, Antichristianam, Diabolicam, et si quae potuit excogitare nefandiora, toties appellare non cessat: Qui scholas Christianas, quae tam multos doctissimos, sanctissimosq. viros, tam egregias in Ecclesia Dei columnas nobis protulerunt, impudica lingua sua, lupanaria, Sodomas et Gomorrhhas ubique vocare non verecundatur: Qui non satis habet omnipotentis Dei Sacerdotes, probris omnibus, conuicijs, contumelijs, ac blasphemijs horrendis & inauditis, nunquam non publice ac priuatim in se Tari, quibus suis canibus viliores facere, nisi etiam laicos concitet ad lauandas sibi manus in sanguine ipsorum: Cum tamen quanto honore haberi velit Sacerdotes suos, maxime autem Principem Sacerdotum, idem ipse Dominus in Deuteronomio testatus est, dicens: si difficile et ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, caesam et caesam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, ueniesq. ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, queresq. ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quaecumq. dixerint qui praesunt, loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq. sententias eorum, nec declinabis ad dexteram neq. ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis Imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur, homo ille: & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia, & Samuel cum sperneretur a filijs Israel, an non dicit Dominus, Non enim te spreuerunt sed me, ne regnem super eos: manifeste ostendens, inuisibilem se contemni, cum visibilem quis spernit sacerdotem? Quare & Moyses murmuranti aduersus se populo respondit: Non aduersum me murmurastis, sed aduersum Dominum Deum vestrum. Quid si Leuiticos illos Sacerdotes tanta honoris prerogatiua excellere voluerit Dominus, qui exemplari tantum ac umbrae deserviebant caelestium, in umbratico illo tabernaculo sacrificiorum officia consummantes, quo tandem hono-

Bbb

ris

Sal. Ann.
1522.

ris loco eos haberi voluit, quibus tradidit claves regni cælorum? tantamque tribuit potestatem, ut quæ ligarentur super terram, ligarentur & in cælis; & quæ soluerentur super terram, soluta essent & in cælis; utque quorum ipsi dimitterent peccata, dimissa forent; quorum retinerent, forent & retenta? Qui non sanguinem hircorum aut vitulorum, sed hostiam viuam, sanctam, immaculatam, Corpus & Sanguinem Domini Nostri Iesu Christi offerunt quotidie pro peccatis nostris, conficiunt verbo suo & manibus tractant; & breuiter, Sacramenta omnia: quibus hominibus vita salusque tribuitur animarum suis perficiunt orationibus: Quanto inquam, honore hos præcellere voluerit Dominus, quis tandem dubitabat, quod nec ipse tacuit in Euangelio, cum dicit ad eos; Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit & eum qui misit me? & quod consequitur? Quod in eundem Christum blasphemus esset & maledicus, qui sacerdoti Christi blasphemat & maledicit. An non hoc mandatum primum in retributione, Honora Patrem & Matrem, ut sis longeuus super terram? Qui autem maledicit Patri aut Matri, morte moriatur. Numquid ad carnales tantum parentes illud est referendum, & num minus ad eos qui nos in Christo regnauerunt, per quos Christiani sumus, qui nobis peccata dimittunt, qui cælestibus nos pascunt Sacramentis? Quid si peccatores sunt, & mali Sacerdotes? Quid si & parentes? Numquid propterea eos non honorare, aut eis maledicere licebit? Numquid & Iudas erat inter eos, quos Dominus misit ante faciem suam, & ad quos dicebat; Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo aut ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris; Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quam illi ciuitati. An non ita præcepit Apostolus, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis? Quod si malis & peccatoribus non sit obediendum, quibus tandem? Quoniam si dixerimus, peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ouis es? noli discutere pastorem: Noli te iudicem Dei constituere & Christi. An non ita præcepit Dominus in Euangelio, dicens: Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisei: omnia quacumque dixerint vobis, seruate & facite; Si quæ autem

fecerint male, facere nolite: manifeste significans, habere eos dignitatem, tametsi vitæ essent perditæ. Numquid idem Dominus, cum postea tempore passionis alapam accepisset à seruo Sacerdotis, dicenti sibi; Sic respondes Pontifici? aduersus Pontificem quidquam dixit contumeliose? quin magis innocentiam suam asserens et ostendens, Si male, inquit, locutus sum, exprobra de malo: Sin bene, quid me cædis? An non & Paulus, cum caderetur in concilio iussu Ananiam, diceretque ad eum, Percutiet te Deus paries dealbate; & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti; audiens ab astantibus, Sic insimulas sacerdotem Dei, maledicendo ipsum? tamen inane nomen, & umbram quandam sacerdotis cogitans, expauit: Nesciebam, inquit, fratres, quia Princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim; Principi populi tui non maledices. Quo magis miramur, quod ex istis Diabolici spiritus operibus, veluti fructibus nouissimis, arborem pessimam nondum agnouistis, & quis tandem est ita hebes animo, ut non videat quo nunc prorumpant furiosissimi conatus istius, cum ut quisque est facinorosissimus, desperatissimus, aut perditissimus latro, aut homicida, sub istius vexillis ac signis conueniant? Ecclesiam iam Christi parricidalibus armis ac sacrilegis manibus, non clam, sed palam oppugnantes; consecrata Deo loca, templa & monasteria exurunt, & prophanant; Christo dicatas Virgines, sacerdotes Christi & monachos crudelissime persequuntur; Ecclesiarum bona diripiunt: & breuiter, rapinis, latrocinij, cædibus ac incendijs confundunt vniuersa: excæcante nimirum eos iusto Dei iudicio, & in insaniam tam manifestam erumpere permittente, ut neminem iam latere possint scelestissimæ machinationes istius. Atque, hi qui pestifera contagione ipsius infectos sese nunc tandem cognouerunt, schismatico errore deposito, ac hæretico furore deserto, unitatis ac veritatis domicilium fidei sanitate repetunt. Inter quos, dilecte nobis in Christo Iesu, cum & te non ex postremis reuersurum ad salutarem matris sinum sperassemus: quem reuertentem libenter & obuijs excepissemus manibus, bona spe nostra tandem frustrati, videmus supra petram indurauisse te faciem tuam: videmus perniciem illam animarum Lutherum, sub tuo patrocinio latitantem, suum adhuc virus longe la-

Sal. Ann.
1522.

Sal. Ann. 1522. ge lateque spargere. Sed quoniam adhuc potens est Dominus Deus etiam de lapidibus istis suscitare filios Abraham, antequam egrediatur ut ignis indignatio eius, & succendatur, nec sit qui extinguat; ideo te fili dilecte in Christo obsecramus, per viscera nostri Redemptoris Domini Nostri Iesu Christi, per Christianam unitatem, per patrie charitatem, per tuam denique ipsius tuorumque salutem, miserere Ecclesie Christi, & tot iam malorum procellis undique exagitata, ac pene oppressa tua maxime culpa, aliquando fer opem: Miserere patrie nostrae, quae sincera olim fidei, eximia religionis, sanctae sub iugo Domini ac religiosae obedientiae insigni praecellens gloria, perniciem istam religionis Christianae, & fidei ac pietatis publicum hostem Martinum, in suis se peperisse ac fouisse visceribus, nunc erubescit. Miserere denique tui ipsius, tuorumque misere seductorum Saxonum. Quos, nisi respiscatis, & quidem cito, manet praesens & certa ultio diuina, quam neque in hoc seculo effugietis, neque in futuro. Hec dicit Dominus Deus; Audi popule stulte, audi Princeps qui non habes cor: qui habetis oculos, & non videtis; aures, & non auditis: Me ergo non timebitis, & a facie mea non dolebitis. Numquid non audistis, quae fecerim in diebus antiquis? Legite scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere, & inuenietis, quam grauis semper fuerit, & quam terribilis diuina vindicta in illos, qui in populo Dei schismata concitauerunt. Numquid non legistis horribilem diuinam ultionem aduersus Dathan & Abiron, quod multitudinem aduersus Moysen concitauissent, quos dehiscens sub pedibus terra, & aperiens os suum deglutiuit, & omnia quae ad eos pertinuerunt, ita ut descenderent viuentes in infernum? & aduersus Core, quem eandem ob causam cum ducentis & quinquaginta viris caelestis flamma deuorauit. Quod si ob durius Imperium fortassis, aut quorundam Pastorum seu ignauiam, seu malitiam, schismata excitanda putatis, numquid non ex libro Regum audistis, adeo indignatum fuisse Dominum aduersus decem tribus filiorum Israel, & in omne semen eorum, ut dimoueret eos, & tradiderit in direptionem, donec projiceret eos a facie sua? Ob quam tandem culpam, nisi quod ob durius Imperium Salomonis, & imprudentius arrogantiisque responsum Roboam Regis Hierusa-

Tom. VII.

lem, scissa fuerunt a tribu Iuda & Benjamin? Sal. Ann. 1522. Quam praesens semper fuerit Dominus vindex sacerdotibus suis, an non Saul ab Regio abiectus honore, & Ozias Rex Iuda percussus lepra, propterea quod quae sacerdotum erant, contra Sacerdotes Domini ausi sunt usurpare, sufficienti vobis potuerunt esse argum. to? & breuiter: An non omnes testantur historiae, uniuersos vltice Domini manu infelici perisse exitu, qui in Christos Domini sacrilegas manus iniicere non formidauerunt? Contra autem, felicia omnia, & longam illis contigisse vitam, qui Christum in sacerdotibus suis venerari sunt? Moueant ergo vos exempla aliorum, & cogitate quid vobis sit expectandum, qui venerabilem Dei choram, in manus tendatis tradere profanas. Proinde quod Dominus praecipit per Moysen, uniuerso populo Israel, ut separaretur a tabernaculis Core, Dathan, & Abiron, nec tangerent quidquam quod ad eos pertineret, ne inuoluerentur in peccatis eorum; hoc & vobis, praecipue autem tibi dilecte fili, eiusdem Domini nostri autoritate praecipimus, & obsecramus in Christo Iesu, ut separemini a Martino Lutero; auferatis a vobis petram illam scandali, neq. tangatis quod illius est; ne & vos diuina ultio inuoluat subito in peccatis illius. Expurgate quamprimum fermentum illud, quod reliquam fidei vestrae massam corrumpit; ut sitis noua conspersi, nouaq. creatura. Non dedigneris fili dilecte Paulum imitari, quem sicut vicisti in Ecclesiae Dei persecutione, tam grauem animarum perniciem sub tuo nutriendis patrociniis, ita reuersus ad cor, effice ut omnes intelligant tuam conuersionem; utq. qui per te sunt scandalizati, in te rursus glorificent Deum. Maxime autem hoc praesta quamprimum, ut impurum os illud obstruatur, ut capuletur blasphemia lingua, quae contra Deum ac sanctos eius loqui non cessat, & virus suum undique spargit, & ut propheticis vos uerbis admoneamus; state super vias, & videte, ac interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus uestris. State inquam, & doctrinis varijs et peregrinis nolite abduci. Interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona per quam ambulauerunt patres nostri quam monstrauerunt tot myriades martyrum, docueruntq. tot millia confessorum, et ambulate in ea. Quod si a vobis impetrauerimus, sicut & sincere speramus, erit quod gaudeamus cum Angelis de peccatore

Bbb 2 peni-

Sal. Ann.
1522.

pœnitentiam agente, & perditam, ac rursus inuentam ouem humeris nostris ad ouile Domini gaudentes reportabimus, paternaque pietate, quantum in nobis fuerit, stolam vobis pristinam restituemus. Quod si dixeritis: Non ambulabimus; & salubriterque vos momenti respondebitis; Non audiemus: Ideo audite gentes, dicit Dominus, & cognoscite congregationes, quanta ego faciam eis.

Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Sed & hoc tibi denunciamus in virtute Omnipotentis Dei, & Domini Nostri Iesu Christi, cuius in terris Vicarius sumus, nec te in presenti seculo hoc laturum impunè, & in futuro æterni te ignis expectare incendium. Viuunt vna Pontifex Hadrianus, & religiosissimus Imperator Carolus, meus Charissimus in Christo filius et alumnus; cuius tu edictum vere Christianum aduersus Lutheranam perfidiam, & quod talem decebat Imperatorem, Non sine graui offensa ac vilipensione Cæsareæ Maiestatis violare non timuisti. Non commitemus, ut quos olim cum Magno Carolo Hadrianus Pontifex & Imperator Carolus, sub schismatico ac hæretico tyranno, hæresum ac schismaticum sinamus interire contagione. Quare reuertimini ad cor, & respiscite, tu, tuique misere seducti Saxones, nisi utrumque gladium, Apostolicum simul & Cæsareum, olim velitis experiri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Domini M.D. XXII.

XCVI.

Electoibus & alijs Principibus Imperij.
Hadrianus Papa VI.

Venerabiles fratres & dilecti filij salutem et Apostolicam benedictionem. Postquam ad Apostolatus officium, diuina disponente providentia, assumpti sumus, testis nobis est ille, qui nos ut immeritos, ita nil tale expectantes, promouit, nil nos aliud die noctuque cogitasse, quam ut in curando grege nobis credito, tam in uniuersum, quam singulatim boni pastoris partes, modis omnibus implemus: atque adeo nullam existimasse è nostris ouibus tam morbosam, quam non pro viribus curare: nullam tam vagam, & à cæteris errantem, quam non perquirere, & ad Dominicam caulam reducere summopere cuperemus. Et sane ab ineunte statim Pontificatu nostro, (quod tum potissimum expedire videbamus) Christianorum Principum animos, heu

nimis iam inter se dissidentes, ad pacem & concordiam ineundam, deponendaque arma, (aut si bellandum esset, ea in fidei hostes conuertenda) tam per diuersos nuncios nostros: quam per quotidianas feres litteras hortari, animare, precari, hæcenus nunquam destitimus. Et ne verbo tantum: sed et re ipsa huius nostri desiderij ederemus exempla. Deus sit, quanto rei nostræ familiaris, hic præsertim temporibus incommodo, pecunias: & alia subsidia ad Rhodienses milites strenuos fidei propugnatores, ab immaniissimo Turcarum tyranno atrociter obsessos, ac in alia etiam loca in eiusdem hostis faucibus periclitantia, misimus. Mox vero ab externis ad intestina animum aduertentes, non sine graui animi molestia percepimus, Martinum Lutherum (quem sua culpa iam filium nostrum vocare non posse dolemus) hominem veterum, & iam damnatarum hæresum suscitatore, post Sedis Apostolicæ paterna primum monita, deinde etiã sententiam, non absque consilio optimorum & doctissimorum virorum: & diuersarum uniuersitatum legitime contra eum latam. Post Charissimi in Christo filii Caroli nostri Romanorum & Hispaniarum Regis Catholici in Imperatorem electi: & vestrum Imperiale edictum, super eiusdem sententiæ executione, in proximis comitijs Vormatiæ habitis, mature decretum: & per totam fere Germaniam promulgatum: non modo per quos deceret, non punitum, aut per se cohibitum, à prauissimis inceptis non desistere: sed omnis Christianæ charitatis & pietatis Euangelicæ non oblitum modo: sed & impie contumuentem, nouos quotidie libros, errorum, hæresum, contumeliarum, ac seditionum plenos: siue de suo, siue ab alijs adiutum, diuulgare: ac veluti pestem quandam Germaniam, & vicinas regiones longe lateque peruadentem, venenata lingue spiculis bonas & animas & mores inficere & corrumpere conari: & quod peius est, horum suorum facinorum non plebeios modo, sed & nobiles plerosque habere fautores: adeo, (ut qua fortasse istorum tumultuum primaria fuit causa) in sacerdotum bona iri: & obedientiam tam Ecclesiasticis quam secularibus debitam, vilipendi captum sit: & tandem inter nonnullos vestrum ad ciuilia bella deuentum. Quod quam male cadat Christianæ Reipublicæ hoc præsertim tempore, mente & cogitatione facile prospicere potestis. Etsi enim prædixit Aposto-

Sal. Ann.
1522.

lus,

Sal. Ann. *1522.* *lus, oportere hereses esse: ut & qui probati sunt, manifesti fiant, nullum tamen videas tempus huic rei magis importunum, quam hoc, aut quod citius ab heresibus si qua ortæ sint, necessario veniat repurgandum. Quum enim humani generis perpetuus hostis diabolus, sub leonis rugientis specie, per Turcarum vires in Christianas oves continue debacchetur, non videmus, quo modo contra tantos impetus absistere possimus, quam diu eundem diabolum sub draconis subdoli forma, istas hereses domi nostræ disseminantem, interque fortissimos Germanos nostros discordias et seditiones suscitantem, fovebimus. Atque ut etiam debellare externos hostes maxime possimus, irritus tamen fuerit labor, impensaque: & animarum saluti minimi utilis, foris hostes vincere, & domi heresibus, schimatibusque laborare meminimus, quum etiam in minoribus constituti in Hispania essemus, multa ad nos & varia de Luthero, & eius peruersis dogmatibus frequenter perferri. Quæ cum per se durissima auditu, eo nobis duriora videbantur, quod ex ea regione venirent, unde nobis secundum carnem origo est. Sed solabantur nos tum rei ipsius adeo manifesta, vel iniquitas, vel stoliditas: ut à nemine diu toleranda crederetur. Tum illa subinde nobiscum facta reputatio, qua dubio procul confidebamus istas venenatas plantas aliunde in Germaniam translatas, non peruenturas ad frugem in ea terra, quæ acerrimos heresum, & omnis infidelitatis hostes semper protulisset. Nunc vero postquam hæc mala arbor sine diuino iudicio sic populi sui peccata punienti siue socordia eorum, qui, ut debebant & poterant, principio non obstiterunt. Quos videtis & auditis longe lateque ramos expandere capit. Considerandum vobis est, Germani princeps & populi, ac providendum, ne vos qui ab initio huius mali culpa aliunde orta, facile excusari poteratis, per istam nimiam tolerantiam, & pristinae virtutis naturæque obliti, & tanto facinori, dum illi non resistitis, consentire videamini. Omitimus quod enormissimum est, tantam, tamque religiosam nationem per unum fraterculum (qui à Catholica fide & religione Christiana, quam ab ineunte ætate, non solum profiteri & sequi visus est, sed etiam multis annis prædicasse ac docuisse dicit, nouissime infeliciter apostatauit, ac Deo mentitus est) seduci ab ea via, qua à Redemptore nostro, & eius Sanctissimis*

Sal. Ann. *1522.* *Apostolis demonstrata, tot martyres, tot præclari doctrina & sanctitate viri, & maiores denique vestri, omnes hæctenus inceserunt, quasi solus Lutherus sapiat & sciat: solus nunc primum (ut de se hereticus Montanus gloriabatur) Spiritum sanctum acceperit, & Ecclesia ipsa, cum qua se futurum ad consumationem seculi benignissimus humanis generis Redemptor pollicitus est, in tenebris ignorantie & perditionis ambagibus semper errauerit, donec nouo Lutheri lumine illustrarent. Quæ omnia quanquam apud eos qui sapiunt, perridicula iudicantur. Simplicibus tamen animis plurimum sunt perniciofa, & eis qui nouarum rerum cupiditate omnem ordinem immutatum vellent, plurimas ad ea perpetranda, quæ nunc experimini, causas & fomenta subministrant. An non consideratis Germani Principes & populi, præludiū esse quoddam, hoc eorum malorum, quæ Lutherus & eius sectatores moluntur? An non aperte videtis, istud præsumptum principio à Lutheranis veritatis Euangelicæ patrocinium detestum, nunc esse merum rerum vestrarum latrocinium: An putatis, alio tendere istos iniquitatis filios, quam ut libertatis nomine, omni obedientia sublata quod cuique libuerit, faciendi licentiam inducant? An vllius pensi iussa & leges vestras habituras creditis, qui sacros canones, & patrum decreta necnon sacrosancta concilia, quorum auctoritati Imperatorum leges semper, & libenter cesserunt, & promptæ famulatae sunt, non solum vilipendunt, sed etiam diabolica rabie lacerare & comburere non verentur? Denique qui sacerdotibus, qui Episcopis, qui Pontifici summo debitam obedientiam detractantur? An speratis contenturos, sacrilegas manus à laicorum bonis, & non omnia potius sibi, quæ poterunt, vindicatueros, qui res Deo dicatas, quotidie vobis presentibus & videntibus, ferunt, aguntque? An denique vestris ceruicibus parsuros, qui non tangendos Christos Domini contemere, cedere, trucidare ausi sunt? In vos, in vestras res, domos, uxores, liberos, ditiones, dominatus, templa, quæ colitis, hæc miseranda calamitas tendit, nisi mature obuiam eatis. Proinde fraternitates, nobilitates, & deuotiones vestras, omnium & singulorum in Domino hortamur, & per Christianam charitatem et religionem, quam tam sæpe maiores vestri sui sanguine & tutati sunt, & auxerunt, obsecramus,*

Sal. Ann. 1522. mus, atque in virtute sancte obedientie, quam

Deo & beato Petro, eiusque Vicario omnes Christiani debent, à vobis requirimus: ut depositis, si quæ sunt inter vos similitudinibus ad hoc commune incendiū extinguendum, nunc saltem toto animo incumbatis: & Martinum Lutherum, ceterosque istorum tumultuum & errorum autores, ad rectam sentiendi & viuendi viam (quod nobis gratissimum & iucundissimum esset) omnibus sanctis modis reducere enitami. Quod si (quod auertat Deus) veluti aspides, obturatis auribus, audire recusauerint, ne quod reliquum, & nunc sanum constat: cum magna & euidentiationis vestrae macula: & totius Reipublicæ Christianæ manifesto periculo inficiatur: ni eos iuxta sacras constitutiones, iuxta leges vestra-ribus Imperatoribus latas: adeoque recens vestrum super hac re Imperiale edictum, seueritatis virga animaduertatis. Nouit ille, cui sola arcana humanorum pectorum aperta sunt, quam nos: & pro natura nostra, institutoque: & pro pastorali, quod gerimus, officio, ad ignoscendum potius, quam ad ulciscendum simus propensi. Sed ubi tetrum istud cancer ita ulcerosum esset, ut blandis, lenibusque medicamentis curari non posset: aspera erunt & ignita cauteria adhibenda, & ab alienata membra ab integro corpore penitus refecanda. Sic Deus omnipotens schismaticos fratres: Dathan & Abiron in terra baratrum viuos demersit, & nolentem obedire sacerdotis imperio, capitali supplicio puniri iussit. Sic Apostolorum Princeps Petrus Ananiam & Saphiram sibi in Deum mentientes, subito morituros denunciavit. Sic veteres & pijs Imperatores Iouinianum, & Priscilianum hereticos gladio seculi sustulerunt. Sic diuus Hieronymus Vigilantium item hereticum optat in interitum carnis tradi, ut spiritus saluus fiat. Sic denique maiores vestri de Ioanne Husita, & Hieronymo Pragensi, quod nunc in Luthero reuixisse videntur, à quo & in summa habentur veneratione, in Constantiensi concilio debitas sumpsere pœnas. Quorum sancta & præclara gesta si etiam hac in parte (ubi aliter fieri nequeat) fueritis imitati, non dubitamus, quin diuina clementia ad eundem mox suppetias Ecclesie Dei, quæ ab infidelibus vexata, in nationem vestram virtute bellica & hominum numero facile præstantem, os oculosque iam dudum intendit, sensus & corda vestra inspiret. Vnde

omnipotentis Dei & Beati Petri benedictione per nos accepta, & de triumphato dracone ac leone diabolo, id est sublatis domo hæresibus, & deuictis foris fidei hostibus, gloriosam victoriam, & in futuro seculo eterna salutis præmia reportetis. Vos vero pro compertissimo habeatis, quicquid nobis opum & auctoritatis altissimus concedere dignatus est, id omne & vitam ipsam pro tam sanctis operibus, & pro salute commissarum nobis ouium libentissime exposituros. Cætera quæ tam in hoc Lutherano, quam alijs negotijs vobiscum particularibus communicata cupimus, dilecto filio Francisco Cheregato, electo Aprutini: quem nuper mense Septembri ad negocia fidei & religionis, nostro nomine vobiscum tractanda, nostrum & huius sanctæ Sedis nunciū: ad insignem istum conuentum ire iussimus, vobis latius explicanda commisimus. Cuius verbis hortamur vos, eandem quam nostris haberetis, fidem adhibere. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die XXV. Nouembr. M.D.XXII. Pontificatus nostri anno primo.

Data est eidem Cheregato instructio, ut vi-
ua voce, ubi & quando Germanis Principi-
bus occurrere, opportunum iudicaret.

XCVII.
Instructio
pro Chere-
gato.

In primis declarabis eis maximum dolorem, quo affligimur, ex prosperatione sectæ Lutheranae, ob id potissimum, quod videmus innumera- biles animas Christi sanguine redemptas, & cura nostræ pastorali commissas, illius occasione à vera fide ac religione auerti, & in perditionem ire, idque in natione, ex qua nobis secundum carnem origo est, quæ ab initio, ex quo ad Christum conuersa fuit, usque ad istos proximos annos semper extitit fidelissima, ac religiosissima, ac propterea nobis vehementissimum desiderium esse: ut huic pesti celerius occurratur, priusquam Germania ipsi contingat, quod Bohemæ olim contigit, nosque paratissimos esse, ad faciendum omnia in hunc effectum, quæ ex parte nostra expectari poterunt, ac summo opere desiderare, ut etiam vnusquisque eorum hoc ipsum pro viribus facere studeat, utque id faciant, nos quantum possumus unumquemque eorum hortari & rogare. Debebunt autem eos ad hoc mouere sequentia.

Primo, & ante omnia honor Dei omnibus rebus præferendus, qui per istas hæreses grauiter læditur, eiusque cultus consuetus non solum di-
minui-

Sal. Ann. minuitur, sed potius ex toto corrumpitur. Item
1522. charitas erga proximos, qua unusquisque pro
viribus studere debet, proximos errantes ab er-
rore reuocare. Quod nisi fecerit, Deus eos qui sua
negligentia pereunt, de manu eius requiret.

Secundo, mouere eos debet infamia nationis
sue, quæ cum semper præ ceteris nationibus Chri-
stianissima sit habita nunc propter eos, qui se-
ctam Lutheranam insequuntur, apud omnes
pessime audit.

Tertio, moueat eos respectus honoris eorum
proprii, qui maxime leditur, si ipsi, qui apud
nationem Germanicam auctoritate & potentia
pollent, hereses istas non totis viribus expellere
laborant, tum quia degenerabunt à progenitori-
bus suis, viris Christianissimis, qui in Constani-
tensi concilio ex magna parte interfuerunt con-
demnationi Ioannis Huss, & aliorum heretico-
rum, quorum aliqui ipsum Ioannem Huss pro-
prijs manibus ad ignem duxisse dicuntur. Tum
quia ipsi, vel maior eorum pars, edictum Impe-
riale in executione sententiæ Apostolicæ contra
Martinum Lutherum & suos late factum ap-
probarunt, eique auctoritatem suam adhibue-
runt, & propterea nisi illud pro viribus executi
fuerint, vel inconstantes iudicabuntur, vel
etiam fauere reputabuntur, cum manifestum
sit, eos ubi efficaciter velint, illum extermina-
re facile posse.

Quarto, moueat eos iniuria, quæ per Luthe-
rum, eis, & eorum parentibus, ac progenitoribus
inferitur. Cum enim ipsorum parentes & proge-
nitores, & ipsimet semper tenuerint fidem, quam
Ecclesia Romana atque Catholica approbat, &
Lutherus, sui que sectatores, longe diuersam fi-
dem teneant, asserendo multa non esse de fide,
quæ tamen illi tenuerint esse de fide, manife-
stum est, illos à Luthero condemnari, pro infide-
libus & hereticis, & per consequens secundum
Lutherum omnes eorum maiores, qui in fide no-
stra decesserunt, sunt in Inferno, cum error in
fide homines damnationis reos faciat.

Quinto, attendant finem, ad quem Luthe-
rani tendunt, ut scilicet sub colore libertatis tol-
lantur. Nam licet ab initio præ se tulerint, Ec-
clesiasticam potestatem tanquam tyrannicæ, &
contra Euangelium occupatam annihilare: seu
reprimere velle, tamen cum eorum fundamen-
tum, scilicet libertas, quam prædicant, æque vel
plus militet contra potestatem secularem, quam

scilicet illa nullis præceptis, quantumuis iustis *Sal. Ann.*
& rationalibus obligare possit homines ad pa- 1522.
rendum, sub pœna mortalis peccati. Manife-
stum est, eos etiam illam enervare velle, quam-
uis astute fecerint illam saluando, ut scilicet
principibus secularibus credentibus, machina-
tionem hanc, non contra se, sed duntaxat contra
Ecclesiasticos, (quibus laici communiter infen-
si sunt) dirigi, ac propterea partim in eorum fa-
uorem tractis, partim dissimulantibus, seu non
contradicientibus, ipsi facilius Ecclesiasticos
euertent. Quo facto, dubium non est, quin po-
puli idem contra seculares principes tentaturi
essent.

Sexto, moueant eos maxima scandala, tur-
bationes, direptiones bonorum, homicidia, lites,
dissensiones, quas secta hæc pessima excitauit, &
quotidie excitat per totam Germaniam. Item
blasphemie, maledicta, scurrilitates & ama-
ritudines, quæ istis semper in ore sunt quæ nisi ipsi
sedare curauerint, verendum est, ne ira Dei de-
solatio veniat, super Germaniam, in se tam di-
uisam, immo super ipsosmet Principes, qui cum
potestatem & gladium à Domino acceperint, ad
vindictam malorum, talia in subditis suis fieri
permittant. Maledictus, inquit Propheta qui
facit opus Dei negligenter, & prohibet gladium
suum à sanguine iniquorum.

Septimo, considerant Lutherum prope confi-
mili via ad seducendum populum Christianum
uti, qua Machometus ille spurcissimus usus, tot
animarum millia decepit, permittendo videlicet
ea, ad quæ homines carnales inclinantur. Et
exinde eximendo eos ab his, quæ in lege nostra
grauiore videntur, nisi quod Lutherus paulò mo-
destius agere videtur, ut eo efficacius decipiat.
Machometus plures uxores habendi, & eas pro
arbitrio repellendi, aliasque ducendi licentiam
concessit. Iste ut monachorum & Deo dicata-
rum virginum ac sacerdotum, lasciuia carnis
gestientium sibi fauores conciliet, prædicat vota
perpetuæ continentie etiam illicita esse, nedum
non obligatoria. Proptereaque licere illis, per
Euangelicam libertatem, nubere: immemor
verbi Apostoli, cum dicit de viduis adolescen-
tioribus, quod cum luxuriatæ fuerint, in Chri-
sto nubere volunt, habentes damnationem, quia
primam fidem irritam fecerunt.

Quibus per te expositis, & alijs pluribus, quæ
in hanc sententiam partim ex literarum nostra-
rum

Sal. Ann. 1522. rum exemplis colligere, partim ex tua prudentia excogitare poteris, hortaberis nostro nomine dictos Principes, prelatos, ac populos, ut tandem expurgentur, & excitentur ad obuiandum, & tam grandi iniurie, quam Lutherani Deo & sacre religioni eius & maxime ignominie: quam tanti nationi uestre Germanie, ipsismet Principibus, & maxima opprobria atque contumelia, quam maioribus eorum, quos (ut diximus) in effectu ad gehennam condemnant, inferre noscuntur, & ad executionem sententiae Apostolicae ac Imperialis edicti facti, omnino procedant, detur venia his, qui resipiscere, & errores suos abiurare uoluerint: semperque proniores sint ad miserandum, quam ad vindicandum, exemplo Dei nostri, qui non uult mortem peccatorum, sed magis ut conuertantur, & uiuant. At qui in errore pertinaces permanserint, districtiōis uirga iuxta sacrorum canonum & legum decreta, sic puniantur, ut ceteri eorum exemplo uel in fide recta permaneant, uel lapsi in rectam uiam redeant.

Quod si quis forte dixerit, Lutherum inauditum & indefensum fuisse per Sedem Apostolicam condemnatum, & propterea audiri omnino debere, nec antequam conuictus sit, condemnandum esse: Respondebitis, quod illa quae fidei sunt, propter diuinam auctoritatem credenda sunt, non probanda. Aufer (inquit Ambrosius) argumenta, ubi fides queritur, piscatoribus creditur, non dialecticis. Et certe fatemur, ei defensionem negari non debere, in his quae sunt facti: hoc est utrum dixerit, nec ne? utrum predicauerit, uel scripserit, nec ne? semper diuino iure uerum & materia sacramentorum stādum auctoritati Sanctorum & Ecclesiae. Adde quod fere omnia, in quibus Lutherus ab alijs dissentit, sunt per diuersa concilia prius reprobata. Non debet autem reuocare in dubium, quod per concilia generalia et uniuersam Ecclesiam constat esse approbatum, tanquam fide tenendum. Iniuriam namque facit Ecclesiae Synodo, qui semel recte disposita nititur in dubium reuocare. Quid enim unquam certi esse poterit inter homines, uel quis disputationum contentionumque finis erit: si presumptuoso & peruerso cuique libertas seu licentia erit recedendi ab his, quae non unius neque paucorum sed tot seculorum & tot sapientissimorum hominum consensu, & catholicae Ecclesiae (quam Deus in his quae fidei

Sal. Ann. 1522. sunt, nunquam errare permittit) determinatione sancita sunt, cum tamen unaquaeque ciuitas leges suas inuiolabiliter obseruari exigat? Quomodo non omnia turbationibus & scandalis & confusione plena erunt, nisi ea quae semel imo saepius maturo iudicio constituta, ab omnibus inconcussa obseruentur: Cum igitur Lutherus & sui concilia sanctorum patrum condemnant, sacros canones comburant, & cuncta pro arbitrio suo confundant, ac totum mundum perturbent, manifestum est, eos tamquam publicae pacis inimicos & perturbatores, ab omnibus eiusdem pacis amatoribus exterminandos esse.

Item, dices nos ingenue fateri, quod Deus hanc persecutionem Ecclesiae suae inferre permittit, propter peccata hominum, maxime sacerdotum & Ecclesiae prelatorum. Certum enim est, non esse abbreviatam manum Domini, ut saluare nequeat, sed peccata diuidere inter nos & ipsum, & abscondere faciem suam a nobis, ut non exaudiat. Clamant Scripturae, peccata populi deriuari a peccatis sacerdotum: proptereaque (ut ait Chrysostomus) Saluator noster curaturus infirmam ciuitatem Hierusalem, ingressus est prius templum, ut peccata sacerdotum primum castigaret, instar boni medici, qui morbum a radice curant. Scimus in hac sancta Sede, aliquot iam annis, multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in peruersum mutata. Nec mirum, si egritudo a capite in membra, a summis Pontificibus in alios inferiores prelatos descenderit. Omnes nos (id est prelati & Ecclesiastici) declinauimus, unusquisque in uias suas, nec fuit iam diu, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. Quam ob rem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, uideatque unusquisque nostrum, unde ceciderit, & se potius quilibet iudicet, quam a Deo in uirga furoris sui iudicari uelit. Qua in re, quod ad nos attinet polliceberis nos omnem operam adhibi-turos, ut primum curia haec, unde forte omne hoc malum processit, reformetur, ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanauit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctius obligatos reputamus, quanto uniuersum mundum huiusmodi reformationem auidius desiderare uidemus. Nos (uti alias tibi

Sal. Ann. 1522. tibi dixisse credimus) Pontificatum hunc nunquam ambiuimus, immo quantum in nobis fuit, longe maluissimus priuatam vitam agere, & in sancto ocio Deo seruire. Et Profecto Pontificatum ipsum plane recusassemus, nisi Dei timor, & sincerus electionis nostri modus nec non schismatis ex recusatione nostra imminentis metus nos acceptare illum coegisset. Subijcimus igitur colla summæ dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, sed ad diuinæ voluntati parendum, ad deformatam eius sponsam Ecclesiam Catholicam reformandam, ad subueniendum oppressis, & doctos ac virtute præditos, qui multo iam tempore neglecti iacuerunt, erigendum & ornandum, & denique ad omnia alia agendum; quæ bonum Pontificum & legitimum Beati Petri successorem agere oportet. Quanquam nemo mirari debet, si non statim omnia errata & abusus omnes per nos emendatos viderit. Inueteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex, pedetentim in eius cura procedendum est, & prius grauioribus magisque periculosis occurrendum, ne omnia pariter reformari volentes, omnia perturbemus. Omnes subita mutationes (inquit Aristoteles in Republica) periculosæ sunt. Qui nimis emungit, elicit sanguinem.

Quod autem ultimis literis tuis scribis, questos fuisse tecum Principes istos, quod concordatis eorum per hanc sedem derogatum sit: dices, nos de his, quæ ante nos facta fuere, culpam non posse nec debere nobisque eiusmodi derogationes etiam dum in minoribus essemus, semper plurimum displicuisse. Proinde nobis certissimam sententiam esse: etiam si ipsi non requirerent, illis nostri Pontificatus tempore penitus abstinere, partim, ut unicuique ius suum seruemus, partim, quia æquitas & humanitas exposcit, ut inclitam nationem nostram solum non offendamus, sed etiam peculiare ei fauores impendamus.

De processibus vero, quos à rota auocari, & ad partes remitti postulant, dices nos cupere eis in hoc gratificari, quantum honeste possumus. Sed propter absentiam adiutorum ab urbe pestis gratia, non posse nos de qualitate & habitudine ipsorum processuum ad præsens informa-

ri, reuersis vero illis, quod peste iam decrescen-
te, breui futurum speramus, facturos in gratiam dictorum Principum, quicquid rationabiliter poterimus. Sal. Ann. 1522.

Item, sollicitabis diligenter, responsa literarum nostrarum, & requires eos, ad quos scribimus, ut nos literis suis informent, quibus medijs eorum iudicio videatur huic pessimæ sectæ commodius obuiare posse, ut ea quæ per nos prouidenda fuerint, celerius prouideri possint. Et super hoc ipso etiam tu te diligentissime informabis, & nobis plene perscribes.

Item, quia intelleximus, in Germania esse multos bonos & doctos viros pauperes, aliqua etiam præclara ingenia, quæ ex dignitate Apostolicarum prouisionum histrionibus & stabularijs potius, quam viris doctis fieri solitarum, à sedis huius deuotione auersa, cupimus, ut inquiras, qui nam illi sint, eorumque nomina ad nos transmittas, ut accurrente beneficiorum Germanicorum vacatione, illis proprio motu prouidere possimus. Scimus enim quantum Dei honori & animarum saluti ac adificationi obfuerit, quod iam diu beneficia Ecclesiastica maxime curam & regimen animarum habentia, data fuerunt hominibus indignis.

De subsidio procurando, pro Hungaris, non damus aliam informationem, quam discedenti tibi dedimus, excepto, quod te hortamur, ut rem illam summo studio (uti facis) cures, nos etiam apud Principes & Respublicas Italicas, missis oratoribus, sollicitabimus, ut pro viribus quisque subueniat.

Adrianus Papa VI.

T. Hezius.

Porrò sunt, qui Cheregatum accusent, quum ex Hadriani mandato, abusus vulgavit Romanæ Curie, priorumque decessorum Pontificum existimationi non pepercit. Quo in facto plus Germani cando-
ris, quam maturi consilij Hadrianus ostendit: exaggeratis namque Lutheri accusationibus pondus addebat. Vnde Lutherus eandem typis vulgatam suis annotationibus locupletauit, teste vsus ipso Pontifice. Quid verò responderint Principes? attende. XCVIII.

Sal. Ann.
1522.
XCIX.

RESPONSIO PRINCIPVM
Serenissimus & Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus Ferdinandus, sacrae Caesaris & Maiestatis Locumtenens, nec non Reuerendiss. in Christo patres, Illustrissimi, Reuerendi, ac Illustres Principes Electores, aliorumque omnium ordinum huius sacri Rom. Imperij conuentus proceres, literas Beatissimi in Christo patris & Domini, Domini Adriani, sanctae Romanae & vniuersalis Ecclesiae Pontificis optimi & maximi, in forma Breuis simulque ea, quae vestra Reuerendissima dominatio verbo proposuit, tandemque instructionem, quam scriptis nomine suae Beatitudinis praesentauit, in negotio Lutheranae factionis, cum debita honoris & reuerentiae exhibitione, atque non sine singulari animorum gratitudine acceperunt, & diligentissime intellexerunt.

In primis, ex quo Sereniss. & Illustriss. Princeps & Dominus Locumtenens, ceterique Electores Principes, & huius sacri conuentus proceres nouerunt Beatitudinem Pontificis ex nobilissima Germaniae natione originem traxisse et naturum esse: Cuius eximias ac praestantes animi et corporis dotes virtutesque toto fere orbe, etiam dum in minoribus esset, celebratas, iam pridem perspicuas habent. Quare de sua Beatitudinis ad summum Apostolatus apicem concordia ac diuina electione & vocatione incredibili quadam animorum hilaritate & letitia sunt affecti, aguntque Deo optimo maximoque summas gratias, quod sanctae suae Ecclesiae de tali ac tam digno, optimoque pastore prouidere dignatus est. Ex animoque precantur, & pro sua summa clementia, & perpetua sui nominis gloria, animarumque salute, & Ecclesiae vniuersalis incolumitate, suae Beatitudini omnem felicitatem rerum atque corporum diutinam prosperitatem largiri velit: Nihil dubitantes, quod ex hac tam sancti et virtuosissimi pastoris concordia electione, sanctae, Christianae, Catholicaeque Ecclesiae, plurimum fructus & salutis sit euenturum. Cuius rei euidentis facit argumentum, quod sua Beatitudo iterum atque iterum testatur, nihil se tam die noctuque cogitare, quam ut in curando grege sibi commisso, boni pastoris partes modis omnibus praestare possit, primisque sibi curae esse, Christianorum principum animos, iam nimis inter se dissidentes, ad pacem & concordiam ineundam componere, deponendaque arma (aut si bellandum esset, ea

DATA LEGATO PONTIF.

Sal. Ann.
1522.

in fidei hostes conuertenda) quotidianis fere literis hortari, precarique haecenus non destitit: Simulque declarando, quanta huius tam sancti & praecleari desiderij (iuuando, & subsidia mittendo Rhodianis militibus cum incommodo suae rei familiaris) re ipsa ediderit exempla. Ex quibus omnibus sacrae Caesaris & Maiestatis Dominus Locumtenens, ceterique huius sacri Imperij ordines, non mediocrem spem & consolationem cum maxima animorum gratitudine acceperunt, plane intelligentes, hanc concordiam Christianorum Principum in omnibus rebus bene gerendis ac ordinandis non minimum momenti habere, sine qua profecto nec Respublica Christianae religionis recte curari, vel institui multoque minus tyrannidi immanissimi Turcae commode obsisti poterit.

Quemadmodum haec ex his, quae Reuerendissimus Dominus suae Beatitudinis nuncius Apostolicus nuper, cum pro subsidijs Hungarorum regno decernendis, perorando proposuit, simulque ex his, quae per Serenissimi Hungarorum regis & illius regni legatos lamentabiliter exposita & declarata sunt, quas scilicet calamitates, iniurias, & ad extremum usque exitium Hungarorum regnum ab impijs hostibus tulerit, indiesque maiora timere habeat abunde intellecta sunt.

Quare Serenissimus Princeps sacrae Caesaris & Maiestatis Locumtenens, ceterique Principes, Electores & ordines, summo studio ex animo orant, ut sua sanctitas, in hoc sancto proposito, ea qua coepit diligentia, ut pius pater & verus pastor incumbentis officij sui debito pergat, nihilque intentatum relinquat, quo Christianorum Principum dissidentes animos ad pacem reducat, vel si in totum fieri non possit, saltem ad tempus, in tanta temporum & rerum necessitate inducias facere laboret, quo instantibus Christianae Reip. periculis & Turcae perfidissimi conatibus, Dei auxilio communibus Christianorum copijs, et commodius faciliusque obsisti: et Christianus populus ab illius tyrannide liberari possit, pro quo Sereniss. Princeps Locumtenens, alijque Principes Germani, una cum ceteris Potentatibus omni ope & opera fideliter sunt laboraturi.

Deinde suae Beatitudinis literae, simul instructio per suae Beatitudinis nuncium Apostolicum coram ordinibus Imperij oblata, continebat suam

Sal. Ann. 1522. suam Beatitudinem maximo dolore affligit, ex prosperatione sectæ Lutheranae, ob id potissimum, quod innumerabiles animæ Christi sanguine redemptæ, ac suæ Beatitudinis curæ commissæ, illius occasione, à vera religione auertantur, atque in perditionem errant, ob id suam Beatitudinem vehementissime desiderare, ut huic pesti celerius occurratur, ne deteriora inde contingant, cum explicatione quarundam necessariarum rationum, quod principes Germanos ad hæc quam celerius conandum, maxime mouere possint, ac debeant, in primisque adhortando; ut sententiam per Sedem Apostolicam in Lutherum legitime lata, & post sacræ Cæsareæ et Catholicæ Maiestatis edictum, super eiusdem sententiæ executione, in proximis comitijs Vormatiæ habitis decretum, debite demandentur executioni.

Ad hæc sacræ Cæsareæ Maiestatis Locumtenens, & principes, alijque ordines dicunt, se non minus, quam Beatitudinem Pontificis ex animo dolere, de impietatibus, animarum periculis & incōmodis, quæ in Christiana religione, ex Lutherana secta, alij sue prouenerint. Quicquid enim auxiliij & consilij pro extirpandis erroribus & animarum periculis amouēdis sua moderatione præstare unquam poterint, sunt pro summa sua in Christi religionem deuotione & pietate paratissimi, ingenueque agnoscunt, se, & Beatitudini Pontificis, & sacræ Cæsareæ Maiestati, ut Christianos decet principes, ad omnem obedientiam esse obnoxios.

Sed quod Sedis Apostolicæ sententiæ in Lutherum lata, simulque sacræ Cæsareæ Maiestatis edictum, non sit debite executioni demandatum non sine maximis urgentissimisque rationibus, utputa, ne peiora inde causarentur, &c. hæcenus prætermissum esse.

Maiori namq. populi parte iam pridem persuasum est, set modo Lutheranis libris ac dogmatibus populorum opinio sic informata, ut iam pro comperto habeant, nationi Germanicæ à curia Romana per certos abusus, multa & magna grauamina & incommoda illata esse, ob id, si pro executione Apostolicæ sententiæ, vel imperatoricæ Maiestatis edicti, quidpiam acerbius attētatum esset, mox popularis multitudo sibi hanc suspicionem animo concepiſset, ac si talia fierent pro euertenda Euangelica veritate, & sustinendis, manutenendisque malis abusibus, impietatibusque. Vnde indubie aliud nihil, quam grauissi-

Tom. VII.

mi tumultus populares, intestinaque bella speranda essent. Quemadmodum ex multis ac varijs rerum argumentis principes, alijque ordines iam plane didicere, & cognouere. Opportunioribus itaque remedijs his malis, in hac potissimum temporum difficultate, succurrendum esse existimant.

Nam quemadmodum & Reuerendissimus Dominus nuncius Apostolicus, nomine Beatiss. Pontificis, in sua instructione inter alia pie, Christiane, & vere fatetur & agnoscit, quod Deus hanc Ecclesiæ suæ persecutionem inferri permittit, propter peccata hominum, polliceturque Beatitud. Pontificis omnem adhibituram operam, ut primum Romana curia, unde forte omne hoc malum processit, reformetur, ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanauit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanat.

Ad hæc Beatissimus Pontifex pio ac paterno amore testatur, sibi etiam dum in minoribus esset plurimum displicuisse, quotiens concordatis principum per curiam Roman. derogaretur, suæque Beatitudini hanc certissimam esse sententiam, etiam si Principes nunquam requirerent, sui Pontificatus tempore penitus abstinere, unicuique, & maxime nationi Germanicæ: ius suum conseruare: illique nationi peculiare fauores impendere. Quis itaque ex his omnibus non videt, Sanctissimum Pontificem nihil penitus illorum omittere, quæ vel pius pater & verus pastor ouibus suis unquam vel præstare posset, vel debeat: Quis etiam per hæc ad veram pietatem filialem amorem: & errorum suorum emendationem non moueretur, maxime, cum sua sanctitas hæc tam pia, sanctaque instituta opere ipso vti cæpit, præstiterit.

Quemadmodum Sereniss. Dominus Locumtenens, ceterique Principes, & omnium huius Imperij ordinum procures indubie sperant: idq. pro summa immortalis Dei gloria, animarum salute, ac publica pace & tranquillitate seruanda fieri ex animo efflagitant: orantque. Nam nisi istiusmodi abusus & grauamina, simulque certi articuli, quos seculares Principes iuxta hæc specialiter designatos, scriptis, exhibebunt, fideliter reformentur, vera pax & concordia inter Ecclesiasticos, secularesque ordines, huiusque tumultus & errorum extirpatio per Ger-

Sal. Ann. 1522. maniam minime speranda est. Nam ex longis & varijs bellorum tumultibus, quibus Germania nostra multis annis interturbata: Item ob alia grauamina & incommoda, quæ huic nationi hæctenus incubuerunt: hæc natio pecunijs ac diuitijs adeo est extenuata & exhausta, ut etiam iam pro necessaria iustitiæ ac pacis conseruatione in his deficiat. Multo maiori itaque incommodo & difficultate Hungarorum regno & Croatis petita auxilia contra Turcam præstare poterit. Cum autem ordines sacri Romani Imperij nihil dubitant, beatitudinem Pontificis pro comperto habere, Principes Germaniæ in solutionem Annatorum ad aliquot annos Sedi Apostolicæ soluendorum, ea lege ac conditione consensisse, ut illa in oppugnationem perfidissimi Turcæ, & defensionem fidei Catholicæ conuertentur. Ex quo autem numerus annorum, intra quos annata illa solui debeant, nunc longo interuallo transactus sit: neque annata illa à Beatitudinis suæ prædecessoribus Pontificibus Romanis in hunc usum, in quem decreta sunt conuersa: Ob id, si modo necessitate exigente, communia auxilia in oppugnationem Turcæ per Germaniam essent decernenda & colligenda, causatur inde populus Germanicus, quare Annata prius tam multis in hunc usum reseruata, ad hoc opus non applicentur, auersaturque alia in se ob hanc causam grauamina recipere. Ex quo prælati Ecclesiastici pro annatis Sedi Apostolicæ soluendis, ut plurimum suis subditis super indicta, & collectas imponere, & talia ab eisdem recuperare causauerunt. Quare Illustrissimus Princeps Dominus Locumtenens, alijque Principes, & Imperij Romani ordines vehementer orant, ut Beatitudo Pontificis velit hæc & alia paterno affectu considerare, & illa Annata, quæ post obitum Episcoporum, aliorumque prælatorum, seu Ecclesiasticorum, ad curiam Romanam soluenda fuerint, in futurum non exigere, sed illa fisco Sacri Romani Imperij applicanda relinquere, ut eo commodius iustitia, pax & tranquillitas nationi Germanicæ conseruari, & Respubl. eo melius per hæc ordinari, possitque per Germanicam nationem alijs Christianis Potentatibus contra Turcam communem hostem auxilia & præsidia præstari, quod alias & absque eo, minime sperandum erit.

Item cum Beatitudo Pontificis inter alia de-

Sal. Ann. 1522. siderat informari, quibus medijs huic Lutheranæ erroris commodus obuiare possit, ut ea, quæ per suam Beatitudinem prouidenda fuerint, celerius curari possint. Ad hæc Illustrissimus Princeps Dominus Locumtenens, alijque Principes & ordines dicunt, quicquid hac in re pro pietate & Christianæ religionis deuotione utilitatis & auxilij præstare poterint, sunt, eruntque semper ex animo paratissimi. Ex quo autem hoc seculum in omni statu, tam Ecclesiastico, quam seculari corruptissimos habeat mores, sintque non tantum ex parte Lutheranæ sectæ, sed ex alijs causis multi errores, abusus & corruptela, quæ ita noluerunt, ut istis opportunis remedijs prouideri summopere necessarium sit, ob id simulque propter immensam tyrannidem crudelissimi Turcæ, quam multis iam annis Christianitati multa incommoda & calamitates varias intulit, hodieque maiora inferre molitur. Nullum itaque commodius, efficacius & opportunius remedium Illustrissimus Dominus Princeps Locumtenens, ceterique Principes & ordines cogitare possunt, quam quod Beatitudo Pontificis, accedente ad hæc sacra Cæsareæ Maiestatis consensu, liberum Christianum Concilium, ad locum conuenientem in natione Germanica, quanto otius & celerius quoad fieri possit: videlicet vel in Argentoratum, vel Moguntiam, Coloniã, Agrippinam, vel ad ciuitatem Metensem vel alium conuenientem locum in Germania indicare, nec ultra unius anni spacium (si possibile foret) hæc Concilij conuocatio & designatio differenter, & quod in tali concilio, cuius qui interesse deberet, Ecclesiastici, vel laicalis ordinis, non obstantibus quibuscumque iuramentis & obligationibus, libere liceret loqui & consuleri pro gloria summi Dei, & salute animarum, proque Republica Christiana, absque aliquo impedimento, quinimo quilibet ad hæc debeat esse obnoxius, ut non dulcia, sed vera & meliora consulat, summa cura & diligentia per salutem animæ suæ, & absque aliqua adulatione doli vel fraudis suspicione.

Verum quibus modis & rationibus interim & medio tempore isti tumultus & populi errores poterint pacari, interteneri, & compefci, maxima cura & diligentia Illustrissimus & Serenissimus Dominus Locumtenens, & alij Principes consuluerunt, cum non minima pars istius negotij ex hac medijs temporis intercapedine pendeat.

Itaque

S. al. Ann.
1522.

Itaque deliberauerunt in primis, ex quo Lutherus, & aliqui illius sectatores in ditio-
 territorio Illustrissimi Ducis Friderici Saxonie
 Principis Electoris &c. agant. Ob id Illustriss.
 Princeps Locumtenens, & alij ordines Imperij,
 apud predictum Principem Saxonie summa
 diligentia curare volunt, & per eundem Prin-
 cipem efficere sperant, ne Lutherus & sui secta-
 tores aliquid amplius scribat, edat, & typis ex-
 cudi faciat: indubieque sibi persuadent, quod
 predictus Illustrissimus Princeps Saxonie, pro
 sua in religionem Christianam pietate, & in
 Sacrum Romanum Imperium obseruantia &
 obedientia, ut virtute preditum deceat Prin-
 cipem Electorem, omnem operam in hac sit adhi-
 biturus. Curabuntque simul Illustrissimus Do-
 minus Locumtenens, Principes, & Imperij or-
 dines, ut per omnem Germaniam cum diuini
 verbi concionatoribus, siue predicatoribus dili-
 genter agatur, ne in populum Christianum
 spargant, vel dicant ea, per quae possit popularis
 multitudo ad tumultum vel rebellionem moue-
 ri, aut in aliquem errorem induci, sed quod nihil
 praeter verum, purum, sincerum, & sanctum
 Euangelium, & approbatam Scripturam pie,
 mansuete & Christiane, iuxta doctrinam &
 expositionem approbatam, & ab Ecclesia Chri-
 stiana receptam Scriptura doceant & predicent
 omniaque illa omittant, quae à populo doctius
 & sanctius ignorantur, quam sciuntur, quae ne
 subtilius indagare, & ad imum usque exigere,
 minime expedit, nihilque in populo per concio-
 nem disputationum moueant, sed quicquid con-
 trouersiae fuerit usque ad determinationem fu-
 turi concilij reseruent. Ordinabunt praeterea Ar-
 chiepiscopi & Episcopi, ac alij prelati, per suas
 dioeceses viros doctos, & probos, & sacris lite-
 ris peritos, qui predicantibus fideliter & di-
 ligenter intendere debebunt. Et si quid ab illis
 vel erratum, vel minus idoneè dictum esse of-
 fenderint, pie, mansuete, ac modeste eos corri-
 gent, & informabunt, in hunc modum, ne
 quispiam suspicari possit, ut veritas Evangelica
 per hoc impediri quaeretur. Qui predicatoribus si
 tales monitores audire nollent, nec à suis ineptijs
 abstinere debebunt per locorum ordinarios con-
 gruis pœnis coerceri & puniri. Praeterea in om-
 nibus Bibliothecis, & apud Typographos dili-
 gentissime, quantum possibile erit, prouidebunt
 ne in futurum aliquid noui typis excudatur,

maxime, ne libelli famosi, neque publice, neque *S. al. Ann.*
 secreta vendantur. Et ordinabuntur apud om-^{1522.}
 nes potestates, ut si quispiam aliquid noui edere,
 vendere, vel typis excudere voluerit, ut prius
 per aliquos viros probos, doctos, & litterarum
 peritos ista reuideantur & recognoscantur, &
 nisi per eosdem admissum, vel approbatum fue-
 rit, minime vendatur, excudatur, vel publice-
 tur. Et per haec media sperant, quod hoc tempore
 poterit istis tumultibus, erroribus, & offendicu-
 lis commodius mederi, maxime, ubi Beatitudo
 Pontificis in istis grauaminibus congruam &
 debitam faciet reformationem, & profusionem,
 atque liberum & Christianum designabit Con-
 cilium. Per haec enim maxime satisfaceret popu-
 lari, & nunc fluctuanti multitudini. Et si hic
 tumultus tam illico in totum forsam per ista se-
 dari non posset, nihil tamen dubitant, quod
 maior pars istius per hunc modum ad tranquilli-
 tatem & pacem moueretur. Indubie enim mul-
 ti probi & boni viri Christiani futurum & pro-
 xime indicendum Concilium magno desiderio
 essent expectaturi.

Postremo de presbyteris, qui matrimonium
 contrahunt, & de religiosis, qui relictis mona-
 sterijs, ad seculum redeunt, de quibus Reueren-
 dissimus Dominus nuncius Apostolicus, tam in-
 ter cetera meminit, considerant Principes, &
 Imperij ordines, ex quo in legibus ciuilibus nulla
 pœna specialiter super his sit statuta, ob id con-
 gruum & iustum ipsi visum est, ut tales per eo-
 rum ordinarios debita pœna sacri canonum con-
 stitutionibus super hoc expressa, utputa amif-
 sione beneficiorum, & priuilegiorum, & alijs
 condignis pœnis puniantur, & coerceantur, &
 quod ordinarij illi aptantibus secularibus in ista
 animaduersione & punitione minime impe-
 diantur. Sed quod pro tuitione iurisdictionis
 Ecclesiasticae eis auxilium & fauorem impen-
 dant, & super his omnibus publica mandata
 & edicta faciant, ne quispiam ordinarios in
 punitione & coertione talium impediatur: sed
 quando alijs illi vota transgressores in ditio-
 territorio alicuius Principis vel Potestatis secu-
 laris delinquerent, quod ex tunc debitis & con-
 gruis pœnis puniantur & coerceantur.

Postremo super his omnibus Illustrissimus &
 Serenissimus Princeps Dominus Locumtenens,
 alijque Principes & ordines vehementer, & ex
 animo iterum atque iterum orant, ut Beatitudo Pon-
 do Pon-

Sal. Ann. 1522. do Pontificis, simulque Reuerendus Dominus creator, ista omnia non aliter accipere & intelligere velint, quam à bono, pio, sincero, & Christiano animo profecta, cogitata & edicta esse. Nihil enim est, quod omnes isti Principes & ordines tam ex animo velint, atque cupiant, quam statum Sanctæ Catholice, & Romanæ Ecclesiæ, Beatitudinisque Pontificis fœlicem, incolumem, & saluum, ad cuius vota, desideria, & obedientiam, ut fideles filij, se paratissimos offerunt, atque commendant.

Replicatio Pontificij Oratoris.

Serenissime Cæsareæ Locumtenens, Reuerendissimi Patres, Illustrissimi Principes, & totius sacri Cæsarei Senatus ordines amplissimi, cum pridie mihi longo tempore expectanti, datum fuerit tandem à vobis responsum, in re Lutherana, volui Illustrissimis Dominationibus vestris non solum verbo, sed & litteris indicare, quam parum mihi illud satisfaciat, & per subsequens Pontifici Maximo, ac vniuersæ Christianitati sit minus satisfacturum. Et omissis multis, quæ de pietate, fide, & obseruantia vestra erga Sanctissimum Dominum nostrum & sanctam Sedem Apostolicam in prohemio vestri responsi habentur, de quibus tamen nomine suæ sanctæ Sanctitatis vestris Illustrissimis Dominationibus gratias ego, veniam tandem ad ea, quæ suppletionem, correctionem & declarationem indigere videntur, reliqua prout stant, quatenus placeant Sanctissimo Domino Nostro acceptanda.

Et primo, quantum pertinet ad id, quod Illustrissime Dominationes Vestra dicunt, & se excusando asserunt, quod attento, quod populis Germaniæ sit persuasum, quod ipsis multa grauamina à Curia Romana sit illata & ab ipsa multa scandala & incommoda indies patiantur, non fuisse visum, sibi expedire ut sententia Apostolicæ Sedis, & Imperiale decretum, debite executioni mandetur, ne inde contingat peiora & acerbiora mala prouenire. Ad hoc replicatur, quod nec Sanctissimus Dominus Noster, nec Cæsareæ Maiestas, nec ullus Christianorum Principum expectauit vnquam tale à vobis responsum in hac re dari. Nam si Lutherus ante sententiam Apostolicam, tot clarissimorum virorum ac vniuersitatum iudicij fundatam, & denique ante Cæsareum decre-

Sal Ann. 1522. tum, ipsiusque edictum errauerat in vno, post eandem sententiam & decretum errauit in longe pluribus, & nihil reliquum fecit, quo minus toto orthodoxa religio à fundamentis euersa sit. Quapropter cum pœnæ debeant de iure commensurari delicto, attento, quod indies magis cum suis sequacibus errauit, & errat, ut notorium debent pœnæ ipsæ augeri, atque grauari, & non diminui, prout ex præsentis vestro decreto fit. Et quantum ad responsum ipsum, ex eo in primis offenditur diuina Maiestas, cuius causa tam segniter curanda proponitur. Offenditur Pontificis & Apostolicæ Sedis dignitas, offenditur postremo Imperialis culminis celsitudo, quorum decreta & ordinationes tam impune suspenduntur, abrogantur, deprimunturque, offenditur & pariter communis honor vester, cum omnes vniuersales interfueritis eidem Imperiali decreto decernendo, & vestram auctoritatem præstando. Nec satisfacit illa ratio, quod propter scandala euitanda, dicta Apostolica sententia, & Imperiale edictum, exequi non debeant. Nam non sunt toleranda mala, ut proueniant bona, & magis sunt curanda ea, quæ pertinent ad animæ, quam ad corporis salutem. Neque videntur excusandi, qui Lutherum sectari velint, quod propter sibi inflicta scandala & grauamina à curia Romana (etiãsi verum illud esset) deberent ad vnitatem Catholice fidei propterea resilire, & in profundum malorum se precipitare.

Nam omnia potius mala deberent æquo animo & patienter sustinere, quàm se & animam suam, cum animæ periculo in precipitium dare. Et si illud in omni tempore præstare debuissent, quanto magis deberent resipiscere, cum intelligant, Deum optimum maximumque dedisse Ecclesiæ suæ sanctæ pastorem optimum, pastorem inquam Sanctissimum, eundemque Germanum, qui non solum vniuersam Ecclesiam sit curaturus & instauraturus, sed etiam Germaniam suam ad pristinam pietatem restitutus, ac pluribus & insignibus donis, in his quæ honeste poterit, illustraturus. Quare Principes Illustrissimi & Excellentissimi, vos tantis affectibus rogo, & vehementer obtestor, ut his rationibus verissimis adducti, velitis, antequam huiusmodi celeberrimus vester conuentus dissoluatur, omnino statuere, et firmiter deliberare, quod eadem Apostolica sententia, ac Imperiale edictum

Sal. Ann.
1522.

edictum exequatur, & executioni mandetur sine aliqua diminutione, cum ex hac magna pars, quinimo tota Germania salus dependeat. Et si in aliquibus Germani populi ut asseritur, sunt à curia Romana grauati, illud declarent. Nam semper Apostolica Sedes, quæ est mater piissima omnium oppressorum, parata erit, illos subleuare, & pro viribus iuuare, & tueri.

Quo ad seditiones & discordias, qui sunt inter Ecclesiasticos, & seculares Principes Germania pacandas, ac ad articulos dandos eisdem moderandos, respondetur, quod Sanctissimus D. N. ubi eas seditiones, discordias intellexerit, pro officio humeris suis incumbenti, curabit, ut omnino componantur, & extinguantur, cum non minus habeat in filios suos & Ecclesie temporales Principes, ac habeant eisdem Ecclesiasticos. Pariformiter moderabitur omnia inter eos, ut unusquisque habeat quod suum est, & neutri iniurietur.

Quo ad Annatas non persoluendas Romæ, sed in Germania retinendas, pro sustentatione Imperialis gubernij, habita ea declaratione, quæ facta est verbo difficultate, quæ fieri possit, ad eam concedendam, reseruatur responsio ipsi Pontifici, quæ dabitur, vel Imperiali regimini vel futuro Principum conuentui, prout magis expedire suæ sanctitati videbitur.

Quod ad Concilium, quod datur per Illustrissimas dominationes vestras, quod attentis legitimis causis, quas adducunt Sanctissimus Dominus Noster debeat conuocare œcumenicum generale concilium, replicatur, quod illud speratur non debere displicere suæ sanctitati, ob omnes precipue illas causas, tamen petitur, ut illud concilium alijs verbis magis idoneis reformetur, et quod tollantur ea, quæ possent aliquam umbram facere suæ sanctitati prout est, quod sua sanctitas debeat conuocare Concilium de consensu Cæsareæ Maiestatis, quod sit liberum, & quod relaxentur iuramenta, item quod ponatur magis in vna ciuitate quam in alia, & similia, &c. Quia nisi tolerentur ista, videretur sanctitati suæ ligari manus per Illustrissimas D. vestras, prout in voce declaratum est.

Quo ad prædicatores, qui in posterum fidelibus habebunt prædicare verbum Dei; replicatur, quod seruari debeat illud, quod Sanctissimus Dominus Noster nuper pie, & sancte statuit, & ordinauit, de venerabilium fratrum suorum

consilio & assensu. Quod est, ut stante ista pernitiosa secta in Germania, nullus deinceps possit prædicare verbum Dei per ciuitatem vel diocesim alicuius, nisi ille talis prius fuerit examinatus per episcopum, vel officialem suum de doctrina & sufficientia sua, & eadem fuerit ab eo approbata, vel propria & Christiana reputata. Et pariformiter, nisi ille talis fuerit ad munus prædicandi per eundem episcopum, vel suum officialem institutus, quod habeat etiam illum amouere & castigare, quin à recta via ceciderit. In cæteris placet, quantum de dictis prædicatoribus per Illustriss. D. V. respondetur, id est: quod prædicent Euangelium cum interpretatione Scripturæ, quæ sit per Ecclesiam approbata.

Quo ad impressores & venditores, seu alios diuulgatores Lutheranorum librorum, & aliorum, qui sectam suam sustinent & fouent, replicatur quod nullo pacto placet data responsio: quod curabunt Illustrissimæ Dominationes Vestrae providere, quantum possibile erit; ne tales libri imprimantur, vel vendantur &c. Sed dico in hoc, prout in alijs totaliter deberi exequi, Sedis Apostolicæ & Imperialis celsitudinis sententia, id est, quod libri impressi & imprimendi comburantur, imprimentes vero & vendentes, seu alios inuulgantes dictos libros, iuxta easdem sententias puniantur. Et in hoc maxime peto, deberi aduerti, nam in hoc stat tota vis, pro ista pernitiōsa secta comprimenda, ne tales libri amplius inueniantur. Nam ex illorum lectione omnia hæc mala profecta sunt. Et quantum pertinet ad id quod nullus possit in posterum libros novos imprimere, nisi illi tales libri prius videantur & examinentur per aliquem virum doctum, dico, in hoc non debere recedi à constitutione moderni Concilij Lateranen. quæ iam est in usu, ut nullus sub pænis in ea contentis, possit aliquos libros imprimere, nisi per ordinarium Episcopum loci, vel eius officialem tales libri lecti & examinati ac pro Christianis reputati & habiti sint.

Quo ad clericos, qui uxorem ducunt, replicatur, quod illa, quæ pro responsione scripta sunt, non displicere videntur, qui in cauda aculeum non habeant. Propter quod petuntur illa verba declarari, quæ sunt in fine capituli dicti responsi sub eisdem verbis. Sed quin alios illi votorum transgressores inditione & territorio alicuius Principis, vel Potestatis secularis delinquerent, quod

Sal. Ann.
1522.

Sal. Ann. 1522. quod ex tunc debitis & congruis pœnis puniantur, & coerceant, &c. dico, quod si talia verba intelligi debent secundum prædicta, id est quod tales puniantur à suis iudicibus Ecclesiasticis, bene stant, sed si referantur, quod seculares Principes vel potentes illos punire debeant, in hoc dico: & instantissime peto tale responsum, utpote, contra libertatem & ius Ecclesiæ omnino corrigi debere, & reduci ad verum sensum. Nam si Principes seculares auderent tales iudicare, & in eos iurisdictionem exercere, esset ponere falceam in messem alienam, & tangere eos, qui sunt peculiariter Christo reseruati, nec ob transgressionem voti, seu ob apostasiam præsumant credere Principes tales ad suam potestatem, vel iurisdictionem deuolutos esse, si delinquent in suis dominijs, vel territorijs: cum propter talem transgressionem, vel abusum ordinis sui non desinant propterea esse de iurisdictione Ecclesiæ. Quia cū remaneat illis character & ordo, semper sunt in

eiusdem Ecclesiæ potestate. Vnde in tali casu, Sal. Ann. 1522. quod in dominijs Principum delinquant: ipsi Principes denuncient illos suis episcopis, vel alijs superioribus, qui eos castigant, corrigant, & si opus fuerit, pro viribus suis dictos Episcopos seu superiores brachio suo iuuent, & alijs præsto sint.

Super quibus omnibus & singulis petitur per me nuncium Apostolicum, habita matura deliberatione, ab Illustrissimis dominationib. vestris, melius, clarius, sanius et consultius responderis.

Quamuis Principes, & reliqui ordines Germanicæ nationis iterum pro verbis verba dare potuissent, quum tamen alijs magis necessarijs occupati essent negotijs, Pontificium oratorem priori responsione contentum esse iusserunt, donec grauamina nationis Germanicæ summo Pontifici transmissa forent, ac inde manifestum fieret, num verba eius tam blanda facta, etiam debita, sequutura essent.

CENTVM GRAVAMINA, QUAE PONTIFICIO LEGATO
in comitijs Norenbergensibus exhibita fuere nomine nationis Germanicæ. Ann. 1522.

C. **P**ostquam relatio per Oratorem Sanctitatis Pontificiæ Comitij prædictis, coram Maiestatis Cæsareæ Locumtenente, Electoribus cæterisque Principibus, ac Imperij Statibus, ibidem congregatis, habita, ac Breue, quod vocant, Apostolicum, eiusdem Romani Pontificis, in consultationem forent deducta, de superque responsio consulta & conclusa, ac eidem Oratori & Legato Pontificio, in scriptis, nomine totius Romani Imperij tradita, factaque esset, fortè inter alia, mentio non infrequens, grauaminum atque onerum Romani Imperij Procerum, quibus iniquius, quàm par sit, ab Romana Ecclesiæ Clero premerentur: placuit Principibus, ac cæteris Imperij ordinibus, hæc ipsa, quæ contra Ecclesiæ Romanæ Primores, se in medium adducturos polliciti erant, grauamina, paulo altius à Principibus, sigillatim per classes, & quæ potuit maximum per ordinem digesta, repetere, recensereque, ac ita descripta fusijs Legato Romano, ferenda secum trans Alpes, dare, rogareque hunc, ut apud Sedem Apostolicam curare velit, quatenus onera hæc, non ferenda Germanis, è medio tollere, emendareque Sanctitas sua non dedignetur. Quemadmodum prædicta hæc in responsione supra memorata, omnia latius continentur. Itaque per compendium, ut sequi-

tur, Germanicæ nationis onera hæc iusto grauiora, digesta, ac oratori Pontificio, qui se nomine Sanctissimi Rom. Præsulis, ita syncerè ac Christianè obtulerat, tradita sunt; quo sepe dictus orator ac Legatus Pontificius, hæc inde Sanctitati leganti referre, ac apud eundem pro Germanis Principibus & Proceribus, totius Imperij Romani ordinibus, interpellare possit. Sunt autem grauamina supra memorata, quæ per capita nunc sequuntur.

Grauamina Sedis Apostolicæ, non ferenda Germanis.

De Dispensationibus ære redemptis.

I. Inter reliqua onera, vel illud minimè potestremo loco est collocandum, quod constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quæ nullo diuino præcepto, vel interdictione sunt, vel imperata. Quod genus sunt: Matrimoniorum tam innumera excogitata obstacula, ex affinitatis, publicæ honestatis cognitione, spirituali, legalique, & consanguinitatis, tam multis gradibus originem trahentia. Ciborum item usus interdictus, quos Deus tamen ad hominis necessitatem creauit, ac cum gratiarum actione promiscuè sumendos Apostolus docuit. Hæc nimirum, atque ijs similes complures humanæ constitutiones, eousque ligant homines, donec

donec pecunia sibi harum legum gratiam à statutibus impetrent : ut ita pecunia faciat diuitibus licitum , quod tenuibus gratis sit prohibitum . Illicitis que his legum ac constitutionum humanarum retijaculis , non modò magna nummorum copia à Germanis est expiscata , è Germania & trans Alpes lata : sed & maxima inter eque Christianos orta iniquitas , plura offendicula , similitates , dum tenues hisce laqueis vident se illaqueari , non ob aliud , nisi quòd spinas Evangelicas (ita enim Christus diuitias non semel appellat) non possideant .

De tempore interdicto .

CAP. II.

CII.

2. Pari modo agitur etiam cum celebrandis nuptiarum solemnibus , à Dominica Septuagesima , qua cantatur in Ecclesia , Circumderunt me , &c. sub Quadragesima vsq; initium , quo tempore ab Ecclesia Romana primoribus , vndiq; nuptias celebrari interdictum est . Quum tamen interim & ab Ecclesiasticis & à secularibus passim sine discrimine publice Genialiter viuatur . Sed ita demum interdictum illud procedit , si gratis hoc facere quis intendat . Quòd si nummi spes refulserit , iam quod primum erat prohibitum , impunè ac libere facere licet . Est enim & hoc graue Germanorum crumenis retijaculum , quo extrahuntur nummi . Nec minus interim grauamen , quòd pauperis diuitisq; longè diuersa , in relaxandis his constitutionibus , sit conditio .

De oneribus Papalibus indulgentiarum .

CAP. III.

CIII.

3. Illud importabile iam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus , quando sub persona pietatis , quum aut Basilicas Romanas construere , aut profectiorem in Turcas parare polliciti sunt Romani Pontifices , omnem simplicibus , nimiumq; credulis Germanis exuxerunt pecuniarum medullam . Et quòd longè maioris est faciendum , per has imposturas , ac earum conductitios pracones & praedicatores , profligata est Germana Christianorum pietas ; dum qui extrudere volebāt venales suas BVLLAS , laudes suis mercibus occinebant , miras & inauditas condonari per emptitias has condonationes , nedum noxas praeteritas , aut futuras viuentium ; sed & functorum vita existentium in Purgatorio (quòd vocant cantores illi indulgentiarum) ignis : modò numeraretur aliquid , modò tinniat dextra . Atq; his mercium nūdinationibus , simul & spoliata est are Germania , & Christi pietas extincta ; quādo quilibet pro precij , quòd in has merces expēderat ,

modo , peccandi impunitatem sibi pollicebatur . Hinc stupra , incestus , adulteria , periuria , homicidia , furta , rapinae , fœnora , ac tota malorum lerna semel originem sibi traxerunt . Quòd enim malorum amplius iam horrebunt mortales , quando sibi peccandi licentiam ac impunitatem , nedum in vita , sed & post obitum , ere , licet immodico , comparari posse à nundinatoribus illis indulgentiaris , semel persuasum habent ? maxime Germani , quibus per hos veræ pietatis fucos , sub religionis persona , nihil nō persuaderi difficile est ? ut ingenio planè ad pietatē credulo est Germania .

4. Et licet indulgentiae hæ non semel in hoc ad Germanos missæ sint , quasi ex corrasa earum venditione pecunia , fideles contra barbaros essent tutandi , ac defendendi : Euentu tamen cōpertum habent Germani , pecuniam hanc , non in rem fidei , aut alioqui reipublicæ Christianæ necessariam , sed in propinquorum luxum , ac subleuandam familiam ipsorum esse versam . quo vno , bina hæc nata sunt perquam maxima incommoda , quòd & offendicula orta sunt simplicibus ; & quòd nunc Germani toties sentientes lusam fidem , quum verè iam res postulat , ut contra Turcas instituatur expeditio bellica , nullis rationibus persuaderi se patiuntur , ut credant , quòd res ipsa ferè notorium facit ; Ita scilicet instare ceruicibus nostris crudeles Turcas : suspicantes semper , prioribus simile quippiam agi . Quæ una ratio est , ut tam agrè manus contra Turcas iungant . Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus , ac Christi fidelium conscientijs , causa fuerint Romanae Indulgentiæ , sanctitas Apostolica , pro sublimitate captus sui , exigua opera , vel inde , si non ex re vlla alia , coniectura consequi poterit .

5. Præterea Papalis Sanctitas , cateriq; Episcopi , ac Ecclesie Romanæ columna , casus aliquot suæ tantum absolutioni reliquos fecerunt ; quorum si vnum , aut alterum commiseris , iam aut numerandum , aut absolutione tibi carendum est : nempe quòd in hoc reseruari sint , ut vel inde numerum aliquid eis accrescat . Quòd ex eo conijcere licet , quòd in casibus etiam quantumvis pro tempore honestis , aut necessarijs , nunquam tamen , nisi numeretur aliquid , dispensant . At si nihil attuleris , numeraueris ve , indispensatus perpetuò maneat oportet .

6. Verum , si quis , vnde numeret , habeat , iam nedum præsentibus indulgentur harum constitu-

Sal. Ann. 1522. tionum transgressiones; sed et in futurum impunè, ut eas ipsas transgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, ut ansam inde accipiant ij, cum quibus ita dispensatum est, peccandi, homicidia, adulteria, & similia flagitia perpetrâdi: quando quilibet ex sacerdotum vulgo, absolutionem emptitiâ virtute indulti his impartiri potest. Quæ malorû seges tota ex habendi libidine, auriq. sacra fame, qua nunc Ecclesiasticorû nonnulli miserè excruciantur, originem ducit.

CAP. IV. De prædicatoribus indulgentiarum Stationarijs.

CIV. 7. Est et aliud Indulgentijs vendendis additum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant, hi rusticorum plerunque abutuntur simplicitate, dū omnes vicos, villas, pagos, angiportus, omniaque peragrant castella & oppidula, prædicantes Sancti cuiuspiam, Valentini putà, Huperti, Cornelij, Anastasijue sanctimoniam, ac quantum ad rem familiarem addat, si quotannis hunc vel illum munusculo aliquo, quod eis Stationarijs scilicet incommodum cedat, demulceas: Inscriptesque dehinc simplices, sub Sancti alicuius numen ac tutelam, promittentesque, ut hoc aut altero morborum genere vacaturus sit, qui eis annum censum penderit. Quæ omnia in hoc excogitata sunt, ut simplices illi ad viuum usque exugantur. Nam primùm hoc negotium à sancto Antonio cæptum, in innumera morborum genera dehinc sœvit diduci: ita ut vix supersit morbus nunc aliquis, cui Stationarij non et peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negotiationi præposuerint. Processitque eo usq. eius mali serpigo, ut pauperum ac simplicium illorum, Quæstuarij ac Stationarij prædicatores, sanguinem vorent et medullam: dumque illi unâ cum liberis suis, necessarijs spoliantur, in delicijs & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarij. Quæ res & in primis præsentem sibi Sanctitatis Apostolicæ medicinam postulare videtur, quo incederetur Episcopis, cæterisque Ecclesiæ Primatibus, ac eorum Vicarijs, ne pro legationis seu functionis huius admissione quidpiam posthac acciperent precij: neue eas omnino tolerarent amplius, aut quantum per eos staret, paterentur.

8. Nec minùs & in hoc à religiosis grauantur prophani, maximè pauperes, quibus res est angusta domi: Nempe quòd mendicitas ordinum Mendicantium nihil in rure, neque in urbe sinit non peragratum, dum à terminis, quos

per iagantur, Terminarij dicuntur. Quas quidem peruagationes contra ordinis eorum statuta, neque etiam ad necessitatem, per auaritiâ insatiabilem adinuenerunt. Ita enim fit, ut quum in oppidulo, aliquando non admodum celebri, sed per exiguo, duo, tria, aut eo amplius illorum sint conuenticula, in quæ omne, quicquid eleemosynæ undique disquiri potest, confertur, dum tamen interim morbo aut senio confecti ciues vel incolæ, qui per ætatem ex laboribus & sudoribus suis, unâ cum vxoribus & liberis honestè vixerant, egeant, fame & inedia pereundum necesse habeant. Itaque rogant Sanctitatem Apostolicam Imperij Principes, cæterique Status, quatenus Sanctitas sua, paterno animi affectu offendicula & grauamina hæc Indulgentiarum, dispensationum, Stationariorum, Terminariorumque è medio tollere, atque ita negotium temperare velit, ne libertas Christiana, seruitute humanarum constitutionum penitus extinguatur, illaqueenturque conscientia Christi fidelium mandatis hominum, quibus nullum est peccatum maius, quàm nummis carere. Non ultra enim quicquam prohibent, quàm si gratis contrauenire quis velit; & dispensant illico quod prohibuerant, numerata scilicet pecunia ampliore. Verùm quòd sincerius cum fidelibus Christi, tanquam cum suis ouibus agatur, instruanturque potius ad pietatem & charitatem mutuam, ex iussione Christi, quàm ad obseruationem cuiusuis traditionis humane, formidine pœnæ. Ac si errare eas aliquando labique contigerit, moneantur, & subleuentur potius fraternè; quàm ita seruiliter, ac dure tractentur. Quo omnibus paulo notius fiat, pastorem cupere potius & querere salutem ouium, quàm priuata compendia, ac earum lanam.

Quàm inique causæ prophanæ in prima instantia ad Romanum tribunal iudiciarium trahantur. CAP. V.

9. Quum nedum iuris ratio, sed & rei ipsa series postulet, ut distincti sint iurisdictionum limites, & ut quilibet Ordinarius suis sit finibus contentus, alterumque in exercenda iurisdictione non disturbet: minimè tamen Pontifices Romani pro tempore existentes, æquitatem hanc communem considerarunt, sed neglecta hac, ad petitionem personarum Ecclesiasticarum, laicos non rarò in causis etiam prophanis, putà hereditatum, aut pignorum, & in prima quidem instantia,

Sal. Ann. 1522. *stantia, coram se Romam citari ac in ius vocari fecerunt. Quæ res nedum ita, ut prædictum est, in ius vocatis, sed et totius Rom. Imp. Ordinibus, cedit in iacturam, perniciem, contemptum, ac iurisdictionis debonestationem, diminutionemq.*

10. *Item cum Romæ quispiam, etiam laicus, interposito iuramento asserit, se non sperare iustitiam apud iudicem competentem in Germania assequi posse; protinus ad tale iuramentum admittitur, ac citatio ei contra partem aduersam decernitur. Sicque processus à iudice Ordinario ex Germania Romam, nec iudice interpellato, nec parte aduersa monita, protrahitur: inde iuramenti prætextu, nec fori declinatio, nec ulla admittitur probatio, etiam si planè doceri posset, auctorem illum peierasse. Quæ res si altius radices ageret, nec principijs resisteretur, omnes tandem causæ ad Romanæ Curie tribunal deuoluerentur, ordinarijque uniuersi sua priuarentur iurisdictione. Quòd non solum contra omnem iustitiam, sed etiam intolerabile foret. Ea propter sacri Romani Imperij Status Sanctitatem Apostolicam rogitant, ut prædictum onus in Rom. Curia posthac non tolerare velit; sed curare, ut dehinc nemo vel Ecclesiasticus, vel Secularis, ob causam prophanam, in prima instantia, Romam in ius vocetur, sed personæ & causæ hæc ordinario iudici, cui immediatè subiacent, relinquuntur, ultraque hoc, amplius contra æquitatem non grauentur.*

CAP. VI. De conseruatoribus, ac Cæteris Papalibus iudicibus.

CVI. 11. *Item est et aliud iudicium Papalium, per quos æquè ordinaria attenuatur iurisdictione, genus, quos Conseruatores vulgò vocant: eos Episcopi, cæterique Ecclesiæ Principes, ex Primatibus, vel Abbatibus suæ Diocesis, à Sede Apostolica in hoc impetrare solent, ut coram his, omnes illorum causæ, & lites, quas iam olim instituere cogitant, dirimantur, euocenturque per hos in ius personæ seculares, nobiles & plebei, in causis omnino prophanis; licet auctoribus iustitia per ordinarium tribunal nunquã fuerit denegata. Quòd si vocati in ius ire recusauerint, ij contra ius ac phas excommunicatione, licet nulla, feriuntur: cuius rei innumera adduci possint exèpla. Ac si, ut cœpit negotium, procederet, breui eò rerum veniremus, ut omnes causæ prophanæ, ad Conseruatores hos, cæterosq. iudices Ecclesiasticos, laicis nedum suspectos, sed & alioqui incommodos,*

Tom. VII.

pertraheretur. Quod ut est intolerabile Germanis Principibus, ita & aperta fronte, cum sacri Romani Imperij pugnat constitutionibus ordinatis, quæ clarè & expressim volunt ac exprimunt, quòd nemo alium ex ordinario ad incompetens tribunal in ius pertrahere debeat. Quapropter Imperij Principes, Procures, ac Status, Sedi Apostolicæ supplicat, ut grauamina atq. onera hæc radicitus, funditusque tollantur & abrogentur.

De Papalibus delegatis, ac commissarijs.

CAP. VII. CVII.

12. *Item Sanctitas Pontificia ad Ecclesiasticarum personarum petitionem, iudices delegatos & commissarios, tanquam Ecclesiasticos iudices, per Germaniam concedere solet, ut impetrantes dehinc laicos, cuiuscunque etiam dignitatis, vel præminentia, coram ita delegatis, in causis prophanis, iudicio conuenire possint. Quod ut de facto sæpenumero præsumunt, ita excommunicationis pœna mandatam sibi inter partes iurisdictionem defendere conantur. Quæ omnia & in perniciem personarum secularium, & in iurisdictionis Germanicæ ac ordinariæ iacturam vergunt, & attenuationem.*

Quo pacto Ecclesiæ prælati per Sedem Apostolicam, ex Episcoporum ordinaria iurisdictione ac cæterorum suorum defensorum tutela eximantur.

CAP. VIII.

13. *Insuper & hoc moliuntur summi Pontifices, monasteria aliquot eximendo, ut ab Episcoporum, eorum scilicet ordinariorum, ac defensorum, protectorumque aliorum, iurisdictione ita exempti, reddantur immunes, immediateque subiaceant Sedi Apostolicæ: quæ res non tantum prædictis ipsorum ordinarijs ac defensoribus, sed & toti Romano Imperio cedit in iacturam; tum quando collatio pecuniaria, pro Imperij necessitate, viritim Imperij Statibus indicitur. Ita enim fit, ut ipsi per se ab oneribus publicis exempti, immunitate sua gaudeant. Dehinc etiam auxiliares manus Episcopis ac defensoribus suis (quod antehac facere necessum habebant) non porrigant: per quam technam Rom. Imp. attenuantur nerui, ac decrescunt plus iusto vires. Quapropter et hic Imperij procures ac Status rogant, præfata onera exemptionum abroganda, tollenda, emendandaque, ac monasteria hæc Episcoporum & defensorum ordinariæ iurisdictioni relinquenda. Ut vel inde Imperium Romanum, per Sedem Apostolicam ita eneruatum, vires pristinas eo celerius recuperare queat.*

CVIII.

Sal. Ann.
1522.
CAP. IX.
CIX.

De attenuatione iuris, quod vocant, patronatus.

14. Item, quum per mortes possessorum pro tempore beneficia vacare incipiunt, quorum ius patronatus ad laicos spectat, seu Ecclesiasticos, tum conantur & Papalis Sanctitas, & eius oratores vel legati, iuri huic derogare, hoc modo: ut conferant beneficia ita vacantia, Curtisanis, aut alijs quibuscunque libuerit, ita, ut patronis ipsis ius suum presentandi per hoc adimatur, auferaturque, ac inter hoc pretextitur à Sede Apostolica, quasi praeuentioni hac in re sit locus, ut qui prior beneficium illud contulerit, quòd haec teneat collatio; licet patroni tempus quoddam habeant, intra cuius metas, beneficia sua liberè, & à nemine praeuentioni, conferre possint. Eam ob rem patronis laicis et Ecclesiasticis ex fictitia hac praeuentione multa oritur iactura. Quapropter sacri Rom. Imp. Status sanctitatem Apostolicam rogitant, ut talia grauamina atque onera abolerentur, & posthac beneficia vacatura, suo quaeque patrono relinquuntur, nec permittendum Curtisanis, ut dehinc vel per iudiciorum ordinem, vel suopte ingenio, ad talia beneficia se ingerant: sed statuto irreuocabili sancendum, si quid à quoquam contra patronos beneficiorum ordinarios, pretextu imaginarij istius iuris, praeuentionis, ut praemittitur, fuerit attentatum, quòd omne id nullius sit momenti, viribus careat, sitque ipso iure nullum, cassum, & inualidum.

CAP. X. De Ecclesiasticis, qui Romæ, vel inter eundem Romam, mortem oppetunt.

CX. 15. Item, & tum Curtisanis, caterisque, ut praedictum est, inhabilibus personis, per Sedem Apostolicam vacantia, collata sunt, officia ac beneficia, cum familiares sanct. suæ, aut qui Curiae seruirent, vel in anno (quod uocant) Iubileo, inter eundem Romam, aut etiam Romæ agentes, mortem oppetissent: tamquam si beneficia hac Sedi Apostolicæ essent commissa, rectè atque feudorum collatio committitur. Nec consideratur à Pontificia sanctitate, talia beneficia vel officia de iure patronatus sint necne: per quod Ecclesiastici & laici patroni feudatarij denuo etiam iure suo patronatus ordinario, priuati sunt & spoliati.

16. Quin etiam aliquando, quum ij qui bonis, aut multis praediti sunt beneficijs, Romam veniunt, à Curialibus Cardinalium, tanquam officij gratia ad mensam inuitantur Domino-

rum suorum, inde clam adhibentur testes & notarij, quorum interuentu conficiuntur instrumenta: quibus cum suo tempore probari possit, tales fuisse Curiales Cardinalium, ac ideò beneficia eorum esse in perpetuum affecta, quàm doli ac fraudis res hæc sit plena, unusquisque bonus facillè perpendere potest.

Quo pacto sub pretextu familiaritatis Papalis, curiæ multorum Beneficiorum per Curtisanos impugnetur collatio, etiam si possessores illorum longè antehac talibus fuerint beneficijs inuestiti.

CXI. 17. Nec minùs & illud suetum hucusque fuit, ut ultra praedicta omnia quorundam magni pensu Beneficiorum, sub nomine officialium vel familiarium Papæ & curiæ Papalis, per idiotas & alioqui inhabiles personas sit impugnata collatio, ac per illos conatum, tentatumque, si quo modo fieri posset, ut beneficia hæc in Commendas seu Prouisiones (ita enim ipsi vocant) uertere, ac censibus annuis obnoxia reddere queant: hinc praetendentes, regressus, reservationes, pensiones, & plura alia incompatibilia, sibi in his competere. Quibus technis ac dolis malis, beneficia illa penitus exuguntur, eneruantur, attenuanturque; cum perpetuò Romanæ curiæ pensionibus annuis seruiunt: fitque, ut Germanorum utcunque habiliū, nemo unquam ad hæc aspirare possit.

18. Item, obuiam veniunt & tum Germanis non ferenda à Curtisanis onera. Ita enim per Germaniam subtili ingenio beneficia uenantur, ut conentur uiris Presbyteris etate & integritate uitæ spectabilibus, qui beneficia sua, absque omni controuersia, iusto titulo, & bona fide, multos iā annos quiete possederāt, in longæua possessione negotiū facere, possessionē interturbare, ad Romanam curiam, personaliter ut compareāt, in ius vocare, ac mille alijs artibus ita eos adigere, ut transactiones quantumuis iniquas, iniure necessum habeant, modò supremos hos annos quiete agere uelint. Coguntur enim hoc, quo dictum est modo, à Curtisanis ad pensiones annuas, reseruata, & id genus alias præstationes. Atque hoc agunt Curtisani nebulones, non propria, ut ferunt, auctoritate; sed Romanorum suorum statutorum, ac regularum, quas uocant, Cancellariæ. Quæ constitutiones omnes quotidie pro libidine Curtisanorum figuntur, ac refinguntur, cum derogatur prioribus non admodum, ut uidebatur,

Sal. Ann. 1522. *debat, equis, & feruntur iniquiores. Quare nedum senio confectis beneficiorum possessoribus, harum decipularum atque fraudum rudibus; sed & beneficiorum collatoribus imponunt mille instructi dolis Curtisani. Nam et si possidens Beneficiorum Presbyter, cum Curtisano litigatore fictitio, non transigat: tamen ita sibi litem facit præstigiator ille Curtisanus, ut si pendente efficta hac controuersia, moriatur, beneficij, ut prædictum est, litigiosi possessor, quod dehinc continuo litem faciens, neglecto Collatoris ordinario iure, in possessionem eius beneficij mittatur. Ea propter denuò atque iterum S. Rom. Imp. Status iustas sanctitati Apostolicæ fundunt preces, velit enumerata omnia Curtisanorum importabilia onera emendare, ac penitus abrogare: Neue illis posthac permittere, ut beneficia Germanorum libera, per machinationes præfatas, oppugnare impunè audeant.*

CAP. XII. *Quomodo prouisiones Ecclesiasticarum dignitatum Romam pertrahantur.*

CXII. 19. *Item, quæcunq. dignitates, seu beneficia pingua, utputa, Præposituræ, Decanatus, Cantoratus, ac cætera officia, Canonicatus, Ecclesiæ Curatæ, et beneficia simplicia, quæ sub mense ordinario, extra Romana mœnia vacare incipiunt, quorum antehac ad ius ordinarium patronatus Ecclesiasticorum et laicorum spectabat collatio, et electio, tum excogitatur à Romana sede, iuris patronatus ab ordinarijs collatorib. ab alienatio: maximè, si possessores pristini beneficiorum aut officiorum dignitatũ ue talium, familiares vel officiales Papæ aut Cardinalium fuerunt. Ideò rogant Rom. Imp. Status, prædictum etiam onus è medio tollendum, ac patronos collatores ordinarios apud collationem, electionem, præsentationem, et nominationem talium dignitatum ac beneficiorum (iura scilicet ordinaria) defendendos, ac defensos manutenendos. Nec curandum, utrum familiares, vel officiales Romanæ curiæ fuerint, qui beneficia hæc possederint, regressum accessum ue, aut aliud quoddã ius imaginariũ ad ea habuerint: ita quòd tale ius præsentũ ordinario patrono ac Collatori, nunc & posthac nullum faciat præiudicium, nullamq. generet iacturam, sed per omnia iura ordinaria sinatur illesa.*

CAP. XIII. *De Regulis Cancellariæ Papalis, nouis technis & reseruatis super casibus futuris.*

CXIII. 20. *Adhæc Cancellariæ Romanæ regulæ, quas ad sua compendia subinde excogitare solêt, Cur-*

tisani, ac torics ferre ac reuocare; nec non & aliæ Sal. Ann. 1522. subinde nouæ artes excogitari cœperunt, quibus beneficia Ecclesiastica ex Germania Romam cò facilius pertraherentur, adgrauarenturque: ita, uti si Germanorum quispiam beneficiorum aliquod ambiat, id quod non aliunde, quàm ex Curtisanorum manu, magna numerata pecunia, aut pensione annua reseruata, assequi possit. Neq. in hoc Curtisanorum inexplebilis auri sitis contenta quiescit, quin nouas quotidie artes excogitet, qualis est & illa: cum super beneficio aliquo vocaturo, duo aut tria millia aureorũ ad futuros casus reseruatur collatoribus ordinarijs, tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, eorumque iuri ordinario, ac ipsis denique Ecclesiasticis beneficijs in prægrande exitium, perniciem, attenuationem & detrimentum. Nam quum casus aliquis futurarum reseruatum existit, adsequiturque, is beneficium, cui prius tot reseruata erant super hoc millia, tum ad supremam opem (technas profectò inauditas) confingunt, permutationum scilicet reseruatum, surrogationem, reseruantes sibi ingressum, regressum, accessum, atque alias id genus decipulas, quibus ius ordinariorum collatorum ita exhauritur & attenuatur, ut aut nunquam, aut vix tandem post multorum annorum curricula, patroni ac collatores ordinarij ad ius suũ patronatus peruenire possint.

De Ecclesiasticis beneficijs, Curatis, & non Curatis, in genere.

CXIV. 21. *Nec minùs & illud in Romana curia hucusque obseruatum est, ut gratiæ et reseruationes pectorales, mentales, generales et speciales regressus, accessus, incorporaciones, uniones, & concordata, quod suis vocant excogitatis nominibus, ob pecuniæ et privati lucri amorem, super beneficijs ac prælaturis, præsertim per Germaniam, Curtisanis à sede Romana concederentur. Neq. hoc contentus fuit habendi sceleratus amor, quin & ea ipsa beneficia ac Prælaturæ prædictæ, societatibus mercatorum potentum ere, cum onere census mediocris, sed ita, ut dehinc latiùs venderentur, conceduntur. Qua subtili practica atq. techna factum est, quòd plurima, aut certè pinguium beneficiorum, magna, si non maxima portio ex Germanorum manu Romã est traslata; quæ beneficia hinc idiotis, inidoneis, ac inhonestis etiam personis, non rarò sunt collata: & quidem nec Germanis, sed barbaris, qui Germanam linguam neque loquantur, nec intelli-*

Sal. Ann.
1522.

gant; ut inauditum dictu hoc inde sit secutum, quòd ouibus Christi præfecti sunt pastores, quorum etsi oues vocem fortè audierint, non intelligant. Verùm grauius etiam inde oritur Germanis onus, quòd quum beneficia hæc & Parochiales Ecclesias ipsi propria persona neque possidere, neque gubernare possunt (quod tamen pastoris officium in primis sibi postulabat) nimirum ut subditis parochialibus, & integritate ac innocentia morum, egregium de se præberent exemplum, ut oues suas, tanquam oues Christi, doctrina solida, sincera, ac expuris Euangelij fontibus hausta, quantum ad salutem animarum ouium pertineret, ipsi pastoresmet pascerent. Eorum verò neutrum per pastores illos subdititios curatur. Primùm enim ipsi, qui beneficia hæc Ecclesiastica à mercatoribus, quo prædictum est, assequuntur modo, quia propria persona possidere ea sunt minùs idonei; Ideo hæc eadem alijs æquè, aut longè etiam quàm sint, ad onus hoc inhabilioribus, pro annuo censu locant; non secus, atque census ac redditus annui ex agris locantur & emuntur, ut is demum habeatur emptor idoneus, qui pluris mercem licitauerit. Ita planè pro præcij quantitate elocantur nunc per Curtisanos Ecclesiastica beneficia. Dehinc quum ferè fiat, ut maius præcij annuum offerat, qui ad Ecclesie munus quàm minimum sit idoneus; euenit, ut conductitij illi pastores (an prædones rectiùs quis eos dixerit, dubium est) simplici Christi plebeculae pro Euangelij limpidiissimo fonte, turbidas, protritas, ac ruderibus oppletas, propinent lacunas, dum legendas (quas vocant) Sanctorum, nec ab Ecclesia receptas, & gentilibus fabulis, quàm Christianæ & Euangelicæ doctrinæ similioribus, ad populum Christi publicè in concione docent. Quid enim aliud docerent indoctè docti, ac idiotæ illi, qui lanam magis, quàm salutem ouium, ut curarent, munus hoc Ecclesiasticum pecunia etiam non modica conduxerunt? ac mercenarij sunt, non (quod Euangelium abominatur) pastores. Ita enim fit, ut Christi simplex plebecula, per supposititios hos pastores, à germana Christi fide, ac in Deum fiducia, in quibus sola requiescit animæ salus, ad hominum superstitiosa somnia ac commenta, per quæ res familiaris mercenariorum conductitorum, quàm Christi gloria augeatur potius, ducatur, trahaturq. ac multiplicibus etiam exactionibus interim grauetur plebs Christi: quando

hoc solum curant conductores, ut ultra pensionem locatori pendendam, res ipsa eorum quoque reddatur lautior; expilaturque interea suis nummis ab exteris nationibus, unde nulla nec mutua beneuolentia, aut gratiarum actio speranda ei est, Germania: quanquam beneficia hæc non ad exteros, sed suos, hoc est Germanos, ut pertinerent, primùm fundauerit. Quapropter S. Romani Imperij Status obnixè quoque rogant, ut præfata onera ac grauamina, per quæ tam immenso pecuniarum cumulo spoliatur Germania, quæ hinc per Curtisanos malè prodigitur, radicitus ac penitus tollantur & auferantur, ita ut beneficia per Germaniam nemini, quàm natis Germanis, qui personaliter ea possideant (id quod & æquitas & honestas ipsa sibi postulant) posthac conferantur, ac concedantur.

Quibus nexibus Archiepiscopi ac Episcopi à suis Capitulis ob collationem beneficiorum sint astricti.

22. Nec tantùm beneficia ac parochiales Ecclesie Romæ, ob pecuniæ fauoris, aut familiaris consuetudinis amorem, indoctis, turpibus, ridiculis, ac offendiculis plenis conferuntur personis: Sed & simile quiddam ab Archiepiscopis et Episcopis committitur, qui per eorum Capitulares congregationes ita obligantur, ut omnia præpinguia beneficia, Curata ac non Curata (quæ proculdubio à fundatoribus primùm, ut ad doctos ac integros pertineret viros, sunt fundata) Capitularibus Canonicis, utcunq. ad hoc idoneis, conferre necessum habeant: qui dehinc talia beneficia simplicia ac Curata, indoctis, ac ludicris personis, modò quàm maximum pendeant censum annuum, elocant, æquè atq. suprà de mercatorum societatibus dictum est: ita quòd possessores illi conductitij, maiorem partem ex illicitis exactionibus viuere, atq. ob id subditos eò ampliùs onerare coguntur. Similiter & cum cæteris Cathedralibus Collegiatisque Ecclesijs, ac earum Capitulis agitur. Item & per Præpositos, reliquosque in dignitate constitutos agitur idem, interim diuina conferunt beneficia Ecclesiastica.

23. Præterea, qui pinguiora, ita ut prædictum est, habent beneficia, ac Ecclesias Parochiales, utcunque annuas pensiones amplissimas, ex locationis titulo, à conductoribus percipiant, quibus redditibus à laicis fundatoribus beneficia hæc ampliter sunt dotata, tamen committunt locatores, ut domus beneficiariæ, præ neglecta ædificiorum

Sal. Ann.
1522.

CAP. XV.

CXV.

Sal. Ann.
1522.

ciorum cura, penitus collabantur. Nihil enim aliud curant beneficiorum personati isti possessores, aut locatores, quam ut pecunie æquo maiorem summam quotannis à conductoribus recipiant, ac eandem hinc in varios, sed in inhonestos, illicitos, ac offendiculorum, peccatorumque plenos usus conuertant: de salute & cura animarum, vel subditorum, vel etiam eorum, quorum ex marsupio viuunt, hoc est fundatorum, prorsus apud hos nulla mentio, respectus (velut Megarensium olim) planè nullus. Ea propter sacri Rom. Imperij Status, ac Principes & Proceres laici, hic quoque, supplicat, Sanctitas Pontificia velit eam offendiculorum syluam, turbatum rerum ordinem, ac onera hæc iusto grauiora, tollere, emendareque; ac Archiepiscopos, Episcoposque, ab obligatione, qua ex promissionis prædictæ nexu tenentur, liberare, solutosque reddere, ac edicto cauere, ne posthac Archiepiscopi & Episcopi, talibus adstringantur vinculis; sed ut dehinc nulli beneficium Ecclesiasticum, curam habens animarum, conferatur, qui non sit doctrina, atateque & moribus ad hoc idoneus, qui & honestam, ac Presbytero dignam uiuat vitam, & qui ipse propria illud possideat persona: nec plura quidem, sed unum tantum beneficium Curatum, seu Parochialem Ecclesiam, Christianè, hoc est sine offendiculis ullis, sed multo, cum doctrina, tum vitæ integritatis fructu administret.

CAP. XVI. De Prælaturarum commendis, ut vocant, & Incorporationibus.

CXVI. 24. Item, & illud hucusque notoriè obseruatum fuit, ut Abbatie multæ, Cœnobia item plura, ac reliquæ id genus domus, seu Ecclesiasticarum personarum congregationes, fundationes scilicet Imperatorie ac Principales, Cardinalibus, Episcopis, ac cæteris Prælatibus, in tutelam commendarentur incorporarenturque. Quare factum est, ut per Cardinales, Episcopos ac prælatos illos, quibus ita, ut dictum est, commendatæ erant Abbatie ac Monasteria, ita sint attenuata, exhaustaque, quòd cum antehac in uno illorum monasteriorum quadraginta, quinquaginta, aut ultra hoc etiam personæ satis commodè potuerunt foueri; ut nunc agrè quinque, sex, aut decem necessarijs prouideri possit alimentis. Quæ res omnis in priuata compendia ac commoda Cardinalium est excogitata. Vnde nedum plura oriuntur offendicula, sed & gra-

uamina oneraque ardua, ac non ferenda Germanis. Ideoque & hic supplicatur, Abbatias prædictas, Monasteria, ac religiosas cæteras domus, denno in integrum ius eorum, pristinumque rerum statum restituendas, cauendumque posthac, ne cuiquam tales Commendæ, ut vocant, seu incorporaciones concedantur.

De Collegiatis Ecclesijs, quæ super Nobilibus tantum fundatæ sunt. CAP. XVII.

25. Insuper, licet quædam sint Collegiata Ecclesiæ per Germaniam, quæ à Nobilibus, & in hoc, ut Nobiles tantum summæ atque mediæ sortis ad eas reciperentur, primum sunt fundatæ, in quibus per diutina obseruatæ ac præscriptæ consuetudinis priuilegium est, ut tantum Principes, Comites, Barones, aut alioqui Nobiles acceptari possint, & debeant: Attamen laudabiles hæc consuetudines, iura non scripta, priuilegia Papalia, nequaquam curantur, manententurue; sed è regione agitur per Curtisanos, ad liberæ electionis Episcoporum, Præpositorum, ac Decanorum, & Canonicorum prædicationem, ut Coadiutores aliqui, contra Capitularium voluntatem ac consensum, efficiantur. Nec rarè Curtisanis, licet indoctis et ignobilibus, parantur ad Canonicatus huiuscemodi accessus, non obstantibus statutis & consuetudinibus, & priuilegijs præscriptis: ita quòd nobilibus Germanis beneficia subtrahantur, & hæc eadem ignobilibus, vel ob pecuniam, vel familiarem consuetudinem hoc pacto conferuntur: ut, licet impetrantes ignobiles ad ea non admittantur, obstante sibi consuetudine; tamen si quis Principum, Comitum, Baronum, Nobiliumue hæc eadem à Curtisanis impetrare velit, cum colore quodam excogitati oneris, ab eisdem vel emere, vel annuo censu redimere cogatur: quamquam subinde alia huic negotio prætexantur uocabula; quæ res ipsa quoque Nobilibus Germaniæ, supremæ atque mediæ conditionis, in magnum cedit onerum ac grauaminum cumulum.

Inueterata Priuilegia manutenenda.

26. Ad hæc, quamuis omnia Ecclesiasticis ac laicis statibus priuilegia ac immunitates sint concessæ, Præposituras, aliaque beneficia & officia per se conferendi atque eligendi: attamen per Sedem Romanam nouæ subinde excogitatæ sunt technæ ac practicæ, per quas priuilegijs prædictis derogatur multifariam; imò ea penitus tolluntur, ac turbantur. Ea propter rogant sacri Rom. Imperij

CAP.
XVIII.
CXVIII.

Imperij Status, hoc emendandum, & in posterum cauendum, ac unumquemque cum suis iuribus & privilegijs defendendum, manutenendūq; Id quod rei æquitas ipsa per se sibi postulat.

De Annatis.

27. Quantum ad Annatas, ut uocāt, attinet, quas Ecclesiastici Prelati, Romano Pontifici quotannis pendunt, quasque ante aliquot annos Germani Principes Sedi Rom. sub certis usque annorum metis, eo tamen modo, ut persoluerentur, consenserunt, quo pecunia hæc ad nihil aliud, quàm contra Turcas parandam defensionem, Romæ tanquam deposita, fideliter adseruaretur. Verùm, cum anni, in quos præfato modo consensus erat per Germanos, iam olim effluerint, ac annatas depensas, non contra Turcas, sed aliò experientia Germani Principes didicerint, versas: Ea propter per omnes Imperij ordines illud ipsum pro onere non mediocri huc allegatur, supplicaturque: id quod in responsione generali oratori Pontificio data, ac in primis ex Casaræ Maiestatis literis, ad Sanctitatem Pontificiam eam ob rem scriptis, liquidò magis reperitur, quam ob causam laici Status Rom. Imp. uela complicanda censuerunt.

De contributione Ecclesiasticorum, ac religiofarum domum, contra Turcas; ac pro defensione iuris & tranquillitatis publicæ.

28. Item, postquam laicorum Imperij Statuū maiores Ecclesias, Monasteria, cæteraq; religiosas domus per Germaniam, ad laudem omnipotentis, ita ampliter atq; hoc pacto dotarunt diuitijs auxeruntque, quòd iam laici ipsi uix tertiā aut quartam partes in bonis temporalibus possident; atq; ob eam causam, necessitati, tam Ecclesiasticorum quàm laicorum subleuandæ, propugnandæque, ac manu defendendæ paci ac iuri publicis; nec non & in Turcas, cæterosq; Ecclesie Catholicæ, ac S. Rom. Imp. hostes parandæ expeditioni, præ rerum inopia vires minùs suppetunt: Ideo negotij ipsius exigit necessitas, æquitasque, quòd sanctitas Pontificia ita æquè ac paternè rem temperet, ut Ecclesiastici etiam, tanquam qui ampliores possident diuitias, nedum contra Turcas ad ferendum opem teneantur auxiliares porrigere manus: sed ad tuendum ius publicum, ac tranquillum Reip. Christianæ statum, quotannis pecuniæ quippiam contribuendum: ita quòd Archiepiscopi & Episcopi, Ecclesiasticis Prelatis ac personis suæ ditioni subiectis, ipsi soli ad

ferendum hanc opem, contributionem prædictam ^{sal. Ann.} iudicare, ius ac potestatem habeant. ^{15²².}

29. Atque illud eo moderamine agatur, ut Electores, ceteriq; Principes et Magistratus laici, ab Ecclesiasticis Proceribus, in eorum Principatibus, Comitatus, oppidis, ac territorijs, in exercenda iurisdictione non perturbentur, aut præpediantur. Nempe hac re fiet, quòd laici inter Ecclesiastico ius, ac trāquillitatem publicam tueri; et Ecclesiastici sub laicis degentes, eò facilius ac commodius etiam ius quemq; suum defendere, ac manutenere poterunt, cum Ecclesiastici paria onera unà cum laicis Magistratibus ac Gubernatoribus prouinciarū ferre, et contribuere iubeantur, quemadmodū ad id ipsum ex Christiana et Germana charitate, ac ob æquitatem, paritatemq; seruandā, alioqui tenentur, obligatiq; sunt.

30. Et quandoquidem omnes Ecclesiastici, in primis ac præcipuè, meritò pro viribus contra Turcas, tanquam hostes Christianæ fidei, ad ferendam opem, parandam defensionem, recuperandumque manu, quas olim crudelis ille ferro subiugarat Christianorum prouincias, teneantur: Eam ob rem, pro licito, bono, ac pariter Christianæ Reip. utili & necessario, visum placitūque est, ut si quando exigere id necessitas uidebitur, quòd mundus et preciosior supellex Ecclesiarum cathedralium, monasteriorum, cæterarumq; Ecclesiarum ac religiofarum domorum, auri, argenti, unionum, aliorumque preciosorum lapillorum, deniq; & campanarum pars non necessaria, pro communi Christianæ Reip. utilitate in medium conferatur: ne thesaurus ille Ecclesie Turcis potius, quàm nobis custodiatur, adseruetur, id quod & per Græciæ regnum iam olim usuuennisse experientia ipsa docuit. Quæ res Turcis magno cessit lucro, præsidioque; quando reposito hoc Ecclesie mundo, seu thesauro, militibus suis comparare, potuerunt uberiorem commeatum; ut eò instructiores hinc cæteras Christianorum urbes oppugnarent ac prouincias.

Ut personæ Ecclesiasticæ ob perpetrata maleficia commeritam nullam ^{CAP. XXI.} luant pœnam.

31. Item, quicumque Ecclesiasticos recipit ordines, maiores seu minores per hoc omnium pœnarum magistratuum secularium, ut cunq; magna perpetret maleficia, immunis esse contendit. Neque hoc ita ordinati temerè præsumunt: quòd ab Ecclesiasticis summa conditionis statibus in ^{CXXI.} peccandi

CAP.
XIX.
CXIX.

CAP.
XX.

CXX.

Sal. Ann. 1522. peccandi hac licentia manuteneantur. Sæpenu-
merò enim compertum est, ut quum ita conse-
cratis, præsertim Sacerdotibus, per iura canoni-
ca legitime uxores sint interdictæ; quòd dehinc
pudicitiam matronarum, virginum, laicorum
scilicet uxorum, filiarum, sororumque attentat,
ac noctu interdiumque sollicitant. Efficiunt quoq;
per assiduum ac indefessum laborem, partim mu-
neribus, donis ac blanditijs, ut complures hone-
stæ alioqui virgines, & matronæ, partim etiã in
secretis, quas vocant, Confessionibus (id quod
euentu ipso compertum est) diuturna opera la-
befactentur, ad peccata, offendiculaq; commo-
ueantur. Nec rarò etiam euenit, ut ij, uxores
ac filias, maritis patribusq; detineant, & remo-
rentur; minantes interim, gladio, aqua, ignive,
vituros repetitas uxores: atque tantorum malo-
rum segetem ex libidine insana contrahunt; mi-
rum quid latrocinijs, homicidijs, innocentum de-
latione, igni, rapina, furto, falso cudendo nu-
mismate, ac mille scelerum formis, interim cõ-
tra diuina humanaq; iura omnia, non sine ma-
gno etiam aliorum offendiculo, liberrimè ac im-
punè quotidie committant. Nempe immunitate
ac peccandi sua licentia, quam ex priuilegijs can-
onum sibi usurparunt, in hoc freti. Cùm enim
& semel compertum habent, licere eis impunè
quidquid libuerit; tum nedum magistratibus ci-
uilibus, sed & suis Episcopis ac superioribus
medium ostendunt unguè, quodcunq; illi vel iu-
beant, vel vetent. Et tandem ut in peccatis ma-
leficijsq; perpetrandis magis adhuc foveantur,
præter omnem equitatis rationem, aliquatenus
interdictum est Archiepiscopis, & Episcopis, ne
malefactores hos publicè criminali iudicio reos
agere possint, nisi prius degradatos: id quod tantis
sumptibus, tantaq; pompa celebrari oportet, ut
propterea perquam rarissimum vncti illi male-
factores merita plectatur pœna. Adhæc adstrin-
guntur, obliganturq; Episcopi per sua Capitula,
ut personas in sacris ordinibus, quod dicitur, con-
stitutas, secundum Canonica etiam iura, pœnis
uticunq; leuibus, punire, affligereq; non audeant.
Quæ res tota eò spectat, ut ex disparitate hac,
inter laicos ac Ecclesiasticos simultates, dissidia,
atq; odia plus quàm Vatiniana oriantur.

32. Illud quoque non mediocriter timendum
est, ut si personæ Ecclesiasticæ, iam dicti oneris,
aliorumque maleficiorum causa, quæ quotidie
perpetrare pergunt, non æqua iura, iudices

Tom. VII.

Sal. Ann. 1522. equos, paresque pœnas habeant; quòd eorum vi-
ta offendiculosa apud laicorum vulgus tumul-
tum quempiam, seditionemque pergrandem, ne-
dum contra ipsos, Ecclesiasticos scilicet, sed &
contra magistratus, ac superiores omnes, quòd
impunita sinant maleficia tam notoria, commo-
tura, excitaturaque sint.

33. Quapropter necessitas, equitasque ipsa
sibi postulant, ut Ecclesiasticarum personarum
predicta præsumpta priuilegia abrogentur, abo-
leantur, è medio tollanturque, ac illarum gratia
finaliter sanciantur, caueatur, ac statuatur, quòd
ordinati in maioribus vel minoribus constituti,
vnà cum personis laicis, æqua habeant iura,
æquos iudices, paresque pœnas: ita quòd Eccle-
siastici ultra laicos, in paribus delictis, nullam
prætendere possint prærogatiuam, immunitatem-
ve, sed ut quisque delinquentium Ecclesiastico-
rum, sub quo deliquit iudice, ob commissum suum
maleficium, secundum delicti qualitatem ac
mensuram, non secus atque alij malefactores,
pœna à iure communi Imperij imposita delicto
commensurataque, plecti, puniri, & affici possit
atque debeat. Id quòd verè Ecclesiasticis, hoc
est probis & eruditis viris, dubio procul, impen-
dio magis arridebit: tantum abest, ut per hoc læ-
di ius eorum putent. Hac re namque fiet, ut ti-
tulo tantum Ecclesiastici, alioqui improbi nebu-
lones, ad obedientiam maioribus debitam, ac ad
bene honesteque viuendum compellantur: ad-
hæc seditiones, simultatesque inter eos atque lai-
cos præcaueantur, euitenturque. Denique & hoc
ipso laici ad obseruandum, colendumque inte-
græ vitæ Ecclesiasticos eò magis inuitabuntur,
promouebunturque.

De onere Banni, seu Excommunicationis.

34. Item, Romæ cæterisq; in locis per Archie-
piscopos ac Episcopos, aut certè eorum Ecclesia-
sticos iudices, multi Christianorum ob causas
prophanas, ob pecuniæ denique, ac turpis, quæ-
stus amorem excommunicantur; multorumque,
sed eorum in fide infirmorum, conscientia per hoc
aggravantur, & in desperationem pertrahun-
tur; ac denique ob pecuniæ, lucriue tantulum,
aut alioqui res minimi precij, ad inter necionem
vsque animæ, corporis, honoris, atque rei fami-
liaris, contra diuina humanaq; iura perducun-
tur. Quando nemo, nisi ob conuictum hereseos
crimen, excommunicationis gladio feriendus, aut
pro secluso à Christiana Catholicaque Ecclesia,

Eee sa-

Sal. Ann.
1522.

sacris l. teris testantibus, reputandus est. Ea propter sacri Romani Imperij Principes, Proceres ac Status laici rogant, ut Pontificia Sanct. tanquam fides, Christianus, ac pius pater, velit prefatum onus Banni, seu Excommunicationis, apud sedem Romanam penitus abolere, ac apud ceteros Archiepiscopos, Episcopos, & eorum iudices Ecclesiasticos ablegare, tollere, & denique ita sancire, cauereque, ut nemo ullam ob causam, quam manifestum ac conuictum hares eos crimen, & quantum ad Sacrosanctam Christi fidem attineret, excommunicationis fulmine feriat, aut pro secluso à Christiana ac Catholica Ecclesia habeatur. Per iniquum siquidem est, fideles Christi ob temporalium bonorum, lucrive, aut denique ullam aliam humanarum constitutionum transgressionem, excepta haresis perfidia, à Deo Opt. Maximo, suaq; Ecclesia Catholica excludi, seiungi, separarique.

CAP.
XXIII.

Quo pacto multi cohabitatores oppidorum excommunicati, & ipsi utcumq; innocentes excommunicantur.

CXXIII.

35. Item & illud in plerisque sapiusculè euenit, quòd vicinorum excommunicati decem, & eo ampliùs, quos tamen causa nihil omnino contingit, cum ipso principali excommunicationis pœna aggrauantur: & non ob aliud, quam ut officiales, Ecclesiastici scilicet iudices, faciliùs, citiusque pro libidine sua miseram plebeculam depeculentur, ac pro suo libitu, eorum abutantur simplicitate, ipsosque principales ad quascunque etiam iniquas acceptandas trāsactiones per hoc compellant, adigantque. Nam etiam si excommunicatus ipse, unà cum uxore, liberisque suis, per intolerabile hoc & iniquissimum Banni onus in exilium ire cogatur, quòd hac in re nullus sit Officialibus modus, neq; finis, neq; ulla facultatū ratio: Tamen nullus est hominibus illis respectus, num industria, dataue ad hoc opera, & per contemptum; an necessitate ita impellente, vel casu potiùs, vicini cohabitatores, cum excommunicato ipso participarint, commerciumve habuerint; aut sufficiensne hæc fuerit conciuibus causa, quare excommunicatum meritò solum vertere iussisse debuerant, horum pensi habetur nullum. Sed vnum curatur hoc per Officiales, ut, quousque principalis ipse excommunicatus, soluendo non est, conciuēs ac vicini sui, ut ut culpa vacent, ad solutionem tamen quod superest debiti, cogantur. Quod si aliquando Officialibus

in os obtrudatur, contra domestica, nempe canonica sua, eos hoc moliri iura, quæ pecunia causa quempiam excommunicari, aut interdictum edici vetent: Nihilominus tamen id ipsum conantur, caussantes interim, non ob pecuniam, sed contumaciam, quæ tantò sit maior, quantò, unde sibi originem ducit, minorem habeat causam, tales excommunicari; atq; hac decipula, auaritiã suam Officiales, nugando contegere nituntur.

Item & de illicitis interdictis.

Sal. Ann.
1522.CAP.
XXIV.
CXXIV.

36. Præterea, cum Sacerdos, aut alioqui Ecclesiastica persona, casu occiditur; tum nedum occisor excommunicatur, sed & totum oppidum, aut totus pagus, iniquissimè interdicitur: quod interdictum eousq; durat, tã diuq; interrupta pendent publica Christianorū officia, quousq; vel occisor, vel tota incolarum eius loci cōmunitas fecerint homicidij compensationem, homicidiumq; expiarint: non considerato eo, dederitne occasionē, ut se gesserit probè, vel nequiter versatus fuerit occisus sacerdos, vel aliàs Ecclesiastico ordini ascriptus; licet iura canonica ipsa in quibusdam casibus, modum negotio præscribant. Prægrauaturq; itaque ex delicto vnius, centū alij nihil tale commeriti, nedum contra cōmunem æquitatē, sed & contra omnia diuina & humana iura.

De abrogatione feriarum aliquot dierum.

CAP.
XXV.
CXXV.

37. Insuper & feriarum festorumque dierū tanta copia laicorum vulgus nō mediocriter urgetur. Nimirum, cum tot sint religiosi facti dies, ut vix agrè tempus agricolis suppetat, quo fructus agri, tot sudoribus è terra pellectos, aliquando aqua pluuiæ, immodicove æstu, non rarò etiã grandine, aliave tempestate periclitantes, in horrea conferant: quos tamen fructus, si non feriarum solemnibus præpediti forent, commodè, ac citra iacturam ex agro legere, domumque ferre potuissent. Adde, quòd feriatibus quoque diebus (qui dubio procul bono consilio, ac in Dei Opt. Max. honorem, primùm bene sunt feriatibus) innumera perpetrantur delicta, peccataq; & scelera potiùs, quam his omnipotens colatur, venereturve. Id quod res ipsa notorium facit: tantum abest, ut testibus hoc egeat. Eamq; ob causã sacri Rom. Imp. Status laici consultius putant, ac reipub. Christianæ conducibilius, si effrenis feriarū (quæ animis, quam externo cultu Christianis, hoc est his, quibus à peccatis semper feriandum est, rectiùs celebrantur) festorumq; dierū numerus paulò coërceatur in arctum, minuaturque.

De

Sal. Ann. 1522. CAP. XXVI. De domibus ordinum militarium, ac Baliuijs, vt vocant, per Apuliam Siciliamq; ordini militari Teutonicorum vi, doloq; Germanorum ditioni ereptis.

CXXVI. 38. Item licet Dominis ordinis diuæ Mariæ Virginis, quos vulgò Fratrum Teutonicorum vocant, ex liberalitate Romanorum Imperatorum celeberrimæ memoriæ, item & Principum, Comitum & Baronum, in eos collata, ceterorumq; Nobilium contributa auctione, certa bona temporalia, ac redditus & census annui, per Apuliam, Siciliam, reliquamque Italiam, empti sint atq; adaucti, non ob aliud, quàm vt contra hostes Christianæ religionis, ad pugnam instructiores forent, haberentq; Germani Nobiles pariter & fidei Catholicæ propugnatores, vnde commodius & honestius vitam militiæ semper paratam viuere possent: ea ex bonorum asse Præfecturæ eius ordinis aliquot; quas vulgò Baliuias, ac à comæatu ordini parando, Comæaturas vocant, distinctæ sunt, & determinatæ per classes, quas & quietè sine cuiuspiam turbatione, per multa secula possederunt, vsurparuntque: Attamen per præcedentes Romanos Pontifices ordini prædicto bona talia erepta, ac Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopisq; illisq; nec Germanis, nec præfati Ordinis militaris existentibus, collata traditaq; sunt. Quemadmodum & in hunc vsq; diem militaris Germanorum Ordo his ipsis, spoliatus, carere cogitur. Insuper priores Romani Pontifices domus ordinis supradicti locatas, nato Italo, nempe Hieronymo Veneto tradiderunt, ac concesserunt: Eumq; ordinis sepediti insignibus decorarunt; contra Romanorum licet Pontificum ac Imperatorum statuta & Priuilegia, toties antehac per eorum prædecesores roborata, quibus ad Germanos tantum Ordinis milites, vt hæc omnia pertinerent, cautum, sancitumq; est.

Deinde & Romanenses Curtisani, ordinis supramemorati domos per Italiam, Bononiæ putâ, Papalibus Bullis ac prouisionibus attentare conati sunt: quo factò, ordinem ad litigandum secum Romæ coegerunt. Id quod non ad mediocre perniciem & ipsius ordinis, & totius Germanicæ vergit nationis. Demum Germanis Stablore quoque, diuini Benedicti Monasterium, contra foundationis quanquam iura, superioribus paucis equidem annis ereptum est, ac in cõmendam, vt aiunt, Cardinali Columnæ collatum:

Tom. VII.

quæ omnia in perniciem tendunt, ac irreuerabile Germanicæ nationis detrimentum; attentatumq; est, quicquid id est, contra ius & phas, ac æquitatem omnem. Eapropter imperij Status hîc quoq; rogant, Sanctitas Pontificia velit Militari Teutonicorum ordini, bona erepta, censuque & redditus ablatis, absque ulteriore mora redhibere, reddere, ac restituere; aut id ipsum, vt quantocyus fiat, mandare, curare ve: quæ admodum iuris, boniq; & æqui ratio hoc sibi postulat.

De oneribus sacri Romani Imperij statuum laicorum, contra Archiepiscopos, Episcopos, cæterosq; prælatos Ecclesiasticos. eorum quoq; Capitula, ac suffectos iudices, quos vocant, Ecclesiasticos.

39. Præter onera supra memorata, Archiepiscoporum, Episcoporum, & Prælatorum, quod hîc, vt prædictum est, à sede Romana conseruatores delegatos, atq; id genus alios plerosq; Ecclesiasticos impetrant iudices, per quos laici non ferendis aggrauantur modis; quod non omnino infrequenter euenit, vt laici in periculum ac perniciem animæ, estimationis, corporis atque bonorum perducantur, ac quantum per hos stat iudices, pertrahantur etiam. Sed hîc nondum finis. Sunt enim complura adhuc alia grauamina, prout sigillatim ea per capita nunc recensentur. Primum, quibus modis laicorum bona immobilia ad Ecclesiasticorum manus; & non contrà, ab Ecclesiasticis ad laicos perueniant.

40. Item, quum à sede Romana constitutionibus sit cautum ac prouisum, ne bona Ecclesiastica, præsertim immobilia, regulariter personis laicis, unquam distrahi aut vendi possint; & tamen Ecclesiastici, nulla cogente necessitate, sed tantum, vt eorum res familiaris reddatur lautior, crescantq; census, nunquam non cessant, laicorum prædia emptionibus, innumerisq; alijs modis ad se pellicere, si qua tandè sit possibile via. Quod ipsi quoq; Statibus laicis graue, damnosum, ac intolerabile est. Quamobrem sacri Romani Imperij Status laici, reipub. Germanorum utile, necessariūq; putauerunt, si omnia bona immobilia, soli scilicet quæ posthac aliquo, quocunque tandè titulo, à laicis ad Ecclesiasticos peruenirent, possent à laicis superioribus, quorum ditioni prædia hæc subiecta foret, tandè ab Ecclesiasticis redimi, lvi, atq; iusto precio vendicari: non considerato, quicquid contra hoc priuilegiorum prætenderet Ecclesiastici.

Ecc 2 Quo-

Sal. Ann.
1522.CAP.
XXIX.

Quomodo Episcopi bona hereditaria
Ecclesiasticorum ad se trahere
conentur .

CXXIX:

41. Nec raro & illud factum contingit, quod quum personae Ecclesiasticae bona hereditario titulo, à maioribus suis, vna cum ceteris coheredibus, iure hereditario sibi forte usurparent; ac si dehinc intestati decessissent Ecclesiastici, tum per Episcoporum nonnullos sibipsum bona illa hereditaria laicorum vendicari ceperunt: non in mediocrem proximorum, venientium ab intestato cognatorum, perniciem ac iacturam. Quae res ipsa quoque laicis non ferenda, imò, omnimodo onerosa, intolerabilisque est.

CAP. XXX.

Quo ingenio, bona quaedam laica, quae Ecclesijs, aut alijs religiosis domibus certis pactationibus vendita sunt, vel hypothecata, ditioni Ecclesiasticae subiugari conentur.

CXXX:

42. Adhaec, si quando casu ita contingit, quod bona laica temporali iurisdictioni subiecta; fructibus, redditibus, censibusve annuis Ecclesijs, ac ceteris religiosis domibus legentur, vendantur, hypothecentur, aut quovis alio titulo tradantur, vel à laicis erga Ecclesias ac monasteria annuo censu tributaria efficiantur; moluntur Ecclesiastici, talia praed. a laica, ex civili potestate ac ditione in Ecclesiasticam transferre, atque huic utcumque iniquo illicito ve conatui, Episcopi, Ecclesiasticique patrocinantur praelati, tuenturque rem longè iniquissimam; tantum abest, ut in hoc quemquam reuereantur Ecclesiastici.

CAP.
XXXI.

De collatione beneficiorum Ecclesiasticorum iamprimùm fundatorum.

CXXXI.

43. Item, quum beneficium aliquod Ecclesiasticum à laicis summae vel mediae conditionis primùm fundatur, dotaturque, tunc quidam Episcoporum primam eius beneficij collationem sibi usurpare nituntur; ac beneficij ipsius dotationem, fundationemve prius confirmare recusant, quam eorum intentioni acquieverint, qui beneficia ex suis censibus dotarunt, hoc est, fundatores & patroni secundum iura etiam Canonica Collatores ordinarij.

CAP.
XXXII.

De confirmationibus beneficiorum Ecclesiasticorum non necessarijs, atque alijs id genus grauaminibus.

CXXXII.

44. Praeterea si quis nouam fundationem beneficij Ecclesiastici fraternitatisve erigere, atque eandem confirmandam petere velit, quamquam confirmationis huiusce, de iure ac equitate mini-

mè indigeat: Nihilominus tamen fundatores beneficiorum praeter modum, pecuniarum exactioibus, ad viuum usque adgrauantur, exugunturque; ac per Romanorum statuta, technas ac subtiles practicas, eò adiguntur, ut fundationes haec omnes, quamvis minimi sint precij, necessario confirmentur. Quod ipsum non mediocre Germanorum laicorum est onus.

Sal. Ann.
1522.CAP.
XXXIII.

De subsidijs, & alijs oneribus, quae imponuntur Ecclesiasticis, qui collatores habent laicos.

CXXXIII.

45. Deinceps, si quando contingit, Ecclesiasticam personam à laico beneficio aliquo dotari, & Episcopo pro inuestura accipienda presentari; tum Episcoporum in spiritualibus, ut vocant, Vicarij, pro inuestitura tantum erogant aëris, presentatis illis, quantum collatum beneficium in annuo habet prouentu; nonnunquam etiam, quantum bimo. Ita enim altera portio exigitur Episcopo, & reliqua interim Archidiacono, aut Archipresbytero pro inuestitura, vel possessionis traditione.

46. Insuper nimiumque pro viribus, illicitis exactioibus grauant Episcopi beneficia, subsidijs nimirum; nullae licet subsint urgentes, aut illud sibi admodum postulantes causa, hoc est, quod iura vocant, manifesta & rationabiles: ultra etiam modum quem iura communia in casibus euidentibus & necessarijs praescribunt. Illis nempe casibus, quibus solis iura subsidium ab Ecclesiasticis erogari permittunt; fitque eius rei immodico usu, ut Presbyteris vitae necessaria, vix aut certè ne illa quidem relinquuntur. Demum & in totius populi caput hoc redundat onus, quando ita premuntur Sacerdotes, ut respirare eis non liceat; ni vicissim subditam plebeculam arrodant. Ita ex onere seritur onus, seorsumque, ut nullum gratis, nisi numeretur semper aliquid, ministrent sacramentum, Ecclesiaeque Christianae donum, ad quod tamen praecipuum gratis ut facerent, darentque ea gratis, quae nullo aere redimi possunt, atque ipsi gratis accepissent, sacrosancti Euangelij attestantibus literis, tenebantur. At illud res ipsa fecit notorium.

Quo pacto saepius, & quidem plures vna indocti atque inidonei ordinentur sacerdotes.

CAP.
XXXIV.

47. Item Archiepiscopi, Episcopi, & eorum suffraganei, quos Suffraganeos vocant, saepenumero plures indoctos, idiotas, inhabiles, vilesque ac lu-

Sal. Ann. 1522. ludicras personas, ad sacerdotij functionem ordinant: qui cum ex ministerio Ecclesie, ad quod minus sunt idonei, viuere non possint, tamen neque aliunde uel ex beneficijs, uel proprijs hereditarijs bonis, unde vitam Presbytero dignam ducere queant, habent; sed tantum imaginarios & fictitios, aliquando neq; illos quidem, secum ferunt titulos: fitque dehinc, aut ex innata malitia, morum uel leuitate, aut qua premuntur egestate (sicut res est maleuada fames) ut inhonesta exerceant commercia, ac munia sacerdotibus obeant indigna. Quæ res ansam subinde ministrat, uerè Ecclesiasticos, ac Christo sacros Presbyteros succipendendi, nihilq; faciendi; quod illorum uita coram uniuerso populo offendiculis sit quam refertissima. Interim à quibusdam Episcopis, sex corruptis testibus ad hoc adhibitis, dignus ne sit sacerdotij munere, uel minus, ordinandus, fides adhibetur; qui passim quosq; indignissimos simulatis suis uocibus testantur dignos, adque hoc ministerium aptos ferunt, & accommodos: licet non raro nullus personatorum illorum testium, ordinandum, uel de facie, albus an ater sit, nouerit; conanturq; ita Christianis sanctionibus, sub persona, fuce, atq; fictitio tantum prætextu satisfacere.

CAP. XXXV.

De impensis immodicis, quæ in Ecclesiarum consecratione infumuntur.

CXXXV. 48. Insuper quum Ecclesias ac templa, prætenua quidem, Deo dicant, sacrantq; nonnulli Suffraganeorum, subditos utcunq; per se egestate laborantes, superfluis, minimèq; necessarijs sumptibus onerant: neque hoc contenti, qui munera quoque, & illa quidem immodica, à misera plebecula exigant.

49. Item quum laici Ecclesijs altaris donant ornamenta quedam, nec non casulas, & similia, ac in Dei honorem pecunias suas expendunt; nihilominus tamen Suffraganei exigunt, ut talia, priusquam ad altaris conuertantur usum, consecrentur, pro qua demum consecratione munera ac dona petuntur innumera. Quapropter equum est, ut tales abusus deleantur. Et si Suffraganei frustra laborare nolint, ut unicuiq; prælato aut plebano talia faciendi permittatur potestas.

CAP. XXXVI.

Quemadmodum cœmeteria nonnunquam superflua, ac minimè necessariò consecrentur.

CXXXVI. 50. Demum, si fortè sine armis, pugnis tantum & capillis in cœmeterio, duo, plures uel ma-

nus conferant, aut rixam habeant, ad sanguinis usq; quantum uis modici effusionem; tum ad interdictionum seueritatem recurrunt Ecclesiastici, nec prius publica Christianorum redintegrant officia, quam ciuium uniuersitas cœmeterium denuo magna pompa, grauibisque nec profectò minoribus impensis consecrari curauerit, quam primùm, ut prædictum est, ex prophano redditus sit sepulture is locus sacer. Quæ omnia in caput tandem redundant laicorum.

51. Item, Suffraganei excogitauerunt, ut solum ipsi, & nullus alius Sacerdos, laicis campanas baptizent: credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales campanas baptizatas, demones & tempestates pellere. Quapropter innumeri plerunq; adhibentur cõpatres: præcipuè uerò, qui fortuna pollèt, exorantur, qui baptismationis tẽpore funè, quo cãpana religata est, tangunt, ac Suffraganeo præcinente, (quemadmodum in paruulorũ baptismatione fieri solet) omnes pariter respondent, ac cãpana nomen ingemināt, uelq; noua, quemadmodũ & Christianis fieri solet, cãpana induitur. Inde ad sumptuosa properatur cõuiuia, quibus præcipuè cõpatres, ut eò largiùs munera offerāt, adhibētur; nec non Suffraganei & eorum Capellani, cū multis alijs ministris regaliter pascentur. Nec hoc satis est, sed & Suffraganeo mercedè persolvere necesse est; quam illi munusculum uocare solent. inde euenit, ut aliquãdo etiã in paruis uillis centum floreni in tali absumātur & expẽdantur baptismatione: quæ res non solum superstitiosa, sed etiã Christiane religioni contraria, ac simpliciorũ seductio, & mera est exactio. Verũtamen Episcopi, ut Suffraganeos uel uilissima oberare possint mercede, talia & adhuc absurdiora tolerāt. Res igitur tã nephanda & illicita meritò aboleri debet. Ceterũ si cõducere uidetur, ut cãpana consecrètur (ita enim Suffraganei baptismationẽ appellāt, quoties à prudentioribus de hac re interpellātur) cõueniens erit, ut talis cõsecratio per unũquemque fiat sacerdotè: quemadmodum cū aqua benedicta; sale, herbis, & similibus fieri solet: idque absque precio & expensis laicorum; ne populus simplex ita seducatur, & damno afficiatur, nec nõ auaritiæ detestandæ presumptio euitetur.

Quemadmodum de noua sancti cuiuspiam celebritate partem petant oblationis.

52. Deinceps, si fortè per diœcesin Episcopi alicuius noua effertur Sancti celebritas, ad quẽ passim

CAP. XXXVII.

CXXXVII.

Sal. Ann. 1522. passim concursus fit; tum Episcopi aut Prælati eo loci, oblationum omnium tertiam, aut certè quartam partem sibi vendicare præsumunt. Quod tamen domestica eorum, nempe canonica iura, eis non permittunt; quin oblata illa pecunia, potius ac meritò, pro totius Christianæ reipub. necessitate, ad contrahendam militum manum, parandumque expeditioni bellicæ commeatum contra Turcas usurparetur; aut certè in proximi verteretur in necessarios usus.

CAP. XXXVII.

Quo pacto illicitam à Præpositis monasteriorum Deo dicatarum virginum petant pecuniam.

CXXXVII. 53. Item, quum monasteria aliqua Deo dicatarum virginum, per Præpositos, seu Præfectos gubernentur, qui tamen ad libitum officio hoc moueri possunt (neque enim perpetua est hæc Præpositura) attamen Episcopi, acceptationi aut missioni Præpositorum, prius consensum suum adhibere recusant, quàm à monasteriorum Deo deotarum, simpliciumque puellarum, pecunia aliquid numeratum fuerit.

54. Item, quum Abbas quispiam, aut Abbatissa eligitur, coguntur iterum per Suffraganeos consecrari; licet antea ut monachi & moniales satis superque sint consecrati; Suffraganeumque cum suis regie excipere & pascere, ac insuper tanquam muneris loco, magnam persolvere pecuniam. Quæ res non in paruum damnum cedit monasteriorum; sed etiam illorum, quibus monasteria illa sunt subiecta.

Insuper Pontifices Summi multa ac varia in curia Romana excogitarunt officia, quæ ipsi immani vendunt precio: quod quidem illi persolvere coguntur, qui (ita iubente Pontifice) operatale indigēt officialium, seu scriptorum. Hinc euenit, ut natio Germanica, præcipuè verò Episcopi, quoties Pallium redimunt, aut confirmationem à Romano petunt Pontifice, ac multi alij oppidò aggrauentur, ac longè plus, quàm elapsis annis, pecunias suas dilapidare compellantur. Hinc faciliè conijcere licet, quot Romæ, quantique laquei pro emungendis nummis tendantur. Quapropter talia officia meritò deleri debent.

CAP. XXXVIII.

De Archipresbyterorum officialibus, & alijs iudicibus Ecclesiasticis.

CXXXVIII

55. Archipresbyterorum quoque officiales, ut plurimum sunt indocti, inhabiles; insuper & scurrilibus moribus, nihil pensi habentes, nihil auentes, quam pecuniam. Et quàm notoriè in

Sal. Ann. 1522. publicis degant peccatis ac facinoribus, quotidiano discitur usu; per quod laici, quos ob admis-
sa debito modo corripere, ac in pietate Christiana crudiores & meliores reddere debebant, nedum ad meliorem frugem non perducuntur, sed offendiculis onerantur potius. Adhæc per leues ac viles has officialium personas, in quorum conscientijs, nulla Christianæ pietatis viget ratio, sed tantum sceleratus habendi amor, laici miserè ad viuum usque in bonis suis spoliantur, ac deprædantur. Id quod Archiepiscopi & Episcopi, si quidem reuera, quod dicuntur, essent, hoc est Christi pastores, dubio procul, diutius non tolerarent, ouesque Christi talibus offendiculosos pastoribus curandas, minimè commendarent, pascendasve committerent.

Quàm iniquè laici ad vetitum trahantur Ecclesiasticorum tribunal.

CAP. XXXIX.

CXXXIX. 56. Ferè & hoc quoque accidit, ut laici ad Ecclesiasticorum, licet periniquè trahantur iudicium. Nam etsi actor sit Ecclesiasticus, qui laicum reum iudicio conuenire intendit; attamen nihilo magis ordinaria iurisdictioni reorum deferunt, quin passim Ecclesiastici tales reos, laicos scilicet quascunque etiam ob causas civiles ac planè prophanas, ad Ecclesiasticum tribunal, refragantibus omnibus etiam iuribus, pertrahere adnituntur: quum tamen maximè conueniat, ac iure non ignoto sit, quàm expressim cautum, actorem rei forum sequi debere.

Quo pacto magistratum ciuilium subditi, propter debitam pecuniam, ad iudicia Ecclesiastica pertrahantur.

CAP. XL.

CXL. 57. Præterea Ecclesiastici sæpiusculè laicorum subditos, ob debita pecuniaria, coram Ecclesiastico iudice in ius vocant, ac prægravi eorum iudiciorum ordine eosdè inibi vexant atque excutiunt; licet à ciuili magistratu, adeoque iudice reorum, ordinaria iustitia, iurisque debita executio eis nunquam fuerit vel denegata, vel diutius, quàm par sit, procrastinata: fitque ita per actorum, ut dictum est, petulantiam, quia conuerti iudicio Ecclesiastico laici, varios ob casus ius suum non ita examissim, vel deducere per imprudentiam, vel non probare per simplicitatem, nouerunt, neque edocti sunt; ut in prætentam pronuncientur excommunicationem, ac irreparabile rerum suarum perducantur detrimentum, perniciem & iacturam.

Quàm

Sal. Ann.
1522.

CAP. XLII.

Quàm iniquè laicis iudicibus præbeatur occasio, ab Ecclesiasticis subditorum suorum petendi remissionem.

CXLII.

58. *Insuper & alias ob plures causas illicitas, à iudicibus Ecclesiasticis contra personas laicas emittuntur citationes ac monitoria: quàmquam tales iudices, publica etiam testante fama, indubitanter perspectum habeant, vocatos ita in ius additionis suæ terminos minimè pertinere, illosq; ad ordinarium ius remittendos fore. Quod ipsum quoque laicorum subiectis, non ferendis modis, graue onerosumq; est. Nam & si causæ, personæque tales, ad instantiam magistratum ciuiliū, ac laicorum superiorum petitionem, tandem ad ius dicentis laici ordinariū remittantur tribunal: nihilominus tamen ita immeritò in ius vocati, grauibus onerantur impendijs, damnis, & expensis; eò quòd superiores suos laicos, quos non rarò ultra centesimum lapidem peregrè abesse contingit, primū requirere, dehinc literas missionum ab his impetrare, ac tandem eas ipsas iudicibus Ecclesiasticis mittere cogantur: interim nuncijs ad hoc conductis eroganda est pecunia, cessandum à quotidianis operibus, ferenda impensa itinerum atque Aduocatorum. Quòd si fortè superiores suos in ius vocati non continuò implorauerint, missionum literas impetrarint, easque iudicibus prædictis transferant ac ad monitionem vsque processum interea sit: iam Ecclesiastici iudices vel requisiti hinc à vocatorum superioribus, quæcunque tandem in ius vocati sit causa, remittere tamen ita vocatos atque admonitos ad ordinarium iudicem laicum, recusant.*

CAP. XLIII

Quòd iudices Ecclesiastici causas aliquot speciales, licet laicas, ita suæ asserant ditioni, vt omnino eas remittere nolint.

CXLIII.

59. *Quum apud Ecclesiasticum iudicem, ob decerptum virginitatis florem: item ob illegitimè natorum, hoc est, naturalium liberorum statum, aut seruientium mercedem, viduarumve, quæcunq; etiam iudicio ventilantur causæ, contra laicos reos; tum vel interpellati à litigantium laicorum superioribus, iudices Ecclesiastici, terminum tamen sistendi iure, nec circumducere, aut ad se in ius vocatos, ordinariæ iurisdictioni vt remittant, precibus induci possunt.*

De alijs illicitis & inutilibus expensis causarum prophanarum, quæ ad Ecclesiasticos iudices trahuntur, ac de nouo remittuntur.

Sal. Ann.
1522.

CAP.
XLIV.

CXLIV.

60. *Adhæc, quum laicus coram iudice Ecclesiastico, vt supra dictum est, iniquè in ius vocatur, demumq; ad petitionem iudicis ordinarij remittitur: tunc temere agentis procurator, qui tam malè in ius vocari fecerat laicum reū, mercedem suam, à conuento, qui tamen temerè ad vetitum tractus fuit iudicium, petit; cogiturq; dehinc excommunicationis pœna innocens ille ultra expensas, quas ob malam in ius vocationem in itinera, procuratores, proque impetrandis & redimendis missionum literis, necessariò expenderit. Adde & neglectorum operum estimationem, iam tandem nulliter & inique emissos iudicarios persoluere, atque ere non immodico; coactus licet, pensare. Namque id si fortè recuset, anathematis præstò est gladius: hoc ei minantur iudices Ecclesiastici fulmen, ni persolutis vocationum literis, habendi libidinem ipsorū satiauerint. Ita afflicto additur afflictio. Neque iuris ratio, quæ temerè in ius vocato, refundendas dictat expensas, à iudicibus his curatur quicquam: imò iudiciarius hic eorum ordo, ex diametro, quod aiunt, cum iuris bonique & equi ordine pugnat. Eum tamen iudiciorum ordinem, non ob aliud (quantum coniectura assequi licet) hætenus ita religiosè obseruarunt, quàm vt plurima actorum turba per hoc ad eorum alliceretur tribunal. Ita semper iniquum, ex re, quæ meritò debebat esse æquissima, student facere lucrum.*

Quomodo nouæ per violentiam instituantur decimarum præstationes.

CAP.
XLV.

CXLV.

61. *Item, et si laici per multa annorum curricula de certis eorum prædijs, neque maiores, neque exiguas, vt vocant, præstiterint decimas: tamen per Ecclesiasticos iudices, apud quos iniquis litigant conditionibus, auctoritate iudiciaria, ita eis fit negotium, vt aut petitas iudicio decimas, siue quidpiam aliud est, quod ab eis exigitur, præstare, persoluereque, aut excommunicationis pœnam ferre, necessum habeant. Neque hoc temerè. Nam etiam si à sententia, quantumvis iniqua, Romam appellauerint, non eos fugit, quàm onerosus atque dispar sit & illic litium euentus.*

Sal. Ann.
1522.
CAP.
XLVI.

Quo pacto Ecclesiasticorum officiales, ac iur-
fecti, & ipsi laicos ad Ecclesiasticorum
tribunal in ius trahere conentur.

CXLVI.

62. Ad hæc omnia persona Ecclesiastica, ne-
dum ipsæ per se laicos, quibus dictum est, ac si-
milibus casibus, ad Ecclesiasticos trahunt iudi-
ces; verum etiam Ecclesiasticorum officiales,
suffecti, procuratores, domestici famuli, famu-
leque, ac denique ipsorum etiam subditi, conan-
tur, adnitunturque idem iuris, quod eorum ha-
bent superiores, sibi ipsis quoque asserere, & sur-
pareque.

CAP.
XLVII.

De causis iniuriarum, quæ coram Ec-
clesiastico ventilantur iudicio.

CXLVII.

63. Tandem, si quando ex facto euenit, ut
Ecclesiasticus contra laicum iniuriarum agere,
illatas forte verbo iniurias, intendat: conatur
Ecclesiasticus iudex eas ipsas quoque suæ iuris-
dictioni vendicare causas quo denuo reus iudicio
conuentus, ordinario iuri: suæque eripitur atque
eximitur iurisdictioni.

CAP.
XLVIII.

Quemadmodum causæ prophanæ, ob in-
terposita iuramenta, Ecclesiasti-
co tribunali asserantur.

CXLVIII.

64. Insuper & id præsumunt officiales, si quã-
do in causis prophanis, ac inter personas Ecclē-
siæ minimè sacratas, dicatasve, sed omnino lai-
cas, data fide, seu præstito iuramento, verbo, vel
in scriptis, pacta, obligationes, contractus, vel
promissiones factæ sint, vel celebratæ: quod eam
ob rem, atque huius prætextus ratione, tales pro-
phanæ laicæq; causæ coram ipsis potius, quàm
ordinario iudice agitari debeant: quæ noua Ec-
clesiasticorum techna vsu si increfceret, ac diu-
tius toleraretur, iam actum foret de civili cau-
sarum auditorio; quod omnes prophanæ civilesq;
causæ, contractuum atq; transactionum, hac via
necessariò ad Ecclesiasticos pertraherentur. Quis
enim contractus, quæ transactio, quæ denique
inter pacificos conuentio, quæ non sit solemn-
ita stipulatione, aut promissione vallata? Illuc
nimirum rerum veniremus, ut in totum civilia
eluderentur iudicia. Quod nedum contra equi-
tatem ipsam, contra omnia iura scripta, sed &
civili magistratui intolerabile foret. Nam ut
demus hoc interim Ecclesiasticis iudicibus, de
periurio commisso, notionem ut habeant: nihilo
magis per id causæ ipsius principalis, contractus
puta, aut transactionis, quam ob rem ille peiera-
uit, iudices competentes erunt; quin periuros il-

los ob religionis transgressionem manifestariam
tantum iudicio conuenire possent, ac Canonicam
huic indicare mulctam; reseruata tamen civili
magistratui, qui periuros pœnali iudicio secun-
dum civiles sanctiones plectere ius habet, com-
missa sibi ob id pœna.

Sal. Ann.
1522.

Quonam modo reformationes suorum iu-
dicatorum, nec obseruent, neque manu,
hoc est, executione debita tueantur.

CAP.
XLIX.

65. Præterea, nedum rationi consona iura cõ-
munia, sed & Ecclesiarum aliquot cathedra-
lium propriæ Reformationes notoriæ, in quam
plurimis casibus negliguntur, irritaq; fiunt, dum
contrarius ex eisdem ducitur sensus. Exequuntur
enim hæc contra hos tantum, quorum potesta-
tem ipsi non reuerentur. At si res potentiores, aut
eos, quibus manu pares esse non possumus, contin-
gat, tum ex iuris sui rigore remittunt quippiam.
Nam et si maximè Episcopi locorum ordinarij,
aut eorum officarij à vim passis, aut his, quibus
contra ius iniuriæ illatæ sunt, pro debita iustitiæ
executione, ac talium grauaminum onerumve
abrogatione interpellentur. Sepe numero tamen
euenit, ut querela hæc, vel Prepositum contin-
gat, vel Decanum, vel certè Capitulum, ac Ec-
clesiæ canonicos Capitulares, hoc est eos, contra
quos loci huius ordinarius Episcopus utcunque
æquitati fauens, remorante eum hac via, in
electione præstita, ac promissa fide, meritam
transgressionis emendationem atque mulctam
præsumere, eisque infligere non audeat.

CXLIX.

66. Ad hæc Episcoporum ac Prelatorum nõ-
nulli, pro tempore Ecclesiasticorum iudiciorum
Synodorumq;, ad suum libitum, speciales quas-
dam & prætentas ferunt reformationes, ordi-
nationes, leges, atq; statuta, quæ ipsa multifariã
à iure communi dissident, ac seorsim toti civili
magistratui, & iurisdictioni, eorumq; subditis
derogant, atq; perniciem adferunt. Neq; vllam
præseferentia æquitatem, quod ad Ecclesiasti-
corum priuata compendia, inq; laicorum necesse sint
excogitata atq; effecta. Eamq; ob rem laici ea ac-
ceptare, aut his parere minimè tenentur. Nã neq;
ipsi Ecclesiastici domesticas has suas constitutio-
nes secundum rationabilem, synceriores, ac ger-
manū æquitatis intellectum, obseruant. Etenim
tametsi reformationes huiuscemodi, ut plurimū
statuant, coram officialibus, eorumq; Ecclesiasti-
cis cõsistorijs, manifesta ac notoria tantum, mi-
nimeque occulta delicta, debere agitari atq; ven-
tilari,

Sal. Ann. 1522. *tilari, considerarique in primis salutem animarum, & honorem Iesu Christo debitum, potius quam pecuniarum lucrum: Attamen eius rei oppositum, atq; ex professo contrarium, negotium ipsum, innumeræq; aliæ coniecturæ ac circumstantiæ plus liquido manifestum reddunt: id quod partim ex supra enumeratis, partim ex recensendis sequentibus articulis, utcumque succinctis, cuique æstimare facile est.*

CAP. L. *Quemadmodum plus pecuniæ, quam pœnitentiæ peccatoribus imponant.*

CL. 67. *Patrum canonibus sancitum est, spiritualibus ac manifestis peccatis, spirituales pœnitentiam seu satisfactionem imponendam esse; ut sic non pecuniæ lucrum, sed potius animarum salus queri intelligatur. Id quod supra etiã memoratum est. At Ecclesiastici iudices & officiales, perperam animaduersis canonibus, d. Etiam spirituales pœnitentiam in tantum exasperant, aggrauant & augent, ut laici, priusquã eam satisfactionem acceptare velint, pecunia magis sibi ab ipsis immunitatẽ comparent: quare laici multum premuntur, Ecclesiastici contra multum ditantur, ut puta, qui in suum priuatum commodum, & partis agunt munus, & iudicis; quod tamen omnibus iuribus dissonum est.*

CAP. LI. *Quem in modum honesti viri & mulieres ex falso rumore sæpenumero grauentur.*

CLII. 68. *Accidit etiam nonnunquam, quod viri & mulieres corã Officiali, seu Ecclesiastico tribunali, ut delictorum ac scelerum fontes, sinistro rumore deferuntur, ac non prius per sententiam innocentes declarantur, quam ubi se iureiurãdo purgauerint: qua purgatione facta, in pristinum æstimationis statum restituntur. Et quamvis tam sinistrè denunciatis incõmoda, damna, impensæ, eam ob rem perpeßæ, meritò refundi deberent: nihilominus tamen innocentes ipsi in dictæ restitutionis fidem Officiali, Ecclesiastico uel iudici, duos aureos, cum aurei quarta parte, pro absolutorijs literis, nequaquã necessarijs, numerare coguntur. Et hoc est, cur Officiales, Ecclesiasticique iudices, tam iniquas & illicitas, rumoris falsi, atq; delationis causas, ita adseßentur, ad se euocent, solisque sibi vendicent. Id tamen ipsum non sine magna singulari, ac graui iactura mortalium cõmittunt. Nam sæpius euenit, quod altercantes mulieres, ira, inuidia, seu alio quopiam adseßu commota, inuicem se maledictis impetant, conuicijs proscindant, in tantumque*

Tom. VII.

demētentur, quod altera alterã uel adulterij, uel Sal. Ann. 1522. magica artis reã insimulet. Quod ubi corã Officiali deducitur, tũ illa, quæ per iracundiã alterã probris ac cõtumelijs adseßerat, iurisiurandi sacramento sese excusare, ac purgare cogitur: scilicet, quicquid iniuriarũ in alteram profuderit, id omne nõ ex certo animi proposito, sed ira, inuidiaque profectũ esse: pariq; modo altera, quæ adulterij, necromantiæ uel insimulata est, suam innocentiam, quodq; prædictorũ nequaquam sibi conscia sit facinorum, iuramento detegere iubetur. Interim uerò quilibet apud se faciliẽ conijcere potest, in talibus causis, mulieribus, siue memoratorum scelerũ uacua sint, siue ijsdẽ criminibus obnoxia, iurandũ tamen esse, dũmodo famam, honorem, ac vitalem spiritum retinere uelint. Quæ ex re non solũ illicitũ pecuniarum lucrum queritur: sed & deliberatæ peierationes extorquentur, secularisque iurisdictiones, & iudices in eorum mulctandi officio impediuntur. Et sic cõtra rationẽ, impunita remanere delicta necessarium est.

Quomodo Ecclesiastici iudices illicitũ ex iactatis matrimoniorũ causis petãt interesse. CAP. LIII.

CLII. 69. *Deinceps, quum inter virum atq; fæminam, de pangendis matrimonialibus sacris illis fæderibus, negotium, quod inter eos fortè agebatur, eousq; processit, quod ab alterutra partiũ matrimonij contractus, ex pactiõibus illis, ratur, perfectusq; prætendatur; at inficitur altera: datumque est, ab altera alteri persone uestium, aut alioqui mundi muliebris quidpiam, tanquã arrabonis loco, ad seruandum ac custodiendum: accidatq; deinde, ut asserti contractus, matrimonij scilicet contemplatione, contrahentes, ad Ecclesiasticum perueniant tribunal, ac ibidem per sententiam, in diuersum ire iubeantur, separenturq;: Tum iudex ille Ecclesiasticus inique hoc sibi in hac causa prætendit interesse: nimirum, ut omnẽ, quicquid hinc inde arrabonis uice traditum sit, ut hoc sibi cedat tanquam commissum. Id quod nedum contra omnia iura, sed & equitatem atq; honestatem ipsam proculdubio est.*

Quibus artibus iudices Ecclesiastici causas promiscuas, quæ coram ciuili etiam magistratu in iudicium deduci possunt, sibi solis uendicare conentur. CAP. LIII.

CLIII. 70. *Item, licet complures sint causæ ita promiscuæ iurisdictionis, ut secundũ iura communia, apud Ecclesiasticos atque ciuiles iudices agitari & puniri possint: sæpiusculè tamen*

Sal. Ann. 1522. *uenit, ut quum ciuiles iudices, concessam sibi hac in re prouinciam & iurisdictionem administrare atq; exercere uelint; quòd id ipsum ne faciant, per iudices Ecclesiasticos, sub excommunicationis pœna eis interdicitur, prohibeturq; Quod si diutius perstare deberet, breui Ecclesiastici iudices à civili magistratu, eiusq; iurisdictione, quasunque etiam causas eximeret, suaque assererent ditioni. Id quod Casarea Maieft. ceterisq; Imperij Romani membris graue est, & intolerabile. Et quanquam secundum iura communia, manifesta periuria atq; adulteria, maleficiorumq; præstigia, ac consimiles aliæ causæ, per Ecclesiasticos ac ciuiles iudices, promiscuum, uter occuparit, ciuilitè pro tempore plecti possint, habeatq; ita præuentio hac in re locum: Attamen Ecclesiastici iudices contra omnia iura, causas huiuscemodi, solis sibi, suaque iurisdictioni usurpare conantur. Quod ipsum iurisdictioni ciuili non ferendum est onus ac grauamen.*

CAP. LIV. *Quemadmodum causæ prophanæ, sub prætextu denegatæ executionis, ad Ecclesiasticorum consistoria trahuntur.*

CLIV. 71. *Item, si quando persona laicæ in causis etiam omnino prophanis, à iudicibus Ecclesiasticis citationes impetrare conentur, prætantque magistratum ciuilem, debitam sibi iuris executionem facere neglexisse; antequam summarie saltem per euidens aliquod docuerint instrumentum, iustitiam, ut queruntur, sibi denegatam: citationes tamen, atque alij iudicarij processus à iudicibus Ecclesiasticis, ad solam petentium querelam his decernuntur. Quod si deinceps ad petitionem, uel ciuilibus iudicibus, aut partis in ius uocata, causæ huiuscemodi ad ordinarium tribunal remittantur, præfigitur ciuili iudici per breue quatuor hebdomadarum, putà tēpus fatale; intra quod, aëtoris intētionis & querimonie ex integro, atq; ex asse executionis ordine satis faciat. Ac si in arctissimo ita præstituto termino, sententia diffinitiuā, aut non fertur, uel executioni lata non mandatur; libertatem dehinc iudex Ecclesiasticus dat aëtori laico, coram suo tribunali, ulterius procedendum: fitque non rarò, (mirum hoc auditu) ut causa, quæ intra mensis spacium coram ciuili consistorio agitari, peragique debebat, quòd hæc eadem apud Ecclesiasticum iudicem triennio, aut eo amplius, pendeat hinc indecisa.*

72. *Aliunt præterea iudices Ecclesiastici, in*

talibus casibus, prophanas ad se causas pertrahere sibi licere; si magistratus ciuilis in administranda iustitiæ executione negligens inueniatur: è regione tamen ferre minimè possunt, ut in pari casu idem iuris cum eis seruetur; nimirum ut in causis Ecclesiasticis quispiam, de neglecto cultu iustitiæ ab Ecclesiasticis apud laicos, aut ciuiles magistratus conqueri, ac iustitiam sibi per ciuiles magistratus administrari postulare possit: quanquam iura communia in genere definiant, statuuntque quo pacto canonica ciuilibus, & è regione canonicis ciuilia iura opem suppetiasque ferre debeant.

Quo pacto Ecclesiastici iudices, seculares causas, prætextu præscriptionis prætextu, in se transferre conentur. CAP. LV.

73. *Neque hoc plerisque longa experientia rerum ac eruditione doctis probatur, quòd iudices Ecclesiastici quibusdam in locis diuturni usus, quasi possessionis, adimpletæq; præscriptionis prætextu, laicorū controuersias coram se dirimendas hætenus præsupserunt. Nam ea ex re Casarea Maieft. Romanumq; Imperium haud parū detrimenti patitur: utputa, quòd nō minimus Imperij honor, tēporalis scilicet iurisdictionis, memoratæ præscriptionis uelamine minuitur, attenuatur, & penitus ab Imperio ad Ecclesiasticos transfertur. Quod contra recepta, aperta q; iura, nemo est qui nesciat: quibus statuitur et cauetur, ut nulli præscriptioni, quantum uis longa, aduersus præeminētē, tū Papæ, tū Casar. potestātē sit locus. Quàm iniquè homicidæ, alijque peccatores, ab Ecclesiasticis iudicibus duplici afficiantur pœna.* CLXV.

74. *Quum diuina humanaq; iura uetent, ut nemo duabus cædi debeat uirgis: meritò pleriq; quibus cerebrū est, nōnullarū Cathedraliū Ecclesiarum odiosa statuta, peruersosq; mores, quibus utriusq; sexus homicidas, reliquosq; maiorum, minorum uel criminū reos hucusq; vexarunt, detestatur. Nam hætenus seruata est consuetudo, quòd homicidij, similiumq; facinorum, quos casus Episcopis reseruos vocant, rei, peracta in aurem confessione, publicam penitentiā, in totius populi conspectu, cum magno suorum ipsorū dedecore, ignominia, infamia, subire coguntur. Quæquidē penitentiæ forma nō usquequaq; improbanda foret; utpote, quæ ad primitiuā Ecclesiæ instituta quàm proximè accederet: si hac contenti, non etiam amplioem iusto, peccantibus e-* CLVI.

Sal. Ann. 1522. *gregij isti, maleque officiosi Officiales extorque-
rent pecuniæ summam, duplicique delinquentes
punirent pœna. Qua re, mirum quàm multi of-
fenduntur. Quòd quàm iniquum, quamque lon-
gè à Christi instituto sit alienum, cuique sanæ
mentis coniectura assequendum relinquatur.*

CAP.
LVII.

Quomodo funestæ pecuniæ intuitu Eccle-
siastici iudices & officiales illegi-
timas cohabitationes & vsu-
ras tolerant.

CLVII.

75. Præterea Officiales, auri sacra pellecti
fame, vsuras ac pecuniæ sænus illicitum, nedum
non interdicit; sed & passim permittunt, fo-
uent, ac tutantur. Insuper etiam Clericos, Reli-
giososque & seculares, accepto ab eisdem annuo
censu, publicè cum suis concubinis, pellicibus,
& alijs id genus meretricibus, illegitimè cohabi-
tare, liberosque procreare sinunt. Quæ res ambæ
quantum scandali, periculi, detrimenti, fortun-
nis, animabus & corporibus pariant, non est
quod recenseatur; quum nemo id, nisi talpa ca-
cutiat magis, non videat.

76. Præterea contingit aliquando, quòd alter
coniugum, belli, votorum, seu alia quapiam cau-
sa peregrè proficiscatur; qui si aliquanto diutiùs,
quàm alterius conferat libidini, absit: tum Offi-
cialis alteri (pacta tamen numerataque priùs
mercede satis magna) cum alia viçitare perso-
na ac cohabitare indulget, non præhabita priùs
diligenti vestigatione, superstesne sit abiens con-
iunx, an naturæ conceßerit. Et ne hoc eorum
factum à quoquam calumniari posset; toleran-
tiæ nomen ei, non sine magno mortalium offen-
diculo, sanctiq; matrimonij contèptu indiderunt.

CAP. LVIII. Ut officialium delegati, seu Synodales iudi-
ces, illicitos è domibus census exigant.

CLVIII.

77. Et hoc Germanis posthac non ferendum
onus est, quòd Synodales iudices quarundam re-
gionum oppidula & vicos ostiatim peragrant,
censusq; è domibus annuos exigunt: quos ubi te-
nuis plebecula persolvere nequit, protinus cum
excommunicationis iaculis petitur; ad eorum
quoq; censuù solutionè cū summa rei familiaris
attritione, atq; attenuatione compellitur. Quod
si penitus amoueri non potest grauamen, aliquo
saltem sine ad equi bonique regulam coërceatur.

CAP. LIX.

Quo pacto hebdomadaria pecunia à mecha-
nicis exigatur.

CLIX.

78. Pari modo proximè memorati iudices,
quibusdam in locis à stabularijs, pistoribus, la-

nijs, propolis, molitoribus, eiusdemque generis Sal. Ann. 1522.
mechanicarum artium professoribus, qualibet
septimana pecuniam postulant: qua fortè per
inopiam non soluta, Ecclesiastico ad id fulmine
adiguntur.

De iniquis Ecclesiasticorum arectis, vt
vocant, & impedimentis.

CAP.
LX.

CLX.

79. Non mediocrem item superioritatis &
iurisdictionis tēporalis iacturam Casarea Ma-
iest. Romanumque Imperium patitur, ex malè
obseruata hætenus, pluribus in locis, diuturna
consuetudine: videlicet, quòd Ecclesiastici iudi-
ces, ubi inter duos laicos civilis orta est contro-
uersia, ad alterius partis petitionem literas inhi-
bitorias emittunt, quibus alteri partium man-
dant, ne inceptam coram seculari, seu suo iudi-
ce, litem prosequatur; sed in Ecclesiastico coram
se iudicio compareat. Cui mandato ubi pars
vocata obtemperat, & se suamque causam ad
suum ordinarium iudicem remitti in iudicio pe-
tit: tum primùm libellus, articuli, exceptiones,
replicæ, duplicæ, & cæteræ id genus scripturæ,
vtrinque producuntur; quibus, reliquisque actis
& agitatæ, perlectis, numeratisq; potius, quàm
ponderatis, tandem interloquuntur, controuer-
siam coram se ventilandam esse. Cui sententiæ
propterea, velint, nolint, parere coguntur: etiam-
si maximè ea grauentur: quòd appellationem
ad curiam Romanam interpositam, ob immen-
sos, tum labores, tum impensas prosequi ne-
queant. Neque enim cuius commodum est,
adire Romam. An verò talibus, similibusque
sententijs se suspectos reddant, necne; cuiuslibet
bono viro conijciendum relinquatur. Vnum hoc
certum est, quòd ex iam enumeratis casibus,
copiosa civilium causarum sylua, iurisdictioni
temporali, ac civili magistratui, indies
subtrahitur atque eripitur. Quòd non solum
iuribus & æquitati, sed etiam rationi contra-
rium esse dignoscitur.

Vt pleriq; inopia rerum laborantes, iudicia-
lium expensarum, variorumq; laborum
& expensarum formidine, ad iniquas
transactiones compellantur.

CAP. LX.

80. Neque hoc silentio præteriri potest, quòd
Ecclesiastici iudices & officiales, miseros, ac
simplices laicos, multoties ad illicitas, iniquas,
sibiq; penitus nociuas transactiones adigunt. Nā
si quando eos in ius vocant, magna patronorū,
tabularum forensium, scribarum, cæterorumque,

CLXI.

Sal. Ann.
1522. quorum opera in iudiciario strepitu uti necessum habent, caterua, nullo ere conducta, sed gratuito conquisita, stipati astant, ac pauperibus illis prophanis, egestate pressis, id hominum genus, non nisi magno conducendum est. Quod ubi fortuna, reiq; familiaris tenuitas denegat, ni penitus causa, etiam iustissima, decidere velint; transactionem seu compositionem utcumq; iniquam inire coguntur. Qua re quantum grauentur tennes, nemo est qui non facile id depræhendat.

CAP. LXII In multis Ecclesiasticorum consistorijs, externi causarum patroni & procuratores, quàm non admittantur.

CLXII. 81. Et hoc hætenus Germanis multum adtulit molestiarum, quòd per Ecclesiasticos iudices, nulli coram se litigantium partium, alijs uti aduocatis & procuratoribus licet, quàm ijs, quos sibi suisq; tribunalibus, iurisiurandi sacramento obnoxios reddiderunt. Ne tamen nihilominus externi patroni à litigatoribus consulantur; adeò breues præfigunt terminos, ut adiri nequaquam possint. Et ne hoc eorum factum tanquam æquitati contrarium, improbari possit, se id in cõtrouersie commodum facere adfirmant; quò celeriore per consistorij iuratos procuratores sortiantur exitum. At interim meridiana luce clariùs apparet, qua sinceritate, quæve dexteritate id agatur. Nempe compertum habent officiales, se suosq; superiores, à consistorij aduocatis, & procuratoribus timeri. Et sic miseri clientes patronorum verecundia, dum quod cõtra Ecclesiasticum iudicem, eiusve superiores, quacunque in parte facere possent, in iudicio proponere non audent, ultra quàm par sit, negliguntur. Quam rem Ecclesiastici Prælati, ijsq; quorum in territorio tale exercetur consistorium, quum prohibere, penitusq; eradicare deberent, tutantur, ac defendunt. Et id potissimum eam ob causã; ut si quãdo ipsis, subditisve ipsorum in Ecclesiastico iudicio experiundum sit, dicti aduocati, & procuratores contra ipsos, exteris suis cliētulis, ea qua causa sibi postulat necessitas, consulere, in iudicioq; proponere vereantur: ne, si diuersum facerent, Prælatos sibi infensos, iudicesq; sibi malè propitios redderent: talemq; aduocatorum, & procuratorũ metum ac formidinẽ, nemo est, cui vel cerebrum sit, cui leua in parte mammillæ cor saliat, qui inficias ire vel possit, vel audeat; cum id quotidiana experiẽtia adeò eluceat, ut nemi-

Sal. Ann.
1522. ni non, nisi fortè ijs, qui nondum ære lauantur, sit exploratissimum. Quotus enim quisq; est aduocatorum, vel procuratorum qui non amore, spe, timore, inuidia, fauore, muneribus, similibusve adfectibus, animo non aliquando, rectoq; consilio deijciatur: quũ nihilominus vacui etiã prædictorũ adfectuum, vix tandem precibus, pretiove inducuntur, ut nihil diligentia, laborũ nihil, nihil itẽ cliētuli iuriũ prætermittatur. Enumeratis verò grauaminibus, nulla presentior adhiberi posset medicina, quàm si litigantibus à certo usque limite, & aduocatos, & procuratores vel cõsulcre, vel ad consistoriũ secum adducere liceret.

Quam leuibus ex causis, pauperibus Sacramenta denegentur.

CAP. LXIII.

CLXIII. 82. Et hoc facinus Christi disciplinam profitentibus penitus abominandum est: quòd ijs, quibus est res angusta domi, ubi parochis & Ecclesijs ad diem solutioni destinatum, per inopiã satisfacere nequeunt, corpus & sanguis Christi, sacrosancta, quæ nobis sacramenta in remissionẽ peccatorũ reliquit, denegantur: immò quasi pignus præcluduntur; non attenda ulterioris dilationis, & quidem modicæ, petitione. Quanquam tales similesq; causæ, pro conditione sua, coram secularibus iudicibus, meritò finem sortiri deberent.

83. Item, quum agricolæ Autumni tempore vindemiare cupiunt, quemadmodum unicuique ad sui utilitatem facere licet: nihilominus tamen, si vindemia illa displicet spiritualibus (ut vocant) qui eo loci decimas possident, miseris inhibent agricolis: sub excommunicationis, nec nõ pecuniarum pœna, ne vuas colligant prius quàm ipsi id permittant: vnde euenit, ut sæpe pauperculi illi non paruo afficiantur damno; cum vuas suas, quas maximis expensis, & laboribus per integrum coluerunt annum, vindemiare non audeant. Etiam si illi interim vel frigore pereant, vel etiam marcescere incipiant; tantummodo ob decimarum lucrum iniquum, sæpius etiam ob inuidiam detestandam. Quæ ambo contra iura sunt diuina, fas, & omnem pietatem, ac ideo meritò aboleri debent.

Vt Ecclesiastici Synodis abutantur.

CAP. LXIV.

CLXIV. 84. Nec minùs molestum, graue, & Germanorum vulgo intolerabile est: quòd Synodales iudices pluribus in locis quotannis id, quod non nisi post annorum intercapedinem ut fieret, iuribus permissum est, obequitant, ac mirum, quid fictitiæ iurisdictionis, aut superioritatis exer-

ceant:

Sal. Ann. 1522. ceant : hoc interim constat , simplici popello hac via, necessaria subtrahi alimenta: neq; talis peragratio eo fine & ordinatione, qua summis Pontificibus instituta est, obseruatur. Nam pro pœnis & correctionibus, quibus facinorosos & criminum fontes à vitijs deterrere deberent, pecuniam presentem & numeratam, & quicquid denique eis in lucellum cedere potest, exigunt. Id quod in superioribus etiã partim memoratũ est.

CAP. LXV.

De Canonicis Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum, parochis, reliquisque religiosi personis: & primũ, Quòd iniquis nexibus Episcopi & Prælati à suis adstringantur Capitulis.

CLXV.

85. Illicitum est & hoc, planèq; iniquum, quod Canonici Ecclesiarumq; Cathedralium præ eminentiores, quorum in manu potior Ecclesiasticorum iudiciorum, Synodorum, ac censurarum pars sita est; reliquique Collegiatarum Ecclesiarum canonici, quibus eligendi superiorem potestas est, nullum in Episcopum, seu Prælatum eligunt: nisi se prius iureiurando astrinxerit, planèq; deuouerit; literis quaque interdum, instrumentisq; sigillo probè munitis cauerit, ipsis ipsorumq; ordinatis iudicibus ac officialibus in nullo, utcunq; graui, vel inhonesto, intolerabilique proposito, se contrarium fore. Ac si quando eos delinquere contigerit, impunè eis per ipsum, ut hoc sibi liceat.

CAP. LXVI.

De non ferendis vltra oneribus, quibus misera plebs pro Sacramentorum administratione grauat.

CLXVI.

86. Pleraq; item parochiales Ecclesie, Monasterijs, Prælatis, alijsque Ecclesiarum duratarũ Rectoribus, incorporationis, ut vocant, seu alio quopiam iure subditæ sunt: quas & si ipsi iuxta canonum constitutiones, per sese prouidere teneantur, ubi alijs elocant gubernandas, beneficiorum dotem, ac decimas, plerunque sibi ipsis reseruãt: & præterea tam enormibus absentiarum pensionibus grauant, atque onerant, ut conductitij isti Parochi eorumque Vicarij, Viceplebani, Sacellani, Coadiutores, ceteriq; conductarum Ecclesiarum administratores, competentem sustentationem, decentiaq; alimenta inde habere nequeant. Quo fit, (nam vnde conductitij isti pastores & mercenarij viuant, habeant oportet) ut illicitis exactiõibus, locatas sibi ouiculas, miserè depreudent, dilanient, omnemq; substantiam tantum non absumant. Postquam enim altaris, baptis-

mique sacramenta administranda sunt; Pri-
mus, Septimus, Tricesimus, Anniuersariusq; dies
peragendus, auricularis confessio audienda, mortui sepeliendi: & quicquid deniq; reliquum est, quod ad vita functorum ceremonias obseruandas opera precium arbitrantur, id gratuitò faciunt nequaquam, sed tantum exigunt, extorquent, exugunt, quantum misera plebecula vel cum summo suo dispèdio præstare difficulter potest: talesq; exactiõnes vsque ad sũmum indies augent atque accumulãt; nõnunquã quoque ex cõmunicationis fulmine ad soluendũ adigunt: plerosque etiam, quibus per inopiã nõ licet, ad celebranda vita functis obsequia anniuersaria, & alias eius farinae ceremonias, compellere conantur.

CAP. LXVII.

Vt ob missas cantandas & legendas, pecuniam exigant.

CLXVII.

87. Neque hoc præteriri potest, quum non minimum sit, quum Germani premantur, quòd Sacerdotes, vnius diei missas, ad quas aliàs fundationis, seu annuæ recordationis iure, celebrandas obligantur, non semel, sed quater, quinquies, pluriesve venundant: vnaque missa, duobus, tribus, aut pluribus Ecclesiasticis beneficijs satis facere præsumunt.

CAP. LXVIII.

Quo pacto Parochi, à suis parochialibus iudicibus, vbi domicilium mutare voluerint, pecunias emulgeant.

CLXVIII.

88. Item, sicubi curata Ecclesie subditus domicilium matrimonij, seu alterius cuiuspiam negotij causa, in aliam transferre parochiam, animo secum volutat; non prius migrandi licentiam à Parocho impetrat, quàm ubi pro testimonialibus literis aureum numerauerit nummum: quem si soluere vel nolit, vel egestate pressus non possit, sacramentorum interdicto, donec satisfecerit, mulctatur. Ex hoc itaque, ac ceteris supra tactis oneribus & grauaminibus facilè deprehenditur, mirumq; in modum emicat, quod omnia Rom. Ecclesie sacramenta ijs, qui opibus abundant, auro venalia sunt: reliquis verò, quibus minimum suppetit nummorum, & iniquus est Plutus (ille diuitiarum Deus) non impartuntur, sed penitus denegantur.

Quemadmodum sepulture ius quibusdam mortuorum cadaueribus, magno fit ære redimendum.

CLXIX.

89. Papalibus statutum est canonibus, ut ijs dumtaxat publici iuris Ecclesiastica denegetur se-

Sal. Ann.
1522.

sepultura, quos manifestis & planè notorijs, mortalibus, ut vocant, peccatis, ex communi hac mortalium sorte, absque dominici corporis sanguinisve participatione migrasse compertum sit. Verùm Ecclesiastici, non animaduersis talibus Pontificum decretis, sorte fortuna, aqua suffocatos, gladio, ruina, vel incendio occisos, iugulatos, atque vita casu functos, etiamsi non pateat, peccatis mortalibus obnoxij decesserint, nec ne, in Ecclesiasticam tumulare sepulturam, non permittunt; quosque tam iniquo fato demortuorum uxores, liberi, amiciue, ab ipsis cæmiterium non modico ære comparauerint.

CAP.
LXX.

Ut plerique Ecclesiastici, vitam laicam, planeque rixosam agant.

CLXX.

90. Nec minus etiam Germanis molestum est, quòd potior Parochorum, Sacerdotum, monachorum, aliorumque Ecclesiasticorum pars, in diuersorij, stabulis ac choreis, populorum turbis se immiscet; in plateis item habitu minus decenti, utputà gladijs, vestibusq; ludicris: præterea rixis, iurgijs, litibus, altercationibus laicos ad iram, & consequenter ad arma prouocant, vulnerant, nonnunquam etiam confodiunt. De in excommunicationis fulmine miseros illos laicos, vel quos læserunt, eousq; diuexant, quousq; ad libitum suum laici se cum his composuerint.

91. Item in locis plerisque Episcopi, & eorum Officiales, non solum Sacerdotum tolerant concubinatum, dummodo certa persoluatur pecunia: sed & Sacerdotes continent, & qui absq; concubinis degunt, concubinatus censum persolvere cogunt; afferentes, Episcopum pecuniæ indigum esse, qua soluta, licere sacerdotibus, ut vel cælibes permaneant, vel concubinas alant. Quàm res hæc sit nephanda, nemo non intelligit.

CAP.
LXXI.

Quo pacto nonnulli Ecclesiastici, publicas exercent tabernas, & illicita corrodant lucra.

CLXXI.

92. Ecclesiastici item, potissimum in his locis, ubi iurisdictionem habent, in templorum dedicationibus, publicas exercent tabernas, suisq; Sacellanis & Sacerdotibus, taxillos, chartulas luforias, & quicquid ad ludum pertinet, conuiujs administrare, ac omni seposito pudore, illicitum inde percipere lucrum student: idq; superioritatis quodam iure sibi licere adserunt. Quanquam Pontificum canones, Imperatorum leges, omnesque omnium prouinciarum magistratus vetent, ne Ecclesiastici ita à decoro & honesto deuiant;

ut ijs se inuoluant negotijs, circa quæ vix laicos occupatos esse decet.

Sal. Ann.
1522.

Quomodo Ecclesiastici moribundis, ut suos & legitimos hæredes defraudent, persuadeant.

CAP.
LXXII.

93. Inter cætera etiam hoc obtinendum est nequaquam, quum non minimum sit onus, quo Germani grauantur; quòd regionum peruagatores, quos vulgò Terminarios ac Stationarios vocant, monachi & sacerdotes, infirmos, animamque iam iam agentes; ac præsertim eos, quibus esse in cista norunt, temporalibusve bonis abundare compertum habent, blandiloquentia, adulatione, verbisq; venustulis (ut ad pessima quæque hoc genus hominum semper plus æquo instructum est, atq; paratum) adoriuntur, circumveniunt, persuasionibusq; fictitijs eò tandem adducunt, quòd sibi potioem, & pecuniarum & bonorum partem in testamentis legant. Quare liberi, agnati, ac cognati, reliquiq; sui & legitimi hæredes, quibus potius tota hæreditas illæsa relinquenda erat, contra omnem æquitatem, mirum quàm iactura adficiantur: interdumq; ad miseriam vsq; adigantur.

CLXXII.

Quibus medijs innumeram pecuniæ summam, Mendicantium ordines Romam importent, Virginumque vestalium monasteria molestant.

CAP.
LXXIII.

94. Quum nemini dubium sit, ijs qui iure experiri volunt, pecunia, eaque non modica opus esse; & plerique Mendicantium ordinum regulis addicti, multas causas atq; lites in iudicialem controuersiam, non sine magno ordinariorū, parochorum, atque laicorum detrimento, contra phas, nephasque; immo nulla omnino necessitate exigente, Romam pertrahant: Tribus insuper eorum generalibus, quos vocant, Cardinalitij galeri dignitatem, innumera, ut fertur, pecunia comparauerint: Non parum timendum est, ne non præfati Mendicantium ordinibus subiugati, multa sacrarum virginum, & præsertim ea, ubi se solos dominari norunt, monasteria, in quibus Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, ac Ciuium liberi frequenter vitam viuunt, pecunijs expilent, ac depeculentur, & eis dehinc quibuscunq; alijs modis, interitus, perniciæ, molestiarum, variorumq; incommodorum radix atque origo sint; Interimq; miserè, captiuas moniales, sub perpetui pæna carceris adigant, ne cuiquam alijs, quo secum pacto agant, manifestent:

CLXXIII.

Sal. Ann. 1522. stent: id quod quibusdam in locis plus nimio, pro dolor, compertum est. Quibus verò pharmacis huic morbo mederi possit, cogitandum relinquitur: Num præstaret, quòd virginum monasterijs, ac Mendicantium ordinibus, in meri ac mixti imperij iurisdictionibus sitis, quibus hætenus per iurisdictionum magistratus, ac potestates, nulli præfecti essent curatores, seu dispensatores, duo, etate, moribus, ac probitate perspicua præstantes viri, unicuique tali monasterio seorsim præficerentur, qui omnibus eorum communibus computationibus, acceptatorum videlicet & expensorum, interessent; quibusque cura esset, ne in posterum prædicta virginalia cænobia, à Mendicantibus monachis, eorum non necessaria presentia, vel quocunque alio modo gravarentur. Qua una re procul dubio efficeretur, quòd dictorum monasteriorum annui fructus, census, redditus, indies auferentur: monialium persona in magnum usque excrescerent numerum: & sic multo melius, uberioris, utilius, quàm si ipsarum pecunia, vel Romam, vel in alium quempiam locum indecentem, conferatur, sustentari possent.

CAP. LXXIV.

De Romanorum Pontificum legatis & oratoribus nec non Comitibus, quos vocant, Palatinis.

CLXXIV. 95. Accidit etiam aliquando, quòd legati & oratores Romani, cum Papalibus, ut vocant, facultatibus, in Germaniam mittantur; qui taliū facultatum vigore & prætextu, liberos vulgò conceptos, naturales, Bastardos, spurios, damnato ex coitu prognatos, aliosque, qui contra Christi instituta, legumque sanctiones in mundum editi atque expositi sunt, legitimos efficere, & ad quoscunque actus legitimos, idoneos reddere; ad successiones item cum legitimis & naturalibus liberis habiles facere & admittere; omnium denique statuum ac dignitatum capacitatem tribuere conantur. Cuius tamen rei, in Romani Imperij territorio, nullam omnino habent potestatem. Nec parum inde litium, iurgiorum, errorū, controuersiarum, offendiculorumque, in sacrosancto Romano Imperio oritur; quòd ex non concessio coitu concepti, cum legitimè editis ad patrem admitti debent successionem. Quam rem, ut nimium Germanis molestam, Imperij ordines, tolli, amoueri, penitusque aboleri, summo opere petunt.

96. Pari præterea modo à Romana sede iam dictis Legatis, Vicecomites Palatini sufficiuntur, simili potestate legitimandi, ad successionem ad-

mittendi, & omnia ad instar legatorum, quorum iam ante mentio facta est, efficiendi, nec non notarios creandi. Qui tamen Vicecomites adeò sunt inidonei, adeò inhabiles, adeò literarum ignari, adeò denique rerum inexpertes; ut minimum etiam, quòd ad notariatus artem pertineat, ignorent. Vnde non immeritò subsequitur, quòd multo ineptiores, quàm ipsi sint, creent notarios: ut semper dignum, quòd in proverbio est, contingit patella cooperculum. Quòd ipsum Imperij Status, abrogari efflētum rogitant. Præfati item Apostolicæ sedis Nuncij & Legati à iureiurandis, pactis, obligationibus, absoluerunt: & sic absolutos ad agendum de nouo restituere moluntur. Qua una re æquitati, fideique humana nihil est aduersum magis.

97. Conantur insuper beneficia, quæ patronatus iuri subsunt, conferre: & sic patronis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus in iuribus suis derogare, penitusque eos priuare: quòd etiam meritò aboletur.

Vtriusque sexus religiosi, in suorum monasteriorum, clausarum, foundationum, aliorumque conuentuum commodum, succedunt secularibus; quum ipsi vicissim ab illis ad hæreditates, neque vocentur, neque admittantur.

98. Neque hoc Germanicorum grauaminum postremum est, quamvis vltimum hic sortiatur locum. Mos non amplius ferendus, hæctenus inoleuit, pauloque altius, quàm par sit, radices egit: videlicet, quòd Monachi, Moniales, Begutte, Begharde, Nolhardi, Conuentus, & quicunque tandem sunt, qui se religiosos, & à popularibus segregatos profitentur, parentibus, consanguineis, agnatis, ac cæteris amicis, in hereditarijs bonis, aliquando in partem, nonnunquam in totum succedunt: At vicissim eorum cognati, seu necessarij laici, à prædictis religiosi, ad ipsorum hereditates adeundas, non solum non vocantur, sed nec admittuntur quidem. Quòd Germanis & graue, & molestum; iniustum etiam, ac non diutius tolerandū onus est. Ea propter necessariò, ac summa prudentia curandū est, ut deinceps, nemo se memoratorū religiosorū votis vel adstringat, vel addiciat, nisi prius ea de re ciuiles magistratus certiores fecerit: quorū presentia, auctoritate & consilio religionē ingredi volentibus, à parentibus & amicis, iuxta cuiusque fortunā ac facultates, mediocriter prouideri debet, ut habeant, vnde cō-

Sal. Ann. 1522.

CAP. LXXV.

CLXXV

Sal. Ann. 1522. *modè in monasterijs vivere possint. Ea tamen lege, eo pacto & conditione; ut omnibus hereditatibus, omnibusq; parentum, fratrum, sororū, cognatorū, coheredū, ac quorumcunq; aliorum successione renuncient: in animumq; nequaquam inducant suum, se in posterum hereditario iure quicquam ne dum sperare, rantum abest, ut cōsequi se posse putare queant. Idemque cum his, qui iam olim religiosorum regulis sese subiecerunt, fieri à sacri Rom. Imperij Statibus, & petitur, & censetur.*

CAP. LXXVI. *Quòd & in proximè habitis VVormaciæ comitijs, de hætenus memoratis grauaminibus, tractatum sit.*

CLXXVI. 99. *Potior item pars, hætenus enumeratorum articulorum, Romanam Sedem, Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos, Officiales, Ecclesiastica cōsistoria, cæterasq; Ecclesiasticas personas concernentium, Casaræ Maiestati in proximo Principum ac Procerum VVormaciæ celebrato conuētu, à laicis Imperij columnis & Statibus, in scriptis, non sine supplicibus oblata est precibus: quò prædicta grauamina, æquitate, necessitateq; ita postulantibus, aboleat, atq; è medio penitus tollat. Quòd ipsum non clam Archiepiscopis, Episcopis, reliquisq; Ecclesiasticorum Statibus, in prædictis Comitij factum est. At hucusq; nihil vel immutare, vel emendare cœperunt. Eam ob rem seculares Imperij ordines, necessariò, urgentibusque ex causis adacti sunt, Papali Sanctitati suprâ memorata, ac nō ampliùs ferēda onera, prout sua Sāctitas, clementi, Christiano, planeque paterno animi adfectu fieri petijt, indicare, atq; suppliciter rogare, quo prædicta grauamina sua Sanctitas emendet, atq; è medio tollat.*

CAP. LXXVII. *Plura adhuc grauamina ob oculos versantur, indicatu maximè necessaria: quæ tamen breuitatis gratia obmittuntur.*

CLXXVII. 100. *Quamuis seculares sacrosancti Romani Imperij ordines, longè grauiora, multoq; plura adhuc haberent onera, quæ, æquitate interpellante, indicanda forent: At ne iusta breuitatis modum excedere videantur, iam recensitis hoc tempore, reseruatīs alijs in magis cōmodum tempus, contenti esse volunt: Ea spe freti, ea fiducia nixi, ubi hætenus enumerata abolita fuerint grauamina, quòd et reliqua unà corruitura sint.*

Peroratio, ac finalis petitio.

Super hæc omnia, omnium sacri Romani Imperij suprema atq; inferioris conditionis Statuū,

Sal. Ann. 1522. *supplex est adhortatio, humilisq; precatio atque petitio, qua Sanctitati Pontificiæ supplicant: quatenus sanctitas sua, omnia prædicta onera ac grauamina, sedis Romanæ, ac sæpèdictorum cæterorum Statuum Ecclesiasticorum & personarum Ecclesiasticarum (id quod non semel in præcedentibus quoque iustis precibus postulatum est) clementer tollere, emendare, abrogareque, & è medio auferre dignetur; ac Archiepiscopos & Episcopos, si qua in re per eorum Capitula, grauamina hæc, quò minùs emendare, abrogareque auderent, obligati forent, à promissione, obligationeque tali, mandatis absolutorijs, seueritatem quandā, sed eam quidem necessariā præ se ferentibus, absoluerit, liberareq; velit: inq; omnibus & singulis his, ita paternè ac gratiosè se gerere & exhibere, quòd talia onera atq; grauamina in genere, seorsimque, quantocyùs ex radice fūditus, ac penitus tollantur, amoueantur, & emendentur. Quòd ipsum, & quidem breui, futurum, curatumq; iri, Sacri Romani Imperij Status laici, vel ob Opt. Maximi laudem præcipuam, & honorem; hinc rei quoque ipsius necessitatem atque æquitatem maximè, quum, ut prædictum est, Sanctitas Pontificiæ per oratorem & Legatum suum, ita magnificè, ampliter, ac Christianè se obtulerit, indubiam, certissimamq; spem animo conceperunt. E regione, se Sanctitati Pontificiæ, tanquam obsequentes, morigerosque filios, cæteris quoque Statibus Ecclesiasticis, ut in Christo fratres, & commembra capitis unius, nimirum Christi, se deuouentes, obligantesque.*

Quòd si enumerata onera atque grauamina in præstituto tempore, non etiam ocycùs ex oculis mortalium sublata, atque abolita, & abrogata fuerint (id quod Imperij Romani Status laici futurum minimè suspicantur, augurantur ve) tum Sāctitatem Pontificiam latere nolunt, prædicta urgentissima, atque intolerabilia, penitusq; non ferenda onera, diutiùs eos, neq; perferre vellet, neq; tolerare posse: Sed rei ipsius iniquitate & necessitate, huc eos adigi, cogi, atque compelli, pro eorum captu ac industria, de alijs commodioribus fortè vijs & medijs cogitandi, vestigandi, ac consultandi, quibus tandem modis, qua arte, qua deniq; solertia, onerū atq; grauaminum suprâ memoratorum, ab Ecclesiasticis exoneriari, liberari, ac tandem in pristinam immunitatem & libertatem asseri, atque vendicari possint.

Quemadmodum omnia hæc, priusquam

San-

Sal. Ann. 1522. Sanctitatis Pontificiæ orator & Legatus à Normberga solussset, eidem per modum responsi hinc legantis Sanctitati referenda, ad longum sunt exposita, atque enumerata: essentque ita in compendium, & quodammodo per catalogum redacta & recensita, memorato nuncio atque oratori Pontificio ferenda secum Romam tradita; si non præter omnium expectationem, ambitionem suam hinc tantopere maturasset, ac inopinatò ita discessisset. Verùm ne ob idè magis Germanorum Principum, Procerum, atque Romani Imperij Statuum consultatio & conclusio Sanctitatem Pontificiam fugere, vel

latere possent: tandem placuit, onera ac gravamina, quorum non infrequens tum coram agente adhuc Legato facta fuit mentio, per capita, ac sigillatim ita scripta, Sanctitati Pontificiæ transmittere, eandemque quàm humillimè ac suppliciter, pro abrogandis hisce oneribus, rogare, obsecrareque; ne deteriora contingant.

Hisce comitijs Carolus non interfuit, absens ad sedandos Hispanorum motus. Certior porrò factus eorum, quæ in comitijs acta fuerant, illud excerpfit quod præter fidei causam, à Pontifice fidebat posse impetrari, & fuit de Annatis non soluendis, ita scribens.

CAROLVS V. IMPER. AVG. HADRIANO VI. PONTIF. M.

CLXXI X.

Beatissime Pater, Domine Reuerendis. Et si ea est Sanctitatis Vestræ erga nos benignitas, amorque paternus, sitque contrà nostra erga S. Vestram ea obseruantia & veneratio, ut maiora esse non possint: illa tamen omnes & nostræ maxime ditionis populi longè maiora, tantaque existimant, ut & nos nihil à Beatitudine Vestra frustra posse petere, & S. Vestram nobis non omnia libenter non concessuram esse arbitrentur. Quæ res nos ea, quæ alioqui non nisi verecundè petere auderemus, liberè, confidèter à B. V. postulare facit, et maximè, si talia fuerint, quæ publicæ salutis causa à nobis efflagitata videantur.

2. Cum itaque superioribus mensibus in ciuitate nostra Imperiali Nurmbergensi omnes ordines S. Rom. Imperij pro tutela defensioneque Regni Hungariæ conuenissent, & Electores ceterique Principes ac aliorum ordinum Status seculares inter cetera animaduertent, Germaniam ad eam egestatem rerum inopiam redactam esse, ut non modò ipsi quidquam contra Christi fidei hostes trucissimos Turcas dignè gerere possint: Sed nec tantulas superesse S. Rom. Imperij opes & facultates, unde iustitiam & pacem tueri & conseruare, ac nephariorum hominum scelera et in inferenda iniuria audaciã possint cohibere, nisi etiam S. V. liberalitate & paterno fauore atque auxilio adiuti fuerint.

3. Itaque inter cetera cum meminissent annatas, quas noui antistites Rom. Pontifici soluere consueuerunt, ab origine ea maximè ratione concessas esse, ut huiusmodi pecunijs Christi fidei hostes arcerentur: Nunc autem ipsi Turcæ magna parte inferioris Pannoniæ occupata, Germaniæ inhient: æquum esse, ut huiusmodi annata in

Germania retineri, et illic in hunc usum conuer-
ti debeant. Præterea cum inter mortales nihil sit sanctius, Deo nihil gratius, quàm iustitiæ & equitatis cultus; Quæ de re etiam censuerunt, neque Deo ingratum, neque vlla ratione imperium dici posse, & si ea quæ solùm Diuinæ Maiest. cultui dedicata consecrataque existimantur, ad iustitiæ pacisque constituendæ usum in parte conuertantur: Propterea cuperent, nostraque intercessione à S. V. obtinere posse sperant, in primis ut pensiones, quæ ex sacerdotijs Germanicis curiæ S. V. et Romanæ urbis hominibus persoluuntur, posthac in Germania detineantur. Adhuc cuiuslibet Ecclesiæ maioris siue minoris Collegium quotannis decimam prouentuum suorum contribueret, vel saltè proximè vacaturæ præbendæ prouentus, uti mortuæ & assiduè vacantis conseruarentur, nec non cum Germania ditissimorum monasteriorum plena sit, ut illis quoque tributum imponeretur: Atque etiam ut reliquorum sacerdotum ordines quisque pro facultate & fortunis suis aliquid penderet: Præterea Mendicantium ordinum monasterium quodlibet florenos quinque quotannis conferret. Quodque huiusmodi prouentus omnes ad Turcarum impetus reprimendos, ac pro iustitia et pace in Germania ac S. Rom. Imp. stabilienda, & in nullum prorsus alium usum conuerterentur: usque S. V. suprâ memorata omnia ad quadriennium concedere & clementer admittere dignaretur.

4. Nobis verò diligenter considerantibus, perpetuos Reip. Christianæ hostes Turcas, Hungarorum munitioribus locis & quodammodo propugnaculis captis, iam soli Germaniæ maximè imminere. Præterea S. Imperij prouentus & vetustigalia tum indulgentia, tum prædecessorum

Sal. Ann.
1522.

nostrorum liberalitate, Ecclesiastico ordine locupletando, adeò esse extenuata atque distracta, ut non modo Turcis resisti, sed nec pax aut iustitia in Germania diutius confirmari possit, ni his atque alijs tributis, quæ Imperij ordines sibi præter hæc ultro imposituri sunt: ea Beatitudinis V. & munificentia & mitissimo animo subleuentur.

5. Adhortatur nos & nephariam illam Lutheranam sectam, quam ut tolleremus nullum officium prætermisimus, ita multorum Germanorum animis uti pestiferum virus paulatim obrepisse, obsedissequæ, ut inde quoq. incendium Reip. Christianæ extimeamus, nisi prædictis tributis iustitia ita roboretur fulciaturque ut aliquando in virulentæ illius doctrinæ sectatores districto gladio possit animaduerti. Ad quam rem etiam multorum Germanorum animos, & horum præsertim, qui honestissimi sunt ordinis, pro uniuersalis Rom. Ecclesiæ tranquillitate et auctoritate conseruanda erectos incensosq. cognoscimus.

6. Quapropter B. V. summopere rogamus, ut diuina illa sua mente & mitissimis oculis, quibus Christianum orbem irradiasse vident, hæc omnia clementius intueatur, ponatque ante oculos Turcarum infesta signa aciesque iam penè inuictas, perniciosi Lutherani dogmatis incendium, quod pessimi cuiusque mentem obsedit. Præterea nostram à Germania absentiam: Quodque cætorum malorum imminentes flammæ nullo alio, quàm B. V. æterno illo benignitatis & munificentia fonte restingui poterunt: & hæc nobis, deinde S. Romano Imp. & nationi Germanicæ, alioqui de sancta Apostolica Sede optimè merita, pro tot tantisque malis coercionem

dis clementer ad quadriennium concedere et indulgere dignetur. Quod si S. V. fecerit, uti speramus, feret genti bello inuictæ ad furorem Turcarum refrenandum dignas atque optatas suppetias in amplissimo Christiani orbis populo, & regno alioqui inquieto iustitiæ cultum & pacem constituet: unico beneficio sibi innumeros & clarissimos Principes conciliabit, Germanis autem reliquis, qui nunc ab ista Sancta Sede, Lutherana heresi circumducti, nonnihil alieni animi esse videntur, uberem occasionem præbebit, hoc munificentissimo & paterno S. V. beneficio illectis, ut quicquid studio, labore, obseruantia, quicquid fide, diligentia & ingenio, quicquid viribus atque opibus possunt, hoc totum pro B. V. & sacrosanctæ istius Sedis Apostolicæ dignitate atque auctoritate tuenda deferant & polliceantur. Quemadmodum hæc omnia S. V. ex Oratore nostro, & Dn. Iohanne Emanuele Duce Sese extensius intelliget: & S. V. valere, ac sanctæ Romanæ uniuersalique Ecclesiæ diu feliciter præesse cupimus.

Datum in oppido nostro Vallisoleti, vltim. Octobr. Anno MDXXII. Regnorum nostrorum, Rom. quarto, &c. Carolus.

Diuina fauente clementia electus Rom. Imperator semper Augustus.

Nullum ferè est rescriptum, in quo ad occultanda arcana Imperij, Turcici belli mentio non recurat. Cum tamen grassante tyranno in visceribus Christianorum, Principes nostri postposita fidei causa, se alternis cõfoderent gladijs. Carolus hic immunitatem à soluendis rogat annatis, ut arma gerere possit in Turcas, quid egerit? attende.

RHODVS A TURCIS CAPTA.

CLXXX.

Orbe pene toto Caroli, & Francisci inuoluto dissidjs; Occasionem nactus Solimanus Turcarum Imperator, Principes Christianos inuidia, vltionis cupiditate accensos priuata comoda publicis ante laturos verè auguratus, Rhodum insulam oppugnare decreuit. Duas Solymano urbium oppugnationes suscipiendas Selymus pater testamento reliquerat, Rhodi, ac Belgradi (Taurunum dicit antiquitas) hæc Selymus ipse susceperat, sed eius copias pestis dissiparat: ut & Selymū lentus morbus, mors inde subsequuta reuocauit, Belgradum Solymanus post bimestrem

obsidionem ob comæatus, cæterarumque rerum penuriam deditum quarto Id. Sept. Anno 1521. cæperat. Miserrimam Christianorum cladē paucis describit Sambucus, quæ ad nostram ignominiam præterire non debeo, vel possum. Vide Monetam pag. 421.

Victus, post cladem patri suo illatam, & ipse à Parthis Solymanus, ut amisso 100000. exercitu, vix cum octuaginta saluus euaserit, ut tyrones suos ad grauiora confirmaret, reliquos veteranos in officio pollicitis retineret: Mysiam & Pannoniã se scilicet occupaturū, eisque diuisurum dixit: nec obfuturum consilio

CLXXXI.
Belgradum capit.

CLXXXII.

Sal. Ann. 1522. C
LXX XIII. consilio suo Hungaros, iam diuifos, theatrifque deditos, negligi Regem, multos sceptri æmulos, paucos Duces: Christianos intestinis ardere diffidijs, ac ciuilibus armis longè à Pannonicis finibus detineri. Hunc iam priorem Ludouicus II. filius Vladislai II. eius animum exploratum habebat, nec semel à præfectis *Albenfi* & alijs de periculo fuerat

admonitus. Rex officio non defuit, sed Anno M. D XXI. ad Pontificem Adrianum (ita Sambucus) vt *Carolus* Gallo conciliaret, & labant; Hungariæ succurreret, supplex miserat, sed in cassum. Vladislai, & Ludouici symbola hic habes. In *Genio* alato (Angelus enim non est) cupiditas Vladislai annuitur, quæ regni parandi, & amplifican-

di causa, omnia tentat; vel in Cœlum, si scansile esset, ascenderet. In speculo in theca illeso animi corporisque significatur integritas Ludouici.

C
LXXX IV. Belgrado capto, Rhodum applicuit Solimanus, nobilissimam insulam, à militibus Hospitalarijs, nunc Melitensibus, tunc Rhodijs à loco dictis, fortissime defensam, quæ sexto obsidionis mense (December erat) Mahumetanis cessit, æterno Christianorum Principum opprobrio, qui discordijs distracti, commune religionis neglexerint propugnaculum. Hadrianus Pontifex vanum sine

Tom. VII.

opibus moliebatur auxilium, & hoc quod parauerat, trium onerariarum ventus tenuit cum barbaris colligatus. Rex Anglus tam procul à calamitate, quàm à voluntate aberat subueniendi. In Carolo & Francisco spes erat, à quorum discordia Solimanus mutatus audaciâ, ter in expugnatione Rhodi milites suos profligatos à desperatione ad spem reuocauit, sed incassum; iamque discessurus erat Solimanus, nisi Andreas Amaralus Cancellarius Liladami, occultus ob præreptos sibi præfecturæ honores æmulus, ideoque proditor, per literas sagitta missas, propu-

Ggg 2 gnato-

Sal. Ann. 1522. gnatorum ex imminuto numero significat. Qui tamen cum seruo, quondam Iudeo, proditoris deprehensus, illo quidem exitu sublatus est, ut seruus in Christiana, Amarus in Maumethica religione discesserit, digno videlicet perfidiae pretio. Extremo itaque coactus *Liladamus* cedere discrimini, Rhodum certis legibus *Solimano* tradidit. Inuitatus *Mahumetum* sequi, & in aula Turcica honores occupare praecipuos. *Liladamus* gratias egit, quod se hominem alienigenam, & in Dei cultu dissentientem non solum humanitate, sed & praemijs prouocaret: vincti fortunae esse, & a tanto principe vincti sibi honorificum potius, quam ignominiosum; a suscepta semel religione discedere, impietatis, leuitatis, ignaviae esse, quae nullam excusationem mereatur. Huc facit nummus, in quo sculptus est *Sol*, sub lemmate ubique similis, quod virum fortem *Solis* instar semper sibi simile esse: non extolli rebus secundis, non deprimi aduersis; Vide eum supra pag. 421. ita *Kal. Ian.* suorum reliquias in *Cretam* transtulit. Eo die, quo *Rhodus* tradita est, prodigioso casu epistylum portae facelli in Vaticano, cum Pontifex ad sacrificandum subiturus, vix altero abesset passu, duobus praetorianis oppressis concidit, ut tantae cladis omen. Accedentem ad se *Liladamum* Pontifex *Hadrianus* cum lacrymis amplexus, magnum fidei Catholicae propugnatorem appellauit. Exinde Magister Ordinis in symbolo ad armatum, quod gerebat brachium, pugnum quoque cum exerto gladio, manipuloque sacerdotali adiecit cum hac inscriptione: *Pro fide*. Nihil inde ad pacem laboris omisit Pontifex, ut pertinacem *Caroli*, ac *Francisci* animum bellicosum infringeret, atque utrisque Regibus probrosa arma in barbaros auerteret. Romam misit uterque legatos, sed in cassum. Vnde spe pacis deturbatus Pontifex, siue veteri in *Carolum* beneuolentia ductus, siue recenti in Gallum indignatione, quia comperisset proditorijs Cardinalis *Soderini* literis, quo familiariter inter suos *Hadrianus* utebatur, ad Siciliae occupationem Gallum inuitari, iamque fama venientium armorum facinus comprobaret, questus in sacro Purpuratorum senatu, *Franciscum* esse, qui *Turcarum* arma *Europa* metuenda fa-

ceret, & Siciliae Pontificiae clientela petendam desionasset. Proinde muneris sui prouidere sedulo, ne quid aut communis Ecclesiae, aut Italiae salutis detrimento accipiat. Pacis remedium ab armis petendum videri, ut *Franciscus* qui suaderi non posset, cogeretur. Nec mora, foederi se adiunxit, quod inter Caesarem, Regem Angliae, *Ferdinandum* Archiducem Austriae, *Franciscum* Sfortiam Insubriae Ducem, *Iulium* Mediceum, Florentia, Genua, Mantua, Sena, Lucamque conspirantibus, constitutum erat, ut anno etiam post mortem valitur a societate, alter alteri hostiliter petito, opibus aut armis speciatim pactis adiunaret. Curauit etiam Venetos foederi adiungere, ut eorum *Franciscum* destitutum subsidijs, Italica spe deturbaret. Videbantur inclinare Veneti *Turcarum* timore, putantes si Caesari ad Neapolitani regni defensionem iungerentur, ex eo in Epirum, aliasque Ottomanici imperij prouincias facilis accessio pateret. Plerique tamen a Galli societate discedendum non putabant, cui receptae nuper *Brixia*, *Verone*que gratiam deberent; haud adiuuandum *Carolum*, qui post *Insubria*, *Siciliae*que possessionem, Italiae potens immineret, tot praesertim in ea Ducum, summique Pontificis fauore subnixus. Respublicam si impotentioris Galli conatibus accedat, eam esse posse, quae immodicam utriusque Regis cupiditatem libret, ipsique cohibeat terminis, quibus & se inuicem formidare, & Venetorum incolumitatem ferre cogantur. Alij *Francisci* negligentia pleraque omissa aduertentes, quae facile victoriam promittebant, nec ipsum ad Insubres accessurum, nec exercitum per legatos missurum iudicabant: quam sententiam *Ioannis* *Baduarij* Veneti apud *Franciscum* legati literae confirmabant: *Franciscum* ita mulieribus illecebris, venationibusque addictum esse, ut omnia penes vectigalia in eas prodigeret: Raro, nisi forte inter epulas de bello cogitet, aut disceptet: si exercitus cogatur, regnum nouis & inauditis indictionibus exhauriri, necesse esse. De *Caroli* *Borbonij* indignatione suo exclusi patrimonio, rumor ferebat, Regi esse suspectum, & cum Caesare occulte societatem coisisse. Re itaque in Senatu multum disceptata, Patres cum nil constituere vellent, donec quanti *Francisco* in bellum apparatus essent,

C
LXXXV.C
LXXXVI.Sal. Ann. 1522.
Ferdus
Papa cum
Carolo &
Anglo.C
LXXXVII.
Venetorum
societatem
ambunt
Carolo &
Franciscus.

Sal. Ann. 1522. essent, cognoscerent: Baiocensique Pontifex recens à *Francisco* Venetias missus, vt in proximum mensem deliberatio differretur, rogaret: intra quem, maiorem, quàm quis memoria nostra viderit exercitum in Italiam transiturum pollicebatur. Horum certiores facti, *Caroli*, atque *Anglorum* legati nisi intra triduum suæ consultationi finem Senatus imponeret, se inde migraturos denuntiarunt: quo, & *Baduarij* literis Senatus commotus, in hæc capita cum *Cæsare* societatem iniuit. Inter *Cæsarem*, *Ferdinandum* eius fratrem, *Franciscum Sfortiam* Mediolanensem, ac Senatum Venetum perpetua societas esto. *Senatus sexcentos grauis, totidem leuis armaturæ equites, sex peditum millia, quoties opus erit, in Ducatus Mediolanensis propugnationem mittito. Eundem copiarum numerum in regni quoque Neapolitani defensionem, si à Christianis inuadatur, impleto:* quam conditionem, ne *Solymanum* Turcam irritaret, Senatus addidit. *Quicquid in continente Veneti possident, Cæsar aduersus quosuis cum eodem copiarum numero tuetur: Ferdinando Austriaco vel proptet antiquas controuersias, vel propter Vormatiense pactum ducenta nummum aureorum millia intra octo annos Senatus pendito.*

Vbi ita conuenerunt: *Franciscum Mariam Vrbinatem* regulum, dimisso *Theodoro Triuulzio*, suarum copiarum ducem Veneti declararunt. Itali oblitterato *Francisco*, qui socijs Venetis Mediolanensem principatum conseruare non potuisset, in societatem venire.

Nihil tamen hæc omnia valere ad Gallo- rum constantiam minuendam, aut infringenda belli consilia. Per Alpes ingentibus sese copijs iam tunc in Italiam transfundebat, quas alio propediè Rex ipse *Franciscus* conseruaturus erat, nisi intempestiua Gallicis conatibus *Caroli* Ducis *Borbonij* ad *Cæsarem* defectio obstitisset. Causam mutatæ fidei, in regis matris immoderatum amorem referunt. *Ludouica* hæc erat Sabaudiana *Francisci* mater: quæ adolescentem omnium *Franciæ* procerum formæ, corporisque dignitate præstantem nuptijs sibi deuincire studuerat, magnis iccirco in aula honoribus præfectum: sed cum is effatæ, sterilisque

Sal. Ann. 1522. *fœminæ thalamum fastidiret, Susanna Borbonij* Duce præhabita, dignitate atque aula propemodum excidit. *Susanna* verò nuper extincta, eadem facilitate rursus amantis *Reginæ* procuratore omnia redemit; sed obfirmato ad omnes mulieris blanditias *Carolo*, versis in odia amoribus (quæ & amantem, & fœminam, & reginam inflamabant) de *Borboniorum* Ducatu litem intendit, ac filij *Regis* freta patrocínio, nihil minus opinantem deturbauit, opera *Prati* Cancellarij, qui falso iure *Susannæ* hæreditatem ad *Ludouicam* Sabaudicam, *Francisci* matrem, aut ad *Franciscum* ipsum commentitijs de causis reuocabat iniuria *Caroli Borbonij*, qui mortua *Susanna*, à *Ludouica* in ius vocatus, dolo *Prati* succubuit. Tantam cladem vt vindicaret *Borbonius*. *Cæsaris* militiæ nomen dedit, *Eleonora* nuptijs sororis in præmium defectio- nis ab Imperatore propositis. Elapsus in Italiam, cum *Reginæ* imperio per insidias quæreretur ad vincula, cum duodecim peditum, ære *Cæsareo* Anglicoque collectorum millibus, *Burgundiam* aliaque *Franciæ* loca petiturus erat; quòd ex insigni, qua apud Gallos pollebat, gratia victoriarum metiretur successum. *Borbonij* defectio *Franciscum*, ne ad *Insulæ* transiret, detinuit. *Borbonio* cum magnæ essent cognationes, nam *Vindocinenses*, ac *Mompenseri* reguli ex eadem familia *Borbonia* erant: *Antonius* *Lotharingiæ* regulus *Borbonij*, *Claudius Guisanus* frater *Antonij* sororem *Vindocinensis* in matrimonio habebat, *Franciscus Alenconium*, *Renatumque* Sabaudum nothum sibi charos, *Vindocinensem*, & *Palicianum* *Mareschallum* suspectos cum centenarijs suis cataphractorum equitum alis secum retinuit, & pedem è *Gallia* haud mouere statuit, nequis grauior tumultus suboriretur: præsertim quòd ab *Anglo* in *Belgica*, à *Germanis*, qui ad duodecim millia *Guilielmo Fustembergo*, ac *Felice* comitibus à *Burgundiæ*, ac *Campaniæ* finibus non longè aberant, bellum sibi imminere suspicabatur.

Inter hæc *Cæsar* præterito anno se in *Hispaniam* receperat in seditiosos. Ex itinere in *Angliam* deflexerat, Regemque *Henricum* auro in suas partes reuocauit. Centum triginta aureorum millia *Gallus* quot annis *Anglo*.

C
LX XXIX.C
LXXXX
Fœdus
Angli cū
Cæsare.

Sal. Ann. 1523. glo pendebat, hoc quoque venalem Regis militiam conduxit pretio *Carolus*, simulque *Mariam* filiam *Henrici*, ubi ætas pateretur, se thalamo accepturum promisit, aut mutam fidem XL. aureorum millibus luiturū. Nec mora, *Henricus* conscripto milite; tredecim millium exercitum cum insigni tormentorum apparatu transmisit in Belgium. Vniuersam Picardiam populati, terrore omnia Parisios vsque impleuerunt. Hæc *Carolus* cum sibi in Anglia parasset auxilia, *Asturam*, Hispaniæ oram felici appulit cursu. Vbi non minori cultu, quàm gaudio à proceribus exceptus ob nuntium victoriæ in *Catalauniæ* finibus contra Gallos obtentæ.

CXCI.
Casar
Hispaniæ
repetit.

CXCIII.
Boniuetus
belli igna-
sus.

Nouaria
dedita.

Boniueti
ignauia.

Potentissimum exercitum cum in *Insubriam* misisset Gallus Duce *Boniueto Amyralio*, homine rerū bellicarū rudi, & qui nō suo sed merito Regine matris ad eū gradū ascenderat, initio prospero successu aliquantum vsus, tanta arrogantia elatus est, vt res Gallicas non multò post partim imprudentia, partim bellorum inscitia subuerterit. Igitur *Nouariæ* appropinquanti, quæ nec præsidio, nec aggere munita erat, *Sfortia* assentiente, deditioem fecit: arx tamen à *Regulo* stetit. *Vigeuenum* quoque, omnisque intra *Ticinum* ager in Gallorum potestatem redactus est. *Prosper Columna* hoc anno *Franciscum* bellum in *Insubribus* moturum, *Venetis* hostibus declaratis, *Borbonij* conspiratione patefacta, finita iam æstate, minime credebat; iccirco nec exercitum, nec propugnacula, aggeresque collapsos reparauerat, longa alioqui valetudine afflictus: nunc hostili imminente exercitu, equitatum, peditatumque vnà coire iubebat, & se hostes *Ticini* transitu prohibitorum confidebat: eorum quæ sibi ad *Abduam* aduersus *Lautrecium* accidissent, immemor. Itaque lecticavectus, ad alteram *Ticini* ripam cum quatuor Hispanorum peditum, totidem Germanorum millibus, ac toto *Cæsariano*, fœderatorumque equitatu, venientibus hostibus se opponere statuit. Sed fluuio ob longam siccitatem vadoso, cum Galli vnà cum tormentis in alteram ripam euassissent, *Columna* grauiora primùm tormenta *Mediola-*

Hinc *Vallisoletum* digressus, *Tondefillam* ad matrem venit. Postea seditiois gratia delicti facta, præter seditiois authores, inter quos *Pimentellus Maldonatus*, quos ferro castigauit, vt alios metu, alios amore castigatos haberet. *Maiorica* Balearium princeps exemplum rebellionis secuta, atroci auctorum exitu audaciam luit. existimante *Carolo*, puniendum nonnumquàm in capite, quòd membra reliqua deliquissent. Ceterum adhæc moderati Principis argumenta, fortissimi addidit: cum *Vallisoleti* inter *Hispanos* proceres in ludicro equestri, sub ignoto propugnantis habitu, fortissimos omnes eluderet, & vinceret.

CXCII.
Fortitudo
Casaris.

CXCV.
Hadriani
Pontif.
mors.

num remisit, ipse mox nullo milite ob *Boniueti* imprudentiam amisso, subsequutus. *Prospero* *Mediolanum* reuerso, tanta consternatio non solum ciues, sed & fœderatorum exercitum corripuit, vt in portibus ciuitates quasi iam victores Galli apparerent. Cunctante *Boniueto*, *Antonium Leuam* cum centum cataphractis equitibus, tribus peditum millibus, *Ticinum Columna* misit. Quò *Boniuetus* pergens, triduò ignauus confedit, suos qui nondum coierant, expectans; cum tertia suorum parte omnem fœderatorum exercitum *Mediolano* pellere, ac superare potuisset. Dum itaque ad minoris momenti oppida vires impendit, *Cremona* ac *Mediolanum*, instauratis aggeribus, acrem vrbs propugnationem pararunt. Interim *Hadrianus* Pontifex postridie Id. Sept. vita functus est, cuius morte res fœderatorum turbatæ laborare cæperunt. Rara *Neapoli*, nulla *Roma* in militum stipendium pecunia, *Mediolanum* mittebatur. *Roberiam*, *Rhegium*que interim (dum *Cardinales* ambitiosè de successore disceptant) *Ferrariensis*, *Carpus Pij* receperunt. *Mutinam* seruarunt *Franciscus Guicciardinus*, & *Bartholomeus Cattinarius*. Cogitauerat *Columna* de ea *Ferrariensi* restituenda, pretio triginta nummum aureorum milliū, quod *Suesanus* regulus reprobaui, quia *Ferrariensis* Gallici nominis studiosissimus esset, vrbsque bello opportuna. Modo etiam *Boniuetus* cæperat, vbi firmo præsidio collocato, ne commeatus *Mediola-*

Sal. Ann. 1523. diolanum importaretur prohibebat. Parte inde exercitus inter Modoetiam & Mediolanum constituta, vndique sibi persuadebat, posse Mediolanensibus occludere auxilia. *Prosper* verò Gallos armis pelli nō posse agnoscens, eodem vicissim com meatu intercepto repellere statuit. *Mantuanus* itaque mandavit, vt cum Pontificio equitatu Ticinum iniret. *Boniuetus* ne *Mantuanus*, atque *Leua* pontem, quem Ticino fluuio è regione *Vigleueni* imposuerat, deijcerent, veritus alterum ad *Torglium* extrui, & *Baiardum*, *Rentiumque Ceritem*, Modoetia relicta *Vigleuenum* petere iussit; quo factum vt è *Brianteis* montibus, totoque superiore agro ingens tritici vini que copia Mediolanum importata sit, & Gallis Mediolani potiundi spes sublata. Leues interim velitationes comittebantur, quæ vt plurimū Gallis male cedebant: vnde rarò è castris, nisi magno numero ad recipiendum com meatum exibant. Ignauiam, vel desperationem, prudentiæ nomine celabat *Boniuetus*, qui nihil armis proficere videns, dolo hostes tentauit. Cum *Murgante Parmensi* in legione *Ioannis Medicæi* primipilo clam egit, vt ponte sublicio, quo extra vrbs aggeres iter erat, Gallos intrōmitteret. Coniuratione detecta, ex disciplina militari hastis confecti sunt proditores. *Boniuetus* non dolo quàm armis felicior, obsidionem soluit. *Prosper* verò *Columna* octauum iam mensem cum morbo conflictatus, III. Kal. Ian. è vita excessit.

Columnæ obitus.

CXC V. *Clemens Papa.*

Mediolani obsidione soluta, Cardinales qui dies quinquaginta de creando Pontifice insumperant, in *Iulium Cardinalem Medicæum* nomine *Clementis* consenserunt; Is ante electionem studiosus Cæsaris, vbi Pontificatum accepit, noluit omnium pater, male audire, quòd amorem ex æquo non partiretur in filios. Metuebat vltro, ne per Italiam metuenda excresceret Cæsaris potentia. Mentem suam quamuis solitis in *Carolum* tegeret obsequijs, fluctuare cœpit, cum *Francisci* vidit nimis inclinare fortunam. Galli varijs in Italia attriti cladibus, non tantum Mediolanensi exciderant imperio, sed etiam Cæsareos victores in patria expectabant: Quam non minus armis, quàm

beneuolentia expugnaturus fidebat *Borbo* *Sal. Ann.* 1523. *nitus*. Annuebat Cæsar, malens hostes peregrè quærere, quàm domi expectare. *Columnæ* iam vita functo, *Ferdinandum Daualus* Marchionem *Piscarium*, Italicis præfecerat copijs, classi *Hugonem de Moncada*. Pro Rex verò Neapolitanus *Carolus Lanoius* rerum Italicarum curam gerebat. Rex Anglus, & Cæsar ex diuersis sese locis Galliam inuasuros receperant, vt tribus exercitibus circumfessus *Franciscus*, non tam de recuperanda Italia, quàm de conseruanda Gallia cogitarent. Superatis itaque Alpibus *Borbonius*, ad *Aquas Sextias* delatus, magna ciuium gratulatione acceptus est, cuius exemplo vicina oppida se vltro dederunt. *Lugdunum* pergere, ibique sedem belli figere cogitabat, (quod tum non admodum munitum erat) eoque occupato per suas ditiones, vnde non paruas equitum, peditumque copias contraxisset, vsque ad *Biturigum metropolim* (quod Gallici regni meditullium est) facile peruenisset. In *Lugdunensi* namque Gallia *Bellyocenses*, *Aruerni*, *Boios*, *Marchiani*, & in *Pictonibus* *Castelleradenses* omnes contigui populi erant, qui *Borbonium* bello strenuū Ducem, vita integrum, mitem, facilemque Dominum vnicè diligebant: *Franciscum* in scorta, venationesque prodigum, nouis quotidie exactiōibus plebem oderāt excoriantē. Reliqui tamen Cæsariani rerum Gallicarum non satis gnari, vt ad *Massiliam* oppugnandam se *Borbonius* conuerteret, perpulerunt: magnā enim spem in classe ponebant, cum qua *Moncada* non longe nauigabat. Sed ad ipsos Prouinciæ fines cum se se *Andreas Doria* Regiæ classis Præfectus, maiori triremium, militūque copia obiecisset; *Moncadam* littus, vbi suis adiungeretur, trium nauium detrimento, coegit respicere. Quin & *Philibertum Orāgiæ* principem, ex Hispania ab Imperatore submissum, improvisa ignotaque Gallorum in mari classis fefellit, cum ad hanc, velut amicam delatus, pro hospicio carcerem habuit. Cepta *Massiliensi* oppugnatione, nauiter incubuere milites Cæsariani, sed inutili labore spem consumpsere. Ducenti cataphracti equites cum suis hippotoxotis, ac ter mille pedites maturè presidio impositi *Brione* præfecto;

CXC VI. *Ferdinād. Daualus Mar. Piscaria.*

Borbonius in Prouincia ducit.

CXC VII. *Massiliā obsidet.*

Francisci Regis vitia.

fecto; Ciues Gallico scepro addictissimi, Hispanisque, quod *Alphonsus* Neapoli in Hispaniam classe rediens, eam urbem inopinato interceptisset, antiquo ac inueterato odio infestissimi. Præfectus, cognito *Borbonij* itinere, accersitis rusticis, aggeres instaurarat, & quæ ad resistendum opportuna erant, prouiderat.

Interea *Franciscus* Auenionem suppetijs præmissis, vanam *Dauali*, Hispanorumque Ducum consilia irridebat, qui eam urbem neglexerant. Tum *Borbonius* & exercituum suum longa obsidione attritum, & stipendiū iam iam militi defuturum, & vniuersas Gallia vires sibi imminere præuidens, obsidionē soluit. Ita præpostero *Dauali* consilio nullum is exercitus operæ pretium fecit, magnū, si *Borbonio* fides adhibita esset, facturum. *Franciscus* natura iactantior sibi nimis multa pollicebatur; quod *Clemens* Papa occultè cum eo conspiraret: Cæsari pecunia deesset: fœderati *Borbonio* suppetias non misissent: Anglorum mora Galliam inuadendi, *Francisco* spem faciebant Mediolanum recuperandi. Bellum itaque per se, non per legatos gerere decernens, ne quis dissuaderet, quanquam ingruente hyeme, matris conspectum, quæ ad illum dissuasura pergebat, vitauit. Tam insperatum Regis facinus Cæsarianis minimè præuisum, omnium animos, atque arma ad Italiae defensionem à Massilia conuertit. Quocirca non intermisso trium, ac viginti dierum itinere per abrupta, deuique locorum Papiam eo tempore peruenerunt, quo *Franciscus* per Alpes Peninas, haud Mediolano procul, ad Ticinum flumem constitit. Vbi occupatis ille, quæ in nauibus re perit Hispanorum tormentis, fecialem milit in urbem, qui se dentibus pacem, recusantibus arma offerret.

Franciscus Sfortia filius *Maximiliani*, ultimusex *Sfortianis*, qui Ducatum teneret Mediolanensem (quorum imperium à *Francisco* incæptum, in *Francisco* finem habuit, post annos quinque supra centennos) vbi destitutam urbem milite vim Gallorū minimè diulaturam videret, fuga præsentem se se periculo subduxit: nec multo post *Lanoius* cum *Piscario* nonnullisque copijs ingressi, postquam exigua vastæ urbis & à militari annona, & ab incolis præsidia comperissent, iamque ad me-

nia Galli maximum admouissent exercitum, Sal. Ann. 1523. vrbe excessere: nihilque ad salutem ciuibus deditioe certius, prædianis fuga tutius visum est. Quare eodem, quo *Franciscus* tempore, porta Vercellensi exceptus est, Cæsariani Romana abiere, tanta omnia trepidatione, vt neglectis armis, ordine, duce nec consilia, nec imperium admitterent, totiesque victores fortissimorum hostium, nunc sine hoste propemodum vincerentur. *Francisci* incuria Cæsarianos seruauit, quos timidè palantes cum opprimere negligit, victoriam corrupit. Victoris clementia opportuna urbi fuit, quam sæuissimus pestilentia furor, quinquaginta millium funeribus deformauerat. Rex ante illam cum castris substitit, tanquam dignus videri nollet, quem Metropolis acciperet, cum cætera regni membra nondum ad obsequium inflexisset. *Piscarius* ad Papiam (olim Ticinum) muniendam conuersus, *Antonio Leua*, experti roboris, atque constantia viro, cum Hispanis quingentis, & quinque Germanorum millibus tradidit propugnandam. Interritus *Franciscus* vbi plurimum valere hostem sensit, istuc vires omnes impensurus, obsidione Papiam Nouembri ineunte cinxit. *Piscarius* reliquum militē Laudi Pompeæ colligebat, ad hostium conatus obseruandos. Interea cū ex Gallia, & Anglia nulla submitteretur auxilia, in Germaniam ad Austriacos *Borbonius* magna se contulit celeritate, vt *Ferdinandum* fratrem Cæsaris ad subsidiorum gratiam inflecteret, cum à fœderatis nil sperarent obsessi. Pontificis namque, Venetorum, cæterorumque Principum animi ad fortunæ motū fluctuantes, à Cæsare ad Gallum spectare cæperunt, incertum metu? an spe? an utroque? Metuere videbantur Regem, & Cæsarem: illum secundo fortunæ cursu felicem: hunc affectatæ Insubriae suspicione grauatum, vt eluso denique *Sfortia*, rerum per Italiam portiretur. Nec timoris deerat argumentum. Cum *Maximilianus* olim *Carolo* Mediolanū destinasset: et delusis Italarū legationibus possessionis diploma Cæsar *Sfortia* nūquā dedisset. Augebat metum recens Cæsaris in Gallos expeditio, quæ sola imperij innixa erat libidini. Cæsar vbi societatis cū Rege, occulte quidē antea contracte, sed tū primū vulgatæ literas

à Corso

Soluitur
obsidio.

198.

Franciscus
Rex
Gallia in
Italiam
descendit.

199.
Sfortia
Mediolanum
desertit.

C. C.
Galli Me.
diolanum
capiunt.

CCII.

Papa &
Veneti ad
Gallū de-
ficiunt.

Sal. Ann. 1253.
 CCII.
 Cæsaris questus in Papam.

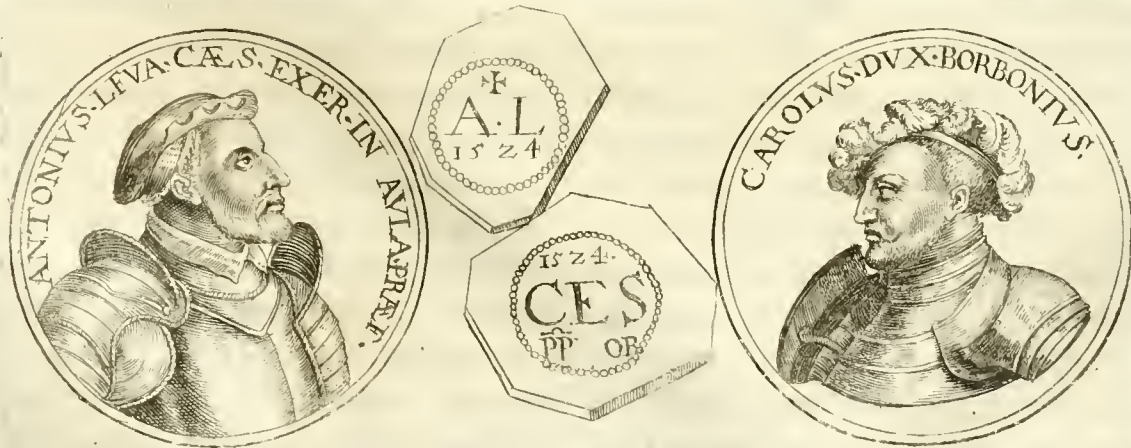
à Corso oratore accepisset, animi indignationem tanto acerbius prodidit, quanto acriora sunt odia amicorum, quàm hostium. Non ambitione (aiebat Cæsar) nec alia cupiditate inflammatus, sed Iulij Medicæi, nunc Pontificis, apud Leonem omnia moderantis consilio hoc bellum suscepisse, quo amotis ab Insubria Gallis, Italiæ quietem defenderet. Ipsum Pontificem, cum Cardinalem auctorem, & promotorem fuisse fœderis, Vnde molestior ei Clementis esset inconstantia, quòd damnatam primum amplecteretur sententiam, sola ingratitude ductus aduersus eum, cuius ope Romanum occupauerat Pontificatum. Nullo tamen pauore concussus, contra Clementis inclementes insidias, regnorum ac etiam vitæ discrimine, velle captis insistere. His tamen per legatum Papa reposuit: sui officij esse, vt pacem toto Christiano orbe, quoad fieri potest constituat: idcirco se Christianorum principum bellis se immiscere, vt maiore cum autoritate eandem procuraret: quam & tum diligentissime procurabat: statim enim post captum Mediolanum, Capuanum Pontificem ad Cæsarem legauerat, de pace, aut inducijs acturum; cui Ludouica Regis mater Lugduni per Narbonensem Galliam in Hispaniam transire permiserat. Adiungebat & questus, ne iniuria videretur à Cæsare Clemens defecisse; Opponebat Pontifex, quàm iniquè Alphonso Ferraria Duci, Regij, Lepidi, Ruberieque per interregnum Pontificium inuasori Lanoius fauerit, atque etiam per contumeliam, adijciendam illi, tanquàm in premiũ factorum, Mutinã dictitarit.

Porro Veneti, pari cum Pontifice Gallis obligati fœdere, tanquàm spectatores fabulæ aderant, in euentum intenti, quo sua consilia moderarentur. Hos si Pontifex audisset

armatus, pacem quum suadebat, imperare potuisset. Idem se Veneti facturos acceperat, modò socium consiliorum haberent. Clementis dissimulatio anxios tenebat Cæsareos, an Siciliam vel Insubriam defenderent? Ad hanc tuendam, diuiso licet Gallorũ exercitu, impares erant. Ad eam si abirent, metuendũ, ne breui post se victorẽ totũ exercitũ traherent, & Neapolitani antiquo Gallorum odio occupati, fortunæ impetum sequerentur. Lanoio itaq. Pro Regi Napolis curã committere dum cogitant; Piscarius, qui ad infracti animi robur, disciplinæ militaris calliditatem adiunxerat, Stuardi Albanix reguli (quem Franciscus legatum declarauerat) exercitum (constabat is ex sexcentis cataphractis equitibus, & peditum decem millibus) non his esse contendebat viribus, quibus regno Neapolitano facile potiretur: multas ibi esse munitas vrbes, quæ non nisi longo diuturnoque bello capiantur: at bello Mediolanensi intra paucos menses finem imponi posse. Si hic Cæsari res feliciter succedant, de Neapolitano, quamuis turrim duntaxat vnicam Cæsar retineat, nullo modo timendum: sin Neapolim Cæsarianus reducatur exercitus, toto Mediolanensi principatu facile potiturũ Franciscum, quis dubitat? Inde ad fortunæ sonitum & Neapolitanos nouandarum rerum cupidos, victoris fortunam sequuturos? cedendo enim, vitoriam hosti damus. Summam igitur belli hic ponendam, vbi qui vicerit, vtraq. simul potiatur victoria. Præualuit Piscarij sententia: Et curã tuendæ Neapolis Honoratus Caietanus, & Ascanius Columna acceperunt. Rex Angliæ iam suppetias miserat. Borbonius cum quindecim Germanorum millibus media hyeme, mense Ianuario, Alpium iuga,

CCIII.
 Piscarij sententia de defendendo Mediol. principatu.

CCIV.
 Cæsarianorum auxilia ab Anglis

Sal. Ann.
1524.

niuibus, glacieque impedita penetrauit, atque eodem abiens, rediensque vestigio, *Franciscum* ante Papiam reperit, sed parum felici successu post tertium obsidionis mensem, *Antonio Leua* ad omnem ictum, fraudemque intercipiendam intento. *Sfortia* diligentia, extra pecuniam, cæterarum rerum in vrbe penuria leuata est: *Æris* inopiam liberalitas Ducum utcumque minuit; cum vasa supplexque argentea in monetam, vsuque militum recusa, hoc titulo vulgaretur: *Cæsariani Papiæ obsessi MDXXIV*. Monetam hanc ut & *Francisci* Regis suspice. pag. 421. Tentauerat *Franciscus* armorum, machinarumq. conatu in urbem irrupere, sed tanta strages primo impetu Gallorum facta est, ut per hæc deinde ad urbem incedere immane nimium videretur *Francisco*. Arte magis premendum ratus, aliò *Ticinum* auertere cepit, ut urbem aquarum nudaret præsidio. Nec vanus erat Gallorum labor, quum Cælo felici obsessos tempestate propugnante, tanta vndarum colluue *Ticinum* excreuit, ut terrarum laxatis repagulis, Gallorum operam facile eluserit: adeo præ Cæsare non homines modo, sed & elementa pugnant. Claudicabat etiam obsidio ob Neapolitanam expeditionem, quam solo *Boniueto* auctore susceperat. Accessit & aliud infortunium: bis mille pedites Itali, quos *Sauona Franciscus* accersuerat, *Alexandrinum* agrum ingressi ad *Burmiam* fluum, de via fessi substiterant. Hos nihil tale cogitantes *Gaspar Maynus* Mediolanensis, *Alexandriæ* præfectus cum mille septingentis peditibus facillè fudit, & fugientes *Cattellatium* vsque persequutus simul cum illis oppidum introiuit, armisque spoliatos, præter duos centuriones dimisit. *Ioannes* item *Iacobus Mediquinus* Mediolanensis, qui postea *Marchio Melegnanensis* dictus est, ob *Hectoris* Vicecomitis necem quadam relegationis specie ad arcem *Mulsiæ*, ut illi præesset à *Sfortia* missus erat; seu quemadmodum alij tradunt, ut per honoris delati speciem popularibus odijs immolaret. Dux namque *Sfortia* conspiratæ necis periculo apud populum laborabat. Sed *Iacobum* omni fraude solerter imbutum, consilium hoc non fefellit. Haud enim ignorabat flagitio parta,

Moneta à
Cæsarianis Papiæ
cussa.

CCV.
Ticinum ab
urbe auer-
sit Rex.

CCVI.
Gaspar
Maynus.

Iacobus
Mediqui-
nus.

flagitio compensari. Principum scelera, non rarò subditorum penis castigari, ut propriam labem sanguine luant alieno. Seta igitur equina solutis à cera literis, vbi ad cædem arcis Præfecto tradi comperisset: nouam alio epistolam concipit argumento, quam eadem consignatam cera Præfecto obtulit: adeoque præclare fraudem vltus fraude fit: ut illo cedente locum, atque arcem occupauerit. Non multò post *Gaufferius* magnis in Italiam copijs per Alpes illapsus, denique *Franciscus* ipse frustra persuadere sunt conati, ut sibi ad vindictam hostium, & spem premij adhereret; quòd amissæ fidei damnum infra vitæ periculum non æstimaret, malletque cum discrimine fidelis, quam cum securitate perfidus haberi. Spem tamen hoc vltimo præsertim bello Gallis, Rhætisq. Gallorum confederatis fecerat; sed vafre illorum, cum promissa expectarent, delusis conatibus, fraudem præ virtute habuit; ut cum hosti fidem falleret, suis probaret. Nec volenti occasio defuit. Erat in Rhetorum finibus *Clauenna* oppidum Alpium radicibus, in reducta valle, accumbens, gemina ex proximis rupibus arce defensum: quarum altera supra vim omnem repentinam collocata, adiri, nisi angusto per rupes inciso aditu, non poterat; altera oppido, humiliori loco interiecta, vltro citroque commeantium viam intercipiebat, cæterum habitatore vacua, ac suis propemodum ruinis sepulta. Huc *Riccium* animosum iuuenem, eiusque loci accolam cum nouendecim socijs *Mediquinus* destinat, qui experirentur an casu aliquo arcem solius Præfecti custodia, defensam extorquere possint. Noctu adfuit *Riccus*, Meramque arci vicinum amnem, penè glacie rigentem vado transgressus, inter desertæ arcis rudera substitit, vsque dum exacto diluculo, Præfectus arcis, ex solemnibus diei (qui aderat) consuetudine, oppidum, filio ac paucis satellitibus stipatus peteret. Hunc vbi transeuntem occupassent, ad portam arcis adduxerunt, & nisi aperiretur, strictis gladijs mortem minati sunt, quam Præfecti vxor viro timens aperiri iussit; *Mediquinus* cum trecentis peditibus subsequutus arce simul, & oppido potitus est. Hinc

Sal. Ann.
1524.

Sal. Ann. Rheti maiores infidias aduersum se strui rati, non solum in armis fuerunt, sed & sex suorum millia, qui in Gallorum exercitu erant, reuocarunt. Quum ad primum nuncium non redirent, altero se rebelles bonis multaturos indicarunt: quapropter quinto die ante praelium (quo captus est Rex) quin abirent, nullis nec precibus, nec promissis retineri potuerunt. Sunt ex Gallis, qui *Thecanum* Rhetorum praefectum promissis sex nummorum aureorum millibus, ut a Rege deficeret, conuenisse, atque ut defectio necessitatis specie tegeretur, *Me diuinum* Clauennae arcis praefectum interceptisse scribunt. *Francisco* haec tria futurae pugnae mala omina acciderunt; at quod pessimum, nullum ipse munus ducis obibat: cum *Anna Mommorencio*, ac *Birone* militiae imperitis tempus inaniter terebat; cura totius exercitus ad vnum *Boniuetum* translata, & a se velut relegata.

CCVIII.
Novam
monetam
Papiae
cuius
vide
supra nu.
204.

Hac defectione miles Caesarianus erectus, pugnam cogitabat. Iamque exercitus tam sibi propinquierant, ut praelio decernere, aut alterum breui dissolui necesse erat: tanta enim Caesarianis pecuniae penuria erat, ut Germani in duodecim dies nummum duntaxat aureum, quo vix panem emere poterant; Hispani nil acciperent, & a castris abire, ut victui necessaria pararent, cogerentur. *Antonius Leua* pecuniam, quantam poterat a Canonicis Templi Maioris corraferat: fasses, insignia, vel argenteos baculos in nummos, qui Ticinensis scholae Rectori ad Comitata, vel cuncti aliud praeferi consueuerant, conflat. Quae rursus cum non sufficerent, & iam tertium stipendia peterent Germani, *Antonius* quod gestabat aureum monile conflavit, suoque signavit nomine *A.L.*

Piscarij
oratio.

Laonius itaque ac reliqui duces non minus gloriae cupiditate, quam necessitate coacti, aleam tentare suscipiunt. *Piscarius*, cui praemium gloria & ad posteros fama erat, undique copias contrahit, magnis promissis, variaque oratione, omnium animos implet. *Gallorum Regem* antea minacem, modo trimestri obsidione fatigatum, & penes despectum pingit. *Eo victo, bello deuicto, cum quo pugnarent, non superesse. Galliam ipsam victori in praedam cedere. Animos itaque su-*

Tom. VII.

merent, & hostem sua concisum ignavia, Italia pellerent. Caesarem cogitarent, pro cuius nomine Fortuna ipsa pugnaret. His inflammati milites, cum pugnam deposcerent, *Piscarius* quae in promptu non erant stipendia, rapere statuit, & quidquid miles flagitaret, hosti extorquere. Vniuersum exercitum in duo equitum, quatuor peditum agmina distinxerat. Primum ex *Hispanis, Germanis, Italisque*. Secundum a solis *Hispanis*. Tertium, quartumque a *Germanis* conflatum erat. Ipse *Piscarius* ne vlli deesset, voluit penes sine imperio esse, & *Alphonsum Vastium* patrualem, loco suo, Ducem constituit peditatus. Ne quem vero a tergo hostem, ad comneatum intercipiendum desereret, *Castrum S. Angeli* (cui *Phyrrus Gonzaga* Gallicae partis praerat defensor) opulenta annonae merciumque instructum copia adortus, eodem cum *Vastio*, quem ad difficillima quaeque adhibebat socium, progreditur. Noctis beneficio arcanum hostes latuit, dum adhibitis ad auroram tormentis, turris muro incumbens ingenti hiatu, mox inuasuro militi, discederet. *Piscarium* audaci facinore primum per ruinas in oppidum, coniectum tanto irruentium impetu milites consecuti sunt, ut penes oppresserint. *Pyrrhiani* repentino metu consternati, aut in fuga, aut in caede disiecti. Dux ipse arcis praesidio receptus, cum vim expectare nollet, vitam deditione redemit. Arx militi in praedam cessit. Mille aureis (quos in *Pyrrhi* loculis inuenit) *Casade* murum occupantis virtutem *Piscarius* est muneratus. Eius sola ad gloriam recte factorum superabundauit fama. Moriens tot urbium, hostiumque triumphator *Vastio* patrueli non vltro paternam reliquit hereditatem, & aere alieno grauatam. Vbi castra dux repetisset, in Caesarianos *Ioannes Medices, Gallicae militiae Achilles*, permixta equitum, peditumque ala inuectus, vim tantam armorum intulit; ut Germani decretoria pugna certandum rati, veteris militiae consuetudine, collectum manu puluerem spargerent, caputque ac vitam pro Caesare deuouerent. Sed Rex suis in castra receptis, Caesarianis locum *Circo* (Parcum Itali vocant) vicinum ad ignobilem *Pratae* vicum cessit, quem non longe a Gallorum munitionibus differtur hostilia tormenta infestabat. Praelij aleam non temere

CCIX.
Castrum
S. Angeli
Hispani
capium.

CCX.
Piscarius
liberalis
in milites.

Mos
vetus
dum
ragna
ini-
tur.

Sal. Ann. 1524. subiturus videbatur *Franciscus*, qui copias suas nouo Ticino extra Ticinum extructo, aduersus Cæli inclementiam milites collegerat, nulla stipendiorum exigentia exacerbaturum. *Piscarius* verò vt Gallis bellandi necessitatem imponeret, diu noctuque velitationibus, iustis quandoque prælijs laceſſebat: factumq. vt dum umbratili per tenebras irruptione castra diuerſis partibus lacerasset, ipse inopinato euentu, vicinis extra castra stationibus expugnatis, intra valla erumperet, tormenta que capto Præfecto, occuparit; debellasset etiam, si tantam Gallorum præuidere potuiſſet iniuriam, imparatus enim ad tantam molem acceſſerat.

CCXI. *Franciscus pugnans auidus.* Neque *Franciscus* pugnam defugiebat, quam sibi non minori fiducia felicem promittebat. *Salassum* itaque Principem, deuictò, interceptoque *Hugone Moncada*, non infeliciter contra Genuenses pugnantem, Sa-uona accersit. *Tramulium* Mediolano cum magna præſidiarij militis parte adesse iubet: *Mommorantium* aduocat. *Salassus* verò intercepto aditu, cæſiſque quatuor millium copijs, parem cum *Moncada* sortem inter vincula adiit victor, & victus. Collecto itaque Ticinum milite, intra caſtrorum septa Rex ſubſtitit, quæ foſſis, vallisque præaltis exurgebant. Plerique tamen Gallorum, qui bellicis fulgebant artibus *Franciscum* à pugna reuocabant. *Galeacius*, *Triuultius*, & *Palicia* ſtultum putabant regium caput, vniuerſeque ſimul Gallia fortunam vnius certaminis obijcere periculo, Cum ſola mora hoſtis proſligari poſſet. Maxime cum aduerſarios ſola deſperatio ad pugnam impelleret. Quid querimus (dicebant ipſi) vincere? vincimus, ſi non pugnamus. Neque enim à *Cæſarianis* Ducibus ſtipendia, neque à nobis prædam milites expeçtare poſſunt, ſi pugnam detrectemus. Cedamus Rex, vt cedere ac vinci mox hoſtes cogantur. Ita diſſeruit *Palicia* homo ferox, bellandi cupidus, vnde admirationem, & obſequium ſibi conciliare debuiffet. Eadem *Clemens* per legatum, ac *Renatus Sabaudienſis* auunculus *Franciſci* ſuadebant. Vnus ex regijs ducibus *Boniuetus*, qui animum occupauerat Regis, nimis arroganter, & alienæ inertia accuſatione veritatem oppugnabat. *Senes iam*, & annorum pondere feſſos inſimu-

labat, qui Gallico nomini iniuriam fuga quaerent. Latere eos, Regis præſentiam ad victoriam ſufficere. Quod ſi aliter ſentirent, quid intererat, tanta impenſarum, temporisque iactura fatigare Ticinum, vt inde more fugientium victrix abiret Gallia, & ab vrbe ad deſperationem cederet inclinata? His caſtris abire non poſſumus, quin tota abeamus Inſubria, ſine pugna etiam vicimus, quia ſtetimus. Si abeamus, abit victoria. *Franciscus*, qui vni *Boniueto* fidem adhibebat, & vanitate noua veterem augens, turpe ſibi eſſe ducebat, ſi venienti hoſti, quaſi metu percuſus cederet: ſæpius enim vt omnino vanus erat tota Italia ſe nunquam inde niſi victorem diſceſſurum, aut morte victoriam redempturum iactitabat, cum periculo certare, quam cum dedecore cedere maluit. Porro *Piscarius* cum hoſtilia caſtrorum propugnacula abſque ingenti ſuorum clade penetrare non poſſet, decreuit, effracto Circi muro, *Marabellum* palatium expugnandum eſſe: quod venationibus, & aucupijs in medio Circi eductum, partem vnam caſtrorum muniebat. Circiter duas ante lucem horas appulſi, ſexaginta muri vlnas nemine è Gallis id deprehendente, proſtrarunt. Septum ingreſſi, recata *Mirabellum* contenderunt, tunicas albas ſuper arma induiti, vt ſe à Gallis diſcernerent. Inexpectata hæc *Cæſarianorum* audacia, Romam vſque aduolauit. Vbi *Pasquinus*, cum adueniente Gallo *Hiſpani* ſe ſe murorum abdiſſent receptaculis, in eos per ludibrium iocatus fuiſſet: Num quis *Hiſpanum* in Italia vidiffet exercitum? amiſſum ubique queri, repertori ſuo manere præmia. Modo ſuis in caſtris Gallum circumuallatum laceſcere non modo, ſed & inuadere auderent. Idem nuperrimæ quaſtioni Romanum reſpondit *Idolum*: Repertum modo *Hiſpanum* militem, euigilaſſe de ſtrato, & mane ſuo amictum induſio, viſum adire in caſtris Regem, Galliaque proceres, vt ſalutatis locum indicaret carceris præparatum.

Cæſariano itaque milite in Circum ſe ſe effundente, & Gallos ad pugnam prouocante: *Franciscus* illa minimè aduerſariorum audacia territus, exercitum & ipſe vallis, educens, recta ad *Mirabellum* pergentibus obiecit. Modum certaminis ita *Iouius* refert.

Erant

CCXII.
Pasquini
nugæ
& mordaces.

Sal. Ann.
1524.

Erant in postremo Casarianorum agmine Italicae cohortes septem, cum tribus Hispanicis, custodia quinque tormentorum muralium praeposita: ea cum vix ingressa Parcum reliqua antecedentium agmina agre sequerentur quod aquoso loco deuoratis rotis tormenta subsidissent; factum est, ut qui nouissimi erant, primi omnium Galliae hostibus occurrerent. Eas namque Franciscus longè à reliquis copijs disunctas conspicatus, eò confestim mittit Philippum Brionium & Fridericum Bozolum cum valida cataphractorum equitum manu, expeditisque aliquot tormentis, aggregantibus etiam se extraordinarijs peditum manipulis. Ij celeriter parent, & hostes subleuandis tormentis occupatos adoriuntur. Fit praelium atrox: sex cohortes quanquam singulari promptitudine dimicarent, neque tormentorum procellam, neque vim equitatus sustinentes, in proximam siluam se recipiunt; ut obiectis arboribus insultantium equitum impetum euitarent. Ita Galli succisis iumentorum cruribus tormentis potiuntur, eodemque impetu peruadunt in siluam: ibi inusitati certaminis iniquitate oppressus Sebastianus Squarcia vir eximia virtutis cadit, & cum eo strenui aliquot centuriones, atque signiferi, & cohortes quatuor integrae conciduntur. Ea res in oculis omnium prosperè gesta sicuti Regis & Gallorum animos vehementer extulit: ita Piscarium, qui opem ad ferre nequiuerat incredibili dolore affecit.

Sed contra vir pugnae avidus, conspecto regio exercitu quem, nequaquam in aciem è castris proditurum sperabat, veluti concepta victoria maximè est latatus. Nec mora, Falcium notum equitem ad Lanoum mittit, qui admo- neat in itinere subsistendum, rebusque omnibus postpositis & versis in hostem signis protinus esse confligendum: hoc item Borbonio & Nicolao Salmæ significat, seseque ad accersendum Vastium citato equo proripuit: sed etiam ille exemplo conspectis hostibus, relicto Mirabello ad Vernaculam regressus, densatis copijs in hostes signa conuerterat, cum in eo temporis momento, nequaquam prioribus mandatis parendum, sed nouo consilio, quod casus offerret maturè utendum esse indicasset. Itaque Piscarius, rectè inquit, frater, quod volebam effecisti: idcirco ablaua ad hostes plenis passibus contendere, & enitere audacter, ut abs tuo maximè cornu victoria felici-

ter oriatur. His dictis ad legiones Germano-^{Sal. Ann.} rum conuolauit, in quarum virtute ac robore^{1524.} summa rei gerenda & totius victoriae momentum constare preuidebat. Interim Casarianorum leuis armatura equitum manus audacter ad nigram vsque legionem prouecta à Germanis facile submouetur, & in subiectam Vernacula vallem fœda perturbatione detruditur: tormentaue item Gallica, citatis equis, admirabili solertia & celeritate in omnes partes opportunè raptata, ita hostes petebant; ut Hispani demissis etiam humi pectoribus vix depressioris loci beneficio pilas euitarent, & Lanouus & Alarco pauentes alas rusticanae casa, quæ obiectu ipso fortè protegebat applicare cogentur.

Tum verò Franciscus his veluti non dubie fortuna initijs suo apte ingenio & suorum hortatus vehementer incitatus, quin dato signo procurret, minimè dubitauit. Idem ceteri faciunt et ante alios Palicia primi agminis ductor à dextero cornu Casarianos equites impigrè adoritur. Is Gallorum impetus sicuti Lanouo grauis, atque terribilis fuit, ita postea multorum opinione visus est victoriam è manibus Regis haud dubiè rapuisse: nam præcipiti eo diceffu, non modo Heluetij nigrique Germani, nequaquam pari passu subsequentes, equitum praesidio sunt nudati; verum etiam tormentorum vsu magna ex parte sublatus; cum libratores cessare cogentur, ne Regij agminis effuse præteruecti ictibus terga simul & latera verberarent. Ceterum atate nostra ab equitatu nusquam alacrius atque validius est concursus; cum veterani utrimque duces, & equites, flagrantibus animis, non de gloria modo, quæ una maximè veræ virtutis aciem exacuit; sed de Italiae imperio dimicarent. Galli vindictæ avidi, unum ante alios Borbonium, uti Regis & gentis, cum ignominia perfidiæ, desertorem, omnibus pugnae locis requirebant; cum ille ad tutiorem promptitudinem, Pomperano familiari traditis insignibus, tunicati & priuati equitis habitu depugnaret.

At Rex ipse argentea in trabea, cristis, & sua maxime proceritate conspicuus, cohortantis ducis & strenui bellatoris munus implere, hostilem aciem concitato equo perrumpere, aggredi obuios, & purpura auroque præcipue insignes. In eo tumultu Ferdinandus Castriotus, qui originem à Macedonia Regibus ducebat, dux illustris, regia manu confossus cadit: sternitur

Sal. Ann.
1524.

¶ Vgo Cardonius ala Piscarianæ legatus: Vexilla duo discernuntur, & Noricus equitatus, quem Ferdinandus Caesaris Frater auxilio miserat, dum impigrè pugnam subit, & constantissimè repugnat, graui accepta clade profligatur. Ita, ut iam penè Lanonij atque Borborij signa & agmina nutarent. Nam vel ea re Gallus numero & viribus superabat, quòd Casariani cataphracti leuis armatura militum subsidijs carebant: siquidem ex tribus agminibus primi cum Vastio ad Mirabellum processerant: secunda ala (ut diximus) à nigris Germanis fœdè pulsa refugerat, tertia autem relicta extra Parcum, Duce Guidone Guaino, totius exercitus impedimenta tuebatur. Ala quoque illa mirifica nobilium Italarum et Hispanorum ipsi Proregi peculiaris, ut qua prelio non interfuit, nulli erat adiumento, nam Lanonius Vererium Belgam adolescentem consanguineum suum eius alæ Præfectum extra Parcì murum subsidere, nec se ullo modo commouere præceperat, donec ab ipso per certos nuncios consurgendi & pugnandi signum acciperet. Sed commissa statim exardente pugna cum Laonius, in re presenti atque terribili, cunctis sensibus atque memoria vehementer occupatus neminem, qui accerferet omnino mitteret, adolescens patruï ducis iussis & disciplina præceptis omnino parendum existimans, usque ad pugna exitum immotus constitit. Nec ulla equitum obtestatione, vel increpatione potuit adduci, ut in aciem prodiret. His de causis laboranti Lanonio & vix Regij agminis impetum sustinenti.

Piscarius, qui admirabili presentique prudentia, ac intentis maximè oculis cuncta lustrando, huc & illuc singulis difficultatibus occurrebat, Hispanos sclopetarios circiter octingentos subsidio mittit, qui repente circumfusi à tergo & à lateribus, edita terribili pilarum procella, ingentem equorum atque hominum numerum prosternunt. His etiam appropinquat hastatorum grauis armatura, atque ita, certo presidio tuti, audacius plumbeis glandibus incessante rem gerunt. Quo accepto incommodo Regij, dum consistere conferti nequeunt, & expansis alis, minore cum periculo, repugnare, se posse existimant, dissoluta acie dissipantur. Sed dum huic consilio fortuna infestior occurrit, ira & pudore conglobati rursus in sclopetarios deferuntur.

At Hispani natura agiles, & leuibus prote-
cti armis, retro sese celeriter explicant, eorum-
que impetum tortuosis discursibus eludunt, au-
ctique numero, ut erant, cum longo usu, tum
nouis Piscarij præceptis edocti, manipulatum in
toto campo sine ordine diffunduntur. Erat id pu-
gnæ genus per se nouum & inusitatum, sed in
primis seuum & miserabile, quod magna re-
rum iniquitate præoccupantibus sclopetarijs, præ-
clara virtutis usu? in equite penitus interiret:
nec vlla, vel fortissima dextra, diu proficerent,
quin conferti à raris & paucis plures, & claris-
simi sæpe duces, & equites, inulta cæde, passim
ab ignobili & gregario milite sternerentur.

Ab alia quoque parte, iam Vastius promotis
à dextro cornu cohortibus, & inducta ala equi-
tum cum Anneo Mommorantio prosperè confli-
xerat, profligatoque per sclopetarios eius equita-
tu ipse ante alios interfectis libratoribus, tor-
mentis hostium fuerat potitus. Accidit autem
in eo concursu (quod non videtur prætermitten-
dum) ut Vastius & Mommorantius; qui postea
summi duces euaserunt, sicuti ab utroque acce-
pimus, peracri singularique certamine aliquan-
diù dimicarint: eo quidem euentu, ut non mul-
tò post Mommorantij equus Castelij manu vul-
neratus concideret, atque ipse demum ab Errera
Centurione caperetur.

Eo rerum successu Vastius factus alacrior,
minorem Heluetiorum aciem, tormentorum
amissione & fuga equitum absterritam, & ob
id hæsitantibus animis pugnam capeissentem
adoritur. Tum verò, incredibile dictu, vide-
re licuit gentem, paulò antè ab excellenti proba-
taque virtute campestri præsertim in acie formi-
dandam, cum decoris & discipline, tum in-
nate ferociæ penitus oblitam, inclinatis hastis,
pugnam detrectare, & metu mortis egregiæ, ab
infami fuga turpissimum interitum, præalto in-
flumine, queritare, frustra eos retentare con-
firmareque magnis obtestationibus conante Flo-
rantio Sedanio, qui genti familiaris, & digni-
tate equitum Mareschalchus cum peculiari ala
cataphractorum, dimissis omnium equis, in pri-
ma acie se pugnaturum profitebatur; adeò, ut
pristinum illum immanium corporum ac ani-
morum vigorem cælesti aliquod infestum nu-
men, aut certè fatalis is Regi dies eripere vide-
retur. Nec minori deformitate eundem fugæ
exitum tulit altera Heluetiorum acies: quæ,
uti

Sal. Ann.
1524.

CCXIII.

Sal. Ann. 1524. *uti numero cohortium plenior aliquandiu immota constiterat; sed cum circumfusis undique sclopetarijs perpetuo quodam pilarum imbre eminus obrueretur, & promptissimi Centurionum, ut plerumque accidit, in ipso primo ordine cecidissent, conspecta demum strage regij equitatus, abiectis hastis, terga vertit.*

Ferunt Ioannem Diespachium, qui summam inter Heluetios Duces auctoritatem obtinebat, cum cohortes ne tentato quidem certamine turpiter fugientes intueretur, & obuersus, ac iratus signiferos increpando cadendoque sistere nequiret, grauissimo compulsus dolore tanta acceptae cladi ac ignominiae superesse noluisse, in eoque presentis animi decreto, peruentem in confertos hostes, honestissime cecidisse. Hanc tamen cladem Heluetij, qui superfuere Alancoio Regis sororio, acceptam referebant, quod ille, ubi parum strenuus & diu inclinantis praelij spectator, dum ardente adhuc pugna, cum integro totius postremi agminis equitatu in fugam sese proriperet, Heluetiam aciem egregie densatis ordinibus praelium subeuntem, transuersa & praecipiti impulsione perrupisset.

Ceterum à dextero Gallorum cornu uni omnium peditum Nigri Germani, ut in ipsa salutis atque Victoria desperatione, cum Germanis accerrime & constantissime depugnarunt: eoque maioribus prope odijs, quam viribus, quae summæ erant, sunt congressi, quo efferatis diuturna dissensione animis, neutris, qui paululum loco pulsipedem referrent, vlla omnino spes veniæ aut militaris misericordia relinqui videtur. Indignabantur Caesariani, quod Nigri contempta & irrisa Caesaris Maiestate, spretaque auctoritate Germanici nominis, pro Gallo vetere hoste mercenarijs armis, fratres consanguineos obsessum atque oppugnatum venissent. Ex aduerso Nigri maxime decorum existimabant pro eo Rege, qui multis annis ipsos liberalibus stipendijs aluisset, fortissimam operam præstare, tueri sacramento fidem, & nihil omnino admittere, quod veteranis militibus indignum foret. Nec hercle ex his quisquam erat, in eo haud dubie supremo vitæ actu, conatuque bellici operis, qui insultantis fortunæ iniuriam inusitata virtute & decora morte vindicandam non duceret. Cum appropinquarent acies & miro silentio gradus inferretur, procedebat solus ante nigrorum aciem Longamantes ab Augusta

Vindelica nobilissimus Dux. Georgium Fran- Sal. Ann.
nispergum & Marcum Sithium elata manu, 1524.
& clara voce ad singulare certamen prouocans. Sed is atroci murmure refutatus, & multorum simul petitus telis citò concidit, abscissamque eius cum armillis & annulis manum ouanti similis gregarius miles ostendit. Tum vero sublato clamore à Caesarianis alacriter est procursum.

Erat in medio campo dum utraque acies coirent, ipse Piscarius in equo sublimis, sed pedestribus armis protectus saepe orans Franispergum, ut gradum intenderet, eumque commemoratis superioribus praelijs, in quibus eius viri virtus enitisset, ad parandam omnium maxime opimam & memorabilem victoriam accendebat. Itaque concurrente utraque acie, dum in aduersos equum adigit cuspide per apertam galeam recepta in facie vulneratur, confossoque demum equo sinistrum ei crus alabarda traicitur. In eo terribili armorum fragore haud dubie suorum pariter atque hostium armis fuisset oppressus, nisi egre eluctantem familiaris primo eques, & demum centuriones & signiferi propiores magno conatu ereptum seruaissent.

Interea Franispergus & Sithius admirabili peritia, ad includendos hostes exporrecta utrinque acie, legionem in medium sinum exceptam duobus statim expansis et recuruatis cornibus præcingunt, eamque pertinacissime resistentem in medio totam contrucidant: ita ut una tantum tribus legionibus opposita, & ob id infelici virtute repugnante, nemo penè Nigrorum euaserit. Periere ibi, præter Longamantem, ante primos ordines Richardus Suffolchius Regulus, cui Alba-rosa cognomen fuit, ad quem plerique, & præsertim Galli, Britannici regni iura pertinere prædicabant: & ab alijs propter regij nominis dignitatem & bellicarum rerum peritiam; Nigræ legioni fuerat præpositus. Franciscus item Antonij Lotharingiæ Principis Frater, eximia indolis adolescens, qui in primo ordine, ante alios armis & cristis conspicuus, locum poposcerat: duoque item Germani Reguli Hortenbergius atque Loffenius militia illustres: & Teodoricus Scombergius Nicolai Antistitis Campani frater equestri dignitate, et propter industriam excellentis ingenij, legationum etiam honore insignis.

In hunc modum diuersa in parte dum fugantur

Sal. Ann.
1524.

gantur Heluetij, & Germani concidunt: eodem ferme tempore regia acies à Sclopetarijs simul, & ab equitatu, hastatis etiam succedentibus, perumpitur. Tum vero quisque dux insignis & illustris eques, ad protegendum eripendumque Regem concurrat: plerique desiderio nauandæ in oculis Regis supremæ operæ, loca atque agmina sua relinquunt. Palicia dum suffosso equo, annis ac armis grauantibus, ad Heluetios agrè se recipit, ab equitibus intercipitur. Sed eum iam superuenienti Castalio traditum Vasurtes Hispanus, quasi tanti captiui pretium & laudem equitibus inuideret, apposito ad thoracem crassiore Sclopeto crudeliter interficit: traiecitur duplici vulnere & ipse Tramuilius, multarum palmarum vetus Imperator. Galeacius item Sansuecrinus, dum singulari pericia huc et illuc adactò equo hostes submouet, & præclarè decertat, in conspectu Regis cadendo, quod regis gratiæ & famæ inlyti nominis debebat, honesto vitæ exitu persoluit, cum proeumbente equo laberetur, proximum sibi Guliermum Langeum illustrem equitem, in supremo casu opem ferre cupientem, appellans; sine me, inquit, Fili, fato meo fungi & quàm celerime potes, hinc ad protegendum Regem recurre, nominisque mei & honesti exitus memoriam, si euades pie amiceque colito. Erat pugna omnium maxime funesta & magnopere iniqua Gallis equitibus nam à circumfusus & expeditis Hispanis, in omnem partem ad lethales ietus, pilæ plumbeæ spargebantur: quæ non iam tenuioribus (vti paulò antè erat solitum) sed grauioribus sclopetarijs, quos vocant arcabustos, emissa, non cataphracturam modo sed duos sepe milites, & binos equos transferberabant; sicut miserabili nobilium equitum strage, & morientium equorum camulis constriati campi, & alarum virtuti simul officerent, si densato ordine irrumpere conarentur; & passim veluti obiectis aggeribus, si cui decore vita potior foret, minimè expeditum ad fugam itex præberent. In tanta rerum iniquitate Vilermus Boniuerus Amiras aliquandiu discurrendo & cohortando Heluetios, & equites in fugam inclinatos confirmare conatus, cum haud dubie aduersam eius prælij fortunam agnosceret; nec tanta cladi, cuius ipse præcipuus fuisse auctor diceretur, ad pœnam vel ignominiam superstes esse vellet, graui & obstinato pudore in medios

hostes incurrit, atque ibi quòd aperta galea discurrentium & imperantium ducum more vteretur, iugulum mucronibus obiectans, est interfectus. At Franciscum, nudatum omni ferè præsidio alarum, & custodia corporis, tot circum interfectis, & cæteris circumquaque palantibus sese eripientem, mixti ex varijs turmis aliquot equites, vti habitu insignem persequuntur.

Nec Rex impigre seipsum deserit, quanquam ab equo & à fortuna deserebatur: passim inflexo equo cum insultantibus gladio rem gerit, illatisque aliquot, & acceptis vulneribus, strenue repugnat, sed dum ad proximum riui pontem contendit, confosso & corruente equo, sternitur. Primi omnium Didacus Abila, & Ioannes Urbicta Cantaber super grauantem equo iacètem circumstant: nec adhuc planè cognitum intentatis gladijs vt se dedat, ni perire malit, cohortantur. Interim superuentu Motta Anoiery Galli, qui erat Borbonij equitum Præfectus, de facie noscitur: quanquam erat ex vulnere totum os manante sanguine fœdatus, sed dum Motta, vt se Borbonio dederet, qui non procul abesset, hortaretur, Rex ad proditoris nomen indignabundus, ac imperanti similis, accersitote, inquit, Lanoium: isque dum Motta ad Borbonium peruolaret, vndique voce & discursu militum quesitus, opportunè superuenit, summotaque incumbentium turba subtractum equo, exporrecta dextra subleuauit, præoccupanti Abila Chirotheca ferrea traditur: proximi paludamentum infrusta discerptum abripiunt, alij balteo & calcaribus potiuntur, quum quisque aliquid ex Regijs exuijs rapere properaret, quòd mox ad decus, petendaque præmia, non obscura fide posset ostentari. Capto Rege, vndique à Cesarianis victoria conclamatur Gallis animus concidit: fit fœda fuga in omnes partes: Heluetij pecorum modo pauentes dum caduntur, Ticino flumini se committunt, natandique prorsus imperiti fœda & miserabili coluuiione connexi impeditique agminatim gurgitibus rapiuntur: alij supplices proiectis ad terram armis salutem petunt. Rex armatus, vti erat, in humili asturcone cum à Lanoio in castra duceretur, Alphonso Vastio fit obuius. Istum forte à persequendis Heluetijs redibat, vt de Piscario, quem falso cecidisse ferebant, certius agnosceret.

CCXV.

Sal. Ann.
1525.

Nec mora, Vastius ab equo properè desiliit, & regiam dexteram apprehendens, custodientium & aggregantium sese ultro militum coronam latè summouet, ita ut his pudorem iniiceret, qui nullo propè respectu Maiestatis, adeo arctè iam captum Regem custodirent. Tum verò Franciscus haud parùm eius conspectu recreatus, silentium exsoluit. Eum enim, cum iuuenta flore & specie corporis, tum virtutis & omnis militaris elegantia laude insignem, uti præclarus vel in hoste excelsæ virtutis estimator, vehementer adamabat. Consolanti Vastio magnitudinemque animi & humanitatem in Carolo Casare plurimùm attollenti: Statueram, Rex inquit, non indecoro casu inter armatos concidendo, animum ab hac tatarû rerum mearum acerbitate vèdicare, ne tot clarissimorû meorum Ducum funeribus superessem, sed fortuna iam pridem nomini nostro iniquè & peracerbè infensa, ut vitam inuito ad illudentis fortunæ spectaculum referuaret, honestissimam mihi mortem inuidit: hoc vno tamen memet in tantæ cladis memoria consolabor, quod nulla mihi in posterum fortunæ vis erit perimefcenda: quandoquidem illa læuissimè semper furens, nec tot cumulatis cladibus vnquam abunde saturata, nunc tandem reliquas supremi odij faces in publico totius Galliaë luctu, & summa mea ex tanti infortunij casu iactura restinxerit. His verbis, non modo ipsis victoribus singulari affectis lætitia lacrimas propemodum exciuit; sed circumfusorum etiam omnis generis militum animos tantæ victoriæ reputatione vsque adeo confudit, ut facile à cadibus & ab ipsa etiam præda, ad tanti Regis capti spectaculum vndique verterentur.

Ductus est in Gallica castra ipso imperante, ne à Ticinensibus, quos summis affecerat detrimentis, & à ferociente præsidario milite, tanquã diuturnis obsidionis incommodis vehementer afflieto, ad ludibrium in ea fortuna conspiceretur. Ibi ea vulnera, quæ in auersa parte femoris, & in dextera summaque gena acceperat, facile curauit: aliquot etiam pilarum ictus duplici thorace ita egregie sustinuerat; ut cum Christi Crucis frustulum aurea conclusum bulla ferret; quòd plane seruatus in miraculum à pijs hominibus diceretur. Huc vsque lo-
uius.

CCXVI.

Tom. VII.

Victoriæ nuncio Mediolanum perlato, Theodorus Triuultius, ac Chandius rerum capitalium præfectus ex vrbe excefferunt, Galliam repetentes: omnifq. adeo Mediolanensis principatus statim in Cæsaris potestatem cõcessit. Postridie huius pugnaë Franciscû clã militibus in arcẽ Pisleonensẽ deducendû curauit. Rector Hispanus duæ res Cæsarianos sollicitos tenebãt: primùm vti Regem eo loci collocarent, vbi de asseruando non multû laborarent: tũ vt militibus stipediũ exoluerent, Regem vel Neapolim, vel in Hispaniam deducere decreuerant: verum classe præstabant Galli, vt mari nec in illam, nec in hãc tuto nauigare possent. Terra peti Hispania haud poterat, Neapolis poterat; sed militibus non soluto stipendio committere non audebãt. Propterea cum Clemente fẽdus inire cupiebant. Fama verò diuulgata victoriæ, omnes Italiaë Principes potentiam horrebant Cæsaris, & sibi seruitutem imminere existimabant, Gallis attritis, Heluetijs iactura pristinaë gloriaë ignauè recenti bello defunctis, qui Romano Pontifici præsto esse solebant. Veneti actoniti, quòd à postrema sub Adriano inita societate, nulla causa recesserint, trepidabant. Clementes eodẽ metu tenebatur: in cuius ditionibus raræ munitę vrbes, populi Guelforũ, ac Gibellinorũ factionibus diuisi, Pecuniæ inopia. Florentiaë etiam timebat. Florentini enim post à Carolo VIII. expulsos Mediceos, libertati asfueti Mediceorũ reditum non æquis animis ferebant. Ipse iam Cardinalis ad augendam Cæsaris potentiam constantissimus, Pontifex creatus, Cæsaris hostis Gallis pecuniam subministrarat, fẽdusq. percusserat, vt literis in Regis tentorio post victoriã repertis patefactum erat. Accedebat quod tormentarium puluerem, pilasq. Ferraria ad Gallorũ exercitũ per agrum Parmensem, & Placentinũ conuehi, & Albanie regulum in regnum Neapol. contendentem, vbique excipi tanquam amicum permisisset. Hæc Clementem secum reputantem Veneti adeunt legati, vt societate inita, decem Heluetiorum millia in Italiam arcesseret, hisq. Italos pedites, equitesq. adiungat, persuadere conantur. Germanos, qui Ticini erant præsidio etiam post victoriã seditionem agentes, tormenta occupasse, vr-
bem in potestate habere, non meliora spe-

Veneti
Clementẽ
ad societa-
tem solli-
citant.

Sal. Ann. 1523. rari, quum præfati vnde foliant, non habeant. Occasionem non deferat, arma parat; Cæsariani namque ad Regis custodiam non mediocrem alere cogentur exercitum. *Ludovicam* Regis matrem ad filij libertatem redimendam nec sumptui parcere nec militi. Quod si Cæsarianis tempus indulgeat, totâ sit eis Italiam cedere coacta. Addebant Ferrariensem Gallis antea addictum, à societate non alienum. Inclina-
 bant ad societatem *Clemens*, & *Hieronymum Guinucium* equis cursoribus miserat, ut Anglos aduersus nimiam Cæsaris potentiam excitaret: quum Capuanus Pontifex à *Lanoio* missus, certam spem cum Cæsare conueniendi faciens, Pontificis animum ita irrequiuit, ut *Guinucium* antequam in Angliam transmitteret *Clemens*, reuocaret. Tum Veneti, ne incertam Ducum fidem, pacemque parum honesta mercede emeret Papa, qua simul Italiae libertatem, opesque egeno rapacique militi venderet, conabantur suadere, posse ipsidem, quibus Cæsari se se ambiguo euentu conciliet pecunijs, expeditum ad arma militem comparari, *Franciscum* in libertatem vindicari: Cæsarem Italiae ceruicibus incumbentem amoueri. Mitiora tamen pacis *Clemens* amplexatus consilia, ne atrociori iniuria Cæsarem prouocaret, cum *Carolo Lanoio* æris ad militares seditiones compescendas auidissimo, centum & triginta aureorum nummum millibus, pacis fœdera pactus est, Venetis dubiam pacem recusantibus. Quod cautius, nam Cæsar non multò post *Lanoij* pactionibus improbat, sùma potestate omnia rescidit. Ita auro suo, atque expectatione Põtifex fraudatus, se delusum ferius aduertit. Miles etiam Cæsareus inopia sua, atque aliena prouocatus iniuria, in *Placentinum*, atque *Parmensem* agrum per æstiuam infusus, rapuit quod supererat muneri.

Victoriæ primum nuncium cum litteris *Francisci* Regis manu exaratis, sexto Id. Mar. Cæsar accepisset, statim ad eum sacram Deo Opt. Max. gratias acturus se contulit. Triduo inter supplicationes exacto; nec ignes accendi, nec triumphalem admisit apparatus. Hæc de victorijs aduersus infideles edenda præfatus, admirandamque animi modestiam verbis, & gestu præferens.

Porro *Franciscus* captiuitatis fastidio ductus, magis expeditas coram Cæsare libertatis leges sibi pollicitus, inexpectato amicis iuxta hostibusque consilio, cum *Lanoio* Pro-Rege occultè de sua in Hispaniam traductio-
 ne conuenit. Verum quia Galli classe præstabant, missus est ad *Ludovicam* Regis Matrem *Mommorentius*, ut sex triremes *Lanoio* mutuo daret, Hispanico milite instructæ, quæ *Francisco* in Hispaniam appulso redderentur. Hæ sexdecim Cæsareis iunctæ, VI. Id. Iun. soluentes, postridie in Hispaniam appulerunt, cum Neapolim traducendum simulasset; tanto non modo Italorum, Gallorumque procerum sed & Cæsareorum, *Borbonij* imprimis atque *Piscarij* ira, & dolore, ut *Lanoium* summi imperij iura arrogantem, omnibus palam conuitijs contumeliosè proscinderent. Imo *Piscarius* acerbis ad Cæsarem literis, grauissimæ hominem iniuriæ reum postulare non sit veritus. panici timoris præcipuè accusabat, quem si (absente *Borbonio*, & ad deducendos *Ferdinandi Austriaci* milites occupato, quum *Franciscus* *Ticino* imminebat) reliqui essent imitati, *Mediolanensi* amisso principatu, triumphum ageret, non ageretur *Franciscus*. Nunc autem de aliena victoria triumpharet *Lanoius*, cuius amitendæ potius, quàm consequendæ author fuerat: in ipso prælij feruore, fœminarum more clamando *Perimus*, *perimus*, ad fugam militem non bis prouocasset. Quæ si inficiari conetur *Lanoius*, singulari certamine *Piscarium*, quod obijcit, confirmaturum. *Piscarij* indignationem auxit *Carporum* comitatus à Cæsare denegatus, cuius possessionem statim post victoriam bona erga se Cæsaris voluntate, fretus adiri iussit: at eundem Comitatum biennio ante *Prospero Columne* Cæsar dederat: quod in suam contumeliam factum *Piscarius* quondam acer *Prosperi* inimicus iudicans, Cæsarem vbique accusabant ingratum. Cæsar verò vbi *Francisci* in Hispaniam deducti nuncium accepit, in arce *Sciatinensi* non procul à *Valentia* iussit asseruari, vbi *Tarraconenses* Reges magni nominis proceres olim in custodiam tradere consueuerunt. Id inhumanum, & aduersum Regi in Italia promif-

Papæ cum Cæsare paciscitur.

CCXVII. Caroli modestiam in victoria.

Indignatio *Piscarij* in *Lanoium*.

Franciscus vbi seruatus.

Sal. Ann. 1525. promissis, *Lanoius* agnoscens, in amæno loco Regem subsistere, donec Cæsar aliter statuisset, impetrauit: & ad Cæsarem cum *Mommorcencio* profectus, ut cum Rege conueniret, nullam cum Italis fidam societatem iniri posse confirmans, suavit. Rex in arcem Madritiam à mari, Galliæque finibus longè distantem deductus, unde quoties vellet, mulæ insidens, & cum iusto præsidio exire posset: neque enim colloquium Cæsar, nisi prius cum ipso conuenisset, admittere volebat. Redijt in Galliam *Mommorcencius*, ut *Margarita* Regis sorore *Alenconij* vidua arcessita fœdus cum maiore auctoritate sanciretur: ac ne quæ nouæ difficultates interuenirent, in Decembris finem pactæ induciæ fuerunt. Aliquot postea misit triremes ad arcessendum *Borbonium*, sine quo Cæsar nunquam se cum Rege conuenturum dicebat. Et ut se ad pacem promptum ostenderet, *Clementem* ut *Saluiatum* Cardinalem legatum suum accelerare iuberet, monuit: ad quem etiam *Lopidem Vtardum*, Iulio cadente, misit, ut matrimonium suum cum *Isabella Emma-nuelis* Lusitanæ Regis, & *Eleonoræ* sororis suæ filia, sua auctoritate comprobaret. Diploma postea *Sfortiæ* in Mediolanensis principatus fidem ea conditione subscripsit, ut *Sfortia* centum nummum aureorum milia statim, mox quingenta certis pensionibus penderet. *Piscarium* sui exercitus Imperatorem declarauit; Hispanos pedites in *Salasso* agro statua habere, cæteris missionem dari, sexcentos cataphractos equites in regnum Neapolitanum redire, cæteros ad Mediolanensis principatus tutelam relinquere, pecuniam, quam ad armandas quatuor maiores naues miserat, in eiusdem exercitus stipendium conuerti iubebat, quod profectioem suam Italicam in aliud tempus distulisset. *Carraciolum* Venetias ad fœdus renouandum misit, ut se pacis ubique inter Christianos conciliandæ studio flagrare omnibus palam faceret.

CCXIII. *Cæsar ad pacem inclinat.*
 CCXIX. *Indignatio Italicorum in Cæsare.*
 Hæc porrò Cæsaris consilia, ad abolendam Monarchiæ suspicionem minimè valuerunt. *Sfortia* immitia Germanorum, & superba Hispanorum cū abhorrèret imperia, medio *Hieronymo Morono* reconditæ astutiæ viro,

Tom. VII.

aulæque principe, aliò consilia vertens, *Piscarium* non leui offensione à Cæsare alienum, remotis arbitris ad Italiæ libertatem propugnandam insigni facundia inflectere conatus est, Cæsaris ingratitude exprobrando, gloriam Italicæ libertatis vindicandæ proponendo; & regni Neapolitani coronam à Pontifice in tam præclari vindicis caput transferendam promittendo, quòd summo hoc regnum iure sedem respiceret Apostolicam, nec Cæsari legitima successione debitum, sed per vim fraudemque ab auo eius *Ferdinando* occupatum esset. Prima hac vice *Morono* assensisse *Piscarium*, ut ambitiosissimus erat, plerique existimant: deinde vires suas metientem, & Gallos de fœdere agentes cum Cæsare animaduertentem (iam enim ut *Margarita* Regis soror in Hispaniam proficisceretur, decretum erat) indeque *Ludouicæ* inania promissa, & ne ea muliebri mollitie conspirationem per filiam Cæsari indicaret, metuentem se se reuocasse, conspirationis socios *Piscarium* prodidisse, remque omnem ad Cæsarem, sed tardius detulisse produnt: ante enim *Antonius Leua*, ac *Ferdinandus Marinus* exercitus quæstor Cæsari indicarant, ut de tam diuturno *Piscarij* silentio plerique mirarentur. *Ioannem* tandem *Baptistam Castaldum* domesticum ad Cæsarem misit, quid Itali molirentur, significans, (ut nemo ex conspiratoribus inficiari posset) proditionem proditione velle rependere, dummodo postulatis annueret simulando. Cum *Sfortia* itaque fictè communicatis consilijs: cum *Morono* egit, ut *Dominicum Saulium* cum diplomate (Breue vocant) *Clemens* ad eum mitteret. Inde ipse *Antonio Leua* trucidato, ad Neapolitanum regnum pergeret inuadendum. Vno se scrupulo retineri simulabat *Piscarius*, an proditiæ violatæque fidei teneretur, si aduersus Cæsarem, cui se sacramento obligarat, arma sumeret? Quæstio in hoc vertebatur, an potius Cæsari utili Domino (ut I. Cti. loquuntur) hoc est reuera possessori an potius *Clementi* primario patrono *Piscarius* regi Neapolitani cliens parere deberet? *Clementis* enim iussu arma capere videri volebat. Hæc quæstio in genere nullo interposito personarum nomine,

Iii 2 nomine,

Sal. Ann. 1525. nomine, & Romæ Clementis, & Mediolani Sfortie iussu inter viros eruditissimos diu, multaque disputata est. Piscarius verò ut fidem suam Cæsari aliquo experimento probaret, euocatum ad se Nouariam Moronum, nihil infidiarum ob datam fidem metuentem, custodiæ tradidit. Sfortia Mediolani obstinato morbo vexatus, sese consiliorum negans participem, magnaque innocentie fiducia, imperij sui propugnacula, præter Mediolani, Cremonæque arces Piscario permittit, quas ne indicta causa Insubria deijceretur, referuandas sibi asserit. Sed Piscarius quod ad eneruandas conspirantium vires ijs sibi arcibus utendum intelligeret, sine cunctatione utramque circumfedit, ut ad obsidionis pericula parum instructas rerum necessariorum inopia premeret. Inter tot curas, atque labores extenuatum longis vigilijs corpus moriendo defecit, in eunte Decembri, ancipiti fama immensas eius laudes, simul & insignem nominis contumeliam personante. Fuit is ex Aualorum familia ex Hispania oriunda, cuius maiores cum Alphonso seniore Neapolim traiecerant, ibique habitabant. Adolescens pugna Rauennate captus est, deinde omnibus in Italia bellis interfuit, ut peditum tribunus: ingenio acer ac callidus, ætate iuuenis (nondum epim sextum & tricesimum annum impleuerat) experientia fenex erat. Vaftrum ingenium detestabantur Itali. Hispanicæ arrogantia, fallacis ingenij, maligni ex omnibus fraudibus concreti, perfidieque insimulant Galli. Incorruptæ in Cæsarem fidei Germani, Hispanique laudant. Sic humanus ludit affectus.

CCXXI. Inter hæc Cæsar, incertis suorum studijs ad pacem cum Francisco ineundam distractus, viros suæ aulæ primarios in consilium vocauit, & ut liberè confulerent, imposuit. Tum Dosimeus Pontifex, qui Cæsari à confessionibus erat, ita loquutus fertur.

Dosimeus Episcopi oratio pro Francisci libertate. Ad Consilium vocatus, non ad obsequium, Clementissime Cæsar, libeat audire, dum mihi liceat sentire quæ volo, & dicere quæ sentio. Vicisti, ut aduersus Christianos infidelis exurgat, & de Christi fide Turca triumphet, ni clementer utaris victoria, & Regis manumissione tibi Principes concilies vniuersos. Plurimos ante

Sal. Ann. 1525. pugnam habebas spectatores, omnes modo sunt inimici, trepidantes, ne totum Christianum orbem exigas in triumphum. Tuis ita Franciscum in manibus possides, ut vel perpetua illum captiuitate stringere, vel gratuita libertate dimittere, vel pretio libertatem vendere liceat. Ut tyranni primum, ita secundum Regis est. Hac una lege tibi Romani Aquilas pararunt, Parcere subiectis, post debellatos superbos. Libertatem si pretio vendas, necesse est & bellum emere, quod tanto magis est onerosum, quanto superfluum. Gratuita libertas sola est, quæ tibi Franciscum deuincire potest, ut armis victus, & officio vincatur. Rex ille Regum, qui sua providentia cuncta gubernat, Regem tibi in vinculis misit, ne vlla tibi supersit defensio de hoste cõmuni neglecto, si in filiorum viscera gladium stringas. Ecquando Carole tot centena Christianorum millia in captiuitatem abducta, tot vrbes, tot regna, tot affines Maiestatis tuæ à barbaris vindicabimus seruitute? Si barbaros nunc Hungaris imminentes præteris, & fidei ardor frigeat, nec cognati Regis, sororis tuæ viri amor non urget, quem Turcæ patrimonio spoliare nituntur, qualem de te spem concipere dabimus? Cæsar time Deum, time hominem. Italia vsq. adhuc tecum pugnavit, quamuis in numero hostium esset, nam fæderatis præter verba nil misit. Imposterum cogita non minus timeri, quàm timere. Diuisum expotant imperium, quod eorum non constet libertas, si ab uno regatur. Terminum cupiditati constitue, ne dum aliena petis, propria amittas. Arma sumpsisse ad pacem, non ad bellum ostende, & cum tibi exuberent regna, ne protrahas; Imperium namque veluti aqua diffunditur, cum diffunditur. Regnantis cum sit primum officium, sibi imperare: hoste deuicto, teipsum vince: sic hæreticos in seruitute, Turcas in timore, omnes in obsequio continebis.

Magna Cæsaris attentione, dicentis sententia excepta est, quam tamen nec suo probare iudicio, neque reijcere, vilo argumento cognitum fuit: sed vbi tacita cogitatione aliquantum defixus hæssisset, cæteris, ut sententias quoque dicerent, innuit. Tum Fredericus Toletanus Albæ regulus, magnæ inter suos auctoritatis vir, aduersam sic opinionem exposuit.

Vicisti Cæsar, vel Deus Cæsari centuriatus, pro

Sal. Ann. 1525. prò Cesare vicit . Inter opima spolia Rex Gal-
lorum est , ut hostibus caput deesset . Victoria
si benes usus fueris , integra erit , sin minus cor-
ruperis , statim cum rumore effluet . Qui vi-
ctoria uti nescit , tanto grauius delinquit ,
quanto maiori tenetur ignominia quòd for-
tunam insimulare non potest , sed seipsum ,
cui fortuna non deficit , sed prudentia . Vi-
ctoriam hanc ad Europæ salutem vertendam
esse nemo negat ad Turcas debellandos , hæ-
reses infringendas , oppositis tamen artibus ,
quibus alij operantur , & rationibus abstra-
hor . Minuendæ inimicorum sunt vires , au-
gendæ nostræ . Burgundia , Mediolanum , quid-
quid Aquilæ debetur Imperiali , ad nos redeat ;
nec sine litro concedatur libertas . Si Francis-
cus Rex accepti beneficij memor tecum in perpetua
amicitia victurus , si Clemens & ceteri Ita-
liæ principes , cum Anglo positis suspicionibus
semper in societate perseveraturi forent , prima
arriderem sententiæ . Quod verò summa be-
neficia summa plerumque ingrati animi signi-
ficatione pensentur , Regibus familiare est .
Qui cum nemini se patiantur obstrictos , bene-
ficia non agnoscunt , vel breui dierum præscri-
bunt curriculo . Plus ira , atque indignatio ,
quàm rectum officium ; plus inuidia , quàm af-
finitas , vel recta conscientia valebunt . Ea est
consuetudo mortalium , beneficium imminue-
re , & necessitati adscribere , quod est libera-
litas . An verò futurum existimas , ut Fran-
ciscus benevolentia te potius , quàm metu du-
ctum bellorum , id consilij capisse arbitretur ? Re-
gis pende arrogantiam , qui in ipsa etiam cu-
stodia nostram accusat tyrannidem ; plura exe-
cratur , quàm deprecetur . Videas , ne nimia cle-
mentia pecces , & dum virtutem , gloriamque
sectaris , amittas . Superos consule , an Regem
tibi tradiderint , ut subito reddas ? Fortuna se
contemptam , indignata ad hostes fortasse defi-
ciet . Priusquam hostem manumittas , cura ut
re perinde , ac nomine sis Imperator , ut tibi Chri-
stiani omnes pareant , teque vnum Casarem
agnoscant , ac Dominum . Sic & Turcas re-
pellere , & Lutheranos in viam reducere pote-
ris : aliter non poteris . Qui enim Christia-
nos Reges viribus propemodum pares in vnum
consentire , & restantas exequi sperat , is fru-

stra sperat , ut iam bella in Turcas docuere su-
scepta . Terribilis Turcarum potentia , aduer-
sarium non patitur , solummodo quia tyrannus so-
cium non habet imperij : hætenus se Franciscus
tibi parem , aut fortasse superiorem viribus exi-
stimauit : quod regnum ubique compilans , pe-
cunia magis abundabat : Dum in tua potestate
est , debilita , ut te Imperatorem agnoscat ac
Dominum . Sic M. Alexander , sic Iulius Cæsar ,
sic Romani Regibus illis pepercerunt , quibus po-
testas non supereset , quã timerent . Aemulis verò
paribus , vel superioribus non pepercisse , Cartha-
ginensium , Darij , Pompeij monumenta testan-
tur lugubria . Videndū itaq. quibus pactioibus
dimittas , quæ semel dimissum reuocare nō pote-
ris : custodia traditum , semper licebit dimittere :
eiusque libertate quamcumque coeant Principes
societate dissoluere : Interim arma tua victricia
seruas , & ne hostes coeant , in manibus habes .
Priusquã ergo subiectis parcas , contere superbos .

Applaudit Albano Senatus . Neque cunctã-
ter assentiente Imperatore , missus est Bura-
nus Comes ad Regem cum tabulis paciscen-
di . Leges erant , ut præter prouinciam in
Gallia Borbonio restituendam , regni que Galli-
ci in Italicas regiones iura ; etiam Nauarræ ,
Burgundiæque abdicationem subscriberet .
Quæ adeo graues Francisco visæ sunt , ut se po-
tius in carcere moriturum , quàm liberis suis re-
gnum vlla ex parte imminutum relicturum
respondit : quod si etiam assentiretur , idem ta-
men ut præstaret , in sua potestate non esse sine
totius regni consensu . Peterent quæ in regia pote-
state , aut regni lex , aut fortuna bellorum col-
locasset , nullam earum recusaturum . Condi-
tiones vicissim hæc obtulit ? se Casaris soro-
rem Eleonoram uxorem ducturum : Burgun-
diam maiorem quasi dotis nomine possessurum
liberis ex hoc matrimonio nascituris heredita-
riam : Margaritam sororem Aleneonij Lugdu-
ni paulo ante vita functi viduam Borbonio
collocaturum : eidem quidquid ablatum sit ,
restituturum , & nonnihil præterea additurum ;
Anglo pecuniam satisfacturum , libertatem
suam magno auri pondere redempturum : si
quando Cæsar Romam ad coronam accipien-
dam profisceretur , classem , terrestremque exer-
citurum auxiliarem misurum .

CCXXII.
Conditio-
nes pacis à
Francisco
repudiatæ.

Sal. Ann.
1525.

LUTHERANAE HAERESIS INCREMENTVM. Anno 1525.

Sal. Ann.
1525.

CCXXIII. **A**bsente Carolo, & noua furente hæresi, conuentum Noribergam reuocauerat *Ferdinandus* anno exeunte XXII. Adfuerit *Campegius* legatus Pontificis, *Hannares* Cæsaris, enixè vrgentes *Vvormatiensis* edicti obseruantiam. Sed iam ad Saxonem, *Lutherumque* inclinatis animis, *Fridericus*, & *Ludouicus* Palatini, *Casimirus*, & *Albertus* Brandeburgici, ad vitanda seditionis discrimina, mitiori incedendum via persuaserunt. Prodiit tandem XVIII. Aprilis, Anno sæculi XXV. decretum, quo *typographis interdicebatur libellorum famosorum, ac imaginum contumeliosarum editio: Concilium in Germania liberum indicendum ad decisionem controuersiae, decretum erat: Interea ad XI. Nouembris alter Spire conuentus cogeretur, vt prudentum consilio decerneretur quid interim credendum, quid agendum foret, donec Generali concilio lis desiniatur. Denique quilibet Principum, Ordinumque sua in ditione Vvormatiensis decreti rationem haberet.*

Lutheri
libros dā-
nat Fer-
dinandus.

Campegius visis in scriptis Decreti articulis, scripto iisdem reposuit. Probari sibi susceptum de edicto *Vvormatiensi* promouendo consilium. *Synodum Oecumenicam, nisi conciliatis Regibus cogi non posse: in Pontifice nullam fore moram. At Spire antiquissimam Ecclesie Doctrinam tot sæculis, concilijs, Doctores firmatam, in disputationem à nouellis Doctores, & Ecclesiasticarum rerum fortè imperitis, non nisi temerè posse. Quis inter disceptantes futurus iudex? Plebs? an ex ea viri sceleti? quemcumque excludas, irritam iniustam clamabunt sententiam. Et quis persuadeat Hispanos, Gallos, Italos, admissuros, quod paucis Germanis visum fuerit, in cætu presertim non Pontificis, non Cæsaris auctoritate conflato? Repugnante itaque, atque contradicente, Legato vulgatum decretum, à quo Pontifex*

certior factus indignatus Germanos sibi priuatum religionis constituere tribunal, deliberatione cum Cardinalibus instituta, questus immiscuit non modò apud Cæsarem, sed & Angliæ, Lusitaniæque Reges, qui vltra exhortatoriam legationem, fidei causam negligentes, se immiscere noluerunt. Cæteris verò postulatis Legatus tanquàm suo pro ingenio respondere iussus, *Pontificem* (dixit) *multo magis ecclesiasticam iurisdictionem varijs grauata nominibus, cupere per Concilium instaurari. Onera Germanorum à Lateranensi Concilio videri sublata, cuius obseruantiam ab electione sua Papa præceperat obseruari; nec defuturum ex aequo, si quid restet minuendum. Monebatque ingerendum esse, inualefcentem hæresin ad sacram auctoritatem, tanquàm magis inermem, principio, deinde ad profanam subuertendam niti.*

Quæritur
legatus in
Germanos faci-
eres sibi pri-
uatum re-
ligionis
tribunal.

Campegius ne otiosus videretur in Germania degere, cum Orthodoxis de ratione seruandæ, & instaurandæ religionis per Germaniam *Ratisbonæ* congressus, ex Episcopis non habuit nisi ternos, & nouenorum legatos; ex Principibus præter *Ferdinandum* & *Boios* fratres neminem reperit, quem alloqueretur. Re itaque maturiùs deliberata, percussio inter se fœdere, decretum ediderunt in hæc fere sententiam. *Vvormatiensi edicto omnes obtemperent. Euangelium iuxta Patrum sententias doceant. In missa, & sacramentis contra maiorum instituta nil innouetur. Puniantur Sacerdotes, moniales apostatae, & sacri ordinis desertores, qui contra vota illicitum contraxere coniugium. Typographi nil cudant absque licentia. Subditorum filij, qui *Vvitembergæ* studiorum causa versantur, intra trimestre, Domum redeant sub pœna confiscationis. Qui deinceps ibi literis operam dabunt, *Gymnasijs* ad docendum non admittantur catholicis.*

CCXXVI.
Conuentus
Ratisbo-
næ.Boij in re-
ligione cõ-
stantes.

BELLVM RVSTICVM. Anno Sal. 1525.

CCXXVII.
Muntzerus.

Ardabant interea Germaniæ prouinciæ agrestium furoribus, quibus *Thomas Muntzerus* sacerdos apostata, factionis Lutheranæ fatelles non vltimus, dux erat, & antesignanus. Is sanctarum literarum abusus auctoritate, raptus, & diuina cum Deo Pa-

tre simulans colloquia, à solo Deo (quod Enthusiasticæ huic sectæ propinuum) abdita religionis arcana vulgabat haurienda. Nec deerant, qui Prophetis hæc, quantumuis ab humana ratione delirantibus, aures darent. Suus erat impietati color, ad seuerio-
rem

Sal. Ann. 1525. rem scilicet vitæ disciplinam, corruptos licentia homines reuocare. Reos primùm agebant principes, quorum tyrannide oppressi rustici, more bouum non sibi, sed alijs aratra ferrent. Reuocanda propterea in orbem antiqua Christianorum tempora, quando opibus ad communem usum collatis, neque quisquam ad luxum abundabat, neque vili egestate fatigabat. Hæc ad rusticorum plausum in Thuringia *Munzerus*; alijque ex *Lutheri* schola, in Sueuia, Franconia ac Lotharingia cum passim suis rustici sedibus exuti, ad excutienda Dominorum imperia, consilia atque arma conferrent. Sueui omnium primi sustulere vexilla, vim minantes, ni à Magistratu libertatem ab *Euangelio Christianis* indultam, & onera seruitutis mitiganda consequerentur. Decimas frumentarias non nisi in pauperes, & sacerdotes erogari poscebant. Siluas, feras, pisces, flumina non priuatorum libidini, sed publico vsui seruire cupiebant. Legum multitudinem coercendam; ne leges, ut plerumque fit, sine lege administrantur. Ministrorum Ecclesie delectus vulgo detur ne auctoritas indignis pateat; denique nullo teneantur vinculo, quod scripturis sanctis reperiat aduersum. *Lutherus* ad cuius auctoritatem prouocauerant rustici, aculeum reprehensionis conuertit in Principes, præsertim Ecclesiasticos quod sua inclementia (aiebat ipse) plebis indignationem conciuerint. Manum Dei esse, quæ ob neglectum *Euangelium* (quod ipse predicauerat) vindex rusticos suscitauerat; qui licet quædam, parum æqua, quædam tamen diuino humanoque iudicio consentanea postulent. Deinde rusticos oratione conuersa, inconsultam damnat temeritatem, quod se dominorum suorum iudices constituerent. Iubet itaque utrosque, tyrannidem illos, hos arma ponere: ne Deus nebulones nebulonibus castigaret; & in omnium capita fulmen detorqueret.

Nec aberrauit *Lutherus*: si quidem ad lacum Constantiensem, & Danubium, Francones, Sueuiquæ, ad Rhenum, Mosamque Lotharingi, per Thuringiam Saxones, tanta multitudine, ferociaque collecti sunt, vt inaudita crudelitate, præsertim in sacerdotes furerent. Monasteria, arcesque nobilium per solam Franconiam supra ducenta, infanam hanc rabiem passa, vita, bonis sustinue-

re: tacitè plaudente *Luthero* cum gregalibus suis, vsquè dum in totam nobilitatem sæuiri captum. Tum *Lutherus* verso stylo in rusticanam plebem, tanquam discipulos sathana, conspirantium principum ferro immolandos, & numquam gratiori superis, inferisque victima litandos clamans, nuper rusticos, nunc principes ad cruenta inflamauit consilia.

Primus, qui in amentes colonos arma tulerit, fuit *Georgius Trucksessius Vualburgius*, & res iam propemodum vltima desperatione collapsas virtute sua erexit. Eum *Antonius* Dux Lotharingæ imitatus, *Ludouicus* Palatinus Septemuir, *Ernestus* Badensis, rebelles suæ prouinciæ populos tam lætuosa strage percusserunt, vt capto *Munzero* (quem vltimo dederunt supplicio) victi, cæsi, vincti perduelles ad centum quinquaginta millia fuerint. Fama est, potuisse *Munzerum*, non magno negotio, sibi magnam Europæ adijcere partem, si pedetentim, consilioque rem magis, quam impetu aggressus esset. Plebem aduersus nobilitatem seruitutis, & vectigalium immunitate proposita sibi conciliauerat; & S. Bibliorum auctoritate non egestate minus, quam opulencia, grauissimis ad flagitia incitamentis proscripita, omnes dignitate æquales, conditione liberos promulgauerat. *Lutherus* cum rerum sacrarum confusione, & pietatis neglectu Germaniam deturpasset; *Munzerus* libero ieiuniorum vsu, & orationis frequentia quasi incorruptæ vitæ restaurator, nouo dæmonis artificio populum captabat, vt alios vtilitatis lenocinio teneret, alios imagine virtutis deluderet.

Anabaptistarum sublato capite, cum hæresis crederetur exincta, nouis capitibus veluti hydra pullulare cœpit. Colonia Agrippina, hætenus religionis cultu inuiolata, fluctuabat. Mense integro armati ciues, dum consilia miscunt de opprimendo ecclesiastico ordine, & anceps inter pietatem & impietatem luctatur, tandem martyrum suffragantibus meritis, quorum sanguine rubescit vrbs nobilissima, triumphauit pia, & fidelis quieuit. In tam lamentabili Germaniæ propemodum occumbentis funere, auxit pereuntium numerum *Fridericus* Elector

CCXXVII
Rustici do.
mitt.

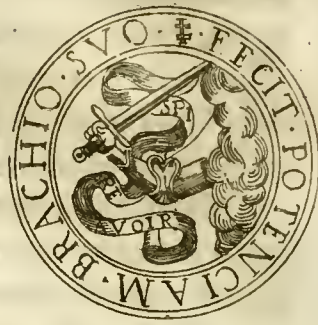
Sueuorū
postulata.

Lutherus
rusticos, et
Principes
reprehendit.

5 *al. Ann.* 525. CC XXIX. *Fridericij Electoris Saxonie mors.* Elector Saxonie morbo oppressus, primusque gentis suae, Vitebergae in templo arcis ad altare summum conditus est. Successorem habuit *Ioannem* fratrem Lutheranae haeresis,

atque electoratus haereditatem. Minus tamen huius auctoritatem reueritus *Lutherus*, castitatis voto abire constituit. *Carolo* stadius primus illicitis nuptijs chorum, thorumque

Sal. Ann. 1525. *Lutheri nuptiae.*

foedavit, tanto apostatarum plausu, ut in locum abrogatae Missae, nuptialem subrogarent, cuius erat introitus: *Dixit Dominus Deus: Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi; adharebit homo uxori, &c.* Inde in oratione *Beatum* dixerunt *Vvitembergen*ses, sed paulò post aratro feruientem deriserunt. Sic *Lutherus* ob *Fridericij* mortem, metu solutus monialem *Catharinam de Borre* infami sibi copulauit thalamo, & aduersus continentiam claustrales suo prouocauit exemplo. *Albertum* Marchionem *Bradeburgicum* Teuthonici ordinis in *Prussia* magistrum suas habuit in partes. Nuptiarum voluptate infectus, cum *Sigismundo* *Poloniae* rege (quo cum illi atrox bellum intercesserat, quia praeter *Caesarem*, nullum supremum profiteretur agnoscere) mutata voluntate, *Sigismundum* iurata sibi fidelita-

te *Dominum*, defensoremque adiungit, nec multo post deposito *Magistri* nomine, ac *Ducis* assumpto titulo, *Dorotheam* filiam *Fridericij* regis *Daniae*, admittit in thalamum. Ordinis verò proceres tanta excitati perfidia, *Vvalterum* ei *Croneburgum* substituerunt; *Cesar* verò *Spirensis* iudicij sententia veluti perduellem proscripsit. *Vrgebat Carolus*, sed irritis semper mandatis executionem *Vvormatiensis* decreti, & datis hoc anno literis, iussit ad *Augustana* comitia principes conuenire, ut positis diffidijs, de publica pace, *Turcae*q. communibus opibus auertendo decernerent. *Hac Ferdinandus* mense *Novembri* indixerat; sed nondum compositis agricolarum turbis, pauci accessere. Constiturum tamè, ex praescripto *SS. PP. Doctorumq.* ab *Ecclesia Christiana* receptorum, *Dei* verbum populo exponendum, procul omni seditiosa orationis genere usque dum haberetur

CCXXIX. *Alberti Brandeburg. Magistri ordinis Teuthonici haeresis.*

SPIRAE COMITIA. Anno 1526.

CCXXI. **A**D Cal. Maij conuenere Principes magna frequentia sed ferali religionis exitu. Praeter *Caesaris* legatos frater *Ferdinandus*, *Electo*r *Saxonie* *Ioannes*, *Hassorum* Princeps *Philippus Casimirus* *Brandeburgicus*, *Philippus* *Badensis*, *Guilielmus* *Bauarus*, *Ericus* *Brunsvicensis*, cum multis alijs proce-

ribus. *A*catholici iam parati, nouae religionis dogmata tulerant, & à comitijs adprobari curabant. *Caesaris* verò legati negantes se de religione immutanda, vel discutienda facultatem habere, literas *Caroli* *Hispali* datas protulere. *Se Italiam* (aciebat) quamprimum coronae suscipiendae causa aditurum; acturum illic

Sal. Ann. 1526. illic cum Pontifice de conuocando concilio . Interea nihil innouandum , nisi ex formula *Vormatiensis* decreti constituendum . Responderunt *Vrbium* legati , se obsecuturos *Cæsari* , quantum equitas pateretur Religionis controuersias in dies crescere . Abusus haud tolerandos , nec in eos *Vormatiense* prauelere decretum . Spem Concilij inanem esse ob recentes Regum inimicitias . Orare igitur , ut de rebus Germaniæ perditis seridò non serò consulat . Aduersus enim *Turcas* nil adfore presentis auxilij , quamdiu Germani intestina laborent discordia .

CCXXXII. *Hæreticorum questus .* Pleraq; inde corrigenda contulere *Catholicis Mendicantium* primò monachorum inualescere ordines ad *Reipublicæ* detrimentum : cum sæpè ad eos hereditates integræ deriuarent , speciosaque legata , quibus pauperes , & tenuioris fortunæ ciues possent subleuari . Salutari proinde remedio obstandum , ne ad posteros sodalitia propagarent , nec morientibus uiuos sufficerent . Liceret uiuis ad aliud vitæ genus transire , non omni tamen fraudatos stipendio ; quæ superessent bona , & redditus , in alimoniam pauperum transirent . II. Minus æquum esse ut vectigalibus omnino *Ecclesiastici* non tenerentur . Regum liberalitate hoc factum esse , quum ne-

que numero , neque re familiari magna essent ; nunc opibus in immensum auctis , priuilegio derogandum , ne in odium concedentis retorqueretur ; & possessiones à vulgo transeant , onera relinquerentur . Eo sequerentur incomoda , quos est comoda . III. *Feriarum* per frequentem usum perstringendum . *Festorum* namq; nimia frequentia , ludos , ocium , epulas , luxum excitari , quibus non tam opes , quàm hominum periclitaretur salus . IV. *Ridiculum* videri ciborum delictum ; cum eum nec pauperes , nec diuites rectè sequantur . Hi sæpè exemptionum prerogatiua , vel ciborum abundantia ; hi necessitate liberi . Ita vulgaribus argumentis , comitiorum animos prensabant aduersus *Ecclesiasticos* , nec sine plausu , quòd pietati utilitas videretur coniuncta . *Catholici* ex aduerso & *Cæsaris* interdicto prohibiti , & postulatorum difficultate alieni , religionis negotium auersabantur . Ita absente *Cæsare* , *Catholicis* principibus frigidè religionem propugnantibus , *Ioannes Saxonie* , & *Philippus Hassiæ Dominus* , conciliatis sibi diuersarum *urbium* legatis , fundamenta iecere fœderis in *Catholicos* , quod haud protinùs percussum , quia Legati nullo ad hanc rē mandato instructi venissent .

CAESARIS NVPTIAE : FRANCISCI LIBERTAS .

CC XXXIII. *CCXXXIV* *Franciscus libertate donatur .* **D** Vm ijs Germania fluctibus agitur , *Carolus* in Hispania post varia olim *Claudiæ* , ac *Renatæ* postea *Ludouici XII.* Gallorum Regis filiarum ; deinde *Mariæ Henrici VII.* , atque alterius post *Mariæ Henrici VIII.* Angliæ Regum natarum , quin etiam *Ludouicæ* quondam , *Francisci* Gallorum Regis filia exarata , ac pacta sed non completa sponsalia , tandem *Isabellam* filiam natu maximam *Emmanuelis* Portugaliæ Regis sibi matrimonio iunxit ; ipse illius regni Hispaniæ adiungendi . Inter verò nuptiarum solemniam , nouum emerfit gaudium , quòd *Franciscus* seu captiuitatis fastidio , seu violandi fœderis concepta sententia , ad omnia pronus , libertatem frequentibus assequutus est legibus . *Carolum* voluisse decipi , est qui dicat *Francisci* contentum humilitate . *Caroli* vide symbolum Tom. VII.

n. 229. in quo *Aquila Basiliscos* , & angues hostes suos (Gallum præcipue intellige) bello prosternit . Conuentuum itaq; inter *Cæsarem* ac *Regem* perpetua societas esto , qua pro suis ditio- nibus tuendis alter alteri quingentos cataphra- ctos equites , decem peditum millia mittere teneatur . *Eleonora* *Cæsaris* soror *Francisco* despondetur , ea in dotem ducenta nūmum aureorum millia duabus pensionibus persoluenda recipito cum mundo muliebri , qui *Cæsaris* sororem deceat . *Delphinus* , hoc est , *Francisci* Regis maior natu filius *Emmanuelis* *Lusitaniæ* Regis , atque *Eleonoræ* filiam , quum ad legitimam aetatem peruenerit , uxorem ducito . Ut *Henricus Alebretus* regno *Nauarræ* *Cæsari* cedat , *Franciscus* procurato : sin is recusabit , auxilio ne iuuato : ut *Sicambriæ* sive *Gueltriæ* , *Zulsi*que regulo vita functo earum ditio- num primariæ vrbes *Cæsari* se dedant ,

Sal. Ann.
1526.

Franciscus quoq; procurato. Vitembergensem regulum, Robertumque Marchianum auxilio ne iuato: Cæsari in Italiam profecturo duodecim triremium, quatuor maiorum nauium, quatuor myparonum omnibus rebus præter milites instructorum classem, quam post tertium mensem à die cæptæ navigationis numerandum recipiat, Franciscus mutuo dato. Loco terrestri exercitus, quem Franciscus obtulit, ducenta nummum aureorum millia numerato. Addunt promissos præterea quingentos cataphractos equites cum aliquot tormentis, stipendium item in sex peditum millia; idque in sex menses, quum Cæsar Romanam ad capiendam coronam Imperatoriam pergeret. Anglo debitas pensiones quæ ad quingenta nummum aureorum millia peruenerant, Franciscus pendito, aut Cæsari, qui se has persoluturum receperat, representato. Vterque (Cæsar inquam atque Rex) à Clemente, ut uniuersi Christianismi Concilium indicat, contendito: ut pace inter Christianos bene constituta aduersus Christianæ persuasionis hosteis arma transferantur: quo nomine cruce signatorum priuilegia, & quas vocant, indulgentias Clemens indicat. Borbonium Franciscus intra duos & quadraginta dies in integrum restituit: omnem supellectilem omnem fructus ex Borbonij patrimonio perceptos reddito: ne eundem in regnum Gallicum reuocato, aut ut ibidem maneat, cogito: Borbonio prouinciam Phocensem apud iudices Regi, sibi que non suspectos repetere fas esto: quotquot Borbonium sequuti sunt, in integrum non secus atque herus restituantur: capti bello milites intra quindecim dies utrobique liberantur: quæ ante bellum Margarita Flandrica Cæsaris amita possederat, de integro possideto. Arausius princeps è custodia educitor; eidem Arausius principatus, cæterumque patrimoniumque quod Cæsaris partes sequutus esset, ereptum, Salasus item ager Michaeli Antonio Marchioni restituitur. Franciscus cum primùm in aliquam Galliarum urbem admissus erit liberi, & sui iuris omnia huius fœderis capita rata habeto: ut Delphinus annos quatuordecim natus eadem rata habeat, curato.

Multi in hoc fœdere de communi consensu appellati fuere, inter quos Heluetij:

ex Italis nemo præter Clementem, sed in spetiem potius, quàm ut re ipsa promissa præstaret. His Rex ea se cautione adstrinxit, ut quacumq; demum ex causa fidem non exolueret, vltro ad captiuitatem redire teneretur. Attilios tamen regulos, & speciosa veterum Romanorum exempla ridere Gallici profitentur scriptores.

Vbi porrò intellectum est Regem, ante persolutam fidem, datis obsidibus, custodia liberandum vix quisquam fuit, qui Regem suæ libertati restitutum maiore Burgundia cessurum existimaret. Quod vique adeò Gattinarius cancellarius indubitatum esse persenserat, ut nulla nec irati Cæsaris auctoritate adduci posset ad partitionis tabulas ex officio subscribendas: cum diceret, sibi tributa facultate, in perniciosis Reip. rebus minime utendum: cuius damnata pertinacia, Cæsar ipse subscripsit, & Madritum ad confirmandam affinitatem, ineundamque cum Rege amicitiam se contulit. Magna erant redintegratæ amicitiae indicia: priuatim sæpe, diuque de communi negotio conferebant, sæpe simul eadem concordia se publicè ostentabant: postremo in eodem curru ad arcem non longè distantem, vbi Eleonora Cæsaris foror erat, vecti sunt, & sponsalia celebrarunt: & tamen inter tot amicitiae argumenta, eadem circa Regem custodia manebat, nec maior vlla libertas permittebatur. Honorabatur ut frater, tenebatur ut captiuus, quæ diuturnam inter ipsos concordiam haud fore designabant. Transactis in hac officiorum simulatione diebus compluribus, post acceptum à matre nuntium de altero potius filiorum cum Delphino, quàm duodecim Galliae proceribus (quod liberum ex pacto manserat) obsidum loco Cæsari tradendis, Rex Fontarabiam vicinam Oceano, in Cantabrie finibus, à ProRege Lanoio, & Alarcone, custodiæ præfecto, deductus est. Inde Bidassum (flumen est inter Galliam, & Hispaniam) offendit in medio amnis nauem anchoris, sine vllò hominum præsidio, hærentem; ex opposita ripa Foxius Lantrecus cum obsidibus, totidemq; armigeris, nauem mediam su-

Sal. Ann.
1526.CCXXXV.
Gattinarius reuig
adproba
re.CCXXXVI
Carolus,
& Francis
ciscus ami
citiams si
mulant.

Sal. Ann. 1526. subeunt , ac momento permutatis cum rege obsidibus , hic in scapham , atque ex illa in equum Turcicum , tanta festinatione , & celeritate receptus est , vt hostem fugere , non deferere sibi charissimos liberos putares. Eodem die Baionam attigit , vbi incredibili matris , totiusq; aulæ lætitia exceptus est : & protinus literas ad Anglum sua manu exaratas misit , redemptam libertatem illi magna ex parte ferens acceptam. Baionam *Franciscus*

^{CC} *Franciscus* appulsum legati Cæsaris conuenerunt , & vt Madritianum fœdus subscriberet , postularunt . Ille pleraque fœderis capita non tantum ad se , sed ad Burgundiæ , ac ceterarum prouinciarum proceres pertinere causatus , se cum eis communicaturum respondit , & ex eorumdem consilio Cæsari satisfacturum . Paucis diebus post , *Clementis* , *Venetiq;* legati ad Regem accesserunt , quos ille benignè ex-

^{CC} *Franciscus* cepit , & protinus apud eos de Cæsaris inhumanitate quæstus , qui *humane* (aiebat) *conditionis oblitus* , quæ tot fortune iniurijs obnoxia est , ipsum in arcta custodia habuerit , nec nisi durissimis conditionibus liberarit . Duos dumtaxat Gallorum Reges bello captos fuisse Ioannem huius nominis Primum , se quoque sui nominis Primum Galliarum Regem ex eadem , ex qua Ioannes , *Valesia* familia oriundum : illum ab *Eduardo Tertio* huius nominis Angliæ Rege benignè exceptum , magnis semper honoribus affectum , in libera custodia relictum , ad eandem mensam sæpius vocatum , ea demum cum *Eduardo* familiaritate coniunctum fuisse , vt frequenter unâ venationibus , aucupijsque operam darent . nec minus aquas inde *Eduardum* pacis conditiones retulisse : quin potius capti Regis amicitiam ita sibi confirmasse , vt Ioannes in Galliam reuersus , & sui planè iuris in Angliam ad inuisendum hospitem redierit , & grati animi insignie documentum dederit . Se verò longè aliter habitum , à Cæsare nunquam nisi moribundum inuisum dum sortem suam iniquissimam execratus diutius superstes esse nollet . quod Cæsaris officium (si tamen officium appellandum est quod non ab ingenua & liberali charitate , sed ab insigni auaritia emanauit , ne Cæsar scilicet sperati quæstus iacturam faceret) seruire potius , ac mercenarium obsequium vocari debet : perpetuos car-

ceres facinorosis hominibus esse destinatos ; Sal. Ann. 1526. bello captos , & fortunam minus propitiam expertos ipsdem detineri Christianorum leges non permittunt . Se dum *Rhemis* sacris Regijs inauguraretur , ne quid de Gallico sceptro imminueret , sacramento dirissimis execrationibus obligato obstrinxisse ; idque in *Pisleonensi arce* , & *Madritij* sæpius testatum fuisse : se nihilominus maiore Burgundia primaria sceptri Gallici prouincia cedere , & nouo sacramento vetus abiurare compulsum : quis hæc promissa ab homine , qui sui iuris non est , vi extorta facienda iudicabit ? Cæsarem ita sibi omnem Christianismum addicere decreuisse , vt solus regnet , ceteros in seruitutem redigat . Quapropter vt hanc insolentiam compescat , sedulo operam daturum , & Anglo , qui in eadem sententia est , ceterisque adeo , qui libertatem suam tueri volent , non defuturum . *Clementis* , ac *Venetorum* , quorum præsertim ditioibus Cæsar imminet , officium esse , vt tam bonam occasionem non omittant : quin potius vt maturè se tam ambitiosis Cæsaris conatibus opponant . *Franciscum* de *Mediolanensi Ducatu* recipiendo iam non laborare , liberos dumtaxat suos , Italia libertatem modo Itali ipsi sibi non desint , conseruare . Solidam cum *Clemente* , *Venetis* , ceterisque quos eadem fortuna , idemque metus coniungere debet , societatem coire cupere : eadem *Ludouica* Regis mater , eadem omnes , qui Regi à consilio erant , vel sentiebant , vel sentire præ se ferebant . *Franciscus* enim caput de restituenda Burgundia non obseruare statuerat , eius vice obtinentes sestertium vt liberos reciperet , offererebat : eam conditionem si Cæsar acciperet , cum illo conuenire , sin recusaret , cum Italici societatem aduersus Cæsarem coire decreuerat .

Interim Cæsar propter dilatam fœderis confirmationem , & sermones cum legatis Baionæ habitos , in suspicionem adductus , vt exploratius *Francisci* mentem cognosceret *Lanoium* ad Regem misit , qui Burgundiæ restitutionem ex legibus Madritanis vrgeret . Hunc licet magno honore venientem *Franciscus* exciperet , negauit tamen sue potestatis esse Burgundia cedere , suisque Franciam membris truncare , & iuramenti re-

Sal. Ann. 1522. *ligione, & Pace rei voluntate obstantibus: cætera federis capita ritè obseruaturum: quòd tamen Cæsaris & amicitiam, & affinitatem sèper optarit, Burgundia loco octingentes festerium equo animo numeraturum; His cognitis vrgebat Cæsar, ut si minus ex regni placitis, (quæ tamen aliarum possessionum restitutionem prohibere non possent) Burgundia abire liceret, ipse ad captiuitatem rediret, quod & posset; & iureiurando se facturum recepisset. Sed vbi verba sibi tantum à Rege dari intelligeret, mirum est, quanta indignatione lubricâ Francisci fidem sit detestatus. Seipsum inculabat, quòd fide suorum posthabita, inanibus hostis pollicitationibus illectus, furenti inimico arma subministrasset. Borbonio itaq; Mediolanensis imperij administratione commissa, Lanoium ad defensionem regni Neapolitani mittit: Barcelonæ classem iubet instrui: Hugonem Moncadam maris præfectum ad Regem, postea ad Pontificem ablegat. Sed cum Veneti, ac Pontifex in Carolum conspirassent, vnus Francisci ambigua cunctatione suspensus, properè fœdus sancitum est, postquam Rex Carolum ad arma potiùs, quàm ad irritandas*

CCXXXIX
Borbonius
Mediola-
no Præfe-
ctus.

CCIX.
Fœdus
Francisci
cû Papa
& Venetis.

Sal. Ann. 1522. *paſſionis leges prouocatum cerneret; His porrò legibus est inita societas. Ut Insubria Sfortiæ restitueretur; regij liberi communibus armis extorquerentur Cæsari: Neapolitanis Pontifex Imperialibus regionibus Gallus, Mediolanensibus Veneti, armis tamen Pontificijs, Francisci; adiuti bellum inferrent. Henricum Angliæ Regè, societatis conseruatore m fœderati delegerunt, & magnis promissis allijciantur.*

Pontifex itaq; datis ad Cæsarem literis, armorum necessitatem excusat, manifestas recenset iniurias. Hactenus se omnia voluisse prò Cæsare aduersus Gallos. Centum aureorū milia Cæsariano militi profudisse, capto iam Rege, sed frustra. Nam hostium loco habitum, sæpè pro Sfortia orasse, sed semper reiectum. Per Hispaniam, prò nihilo pendit leges Ecclesiasticas. His malis occurrendum fuisse, ut sua Italia constaret tranquillitas, & iure suo quisque frueretur. Cuius gratia non ad aliena vsurpanda, arma sumeret. Nulla tamen hic inerat causa, quæ arma meritò persuaderet. Alta hoc erat mente repositum, Cæsaris metuenda potentia. Respondit verò ex Hispania Carolus.

CXLI.
Papa se
excusat cû
Cæsare.

CCXLII.
Cæsaris
questus in
Papam.

SANCTISSIMO IN CHRISTO PATRI CLEMENTI VII.

Carolus D. G. Electus Roman. Imper. S. D.

BEATISSIME Pater, Domine reuerentissime: Eramus profecto in magna mentis nostræ anxietate, communem totius populi Christiani calamitatem nobiscum tacite deplorabamus, ob ea quæ à Sanctitate vestra contra nos, statumque nostrum, & sacri Romani Imperij dignitatem moliri audiebamus. Verum hanc nostram anxietatem mirum in modum auxerunt vestra Sanctitatis literæ, quas vigesimo die elapsi mensis Augusti, eiusdem Sanctitatis Nuncius XXIII. Iunij expeditas, legendas nobis tradidit: Quum nihil de his perspicere liceat, quam iustitiæ suæ (ut inquit) laudem, nostræ vero ac nostrorū causæ acerrimam damnationem: arma, bella, minas, cædes, pecuniæ, auaritiæ, & ambitionis studium, regnandi, dominandique cupidinem nobis impingit. Quæ profecto nec verum pastorem decent, nec nostræ in Apostolicam Sedem, vestramque Sanctitatē, ac illius dignitatem, deuotioni, pietati, ac filiali obseruantia conuenire videntur. Quinimo ab eo affectu & studio (quo Christianam Rempubl.

ab ipsis ineuntis Principatus nostri annis semper complexi fuimus, quo illius pacem, quietem ac incrementum omni conatu concupiuius, ac pro viribus curauimus) prorsus aliena censeantur, ac nos talibus afficiant spiculis, quod ni honori proprio tacendo detrudere, immaculatamque famam nostram, tacita obiectorum approbatione, ledere velimus, cogimur emissa in nos iacula refellere, nostramque innocentiam purgare, ac ab his calumnijs immunem ostendere.

2. Nos enim, Pater beatissime, nobis ipsi conscij nostræque etiam conscientia arcanis perlustratis, nullam obiectorum culpam fateri, nullamque horum nobis calumniam ascribere possumus. Testamur enim Deum, nos nihil antiquius vnquam habuisse, quam V. Sanctitatem post illius ad sacri Apostolatús apicem felicem assumptionem, velut Christi in terris Vicarium, & innata nobis filiali obseruantia colere, & venerari. Quem etiam, dum in minoribus ageret, singulari amicitia, & benevolentia continuo complexi sumus, prout & Leonis & Adriani tem-

Sal. Ann. 1522. poribus Sanctitas V. satis experta fuit, uniuersoque orbi notum extitit: nullo modo existimantes gradus ac dignitatis augmentum (post Deū, nostrorum etiam assistentia quæsitum) id posse efficere, ut quicquam ab eadem Sanctitate procederet, quod à pristinis suis moribus atq; institutis alienum videretur. Et si multa in nos moliti audiuerimus, ut dignitati, æstimationi ac auctoritati nostræ detraberetur: ut felicitas, potestas, & magnitudo regnorum ac Principatuum nobis à Deo Opt. Maxim. collatorum minueretur, & si fas esset penitus supprimeretur: hæc tamen nunquam Sanctitati V. ascribenda censuimus: nec etiam contrarium affirmantibus fidem dedimus, nec ideo minus æquo animo pacis vocem semper audiuimus, vestramq; Sanct. ad illam proponendam & amplectendam, velut relictum Pastorem monuimus, & incitauimus.

3. Semper enim in quacunq; fortuna pacis ac quietis cupidi esse studuimus, ad quæ noster animus suapte natura inclinatur. Nec unquam inter Christianos (nisi prouocati coactiue) bellum gessimus, neque tentauimus.

4. Quam enim classem in hostes dispositam haberemus, Menice insula ad deditioem coacta: maiora pro fide Catholica tentaturi, Gallorum arte, & copijs undique cincti, ad propria tuenda reducimur. Vestraque etiam Sanctitatis opera & ministerio, cum Leone X. fœdus percussimus, ac pro Apostolica Sedis, sacrique Imperij iuribus, ac dignitatibus tuendis, ipsius Pastoris auctoritate & impulsu, in Insubria ac Liguria arma mouimus, nostrumque exercitum Pontificio (cui tunc V. Sanctitas in minoribus agens, munereque legationis fungens, præfectus erat) adiunximus. Quam prouinciam profecto, non nisi recta & iusta intensione, pro ipsius Christianæ Reipubl. quiete, proq; Italiæ liberatione non ex cupiditate, suscepimus. Testis est nostrorum operum Deus, verus scrutator cordium, qui intima perspiciens à longe cognoscit, & qui nostram ob id iustam causam semper tutatus est: totq; insignibus victorijs comprobauit ac iustificauit: testis erit Sanctitas Vest. si præteritorum rationem ac memoriam habeat, veraq; in lucem promere libeat. Testes sunt eiusdem Sanctitatis V. ministri, sæpius ad pacis ac induciarum media proponenda transmissi, qui aperte experti sunt, nos semper, rebus etiam nostris secundisimis, quasunque honestas pacis aut induciarum

conditiones suscipere paratos, quibus & honoris nostri & fœderatorum iusta, æqua, ac securæ non haberetur. Testatur etiam hæc multiplicia mandata nostra, tum Adriani, tum Sanctitatis vestrae temporibus per nos ad Urbem missa, variæq; legationes ad id pro tempore dispositæ ac destinatæ, ut nihil à nobis de his quæ ad pacem attinent, ullo unquam tempore prætermisum arbitremur. Qui non minus æquæ ac honestæ pacis studiosi ac zelatores fuimus sumusque, quam iniuriarum alacres ac prompti propulsatores, ac etiam, ubi ratio suadet, clementissimi remissores, hilaresque bonorum pro malis, & conuicij retributores.

5. Ait vestra Sanctitas se consciam nihil prætermisisse, quod, vel ad boni, vel ad honesti Pastoris officium erga uniuersum gregem, vel ad fidelis amici animum in nos spectatim pertineret. Nolumus in hoc Vest. Sanct. officium impugnare, nec de illius conscientia & animo contendere: sed operibus credere, reliqua Deo perscrutanda relinquere. Licet autem sic esset, ut ait, id potius diuinæ benignitati, cuius gratuito munere id fit, quam humanis viribus aut cuiuspiam industriæ tribuendum foret. Esto quod multa nobis secus relata fuerint quæ apertius respondendo detegentur.

6. Quod autem Vest. Sanctit. subiungit suorum bonorum operum, sui que erga nos amoris eum exitum consecutum esse, ut & repulsa totiens à beneuolentia & coniunctione nostra, nullum indicium veri amoris apud nos inuenerit, siue eorum artibus & dolis, qui eandem Sanctitatem vestram nunquam nobiscum coniunctam esse voluerunt, siue nostra mète oppressionem Italiæ & imminutionem dignitatis Sanctitatis vestri meditante. Miramur hæc quidem ab eiusdem Sanctitatis vestrae præcordijs emanasse, adeoque intempestiuè, rei veritati prorsus alienam pronunciationem factam. Non enim hi sumus, qui bonorum ope um ingrati esse didicerimus, nec qui pro amore odium seu repulsam rependere soleamus. Quinimò reciprocas vices potius reddere, ac etiam pro acceptis beneficijs maiora dum licet, impendere; amorisq; & beneuolentiæ vicissitudinem abunde referre solemus. Nec quippe tantæ imbecillitatis censendi sumus: ut cuiuspiam artibus seu dolis à vera coniunctione & amicitia diuelli valeamus: ubi perfectus amicitia nodus intercesserit, qui contrario operum laqueo,

Sal. Ann.
1526.

queo, non dissoluatur: minusque nobis oppressio Italiae, imminutioque Sedis Apostolicae, sedis dignitatis ascribi potest: qui (teste Deo) nihil horum tentauimus, nec unquam cogitauimus. Verum omnem conatum; omneque studium adhibuimus, ut Italiam liberam ac quietam redderemus, ut Apostolicam sedem in suo decore, velut illius protector & defensor, stabiliremus ac seruariemus: utque pacata Christiana Repub. communia Christianorum arma in perfidos Christianae religionis hostes, communi consilio verterentur. Vbi igitur oppressionis actus non intercessit, nil sinistri de nobis presumendum fuit. Cum in dubijs meliorem praesumptionem sumendam omnia iura testentur: quae etiam neminem ex praesumptionibus damnant, nisi euidentissima accedant probationes, aut talis esset praesumptio, aduersus quam iura probationem non admitterent. Quod profecto hoc in casu omnino alienum patebit, cum non solum nulla nobis talis obstet praesumptio Iuris vel facti, verum omnis sinistrae suspicionis labe, a recta nostra intentione, nostrisque operibus omnino abesse videatur. Nec quippe hanc nostram sinceram mentem, nostramque estimationem ledere potuit Mediolanens. Status, per nostri exercitus duces captus: & ut aiunt, occupatus. Hanc enim technam (omnium recte sentientium iudicio) repellendam curabimus, dum suo loco de ea re V. S. obiectis particularius respondebimus: omnem rei gestae seriem non palliatam, non obumbratam, sed mera veritate suffultam, aperte ac palam disserentes, ab omnibus recti iudicij capacibus videndam, inspicendam; ac recto intellectum oculo iudicandam.

7. Si igitur ex his Sanct. Vest. se compulsam, ut ait, pretendat, ad ea consilia a quibus & natura & voluntate semper abhorruisse se asserit, idque serius actum dicat quam plurimarum rerum indignitas, aut honoris sui, & publici Italiae boni ratio postulabat, arma scilicet capere, quae & iustitiae, & Italiae libertati, & sibi ipsi possunt esse praesidio, videat quae S. V. quibus fundamentis moueatur: consideret an haec pastoralis congruant officio: an hic sit gladius per V. Sanct. euaginandus exercendusque, quem Christus in vaginam potius recondendum censuit, & qui etiam in hostes fidei ab ipso Christiani gregis pastore regulariter exerceri prohibetur. Animaduertat V. S. an ex his honoris sui aut publici Italiae boni ratio habeatur? an haec

iustitiae conueniant? an Italiae libertati seu quieti consulatur? an potius ex opposito sugilletur summi Pastoris honor & auctoritas, iniuste agatur cum ipso Apostolicae sedis protectore ac defensore, turbetur Christiana Respubl. vniuersaeque Ecclesiae status: Incendatur ignis qui tam facile extingui nequeat: ut tandem Christianorum viribus debilitatis, hostes perfidi, velut lupi rapaces pedetentim Christianum abigant gregem, Nouique errores indies pullulent, ac demum haereticorum dogmata magis atque magis inualescant, Christiana quoque religioni irreparabile afferant detrimentum.

8. At protestatur S. Vest. in ipso exordio id non offendendi cuiuspiam causa, sed tuendi ac conseruandi honoris officijque sui. Sancta quippe haec protestatio, si per contrarium non tolleretur ac inefficax redderetur, si in ipsis defensionis terminis staretur, nec ad ea quae offensionem sapiunt transitus fieret. Qualiter enim defendendi causa parantur arma, ubi nullus est offensor, qui V. Sanct. illiusque honorem aut dignitatem ledat? quam potius, si offensa apparuisset, omni conatu totisque viribus tueri ac protegere studissemus: nil antiquius in animo habentes quam ea in Apostolicam sedem officia exhibere, quae ad officium Christianissimi Imperatoris pertinent, quae ue Imperiali congruunt dignitati. At si (ut ipsa S. V. protestatur) defendendi duntaxat erat animus, cur priusquam protestatio illa in lucem prodiret ad manusque nostras scripta vestra peruenirent, tanta est offensio in statu Mediolani, sacri Imperij feudo? Laudensi ciuitate occupata & a nostrorum (nil tale cogitantium) manibus erepta? Cur Vest. S. ac foederatorum copijs & viribus, nulla etiam praecedente monitione seu diffidatione exercitus noster apud Mediolanum, non impune tamen, impeditur ac inuaditur? Haec si defensionem an potius apertam offensionem sapiant lippis etiam pateret. Verum Vest. S. hanc notam putans euadere, longam exorditur tragœdiam narrans quae suo congruunt proposito, his tacitis, quae magis ad veram rei seriem discernendam facere videntur. Vnde altius repetendo tota facti series in lucem prodeat: liceatque unicuique animi nostri sinceritatem inspicere.

9. Si ea quae S. V. nobis, rebusque nostris, dum in Cardinalatu etiam officia praestitit, animaduertamus, id quippe antecessisse dignoscitur, quod

541. Ann. 1526. *vita fuisset Maximiliano Cesare, a quo nostro paterno felicitatis recordationis, dum is viuens cum Sacri Imperij Electoribus fundamenta jecisset quibus eidem, in Imperio successor effici possemus, cumque cum Gallorum rege, qui filiam suam nobis sponderat, fœdere arctissimo iuncti essemus, ut & nos filium nuncuparet, nilque ab eo, quod ab paterno amore alienum seu indignum videretur, prodere putarem, his taliter ad Imperij affectionem allectus incitatusque extitit: ut etiam cum taxatione personæ proposita inhabitate ipsius Imperialis dignitatis capeffendæ, conatus fuerit varijs modis Electores inducere, ut illum eligerent, Imperatoremque designarent (quod non ad ipsius Gallorum Regis promotionem tentatum extitit, sed ut per eiusmodi Galli concurrentiam utroque nostrum excluso, soluto fœdere tertius subintraret minori potentia præditus cui potius imperaretur quam imperare posset) nihil prætermittendo, ut ab ipsius Imperij adeptione penitus excluderemur. Et cum huiusmodi conatus irriti facti forent, vicissetque sacri Imperij Electorum virtus, qui nec vi, nec metu, nec ullis artibus dimoueri potuerunt, quin Sancto afflante Spiritu, ab omni præambula promissione prius liberati, unanimi omnium consensu ac nemine discrepante, eorum electionis vota uniformiter in nos contulerint nosque Imperatorem solito more designauerint. Quam quidem electionem non tamen voluimus prius acceptare, quam ipsius Leonis Summi Pontificis, V. S. patriæ consensus & auctoritas accederet, cum ea dispensatione, ut cum Imperio nobis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege inuestiturae minime refragante.*

10. *Hinc noua cogitantur media, ut ipsius Imperij sacri dignitas illudatur & illius auctoritas deprimatur viresque nostræ minuantur. Præter id tamen quod tentatum extitit ex literis & nuncijs, varijs practicis, ut nostra coronatio apud Aquisgranum differretur impedireturve, ac inde Wormaciensis conuentus protelaretur, seu potius inutilis inefficaxque redderetur, fuit etiam organo ac medio Alberti Pij Carpen. Comititis, non sine V. San. ministerio & opera (ut fertur) percussum fœdus inter Leonem & Gallum: quo etiam de auferendis à nobis vtriusque Siciliae regnis, deque protectionibus potentatuum ac ciuitatum Italiae inter se diuidendis, Imperioque Italico penitus usurpando,*

seu verius eneruando & subuertendo agebatur: Ann. Sal. 1526. prout hæc ex nonnullis interceptis literis, quas originaliter in manu nostra seruamus, liquide constare poterit. At quum Gallus Rex huius spe fœderis fretus, cupidus suæ ditionis simbrias ampliandi, violato fœdere quod prius nobiscum inierat, per Robertum de Marcha, rebellem subditum nostrum, ad ipsius Gallorum regis stipendijs conductum, arma in dominia nostra Gallia Belgicæ mouisset: ipsiusque Gallia Regis duces & milites, in Italia agentes, etiam ipsius Apostolicæ sedis dominia tunc possessa, urbem scilicet Rhegium, clanculum occupare conati fuissent: fatemur tunc Sanct. V. opera diuum ipsum Leonem, Gallorum amplitudinem magis quam nostram potentiam perherrescentem, de ipsorumque fide hæsitantem, in partes nostras adductum esse, nobiscumque fœdus iniisse quo suam Sanctitatem, in sua Apostolica dignitate tueri, & Rom. ecclesiam ante occupatam per Gallos restituere & redintegrare, nec non illustrem Franciscum Sforciam in paternum solum & statum à rege Gallo detentum reducere conuenimus. Quod quidem adeo alacri animo suscepimus: postergatis oblitisque anterioribus gestis, in status, honoris, ac dignitatis nostræ præiudicium molitis, ut nil aliud putaremus quam duo orbis luminaria, V. San. opera adeo inseparabiliter coniuncta censeret, ut inde mutua horum correspondentia, orbis vniuersus illustrari posset, ad perpetuamque unionem reduci. Hoc itaque fœdere freti cum ipsius diui Leonis copijs nostris adiunctis, & ut antea retulimus sub Vest. Sanctitatis præfectura & legatione per nos actum executumque extitit, ut Parma, Placentia ecclesie restituta, ipsoque illustri Francisco Sforcie in paterno solio stabilito, Galli, etiam non sine magna strage ducum nostrorum, virtute illustrium videlicet Prosperi Columnæ Marchionisque Pischariæ ac aliorum nostri exercitus ducum & militum ab Italia omnino expulsi fuerint. Et hæc sunt quæ Leonis tempore Vest. Sanctitas pro nobis egit. Quæ tamen non ita passim irremunerata fuere. Cum & ipsa Romana ecclesia suum ex his auxerit patrimonium, non solum Parma & Placentiæ recuperatione, sed etiam noui census onere regno nostro Neapolitano iniuncto, Vestraque S. (quod non improperandi causa sit dictum) aureorum x. milium pensionem annuam super

Sal. Ann.
1526.

Metropoli Toletana, nostra quidem liberalitate obtinuit.

11. Quid autem Adriani tempore gestū fuerit, differamus. Nouit S. V. quibus tunc favoribus Adrianus in eius gratiam suscepisset Cardinalem Volaterranum Vest. S. amulum acerimumque aduersarium, quot illius artibus & medijs in V. S. caput moliretur, ac qualiter eandem V. S. à Florentina reipub. administratione excludere conabatur. Nouit etiam, nos ita suarum rerum suæq; familiæ ac ipsius reipub. Florentinæ protectionem ac patrocinium suscepisse, etiã cum status sui ac suorum nepotum incremento, ut hic Adrianus ipse, nostro favore, nostrique intuitu, non solum Vest. S. in gratiam tunc suscepit, verum tanta gratia profecutus fuerit, ut nihil in rebus status, qui alicuius momenti censerentur, Vest. Sanctitate inconsulta, tentaret. Hincque Volaterranus S. V. aduersarius cū indignatus nonnulla cum Gallis (suis interceptis literis) moliri videretur. Adriani iussu capitur in vinculaque conijcitur debitas pœnas daturus, ni Adriano morte præuento, auctoritate sacri Cardinalium collegij, pro noui Pontificis electione liberatus fuisset, & inde electione facta eorundem Cardinalium intuitu à V. Sanctitate veniam obtinere meruisset: licet paulò post dies suos clausisset extremos. Non diffitemur tamen, ipso Adriano uiuente, postquam in illius gratiam S. V. reducta extitit, illius operam non modicè frugis nobis fuisse, in alliciendo eundem Adrianum ad fœdus illud defensuum, quo medio Galli iterum in Italiam redeuntes Mediolanumque obsidentes, fœderatorum præsidij denuo victi repulsique fuere. Quod & si in Vestra Sanctitatis Pontificatu fuerit executum, id tamen sub vexillis & copijs eiusdem Adriani, in vimque præambuli fœderis actum extitit. Quod V. Sanct. opus manuum suarum despiciens (nouus homo factus nouaque dignitate assumpta) nequaquam approbandum seu inno-uandum censuit: licet ipsius fœderis executionem, in qua ceteri fœderati tunc firmiter insistebant, concurrentibus etiam Venetorum copijs, Vestra Sanctitas, prout ratio suadebat, nequaquam impediendum censuerit: quum & si præsidia ecclesiæ eo tempore cessaissent non ideo minus nostrorum victoria in manu esse videbatur.

12. Non tamen ob id S. Vestrae auxilia atque consilia tunc præstata paruipendenda censemus,

Ann. Sal.
1526.

verum pro his & gratias tunc egimus & adhuc agimus, simulque nos V. Sanctitati debere, & obnoxios esse profiteamur: qui etiam vices non solum reciprocas, sed & multiplicatas & longe maiora præsidia, si casus se obtulisset Vest. Sanctitati ipsique Apostolicæ Sedi pro illius tutela & augmento, semper exhibere parati fuimus, & ut filius patri correspondere: à quo etiam proposito quicquid in nos falso suggestu molitum videatur, nequaquam animum nostrum alienauimus: nec alienaturi sumus, nisi maior nos urgeat necessitas in occupandis nostris viribus, ad rerum nostrarum tutelam ac defensionem: quam tamen ita moderatam sumpturi sumus, ut ab offensionis limitibus, quantum fas fuerit, abesse videatur. Hoc enim moderatum temperamentum nos Christo, cuius V. S. vices in terra gerit, debere profiteamur.

13. Reprehendit V. Sanctitas, quod non fidei consilio exercitus nostri duces in Galliam transfuerint, inferens quod ex eo intempestiuo (ut ait) transitu, successerit celerior & crassior in Italiam Gallorum irruptio, rege maximi nominis exercitum ducente: ac urbis opulentissimæ Mediolani ab illis receptio. Nos, Beatissime Pater, nec excusamus illius transitus consilium nec impugnamus. Id tamen nobis inconsultis actum non extitit, qui id nulla iusta ratione negare potuimus. Illustri consanguineo nostro Carolo duci Borbonij, Anglicis etiam præsidij freto, pro sui status recuperatione, quo eo quod nostris se addixit obsequijs, priuatus extiterat. Durum enim ac prorsus inhumanum visum fuisset, si eo duce, vicesque nostras in Italiam agente, obtenta de communi hoste victoria, eiectisque inde Gallis, victricia arma eidem denegassemus ob rerum suarum nostri causa, ut prætendit, occupatarum consecutionem, ubi potissime ex eo exercitus nostri in Galliam transitu, Italia quietior ac liberior remanere videbatur, à militum quoque grauaminibus & insolentij, quibus plerunque victores milites uti solent, magis exonerata & exempta reddebatur. Sed cum aliter res tunc successerit, quam putabatur, non quidem nostra, sed ducum culpa, sed belli sorte ita suadente, ut victoria que à Deo est, non ita passim pro voto hominum valeat obtineri, valuit saltem ducum prudentia, audacia ac magnanimitas in reducendo oportuno tempore, exercitum illesum in Italiam, quo ipsorum

Sal. Ann. 1526. *forum Gallorum Regis impetus compesci posset, illiusque conatibus obsisti. Qui profecto (ut à fide dignis nobis relatum extitit) à V. S. eiusque ministris ad id fuit persuasus & incitatus (quod tamen pro certo non habemus, nec ita passim credendum putauimus) eam prouinciam belli Italici tam acriter impetuoseque tentauit, ut fauente Altissimo iustæ nostræ causæ defensore victus, cum maxima suorum clade nobis per Viceregem nostrum Neapolitanum captiuus sit redditus: & inde à nobis sub conditionibus V. S. notis, liberatus.*

14. *Excusat V. S. quod cum duces nostri de defensione illarum regionum spem totam posuissent, ac de earum insuper, quæ nostræ erant propriæ periculo commouerentur, eademq; V. S. in magno etiam suarum rerum metu esset, eius conuentionibus occurrere coacta fuerit imminenti periculo, quas ait nos optime nosse. Nos tamen earum conuentionum veram notitiã habere non possumus: quæ nobis sunt inscijs transacta, quasq; nunquam vidimus seu legimus: quæ etiam ministris nunquam ostensæ fuere in ipsorum Gallorum relatione stare vellemus, qui aliter rem gestam aiunt, quam S. Vest. suis nunciauerit. Volumus nihilominus potius V. S. assertioni confidere. Recolimus enim dum eadem Sanctitas nos de huiusmodi conuentionibus (rebus adhuc sub ancipiti Marte laborantibus) suis literis monuisset, asserens nil inde eidem Sanctitati quæsitum quam fidem & securitatem, id exigente, ut aiebat, necessitate, eliciens inde futuræ pacis auspiciam. Cum ipsa S. de consueto suo erga nos animo & voluntate nihil omnino remisisse asseueraret, cepimus tunc hæc in benigniorem partem V. Sanct. culpam nequaquam arguentes: nec de eiusdem, ut aiebat, erga nos animo & voluntate diffidentes. Id enim potius quorundam suasionibus tribuendum censuimus, qui vires nostras sua detractioe deprimendo, hostium potentiam extollendo V. Sanctitati suaserit res nostras in summo discrimine consistere, hostiumq; vero robur, in excelso culmine florere. Sic pristinam V. S. voluntatem in quandam depictam necessitatem transformantes: licet re vera nulla vrgens necessitas subesse videretur. Nec tanta erat in ipsis nostris exercitus ducibus desperatio, aut trepidatio, prout S. V. insinuabant illius fæderis auctores, qui S. V. terrere studebant, quod ex ipso rei exitu secuta victoria cla-*
Tam VII.

Sal. Ann. 1526. *rius enituit. Ex qua potius quam quod ex eo fædere pacis auspiciam sumendum videbatur in quorundam malignantium artes seu potius passionibus & cupiditatibus, quam saluti reipub. incendentes, sanctum id opus perturbassent.*

15. *Commemorat V. S. quæ sibi fuerat cura, quæ cautio rerum nostrarum, asserens tunc rebus nostris nihilominus non minus quam proprijs cauisse, Gallorum transitum in regni nostri fines multis rebus remoratum fuisse. Merebatur quidem nostra in S. V. deuotio, ut Sanctitas ipsa tali officio fungeretur. Idque exposcebat reipub. salus, ne vberior ignis incenderetur, licet ex ipso affectu potius potuerit Gallos ipsos tunc aliquandiu in itinere detentos, ut à sacri Imperij ciuitatibus Lucensi & Senensi pecuniam ac tormenta ad bellum contra nos & regnum nostrum disponendum extorquerent: ut quietum ipsius Senensis ciuitatis statum tunc perturbarent: Tyrānos intromitteret, ac pro eorum voto ciuitatis gubernium mutarent: eam ciuitatem à sacri Imperij deuotione omnino diuertere sat agentes. Nouas interim copias in terris ac patrimonio Rom. ecclesie ex ipsis pecunijs ab imperialibus ciuitatibus extortis, congerentes: quibus ad regni nostri inuasionem inimiciores ac potentiores esse possent: nec tanta erat in his urbanitas, ut ab eiusmodi inuasionem diutius remorari seu retrahi possent, ni Deus Opt. Max. victoria apud Ticinum collata, eorumq; rege captiuo tantum terrorem incussisset: ut non amplius de inuasionem, sed potius de eorum salute, & fuga cogitare visi fuerint.*

16. *Sed ait V. S. quod si societatem eorum sequi voluisset, maxima eidem præmia non solum non proponebantur, sed etiam parata essent. Atqui quæ ratio, quæ iusta causa, quis honestus color Vest. Sanct. directum eius feudi dominum, mouere debuisset ad iuuandum inuasionem contra proprium feudatarium nil tale merentem, nec tale facinus cogitantem, absentemque, nec monitum, nec impetum, nec de aliqua iusta causa subtrahendi feudum conuictum. Tenebatur enim Vest. Sanctitas iure feudi tanquam directus illius dominus, potius nos in feudo tueri, quam inuasoribus aditum dare, aut se socium inuasionis præstare. Eodem enim ordine quo tenetur Vasallus pro feudo domino seruire, eodem ordine tenetur dominus vasallum in feodo tueri. Et ex quibus causis vasallus feudum amittit, ex eisdem causis dominus directa proprietate*

Ann. Sal. 1526. feudi, illiusque directo dominio priuatur. Est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroque obligatione pariat. Facile quidem fuisset improvisum regnum ac ad defensionem non paratum, nil tale metuens aggredi, & forsitan in parte occupare. Sed an id fieri licuisset, an hac pastorali officio conuenissent: cogitet S. V. Quae enim praemia offerri poterant, quae Christi Vicarium ad tam immane facinus induxissent? Sanctius itaque tunc consultum extitit Vestrae S. ut praemijs illis neglectis non attentaret, quod forsitan pro voto non successisset, nec tentatum captumve consummari potuisset. Sicque merito (ut inquit S. V.) plus apud eam valuisse debuerunt amicitiae nostrae merita, quam praemium ullum. Verum & si meliorem praesumptionem amplecti velimus, nilque de intrinsicis Sanctit. Vest. cordis iudicare praesumamus, quod vero Christi Vicario non congrueret: non tamen pro comperto habemus, quid cessante victoria S. V. actura fuisset, quae iam sub ancipiti Marte statim Mediolanum colore sequestri, ac depositi à nostrorum ducum manu & protectione eripere ac in sua potestate, quamdiu de pace tractaretur reponere, & reducere conabatur. Quae etiam, ut ad id nos ac duces ipsos nostros cogeret, illorumque vires minueret, ac necessitatem induceret, asserens antecessoris foedus successorem non ligare. Curauit (ut aiunt) non solum Florentinorum aliorumque potentatum praesidia, qui ex Adriani foedere ad contributionem defensionem tenebantur subtrahi & denegari. Verum & si nostrorum Vencorum praesidia, ad quae particulari foedere tenebantur, sustulisse dicitur, his suadendo ne suas copias, ut tenebantur, nostris iungerent: ut sic nostri, omni foederatorum auxilio destituti priusquam in campum prodirent, hostesque adorirentur, coacti fuerint, non sine summo labore, & nostris ac Serenissimi Archiducis fratris nostri impensis, nouas tum equitum tum peditum copias ex Germania adducere, & cum his exercitum nostrum augere quo bellum aggredi speratamque victoriam nancisci possent.

17. Subdit eadem Sanctitas, quod sequuta nostrorum victoria contra Gallos, cum omnis sibi sublata contentio videretur, sine cupiditatis & partium suspitione, nobis etiam foederis vinculo herere posset: magnumque in nobis Italiae beneficium & Christianitatis totius positum arbitraretur: non solum foedus firmavit, sed quo nostri duces egentes pecuniae exercitum alere ac

sustinere possent: centum illis dederit ducatorum millia, conditione apposita, ut si de foedere aliqua nobis dubitatio oriretur, illa Sanctit. Vest. pecunia restituerentur. Fatemur quidem, Pater Beatissime, Victoriam illam omnem sibi contentionem merito sustulisse: sineque cupiditatis (à qua semper fuimus alieni) partium suspitione, cuius nulla suberat causa nobis herere potuisse: omni ratione arbitrandum fuisse, ea in re totius Italiae ac Christianitatis beneficium impositum: nizaniae seminator, illius fructum suffocasset. Diffitemur tamen eam in foedere conditione appositam, quod si dubitatio oriretur, pecuniae nostrae ducibus soluta Vest. Sanct. restituerentur. Quandoquidem ipsius rei gestae seriem longe aliter se habere constet, nec de tali conditione vlla in ipso foedere mentio facta appareat, verum in quodam articulo separato & à capitulis foederis penitus excluso, enarretur. Quod cum Vestra Sanctitas ad satisfaciendum exercitui nostro, in Italia existenti ciuitatesque & oppida Sanctae Romanae ecclesiae subiecta, ac oppressionibus, militum subleuanda, salutem & tranquillitatem Italiae custodiendam, summam pecuniae inter Vest. Sanct. nostrosque oratores expressam, suo & excelsae Reipub. dominorum Florentinorum nomine se soluturum promississet, pie pro tunc ad sexaginta millium ducatorum auri ascensuram. Oratores nostri eidem V. S. sub iuramento promiserunt quod casu, quo foedus cum ipsis nostris oratoribus percussum, & capitula in ipso foedere contenta, non approbaremus, non ratificaremus, omnis summa pecuniae, quae per Vest. Sanct. ac per dominos Florentinos soluta fuisset, eidem Sanct. & Florentinis integre restitueretur: cum ea adiectione, quod donec restitutio integre & plene facta foret, foedus interea, & omnia ipsius foederis capitula, ad unguem obseruarentur. Quum itaque foedus ipsum, ac singula capitula in eo foedere comprehensa, quamprimum ad nos delata fuere rata & grata habuerimus, nostraeque ratificationis literas, cum ipsorum capitulorum foederis insertionem in forma debita expeditas Vest. Sanctitati exhibere fecerimus: quas & vidit & legit, & palpauit, & dando suas reciprocas retinere potuit. Iustificare ergo non potest, quin purificata fuerit per nos conditio illa, qua deficiente restitutio pecuniarum erat fienda. Quae quidem conditio, & particularis conuentio, prout illius verba sonant, nequaquam nos urgebant, ad alia

Sal. Ann.
1526.Ann. Sal.
1526.

extrinsecus à fœdere aut separatim gesta vel tractata. Quinimo potius, & si pecuniarum locus esset restitutioni, cuius tamen contrarium ostenditur, seruandum tamen erat fœdus. Interim à quo iuxta ipsius separati articuli seriem, sine pollicitorum violatione recedi non potuit, nec ad contraria fœdera licite deuenire valuit. Sicque satis erroneè, & (salua pace sit dictum) præter veritatem refertur, quod idem fœdus non plene à nobis acceptum, nec probatum fuerit, qui & plane & integre, ut præfertur, omnia in fœdere contenta probauimus, rataque habuimus, nil penitus de contentis in eo, nec etiam syllabam aut literam mentientes. Quod si Vestra S. huiusce nostre ratificationis literas recipere, suasque reciprocas (ut par erat) tradere renuit: ni simul traderetur ratificatio duorum articulorum, de quibus extra ipsum fœdus perscripta particularia, nobis tamen inconsultis separatim & ad partem tractatum fuerat. Ad quorum approbationem & ex vi fœderis (ut præmittitur) astringebamur. Nil est quod culpæ nostræ ascribi valeat, si fœdus illud minime obseruatum: sed potius inde violatum extiterit. Ab hac enim culpa & labe omnino alieni sumus: & ut id plene liqueat, placeat illorum duorum articulorum extrinsecus tractatorum substantiam referre: causasque differere: quibus non ita passim per nos approbandi viderentur.

18. Ex his enim duobus articulis separatis, alter salem in statu Mediolanen. distribuendum, cum id à nostris oratoribus Sua S. exposceret: ut, iuxta fœdus per nos cum Leone percussum, curarem cum duce Francisco Sforcia, sal eisdem modis & conditionibus à Sede & Camera Apost. recipi. Nostrique oratores ad id respondissent: non esse amplius nobis ius utilis dominij ducatus Mediolani, prout ante fuerat cum Leone, data iam per nos eidem duci inuestitura, sicque rem cum ipso duce necessario dicendum esse. Ipsi autem oratores nostri, non expresso quod id nostro nomine agerent, simpliciter V. S. medio eorum iuramento promiserunt quod illustris Vice-rex curaret, ut illustris dux Mediolan. cum Vest. S. auctoritate pro huiusmodi sale conueniret. Si igitur hæc promissio, quæ non nisi factis tertij pollicetur de ipsoque tertio, nil ultro promittit: quod tertium illum curaturum, ut dux ad concordiam veniret, nil certi decernendo nos urgere videatur: ut hanc promissionem præcise ratam habere debeamus. Ita, ut sine ea fœderis per nos appro-

Tom. VII.

bati & ratificati obseruantia euanescat. Iudicet id quicumque mentis compos, quandoquidem nostra sententia, & ut peritorum consilio freti, didicimus: nos nequaquam ad ipsius promissionis obseruantiam astricti causaremur, Respondimus tum in hoc modestius V. S. quod si huiusmodi Sanct. Vest. desiderium nobis prius innotuisset, quod de ipsa salis distributione in statu Mediolani ad opus serenissimi archiducis, fratris nostri, cum ipso Illustri Francisco Sforcia, tractatum esset, nostram libenter operam nauare studuissimus, ut S. V. huiusce voti compos fieret. Verum & si fratri deesse non possemus, nos tamen cum eo curaturos, ut mediante aliqua honesta recompensa pecuniaria, ipse frater noster, ius huiusmodi distribuendi salis: V. S. ad illius vitam concederet. Id enim æquum & iustum videbatur, ne ius illud, quod eidem fratri nostro, pro recompensa presidij per eum præstiti ad defensionem status Mediolani, deficientibus viribus ac copijs, Vestre Sanctitatis, aliorumque fœderatorum, eidem infructuosum redderetur.

19. Alter verò ex his duobus articulis id continebat, quod ad tollendam difficultatem, quæ inter Sanct. V. & nos incidere posset, super controuersia Mutinæ & Reginæ, offerebant nostri oratores ut Vestra Sanctitas consequeretur utile ipsarum ciuitatum dominium superioritatis & directi dominij, iure nobis semper saluo, ita ut S. Vest. ex tunc recognosceret, & acceptaret huiusmodi directum nostrum dominium ac superioritatem: vestraq; S. nobis aut agentibus nostris, centena millia ducatorum aureorum (post recuperatam possessionem eorum quæ illustris dux Ferrariæ à tempore obitus Leonis ecclesie subtraxerat), persolvere deberet. Huic propositioni & oblationi respondebat Vest. Sanct. pro se & sede Apost. huiusmodi oblata acceptare, prout proponebantur, excepta superioritate & directo dominio nostro: supradictis ciuitatibus Vest. S. recognoscere renūciauit, ne iuribus & superioritati ab Apost. sede prætensis, præiudicium fieret. Offerente tum V. S. se contentam esse, ut ipsius superioritatis controuersia videretur & decideretur infra tres menses tunc proximos per V. S. & illius Vice-regem, aut alios qui ab utraque parte simul eligerentur. Et si huiusmodi superioritas nobis adiudicaretur, Apostolica sedes recognosceret prout ab agentibus nostris fuerat propositum. Si vero Apostolicæ sedi adjudicaretur, V. Sanct. ex

LII 2 sua

Sal. Ann.
1526.

sua liberalitate & ex eo amore quo nos prosequi profitebatur, nobis condonaret recompensam de qua deberemus esse contenti. Hanc Vest. S. responsionem & oblationem ipsi nostri agentes, ita demum acceptauerunt, ut salua nobis essent omnia Iura superioritatis & dominij directi in ipsis ciuitatibus competentia pertinentia, quibus ob talem acceptationem prauidicium afferre non praetendebant. Consentientes nihilominus, de huiusmodi iuribus cognosci, modis & formis per dictam V. S. propositis. Si haec igitur tam difformiter tam irresolute extra faederis capitula descripta in ea essent forma, qua vel ad nos ad ratihibitionem (quam nostri nostro nomine non promiserant) obligaret, vel in nos actionem pararet, qua ad id urgeri possemus, nulla accedente valida stipulatione nec pacto firmiter vestito, ubi etiam tempus decisioni praefixum illum impossibile redderet: consulat in his V. S. peritos & comperiet nos, nec ad huiusmodi ratihibitionem particularem astrictum, nec ex huius defectu percussi nobiscum faederis, & per nos indifferenter ac plane approbati, obseruantiam fuisse deferendam, nec contrario faedere frustrandam seu irritandam. Ut tamen moderatius cum V. S. pro sua personae qualitate ageremus, ostendimus ea quae per nostras orationes in hac re tractata fuerant, nequaquam in nostra potestate consistere. Qui nec Imperij iuribus praedjudicare nec ius tertij auferre deberemus, nec in nostra esset potestate illum ducem Ferrariæ urgere ad restitutionem petitorum, nisi is armis offensibilibus coerceretur, qui se Imperij vasallum profitebatur, & ea quae restitui petebantur, de S. Imperij feudo tenere recognoscebat, durumque videretur pro ea re bellum in Italia instaurare. Supplicauimus ergo V. S. ut pro Italia quiete, & ne inde noui motus ibidem causarentur, dignaretur eadem Sanctitas Vestra consentire, ut res ipsa, aut per iustitiae tramites, aut per compositionem amicabilem cum ipso duce Ferrariæ fiendam, terminaretur. Et cum huiusmodi oblata Vest. Sanct. non placuissent, superueniente postea Reuerendissimo Sanctitatis Vestrae Legato, Cardinali de Saluiatis, apud nos transegisse, ut Vest. Sanctitatis mente percepta, non recedentes a recto iustitiae tramite, cupientesque nihilominus quantum fas esset Vest. Sanctitati gratificari, obtulimus eidem nos operam daturos cum effectu, quod sine prauidicio iurium Sacri

Romani Imperij, seu alterius cuiuslibet, posset Ann. Sal. 1526. Sanctitas Vestra dum sibi expedire videretur, sine cuiuspiam resistentia, sineque armorum apparatu sua sponte, per se aut suos ad id deputandos possessionem recuperare, Rhegij & Ruberia cum suis pertinentijs tuendam & possidendam, prout antea tenebat & possidebat. Quod tamen Sanctitati Vestrae non placuit, licet credere non possemus eum, qui Christi vices in terris gerit, vel vnus guttae humani sanguinis iactura, quacunque secularem ditionem sibi vendicare velle, cum id ab euangelica doctrina prorsus alienum videretur. Quid igitur rebus sic stantibus nobis impingi possit, quum faedus plane a nobis acceptum seu approbatum fuerit. Quo colore nostra ratificationis litera recepta non fuerint: Quo iure ipsius Vestrae Sanctitatis reciprocae litera nobis fuerint denegata: Qua fronte fidei religio, quam V. Sanct. in verbo Romani Pontificis super ipsius faederis obseruantia personaliter praestitisse dinoscitur, spreta fuerit ac neglecta: cogitet V. S. de seipsa, iudicet an sic deceret ab eo faedere discedere, penitusque repugnantia pacisci cum his potissime, qui eo tempore pro hostibus habebantur, contra quos potius ponenda erat defensio, ad eorum conatus repellendos.

20. Quod autem S. V. ad id subiungit, cum propter emulationem quorundam ex ducibus & ingrata ceteris consilia, Pischariae Marchio nonnulla iactare tractareque coepisset, in nostri status detrimentum V. S. illa etiam consilia audiuisse ne faedere a nobis reiecto penitus aspernata eidem Sanct. deesset, ubi niti ac confidere posset. Non possumus profecto non mirari quae in hoc V. Sanctitas suis literis profitetur, quae & si nobis saepius, a nostris ducibus alijsque quamplurimis scripta relataque fuissent, nusquam tamen a nobis credita sunt, ne adhuc crederemus, ni Vest. Sanct. id asseueraret, confessione & assertione in his potissime, quae proprium factum concernunt, nulla plenior liquidiorque probatio esse potest. Qualia autem fuerint ea, quae Marchio Pischariae in nostri status detrimentum iactare & tractare dicebatur, & quae Vest. Sanctitas audiuisse fatetur, cum in V. Sanctitatis literis non specificiter declarentur, sed sub verborum inuolucro res tam nephanda tegi videatur, comprobanda res erit, per ipsius Marchionis literas, quae penes nos seruantur, ac per aliorum quorundam, adhuc viuentium testimonia, qui huiusce faci-

Sal. Ann.
5126. noris conscij participesq; fuere . Quibus satis aperte detegitur , ipsum Pischaria Marchionem non ita proprij honoris ac conscientia immemorem fuisse quod quicquam in status nostri detrimentum moliri cuperet , sed potius aliter finxisse quam in animo haberet , ut aliorum in nos ac statum nostrum molientium factiones , ac incendia parata , quorum iam fumum senserat ; verioribus indicijs ac argumētis detegeret: hincque facilius nobis pramonitus extinguī possent . Sicque finxit se de nobis male contentum , ut inde liberius in molientium partes vocaretur , omnemque rei seriem audire ac funditus intelligere posset . Hicque Marchio ipse ad eam tragediam vocatus simulata fide , in eam conspirationem , cum ceteris illius auctoribus conuenit , atque consensit: perlustratisque omnibus ad tantum facinus parandum dispositis atque paratis , ac totius negocij serie plane perspecta & intellecta , cum in his V. S. principalis esset auctoritas , audiuissetque Marchio nuncium ad id per V. S. transmissum , eidem sui parte , ut ait , offerentem sub cuiusdam Apostolici Breuis Credentia , regni nostri Neapolitani inuestituram , & possessionem , si is in eiusdem Sanctitatis & fœderatorum cum copijs nostri exercitus , eidē Marchioni magis affectis transfiret atque transfugeret : ut inde communibus fœderatorum copijs , inter quas & Gallorum copia , cum ingenti Heluetiorum manu , ad sui regis liberationem Italiae concitatis , vno iactu atque contextu nostrum exercitum prorsus delerent . Nosque non solum à statu Mediolani , sed etiam à regno Neapolitano ac ab omni imperio Italico excluderent: ut inde S. V. nos etiam ab omni Imperiali dignitate deponere . Finxit Marchio se contentum his annuere , si id cum honore , sine incurso crimine læsæ maiestatis exequi liceret : & ut super ea re peritiores consuleret , petijt quindecim dierum dilationem , quibus pendentibus , illi erat in animo nobis rei seriem ascribere , prout & fecit , nec ideo minus se à practicis abstinuit , qui etiam ad hanc fictionem magis colorandam habuit ex urbe consilium peritorum , quo eidem Marchioni persuadebatur , eundem licite posse , ac sine honoris seu fidelitatis præstita læsione , seu præiudicio , sineque crimine læsæ maiestatis , in partes Vestrae Sanct. tanquam supremi domini illius regni transfire , feudumque ab eadem sanctitate suscipere , ubi potissime ipsius sanctitatis iussus

accederet . Si hæc igitur Pater sancte vera sunt , *Sal. Ann.*
1526. prout narrat Marchio , qui vsque ad ultimum vitæ spiritum in ea sententia semper perstitit . Si sunt illa tractata atque iactata consilia , quæ V. Sanct. etiam audiuisse fatetur : videat ipsa V. Sanctitas , recto sui intellectus oculo , si hæc tanto pastore digna censerentur : inspiciat qualis fructus inde colligi possit , quale scandalum , quantusque tumultus ex his in ecclesia Dei ac in uniuersa republ. Christiana nasceretur . Miserranda quippe res esset , ac ab omni fidei catholico deploranda , in qua ita occupatur mentis nostræ iudicium , ut quasi somnium illusorium putemus , cui fides tribui non deberet , cum potissime (ut antea liquide ostendimus) cesset fundamentum illud satis manifeste erroneum , imo penitus falsum , de fœdere à nobis reiecto , quod nunquam reiectum sed planè acceptatū constat .

21. Sed ait V. S. se à verbis ad facta nullum aditum tentasse . Utinam sic se res haberet , nihilque de factō tentatum esset , quia facilius pro verbis verba reddi possent . Facta autem pro infectis haberi nequeunt . Ad quod V. Sanct. se de eo officio commendat nos admoneri mandasse , ut duces nostros in Italia quorum in manu res nostræ erant , curaremus de nobis esse contentos , hinc probationem eliciens , eidem esse curæ , quietem & stabilitatem rerum nostrarum . Nolumus inficiari id officium à Vest. S. præstitum , eo tamen tempore , quo idem Marchio totius rei seriem nobis aperte differuerat . Cur autem tunc Vest. S. re iam detecta id nobis nunciandum censuerit , id eius iudicio & conscientia commendamus . Voluimus tamen & hoc in benigniorem partem suscipere .

22. At subiungit V. Sanctitas , quod maximo cum gemitu & dolore suo , atque Italiae totius , cum duces nostri statum nostrum Mediolani occupassent , atque arcem in qua Franciscus Maria residebat circumvallare instituisent , postulante à nobis curam & securitatem , aduersus dignitatem tantam Italiae periculo , omnibusque notis atque ignotis flagitantibus paratis qui & auxilia conferrent . Cunctis prope Christianitatis regibus Vestram Sanctitatem animantibus cum non videretur posse resistere monitis , querelis precibusq; illorum . Cum vos officij vestri debitum Italiae calamitas & periculum commune commoueret , tamen adueniente per eos dies ab vestra Sanctitate Commendatore , Herrera Nun-

Sal. Ann.
1526.

Nuncio nostro tractandi causa misso relapsa eadem S. in pristinam spem & cupiditatem benevolentiae nostrae, sibi quouis modo conciliando dimissis consilijs, conspirationibus, oblationibusq; cunctorum, graui omnium indignatione & querela, nobis comparare gloriam pacandae Christianitatis, & moderationis nostrae omnibus declarandae. Sicq; ea conuentionum capitula, paucis (ut ait) in locis leuiter immutata remisisse ad vos comprobanda, scripsisseq; manu sua literas, quibus per Dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspicionem, quae de nostra nimia cupiditate omnibus adhaerebat, perpetuitatem & fructum amicitiae suae nobis pollicebatur, consiliumq; fidele dabat, & quae petenda erant omnium cum humanitate & benevolentia à nobis petebat; securitatem videlicet Italiae duce Mediolani, si quo pacto errasset clementem V. S. amorem. Quae tot illius opera atq; officia erga nos aliaque quam plurima, quae nobis quotidie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atq; honor accrescebat (ut ait) paruipendimus. His multiplicum querelarum, accusationum, & criminationum fastidium adiungit: quibus tot & tantis (ut inquit) iniurijs & causis in vita V. S. & gemens de nobis desperare & diffidere & coacta, suamq; amicitiam & benevolentiam, quam toties (ut asserit) repudiauimus, multis & magnis regibus adiungere, quorum optimum in Christianam rempubl. & sedem Apostolicam animum. Si Vestra Sanct. aspernata esset, non iam pastoris seu communis patris laudem: sed superbi & insolentis nomen acquisiisset. Haec, Pater Sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, nisi scuto veritatis circundari huiusmodi calumnias, conuitia, impropria, crimina, facinoraeq; nobis obiecta refellere ac singulatum suo ordine extirpare & eneruare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si vera forent) sed potius apud inferos recondenda censerentur. Ut igitur huiusmodi calumniarum nobis falso obiectarum, fasciculum disrumpamus & colligata spicula in nos coniecta separatim ac gradatim eneruemus, cogimur historiam non fabulam recensere, qua rerum gestarum veritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisq; obsessione huiusmodi calumniarum principalior sumatur occasio: hincque pendere videantur leges & prophetae, horum om-

nium, quae in nos molestantur & tentarunt. Consequens est, ut pro nostrae villicationis debita ratione reddenda, & nequid occulti remaneat, neue serui nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius serui fidelis & boni, qui in regnum Domini intrare valeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & à capite rationem reddamus oportet, nihil quod ad rem faciat omittere. Res igitur, ut apertissimis ostenditur documentis, sic se habet.

Sal. Ann.
1526.

23. Postquam Franciscus Sforcia huius nominis primus, & moderni Francisci auus paternus: Ducatum ac statum Mediolani nactus est seu verius occupauit: cum is non intraret per ostium sed per fenestram, nec descenderet à linea vice comitum ducum Mediolani, sed ex persona uxoris ad tale feudum incapacis, ius dicti ducatus praeenderet: Et tanquam strenuus, prudens, ac fortunatus belli dux, non habuerit in ipsius ducatus affecutione contradictorem, nunquam tamen is, neq; filius eius primogenitus Galeacius Maria Sforcia, nec ex ipso primogenito nepos Ioannes Galeacius Sforcia ipsius ducatus Mediolani inuestituram à Sacro Imperio obtinere potuerunt. Successit his Ludouicus Sforcia moderni Francisci pater, qui affinitate cum diuo Maximiliano Caesare auo nostro contracta, primus ex Sforcianis inuestituram obtinuit pro se & filijs, ac descendentibus suis ordine successiuo, gradu primogeniturae seruato. Quo Ludouico primo inuestito adhuc uiuente, insurrexit aduersus eum Ludouicus Aurelianens. dux, inde Francorum rex huius nominis XII. praeudens, quod si ex faeminea linea quispiam in eo ducatu recte succederet, ipse praefendus foret, qui ex descendentibus à Valentina Philippi Mariae Vicecomitis, veri ducis, filiae legitime ortum trahebat. Pacto etiam in contractu matrimonij adiecto, ut deficientibus masculis, ipsa Valentina succederet: quod vacanti Imperio à Sede Apostolica approbatum dicitur, de cuius tamen approbationis viribus nunc disceptandum occasio non offertur. Ipsa autem familia Sforciana ab illegitima posteriore genita originem duceret. Ortum est hinc bellum inter ipsum Ludouicum Aurelianens. Inde Francorum regem, & dictum Ludouicum Sforciam, qui Gallorum viribus, & potentia non solum à ducatu & statu eiectus extitit, sed etiam captiuus in Galliam ductus est: ubi tandem

Sal. Ann. 1526. dem dies suos clausit extremos. Hinc Ludouic. rex intelligens se non esse tutum in ducatu Mediolani, nisi à Sacro Imperio inuestituram obtineret, inito fœdere cum diuo Maximiliano Casare auo nostro recolendæ memoriæ, ac tunc de matrimonio seu sponsalibus contrahendis, inter nos & Claudiam ipsius regis Ludou. primogenitam, reuocataq; per diuum Maximilianum inuestitura, eidem Ludouico Sforcia & liberis antea concessa, inuestituram dicti ducatus obtinuit, pro se & dicta Claudia eius filia, casu quo nobiscum nuberet. Ea lege adiecta de expresso ipsius Ludouici suorumque oratorum consensu. Quod si sine culpa nostra dictum matrimonium inter nos & Claudiam quouis modo effectum nō haberet, prout non habuit, redderetur ipsa inuestitura, dicto regi, & Claudiæ filia concessa, penitus inefficax nulliusque momenti. Verum omne ius dicti ducatus & status Mediolani, ex ipsa inuestitura concessum, in nos recta via transiret. Concessa ex tunc illis consentientibus in eū casum noua inuestitura, in nostri personam presentem, ad id & nostro nomine stipulante & acceptante, reliquaque ad id requisita solemnia peragente Serenissimo felicis memoriæ Phil. ppo Castellæ rege patre nostro, quam inuestituram, in solemnibus forma conceptam, & per ipsum diuum Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo fœdere per regem Ludouicum violato, dictaq; Claudia eius filia, matrimonio copulata, cum tunc duci Angolemen. Francisc. Moderno Francorum rege, sicque conditione purificata inuestitura nobis, ut perfertur, conditionaliter concessa, validum robur & effectum obtineret: ut ius dicti ducatus & status Mediolani in nos translatum censeretur. Ipse tamen diuus Casar Maximilianus, tum quia publicam potius quàm priuatam utilitatem curabat, tum quia putabat ius nobis ex inuestitura prædicta quesitum saluum esse nullumq; præiudicium nobis tunc posse afferri, qui in pupillari ætate constituti sub illius tutela regebamur. Quo tutelæ officio fretus in illud liquidum, quod nobis competeat nec tacite nec expresse remittere poterat. Nouam eidem Gallorū regi Ludouico pro se & dictis Claudia filia & Francisc. genero inuestituram concessit, nonnullis etiam conditionibus nequaquam obseruatis, astrictam ac à nobis, qui ius potissimum prætere poteramur, nunc approbatam. Qua de re

Sal. Ann. 1526. ipse diuus Casar Maximil. violati fœderis vindictam prosequens, expulso ab ipso ducatu Mediolani dicto Ludouico Francorum rege, sub colore prioris inuestituræ, Ludouico Sforcia concessa, & ut præmittitur reuocata, nobis iterum in pupillari ætate, & sub illius tutela degentibus, Maximilianum Sforciam, eiusdem ducis Ludouici filium primogenitum, ad ipsum ducatum & statum Mediolani admisit & induxit. At is possessor effectus, immemor beneficii in eum collati, plura cum Gallis hostibus, in sacri Imperij dedecus & detrimentum molitus est. Indeque inito ac percusso cum his fœdere, prodidit eidem arces & statum, ac ad hostes transiit cessitque ducatu. Ex cuius feloniam si quod ius in eodem ducatu habuisset, ad sacrum imperium deuoluebatur. At cum Modernus Francorū rex, tam ex prætenso iure inuestituræ Ludouico Regi eius socero concessæ, quàm etiam ex iure cesso per dictum Maximilianum Sforciam, ipsius ducatus possessionem, post Ludouici regis mortem nactus esset, nulla per eum seu alium eius nomine noua inuestitura ab ipso Maximiliano Casare: nec à nobis petita, seu obtenta. Sic nos & sacrum imperium contemnendo, pluramq; etiam contra decus & honorem nostrum, ac ipsius sacri Rom. Imperij moliendo, & in nos eiusdem feudi dominum ceruicem eleuando, armaq; mouendo, prout suis proprijs literis ac notorijs gestis innouit, etiam si validam antea inuestituram habuisset, prout non habuit, omni illius commodo omniq; iure, ipso factō priuatus exitit. Idque totum ad nos & sacrum Romanum Imp. deuolutum fuit. Ut sic illustris Franciscus Sforcia in eodem ducatu Mediolani, nullum ius posset prætere, nisi id ex nostra liberalitate & gratia consequatur. Non enim ex inuestitura prima, ius aliquod habere potest, stante reuocatione, ut præmittitur: facta per ipsummet concedentem, eo sc. tempore, quo nondum eidem Francisc. duci ius in requisitum dici poterat: sed duntaxat in spe quod facilius tollitur. Vbi potissime plenitudo accedit potestatis, cum cetera ipsius concedentis ac reuocantis sententia. Non etiam ex cessione seu renunciatione dicti Maximiliani eius fratris primogeniti, qui nullam de eo statu habuit inuestituram, sed simplicem detentionem nullo iure suffultam, cui pariter obstabat paternæ inuestituræ reuocatio. Sicque illius concessio nullius fuit effectus. Nemo enim plus iuris in alium

Sal. Ann.
1526.

alium transferre potest : quam ipse habeat . Sed demus inuestituram, eidem Ludouico patri concessam, in suo robore permanere, ipsumque ducem Franciscum iuxta illius ordinem ad successionem vocandum, non vocatur ex ea nisi post mortem primogeniti, qui adhuc viuit : sicque non euenit casus, qui ipsum Franciscum admittat . Non enim primogenitus simpliciter refutauit feudum ante feudi adeptionem : ut fieret locus sequenti in gradu, sed optato feudo, ubi de fructibus prohibitu eius, vita comite, disponere poterat etiam inuito propinquiore successore cessit & renunciauit . Et cum id egerit, paciscendo cum hostibus in dominum feudi: totum illud ius, quod eidem Maximiliano primogenito competisset, ad sacrum Imperium deuolutum extitit . Sicque nos nullo iure cogebamur, etiam firma stante illa prima inuestitura huiusmodi ducatum Mediolanensem concedere ipsi illustri Francisco Sforcie . Saltem vita comite ipsius Maximiliani primogeniti . Quinimo iure merito poteramus ducatum ipsum penes nos retinere eoque interim uti frui . Obijcietur nobis fœdus percussum cum diuo Leone . Super quo tamen nullum validum fundamentum fauoris dicti Francisci Sforcie edificari potest . Res est inter alios acta, nihil ibidem cum duce Francisco tractatum est, nec quispiam pro eo ibidem interuenit, nullusque pro eo stipulatus extitit, cui stipulandi ius esset . Et si inter contrahentes res ageretur, emergeret questio, an is qui ex eo fœdere se fundaret, pro parte sua impleuisset quod debebat . Sed fatemur omnia solemniter gesta & impleta, ipsumque fœdus percussum, & stipulatum cum ipsomet duce Francisco, non datur illi ex eo fœdere plus iuris quam antea haberet . Sic enim sonant ipsius fœderis verba . Item: Quia illustris Franciscus Sforcia dux Barri prætendit ducatum Mediolani sibi deberi ex vi inuestituræ, per felices memoriæ Maximilianum Cæsarem factæ, attentata renunciatione fratris sui primogeniti, per quam se primum successionis locum asseruit obtinere . Actum extitit & conuentum . Quod si idem illustris Francisc. Sforcia ducatum ipsum recuperauerit, præfati contrahentes, eundem in suis iuribus conseruare curabunt, ac ab omni violentia tueri nitentur . Ecce igitur, quod hic nullum aliud prætendat dux Francisc. quam quod supradictum est, abunde tamen eneruatum . Ec-

ce quod hic est conuentio conditionalis, si ipse dux ducatum recuperauerit, quæ conditio implenda erat in forma specifica æque non impleta, prout ipse implere non poterat, obligatio illa euanescit . Et esto quod foret ipsa conditio firmiter impleta, & purificata . Ecce obligatio illa non disponit nisi de eo conseruando in suis iuribus . Quæ ut antea ostensum est, nulla sunt nulliusque momenti . Si igitur nos tot titulis, totque iuribus fulti, qui ducatum ipsum, fœderatorum nostrorum præsidij freti, nostra tamen ut plurimum impensa, non sine magna nostrorum iactura, totque præclaris ducibus ac militibus amissis, cum tanta Christiani sanguinis effusione, ex hostium manibus recuperauimus, ab eorumque faucibus eripimus, & toties illis redeuntibus, repulsis ac victis seruauius, ac tutati sumus, nulla nos ad id urgente necessitate, sed pro reipub. quiete, ex nostra mera liberalitate ac munificentia, iuribus nostris tam claris, tam apertis omnino postpositis ac postergatis, consensimus eundem illustrem Franciscum Sforciam, tanto munere dignum facere, eundemque ad dictum ducatum admittere, ac eidem ipsius ducatus inuestituram concedere . Quis nam vir sani capitis, nos de cupiditate, de ambitione, de indebita occupatione recte arguere poterit ? Quis nam ex his gestis potest elicere sinistram aliquam suspicionem, quod non recto animo intenti videamur ad ea omnia quæ reipubl. Christianæ quietem & tranquillitatem Italiæque libertatem concernere videntur ? Adhæc non verbo tantum obtulimus, sed & effectu præstitimus . Fecimus enim ipsum ducem Franciscum totius status possessorem, fecimus in eius potestate reponi & consignari omnes arces, omnesque ciuitates, auctoritatem & administrationem omnimodam eidem permisimus, ut non solum regere & pro libito administrare posset fructus percipiendo, sed etiam alienando, vendendo ac pro eius voto disponendo . Cuius etiam alienationis, dum ad id requisiti fuimus tanquam à vero duce factas confirmauimus, & approbauimus, fecimus in fœderibus per nos initis, tum cum Adriano, tum cum Venetis, tum etiam cum cæteris, cum quibus tractauimus eundem, tanquam Mediolani ducem nominari & includi, de eiusque tutela & conseruatione transigimus : Concessimusque tandem inuestituram dicti ducatus, & pertinentiarum in forma amplissima . Quam ad manus equitis Belliæ ipsius ducis

Ann. Sal.
1526.

Sal. Ann. 1526. cis Francisci oratoris realiter consignauimus ,

sub certis conuentionibus & obligationibus , per ipsum ducem implendis pro parte impensarum , per nos in eius beneficium factarum pro adoptione & conseruatione dicti status . In quibus tamen ita moderate habuimus, ut nec vix quartam ipsarum impensarum partem , per annorum terminos essemus recuperaturi . Hæc profecto scripta patent, nullaq; tergiversatione calari potest, cum iam in Notorietatem transuerint .

24. Insuper, cum de ipsius illustris Francisci morte dubitaretur, physicique quæ de illius salute desperarent, hincq; noua oriretur in nos suspicio Vestra Sanct. Venetorum , aliorum Italia potentatum , si statum ipsum Mediolanens. per mortem dicti ducis Francisci ad sacrū Imperium recta via rectoque ordine iustitiæ deuoluendum, aut in nostra potestate retineremus, aut serenissimo fratri nostro charissimo Ferdinando, Archiduci Austria concederemus . Cum & nostram & ipsius fratris nostri potentiam exosam & formidabilem habere viderentur, potius Deo (qui nobis hæc sua clementia & benignitate contulit) ipsiq; fortune inuidentes, quam aliqua alia iusta causa perciti . Placuit Vestra Sanctitati nos per dictum eius legatum moneri & hortari, quatenus pro Italia quiete, ac ad submouendum cuiusvis suspensionis scrupulum in casum mortis, dicti illustris Francisci Sforcie, ducatum ipsum Mediolani nequaquam in nostra potestate retineremus : Nec pariter ipsi Sereniss. fratri nostro concederemus : sed ipsum ducatum tali personæ traderemus, de qua Italia potentatus nullum metum, nulliusq; suspensionis obiectū habere possent. Ad eumq; effectum Vest. Sanct. per dictum legatum alterum duorum nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borbonij, aut Georgium de Austria, Cesaris Maximiliani naturalem filium . Annuimus nihilominus licet ad id nullo iure astringeremur, quod ducatus ipse in casum deuolutionis minime penes nos retineretur, nec etiam ipsi Serenissimo fratri nostro concederetur, obrulimusq; in eum casum dictum ducatum conferre in personam iure merito gratam & acceptam Vestra Sanctitati, à qua nihil suspicari posset, quod ad turbandum Italia quietem tendere videretur . Licet etiam id à Vest. S. acceptatum non fuerit, nec etiam alijs potentatibus gratū extiterit nisi personam, cui in eū casū ducatum conferre vellemus, prius nominaremus ut

Ton. VII.

discerni posset an grata & accepta foret . Non fuimus ab hac instantia alieni . Nominauimus in eum casum ipsum illustrem Borbonij ducem, quem Vestra S. primo proposuerat, in eum quidē inuestituram conferre parati, non pro commodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspensionis rubigine qua Vest. S. ac potentatum animi augebantur, pro submouenda ea umbra nostræ magnitudinis qua intrinsecus premebantur : proque ipsius Italia quiete quæ nobis semper cordi fuit, ut potius Christiana Reipub. causam, quā priuatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit : Si ducatum Mediolani & statum tanti momenti tantiq; valoris (ut præmittitur) per nos recuperatum quem licite retinere poterimus, tot titulis, totque iuribus fulti, semel illustri Franc. Sforcie concessimus : Iterum si per illius mortem ad nos deuolueretur, ad Vest. S. nutum alteri concedere annueremus, ij videlicet, quem V. S. prius nominauerat : Nos tamen iustis iuribus, tamq; amplo & importanti dominio suffulti (pro quo, si Iulius Cesar reuiuiscens nostram personam indueret, aut hi qui nobis cupiditatem impingunt, forsitan etiam iusiurandum violandum censerent) nos ipsi non coacti, nulloq; iuramenti seu cuiusvis obligationis vinculo astricti, nostra sponte pro ipsa Reipub. ius nostrum tam liquidum abrogare, & à nobis auferre consensimus excluso etiā proprio fratre, qui iure merito post nos ceteris omnibus antependendus videbatur . Cum hunc loco filij haberemus in succedendi gradu proximiorum, cui nulla ratione nulloq; iure diuino, naturali vel civili, extraneus quispiam antefrēdus erat fateamur necesse est, non hic cupiditatē, non ambitionē, non auaritiam, non dominandi seu aliena occupandi appetitum inesse . Sed potius amplissimam vberemq; largitatem, munificentiam, ac, si dicere fas est, prodigalitatem dominandiq; contemptū arguere. quod tamen Reipub. causa leto hilariq; animo, ultro, nec non spōte præstabamus.

25. Sed nunc submouenda restat causa ille gemitus & doloris Sanct. Vest. ac totius Italia, qua V. S. tantum affligitur: occupationis sc. ipsius status Mediolani inde per nostros factæ cum obsessione arcis, in qua duxerat . In qua re licet nos omni culpa excludere & liberare possemus. Illam si qua foret in duces belli referēdo, quibus dum nos monuissent, de practicis & molitionibus: quæ aduersus nos & statum nostrū

M m m

pa-

Sal. Ann.
1526.

parabantur. Marchio Pischaria, ut praefertur, rei conscius, nobis illius feriem radicibus detexisset, affirmans ipsum ducem Francisc. huiusce facinoris reum, ut se statumque illum à nostra obedientia subtraheret, ac fœderatorum viribus non habita ratione inuestituræ, nec fidelitatis per eum præstandæ, nec impensarum, quæ nobis erant resarciendæ in eo statu de factò potius quam de iure teneretur, atque eo etiam decedente fœderatorum præsidio, nobis exclusis subintraret. In eo statu eius frater Maximilianus Sforzia: quem iam ipso iure priuatum diximus, consentiente etiam Gallorum rege, cui ius dicti Maximiliani, si quod habuisset, cessum erat: ut quoque exercitus noster tumultuantibus populis, ad ipsiusmet ducis Francisci, suorumque agentium, & fœderatorum instantiam & sollicitudinem deleretur, & in ruinam & præcipitium deduceretur: & si fieri posset, omnes ipsius exercitus duces & milites trucidarentur. Eo etiam signanter adiecto. Quod cum ipse illustris Marchio Pischaria, habito de ea re cum ipso duce Francisco colloquio, ut magis illius intrinsecum animum tentaret, an firmus in ea factionis practica remaneret, ei duci persuadendo dixisset: quod postquam iam à nobis inuestituram obtinuerat, eratque de eius statu securus, non oporteret amplius eam practicam prosequi: Idem dux respondisse fertur firmiter & cõmodius esse, quod iam practicatum erat atque conclusum, quàm quod ex inuestitura assequi poterat, concurrente ibidem publica salute Italia: quæ etiam rei priuatæ anteferenda censerentur. Instabant propterea duces ipsi, ut ad has molitiones repellendas, neue maiora scādala inde sequerentur, his licentiam præberemus, ut de ipso Francisco duce & statu Mediolani se nostro nomine asseuerarent, pro nostri exercitus tutela, utque exercitum ipsum comminuendum & penè dissoluendum nil tale metuentes: iusseramus, nõ solum sustineremus, sed etiam augeremus, ni penitus ab Italia excludi vellemus. Nos autem qui hæc non facile credebamus, sed potius conficta simulataque; putabamus: eo quod qui bella tractare solent, potius belli quàm pacis media cogitant, in hisque libentius animos eorum adoptant. Arbitramur enim, quod sub eo colore putassent nos cogere & urgere ad ipsum nostrum exercitum integre seruandum sustinendumque; dubitantes itaque ne veluti belli cupidi in id præcipites ruerent ac arma præter nostram voluntatem mouerent: Cum

etiam nil aliud quam pacem & quietem cupere-
remus, mandauimus eisdem ne quid noui tentarent in dicto statu Mediolani, nisi in tribus casibus: Si dux Franciscus moreretur: Si Galli cum Heluetijs Italiam intrarent, vel si factionum practicarum executio ex aduerso tentaretur, ut hi prius arma contra nos exercitumque nostrum mouerent. In quolibet enim horum trium casuum consensimus, quod pro tutela exercitus nostri & rerum nostrarum, se asseuerarent in dicto statu Mediolani. Verum cum Hieronymus Moronus, primarius ipsius ducis Francisci Consiliarius, ac eiusdem factionis fertur principalis minister, multiplicatis suis literis monuisset dictum Marchionem Pischaria, quem putabat factionis participem habere, ut rem suam disponderet, eidem affirmando reliquos factionis socios, iam dispositos paratosque; esse, ut in octo vel decem dierum spacio in nostros irruendum esset. Idem Marchio participato cum cæteris ducebus nostris consilio captoque; Morono, illius habita confessione, totam feriem negotij completente satis conformi in ea quæ Marchio nobis suis literis insinuauerat, collecto exercitu nostro undique sparso, aliquot ciuitatibus munitis Mediolanum progreditur, ducem Franciscum interpellat, ut pro securitate nostra nostrique exercitus arces & castra dicti status, in nostrorum manus reponeret, idque custodibus illorum exequendum committeret. Annuit dux ipse ut castra nobis traderentur, prout effectu tradita fuere: Duabus duntaxat arcibus principalioribus, quas ipse munuerat, Mediolani sc. in qua ipse recludebatur, & Cremonæ exceptis: has enim duas in se reseruandas censuit, donec de nostra voluntate certus fieret offerens interim, illas nostro nominet tenere, ac obsides dare, ac per se, & per præfectos arcium iuramentum præstare, quod ex ipsis arcibus nullum exercitui nostro damnum seu præiudiciũ fieret. Non placuit hæc securitas ducibus nostris, vident pericula in mora. Si arces illæ magis munirentur liberæque; permanerent, posse inde exercitus nostri ruinam succedere resque nostras in euidenti periculo remanere. Interpellant denno, ac iterum atque iterum requirunt sub rebellionis pœna ac læsæ Maiestatis criminis confessi atque conuicti, quatenus ipsa arce Mediolani in potestate nostra ac nostrorum posita exiret, sui que copiam faceret, & aduersus eas, de quibus culpabatur, defensiones ac iustificationes, si
quas

Sal. Ann.
1526.

Sal. Ann. 1526. *quas habebat, proponeret, duosq; eius rei conscios, quos penes se habebat in arce reclusos, dimitteret interrogandos, ad ampliorem rerum gestarum dilucidationem. At cum Dux ipse his non annueret, nisi à nobis mandatum haberet, nostri arcem circunvallant: Interimque de gestis nos admonent, necessarias causas per quas ad hæc coacti fuerant, enarrant approbationem gestorum à nobis expostulant. Instant, ut eidem duci Francisco scribamus, mandemusq; ut arcem nobis aut nostris tradat. Nos referentes rem hanc præter mentem nostram tentatam, nunquam volumus nec illorum gesta approbare nec duci (ut petebatur) mandare ut castris dimitteret. Semper enim in animo habuimus, eam accusationem, quæ in ducem ferebatur, debito iuris ordine tractandam & terminandam. Nunc profecto eius rei exitu præteritorum veritas elici potest, cum preparatæ iam diu factionis effectus illuxerit, quo magis deinceps eisdem nostris ducibus credere debeamus, non possumus non laudare & approbare eorum prudentiam & fidem in conseruatione dicti status, ipsiusque nostri exercitus illiusque arcis a securacione ne amplius muniri posset, neve inde maioris mali & incommodi occasio præstaretur. Nec id quidem ita perperam & iniuste gestum videtur prout Sanctit. Vest. sibi suadet, dato enim fundamento quod ipse dux Franciscus læsæ maiestatis reus accusaretur. Et si vnus dumtaxat testis adesset depositio, ubi plurium tamen adest testimonium. Ex quibus etiam si essent socij criminis ac factionis participes, poterit iure merito contra ipsum ducem procedi & ad capturam & ad torturam. Et cogit ut sui copiam faceret, ac in vinculis causam diceret, suasq; defensiones & iustificationes carceratus adduceret, non autem in arce reclusus audiri debuit. Quinimo contra eum vocatum & non comparentem ac se subtrahentem & resistentem potuit in eius contumaciam pronunciari, ut pro confesso & convicto haberetur. Sed & priusquam id fiat accusato non comparente, nec sui copiam faciente, licite ad manus curiæ redimentur illius bona, quæ etiam à die ingressi criminis ipso iure publicata confiscataq; censentur. Sicq; hinc non tanta caussa gemitus & doloris Vest. Sanct. parata videtur. Si dominum Vasallum ingratum & læsæ maiestatis reum puniendum censeat, ni*

forfan quod in mentem cadere non potuisset, id gemendum dolendumq; putent, quod eidem hanc foueam in quam incidit sub charitatis specie parauerunt, ipsumq; ad huiusmodi discrimen deduxerunt: Sed potius ingemiscere ac dolere deberet non solum V. Sanctitas, sed vniuersa Respub. quod sine iusta causa sineque culpa nostra tam ingens excitetur incendium, quo & turbatur vniuersus ecclesiæ status & tota scandalizatur Christiana religio.

26. Nec sane intelligere possumus quod cuncti prope Christianitatis reges (ut Vest. Sanct. ait) efflagitarint, agitaauerint nec nõ partiti fuerint in re tanti præiudicij arma & auxilia conferre. Scimus enim & pro certo habemus nec Vngarum nec Polonum nec Portugalsensem, nec Danum, huiusce consilij participes seu conscios. Anglus autem & si eius fœderis conseruator & protector nominetur, nobis tamen apertis suis literis significauit se nequaquam in id fœdus consensisse, nec mandatum dedisse, nec talem protectionem acceptasse nec acceptare velle, licet ad id parte V. S. interpellatus ac instanter requisitus extiterit: se pacis quàm semper efflagitauius mediatorem offerendo. Gallus verò & si cum S. V. ac alijs Italiae potentatibus fœdus percusserit, ut eo medio mitiores si posset quam iam ex nostro fœdere obtinuerit à nobis pacis cõditiones exhauriat, liberosq; obsides recuperet. Retulit tamen aperto ore quod V. S. impulsu & suasu, etiam priusquam in regnum suum liber remitteretur, de ipso nouo fœdere ineundo sollicitabatur. Et sunt qui affirmant, ut ex quibusdam literis percepiimus: quod V. S. ipso etiam Gallorum rege non petente, eidem iuramentum relaxauerit quod nobis præstiterat pro fœdere nobiscum prius inito, quod tamen credere nolumus: quandoquidem res talis omnino à pastore Christi Vicario aliena esse deberet, ne ipsius iurisiurandi sine causa sprete religio ad deteriora incentiuum præberet. Merito tamen V. S. his verbis vititur, dimissis consilij & conseruationibus, si verbis addatur effectus. Si verò omnis cõspiratio dimittatur cū secundã rectam intelligentiã crimen denotat.

27. Quod autem ad ea conuentionum capitula, quæ attulit Herrera, videamus qualiter S. V. prætendat illa paucis in locis leuiter immutata: si enim benè cuncta rimentur, omnes articuli qui cum ipsius legato sic compositi remanserant cum V. S. concludendi: licet ipsam conclu-

Ann. Sal. 1526. sionem V. S. reseruandam assereret, eius potestate postquam ad nos peruenerat reserata atq; restricta, mutati penitus ad nos remissi fuere. Ita ut nullus fere remaneret intactus, qui non aliam substantiam aliumq; sonum præ se ferret. Omnes tamen huiusmodi mutationes obmisimus in quatuor duntaxat articulis, huiusmodi conventionum, videlicet 12. 13. 14. & 15. moderationem petentem.

28. In 12. enim ipsorum articulorum qui rem Ducis Ferrariæ complectebatur, licet omnis substantia, ultra quam tractatum esset, mutari uideretur: consensimus tamen nos effecturos cum effectu, quod eadem Sanctitas & intra præfixū tempus, dum sibi expedire uideretur, sine cuiusque resistentia, sine armorum apparatu recuperare posset, possessionem Rhenij & Ruberia tenendam & possidendam, prout antea tenebat, ita quod non intelligeretur præiudicatum iuribus Imperij aut cuiuslibet alterius prout eadem S. V. admittebat. Id solum addidimus quod ad alliciendum ipsum ducem Ferrariæ, remittendo eidem quasq; pœnas & ius commiss. ac absolueno eum à censuris forsitan incuris, quod profecto non nisi ad maiorem quietem Italiæ petebamus, non ignorantes ipsum ducem non aliter sine armis cogi posse: ut Rhenium & Ruberiam dimitteret vel S. V. restitueret, in quibus & iure feudi Imperialis & ratione prioris spolij se potius tuendum censebat. Vnde ad prouidendos novos belli tumultus, & ne remaneret cuiusvis incendiij scintilla, sed uniuersa Italia in eo fœdere sine quouis scrupulo concurreret, id ita agendum necessario censentes, prout nunc agit V. S. nos etiam sub spe defensionis fœderis iam percussis, ad ipsius ducis Ferrariæ offensionem astringere uoluissimus, in qua re novos bellorum tumultus timebamus, quos tamen effugere nequiuimus, qui dum ab offensione nos abstinere curamus, defensionis status, dignitatis & auctoritatis nostræ intendere cogimur, & inniti trahimur. Qua de re huiusmodi nostram additionem nequaquam respuendam V. S. putabamus, in hoc enim nec V. S. auctoritati derogatur. Nec à veri pastoris officio declinabatur: sed potius publicæ quieti consulebatur.

29. In 13. ipsius fœderis seu capitulationis articulo illam salis distributionem in statu Mediolan. continentem, ex quinque correctionibus per V. S. factis eas omnes admisimus, eo dunta-

Sal. Ann. 1526. xat excepto quod ubi Vest. S. deleri fecerat illa verba ad eius uitæ decursum, satagens illud ius sibi & successoribus perpetuare. Nos qui duntaxat persona S. Vestrae eius uita comite gratificari uolebamus, non autem statum ipsum Mediolani Sacri Imperij feudum perpetuo ecclesiæ Romanæ astringere, & tali onere semper grauatum remanere sine spe libertatis. Nolentes etiam ipsam Sreniſ. Archiducem fratrem nostrum iure sibi in ea re concesso perpetuo exclusum remanere. Noluimus illam cancellationem approbare, sed uerba illa ad eius uitæ decursus, prout in Capitulatione, quam attulit Herrera, firma manere censuimus. Ex ultima uero ipsius articuli correctione admisimus eam partem additionis ibidem per Sanct. V. factam ut esset illa conuentionio absque præiudicio sedis Apost. Ea autē uerba quæ his subiungebantur, videlicet de Sale ipso in ducatu Mediolani distribuendo, cum uiderentur relatiua & subsequenta ad iura sedis Apostolicæ, uideremurq; fateri ius esse Apostolicæ Sedi illius distributionis, uoluimus admittere ne fateremur quod non erat. Sicque in huius articuli correctione, nulla S. Vest. fiebat iniuria. Sed potius nos & fratrem nostrum ac sacrum Rom. Imp. ab iniuria eximebamus: & non sub uerborum inuolucro disceptationis causam relinquere uolebamus: sed clare & aperte dubium omne tollebamus.

30. In 14. articulo ipsius capitulationis unde illæ lacrymæ, illæ angustia prodire, addiderat S. V. in fine ipsius articuli disponen. de statu Mediolani, & duce Francis. Sforcia hæc uerba formalia: Et quia ipsi Francisco Maria duci nonnulla imputantur contra Cæsarem, aut à Maieſtate sibi concessam inuestituram & feudum perpetrata, cupiens eadem Maieſtas quantum in se est Italiæ fouere quietem, quæ feruari posse non creditur, cum eiusdem ducis à statu & ducatu remotione, ideo conuentum est quod idem dux in statu ipso permaneat. Et quatenus opus sit in eo per Cæsarem de nouo confirmetur, non obstantibus quibuscunq; per eum contra maieſtatem etiam supra dictum est attentatis, etiam si saperent crimen læsæ maieſtatis. Cæsar namq; ducem ipsum pro innocente habere uult, & ex mera liberalitate sua ac totius Italiæ intuitu, totum sibi remittit & indulget si etiam peius quam dicitur aut creditur, errasset. Videat

Sal. Ann. 1526. *quæsumus, Sanctitas V. quam leuis existiman- da foret hæc immutatio: quàm iusta & honesta petitio, quàm optimum esset exemplum ad res bene gerendas, ad vasallos & subditos debita fide & obedientia erga dominos continendos: quàm egregiam præberet formam augendi & conseruandi Sac. Roman. Imp. à Deo institutū, à Prophetis prædictum, ab Apostolis prædicatū, & ab ipso Christo nascente, viuente & moriente approbatum. Nos tamen qui nil aliud quàm pacem, quàm quietem reipublicæ Christianæ cupiebamus, quantum fas Sanctitati Vestre satisfacere, nullumq; rectum nostræ intentionis testimonium intactum, aut dubitationis scrupulum in Vest. Sanctit. mente relinquere putabamus: reformauimus dictum decimum quartum capitulum ipsius capitulationis in hæc verba: Vt autem nihil dubiet itis seu suspitionis in hoc fœdere relinqueretur, sed omnis scrupulus de medio tollatur. Cum in priore fœdere potius sub nomine proprio quam appellatio includi videtur illustris Franciscus Sforcia dux Mediolani, qui aliquibus iam mensibus graui vexatus ægritudine, & in summo vitæ discrimine constitutus fuit, etiam de Felonia ac læsæ maiestatis crimine accusatus seu inculpatus, & si hunc aut naturali morte aut ciuili iustitia præuia ab ipso ducatu Mediolani excidere contingeret: hæsitari posset an fœdus ipsum ad alium in eodem ducatu ex Cæsaris concessione vel dispositione succedentem protenderetur: ideo ad amplio- rem ipsius fœderis declarationem actum extitit. Quod siue ipse Illustris Franciscus Sforcia vitam obierit, & ab hoc sæculo migrauerit, siue per vitam iustitiæ dicto ducatu fuerit priuatus in eum casum Cæsarea Maiestas pro Italiæ quiete & contemplatione S. D. N. ipsius Ducatus Mediolani inuestiturā cōcedet illustri Carolo Duci Borbonij & Aluerinæ. Ita quod S. D. N. & cæteri fœderati qui in hoc fœdere voluerint cōprehendi, sint & censeantur astricti ad defensionē ipsius status Mediolani: etiā ad opus dicti illustris ducis Borbonij dum de ipso Ducatu Mediolani fuerit inuestitus. Quo casu quantū ad omnia in fœdere conten- ta, tanquam successus in locum dicti illustris Francisci Sforciæ, fungatur omnibus hono- ribus & oneribus quibus ipse viuens, & in tali statu permanens fungi debuisset. Hæc est im-*

mutatio quam in hoc articulo fecimus, quā ve- Sal. Ann. lut iustitiæ & equitati consonam approbandā, 1526. & nequaquam respuendam censebamus, mini- meq; in mentem nostram cadere poterant, Sum- mum pastorem vices Dei gerentem in terris ad- eo pertinaciter insistere debuisse. Quod si Dux Franciscus tanti criminis reus appareret, im- pune euaderet: cogeremurq; inuiti illi indulgere, ac in statu illo conseruare: sic inuentuum maio- ris ingratitude maiorisq; delicti illi præstan- do. Arbitramur Vest. Sanct. sat esse debere, si Ducatu illo ad nos & S. Imp. deuoluto consen- tiebamus S. Vest. intuitu, vt nec illum retinere- mus, nec proprio fratri concederemus. Si perso- nam quam Sanct. Vest. antea ad id gratam habuerat nobisq; nominauerat, moriente Duce Francisco prouidendum non minus gratum esse putaremus, ipso Duce Francisco per iustitiam priuato: vt quod in naturali morte consenserat, in illius etiam morte ciuili recusaturus non esset.

31. *In 15. vero ipsius capitulationis artic. cō- tinente præsentas nouitates, tentatas contra ec- clesiasticam libertatem regno nostro Neapolita- no. Cum Vest. Sanctit. fere totum articulum in verbis dispositiuis deleuisset & cancellasset, his duntaxat verbis. Primo, dispositione dicti ar- ticuli additis & commutatis. Quod circa hu- iusmodi obseruentur, quæ inuestitura Regni Neapolitani ipsi Cæsari concessa continen- tur. Nos hanc etiam correctionem & mutatio- nem pro Vest. Sanctit. nutu admissimus, additis duntaxat in fine articuli verbis sequentibus, vi- delicet his modis & formis quibus per Ferdi- nandum regem catholicum eius antecesso- rem obseruata fuere, & iuxta ipsius regni priuilegia & iura. Quid enim in hoc immuta- tum quod respuendum videretur? Si antecesso- ris rectos tramites insequendos putamus, Si iura & priuilegia regni nostri seruare studeamus, qualiter aut ex his mutationibus tam iustis ra- tionibus suffultris.*

32. *Sumat V. S. illud perspicuum (vt ait) iu- dicium à nobis illudi & pro nihilo haberi. Qua- liter inferat in his facultatem primo concessam Herrere vberiore fuisse: Et quod facta con- cordia cum Christianismo restrictiora & ieiuniora transmiserimus. Qualiter & quo colore ex his prætendat iudicari eandem Sanctitatem postremam esse, & à nobis contemni, vbi nobis cum alijs amicitia conuenisset: quicumque recti sen-*

Sal. Ann.
1526.

sensus & à passione alienus, facile hæc iudicare poterit. Nos enim semper recti integriq; propositi remansimus, prius cum V. S. quam cum quouis alio conveniendi. Nos & ante & post cum rege Gallo initum semper in eodem proposito permanentes V. Sanctitatem eiusq; ministros prohibuimus in eundo sollicitavimus pulsavimusque, nec quicquam unquam habuimus in ore quod non haberemus in corde. Nos Herreram ad S. V. pro eo fœdere ineundo misimus longe antequam cum ipso rege Gallo concluderemus, citiusque illum aut alium misissemus, ni V. Sanct. legatum venientem, (ut aiebat) cum amplissimo mandato nobiscum concludendi præstolandum censuissemus, ni etiam post illius adventum viso mandato quod à V. S. habebat, & confisi quod illo uti posset, diutius cum eo de ipsius fœderis capitulis tractantes, tempus inaniter consumptum cognovissemus. Vbi capitulatione iam formata, & cum eo propter concordata dum de conclusione ageretur nobis insinuaverit, quod ex quo post eius à V. S. recessum mutata essent negotia intenderet conclusionem differre, donec V. S. consulisset. Ob quod sanctius putavimus capitulationem ipsam, prout formata fuerat ad V. S. per Herreram transmittere, putantes ibidem rem celerius posse concludi, licet spe nostra frustrati fuerimus, S. V. ad alios fines tendente, prout exitus demonstravit.

33. Nunc ad literas manu V. S. conscriptas de quarum responsione conqueritur deveniendum est, ut etiam inde omnem à nobis repellamus culpam. Ea enim per V. Sanct. eius responsionis culpa nobis in tribus impingitur. Primo quod V. S. ubi clementiam ducis Mediolani petebat, nos rigorem iustitiæ obtulimus, ad quod satis diffuse responsum dedimus, dum ipsius ducis negotium ante discussimus, ut sic repetitione non egeat. Id solum hic adijciendum censemus, non videri in hoc iustam S. V. querelam. Si iustitiæ viam amplectendam censuimus: Sine qua vera pax esse non potest. Cum iustitia & pax se invicem deosculentur, & ut ad clementiam deveniatur prius veritas est habenda. Sunt enim (teste Psalmista) quatuor Sorores concatenate: Iustitia & pax osculata sunt: Misericordia & veritas obviaverunt sibi. Qui igitur misericordiam expectat, reatum fateatur oportet: Qui pacem vult, iustitiam amplectatur. Nec ita passim utendum est clementia, ut delinquendi

incentivum præbeatur. Sed potius ad bonum regimen spectat parcere subiectis & debellare superbos. Non enim indulgendum videtur his qui contumaciter in rebellionem persistunt, his qui in arcibus munitis se continent, his iustitia executionem satagunt evitare.

34. Secundo redarguitur nostra responsio quod pro culpa quam V. S. in quibusdam esse dicebat, V. S. quodammodo criminaremur, illos immunes criminis fatendo. Se absit tantus error qui nil ipsa responsione quam propria manu conscripsimus legi poterit, quod criminationem sapere videatur, sed potius venerationem & observantiam Vestra S. quam semper in verum patrem & pastorem præcipuum habuimus. At si id V. S. criminationem putet quod ea afferente: ducem Franciscum in aliquo forsitan errore, alios quosdam in vera (ut aiebat) ribaldaria incurrisse ex quibus forsitan aliquis iam Deo computum reddebat. Nos intelligentes hæc à Vestra Sanct. referri ad criminandum Marchionem Pischaria tunc vita functum, qui (ut præfertur) antea vivens nobis illius factionis practicam detexerat. Respondimus de mortuis modeste loquendum esse ac in dubio potius bene quam male præsumendum, hominemque mortuum qui per se respondere non poterat, potius laudandum quam vituperandum seu culpandum, Nosque cupere mortuum vivere, ut de se ipsa rationem redderet. In duce autem non errorem qui in facto proprio cadere non poterat: sed si ea quæ illi erant obiecta vera apparerent, crimen potius acerrimum ac exemplari punitione dignum censeret. Hæc quippe nullam in V. S. criminationem afferunt, ni forsitan S. V. seipsam dijudicans fateri vellet (quod non credimus) se eius factionis consciam auctricemque fuisse, prout Marchio vivens nobis retulerat. Quem forsitan ob id de ribaldaria agendum censeret, quod præter fidem datam illius factionis secreta detexisset, qui tamen ex eo fidelitatis debito, quo nobis prius astringebatur, tacere non poterat, quin seipsum eiusdem criminis reum faceret: ubi propalando tale facinus, veniam premiumque & laudem iure ita disponente consequeretur.

35. Tertio redarguitur eadem nostra responsio quodque V. S. nobis benigne & large pollicebatur, ea nos tanquam debita & obligata flagitaremus. Sed videamus qualia essent eiusdem Sanctitatis pollicita, qualisque fuerit responsio

Sal. Ann.
1526.

Sal. Ann. 1526. nostra, ut etiam hanc culpam luamus: hoc. n.

V. S. in suis literis sub silentio pertransit, alijs causam deterius cogitandam relinquens. Ut igitur horum veritas clare pateat, offerebat nobis V. S. si illius votis quo ad ipsum Ducē Franciscum annueremus, se nobis non solum decimas & Cruciatas & pileos & quicquid per spiritualem & temporalem potestatem facultatis haberet præstaturum, sed etiam sanguinem & vitā ad nostram exultationem & satisfactionē exhibiturum: Respondemus non conuenire Reipubl. Christianæ cruciatam tali conditione perstringi, sed potius libere & sponte offerendam, nec congruū videri ut illa differatur. Poteramus enim iam in nostris his regnis concedere eo ordine, quo nostri prædecessores illam semper à vestris prædecessoribus obtinuerant, pro promontorijs in Africa. Qui situs aduersus fidei hostes tuendis ac propulsandis, quibus ad eum effectum nusquam fuerat denegata, & minus nobis huiusmodi Ecclesiæ thesaurum à V. S. denegandum seu differendum censebamus: qui ultra res Africanas prout Vestra S. insinuauimus, cupiebamus etiam cum ea pecunia quæ ex ipsa Cruciatâ colligeretur, rebus Vngaricis aduersus Turcas succurrere, prout & religionis & officij nostri & sanguinis ratio incitabat. Pollicbamurque eam pecuniam nequaquam in alios vsus implicandam. Quod si ex ipsius cruciatæ denegatione seu dilatione quod sinistri Christianitati contingeret, hostesque fidei quicquā molirentur, cum iam tot bellis contra nos & statum nostrum tentatis exhausti essemus, nec sine cruciatâ occurrere possemus, protestati fuimus id nequaquam nostræ culpæ ascribendum, sed potius eidem imputandum, qui id denegaret quod sibi non noceret & toti Christianæ Reipubl. summe prodesse poterat. De pileis autem, diximus vnum duntaxat à vestra felici promotionis exordio à nobis petitū, quem ubi putabamus tam diu differendum, cum esset prima gratia à Vest. Sanct. manu etiā nostra conscriptis literis petita ac instanter flagitata. Alter vero pileus petitus non fuerat, sed vltro à Vest. Sanct. oblatu nostroque consensu acceptatus. Sicque alienum censebamus eos nunc pileos tali conditione perstringi, quos tamen V. S. arbitrio tunc relinquendos putauimus, pollicentes nos de cætero pro his nec pro alijs quibuscunque pileis vllam facturos instantiam. Reliquas autem ipsius V. S. oblationes non solum gratas

& acceptas habuimus, pro ipsisque gratias ut Sal. Ann. 1526. decebat retulimus. Sed etiam reciproco, quicquid facultatis haberemus, vitam quoque & sanguinem pro Vest. Sanct. honore ac incremento libere obtulimus.

36. Hæc sunt, Pater sancte, quæ illis literis V. S. manu conscriptis, nostra etiam manu in effectu respondimus, quas in lucem prodire cupimus, ut utriusque nostrum scriptis bene perspectis plane decerni possit, an iusta sit culpa quæ de his nobis ascribitur, an ne huiusmodi nostra talem redargutionem & criminationem mererentur.

37. Ad eam autem accusationem & querelam, quam (ut præfertur) V. S. proponit de nostrorum in Italia agentium iniquitate & contumelijs, ac oblocutionibus. Id, teste Deo, affirmandum censemus nil tale à nobis nec nostro iussu produsse, nec sub generali nostro mandato comprehendere potuisse quicquam, quod crimen seu delictum saperet. Quod si nobis quid tale legitime constitisset, fuisset de his ut decet edocti vel etiam adhuc edoceremur, non remanerent hæc impunita taliterque pro iustitiæ cultu prouideremus, ut nulla horum culpa nobis ascribi posset.

38. De re autem Senensi non recte taxamur, nulla enim iusta culpa nobis impingi potest, quæ ad ipsius ciuitatis quietem stabilendam ac bene regendam egimus, sed quicquid vero ac iusto Principi conuenire videretur. Est enim ciuitas illa antiquissima illius Resp. Imperiali ditioni subiecta, & supra alias omnes Italiae ciuitates adeo ab omni æuo Sacro Imp. addicta, illiusque deuotioni affecta, ut nil supra desiderari queat, habetque propterea ab ipso S. Imp. nostrisq; prædecessoribus amplissima priuilegia etiam per nos confirmata, quibus ipsa Reipubl. regenda ac gubernanda conceditur. Et cum pluribus iam annis præter ipsorum priuilegiorum mentem eiusdem Reipubl. regimen & guberniū esset à tyrannis usurpatum, qui non amore sed timore, non iure potentia ac potius vi illius subditos continebant. Quorum primus Pandolphus Petrucius: Inde eo mortuo Burgessius eius filius. Ac eo postea auctoritate Leonis Pontificis à regimine expulso, falcem in alienam messem mittendo: Sua S. nouum tyrannum instituit, Cardinalem Perucium qui eo prætextu quotannis decem aureorum millia eidem Sanctitati persol-

Sal. Ann.
1526.

soluere conuenerat. Sic eandem Remp. Scnen. unire satagendo Reip. Florentinae ut inde magis Imperij vires in Italia debilitari seu verius eneruari possent. Quem Cardin. tyrannum, nos etiam quandiu vixit, ut potius Leoni & ipsi V. S. quam nobis & sacro imp. ac illi Reip. satisfaceret, in eodem regimine passi sumus. Eo autem Cardin. mortuo, dum inter nostros esset contentio quid magis illi Reipubl. conueniret, an sub solo gubernatore forent regendi, an sub ordine ciuium ex moribus dictae ciuitatis erigendo: rem V. S. consilio & ordinationi remittendam censuimus: ut nostrorum contentionem tolleremus. Quorum pars una ad unum illius ciuitatis regimen deferendum putabat. Altera vero pars ciuibus & populo committendum satagebat. Electa est tandem inter eos media via, ut nec vnus solus, nec reliqui sine capite gubernarent: ad idque ciuis nostrorum auctoritate praefectus extitit. Primo Franciscus Petrucius Borghesius patruus, & cum is V. S. minus idoneus ad id munus esse videretur, Vest. S. cum Fabio Petrucio Burgesij fratre affinitate contracta hunc ipsius ciuitatis regimini praeficiendum putauit V. S. Franc. Petrucium illius patrum excludere illamque Rempub. ad suae voluntatis libitum in manu habere consenserunt: ni id nostri qui nihil aliud quam S. V. in his & alijs omnibus occurrentibus, nostro iussu morem gerere studebant. Admissus est Fabius ipse Petrucius V. S. intuitu, qui intrans ut agnus & cum omni humilitate receptus: tandem adueniente duce Albania Gallorum duce, illius praesidijs fretus se non agnum sed lupum ostendit: ipsamque Rempub. non Imperiali sed Gallicae factioni adijcere conatus est: eam cogendo, ut Gallis & pecuniam & tormenta bellica ad regnum nostrum inuadendum Neapolitanum erogaret: ipsique duci Albania contra nos, & statum nostrum fauerent, & ad illius nutum extorres & seditiosos factionis Gallicae auctores in ciuitatem reducerent. Et cum annuente altissimo de nostrorum victoria certiores effecti Senen. ipsi a iugo seruitutis huiusmodi se excutere curarunt. Franciscus & Fabius & eorum adherentes, ciuium, ac populi intentione perspecta, ciuitatem cum regimine pro derelictis habent: seque ab ipsa ciuitate absentarunt. Proceditur contra culpabiles, aliqui (ut aiunt) iustitia prauiam plectuntur, aliqui certis limitibus proscribuntur & confirmantur.

Resque eo deducitur, ut ciuitas & Respublica Senen. per seipsam in libertatem proclamet, Reipubl. quieti iuxta suorum priuilegiorum formam intendat: nostraeque ditioni, ut par erat, se totaliter deuoueat. His Vest. Sanct. (ut aiunt) percita, conqueritur suos turbari, maleque tractari, remedium a nobis exposcens. Nos qui nil aliud cupiebamus quam Vest. Sanct. in his & longe maioribus satisfacere, nostrorumque in Italia agentium opiniones pro debito iustitiae concordare. Commisimus commendatori Herrerae, quem ad Sanctit. Vest. (ut praemittitur) mittebamus, ut is per dictam ciuitatem Senensem transeundo in accessu & reditu se informaret: de ipsius ciuitatis gubernio & regimine, tam antiquo quam moderno, tam cum ipsis ciuibus in ciuitate manentibus, quam cum extorribus ante expulsis. Quid magis ciuitati & reipublicae conuenire videretur, an vni soli regimen conferendum esset, an pluribus ciuibus ex decurionum decreto huiusmodi regimen esset concedendum, & huiusmodi informationibus secreto sumptis, ut sub debito sigillo secreti ad nos transmissi oportune prouideremus. Interea tamen extorres ad suorum bonorum possessionem & fructus, prout prius tenebant, restituendos censuimus. Adimpleuit Herrera quod ei commissum fuerat, sumpsit informationes ab utrisque, tam ciuibus quam extorribus: prouidit extorribus super suorum fructuum perceptione, iuribus Reipubl. saluis. Misit ad nos informationis omnes clausulas sigillatas. Comperimus melius Reipubl. conuenire praesens ciuium gubernium, quam vim tyrannide utentis. Duximus igitur nil immutandum donec aliter rebus omnibus perspectis ordinandum censeremus. Interim in lucem prodeunt aliquorum factiones, qui pecunia corrupti & ciuitatem prode- re, & extorres & factiosos in eam inducere, & ipsam Rempub. subuertere conabantur: iam per subterraneos cuniculos perque alia media hostibus & rebellibus ad ciuitatem ingressum praeparantes: inter quas tres apertissima conspirationes, & (ut aiunt) prodiones detectae sunt. Comperitis in factiosorum domibus, motibus, foueis, scallis, armis, munitioibus, & omnibus alijs ad id facinus perpetrandum dispositis, deprehenduntur ut audiimus hi facinorosi in flagrante crimine capiuntur, fatentur delictum, detegunt factionis practicas, damnantur iustitia prauiam: debito plectuntur supplicio. Si Vest. Sanct. inter suos

Sal. Ann.
1526.

Sal. Ann. 1526. suos amicos & beneuolos annumerandos censuerit, si pro his quæ in eos gesta sunt quærelas prætendat, Si ex his sibi contumelias & opprobria impingi putat, Si cum his omnem nobilitatem exterminatam censuerit: quæ potius in ipsa virtute consistit, animaduertat Vest. Sanct. ne grauius pondus humeris suis imponat: ne uisusmodi factionum se conscium tacite fateatur: quod nequaquam illius dignitati & officio conuenire uidetur. Cum potissimum auctore cuius nutu cuncta reguntur, ipsa Respub. Senen. suæ iustæ causæ apertum præstiterit testimonium, à tot inuasorum congressibus, se suis solum viribus, liberando.

39. Ad illam autem quærelam quam Vest. S. profert, quod contra promissum & fidem datam, tot mala per nostros in sanctæ Rom. Eccles. terris & locis (ut ait) parata fuerunt. Et si nostrorum militum insolentias resque iniuste gestas, si quæ sunt, nequaquam approbare, nec excusare volumus, quin potius ubi fas erit, debita castigacione comperere. Non possumus tamen non mirari, quod S. V. se promissis, & fide data inuare velit, quibus antea contradicit, & quæ etiã per nos ratificata V. S. respuit ac reijcit: nostrã ratificacionem impugnã, suamq; (ut prædiximus) denegã, indeq; ad fædus omnino contrariũ transitum faciens. In quem casum non tantum exacerbandum uideretur, si nostri duces & milites qui sua virtute & viribus Parmã & Placentiam ecclesiæ reddidere ac ab hostiũ facibus euulsere, totiensq; tutati sunt, ut illis victum quærerent, ac de his prout de reliquis ab hostibus recuperatis disponendum censerent, potissimum cum ita hæc ciuitates essent Ecclesiæ, ex fædere Leonis consignatæ, tenenda duntaxat eo iure quo aut per ipsum Leonem tentæ fuerunt. Quod ius tamen nullum erat, quandoquidem ad feudum pertinerent Imperij, essentq; per ducatus Mediolani: & de illis nullum Eccles. Romana titulum validum nec ab imperio, nec ab eo qui dare posset, obtinuerit.

40. Quæ autem de Legato & Nuncio obijciuntur, quantum illa à veritate distent, etiam ex legati & nuncij assertionem patebit. Quam primum enim Legatus in Curiam nostram peruenit, cum iam Nuncius se mandatum habere profiteretur, ut in pace cum Gallo ineunda & tractanda ministris id flagitantibus & sollicitantibus, impeditus fuerit ipsius Viceregis in Italiã transitus. Quin etiam, ut fertur, Si Dom. Hugo

Tom. VII.

illo tempore intra limites ipsius regni Francia Sal. Ann. 1526. repertus esset, illum pariter detineri curabant: ut ad V. S. peruenire nequiret. Sicq; magis colorari posset animi Vest. Sanct. nobis alienatio, & apertius incusari posset ipsius Dom. Hugonis tardatio, quam etiam Vest. Sanct. sine iusta ratione accusare nititur: ubi biduo duntaxat in Curia Regis Gallorum apud Viceregẽ se continuit, ad quem missus erat, ad eum duntaxat finem, ut cum Vicerege (si fas esset) ad inter illud Italicum cum dicto Domino Hugone peragendum excitaret. Quod si illum ad id dispositum seu præparatum non reperiret, reciperet ab ipso Vicerege ulteriorem instructionem, de his quæ in regno Neapolitano, post expeditum cum V. Sanctitate negocium, essent: & inde ipse Dominus Hugo Vicerege dimisso, solus ad exequenda commissa in Italiam transiret: ut sic non recta videatur illatio, quod ibidem se continuerit: ut rerum specularetur euentum. Minusque incusanda uidetur ipsius Domini Hugonis mora in Mediolano facta, quæ quintum diem non excessit. Cuius etiam mora potius coacta censetur quam voluntaria. Cum in illius apud Mediolanum primo congressu apparuerint ipsius ducis Sueffiæ vices nostras in urbe agentis literæ, quibus nunciabatur fædus ante per vestram Sanctitatem cum cæteris esse conclusum, eamque non potuisse induci, ut ipsius Domini Hugonis aduentum per aliquot dies expectaret. Quinimo resolute respondisse: quod nec per diem nec per horam ipsius fæderis conclusionem differret: nunciabat etiam arma iam parata. Exercitum ad iter dispositum, ut nostros adorirentur. Erat quoque rumor publicus & fama, quod clausi essent passus, & aditus ad urbem, quod nostri cursores siue euntes siue venientes, ubiq; detinebantur: literæque omnes intercipientur: nullusq; erat tutus accessus ad V. Sanctit. his rationibus coactus fuit Dominus Hugo ibidem supersedere, ac iter suum per eos differre, donec à Vestra Sanctitatis ducibus & ministris saluum conductum impetrasset: prout fecit. Qui sic interim cum duce Francisco tractare visus est, ut si posset illum induceret nostris ut tenetur, obediret mandatis: utque omni rebellionem cessante se nostræ iustitiæ & gratiæ, ut par erat, subijceret. Nosque & duces nostros de arce in qua continebatur, securos faceret, ne inde rebus nostris ac exercitui nostro damnũ aliquod

Nnn

emer-

Sal. Ann. emergeret, seu incommodum afferrī posset: Non est igitur cur de his Vest. Sanctitas conqueri debeat, cui nulla ob id fiebat iniuria. Quinimo ipso duce nobiscum, vel cum dicto Domino Hugone nostro nomine transigente, felicior reddebatur nostra cum Vestra Sanctit. conuentio, tollebaturq; principalior difficultas illius noui fœderis, quod inter nostractabatur: & quod cum Vest. Sanct. inire putabamus, ni forsan Vestra Sanctitas suis cogitationibus atque conatibus obuiam ire putaret, Si Franciscus Sforzia sine Sanct. Vest. auctoritate in gratiam reciperetur, illumque sibi obnoxium non haberet.

41. Quod autem asseritur nostros interim Parmam occulta prodicione eripere tentasse: id enim nobis penitus ignotum, sed nos arbitramur duces nostros rem tam arduam nobis inconsultiis non ausos fuisse tentare, credimus potius ab aliquo maligno spiritu ad discordiam seminandam adinuentum atque confectum. Quandoquidem ubi nos Parmam simulque Placentiam recuperare, feudumque Imperij, prout fuerat antea, reunire & reintegrare voluissimus, id non occulta prodicione, sed palam & iuste per iuris tramites exequendum fuisset: licet nos ita à cupiditate semper alieni fuerimus, ut potius nostra, & Imperij iura negligere, quam publicam quietem turbare maluerimus, & potissimum illam sanctam Apostolicam sedem & catholicam Ecclesiam, cui semper (ut par erat) deferre conati sumus. Sicque nostros à prætensa prodicione omnino immunes esse censemus, cum potissime nihil aliud quam de eorum offensione cogitare viderentur, aduersus inuasionem contra eos præparatum, prout rei exitus demonstrauit.

42. Vnde ex his omnibus criminationibus & querelis in nos adductis, recto semper his iudicio sumpto resultare non possent tales iniuriæ seu causæ, quibus vestra Sanct. inuita & gemens (ut ait) de nobis desperare aut diffidere debuerit: nec ob id (ut asseruit) suam amicitiam & beneuolentiam à nobis repudiatam censere, quam potius semper in summo precio habuimus. Nec propterea necesse fuerat Vest. Sanctitati se tot magnis (ut ait) regibus adiungere, nec hos in odium nostrum conuertere, qui non his minorem in Christianam rem & sedem Apost. animum semper habuimus. Et quippe si Vestra Sanct. ab his fœderibus & colligationi-

Sal. Ann. bus contra nos & statum nostrum ac dignitatem tentatis abstinuisset, non propterea, ut inquit, pastoris seu communis patris laudem amisisset: sed potius magis atque magis confirmasset & auxisset. Sicque merito cum Psalmista dicere possumus. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnū, aduersus, non inquam dominum, & Christum, sed aduersus ministrum à domino diuinitus institutum ab ipsomet Christo, à quo omnis pendet auctoritas & potestas: qui propterea dirupet vincula, & linguam eorum & proijciat à nobis iugum ipsorum, prout in suam diuinam benignitatem & clementiam recta nostra intentione, & conscientia freti, plene confidimus.

43. Subiungit V. S. cum esset res gesta & fides inuicem data, eademque sanctitas fœdere astricta cum illis regibus, accessit tum demum itineribus lente & tarde confectis dictus Domin. Hugo, eidem Sanctitati coniunctionem & conditiones eas afferens, quas cum Vest. Sanct. tam sæpe tamq; vehementer petiisset: toties (ut ait) repulsa & repudiata fuerit. Quarum tunc excipiendarum occasio, & tempus præterierunt, Duo hæc, Pater S. consideranda intuendaque videntur: quæ profecto non nos tantum, sed omnes recte sentientes in summam admirationem debent inducere, & pro quibus nos in Sanctitatem Vest. iustiores quærelas possumus retorquere. Alterum quod Vest. Sanctit. sciens dominum Hugonem præsto venturum, & iamdiu ad iter accinctum cum amplo mandato, & grata resolutione noluerit per aliquot dierum spatium, nostris id summe flagitantibus, ac cum omni instantia requirentibus, illius aduentum præstolari. Sed solum illius tarditatem incusando non habito respectu, quod is etiam cursoris more per equos ad id dispositos (quantum illius ætas ac personæ qualitas ferre poterat) die noctuque iter suum festinabat: V. Sanct. adeo voluntariè proruperit in huius damnosi ac ad scandalosi fœderis participationem. Alterum vero quod eodem Domino Hugone ad Vest. Sanct. prouento & (ut V. S. profitetur) optatas eidem conditiones nostro nomine offerente, priusquam aliqua armorum executio tentaretur: eadem Sanctit. ita reiicienda censuerit, ut earum accipiendarum occasionem, tempus præterijse assereret: non aduertens quantum difformiter nobiscum egisset,

Sal. Ann.
1526.

set, fœdus, quod antea cum nostris oratoribus inierat, iam hinc inde publicatum, & per nos ratificatum ac approbatum, respuendo, sineque ulla ratione iusta eius literas ratificatorias nostris recipere concedere denegando. Nunc è contrario fœdus aliud illi repugnans, sub defensionis nomine penitus offēsum sub colore vniuersalis pacis disponendo: pacem iam ubique contractam disrumpens atque perturbans: & loco pacis bellum ac arma commouens. Adeo inuolabiliter sustinere conatur V. S. ut etiam optatas (ut ait) conditiones, armorum causam submoventes, reciproce recusauerit. Digne damnata quidem hæc deformitas in ipso pastore & communi patre: qui omnibus equalis esse debuisset. Est enim quod in nobis nostrisque ministris aliqua mora argui potuisset, prout reuera non poterat, non tamen ipsius moræ purgatio iure tanti momenti erat deneganda: ubi potissime nullum erat ad id tempus præfixum, nec dies qui interpellaret per horas nullaque pœna ad id adiecta, quæ moræ excluderet expurgationem, nec etiam aderat contrahentium interesse, ubi armorum motibus nondum executis radix procedebatur, ubi publica quies facilius parabatur. Hæc enim, Pater beatiss. non ad propulsandum (ut ait) Italiae seruitutis periculum, Christianitatisque perturbationem: sed potius ad effectus penitus contrarios disposita videntur. Non pro sede Apost. armis exercitu munienda. Quæ illis non indiget, ubi nullus adest offensor: sed potius pro ipsius Apostol. sedis munitionibus profundendis, ecclesiarumque thesauro exhauriendo & effundendo, contra ipsummet Christum, ad Christianæ reipublicæ detrimentum: inuenta sunt non ad iustitiæ & pacis viam (ut inquit) inter omnes æquis conditionibus parandam: sed potius ad omnem iustitiam perturbandam pacemque iam paratam infringendam ac quasi desperandam: non etiam videntur hæc consilia seu gesta, quibus S. V. nec coram Deo nec coram hominibus rectam iustificationem recipere debeat. Sed potius si fas est dicere, scandalum, ecclesiasticique status grauem perturbationem peperisse videntur.

44. At si hæc Sanct. V. recto sui intellectus oculo, diligentique circumspeditione perlustrauerit, comperiet profecto nullum esse regem aut principem nobis recto ordine anteferendum, nullum cui Apostolica sedes magis debeat, quem ve magis tueri fouereque deberet. Nullum à quo

magis filialis obseruantia ac deuotionis ipsa Sal. Ann. 1526. Apost. sedes receperit aut recipere possit. Nullum qui magis Romanam Ecclesiam Apostolicamque sedem stabilire, conseruare, ac augere cupiat. Nullum ex cuius regnis ac dominijs magis honoris, commodi ac pecuniæ, ad Apostol. sedem Romanamque curiam affluat. Si eam ad rem recte aduertat Vest. Sanct. comperiet quod ex Imperio regnisque ac dominijs nostris Hispaniarum, vtriusque Sicilia, Germania, Gallia, Belgica, ac superioris Burgundia, plusquam ex ceterorum omnium regnis, ac dominijs simul iunctis, lucri & commodi sedi Apostolicæ ac Romanæ curiæ accedit. Non enim patiuntur Reges, alij ita passim & laute ecclesiarum spolia & annatas ex eorum regnis ad Rom. curiam deferri: qualia autem sint ea lucra, ex centum illis Grauinibus Nationis Germanicæ colligi poterit: quibus tamen ex ea deuotione & obseruantia, qua semper V. Sanctit. ac Apostolicæ sedi affecti fuimus: nusquam aures præstare curauimus, nec his animum adijcere. Quod si iusta aliqua ratione vel causa, Apostolica sedes his lucris careret, non essent clauis aureæ, quæ bellorum Archiua pro libito aperire, & claudere solent, nec V. Sanctitas ex regnorum nostrorum pecunijs, atque redditibus exercitum in nos concitaret, nec temporalia arma moueret, quibus potius iustum videretur, ad nostram defensionem uti.

45. Quod Vest. Sanctit. testatur se nunc etiam eo animo esse, si ad æquitatem & humanitatem nos referre voluerimus: illius arma non solum nobis non aduersa, verum etiam ad res vere gloriosas perpetuo futura. Sin autem in occupanda Italia quotidie magis, & alijs partibus Christianitatis perturbandis, nos non tam naturæ quam cupiditati & consilijs nostrorum obsequi perseuerauerimus, Vest. Sanct. neque iustitiæ neque libertati Italica (qua illius sedis tutela continetur) non defuturam, sed iustam & sanctam arma moturam: non tam ad offensionem quam ad defensionem. Sancta quippe est hæc protestatio si verbis facta respondeant. Habet enim V. Sanct. ex illis iustificationibus quas superius aduersus ea, quæ in nos obiecta fuerant retulimus: nostram & æquitatem & humanitatem, simulque admixtam iustitiam, ut si talis eiusdem sanctitatis sit animus, primam ipsius protestationis partem ad effectum deducere valeat. Quod si fecerit, & à nobis gratias, et à Deo præmii reportabit. Habet etiam ex

Sal. Ann.
1526.

eiusdem iustificationibus late ostensum : nos ab occupatione Italiae & Christianitatis turbatione, ab omnique cupiditate alienum esse, nilque unquam iniustum, nil Italicae libertati contrarium, nil quod Apostolicae sedi tutela non conueniret per nos tentatum : imo nec cogitatum fuisset : Sicque merito cessabit secunda ipsius protestationis pars, ut nec arma iuste in nos moueri possint, nec offensione nec defensione opus esse videatur. Nos enim ut omnis à nobis absit suspicio. Si V. Sanctitas eiusque fœderati pro illorum parte arma deponere consentiant, erimus pariter ad ipsorum armorum depositionem promptissimi. Verum quippe hanc & rectam viam censen. & V. Sanctit. in his per viscera misericordiae obsecrat, & per ipsam spem, quam de nobis (ut inquit) concepit, obuiam eat immoderatis cupiditatibus, & magis pub. christianitatis bono condonet, quam & nos ad id attrahendos putet : sed rectis V. Sanct. clauibus oleo charitatis delinitis sedabuntur, & ea cura, quam Vest. S. nobis dicit esse communem, cum ambo à Deo (ut recte inquit) in hanc sollicitudinem pro commissis nobis honoribus sumus vocati. sic agendo facillime expediri quo pariter officio & debito, non minus quam V. Sanctitati non etiam neque defuimus, neque defuturi sumus, quinimo totis viribus atque conatibus anhelamus : ut hæc duo magna luminaria à Deo instituta, ita sibi ad inuicem debito ordine respondeant, & subministrent : ut orbis uniuersus rectam illustrationem recipiat, nec per ipsorum luminarium obiectum eclipsim in Christiana religione & doctrina causari, & generari, seu diutius sustineri valeat, in maximum Christianae reipubl. detrimentum.

46. Ad quod V. Sanct. in suarum literarum calce subiungit, sub conditione tamen, quasi rem dubiam seu incertam proponens, dum inquit : Quod si, quæ de nostra in pacem generalem voluntate passim ferebantur, veras prudentiæ & pietatis radices habebant, habemus occasionem declarandi quæ sentiebamus: omnia vere nos ex animo sensisse, atque operibus verba comprobando singularem optimi Principis laudem nobis acquirere : qui si Sanct. Vestrae amorem nostrum cupiens, in liberanda Italia, quam suis fœderatis in eorum iustis petitionibus satisfacere instituerimus : erit id nostræ famæ & sapientiæ melius multo accommodatum, & paci uniuers-

Sal. Ann.
1526.

salī securitatiq; eam rerum nostrarum, quam totius Christianitatis magis consentaneum. Putamus, Pater beatissime satis dilucide, & aperte ostensum esse, qualis fuerit nostra in pacem generalem voluntas : ut nec vlla in conditione ponenda nec de ea dubitandum videretur: qui nullo unquam sigmento, nullave simulatione usi sumus, nil unquam in ore habuimus quod in mente ac voluntate non sederet, omnia vere ex animo sentientes quæ loquebamur operibus verba comprobaturi, si hi quos res tangebatur, & sine quibus pax generalis obtineri non poterat, iuste nostræ inclinationi (ut decebat) correspondissent. Sed cum ea sit uniuersalis pacis natura, atque substantia, ut in ea omnium consensus uniuersaliter exigatur : omnium voluntas necessarie debeat concurrere : & è conuerso, ab uno solo ex contendentibus, quicumque fuerit dependeat : & in solius potestate ac voluntate consistat. Ipsam uniuersalem pacem impedire & etiam si facta foret turbare bellumque mouere, & partem alteram etiam inuitam, ad ipsum bellum trahere non potuit, ob id alijs renitentibus, nostraq; optima voluntas operibus comprobari. Qui propterea (tanquam omni culpa carentes) non putamus illam optimi principis laudem, à nobis auferendam, seu cuiuspiam maledicentia subtrahendam.

47. Si igitur V. S. pro ut flagitare videtur, cōsolere intendat pub. quieti, iusteque Italiae libertati, deponat arma, reponatque gladium Petri in vaginam, idque efficiat, ut etiam sui fœderati arma deponant, quod & nos (ut prædiximus) eodem contextu facturi sumus: ut sic iuxta canticum Zachar. sine timore ab inimicis nostris liberati, seruiamus illi. Hoc enim iactō fundamento, poterit facilius: S. Vest. eam superficiem pacis uniuersalis edificare & laborare (ut inquit Psalmista) In conueniendo populos in vnum, & reges ut seruiant domino. Et cū ea quæ Dei sunt cunctis rebus sint anteponenda, & inde publica priuatis iusta ratione præferantur, ne priuatorum passio perturbet ea, quæ Dei sunt & quæ ad pub. salutem pertinent, consentaneum videtur: ut prius ab hostibus fidei, à Christianorum ceruicibus propulsandis, & si fas sit ad ouile Christi adducendis: deque Lutheranorū, aliorumque hæreticorum sectis, & erroribus comprimendis, corrigendis atque sedandis, & si licuerit ad ecclesiæ gremium reducendis: de illis quoq; omnibus, quæ Rom. ecclesiæ, totiusque Christia-

Sal. Ann. *1526.* *na Reipubl. statum, salutem, conseruationem, & incrementum concernere possunt, tractetur, & conueniatur.*

48. Demum de iustis (vt ait S. vestra) à ratione & equitate non alienis, priuatorum seu federatorum querelis, & petitionibus merito vt transigatur conueniri poterit. In quibus tam publicis quam priuatis. Si Vest. Sanctit. recto ordine intendere, ac ad ea animum adijcere velit: veri patris ac pastoris officium assumendo, comperiet nos velut deuotissimum ac obseruantissimum filium, illi obtemperantem & obsequentem. Ita in omnibus iuri, rationi, ac equitati subnixum: vt nihil iniustum indebitumve petituri seu desideraturi simus: quin potius iustis aliorum petitionibus satisfacturi: ac si expedierit, de proprio daturi & dimissuri, pro ipsius Christianæ Reipub. commodo, proque Christianæ religionis augmento. Pro quo etiam imperium, regna, dominia, & quicquid nobis Deus & natura concessit, ac denique vitam ipsam expositura sumus. Rursus pollicentes nos hæc verba nostra. (Si Vestra Sanctitas rem paterno amore complectatur) factis & operibus comprobaturus nihilq; omnino pro parte nostra obmissuros, quod ad rem ipsam recte disponendam, ac peragendam facere videatur. Quod si secus quam putamus euenerit, V. Sanct. nostras iustas rationes & requisitiones obaudiat. Protestamur coram Deo & hominibus, quod si quid inde sinistri Christianæ religioni euenerit, id nequaquam nostræ culpæ ascribi possit: à qua omnino nos immunes seruare curabimus, nil tamen prætermisuri de his, quæ ad nostram necessariam defensionem videbuntur pertinere quam totis viribus atq; conatibus prosequi cogimur, omnibus illis vijs ac medijs, quibus & diuino & humano iure nos & nostra tueri licebit: & quibus honor & dignitas nobis salui & illæsi permaneant & integre conseruentur. Obsecramus igitur Vest. Sanctitatem ea reciproca obsecratione, qua erga nos utitur per viscera videlicet misericordiæ Dei nostri, & per eam spem quam de V. S. ad Christiani nominis salutem conreperamus. Obsecramus etiam per clauas illas, quas dominus noster Iesus, ad parandam Christianicis viam, in regnum cælorum Petro commisit, quarum etiam administrationem Vest. Sæct. vt eiusdem Petri successor assumpsit, illis vt decet vtendo: Dignetur hæc Christianitatis incommoda & pericula, sua moderatione sedare: ipsam-

que vniuersalem pacem dirigere, ac perpetuo fundamento stabilire. Habet nunc Vest. S. veram & apertam actorum & consiliorum nostrorum rationem. Habet vltimas excusationes ac iustificationes nostras aduersus crimina & opprobria, quæ nobis iniuste quidem obijciebantur. Habet nostram sanam, rectamque intentionem, ac voluntatem ad bonum publicum & pacem generalem, quietemque vniuersalem. Habet filialem nostram deuotionem & obseruantiam. Si V. S. paterno amore nos vt filium complectendum censuerit, si ipsas excusationes ac iustificationes nostras, tanquam veras & legitimas, ratasq; & gratas habeat: hisq; se contentam reddat, ac si de culpis nobis obiectis satisfactum putet, nosque his culpis carere profiteatur, & sua pronuntiatione declaret. Id demum supplicantes vt V. S. non putet: cogitet seu recordetur iniuriam seu offensam nobis fuisse illatam, nec arbitretur nos præteritorum memoriam habiturum. Sed V. S. eorum omnium obliuiscatur, vt sic recedant vetera nouaq; sint omnia: cum & nos idem facturi simus. S: V. S. id prout supplicauimus admiserit.

49. Verum si S. V. nos ab his culpis & obiectis immunes non censuerit: nostrasque excusationes & iustificationes, pro veris & vltimis non habuerit: si arma contra nos continuerit & illorum depositioni non consenserit: si vniuersalem pacem amplecti nolit cum tunc non patris sed partis, non pastoris sed inuasoris officium assumeret: si æque rectus eorum iudex non censeretur: nullo alio tunc superstite superiore, cui nos & nostra obijcere debemus, eaque omnia quæ nobis obijciuntur aut in posterum obijci possent, vel tentari: siue personam, siue Imperium, regnaq; & dominia concernant: simul & ea omnia quæ nobis ex aduerso, pro nostra iustificatione & innocentia, ad Christianæ Reipub. quietem prætendimus, & prætereare possumus ad sacri generalis Concilij totius Christianitatis cognitionem & iudicium remittenda censuimus. Illique nos & omnia quæ cum S. V. habere possumus, aut deinceps habituri sumus, omnino subijcimus. Supplicamus prætereare eidem Vest. Sæct. illamque in domino hortamur: quatenus pro suo pastorali officio proque cura & sollicitudine gregis sibi commissi dignetur ipsum sacrum generale Concilium indicere, & conuocare in loco tuto & congruo, cum debita termini præfixione. Nos enim cum ex his & alijs satis notorijs causis turbari videremus

Sal. Ann. 1526. *uniuersum ecclesie & Christianæ religionis statum, ut nobis ac ipsius Reipub. saluti consulatur, pro his omnibus ad ipsum sacrum vniuersale Concilium, cuius etiam officium per viam querelæ his de causis implorandum censemus: petentes, cum ea qua decet instantia, apostolos & literas dimissorias semel, bis, ter, & pluries nobis concedi, & de horum petitione testimoniales literas fieri, ac expediri in ea, qua decet forma quibus suis loco & tempore uti valeamus. Et cum ad hæc solemniter peragenda eiusdem solemnitatis presentia minime habere queamus, ut inde forsitan futuris grauaminibus occurramus: has nostras eius Nuncio Apostolico penes nos agenti & legationis munere nomine V. S. fungenti, per actum publicum, coram notario*

& testibus exhibendas, intimandasque censuimus. Sal. Ann. 1526.

Datum in Ciuitate nostra Granatæ, die decimoseptimo mensis Septembris, Anno M.D.XXVI. Regnorum nostrorum Romani VIII. Aliorum vero XI.

CAROLVS D.G. Rom. Imp. semper Aug.

Rex Germ. Hisp. &c.

EL REY

Alphonsus Valdesius.

Scriptis etiam Cardinalium Collegio, ut negante, seu differente Pontifice Generalis Concilij indictionem, ipsi indicerent.

Hac tamen Cæsaris postulatione nil imperatum. In hoc fratrum contubernio aduersus Cæsare, Iosephus esse voluit Clemens, ut

ex numismate infra habes. Neque Germaniæ in fide naufragantis periculum tanti erat; aut Romanis, aut Cæsari, ut regionem præ religione defererent. *Franciscus* ut Germanos sibi conciliaret, causamque bellorum in *Carolum* reiiceret, literas ad eisdem dedit, sumpta occasione legationis, quam Germaniæ Principes ad *Carolum* in Hispania degentem decernerant, per Gallias dirigendam, ut compendiori via ad Cæsarem perueniret. Rhodo occupata, *Solimanus* Turcarum Imperator, animis, opibusque elatus, centum & quinquaginta hominum millibus, se se in Hungariam effuderat, cui *Lodouicus* Hungariæ Rex adolescens, insigni quorundam Ducum arrogantia delusus, præsertim *Tomorei* ex Monaco copiarum præfecti, se se ad vicum Mohatium obiecit, cum sex & viginti Hungarorum millibus, ac vniuersa regni nobilitate,

CCXLIV.
Solimanus Hungaros vincit.

Suadebant non pauci expectandas auxiliares copias, nam Illyrici, Transilvani, Bohemi, propemodum iusti exercitus singuli, iam regni fines ingressi fuerant; sed Hungari spreta Turcarum gente, dum maiorum æmulatione, gloriam alijs præripere festinant, ea fuit Hungarorum cecitas, ut Draui fluminis transitum perquam difficilem, hosti incustoditum facilemque relinquerent. Qui nihil moratus, Hungaros admirabili negligentia omnia ministrantes, pulueris tormentorumque apparatu in nauibus relicto, confusa equitum, peditumque multitudine, in acie stantes aggreditur, tanto hominum ululatu, ut primo congressu exanimati Hungari, ante conspectum vix hostem, se turpi fuga subducerent. Soli pedites equitum prodicione, hostium furori relicti, quem stando locum acceperant, moriendo tenere. *Tomoreus*,

Sal. Ann.
1526.CCXLV.
Francif-
cus Ger.
manos
prensas.

totaq; nobilitas, aut hostili gladio, aut Da-
nubij aquis consumpta est. Rex ipse Ludou-
icus palude haustus interiit. Suspice feralem
nūmum, quem in memoriam Ludouici cudi
fecit Maria coniunx Ludouici, soror Caroli
Imperatoris quæ ægrè Turcarū manibus sub-
ducta, Viennam tenuit. Tontæ cladis nuntius
vt ad Carolum in Hispaniā festinaret, à Fran-
cisco Galliarū Rege transitū petentibus Ger-
manis principibus Gallus annuit, & die VIII.
Octob. ad eos scripsit: Illam ad se, Pannoniæ
à Turcis occupata cladem, non leui doloris sen-
su pertingere, Ludouici Regis mortem dignam
lacrymis & affini illi Imperatoris cōmiseratio-
ne, dignam in ista calamitate Germaniam,
cui à Cesare rectius consulatur. Pacem inter
Christiani orbis Principes constitutam, tantis
miserijs vnum superesse remedium: huius se de-
siderio teneri; hanc omni ambire consilio. Verum
obstinate in bellum ferri Casarem, æquissimas
pacis conditiones aspernari, non illi calamita-
tes publicas, non armatum in nostrum exitium
Turcam, non amissam cum sororio Rege Pan-
noniam, non viduæ sororis miseranda sorte, non
Austriæ periclitantis exitio, non turbata Ger-
maniæ excidio; hac mente depelli posse. Rectè
facturos, siquidem illius ad arma pertinaciam
pacis consilio moderentur, hortatu etiam ad di-
uersa impellant: Europe melius prospectum ad-
uersus tot clades fore, si cum vicinis Regibus
amicitiam, quam bella malit, immensamque
regnandi cupiditatem, ijs, quas fortuna &
æquitas concessit finibus, circumscribat. Ita præ-
ter suas opes & propriam aucturum gloriam, &
subditorum salutem. Gallia Reges aduersus
Christiani olim nominis hostes bello victorijque
celebres, posse nunc eodem arma viresque con-
ferre. Pacem tantum cum Cesare impetrent,
omne suum robur quamprimum se in Turcam
collaturum. Quod si obtinere nequeat, neminem
id sibi versurum crimini, si, quæ inermi bene-
uolentia non possit, armata potentia suadere co-
netur.

Cæsar vbi animaduertit Regem animos
prensare Germanorum, inuidiamq; turba-
tæ fugere tranquillitatis, Principes scripto
admonuit sequenti.

Reuerendissime in Christo Pater, ac Venera-
biles, Illustres Principes, amice & consangu-
inei charissimi. Quæ nostra hætenus de Reipubl.

Salute, pace, quiete, & tranquillitate fuerint Sal. Ann.
consilia, ad eò omnibus notum arbitramur, vt 1526.
nulla hominum malitia, fama, honorve noster
vlla ex parte ladi posse videatur. Semper enim
eius animi fuimus, vt non fucatis verbis, &
à veritate prorsus alienis (vt à plerisque fit) sed
reipsa actiones omnes nostras non apud paucos,
eosq; omnis recti iudicij expertes, sed apud
Deum ipsum Opt. Max. qui corda etiam scru-
tatur, & apud vniuersam Rempub. Christia-
nam comprobaremus.

2. Hinc enim (ne vetustiorarepetamus) dum
proprii commodi, atque etiam gloriæ oblit, Rei-
pub. salutem, & præsertim Germaniæ quieti ex
animo consulere optamus, Gallorum Regem,
quem (vt omnibus notum est) optimo iure capti-
uum penes nos detinebamus, postquam omni be-
nignitate & Clementia in his nostris Hispa-
niarum regnis excepimus, magnoque honore à
subditis nostris tractatus extitit, tot eum bene-
ficijs affectimus, vt si sue ipse felicitati non in-
uidisset, in Ticinensi confl. Etu non modò non ce-
cidisse, sed vicisse ab omnibus videri potuisset.
Hostis erat, illi charissimam sororem nostram
nata maximam, & in tantorum regnorum suc-
cessionis gradu secundam matrimonio collocavi-
mus, vt ex hoste sororius fieret. Christiana Rei-
pub. turbator communi omnium iudicio habe-
batur, communis salutis gloriam illi impartiri
voluimus. Multa à prædecessoribus nostris tum
Hispaniarum Regibus, tum Burgundionum
Ducibus, violenter occupauerat, & præter ius
fasq; detinuerat: iura in his nostra illi concessi-
mus, solumque ab eo petijmus, quæ citra hono-
ris & dignitatis nostræ diminutionem, ac sub-
ditorum nostrorum perpetuam indignationem
omittere nequiuimus, & quæ ipsemet vel non
rogatus (si meritò Christianissimus nuncupari
vellet) nobis restituere deberet. Hisq; beneficijs
affectum Regem captiuum Regiæ dignitati re-
stituimus, atq; (multis licet dissuadentibus, qui
minus eius fidei credendum asseuerabant) illi in
Galliam abeundi copiam fecimus, maluimus-
que eius fidem experiri, ac illi de iure nostro
aliquid potius cedere, quam vt vlla Christiana
Reipub. mala, si quæ forsitan euenirent, quouis
modo crimini nostro nostræve culpæ ascribi pos-
sent.

3. Dumq; intestinis seditionibus pacatis, iter
nostrum (vti inter nos conuentum erat) ad Ita-
liam

Sal. Ann.
1526.

liam paramus, armaque nostra in sempiternos religionis nostrae hostes communibus auspicijs conuertenda disponimus, quibus & Hungaria defendi, & hostes submoueri potuissent, suam fidem ex nostro metientes animo, ille saeuissimum bellum in nos parat, in quoq; cum Romano Pontifice, alijsque nonnullis Italiae Potentatibus federe offensiuo, diuisoq; inter eos regno nostro Neapolitano; dum alter vanis pollicitationibus omnia, qua nobis promiserat, se praestitutum asseuerat, alter verò ad Hungariae defensionem nos inuitat, ut nos inuaderent incautos, nostra ac sacri Romani Imperij dominia hostilibus armis aggrediuntur, nullaque nostri nec amoris nec beneuolentiae, nulla Christianae Reipub. salutis, nulla religionis nostrae honoris ratio in his habitata est.

4. Quorum conatus, quum ex eorum sententia iusto Dei iudicio minimè succedant, Gallus ipse Rex non contentus armis nobiscum congre- di, conuicia in nos iactat, eaque cum Regio priuilegio typis excusa ubique circumferri curat, nihil veritus omninò contrarijs operibus suamet verba irrita facere. Nos verò (tametsi nobis inscijs ad illam Apologiam seu potius Inuectiuam, qua superioribus diebus cum decreto Regio Lutetiae tum Latine, tum etiam Gallorum communi idiomate, excusa fuerat, abunde satis responsum extitit) nolimus, immò expresse prohibuimus, ne quid tale in Regnis Dominisq; nostris imprimeretur, maluimusque ipsum virtute quam conuitijs vincere, sperantes fore, ut modestia nostra suam petulantiam comperceret.

5. Nunc verò quum exemplum literarum, quas Rex ipse ad vos, ceterosque sacri Romani Imperij Status scripsit, ex his, quas ad ipsum pro obtinenda libera ad nos veniendi, atq; hinc recedendi facultate pro Nuntijs Imperij nomine ad nos destinandis literas dederatis, occasione assumpta, huc allatum sit, non certè manu descriptum, sed Lutetiae typis excusum, in eoq; ipsum Gallorum Regem suis proprijs verbis in nos nostramq; dignitatem atque honorem citra modestiam inuehi videamus, tametsi eo certè animo simus, ut in his turbatis atque adeò difficilimis temporibus publicam potius quam priuatam causam agere cupiamus, ne tamen nostra nimia taciturnitate falsis huiusmodi conuitijs atque iniurijs fidem quodammodo prestare videamur, velimus nolimus, omnibus veritatem

aperire cogimur, atq; actionum nostrarum rationem reddere. Sal. Ann.
1526.

6. Ad vos igitur Apologiam illam, seu verius Inuectiuam, unà cum eius Refutatione pro iustificatione nostra edita, his annexam mittimus, ut plenius diffusiusque pernoscat, quo iure rationeue Gallus suam fidem atq; iusiurandum violatum excusare queat: qua ratione se pacis cupidum ostendat, honestaque pacis media se nobis obtulisse predicet, dum non modò pactis stare noluerit, sed contra fidem ultro citroque datam atque acceptam, offensiuo federe contra nos percusso, cuius etiam exemplum cum his transmittimus, dominia nostra hostilibus armis inuasit. Quo affectu Christianam Remp. nostraeque religionis ornamentum, atque Christi nominis gloriam prosequatur, qui dum saeuissimum Turcarum Tyrannum cum magna militum atq; instrumentorum bellicorum copia Pannoniam inuadere audiuit, ille in nos bellum mouet, viresq; nostras ad Hungariae defensionem destinandas intra fines nostros pro subditorum nostrorum protectione continere coëgit? Quo factum est ut cum maxima Christiani nominis ignominia hostis voto suo potitus sit, firmissimo illo religionis propugnaculo sua impia ditioni subiiciendo, florentissimo Rege extincto, Christianique cultoribus à suis adibus profligatis, tot templis prophanatis, fusosq; tot innocentium sanguine, quod certè non absque summo cordis dolore referre cogimur. Et quum his ceterisq; Reipub. calamitatibus atque infortunijs ille causam dederit, nunc se ea moleste tulisse predicat: quasi suis verbis maiorem, quàm illius operibus proprijsque cuiusvis oculis fidem haberi velit. Hoc tamen animo haec illum scripsisse arbitramur, ut obstrueret ora his, qui eius literis interceptis, sua opera suoque consilio Turcas Hungariam tanto impetu inuasisse non cessant asseuerare. Verum aliorum verba omittamus, ad ipsiusq; Regis literas tam ficto simulatoque dolores scriptas veniamus.

7. Si Christianae Religionis periculum timebat, si Rempub. saluam cupiebat, si ferrum, quod in fidei hostes stringendum erat; si vires, quae in ipsos vertendae; si consilia ad eos submouendos exercenda in nosmetipsos conuerti, si Christianam manum Christianum sanguinem effundere tantopere execrabatur, cur ipsemet nouis bellorum tumultibus excitatis, Rempubl. in discrimen ad-

Sal. Ann.
1527.

adduxit? cur pacatam turbavit? cur armis dominia nostra inuasit, à Christianique sanguinis effusione regni sui initium auspicatus est? cur vires & consilia nostra sepius contra communes Religionis nostrae hostes destinata suis machinationibus suisque conatibus à communi salute prorsus alienis ad subditorum nostrorum defensionem reuocare coegit? quur toties victus, diuina iustitia iustae nostrae causae fauente, toties aduersam ma vult experiri fortunam cum Christiani sanguinis effusione, quam Christi gloriae suoq. honori ac dignitati consulere?

Hec quamuis vera, culpam tamen in nos conuertere conatur, dum multo sanguine exiguam terram nos querere ait. Exigua profecto pro tanti Regis redemptione, Burgundiae S. Ducatu, quem iuris nostri esse omnibus notum est. Vnde Rex ipse iureiurando promisit in captiuitate, & post libertatem confirmauit sese illum nobis restituere velle, licet malit, suae fidei, & ius iurandi oblitus, Christianam Rempubl. in discrimine adducere, caedes praeterendo, incendia, quae ei adscribuntur. Immo Turcarum irruptionem in sororij nostri Ludouici Hungar. regno suos numerat triumphos, sibi que satis credit, si à suis Christianissimus appelletur. Sororijque nostri miseriam predicant conditionem, qui pro religione, pro patria, ac pro Dei gloria vitam deuouit. Nemo Franciscum inuadit, nemo ad bellum prouocat, si liberos suos, quos obsides dedit, recuperare optat, pacta seruet. Si impossibile est, cur ut pollicitus, ad captiuitatem non redit? Inueniet nos publicae salutis, suaeque dignitatis studiosissimos. Verum si arma illi continuare libet, nostri honoris minimè oblitus, tantum hostem in gregem nostrum debachari non permittemus. Hec vobis nuntiamus, ut iter à nobis institutum, minus perfectum, Francisci culpa innotescat.

11. Speramus tamen, fauente Deo Opt. Max. nos ita res nostras disposituros, ut eo etiam reluctante, suisque conatibus irritis ac superatis, nostro de Republ. bene merendi, de religione purganda & propaganda, studio omnino satisfaciamus. Ad id enim die vigesimo proximi mensis Ianuarij in hoc nostro Castellae Regno, in oppido nostro Vallisoleti, quo nunc tendimus, generalem Conuentum celebrabi-

Tom. VII.

mus, ubi tractabitur de mittendo cum ea, qua ^{Ann. Sal. 1527.} decet, celeritate ad Germaniam auxilio, quo non modo ipsam defendere, sed hostium conatus infringere, eosque à Christianorum ceruicibus submouere valeamus. Hispanorum nanque animi hac iniuria commoti & exasperati, vires, opes, propriumque sanguinem iam vltro offerre caeperunt: nosque ad hanc expeditionem stimulant, pro qua (si expedire videbitur) non regna tantum ac dominia omnia nostra, sed personam, sanguinem, atque animam ipsam nostram Christo Deo Opt. Max. nos deuouisse profiteamur.

12. Si vero interea Gallorum Regi (Deo inspirante) resipiscere contigerit, ad nostramque amicitiam redire voluerit, nos certè omne illius commodum, honorem, atque dignitatem ex animo promouere curabimus, illique iniuriam hanc libenter condonabimus, atque de iure proprio illi cedere parati erimus, ut sedatis contentionibus, communibus auspicijs hostes profligare, illosque à suis sedibus submouere, vel (si Deus concesserit) in ouile Christi redigere facilius valeamus.

13. Latere vos minime arbitramur, Amice & consanguinei charissimi, perniciosissimas Gallorum artes, qui, quo suum negocium agant, discordias seminare non cessant. Vestrum nunc erit, eam ipsorum verbis fidem prestare, ut intelligant tantorum Principum animos sese frustra sollicitare.

Datum in ciuitate nostra Granatae, die penultima Nouembris, anno Domini M. D. xxvj. Regni nostri Romani octauo.

Interim Veneti ut Caesarianorum consilia praecipiant, Feltrio duce in Insuabriam mouent, nec indigno labore Laude Pompeia potiuntur. Durante obsidione, moneta quam vides, inter manus militum versata fuit. Gallicus etiam exercitus quamuis tardior, Saouana receptus Caesarianis minari videbatur exitium, in quos Insuabrum odium, militis luxus, & auaritia excitauerat. Opportunè tum quidem Borbonius hostium conatibus superuenit, auri, armorumque praesidijs, quamuis non magnis instructus. Luctuosa Mediolanensis ciuitatis facies erat, & peste vel fuga incolis, atque opibus nudata miserimi funeris squalorem ducebat. Ea tamen militum, ducumque

CC
XLVII.
Bellum
Venerorum
& Gallo-
rum in
Caesarem.

Ooo in

Sal. Ann. in arcis obsidione pertinacia, vt contra *Va-*
1527. *stium, Leuamq.* sub *Borbonij* imperio arcem
 obsidentes, nihil fœderati proficerent, sed des-
 perata *Sfortia* redemptione retro animos, si-
 gnaq. conuerterent. *Sfortia* cum nihil spei,
 præter honestam salutis pactionem superes-
 set; à *Borbonio* impetrauit, vt arce tradita sibi
 Comi, turò viuere, triginta aureorum milliū
 censu, liceret; donec eius causa apud Cæsare
 cognosceretur. *Ægressus* verò Cæsarianorū
 fidem suspectam habēs, fœderatis se adiunxit,
 Laudemq. Pompeiam suę potestati commis-
 sam obtinuit. *Hugo* verò *Moncada* maris im-
 perator, & *Pompeius* *Columna*, qui Pontificij
 in Cæsarem fœderis particeps esse noluerat,
 fegni fœderatorum cunctatione non abusi,
 postquam varijs *Clementem* pacis artibus lu-
 dificassent, ex improuiso coniectis in agrum
 Romanum militibus, regio Romam itinere
 contendunt; populoq. fauente, in Vaticanum
 ducunt; Pontifice fidem suorum militū fru-
 stra implorante, qui cū ciuibus ociosi ad spe-
 ctaculum confluerant, postquam liberandā
 ab avari hominis tyrannide urbē Cæsariani
 præcones in foro vulgassent. In arcem cum
 profugisset *Clemens*, Vaticanam domum mi-
 les diripuit, excussoque religionis pudore,
 Apostolorum Basilicam deprædatus. *Hugo*
Moncada ad Pontificem compositionis gra-
 tia accersitus, insigni humanitate sacrum
 caput reueritus, nefariam militis audaciam
 detestatus, suam ad sacrilegè ereptorum
 recuperationem fidem, operamque polli-
 citus, animum Cæsaris ab inuadendā Ita-
 liæ ambitione alienum exposuit. Credere
 cum simulasset *Clemens*, pro *Sfortia* resti-
 tuendo rogauit. Spem fecit *Moncada*, &
 de quatuor mensium inducijs inter vtrof-
 que conuenit, ea lege vt à coniuratorum
 partibus suum *Clemens* militem auocaret,
 eodemque Florentini, Ianuenses, Senen-
 ses, Ferrariæque Dux tenerentur. Induciæ
 hæ quamuis Cæsarianis non inutiles, non
 absque suspitione corrupti largitionibus
 animi, visus est *Moncada* nimium fauif-
 se Pontifici. *Columna* toruis oculis liberum
 aspexit Pontificem, cuius captiuitas absque
 vilo emolumento solum *Pompeium* onera-
 bat. *Clemens* porrò metu solutus, dum pa-

cis gratia Hispaniam petere cogitat, dis-
 suadente Gallo, & Anglo, substitit: &
 militem ex induciarum pacto reuocatum,
 aduersus *Columnios*, vindictæ cupiditate
 inflammatus arma conuertit tanta cru-
 delitate, vt ab innoxijs alienæ teme-
 ritatis pœnas exigeret. Cum *Alphonso* de-
 inde Ferrariensium duce transegit, vt ad-
 uersariorum vires minueret, suas auge-
 ret. Euanuit tamen contractus, quia
Lanoius Neapolitanum regnum ex Hispa-
 nia petens, *Alphonso* Mutinæ Regijque
 concessit diploma, simulque *Margaritam*
Austriacam, notham Cæsaris, *Herculi*
 Ducis filio vxorem despondit. *Clemens* ve-
 rò exasperatos iniuria *Lanoium Pompeium-*
que timens, *Vandemontium* è Gallia regij
 sanguinis adolescentem ad regnum Neapo-
 litanum armis euocat vindicandum. Is Cam-
 pania oras classe allapsus, omnia terrore
 complet, Salernum occupat, rectà inde
 Neapolim contendit, *Moncadam* cum ar-
 mata iuuentute effusum, ad urbem redi-
 re cogit. Meliōra promittebat fortuna ob
Lanoij imperitiam in rebus bellicis. *Pom-*
peij tamen solertia, & Gallorum negligē-
 tia, rem Cæsaris sustinuit, quæ nutare
 videbatur: nam etiam Genua diuturna
 obsidione fatigata, breui frangenda vide-
 batur. Tamen quia res Insulæ non fe-
 lici tentatæ successu fuerant; iamque *Geor-*
gius Franisbergius cum quatuordecim Ger-
 manorum millibus suo ære conductis ex
 Germania per Alpes Italiam subijisset; au-
 dax inquietunque *Borbonij* ingenium time-
 bat *Clemens*, vt inter pacis, bellique co-
 gitationes iactaretur inconstans. *Lanoius*
 igitur imminens Neapolitano regno pericu-
 lum discussurus, Romam accepta fide,
 sed inuito *Pompeio* contendit, & *Clemen-*
tem paci inclinatum nouis obstrinxit fœ-
 deribus, quibus Cæsaris orator non nisi
 coactus, visus est assentiri. Subinde
Lanoius iuxta conuenta, in Hetruriam pro-
 fectus, *Borbonij* militem omni insolentia in
 Pontificios grassantem compositurus, sed
 frustra: miles rapinis assuetus, & qui stipen-
 diorum inopiam sola prædarum libertate
 fretus sustinebat, neque ducum suorum im-
 peria

Sal. Ann.
 1527.

CCL.

Nuptia
 Herculis
 Estensis.
Sal. Ann.
 1527.

CELL.
 Vandemontius
 Neapo-
 litanus
 irrū-
 pi.

CC
 XLVIII.
Monca-
da, & Co-
lumnæ
Vaticanū
 diripiunt.

Pontifici
 reconciliatur.

CC
 XLIX.
Monca-
da suspe-
ctus.

ECLII.
 Pax La-
 nonij cum
 Papa.

Sal. Ann.
1527.
Franis.
bergij
mors.

peria acciperet, sed daret. Unus erat *Franisbergius* animo, ac corporis mole prope modum gigantea, cuius dignitas inter suos inuiolata constabat. Sed hunc *Ferrariæ* in-

loculo vnà cum aureo laqueo, post victoriã de Pontificio inter Padum ac Mincum reপরতাম, cū cæde *Io: Medicei* Pontificij Strategij (quem *Lutheranus* homo collo Pontificio

Sal. Ann.
1527.

parauerat) morbus reliquerat. En nummi triumphales, cum duobus iconismis. In primo Aquila est in Basilicos & angues hostes suos à se bello subactos. *Lanoij*, *Borbonij* q. minor auctoritas. Eum belli inscitia, hunc perdita *Francisco* fides contemptum redderant. *Borbonius* itaque effrenato exercitu ad hostium, vel suorum militum ferociam infringendam vsurus, ab *Alphonso* *Ferrariæ* Duce, com meatu abundè instructus, agris Bononiensium expilatis, via Flaminia ad urbem rectà incesit, *Feltrio* Venetorum Duce, & *Michaele Galasso* Gallorum Imperatore, turpi satis latebra, ignominiosoque timore se se occultantibus. Magna interim celeritate hostem, prædamque occupandam miles ratus, sine impedimentis, sine tormentis Romam properauit, nec victus penuria, nec densis imbris, qui frequentes de cælo cadebant, exercitum remorantibus, sui aduentus propemodùm nuntium anteuertit, nemine cursum prohibente. *Clemens* certior factus aduenientis hostis, fera cogitauit remedia. Tres Cardinales pretio indicto creauit; sed pecunia ob tumultum numerari haud potuit. Romanos conuocatos orauit, vt pro aris, ac focus aduersùs nefarios latrones à vera religione abhorrentes fortiter pugnarent: qui ditiores essent, in militum stipendia pecuniam conferrent, sed nemo quicquam contulit. *Dominicum Maximum*

Tom. VII.

inter Romanos opulentissimum centum duntaxat nummos aureos obtulit; sed meritas dedit auaritiæ pænas, nam cum liberis captus, & omni suppellectile amissa, magno ære coactus est libertatem redimere. *Vitellius*, qui Aretio præsidio erat, federatos de *Borbonij* discessu, sed tardiùs, admonuit. *Borbonij* celeritas & *Rentij* impudètia fatale urbis maturarunt excidium. *Rentius*, qui in repentino tumultu, magnam ex Cardinalium, Pontificumq. familijs, ex artificum officinis, & cauponum tabernis, hominum haud militiæ asfuetorum turbam conscripserat, & Vaticano suburbio debile quoddam vallum, sed eius iudicio satis validum adiecerat, eam de tuenda vrbe, suburbijque spem conceperat, vt Tiberis pontem perfringi non pateretur, quem multi deiiciendum putabant, vt saltem vrbs, si non suburbium, defenderetur. *Borbonius* III. Non. Maias in pratis vrbi propinquis castramentatus, tubicinem ad *Clementem* misit, & vt sibi regnum Neapolitanum contendenti vrbs pateret, postulauit. Quod quum negatum fuisset, postridie primo diluculo, densa pruina exercitus conspectum auferente, Vaticano suburbio per montem, qui vulgo *S. Spiritus* dicitur, appropinquauit. Portentum narrat *Bellaius*. Signifer Pontificius custodiendæ muri Vaticani suburbij ruinæ destinatus, *Borbonium* cū paucis inter vineta accedentè,

CCLIV.
Dominici
Maximi
auaritia.

CCLV.
Borbonius
Romam
occupat.

Sal. Ann. 1527. vt locum oppugnationi cōmodissimum no-
taret, intuitus, tanto terrore percussus fuit,
vt in subvrbium fugere se existimans, contra
per ruinam descendens, rectā ad *Borbonium*
contenderit. *Borbonius* multos milites vexil-
lum sequi ratus, paulisper substitit, suos, qui
sequebantur, expectans, & vt pugnae signum
daretur, mandauit. Signifer tubarum clan-
gore experrectus, errore cognito, lento gra-
du per eam, qua egressus erat, ruinam in sub-
vrbium reuertitur. *Borbonius* iter sibi quasi
diuinitus commonstratum ratus, oppugna-
tionem accelerari iussit, & primus scalam
manu tenens, quum ruinae admouisset, &
aliquot gradus confecisset, sclopeto à suis
emisso, in femur ad inguen ictus, temerita-
tis penas luit, laudandae fortitudinis miles,
nisi cum euerfa fedè Roma, sacrifq; impijs-
simè violatis cecidisset. Id an fortuito, vel
consulto euenerit? sunt, qui dubitent. Iam
Cæsari suspectus, quia sororem *Eleonoram*
in matrimonium promissam assequi non
potuerat; cuius promissionis loco Cæsar, Me-
diolanensem obrulerat principatum, ea ta-
men conditione, vt eum militum numerum
aleret, in cuius stipendium quadruplicata
eius principatus vectigalia satis esse non pos-
sent: quod vt conficeretur, in priuatorum
fortunas irrumpendum fuit. Ita *Borbonium*
& *Mediolanensibus* grauem, & militibus
quibus integrum non pendebarur stipendiū,
Cæsar odiosum reddidit. *Lanoius* an quid
clam in *Borbonium* molitus sit? *Belcarius* du-
bitat: *Borbonio* porrò Romam diripere in-
animo non fuisse *Peschinus Boius*, qui expe-
ditioni intererat, affirmat, sed iustam in mi-
litum stipendium pecuniam inde conficere,
& acceptas à Cæsare iniurias vlturus, regnum
Neapolitanum inuadere, quò illum extre-
ma desperatio adegerat, vt sibi *Francif-
cum* Regem conciliaret. Fuit *Borbonius* ex-
cellsa, quadrata, robusta statura, colore fus-
co. Vir vita integer, alieni non appetens, ita
temperans, vt cum vnica vxore rem habere
diceretur, quamquàm corpore mutila pro-
creandae soboli minimè apta. Historiarum
veterum, & recentium, mirum in modum
studiosus, bello strenuus, foris, domiq; cla-
rus, Boijs suis ceterisq; populis sibi obnoxijs
ita charus, vt multis post eius mortem annis,

CCLVI.
Borbonij
statura
funus.

Sal. Ann. 1527. cæsum fuisse non crederent, rediturumque
sperarent: patrimonio iniquè exutus, à Cæ-
sare circūscriptus, & alieno solo quasi exul,
militi externo subiectus potius, quam impe-
rans, multa præter vitæ instituta patrare
coactus est. Mortui cadauer Germani Caie-
tam deportarunt, & in æde hoc addito
epitaphio collocarunt. *Aucto Imperio, Gal-
lo victo, Superata Italia, Pontifice obsessio,
Roma capta, Carolus Borbonius in victoria ca-
sus hic iacet.* Cæsum *Borbonium* princeps
Arausius eius propinquus, qui iuxta con-
scendebat, pallio iussit operiri, ne ducis
morte milites consternati, ab oppugnatione
discederent, qui vbi circiter duas horas pu-
gnassent, in subvrbium inuaserunt. *Clemens*
in Vaticano palatio pugnae euentum expe-
ctans, postquam hostes in subvrbium irru-
pisse audiuit, in molem *Adriani* cum aliquot
Cardinalibus confugit, spe cum Cæsarianis
conueniendi. Hi autem victores, primùm
ad diripiendam *Petri* ædem, *Vaticani* pa-
latium accurrerunt, tanta atrocitate, vt
fugientes nec ipsa templi adyta, sacrorumq;
protexerit religio, sed inter aras diuum opē,
ac hominum miserationem implorantium
ora ferro violata sunt, facinore olim nec *Go-
thorum*, *Vandalorumq;* populis tentato.
Expugnata virginum iuxta ac matronarum,
quamuis iurata Deo, hominibusque pudici-
tia; Principum, ac purpuratorum domus
ferro, direptione, incendioq; vastata, nulla,
ne Legatorum quidem reuerentia. *Hispano-
rum* non minùs crudelitas acerba, quàm
auaritia probrosa extitit, vt qui arcanas fa-
miliarum opes, exquisitis etiam in nobilissi-
ma corpora supplicijs indagarent, neque ab
ipsis mortuorum sepulcris, cadaueribusque
rapaces manus temperarent. Germani à pri-
mo impetu, quo armatos vel ceciderant, vel
repulerant, minus feroces libertatem capti-
uis modico pretio dabant, ad mensas, & po-
cula ruebant, & in solos Cardinales, Pontifi-
ces, cæterosq; sacris ministerijs addictos, *Lu-
theranæ* sectæ labe infecti sæuiebant. Car-
dinalis *Senensis* quamuis Cæsarianus, vbi cū
Hispanis certo pretio, tam prò sua libertate,
quàm prò palatij sui immunitate conuenif-
set, à Germanis captus, & palatio direpto,
pugnis contusus, apertoq; capite aliò dedu-
ctus,

CCLVII.
Arausius
Cæsareorū
ductor.

*Cæsaria-
norum, at-
rox im-
manitas.*

Sal. Ann. 1527. Etus, libertatem suam quinque nummum aureorum millibus redimere coactus est. Eadem fortunam Cardinales à Minerua, & Ponseta subeuntes, vestibis sacris induti, asinisq; insidentes per ludibrium, per totam urbem deducti sunt.

CCLVIII. Pompeius Columna Romanus nam lacry malur. Pompeius post biduum urbem ingressus, cum promiscuis omnia cédibus completa spectaret, suiq; ipse consilij immanitatem perhorresceret, lacrymas in tanta occumbentis patriæ calamitate non tenuit: doluitque incolumi *Clemente*, ad penam hostiliter questito, summam malorum in capita innocentis vulgi deriuatam esse. Quare indignatione in miserationem versa, omni qua valuit auctoritate, apud milites, contendit, vt humanitati locus esset, aliorum pudori, aliorum vitæ ac libertati æquis conditionibus consuleretur; Ipse, præter laborem, nullis sumptibus parcebat, vt matronas, virgines, patres ab hostili petulantia subtraheret. Expirare cum crederetur Roma, sub cladis respirauit auctore, dubia an plus odijs oppugnantis, vel miserentis deberet amori.

CCLIX. Papa se mium custodia comittit. Post *Borbonij* mortem *Philibertum* principem *Arausium* imperatorem sibi, sed non eadem auctoritate delegerant milites. *Aranzio* denique, *Lanoio*, *Vastio*, ac *Moncada* Romanam confluentibus, his legibus Pontifici li-

berior custodia constituta est, vt quadraginta nummum aureorum millia furenti, stipendiorumq; debita postulanti, militi viri- tim exsolueret: & præsentem quidem ære decem millia iussus pendere, tam diu Cæsarianorum militum præsidij in arce custodiendus, dum illa exhiberet. Mox Neapolim, aut Caietam, donec Cæsaris voluntas explorata esset, concessurus. Dedit, accepitq; fidem Pontifex, militumq; custodiæ sub *Alarcone* Præfecto, se cum tredecim Cardinalibus ex pacto commisit. Interea urbis quietem omni libertatis, ac flagitiorum genere, Germani, Itali, Hispani fatigabant: quos vbi ad castra extra urbem *Lanoius*, & *Vastius* reuocare conarentur, à dissoluto militari vulgo seditiosis vocibus bellorum mercedem deposcente, vterq; ad necem questitus, ægrè tumultuantium ferrum euitauit. Legum, Ducumque excusso freno, suo quisq; viuere imperio, nihilq; sacri humaniq; reuereri miles cæperat. Tantaq; insolentia in nobilissimam Vaticanæ domus bibliothecam grassati sunt, vt vel sceleratè perditis, vel auarè loco, pretioq; transportatis selectissimis voluminibus, damnum Europæ dederint, omnium eruditorum lacrymis deplorandum. Neque Cæsaris auctoritas tantam valuit sedare tempestatem, qui non ficta simulatione, Romani Pontificis,

Sal. Ann. 1527.

CCLIX. Bibliotheca Vaticana diripitur.

gentisq; vniuersæ calamitatē detestari videbatur, vt quam neque suo ab imperio profectam diceret; neq; prompta stipendij facultate componere posset. Quocirca datis ad Chri-

Ann. Sal. Christianos Principes, in primis Gallorum
1527. Regem (cuius offensionem formidabat) li-
CCL XI. teris purgare facinus conabatur. *Negabat*
Cesar fa- *se huius calamitatis auctorem. Pontificem ac-*
cinus ex- *cusabat; quod violatis inducijs, perfidè mili-*
cusat. *tem prouocasset; sibi imputaret, qui in Colum-*
riorum innocentiam plusquam barbarà ferita-
te seuisset. Nil proinde mirum, miles, in scio
Cesare, inuitis ducibus, urbem inuasit. Dei
manum Clemens agnosceret, qui fallentem in
virga furoris visitauerit. Tantum nihilomi-
nus ex hac ad se victoria peruenisse doloris, ut
victus, quam victor haberi maluisset. Omnia
propterea offerre pacis consilia, cum nullum vi-
ctoria captare fructum intenderet.

Primus gratulatorius est nummus in honorem Caroli cufus, expugnata per militem Roma, quam Tyberis fecat, sic spes prisce honoris, & restituendi imperij suscitata est. Reliqui nummi memoriales sunt, & ex sacris vasis conflatis, quibus Clemens PP. in arce Angelina conclusus libertatem redimebat, & militum auaritiam saturabat.

CCL XII. Interea ad euitandam violentiam mili-
Clemens tum stipendia flagitantium Pontifex, ex sa-
vasa sa- cris templorum vasis, argenteaque suppel-
era dat lectile pecunia conflata, tum purpureis ali-
militi in quot Cardinalitiæ dignitatis galeris pretio
stipendiū. venditis, efferatorum hominum auaritiam saturare tentauit, nec potuit. Idcirco auro deficiente, obsides exposcenti militi, opulentiores Principum obtulit, quos à vinculis, & patibulis fuga subtraxit, curante Pompeio. Inter hæc pestis ita Romæ grassabatur, vt in ipsam etiam Adriani molem,

CCL XIII. magno Clementis discrimine, penetraret,
Lues Ro- cuius nonnulli ministri lue polluti perierunt.
178. Clementem Cæsariani præfecti Caietam deducere cupiebant: sed ille varijs artibus, quoad poterat, obstabat. Cæsar, vt in Hispaniam deduceretur, optabat: at omnes Hispani proceres, populique nimis inhumanum, immo nefarium esse clamabant, si Cæsar Romani Pontificatus propugnator summum Christi legatum in custodia detineret. Interim communicatis Franciscus, ac Henricus, Franciæ, Angliæque Reges consilijs, Clementis apud Cæsarem libertatem vrgebant. Vnde certis legibus concedendæ, Lanoio Cæsar potestatem fecit; sed stipen-

diorum inopia efferatus miles, nulla ducum
Sal. Ann. audiebat imperia: donec pestilentia malis,
1527. simulque Lautreci successibus consternatus exercitus, ad mitiora respexit consilia, timorque, optimus morum corrector, persuaderet, quod honestas non poterat. Iam Galli præter Boscum, & Alexandriam, expugnata feliciter Papiam, tot nuper aduersariorum viribus indomita, per Insucriam Romam pergebant. His iuncti Veneti, Florentini, Mediceis ex vrbe deiectis, pro libertate Pontificia arma sociabant. Andreas Auria maris Imperator, Gallica classe ad delphini portum Hispanos debellauerat, victorque Genuam patriam ex Adurniorum, Cæsarisque potestate ad Gallorum partes traduxerat: vt terra marique Cæsariani iam hostibus impares cederent. Pridie itaque Cal. Nouemb. de Clementis libertate ita conuenit, vt præter supra constitutam pecuniam, decima per Hispaniam Pontificia, atque in sacri belli præsidia collecta, Imperatori in præsentem necessitates cederent; Mediolanensis ac Neapolitani imperij iura Carolo per Clementem inuiolata starent. Ostiam, Veteremque urbem pignoris loco acciperet. Cum verò Pontificis familia ea laboraret fame, vt asininis carnibus auidè vesceretur; Lanoio quoque Caietæ defuncto, Aurantius in regno succederet, Hugone Moncada, duri, callidique ingenij, omnia administrante; veritus Clemens, ne pacis decreta duriora redderentur, ad purpuratorum Senatum Neapolitanos aliquot proceres pretio ad legit, obsidesque ex eodem ordine nonnullos reliquit, vt vel auro præsentem, vel obligata fide, contumaciam inflecteret militum. Quo facto, operam consiliumque Pompeio suppeditante, sumpto Clemens mercatoris habitu (vt vulgus falleret militare) noctis silentio, arce, atque vrbe dimissus est, postquam septem menses inter barbaros, omnique cum scelestis, tum morborum tabe corruptos milites, non sine ingenti vitæ discrimine versatus esset. Liberato Pontifice, Lautrecus noua abs Rege accepturus consilia, exercitum per agrum Bononiensem diuisit: Cæsarianis per Romanam prouinciam, regni Neapolitani limites quiescentibus. Duo meditatam coeuntes societatem Galli, & Angli

CCL XIV.
Galli Papiam expugnant.

Libertas Pontifici datur.

CCL XV.
Cardinales pretio lecti.

Papa mercatoris habitu fugit.

Sal. Ann. 1528. CCLXVI. Angli, publicè per feciales bellum Cæsari iunctis Italiae viribus denuntiarunt, quorum orationem postquam explicata, lataque fronte excepisset *Carolus*, oratores confederatorum, Anglico dimisso, custodiae; inclusit, circumuentam perfidè suorum in Italia Legatorum immunitatem questus. Mox *Foxius Lautreci Dominus* auspiciatam bello fortunam prosequi iussus, & Neapolitanum regnum inuadere, per agrum Picenum, capta Aquila, nusquam obuijs hostibus, ad regni viscera penetrauit. Cæsaris exercitus, illo rerum discrimine, Roma euocatus, lustratusque duodecim peditum, vnumque equitum millia, ex quator & viginti armatorum millibus censuit, cæteros luxus, absumpserat & pestilentia. Iam etiam pristinus ille animorum vigor, inter luxum, rerumque affluentiam mirificè hebetatus, nihil in milite ad pugnandum audaciæ reliquerat: vt cum Neapolim contendentibus, haud Troia procul, *Lautrecus* prælium offerret, timidè illi noctis beneficio se subducetes pugnae aleam subterfugère. *Lautreco* verò insequente, omnibus confederatorum copijs, Neapoli obsidentur, vbi varijs velitationibus *Aurantio*, *Vastioque* plerumque aduersis, intra vrbs mœnia conclusi sunt. Declinabat iam Cæsaris fortuna: Vrbes Hispanam detestatae arrogantiam, Andegauensium gesta ad memoriam reuocabant. Vrgebat mari, terraque Gallus obsidionem: nam ex Liguria classem admouerat *Auria*, cuius consilium præoccupare *Moncada* statuerat, & classem in sinu Salernitano opprimere, iunctis ad classiarium militem veteranis His-

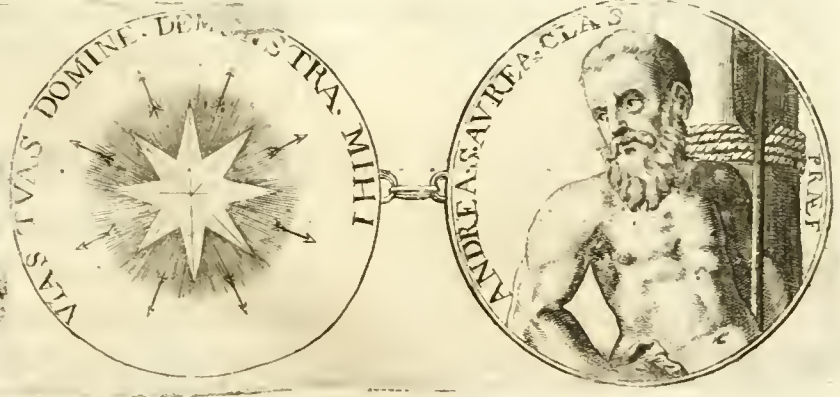
panorum millibus; sed exploratorum diligentia *Auriani* præmoniti, adscitijs vicissim sclopetarijs classem muniunt, atque vltro in hostem occurrentem alto pelago prouecti, magnam à principio stragem edunt, cū vnus tormenti globus à *Philippi Auria* prætorialaxatus quinquaginta Hispanorū discerpsit, plures debilitauerit. Acriter, pertinaciq. animovtrinq. concursum, *Aurians* tandem est relicta victoria, adeo cruenta, vt nemo victorum sine vulnere discederet. *Moncada* Cæsarianæ classis præfectus, mari haustus occubuit. *Vastius*, cæterique Duces capti, vrberè traxerunt in vincula; nã & Germani sub auspicijs Ducis Brunsvicensis in Italiam traducti, commeatu deficiente, conuersis retro signis, dispersi abierant. In summo discrimine res erat Austriaca ni in tanta rerum desperatione Cæsarianis inexpectata *Andrea Auria* Genuensis Architalassi mutatio, saluti fuisset. Pontificijs, Gallicisque is stipendijs conductus, cum nuper captiuos Cæsarianos petenti Gallorum Regi sistere nollet, Rex indignatus verbis minacibus exacerbatum se abundè ostendens, eò *Auriam* adegit, vt per *Leam*, Cæsaris gratiam aucuparetur. Dicunt alij, quod cum *Adurnios* Cæsari adductos Genua eiecisset, admissis in vrberem Gallorum præsidijs, vbi patriæ libertatem militari opprimi insolentia, tum ad Sauonam rei maritimæ negotiationes transferri magno-perè doleret, ægrum hominis animum adorti Cæsariani duces, quos captiuos tenebat, promissionibus tentarunt, atque etiam expugnarunt, ea ratione, vt Genua sub Cæsaris patrocinijs libertate frueretur, ac Genuen-

Sal. Ann. 1528.

CC LXVIII. Moncada mors.

CC LXVII. Auria victoria in Casareis.

CCLXIX Auria Cæsari conciliatur à captiuis.

sibus Sauona cederet. Pacta hæc cum approbasset *Carolus*, odium hæcenus *Auria* in Hispanos acerbè exercitum pari ardore in Gallos conuertit, vt patriæ libertatis, æterna-

nominis memoria vindex esset. Meritus itaque cum duodecim triremibus, Cæsaris stipendia, Caietam appulit, vbi Imperatorios Duces captiuitate exemit, Cæsarique militiam

Sal. Ann.
1528.

tiam publica insignium commutatione profectus. Nec multo post Genuam delatus, portuque receptus magno exultantis patriæ gaudio Gallos eiecit, optatamque Genuæ cum libertate reddidit tranquillitatem. Sauonæ etiam Genuensium opes, gloriamque æmulantis portum lapidibus, ruderibusque impletum, nauigationi fecit inutilem. Populus verò Genuensis ad huius rei memoriam Colossum ex marmore præaltum cum hac inscriptione ei erexit. *Andreae Auriæ Ciui Opt. Felicissimoque vindici, atque auctori Publicæ libertatis Senatus Populusque Genuensis posuit. Labet hic addere Iam Vitalis carmina*
Quæ spectas barba horrentem, seuumque tridentem
Imperium pelagi magna ditioe tenentem
Aurius est: non ille modo Lybiæq. Asiæq.
Pyratarum horror, & formidabile nomen:
Sed terræ decus Ausoniæ, & noua gloria
Martis.

Hic patriam longo concussam turbine belli
Firmauit pace, & ciuiles sustulit iras.
Ista grata suum Ligurum Respublica ciuem,
Et pietate grauem, & meritis ingentibus, inter
Delectos proceres, quos ille ab origine prima
Excoluit, celebrem æterno sacrauit honore.

Nummi postea honorarij latus alterum hierographiam habet, quam triremi, præ Carolo V. ædificatæ, appingi voluit Auriæ. Calidum ei ad Deum votum, idque duplex: alterum vt in itinere periculoso *sydus* illud sibi præluceat, quod tres Magos Orientales Bethleemum vsque deduxit: alterum vt diuinum sibi adsit numen in hostibus suis configendis, superandisque. Id enim *tela à stella circulata* significant.

CCLXX.
Galli
lue conse-
ti.

Nec defuere Superi Gallis rependere fortem. Parilue, ac Cæsariani Romæ, Gallus fatigatus exercitus, ita contabuit, vt vix

PAX INTER CAESAREM ET GELDROS. Anno 1528.

CC
LXXII.

Quinquaginta iam annos alternis cladibus fatigati Geldri, & Belgæ, *Roffemio* cum *Meursij* Comite præ Geldro: *Sckenkio* & comite *Burano* præ Belgis copias ducente, Gorcomij tandem *Carolus* Cæsar, Belgarum Princeps, & *Carolus* Dux Geldriæ extinctis odijs, mutuis pacis vinculis ita sociati sunt; vt Geldriæ Dux Gallorum fœderibus renuntiaret, Cæsarique æterno amicitia

mille peditum, centumque equitum integri, armisque idonei superessent. Hinc obfessi, hostium torpore ac silentio prouocati, in reliquias exercitus iam abitum meditantis, effusi, vix armis ferendis idoneos Auerfam compulere, vbi intercepti carcere, hæserunt aut morte. Sub hæc Capua, Puteoli, Nola Gallicis infessæ præsidijs ad fidem *Caroli* reuocata. *Fridericus Caietanus*, Bouiani Dux *Henricus*, cum alijs quator illustris familiae viris defectionem sanguine expiarunt. *Fridericus* verò *Caraffa* Melphi princeps, ac *Simon Romanus* contra *Alphonsum Daualum Vastium* magna obstinatione Apulos, Calabrosque in fœderatorum obsequio constantes propugnarunt. Hæc in Neapolitano regno anceps fortuna ludebat. Inter Insulæ *Antonius Leua* eductis Mediolano copijs, Papiam inuadit, Gallisque omnibus interneccione deletis, felici occupat conatu; sed deficiente ad militem alendum stipendio, edicto cauit; ne quis Mediolanensium Domi suæ panem pinseret, præter eos, qui facultatem pretio parassent. Vectigal hoc satis fuit ad alendam vtramque equitum, peditumque militiam inter extremas calamitates; nam in modios singulos tres aureos numerabant pistores. Penè itaque confœderatorum fractos animos, *Fani Paulini* comes ex Francia cum quatuordecim millium exercitu allapsus, summo opere erexit. *Antonius* verò *Leua* octo tantum millibus ad vrbium defensionem instructus, cum Gallos declinare crederetur, ad Landrianum occurrens, felici prelio Gallum attriuit, Comitem cœpit vna, cum *Chastillonio*, *Rongonio* alijsque copiarum præfectis, simulque propugnandæ spem ademit Italiae.

Sal. Ann.
1528.CCLXXI
Leua ars
ad alendum
militem.

paçto adhæreret, occupata à Cæsarianis oppida reciperet, eaque clientelæ titulo à *Carolo* tanquam Brabantino Duce, Hollandiæque comite possideret. Virili verò legitimoque deficiente hærede, ad Brabantinos vtriusque sexus possessores transfirent; dote tamen honesta fœminis ex Geldrio superstibus reseruata, Regio verò *Vltraiectina*, cum Antistitis sui *Henrici Bauari* consensu, iurisdic-

Hoc accidit mense
Novembri.

Ann. Sal. 1528. iurisdictionem omnem, sacra excepta, | comitem transtulit, Cæsarique solemnī sa- *Sal. Ann.*
in *Carolū* Brabantiae Ducem, & Hollandie | cramento est obligata. 1528.

FERDINANDVS AVSTRIACVS ELIGITVR REX HVNGARORVM.

C C
LXXIII.

Occiso *Ludouico* Hungarorum Rege, diuisis regnorum studijs, primi fuere Bohemi, qui de eligendo Rege coirent: alij prò *Ferdinandi* Austriae Archiducis, qui *Annam* sororem *Ludouici* Regis duxerat, iure hæreditario nitebantur: alij id generis successionem improbantur aliò tendebant. *Berenstainius*, & *Caupho* absolutam Regis cooptandi libertatem in *Podiebracio* vsurpatam præferentes, Procerum animos & suffragia prò *Guilielmo IV. Bauaro* sollicitarunt. Cessit quidem *Ferdinando* corona; sed *Guilielmo* decorum fuit, Boici nominis existimationem apud Bohemos tanti fuisse, vt, quod in *Alberto Pio* eligendo frustra tentarant, nunc in *Guilielmo* feliciter successurum arbitrarentur. Pacifica fortuna fuit, quia *Ferdinandi* gloria *Guilielmo* non depressit, nec *Guilielmi* secunda apud Bohemos fama *Ferdinando* suspecta fuit. A Bohemis itaque *Ferdinandus* inauguratus, ad Hungaricum aspirauit diadema, & habuit

Guilielmus Boicus ad regnum Bohemiae vocatur.

C C
LXXIV.
Io. Vaiuoda eligitur Rex Hungarorum.

quamuis *Ioannem Vaiuodam* Transiluanum, Ciliae Comitem ad sceptrum vsurpandum plurimi ex Hungaris admitterent. *Ferdinandus* verò & suis viribus, & aliorum fauore potentior, *Ioannem* prælio ad *Toccaium* victum, fugatumque facile, occupatis regni possessionibus, eliminauit. Qui cum frustra *Sigismundi* Polonorum regis opem implorasset, *Lasci Siradiensis* Palatini exitiali consilio, operaque, legatione ad *Solimannum* instituta, ei se clientem, vectigalemque perpetuæ seruitutis onere, constituit, si per illum armis amisso regno restitueretur. Grata fuit *Solimano* oratio, vt per Christianorum discordias in Europam irrumperet. Eodem tempore vrgebat Lutherana factio numero, viribusque potentior, nec longè nonnulli principes, inter quos *Philippus* Hassiæ Dominus, occasionem quærebant vt in orthodoxos ferrum stringerent, quam aliena suppeditauit perfidia. *Georgius* Saxoniae princeps, *Philippi* focer, constans assertor Romanæ fidei, Domi suæ nobilem ortu alebat, hominem, *Octonem Paccium*, sed *Lutheri*

Ad Solimannum confugit.

C C
LXXV.
Paccij perfidia.

opinionibus occultè deprauatum. Homini Lutherano consilium erat, Germaniæ principes inter se committere; Prò causâ homo versutus arripuit fœdus inter *Ferdinandum* Austriacum, Boicos principes *Guilielmum*, & *Ludouicum*, & quosdam Antistites, *Ratisbonæ* initum ante quadriennium, legibus ad mutuam fidei Romanæ in suis Prouincijs tutelam constitutis. Agebat tum apud optimum Principem vicq; Cancellarij. Hac abusus occasione vt formulæ fidem faceret, adhibuit furtiuè *Georgij* Ducis sigillum. Tum *Landgrauium* opportunè nactus, suis rebus prospicere admonuit, quòd non tam ad religionem, quàm ad ipsum *Landgrauium* vnà cum Saxoniae Electore opprimendum fœdus percussum esset. Signatum autographum, an apographū nudum prompserit? dubiū: sic cepit *Landgrauium*, vt cōmunicato cum Saxoniae Electore consilio, bellum validasque copias vterque pararet. Dum cæteri Principes, comperto apparatu, in res suas intenti, mirarentur, quorsum tantum armorum spectaret. *Landgrauius* focerum, *Georgium* Saxonem per literas hortatur, vt fœderi nuntium remittat, vnàque mittit fœderis formam. *Georgius* nil eiusmodi conficius, figmentum detestari, petere à genere authoris nomen, & tabularum autographū. Idem vrgebant Principes alij, tumultuarios colligentes delectus, ne imparati prorsus opprimerentur. Tantorum Principum inficiatione moti *Landgrauius*, & *Saxo* ceperūt cunctatiùs agere, & ad inuestigandam veritatem non reculare conuentum. Vbi in rem ventum, cum *Paccius* à *Landgrauio* vulgatus, nihil præter dolos probaret, falsi conuictus, damnatusque, *Landgrauij* atrocissimo mortem quidem euasit, sed non infamiam. Reliquo vitæ tempore profugus, ad extremum Antuerpiæ, post longum carcerem, & grauissimos quæstionum cruciatus, abscisso capite, in quatuor partes dissectus est. Quatuor florenorum millia, cum ei *Landgrauius* soluisset, noluit arma ponere, priusquam belli consequeretur expensas. Mogun-

Sal. Ann.
1528.

tinus Septemuir, Antistites Bambergensis, & Herbipolensis, non quasi commeruissent, sed quia proximi erant, in quos primi belli impetus verterentur, nec ad excipiendum pares illis essent copiae, ne obruerentur, periculum redemere centum aureorum millibus.

CC
LXXVI.
Duellum
inter Cæsarem &
Regem
Gallorū.

Inter Cæsarem quoque ac *Franciscum* Gallorum Regem adhuc inimicitiae flagrabant. *Franciscus* ubi legatum suum in custodiam datum rescivit, Cæsaris legatum in Castellum Lutetiae arcem condi, mercatoresque Cæsari obnoxios passim in Gallia retineri edixit. In custodiam dedit & Cæsaris legatum Anglus, quem mox nihil in suo innouatum certior factus dimisit. Sic bellum in dies magis accendebatur, & Principum odium, qui se vicissim non solum armis, sed contumelijs prouocabant. Controuersijs, bellisque quæ cum Rege habebat, ut profundendo Christianorum sanguini parceretur, se singulari certamine perlubenter finem impositurum Gratianopolitani Senatus principi tum Regis legato biennio ante Cæsar dixerat: id heraldo Gallico bellum sui Regis nomine denuntianti Cæsar repetiuit. Sermo-nes hi cum ad *Franciscum* perlati essent, ipse conuocatis V. Kal. April. totius Galliae proceribus, coram omnibus Principum, liberarumque ciuitatum legatis, totoque aulico comitatu in maiore Parisiensis palatij aula, ingenti pompa, Regali folio sedens, *Nicolao Pere noto Granuellano* Cæsaris legato, ut dimitteretur petenti se se excusauit, & quod eundem in custodiam dedisset, Cæsarem in causa fuisse docuit, qui Gentium violato iure, in suum, foederatorumque legatos id prior ausus esset: sed quandoquidem, ut Baionam proficisceretur, decretum erat, ut tam ipse, quam eius, foederatorumque legati eodem tempore liberè ad suos redirent, ut literas suas ad Cæsarem ferret, præcabatur. Hæ libellum duelli continebant, quas ferre recusante *Granuellano*, heraldum vnà cum illo se missurum, qui eadem denuntiaret, adiecit: ut illi liberè Cæsarem aduendi, redundique tesseram dari *Granuellanus* curaret. Id non permittente Cæsare, libellum alta voce coram omnibus legi, & in acta referri imperauit, qui hæc ferè continebat: Illa coram

meis Legatis iactare diceris, quæ ad vellicandam famę nostræ integritatem spectant, non ferenda forti viro ignominia. Oblitus fidei datæ asseror, tuisque excessisse manibus perfidiæ reus. Equidem omni obligatione solutus fui, postquam transactione mutua præstanti fidem, fidem non haberes; cum eadem me amicum, qua hostem antea, corporis custodia inclusum sepeferis, & libertatem absque libertate obtuleris. Quocirca si meum criminis abitum, siquid à me commissum contra viri Principis officium asseras, disertè ego te assero mentiri. Fixum mihi est, honorem atque existimationem meam cum vitæ etiam discrimine tueri. Et quid verbis armisque cum tot hominum excidio contendimus, nostro duorum, ad quem me prouocas, gladio hanc litem dirimamus, duelloque quo postulas, experiamur vtri causa & æquitas faueat? huic locum tempusque designa. Si congressum hunc differes, solisq. in famam meam verbis debacchabere, totius ad te controuersiae turpitudinem pertinere declarabis. *His Cæsar mense Iunio Montifone per destinatum Parisios legatum ita respondit.* Falleris, cum me tuum criminari abitum existimas; dilatum accuso reatum. Nonne abs te iuramenti fide confirmatum est, in meam te potestatem custodiaeque reaturum, nisi sancitæ pacis leges impleres? Si negas, tuis euincam sigillis ac literis. Si concedis, ut debes, quomodo laudati te Principis officium implere asseris, cum in ea re fidem fallas, quæ & obligationis tuæ est, & potestatis? Affirmo, & sine mendacio quidem, turpiter abs te factum, & sceleratè. Et quoniam duello huic cōtrouersiae absoluendæ assentiris, conditionem accipio, locumque ad illud designo flumen, quod Fonterabiam inter Andæamque labitur, quem sanè recusare minimè poteris: nam si & tuam, & obsidum liberorum ei salutem, ante biennium credidisti, nihil erit cur modò declines. Ne verò disceptatio mora longiori differatur; mittantur viri nobiles, earumque congressionum non imperiti, qui de loco, de armorum genere, deque certo constituent tempore. Quod si intra diem quadragesimum ab accepta epistola nihil responderis, dilationis in te residebit turpitude, atque ad alterum non seruatae fidei crimen, nouum illud adijcies.

Sal. Ann.
1527.

His

Sal. Ann.
1528.

His literis Legatus in Galliam profectus, atq. ad *Franciscum* pro concione in procerū turba sedentem admissus (postulante Rege, an duelli formulam adferret?) respondit, & offerre se, & præterea, quæ adderet habere, petere verò, ut ex manda to *Cæsaris*, publicè ea sibi

recitare liceat. Rex ad ea indignatus, negavit ab eo quicquam se, præter formulā prouocationis admissurum. Quā cū seorsim detrectaret Legatus, memorant cunctatē Regē, neq. publicè illū auscultasse, neq. literas admisisse, sed verbis aliquot cōmutatis, excessisse concione.

Sal. Ann.
1529.

HENRICI LAPSVS ANGLORVM REGIS. Anno 1528.

CC
LXXVII.

Henrici & *Francisci* Regum licet arma coirent, non ita tamen bellicis rebus deditus erat *Henricus*, quin & amoribus vel potiore locum daret, quibus victus ad insaniam delaberetur. *Catharinam* Ferdinandi Taraconensis Regis, & *Elisabethæ* Castulonenſium reginæ filiam sanctissimam foeminam vxorem duxerat *Arcturus* filius *Henrici VII.* Angliæ Regis maior natu filius, quæ viro non ita multo post immatura morte sublato, de patris foceriq. consensu, *Iulio II.* Pontif. Max. adprobante, *Henrico* viri prioris Germano fratri nupsit, ex quo filium, qui paucis post mensibus fato functus est, suscepit. Suscepit & filiam, nec ullos postea liberos genuit. Hinc mascula prole priuari Regem Angli murmurabant, quia incestuosus esset coniugium: tamen propter teneram *Catharinæ* ætatem *Arcturus* cum illa rem nunquam habuisse diceretur. Hanc calumniæ ansam arripiens *Thomas Valseus*, mox *Eboracensis* Cardinalis nuncupatus, *Henrico* suadere cepit, ut *Catharina* repudiata, aliā ex qua mares procrearet, vxorem duceret: non deesse Parisienses Theologos, qui matrimonium incestuosum, nullum esse confirmarent. Id tentabat *Eboracensis*, non ut *Henrico* mares nascerentur, sed ut *Cæsari* iniuriam inferret, à quo ut omnium mortalium arrogatissimus contemnebatur: vel ut Regem *Franciscum* demereretur, nam matrimonium inter *Henricum*, & *Renatam* filiam *Ludouici XII.* Galliarum Regis prouocare in animo habebat nondum enim Ferrariensi *Renata* nupserat, quum de diuortio faciendo cepere sermonē. *Henricus* non tam liberorum marium susci-

piendorum causā, quā quod *Annam Bolanam* humili loco natam, sed in Reginæ aula educatam deperibat (quæ tamen potestatem sui corporis Regi, nisi matrimonio copulata negabat; ex sororis namq. *Mariæ*, Regi nuper familiariter cognitæ, iamq. euileſcentis gratia, hunc amorem, nisi coniugalibus adstrictum vinculis, instabilem didicerat Rex) *Eboracensi* auscultabat: neq. tamen quod animo conceperat vel illi, vel alijs indicabat. Hoc vbi *Eboracensis* coniectura assequutus fuit, neque diuortij dissuadēdi, neq. Regem à *Bolana* reuocandi audebat. Plurimis itaque consultis *Henricus* Theologis, qui ad gratiam concionari sepe solent, matrimonium cum *Catharina* nullum declararunt: & legatos *Henricus* ad Pontificem misit, qui diuortium firmaret. *Clemens* qui inter *Cæsarem* & Gallum neuter stabat, ac de utroq. diffidebat, Angli amicitia, & postulata apertè reijcere non est ausus, sed rem protrahendo, spem Anglis faciebat. Ipsis verò importunè vrgentibus, *Campegium* Cardinalem legatū in Angliam misit, & causam ei, & *Eboracensi* commisit. Imo *Campegio* rumor erat diploma dedisse, quo matrimonium nullum pronuntiabat: quod clam Anglo Regi, & *Eboracensi* ostendendum imposuit, vulgandum tantumodò, si res in iudicio aduersā Regi procederet: proinde Rex non agrè moram pateretur. Interim *Cæsari* reconciliatus Pontifex, cum igne cremari diploma iussisset, idque *Campegius* executus esset, commutataq. sententia, causa Romam ad *Rotā* reuocata fuisset, indignatus Anglus, à Romani Pontificis auctoritate discessit. Sed hæc Deo dante, repetam in vitis Pontificum.

DE RELIGIONE INTER GERMANOS DISSIDIA. Anno 1529.

CC
LXXX.

Tantis odijs, Christianam iactatam Republicam, Turca dum cogitaret opprimere; ad componenda dissidia *Carolus* animum conuertit. Indictis *Spiram* comitijs, conuenere prò *Cæsare Ferdinandus* frater,

Fridericus Palatinus, *Guilielmus* Bauarus, cū duobus Episcopis Tridentino, & *Hildesheimio*. Aderat Elector Saxonie cum *Melanthone*, sueque factionis hominibus. Vtriusq. partis studium hoc erat præcipuum, ut libe-

CC
LXXXIX.
Henrici
Regi An-
glorum
lapsus.

Sal. Ann.
1528.

rarum sibi urbium Legatos addiceret, quos proximo conuentu, ad foederis societatem prouocauerant. *Ferdinandus* verò vnà cum collegis ad euertendam conspirationem, aliquot ciuitatum legatos separatim euocatos, de neglecto primùm Cæsaris accusauit edicto: deinde ad concordiam excitauit. Illi nil se ad Cæsaris iniuriam machinatos esse, neq. legitimi dixere concilij effugere iudicium. Heluetiorum autem populi, *Lucernates*, *Vrani*, *Suitenses*, *Vnterualdij*, & *Tugini*, qui duabus potentissimis eius nationis gentibus, *Tigurinis*, & *Bernatibus* (ob *Zuingliani* schismatis infectionem) maximè aduersabantur, se Regi adiunxerunt *Ferdinando*. Legatus *Argentinenfis* ob nuper abrogatum, contra proximi decreti leges, *Missæ* sacrificium à comitijs reiectus est. Plurima in eo conuentu circa religionem fuere decreta. Primum vt Cæsare rogante in loco libero liberum & generale intra annum *Romanus Pontifex* concilium indiceret ad tollenda religionis dissidia. Anno elapso, & synodo non vocata, Cæsar conuentum Imperij indiceret generalem, ipse adesset pro bono pacis. Interim *Edicto Vvormatiensi* Cæsareo in articulo religionis parerent omnes. Nulla fieret innouatio præcipuè circa sacramentum Corporis Christi; & *Missæ* sacrificiū. *Anabaptistæ* sub pena capitis solo cedere cogantur. Participes, defensores eorum simili pena tenerentur. Concionatores, doctores *Euangelium* iuxta receptas ab Ecclesia interpretationes explicent. Quæstiones disputabiles futuro remitterentur concilio. *Typographi*, *bibliopolæ* ne quid noui procerent. *Delinquens* ab eo magistratu sub quo uiuit, & domicilium habet, puniatur. Nemo alteri vim inferat religionis prætextu, neq. Domino inuito subditos alienos in tutelam recipiat, causa religionis, & hoc sub pena proscriptionis à Camera Imperij promulganda. *Seditiosos* homines si princeps solus compescere nequit, accurrant finitimi: & proprijs impensis subministrent auxilia per mensem. Si ultra mensem opus fuerit, auxiliator pacificè conueniat cum eo cui opè

PAX INTER CAESAREM ET

CC
LXXXV.

Affulgebat Amore stimulante paterno, sine qua *Franciscus*, de liberis recipiens propè desperabat; Ab ea non alienus Cæsar erat, vt facilius ad coronam assequendam, in Italiam descenderet. Bellum tamen

fert. *Aduersus Turcas* sesqui quarta triū mensum, & dimidia quarta sex mensum pedestris militis, & quatuor millia equestrium copiarum qua de promissa Romana expeditione supererat, iuxta matriculam Romanæ expeditionis in Comitibus *Vvormaticensibus* factam, in pecuniam conferatur, et vnà cum duabus illis quartis pedestrium militum mitterentur in *Turcas*, ubi necessitas postulabit. Reliqua ibi decreta ciuilem spectant politicam. Non porro absque aduersario fuere religionis articuli, Obstabant *Ioannes Saxonix*, *Georgius Brandenburgi*, *Ernestus* & *Franciscus Luneburgi*, *Philippus Hassiæ*, *Vvolfgangus*, & *Anhaldinus*, instantes standum esse conuentus superioris decreto, quo suus cuiq. religionis usus vsq. ad futurum Concilium liber erat. Notum esse, quo potissimum auctore fieret noua religionis dissensio. In conuentu *Norimbergico*, ipsius *Rom. Pontificis* confessio, fontem malorum in Ecclesia deprauatis moribus esse repertum. Octoginta capita legato *Pontif.* fuisse oblata, quibus vulnera, et remedia proponebantur, sed nihil actum. Concilium semper promissum, nunquam datum. Conscientia non esse vim inferendam timore seditionis. *Missa* Pontificiæ non posse locum dari, Verbo Dei repugnante. De *Dominica Christi* presentia auctores non dammandos inauditos. Interpretationem scripturæ ab Ecclesia faciendam quidem, sed qualis sit Ecclesia? sub iudice litem esse. In reliquis suo non defuturos officio promittebāt. Hac protestatione illius sectæ Principes, *Protestantium* nomine censerī ceperunt. Varijs inter se certabant opinionibus, eisq. hæc vna concordia erat, quod vnanimes pugnabant in Romanam Ecclesiam. *Argentoratium*, *Noriberga*, *Ulma*, *Cóstátia*, *Rutelinga*, *Vvinsheimium*, *Memminga*, *Lindauia*, *Cápodunum*, *Heilbrunna*, *Isna*, *Vvissebrugum*, *Nordlinga*, *Sangallū*, vrbes olim religione florètes sua deniq. perdidit libertas. *Ferdin.* igitur spe concordix deiectus, se comitijs subduxit, quod protestantes ad Cæsarem, & futurum Generale Concilium prouocarent. Interim.

GALLORVM REGEM. Ann. 1529.

prosequeretur *Paulinus Comes*, fanis *Angeli*, *Columbanique* captis; & quod quatuor duntaxat peditum millia *Mediolano* præsidio erant, de eodem oppugnando cogitabat, cum *Mortaria* tormentis excussa, sexto Non.

Maij

CC
LXXXI.
Argentinenfes à comitijs exclusi.CC
LXXXII.CC
LXXXIV.

Origo Protestantium.

Sal. Ann. 1529. Maij deditioem fecisset. Nihil intra Ticinum præter Goia, atq. Abiati arcem Cæsarianis supererat; cumq. Genuam, vel Mediolanum *Paulinus* aggredi cogitaret, XII. Kal. Iulias Ládrianum duodecim passuum millibus Mediolano distans petijt. Nocte consequente, violenti imbres ita vicinum auxere flumē, vt tormenta trajici non possent, atq. ibidem postridie subsistere cogeretur. Die tertio Ticinum adire cupiens, *Guidum Rāconum* cum prima acie, & tormentorum parte præmisit: ipse cum media tardiùs incessit. *Antonius Leua* vel coniectura adductus, vel ab exploratoribus certior factus, quos in hostili tenebat exercitu, noctu suos albis tunicis indutos Mediolano eduxit, hostes persequuturus: virtutem comitante fortuna. In itinere adhuc erat Comes *Paulinus*, quòd tormentorum currus axe fracto luculenta via conciderat, ad quem subleuandum, non solum pedites operam nauabāt, sed & nobilissimi equites in pedes defilierant: Sic operi intentos, nec oppinantes aggredditur *Leua*. Huic *Paulinus* relicto equo cum bis mille quingētis Germanis peditibus occurrit, pugnavit fortiter, sed victus, vnà cum eo ferè omnes cēsi, uel capti fuere. Infelici clade commoti Italicorum principes, ad pacem inclinabant. Ipse Cæsar, ne quid profectioem suam Italicam interturbaret; cum *Clemente* conuenire cupiebat. Pontifex etiā, vt heresi, & inualescentibus Turcis per *Carolum* potentiùs occurreret, tum vt *Mediceis* à Florentinis imperio deiectis, rectiùs consulere, pacem *Barcinone* cum Cæsare pactus est ea lege vt Cæsarianus exercitus si è regno Neapolitano migrare vellet, libere transire posset per ditiones Pontificias. *Alexandro Mediceo filio Laurentij Medicis Vrbinatis*, *Margarita Cæsaris* notha nuberet cū dote annua viginti millium aureorum. Gener *Florentiæ* restitueretur. De reductionis impensis *Papa*, & Cæsar conuenirent. In possessionem *Ceruiæ*, *Rauennæ*, *Mutinae*, *Rhegi*, *Ruberiæ* Pontificem Cæsar aliqua via restitueret; ita tamen ne aliquod *Papæ*, vel *Cæsaris* præiudicium fieret. Restitutus *Papa* Cæsarem nomine regni Neapol. in fidem reciperet: præstita fidei munus equum album veteris loci census acciperet. Si *Ferrariam* velit *Papa* recuperare, adesto Cæsar cum viribus suis. De Belli impensis, inter se paciscantur. *Francisci Sfortiæ*

reguli *Mediolan.* causam iudices ab utroq. scele-
 cti cognoscant, vt vel absolutus in integrum restituetur, vel cōuictus amisso principatu mulctetur. Si posterius acciderit, alium Cæsar præficiat de consensu Pontificis. *Ferdinandus Rex Hungariæ* *Mediolanensibus* permittat è *Ceruiæ* salinis salem quoad *Clemens* vixerit, & biennium post eius mortem, Cæsar frater procuret. Neuter nouas societates ineat, neq. initas obseruet aduersas presenti fœderi. *Veneti* in fœdere admittantur, si postremis in regno *Neapol.* urbibus cedant, et à postremo fœdere cū *Ferdinando* percusso nō recedant; *Clementi* *Rauennam*, *Ceruiamq.* restituant. *Lutheranos* ad fidē Cæsar reducat, armis cogat. *Clemens* remedijs sacro ciuiliq. iure præscriptis utatur. Neuter alterius clientes vsurpet, eorumq. se propugnatorem constituat. Propugnationes aliter conceptæ intra mensem irritæ sint.

Eodem tempore, Cæsari Regem *Franciscum* reconciliare, nobiles matronæ curabant. More renouato antiquo apud Gallos, admittendi fœminas in comitijs, quæ magnis de causis conuocabantur. *Cameracum*, VII. Id. Iul. *Ludouica Sabaudiana* mater *Francisci*, ac *Margarita Austriaca* Cæsaris amita conueniunt, magna pōpa urbem diuersis portis introiere. Aderant & Regum legati, quorum opera in hæc capita conuenere. Vt Cæsar iure sibi in *Burgundiæ* Ducatum, Comitatumque *Auxerroanum*, & vicina loca hæctenus vsurpato, acquiescat; redituque annuo mille librarum ex *Burgundici* Ducatus *Salinis* postulato cedat, vti vicissim onere omni tributario, ex *Salinis* Comitatus *Burgundici* *Gallis* debito, *Belgij* Principes liberentur. Rex pro redemptione filiorum Cæsari vigesies cētena aureorum liliorum millia puro auro exfoluat, præsentique pecunia ducenta millia, ante instantes *Martij* Kalendas, quibus filios recepturus sit: ducenta verò nonaginta millia Regi *Angliæ* Cæsaris nomine pendat. Reuocet etiam ante filiorum libertatem, omnem ex *Italia* militem, *Mediolanensis* imperij iure cedat, & ad regni *Neapolitani* integram possessionem Cæsari opibus operaque subueniat; neque *Italiæ* *Germaniæ*que rebus, pro villo se Principe in fraudem Cæsaris immisceat, (qua tamen obligatione se postea teneri non censuit, quòd minus ea, quæ materno iure sibi vindicabat, quæque occupabat *Sabaudus*, armis

C C
LXXXVII.C C
LXXXVI
Pax inter
Cæsarem
& Papā.

Ann. Sal. 1529.

armis repeteret) Borbonij proſcriptione aboleat, liberis in paternæ hereditatis ſucceſſionem admiſſis. Omni Rex iure ac prærogatiua, quam in Flandriã, Artesiam, Tornacum, Mortangam, Duacum, Inſulas ac Orchiacum uſurpauit, libere abeat: viciffimq. Cæſar iuri in vrbes ad Somonam amnem ſitas, obnuntiet. Ducatum Bullionium à Cæſare Antiftiti Leodiendi, contra Marcanos, adiudicatum, ne adimat. Philiberto Aurantio ſuum Principatum reſtituat, Caroluſq. Egmondus Geldriæ Dux, Cæſarique conciliatus, hoc federe comprehenſus cenſeatur. Eleonora ſoror Caroli cū dote promiſſa regio matrimonio iūgatur.

Rebus ita compoſitis, Romani imperij, ex veteri conſuetudine, coronam petiturus à Pontifice, Philippum iam natum biennio Principem, vnà cum coniuge velut dignitatis, & amoris pignus Hiſpanis reliquit, ipſe claſſe denis militum millibus inſtructa, Barcinone ſoluens, quindecim dierum itinere, Auguſto Menſe, Genuam appulit. Ibi duplici recreatus nuntio, & pacem Cameraci eſſe abſolutam quam firmavit Anno 1530. vt ex nummo votiuo deducitur, & Felicem Furfenbergij comitem octo Germanorum peditum millia, præter equites mille, ſuis ſtipendijs in gratiam Cæſaris conduxifſe, intel-

Sal. Ann. 1529. C C LXXXVIII Cæſar Italiam petit.

xit. Tanto apparatu Itolorum Principum animi perculſi, ampliffimis legationibus Caroli amicitiam ambire cæperunt; Venetis exceptis, qui virium fiducia, aut pertinacia retinendi occupata, Cæſaris gratiam minimè preſarunt. Mitiora tandem Pontificis ſequuti conſilia, amicum quàm hoſtem experiri maluerunt. Florentini verò poſt obtentam pactione Peruſiam & Aretium, factioſorum quorundam procerum obſtinatione, vltimam ſubire belli aleam decreuerunt, quàm amiſſa libertate, Mediceorum imperia tolerare. Sed quia vana eſt ſine viribus ira, longa obſidione, ac prælio ad montes Piſtorienſes fracti, anno tandem ſequenti in Cæſaris victoris arbitrium conſeſſere, Cæſareas copias curante Ferdinando Gonzaga, qui in demortui Arauſini Cæſariani Præfecti, ne ſine gloria caderent Florentini, ſuffectus erat. Numiſſima ſuſpice. Præſidio impoſito, non multo poſt rogante Clemente, Cæſar Alexandrum Mediceum magnum Etru-

ria Ducem pronuntiauit, tradita illi vxore filia Margareta Auſtriaca, quam Carolus quadriennio ante matrimonium, ex Margareta Vangeſtia Belgicæ nobilitatis virgine ſuſceperat. Inde Pontificiam ſubiturus ditionem, Placentiam ſe recepit, vbi iuxta antiquam formulam, ſolemni more iurauit, nunquàm ſe Pontificiæ Maietàti & libertati vim allaturum, ex Leuæ tamen inſtructione ſubiecit, nihil verò de ſuo iure deceſurum, & hoc propter Parmam, & Placentiam, quæ olim Inſubribus debebantur. Bononiam delatus, quò iam Pontifex, vt honore, ſic tempore præcederet, eximia, ac penè triumphantis ſpetie, omnium plauſu exceptus eſt. Paludamentum militaribus armis ſuperfuderat, alboq. inuectus equo, illuſtri Principum corona cingebatur. Umbellâ auro diſtinctâ præferebât literarum, & Academia Proceres. Equites ſuis turmis coloribuſq. diſtincti, peditatu ſub ſignis inſequentes, præceſſerāt; prætorianæ cohortes ex Hiſpanis, Belgis, Germanis lectæ, croceis

C C LXXXIX. Alexand. Medicei & Margareta Auſtriæ nuptia.

Pontificis & Cæſaris congreſſus.

Sal. Ann. 1529. **CCXC.** croceis in sagis ponè Cæsarem, extremo agmine incedebant. Venientem expectabat *Clemens* ligneo suggestu ad Petroniani templi vestibulum erecto; vbi cum Cardinalibus, ac Pontificibus medius infederat: eò Cæsar à duobus Cardinalibus per gradus deductus *Clementem* adorauit, & mox ad osculum admissus est: deinde vbi pauca inter se contulissent; obtulit Cæsar auri signati circiter libras decem: inde ad aram maximam Deum Opt. Max. precaturus accessit. *Clemens* in palatium redijt, ad quod mox Cæsar ipse diuertit solo pariete inter vtriusque cubile interiecto; cuius exigua postula se mutuò adire, vnàque colloqui sine arbitris poterant. Laborauit diù *Clemens*, vt in *Florentinos* Cæsarem incitaret, *Venetis* ac *Sfortia* reconciliaret; Accepta itaque *Sfortia* liberè Cæsarem adeundi tessera, Bononiam ingressus, ad Cæsarem admissus, aut innocentiae veræ, aut audacter simulatæ fiducia, literas promissæ

fidei ad pedes *Caroli* proiecit, non alio, quàm *Sal. Ann.* 1529. causæ præsidio se velle defensum asserens; quod mirificè Cæsaris animum tenuit, eiusque amicitiam redemit. Grandi tamen multatus pecunia *Sfortia*, iussus est Cæsari, decennij tempore nonaginta auri pondo exsoluere, ex quibus, intra annum, quadraginta penderet; tum deinde Mediolanensi arce potitus, integra imperij possessione frueretur. Nouo postea diplomate nouaque liberalitate Cæsar *Insubriam Sfortia* adscripsit, oblata etiam in thalamum *Christiana* Daniae quondam Regis *Christierni*, & *Elisabethæ* sororis filia, vt cognationis eum obstringeret titulo. *Venetis* hoc pacto pax data, vt *Raenna* ac *Cernia* possessione abirent, cederentque Pontifici, iuris, si quod esset, prerogatiua manente: Cæsari tria millia auri pondo, veteris potissimum fœderis rationibus debita. Mutuis armis *Venet Neapol. regnum.* Cæsar *Venetorū* ditiones defenderet: et per *Imp.* à vectigalibus esset immunes. *Sfortia restituitur.* *Pax cum Venetis.*

SOLYMANNVS VIENNAM OBSIDET.

CCXCI. Germanorum excitatus diffidijs *Solymanus* Turcarum Imperator, *Ioannem Vauodam* aduersus *Ferdinandum* regno præfecturus Hungarico, ingentem collegit exercitū, cui omnia vel suis viribus, vel nostra inertia prona fuere. Buda, præsidio in fugam verso, hosti excepta arce patuit: quā Germani Duce *Thoma Nadasto* Hungaro defendendam susceperāt; sed igne territi sulphureo, & de vita magis, quàm de virtute solliciti, inuito præfecto, quem vinculis dedere, salua vita, deditioem fecerunt, Præfecto in vinculis destituto. Vbi verò militū perfidiā, *Nadastiq.* virtutem cōperisset tyrannus: hunc, suis nequicquam stipendijs ad se inuitatum, insigni humanitate ad Regem dimittit; illos in via occupatos perfidiæ pœnas iussit exoluere. Hoc lætus successu, *Ioanne* Budæ relicto, ad Danubium arma vertit, vbi *Strigoniam*, munitissimam regni arcem, *Vardani* Archiep. negligentia malè defensam occupat, rebusq. omnibus ad Danubium largè potitus, Viennā Austriæ peruenit xxij. Septemb. *Ferdinandus* cum incendium istud non modo in suam perniciem, verum totius imperij exarsurum animaduerteteret, de auxilijs Germaniæ principes *Spiræ* Comitibus celebrantes compellit.

Decretis hisce, præficitur Comes Palatinus Rheni, Dux *Bauariæ Fridericus*: hic dum necessaria bello parat, *Philippo* è patre nepoti (cuius vide numisma) in defendenda Vienna partes suas committit: qui Spartam sibi demandatam quouis tueri modo conatur. *Sebastianum* verò *Schertlinum* tribunum peditem constituit; cuius tanta emicuit fortitudo, vt post strenuè nauatam in bello operam, Viennā accersitus à *Ferdinando*, secūda vice *Æques* auratus crearetur. Hoste appropinquante, suburbana, quæ Turcis præsidio esse poterāt, incensa sunt: naues quæ in portu erant, submersæ, valida vndiq. locata præsidia. Sicq. rebus compositis, non diù manibus & armis temperatum. Nam mox occupatū castrorum munitione hostem aggressi Christiani exigua manu pepullere. Sæpè renouatum certamen, plerumq. feliciter. Hostis cū aliquandiu cuniculis muros subuertere tentasset, quadrifariam diuisum exercitum, ac senas sibi ipsi succedentem in horas, continuato die ac nocte prælio, Urbē iubet oppugnare: fossores interim in auersissima munitionum parte cuniculos numero plures agere: vt perpetuis laboribus exhausti, obiecta loca deserere cogentur: armorumque

CCXCI. *Fridericus* Dux *Bauariæ* electus expeditionis Dux in *Turcas.*

Sal. Ann. 1530. que Itreptu actos cuniculos non sentirent. | & crebra vi pulueris impetitus mufus tribus Sal. Ann. 1530.
Nec fuit spes vana Tyranni, cum suffossus | ex oris ampla patefacta fenestra corruerit.

Hic ingenti sublato clamore Turcæ patentes muri aditus, per ruinas magno molimine gradientes oppugnare: nostri, è diuerso, animo infracto insultantium impetum sustinere: hostes ipsos muro arcere: tandem repellere. Non semel sed sæpius hunc ad modum, sed frustra tentata vrbe: fractis militum animis: increbrescente rumore, breui cum copijs auxiliarijs *Ferdinandum* Regem & *Fridericum* Palatinum affore, de soluenda obsidione tyrannus cogitat, incensilque statim prima sub vigilia castris, institutam accelerat abitionem: quod tamen ne foret inultum, crudelitate summa coram se mactare iubet Christianos omnes, quos fors iniqua captiuitate inuoluerat. Hybraim Balsà, collectis leuis armaturæ equitibus, compositisque ex arte & industria subsidijs; præcedentem à terga tutabatur Tyrannum, qui correptis repente signis, tanta cum festinatione reliquum in castris militem reducit, vt & vrbes & oppida omnia; quæ improviso metu percussa Imperium acceperunt, nullo præsidio imposito, intacta reliquerit: quintaque post abitionem die Budam, 32. milliaribus Germanicis Vienna distantem,

peruenerit: amissis suorum quamplurimis: quorum cadauera, vnà cum ingenti Camelorum & bestiarum numero strata passim per itinera fuerunt reperta, vi frigoris hyemisque sæuitia, & famis diuturnæ tolerantia iamdudum emacerata. Ita insigni Germanorum, in primis Palatinorum virtute, celeberrimum Germaniæ propugnaculum, & Imperij sedes defensa est. Priusquam Cæsar Bononiam accederet, victi *Solymani* nuncium accepit; vt & *Spirensis* comitij parum optatum euentum. Aduenere etiam Protestantium legati, prouocationis à *Ferdinando* & *Spirensi* decreto ad Cæsarem causas exponentes. Quibus, vti orauerant, scripto Cæsar responsonem quamuis præsentibus obtulit, hoc ferè argumento.

Quàm mihi grauis sit vestra discordia, facile agnoscit, qui imminetia Germaniæ discrimina negligere non sustinet. Curam absens & anxius fratri commisi caterisque Germaniæ Principibus, qui *Spiræ* decretum *Vvormatiæ* confirmarunt ita publico exigente bono. His se adiungere Saxoniam Princeps debuisset, nisi solus præsumat animæ suæ salutem querere. In hoc æquum me suspicor si Saxonem sanctissim-

Obsidionem soluit Solymanus.

CCXCIII

Sal. Ann. 1530. *morum suorum Maiorum institutis remittam ,*

& ab unius Apostatae zizaniam diuellā. Nouitas semper odiosa legibus parere suadet imperij, iuxta quas minor pars nequit oblectare maiori. Obtemperant legibus, ne aequitate neglecta, & sprete Cæsarea Maiestate, rei fiant, & pœnas accelerēt. Sit ceteris exemplum Saxo, nisi Turcicā Germanis in cubantem immanitatem domesticis contentionibus solus prouocare studeat. Quid enim Christiano orbi funestius, quid gratius Solymāno, quā nos discordijs civilibus fesos offendere? Imperium, religio, Germanorū scelere pereat, opus est; ni proscrip̄to Apostata ad semitā nostrorum proauum regrediamur. Avertite obsecro (ubi præcipere licet) disensionis flammam ab urbibus vestris, famam à nomine. Concilium, si aliter nouitas tolli non potest, dabit Pastor Romanus: cum nihil perinde mihi cura sit, quā vestra salus animarum.

Hac legati responsione nihil deterriti, ip-

C A R O L I V. C O R O N A T I O. Anno 1530.

CCXCV.

Argenteam regni Germanici coronam decennio ante, cum Aquisgrani Carolus suscepisset, Aureā accipere VI. ante Cal. Mar. D. Mathiæ Apostolo Sacro (qui & natalis Caroli erat dies, quo celeberrima illa ad Ticinum de Francisco victoria potitus fuerat) decreuit. Ferrea biduò ante in Sacello Pontificis domestico, inter regalis apparatus insignia ornatus fuerat. Hunc diē, vt Cælo illuxit, Serenissimū, totius penè Italiæ nobilitas, vel rarissimi fama spectaculi, vel officij postulatione excita frequentauit, vt Domorū tectus sub pondere spectantium fatisceret, qua Pontifex & Cæsar via erant incessuri. A medijs prætorij fenestris patefacto aditu pons ligneus, pensilis, sublicis impositus incuruo tractu per forum, & Petronianum templum ad aram vsq. maximam protractus fuit, & festa fronde, pictisq. tapetibus exornatus, vt sine tumultu confundētis, & præmentis turbæ, Pontifex & Cæsar in pompa præteruecti spectarentur. Pons impar oneri, hiscentibus tabulatis post Cæsarem sub prætorianorum

CC. XCVI.

multitudine subsidit, multosq. non sine vulnere in terram deposuit. Imperator intrepidè ruinam contuitus, ad basilicam progressus est, ubi omnia ex Vaticani templi imitatione efficta, vultum alium nominaque acceperant; vt absens etiam Cæsar, Romæ haberet imaginem, & veteris in-

fam, vt erat, prouocationem, adhibita testiū fide per Alexandrum Schevveisū Cæsari exhibent, maioriq. audacia per collegam Michaelem Cadenum Lutheranæ professionis catechesim Cæsari in Ecclesiam prædeunti, non dubitauit offerre. Hac hominum proterua libertate summopere offensus Cæsar, Legatos, grauiissima capitis fortunarumq. denuntiata pœna, diuersorio vetuit pedem efferre, quos Granuellani tandē intercessione dimisit, Cadenom excepto, qui fuga iustam Cæsaris irā declinauit. Protestantes cognito Caroli animo, Smalcaldiæ omnes nouæ religionis societate coniuncti cōueniunt, vt armis, opibusq. collatis, sese aduersus Cæsarem tuerentur. Non enim ad solos superioris Germaniæ populos, sed ad Flandros, Batauosq. sese pestis effuderat. Quocirca euocatus in Germaniam Carolus, Bononiæ more antiquorum Cæsarum duplici corona substitit inaugurandus.

C C. XCIV. Hereticorum audacia.

Comitia.

stituti ritus locorumque appellatio, ex Pontificijs libris, vsus maneret.

Ad aram primò maximam à Romanis presbyteris deductus Cæsar, sacerdotali in tunica Vaticano sacerdotū collegio adscriptus est, deinde sacramento, certis verbis concepto, Apostolicæ se dignitatis, legumq. Romanarū defensorem cōstituit, aureaq. Cæsarium diplomata, Pontificiæ conditionis immunitates complexa, Rudolphi Imperatoris sententia ac liberalitate aucta confirmauit. Inde ad tēpli deductus limen, super dalmaticam Diaconorum vestem, paludamento indutus imperatorio, ad rotam Propheticā (medium illa Vaticanae ædis obtinet) progressus, solenni precum ritu, ibidem, atq. ad aram maximā, expiatur. Vnde à Farnesio sacri senatus Principe ad Sācti Mauritiij sacellum deductus, diffibulata veste humeros brachiumq. dextrū, inter consuetas appreciationes inunctus est. Quibus ex more finitis solenni Missarum sacrificio operaturus ad aram Pontifex, sacroq. in habitu ministraturus Cæsar exordium faciunt, harmonicis musicorum concentibus, quā voce, quā instrumentis artificiosè interludētibus. Hic Imperatori ad aram supplici sceptrum aurū, nudatus gladius, pomumq. ex auro formatum, ac demum haud absimilis tiaræ corona à Pōtifice exhibetur: cuius deinde exosculatus submisit pedes, lateri sinistro paullim humiliore sella, accumbit, ac Ro-

Sal. Ann. 1530. manu Imperatoris titulis, publico vocum arisque, cum bellici, tum campani applausu salutatur.

Absolutis sacris omnis repētē procerum multitudo in equis conspecta est. Ipsi Pontifici equum conscensuro ad laeuam Caesar auratas pedibus inferturus stapedes erat; nisi obsequium Religiosa modestia detrectasset. Iunctim igitur uterque niueo inuectus equo, sub umbella procerum manu sustentata, inter gratulantis populi faustas acclamationes progressus, spectatissimam post se principum virorum turmam, auro gemmisque, mirifico vestium fulgore irradiantem, trahebat. Aemulatione quadam, totius Europæ nobilitate, in illo honoris theatro de opibus ac dignitate concertante, ut ab omni retrò memoria, nulla unquam maior illustriorque hominum multitudo vel in celeberrimi triumpho maiestate unius urbis mœnibus comprehensa fuerit. Ante umbellam Montisferrati Marchio, illustri chlamyde & corona ornatus, sceptrum imperiale deportabat. Post hunc Franciscus Maria Feltrius Urbini Dux urbisque præfectura donatus, purpurea in veste, capitisque tegumento in mitræ formam, defluentibus utrimque tænijs, composito, nudatum ensẽ stringebat. Deinde Philippus Palatinus Viennensi propugnatione, & nominis formeque dignitate clarus, talaribus in purpura, pileo septemuirali, niueis pelliculis præcincto, orbem aureum deferebat. Postremò Carolus Sabaudus Allobrogum Dux, cui in cetero habitu pileus unionibus, smaragdus ac carbunculis irradians, eminebat, officij gratia, sublatum, tempore locoque, Caesaris ex capite diadema manibus sustinebat. Inter hos Principes umbellamque medius imperialis Quæstor signatam imagine coronati Caesaris argenteam aureamque monetam, in confertam plebem sparsim effundebat.

In biuio à Pontifice diuulsus Caesar ad D. Dominici templū cōcessit; ubi à Romanis Laterana Ecclesia presbyteris perquā honorificè exceptus, in eorundem collegium cooptatus est. Mox ad aram digressus, secundum preces, multos ex nobilitate equestris ordinis dignitate ornauit.

Inde ad prætorium mensumque incredibili apparatu instructam processit, ubi solus ipse eminentiori ceteris loco accubuit, quatuor viri, insignium præfecti, iuxta humiliori mensa recepti sunt; reliqui verò procerum alio seorsim triclinio magnificis epulis adhibiti sunt. Nec

Sal. Ann. 1530. militari ciuilique vulgo suæ defuerunt epularum lautitiæ; siquidem bos integer versatili machina ad luculentum focum tostus, minori, cum hedorum veruecumque, tum diuerso volucrum suffartus genere, partitim offerebatur; fontes præterea sub prætoriana manantes porticu, albi purpureique coloris vina sitientibus affundebant.

Peraçta coronatione, Dux Ferrariæ impetrata venia, Carpio donatus est oppido, sexcentarum ex auro librarum repenso munere. Fridericus Marchio Mantuanus cum venientem ad se Carolum perquàm magnifico honoris genere liberalissimè excoluisset, Ducis prærogatiuam, ac titulum Cæsareo fauore, literisque promeritus est.

Pacata Italia, Augustam Vindelicorum properauit Carolus; ut indictis ad octauum Aprilis comitijs, hæreses, ac Turcas comprimendos adesset. Ioannes verò Saxonix Elector Lutherum, Ionam, ac Melæthonem Torgam euocauit, ad quos Spalatino Islebioque adiunctis arbitris, religionis controuersias referri voluit, ut ex communi sententia de rerum credendarum articulis decernerent eosq. Cæsari omnium nomine in comitijs offerent, quod luculenter fecerunt. Augustam cū venisset xvij. ante Cal. Iul., effusa Principum, Ordinumque turba, Moguntinum inter Vbiumq. Septemuirum medius, Ferdinando fratre, ac Campegio Cardinali Legato subsequenti, in urbē deductus, postridie omnes publicæ adesse voluit supplicationi, quam ipse ardentissimo Sole, singularis pietatis studio, ac pietatis exemplo obire conspectus est. Lutheranorum non aduentium contemptū tam grauitè accepit, ut Lutheranis Principibus diem dicturus esset, nisi cæteri procerū, eorum in comitijs audiendam causam persuasissent. Sæctariorum inde conciones illicò abrogauit. Inter sacrorum solemnia Elector Saxonix ex officio gladium Cæsari præferre iussus, ex cōsilio suorum Theologorū paruit.

Antequā in comitio coirent, de modo procedendi, & de Principum præcedētia facta est quæstio, & præmissio diligenti examine iuxta tenorē Aureæ Bullæ suus cuiq. datus est locus.

Die Iunij XX. prima sessio facta est in qua Cæsaris nomine Fridericus Palatinus compendiosa oratione omnia recitauit, quæ Cæsar

C. C. XC VII. Fridericus ducatu Mantua donatur.

C. C. XC VIII. Comitia Augustana.

C. C. XC IX. Elector Saxonix gladium Cæsari præferre.

CCC.

Sal. Ann. Cæsar medio fratre *Ferdinando*, & legatis suis ad bonum Reipublicæ, ad decus Germaniæ, & ad animarum salutem ciuili & spiritali politia (quantum tamen secularis concedit Maieſtas) manu, lingua in Turcas, in hostes, in nouatores anxie, & sedulo gesserit. Nunc ad reparandam concordiam, vt iunctis viribus occurrere fortiores barbaris possent, vocasse comitia. Quod vt facilius assequeretur, potestatem cuiq. facere sententiam suam scripto comprehendere, qua Cæsar inspecta perniciosam contentionem optata posset absolueret tranquillitate.

Quatriduo post Pontificius legatus *Campegius* Latina oratione, Cæsarem laudauit, & vt religionis diffidium deponerent, hortabatur, ne paucorum vitio, totus Christianorū grex sub Turcarum distraheretur tyrannide. Post *Campegium*, Austriacæ ditionis legati auxilia implorarunt in Turcam. Elector ponè Saxonix cum Georgio Brandeburgico, Luneburgensi, & Landgrauio fidei suæ confessionem *Augustanam* à loco dictam obtulerunt Cæsari, obnixè contendentes, vt in publico omnium comitio recitaretur. Sed vix obtinuerunt, vt in priuato Principum confessu, *Ferdinando* ac Cæsare audientibus legeretur. Erat cenaculum non valdè spatiosum, quod homines fortè ducentos caperet. Cum in eo Cæsar, ac Principes confedissent, *Christianus Beyer*, Electoris Saxonix cancellarius, Protestantium Confessionem de scripto legit, vti Germanicè concepta erat; idq. tardè, & articulatim, vt duabus horis totam absolueret. Deinde duo obtulit exemplaria, Germanicū, & Latinum, quæ Cæsar ipse porrecta manu recepit. Subscripserunt nomina sua *Ioannes Saxonix Elector*, cum filio *Io: Friderico*, *Marchio Georgius Brandeburgensis*, *Ernestus*, & *Franciscus* Duces *Luneburgenses* *Philippus Hassiæ Landgrauis*, *Volfgangus Anhaltinus*; & duarum ciuitatum legati, *Norimbergensis*, & *Reutlingensis*. Adiunxerunt se paulò post quatuor ciuitates, *Cāpodunum*, *Hailbrunna*, *Vvinsheimium*, & *Vveissenburgum*.

CCCII. Hoc scriptum cū antiquæ religionis theologia esset exhibitum, animaduertent, multa à *Luthero*, eiusque sectarijs, vulgatis antea scriptis iactata, hic silentio præteriri. Vt, quod liberum arbitrium sit titulus sine re. Deus per ho-

Tom. VII.

mines, operetur scelera, ipse auctor. Rom. Pōtife x *Sal. Ann.* *Antichristus sit, Omnes ex aquo viri, feminaq.* *1531.* *sacerdotes habeantur; nullumq. maneat in Ecclesia externa sacrificium. Matrimonium sit merè ciuili contractus, & à Politico Magistratu iudicandus. Tum Cæsar per Legatos interrogauit, an omnia complecteretur eorū confessio, quæ proponenda ducerent? ad hanc quæstionem, post longam consultationem responderunt, in propositis se modò articulis acquiescere. Quare à *Io: Fabio*, & *Ecchio* cepta est confutatio, & absoluta lecta fuit eodem loco, quo aduersariorum tabule. Ea euoluta, *Fridericus* Palatinus nomine Cæsaris adprobauit, Saxonemq. cum Collegis admonuit, vt ceterorum sententiæ, pacis gratia subscriberet. Copiam petentibus, suspicatus Imperator ad ludibriū cedere, negauit. *Hassus* cum frustra tentasset *Zuinglianos* cum *Lutheranis* cōiungere, vt iunctis viribus in Romanos agerent, irarum plenus, improuisò vrbe secessit. Qua insolentia offensus Cæsar, Principes monuit, ne concordiam & pacē tanto quæsitam opere, interturbarent. Ad hanc retinendam, septenni vtrinq. delecti, vt aliquā conciliandi opiniones viam inuenirent: Inter quos prò catholicis *Ecchius*, prò acatholicis *Melancthon* conuenere, & cum iurisdictionē ecclesiasticam ad Episcopos reuocandā, iam inclinaret: *Lutherus* literis suis omnia dissoluit non sine *Melancthonis* lacrymis, iugum Episcoporum excussum volens. Ita cadente mense Augusti, dissoluta sunt infelicia comitia. Derestatus Cæsar hominum perfidiā mādauit vt ante decimum quintum Apr. diem, liquido monstrarent, an Pontifici acquiescere vellēt; se interim laboraturum, vt intra semestre Generale cōuocaretur concilium. Responderunt Protestantes, frustra ab ijs expectari, ut sanctæ scripturæ renuntient. Obtulerunt etiam suæ Confessionis Apologiam à *Melancthone* conceptam, quam Cæsar repudiavit, & nouiter denegata copia decreti, mandauit catholicos, in iura, sedesq. pristinas, quibus fuerant per Lutheranos deturbati, restitui. Conabantur Protestantes se conscientix clypeo defendi, tandem *Lutheri* consilio, arena cedendum rati, Deo se (aiunt) negotium comittere, neque æquum recusare ex legibus iudicium quo suam palam facerent innocentiam. Orare verò Cæsarem, ne grauius in ipsos concitaretur. Ita*

CCCIII. *Hassus recedit.*

Frustra concordia tentatur.

CCCIV. *Carhoici restituntur.*

Sal. Ann. discedunt Protestantes, legatis tamen relictis.

1530.

Discessuri admonetur non nisi mitem Cæsarem expectare. Si quid acerbum protulerit *Brandenburgicus*, id suo iudicio, non Cæsaris vel Principum voluntate adiecisse. Ita indulgentia perditum, quod rigor parauerat. Cæsar vel natura clemens, vel necessitate timidus, ne cum reliquis hæreticis, vel cum hostibus, etiam cum infidelibus coirent, pullulantem sectam neglexit, & tollere cogitauit, cum non potuit.

CCCV.
Confessio
sacramen-
tariorum.

Sacramentarij interim à Lutheranis ipsis exclusi, Confessionem *Zuinglio* auctore, Cæ-

fari exhibere, sed præter risum, & cachinnos nil retulere. Viris Ecclesiasticis adempta bona iussit restitui, illosque solum in imperij tutelam recipi, qui decreto subscriberent. Subscripserunt autem Cæsar, *Ferdinandus* Rex, Electorum quinque, Principum Ecclesiasticorum triginta, Secularium tres & viginti, Abbatum triginta duo, totidem comitum, & Baronum Ciuitatum Imperialium nouem & triginta. *Ulma*, *Augusta*, *Francofurtum*, & *Halla* nõ tantum subscribere recusarunt, sed & aduersus Turcã, nullam opem suppeditaturi clamabant, ni religioni libertas concederetur.

SA. Ann.
1530.

FERDINANDVS ELIGITVR REX ROMAN. Anno 1530.

CCCVI.

CÆsar, vt haberet, quem se absente, cum auctoritate, atque imperio in Germania sufficeret, Principes, Ordinesq. Germaniæ Coloniam euocat, *Ferdinandi* fratris in Romanorum Regem eligendi gratia ad diem quartum Kal. Ian. Saxo verò, *Lantgrauius*, cæteri que Principes Protestantes, & liberæ ciuitates XI. Kal. Ian. *Smalcaldiæ* inito federe, literas ad Cæsarem mittunt, significantes se intellexisse *Augusta* Coloniam translatum, vt *Ferdinandus* eius frater Romanorum Rex designetur: id aduersus legem *Canolinam* introduci, quam Cæsar, ac *Septemuiros* Electores sanctam, inuiolatamq. conseruare debent; precari ne quid aduersus libertatem Germanicam innouetur. Eadem ferè paucis post diebus ad *Septemuiros* Collegas scribit Saxo: *Ferdinandique* designationi per *Ioannem Fridericum* filium, suosque legatos intercedit.

In primo Coloniensi conuentu causas, cur fratrem Romanorum Regem declarari cuperet, exposuit; se quòd varijs regnis, prouincijsque hereditarijs, à se inuicem disunctis imperet, in Germania præsto esse haud semper posse: rem Germanicam in lubrico esse constitutam propter suborta de religione dissidia, propter immensam *Solymani* potentiam, Germanorum ceruicibus semper imminentem, propter rusticorum bellum, & alia pleraque id genus: se quidem *Spira* de illorum consensu Senatam instituisse, sed plerosque eidem non parere. Quapropter vt princeps deligatur, qui secundum à se locum teneat, pacem alat, improbos

coerceat, vires repellat externas, necessarium videri: fratre, *Bohemiæ*, *Hungariæ* que Rege se non inuenire potiore, cuius regna sint aduersus Turcicam immanitatem veluti duo Germaniæ propugnacula. Et quamuis *Guilielmus* Bauarorum Dux aduersaretur, iniustum ducens, cum laudatissimæ familiæ, tum egregiarum virtutum ornamentis, tanto non imparem decori, se, suosque familiares negligi, perpetuaq. quatuor eiusdem sanguinis Cæsarium, adoptione imperium, veluti hæditarium occupari; tamen cum cæteri Principum, annorum superiorum experientia didicissent, per Senatam imperij, absente Cæsare, minus validè, rectèq. magnam rerum administrandarum molem sustineri, *Ferdinandum* collatis suffragijs, Romanorum Regem, *Coloniæ Agrippinæ* pronuntiarunt, solennique maiorum ritu, XI. Ianuarij die, *Aquisgrani* inaugurarunt Ann. 1531. vt ex *Missilibus* nummis.

Martio deinde mense, *Smalcaldiæ* de fœdere A catholicorum ad sui, susceptæq. religionis defensionem ineundo deliberari captum est. Ibi *Lutherus* librum de tolerando iniqui etiam Magistratus imperio conscripsit, sed refragantibus. I. Ctis, nonnumquam ex politicis legibus, licere obsistere, facile palynodiã *Lutherus* cecinit, & cum sectarijs coniurata aduersus Cæsarem amicitia nomina dedit. Cumq. Cæsar, datis ad Saxonem literis, *Ferdinandum* Regem loco suo obseruari iussisset, *Francofurti* Protestantes conuenere; vbi quamuis ciuitatum legati *Ferdinandi* electioni re-

CCCVII.
Guilielmus
Bauarus im-
perium
ambit.

Nummos
missiles
habes nu-
310.

CCCVIII.
Fœdus
Smalcaldicum.

Ann. Sal.
1531

ni resistere nollent; Principes tamen Cæsari renuntiarunt, electionem multis partibus vitiosam, saluis imperij legibus adprobare non posse. Ita ad bellum intestinum omnia spectare ceperunt, postquam religionis defendendæ causâ, ciuitates quatuor & viginti, Principes septem Protestantium nomine, animos, armaque sociarent, *Franciscus* Rex Galliarum Austriacæ offensus potentia, centum aureorum millibus apud Bauaros depositis alimenta bellorum subijceret, qui licet religionis improbaret diffidia, armorum tamen, Anglo sibi iuncto, fouere non destitit: rebellionis, non causæ studiosus. Anglus à

CCCIX.
Fœdus
Protestantium cum
Gallis.

Cæsare abalienatus, quòd diuortium eius cum *Catharina* amita Cæsar impediēbat, Gallo se facile dedit.

Sal. Ann.
1531.

Venerat in Belgium hac tempestate *Carolus* cum *Maria* sorore, Hungariæ Regis vidua; quam *Margarita* defunctæ loco substituit: & quod reliquum huius anni erat, traduxit. Ibi inter alia *Christierno* Daniæ Sueciæq. Regi, ex *Isabella* sororis nuptijs sibi affini, expectata dudum auxilia constituit. Auaritia crudelitate *Christiernus* regno exciderat, Dei magis, quàm hominū manu. Nam post *Stocholmium* in Sueuia pacto interceptum, Procere omnes, tanquàm beneuolentia infi-

CCCX.
Maria
Austria
Belgio
præficiuntur

Christierni
Daniæ
Regis
vitiā.

gni conilatuos tridvano conuiuio excipere simulauit, sine tamen per quàm tragico. Nā

dispositis per urbē armatorum cohortibus, conuiuas nihil minus opinantes crudeli interemit

Sal. Ann.
1531.

teremit spectaculo: ac versa in urbem rabie, continuata caede, incolis exhauriuit: & nequam in tanta barbarie perfidiam omitteret, profugorum latentiumque reliquias proclamata immunitate elicuit; ut & ijs gladio subiectis, fidem, ac humanitatem cum sanguine profunderet innocentium. Hoc facinore, multorum vitam, omnium sustulit benevolentiam: nam suorum armis exagitatus, vtrumque regnum amisit, *Friderico Christierni* patruo apud Danos salutato Rege; & apud Suecos *Gustavo* Lutheranae sectae Principe, qui *Christierni* nuper custodiam effugerat. Regem igitur tam fedè exulantem spe magis, quam promptis auxilijs Cæsar lactauit vsquè in præsentem annum, quo duodecim onerariarum nauium classe exercituque decem millium in Noruegiam contendit, vbi iunctis Lubicensium cum Dano, Suecoque viribus facile superatur. Aisloi inclusus, & cum hostibus pactus, pacem illis, quam præstiterat, & fidem expertus est, cū *Sunderburgi* inclusus, post viginti quinque annorum captiuitatem, Lutheranae sectae assecla infelix moritur. Habuit pro symbolo Aquilam cum Dracone militatam. *Gustauus* fortunam posuit in manu Dei. *Iohannes* verò *Rantzouius* summus præfectus *Friderici I.* Patientiã, quæ omnem superat fortunam. Occubuit hoc anno in Tigurino prælio *Zuinglius*; Cum Tigurinorum consuetudo esset, ut cum in hostem itur; pastor primus prodeat. In honorè eius cudi fecerunt numisma, quod hic habes.

Vide symbola num.
310.CCCXI.
Lutherus
in *Cæsare*
commouet
populus.

Triumphabat interim *Lutherus*, duobus seditiosis libellis in lucem editis. Primo *Cæsari bellum imperaturo minimè obsequendum*

suadebat; ne Deo rebelles, periculum rei, animæ, corporis incurrant. *Turcam ipsum tam insanum non esse ut contra Alcoranum pugnet, quemadmodum contra Euangelium Papista.* Altero *Augustanum* carpebat decretum. Dico ego (inquit) *Martinus Lutherus indignus Euangelista D.N.I.C.* quod hoc dogma: *Sola fides sine operibus iustificat, coram Deo, firmum atq. inconcussum tolerare debeat Rom. Imperator, Turcicus, Tartaricus, Persa, Papa, omnes Cardinales, Episcopi, Monachi, moniales, Reges, Principes, Domini, falsi fratres, totus Mundus simul cum Dæmonibus, atque insuper sustinebant ignem tartareum suis capitibus imminentem.* Hoc esto meum, *Doctõris Lutheri, à Spiritu Sancto dictamen, verumque & sanctum Euangelium.* Ad scripti calcem adiungit. *Ego in Dei nomine atque inuocatione super aspidem, & basiliscum ambulabo, & concubabo Leonem, & Draconem. Ea res inchoata est in vita mea, post mortem perficietur. Vaticinatus est de me S. Io: Huß, qui cum in vinculis esset Bohemicis scripsit; assabunt nunc anserem (Huß enim anserem lingua Bohemica significat) sed post centum annos cygnus audient cantantem, quem ferent, quamuis inuiti.* Monitus ab amico tam effreni maledicentia temperaret, respondit; *Nihil curo mera maledicta, atque diabolos extare in libro meo. Hæc debet esse gloria mea, meusque honor. Hoc execrationum tonitru, atque fulgur erit aris mihi campani instar, quo ad sepulturam ipsorum insonabo.* Hoc Apostolo nouam insonante religionem, mallebant Protestantes desipere, quam cum Patribus, & Concilijs tot sæculis toto orbe acquiescere receptis.

Sal. Ann.
1531.

BELLVM IN SOLYMANNV. Anno 1532.

CCCXII.

TAntis diffidijs anxius occurrere Cæsar, dum Ratisbonam vocatis comitijs Principes Orthodoxi Turcarum explorant consilia: etiam Protestantes Vveinfordiæ (vrbs Fræconum est) cõuenere, & cum eis, annuente Cæsare, Electores duo Moguntinus, ac Palatinus irritò tamen reconciliationis conatu: Vnde Cæsar, ne vrgente *Solymano*, Protestantium animos alienaret coactus eorum postulatis annuens, integram bonorum Ecclesiasticorum possessionem indulget, prohibens ne religionis causa cuiquam molestia

fieret vsq. ad futurum Generale Concilium, intra semestre conuocandum. Dum hæc geruntur, finitimi adueniunt legati, nuntiantes *Solymanum* cum sexcentis bellatorum millibus aduentare. Vnde territi Imperij Ordines tumultuaria lege decreuerunt militem mittere, & pecuniam. Sexto Kal. Aug. dissoluto conuentu, Itali Principes cum summo Pontifice operam dedere, ut optimus quisq. veteranorum militum, sub *Alphonsi Vastij*, ac *Ferdinandi Gonzagæ* Neapolitani ProRegis auspicijs, Cæsaris sequerentur vexilla: quibus

Hippo-

Sal. Ann. *Hippolitum Medicum* Cardinalem delectis copijs Pontifex adianxit; promisit insuper in singulos menses quadraginta nummum aureorum millia. Affluxit ad sacrum bellum non solum tota Italiae nobilitas, sed ex omni propemodum natione, si Gallos exceperis, & Britannos Caesari infestos. Gallus legatos ad Solymannum (teste *Belcario*) miserat, tanto in Caesarem odio, vel inuidia flagrabat. *Cæsari Balanso* nomine Imperatoris auxilia petenti non solum negauit, sed eodem anno Mediolanensem repetere principatum decreuit.

Viennam Christianorum confluxit exercitus ut supra ducenta, & sexaginta hominum millia vnis in castris *Carolus* recenseret, quibus Patauiensis ex Bauarica familia Episcopus *Ernestus* frater *Guilelmi* Ducis, trium se mensium annonam praebiturum receperat. *Solymanus* contracta innumerabili hominum multitudine, ad Austriae sese fines transfuderat, vbi velut ex transitu, ignobile despectumque oppidum *Guintium* occupaturus, tanti nominis, viriumque famam inutili viginti dierum obsidione turpiter amisit aeterna *Nicolai Iurixij*, fortissimi propugnatoris gloria. Inde non recta Viennam, vbi Caesar confederat, sed à Danubio in Leuam recedens, ad Carinthiae fines se conuertens ad Muram fluuium, quem antiquis Sauariam esse putant, castra posuit: Non tamen diu moratus *Belgradum* reuersus misit *Casonum* ducem cum quindecim equitum millibus, qui Lintium vsque regionem incendijs, caedibusque vastarunt. In reditu tamen à Caesarianis interceptus, cum suis ferè omnibus caesus occubuit: Alterum agmen à nostris intercipi haud potuit, quod *Feriso* duce, alia via ad *Solymannum* euasit. Memorant Caesarem tanti exercitus erectum fiducia, *Solymanum* licet sexcenta tenentem bellatorum millia, ad decretorium certamen missa pugnae indictae tessera, chirotheca prouocasse: sed Turcam malè metuentem detrectasse periculum, & respondisse, *Non te ego, Carole, sed tuam fortunam reformido*: & protinùs Drauo tumultuarijs pontibus strato, immensas Orientis copias timidè reduxit, identidem venientem à tergo *Carolus* pertimescens; quòd Illyrici equites

postrema recedentium agmina minutis carptim prelijs conciderent. Fugato *Solymano*, deferbuit *Caroli* ardor, dubiam relinquens victoriae palmam. Nam neque venienti *Solymano* occurrit, neque post eius discessum, *Ioannem Vaiuodam* Hungaria expulit; sic praeter omnium expectationem, contractam tantis hominum studijs, impendijsque militiam, Panonia in manibus hostium destituta, soluit, seque matura nondum hieme properato in Italiam recepit. Seu, quòd diffusam totis castris iam pestis contagionem metueret; seu, quòd Italiae, Hispaniaeque ingenti desiderio abstraheretur, & vxoris inuisendae, ut ex eo masculam prolem susciperet, desiderio flagraret; seu denique, quòd anxius formidaret, ne partam solo nominis terrore gloriam, inutiles forsitan obsidionis conatu, profunderet; vel fortunam sibi prouocaret aduersam, vnde & instantibus commilitonibus, ut *Solymanum* insequeretur fugientem recusauit, respondens: *Hosti fugienti aureum pontem esse parandum*. Haec potuerunt, ut *Ferdinandum* Regem, fratremque negligeret, vltimis licet precibus contendentem; ut tantam vim, famamque victoriae ad Hungariae restitutionem conuerteret. Expeditionem tamen Hungaricam Italis peditibus, & aliquot Germanorum cohortibus mandauit, sed quòd *Fabricium Maramaldum* Italis, *Vastio* suggerente praefecisset, caeteri praefecti indignati in Pannoniam ire, nisi *Ferdinandus*, atque *Antonius Leua*, aut *Vastius* illis praesset, recusarunt. Gregarij milites nisi trimestre stipendium penderetur, cuius repraesentandi nondum aduenerat dies, missionem petierunt, Regem *Ferdinandum* pecunia exhaustum, non esse soluendo diuulgantes. Seditionem augebat *Maramaldus* seueritate sua militibus inuisus, quam nec *Vastius* saepe conuocando, nec ipse Caesar illos aduocando sua praesentia sedare potuit. Excusso itaque militiae iugo, populationibus adeò fere per Austriam grassati sunt, ut suis *Ferdinandus* praecipiti furore, alienoque profus ab usitata clementia decreto, edixerit; ne cuiquam Italici nominis parcerent, quo facto exacerbatis vtrinque animis, magna clades datae, & acceptae. Caeteri Romanorum

Sal. Ann.
1532.

CCC.
XVI.
Carolus
Italiam
reperit.

CCC.
XVII.
Expedi
o
Hungaric
ur impe-
dita.

Italorum
seditio.

CCC.
XIV.
Guintium
frustra
Solyman-
us obsi-
det.

CCC XV.
Solyman-
us fugit.

rum, qui *Mediceo* Duce Italiam repetebant, ac biduò post primum Cæsaris agmen sequi iuebantur, impatientia, leuitateque Ducis, præoccupare omnes in reditu cupientes, distracti solutique imperio, post Drauum superatum, stipendijs, ductoreque fraudati (nam Cardinalem cum *Petro Maria Russo* eius consilij auctore Cæsar comprehendi imperauerat: quinto nihilominus die post, ne *Clementem* irritaret, dimisit) cum execratione infelicis militiæ, suam quique domum concessere, & quaquà transibant, omnia incendijs, rapinis, cædibus, stupris fædarunt, eadem Germanos non ita pridem in Italia patrasse caufati. Vndè dubites, maiori ne formidandus hic exercitus gloria contractus sit, an ignominia dissipatus?

Felicius Andreas Auria, classi contra Turcam Præfectus Coronem, Patrasque Græciæ vrbes; tum deinde Castella antiqui operis gemina, Ionij maris angustijs hic inde imposita, in Achaia Rium, Molycreumque in Ætolia nouis operibus firmatum, egregio labore successuque occupauit. Venetos inter has dimicationes medios, ne parti vtrimque metuendæ offensionem darent, ne si vno prælio bellum terminaretur, victor totum terrarum orbem sibi subijcere vellet, in primis Italiam, timentes, apud *Solymannum* ingentes, atque inuictas *Caroli* copias prædicasse; apud Cæsarem longe numerosiores, firmioresque *Solymani* diuulgasse, sic opportuno dolo, ne concurrerent, impedimento fuisse fama est.

ITALIAM SECUNDO CAROLVS PETIT. Anno 1533.

DE fædere cocundo inter *Clementem* Pontif. & Regem *Franciscum* legatis agentibus, superuenit *Carolus* Magnis Hispanorum stipatus auxilijs, vrgens tum Papam, tum cæteros Italiæ Principes; vt innouata antiqui fæderis obligatione (qua ad *Insubriæ*, & *Siciliæ* prò Cæsare defendendum tenebantur imperium) modò etiam *Genuæ* tuendæ communem curam admitterent; nam Galli saluis *Cameracensis* pacti legibus, huc se arma transferre posse existimabant. Quod post longam contentionem à Pontifice, cæterisque Italiæ Principibus extorsit *Carolus*, non tam Cæsaris beneuolentia, quàm armorum terrore impulsis. Quòd Hispanos grauem Italiæ populum non aliter dimissurus videretur. Constitutus est omnium suffragijs *Antonius Leua* Itali exercitus Imperator, cuiuslibet Principum portione impensarum imposita.

Vt verò Germanorum tranquillitati contra inquieta sectariorum ingenia consulere; missi fuerunt in Germaniam Oratores duo. Vnus à Papa *Clemente VII.* alter à Cæsare, qui Statibus Romani Imperij annuntiarent futurum Concilium, sed liberè à Patribus, vbi vellet, conuocandum cuius decreta probaturi omnes, qui interfuturi erat Sacramento adfirmarent.

His auditis, Elector Saxonix dilationem petijt ad respondendum, reque tota in con-

uentu Smalkaldico deliberata, vltima Iunij die, responsum scripserunt, in quo vbique prætulerunt Summo Pontifici (tanquàm ei minimè debeant obedientiam) Romanum Imper., quem pro domino suo agnoscebant. Responderunt itaque, *Per magnas habere se gratias Cæsari, qui tantum prò Concilij maturatione, laboris susceperit, cui & gloria Dei, & salus publica, & priuata multorum, cura fuerit.* Optandum, vt ille aliquando dies illucescat, quo oppressus error, superstitio, perfidia veritati, virtuti-que triumphanti cedant. Concilium postulatum in crebris Imperij comitijs, promissumque, verùm in Germania pro veritate còtra errores Romanæ illapsos Ecclesiæ, fædè modò dissentientiũ opinionibus distrahi, illic remedium exigeri, vbi vulnus inflictum est. Illam Pontificis mentem grauissimis Cæsaris, Principumque decretis aduersari; dum in Italia Germaniæ prospiciendum statuit, & alibi consilium, alibi opem postulat. Illa verò obligatio, iureiurando firmata, cui possit probari? ad liberi concilij sententiam adstringi quorsum attineret? quis tam hebes, vt has artes non intelligat, quibus specioso, videlicet, Concilij titulo suum Pontifex dominatum potentiamque stabilire contendat; vt errores aut reprehendat nemo, aut quiuis coactus probet? Verùm hoc artificio non suaderi prudentibus concilium; sed offerri

Sal. Ann.
1533.

CCC.
XIX.

Fæderis in-
ter Cæsarem & Pa-
pam reno-
uatur.

CCC.
XX.
Legatio
Pape &
Cæsaris
ad Ger-
manos.

Heretico-
rum res-
ponsum.

Sal. Ann.
1533.
CCC.
XVI II.
Andree
Aurie vi-
ctoria.

Veneto-
rum astus.

Sal. Ann. 1534. *ferrispetie tenuis. Insuper cum non ordo, non modus, nec forma Concilij definiatur incertumque maneat, an Papa velit pari iure cum ceteris gaudere. Religionis lis humanis traditionibus, vel diuinis literis sit decidenda: Veteri more cum concilium celebrandum asserant hoc captiosum esse, cum à vetustioribus sint longe diuersa nostra concilia. Non aliter posse pacem Ecclesie reddi, quàm sacrarum literarum inherendo vestigijs. Multa cum in Papa, & curia sint digna reprehensione, non posse eundem esse, reum, & iudicem. Pia non esse Germanorum prætereunda vota; quia Deus super sit veritatis vindex, & patronus. Se nolle Orbis subterfugere iudicium, dummodo legatis suis abundè cautum sit, & Cæsar curet, ne sua potentia eorum firmet crudelitatem, qui salutem opprimunt innocentium.*

Hoc responso satis Cæsar agnouit, S. Scripturæ prætextu Protestantes debachari, cum interpretationis iudicem neminem sustinerent, & in Ecclesia caput visibile non admitterent.

Initio veris Cæsar Bononia Ticinum profectus, campos nobilissima olim suorum contra Gallos victoria celebres inuisit, atque in illis, quos Franci infederant, manentibus adhuc castrorum vestigijs, non absque voluptatis sensu, iucundaque belli recordatione immoratus, Mediolanum subinde, Genuamque inuisit. Hinc aspirantibus ventis, paucis diebus Hispaniam tenuit coniugis desiderio, diu expetitæ. Iam annus ad autumnum deflexerat, cum Pontifex destinatum ad *Franciscum* Massiliam iter, renuente *Carolo*, prosequitur. Nil prætermiserat *Carolus*, vt *Clementis* cum Rege colloquium interrumpere. Rhodias petierat triremes, vt Cæsarianis iunctæ Coronem aduersus Turcam tuerentur, & in urbem com meatum importarent: sic se *Clementis* cum Rege colloquium vel retardaturum, atque in hyemem reiecturum sperabat: nisi *Clemens* in causa esse, cur Corone in Turcarum potestatem rediret, & sempiternam ignominie notam subire mallet; quam vt vitaret, non solum vt Rhodiæ triremes cum Cæsarianis opem ferrent, permisit, sed & suas addidit. Sollicitabat *Clemens Francisci* colloquium, & vt *Henricum* humanæ, diui-

Tom. VII.

næque legi iniuriam, ad semitam veritatis *Francisci* intercessione inflecteret; & vt nuptias cum *Medicea*, *Aureliæque Duce* absolueret. Anglum frustra tentauit; cuius legati insolenter Pontificiæ illudebant auctoritati, procaciter ad Concilium appellantes, vel deludentes, cum Regi *Anna* occultè nupta: Episcopis sibi aduersis depositis, honore & dignitate in nefarios infimæque fortis adulatores translata. *Thomas Cranmerus* *Bolena* sacrificus, ex tenuis aræ victu, ad Cantuariensem accersitus Archiepiscopatum, *Catharinam* publica sententia illegitimam regij thori confortem declarauit. Quæ tam indomita hominis infania non illius modò, sed regni totius ruinam spectans, præter *Clementis*, *Francisci* etiam Gallorum Regis animum à tanta impietate alienum nõ mediocriter offendit; vt proinde *Francisco* post frustra tentatam reconciliationem probante, Pontifex in rebelle, perfidumque *Henrici* caput, Apostolicum fulmen strinxerit, atque adumbra- tum *Bolena* coniugium adulterij loco habendum constituerit. *Henricus* verò Romanæ quondam religionis propugnator egregius, ac subnascentium per Germaniam hæresum profligator, à tanta constantiæ, sapientiæque laude discedens, *Fischer* Rosenfensi Episcopo persuasit, vt Clerum induceret ad iuramentum Regi, tanquàm summo illius Ecclesie capiti præstandum; hac, ne recusaret, adiecta conditione, quantum per verbum Dei liceret, quod ille, præsentis necessitate circumuentus, acquieuit, opportunitate sperans quæsitæ, vt Rex resciperet. Porro Lutherani in Angliam irreperant, his *Bolena* occultè nomen dederat. Fauebant proceres, & famosis libellis Regem in ordinem Ecclesiasticum concitabant: vno libello *Supplicium mendicorum* (hæc erat inscriptio) ostenderunt, quantas toto regno opes otiosi Religiosorum ordines possiderent. Cui *Thomas Morus* libellum animarum in purgatorio supplicem opposuit, quo adulariorum fraudes confutauit. Interea *Anna* post quintum coniugij mensem, *Elisabetham* peperit, vltimam Catholicæ religionis per Britanniam pestem; quam

Sal. Ann. 1534. CCC. XXII. *Anna Bolena coniugium cū Rege Anglo.*

CCC. XXIII. *Bolena Lutherana.*

Filiam parit Elisabetham.

R r r

quam heredem declarauit *Henricus*, oblitterata *Maria* Regis ex *Catharina* sobole; extorto à Cleri. Principumq. ordinibus gemino iuramento, quo *Elisabetha* tanquam legitimæ Principi; altero, quo sibi tanquam supremo Ecclesiæ capiti fidem addijceret. Huic se *Roffensis* ex clero, Religiosi q. de obseruatiâ: ex laicis *Thomas Morus*, regijs posthabitis blâditijs, pauciq. alij obiecerunt. Cæteri cū nefario Rege interire, quâ opibus excedere maluerunt. Nō multo post *Catharina* obiit tā illustre virtutum, quàm flagitiorum *Henricus* exemplar: moritura, literis ad Regem datis, comonefecit salutis, iniuriarum oblita, quas acceperat, ut legenti eas Regi lacrymas excuteret. Pullatum habitum induere aulici; sola *Bolena* cum pedisequis, flauis coloris ornamentis induta, Regi proteruè dolorē exprobrabat. Nō multo tamen post partum, & fortunam aborta, *Henrico* cœpit odio esse, qui *Seimeram* pedisequam, forma, gratiaq. florētiorē completi cœpit. *Anna* verò pari ultura *Henricum* perfidia, *Georgio* fratri *Smctono* musico, *Vestonoque* nobilibus prostituta, ita vixit; ut *Henricum* scelerum magnitudine facile vinceret. Vaga luxuries non latebat Regem, sed frementem aliquādiu detinuit proprii nominis ignominia; dum tandem *Grenuici*, post proiectum ab *Anna* in publico spectaculo sudariolum in nobilis gratiam, manumq. Regis ira pudorem superauit, Lenamq. impudicam vinculis, ac deinde iudicio subiecit, quæ ab ipso *Thoma Boleno* ad mortē, cum omnibus complicibus damnata, inauditâ libidinem digno supplicio conclusit. Quatuor subinde coniuges, *Henrici* haud potuere explere libidinem. *Seimera* more viperarum, *Eduardum* peperit; nam difficulter enitenti Rex vterum rescindi iussit. Successit *Anna* filia *Guilielmi* Ducis Cluię, quæ Anglicæ ignara linguę Regis blandimētis cum nō esset idonea: Subijt in thorum *Catharina Hauarda*, sed breui repudiata, quod corrupta (ut Rex insimulabat) thorum intrasset. Vltima fuit *Catharina Parra*, cuius repudiū Rex cogitauit, sed morte præuentus non misit. Hanc Ecclesiæ reformationem in Angliā Lutherani tulere. Simili naufragio nutare videbatur Gallia. Erat Rex omnis eruditionis studiosissimus; ad eum confluebant tota Europa doctissimi hominum,

spe excitati præmiorum, in quibus ex Lutheri, Zuinglij schola nō pauci. Hi, *Roußello* clam instruente, *Margarita Nauarra* animum occupauerāt, ac breui *Franciscum* sororis captū blanditijs induxerant, ut Lutheranorū comedijs ad ludibrium ordinis ecclesiastici egregiè concinnatis cum voluptate interesset; donec monente *Foxio*, & *Turnonio* Cardinalibus, Rex experrectus, *Melācthoni* iam ad regiam consuetudinem inuitato nuntium remisit, & in nouatores supplicia adhibuit. *Ioannes* verò *Caluinus* acuti oppidō ingenij, sed corruptissimi moris homo, cūcta subuertit; nouis enim opinionum portentis, rudes *Lutheri* fetus ad eā admirationem cepit extollere; ut nouarum rerum studiosos facile in suam sententiā pertraheret. Heresiarcharū non perfidiæ, sed tumultus socius *Frānciscus*, opes subministrabat ut per Germaniā, *Caroli* vires distraheret. Ad se magnis pollicitationibus in Galliā traxerat *Philippum Hassiæ*, & oblata pecunia impulit ad restituendum *Vlricū* in *Vvirtembergicum* Ducatū. Is ob illatas *Reitlingæ* bello iniurias, à *Sueuis* patria eiectus, exul oberrabat, & in *Austriacos* ditionum suarū possessores, *Heluetios*, *Germanosq.* implorabat. In gratiam itaq. *Christophori* filij *Vlrici*, Gallico ære cum *Philippus Hassiæ* non cōtemnendum scripsisset exercitum, cum tripartitum in Ducatum infudit *Vvirtembergicum*, & ferè toto in potestati redacto, obuias sibi ad *Laufenum* oppidum *Ferdinādi* Regis copias, quod earum Dux *Philippus Palatinus* vulnere in talo accepto, se ex castris subuexisset, non magno negotio confecit, ceterasque vrbes habuit obsequentes. Opera postea *Georgij* Saxonie Principis, & *Moguntini Septemuiri*, *Ferdinando* Regi Elector Saxonie est cōciliatus, & *Cadami*, quod est *Bohemie* oppidum his legibus pax firmata. Ut scilicet religionis titulo nulla vis aduersus *Protestantes* inferretur, nulla lis moueretur: quo capite *Sacramētarij*, *Anabaptistæ*, ceteraq. id genus sectæ non comprehenderentur: *Spirenses*, idest *Imperatorie Camera* iudices ab omni actione aduersus *Protestantes* abstinerēt, idq. à *Cesare Ferdinando* impetraret. *Saxo Ferdinandum Regem Romanorum* agnosceret: vicissim *Ferdinandus* à *Cesare*, *Septemuiriq.* intra mēsem decimū edictū fieri procuraret: quo si viuo *Cesare* creandi *Romanorū Regis* occasio inci-

CCC.
XXIV.
Catharina
na vxor
Henrici
obit.

Bolene
libido, mors

CCC.
XXV.
Henrici
libido.

CCC.
XXVI.
Caluinus

CCC.
XXVII.
Ulricus re-
cuperat
Ducatum
Vvirtem-
berg.

Austriacis
recon-
ciliatur.

Sal. Ann. incidet, Septemviri ante conueniant, & nū iustæ
1534. causæ proponantur, expendant: si iustæ videbun-
tur, ex Carolina legis formula, quod cæperint,
persequantur, quod secus factum erit, in initum
esto: intra idem tempus paternorum, auito-
rumque bonorum hereditatem Caesar Saxoni
confirmet. His ita constitutis, pacem quo-
que Philippus horum accepit arbitrio. Vtrius
beneficiario clientelæ titulo ducatum à Cæ-

MONASTERIENSIVM SEDITIO. Anno 1534.

ccc.
xxviii.

L Vtherana lues cum omnes ferè Ultra-
Rhenanas peruasisset prouincias. Mo-
nasterium Vvestphalorum inferioris Saxo-
niæ vrbs incēdium nō effugit. Corrupti ora-
tores, cæteram facile plebem indulta vitæ li-
centia aduersus Magistratum, atq. ordinem
Ecclesiasticum concitarūt. Seditioforū caput
fuit *Bernardus Rothmanus* ex D. Mauritij Sa-
cellano Saxonice libertatis præco factus. Post
eum *Cnipperdollingus* armis, quàm ore prom-
ptior, vterq. vrbs incola, ac nato ad rebelli-
onem ingenio. Nec longè etiam Anabaptistæ
Monasterio sese infuderunt. Ex his Harlemi
pistor *Io. Mathias* egregiè callidus, duode-
cim, imitatione Christi (cuius ipse personam
induerat) delegit Apostolos, eisq. prouincias
distribuit. Eorum *Ioanni Bocoldo Sartori*, Lei-
dæ in Hollandia nato, Monasterium fortito
obtigit. Is insidiosa instructus facundia, vr-
bes ingressus Lutheranismō nutantem, breui
(*Rothmanno* Duce, Anabaptismo initiauit, &
fictis cum Deo colloquijs fidem conciliauit,
vt tanquàm delapsus è Cælo vates audiretur.
Populum verò vt aliqua voluptatis illecebra
deliniret, post celebrata suorum noctu con-
uenticula, ad promiscuæ libidinis vsum pro-
uocabat. Cæca plebs, quæ nouæ religionis au-
ctorem nō agnosceret diabolum. Adultis po-
stea viribus, vt Catholicos nō timeret, arma-
mentarium inuasit, Magistratum eiecit, cæ-
nobitas spoliauit; nouam Rempublicam tā-
quàm Hierosolymam, Sionq. rediuuiam ex-
citare professus, Senatū legit ex viginti qua-
tuor partiarijs. Cōsularis dignitas *Cnipperdol-
lingo*, & *Cippenbroco* defertur; summa tamen
auctoritate *Mathiæ*, & *Bocoldo* reseruata, vt
aduersus Episcopum *Franciscū* ex antiquis-
sima Comitum de *Vvaldec* familia oriundū,
vires instruerent. Venerunt vndiq. Amstelo-
damo præcipuè auxilia, ad nouæ electæque à

Anaba-
ptistarum
Rex.

fare accepit ea conditione, vt ad Austriacos
rediret, si sine mascula prole decederet. Onus
etiam subsidiarij militis ad reprimendos A-
nabaptistas Duci est impositum; adeoque illa
bellorum tēpestas breui detonuit, *Frānciscū* uia
spe frustrato; qui Germaniā more gētis, in ar-
mis semel sumptis pertinacè diutiùs speraue-
rat; vtsic ab Insubriæ defensione, quā aggredi
destinauerat, Cæsarianos auerteret. Interim:

Sal. Ann.
1534.

Deo Hierosolymæ instaurationem, & XXI.
Martij, onerariæ naues supra triginta ad Mo-
nicodamum, Batauorum oppidum confluxe-
re. Alij de aliorum profectioe prorsus igna-
ri (nisi quòd singulis nauibus vnus explorator
adesset destinatae profectioe conscius, qui
apud cæteros insigni dissimulatione, atq. ad-
miracione facti, omnium mētes ad diuinam
Prouidentiam conuerteret. Diligentia verò
Mariæ Belgij Principis, dissipati, & disiuñti,
domum rediere. Hac spe frustrati Monaste-
rienses, ex vicinis pagis trecētos homines cō-
duxere, quos iuncta ex ciuitate operarū co-
piofa manu vrbi fossis, aggeribus cōmunien-
dæ destinantur; subministrato publicis im-
pensis alimento, ea lege, vt primo die caro re-
cens, altero indurata, tertio haleces in pran-
dium cederent. Castra porrò *Ferdinādi* cum
lōgè haud essent, vt urbem obsidione preme-
ret; *Io. Mathias Vates*, militiae præfectus, tre-
centorum capitum Dux nōnumquam in ho-
stes furibundus exhibat, felici semper belli suc-
cessu, prædarumq. onere lætus, donec fortuna
ebrius, cum nō ampliùs triginta audaciæ pe-
riculorumque assumeret socios, ferro interijt
hostili. Eo sublato, *Bocaldus* astu nihilo infe-
rior, nouam vrbs tyrannidem meditabatur.
Noctu itaq. nudus se è domo proijciens, ma-
gna voce Regem Sionis venire clamat. Tri-
duo postea iacet elinguis, calamo indicēs lin-
guam suam vinctam à Deo teneri. Populum
tandem publico edicto, tanquàm à superis
hausto, enunciat singulorum fortunas in cō-
munē Christianorum vsum more veteri cō-
ferendas, petita à diuinis vatibus dispositionis
forma. *Hæc dicit Dominus &c.* Non multo
post in adulterio deprehensus, vt odium effu-
geret, veterum polygamiam promulgauit.
Repugnantes mulctauit, ipse non dedigna-
tus carnificum munus. *Bocaldus* demum à

ccc.
xxix.

Sal. Ann. 1534. subornato vate Ioanne auri fabro in Regem Sionis postulatus, in cœmeterio D. Lamberti, gladium tanquàm à Deo oblatum, spetie recusantis accepit. Rothmannum interpretem suum designauit, quatuor à consilijs viros, lictores duodecim prò custodia corporis, satellites viginti octo pro ministerio, rubro cæruleoque Serico regiè excultos. Regina illi comes Harmelica cum tredecim concubinis eiusdem cupiditati obnoxijis, domi, forisque adhærebat. Equos in comitatu facile triginta Serico, auroque instratos ducebat. Regis effedum purpura auroque eminebat. Ipse ter in hebdomada lites iudicabat, pretiosissimo vsque ad talos defluente paludamento accinctus. Circumdabat eum aureus torques, qui in effigie suspensi orbis ensem decussatim fixum cum hac inscriptione præferret, vernaculo idiomate, *Rex Iustitia super omnes*. Diadema in capite, sceptrum manu gestabat. Stipabant latus duo adolescentes, quorum alter cum triplici corona: alter cum exserto gladio. Post dijudicatas lites ad saltum nonnumquàm ciues inuitabat; aliquando in area templi,

conuocato populo cœnam ministrabat ex carnibus coctoque Zytho, quam denique fracto, distributoque pane per se, Reginaeque suas, claudebat, verbis illis, *Accipite, & manducate*, vt mensæ Dominicæ imaginem renouaret. Sub has epulas placuit discipulos in Orbem mittere, quorum vnus Ghelius dum Amstelodamum coniunctis suis occupare nititur, capite seditionem luit. Interim à superis libertatē expectantes Monasterienses, Hillam Frisici sanguinis fœminam, velut nouam *Iuditham* emiserunt, ea spe, vt Episcopi obsidentis vrbe, caput referret, instructa hunc in finem tenui ex lino subucula pestilenti illita veneno, quo se donatum Episcopum morti tradituram credebat; sed fraude per transfugam detecta, vltimo temeritatem absoluit supplicio. Interea in Annum 1535. obsidione extracta, noctu in vrbe per muros immisso milite, magna Anabaptistarū cede, vrbe potitus Episcopus, de auctoribus seditionis, præcipue pseudo Rege, penas atrocissimas sumpsit in exemplū. Videtur adhuc aurea numismata Regis imagine insignita cū inscriptione, *Rex Sion*.

CAROLI V. EXPEDITIO AFRICANA. Anno 1535.

CCC. XXXII. Clemente Pontifice languore stomachi, vel violentia veneni sublato, concordibus Cardinalium suffragijs Alexander Farnesius, nomine Pauli III. surrogatus erat. Id ferè temporis Solymannus, totius mundi sibi promittens imperium, Persicam susceperat expeditionem, & Hariadenum Barbarosam in Africam cum duarum, & nonaginta triremium, & aliquot biremium classe miserat octies centennis nummum aureorum millibus in bellicos sumptus numeratis. Spem augebat Corone ab Hispanis deserta, vnde Africæ subiugandæ consilia meditatus Hariadenus, per Tyrrenum mare, Italiæ, Hispaniæque oras allapsus, ingentem latè terrorem, stragemque Christianorum dedit; inde versis in Africam velis, Tunetanum Regem Muleasem, qui ex Mahomete duorum & viginti filiorum patre, octodecim ferro germanis sublatis, immitis regebat habenas, nil hostile metuentem, ac nauigationis spetie delusum, facile oppressit, & breui totā Numidiā Ottomanico adiūxit imperio.

Profugus Muleasses ab auunculo Dorace gentis vicinæ regulo, non longè Constantina vrbe receptus est, vsque dum Cæsar accurreret. Suspecta Carolo cum esset Hariadeni potentia, quæ Italiæ, Hispaniæque grandi imminebat discrimine, Muleassem statuit regno reponere, quòd gratitudinis causa se tributarium offerret. Conditis itaque in Hispania vltimæ voluntatis tabulis, regni-que administratione penès vxorem prole grauem relicta, Barcelonam contendit. Vbi Auria cum viginti duabus triremibus, ac vna quadremiti, quæ Cæsarem erāt vectura, conuenerat vnà cum Belgarum onerarijs, & Lusitanorum carauellis. Lusitanæ classi præerat Ioh. Regis Emanuelis filius. Cæsar audito Sacro, 30. Maij, vela soluit. Vastius iam antea cum Hispano, Italo, ac ac Germao milite in Siciliam peruenerant. Vniuersa classis Septingentarum nauium numerum excedebat. XIV. Iunij è portu soluit, hostibus ipsis spectantibus, vt ex promontorijs accensi ignes aperiebāt. XVII.

Kal.

CCC. XXXII.

Barbarosam Iunianum regnum occupat.

CCC. XXXI. Monasterium captum.

CCC. XXXIII. Carolus in Africā nauigat.

Sal. Ann. Kal. Iulias ad Vtica portum, quem *Farinam* vocant, cum vniuersa appulit classe: XVI. Kal. Guletæ ad duo millia passuum oppropinquauit, & fixis anchoris, militem imperauit descendere. Hispanos Itali, Italos Germani sequuti è maioribus nauibus inscaphas descendentes, se in terram demiserunt eo ordine, vt à barbaris litus obequitantibus lædi non possent. Triginta bellatorum millia in terram feruntur exposita. *Carolus V. Guletam capit.* *Vastius* castra muniri iussit, ne Afrorum paterent insidijs, vt prò ceteris descensuris pugnarent. Descendit tandem cum equitibus Cæsar, inter Salinariam, & Aquariam turres fixo tentorio. Vtramque arcem expugnauit facile, in Guletana maior labor fuit, quæ lateritia, quadrata, & miræ magnitudinis in paludibus sita, validissimo roborata præsidio, *Sina* Iudæo Duce, obsidionem sustinere sperabat. Quingentis dumtaxat passibus interiectis, Cæsar castra locauit; & obliquis fossibus, vt commodiùs tegeret, militem ducebat ad arcem. Sæpius tamen coactus castra mutare ingruentibus ventibus, qui arenam attollebant in Cælum, ob aquæ penuriam oppugnationem distulit vsquè ad pridie Idus Iulias.

CCC. XXXIV. Francisci Regis amicitia cum Turcis. Interea duo exploratoria Gallorum nauigia Tuneto Massiliam petentia Cæsar occupat, ex quibus tum *Forestij* legati *Francisci* Gallorum Regis, coniuncta cum *Barbarossa*, in muniendis opportune contra vim vrbibus consilia, tum hostis terrestri potiùs quàm maritimo prælio fortunam belli experturi decreta intelligit. Terrebat tyrannum Cæsaris præsentia. Collegit tamen quantum per festinationem licuit, Afrorum, ac Numidarum centum ferè millium copias, quibus ipse scelectas Ianizerorù cohortes, totius militiæ robur addiderat, quibus velitationibus potiùs, quàm apertis castris Cæsarem vincere sperabat. Postquam enim Cæsarianorum castra aliquot expugnatis munitionibus Guletam, & propinquitate & armis premerent; semel Itali, iterumque Hispani suis deiecti propugnaculis; illi *Sarnensem*, hi *Mendozam* post se Ducem, cum insigni detrimento, reliquerat. Præter vrbanas copias, proximis oliuetis ingentem hominum multitudinem *Hariadenus* condiderat, in quibus

Numidæ, velox insidiosumque militum genus, repentinis prælijs nostros fatigabant. *Sal. Ann.* Huc Cæsar ipse profectus, cæsis facile sexaginta Turcarum, cæteros loco ac tormentorum custodia depulit, Mago Sacerdote frustra ante barbarorum castra, superstizioso vlulatu, sparsisque in execrationem Christianorum syngraphis, suos protegente; cum ipse inter reliquos primus caderet, ac signatis cruore chartis imperatoris virtuti testimonium relinqueret. Venere postea tres legati à *Muleasse* litteras ad Cæsarem ferentes, ab ipso quidem subscriptas, sed nullo modo inscriptas, quòd id apud eos moris non esset. Triremes petebat, vt tutiùs ad eum accederet & rerù Africanarum statum tam liberali patrono exponeret. Cæsar duodecim triremes misit, quibus è montibus vbi latitabat, cum ducentis Numidis equitibus III. Kal. Iul. ad castra Cæsariana traiecit; à quibus quum non multum abesset, id Cæsari per sororis filium significauit. Cæsar *Ferdinandum* Toletanum Albanum regulum, *Ferdinandum* Alerconem cum equitum turmis, peditumque cohortibus, qui illum exciperent, misit. In conspectum Cæsaris adductus (qui in medio prætorio, Regio sedebat in folio) dextram deosculatus est, & tapete substracto more gentis sedens ita per interpretem gratiam debere se illi ostendi, & beneficio responsurum pollicetur, si tributarium, vel clientem agnosceret.

Respondit Cæsar, se non regnandi libidine, abundè enim sibi regna sufficere, sed iniurias suis illatas vlciscendi in Africam traiecisse, quas regnis suis *Barbarossa* intulisset; simul vt piratas nullum diuinum numen, vel humanam legem agnoscentes de medio tolleret. Victoriæ fructum, quam Deo auspice sperabat, libenter cum illo communicaturum, modò fidem seruet, & se non ingratum præbeat.

Erat *Muleasses*, quum per otium licebat, *CCC. XXXVI. Mores Muleass.* philosophiæ Auerroicæ in primis deditus, sed natura ita seuus vt duodeuiginti fratribus iugularis, Fratrum impuberes, & paternos amicos, quorum opera regnum occuparat trucidauerit; pari crudelitate sæuiens in nouercas, & patris concubinas. Libidini ita

Sal. Ann.
1535.

ita feruiebat vt raptis popularium fuorum liberis præfertim maribus abuteretur, patri *Mahomethi* obiectans, quod mulierofus Ducentas fœminas regijs in hortis ad libidinem aluisset, eique regnum inuidiosum relinquens fratrum necandorum necessitatem imposuisset. Cum hoc teterrimo tyranno

Cæsar postea conuenit, quòd *Roscete* in *Solimanni* potestatem abstracto nullus, qui regnum conseruaret, e regia stirpe superesset, & *Peni* regem suæ nationis exoptarent. Multum contulit Cæsarianis *Muleasses* Tuneti, quòd agri situm, naturam menium. *Hariadeni* militiam, dolos, artes cognosceret.

Sal. Ann.
1535.CCC.
XXXVII.
Fœdus
cum Mu-
leasse.

Octauo Id. Augusti Cæsarem *Muleasses* inuist, & fœdus iniit, ea lege, vt omnes Christianos in regno *Tunetano* *Muleasses* liberos dimitteret datto etiam viatico. Ne *Muleasses*, vel successores *Tuneti* reges quemquam Cæsareæ ditionis, aut *Ferdinandi* fratris *Rom. Hung. & Boh.* Regis seruum haberet, vel teneret in vinculis: quod & Cæsar se facturum de *Tunetanis* repromisit. Christianis in *Tunetano* regno habitare, negotiari, templa, cœnobia, monasteria habere, edificare fas esset. Christianos ad *Mahometanam* sectam deficientes *Muleasses* non reciperet. Vrbes *Tunetani* regni ab *Hariadeno* possessas si quomodo Cæsar vindicaret, veluti suum patrimonium retineret, & ad posterios transmitteret cum onere & honore ita liberè cedente *Muleasse*. *Guleta* quoque cum agro adiacente ad duo passuum millia quoquo versus cederet, vnà cum *Turri Aquaria*: *Mauristamen* vicinis & veteris *Carthaginis* incolis illuc aquatum ire fas esset. *Guleta* præfectus vectigalia omnia *Guletani* agri perciperet, & à regijs totius regni vectigalium exactoribus

sex nummum aureorum millia *VIII. Kal. August.* anni 1536., totidem altera *VIII. Kal. Feb.* anni sequentis tricesimi septimi reciperet. Sin exactores *Summam* non persoluerint, præfectus *Guleta* eadem vectigalia regia recipiat, donec summa debita conficiatur. *Comertia Corialij* in toto regno *Tunetano* sibi Cæsar exceptit. *Guleta* Senatus, aut summus iudex (quem Cæsar suo nomine constituet de omnibus controuersijs) & criminibus admissis inter Cæsarianos, ac regni incolas sine prouocatione pronuntiabit: neque *Muleassi* vel successoribus sese opponere fas sit. In perpetuam clientela memoriam *Muleasses* & successores eius sex perniciosissimos equos *Mauros*, quos barbaros vocant, ac duodecim *Falcones* *Guleta* præfecto *Kal. Aug.* offerret. Si non satis faciat (prima multa quinquaginta) altera centum nummum aureorum millibus aestimetur: tertia, totius regni amissione terminetur.

Maturandum porrò existimans Cæsar, *Guletam* mense *Iulio* admota per *Oceanum* classe, Cæsar expugnat. eductisque terra per frontes propugnaculo-
rum

Sal. Ann.
1535.CCC.
XXXVIII

rum tormentis, ab aurora ad inclinantem iam prope diem tanta vi numeroque globorum concussa sunt urbis mœnia, ut inter terribilem tormentorum fragorem mare exastuare spumis ac fluctibus, terra sub pedibus dehiscere crederetur, dum urbs muris propugnaculisque nudata latissimis ruinis aditum panderet. Tum verò triginta virorum millia Cæsaris præsentia ac cohortatione animata, pleno sese agmine per fossas mœniaque in urbem effundunt, quorum virtutem barbari cum diu sustinere non possent, aut auersis sese Guletæ portis in fugam effundunt; aut ferro morteque præoccupati, stationem vitamque deserunt. Sinas præsidiariæ militiæ Princeps ponte in oppositam continentem, indeque Tunetum abiit. Ingentem urbis prædam nobilitarunt quadraginta bellici apparatus tormenta, & centum quinquaginta nauium classis à Barbarossa in sinum Guletanum subducta, cetera militarium laborum præmia spoliisque fuere.

Post impositum urbi sexcentorum militum præsidium, Cæsar sine cunctatione Tunetum paucorum dierum itinere contendit, instructa, atque ad hostem ubique excipiendum parata acie. Ipse, nunc inter primos pedestris militiæ ordines cataphractus, ferreaque manum claua armatus, vehebatur; nunc iuxta equitum phalanges, post Christi, sibi in crucis signo prælati, imaginem, equo iberico ferebatur, omnesque cum verborum, tum vultus alacritate ad egregiam patiendi audendique virtutem obfirmabat. Peditatus Germanicus, inter sclopetariorum Hispanicæ Italicæque militiæ ordines, cum tormentis atque impedimentis medium obtinebat campum, ante quos equites suas in turmas distributi incedebant. Haud procul Tuneto Barbarossa centum Afrorum Numidarumque millia, inter obuia Cæsarianis oliueta, disposuerat. His, Turcici exercitus robora, decem millia peditum adiecerat. Quibus cum parata occurrerent acie Christianorum copiæ, ingens ex dispositis circa tormentis pilarum in eos vis effusa est, quæ terrore maiori, quam damno in militem defœuaret. Substituerunt imperterrita Christianorum agmina, ac denique suadente Vastio, ac probante Cæsare; ne expectato quidem tormentorum apparatu in hostem pedes manusque concitant, qui cum hastatas Germanorum cohortes horreret cominiis, ut qui

inermis ad omnem ictum patebat, eminens verò terribili glandium procella per sclopetarios obrueretur, effusa retrò fuga, & tormentorum ordines, & relictos in acie Turcarum Ianizeros destituit, qui, pro veteri nominis dignitate, pugnaturo substitere; sed cum virtute numeroque impares hostili passim ferro occumberent, Barbarossam pudore metuque confusum, ad suburbanos muros consequuntur.

Is cum se urbi minimè crederet, inter spem timoremque anxius, statuit, & ultionis capiendæ & subsidij à Cæsare auertendi cupiditate, ingentem captiuorum quam arci ex Christianis incluserat, multitudinem igne subiecto perdere. Quod extremum desperatæ crudelitatis consilium vix tandem Sinas Iudæus barbaro dissuasit, sparsus tamen iam concepti facinoris rumor duos Christiani sanguinis inter Turcas libertos Medelinum Hispanum, & Catareum Dalmatam popularium miseratione tactos ad consilium openque communicandam impulit. Serui postquam, instrumentis ad soluendos compedes subministratis, in libertatem se vendicassent, eiectionis arcis præsidibus, armamentario potiti, Barbarossam, aditum deinde vi frustra precibusque tentantem, non ab arce tantum, sed ab urbe ac regione tota profugum auertunt. Signa verò ex altiori loco Cæsarianis occupatæ arcis exhibent. Cæsar ubi hostem in fugam sese conijcere animaduiceret, urbis mœnibus exercitum admouet, qua ultro receptus, obstare tamen, licet deprecante Muleasse, non potuit, quin auidissimo prædarum militi, nudoque ac laboribus exhausto locupletissima ciuitatis spolia indulgeret. Vni Vastio triginta faciliè aureorum nummum millia ex arcis cisterna extracta obuenerunt, alijs quinquaginta; alijs etiam centum ferè millia eiusdem æris in prædam cessere. Seruorum viginti millia singulis à Cæsare vestimentis donata, libertatem etiam nauatæ fideliter operæ pretium habuerunt. Arx omni tormentorum genere, armorumque instructa varietate ac copia erat, inter quæ gallicis etiam insignibus conspicua seruabantur, ex infelici ante annos trecentos S. Ludouici expeditione, eiusdemque urbis obsidione apud barbaros relicta.

Interim Hipponem celebrem D. Augustini domicilio urbem, hincque Algerium se Barbarossa receperat, quem Cæsar insequutus

CCC.
XXXIX.

Sal. Anu.
1536.

quutus esset, ni inclementia Cœli expugnata militum valetudo, noxiū alui profluuium per exercitum vulgasset. Ne igitur Superis oblectari videretur, partamque gloriam mora fortè inutili, suorumque corrumpere interitu, Guletæ Bernardino de Mendoza cum mille Hispanorum præsidio, ac decem triremibus, sub Antonij Aurix imperio, relicto, Drepanum in Siciliam soluit, vbi militibus persoluto stipendio, discedendi facultatem dedit, retentis tantum veteranæ militiæ Hispanis, & duo Germanorum millibus. Huius expeditionis suspice castrenses nummos Caroli, Cæsaris, Augusti, Africani, & Vastij, atque Hariadeni.

CCC.
XL.
Francisci
Sfortia
1505.

Vix Siciliam ex Africa victor attigerat Carolus, cum Franciscum Sfortiam principatu, ac vita intelligit abiisse. Noua erat ambitionis, belique materia, vacans capite Insubria. Franciscus Rex Gallix antiquo hereditatis iure, retrò à Valentina comite, ducto, tum Maximiliani Cæsaris indulto, tabulisque Regis concessis, fretus, Cisalpinæ Gallix possessionem armis sibi postliminio adeundam censebat. Religio porrò obstabat, ne pacem cum Cæsare initam absque manifesta iniuria violaret. Arte igitur vtendum ratus, à Carolo Sabauda Nicæam, ære, quo olim oppignorata steterat, redimendam extorquere statuit; vt stricto per alienū latus in Cæsarem ferro, viâ Mediolano occupando idoneam sterneret. Erat Sabaudus Franciscus auunculus vir æquus, neque grauatè celsurus urbem, sed Lusitana vxor soror Imperatricis, illum ad Cæsaris fauorem inflexerat; & ad Cæsarem missis nuncijs, quicquid vltra Alpes Galliam versus possidebat, à Nicæa ad Heluetiorum fines, vbi Gebennam tanquam sibi obnoxiam comprehendebat, cum aliquot ditionibus Italicis permutare offerens. Quod si ad exitum perductum fuisset, haud dubium quin Cæsar totam ferè Galliam ditionibus suis vndique circumfisset. Huius legationis certior factus Fran-

CCC.
XLI.
Francisci
Regis
ad oc-
cupandum
Mediola-
1505.

ciscus, Allobrogo alioqui infensus, quòd pretiosam gemmarum, auriq̄ue suppellectilem Carolo Borbonio Germanos arcessenti mutuo dedisset, quæ Ticinensis victoriæ causa fuit: quòd litteras gratulatorias ad Cæsarem de capto Rege Sororis filio scripsisset; quòd Heluetios à Gallica societate diuellere conatus esset; quòd à Cæsare Astensem comitatum, antiquum Regum Aurelianensium patrimonium vxori suæ condonatum nuper accepisset; quòd Nicæam Clementis Pontificis, Regisque colloquio destinatam vtrique credere recusasset; quòd Regi ipsi Meruellij legati sui mortem vlturo, Sfortiaque Mediolanensi regulo bellum illaturo, liberum per suas ditiones transitum auunculus denegasset, matris patrimonium repetere constituit. Cæterum ob recentia, quæ Vellio suo apud Cæsarem legato mandata dederat, distulit. Plurima inter legatos agitata sunt pacis consilia, sed in spetiem potius concordix conficta cum essent, ex improviso Galli Allobrogum aggressi Duce Philippo Sciabotto, transalpinis facile Allobrogum oppidis eiecerunt, qui deinde superatis alpibus, Taurino, Fossano, Penarolo, Gherioque expugnato Vercellis imminabant; nisi Antonius Leua currentem victoriarum impetum, extractis Mediolano copijs, non nihil retardasset. Sed & Ioannis Lotharingæ Cardinalis abs Rege pacis causa ad Cæsarem, Romam destinati auctoritas, Philippi successibus obfuit; cum moneret, citram Duriam amnem tantisper quiesceret, ne ab interrito Cæsare pacem magis extorquere, quàm rogare videretur. Cessit tanto viro Philippus, sed ea militum indignatione, vt conculcatis, fractisque passim armis, probrosa detestatione Philippum execrarentur, quòd certas victorias, incerta spe pacis corripere. Quieuit autem sed magno suæ vitæ discrimine, nam frustrato pacis consilio, cum Cæsar arma Gallix visceribus inferret, prodicionis suspectus Dux, honorem, bona amisit; vitam seruauit vxoris cum Rege affinitas.

Sal. Ann.
1536.
Allobrogo
Duci infestus.CCC.
XLII.
Philippi
Sciabotti
victoria
in Sabaudos.

CAESARIS IN GALLOS EXPEDITIO.

ERat Neapoli Cæsar, vbi Margaritæ filix nothæ cum Alexandro Mediceo nuptias celebrauit, principatu Florentino sponso confirmato: reclamantibus tamen Florentinis pa-

tritijs, qui exules erant, & ingenrem pecuniâ offerentibus prò libertate, Alexandrum spurium, atque ex humili ancilla natum vociferantibus. Hippolytum Medicum Cardinalem

Sal. Ann.
1536.
CCC.
XLIII.
Cæsaris
foedus cū
Venetis.

lem fratrem patrualem, eiusdem principatus emulum iustulisse veneno *Alexander* ferebatur. Fœdus cum Venetis percussit Cæsar iisdem conditionibus, quibus antea *Sfortis* tenebatur. Venetos ut magis falleret, se eundem principatum nouo regulo concessurum vulgabat. Plurimi è Venetis patricijs propter Africanam victoriam, diuque propitiam sortem Cæsari fauebant: *Franciscum* verò in scorta, venationesque prodigum, bellorum initio acrem, sed in prosequendis desidem, nec fortissimis ducibus, sed gratiosis aulicis militum mandantem imperia contemnebant. *Vrbinas* Venetarum copiarum Dux vernacula eloquentia potens, Cæsaris causam promouebat. Hoc fœdere confirmatus *Carolus* longè ardentius in Gallicum bellum incubuit, magnosque equitum, ac peditum delectus in Germania colligi iussit. Cum Heluetijs egit, ne vetus cum *Sabaudo* fœdus violarent, memores fœdus Gallicum potterius esse, spectatores belli esse mallent. *Mariam* sororem Flandriæ Principem, ut quantam posset colligeret pecuniam, validumque ex Flâdris, Germanisque peditatum, ex Sequanis equitatum conscriberet, monuit. Magnam ex honorarijs Siculorum, Neapolitanorum pecuniam congesserat; maiorem ex Hispania expectabat, præter eam, quam populi sponte conferebant, sed & quam ex Orientalibus Indiæ regionibus publicani constabant, cuius quintam partem Cæsar auferebat. Portionem suam Mediolanensis Principatus urbibus imperavit; nec exiguam *Alexander* Mediceus nuper veluti adepti principatus pretium, Senenses item, ac Lucenses contribuere pollicebantur.

Cæsaris
in Gallis
apparatus

Romæ interim legati de pace agebant, *Paulo III.* Pontif. M. sequestre. *Gramuellanus* nomine Cæsaris ad tria reuocabat capita, quibus *Franciscus* responderè teneretur. Primum erat de bello *Turcis* inferendo, ea conditione, ut onera & fructus essent communes. Secundum de religione Christiana per Europam, in primis Angliam aut collapsa, aut ad ruinam spectante, ab interitu, utriusque viribus reuocanda, ea conditione quæ Anglo Regi impar non esset. Tertium Italiæ tranquillitatē spectabat, quam assequi impossibile assererat, nisi Rex *Sabaudo* parceret, *Genua* abiret, *Mediolanum*

Tom. VII.

Engolismensis præ Aureliano Duce concederet. *Sal. Ann.*
1536.

Neque enim de Italia tantum æmulo concedendum putabat *Carolus*, ut ianua esset ad reliqua occupanda. *Velleius* ex aduerso *Francisci* legatus in duorum capitum postulatis Regem Imperatori accessurum promittebat: vnum poscere, ne Aurelianum filium *Mediolano* excludat. Id si admittat, vicissim iure suo, quod in regnum Neapolitanum possideat ultro cessurum, additurum etiam Cæsari nummum aureorum millia 400. effecturumque ut per Germaniam Principes Ferdinandum fratrem in Regem Romanorum agnoscerent. Cum *Sabaudo*, ni aliena hereditate abeat, armis disceptaturum.

Sub hæc Idib. Aprilis *Carolus* triumphali apparatu omniumque ordinum gratulatione Romam ingressus, ad Basilicam D. Petri à Pontifice mitrato excipitur, ac deinde post vota Apostolorum persoluta Principi, eam partem Vaticanæ Domus subiit, quæ auro, ac marmore illustris, olim ab *Alexandro VI.* Pontif. *Carolo* Galliæ Regi, hospitali munificentia instructa fuerat. Cui ut latior via sterneretur, multa ædificia, atque inter ea *Pacis* Ædes propter antiquam structuram huc vsque conseruata, diruta fuit (discordiæ omen inter Cæsarem & Regem proximè futuræ.) Postridiè Cæsar cum Pontifice sex horas priuatim de suis, & communibus negotijs communicauit. Paschalibus deinde festis pietatem impendio coluit, abiectus solemnè Dominicæ Cœnæ die, ad pauperum 12. extergendos pedes, quos non minùs sua humanitate, quàm liberalitate recreauit, argentea suppellectili, ex qua eis cibum ministrarat, in eosdem diuisa.

Matisconensis inde Pontifex, ac *Velleius* regij legati *Paulum* accedentes, exposuerunt pacem in Sicilia, & Neapoli agitaram, consultò à Rege huc vsque dilatam, ut illo auctore confirmetur: precari ut in tam pium opus ad totius Mundi salutem, sedulò incumbat. Respondit *Paulus* se crastino die celebraturum conuentum, in quo omnia pertractanda: se neutrum præstare velle, atque adeo communem omnium Christianorum parentem: Interim, *Espercus* à Rege missus, Romam venit: *Velleius* Cæsari mandata Regis exposuit, & quod

Sff

Nca.

Sal. Ann. 1536. Neapoli: promiserat Mediolanensem principatum Aureliano Principi, dare obsecrauit. Regem nihil immutasse: legatum nupèr Venetias missum reuocasse: Chaboto Amyralio, ne quas Cæsaris ditiones inuaderet, mandasse; dumtaxat maternam hereditatem ab Allobrogo auunculo armis repeteret, quam legationibus non potuisset. At Cæsarem nouum fœdus cum Venetis fecisse: Mediolanensem principatum ab Aureliano ad Engollismensem uelle transferre: Regis Lusitani fratri eundem principatum obtulisse.

CCC.
XLV.

Non negauit Cæsar Aureliano principatum obtulisse, oblatum tamen Regem non recepisse: ad hæc ea conditione obtulisse, ut tuto dari possit, huiusce autem rei nullos prædes dari posse: cum Venetis antiquum fœdus renouatum esse, nec ultra. Vellius subiunxit Regem VI. Id. Mar. Mediol. recepisse principatum, & hoc scriptis litteris: porro Cæsarem se nullas nisi rationi cõsentaneas condiciones postulaturum declarasse: si rationi consentaneæ erunt, quomodo impleri non poterunt? Irritatus Cæsar, Vellij sermonem interrumpens, an mandatũ à Rege haberet: ut cũ ipso trãsigeret? interrogauit. Quum nondum habere, sed Cardinalem Lotharingum cum mandato breui affuturũ dixisset: tum Cæsar, Igitur nõ me tibi, sed te mihi uerba dare manifestum est: nec ampliùs hominem loqui permisit. Sexto Idus quum Matifconensis Vellio comitatus Cæsarem mane ad Cardinalium conuentum proficiscentem salutasset, Cæsar illum prudenter officio suo satisfacere à Pontifice intellexisse dixit; quapropter hominem lubenter amplecti, & ad Vellium conuersus: Quid à Rege nuper accepisti? respondit Vellius, nihil propter temporis breuitatem; ceterum Regem tantam uarietatem admiraturum non dubito. Tum Cæsar, neque Regem damnare, neque me nimis collaudare uelim: sed ut mecum in hoc celeberrimo conuentu adsitis, peruelim. Ita in aulam destinatam ingressi sunt. Vbi Paulo Pontifice, Cardinalibus, Legatis, ac utriusque aulae primatibus congregatis, Itans Cæsar aperto capite in Franciscum Regem uehementer inuecturus, ita fertur loquutus.

CCC.
XLVI.

Duabus de causis Romam ueni. Prima, ut Summum Christi legatum adorarem, & prò generali conuocando concilio supplicarem. Al-

tera causa Christiana religionis propaganda, cum Gallo amicitia coirem, qui & in barbaros deprimendos, & in hereticos conciliandos plurimum conducere potest. At Regem ab hoc sancto instituto tam alienum offendi, ut ne culpa particeps credar, totius uitæ meæ rationem reddere cogar in hoc celeberrimo conuentu.

Ludouicus XII. Galliarum Rex Claudiam filiam, Maximiliano Imper. assentiente, mihi desponderat; qui postea mutata sententia Francisco nunc Galliarum Regi collocauit; qua iniuria prouocatus Maximilianus bellum intulit Ludouico, eundemque Mediolanensi expulit Ducatu. Ego uerò XV. ætatis annum agens, propinquitatis, quæ mihi cũ Gallia regibus propter Mariam Caroli Burgundi filiam auiam intercedit, memor, missa legatione, anno huius sæculi XV. cuius princeps Comes Nassauus fuit, Renatam Claudiæ sororem in matrimonium postulauit, Ascensus est Franciscus. Sequuta deinde est Melegnanensis pugna aduersus Heluetios, qua victor Franciscus principatum recepit Mediolanensem; non sine meo gaudio; nam opem ferre Sfortiæ Maximiliano iubente, recusauit. Pactum tamen cum Renata matrimonium retractauit Franciscus, ut Ludouicam maiorem natu, aut si ea interim decederet, Carolam alteram filiam ducerem. Non multo post Ferdinandus auus meus maternus decessit Rex Hispaniarum, unde necessitate coactus, ut tuto in Hispaniã nauigare possem, nouo fœdere cum Francisco transegi, ut ex regni Neapolitani uectigalibus centum nummum aureorum millia quotannis illi in annuam pensionem dependerem. Mortuo postea Maximiliano Imperatore, uterque prò Imperiali corona uota prensauimus: æmulum æquo animo passus, credebam hunc ambitum uerè esse, ut ipse profitebatur Franciscus, ac si duoriuales antea amici eandem puellam ambient; cuius matrimonio si alter potiatur; alterum idcirco amico inuidere non debere. Verum in odium uersa emulatione Franciscus nunquam destitit, quin omni iniuria me afficeret, quasi imperium usurpauerim, ad quod auorum merita, sanguis prò Christi fide toties effusus euocabant: Nec sine maiorum iniuria à tali ambitu cessare minimè potuissem. Noua tamen fœdera, etiam adeptus imperium cum eo iniij, ut Renatam ducerem, ipse uerò huius matrimonij præ-

des

Sal. Ann. 1536. Belcarius lib. 21. Cæsaris Oratio in Regem Franciscum.

des daret : quos non tantum dare recusavit , sed per Legatum multa in Germania, molitus, animum ostendit à pace alienum . Non longè ad regnum Neapolitanum aspirans , maiorum imitatus exempla, Robertum Marchianum, Gerdubensemque regulum incitavit ad arma. Prætereò Allebretum , ut Nauarrum repeteret , ab eo impulsum, quamvis ego iuxta Nouiodunense fœdus ex æquo & bono compensare promptus essem . Hinc bellum inter nos exortum , quod ad Ticinensem pugnam usque duravit . Huius discordie fructus fuit Hispanorum seditio, Lutheranismi inuentio . Quorum una spes in Gallo erat . Obstetit Cælum , & Ticinensi pugna mihi captivum obtulit , cui inuito homine , & forsam Deo , Madriciano fœdere libertatem donavi , ut acrius turbaret pacem . Ita fuit & iuxta aulicorum vaticinium , fœdifragus , ac periurus ; immemor quòd dictum fœdus eius consiliarij ad hoc delecti concepissent , imò ipse cum ad Christi Crucifixi statuam substitisset , adhibito iureiurando , pacta servaturum promississe . Te inuoco Deum , te iudicem , te testem adhibeo , ut veritatis asserator , te eiusdem vindicem prabeas . Libertati restitutus , promissum in sua potestate non esse causatus , Liberos , quos prædes obtulerat , repetijt ; perinde ac si malis artibus interceptum . Me recusante , bellum instauravit ; & ut ante Ticinensem pugnam Ioannem Stuardum Albania regulum cum exercitu in regnum Neapolitanum miserat , ita & Laurentium , qui prope amissis copijs vitam edidit . Misit & Paulinum Comitem in Cisalpinam Galliam , sed & is superioribus Ducibus haud felicior captus est .

His cladibus fractus Franciscus ad pacem inclinare simulavit , donec vires colligeret ; nam non diù servavit . Solymanni cum increbesceret rumor Germaniam inuadentis , Franciscus Christi causam deseruit , spetie quòd ad Sacrum bellum non fuisset inuitatus ; sed ut mihi soli viam ad Monarchiam sternerem , ceteros Christianos principes dedignatus , solus expeditionem susceperim . Tantam calumniam cognoscat celeberrimus iste conuentus . Quem latet ? me misisse Balansonem ad Regem , ut aduersus Solymannum opem ferret ; Ipsum verò respondisse , se cum quinquaginta peditum , tribus aut quatuor equitum

Tom. VII.

millibus transiturum in Italiam ; quò vires suas Solymannus conuersurus ferretur , cuius excusationis falsitas , indicium erat perfidi animi , à quò timendum potius esset , quam sperandum . Si ad Monarchiam aspirarem solus , Regem modò Mediolanensi haud donarem Ducatu . Ego , vel ipse turbauerim pacem , & aliena inuaserim , dicat Hassie Langrauius Gallica concitatus pecunia ut Vittembergensem inuaderet Ducatum , eo tempore , quo iuramenti religione adstrictus Franciscus nil in Germania iure moliri poterat . Spirat adhuc Italica Machinatio , quam per Tintuillam suscitare tentavit ; priusquam Africanam susceperem expeditionem . Ad quid bellici illi apparatus à Francisco collecti , quum in Africam vela dedi , quàm ut metu anxium me retineret , aggredereetur , opprimeret , nec aliud expectaret , quàm periculis expositum , aduersa fortuna agitatum , pecunia exhaustum , & ad bellum imparatum offenderet . Bello cessit , quia timuit , non quia voluit . Iusta itaque pendite Patres indignationis causas , quas præterire periculum religionis exoptulat : undè iratus , & placatus post Francisci Sfortia obitum , petenti Regi Mediolanensem principatum sibi condonari , quamvis Imperij Germanici fundus sit , non negavi , dummodò mentem suam in constituenda Christiana Rep. , in conuocando Concilio , in hereticis reducendis ad veritatis semitam , postremò quibus viribus aduersus Solymannum mihi foret auxilio . Mutatio donatarij in Mediolanensi principatu , me nouitatis non arguit . Heleonora namque soror litteris ad me datis scribit ; Regem Aureliano maxime hunc ambire principatum : ceterum si id obtineri non posset , & Engolimensi condonaretur , gratum Regem accepturum . Quid tandem de mente Regis mihi polliceri valeo , si dum pacem per legatos petit , arma gerit in clientem Imperij , Allobrogem regulum , & maiori ditionum suarum parte exiit ? Superi , tamen , Inferique mihi adeste , quanto pacis flagrem , inspicite , desiderio ; ab omni ambitionis suspicionem me alienum probare sic enitar , tria Gallo offerendo . Primum vni ex regijs liberis Mediolanensem offero principatum , excepto Aureliano , modo Rex prius quibus viribus in celebrando concilio , in reprimendis veteris doctri-

Sff 2 na

Sal. Ann. 1536. *na desertoribus, in bello aduersus Turcas continuando fore spondeat, palam declaret. Ad remouendas simultates omnes, opus esse, ut Rex ab Allobrogis ditionibus copias reuocet; alioqui nullam pacis conditionē admittam. Nec ignoro quod eorundem me scelerum Franciscus arguet, quorum illum reum facio? nec equidem his me absoluiam, & prorsus eximam. Verum si dubio iure, si ambitione mutua, si innocentium ruinis, si religionis exitio concurrimus, quin unius, alteriusvè hominis clade controuersiam finimus? & hoc est secundum quod illi exhibeo. Si arma pacis consilij præfert; arma induat, in arenam descendat, ut alterius morte lis simul, iusque illud, quo bella intentamus, emoriatur. Aequum enim eorum potissimum sanguine finire, quorum indignatione tam cruenta est concitata tragedia. Facile de armorum genere conueniemus, nullum namque recusabo. Locus sit vel insula, vel pons flumini impositus, vel in nauigio ad congressum extruatur. Duelli sit hæc conditio, ut victor Summo Pontifici vires suas omnes permittat, quibus concilium celebretur; nostræ religionis desertores in pristinum reducantur, vel puniantur: Bellum Turcis inferatur, victori victus suas addere, ac permittere teneatur. Tertium quod offero bellum est, plusquam cruentum, in quo non prius arma ponam, quam ego, vel ille suorum omnium egentissimus relinquatur. Eligat ipse, Tu verò Beatissime Pater rationes hinc inde collige, & uter Rex, an ego iustius succensendam, pende. Quod si à Rege ius est, vos illi auxilio futuros non recuso. Sin à me, Deum Optimum Max., uniuersum hunc celeberrimum cæcum, totumque Orbem inuoco Christianum.*

CCC. XLVIII. *Erat hæc oratio Cæsaris magno animi sensu vehementer inflammata, nec mediocribile perfusa, quam concierat fugillata abs Velleio Cæsaris fides; Quare nec eundem cum Maconio eiusdem Regis legato responsum meditantem admittit. Pontifex verò Legatis, Caroloque se medium obijciens, amplexu, verbisque humanissimis Cæsarem excepit, Absit (inquiens.) tanto maximorum virorum periculo, tamque funestis cladibus pacem quæri. Amplector sane egregiam illam voluntatem, religionem reparandi collapsam; non verò calorem tuum fortissime Cæsar, quo te,*

Pontifex se medium obijcit.

Sal. Ann. 1536. *aut Franciscum, aut utrumque, huic laborioso saculo necessarium, dubio obijcis discrimini. Quamobrem non bellum, minimè duellum eligendum censeo, duabus enim firmissimis Reipublicæ Christianæ columnis prostratis, totam molem simul collabi necesse esset: meliorem itaque mentem induite, & pietati potius, quam iracundiæ locum date. Quod ad me attinet, prò Sacro munere, quo fungor, me communem parentem exhibeam, in neutram partem inclinabo, ut citra omnem suspicionem vobis reconciliandis operam nauare possim. Nil tamen à præsentē Carolo obtinere potuit; qui iam totus belli meditatione occupatus, postridie in Etruriam via Cassia properauit. Senis, Florentiæ ab Alexandro Mediceo genero, specie triumphantis exceptus. Astam contendens, Fossanum ab Antonio Leua recipit expugnatum. Is Cæsari, ut Italia relicta, in Galliam copias duceret, auctor fuit, Vastio reclamante, qui publicata etiam scriptis sententia, Gallos & multitudine copiarum & Fossani expugnatione perculsos, Taurino haud difficulter eijci posse censebat. Cæsar verò spe Galliam occupandi illectus, gemino exercitu Franciscum aggreditur. Massiliani proditores nonnulli, qui eò Carolum euocabant. Ex Heluetijs mercenaria Gallorum subsidia Cæsaris artificio alienata, videbantur annuere fata coire cum Carolo; vnde ingentibus copijs, terra, marique, illinc per Alpes hinc à Sauonæ portu, Auriana classe Gallia petebatur. Pontifex periculi Franciscum admonuerat, ut pacis leges accipere mallet Cæsaris arbitrio exaratas, quam belli alex regnum committere. Franciscus verò non minùs animo, quam viribus potens, Gallorum confusus robore, quos non ad aliena occupanda, sed ad lares protegendos, suo non alieno in solo excitabat, repente totam nobilitatem ad arma vocat, castrisque ad Auneonem coactis, distributisque opportunè per loca hostibus adeunda præsidijs, ruentem moratus est Carolum. Eodè tempore Regijs legatis nò frustra agētibus apud Italos, & Heluetios de subsidiario milite, Canincus Gōzaga, Cæsar Fregosius, Petrus Strozza Florentinus, exul, & Pallavicinus, Insubrū facile princeps, sub Guidone Ringono Duce, octo millium numero Apenninum transue-*

CCC. XLIX. Fossanum expugnat Leua.

Franciscus obijcit Carolo.

Sal. Ann. 1536. cti sunt, spe Genuæ potiundæ. Heluetiorum etiam ingens numerus, spreta suorum Magistratum auctoritate, Gallicis illecti pecunijs, de pagis ad viginti affluxere millia: nefas iudicantes vicinum Regem, veteri socium fœdere, tot in Heluetios celebrem premijs, in tanto deserere discrimine. *Cal-*

CCCL. *Legatio Caroli ad Italos.* *cemitum* huius consilij, audaciæque ferunt auctorem. *Carolus* tum metu, vel prouidentia sollicitus, *Ascanium Columnam* ad Pontificem, cæterosque Italiae Principes legauit, vt bello prò communi salute suscepto opem ferrent. *Franciscum* etiam apud Pontificem in initum Turca fœderis *Carolus* accusauit; vnde *Solymanum præ Sicilia*, atque totius Italiae foribus, instructissima classe affuturum, non ulterius dissimulandum videri, arma proinde libertatis publicæ tuendæ gratia in Christianæ quietis turbatorem Regem secum capefferet; ne Turca, mutuis contentionibus diuisa Europa in prædam offeratur. Obtulit etiam Mediolanensem Principatum ad eius voluntatem Pontificijs Nepotibus cessurum. Ferè eadem *Ascanius* Genuensibus, Lucensibus, Florentinis, ac Senensibus exposuit. Pontifex verò, laudato Cæsaris animo, quo Italiae tranquillitati consultum vellet, negauit ad arma descendere, ne *Solymani* causam ageret, cui iucundius spectaculum nullum esse posset, quàm maximorum Christianorum Principum dissidia: Principatum suæ oblatum familiæ modestè recusauit; publicam famam, atque salutem præferens, inquit: *Virtuti atque iustitiæ nunquàm defutura premia*. Curauit insuper Generale Orbis concilium in sequentem annum Mantuæ conuocare; vt fidei, bellique controuersias per Europam communibus suffragijs componeret.

Concilium Mantuæ.

Cæsaris periculum

Iam ad Aquas Sextias Cæsar castra promouerat, quum *Pauli* accepit responsum, nonnullis inter Alpium angustias amissis militibus sub rusticano gladio. Cum in Alpium exitu turriculam quandam transire cogeretur; quinquaginta se in eam montani coniecerant, vt prætereuntem sclopetis occiderent. Fortè verò Cæsarianus quidam splendidam inductus chlamydem, magno subsequente comitatu præcessit, inter quos (Cæsarem esse existimantes) sclopetos exo-

nerarunt, & occiderunt. Nec longè inde in extremum collem Syluis vndique confitum plerique alij montani cum vxoribus, & liberis se condiderant, cuius ascensus cum perdifficilis esset, ignem, astante vento, admo- ueri Cæsar iussit, vnde miseri illi conflagrunt: si qui elabi conabantur, à Cæsarianis montem obsidentibus cædebantur; vt & Cæsariani non minùs crudeliter ab exacerbatis trucidabantur montanis. Sub Aquis Sextijs, in duobus collibus non procul inter se distantibus, Cæsar castra locarat, urbem à tergo relinquens, cuius muros Laris fluuius alluens per media castra subiectam planitiem despectantia deuoluebatur. Fame laborabat exercitus, quamquàm frumentum abundè sup- peteret, quia procul à Tholone portu abesset, & frumentariæ moles à Gallis vbique perruptæ essent; vnde vix in principum conuiuijs panis apponebatur, cuius penuria milites passim autumnalibus fructibus vescen- tes (nam Galli regionem vastantes, vites, arboresque fructiferas intactas reliquerant) & sese Germani racemis ingurgitantes, ventris profluuio statim laborarunt; quo morbo quarta legionum pars vel periijt, vel bello inutilis facta est.

CCCLI. *Miles Cæsarianus fame, morbo atteri- tur.*

His periculis Cæsar oppressus, suamque fortunam in Vadum inspiciens in pactam, an castra Auenoniensia adoriretur, an Massiliam circumfederet? in consultatione posuit. Redire nulla tentata re, indignum sua fortuna, & pristinis censebat victorijs. Rariùs apud ipsum vehementissimis articulo- rum doloribus, & fera sententiæ suæ pœnitentia excruciatu *Antonius Leua* comparabat: cæteri Duces, quòd ipsis inuitis, expeditionem hanc Cæsar suscepisset, mussitabant, si priorem deliberationem initio sequutus fuisset, & recta Auenionem contendisset, Regio exercitu nondùm coacto, eam forsàn tota potitus esset regione. Massiliam itaque sed serò circumfedere statuès, XVIII. Kal. Septemb. tria Hispanorum, quatuor Italarum, Germanorum quinque millia delegit, quæ noctu secunda vigilia è castris proficisci, & quò constituerat, ire iussit, solis præfectis maioribus certioratis: ipse paulò ante lucem cum *Albano* regulo, *Ferdinando Gonzaga*, *Vastio*, *Horneo* comite, cum equi-

Sal. Ann. 1536. equitum flore subsequutus, ac post solis ortū intra tormentariorum pilarum iactum propius urbem accessit; ubi ad rusticæ domus ruinas substitit *Vastium* ultra progredi cum scelestis sclopetarijs imperavit, quò tormenta collocare decreuerat. Sed à Massiliensibus conspectus, vnà cum Cæsare retrocessit, quòd in illas ruinas, ponè quas Cæsar delitescerebat, tormenta dirigentes Massilienses; plurimos è Cæsarianis sustulerant. In propinquam itaque vallem rupe tectam secedens *Carolus*, ad fontem ibi è rupe scaturientem pransus est: inde *Vastium*, ac *Paulum Saxum* cum sex cohortibus Arelatum misit, fortuna tamen vbique auersa. Tum **CCCLII.** *Antonius Leua* ingrauescente morbo, diem suum obiit, sui fati vates non mendax. In Gallia enim vt prædixerat, mortuus est, & in Dionysiano templo, non eo tamen Lutetiam prope, ubi Gallorum Reges humari solent, sed penès Mediolanum sepultus. Eo mortuo, Cæsar de reditu cogitavit; cum famines in dies cresceret. Nauticum Tholone Cæsar asportari iusserat, & quotquot iumenta à Nicæa vsque reperire poterat, eodem

miserat. Quod rustici obseruantes montani iumenta onusta vel abduxerunt, vel mutilata oneri ferendo inutilia reddiderunt. Hæc inter discrimina *Andreas Auria* ad veterem Massiliam appulit, cum commeatu, & pecunia, quam ex Hispania tulerat. De reditu tamen *Carolus* sequutus consilium, receptui cecinit in diem decimum, quarta iam parte legionum consumpta. Pari militabat successu Belgici exercitus ductor *Nassauus*, qui post Braiam, Guisamque Picardix vrbes interreptas, ad Peronam, nullo fructu, muros tormentis, turesque cuniculis subuerterat, hostium virtute ruinam omnem instaurante. Hæc omnia otiosè spectabat *Franciscus*, ipso admirante *Carolo*, quòd afflictas non aggrediretur Gallus phalanges. Prudens verò Rex fatis ad Gallorum gloriam ducens, geminum exercitum, eumque validissimum, hinc *Nassauij* de Picardia, illinc Cæsaris eiectionem de Prouincia, paruo Gallix detrimento victoria tanto certiori, quantò minus cruenta, noluit respirantem Gallix fortunam in discrimen vocare. Porrò Cæsare Genuam cum *Auria* tri-

Sal. Ann. 1536.

CCCLII.
Antonij
Leuamors

CCCLIII.
Cæsaris
reditus in-
glorius.

remibus aduecto, *Vastius* magnam exercitus partem sub Alpina Regione induxit, vt Gallorum illic successibus, *Guidonis Ranganij* accessione auctis occurreret. Genuam *Ranganus* subita aggressione tentauerat; sed

à Liguribus repulsus, Carinianum occupauerat, & Carmaniolum ex Saluffana Iurisdictione. Vide nummum triumphalem in quo taurus viri fortis imago, obuia quæque prosternit. Frustranei tamen sunt eius conatus,

tus,

Sal. Ann. 1537. *tus, nisi Deus super eum alas suas extendat, & victoriam per Angelos suos largiatur.*

Sequentes nummi *Caroli V.* Cæsaris idem ferè resonant. Vbi què binæ columnæ sunt. Inter posteriores Aquila alis vtramque contingens, coronatæ vtroque. Herculis appellant, siue montes *Calpem*, & *Abylon*: siue æreas verè columnas, quòd vltiora, omnia esse mare, creditum sit vulgo. Nam Pla-

tonis in *Timæo*, alia longè sententia est: & *Sal. Ann.* 1537. vltra esse, si non continentem, insulas, *Sertorius* apud *Plutarchum* ostendit. *Columbus* auo marerno *Caroli V.* Orbem nouum aperuit. *Carolus* plura detexit, atque occupauit. Vnde symbolum ex *Pindaro* sumptum: *Plus vltra*. Trinum est hieroglyphicum, quorum altero vt *Rex*, quandoque vt *Imperator* vtitur. Ex *Typotio*.

B E L L V M B E L G I C V M. Anno 1537.

CCCLIV. **C**um recessisset *Carolus*, Parisiensi conuocato Senatu *Franciscus* Cæsarem in *Attrebatum*, *Flandriæ*que confinibus, quòd tutus foret accessus, citari mandauit, vt *Regio* procuratori satisfaceret, quia vt *Comes Attrebatensis* & *Flandricus*, spreto *Gallorum* Rege, horum comitatum patrono, *Galliam* iniustis armis affecisset. Quo iure cum *Franciscus* *Madriciano*, & *Cameracensi* fœdere cessisset, inanis illa videbatur denuntiatio. *Carolo* itaque nec veniente, neque mittente, *Rex* collecto exercitu, in quo quinque & viginti pedum, equitum vtriusque armaturæ circiter sex millia recensebantur, ex *Ambianis* profectus, *Auchium* arcem deditioe cœpit. Inde *Hesdinum* munitissimum *Belgarum* oppidum, quinquagesimo obsidionis die suæ potestatis fecit; promotisque inde castris, præter *Fanum D. Pauli*, *Lillerium*que *Venantiam* inter paludes sitam, cruenta vtrimque dimicatione occupauit, *Belgis* ad fera præsidia respicientibus. Hi tamen, quòd *Carolus* per quam grauitè hanc sentiret iacturam, rursus *Gallis* *Hesdinum* eripere tentantes, cum vrbis præsidia essent opinione firmiora, retrocedere coacti, *Taruannam* *Morinorum* vrbem castra admouerunt, sed noua *Gallorum* industria delusi, retro domum abiire, ancipiti existimatione, an inter victos, vel victores recedendi: dū enim *Galli* fortius, quàm prudentius sese prælio obijciunt, hostium multitudine circumuenti, ferè omnes vitam, vel libertatem amiserunt.

Hoc tempore (*Belcarius* memorant & *Iouius*) *Franciscus* altè odio in Cæsarem concepto impium aggressus facinus, *Solymannum* *Turcarum* Regem per *Ioannem Forestium* *Aruernum* latinæ, græcæque linguæ

peritus, ad *Italiam* concitat inuadendam: immemor *Christianos* omnes, qui huiusmodi implorarunt auxilia, aut infeliciter cæfos, aut in miseram seruitutem coniectos, aut suis ditionibus pulsos; vt *Bizantinos* *Imperatores*, *Pannoniæ* *Vaiuodam*, *Ludouicum Sfortiam*, *Federicum Aragonium*, nec cæteros memorare opus non sit. *Augustum* esse inter *Epirum*, *Salentinos*que extremos *Italiae* populos fretum (*Solymano* proponebat *Forestius*) *Cæsarem* *Superioris* anni bello infeliciter gesto, pecunia, milite, fortissimisque exhaustum præfectis, non tantum habiturum præsidia, vt extrema illa *Italiae* littora, & *Insubres* simul tueri possit. Regem etiam estate proxima cum ingenti exercitu in principatum *Mediolanensem* irrupturum. Hisce motus promissis *Solymannus* iussit *Solymano* *Eunucho*, *Egypti* præfecto, vt classem octoginta nauium intra hyemem construeret. Quod diligenter præstitit *Eunuchus*, lignea materia è *sinu Attalico*, *Ciliciae*que *Pelusium* asportata, inde aduerso *Nilo* *Memphim* ratibus perducta; & multis fabris vndique accersitis, paucis mensibus, octoginta varij generis naues plicatiles confecit, quas membratim dispartitas, camelisque impositas ad *Arsinoes* portum rubri maris (*Suetiam* vulgò appellant) *Memphi* octoginta passuum millibus distantem remisit. Vbi colligatæ, atque armamentis instructæ navigationi statim fuere percomodæ. Ab eodem *Forestio* admonitus *Solymannus*, *Venatorum* onerarias triremes *Alexandriæ* portum ingressas, abrupta pace, quasi hostiles capi, *Antonium* *Barbadicum*, atque *Hermolaum* *Barbarum* præfectos cum omnibus nautis, ac vectoribus in custodiam tradi, merces in fiscum redigi iussit. Cum Cæsare *Veneti* fœdus renouant,

CCCLV.
Fœdus
Gallorum
cum Turcis.

'Classen
Solyman.
parat.

Sal. Ann.
1537.
rant, & se socios intuendo Mediolan. adiunxerat principatu. *Forestius* impiæ legationis minister non multis post mensibus castra *Solymani* sequutus, ad Aulonem portum lethali morbo correptus, interijt: dignum sua functione præmium consequutus.

CCCLVI.
Francisci Apologia exiat apud Freheru p. 322.
Rex verò datis Smalcadium ad fœderatos Germaniæ Principes, ipsūque Pontificem litteris apologeticis, hanc à se facti existimationem, famamque amoliri conatur, eaque omnia, quorum Romæ à *Carolo* iniuriarum accusatus fuerat, in *Carolū* detorquere.

Quantam verò fidem hisce scriptis fuerit *Franciscus* promeritus, exitus acta probavit. Quod enim alieno consilio *Solymanus* mouerit, docent Veneti magnis Gallorum promissis illecti, ne in Turcas cum Cæsare arma sociarent. Eiusdem *Francisci* persuasionibus *Solymanus* impulsus, *Ianusbeum* virum inter Turcas clarum Venetias misit, qui Patrum animos tentaret, ad fœdus cum Rege ineundum, in quo expressum foret, *ut amici amicorum, inimiciquè inimicorum Veneti, Gallique ad inuicem essent.* At Patres solita prudentia paucis responderunt, *sibi cum omnibus gentibus pacem, amicitiamque intercedere, idcirco declaratione nulla opus esse, quum ipsi pacatè cum omnibus agant.* Hæc responsio non ingrata *Solymano* fuit, ac uti prudens laudata. Educta interea ingenti sub *Hariadeni Barbarossæ & Luitifbei* imperio classe, bellum mari in Cæsarem geri ceptum, Hispaniæque littora, & Siciliæ ora depopulata hoc anno 1536. Verno postea tempore, quod tricesimum sextum huius sæculi annum cum sequenti coniungebat, ducentarum diuersi generis nauium Othomanica classis, (numeratis his, quas Ægypti præfectus construxerat) iterum è Byzantio sub *Barbarossæ*, & *Synæ* Imperio in altum educa, in Superum mare peruenit, & ad Corcyram confedens, magnam Venetis suspicionem iniecit; cum & paulò ante ad Pharum Alexandria, onerariæ Venetorum triremes vnà cum Præfectis à Turcis fuissent interceptæ. Patres itaque bellum cum potentissimo hoste instare videntes, statim ingentem classem decernunt, duosque eligunt Imperatores, *Hier. Pisaurum*, & *Ioannem Vitturium*, quos pari pote-

state summæ rei præfecerunt. Turcæ interrim Corcyram amicè appulsi, post mutuam salutationem Aulonem nauigarunt, quo in cursu Dalmatica triremis, cui trierarchus ex Iadera ciuitate nobilis præerat, Turcorum nauigium quo regia suppelles, & magnus bellici instrumenti apparatus ad classem perducebatur, hostiliter aggressa, illudque tormentis perfossum mari demersit. Nec multo post dum in duas Turcarum triremes *Iustus Gradonicus* incidisset, in fugam vertit, nec destitit, donec impactis proximo littori Turcarum triremibus, in Cimerinorum manus cecidere Turcæ. Pari iniuria *Alexander Contareus* ex priuato in Turcam odio, cum quatuor longis nauibus, spreto fœdere, in vnā Turcarū triremem ferro districto, demersit. Ex altera parte audito Othomanicæ classis cursu *Andreas Auria* Cæsarianarū triremium præfectus, Messana soluens, in Ægeum mare prouehitur, & circa Cephaleniam insulam aliquot Turcarum nauigia com meatibus cœpit onusta; statimque datis velis in Siciliam recessit, ne ab *Hariadeno* opprimeretur. Is cum *Auriam* assequi haud potuisset (ductu *Troili Pignatelli* Neapolitani, qui ad Turcas transfugerat) cum toto nauali apparatu in Apulia non procul ab Hidrunto confedens, milites in terram exposuit, Castrique oppido in deditioem accepto, multos Christianorum in captiuitatem abduxit. Hoc rerum motu *Pisaurus* è Corcyra soluens, Apuliam versùs cum nauali apparatu ad nauigaret, hostium classem medio mari obuiam habuit: qua visa, continuò Venetus fugam arripuit. Fugientem Turca insequitur, veteres enim ac recentes iniurias vlcisci in tanta benè gerendæ rei occasione statuerat; atque irrequieto cursu per sexaginta passuum millia Venetos infectatus, tres eorum occupauit triremes, quarum præfectos securi percussit. *Solymanus* verò è Thracia digressus, Macedoniae latitudinem emensus, ad Scardos montes perexit, illinc per Valles ad mare descendens, quò *Barbarossa* classem aduecturus erat, ut bellum terra, marique gereret: quò protinùs factum, quò per eos dies *Andreas Auria* diu, noctuque maria sulcando, nactus duodecim triremes hostium

Sal. Ann.
1537.
CCCLXI.
Initium belli Turcici cum Venetis.

Auria Turcarū naues expugnat.

Turca Venetos fugat.

CCC.
LXII.
Auria victricia.

Sal. Ann. 1537. supra Cassiopeum Corcyrae promontorium cruentissimo per noctem oppresserat praelio, quamuis multis suorum amissis. Hac clade Turcae affecti, & geminata contumelia à Venetis laceffiti, Corcyram cum tota classe appulerunt, vbi in terram expositus miles insulam latè diripuit. In cassum tamen tentauit oppida, quamuis in continenti è Corcyrae regione cum exercitu *Solymanus* staret. Venetiamque arcem valido firmarant praesidio, suburbana omnia demoliti aedificia: & ex oppido imbellem multitudinè ob comeatus inopiameiecerant, quæ in fossis pernoctare coacta, & hostium armis, & subita imbrium inundatione penè omnis interijt. Senatus verò vbi Corcyrae oppugnatione *Solymanum* pacem violasse cognouit, statim cum Pontifice, & Cæsare fœdus renouauit;

CCC.
LXII I.
Corcyram
obsidet
Solymanus.

quæ res tantum terrorem *Barbarossa* iniecit, vt continuò soluta obsidione, è Corcyra clafsem abduxerit, *Solymanus*que veritus, ne hoc belli in Venetos motu, reliqui omnes Christiani Principes coniunctis armis in eum terra, marique arma mouerent vlticia; ad renouandam cum Venetis societatem, animum adiecit; & per *Ibraynum* Bassam, vt ex dignitate Turcici nominis res ageretur, *Iacobus Canalis Bailus* secretò admonitus est, vt de renouanda pace Senatui tentaret. Hoc cum Patres accepissent, certatum diu, sed tandem ex innata pietate rem non deferere Christianam, sed fœdus cum Romano Pontifice, & Cæsare inritum seruando, in Turcas bellum prosequi, *Solymani* postulatis reiectis, decreuere Orbe plaudente Catholico.

Sal. Ann.
1537.

CCC.
LXIV.
Veneti
Turcarum
oblatam
pacem
respuunt.

EXPEDITIO TURCARVM IN
FERDINANDVM.

CCC.
LXV.

NAuali itaque bello non fatis fœlix *Solymanus*, terrestri per *Amurathem* Belgradi, fœlicissimus fuit: nam florentem *Ferdinandi* Regis exercitum ad internecionem penè deleuit. Post. casum Mugaciano prelio *Ludouicum* Hungariae Regem, eam ceterioris Pannoniae regionem, quæ *Possoga* appellatur, Turcae sibi retinuerant, nec *Ioanni* Regi tradere voluere, quia ad traiciendum *Drauum* in Pannoniam proficiscentibus peropportuna esset. Ea *Sauo*, *Drauo*, *Crasso* fluminibus ita cingitur, vt ferè insula videatur, regio fertilis, rebusque omnibus abundans, in qua *Ezechium* castellum *Amurathes* communierat, vnde crebras excursiones in *Ferdinandi* ditiones faciebat. Hunc vt pelleret non tam numero, quàm viribus potentem exercitum *Ferdinandus* coegerat, cum magnas copias *Mahometes* non haberet, & iam declinante Autumno maiorem haud habiturus videretur. In *Ferdinandi* exercitu equitum octo, peditum bellicosissimarum gentium sexdecim millia censebantur. Omnibus praerat *Ioannes Cazzianerus* Croatus defensionis nuper Viennae laude clarissimus. De cuius fide, & fortitudine *Ferdinandus* minimè haesitabat. Fuit, qui *Cazzianeri* ingenium turbidum, praecipueque insimularet, equestris aulae po-

Tom.VII.

tius, quàm vniuersi exercitus praefectura dignum. Quum *Ezechio* appropinquaret, recensitis copijs, equites ad decem mille auctos inuenit; pedites imminutos, & vix octo mille pugnae apti videbantur: nam multum imbribus, itinere fatigati dilapsi erant. *Ezechium* cum venissent, iniuria Ducis, & hostili prouidentia factum, vt commeatus breui deficeret, neque idcirco hostis in aciem totis castris pertrahi poterat, quòd fame debellandos cerneret. Carptim tamen, minutisque, quibus ob celeritatem valent, velitationibus non parum detrimenti Christianis illatum. Fame tandem, morbis, vulneribusque laceffiti reducendas *Valponium* versus nostrae ditionis castrum, copias plerique censebant, vt inde commeatus suppeditaretur. At vbi iam *Gazae* vicini essent, *Mahomete* totis castris instante, cognouerunt proximum per siluam iter succisis arboribus praepeditum. Quæ res adeo ducum animos turbauit, vt denique corruptis tormentis, proiecto puluere, abiectis sarcinis, noctu ad signum tibiae à *Cazzianero* dandum, omnes proficiscendum statuerent; quamquam animosiores in hostem, numero vt putabant inferiores, mouendum dicerent; sed Hungaris primum, deinde *Stirijs* fuga signum praer-

CCC.
LXVI.
Ferdinandi
exercitum
Turcae
cadunt.

T t t

ten-

Sal. Ann. 1537. tentibus, ipse denique Dux *Cazzianerus* nullo reliquis signo dato, in fugam coniecit, unde *Lodronius* fugientium strepitu excitatus, suos ne tantam imitentur ignauiam, hortatur, quæ illis magis, quàm si in acie stetissent, nocitura sit; se vel suos in loca tutæ reducturum; vel pro Christiana pietate honestam mortem optaturum. Adhuc Carinthij, Saxones, Auftrij, Boheni, qui frustra signum discessus expectabant, confugiunt, & sibi Ducem eligunt: ille modestè recusans, munus tamen obijt necessitate coactus. Audierat fugientium strepitum *Mahometes*, qui vix quingentis inde passibus aberat; Dux tamen vetus, & senex nil fortunæ permittere volens, lucem iudicauit expectandam. Vix *Lodronius* è castris exierat, quum *Mahometes* cum omnibus copijs imminens nostros vndique circumuentos minoribus tormentis, sclopetis atterit: vbi multum laborantes animaduertit, totis viribus inuadit; pugnarunt fortissimè *Lodroniani*, sed magna suorum parte tormentis concisa, superati ceciderunt. *Lodronius* vulneribus penè confectus cum tribus cohortibus viuis in illorum venit potestatem, sed quòd superaturus plagam non videretur, accelerata per barbaros morte interijt. *Cazzianerus* tanta inuidia, infamiaque nominis conflagrare cœpit, vt publicum subire non auderet, desperatione etiam rerum suarum ad *Mahometem* transitum meditaretur; nisi *Drinius* amicus, ad facinoris societatem inuitatus; vitam perfidioso homini extorsisset.

CCC. LXVII. *Vastij victoria.* Eodem tempore *Alphonsus Vastius* in subalpina regione potitus Cherio, Alba Pompeia, atque Clarasco Gallos ad desperatam Taurini propugnationem adduxerat; nisi Rex periculi admonitus, celeritate prosus admirabili, opportunè adfuisset. In venatione erat, cum tabellarius discrimen retulit. Percussus nuncio *Franciscus* hæsit primùm attonito similis, mox collecto animo, expeditione decreta, semihoræ spatio, militem, Duces, comheatum, stipendia destinauit, quasi fluminum, prouinciarum, itinerum compendia, ex indice teneret, vt ad expeditionem necessaria Ducibus imponeret. Vnde eius imperio effectum, vt

Sal. Ann. 1537. paucis diebus, toto regno, ab ipsis etiam Pyreneis montibus, comheatu, tum militares copix Gratianopolim, locum à Rege imperatum, adducerentur, tanto numero, vt triginta millia iumentorum, subannonæ in Alpibus transportanda sudarent. Rexque cum *Henrico* filio ex Italis, Heluetijs, Gallis, Germanis, haud minùs triginta hominum millia contra *Vastium* per Alpes in Italiam transmiserit. Ad Montecalereum substitit, non multo post occupatum, exigui quidem nominis, sed opulento comheatu, *Ciconij* Ducis imprudentia locupletatum. Vnde *Ciconianis* plaustra onusta intempèstiuè, hoste iam instante, adferentibus cum occurreret *Vastius*, bile intumescente, bobus sua etiam manu cura præputauit, quibus deinde *Langæus* interceptis, Regi non illepidè nuntiauit, illum ipsum *Vespere cœnaturum basilicè, cum utriusque hostium Ducibus, Ciconius, & Vastius, ille lautissimi campis ac pistoris in annonæ suppeditanda, hic lanij in bobus macchandis functus sit munere.*

Interim dum *Vastius* fortissimo filius equitatu, tumultuario Gallos prælio adori cogitat, decem afferuntur mensium induciæ inter Cæsarem, Regemque conditæ, ope trium Reginarum *Eleonora* Gallix, *Margarita* Nauarræ, & *Maria* Cæsaris Germanæ, Hungariæque principis. Nuntio accepto, *Vastius* Regem salutatum accessit, equestrium turmarum flore cinctus, Hispanis, pro innato gentis studio, apprimè ad delectationem simul, & horrorem excultis. Ex aduerso Rex pedestrem militem ita digesserat, vt transeunti *Vastio* subijceretur. Receptus ab amplexu inter Regem, & *Delphinum* Medius, humanissimi Regis comitate mirificè est delectatus. Vnus *Sabaudus* in homines Deum implorabat, quòd non minùs ab hostibus pateretur, quàm ab amicis. Omnem mouebant Reginx lapidem, vt induciarum negotium in pace quiesceret. Pacis sequester Pontifex *Paulus* electus est, vtroque adprobante, vt in Nicæa vrbe, quæ *Allobrogi* Ducis erat, facile tale diffidium componeret. Maturato itaque itinere Cæsar, *Auria* deducente, *Villam Francam* appulit. Pontifex licet senio

Sal. Ann. 1537. *Ad eum nemo ac- cedit.* confectus , Nicæam subijt , ad quem neuter accessit , vel quòd vterque obstinati animi nollet cedere ; vel quòd Pontifex colloquium illud in priuatam familiæ suæ vtilitatem detorqueret ; vt qui neptem suam *Victoriam* regiæ familiæ , nepotem *Octauium* nuptijs cum *Margarita* contractis Austriacæ insertum cuperet . Mutuum inter se Reges colloquium nonnisi sub hoc arbitro decli-

nasse , ex eo arguunt : quòd non multo post , Cæsarem Hispaniam repetiturum , atque ex destinato ad Marianas fossas descendentem Rex exceperit miræ benevolentia , amorisque significatione . Solus Pontifex , vbi rem accepisset , hæc compositi oris , verborumque lenocinia , simulatæ amicitia fructum , quàm veræ humanitatis signa dixit .

Sal. Ann. 1537. *Colloquium Cæsaris , & Regis.*

FLORENTINORVM DISSIDIA . Anno 1537.

CCC. LXX.

QVamuis Pontificem belli sequestrem , de pace nemo consulurus accederet ; non omnino tamen otiosus fuit ille conuentus . Nam ibi in *Solymanum* inter Pontificem , Cæsarem , & Venetos stabilita sunt fœdera , Induciæ cum Rege in annum prorogatæ . Nouariam urbem *Aloysio Farnesio* , *Margaritam* Cæsaris filiam *Octauio Farnesio* suæ gentis hominibus vxorem impetrauit . Erat hæc *Margarita* ab *Alexandro Mediceo* , crudeli morte interfecto , relicta vidua ; qui *Laurentio* patre natus , celebri istic Mediceorum familia , annuente Cæsare , libertatem Florentinis , vsurpato eripuerat principatu . Iam sextum & vigesimum natus annum , tanti Cæsaris affinitate fretus , diuinæ humanæque immemor legis , neglecto coniugis thoro , vaga pascebatur libidine , nec à matronis abstinebat . Socius ei erat par ætate , moribusque scelestior *Laurentius Mediceus* , homo vaser , vt secretorum ipse vnus , scelerumque particeps fieret . Comitatis lenocinio ita *Alexandrum* sibi deuinxerat , vt iure suspicantem , quòd *Laurentius* per duellis cum *Strozis* Florentiæ exulibus & sibi inimicissimis communicaret ad exitium eius , geminato astu ita delusit ; vt Ducis consilia *Strozis* , horumque arcana Duci detegeret . Quam leuitatem auersati , *Alexandro* significarunt , & de eo interficiendo arcana , quæ *Laurentius* miscebat , aperuerunt . Quod tamen tam opportunè à se deflexit *Laurentius* , vt vaferrimè persuaserit illud abs se dictum , quo hostium exploraret consilia , ita noua perfidia Ducem irretiuit , vt securiùs percuteret . Nec longè occasio . Cuiusdam matronæ forma cum exarderet Dux , hanc

deliniendam *Laurentius* obtuit , familiaritatis , ac sanguinis iure fretus , vt aiebat . Paulò post expugnatam ab se matronam asserens , & suis in ædibus ad futuram Duci exhibet . Hæc sub cœnam à Duce intellecta , facile in contiguam *Laurentij* domum pertraxere ; vbi ablegatis ex more ministris , ad quietem substitit ; donec peteretur amica . Somno sopitum , binis sicarijs stipatus , agasono vno , altero homicida , *Laurentius* aggreditur , ac primus ipse pugione latera transfadigit . Geminavit ictum *Treccia* (hoc erat agasoni nomen) vulnere plusquàm lethali . Præfenti tamen *Alexander* animo , in pedes erectus prò scuto scabellum obiecit , cumque ictus omnes vitare haud posset , *Laurentium* rabidæ more feræ inuolat , tanto vocis prodicionem exprobrantis vlulatu , vt totam domum impleuerit , simulque apprehensum mordicùs sinistrae manus pollicem hosti perfregerit ; sed ab altero pluribus confossus vulneribus , largo cruore animam non vno poste effluit . Substitit perpetrato facinore paulisper proditor , nescius an vindicatæ libertatis plausu ad populum confugeret : diffusus porrò citato gradu Venetias optatissimum *Philippo Strozze* attulit nuntium .

Re tandem *Innocentio* Cardinali patefacta , qui Principi proximior erat , dissimulato casu , imperato domesticis silentio , *Alexandrum Vitellium* cum Cæsarianis copijs ad urbem acciuit ; *Cosmo Mediceo* decem & octo annorum iuueni ad hunc armorum strepitum ex Trebia villa ad urbem excito , spetie parentadi communi planctu Principi , & fouendæ libertatis potiùs , quàm dominatus acquirendi .

CCC. LXXI.

Cosmus Dux Florentiæ eligitur.

Sal. Ann.
1538. Erat is *Ioanne Mediceo*, ac *Maria Saluiata* genitus, cui ad principatum viam fecit *Laudus* homo plebeius ex lanificij taberna, cum vrbe exturbatis patricijs dominatum vsurpauit. Sed quum prudentiores presentem abhorrent tyrannidem, & coram Cardinali ancipiti oratione disceptaretur, *Guicardinus* inter Florentinos facile princeps, graui oratione inconsultam popularis dominij licentiam detestatus, Cæsaris vindicta propofita, sine cuius grauissima iniuria, Mediceis decretum imperium abrogari haud poterat, fluctuantium animos in eam adduxit sententiam, vt *Cosmus* subrogaretur in locum *Alexandri*, & domus parricidæ *Laurentij* ad perpetuam dirueretur ignominiam,

Sal. Ann.
1538. percussoribusque nefarij hominis aureorum septem millium premium constitueretur. Byzantium profugit *Laurentius*, sed nec inter barbaros asyllum inuenit. Venetias iterum receptus, à duobus *Alexandri* militibus, nullum quidem facti premium rogantibus cum auunculo *Soderino* trucidatus dignum parricida exitum inuenit. *Philippus* etiam *Strozza* infelici expeditione in *Cosmum* suscepta, castris exutus, praelio captus, in carcere sibi mortem consciiuit. *Alexandri* porrò coniugem Cæsaris filiam, à *Cosmo* obnixè expetitam, *Octauius* licet reuentem obtinuit. *Cosmo* verò *Eleonoram* filiam *Petri de Toledo* Neapolitani ProRegis Cæsar in matrimonium coniunxit.

INANIS IN SOLYMANNUM EXPEDITIO. Anno 1538.

CCC.
LXXII. **P**ublicatis inter Cæsarem, & Regem inducijs, minus solliciti Cæsariani quaestores de stipendio militibus persoluendo, ansam dedere militi fertilissimam Mediolanensium regionem populandi tanta incolarum indignatione, vt ad defectionem spectarent. *Vastij* tamen industria milites reuocauit sub signis, stipendio promisso, & impunitate oblata: qui classem in Ligurum ora contra *Solymannum* instructam, cum reliquis qui ibi extabant, numerum quinquaginta millium impleuere. Quorum nonnulli cum in *Aeno* flumine, elisis ad portam nauigijs, interijissent, de eorum morte hymnos cæcinere *Insubres*: quòd eorum noxam elementa vindicassent. Cæteris etiam rebellionis socijs non diu fuit inulta rapiendi libertas. *Solymanus* audito Christianorum fœdere, *Hariadenum Barbarossam* iussit occurrere. Is in Cretam illapsus, cum Hispanam Classem *Auria* moderatè iuxta *Corcyram* Venetæ iunctam audisset, se in *Ambracium* sinum recepit. Inde post aliquot dies (ita refert *Petrus Iustinianus*) in altum progressus, praelium non detrectauit. Veneti præ omnibus accendebantur ad pugnam. *Vnus Auria*, penès quem summa erat imperij, cum à certamine alienus esset, ad eum *Capellius* insignibus cinctus armis conuersus, ait; *Nehæsites Imperator, praelium hodie, Deo fauente prosperum auguro, primasque praelij partes ego cum Veneta classe exposco: vos sequimini:*

hostile ferrum hoc pectore pro Christi nomine libenter excipiam. Capelij adprobato consilio, in diem posterum pugna indicitur: *Cetheas* naues *Auria* in prima fronte collocat, in quibus spes erat victoriæ, iisque *Francum Auriam* gentilem suam præfecit: post eas subsequi iubet triremes, ipse media consistit classe quinquaginta & ducentarum prope nauium diuersi generis instructa apparatu *Barbarossa* & ipse instructa classe, mediam tenuit aciem: dextrum cornu obtinebat *Tabaches*, sinistrum *Salechus*, parem prope triremium numerum ductantes: tantoque ordine barbari naues alto agebant, vt quòd verteretur *Prætoria*, alas extendentis, volantisque *Aquilæ* spetiem præberent. *Dragutes* archipyrata cum viginti triremibus classem antecedens, cum nostros infestaret, expectabatur *Auria* signum instruendi. Interim *Ventus*, qui vehementissime ad illam horam proflarat, cum subito resedisset, naues ab utroque cornu medio mari immobiles penè redditæ sunt, non valentes in *Turcas* impetum facere. *Turca* fluctus videns pacatos, miopparonem aggreditur Venetum, cui *Alexander* præerat *Bondimerius*. Pugna itaque dum circa miopparonem comittitur nec signum certaminis *Auria* daret; Patriarca *Grimanus* ad eum prouectus, delendi hostis occasionem non omittendam tanto ardore vociferatur, vt ad omnium ferè aures clamor perueniret inui-

Sal. Ann. 1538. inuitantis ; maximaque omnium esset admiratio , quod *Auria* rem prælio committere dubitaret . Subsistente itaque *Barbarossa* , & *Auria* pigrescente , sol iam ad occasum vergere incipiebat , cum extremis in cornibus à Turcis pugnari cœptum , duæque Hispanorum onerariæ , in quarum altera *Buccanigra* vir fortis vehebatur : in altera *Maccinus Mongaia* Cantaber , circumuentæ penè periere . In altera parte capta est *Aloysij Figaroæ* Hispani naus , cuius filius adolescens eximiæ formæ ad *Solymannum* ductus , *Mahometis* sacra suscepit . Captæ etiam ab hoste sub noctis crepusculum duæ Venetorum triremes , quas lento remigio à cætera classe disiunctas facile Turca oppressit . Nocte nonnullæ onerariæ comœtu onustæ hosti cessere . Talem exitum habuit potentissima Christianorum classis , culpa dicitur *Auriæ* , fraude vel metu ? ignoratur . Nostro itaque timore hostis audacior , nostros veluti fugientes sequebatur , sed tenebris delusus sublitit ; quod singuli ducum in suis prætorijs alligatam , pro more ad puppim , lanternam extinxerint , *Barbarossa* cum cachinno illudente ; *Ergo Auria lumen abiicit , ut certius fugam suam tenebris recondat ?* *Ferdinando* *Gonzaga* Siciliæ ProRege ad tantam hostium arrogantiam , suorumque deiectionem fremente : quo factum , ut & Veneti præsidia Hispanorum in suas triremes admitterint , & *Ferdinando* quarta acies hosti opponenda commissa sit . Cunctatio porrò victoriam perdidit ; nam *Barbarossa* tempestatis metuens , suæque existimationi abundè consultum ratus , Ambracium finum rursus subiit .

Classis nostra in Rizonicum delata , castrum nouum à *Mahomete* quondam occupatum , amplissimo ac natura loci munito portu tutissimum , ingenti vi tormentorum breui expugnauit , magna incolarum multitudine in seruitutem abstracta . Hoc oppidum cum ex fœdere Venetis deberetur , ut qui *Aulone* , *Neocastro* , alijsque olim ab eisdem possessis ex pacto victoriæ potituri erant , *Byzantio* cæterisque , aut *Neapolitani* quondam , aut *Imperialis* iuris *Cæsari* relictis ; tamen Hispanis præsidarijs , quantumuis obluētante *Capellio* Venetorum præfecto , est attributum . Subinde cogni-

tum est classem hostilem ad subsidium Nouca- *Sal. Ann.* 1538. *strensum properantem , tempestate acrocerau-* *nij illis scopulis , haud leue damnum fecisse . Quæ res nouum pugnandi ardorem iniecit , Gonzaga contra Auriam Venetis fauente , sed hic vela in Italiam conuertit , freudentibus , indignantibusque nequicquam cæteris ; id se facturum asserens , quod Cæsaris emolumento opportunum putaret . Nimirum , inquit , Valerius Ursinus Venetus miles , id scitè ab se factum hæcenus : quando cum *Solymano* Venetos commisisti , ut ipsius hi viribus denique ad votum Cæsaris atterantur .*

Gonzagæ constantiam , fortitudinem , religionem nummus resonat castrensis , quem infra habes n. 380 . Veneti porrò fœderis rationes neglectas , & *Castri Noui* occupationem à Cæsarianis factam molestè ferentes , quòd id oppidum communibus partum armis Hispani sibi vendicassent , auerso à Cæsarianis animo , in itæ societatis plurimos ex Senatu pœnitebat . Accessere adhuc acerba in *Auriam* multorum querelæ , quòd homo *Lygur* Veneti nominis ex æmulatione antiquus hostis , maligna cunctatione uti voluisset , ne victoria potiretur , quæ aliquo modo Venetos socios condecoraret , illorumque inuidens gloriæ , à felici prælio victrices abstinuisset manus . Hisce rumoribus *Auria* iacebat fama . *Barbarossa* contra summis in Cœlum laudibus ferebatur , qui præpotenti Christianorum classe minimè formidata , in eius occursum minori nauium numero in altum audacter prodijisset ; nulloque timore , prudentis , & inuicti Imperatoris munus obierit . Hinc Senatus cum *Solymano* inducias renouare curauit . Interim *Solymani* Regis iussu (quem *Castri noui* amissi ignominia premebat) *Barbarossa* cum nonaginta triremibus , & tribus nauibus onerarijs sinus fauces ingressus ; rem armis gerere cœpit eodem tempore , quò *Vlamanes* e *Sanzachorum* numero , vir ferox cum triginta millibus equitum & peditum è summis montibus ad oppidum descenderat . Quinquaginta maioris generis tormenta è classe in terram *Barbarossa* exposuit , quibus quassatis mœnibus , Hispani propugnationem desperarent . Nam irrumpentibus barbaris , & imbre coorto sclopetis Hispani uti non possent , impunè ho-

Vide Gonzaga n. 380

CCC. LXXIII.

In Auria questus. Laus Bar. barossa.

CCC. LXXIV.

Sal. Ann.
1539. hostis grassabatur . Cecidit in eo conatu *Cucanus Burgundus* , & Dux *Sarmentus* qui oppido præerat . Interfecti cum eo plurimi cohortium præfecti magno Cæsaris damno, quod totius Hispanæ militiæ flos , vna hora occubuerit , eorumque militum magna pars cæsa fuerit , qui paulò ante Romam fædè diripuerant .

CCC.
LXXV. *Inducia*
inter Cæsarem & Franciscum. Interim *Paulus* Pontifex quum ante dimissum conuentum , quem Niceæ coegerat , vt Cæsar & Rex simul colloquerentur , impetrare non potuisset , vt in decennium inducias pacifcerentur , obtinuit : inde Romam reuersus , triumphali pompa populum obuium habuit . *Franciscus* verò per Auenionem rediens , à Cæsare ad colloquium ad Fossas Marianas inuitatus eo voto creditur , quia Mediolanensibus , & Gandauenibus ; res noua molientibus ; ne Rex adiungeretur , Cæsar timebat ; & Regem vana recipiendi Mediolanensis principatus spe alendū putabat .

CCC.
LXXVI. *Cæsaris cū Rege colloquium.* Quum conuenissent , Rex *Antonio Lotharingo* regulo , ac *Io:* Cardinale eius fratre , multisque alijs proceribus comitatus , ad triremem accessit prætoriam . Cæsar ad scalam triremis obuiam progressus , circiter horam amicissimè colloquuti sunt ; Rex deinde in urbem redijt , quò postridiè manè Cæsar cum Rege pransurus , ire perrexit . Vbi terram attingit , Rex ac Regina *Heleonora* , Regijque liberi venientem humanissimè exceperunt , & urbem ineuntem comitati sunt , vbi etiam pernoctauit . Altero die ab iisdem ad classem deductus est , maxima vtriusque ostentata beneuolentia , vt magnam spem pacis creduli conciperent , prudentiores nihil inde sperarent . Rege Lutetiam reuerso , inde Compendium Succionum oppidum , *Maria* soror Cæsaris Flandriæ administratrix in eius colloquium venit , quod varijs de causis captauerat ; quia Insulares erga Cæsarem malè sentiret , quia Gandauenfes ob tributum vino impositum quererentur ; præsertim verò vt Regem à *Guilielmo Cliuensi* , qui Gheldriam possidebat , abalienaret , aut saltem ex tam amicis , frequentibusque colloquijs , illi suspectum redderet . Anno postea ineunte trigesimo nono Gandauenfes se totum gabellarum onus subire questi Clero immuni , clam ad Regem , veterem domi-

num legatos miserunt , ac si auxilio esse vellet , præcipuas Flandriæ vrbes secum consentire promiserunt . Rex verò vanis pollicitationibus Cæsaris illectus , supplices infidem recusauit admittere , ne inducias videretur violare , quodque mirum fuit , Gandauenfium legationem Cæsari indicauit : ac non ita multò post longe minote de causa ab inducijs recessit , *Cæsaris Fregosij* , ac *Guidi Ranconi* externorum hominum cæde provocatus , quibus legatorum nomen imposuit : quamuis non palam , vt legati solent , incederent , sed clam nauigiolis velut tecti secundo Pado euadere tentarent . Sic in voluptates immerfus , ab hisque occæcatus bonas occasiones amittebat , persequebatur inanes . Perplexus admodum Cæsar erat , nec Belgicum hunc tumultum per alios satis commodè coerceri posse existimabat : ipse adesse cupiebat ; sed Insulares suspectos habebat ; Protestantibus non fidebat . Difficile igitur per Germaniam in Flandriam iter ; mare periculosum , quòd portus ab Anglis , vel à Flandris rebellibus teneretur . Legatos itaque ad Regem Compendij adhuc ægrotantem misit , liberum per Galliam postulans transitum . Res diù sub consilio *Annai Mommorencij* equitum Magistri , & Cardinalis *Turnonij* , qui transitum asserebat non permittendum . Vicit tandem *Mommorencius* , & anno exeunte , *Henricus Delphinus* , ac *Carolus Aurelianus* , cum *Mommorencio* honoris ergo Baionam vsquè venienti Cæsari obuiam processerunt , & Pictauiam deduxerunt . Rex nondum è valetudine confirmatus , Lochijs agens , ad castellum *Heraldi* , quatuordecim milliariibus Pictauiam distans , Cæsarem per honorificè excepit . Ambasiam vnà progressi , ad arcem à *Carolo Octauo* Gallia Rege magnificè extructam diuerterunt . Sunt ibi duæ turres , quibus palatium aditur equis ascensu per faciles . Hæ cum holosericis ornatae essent , & multis luminaribus diem noctu representantibus collucerēt ; Igne fortè accenso , parum abfuit , quin ipse Cæsar fumo suffocaretur . Authores licet sola suspicione grauarentur , morti Rex destinauit , Cæsar quòd id casu accidisset , veniam illis impetrauit . Porrò temerario ausu se æmulo , ac potentissimo credidisse Regi , pluribus visum est ,

Sal. Ann.
1539.

Francisci fides.

Inducias violat.

CCC.
LXXVIII. *Belcarius lib. 22. rerum Gallic.*

CCC.
LXXIX. *Carolus V. per Galliam transit.*

CCC.
LXXX. *Fumo penè extinctus.*

Sal. Ann. 1540. est, qui fidem tyrannico potius gladio, quam regio merentur scepro. Pericula tamen sentire coactus est imprudentiæ, quamvis contemneret. Elisa Parisijs cruento vulnere in caput tabula; consultatio Aurelijs de *Carolo* detinendo, vt fertur, instituta, minùs in hac profectioe Cæsarem timoris, quam discriminis habuisse declarant. Parisijs equitante Cæsare, *Carolus* Aureliorum Dux, lectissimus iuuenis tergum infidentis equo Cæsaris inopinato petens assultu, inclamauit, *Te mihi captiuum dede Imperator*, Arrisit ille, ac humaniter regium complexus adolescentem, de Regis integritate noluit dubitare. Sic certior factus à *Ducissa Stampia* incitari Regem, vt eum captiuum teneret, sua illam humanitate *Carolus* non mediocriter ita deuinxit, passus simulato è manibus casu defluere anulum, quem dum officiosè illa de solo colligit, dono accepit, quòd à tam dignis manibus gemmam repolcere inurbanum *Carolus* elegantis liberalitatis obsequio fingeret. Ita simulatione securitatem firmavit, & aulico dolo, aulicorum artes delusit. Vsq̄ ad sextum Idus Ianuarij, *Sal. An.* 1540. Lutetiæ commoratus; *Chantillum Mommorencij* fundum contendit: vnde per Galliam Belgicam,

Discrimina cõtemnit.

Sal. Ann. 1540.

in Flandriam iter profectentem Rex ad *Fa-* *Sal. Ann.* *num* Quintini, Regij liberi *Delphinus*, atque 1540. *Aurelianus* Valentianum vsq̄ Hannonianæ ditionis oppidum, honoris ergo comitati sunt. Cæsar vbique à Gallis, ac si Rex esset solemnè pompa exceptus, fraternam erga *Franciscum* sororis virum amicitiam prolixè adeò ostentarat; vt ipse *Mommorentius* promissis staturum confideret, & *Mediolanensem* principatum *Francisco*, aut alteri ex liberis condonaturum, vt promiserat: sed in ipso Gallia ingressu, ne quid ea de re, aut de vlllo alio maioris momenti negotio, tantisper dum in Gallia esset, ageretur, callido potius, quam honesto consilio cauerat; ne coactus fecisse, & libetalitatem suam imposita necessitate obscurasse videretur. Quum Valentianum appulisset, Regij legati vt promissum faceret, institerunt: quos ille in aduentum *Ferdinandi* fratris, qui Austria profectus in itinere erat, remisit; interea de *Gandauen*sibus agendum, quorum urbem cum exercitu ingressus, nouem seditionis authores capite pœnas luere iussit: paucis post diebus, sexdecim addidit: cæteris ea conditione veniam dedit vt abrogatis priuilegijs (id *Pacis* vult symbolum liberos priuilegiorum comburentis) suis sumptibus ar-

Cæsaris calliditas.

Gandauenses multati.

eam ædificarent, præsidioque eidem imposito, stipendium in posterum exoluerent. His confectis, à Vaurenfi Pontifice iterum de promisso compellatus, se nihil promississe, respondit: Quapropter *Mommorencium* Rex

indignatus aula deturbauit, nec quandiu vixit, remisit. Quid *Carolus* promiserit, cum nihil scripto mandatum fuerit, non est incomperto.

Mommorentius aula deturbatur.

Interea dum in Gallia Cæsar esset, cum Vene-

Sal. Ann. 1540. CCC. LXXXI. *Dolosa Caesaris legatio ad Venetos.* Venetis fœdus renouare tentauit, non tam vexandi *Solymannum* voto, quàm eorum vires attenuandi, quòd soli per Italiam essent, qui Cæsari, ne latè dominaretur, resisterent. Regi igitur persuasit, vt per honorifica legatione Venetis, ne cum *Solymano* inducias renouarent, suaderet. *Vastius* itaque, & *Hannebaldus*, ille Cæsaris in Mediolanensi principatu, hic Regis in Gallia Subalpina legatus magno comitatu Venetias ire iussi, vt maiorem inter duos hosce principes amicitiam confirmatam ostentarent. Ad Casale maius coeuntes, eadem rate Venetias secundo Pado nauigarunt, quibus ob tantorum virorum auctoritatem, qui supra veteres legatos non nisi magna de causa mitti videbantur, Dux Venetus *Petrus Landus* Buccentauro vectus obuiam processit. In urbem intromissis Senatus datur; *Daualus* natione Italus, & Cæsaris legatus prò vtroque verba fecit; *reconciliatos protulit Reges, fraternaque concordia in Solymannum arma decreta; quibus si Italia Principes associantur, facile de barbaro hoste victoriam promitti: quum Cæsar suis, Germanique viribus, & paucis Pontificis auxilijs adiutus Solymannum ex Austria fugauerit. Sigismūdum etiam Polonia Regem nomen in societatem dedisse, & omnes regni sui copias obtulisse, eò opportuniore, quòd cum Turcis praeliari consueuerint. Tanti laboris premium præcipuè ad Venetos futurum cum nonnemo videat, sperare Christianam Rempublicam, Dei, & suam nolite deserere causam.* Ad hæc Princeps respondit: nullo unquam tempore à Patrum memoria quicquam Venetæ Reipublicæ gloriosius cõtigisse, ad quam duo præstantissimi Oratores, vterque insignis bello Dux à summis Orbis principibus aduenerint nuntiantes pacem inter Cæsarem, & Regem, quæ Venetæ Reipublicæ in graui rerum turbine constitutæ apprimè salutaris esse posset, si sacrum bellum sincera & religiosa fide illi susciperent. Dato responso cœperunt Patres varijs certare sententijs: minimè credentes velle Cæsarem Mediolanensi decedere principatu: & *Franciscum* cum *Carolo* posse coire. Hinc missis ad vtrumque legatis vt arma in tyrannum caperent, cum inania apparerent promissa; *Ludouicum Badoerium* ad *Solymannum* miserunt, vt pacem quauis

conditione conficeret, etiam si Nauplio, atque Epidauro, quæ duæ vrbes in Peloponneso ex tot amissis, solo Veneto nomini parebant, cedendum esset; quamuis hoc postremum caput in mandatis additum non esset, sed ore tenus datum. *Badoerius* Byzantium appulsus cum pacem pecunia redimere conaretur; *Solymanus* eum tanquàm vanum, & mendacem minaciter obiurgauit, ac non aliter se pacem daturum affirmavit, nisi eæ vrbes sibi traderentur, quandoquidem certò sciret, eius rei transigendæ facultatem Legatum habere, literalque proditorum, facti nuncias è sinu protulit: Vnde *Badoerius* mortis metu attonitus, vrbes dedit. Reuersus tanta inuidia flagrauit, vt exilio, bonisque multaretur; donec conuicta *Mafæi Leonij*, & *Constantini Cobatij* decemuiralis Collegij Scribæ, *Francisci Valerij*; paucorumque aliorum perfidia, in pristinum est restitutus. Refert *Belcarius* proditores illos à *Pellicerio* Regis legato pecunia corruptos *Senatus Consulum*, *Badoerijque* mandata detulisse, *Pellicerium* ad Regem retulisse: à Rege *Solymannum* horum certiore factum fuisse quidam non sine magna coniectura prodiderunt. Ita hi duo principes Venetam immò verò omnem Christianam Rempubl. *Solymano* mutua ambitione in pradam dederunt. Cæsar ne Mediolanensi principatu cederet, *Rhodum* primum, paucis post annis *Pannoniam*, quæ regno Neapolitano, atque principatu Mediolanensi longè potior est, in *Solymani* potestatem venire permisit. Indulgeat Dominus ei, qui *Carolus* bella suscitando intestina, à sacra expeditione euocauit.

Venerat sub idem tempus *Guilielmus Marcanus* Iuliæ, ac *Cluiæ* Princeps, à *Carolo Egmundano* Geldriæ regulo (ita cogente populo) in successorè ascitus Anno 1538. cum *Carolus* morti proximus, & Cæsari infestus, Geldriam in Gallorum ditionem transferre tentauit, & quòd *Guilielmus* neglecto augustali iure vsurpauerat principatum, ac Gallis auxilia subministrauerat, Cæsar Geldriæ tantum præfectura, abrogato Principis titulo, dignum habuit. Princeps verò honoris sui tenax, prouincialium hac super re voluntatem se exploraturum dicens, Cæsaris manibus se opportunè eripuit: eum enim adierat, quia

Veneto-
rum ref-
ponsum.

Sal. Ann. 1540. CCC. LXXXII. *Pax Venetorum cum Turcis.*

Lib. 22. Galli arcana Christianorum Turcis produnt.

CCC. LXXXIII. *Guilelmi Geldri cõtumacia.*

Sal. Ann. quia *Franciscum* cum *Cæsare* coire crederet. Eadem opinio tenebat Germaniæ Principes. Donec *Hagenoam* vocatis comitijs, ubi & *Ferdinandus Caroli* frater adfuit, paruit nullo modo *Cæsarem*, & Regem conuenire posse, quod neuter *Insubria* cedere nollet.

CCC. LXXXIV *Tali itaq; decreto Pelusius à Carolo ad Franciscum profectus est, ut significaret: Cæsarem pacis studio, utilitati præferre priuata.* *Carolum Francisci filium accepturum in generum, dotalique iure Belgarum facturum Regem, quo beneficio nihil augustius exspectare Franciscus possit, quando utrosque filios regnis geminis, iisque opulentissimis, & ad mutuam opem coniunctis inauguratos habere liceat, ac si deinde alterutri proles deficiat, vnus amplissimis totius Europæ regionibus potiri queat. Cisalpinam tantum deposcere Galliam; hac, neque sibi, neque fratri abeundum videri, non enim obstruendum sibi aditum ab Hispania in Liguriam; aut expeditum in Germaniam venturo iter amittendum; quod suæ dignitatis non sit, ea pro alieno arbitrio usurpare.* Ad hæc *Franciscus*, quamuis spe concepta deiectus, hilari fronte. *Cæsari, nomine suo, gratias referenda, dixit: quod ampliora votis, pacis gratia, deferret, neque enim aliud abs se postulari, quam ut aucto iure, debitis possessionibus frui liceat, quæ aliter sibi denegari, nisi cum pace nequeant. Belgij se nequaquam appetentem optimo iure Carolo debiti. Fruatur ipse suis, aliena deferat, hac lege, non alia pacem colendam.* In hac vtrorumque Regum sententia, admirandum sanè est; rem tantam, quanta est Belgicarum prouinciarum possessio, potuisse deferre *Carolum*, vel *Franciscum* recusare.

CCC. LXXXV. *Hæreticorum augmentum.* Pacis expectatione disiecta, tumidiores facti sectarij, quod & ijs se adiunxissent Principes *Pomeraniæ, Vricus Vvirtembergicus, Robertus Bauarus Bipontinus, Comes Nassouus, Francofurtum, Campodunum, Hamburgum, Hannobria, atque Augusta, Ecclesiasticos possessionibus deturbarent; querentibus catholicis, eo dicebant teneri decreto, quo sibi religionis causa litem nullam intentandam assererent, dum futuro concilio hæc controuersia absolueretur. Contraobnitentes Catholici, Non de religione, sed*

bonis iniuria ereptis questionem urgebant institui. Coniuratis itaque in ecclesiæ defensionem viribus, *Hesdo* auctore sese obstrinxerunt *Bauariæ, ac Brunsvici Duces, Georgius Saxonix princeps cum Moguntino, & Salisburgensi Archiep.* Verùm Sanctum vt appellabant fœdus euanuit. Protestantes freti absentia *Cæsaris*, protectione *Daniæ, Angliæ, Galliæque Regum* passim triumphabant. Ne autem conuenta violare dicerentur, vel cum hostibus *Cæsaris* coire, legationem instruxerunt ad *Carolum*, vt qui à pace *Noribergæ constituta, suis sese partibus adiunxissent, eius pacificationis beneficio fruerentur; utque Spirensis iudicij sententias in se religionis causa natas cohiberet.* Cum *Angliæ tamen Rege*, post turpem à fide defectionem, fœdus aduersus quemuis suæ religionis hostem, in primis *Romanum Pontificem* percussurunt; non tamen Regis diuortium adprobarent; vt nec *Rex Lutheranorum dogmata de Missa, fide, operibus* adprobauit, ne admissione alieni sceleris viderentur suum confiteri. *Cæsar* eorum postulata nequè admisit, neque reiecit: vbi que discrimen regni, timens vel religionis.

Lutherani omnia ad caput religionis reuocabant; vnde Ecclesiasticis bona, quibus fuerant spoliati, repetentibus negabant alia se causa possessiones illas vindicare, quàm quod à maioribus in usum diuini cultus concessæ fuissent, ideoque à peruersis sacrificulis merito ad se rursus, verumque Numinis cultum traducenda fuissent, ne Proavi suo consilio, posterius emolumento, Deus obsequio destitueretur. Sic *Aatholicis impietatem in pietatem vertentes, si qui à Lutherana factione ad antiquam sese religionem recepissent, hos suas in possessiones redire in pœnam temeratæ religionis negabant.* Ita vnus *Lutherus* cum paucis affectis nouus legislator totius Orbis arrogabat reformationem. *Heldus Cæsaris legatus vt tanta dissidia quoquo modo componeret, annuit vt etiam Spirensia reuocari possent iudicia, causa tamen prius cognita, & ante omnia de genere causæ decerneretur, Religiosa ne esset, an politica?* Verum illi omne subterfugientes iudicium, *Cæsarem etiam (quamuis binos suæ factionis homines Spira, censerent) cum aliud*

Sal. Ann. 1540.

CCC. LXXXVI *Fœdus hæreticorum cum Anglo.*

Lutherani perfidi.

Sal. Ann. 1540. aliud non patebat effugium, iudicium causa-
bantur iniquitatem. Quo argumento Con-
cilium indictum à Paulo III. Pontifice decli-
nabant. Cæsaris, & Regum asserendo esse
conuocare Concilia. In Germania illud expo-
scebāt, vbi totius Christiani cætus vnus apo-
stata iudex esset. Eorū creuerat audacia mor-
te Georgij Saxonix Principis, Cæsaris, ac Or-
thodoxæ religionis amicissimo, qui nullis li-
beris relictis, Henricum fratrem, Mauricium,
& Augustum nepotes hæredes testamento
scripserat, ea lege ne formam religionis immu-
tarent: nisi parerent, ditiones suas Cæsari attri-
buit, donec proximior ex familia conditionem
impleret. Mortuo Georgio fratris ditiones
Henricus inuasit, & fraterni testamenti spre-
ta conditione Lutherum, vt ibi Saxoniam
doctrinam propagaret, accersuit. Biennio
ante à Protestantibus in fœdus Henricus re-
ceptus fuerat cum filio Mauricio; & quo-
niam tenui fortuna erat, ne quid contribue-
ret, eidem indultum. Opulenta hæreditate
auctus, eandem cum cæteris conditionem
subire coactus est. Nummum Iconicum
Henrici cusum post aditam hæreditatem
vide supra n. 380.

CCCL
XXXIX.
Farnesij
legati Põ-
tis. oratio.

Hagenoam itaq; cogitante Cæsare vtriuf-
que partis viros euocare pro Religionis con-
cordia, Farnesius à Pontifice ad Carolum le-
gatus, quod Franciscum & Carolum aduer-
sus Solymannum, maiori pacis emolumento
sociandos iure existimaret; neque stabile ali-
quid à perfidis & Deo rebellibus hominibus
crederet expectandum, lamentabatur, quod
se inconsulto de religione futurus esset con-
uentus, Quid enim vel ad dignitatem religio-
nis, vel ad Germaniæ salutem, vel ad Chri-
stiani orbis præsidium auspiciò consuli posse
sine auctoritate Summi Pontificis? qui rerum
supremus arbiter esset: postquam eximia pie-
tate insignem semper dedisset operam, vt dissi-
dentes componeret; nec vnquam in tantis nau-
igationum, ac itinerum incōmodis grandæuus se-
nex ætati, aut vitæ perpercisset? profectò malis
artibus de pace agi, quando ruente Republica ad
confirmandas tantummodò priuatorum opes om-
nia studia verterentur. Excusabat Cæsar, va-
na spe à Granuellano seductus, posse Prote-
stantes ad concordiam adduci; & ab eis in-
Turcas auxilia impetrari. Vnde frustra oran-

Sal. Ann. 1540. CCC
CX.
Hagenoæ
comitia.
te Farnesio Hagenoam Cæsar comitia indixit.
Quod cum Farnesius sciuisset, mox è Belgio
concepta abijt indignatione. Venit Ferdi-
nandus cum Theologis, & Episcopis; Prin-
cipes A catholicis legatos, & religionis mini-
stros misere. Lutherus Vvirtembergæ substi-
tit, Melanchthon morbo per viam detentus
est, Bucerus, Brentius, & Osiander ad fuere.
Fidem suam exponere rogati? Augustanam
Confessionem decem ante annos vulgatam
protulere. Orthodoxi violatam hanc obij-
ciebant tamen vt concordix aliquando fieret
initium, staret saltem decretum in recessu
istorum comitorum, & Noribergæ condi-
tum, atque obtinerent istic reconciliationis
inchoatæ capita. Contra hæc non ignoran-
tes catholicorum occupasse bona, perierunt
nouis legibus fœdera renouari, hoc est, vt oc-
cupata retinerent, & nondum obtenta occupare
possent. Tantæ audaciæ benignè, & modera-
tè Ferdinandus respondit, bona hæc in medio
futura, nulli adiudicanda parti, donec de iu-
stitia, & æquitate iudex cognosceret. Nega-
runt acquiescere sectarij, volentes prius esse
fidei absoluendam controuersiam, quàm de bo-
norum possessione lis intentaretur. Contra hæc
Ferdinandus cum non audiretur, ne spem
pacis abrumperet, ad XXVIII. Octobris
prorogauit inducias, vt Vvormatiæ noua ha-
berentur comitia, quibus se adfuturos ea
conditione Sectarij dixerunt, vt si Pontificij
istic legati comparerent, eos se principi loco nun-
quam habituros assererent. Iam Franciscum
Regem cum Cæsare haud conuenturum in-
tellegerant, idcirco se contumaciores præ-
bebant. Tempus cum aduenisset, Nicolaus
Perenottus Granuellanus cum filio Antonio
Episcopo Atrebatensi, & Hispanis Theolo-
gis Vvormatiam venit: vbi aderant & secta-
rij supradicti, quibus accesserant Melanch-
thon, & Calvinus qui ob flagitium Sodomix
Geneua eiectus, Argentorati exul annis
quinque vixerat. Cæsar Legatum Angli-
cum; qui ad eadem comitia Pontificis de-
primendi gratia adspirabat, interim deti-
nebat in Belgio. Granuellanus, ac Thomas
Campegius, quem Paulus Papa in rebus à fi-
de dissonis interpellatorem miserat, cum
impedire minime potuisset congressum, de
pace, deque vniuersali habendo concilio,
quod

CCC.
CXI.
Comitia
Vvorma-
tiæ.

Caluisi
vitiæ.

Sal. Ann. 1541. quòd Vicentiæ *Paulus* decreuerat, verba frustra fecere. Nam A catholici Concilij, ac Pontificis nomen detestantes, ad publicam disputationem prouocabant, à qua Monachi, & Romanæ gentis homines deberent excludi: soli Germani Orbem seligerent in prouinciam, & soli cæteris legem darent. Generale *Campegio* exhibente concilium, ipsi ad Prouinciale appellabant.

CCC.
XCII.

CCC. XCIII. Frustra infudari Cæsar aduertens, datis ad *Granuellanum* literis, comitia soluit, Ratisbonæ Mense Martio, omnium per Germaniam principum conspiratione, vltimoque conatu resumenda.

CCC.
XCIV.
Comitia
Ratisbonæ
An. 1541.

CCC. XCIV. Primus omnium Ratisbonam Cæsar venit. Missus etiam, admonito Pontifice, cum amplissima potestate *Gaspar Contarenus* Cardinalis, literis, ac virtute clarissimus. Decidendi tamen ne credas facultatem in rebus fidei *Contareno* delegatam, hanc enim incommunicabilem Pontifex possidet. Adfuere *Albertus Brandenburgicus*, Cardinalis & Elector *Moguntinus*, *Salisburgensis*, & *Bremensis* Archiepiscopi, octo per Germaniam Episcopi, plures Principes cum comite *Hassia*. Saxo abfuit, *Lutherus* subterfugit; ille tamen legatos destinauit. *Melanchthonem* etiam licet obluantem misit, quòd hausto iam largiùs *Caluini* spiritu iam paci esset auersus. Venit tamen Electore cogente, sed malis auibus: nam in itinere, cum ad superiorem Palatinatum venisset, aurigæ negligentia factum est, vt vehiculo, quo vehebatur auerso, dextra manus officulis quibusdam quassatis grauiter læderetur. Auxit malum chirurgorum error, qui cum luxatam esse negarent, negligentia fecit immedicabile vulnus. Quod etsi postea sollicitate, etiam adhibito Cæsar's chirurgo, homine *Burgundo* curaretur, vsu manus minimè recepit.

*Melanchthonis
discrimen.*CCC.
XCV.

CCC. XCV. Coacto conuentu, *Fridericus Palatinus* Cæsar's nomine, nonis Aprilis orationem habuit, vt intestinis odijs *Semotis*, contra immanissimam *Turcarum* tyrannidem *Europa* imminentem animos, & arma coniungerent: quòd hisce dissidijs *Respublica Christiana* concideret. Contra hanc perniciem tot annis, totque remedijs in casum Cæsarem laborasse, cupere tandem vt quàm seriò religionis deciderentur articuli, & pax toto orbe quaesita, feliciter pos-

Tom. VII.

sideretur. Laudarunt Sectarij Cæsar's voluntatem, sed cum de collocutorum methodo, personis, numero sermo recurreret, eadem contentio recruduit. Urgebant Lutherani, vt velut in publico theatro institueretur colloquium, vtq; in eo liberum esset omnibus non modò ferre suffragium, sed & palam contradicere; vt Collocutorum sententiæ integrè per notarios exciperentur. Cæsar verò illam sibi nominandi facultatem dari postulat; ac obtinet, vt hinc ex catholicis tres *Ioannes Echius*, *Iulius Plugius*, & *Ioannes Gropperus*; ex Lutherani totidem *Philippus Melanchthon*, *Martinus Bucerus*; & *Ioannes Pistorius*, conciliandi viam inuenirent. V. Kal. Maias conuenerunt, præfidentibus *Federico Palatino*, & *Granuellano*, *Theodoricus Mandeoschitus*, comes, *Eberartus Rudenus*, *Henricus Hassius*, *Franciscus Burcartus*, *Io: Figius*, *Iacobus Sturnius*, tres vtrinque quasi testes adfuere. Colloquutores hortatus est *Palatinus*, vt amicè conferrent, & Cæsar's expectationi, quam de illis concepisset, satisfacere conarentur. *Granuellanus* iisdem libellum tradidit à nonnullis viris pijs, doctisque Cæsar's oblatum ad conciliationem ineundam, vt videtur, peridoneum: id illis velut argumentum, in quo se exerceant proponi, quod probabunt, autoritate sua confirmant, quod non probabunt, censura notent.

Sal. Ann.
1541.Librum
concordie
Cæsar ex-
hibet.

Libellum hunc secretò Cæsar per *Granuellanum* reuidendum Nuntio *Morono*, & Legato *Contareno* obtulerat, vt vnà cum *Ioanne Groppero* perlegerent. Cum hi conuenissent, Nuntius & Legatus faciliè *Gropperum* cognouerunt auctorem, sed ita docilem vt quæcumque *Contarenus* censura notaret, lubens subscriberet. Ita Collocutoribus exhibito, de quibusdam non magni momenti conuenère, minimè de præcipuis, vt de *Eucharistia*, de *Ecclesia*, eiusque potestate, de satisfactione, de vnitatem, & ordine sacrorum ministrorum, de Sanctis, de Sacra Liturgia, de Cælibatu.

CCC.
XCVI.Liber
examina-
tur à lega-
to Pontif.

In istis colloquijs *Melanchthon* reliquis intractabilior ex eo credebatur, quòd à Gallico oratore sollicitari diceretur ad suscipiendam profectionem in Galliam, quam Anno 1535 cum à Rege per literas euocatus esset, in-

CCC.
XCVII.
Melanchthon
à
Gallis in-
uitatur.

Sal. Ann.
1541.

aliud tempus suspenderat. Alij certis cancellis à *Luthero* asseriebant inclusum, quos egredi non posset, ita Saxonie iubente Electore. Cumque *Melanchthon* Cæsarem sua asperitate offensum intelligeret, literas ad eum dedit, purgandi sui gratia in quibus tantum gloriatur indulgisse catholicis, ut à suis accusaretur. Cæterum eò animi obstinati fuit, ut cum de auctoritate Generalis concilij quæstio recurreret, *Catholicorum sententiam ne quidem in tauro Phalaridis probandam assereret*; quoduis suppliciorum genus ferendum insinuans, quàm ut causam suam Ecclesie, vel Generali Concilio definiendam submitteret. In colloquio de *Eucharistia Sacramento*, ubi *Melanchthoni* per Catholicos obiectum fuit, quòd *decimum articulum Augustanae Confessionis in posterioribus editionibus fæde mutauerit* (nam verbum *Adesse* sustulerat; & vltimum articulum, quo Sacramentarij damnatur, remouerat) cum falsi crimen negare minimè posset, restituere coactus fuit cum rubore, quod furtim abstulerat.

CCC.
XCVIII.
*Melanchthoni falsi conuictus.*CCC.
XCIX.

Absoluto colloquio, quod exeunte Maio factum est, liber Cæsari redditus fuit cū concordatis, & non concordatis; huic Protestantes adiungere formulam prò corrigendis abusibus Ecclesiasticis, auctore *Martino Bucero*.

CCCC.

Ex aduerso Principes Catholici requisiti & ipsi suam proferre sententiam, se humiliter remiserunt Pontificio Legato, Cæsarem rogantes, ut ea cum legato discuteret, quod sedulo fecit. *Contarenius* verò perlectis omnibus, quæ Cæsari collucutores obtulerant, ita respondit; *Quia Protestantes in quibusdam dogmatibus à consensu Catholice Ecclesie discesserunt, ad quem paulatim per Dei gratiam reduci possint, videri consultum, ne quid amplius de rebus istis nunc definiatur, sed ut omnis causa referatur ad Summum Pontificem per Generale concilium, aliave via pro rerum, & temporum conditione, secundum catholicam veritatem ad eum modum definiendam, uti toti Christiano Orbi, & nobilissimæ nationi Germanicæ expedire fore videbitur*. Ita semper ad Oecumenicum concilium ab omnibus prouocatum, tam ijs, qui hoc desiderarent, quàm qui auersarentur; quod receptissimum in ægritudine remedium respicere erubescerent: optabant sincere Ca-

CCCCI.
Contarenius responsum super librum.

tholici, voce A catholicis; ut in quo, diuersarum nationum sententijs damnandos non minus, quàm *Hussum*, aliosque olim præuidebant sectarios. Gallus hoc suo emolumento Principes à *Carolo* diffidere, & vires attenuari cupiebat imperij. Pontifex, ac Cæsar non extra metum ille, ne Lutherani eum pro Concilij capite negantes; Constantiense decretum de Concilio super Pontificem agnoscendo repeterent. Hic ne *Francisco* Gallorum Regi, sine cuius assensu Concilium difficile sperabatur, nimium cogere tribuere. Hinc sæpè postulatum, sæpiusque retardatum hæsit.

Porrò cum Protestantes corruptam arguerent Ecclesie disciplinam; *Contarenius* in priuato Episcoporum confesso feriò, ex voluntate Pontificis admonuit, *Vt vitam ab omni procul cupiditatis, & ambitionis suspicionem remotam agerent*. Ab iisdem rogatus, scriptis edere, quæ ore produxerat, exarauit.

Porrò cum hæc emendatio sectarijs non placeret, hanc vnam cupientibus legem que bonorum Ecclesiasticorum rapinam indulgeret; clamabant, *ex populi consensu ministeria Ecclesie diuidenda esse, civilem cum Ecclesiastica Iurisdictionem sociandam, ut qui legem non timeret, gladium formidaret: propterea ad populi principes, Episcoporum bona cum officio transferenda. Coniuges Ecclesiasticis danda, ne cum meretricibus senescant. Sacrorum nundinationem, quæ simonia dicitur, extirpanda. Cleri abundantes possessiones in pauperes erogandas iuxta nascentis Ecclesie instituta. Puerilem ætatem fundamentis Evangelicæ doctrinæ imbuendam. Facinorosos ab Ecclesia expellendos. Veterum Romanorum reuocato more censors creandos, qui non solum de Sacris ministris, sed & de cæteris omnibus inquirant, noxiosque sua notent censura*. Vno verbo contendebant, ut Pontifice, cum Clero, sua possessione deturbatis, *Lutherus* cum nouis professoribus succederet, ac populus crederet, quæ Protestantium domini definirent. Hac spe Germanos allicerant, *Fridericum Saxonem* præcipuè *Alberto Moguntino* Episcopatum Magdeburgicum inuidentem. Hæc reliquos Germaniæ principes deceperat, ut tam lautæ fidei nonnemo assen-

Sal. Ann.
1541.
CCCII.
*Plurimum concilium formidat.*CCCCIII.
*Cleri reformatio facta à Contareneo*CCCCIV.
Sectariorum postulata reformatio.

Sal. Ann. assentirentur, vbi ex S. Scripturæ testimonio
1541. in prædijs Ecclesiæ liceret grassari pietatis
prætextu.

Cæsar quum de concordia frustra quæri,
& furdis fabulam cani cerneret, de protra-
henda controuersia, cogitare cœpit. Mora
hæc non ingrata Protestantibus erat, quæ
suas hæctenus vires magnopere sentiebant
augescere. Præter enim quamplurimas vr-
bes alij Principes, in quibus Rex Daniæ, ac
Vvirctembergicus Smalchaldico fœderi se ob-
strinxerant, spreto Noribergico pacto, vna
asserentes se lege teneri, nempe Euangelio.
Indignum cognoscebat Cæsar totam Eccle-
siam vni subdere nationi, quæ toti orbi le-
gem daret, exemplo nullis seculis cognito.
Inflexit tamen eum periculorum à Turca
imminentium magnitudo, vt sibi in hostem
hæreticorum conciliaret auxilia, inuitus in-
iusta concederet. Publico itaque cavit de-
creto, quod *Interim* vocarunt, *Vt disceptatio*
omnis de fide, vel ad Generale totius orbis con-
cilium, vel prouinciale Germaniæ deferretur.
Quòd si Pontifex obluetetur, tunc Statuum Im-
perij alius indicatur conuentus, in quo de reli-
gione agatur, quo tandem ad finem pacis om-

CCCCV.
Cæsaris
decretum.
Interim
dictum.

SOLYMANNVS HVNGARIAM INVADIT. Anno 1541.

CCCC.
VII.

DVm Ratisbonæ haberentur comitia,
Solymanus magnam Hungariæ par-
tem contra *Ferdinandum* occupauit. Con-
certatio de hoc regno inde nata, quòd *Lu-*
douico Rege olim ad Belgradum à Turcis
prostrato, *Vvaiuoda* ope *Solymani* aduersùs
Ferdinandum regnum occupauerat, & cum
eodem *Ferdinando* pacem omnibus vtilem
tandem inierat, quibus vtriusuè partis op-
pida restituebantur; & *Ioannem* non *Vvai-*
uodam, vt solebat *Ferdinandus* à veteri
Transyluanix præfectura, sed Regem ap-
pellare tenebatur. Additum erat caput,
quod non in publicum euulgatum, sed metu
Solymani in arcano conditum multi Hun-
garorum proceres subscripserant, quo ca-
uebatur, vt si *Ioannes* è vita excederet, *Ferdi-*
nandus tota potiretur *Pannonia*. *Solyman-*
us enim id regnum vi captum *Ioanni* bene-
ficiario iure concesserat. Quum de hac con-
cordia *Solymannum* suppresso postremo ca-
pite *Ioannes* consulisset, probauit ille, &

CCCC.
VIII.
Palium
Ferdinã-
di cum
Vvaiuoda

nia perducantur. Cætera priuatos spectant
vt de *Insignibus*, siue *Armis Gentilitijs*, quæ
ad historiam non faciunt.

Sal. Ann.
1541.

Compositis utcumque animis, in Tur-
cas auxilia promiserunt sectarij, non tamen
seruarunt, ad culpam forsan prouocante
Cæsaris indulgentia: siquidem haud multò
post *Otto Princeps Palatinus*, ac deinde *Fri-*
dericus Septemuir, vxor vidua *Erici Brun-*
suicensum Ducis, *Melanchthone* sollicitante,
orthodoxam eiuravit religionem. Austria-
cæ etiam ditionis homines clandestinis hære-
ticorum actibus excitati à *Ferdinando* reli-
gionis libertatem postulabant. Impetrauit
hisce comitijs Cæsar, vt *Sectariorum Proce-*
res à Gallia Regis societate auelleret; tum vt
Guilielmus Cluiæ Princeps, ob occupatam re-
cens Geldriam, quam Carolus sibi vendica-
bat, reus proclamaretur Maiestatis. Ne quis
Germanus Francorum stipendijs militaret.
Hanc Protestantium indignationem, seuera
in hæreticos per Galliam animaduersione
Franciscus prouocasse dicebatur, recenti
Germanorum edoctus exitio, nè igne,
quem in domo accenderat aliena, suam
combureret.

Protestan-
tium aug-
mentum.

CCCC.
VI.
Francisci
rigor in
hæreticos.

vt difficili, ancipitique bello honestè defun-
geretur, hortatus est. At *Hieronymus Las-*
cus, qui à *Gritti* cæde in carcerem conditus,
& non nisi multis *Sigismundi* Regis precibus
liberatus fuerat, ideoque ad *Ferdinandum*
defecerat, ab eo Byzantium missus postre-
mam fœderis conditionem *Solymano* ape-
ruit, haud metitus quantum *Ferdinando* de-
trimentum nimio *Ioannis* odio inferret.
Hinc iratus *Solymanus* ingratum *Ioannem*
appellauit, qui muneribus tyrannum deli-
nire coactus, apud Pontificem *Paulum*, Re-
gem *Franciscum*, & apud Venetos de *Ferdi-*
nando prolixè questus, suadentibus Hunga-
rorum proceribus, regnum ad externum
Principem transferri ægrè ferentibus, quasi
in vindictam, licet ætate prouectus, & fre-
quenti valetudine debilis vxorem duxit *Isa-*
bellam filiam *Sigismundi* Regis Poloniæ, ex
qua *Stephanum* suscepit. Mortuo *Ioanne*,
& ad Albam Regalem sepulto, cum *Isabella*
arma timeret *Ferdinandi*, legatum cum mu-
neri-

CCCC.
IX.
Vvaiuoda
uxorem
duxit.
Mors.

Sal. Ann. neribus ad *Solymannum* misit. Interim *Stephanus* ^{1541.} *phanus* infans Rex coronatur, & acclamatur. Misit & *Ferdinandus* vt regnum à *Solymano* impetraret, *Hieronymum Lasium*, sed à Legatis *Isabella* præuentus, minimè propitium Turcam inuenit. *Nicolaum* quoque *Salma* ad *Isabellam* misit, vt prolatis recentis fœderis tabulis, regnum *Ferdinandi* factum esse doceat; filio eius *Scepusianam* prouinciam ex eodem fœdere, ipsi amplos redditus, dotemque promittat. *Georgius* *Varadinensis* Antistes, ac *Petrus Vichius* pupilli tutores à *Ioanne* designati, ne cum Regina *Salma* colloqueretur, impedimento erant, & luctum eius obtendebant: at illa tutorum arrogantiam supra suam auctoritatem id moliri interpretata, *Salmam* ad colloquium admisit. Mandata explicanti demisso vultu benignè respondens, totum negotium in *Sigismundum* patrem reiecit. Is longinquo bello cum *Moscouitis* occupatus, non nisi longo post tempore responsurus videbatur.

Salma, quæ viderat, ad *Ferdinandum* retulit: *Reginam* è *Georgij Cucullati* nutu pendere, illum sub infantis nomine regnare cupere. *Magnates* inter se partitas prouincias, externi Regis, ac præpotentis dominatum effugere: *Pannoniam* non nisi armis vindicandam, priusquam *Reginæ* legati *Byzantio* redeant, & *Turcæ* descendant in *suppetias*. *Ferdinandus* itaque ad fortunam rursus armis experiendam excitatus, sub Duce *Leonardo Velso*, *Vicegradum*, mox deinde *Pestum*, *Vacciam*, atque *Albam Regalem* non magno negotio occupauit. Regina ab *Vstrepho* *Illyrici*, & *Mahomete* *Belgradi* præfecto opem initio huius belli implorarat: illis è prouincia sua iniussu Imperatoris exire sibi non licere dicentibus, per legatos ad *Solymannum* profugit, qui cum ea conditione assereret *Vvainoda* donasse regnum, vt ad posteros transfiret, si beneficij memores *Turcarum* Imperatorem patronum agnoscerent, munera ad infantem mittens, se eius tutelam suscipere declarauit; *Mahometique* natione *Dardano*, atque *Vstrepho* Præfectis suis, vt in auxilium descenderent, imperauit. Hæc omnia expedita erant, antequam *Lascus* morbo implicitus, *Byzantium* appelle-

ret. Initio satis benignè acceptus, quum ad *Solymannum* admissus liberius de Cæsare, & *Ferdinando* loqueretur, in carcerem conditur, sed aliquantò post dimissus est. *Vstrephus*, ac *Mahometes* nihil hyemis asperitatem morati collectis copijs in *Pannoniam* descendunt; tamen quum ibi sine classe quæ tormenta, commeatum, impedimenta vehat, bellum commodè geri non possit, *Danubio* gelu concreto, ad *Tolnensem* ripam consistere coacti sunt, vbi ob frigoris asperitatem amisso milite: nec tamen Imperatoris iniussu redire ausi, extrema potiùs omnia perpeffuri: adeo seuera apud illos militaris est disciplina. Declinante hyeme, accitis ex *Illyricis* montibus *Martelosijs*, qui feri latrones in speluncis latitant, *Pannoniam* ingressi, *Vacciam* oppidum nullo præsidio defensum incendunt: inde *Pestum* oppugnaturi progrediuntur. *Pesto* præerat *Barcocius* *Hungarus* prætorianæ alæ præfectus: quem plerique alij *Hungari* Duces cum suis alis comitabantur. Aderat *Otho Fotiscus* cum decem *Germanorum* cohortibus, qui strenuè urbem propugnabant. *Turcæ* cum equitatu abundarent, peditatu laborabant, & ad obsidionem minimè idoneo. Certabatur sæpius equestribus prælijs, in quibus *Hungari* vt plurimum victores euaserant. Propugnaculum turris quadratæ instar in vrbe altius erectum erat: vnde tormeta *Christianorù* *Turcarum* munitiones perrumpebant: contra è *Budesi* arce displosa interiecto dumtaxat fluuio, *Pestana* ædificia demoliebantur. Quum aliquandiù ita certatum esset, & Regina *Isabella* commeatum rariùs mitteret, quòd annonæ laboraret, equique conceptis antea morbis magno numero quotidie interirent, *Vstrephus*, ac *Mahometes* traiecto *Danubio*, tormentis *Reginæ* bona fide restitutis in patriam redire: non læui damno ab *Hungaris* in reditu intercepti. Nuntio ad Cæsarem (qui *Ratisbonæ* erat) perlato de *Turcis* repulsis, de *Pannonia* conseruanda benè sperare cœpit; & quia de *Turcarum* reditu crebri rumores erant: subsidio missus est *Guilielmus Rochandulphus* cum aliquot *Germanis* cohortibus, Dux ætate quidem prouecta, sed viridi senecta; qui decennio ante *Budam* infeliciter oppugnarat. *Viennam* pro-

CCCCX. *Ferdinad.* mouet in *Hungaros*

Turcæ
Pestū ob-
sident.

Obsidionē
solum.

Sal. Ann.
^{1541.}
Ferdinandi legati
ad *Tur-*
cis carceri
datur.
CCCC.
XI.
Solyman.
mouet in
Ferdin.

Sal. Ann. profectus, ibique muralibus tormentis ac-
1541.
CCCC. ceptis, & Bohemorum, Slesitorum, ac Mol-
XII.
Budam
obsident
Austriaci. dauorum collectis auxilijs, Velsianum auxit
 exercitum, ac prouiso in tres Menses com-
 meatu, secundo Dannubio Budam oppu-
 gnaturus descendit, quod *Velsius* prior Dux
 semper improbarat. In periculum tamen
 Buda adducta, non dubiè etiam intercipiend-
 da, nisi semel vi, semel insidijs patefactum
 in urbem aditum *Rochandulphus* neglexisset;
 Erat is in statarijs prælijs vir fortis, ac stre-
 nuus, sed urbibus oppugnandis non satis
 idoneus. Ad montem D. Gerardi collocatis
 tormentis turrim à *Ioanne* Rege paucis ante
 annis extructam ita verberauerat, vt mox
 collapsura videretur. Quia verò ob interia-
 centem vallem ad inuadendum difficilis adi-
 tus esset, vel quòd arci parcendum existima-
 ret, quæ à multis Regibus longo iam tem-
 pore ædificata, non nisi ingenti sumptu in-
 staurari potuisset, tormenta ad Iudæorum
 transtulit sepulchra. Inde murum ab ea por-
 ta ad arcem pertingentem tanta vi tormen-
 torum quassauit, vt ad centum & viginti
 passus vix ad humanæ staturæ altitudinem
 extaret, & breuibus scalis facile supera-
 ri posset; magno Budensium terrore.
Rochandulpho tamen vel non animaduerten-
 te, vel nocte intante, occasione præterita;
 & Budenses omnis sexus accurrentes, & in-
 opus tota nocte incumbentes, nouum intus
 aggerem erexerunt: Frustra Germanis sub
 auroram per ruinas in urbem irrumpere
 tentantibus. Primus *Otho Fotiscus* penetra-
 uit, socios intromisit in domum muro con-
 iunctam; quum ibi vsque ad recentem ag-
 gerem diu pugnatum esset, Germani & loci
 iniquitate, & hostium fortitudine repulsi
 cedere, & cadere coacti, fere octingentos
 amisere: nec *Perenus*, qui murum inter Sa-
 batinam portam, Horfacamque iusta ruina
 prostrarat, feliciores exitu lætabatur, mi-
 nori tamen suorum iactura. Inde cunicu-
 lis agi cœptum. Sed anticuniculos hoste
 opponente, nihil profectum. Potiorem po-
 tiundæ urbis occasionem *Rochandulphus* præ-
 terijt. Budensis I. C. *Bornemissa* *Georgio Va-*
radinensi infensus, *Francisco Reualio* in ca-
 stris Austriacis I. Consulto portulam, qua
 pacis tempore ad fluuium descendebatur se

adaperturum promiserat, qua Hungaros *Sal. Ann.*
1541.
CCCC.
XIII.
Solyman-
nus iteru
monet in
Ferdinan-
dum. Austriacos intromitteret. Annuit *Rochan-*
dulphus, sed quum nocte condicta Austriaci
 Hungari intromittendi essent, vel vt cœptæ
 urbis laudem ad se transferret, vel quòd suis
 Hungaris non satis fideret, prò Hungaris
 quatuor Germanorum immisit cohortes,
 Germanorum cataphractorum equitum
 manu ad viciniorem portam collocata, qua
 à socijs patefacta in eandem irrumpent.
Bornemissa quum Hungarorum loco, Ger-
 manos offendit, sua opinione deceptus, nam
 Hungaros Budensibus non infensos intro-
 mittere sperauerat, portula illa ad Austria-
 ca castra euasit. Amisso Duce Germani, do-
 lum abesse suspicantes lentè incedebant, &
 sine telsera, quam postulantes Budenses,
 nec Germanis redentibus, ad arma con-
 clamant. Germani se proditos conijcentes
 vt citiùs fugerent, abiectis hastis, postremos
 in manu reliquerunt hostili.

Horum certior *Solymanus* cum nouis
 copijs *Mahometem Dardanum* in Panno-
 niam vna cum *Mahometo Belgradensi* lega-
 uerat. *Andrea Auria* ingentem classem exor-
 nanti, *Hariadenum Barbarossam* iubet oc-
 currere. *Mustapha* Nicopolitano præfecto,
 in *Stephanum Maylatum* arma sumere, quòd
 is à *Ferdinando* staret; *Petro Moldano* Vala-
 chorum regulo, vt *Mustapha* adesset, man-
 dauit. *Moldanus* triginta suorum equitum
 millia *Mustapha* copijs adiungit; & *Mayla-*
tum perfido dolo in castra, publica fide acer-
 situm comprehendit, ac *Solymano* de-
 ducendum tradit. Aduentibus Turcis
 variè sentiebant Austriaci. *Perenus* obsidio-
 nem suadebat soluendam, & in munitiori
 loco expectanda auxilia. Vicit pertinacia
Rochandulphi, quòd constantis Ducis exerci-
 tū potius amittere, quàm pedem referre as-
 fereret. Castris igitur ad Girardi montis radi-
 ces translatis, qui inter Budam, & castra
 positus latam planitiem orientem versùs re-
 spiciebat, à fronte fossa, atque aggere in-
 quo bona tormentorum pars collocata est,
 munitiebantur: castris ponte iuncta erat par-
 ua insula, ex qua aggere instructo, cum mu-
 ralibus tormentis hostiles naues repellere, &
 planitiem obliquè infestare facile erat. *Ce-*
pelliam proximam, sed maiorem insulam in
 qua-

quadraginta mille passuum longitudine
 protensam Hungaris munire suadenibus,
 reuocavit *Rochandulphus*, ne viribus inferior,
 copias diuideret. Pontem potius, coagmentatis
 inter se nauibus, Danubio imponere
 destinabat, ut castra cum Pestis menibus con-
 iungeret: ubi tantus erat commeatus, ut per
 totam hyemem saturaret exercitum. *Mahometes*
 ex aduerso castra conferens castris,
 quingentis aut paulò pluribus passibus in-
 teriectis, aggere, fossa muniuit. Velitationibus
 concursum protinus, & Germanis superio-
 res Turcæ fuere, eorum equis ad has
 pugnas ineptis. Tormentis indè potius,
 quàm milium armis pugnatum est. Paruam
 insulam, Germanis excubias negligentibus
 cæpere Turcæ, quam Austriaca classis pari
 clade recuperauit. Dispari tamen conditio-
 ne quòd Turcæ faucibus Belgradum remissis,
 novos & plures submitterent milites; Au-
 striacis verò in locum demortuorum sub-
 mittere non esset. In hoc rerum statu *Valentinus*
Thuracus, qui cum duobus equitum
 millibus à parte Turcarum erat, assumptis
 Ianizeris, Hungaros castris depulit, & *Gi-*
rardo monte potitus vndique premebat Au-
 striacos. *Valentinus Perenum* de *Solymani*
 aduentu clam admonuisse fertur, se suosque
 Hungaros è presenti clade eriperet: Germanos
 sua pertinacia pœnas dare pateretur. Is ad *Rochandulphum*
 refert, quo discedere reuocante, *Salma*
 ad *Ferdinandum* mittitur. Sed
 magis imminere periculo, recessus indicitur,
 tenebris ingruentibus. Admoniti Turcæ à
 duobus Vasaronibus transfugis ad arma con-
 clamant, in castra irruunt Germanorum,
 ubi excitato tumulo, nullum ducum in tan-
 to tormentorum strepitu audiebatur impe-
 rium, saucio *Rochandulpho* tabulati frag-
 mento tormenti palâ disiecto. Pestis flammæ
 accenderant, quæ properantes Germano-
 rum naues clarè perspiciebantur. *Cassinus*
 Turcæ classis præfectus, occasione vsus
 trepidantes adoritur, multas capite, vel de-
 mergit. Soli Bohemi, *Othonisque Fotisei*,
 atque *Helchij* fortium ducum Germani pe-
 dites pro castris dimicantes honestam obie-
 re mortem. Pestis tanta consternatio fuit, ut
 quum vrbs facile defendi posset, omnes sta-
 tim profugerint. Viginti hominum mille

cecidisse scribunt. *Rochandulphus* inuitus à
 suis in nauiculam sublatus, Comaræ partim
 vulnere, partim mœrore contabuit. *Soly-*
mannus regni opulencia capus, immemor
 datæ fidei Buda Reginam cum filio puero vl-
 tra Tibiscum in Lippam abire iussit. Ita
Isabella quæ *Scepustianam* prouinciam à *Fer-*
dinando oblatam dedignata erat, cum pro-
 ceribus, qui eadem regnandi libidine, ad ty-
 rannum confugere suaserant, meritas im-
 piæ ambitionis dedere pœnas: firmissimo
 Christianorum amisso præsidio, quod agro-
 rum vbertate, metallorum copia, & peco-
 rum frequentia, Christianæ fidei fuerat pro-
 pugnaculum. Clade cognita *Ferdinandus*
Leonardum Velsium, qui ante *Rochandulphi*
 aduentum prudentis ducis munere functus
 erat, & Budæ obsidionem nequaquam pro-
 barat, in Comaram insulam ad colligendas
 reliquias misit exercitus, *Nicolaus Salma*
 & *Sigismundus Lithestainius* ad *Solyman-*
num legati faere cum amplissimis muneri-
 bus, ut Hungariam iisdem fere conditioni-
 bus, quibus ante *Lascus*, postularent, (oh
 cecitas miserabilis, à Cæsare rogari tyran-
 num.) Munera addebat, sine quibus nullus
 ad Portam aditus. Erat præter aureum gem-
 mis distinctum poculum, conflata argento
 machina, quæ admirabili opere, Cœlorum
 motus, siderumque errores, præsertim Solis
 Lunæque occurus per sua temporum spatia
 exhiberet, ita quidem ut ponderibus, rotis-
 que librata, suo se motu regeret, tam æqua-
 li orbium cœlestium æqualitate, ut *Soly-*
mannus earum rerum non incuriosus obser-
 uator, artificij admiratione hæserit. Fruga-
 lihi primùm à Purpuratis excepti sunt men-
 sa, oryza scilicet ac veruecina carne, potu
 ex fonte ministrato. Sic frugalitate sua no-
 stri luxus est facta reprehensio. A mensa ad
Solymani prætorium singuli inter purpura-
 tos duos medij ita deducti sunt, ut leuatis
 hinc indè brachijs ad manuum oscula adhi-
 berentur. Hac honoris specie cautum tyran-
 nis est, ne quod malum ab ingredientibus
 accipere possint. Legati, exhibitis muneri-
 bus, sub ijs legibus *Ferdinandum* regno inaugu-
 rari postularunt, quibus id *Ioannes* obtinuerat,
 eò quòd infanti superstiti multis potior ritulis
 esset; sed biduo post responsum accepere,

CCCC.
XIV.Austriaci
& Turcis
victi.CCCC.
XV.Solyman-
nus Regi-
nam Isa-
bellam cū
puero rele-
gat.CCCC.
XVI.Munera
mittit.

341. Ann. Vi Ferdinandus ceteris in Pannonia locis cederet, ac perpetuò obnuntiaret; tum deinde Austriam Turcis vectigalem subderet; nisi arma cum eis malit, quam pacem experiri. Legati

CAROLI V. EXPEDITIO

CCCC. XVII.

Eodem tempore, quo *Solymanus* in Hungariam, in Italiam Cæsar contenerat, Africanæ intentus expeditioni, ut *Afanagam* præfectum *Barbarossæ* Hispaniæ infestum littoribus, Algerio, atque ab istius maris possessione depelleret, non sine Germanorum odio, quòd gentilicijis focus & aris desertis, ad aliena occupanda tantis terrarum, æquorumque spatijs properaret, fugientis potiùs quam more victoris. Lucam Italiæ urbem cum venisset, *Paulus* Pontifex, & *Andreas Auria* à maritima expeditione deterrebant, quòd autumno ad hyemem inclinante, per difficilis esset navigatio. Cæsar verò (ita interpretatur *Belcarius*) cum tantos belli apparatus, quanti, ut resisteret necessarij erant, Turca imminente facere non posset: præsertim quòd Protestantes tardiùs auxilia promisissent, necdum satis certa essent: nè *Solymano* cedere, aut eundem timere videretur, in Africam vires suas etiam inopportunè conuertit. Nonnihil Papa cum Cæsare de pace cum *Francisco* egerat ineunda, sed frustra: quamvis *Morinus* Gallorum legatus adesset, (violatas à Cæsarianis querens inducias) quia *Rincinius* & *Fregosius* Gallorum legati, Byzantio à Turca reuersi, in Pado flumine, dissimulatis personis deprehensi essent (neque enim interiisse adhuc constabat) quæ noui deinde belli occasio fuit. Non immeritò *Rincinius* dicebatur cæsus, quòd is Hispania proscriptus, capitique in eum pœna iam decreta, tanquam ad hostem transfuga esset. Cæsar tamè & *Vastius* oblato ad purgationem duello, hanc suo imperio patratâ negabant cædem. Tâto testimonio quid apponerent, Gallis deerat, præter violentam suspicionem. Latebât sicarij, constabat delictum, latebat auctor. Reluctante interim Pontifice Cæsar Genuam petit, vbi cum Italicis copijs ab *Augustino Spinola*, & *Camillo Columna* subitario delectu conscriptis, ac Germanorum sex millibus in onerarias exceptis, e Lunensi portu *Auria* totam classem moderante, soluit.

Tom. VII.

indignatione diuinulata, inducias rogauerunt, ut *Ferdinandi* sententiam explorarent; negauit tyrannus spatium, ne vires colligendi hostibus induigeret.

AFRICANA. II. Ann. 1541.

Ad Baleares insulas *Ferdinandus Gonzaga* Siciliæ præfectus cum triremibus Siculis, & onerarijs CL accessit; *Mendosius* & *Ferdinandus Toletanus Albæ Dux*, cum Hispana classe, & Hispana nobilitate, coniungendi apud Algerium erant. Ventorum iniuria, quos *Carolus* aduersos diçim offenderat, fortunam eripuit; quia nec vnâ appulerunt, & hostibus militem colligendi spatium dederit. X. Kal. Nouemb. ad Algerij littus peruenit, sereno Cælo, sed ex recenti tempestate turbido mari, vnde in terram noluit exponere milites adhuc naueantes, & mandentes, instante hyeme. *Mendosiana* cum aduenisset classis, suos in terram exposuit, Mauris, Numidisque in nostros irruentibus facilè repulsis vi tormentorum è triremibus, & lenunculis proximè ad terram appulsis. Primam aciem cum Hispanis *Gonzaga*, mediam cum Germanis Cæsar, postremam cum Italis, quibus *Melitenis* equites admixti erant, *Camillus Columna* ducebât; equitibus *Albanus regulus* præerat. Ita incedentes circiter mille passus progressi sunt, vbi pernoctarunt, Numidis tota nocte castra lacecētibus, quibus Cæsar aliquot Hispanorum cohortes opposuit, postridie ad urbem accessit. In apicibus montium confedere Hispani, Numidis repulsis: in medijs collibus inter Germanos Cæsar prætorium fixit: planioribus in locis Itali posuere castra iuxta portam urbis, quam mare alluit. Fuit *Algerium* olim *Iuba* Numidarum principis regia, quam *Iuliam Cæsaream* Romani vocabant, asperis, excelsisque montibus à tergo, ad Septentrionem mari cingitur. Insula haud procul obiecta, & *Barbarossæ* studio, continenti adiuncta, portum efficit, nõ tamen satis capacè, nec Aquilonibus immunè. Assurgunt à mari cum domibus mœnia. Littus oblongum sed angustum. Vicinos colles gradatim in abruptissimos montes natura extollit. Incolarum opes, pecus, armeta, præerat urbi *Afanagas Eunuchus* natione *Sardus*, qui à *Christianis* ad *Mahometana* defecerat, cum Turcis octingentis, præter quinque millia Maurorum,

Xxx

& mu-

CCCC. XIX. *Classis Carolina* iustitiam direpta.

Dissuadeatur ab *Auria*.

CCCC. XVIII.

Quæstio de legatis occisis.

Sal. Ann. 1541. & multitudinem Numidarum equitum, quos *Afanagas* mercede conduxerat. Omnia cum sibi aduersa Cæsar prospiceret, cum Deo primùm reconciliationem quæsiuit; Sacra cœna vsus, & vti idem exercitus faceret, imperauit. Cum tormentis urbem quater Cæsar destinasset, minimè Cœlum plaudere visum est. Dum enim tormenta de nauibus asportantur, tam aspera, atque importuna, post effusum largissimum imbrem, tempestas mare terramque occupauit, vt collisæ inter se naues miserabili interirent naufragio: In terra gelidis aquis à prima noctis vigilia perfusi milites nec arma manibus regere, nec immersa cœno vestigia refigere poterant. Opportunitatem adorti barbari, in tres Itolorum cohortes, quæ extra castrorum fossam medio inter portâ, urbemque spatio excubabant, prima irruentes aurora, sagittarum, ac lapidum grandine non leui strage perculere, quòd nostris sclopetorum vsu, extinctis pluuia fomitibus, aut corrupto puluere adempto, hostes grassarentur impunè. Tantam audaciam *Columna* repulit; *Gonzaga* fugientibus instandum ducens, *Augustinum Spinulam* ad persequendum cohortatus cum Italis in barbaros fugientes irruens, magna fudit alacritate vsque ad portam urbis, in quam cum barbaris irrupturi erant, nisi occlusa fuisset & lapidum iaculorumque ingenti procella defensa. Itali verò sese recipientes è muro Sclopetis periti passim cæsi fuere. Occasionem adortus *Afanagas* cum suis alia porta effusus, quinque studiorum iter non parua Itolorum cæde compleuit; erant enim magna ex parte tirones ob præcipitatum Cæsaris profectionem collecti: Soli Melitenses fortiter restiterunt paucis amissis se ad castra recipientes. Accurrerant etiam Mauri, & Numidæ, in quos Germana immissa legio parum profuit, quòd & ipsa vexillis, & fugientium trepidatione abrepta, terga verteret; Cæsar contra omnem fortunam ferreus, atque in communi omnium consternatione imperterritus, districto gladio, vultu ac vocis sono ad audendum composito, *Itane* (inquit) *Germane miles leuem hanc barbarorum manum non sustines?* Nec mora; pudore simul atque indignatione concitati ho-

Item facile repressere, frementem tamen, & mutitantem mare & Cœlum pro eis in Christianos pugnare. Noua namque procella in oculis Cæsaris naues absorbebat. In tam ancipiti fortuna fremebat *Auria*, quod damnatos obseruatione nauigantium, inclinantis Autumni dies, non sua sed Cæsaris obstinatione coactus negligere, in hanc se fortunam didisset, contra omnem tamen Cœli, marisque iniuriam adeo infractus perstitit, vt priuatam illi salutis curam suadentium voces acerba verborum castigatio- ne repudiaret, ac publicæ salutis diceret proditores: In altum iraque classem ducens, maluit cum ventis decertare, quàm inter scopulos certa nece perire. Paucis horis centum quadraginta nauigia, quindécim triemes periire; lenunculi omnes desiderati, totoque ferè comœatu demerso, Cæsar equis, qui superfuerant, interfectis, triduò alere militem coactus fuit. Superos auersos intelligens, securum cogitabat reditum, asserens *unum se malle Christianum seruare, quam mille Turcas perdere*. Altera luce, triplici agmine Algerio copias abduxit, ad Matafusium promontorium accedens, quò *Auria* classis reliquias subduxe- rat.

Hic cum nauibus omnes excipi possent, iussit omnes ad vnum equos in mare proturbari, quòd *hominum aliquantò Cæsari minor, quàm iumentorum habenda sit ratio*. Die tertio dimidia Hispanorum parte in naues recepta, venti iterum inflarunt mare, vt reliqua pars vix in naues admitti potuerit. Naues quæ maturius anchoras soluerant, minus subiere discrimen; quæ tardius tempestate iactatæ vix cæteras assequi potuerunt. Prima Melitensium triemis, fractis rudentibus in scopulos eiecta, maluit se ventis credere, quàm redire. Hanc tres aliæ sequutæ, rapientibus ventis, Buziam, quæ aliquot ante annis ab Hispanis capta fuerat; euaserunt, Cæsare cum classe insequente. Buziam pauci infederant Hispani à Nauarro quondam relictæ, quibus rarus inerat comœatus, quia nil soli possidebant. Maior tamen minorisque pecoris copia tamen si exigua viros recreauit primarios; bona spe cæteros impleuerat nauis Lygustica

CCCC.
XX.
Cæsar mi-
liem fu-
gientem re-
uocat.

Sal. Ann.
1541.

Nouat
pestas.

Recedit.
CCCC.
XXI.
Caroli
pietas.

341. Ann. ca com meatu onusta, sed dum appropinquabat, illisa scopulis, naufragium fecit. Buziam cum appulisset Cæsar, cognito nauium naufragio, quas Algerium præsidio reliquerat, Rhodios, & Siculos missionem postulantes dimisit. Ipse pacatioribus ventis ad Baleares, inde nouam Carthaginem nauigauit, quasi ventorum triumphator, quos in caput suum conspirantes, tanta vul-

tus, animique constantia tolerauerat. Re-
rum infelicem exitum suæ meritò imputabat pertinaciæ, & diuina quodammodo castigatum iustitia, quòd in Pannoniam opportunas non tulisset suppetias: Vel nimis tumidū sibi symbolum erexisset cum in Africam secundò nauigaret: Columnas scilicet in medio mari, quasi *ut in Cælo Deus, in terra Cæsar*. Vide nummum n. 427.

FRANCISCI EXPEDITIO ITALICA, ET BELGICA. Anno 1542.

CCCC. XXII. **A**lgerianæ expeditionis infelicitas mense Decembri in Galliam perlata, Francisco Regi, belli renouandi occasionem dedit. Usque adhuc consilia in occulto fuerant, in publico arma. Carolo contra Turcam absente, in Italia Veneti, & Solymanus dicebantur sollicitati. Langæus inclinatum multorum sub duro Hispanorum iugo fidem oppugnabat minori fortuna, quam solertia: nam detecta Alexandria proditio Hispanos excitauit, quos induciarum fides securos fecerat. Horum tamen vigilantiam Langæus fefellit, cum nocte vna geminas vrbes Clarascum, atque Albam adortus, ea celeritate in mœnibus adfuit, ut iam venisse Albani sentirent. Francisci tamen Landriani virtus, & Hieronymi Vida antistitis eloquentia profuit, ut illo Duce, hoc monitore inflammatus populus hostem propelleret. Solum Clarascum amissum est; cuius damnum ut sarciret Vastius, minora duo decim Gallo oppida abstulit. Ita pari clade in Italia certabant. Geminum interim Franciscus coegerat exercitum, quem astute in Italos dirigere iactabatur, sed in Hispanos votum erat. Duobus hisce exercitibus Duces dederat Henricum, & Carolum filios; huic Belgium; illi Hispania patris obtigerat decreto.

Galli Clarascum occupant.

CCCC. XXIII. Vastius eadem re pendit.

Trino exercitu Galli irrumpunt.

vbi pilarum, & tormentarij pulueris viginti reperta, Antuerpiam occupaturus accessit. Ab exploratoribus doctus, Renatum Aurantium in suppetias Antuerpiensium descendere, celeritate viam iuxta Brescotum præoccupat; cumque syluæ ad insidias opportuna deessent, peditatum medijs se campis iussit prosternere, ipse cum equitatus parte, se spetiem exploratorum præbuit, in quem incedentes Aurantiani, dum cædem urgent, subitaria acies, velut ranæ de terra natæ attonitos circumstetit, vexilla spargit, tympana pulsat, equitatus ex victo repente victor lateribus instat, ut nulla salus præter fugam esset, & clementiam. Per confertos hostes Aurantius eques cladis suæ nuntium Antuerpianis attulit. Apud eos consultatum agebant viri fortissimi Lucius Vrsulus, & Nicolaus Schemerius, qui in omnem seditionem cautè omnia prouiderant. Rossenius cum vrbi appropinquasset, per legatum vrbem dedi postulat; Qui cum responderent, præter Cæsarem nullum agnoscere dominum, dicente Legato illum iam à piscibus deuoratum esse, replicarunt post triduum illum cum Iona reuicturum. Antuerpianorum animaduersa constantia, dum sese alijs infundit popula bundus prouincijs; alter regionum filiorum Carolus adfuit, quem Claudius Guisus Lotharingi Ducis frater stipauerat; victorijs in Lutheranos clarus. Lucemburgū adortus, subito sui iuris fecit tanto vicinorum metu, ut plerique Gallis se darent. Vnum Iuodiū palustri foris aditu, fossisque præaltis, Germano defensum milite, Carolus diu impetum sustinuit, ut proinde voce Guisus, literis Pater filium reuocaret. Renuit tamen generosa indoles, &

CCCC. XXIV. Aurantius vincitur.

Antuerpianorum lepidum responsu.

CCCC. XXV. Lucemburgum à Gallis captum.

Sal. Ann.
1542.

translatis in collem proximum tormentis, extremam maluit experiri virtutem, quam inter victos cedere victor.

Eodem tempore ad Pyrenæi radices situm Perpinianum licet belli timore solutum *Henricus* alter filius infeliciter oppugnabat; Gallorum mora *Albanus* vsus, terra, marique *Mendosius* militem, bellicumque apparatus urbi ad omnia imparatæ immiserant; iamque tota Hispania parabantur suppetiæ. Turcarum classem duce *Barbarossa* asserunt de fuisse Gallo, quamvis *Antonius Polinus* Gallorum apud *Solymannum* legatus nihil industriæ ad impetrandam omiserit; & quia Veneti, (quos fœderis participes Turca cupiebat) duriores essent, Byzantium *Polinus* repetens, grauius & penè insolenter cum *Solymannum* instaret, ne *Franciscum* Hispaniæ fines, spe ad futuræ classis penetrantem, destitueret, acerba oratione Eunuchus offensus respondit, *Solymani* amicitiam non

esse promiscuam, sed ad Gallorum tantummodò emolumentum captari. Testimonio erat proxima in Pannonibus *Solymani* expeditio, ubi pro Turcis nullus Gallus adfuit. Responsum cum *Polino* deesset, extremum subiturus periculum, ad *Solymannum* ipsum largitione sibi aditum aperuit, postulata renouans. Turca vero compositis ad simulationem verbis, bona spe esse iubet, proximo anno maiorem, quam postulareret, se immisurum classem, qua tarditatem pensaret præteritam. Hæc in spem promissa, ut Regum suo emolumento aleret dissidia. Quo cognito *Franciscus* ex Hispania in Italiam copias reuocauit, non leui Cæsaris detrimento.

Tantis cladibus afflictus *Ferdinandus* Spira comitia indixerat, ut Hungariam, Germaniæ redimeret propugnaculum; ubi non sine rumore, ac pessimo exemplo auditi sunt Gallorum legati, dissuadentes Germanis ferre in Turcas auxilia. Ingens fuit Germano-

Sal. Ann.
1542.
CCCC.
XXVI.
Galli
Turcas
euocant in
Cæsarem.

Spira
comitia.

rum apparatus, & Heterodoxorum Principum coniurata voluntas. Conspirauit & Pontifex, tribus millibus missis Duce *Vitelio*. Aderat *Mauritius* Saxo non ignobilis miles, & cum *Conrado Hasso*, *Ioachimus Brandeburgicus* iam Protestantibus addictus, totius exercitus Imperator. Ex Germanis septem & triginta millia, quibus accesserant Hungari, Stirij, Itali non impari numero. Supremi Ducis mora, periculo-

rum metus hosti tutiora omnia ad defensionem permiserat. In Pestum itum, initio feliciter pugnatum, quassata menia, *Vitellio* præcipuè rem strenuè agente; sed ubi irruptione prima cognitus est adesse hostis, nouaque per Drauum immitti subsidia, *Ioachimus* receptui canens, nullo facinore edito, plenus dedecore & ignominia copias reduxit; omnibus mustitatis, noluisse Turcam vincere, nè aliquandò à *Ferdinando* vinceretur.

CCCC.
XXVI.

Sal. Ann. tur, Leonem sibi pro symbolo assumpserat
 1542. *Ioachimus*, sed non probauit. *Ferdinandus* ve-

rò *Bicipitem aquilam* cū Crucifixi Imagine, *Sal. Ann.*
 quòd se suaque præpotēti Deo committeret. 1542.

TRIDENTINVM CONCILIVM. Anno 1542.

CCCC.
XXVIII.

Vltimum moturus lapidem pro pace
Paulus Pontif. Max. præhabito Cæ-
 faris consensu, vulgato per Europam di-
 plomate XXII. Maij, An 1542. Synodum
 inchoandam decernit Festo omnium San-
 ctorum, quo ante quatuor & viginti annos
 suam *Lutherus* *Vvittēbergæ* fuerat hæresim
 auspicatus. Circiter Kal. Nouemb. tres le-
 gatos Cardinales *Paulum Parisium* Hetrus-
 cum, *Reginaldum Polum* Anglum, *Ioan-*
nem Moronum Insubrem misit. Neque in
 Cæsare mora fuit, cuius nomine *Granuella-*
nus adfuit, vrgens aperiri concilium, ratus
 conspiratione synodica Pontificios à *Franci-*
sci partibus ad Cæsarem inclinandos, ac
 proinde acri in Gallorum cum Turcis con-

federationem oratione per filium Episco-
 pum Attrebatensem habita, inuectus, qua
 surgentis hæresis incrementa, & Christia-
 næ Reipublicæ clades in vnum Gallum de-
 torquebat, vt in Cæsaris partes Pontificē tra-
 heret. Sed vbi Gallorum demerita, & sui be-
 neficia, Cæsar recitauit, & (nam Nouariam
 Pontifici obtulerat; *Octauio* Pontificis nepoti
 Mediceas opes, cum filia sua in vxorem dede-
 rat) *Paulum* inexpugnabilem reperit, fauo-
 re in offensionem verso, collectam Sacerdoti-
 bus Hispanis à Pontifice impositam, exigi
 negauit; militem Cæsareum hybernia subi-
 re in Pontificia ditione passus, *Fabritio Co-*
lunna, & *Francisco Vrsino* exulibus rem-
 agentibus, vt terrorem Romanis incuteret.

NOVA CAESARIS IN ITALIAM EXPEDITIO.

CCCC.
XXIX.
Nuptia
Philippi
cum Ma-
ria Lusitana.

Quò verò securiùs in Italiam descende-
 ret, non minùs familiarē voluit, quàm
 regno consulere. *Philippo* itaque filio XVI.
 ætatis annum agenti *Mariam* filiam *Ioannis*
 Regis Lusitanæ collocat: eidem Hispani-
 æ Regi creato Hispanos Sacramentum di-
 cere iubet: Albanum Regulum copijs milita-
 ribus præficit. Germanis, qui anno Superiore
 Perpinianum traiecerant, Hispaniæ
 præsidio relictis, duodecim Hispanorum
 peditem millia; & septingentos equites in
 Italiam transmittit, *Auriana* classe. Supra
 quadraginta nummum aureorum myriades
 Hispani in hoc bellum contulere: magnam
 vim auri Rex Lusitanus addiderat: fœdus
 cum *Henrico* Angliæ Rege, iuramento, quo
 se Pontifici obstrinxerat, postposito, reno-
 uarat. Anglus à Gallo abalienatus, quòd *Ia-*
cobum V. Regem Scotiæ, de regnorum huius
 altercantem pecunia iuuerat, facile cum
 Cæsare in gratiam redijt. Tantum poterat
 æmulatio, vt agnati sanguinis iura incestis
 nuptijs, & fœdo schismate religionem tem-
 merantem Regem in focium admitteret.
 Haud ingratum fuit *Henrico* fœdus, vnde
 familiari symbolo vsurpare visus est lem-
 ma, *Cui adhaereo supraest*, vt armato An-
 glo inter Hispanum, Gallumque stanti in-

CCCC.
XXX.
Anglifa-
dius cum
Cæsare.

scripserat, arrogantiam tamen quàm virtutē
 maiori.

Inter tot bellorum irritamenta non de-
 stitit Pontifex pacem quærere. Vix altero
 apud Cæsarem legato obtinuerat Pontifex,
 vt se conuentum vellet: quòd inutili mora
 bellum iam destinatum protraheret. *Buxetæ*
Parmensi oppido conuenere XXIII. Iunij.
 Frustra cum tentasset Pontifex, vt bellum
 auerteret, postulauit, priusquàm abscede-
 ret, *Marinum Grimanum* Cardinalem au-
 dired; quòd si ab opinione sua non recede-
 ret, id propalam in Senatu exponeret, vt
 penès Italos pertinaciæ famam minueret.
 Arrisit Cæsar, ne temerè videretur arma
 tractare; & aduocato Senatu *Grimanum* in-
 ter eos eloquentia, ac dignitatē Principem
 audiijt discerentem; sed nihilo motus eas in
Franciscum renouauit querelas, quas ante
 Romæ, Niceæ quondam pacem suadenti-
 bus exposuerat. Regi tamen *Ferdinando*
 opibus suis se adfuturum pollicitus, ne in
 Hungaria desertus à fratre, hosti præda fie-
 ret, triginta cohortes in auxilium misit.
 Desperata itaque pace, & Turca imma-
 nente, reuocatis Papa legatis Synodum
 Tridentinam in tempus reiecit opportu-
 nius.

CCCC.
XXXI.
Cæsarem
Papa Be-
neti con-
uenit.

Cæsar pa-
cem recu-
sat.

Sal. Ann. 1540. CCCC. XXXII. Turca in Gallorum auxilium. Eodem tempore ad Ostiam Tiberinam ingenti Turcarum classe *Hariadenus* appulsus, tantam Romanis trepidationem intulit, ut de deferenda vrbe cogitarent, nisi *Polinus* Gallorum legatus sequenti epistola consternatos erexisset. *Classis* (ita *Ionius*) quæ à *Solymano* ad praesidium Gallia, *Barbarossa* praefecto mittitur, & praescripto mihi paret, ut nomini, praeterquam hostibus nostris noceat. Itaque edicto Romanis, caterisque Pontificia ditionis oram incolentibus, ut nihil hostile à nobis timeant. Nusquam enim fidem ab eorum Imperatore praeclare datam Turcae violabunt, & vos pro comperto habetis *Franciscum Gallia Regem* nihil habere antiquius non incolumen modò, sed maximè florentem, ac ideo ab omni impiorum iniuria defensam velit. Nec decepit, nam incolumi ora Romana, littora Neapolitana populatus, *Massiliam* appulit. Vbi nondum expeditis Regis consilijs, moræ impatiens, Gallorum detestabatur foedera, quòd solo nomine certarent. *Nicaeam* denique urbem *Sabaudo* pignori traditam, & bellorum illic fontem, adiuncta Gallorum classe aggreditur, tanta Turcarum industria, ut Gallorum opera illis collata vilesceret, atque conuicijs notaretur. Neglecta accessit tormentarij apparatus copia, quam Galli mutuari à Turcis coacti, tantam barbaro indignationem conciu-

Nicaeam oppugnant

Sal. Ann. 1540. runt, ut receptui canere statim iusserit. Eum tamen vili etiam degeneri obsequio *Polinus* tantisper retardare curauit, donec interceptis *Alphonsi Vastij* literis, eiusque cognito aduentu, trepidans, atque fremens Turca Tolonem vela dederit, vbi magno procerum studio, atque prouinciæ impendio hybernauit. Anno sequenti, Saniori regis consilio, missione accepta *Barbarossa*, Etruscos, Brutios, Liparam insulam populatus hostibus, atque amicis aequè perfidus, tot Christianos in seruitutem abduxit (Gallis nequicquam deprecantibus) ut fame, mœroreque confecti totum Mare, Byzantium vsquè cadaueribus inistererent. Ita Gallus cognouit qua fama, qua gloria, quo iure immanissimi hostis praesidia euocauerit. *Vastius* vbi cum *Sabaudo* *Nicaeam* spolijs, flammisque deuastatam inuississet, *Simeonis* praefecti collaudata virtute, collectum militem in *Monteuici* oppugnationem vertit, quo vi & fraude in deditiorem recepto, vicina *Astæ* oppida Gallorum armis erepta, suæ iterum fecit potestatis. Hæc in Italia: CCCC. XXXIII. Dum in Germania *Cæsar*, *Bonnæ* lustrato milite adiunctis *Aurantij* copijs cum exercitu quadraginta sex millium, *Duram* mouit *Iulæ* oppidum non ignobile, & opera *Guilhelmi Ducis* aduersus omnem vim hostilem fatis munitum. Præter murum cortili ex

latere eductum, fossa duplici, valloque intra vtramque fossam ad muri fastigia assurgente cingebatur, quo stante nulla vis muro inferri poterat. Occupatio aggeris difficilis erat, quòd propugnaculis ad defensionem

opportunitis, tormenta in omnem latum ita explicasset, ut ascendentibus locus non esset. Incolæ natura pugnaces primo aduentu *Cæsarianorum* equitum alam, fugæ simulatione in siluarum angustias deductam magna

gna

Sal. Ann. 1543. *Ex Hist. Julij Cæsaris.* gna clade multauerant, occisis binis præfectis, & *Zucero* veteri militiæ Duce intercepto. Veteri etiam gloriabantur Romanis à se illata clade *Titurio Sabino*, & *Caio Cotta*. Præfectus vrbis *Flattes* nomine per subsidiarium militem, idoneam bello armauerat iuuentutem. *Martinum Rossemium* exploratæ audaciæ, ac felicitatis militem expectabant in suppetias, vnde Cæsaris videbantur irridete consilium.

Pro libertate gloriabantur pugnare, & *Guilielmus* qua potuerat, indultria excitauerat. Nummum excusserat castrensem, in quò à *Centauris* abripi patiebatur libertas, fœmina expressa simulachro, ne vim vltiorem pateretur. Hinc ad Gallos confugerat, Hispanorum odio, à quibus velut à monstris abhorre dicebant.

Carolus verò celeritate vtendum ratus, Hispanis, & Italis ad prima pericula tum corporum, tum animorum agilitate expeditioribus, inuadendæ vrbis negotium dedit. Paulò ante lucem quadraginta maioribus tormentis ad sept. Kal. Septemb. concussus agger, quum satis videretur depressus, & fossæ anterioris aqua vsque ad militum vmbilicum dumtaxat perueniret, Hispani, Italique nullo signo dato in aggerem conscenderunt: quum reliqui in armis starent. Multi ex vtrisque è muro à Durenibus cæsifuerunt, & *Flattes* præsidij præfectus è domo muro propinqua ad orientes sclopetis, tormentisque grauissimè affligebat. Hanc Magistri tormentorum oppugnare iussi, tam feliciter egerunt, vt conuulsis, emotisque tecti fundamentis defensores omnes vnà domus ruina sepeliuerint. *Flattes* ipse inter cæmenta periit, cuius morte Durense exterriti, rari prò muro pugnant. Hispani verò atque Itali animo confirmati summum murum scalis plicatilibus conscendentes, urbem ingressi, militem, ciues nullo sexus, ætatisue discrimine trucidarunt; quòd circiter sexcentos in oppugnatione amisissent, urbemque direptam, mox incenderunt, Cæsare non prohibente, vt ea clade vicini exterriti ad deditiōem fe-

Plurima vrbes Cæsari deditæ. stinarent. Profuit hæc Cæsari acerbitas, vicinæ namque vrbes *Ruremunda*, *Iuliacum*, *Venlona Caroli* humanitatem quàm arma-

experiri malentes, venienti aperuere portas. Tempus, quo *Dura* est incendio consumpta sequenti comprehenditur Chronodisticho.

DVra InCensa IaCet, DVra CerVice rebeLLIs

qVo rVIt, aVgVstI mensIs & ensIs erat.

Guilielmus ipse desperata pace, *Venlonge Carolo* supplex factus spem suam in manu victoris reposuit. Et licet ad Cæsaris prostratus tribunal *Brunsuico*, & *Aurantio* deprecatoribus vteretur, hoc vnum à Cæsare habuit, vt in posterum Geldriæ dumtaxat præfectus Cæsare assentiente appellaretur, nomine Principis abstinere, Gallo amicitiam renuntiaret. *Guilielmi* mater virilis animi fœmina, ignominiosæ subiectionis impatiens, indignatione mortem acceleravit. Seueritatem tamen, noua humanitate *Carolus* temperauit, promissa *Guilielmo* coniugali fœdere *Maria* filia *Ferdinandi* Romanorum Regis, si *Vandomij* Galli Ducis filia thalamo obnuntiasset, quod libens fecit, *Ratisbonæ* nuptijs conciliatis, additumque à Cæsare priuilegium, quo fœminæ (in concessum hæctenus) deficiente virili sexu, in hæreditatem succederent.

Geldrensis subactis, & *Martino Rossemio* cum cohortibus suis in militiam suam adscripto, *Landresium* mouit egregio recens opere à Gallo munitum, ipsum aggredi *Gonzaga* imperauit, quum valetudinis gratia ipse *Querceti* subsisteret. Huc alter ex Belgio exercitus, *Arescotto*, & *Burano* Ducibus; huc etiam *Galoppo* Duce fœderatæ Britannorum aduenerant copię, vt tribus locis, trino exercitu ciuitas peteretur. Turris erat mœnibus adiuncta, in cuius defensione incolæ insudabant; hancque quater frustratis tormentorum ictibus, sine frustra *Gonzaga* tentabat. Interea *Franciscus* ingentibus adesse copijs nuntiatur. *Gonzaga*, quem amnis à cæteris diuiserat, *Arescotto*, & *Galoppum* in suppetias vocat, vt iuncti hostibus occurrerent. Renuerunt pertinaces, vsuque imperiti, potiùs ad se veniret *Gonzaga*, respondentes, ipse licet indigna postulantibus, accessit. Et ecce *Franciscus* instructo exercitu, pugnae aleam potiùs subiturus, quàm vrbis periculum defertu-

CCCC.
XXXIV.
Pax cum
Duce Guilielmo.

Rossemius militiæ Cæsaris adscribitur.

CCCC.
XXXV.
Calar Lædresiu obfider.

Sal. Ann. 1543. Landresio Rex superpetuas ferri. ferturus. Stabat distributus in aciem Cæsarianus miles, sed loco immobilis Gallorum expectabat incursum. Tum Rex *Brisaccum*, & *Decarsum* equestris armaturæ duces in hostem destinat, qui velitationibus tanquam iusto certamini prælusuri eum occupet, ipse interim dextro cornu latius explicato, commeatum sensim, nouumque vrbi præsidium impunè infert. *Gonzaga* verò quòd *Roffemius*, ac *Mauricius* cum copijs non aduenissent, discrimini militem exponere minimè ducens, prælium inire non ausit. Rex voto potitus, *Castrocamero* strum redijt, nouoque ausu, peneque temerario substitit, hosti pugnam factururus. Adfuit festinatò *Cæsar*, & pugnae auidissimus, castra castris obiecit. Minoribus sæpiùs certatum prælijs, amne prohibente nè *Cæsariani* totis castris pugnarent: cuius transeundi consilium cum in diem sequentem remisisset *Cæsar*, *Franciscus* contentus, quòd

Landresium exemisset periculo, motis secundæ vigilia castris, tacito abitu, omnes sefellit, cum ignibus, impedimentisque nonnullis relictis, exercitus ipetiem hosti faceret excubanti. Expectatione deiectus *Cæsar*, *Cameracum* abiit, & per vrbs *Pontificem* qui è *Croia* familia erat, Regem simulat consilium cœpisse occupandæ vrbs: propterea *Cameracenses* arcem extruerent, qua libertatem suam tuerentur. Hanc illi nimium creduli suis ædificarunt impensis: ædificatæ *Cæsar* præsidium imposuit, cui *Cameracenses*, quamuis *Cæsari* sacramentum dicant, stipendium pendere coacti fuerunt. *Cameracenses* cum *Carolus* ad Gallum propendere suspicaretur, libertate spoliavit. Vrgente postea hyeme, in hybernâ dimisso milite, *Ferdinandum Gonzagam* ad *Henricum* Angliæ Regem legatum misit, vt eum sequenti vere in Gallum incitaret. Ipse *Spiram* ad indicta Germanis abiit comitia.

SOLYMANNI IN HVNGAROS EXPEDITIO. Ann. 1543.

CCCC. XXXVII. Inter *Caroli*, *Francisci*quæ diffidia, *Solymanus* auspicia obtinendi *Pannoniam* vrgenda ratus, gemino adfuit exercitu. Alterum Duce *Amurathe* *Valponij* muris admouit, quod cum vim *Turcarum* non ferret, deditione transijt incruenta. *Soclenes* vbi obfirmatiùs restitissent, *Hungariæ* nobilitatis virtute defensi, vltimo fortunarum ac vitæ discrimine multati sunt. Altero exercitu, *Solymanus* ipse iuncto sibi *Amurathe* *Strigonium* primò, deinde *Albam Regalem* fortissima regni munimenta aggressus est, sed impari culta præsidio, ferocem *Barbarorum* impressionem effugere non potuerunt. *Torniellus* cum paruis, quos *Ferdinandi* auspicijs collegerat, hostem videre non audens, vrbes aliquot muniuit præsidijs: Sera *Ferdinandi* auxilia solertia præueniente *Turcarum*. Primis itaque *Pannoniæ* poritus vrbibus *Buda* scilicet, *Strigonio*, & *Alba Regali*, iisque nouo opere in omnem *Christianorum* impetum

præmunitis, toto orbi metuendus esse cœpit.

Non propterea *Carolus* & *Franciscus*, de pace cogitabant. *Franciscus Borbonius* *Anghianus* Dux prope *Padum Vastium* viceerat; is propè *Dorthonam* *Petrum Strozam*, qui in gratiam *Francisci* suis stipendijs militem ex *Italia* coegerat. Cesserat tamen *Anghiano* inutilis victoria, *Pirrho Stipicciano* *Cariniani* præfecto *Anghiani* eludente obsidionem. Ducibus verò vrgentibus Gallis, ne ab obsidione *Anghianus* recederet, victoriæ fructum amisit. Si enim victo *Vastio* in *Mediolanensem* irruisset principatum, vt *Anghiano* in votis erat, vel *Cæsarem* è *Gallia* euocasset, vel *Mediolanum* ipse occupasset. *Cariniani* obsidio suorum ducum repetita consilio, *Vastio* tempus dedit cogendi militem, & sibi vnus oppidi eripuit expugnatione triumphum. Nam fame fatigatus *Pirrhus* honestis conditionibus, *Cariniano* cessit.

SPIRAE COMITIA. Ann. 1544.

CCCC. XXXIX. IN Ianuarium currentis anni translatis comitijs, quæ *Spiræ* *Novembri* præterito celebrari debebant, adfuit *Cæsar*. Profici-

scientem conuenit *Alexander Farnesius* Cardinalis de pace verba faciens, sed frustra. Omnes *Electores*, quòd rarò accidit, & ferè om-

Sal. Ann. 1544. *Cæsaris oratio in Franciscum*
 omnes principes huic conuentui interfuere
 X. Kal. Mar. sermonem fecit in *Franciscum*
 Gallorum Regem, quo conspirante cum Soly-
 manno Christiani nominis accerrimo hoste, tot
 cladibus fatigata fuerit Christiana Respubli-
 ca, de qua actum fore, ni Germani Principes,
 quibus primum barbarus imminet, ad defen-
 sionem coeuntes, arma sumant. Domestico
 bello implicitum, minimè potuisse accurrere
 Ferdinando, unde Pannonia fidei propugna-
 culum hosti cesserit. Nicæam Allobrogi Ducis,
 Imperij clientis gemina petitam classem Turci-
 ca & Gallica, Francisci perfidia, & impu-
 dentis temeritatis extare testimonium, non in
 occulto, sed palam, nec longè ab oculis Summi
 Pontificis, Gallos & Turcas vnamensam, vna
 domo, iisdem armis, atque consilijs ad impe-
 rij & Ecclesie ruinam coire. Non latebat
 Franciscum Principum indignatio, propte-
 rea legatos Ioannem Bellaium Cardinalem,
 Franciscum Oliuarum miserat, excusandi fe-
 deris Turcici gratia, à quibus præmissus fe-
 cialis, & à Caroli ministris exceptus, vix in-
 columis euasit. Nam cum solemni veste in-
 ductus Regis litteras ad Cæsarem, atque Im-
 perij ordines scriptas Granuellano offerret,
 iussus redire domum, & ne quis cum illo com-
 municaret adhibita custodia: quadriduò post
 grauius increpitem in magnum capitis pe-
 riculum incurrisse scribit Belcarius. Quòd
 cum Rege Germaniæ hoste ius Gentium in
 Germania non esset communicandum. Cæ-
 sare litteras eius neque velle, neque reci-
 pere debere, unde cum litteris remissus re-
 cum Principibus Imperij nõ communicata.
 Reuersi legati oratione belli, fæderumque cū
 Turca defensoriam typo vulgarunt, qua fri-
 uole Turcam aduersus Sabaudum ferebāt ad-
 hibitum, quòd Rex maternam hereditatem sibi
 debitam consequi non potuisset; in Cæsarem de-
 inde conuersa arma ob legatos contra ius gen-
 tium trucidatos. Cum Turca se, publicæ quie-
 ris causa, non mirus, quàm, Polonos
 sociari potuisse. Abrahamum, Davidem,
 Salomonem, Michabens, ac postremò etiam
 Christianos principes Constantinum, Homo-
 rium, Theodisium, aliosque diuersæ religio-
 nis Dices fæderibus sibi armorumque auxilijs
 habuisse sociatos, neque hoc à quaquam crimi-
 ni datum. Fridericum II. Sarracenorum hu-

Tom. VII.

meris, in Italiam contra Pontifices reportatum. Sal. Ann. 1544.
 Non tam abs Rege Gallorum inuitatum Turcã,
 quàm aduersus Auriam ultra processisse. Poli-
 num adfuisse, cauissetque ne quid noxæ Chri-
 stianis inferret. Nihil Regem hisce bellis, nisi
 iniquè adèpta repetere, quibus si potiri queat, ar-
 ma illum aduersus Germaniæ hostes, periculis
 sumptibusque prætis, vltro lubètemque sociaturū.

Parum profuit fabula hæc, Germanorum
 irritatos animos, Carolo omni industria, at-
 que libertatis indulgentia sibi conciliante.
 Querentibus Catholicis respondebat, ut
 prædonibus equum sibi ereptum viator permit-
 tit, nè vitam cum equo extorqueant, ita Pro-
 testantibus se dare, quoa retinere non posset.
 Ergo Danum hætenus à fide orthodoxa,
 & Cæsare ad Galli partes transgressum, sibi
 autoratum recepit: dotalem pactioem Saxo-
 nis cum Cliuensi principe, obductam
 eius sororem Syb. llam ratam habuit: vt si il-
 li proles mascula deesset, ex hac talis in hæ-
 reditatem succederet. Eleonoram filiam Fer-
 dinandi fratris, Cæsare consentiente, primo
 Saxonis filio despondet; ea conditione, si an-
 tequam nuptiæ celebrentur, de religione conue-
 nerint. Hæc tamen cautio paucis commu-
 nicata est, vt Lantgrauium, cæterosque
 protestantes celarent. Qua beneuolentia vel
 ficta inclinatus Saxo, Ferdinandum Roma-
 norum Regem salutauit. Et quanquam du-
 plicatum tributum & in Turcicum, & in Gal-
 licum bellum pendere pergraue erat, tamen
 Imperij ordines in Gallicum, semestre stipen-
 dium in quatuor equitum, peditum quatuor
 & viginti millia decreuerunt, vt hoste depul-
 so domestico, facilius Turcicum gererent;
 Huius pecuniæ partem Ferdinando fratri, vt
 vicina Turcis loca muniret Carolus cõdona-
 uit; grauißima cõstituta pena in Germanos,
 qui Gallo militaret. Et quoniam de religione
 controuersie in tãtis bellorum perturbatio-
 nibus tractari commodè non possent, in pro-
 ximum conuentum mense Decembri celebra-
 dum reiecte fuere. Interim conciliandis reli-
 quis Protestantium X. Iunij decretum est:
 vt Augustani edicti leges vsque ad AEcume-
 nicum, vel nationale concilium, vel his desi-
 cientibus, a tãtũ vnamalem Principum conuen-
 tum suspensæ habeant, ubi virorum doctorum iu-
 dicio de religione consulatur, que suo interim

CCCC.
 XXXX.
 Quanta
 Carolus in-
 dulserit
 Protestan-
 tibus.

CCCC.
 XXXXI.
 Auxilia
 Cæsaris
 in Ferdi-
 nando in
 Turcas.

Decretum
 de religio-
 ne.

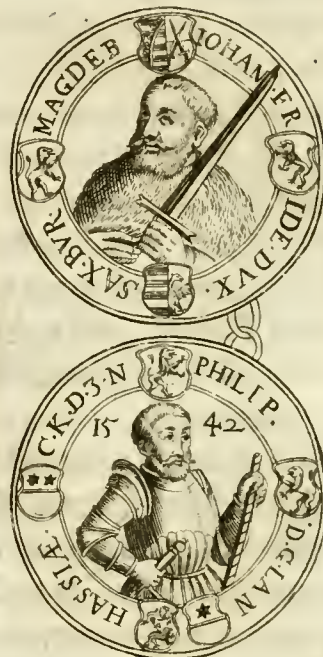
Yyy

pede,

Sal. Ann. 1544. *pede, citra litem ob bona Ecclesiasticorum occupata, & imperialis iudicij interminationem subsistat: ac promiscuè adhuc iudicij subsellia utriusque religionis viri idonei Spiræ recipientur. Ludi magistri quoque, & Ecclesiasticæ Protestantium admittantur, prouentibusque tam hi, quam Ecclesiæ olim attributis non fraudentur. Goslariensis, quoque & Mindensis proscriptio ad futurum suspendatur conuentum. Repugnabant huic decreto magnoperè Catholici, sed cum Archiep. Coloniensis, & Monasteriensis Antistes inhærendum censerent, Cluensis quoque ac Badensis Cæsaris*

arbitrio rem deferrēt, professi denique sunt, non assentiri se quidem posse, nolle tamen Cæsari ita statuenti resistere. Cum verò Protestantes causam Henrici Ducis Brunsvicensis, recens possessionibus suis, ob causam religionis potissimum deiecti, hoc eodem decreto includi postulerent, Carolus tāquā pacis sequester principatum ad futuræ decisionis tēpus occupauit. Hunc absente Cæsare, Henricus redimere conatus: per Landgrauium Hassiæ deiectus amisit, ipse cum filio Carolo in captiuitatem abstractus. Cœptum est hoc bellum Anno 1542. vt ex Castrensibus nummis.

Sal. Ann. 1544. CCCC. XXXII. *Causa de Henrico Brunsvicensi.*

CCCC. XXXIII. *Cæsarem acriter monet P. ap.*

Pontifex porro violatam Ecclesiæ iurisdictionem non dissimulandam ratus, se uero diplomate XXIV. Augusti exarato, Cæsare fanctè corripuit, & minaci Pōtificiæ indignationis fulmine conterritus. Christiane (inquit) fili, salutem & Apost. bened. Ex edicto Maiestatis tuæ acta tui conuentus Spirensis cognouimus; de quibus cum nostram sententiam dissimulare paternus amor erga te non patitur, tum verò officij & muneris à Deo nobis per Christum commendari ratio in cura vniuersalis ecclesiæ, vt apertis verbis te admoneam, compellit. Nec verò parum nos ad hoc mouet graue seueritatis diuina in Heli sacerdotem exemplum, in quem liberos indulgentius tractantem, & ad eorum errata conuenientem extat seuera illa Dei in hæc verba sententia. Quia indigna nouerat agere filios suos, nec corripuit eos, iccirco non expietur domus eius victimis, atque muneribus vsquè in æternum. Hæc quidem Dei senten-

tia fuit, quam statim liberorum primū, deinde ipsius Heli repentina & violenta mors consecuta; hincque posteritatis à Sacerdotio repulsa verbum Domini verum & ratum fecerunt.

Nos verò, fili, cum à Te indigna quadam decreta in Conuentu Spirensi ex ipsis actis animaduernerimus, indigniora verò designata esse, & talia, quod si propositum exitum, quod Deus auertat, consequantur, non solum Te in certissimum animæ salutis periculum adductura; sed Ecclesiæ paci atque vnitati, cui super omnia studere debemus maiorem, quàm qua hæctenus laborauit, perturbationem sint allatura; nolumus sanè permittere, quin Te, à Deo nobis honore, & amore Primogeniti commendatum, his nostris literis de tanto tuo & Ecclesiæ periculo, admoneremus. Quanquam quidem Te, non vt Heli filios admonendum duximus, quos deprauata voluntas & consuetudo peccandi indociles propè ad rectam disciplinam reddiderant; sed vt eum potius,

Sal. Ann. 1544. potius, qui multorum annorum cursu non abijt in consilium impiorum, quo maiore in spem venimus non frustra nos admonitione paterna apud Te vsuros. Omnia verò, fili, in eo sunt, si ab unitate Ecclesie Te abduci non sinas, à consuetudine Maiorum tuorum religiosissimorum Principum non recedas; sed eundem ut debes morem in omnibus, quæ ad Ecclesie disciplinam, ordinem, & instituta pertinent, obsetues, quem multos annos summa cum pietatis animi tui significatione edidisti. Is verò est eiusmodi, ut quoties de his, quæ ad religionem pertinent, disceptatur, ad sedem Apostolicam iudicium referatur, nihil illa inconsulta statuat. Tu verò nunc, fili, cum vel de Concilio generali, tanquam de remedio omnium opportunissimo afflictis Ecclesie rebus, & ipsius in primis Germania mentionem facis, vel de Nationali, cuius etiam meministi, vel de futuro ad proximum autumnum Imperiali conuentu, in quo de Religione, ceterisque rebus, quæ ad illam pertinent, tractare promittis; ita agis, ita statuis, ut supprimas eius ubique nomen, cui diuina & humana iura, approbante tot seculorum consensu, supremam cum cogendi Concilia, tum statuendi de his & ordinandi quæ ad Ecclesie unitatem utilitatemque spectant, auctoritatem dederunt.

At verò, neque hæc sola sunt, in quibus conquerimur, Ecclesie & Maiorum abs te morem atque institutiones diuinas minimè seruatas fuisse; sed alia præterea, & ea quidem non pauca peracti iam conuentus decreta leguntur, quæ maximè, & pietatem ledunt, & omnem legum ordinem confundunt. Nam quod Laicos de rebus spiritualibus iudicare vis posse, neque Laicos modò, sed nullo discrimine Laicos, & damnatarum heresum assertores; quod de bonis Ecclesiasticis, eorum futuris controuersijs statuis, quod eos, qui extra Ecclesiam sunt, & per Edictum tuum pridem damnati, honoribus pristinis in iudicijs ac tribunalibus restituas, atque hæc pro tua, & imperatoria potestate facis, minimè approbantibus ceteris, qui in antiqua & sancta obedientia perseuerant. Quid tandem horum, cum diuinis institutionibus ac legibus, quibus perpetuò Ecclesia est gubernata, conuenit; quæ omnem potius disciplinam, omnem ordinem, sine quo nullus hominum cætus regi potest, ab Ecclesia prorsus tollunt? Hæc

verò, quò magis ab omni recta disciplina Sal. Ann. 1544. & consuetudine Maiorum sunt aliena, eò minus nobis persuadere possumus è tuo ipsius sensu illa unquam emanare potuisse; sed eandem pietatem animo tuo suppressam quidem ad tempus malorum consilij, qui huic sanctæ sedi rebelles sunt, putamus. Id verò eos impetrasse tantò magis dolemus, quantò id Tibi & Ecclesie, nisi citò ad te ipsum redeas, maiori damno, & detrimento fore, nobis maximè est persuasum.

Facti postea indignitatem sequentibus Pontifex monstrauit argumentis. Speciosum correctionis titulum, quam in ecclesiasticis reposcebant Heretici non magis posse placere Deo, quam cum Oza absentibus Leuitis labanti in curru Arce Domini profanas manus; aut Dathon, Core, & Abiron Moysis & Aaronis sese admouerunt officio, quos omnes repentina morte dehiscente terra haustos accepimus. Laudabile esse incensum adolere Domino, sed hoc Ozia Regi, quantumuis pio, sibi tamen præter usum arroganti quod sacerdotis erat, impune non fuisse. Si quid minus à sacerdotibus actum, stare iudicem illum, qui dixit. Ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu illorum? Regibus, Imperatoribus haud iudicium competere, sed patrociniuum erga Sacerdotes, quod in Constantino, Carolo Magno, Theodosijs Deus illustribus ornauit victorijs; non sic in Mauritio, Constante II. Philippo, Leone, alijsque Orientis Imperat. ignominiosè vitam claudentibus; tum etiam in Henrico IV. Friderico II. Occidentis Imperat. factum, quorum ille à filio proprio captus, hic etiam interemptus. Infelices Iudæos respiceret in spreto Christo; & Græcos in Christi spreto Vicario. Cuius tamen auctoritas illis oppressis, hodie perpetua successione si reat, & conseruetur. Orat proinde Carolum, monetque tanquam filium præ omnibus dilectum amantissimus pater, ut exemplo Constantini imperio non minus, quam virtute Magni, iudicium de rebus sacris Sacerdoti relinquat, neque tot nouis edictis sacros ledat canones. Abrumpendam hereticorum temeritatem, negandum quod concedi nequit; ne in hæc Pontificem compellat angustias, ut ex auctoritate sibi cælitus tradita cogatur agere, quam vel consuetudo, vel natura, aut voluntas ferat.

Hæc cum ad Lutherum peruenissent, fe-

Sal. Ann. 1544. CCCC. XXXXIV. Lutheri ruidia scurrilitas in Papam. Caesar patienter ferre monentem Pontificē.

rina percitus rabie, conuicia omnia quæ excogitare potuit, in Rom. euomuit Pontificem. Vulgavit librum, cui titulus. *Aduersus Papatum Rom. à Sathana constitutum.* Figuram adiunxit, Papam in fede decumanis asini auribus præditum, quæ diuersa demonum obuallarent monstra; alij cor vorarent, alij fune in barathrum traherent. Alibi eundem porcæ mammosæ impositum sinistraque oletum præferentem, dextera populum benedicientem exhibuit. Secus pius, ac religiosus Cæsar non surda aure, grauem

Sal. Ann. 1544.

exceptit orationem Pontificis. Excusabat se necessitate magis, quam voluntate ad eiusmodi abstractum edita. Patienter tulisse, quod emendare non potuit. Saxonico laxasse habenas equo, cui deinde capistrum queat reperiri; dilata non data possessione bonorum, ut in Turcam sibi armis iungeret, quos religione non posset. Opportuniori tempore cognosceret pastor, quod oves ipse errare non permisit, sed longiori licet tramite in semitam ducere veritatis. Quanta fuerit in sedem Apostolicam reuerentia, locus dabit, ac tempus.

CAESARIS IN GALLIAM EXPEDITIO. Ann. 1544.

CCCC. XXXXV.

Compositis Spiræ cum Principibus rebus, in Galliam exercitum Cæsar traduxit. Comitabantur *Roffemius*, *Guilielmus Furstenbergus* Gallicæ dudum assuetus militiæ, *Mauritius* Saxonum, & *Albertus* Brandeburgi princeps præter Italos, Belgas, Hispanosque Duces, qui lectissimis copijs, & tormentorum aderant apparatu. Quanto ardore præsentem *Carolus* suscepit expeditionem, numima ostendit Augurale.

Quæ sui quondam iuris fuerant, primùm oppida aggressus, *Lutzenburgum* nuper ab *Aureliano* occupatum, egregioque munitum opere obsidet. Septuaginta æneis tormentis Galli instruxerant oppidum, sed cum impari annona ad sustinendam diuturnam oppugnationem, occasione vsus *Carolus*, per *Furstenbergum* Maio Mense XV. obsidionis die, inopia potiùs quàm vi, suæ fecit potestatis. Comertium solo tormentorum apparatu ita exterruit, vt quadridui terrorem vix tulerit. Ad famam victoriæ, tota trepidauit Gallia; sola seges adhuc immatura videbatur posse morari *Carolus*, qui veteri frumento instructum exercitum *Lignino* adduxit; cuius muris vi tormentorum quassatis, exterriti defensores se arbitrio tradidere victoris. Hinc castra *Sendisirium* producta; dum in *Picardia* *Anglus* cum septuaginta, aut octoginta peditum, equitum viginti millibus irrueret, vt vnà inde *Lueticam* in *Franciscum* transirent. *Sendisirio* *Landa* præerat, *Landresij* propugnatione contra Cæsarianos nobilitatus. Magno ardore incepta oppugnatione, vt paucis horis quassatis mœnijs, bina sub turribus propu-

gnacula, trecentorum passuum strage corruerent. Postulantibus *Hispanis* oppidi inuadendi potestatem, negauit *Gonzaga*, vt paucis ante exploraret, quàm pleno agmine tentaret ingressum. Cum qui exploratum missus, sublato vexillo ad murum contendit; hunc reliqui signiferi, ne minori viderentur gloria certare, per fossas consequi enitebantur; ipsi tandem Duces, nè suis periculo decissent, accurrerunt, sed grandi periculo; nam libratis ex occulto tormentis supra quingentos ceciderunt Cæsarei. Clade minimè Germani territi, foueas & ipsi subiere iniussi, non meliori tamen fortuna. *Chirosa* qui inauspicatæ expugnationis auctor fuerat, ad Gallos fugit. Re infeliciter gesta; cuniculis agere decreuit sed frustra, donec *Landa* tormenti ictu sublato, & tormentario puluere deficiente, post duodecim dierum inducias, quibus Regem frustra expectarunt, deditio Cæsari facta est. *Sendisirio* potitus *Carolus*, ad ipsa regni viscera, *Lueticam* mouit. Aspernetum itaque oppositum destinato itinere oppidum progressus expugnauit, magna militaris annonæ præda ditatus. Tunc Rex ex altera *Matrona* ripa sese Cæsari obiecit, vt ei transitum intercluderet. Gemino pondere premebatur Gallia, non minùs amico quàm hostili. Regius excurrerat miles, ne quid hosti ad vltimum superesset. Cæsareus, ne quid inimicis reliqui faceret. Aduentantis Cæsaris rumor tanto terrore Parisios impleuit, vt de deserenda vrbe incolæ cogitarent, & iam sibi salutem fuga quæsirent. Vnus *Caraccio-* lus, impiger iuuenis, quamuis religiosus in ordi-

Lutzen-
burgo oc-
cupato, Ca-
sar varias
urbes ex-
pugnat.

CCCC.
XXXXVI
Sendisirium
Cæsar oc-
cupat.

Lueticam
mouit.

Parisien-
timor.

Sal. Ann. 1544. ordines ac signa distributum populum erexit, & armorum subsidio recreauit, Regis maxime propinquantis accepto nuncio. Inter tot rerum discrimina, (nam ab vna Cæsaris victoria, totius Galliarum videbatur pendere fortuna) *Furstenbergi* captiuitas in *Carolo* ardorem pugnae refixit. Vadum exploraturus, ad *Matronam* ægressus, in manibus hostium peruenerat.

CCCC. XXXVII. Pacem vrgebant Pontifex, & Galliarum Regina, *Caroli* soror, vno *Henrico Delphino* reclamante, quod ære deficiente Cæsareus exacerbatus miles, annoneque incòmod. afflictus, Gallorum subduceretur victoriæ. Verissimilia hæc quidem, non tamen Cæsarem, aut Regem mouerunt, vt ille pugnam subterfugeret, hic quæreret. Regni alea ex vno suspensa prælio, vtrumque suspensum tenuit. *Ducissa Stampensis*; quæ formæ gratia, *Franciscum* Regem moderabatur, odio *Dianæ Pictauensis*, quæ *Henricum Delphinum* possidebat, ad pacem Regem incitabat, sæpius cum *Carolo* altero Regi filio collatis consilijs, vt hunc Belgio à Cæsare donatum in æmulam extolleret. Spe itaque & metu hinc inde concitato, blanditijs suis fœmina potens pacem suavit. Conuenere primùm inter *Vitriacum*, & *Catalaunum* à Cæsare *Nicolaus Perenottus Granuellanus*, ac *Ferdinandus Gonzaga*, à Rege *Claudius Annebaldus*, ac *Franciscus Chemansius*, qui post longas disceptationes, his conditionibus fœdus iniere. *Pax Madritana*, consecutaque fœdera in partibus vim suam obtinerent, quibus omni in regnum *Neapolitanum*, *Siciliam*, *Ducatum Mediolanensem*, *Comitatum Astensem*, *Flandriam*, *Artesiam*, vicinaque loca iuri cedere Rex iustus esset, suis deinde stipendijs Cæsari aduersus *Solymanum* equites sexcentos, ac dena pedum millia iungeret. *Cæsar* ad maiorem in ita pacis stabilitatem *Carolo Aureliano Duci* aut filiam suam cum dotali totius Belgij hereditate, aut *Ferdinandi fratris* natam, *Mediolanensis principatus* dote locupletatam se nupti tradituram promisit: ea tamen lege, vt *Mediolanensis*, *Cremonensis*que arces donec masculam ex his nuptijs prolem *Aurelianus* susciperet, *Cæsariano* tenerentur presidio: *Carolo Allobrogo* cuncta, quæ illi à Gallis ablata fuisset,

redderentur. Regi nihilominus occupatas arces retinere liceret, quamdiu *Mediolanensis*, ac *Cremonensis* à Cæsare possiderentur. Si *Aureliano* filia Cæsaris nubat, *Aurelianensium*, *Boiorum*, *Engolismensium*, *Castri Heraldi principatus* vsque ad centum librarum *Turonensium* millia annui prouentus, *Aureliano* in patrimonium detur: si supra commemorati principatus eam *Summam* deductis impensis, non conficient, *Alenconius principatus* addatur. Filia Cæsaris, si viro superstes erit, donatio propter nuptias quadraginta librarum *Turonensium* millia annua productor: *Ferdinandi* filia ad triginta. *Cæsari* vicissim Rex iuri, quod in regnum *Neapolitanum*, aut in *Mediolanensem principatum*, si *Flandricæ* prouinciæ *Aureliano* darentur, cederet. Occupata intra aut trans *Alpes* post factas (auctore *Paulo Pontifice*) inductas, mutuo restituerentur. Insperata pacis tranquillitas miro *Europam* impleuit gaudio. Ab hisce factionibus vt citra ignominia notam discederet *Carolus*, in causa fuit, vel fors *Cæsari* propitia, vel *Aureliani* fatum, quem non sine veneni suspitione à proxima manu ex æmulatione præparati, mors sustulit immatura. Huic fœderi *Henricus* accessit Rex *Angliæ*, ea conditione vt *Bononiam* *Picardie* urbem ab eo occupatam, *Gallus* pecunia redimeret.

Pace constituta, de *Tridentino Concilio* feriò cogitare ceperunt, datis à Pontifice ad omnes *Europæ* proceres literis, vt *Episcopi* omnes conuenirent, *Theologi Parisienses*, & *Louanienses* proponenda in Concilio dogmata conciperent. Ne in *VVormatiensibus* comitijs quid orthodoxæ aduersum religioni, in gratiam *Protestantium* concederetur, *Farnesium* *Cardinalem* legauit. Adfuerunt *Cæsar*, & *Ferdinandus*; Principes non nisi per legatos, obfirmato animi proposito nec quicquam Cæsaris postulatis concedendi. *Tridentinum* auerfabantur *Concilium*, & subsidia in *Turcam* negabant, nisi prius religionis eis libertas à Cæsare fieret. His animum confirmauerant, præter *Franciscum VValderum* *Monasterij* episcopum, *Fridericus Palatinus*, & *Her-*

Sal. Ann. 1544.

Aureliani mors.

Concilium *Tridentinum* *An.* 1545.

CCCC. XXXVIII. *Comitiid* *VVormatiensibus*.

Episcopi *apostolica*.

Sal. Ann. 1545. Anabaptistarum victoria clarus, nupero decoratus Sacerdotio, iunctis armis vnà cum *Hasso* in *Henricum Brunsvicensem* sibi iniustum conspirauerat ex *Hassorum* consortio velut œstro hæresis percitus, post *Olnabrugensem*, & *Mindensem Diœcesim* (quibus etiam præerat) A catholicis permissam, *Monasteriensibus*, repugnante *Capitulo*, *Lutheranos* concessit præcones. *Ludovicus* verò *Palatinus* fratris nuper defuncti successor, iam vetus *Melæcthonis* discipulus erat. *Vbius* *Coloniam* auocato *Bucero*, inuitis *Canonicis*, *Maiorum* cum tentaret irridere statuta, nec *consilijs*, vel *minis* ab instituto deflecti posset, *Cæsar* & *Pontifex* desperatis remedijs, altero post anno, ei in *Archiep. Sede Adolphum Schauenbergicum* suffecere. In comitijs cum nihil *Cæsar* proficeret, ne irreconciliato *Solymano*, rebusque ad bellum immaturis, *Protestantes* ad arma incitaret, in aliud colloquium religionis remisit diffidium.

Pontifex verò *Romæ* prius *Iubilæo* publicato, quo totum *Orbem* ad superos pœnitentia placandos inuitabat, vt felicioribus auspicijs *Patres* ordirentur *Concilium*, tale dedit inirium. *Cardinales* legati, vnà cum *Episcopis* habitu indutis *Pontificio*, *Theologis*, *clero* *populoque* ab *Ecclesia SS. Trinitatis* ad principem *vrbis Basilicam* processere, *vbi à Cardinali Montano* solemnii sacrificio, implorata *Spiritus Sancti* gratia, *Musfusus Bitontinus Episcopus* eleganti, piaque oratione, quibus de causis vrgeretur *concilium* edocuit. Sub hæc tria lecta diplomata, de *Concil. j Inditione*, de *Legatorum designatione*, de *Concilio inchoando*. *Cæsar* etiam scriptum à *Mendoza* oratore perlectum. *Vltimo* in genua prouoluti, recitatis precibus, in proximam *Epiphaniam*, quæ erat *Ianuarij 7. Anni 1546.* primam indixere sessionem.

Protestantium Comitia.
An. 1546.

Protestantes verò, & ipsi coacto *Francofurti* conciliabulo, de *Brunsvicensis belli sumptibus*, cuius principatus *Ducem Henricum* possessionibus eiectum religionis causa vinculis cum filio detinerent, de auxilijs in *Cæsarem Archiep. Colon.* sufficiendis, de prorogando *Smalchaldico* inter *Sacramentarios*, & *Lutheranos* inito, de repudiando denique *Tridentino Concilio* statuerunt.

Cæsar seditione cognita, *vltimo* decreuit tentare conatu, an *Ratisbonensi* comitio concordiam suadere posset. *Repugnabant* *Tridentini* *Patres*, hoc suæ aduersari existimantes auctoritati. *Ratisbonæ* adfuere octo ex *Catholicis*, totidemque *Achatolici*, sed tardi, & difficiles, quòd quotidianis incrementis pertinaciam alerent. *Martinus Bucerus* Allata ex monacho quondam *Domincano* apostata, & maritus, ex *Lutherano* deinde *Zuinglianus* in capite præsidebat. *Primo* colloctionis die, *Maluenda* protestante se priuatum instituere colloquium, & interrogante an *Bucerus* in *Confessione Augustana* persisteret, diù cunctatus, respondit se aduersarias illi damnare sententias, quamuis & in concionibus, & in scriptis, ac in discipulis erudiendis non solum à *Lutheranis* alijs, sed à seipso diuersus apparet. Nam *Germaniam* totam peruagatus, inter *Sacramentarios Lutheranos*, atque *Catholicos* medius, in *Angliam* denique delatus, post quinquennium iudaizans mortuus scribitur. Hoc itaque in colloquio cum de iustificatione fidei sermo recurreret, solaque incredulitas reputaretur ad culpam, iuxta *Augustanæ* confessionis defensores, adulteria *Protestantium* sanctiora erant elemosinis *Romanorum*, cum hæ, non illa ad crimen imputarentur. Hanc confusionem erubescences *Aatholicis* principes, iusserunt, ne quid eis inconsultis, vt potè *Germanæ Ecclesiæ* *Pontificibus* statueretur. Ex aduerso cum vetuisset *Imperator* quicquam à conciliatoribus vulgari, ante exitum; *Lutherani* doctores inter *Saxum* & *sacrum* constituti, turpi subterfugio recessere.

Dissipato conuentu, superuenit *Cæsar*, cuius auctoritas vnà & *Romani* *Pontificis* vilebat. *Indictis* comitijs, adfuere *Mauritius Saxo*, *Ericus Brunsvicensis*, *Io: & Albertus Brandenburgici*, *Episcopi* aliquot; *Protestantium* soli oratores, potius exploratores comparebant. *Cæsar*, audito sacro, curiam subijt, & cum conciliandæ pacis rationem quæreret, responderunt *Catholici*, *Vnicum superesse Concilium*, iam *Tridenti* inchoatum. Tum *Legatus Campegius* omnem lapidem mouit, vt ad illud *Protestantes* prouocaret. Hi verò contra sentiendi, ac vi-

Sal. Ann.
1546.
CCC.
XXXXIX
Comitia
Ratisbone

Buceri effigiè vide infra nu. 453.

Buceri error abominandus

Bellum in *Protestantes* 155.

uendi

Sal. Ann. 1546. **CCCC.** XL. uendi libertatem, nil admittentes, recusarunt. Cæsar omni spe frustratus, ad arma se conuertit. Heterodoxis sciscitantibus, *In quem arma dirigeret?* respondit, *Nihil se moliri, nisi ad publicum Germaniæ bonum, violatas leges rebellium audaciam vindicaturum: huic qui socius opinioni accesserit, illam se omni beneuolentia complexurum; secus qui fecerit, in hunc tanquam rebellem arma expediti.* Nullus erat legatorum, qui in sectarios fulmen dirigi non sentiret; nullus verò qui sentire propalam ostenderet, ne reitatem, vel vindictam proderet.

Mors Lutheri. Armorum strepitum mors Lutheri præuenit pridie Kal. Mar. cum à lauta mensa benè cœnatus potusque ad lectum diuertisset, neque grauius ægrotare à domesticis ante, quam mori compertus esset. Quid sentiret de fide? ipsi nesciant sectarij à seipsis dissentientes. Originem perfidiæ *Luthero* nemo negat, à quo hoc vnum discerint, à *Romana dissentire Ecclesia*, cum cœteris (Manichæi sint, vel Montanistæ, Donatistæ, Nestoriani, Valdenses, ac huius farinae homines) non discrepare. Nascitur eodem anno, quo *Lutherus* obiit, *Ioannes Austriacus* ex *Carolo Cæsare* patre, matre *Barbara Blombergæ* Ratisbonensi, forma ac genere iuxta nobili, cum hæc ad *Carolum* inducta ut memorem cantu alleuaret, & viduus esset, *Isabella* coniuge ante annos septem amissa: namque ea viuente, seruasse *Carolum* perquam sanctè conjugalem fidem fama est. Quàm verecundus fuerit, ex eo habes, quòd infantem impleto nondum anno, matri abreptum, ne quid in ea vrbe resciretur, *Aloysio Quisciada* Imperatoriæ aulae præfecto, quem arcanorum rigidum obseruatorem expertus erat, in Hispaniam tradidit deferendum; vt à coniuge *Maria Viloa* educaretur: caueretque, ne cui mortalium pateret pueri pater. Indoles verò, quæ veluti ignis diù latere nequit, quid grande arguebat in puero. Alter *Cyrus* inter pastores, cum æqualibus pueris non nisi militaribus ludis videbatur certare, nec desistere, vsque dum de victoria securus. Admonitus *Aloysius* mitioribus puerum artibus imbuere, vt sacrum ordinem posset initiari, tentauit; sed violenta eruditio, & indoli aduersa erat.

Carolus verò non multò post fato concedens, *Sal. Ann.* 1546. extremo illo tempore, *Philippo* Hispaniæ Regi ad se accersito, *Ioannem*, qui apud *Aloysium Quisciadam* educabatur, eodem ac *Philippum* natum patre renunciauit (quod vsque eo omnibus celauerat) proinde auocaret ad se puerum, eaque haberet caritate ac germanum fratrem. Paruit *Philippus* sed duos post annos à Cæsaris obitu, quo interim *Carolus* filius Hispaniæ princeps adolefceret. Tunc agnitus fratrem *Vallifolentum* profectus. Eo ex *Villagarfia* *Aloysium* cum *Ioanne* iubet occurrere cum venatorum turba. *Aloysius* instructa venatione, equum superbè phaleratum inscendit: *Ioannem* vulgari iumento insidentem post se ducit, venatorum globo immixtum. Cumque prope Regem accessisset, ex equo repente desilit, idemque vt faciat, *Ioanni* committit. Paret ille; simul *Aloysius* ante eum prouolutus. *Porrige* (inquit) *osculandam manum mihi celsitudo tua. Noui quid habeat veneratio hæc mea; max à Rege intelliges. Nunc equum, instratum tibi hoc ornatu scande.* Restitit attonitus puer, equum tamen subiit, manum tradidit: Suspensis admiratione adstantibus, & ad metamorphosin intentis. Cum ecce in conspectum venit *Philippus* Rex cum venatorum turmis: illicò *Ioannes* ad pedes, præeunte *Aloysio* se demittit, Regem de genu veneratur. Tum Rex manu puerum attollens, *de patre?* interrogat. *Aloysium* volebat annuere *Ioannes*, sed hærebat. Tum Rex equo depositus, *Macte* (inquit) *generose puer.* *Carolus V. Imperator, qui Cælo degit, utriusque nostrum pater est.* In quæ verba puerum fraternè complexus, in equum reposuit; festo interim clamore latè personantibus campis, Procurremque plausu, faustum nouo Regis fratri certatim gratulantium. Rex ipse dicere solitus, *Nunquam se iucundiozem venando prædam, quam eo die retulisse domum.*

Sic agnitus *Ioannes Austriacus*, quem propius alij cum *Carolo* patre conferebant, *Famiani. Strada li. 10. de Bello Belgico.* *Vtrique eundem natalis ac propè mortis diem similes terra, marique, in Mauros, inque Turcas expeditiones: idem Tunetanum regnum ab utroque subactum: Et Muleassem Regem à Carolo in possessionem regni reuocatum.*

Sal. Ann. 1546. *tum*, eiecto Hariadeno; à Ioanne Regem Amidam Muleassis filium sed patris expulso-rem, eodem regno expulsam, ac Mehemette imposito, inter captiuos, ac spoliarelatum. Plura patrem bella confecisse, nam & plures vixisse annos: filium, vna victoria navali, numerum alterius adaequasse. Quod si penes hunc rerum arbitrium fuisset, regnisque, & exercitibus vnus imperasset; haud dubie claritudinem patris affecuturum. Addebant & illa, quamuis pleraque inania, & comparantibus quaesita. Virumque ijsdem officiorum artibus sustentasse suorum spes: sed oblati illum praelargè titulis nobilitatem amplificasse: hunc militum virtutem immodicis, quòd alia non suppetarent, verborum praeconijs detractoque interdum sibi pileo, aut pugione donare praesenti alacritate solitum: certè gregarium quemque nomine compellando, memoriam loco muneris promptam habuisse. Ab utroque inducta ad corporis cultum aliqua, & praecipue ornatum capitis immutatum. Primum Carolum, quum ad imperij coronam capeffendam veniret in Italiam, minuendo capitis dolori casariem deposuisse: exemplo ab aula primoribus certatim recepto: ac more, qui per ea, retroque secula tantopere vigeat, alenda coma, imitatione vnus, apud omnes abolito. Et primum quoque Ioannem Austriacum, quòd ad leuam temporum partem, erectum natura capillum haberet, omnem à fronte crinem reuocare manu cepisse: quòdque placeret illud porrectae frontis additamentum, inde usum deriuatum esse retorquendi, sustinendique capillamenti, adeo ut qui eo suggesto capitis vtuntur, vulgo gestare Austriam alicubi dicantur. Denique & in postremo vitae actu similitudinem patris optasse Austriacum: utque ille abdicatis regnis, in Diui Iusti solitudinem abdiderat sese; sic ipsum paucis ante obitum mensibus decreuisse, inter Serrati montis Eremitas ei demum inseruire Domino, qui (ut aiebat) plura, quam Philippus frater & posset, & vellet, quod

Sal. Ann. 1546. vniconè pietatis studio, an rerum improspere succedentium tadio meditaretur, haud facile separauerim. Illud ego in Ioanne Austriaco, citra omnem patris comparationem, non omiserim: Munditiem anima, cuius amorem à puero indiderat educatrix Vlloa, vsque adeo coluisse per omnem aetatem, ut nullam paulò grauiorem noxam, Deique offensam apud se ferre diutius posset; atque ideo bis singulis mensibus (quod illi perpetuum fuit) conscientiae labes sollicitè confessus excuteret, animo vere principe, qui turpissima seruituti nequiret insuescere, Immo nec expeditionem aliquando suscepit, aut signa cum hoste contulit, quin ante praeliarem diem, accuratissima confessione, Dei clementiam propitiauerit. Quod sanè studium sui, in Principe viro, cui ab aetate, à forma, ab armorum imperio summa licentia; tanto quis, opinor, pluris aestimauerit, quanto rarior in castris haec pietas, quantoque huiusmodi circumspèctio minus solitaria, nec sine multarum comitatu virtutum esse consuevit. Hoc porò si quis ad militares viri laudes adiungat, ad bellorum varietatem, quibus antequam interesset miles, praefuit Imperator: ad altitudinem animi, quo nullum genus hostium vel numero maius, vel fama insuperabile vnquam expauit: ad praeliorum felicitatem, in quibus perpetuò victor, victus certè nunquam discessit; profectò Ioannem Austriacum magnos inter, fortunatosque armorum Duces iure adnumerauerit.

Ad Tridentinum reuertamur Concilium, in quo *Morum emendationem*, quorum corruptela erat praecipuum sectarijs defectiois argumentum, in primum, Caesar vrgebat. Ex aduerso Pontifex fidem Orthodoxam, aiebat, formandorum debere esse *morum principium*. Fuitque accerrima haec inter Pontificem & Caesarem dimicatio, donec commissa synodi, quamuis inuito Caesare, quieuit, ut quaestio fidei *morum reformationi* praecederet.

CAESARIS EXPEDITIO IN PROTESTANTES. Ann. 1546.

CCCC.
LII.

Protestantium contumaciam Carolus debellaturus, à diuisione incepit, ne Principum, omniumque vrbiū arma vno impetu prouocaret. Nonis Iulij, Hermannum Vbiorum Archiep., Pontificio fulmi-

ne deturbatum, dissimulata offensione, literis feriò hortatus est, Ne quem aduersariorum partibus se adiungeret, staret prò inuiolata in Caesarem fide, nisi parem cum hostibus fortunam experiri malet. Paruit ille, nolens

Ca-

CCCELLI.
Conuentio
inter Papam
& Imper.
de modo
procedendi
in Concilio.

Protestan-
tes diuidit.

Sal Ann
1546.

Cæsaris indignationem subire. Alias ad Noribergæ, Argentorati, Augustæ cæterarumque urbium coniugarum procures; & Ducem *Witembergicum* literas dedit, quibus eos armorum metu absolueri conabatur. Eisdem rationibus Heluetij per legatos à fœderatorum partibus auocati: Vrbes tamen Smalchaldico fœdere sociatæ, quarum sex præcipue erant *Augusta, Ulma Argentoratum, Francofurtum, Lubeca, Hamburgum, & Brema* nequaquam obtemperarunt, sed responderunt, *Gratum euenisse sibi, quod intelligant Germania salutem curæ esse Cæsari; orare etiam, ut hæc ipsi voluntas perpetua esse velit, neque intempestiuo armorum remedio corrumpatur. Dolere magnopere repertos in Germania, qui Cæsareæ auctoritati ausu refractario illudant, obsequiorum immemores: neque existimare eiusmodi suæ religionis assertores scelere obstructos teneri. Per ipsos sanè hæcenus non stetisse, quod minus tentata sæpius pacis consilia, eo, quem sperassent, exitu concluderentur. Pontificis illud iure impudandum ad suas rationes obstinatis. Postremos Ratisbonæ aduersarum partium congressus, absque fructu dissolutos, quod ad Tridentini Concilij Proceres disceptatio religionis reiecta sit; ut si illis Aristarchis, tanquam solùm oculatis, tot populorum causa subiicienda esset, & Germano credenda sint, quæ Italo libuerint. Quod verò Ecclesiasticorum possessiones à nonnullis suorum occupatæ, atque in alios Reip. Christianæ aptiores usus conuersæ sint, id & Cæsarem iam pridem edoctum, & Spirensis decreti auctoritate ab ipso indultum. Nulla se violare iudicia, sed emendata etiam cupere, malignitate quorundam in foro Spirensi peruersa; nihil optare, nisi quod cum summa æquitate sit coniunctum. Mirandum verò esse, si qui suarum partium homines, tam audaces sui que dissimiles reperti sint hæcenus, qui dignitatem imperatoriam ac libertatem Teutonum oppressum, aut etiam imminutum eant. Calumniam hanc esse Romæ natam, vrbe optimis semper consilijs inimicissima. Palam atque in luce, alia longè conspecta suorum in Cæsarem Germanosque studia. Quot in Turcam Gallumque suppeditata essent auxilia, tot extare suæ voluntatis ac fidei erga Imperatorem monumenta. Proinde æquum se iudicium non*

Tom.VII.

modò non declinare; sed orare etiam; ut innocentia suæ, contra aliorum malevolentiam liuoremque tuta esse possit defensio. Indicta sese causa, belloque, communi gentium iure, nunquam denunciato, malè ad supplicium deposci. Valerent aliquid cum præsentia, tamen antiqua parentum suorum in Austriacæ familie homines congesta beneficia ad recentem inuidiam, indignationemque sopiendam. Exigeret cum animo suo Cæsar præsentem Germaniæ faciem Turcicis bellis exhaustam, imminentemque tot urbibus, populisque, si intestina seditione agitetur, vastitatem. Nihil deinde spei nervorumque ad externos hostes, virtute pristina, depellendos reliquum fore. Que sileua Cæsari non videantur, ne tam facili aduersariorum impulsu in transfuersum belli sensum à pacis consilio abripiatur.

Principes verò præcipue *Philippus Hassie, & Ioannes Fridericus Saxonie* Principes vulgato Apologetico, docebant bellum adumbrata quidem rebellionis specie, quæ nulla esset, reuera religionis per Germaniam nascentis opprimende gratia suscipi; ut nimirum soluto Germanorum fœdere, alios post alios opprimat, & sibi victoriam facile, illis seruitutem instruat. Vbiorum Archiep. exemplo esset, quem Pontificia auctoritate Cæsar sua eiecerat Sede. Illo etiam utebantur obfirmati animi decreto, quo Augustæ disertis quondam verbis exclamauerat Cæsar, ante se opes, vitamque cum sanguine profusurum, quàm serpentem in Germania laturum heresim. Sua erga Cæsarem merita Saxo prædicabat; *Federicum* patrum suum à Septemviralibus electum Cæsarem se abdicasse, ut in *Carolus* transferret imperium, exprobrabat. Negabant Cæsari ius esse vllum imperij ordinem indicta causa proscribere, aut externum in Germaniam militem Principibus inconsultis euocare. At Cæsar acerficus Ratisbonam tribus Hispanorum millibus, qui post Gallicum fœdus in Lotharingia hybernarant, & in Hungariam missi fuerant, quinque Germanorum additis, ac septingentis equitibus, quanquam viribus longè inferior, XIII. Kal. Aug. Saxonem, & *Lantgrauium* proscribit, ea lege ut proscriptorum bona publicentur, & primo occupanti dentur. Causas proscriptionis rebellionem

Sal Ann
1546.Protestantium Apo-
logici.CCCC.
LII.
Saxo &
Lantgra-
uius pro-
scripti.

Zzz

ob-

Sal. Ann. 1546. obtinuit, quod eius edictis semper parere recusarint. Externos Reges aduersus ipsum incitarint (Gallum intelligebat & Anglum) & quod prorsus impium est, *Solymannum* clam in Hungariam euocarint. Triduo post *Gerardum Valdunum* Byzantium remisit, vt cum *Solymano* pacifceretur inducias.

CCCC. LIII. *Cæsaris* *fœdus cum* *Papa.*

Paulò ante, fœdus cum *Paulo* Pontif. percusserat, Cardinale Tridentino interprete, ea conditione, vt mense Iunio proximo *Carolus* exercitum cogat, Tridentino aduersantes Concilio comprimat, nullam cum his pacem agat, quæ *Romanæ Ecclesiæ aduersetur decretis*, Pontifex vicissim præter centum nummorum aureorum millia (quæ iam Venetijs deposuerat) centum altera ibidem deponat, quæ in nullum alium, quàm in huius belli usum expendantur: si nullum bellum erit, utraque recipiat. Addat pecunijs duodecim millia Italarum peditum, equites leuioris armaturæ quingentos, ære suo scribendos, sex mensibus alendos. Denique indulgeat dimidiam ex Hispania prouentuum Ecclesiasticorum partem, ex Cœnobiorum verò possessionibus venditis ad 500. aureorum millia, in eiusdem belli usum traducat; ea tamen conditione, vt è suis possessionibus tantumdem cœnobiarum oppignoret (Pauli arbitrato) quantum sufficiat: quod noui exempli res fuit. Tanto apparatu videbatur in sectarios abundè prouisum; quo tamen longè superiores fuissent, nisi priuatis odijs distracti, aut spe præmiorum illecti, nonnulli Cæsarem secuti fuissent. Pauci cum eo sentiebant. Præter Regem *Ferdinandum*, Bauarus, ac Cliuentis Duces; ex urbibus Moguntia, Treuir, Metæ, Aquisgranum, Colonia. Tantillum cenfebant militem Imperator; cum Augustani simulatione deposita, viginti duas cohortes, quas vrbi defendendæ scripsisse iactauerant, decem Vlmæ ac VVitembergæ cohortibus, magnisque equitum sociant copijs. Hi viginti, & octo bellicis instructi tormentis *Fiessa* posito ad Lycum amnem oppido, castra castris obijciunt; Miles verò Cæsareus longè impar Tirolim concessit. Occupata *Fiessa*, validoque munita præsidio, propiùs Alpium fauces Italis præcludendas sectarij festinant. *Clusa* mox, atque *Erebergo* arce *Ferdinandi* in Alpium exitu potiti præsidio-

CCCC. LIV. *In Cæsare* *mouet Au* *gustani.*

que firmatis, Oenipontem pergunt (folis namque duabus hisce semitis in Bauariam, vbi tum Cæsar erat, aut secundo Oeno per Copstenum aut per medias Alpes sinistrorsum iter est.) Cum *Franciscus Castelaltus* Oenipontis præfectus coactis duodecim peditum millibus, præsidio Oeniponti imposito, anteuertens, itinerum interceptit angustias. Hoc aduersarios deiecit, & ab Alpibus dimouit. Tunc quadringenti Hispanorum Copstenum adorti, felici inuasere successu, non leui oppidanorum clade. Ita via Italis facta non multò post adfuturis. Consultius egissent sectarij, si imparatum milite, ac comætu Cæsarem Ratisbonæ aggressi essent, præsertim in vrbe sibi religione deuincta, & ad longam obsidionem minimè instructum.

Sal. Ann. 1546.

Heddecus interea VVirtenbergensium ductor Dilinga deditioe accepta, vicinos omnes in terrorem adduxerat, vt *Eistetenensis* Præsul legatione missa pacem emere oblatione comæatus & transitus per agros suos. Non impari industria *Schertelium Augustanorum* præfectus Donavverdam inuadit, vi sua, an hostium dissimulatione? non satis liquet. Hic moranti *Schertelio* iunctæ sunt fœderatorum copiæ, Ducibus *Saxone*, & *Lantgrauio*; qui gloriabantur prò Germaniæ libertate pugnare vt ex nummifimate infra habes num. 456.

Vide num. 456.

Octoginta millia peditum, & decem millia equitum numerabant cum centum machinis tormentarijs Bellum indicendum cum Cæsari, more maiorum censèrent, de literis inscribendis inter vtrumque disceptatum. Derogato Imperatoris titulo *Carolo de Gandauo* scribendum asserebat *Saxo*; Solum cum castris exuendum titulo obstabat *Lantgrauius*, ne reliqui Principes intemptiua læderentur arrogancia. Quod cum minus probarent cæteri, placuit tandem eum salutare tanquàm Cæsaris locum obtinentem. Per nobilem itaque adolescentem, ac tubicinem Cæsari ad Landishutum castra habenti bellum indicunt; causas epistola sagittæ cuspidi alligata significant, quòd *indicta causa illos proscripserit: quòd cum Solymanno inconsultis Imperij ordinibus inducias fecerit: quòd non rebellionis, sed religionis causa,*

Protestantium copia.

Audacia.

Bellum indicunt.

quam

1546. *Antequam illis ante liberam reliquerat, hoc bellum excitavit, uti fœdus cum Pontifice declarabat percussim. Ferdinandus Toletanus Albæ regulis, reiecta epistola, tabulas proscriptio nis dedit adferendas: cruce dignos increpans tales esse legatos, nisi in Cæsarem*

incidissent, cuius erat, clementia certare. Nondum Cæsari ex Belgio, & Italia aduerant copix: expectabantur ab Auttria tormenta, quæ in via esse acceperat, sed hoste impediente, non ad futura, nisi in magno temporis, itinerumque dispendio. Tantam oc-

Sal. Ann. 1546 CCCC. LV. Cæsar in magno discrimine.

casione[m] vel ad intelligendum cæcitas, vel ad audendum timor, aut *Caroli* fortuna præterijt. Cæsaris fama trepidationem incutiebat, vbi non erat timor. Cautio superuacua victoriam perdidit, Cæsarem saluauit. Reinam igitur oppidum Bauariæ ad Lycum, non procul Donauerda situm Cæsarea cohorte defensum occupant; inde

Landishutum mouere cogitant, vt viam ab Oeniponto Ratisbonam ducentem interciperent, & militem Cæsare prohiberent. Exploratum consilium *Carolus* celeritate præuertit. Quatuor Germanorum millibus, ac Hispanis tercentis ad Ratisbonæ præsiðiũ relictis, cum reliquo milite Landishutum currit, auxiliares copias quâta potest euocat festi-

Sal. Ann. 1546. natione. Fœderatis præerant Principes, & Duces facile nouem. Duo Saxonici: Quinque Brunſuicenſes, Anhaltinus & Dux Lunenburgicus, quibus acceſſerant decem Germani comites. Viribus ita pollebant, vt cum eis congreſſurum *Carolus* nemo crederet. Ea tamen fuit pugnandi alacritas, audendi virtus, vt caſtra caſtris obiecta iuxta urbem, hoſtium expectaret aduentum. Tanto in discrimine Catholici Principes otioſi exitum ſpectabant. Inuicti Cæſaris ſoli barbari ſtudioſi, obtulere ſuppeticas. Ab ipſo Boryſthene tres Tartarorum duces quatuor millia equitum, totidemque Arabum à Tuneto Rex vtrò in ſubſidium obtulit, quibus neglectis ſua ipſe virtute *Carolus*, ac Deo fretus, nullum in ſummo periculo timoris dedit argumentum. Sollicitatus à coniuſuratis VVilhelmus Dux Bauariæ quamuis Romanæ deuotus Eccleſiæ, vt ex numiſmate patet, noluit nocere, neque prodeſſe. Cum tamen Bauari ſalus, à victoria *Caroli* penderet, quo victo vel hæreſim, vel bellum ſuſcepturus erat. *Palatinus* denique ſeſe Proteſtantibus adiunxit. *Franciſcus* Gallorum Rex, *Solymanus*, Anglorum Rex *Henricus* in Cæſarem prouocati, fœderis iuſſurandum obiecere.

Conſœderati qui iactabantur *pro libertate pugnare*, (vt in Numiſmate Io: *Federici Saxonie* videre eſt, cuius lemma, *libertas Germanie pro vera religione*) vbi *Carolus* opportunis caſtris ad Landiſhutū præcurriſſe intelligunt, nec facile Ratiſbonam omni inſtrictam apparatu occupari poſſe, vtamque occaſionem deſidia amiſere. Horum aciem, aduentantibus ex Italia copijs, cœpit Cæſar contemnere. Selectiorem nunquam ſpectie ac iuuentute militem, æſtate illa ex Italia veniſſe memorant. Præter equites leuis armaturæ mille, decem millia peditum ſub ſignis numerabant. His *Octavius Farnexius* Cæſaris gener, Pontificis nepos, egregij animi iuuenis, militiæ expertiſſimos ducebat focios, *Vitellios*, *Sabellos*, *Sfortias*, *Vrſinos*. Hos ſubſecuti ex Neapoli & Inſubria veterani roboris ſex millia Hiſpanorum ſub *Philippi Lanoij* Ducis auſpicijs. Quibus auxilijs *Carolus* confirmatus, hoſtem Ratiſbonam lentè progreſſum, motis repente caſtris præ-

occupare itatuit. At illi alio conſil a Cæſaris ſpectare rati, Saxonie metuere cœperunt. Fœderis argumentum caſtrenſis eſt nummus *Pauli III. Pont. & Alexandri* Cardin. *Farnexij*, quem legauit *Paulus* veluti inſpectorem conſiliorum Cæſaris. In nummo *lucanis eſt Ganymedi ſimilis*, *lilia permiſſu louis*, *humeſtans*: cum inſcriptione, *Dos louis exhiberat*. Lilijs inter ſpinas enaſcentibus, confertur Eccleſiæ; quam Syrio preſſam æltu frigida fouet, ac refocillat Pontifex: copias Cæſaris augendo, pecuniam ſubminiſtrando; vſurpatis Agamemnonis apud Homerum verbis: quibus Teucrum ſub ſcutō Aiacis latentem, & Troianos ferientem, compellat; In nummo *Octauij* arx, qua annuit nullum caſtrum tam eſſe munitum, cuius porta virtuti non pateat.

Stratum itaque ponte Danubium tranſgreſſi, intelligunt Cæſarem Ratiſbona iter Ingolſtadium deſlectere. Mutato igitur hoſtes conſilio, Ratiſbonam magna iam parte copiarum nudatam contendunt (inſtigante *Bucero*) vt à Donauerto, & Neoburgo Cæſarem auerterent: qui ſubſidiario milite ad urbem deſtinato, æltum præoccupauit hoſtilem, fixis ad Ingolſtadium caſtris, vt vrbs ipſi, ipſe vrbi contra hoſtilem impetum auxilio eſſet. Oppidum à tergo erat, ſiniſtrum latus flumen, paludeſque tuebantur; à fronte ac dextera lata ſeſe effundebat planicies. Quam ſubitaneo vallo circumduxit vt hoſtium irruptionem ſultineret. Aduentantes ſectarij protinùs incredibili tormentorum vi in caſtra Cæſaris detonarunt, mille & noningētis globorum excuſſis: Tantam tempeſtatem Cæſarianus miles, Imperatoris verbo, ac præſentia animatus ſultinuit, vt quem iuſſus occupauerat locum deſerere nemo viſus ſit. *Carolus* Cælum ſeruauit, cum excuſſa tormento Sphæra, atque ad eius pedes decidua, eodem veſtigio, quo deciderat, humo præter omnem conſuetudinem obruta ſepeliretur. Leuioribus poſtea prælijs decertarunt, in quibus Itali, Hiſpanique ſuperiores erant. Cæſar caſtrenſibus munitionibus eò ſenſim progreſſus erat; vt caſtra caſtris admoueret, & liberum frumentandi aditum hoſtibus intercluderet. Quo & alijs incommodis circumuenti ſectarij

Sal. Ann. 1546.

Buceri effigiem vide n. 507.

Caroli periculum.

CCCC.
LVI.
Suppetias
barbarorū
recuſat
Carolus.

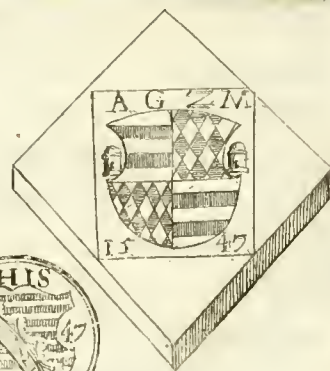
Sal. Ann. 1546. *CCCC. LVII. Burenus.* Etarij licet numero superiores, communi sententia discedendum statuerunt. Et ecce *Maximilianus Burenus*, qui deluso obistente ad Rheni oram *Aldenburgio* decem millia peditum, equitum quatuor millia transmiserat, quibus Itali, Hispanique Anglo in Gailum nuper transmissi se adiunxerant, sex millia fuisse traduntur opportuna Cæsari auxilia: Moguntinum Pontificem illi fidam nauasse operam rumor erat. Inde iunctis sibi *Schamburgij*, ac *Suartzburgij* copijs iter ad forum Francorum direxit. Venienti insidias *Rubemburgus*, atque *Oldemburgus* inter vepreta struunt; ille deprehensus, exercitum subsistere imperat: tormenta campestria in fronte collocat, in hostes exonerat. Vbi aliquandiu pugnatum esset, nemine prohibente, iter institutum persequitur, & ad *Miltemburgum* castra fecit: vbi oppidani apertis portis esculenta pretio paranda obtulerunt. Lincam progressus, nil hostile passus, liberè abiit. Appropinquantem cum Protestantes intelligerent, obuiam miserunt. Ille verò monente Cæsare Ratisbonam iter flectens, turò *Ingolstadtium* XV. Kal. Octob. peruenit, & in proxima silua confedit. Postridie manè venienti Cæsar cum primarijs gratulabundus occurrit, honorificentissime excipit, quòd tantum iter, ex quo *Aquisgrano* mouerat inter siluas, montes, fluuios, paludes, inter ipsos hostes cum exercitu, armis, tormentis, cæterisque rebus castrensibus grauis quatuordecim diebus emensus esset.

Paucis diebus militi longo itinere malè affecto ad vires instaurandas concessis, Neo-

burgum vbi tres cohortes *Lantgrauius* præsidio reliquerat, Cæsar petijt, oppidumque tormentis pulsauit: quum nulla auxilia pre-sto essent, ciues ac præfidiarij milites deditionem fecerunt. *Nordlinga*, *Donauerda*, *Tilinga*, *Lauinga*, atque vicina oppida Cæsaris fortunam sequuta, se in eius dedere potestatem. Superato Prentio amne, non semel pugnandi copiam fecit, quam nunquam experiri sunt ausi. Cumque asperior iam utrosque hiems ad hyberna prouocaret, noluit *Carolus* mediam belli abrumpere fortunam. Metatis ad *Lauingam* caltris, hostes ea rerum inopia, ac desperatione pressit, vt postquam de pace Cæsarem frustra tentassent, septimo Kal. Decemb. bipartito exercitu, altera pars quæ fœderatarum urbium erat, regiones suas per hyberna insideret, ac defenderet. Altera Saxonis, atque *Hassij* auspicijs ducta in *Franconiam*, grandi Cæsaris incòmodo secederet, vbi *Rotenburgum* possidebant. Sed *Bossinga*, *Nordlingaque* in itinere Cæsar obtenta, *Rotenburgum* præuenit, & obtinuit quamuis ab orthodoxa fide alienam urbem. Sectarij impedimentis in confœderatorum propugnaculis relictis, domum quisque suam, ad hyberna contenderunt. Non otiosi tamen: Plura Saxo recuperauit adiutore *Alberto Comite Mansfeldio* cognato suo, quæ *Ferdinandus* cum Hungaris, & Bohemis inuaserat postquam in *Sudetis* montibus præsidium Septemuirale fudisset. *Inspice castrensem Ferdinandi nummum*. Tanta tempestate perculos subditos Electoris in fidem receperat *Mauritius Saxo*.

Caroli cõstantia.

Cogit hostes recedere.

Attritis sine pugna hostibus, tanta Cæsari auctoritas, tantaque fœderatis urbibus trepidatio, vt certatim per legatos veniam implorarent etiam inicitæ coniurationis pri-

mipilares *Vlma* & *Augusta Palatinus*, ac *Wirtenburgicus* Principes (quorum ille veneranda iam aspersus canitie; non sine lacrymis ad pedes Imperatoris prouolutus

CCCC. LVIII. Palatinus & Wirtenberg. Cæsar induit ger.

Sal. Ann. 1546. *iacuit*) Cæsar grauitè increpitu, quòd beneficiorum acceptorum immemor apud se aliquando educatus, & affinitate iunctus (neptem enim illius ex forore *Christiæ Daniæ* Regis vxore in matrimonium duxerat) hostibus auxilia misisset; ea tandem conditione in gratiam recepit. *Vt fœdus perpetuum cum domo coirent Austriaca, irrito omni pacto cum quouis hominum genere inito; nullam deinde societatem, nisi Cæsarea auctoritate probatam iniret.* Ioannem Fridericum Saxonem, & Philippum Hassiæ tanquàm patriæ hostes publica contestatione damnent. In subditos alterius, præterquàm Cæsaris, stipendia mærentes pœna æquissima animaduertant. Denique in vrbes municipia, atque arces præsidio imperatorio opportunas, militem admittant. Vnde *Augusta Schamburgij, Vlma Nassauij, Francofurtum Burani* cohortibus est tradita. Adiecta his legibus multa pecuniaria. *Vlma* centum aureorum millibus *Francofurtum* viginti, *Memminga* quinquaginta, aliæ vrbes pœna alia defectionem luerunt. *Augusta* centum ac viginti aureorum millia dependit. Pleræque vrbes duodecim tormenta bellica adiecere. Ita semestri bello medias inter hiemis iniurias podagræ dolores, vitæ discrimina patiens & inuictus, victor sine pugna de hostibus triumphauit, & ita fregit, vt qui triumphum cecinerant ante victoriam, & titulo prius quàm armis exuerant Cæsarem, modò supplices veniam rogarent. *Iannes Fridericus Saxo* magna ex parte à *Mauritio*, & *Augusto* consanguineis in Saxonia Ducibus, bonorum expoliatus, postquàm sibi eos reconciliare frustra tentasset, in nomen ipsius edito famoso libello, summæ homines condemnabant perfidiæ, quia aduersùs consanguineum prò religione certantem, eiusdem religionis viri arma tulissent. Occurrit his *Mauritius* summo se Imperatori obsequentem dicens, *arma se defendendæ Saxonie suscepisse, ne in exterorum principum manus, proauum suorum hereditas deuolueretur. In hoc bello nullam de religione, sed de imperio contentionem à Cæsare susceptam, in libertate illius nec sibi, nec alijs hæcenus ab Imperatore quicquam esse imminutum.* Cauebat namque Cæsar religioni consulere, sed alio titu-

CCCC.
LIX.
Saxoli-
bellum fa-
mosum,
edit in
Mauritii

lo: vnde imperata est bonorum restitutio, sed vi decretorum in Augustano, ac Spirensi comitio, iam aliàs factorum. Saxoniæ Elector vbi *Mauritium* sibi conciliari frustra tentauit, se cum exercitu quatuordecim millium in Misniam effudit, nec minori celeritate, quàm felicitate amissa recuperauit, exceptis Lipsia, & Dresda opportunis vallata præsidijs, quin & *Mauritium* magnæ suæ regionis obtenta parte multauit. Cæsar autem in auxilium *Mauritij* misso *Alberto Brandenburgico*, dum is audacia, quàm consilio melior, occupata Rochlitz, cum cælibis vitæ fœmina, *Hassi* Sorore inter choreas, & epulas deliciatur, à *Friderico* quem dolosè euocauerat fœmina, circumfessus, inde in aperto campo animosè magis, quàm prudenter prælium subit, plerisque suorum aut fuga, aut cæde amissis, viuus ab hostibus intercipitur, & Gothæ, fortissimo Saxoniæ includitur munimento. Saxo vt vires au-geret, *Thumserno* legato in Bohemiam misso, populos in *Ferdinandum* antiqua Hussitarum labe pollutos, facile religionis spetie ad tumultum concitauit. Hi indictis comitijs, *Gasparem Pflugium* genere inter suos potentiaque facile principem summæ rerum præficiunt, verbo quidem vt contra externum hostem se defenderent, reuera in *Ferdinandum*. Quibus à *Carolo* exploratis consilijs, ad *Ferdinandum*, & *Mauritium* Ægram Saxoniæ, Bohemiæque finitimam urbem cum parata militum manu prope-rat, elusis infidijs, quas in siluis accolæ para-uerant seditiosi: Nec diu moratus, post Ægræ celebratum Pascha, magna celeritate in Saxoniam ducit, vt hostem aperto campo deprehenderet, priusquàm urbium fortissimis se vallis includeret. Hærebat ad Misenum Elector (illustre ad Albim oppidum) nuper *Mauritio* ademptum, vbi Bohemorum operiebatur auxilia. Cæsar continuato decem dierum itinere, vbi vnum diem militi recreando indulisset, Saxonem intelligit ad alteram Albis ripam confedere, in loco opportuno, & aggressoribus difficili. Transitum cum *Albano* reliqui dissuadebant Duces, solus Cæsar iniqua etiam conditione pugnare dicens, priusquàm hostis viribus incalesceret, vel in tutum euaderet, transi-

Sal. Ann.
1547.

CCCC.
LX.
Bona sua
recuperat.

Vincit Al-
bertum
Brandenburgicum.
CCCC.
LXI.
Bohemos
concitat,

CCCC.
LXII.
In Saxo-
niam Cæ-
sar mouet.

Sal. Ann. 1547. tum tentari imperavit. Pons itaque instructus, & diligenti exploratione ab *Albano* vadum repertum, illac pediti, hac equiti decretum iter, hoste impediendo, quem obiectis tormentorum globis, & plumbea scloporum grandine Imperatorij milites ripa cedere coegerunt. Nauium defectu, cum pontem toti insternere flumini *Cæsar* non posset, rem penè incredibilem, Deni ex Hispanis depositis vestibibus, *Albim* natando superant; gladioque quem ore gestabant, armati, eiectis defensoribus naues destinatas hosti subductas, ad suos perducunt incolumes, quibus pediti instruxerunt pontem. *Cæsar* quodam rustico duce, rapaci fluuio, & natante equo, superato, alteram ripam tenuit, Hungarico iam equitatu, cum *Sclopetarijs* infestioribus in hostem præmisso. *VV*ittembergam properabat Saxo, eo ordine, vt equitatus pars postremos tueretur, & hosti sese obijceret. Moram hoc *Cæsarianis*, Saxoni impetum augebat: nihilo tamen segnè fugientibus cataphracto equite instabat à tergo *Cæsar*, qui dum obuiam *Crucifixi* imaginem impij militis glande conuulsam cerneret, plenum impietate facinus detestatus, eleuatis in Cælum manibus, *Si uolueris* (inquit) *mi Deus, illatam tibi iniuriam poteris hodie ulcisci*. Nec multo post hostem consecutus *Albanus*, dum hunc Saxo facile se compressurum existimat, *Cæsarem* quoque conspicit appropinquantem. Vtrique cum se *Syluæ*, cui aderat, beneficio non impari crederet, aciem, tormenta quoque aduersus hostem disposuit. Ducebat is peditum sena, equitum tria millia. *Cæsar* verò equitum quatuor millia, omni post se peditatu æreisque machinis relictis, quòd ea festinatione, qua ad hostem sistendum opus, promoueri non possent. Duplici suos acie distribuerat *Cæsar*, Germanæ militiæ more neglecto, quo equites angusta fronte aciem in latius corpus effundunt. Stabant enim in fronte agminis septeni deni sensim acie velut in cuneum deficiente, vt maiorem numero suorum multitudinem hostibus obijceret. Vtrumque simul in hostem agminem ire non poterat, paludosi loci vligine præpeditum. *Albano* cum *Mauritio* pugnam exorsis, *Cæsar* subsecutus tanta vi in hostem

infesta intulit signa, vt nemo aduersariorum equitum loco confisteret. In fugam præcipientes peditatum omni præsidio nudarunt. Substitit hic quidem, quòd salutem non haberet in fuga. Acerrimus conflictus fuit, nam *Sclopetis* rem pedites agentes, mox in *Syluam* se abdentes, identidem exilientes equitem fatigabant *Cæsareum*. Circumuenti tandem penè ad internecionem cæsi fuissent, nisi nox interuenisset. Pugnatum VIII. Cal. Maias: pugna nouem horas ab vndecima matutina ad Vesperam continuata. Captiui tanti, vt vnus, videnos traheret, *Cæsar* ad quatuor millia passuum hostem persecutus fugientem, cum suis victoriæ nixos fiducia, vagari conspiceret, insequentes ad signa conuocat, ne incautos obijceret discrimini, & in victoria occumberent. Dum spolia recenset, de capto Saxorum principe *Friderico*, nuntius superuenit, magno nationum studio hanc sibi intercepti Ducis laudem vindicantium; in quibus sex Hispani, vt cæteris numero, sic fortuna potiores videbantur; Hi *Electorem* equo insilientem ac vulnere in mala læua accepto perstrictum adducebant, qui vbi in conspectum *Cæsaris*, *Albano* præeunte venisset, nudata chirothecis dextera, cum ex equo venerationis causa vellet descendere, stare *Cæsar* iussit. Tum Saxo; *Tibi me clementissime Cæsar dedo, atque permitto. Cui Cæsar me nunc Cæsarem clementissimum appellas? at paulò ante me Carolum Gandauensem, qui me falsò inscriberem Imperatorem tu, atque Hassus appellare solebatis: dignum tua temeritate exitum offendisti: ego te, vt dignus es, excipiam*. Eum *Ferdinandus* acerbè obiurgauit: nouum Bohemorum fædus obiecit: se, ac liberos è regno pelle-re, fortunis omnibus spoliare conatum esse: Cladem hanc pauci ex hostibus subterfugerunt, soli quadringenti *VV*ittembergam confluerunt, impedimentis omnibus amissis. *Ernestus Dux Brunsvicensis* cum alijs inferioris fortunæ bellatoribus interceptus est. Ex *Cæsarianis* soli quinquaginta periere. Die certaminis infectum sanguine vultum Sol induit; Saxonia non modò & Germania, sed & Gallia, Angliaque semotis regionibus spectaculum admirantibus, vt à plerisque

Sal. Ann. 1547.

CCCC. LXIV. Saxones vincu Cæsaris.

Io: Frider. Saxo captus à Cæsare.

Prodigia cladem nuntiant.

CCCC. LXV. Nota Solis moram

CCCC. LXIII. Carolus se Christo vindicem offert.

Sal. Ann.
1547.

existimaretur, subituisse defixum inter astra Solem; repetito Gedconis miraculo, ne victoriam Cæsaris, properata nocte interciperet. Sic *Aula* & *Illesca* referunt; quanti faciat? posteritas pendat. Pugnae die Aquila exercitum inumbravit Cæsareum; Lupus in milites de Sylva effusus, discerptus est. Solet Cælum sæpè aliquo futurorum præfatio homines erudire. Supra vires humanas Cæsar ipse victoria cognita, Caij Iulij usurpatum Symbolum, *Veni, Vidi, Vici*, modestè inflexit, *Veni, Vidi, at Deus Vicit*. *Thumsernus* cum subsidiarijs Bohemorum copijs, qui iam aduentarat, audita clade, retrocessit. Biduò in campo victoriæ Cæsar commoratus, mox occupata Torga, VVitembergam IV. Non. Maij circumfedit, triduò post *Saxonem* capite mulctandum pronuntiavit; feueræ sententiæ certior factus *Ioachimus* Brandeburgensis Septemvir statim Cæsaris properavit in castra, & vt mitiùs cum Saxone ageret, *Federici* huius patris suffragio Carolo delatum recensebat imperium: victoriam cum militibus esse communem; solius Imperatoris esse clementiam, qua potiùs quàm crudelitate Germaniam ad officium reuocandam. Cæsar vel ea oratione mitigatus, vel natura misericors, sententiam mitigauit ea conditione, vt vniuersali promitteret stare Concilio, cui pertinacissimè subscribere Saxo noluit, ante vitam, quàm hæresim deserturus: alia tamen quantumvis acerba Cæsaris imperata accepit. Primum Septemuirali dignitate abstinere iussus ipse cum heredibus suis Arcibus omnibus, & oppidis, armis, omnique bellico apparatu exutus est, nonnullis per *Turingiam* locis ad vitæ necessitatē relictis. Albertum Brandeburgicum coactus è carcere in pristinum statum restituere, & fœderi in Cæsarem suscepto renuntiare. Bona eius inter Ferdinandum, ac Mauritium pro meritis distributa. In hunc collata Dignitas Electoralis cum onere aliquo auri & argenti conferendi liberis Friderici. Ipse captiui spetie Cæsarem sequi iubetur.

Saxonia Principis sui Sacramento soluta in Cæsaris venit potestatem. *Philippus* Lantgravius supererat, qui ne fortunarum simul & vitæ discrimen subiret, per *Mauritium* & *Brandeburgicum* veniam impetrauit, ar-

cium demolitione, ac bellico apparatu vltra Cæsari delato. Pacis fuere leges: *Lantgravius* arces, ciuitates, castella sine ulla conditione Cæsari dedat, munitiones omnes demoliretur, *Zephenhemo* aut *Casello* exceptis, quorum alterum ad sui custodiam reseruaret; nullas in posterum vrbes, vel castella nisi Cæsare permittente muniret. *Supplex* Cæsari aduoluit veniam deprecetur. Decreta Cæsaris pro *Repub.* facta obseruaret. *Decretis* Senatus *Spirensis* bona fide pareret. *Auxilia* in *Turcas* cum reliquis Principibus faceret. *Omnia* fœdera in *Austriacam* Domum, præsertim *Smalchaldicum* reuocaret: nullum fœdus deinceps in scio *Ferdinando* iniret: epistolas ad quosuis scriptas Cæsari redderet: hostes Cæsaris nonmitteret: reos Cæsaris ne tueretur: eius copijs per suas prouincias aditum liberum daret suppeditato comœatu: in populum sibi obnoxium, si in Cæsarem arma sumeret, ultimo supplicio animaduerneret. Qui in armis erant, ni intra *XIV.* dies arma ponant; eorum bona Cæsari adiudicentur. *Henricum* Brunsvicensem, eiusque filium è custodia soluat, patrimonio restituto, damno dato resarcito: centum quinquaginta nummum aureorum millia intra quartum mensem Cæsari dependat: quicquid *Prussia* magistro, alijsque Principibus vi ademisset, restituere: captiuos sine multa dimitteret. In hæc legum capita iurauit *Philippus* vnà cum liberis, totaque patriæ nobilitate, ac plebe; *Brandeburgico*, *Mauritio* ac *Wolffango* *Palatino* fideiubentibus. Pactis cum adiectum fuisset, Cæsaris vnus esse, si quid controuersum incidere, pacis capita interpretari, noua suspicione grauioris mali dubius hærebat; aperte etiam reluctatus, cum *Attrebatensis* Episcopus omni illum metu absoluere conaretur, si *Tridentino* pareret Concilio. Quam conditionem cum *Hassus* auersaretur, *Mauritius*, ac *Brandeburgicus* stipulata manu clam fidem dedere; hoc se velle illum timore absoluere, quòd neque ipsi essent adprobaturi Concilium. Vrgente tandem Episcopo Cæsaream indignationem, his conditionibus subscripsit. *Liberi*, pij generalis Concilij decretis, quo non minus caput, quàm membra reformentur, se parituros; ubi *Mauritius* & *Brandeburgensis* facturi essent. Sub hæc ad *Carolum* addu-

ctus,

Sal. Ann.
1547
CCCC.
LXVIII.
Lantgravius Hassus
sic in dedicationem acceptus.

CCCC.
LXVI.
Symbolus Cæsaris.

Saxo capite damnatur.

CCCC.
LXVII.
Saxo hæresim abinurare renuit.

Conspiratio Mauritij Saxonia.

Sal. Ann. 1547. ctus, supplex ad genua Cæsaris deuoluit, non erigitur, priusquam *Guntherodus* submissa oratione pro *Philippo* veniam deprecatus esset: ac deinde *Seldus* Orator Cæsareus Imperatoris exposuisset clementiam in pessimè meritum clientem. His expositis, sese *Ph. l. ppus* actis gratijs, sed nullius iussa pedes crexit, cui neque dexteram, nec aliud amoris signum Cæsar dedit. Quod nil asperius elati animi principi accidere poterat.

CCCC. LXIX. Albanum deinde cum Electoribus cæteris ad cœnam euocatus adiit; vbi postquam horas aliquot inter epulas, lusumque absumpsisset, à *Mauritio*, ac *Brandenburgico* intelligit paratam sibi esse custodiam, quamuis illis reluctans. Excanduit tum præferox princeps, priuatam, publicamque sibi violari accusabat fidem, eorum dolo se ad eam perductum infelicitatem, quæ morte esset inhonestior. Huius consilij se inscios iuramento affirmarunt Principes, suamque apud Cæsarem intercessionem polliciti. Quod postridie sedulò perstiterunt, acerbò etiam sermone, cum se perfidiæ argui quererentur. Negabat Cæsar falli fidem, cum de perpetuo carcere cautum esset, non de temporanea custodia, qua abire, rebus non expeditis, haud posset. Euersis igitur, *Philippi* mandato, *Hassix* arcibus, æneæ machinæ, quingentæ numero, Cæsari delatæ, argentique multa exsoluta, quam ex *Hasso* alijsque Lutheranorum ad sexties decies centena aureorum millia ascendisse ferunt: vt eis, quibus nudabat hostes opibus, seipsum Cæsar armarct. Nec tamen sperata *Philippo* libertas, Principibus obtestantibus, poterat extorqueri; adeò *Carolus* ferocem auersabatur *Philippum*, vel etiam formidabat. Hinc quem rebellantium primum agnouerat, vltimum in libertate decreuerat.

CCCC. LXX. Bohemi appropinquanti Regi *Ferdinando*, vitro aperuere portas Pragenses. Pro eis *Augusto* fratre *Mauritij* intercedente cum filio *Ferdinandi*. Rigidis tamen plectuntur legi-

Tom. VII.

Sal. Ann. 1547. bus, conuulsis priuilegiorum, fœderumque sigillis, bellico instrumto in arcem deducto, auctoribus rebellionis carceri addictis. In *Casparis Pflugij* archistrategi caput aureorum quinque millia percussori constituta.

Tantæ victoriæ suspice testimonia, numerosos castrenses, votiuos; triumphales. Primus est *Christophori* Cardin. *Madrucij* cusus sub initium *Smalcaldici* belli, quum *Carolus V.* ad Pontificem legasset *Madrucium* euocaturum promissa contra Euangelicos auxilia. Phœnix est, cui similes viri strenui, qui armis, & curis se quasi comburant; sed ea nominis gloria, quæ seræ viuat posteritati.

Secundus, est Cæsaris cusus in castris. Tertius est *Nicolai* Baronis *Madrucij* (quem *Carolus VVitebergæ* præposuit, Saxonæ deuicto) cusus ab eodem *Madrucio* in honorem Cæsaris. Sunt ipsi, *Gigantum instar*, *Principes Protestantes*; qui *Saxis ingentibus collectis*, Cælum conscendere, deque *Sede sua Iouem* (hoc est Cæsarem) deturbare conantur.

Quartus, & quintus triumphales sunt eiusdem Cæsaris, confecto in Protestantes bello; In altero est *Aquila Orbi insidens* oleam pacis morigeris porrigens; fulgura verò rebellibus, sub inscriptione *Suum cuique*, præmium scilicet vel pœna.

In altero *Carolus* sub imagine *Herculis* claua *Saxonem* contundens: *Lantgrauio* sub typo *Satyri* ad arborem alligato: vnicis ciuitatibus, quas *Hydra* representat, frustra renitentibus.

Sextus est *Reinhardi* Comitibus *Solmensis* castra Cæsaris in bello *Schalmaldico* sequentis, quamuis Protestantium religioni addictissimi; vel quia Imperatorem potius, quàm Principum castra sequi maluit; vel quia Imperatorem de se meritum honestè deserere non posset; vel quia sanctiora ea arma statueret, quæ seditionis, ac rebellionis labe carerent; & aduersus Principem non nisi patientia certandum. Septimus est *Henrici* Ducis *Brunsvicensis* Cæsarianorum copiarum Præfecti in obsidione *Bremensi*. Arcus est cum sagitta in

Aaaa

Cœlum

Sal. Ann. 1547. Cœlum destinata . Extollitur namque viri | certa que ad scopum collimatione est opus Sal. Ann. 1547.
fama ad astra vsque : sed arcus intentione , | ei , quem

ERICVS D. G. DVX BRVN. ET LVNER. PRINCEP. INE.

BERNHARDVS D. G. SACRAM. VIND. ARCHIEP. MET. V. G. E.

CHRISTOPHORVS CARDIN. ET PONT. ITAL. ET BRUX.

NICOLAVS BARO. ET ADRAVIERZ.

multis gloria terris

*Tradat, & omnes, fama per vrbes
Garrula laudet, caeloque parem
Tollat, & astris.*

CCCC.
LXXI.
Neapolis
haresi ob-
ruur.

Interim Germaniæ Protestantibus e chum Neapoli reposuerat Bernardinus Ochinus Senensis origine, professione Monachus, officio Generalis Capuccinorum (ad quos ex ordine Obseruantium transferat) Ser-mone potens, sed à Ioanne Valdesio Iure-Consulto Hispano, Lutherana scabie cor-reptus, eandem auditoribus ex suggestu aflare cœperat. Fauebat proposito Petrus Vermilius, postea Martyr dictus, gente Florentinus, ordine Clericus Regularis. Nouitati vt occurreret Petrus Alvarez Pro-Rex, annuente Carolo tribunal Inquisitionis erexerat. Sed in fortunas non in religio-nem vulgus cum suspicaretur magistratum

erigi, tanto repentino concitatur tumul-tu, vt ProRex cum vitæ discrimine iura-re teneretur, de Inquisitione nil cogitan-dum. Rê ad Cæsarem delata, vrbs XII. Augusti iussa est arma in ProRegis manu consignare, iteratoque Sacramento obe-dientiam addicere, & pro mulcta centum aureorum pendere millia. Ochinus Romam euocatus ad dicendam causam, Petri Marty-ris consilio vnâ cum Scorto Geneuam con-cessit. Ipse etiam Martyr moniali copula-tus, in Angliam sub Eduardo venit, Oxo-niensis Accademiae studijs auctorati, in qua Martyr tanquam inter stellas Luna minores, media hæresum nocte excelluit. Ochinus sub regnante Maria in Poloniam eiectus, Sanctissimæ Trinitatis hostis, polygamiaë amicus mirabili metamorphosi à Iudaismo ad Christianam religionem moriês rediisse fer-

Sal. Ann. 1547. fertur. Obieratiam *Henricus* Anglorum Rex sanguinarius, immanis, plane tyrannicus. Omnes propemodum Angliæ principes crudeliter occiderat: eorum principatus nouis hominibus dedit, quos etiam non minùs crudeliter trucidauit, vt populum inusitatis vectigalibus affligeret, *Eduardum* filium successorem habuit, quem iussit catholicè educari, sibi tamen Ecclesiæ retento primatu, ne filius patrem errasse redargueret. *Eduardus* verò Herfordiæ comes tutor *Eduardi* regis, Zuingliana infectus hæresi, fauente *Cranmero Archiep. Cantuariensi*, & Regem, & regnum eadem lue infecit, quod *Henricus* hæctenùs cauerat, solius primatus arrogatione à catholicis diuisus. Quàmquam *Cromuelli* perditissimi hominis consilio monasteria, ecclesias, martyrumque sepulcra spoliauerit, effoderit; regioque ærario, æstimatis totius Angliæ possessionibus, plusquàm tertiam bonorum partem regio fisco vindicauerit. Obijt innumera procerum, nobiliumque cæde purpuratus, ex quibus Cardinales duo, Archiepiscopi tres, Episcopi XII. Abbates XIII. Sacerdotes D. Decani XXX. Canonici LXXIV. Theologi L. Duces, Marchiones, Comites XII. Barones XXXIX. Nobiles CCCXXXVI. præter reliquam multitudinem; Ipse denique sicca, (*Maßenius* scribit) quod stupendum est, morte defunctus, ambiguo inter pœnitentiam, & pertinaciam exitu, post Sacramenta ritu catholico reuerenter ex genibus suscepta. Quum enim Missam celebrari iussisset, sub vnica specie communicaturus, de cathedra in qua sedebat, assurgeret, vt genibus in terram defixis, Saluatoris nostri corpus adoraret. *Zuinglianus* quidam qui adstabat diceret, posse in tanta infirmitate sedentem communicare, respondit: *Si me non modò vsque ad terram deijcerem, sed & sub ipsam terram demitterem, nec sic quidem satis honori huic Sanctissimo Sacramento mihi viderer delaturus.* Instate mortis articulo, pateram vini albi poposcit, hisce prolatis *Amici perdidimus omnia.* Iusserat paulò ante aperiri, & purgari Ecclesiam fratrum S. *Francisci*, quæ post euerisionem monasterij ad eum vsq; diè clausa erat, voluitque in ea Missam celebrari, eamque Parochialem fieri. Ad quam so-

CCCC.
LXXII.
Mors
Henrici
Anglorum
Regis.

Lib. V. in
Vita *Caroli*
V.

lemnitatem congregato populo, frendentibus, ac rubore suffusis sectarijs, Ep. *Rochestrensis*, collaudata Regis pietate, qui in tot confusionum pelago, renascentis ecclesiæ voluerit noua videre germina, ad continuanda antiquæ religionis exercitia populum inflammauit. Protulit deinde literas Regis, quibus iubebat perpetuo ecclesiam illam hac inscriptione notari: *Ecclesia Christi ab Henrico VIII. Angliæ Rege fundata.*

Franciscus illius obitu, quem nouo aduersus *Carolum* sibi deuinxerat fœdere, non leuiter turbatus, & ipse non multo post pridie Cal. April. occubuit. Epitaphium ei inscripsit iure *Forcatulus*

Mars, Phæbus, Pallas Regi statuere sepulchrum,

Cum quo ius, carmen, fortiaque arma iacent.

nam magnus toga, ac Sago Princeps totius Europæ fortitus esset imperium, nisi eodem tempore illa *Carolus* habuisset. Quantus sanæ fidei cultor fuerit, argumento sit per Galliam Orthodoxa Religio abs Rege constantè defensa: tum insignis illa demissio, quum captus à Cæsariano milite, & templum ingressus, dum fortè versiculum illù psalmi Sacerdotes canerent, *Priusquam humiliarer ego deliqui*, has velut Cælo emissas voces accipiens, exclamauit. *Ita est Domine, deliqui & meritò humilior.* Ad Cæsarem regrediamur.

Paulus Pontifex vbi illam Cæsaris de vtroque hoste cognouisset victoriam, post Deo vota soluta, in frequenti Cardinalium Senatu *Carolus Maximus*, & *Fortissimi* titulis salutauit. Rebellionis titulo profundo consilio hæctenùs sectarios debellauerat, nunc fractis eorum antesignanis, hæresim ipsam aggreditur. Timebat hæctenùs omnium simul inimicitias concitare, quorum Duces neque in vinculis à perfidia recederent. Igitur conciliandum sibi ante omnes *Mauritium* ratus, hunc in castris ante *VVintenbergam* loco *Friderici* patruelis sui, Electorali dignitate, & Saxonie possessione cumulat. Quæ postea in Augustanis comitijs inauguratio perfecta est, non sine admirabili *Friderici* constantia, qui ex apposita cu-

Sal. Ann.
1547.

CCCC.
LXXIII.
Mors
Francisci
Gallorum
Regis.

Francisci
humilitas,

CCCC.
LXXIV.

Mauritius
Saxo
Electo
in
auguratur

CCCC.
LXXV.
Friderici
Saxonis
constantia.

Sal. Ann.
1547.

flodæ specula ritum omnem obseruabat . Deinde cum eo , atque cum alijs Principibus actum , vt sua catholicis bona redirent , Ecclesijs , atque restitutus cultus . Poterat *Carolus* , priusquàm *Mauritium* insigniret , Romanæ obstringere religioni ; maluit tamen fidem seruare , noui belli periculo , quàm perfidia meritum fallere .

Comitia
Augusta
na.

Ad pacem itaque stabiliendam Vlmam comitia indixit , quæ morborum dissoluta contagio , Augustam Cal. Septemb. translata . Adfuerunt Septemviri omnes , *Ferdinandus* cū utroque filio *Maximiliano* ac *Ferdinando* : *Cluensis* Princeps *Guilielmus* , *Henricus Brunsvici* Princeps , *Maria* Cæsaris soror ; & Cardinales legati Pontificis . Comitiorum exordio Cæsar per eum , qui à secretis adstabat , sui votum aperuit . *Sine Religionis concordia non posse coire Germaniam . Ad hanc semper insudasse . Comprimendam vulgi temeritatem , nefas cuique esset arbitrari suo nouæ religionis leges fingere . Tanto periculo vnum extare remedium , hoc est totius Europæ Concilium , quod Procerum Germanorum voluntate recens fuerit apertum , ad cuius arbitrium humana , diuinaque ratio suadebat accedere . Publico consilio priuatam addidit admonitionem , qua impetratum est , vt *Palatinus* , *Saxonia Electores* , ciuitatum legati Concilij decretis sese obsecuturos promitterent . Plerique verbo promittebant , animo dissentiebant .*

CCCC.
LXXVII.
Concilium
Bononiam
translatum.

Tridentini Patres cum pestilentia suspicionem Bononiam secessissent , ne translationis , & loci prætextu sectarij minimè liberam synodum accusarent ; Cardinalem *Madrucium* Cæsar Romam misit , qui Concilij reuocationem , totius Imperij nomine postularet . Interea ne suspicarentur in fraudem Romanæ libertatis , pro electione noui Pontificis (si stante Tridentino Concilio *Paulum* contingeret) *Carolus* aut successorem moliri velle , iurare Cæsarem se non obstitutum , quominus Roma antiquo more Patres liberè exequantur . Quod præstitit ; nam *Montanum* quamuis grauissimè sibi aduersantem in translatione Concilij , in Pontificem eligi passus est . Alterum postulatum Cæsaris erat , vt Pontifex legatum in Germaniam mitteret , plena instructum potestate , qui regulam

viuendi constitueret , vsque dum Tridentinum haberetur Concilium . Negauit *Paulus* translationem Concilij , sed vt inuidiam in alios deriuaret , ex Cardinalium sententia ad Bononiense concilium remisit decretum . Non latebat *Paulum* , vt & Concilij præfides , *Mendoza* Cæsarem imperasse , vt nisi Pontifex concilij translationi annueret , vitiosum argueret Bononiensem conuentum : Sed

Casar petiit
Tridentinum
transferr.

minimè moti , translationem negarunt , priusquàm *Episcopi* , qui Tridenti substitutebant , se præberent obsequentes . Deinde exploratum volebant Patres an Protestantes obedientiam laturi essent Tridentino Concilio . Tertio libertati tam singulorum , quàm vniuersorum Patrum cautum velle , vt omnibus eundi , & recedendi maneret arbitrium . Quarto Absoluendi Concilium potestas patribus integra maneret ; nec singulari arbitrio protrahendum . Hæc adprobante Pontifice , *Mendoza* illegitimum Bononiensem cætum accusaturus erat nomine Cæsaris , nisi intercedente Decano , purpuratisque distulisset , donec Cæsari communicata sententia , eiusdem voluntatem cognosceret . Rem gestam cum Cæsar accepisset Augustæ , fremuit ; quòd hisce dilationibus mora respirandi daretur , sectarijs : apud quos minimè valebat Cæsar inermis . Hac tergiuersatione Papa Placentiam nuper in Cæsaris potestatem infelici *Petri Aloysij Farnesij* exitu redactam , denuò obtinere sperabat , qua fiducia *Fabium Mignellum* ad *Carolus* legarat , qui ex Placentiæ restitutione spem transferendi faceret Concilij . Cæsar verò , repetita *Pauli* catione , respondit : priuata publicis miscenda non esse , turpeque videri , venalem facere equitatem . Dissidium fouebant Galli , Bononiam Episcopis suis missis , vt Patres illic in figendo Concilio stabilirent , & Cæsarem victorijs Protestantium Gallo formidandum , nouis implicarent inimicitijs . Muris sese petebant querelis Pontifex , & Imperator . Is Pontificem accusabat , quòd in *Andream Auriam* Architalassum suum per *Fliscanos* conspirasset . Pontifex Cæsarem , quòd in *Petrum Farnesium* , vt Placentiam eriperet Ecclesiæ . In vtrumque suspicio *Ludouicus Fliscus* Lauiniæ comes , & *Andreas Auria* æmulatione certabant . *Farnesij* sese

Quam nota
ciua fuerit
mora Pontificis.CCCC.
LXXVIII.Cades Petri
Farnesij

Sal. Ann. 1548. sese adiunxerat *Fliscus* ob priuatas iniurias

Auria succensis, quorum viribus *Auriam* sperabat opprimere, & Genuam ad Gallos traducere. Fefellit tamen coniuratio, nam *Aloysius* ob sua ciuibus inuisus flagitia, X. Septemb. à coniuratis propria in arce trucidatus, miserè perijt, in eius necè conspirante *Ferdinando Gonzaga* Insuorum ProRege. Cadauer ex arcis muro ad ludibrium ciuibus gratissimum pependit. Extractum denique per vias, omni plebis affectum contumelia, sunt qui negant sepulturæ traditum. Vrbs à *Gonzaga* immisso præsidio, cum reliquis oppidis ad Cæsaris fidem transijt. Indignatus propterea *Paulus* occasionem quærebat in Cæsarem. Eius indignationem minimè negligendam ratus *Henricus* Gallorum Rex, *Francisci* successor, misso legato, qui suam indicaret à morte patris electionem, & obsequium erga Romanam Sedem (cuius primogeniti, & defensores semper exitisse gloriabatur Francorum Reges) Pontificem prensare nitebatur, vt quamuis decrepitum sibi in Cæsarem concitaret. Pontifex Gallorum fauore audentior factus, Germanis Episcopis (qui restitutionem *Tridentini Concilij* urgentes, & nisi id concederet, alia via minabantur rebus Germanicis

CCCC. LXXIX. Gallus sollicitat Pā in Cæsarem.

Papa negat Concilium reuocare Tridentinum.

consultu. i, quasi de alio per eos congregando Concilio annuerent) rescripsit, Concilium non sua, sed Patrum voluntate Bononiæ translaturæ, non nisi eorumdem voluntate reuocandum esse. Quibus verò legibus ad reditum se offerant, *Mendozæ* non latere. De alio verò ineundo Concilio, quod ipsi annuunt in calce literarum, hoc minimè formidandum Romanæ Ecclesiæ, quæ sua in petra collocata, nullum hostium impetum reformidat. Illorum magis sortem dolendam esse, qui tam fluxa fide, cupiditatibus suis velint Ecclesiam deseruire. Rogare proinde vt à Conciliabulis se abstineant, nec diuersa ab Ecclesiæ dignitate consilia suscipiant.

CCCC. LXXX.

Cæsaris missis, Concilium vt illegitimum denuntiare non dubitauit. Venere *Franciscus Vargas* Castellani Fiscii procurator, cum *Marcino Soria Velasco* XVI. Ianuarij ad Concilium admissi, Cæsaris exhibuere literas ad Conuentum Bononiensem, postulantes scribas, ac

testes suos, inusitato more, introduci. Ij. Sal. Ann. 1548. duo disceptatum est, ea tandem conditione admissi, ne cum Cæsare sanctam hanc synodum iniuria Conuentum appellat, huius ignominie dissimulatio quicquam synodo præiudicet. Exordiente itaque *Varga* hac præfatione. Adsumus hic legitimi Cæsaris Procuratores, *Montanus* præses interponendo subiunxit: Adsum & ego verus indubitati Pontificis legatus, vnaque adsunt legitimi, & Oecumenici Patres. Tunc *Velasco* oblata in scriptis protestatione nomine *Caroli V.* Imp. cœpit dicere, quòd *Carolus* velut procurator & aduocatus Ecclesiæ supplicasset Rom. Pontificem prò conuocatione Concilij vniuersalis in loco ad tollenda schismata, quæ Christianam conturbabant religionem. Cognita iusta supplicatione electum esse *Tridentum* velut Italia, Germania, Gallia conterminum, & omni nationi vicinum; & hoc omnium consensu. Idem fuisse legitime inchoatum, quamuis religionis negotium frigidè susceptum. Cum legati tumultuosè, inscio Pontifice, nullo consulendi spatio dato de translatione Concilij retulerunt ad Patres, ita vt pridie proposuerint, postridie decreuerint, perendie discesserint cum multis patribus, quamuis plures Episcopi magna fidei, & auctoritatis viri contra fuerint protestati: eodem tempore, quo de hostibus Ecclesiæ reportata victoria, Germani promiserant omnes venire *Tridentum*. Propterea cognita periculosa translatione rogat Sanctitatem Summi Pontif. iubeat patres redire *Tridentum*; aliàs solemniter protestatur de nullitate conuentus: & licet huic protestationi Bononiensis conuentus deludendo responderit, & responsum Sanctitatis V. confirmauerit, iterum Cæsare protestatur factam translationem causam fore ultimi excidij religionis Catholice: quia tot impense, labores, bella suscepta euanescerent, & ansa hostibus daretur dicendi translationem factam sine causa, & precipitem prætextum fuisse dissoluendi Concilium. Febres, aeris vitium nullam fuisse vanæ formidinis causam discedendi inconsultis Pontifice, & Cæsare, qui tantum laborauerat prò concilio conuocando. Bononiam elegisse in medio Italia, quamuis imperio subditam, hoc esse turbare concilium, & omnia perdere; quia eò certè non sunt adituri Germani. Propterea protestari damna omnia, tumultus,

dissi-

Sal. Ann. 1548. *dissidia, clades, populorum excidia, religionis pericula quæ inde euenire possunt, Beatitudini suæ non Cæsari imputanda.*

Protestationem postea in acta referri postulanti, respondit Montanus mortem subeundam potius, quam pati, ut Magistratus civilis Concilium cogat, transferat, regat. Cæsarem esse Christianæ Ecclesiæ filium, non Dominum: se, ac socios paratos esse, Deo, eiusque Vicario rationem reddere: curaturos propterea, ut tam inopinatæ protestationi breui respondeatur. Verum procuratores, hac non expectata, discesserunt.

Dum hæc Bononiæ agerentur, Augustam venit legatus Sigismundi Polonorum Regis Stanislaus Lascus aduersus Wolfgangum Melchingum Magistrum ordinis Teutonici. Hic in comitijs Spirensibus eo Magistratu per Cæsarem insignitus fuerat, & in Alberti Brandeburgici proscripti locum subrogatus; quia is à fide catholica, & Imperij iurisdictione quam aliàs inter Principes receptus agnouerat, ad Sigismundi Regis clientelam hætenus controuersam, & frequentibus bellis disceptatam transisset, atque vxore ducta, sub Regis Polonorum tutela, hæreditarium vindicasset ducatum, iniuria totius Theutonicæ nobilitatis, quæ eiusce successionis capax erat.

CCCC. LX XXII. *Lis de Magistratu Ordinis Teutonici.*

Polonicus itaque Orator postquam contestatus esset, Romano se Imperatori, Principibus non ut iudicibus, verum ut amicis conciliatoribus, omni obseruantia dignis hanc controuersiam exponere, dixit primò, Prussiam Teutonico ordini à Regibus Polonia ea lege concessam, ut aduersum Christiani nominis hostes eorum opera vterentur. Sed illos violatis pactis ab hostibus in Dominos arma vertisse. Ita indignè inter Dominos, & clientes varia sorte certatum, donec Casimirus eisdem ad obsequium redegit. Hoc Sigismundum Casimiri patris successorem ab Alberto Prussie Magistro iure exegisse, recusantem armorum subegisse potentia vsque dum in fidem, ac clientelam Regis concesserit. Vnde manifestum sit iure belli, vi pacti Prussiam licet Germana quondam Nobilitati concessam, Polonis deberi. Nam quòd turba contentionesque oborta sint, Magistrorum culpa imputandum, qui arma in barbaros vertenda (cuius auxiliij gra-

Sal. Ann. 1548. *tia à Polonis recepti fuerant) Summa ingratitude in caput Dominorum conuerterint, nec Polonis, nec Germanis fidi. Expertos illud Maximilianum auum Cæsaris, & Fridericum eius patrem; quorū ille promisit nullo sese auxilio Ordini ad futurum: hic etiam arma contra illos Hungarosque federato ad eorum oppressionem Casimiro Regi sociavit, denique, & Sigismundum, Cæsarem, Ladislao Regi aduersus eodem suppetias tulisse. Quare ut prisorum ratio habeatur, Albertusque proscriptionis sententia absolutus, Prussia securè Polonorum tutela fruatur, id Sigismundum Regem obnixè contendere. Non deficere Orbis loca à barbaris occupata, in quibus Theutonicus ordo sua arma conuertat. Sperare etiam Sigismundum, Dantiscum, & Eluingam vrbes, quæ iuris Polonici sunt, ad imperij conuentus non euocandas, ut sua libertate fruantur, paxque inter Imperium, & Poloniam firma consistat.*

Hicce occurrit nomine Theutonicorum Wolfgangus Prussie magister. Quadragesimo fere ab hinc annis (inuitissime Cæsar, Ordinesque amplissimi) Theutonicæ nobilitatis ordo aduersus barbarorum irruptiones non solum à Cæsare, & Pontifice, sed & Mazouie Duce in Culmensis agrum admissus ea lege est, ut Prussos Christiani nominis hostes propulsarent, earumque regione potirentur. Donationem Fridericus II. Imp. Hermano Salico Ordinis Magistro Ann. 1226. confirmavit, qua freti, 53. annorum spatio, Prussiam sibi addixere, arcibus ad Germania nobilitatis perfugium constitutis. Mansit penès nos inuiolata possessio seculis proximis, armorumque subsidia Polonis aduersus Lituanos amici tulimus: donec hi Polonis ob electum ex Lituanis Regem sociati, in nos suæ felicitatis auctores tela verterunt, eo tamè exitu, quo magnam Lituania partem amisere, quam tamen cum ex Concilij Constantiensis decreto nostraque beneuolentia recepissent, oblitterata breui beneficiorum memoria, repetitis bellis compensarunt. Pax iterum composita sub Ladislao Rege omni iure Prussie Poloni renuntiarunt; iureiurando imposto ab Episcopis, & Ordinibus regni non parituros se Regibus, qui Prussie Magistro bellum hoc nomine inferrent. Iusiurandum hoc quouis decennio innouandum decreuere: decre-

Sal. Ann. 1548. tum ducentis sigillis consignarunt. Tanta tamen fidei obligatione posthabita, coniurati in Magistrum Prussi Calimirum Sigismundi Regis patrem habuerunt in partes. Quorum armis vexatus Magister Ludouicus Erlinsinus, cum aliter Prussiam retinere non posset, fiducia-rio illam Clientis iure, (nullo tamen Cæsaris, nec Pontificis interueniente consensu) coactus admisit. Hinc Fridericus Saxo, & Albertus Brandenburgicus Ordinis Magistri pactis stare recusarunt, donec hic à Romana religione, & imperij protectione deficiens, ad Sigismundi clientelam, defectionis suæ tuendæ gratia, transfret. Ex his manifesta falsitatis hostis conuincitur: neque enim arma à Germanis unquam sumpta, quàm ad propulsandam iniuriam; neque Cæsar unquam contra Germanicam nobilitatem pronuntiauit. Frustra nobis exprobat quòd Oriente, ac Bohemia pulsi simus, quia illic Turcarum, hic Hussitarum furori impares cessimus. Eant verò Poloni, & à Moscouitis sibi crepta redimant. Nobis iniuria, & violenter oblata restituant. Ita facturos æquitas Imperialis promittit Comitij.

Rationibus vtrinq̃ue auditis, delecti sunt iudices, qui aduersus Polonos, & Albertum pronuntiarunt. Obstante tamen Sigismundo executioni non est datum decretum; sed breui Rege defuncto, Sigismundus filius successor, & Ferdinandi gener pacem cum Austriacis coluit.

CCCC. LXXXIII Magni Ducis Moscouiæ legatus fœdus cum Carolo in Turcas exposcens, ac prò Orthodoxæ religionis concordia Romanos exquirens Theologos, qui Moscouitas latinis ritibus, & Iure Consultos, qui in politicis barbaras gentes erudirent, cum architectis, fabrisque, ac omnis generis artificibus, & obtinuit supra tercentos, qui cum Duce legato Lubecam ad classem conscendendam peruenissent, detineri Imperator iussit, monitus aduertendum hæc nostrorum opera imperium barbarum Ducem machinari. Nec latuit alijs euentibus fraus.

Hæc Carolo agente Augustæ; Mendoza Romæ Cæsaris nomine in purpuratorum Senatum coram Pontifice eandem ferè protestationem renouauit, quam Velasco Bononiæ tulerat. Indignatus Pontifex ad Cal.

Feb. Mendozæ reditum imperauit, acurato-
que deinde scripto, quod Reginaldus Polus
elaborauerat, protestationi respondens: Rem
pessimi exempli nec nisi ab Ecclesiæ perduellibus
attentatam hæctenus, ad incredibilem animi
sui dolorem peruenisse. Illam se voluntatem at-
tonitum obstupuisse in Cæsare, Pontificijs nuper
copijs ad victoriam, hostesque religionis com-
primendos opportunè uso, adeoque nunc dispari
gratia respondente. Mitigatum tamen hunc
suum dolorem, ubi ex mandati formula Men-
dozæ tradita comperisset, non ad Pontificium
Senatum, sed Patrum Bononiensium pertinuisse.
Mendozam verò præteruictum mandati
limites, nec leuem Cæsareo modestissimi Princi-
pis nomini ignominiam irrogasse, idcirco nec
existimandum, Cæsarem hac de re iudicium
sententiamque Pontifici de manibus extorque-
re statuisse; sed integrum huius rei arbitrium
sibi relictum esse, irritum verò Mendozæ cona-
tum, nec agendi facultate præditi, nec æquum
postulantis. Quod ad negligentia sibi impositæ
culpam attinet, illam luculentissimis factis abs
se abundè refutatam, toties suppeditata pacis
consilia, artesque omnes ad Europæ tranquilli-
tatem possidendam adhibitas, criminationi istæ
reclamare. Concilium per se multò ante Tri-
denti postulatum, quàm permissum à Cæsare,
nunc cum bellis interturbatum substituerit, disce-
ptandum prudentibus relinquere: Pontificijs an
Imperatorijs armis, suis emotum sedibus fue-
rit? Nihil in se moræ ad restituendum Tridenti
Concilium futurum, modò citra Apostolica po-
testatis detrimentum, iure, non violentia, di-
sceptetur. Mirari verò, atque etiam amplecti
illam Germanorum voluntatem, ad neglectum
iam ante Concilium aspirantium; sed quod
vnius ciuitatis Synodo hoc desiderium affigi pa-
tiantur, extra commendationem, suspicioni
etiam obnoxium videri. Cogitandum eodem
morbo Danos, Gothos, Britanosque teneri, quo-
rum tamen finibus nemo facile Synodum inclu-
dat. Eam rem exemplis, veterum aduersus
hereses, Conciliorum, iam diu probatam, se ta-
men migrationem illam Patrum ad leges mo-
remque Ecclesiæ expendendam prudenti exa-
ctoque quatuor virorum, Bellai, Brugensis, Poli,
ac Crescentij iudicio delaturum, quibus si quid
erroris in Concilij transportatione apparuerit,
facturum, vt propediem Tridentum reuocetur,
inter

Sal. Ann.
1548.

CCCC.
LXXXIII
Moscoui-
tarū fraus.

Sal. Ann. 1548. inter hoc temporis, utrinque acquiescendum.

Ne tamen Germanorum saluti defuisse videatur, ex Cæsaris se voluntate legatos submissurum, qui gentis infirmitati opportunis remedijs subueniant.

Ita infelici discordia victoria euanuit, quam in protestantes Cælum obtulerat. Noui tamen Schismatis tanto peioris, quanto Duce Cæsare futuri dubitaretur timore, pietas Cæsaris, & fidei constantia Romanos liberauit. Desperato Concilio, Episcopis Tridenti immorantibus minimè insistentem Carolus ducens, ut sectarios ad concordiam reduceret, tres Theologos Iulium Pflugium, Naumburgæ Episcopum, Michaelem Helsingum, Moguntinum Electoris Vicarium, & Ioannem Agricola Islebius, qui duodeuiginti annos, vnà cum Melancthone, ac Brentio Saxoniam doctrinam defenderat, Brandeburgici nunc Principis concio-

CCCC.
LXXXIV.
Liber Concordiæ examinatur.

natozem acciuit, & librum Concordiæ dictum tradidit examinandum. Hi, Electore Brandeburgico medio, & pacis sequestre, ac Cæsari apprimè fauente, ea fide, ac industria subiere laborem, ut exceptis communionis sub utraque specie, & sacerdotum coniugio, controuersæ omnes sopitæ essent. Carolus ubi librum hunc auctoritate illa triumvirali collectum expendisset, Romano Pontifici diiudicandum obtulit. Paulus per Cardinalem Sphondratum respondit; quòd Sacerdos sacris initiatus, uxorem ducat, ut populus sub utraque specie communicet, contra Patrum esse decreta: Concilium vniuersum duntaxat, aut Rom. Pontificem id posse permittere: ceteris Christianis hæc permittenda non esse: Lutheranis, si qui ad antiquum Christianorum consensum redeant, indulgeri posse. Et quia vsque ad definitionem Generalis Concilij, quid interim credendum, liber ille formulam daret, Interim est appellatum. Carolus priusquam comitijs exhiberet librum, Mauritijs animum priuatim explorandum accepit, ne publica reclamatio seditionem excitaret. Moguntinus, & Brandeburgicus

Interim dictus.

CCCC.
LXXXV.
Eum Mauritijs accipere renuit.

Electores nauarunt operam, iubente Cæsare, sed frustra mouere lapidem. Excusabat se Mauritijs, quòd annuente Cæsare, subditis fidem dedisset, in religione nil innouandum, ipsis inscijs. Carolus ipse beneficio-

rum memoria tentauit Mauricijs sed incassum. Nam iusiurandi religionem, quò se subditis asserebat obstrictum, obijciebat. Melancthonem etiam, quem virum doctum, & publicæ tranquillitatis amatorem publicabat, suis subductum manibus, timore periculi à Cæsare imminentis asserebat. Exemplum tamen libri postulauit, quem Theologis suis Crucigero Maiori, & Pseffingero Zwickauie examinandum transmittit. Hi Cellæ conuentu habito, vnà cum Melancthone ex latibulis euocato, responderunt Imperatoris librum probari non posse, quòd vera falsis confunderet; Cæsari ipsos assentiri nec posse, cum longè ab ipso dissentiant. XV itaque Maij conuocatis Comitibus librum exposuit Interim valiturum, vsque dum haberetur Generale Concilium. Sed primi Catholici librum recusarunt, quorum constantiam laudauit Carolus, quòd auitam religionem tuerentur incorruptam. Protestantibus postea suavit, vel Catholicis se adiungerent, vel librum ad normam fidei reciperent, donec quid sentiendum à Generali Concilio decerneretur. Et protinùs librum legi imperauit.

Hoc audito, triplici ordine Electores, Principes, Legati ciuitatum separatim, ex more ad deliberationem secessere. Acquiescendum censebant Ordines, solus Mauritijs hæsitabat, suamque propediem Cæsari plenius voluntatem expositurum dicebat. Ponè consultationem congressi ordines, Moguntino principi responsum comittunt. Is post actas Cæsari gratias, omnium & publico nomine, libro præstat assensum, perito exemplo. Typis vulgari Cæsar iussit latinè, atque Germanicè sub hoc titulo. S. Cæs. M. declaratio, quomodò in negotio Religionis per Imperium, vsque ad definitionem Concilij, viuendum sit. Ore omnes consentiebant, plerique corde dissentiebant; Io Brandeburgicus, Wolfgangus Bipontinus, & filij Saxonis captiui vnà cum parente negarunt, salua conscientia Cæsareo posse assentiri decreto. Accessit Mauritijs protestatus sine suorum consensu, non posse prò alijs fidei iurare. Excanduit Carolus, sed ad meliorem frugem compositus, Mauritijs abutum indulgit, omnem ad suorum reconciliationem industriam pollicenti. Tentauit Mauritijs fide, & diligen-

Sal. Ann. 1548.

CCCC.
LXXXVI.

Sal. Ann. 1548. & proceribus suis, qui deinde Pegauiam, post Cellam, magno contentionis sed nullo concordie emolumento, denique Lipsiæ, sub ancipiti loquendi apparatu, parum aut nihil ab Augustano Caroli libro dissentire profitentes, nouum typis *Interim* ediderunt, quod *Lipsiense* est appellatum, sed neque in hoc conuenere sectarij. *Osiander* in Prussia, *Musculus* Bernæ, *Halæ Brentius* diuersi diuersas excitarunt sectas. *Melancthonem Flaccius Illyricus*, Magistrum discipulus extrema cum suis maledicendi rabie ad miserum vitæ tædium adigebat. Fauebant *Melancthoni Maior*, *Pomeranus*, *Pfeffingerus*, *Greserus*, *Camerarius*. *Flauio Ambsdorffius*, *Gallus*, *VVigandus*, *Merlinus*, peculiaribus & hi opinionibus suffulti. *Osiander* ab vniuersis implacabili odio diuulsus, solus sibi ad *Lutheri* ingenium sapere videbatur. Talem exitum habuit inter Protestantes *Interim* Augustanum: Nec dissimilem inter Catholicos, prohibitos à Summo Pontifice adherere, qui ad Cæsarem datis literis, quebatur, quod non modò regionum, sed & religionum nouam credendi induceret metaphorism, quæ Catholicis displiceret, nec placeret hereticis. Damnatum itaque librum, legatos misit, qui de manibus catholicorum extorquerent, Episcopos Tridenti subsistentes admonerent, ne schismatico adhererent conciliabulo, se Ecclesiæ Romanæ adiungerent. Monachos monerent, claustralem sequi innocentiam: lacticia in quadragesima indulgerent: vtriusque spectiei laicis Eucharistiam sed priuatim concederent, si tamen Ecclesiam errare, in perceptione vnius non contenderent: bonorum ecclesiasticorum raptores à fructuum restitutione absoluerent, modò proprietatem restituerent. Parum profuit Pontificis diligentia. Indignabantur Catholici, & Protestantes locum Concilio iam destinatum negari, euocari Bononiam quasi in carcerem, vbi ad nutum Pontificis cuncta procederent. Inusitato more concilium protrahi, cum Orbis penè totus in præceps rueret; mussitantibus etiam amicis, disciplinæ timore, quæ in capite prius exercenda esset, Concilium protrahi. Et nisi suo *Interim* Carolus lasciuienti libertati frenum imposuisset, iam tota Germania iaceret errore

Tom. VII.

conuulsa. Ciuilem postea reparari curauit disciplinam, Primorum Cæsarum digestis legibus, sub titulo *Reformatio Politicæ Imperialis XXXVII. capitibus distributa*.

His curis immorantem Cæsarem iridebant sectarij, & dieterijs mordebant. Cum *Ferdinando* cœnanti, venere laruati histriones, quorum primus *Reuchlini* nomine à tergo signabatur; Mutam gerebat personam, quæ fascem lignorum collegerat ex lignis, & quisquilijs malè cohærentibus, quem in medium atrium proiecit, ac velut officio functus, recessit. Subijt alter sub larua *Erasmi Roterodami*, qui in eo totus erat, vt fascem solutum componeret, & curua rectis conciliaret, quod frustra labore consumpto indignantis more recessit. Subsequitur monachus *Lutheri* præferens vultum, titiones gestans ardenes, quibus distortos stipites admoto igne succendit, & abiit. Mox Imperatorio venit histrio ornatus paludamento, *Carolo* non dissimilis, qui vt incendium opprimeret, stricto cœpit fodicare gladio, sed quanto violentius mucronem adegerat; tanto acrius flammam concitabat, iccirco irarum plenus se è scena proripuit. Venit vltimus sub persona *Leonis X.* (sub quo primum Lutherana hæresis exarsit) & incendio territus, dum remedium circumspicit, amphoram aqua plenam infusus, inobseruato vas oleo refertum affudit, & cum oppressurus videretur, ignem inflammavit. Non obscura fabula erat. *Reuchlinus* veterum disciplinarum excitator *Melancthoni* dicebatur infuisse vera falsis miscendo. Studuerat *Erasmus* verum à falso secerne, sed frustra. *Lutherus* incendio omnia vetera, nouaque sustulit, sua & inaudita proprio Marte reposuit. *Leo* Pontifex, & Cæsar, ille anathemate, is gladio incendium magis incitauit, quàm oppressit. Dum hæc Augustæ; *Maximilianus* filius *Ferdinandi* in Hispaniam contenderat, vt *Mariam* Cæsaris filiam in vxorem acciperet, eiusque nomine regna administraret: quia Cæsar *Philippum* filium tunc XXI. annos natum ad se vocare statuerat, vt sibi in imperio surrogaret; Non aliter credens Hæresim per Germaniam, & Francorum æmulationi resistere; nitotius Europæ Dominiam sub vno coiret.

CCCC. LXXXIX. Caesar comicè illustratur.

CCCC. XC. Caesar cogitat imperium à fratre in filium transferre.

Sal. Ann. 1548.

quo solum nexu credebat Turcarum posse infringi potentiam. Maximilianus ut ingenio, ætate, ac benevolentia florētissimus erat, facile Hispanorum animos captavit. Philippus verò Maximiliano vno minor anno, Hispanica maiestate grauis cum in Germaniam appulisset, haud parem benevolentiam vel exhibuit, vel accepit. Viros Principes quòd nudo sibi pateretur adistere capite, & à familiaribus moneretur, humanitatem æmu-

Philippi gratias.

lari paternam; acutiùs, quàm modestiùs respondit: Patrem suum fuisse Principis filium, se verò Imperatoris. Habes hic nūmos Augurales cufos durantibus Augustanis Comitijis. In primo vnà stant Maximilianus, & Maria coniuges; Carolus V. & Philippus pater, & filius, de quibus concinnè Psalmista: *Eccè quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum.* In altero est Carolus V. Ferdinandus, & Maximilianus.

Sal. Ann. 1548.

A. W. Westerhout fecit.

In tertio *Vestal* virgo thus castè, suppliciterque in ara succendens sub inscriptione castè, & suppliciter. Quòd Deus casta mens sit, & casta velit mente vocari: ut in ordinibus vite alijs, ita pio legitimoque in primis coniugio. In quarto gemina litera MM non tam Maximilianum, & Mariam annuit, quàm arctum, & indissolubilem amorem coniugij. Cui omnia contingunt felicia, si adsit concordia.

CCCC. XCI. Burenis mors.

Annus clauditur 48. morte Maximiliani Egmondi Bura comitis, ægritudine contracta in Anglicana legatione, quam pro Cæsare obierat. Ab Andrea Vesalio medico horam mortis edoctus, minimè turbatus,

insigni conuiuium apparatu instrui iubet, omnique gaza, ac suppellectili argentea exposita, amicos vocauit, mensæ asledens muneribus distribuit, imminente mortis discrimine nihil commotus, velut ad meliores epulas transiturus, *Vale* dixit. In lecto, velut ad quietem compositus, hora prædicta, sacris priùs Christiano more receptis expirauit. Vnicam reliquit heredem Annam filiam Guilielmo iunctam Nasauio Aurantio Principi, rebellium postea in Belgio primipilari.

Ineunte anno 49. ad patrem Bruxellis agentem venit ex Germania Philippus, magna pompa exceptus, vt soli Antuerpienses vltra centenna, ac tricena nummum

An. 1549. Philippus inauguratur Louanij.

Sal. Ann. aureorum millia expendisse dicantur, cæ-
1547. teris ciuitatibus prò facultate ambitiosè
 æmulantibus, & Louanij inauguratur.
 Anno exeunte, moritur *Paulus* Pontifex
 Roman. Mortis causam naturalem si quæ-
Pauli III. ras? duos & octoginta annos natus erat.
Pont. mors Violentam? Immoderatam parentum cu-
 ram. Amissa Placentia, cum Gallis fœdus
 inierat, & Parmam pro *Paulo* altero nepo-
 te, (cui *Diana* vxor erat notha *Henrici* Gal-
 lorum Regis) petebat excluso *Caroli* genero
Octauiano. Indignatus is literas ad Pontifi-
 cem dedit, in quibus, nisi Parma sibi redde-
 retur, Cæsaris opibus ac clientela eò mina-
 batur irrumperè. Has vbi Pontifex inter
 Quirinales hortos obambulâs accepisset, do-
 lori, ac indignationi obortæ impar, animo
 linquntur, & per horas quatuor, vt mortuus
 iacuit. Insperatum vulnus erat ab ea infli-
 ctum manu, quam supra meritum amaue-
 rat, & supra fortem armauerat. Agnouit,
 sed postquam factum immedicabile vulnus:
 Vnde exclamaret moriens. *Si mei non fuif-*

Iulij III. sent *Dominati, immaculatus essem*. Sufficitur
creatio. ei Cardinalis *Montanus* nomine *Iulij III.*,
 tanto maiori omnium admiratione, quòd
 quem Galli tanquàm à Cæsare auersum vni-
 cè spectarent, quia eo auctore Concilium
 non fuisset translatum Tridentum, Cæsar
 factione sua Pontificem diceret. *Cosmus*
Florentie Dux eò Cæsarem inflexerat, vt Tri-
 dentinos patres protinùs ab obitu *Pauli* Ro-
 mam destinaret, ne diuisa videretur tentasse
 concilia, vt ibi in electionem Pontificis, cæ-
 teris exclusis, coirent, & suo arbitratu Pon-
 tificis electionem vsurparet. Errore itaque
 cognito dum Papa Concilium Tridentum
 restituere parat, nouis implicantur Reges
 diffidijs. Parma, cui ex *Gonzaga* consilio
 inhiabat Cæsar, fuit lapis offensionis, & pe-
 tra scandali. Prò *Octauiano Farnesio* arma-

CCCC.
XCII.

Nouum
bellum pro
Parma,
inter Cæ-
sarem &
Gallum.

Augu-
sta comitia

corripit Rex Gallorum *Henricus*, Synodum
 primò prò viribus impedire conatus, misso
 legato, qui Tridentinam Synodum vt Oecu-
 menicam se non agnoscere testaretur. Hæc
 in Italia: dum in Germania 6. Cal. Iul.
 vocatis Augustam comitijs, spe concepta
 concordia, adfuit Cæsar cum Septemviris
Moguntino, ac *Treuerensi*, quibus deni-
 que *Colonienfis* accessit. Ex Principibus

Gulielmus Bauarus, & *Henricus Brun-* *Sal. Ann.*
suici Dominus. Euocauerat *Philippum* ex *1547.*
 Hispania filium, vt excluso *Ferdinando* fra-
 tre, successorem haberet in imperio. Sed
 cum Electores sentiret aduersos, ab incoe-
 pto desistit. Actum de acceptando *Tridenti-*
no Concilio, quod *Mauritius* se admissurum
 dixit, si temporum superiorum decreta, seu mi-
 nùs equa ad nouum examen reuocentur. *Aug-*
ustane confessionis ministri non solum in par-
tem disputationis, sed & ferendi suffragij in
concilio admitterentur; neque Pontifex ibi tan-
quàm caput præsideat, nec iureiurando sibi Epi-
scopos adstrictos retineat; sed libera maneat
cuiicumque dicendi facultas. Hanc contesta-
 tionem publicè factam cum *Saxo* in actu re-
 ferri peteret, obstitit *Moguntinus*, veluti
 proximis Augustæ decretis repugnantem. Sic
 ea *Mauritij* exceptio habita est sine cæ-
 terorum præiudicio, & quæ consensum re-
 ciipiendi concilium non retardaret. Instan-
 te itaque Cæsare, Tridentum Pontifex Con-
 cilium restituit, vt furentem, vbique con-
 cideret hæresim. In Belgium irrepenti pro-
 tinùs *Carolus* occurrendum ratus, *Inquisitio-*
nis admisit tribunal, delatori hæreticorum,
 vbi digna probatione niteretur, ingenti con-
 stituto præmio: reis bonorum omnium a-
 missionem, extremumque in viuo rogo de-
 stinavit supplicium, sed pœnitentia mitigan-
 dum. Decreti terrore nouatores, aut fuga
 subducti sunt, aut ab audacia reuocati. Non
 sic in Germania: quorum contumaciam
 cum decretis, nec proscriptione comprime-
 re posset, ferro tentare decreuit. Cædit
 primò Brandeburgenses auspicijs *Georgij*
Megelburgensis vastato agro, non tamen ob-
 firmatos in perniciem animos ad obedi-
 entiam reduxit. Bellum decernitur, Ducibus
Mauritio Saxone, *Brandenburgensi* Septem-
 viro cum *Alberto* patruæ, & *Henrico* Brun-
 suicèsi. Difficile est hic iniuriam euitare *Ca-*
roli, exercitum suum comittentis *Mauritio*
 homini hæretico, & ab eo humanam expe-
 ctare fidem, qui diuinam exuerat: nisi ad-
 uertas, ab Ordinibus Imperij expetitur
 fuisse *Mauritium*, & à Cæsare probatum
 vel dissimulatum, ne auxilia reuocarent.
 Magdeburgum itaque *Mauritius* obsidet;
 suburbium, quod nouam urbem nuncupa-

CCCC.
XCIII.
Inquisitio-
nis tribu-
nal in Bel-
gio.

Bellum in
Magde-
burg.

Belcarus
lib. 25. nu.
 29.

Sal. Ann.
1550.

bant, occupat, sed flamma exhaustum. Alterius suburbij domos incendio cōsumpsere Magdeburgenses, ne quid inde emolumentum ad hostem perueniret. Mutuis cladibus per annum pugnatum est, alternante fortuna, dum producta in alteram hyemem obsidione, se ad obsequium Cæsaris submiserunt, ijs legibus, ut bona restituerentur ecclesijs, Ecclesiæ catholicis. Imperatori tormenta

Magde-
burgio de-
dit.

xvj ac centum aureorum in libra muletæ nomine penderent. Bremæ, Argentinæque maturius resipiscentis mitior conditio fuit. In vtraque catholicæ religionis restituta exercitia Acatholicorum manu, quamvis maluerit *Mauritius* vinci sine dedecore, quam vincere cum honore. Hæc anno 1550. vel 1551. potius, si nummis castrensis fides, quos supra habes n. 490.

Sal. Ann.
1550.

EXPEDITIO III. CAESAREA IN AFRICAM. Ann. 1550.

CCCC.
XCIV.

Mortuis *Horuccio*, & *Hariadeno Mytilens* fratribus piratarum omnium facie principibus; *Dragutes* humili vico, Rhodi insulæ natus (qui longo tempore, sub *Hariadeno* meritis, magnam virtute, & nauticæ naualis peritia in eo mari famam consecutus erat) infestam negotiatoribus Italiæ & Africæ oram aduersam tenebat. Ante decennium Cæsar *Andrea Auria* negotium dederat, ut prædonem perderet: & *Ianetinus Auria* à patruo in barbarum missus, ea diligentia, ac felicitate usus erat, ut ad Giralatam iuxta Cæsiæ litus in Corsica securum stationem habentem oppresserit, & cum tredecim triremibus captum in carenas coniecisset. Nummum habes castrensem, n. 490. in quo triremis sub lemmate. Non dormit, qui custodit.

Dragutē
Auriacæ-
pus.

Tulit indigne veteranus prædo à tyrone se circumuentum, indignationem auxit contumelia illi à *Ianetino* illata: sed quadriennio post, cum *Barbarossa* in prouinciam venisset, & Tolonium cum Turcica classe appulisset, *Andream Auriam* patruum *Ianetini* exorauit, ut accepto lytro *Dragutem* manmitteret; *Auria* ut furentem barbarum deliniret, dedit. *Dragutes* verò seu pudore, seu recenti iniuriarum memoria inflammatus, eo capitaliora contra Christianos odia & inimicitias postea exercuit: ac mortuo *Hariadeno*, Leptim (nunc Mahamadiam dictam) Numidarum urbem vi ac fraude occupat, quam opibus viribusque egregiè instructam, tanquam latrociniorum sedem, & prædarum asillum per Hispaniam, & Siciliam exercendarum constituit. Neapolim usque excurrebat, direptis in ora Calabria vicis; capta etiam Rhodiensium triremi, quæ nuper Guleta ad lucrinum lacum

appulerat. Quibus iniurijs irritatus Cæsar, *Ioanni Vega* Siciliæ, & *Petro Toletano* Neapolis ProRegi, denique *Andrea Auria* classis suæ præfecto viros, nauesque iussit instruire. Hi adulta iam estate Lepti instructam classem circumfudere, murisque vrbs, terra marique vi tormentorum quassatis, irruente milite ciuitate potiuntur. Melitenses equites primi fuere, qui neglecta cadentium strage, per suorum hostiumque cadauera, interiori vrbs pomerio potirentur. Exemplo incitati Hispani, & ipsi occupatis vallis, conglobatos in foro Afros aggressi, non inulta cæde, Ianizeros octingentos occiderunt, sex millia hominum in seruitutem abduxerunt. Expiato vrbs templo, Christoque reddito, bis mille ducentorum Hispanorum sunt relictæ præsidio. *Dragutes* facti pœnitens ad *Solymannum* confugit. Ad Augustana regrediamur comitia, vbi diplomate Pontificio de Concilij institutione perlecto, omnibus Imperij ordinibus mandauit Cæsar, ad Concilium pergerent; Cautum omnibus fide publica est de via, loco, officioque in sententia dicenda liberè obeundo. Concilium quamvis sectarijs non arrideret, dicendi tamen non displicuit libertas. Mandauit *Mauritius*, ut *Melancthon* cum sectarijs scriptum aliquod breue, dilucidum concinnaret, quo fidei complecteretur articulos Concilio exhibendum. Fecit ille tanto plausu ut & Flauiani, ac Brentiani accederent, & Augustanæ Confessionis repetito titulo vulgarunt. Quo verò *Mauritius* suorum argumenta fortiora redderet, & Concilium, Cæsaremque incautum opprimeret, *Henricum* Galliarum Regem suæ asciuit consortem audaciæ. Annuit *Galus*, qui Parmam aduersus Cæsarem, & Pon-

Anno
1551.
Comitia
Augustana.CCCC.
XCV.
Mauritij
fœdus cum
Henrico
Rege Gal-
lorum.

Sal. Ann. Pontificē suis occupauerat Præsidij. Belli ori- *1551.*
go ea erat: Quod in gratiam *Iulij II.* Cæsar
Maximilianus Parmam & Placentiam *Petri*
addiderat patrimonio. *Leoni X.* munus con-
firmavit *Carolus*; iure beneficiario postea
sub *Paulo III. Farnesij* munus obuenerat.

Bellum Gallorū in Cæsarem occasione Parmæ. Sed quòd nouarum rerum studiosus *Petrus Aloysius* contra Cæsarem, coniuratione sub-
blatus, Placentiam reliquerat Cæsari. Ne
& Parmam occuparet, immisso præsidio ca-
uit Pontifex. *Octavius* verò *Farnesius* filius
Aloysij, nepos Pontificis *Pauli* cum Romæ
ab auo officij spectie detineretur, & Parmam
frustra imploraret; primùm Cæsaris, dein-
de defuncto *Paulo*, possessionem, quam
auus negauerat, insperata *Iulij*, quantum-
vis alieni sanguine, voluntate redemit. Cum-
que inconsultò *Henrici* patrocínio se dedis-
set, Gallico accepto præsidio, Cæsaris atque
Pontificis indignationem subiit. *Carolo* iu-
re formidante, ne spectie tutelæ Gallus Insu-
bribus immineret. Tentarunt Veneti, ac
Cosmus Dux Florentiæ rem componere, &
à Cæsare tandem impetrarunt, vt Parma &
Placentia ad Ecclesiam redirent, *Farnesij*
rebellibus exclusis, quibus Parmæ loco Ca-

CCCC. XCVI. mertium principatus obueneret. Abiit
Gallorum fœdus cum Turcis. *Octavius* cum Rege, sociatis sibi *Eduardo*
Anglorum Rege, & *Solymano*, qui ad ve-
xandam Siciliam. Cæsaris ditionem ter-
centum, ac viginti nauium classe *Sinanum*
Bassam legauit. Iussit Gallus *Polino* Archi-
tallasso suo, *Draguto* piratarum principi suas
adiungere triremes. Fecit, & fortuna adiu-
uante fraudem, Tripolim Mauritanix vr-
bem allapsus, *Franciscis* vbique signis ela-
tis, prò amico in portum admissus, *Dragu-*
tum cum Turcis in urbem intromisit, qui
mox exuta larua, urbem cæso occupauit
præsidio. Eodem penè tempore onerarias
Belgarum vndecim naues mercibus onustas
pacis fiducia *Polinus* interceptit. In Gallo-
rum triremibus Regnam Scotiæ extare *Pol-*
linus significauerat Belgis, qui nil hostile me-
tuentes, dum more nautico tormentis plau-
dunt, Gallica classe intercepti, deditionem
facere coacti sunt, & humanitatis officio
perire dum Galli perfidia triumpharent.
Pontifex verò fœdus Gallo Turcicum dete-
statur (nam barbarus non tam Siculum infe-

Tripolim Duce Gallo Turca capiunt.

Galli dolose naues Belgarum intercipiunt.

stabat mare, quàm Hungariam, & Transil-
uaniam animosior repetebat, sub pœna ana-
thematis, *Henricum* tam indignæ societati
Christiano indignæ principi renuntiare ius-
sit. Conabatur Rex culpam in Cæsarem
amouere: sed vetera cum Turcis Gallorum
fœdera; noua *Aramontij* legatio, crimen
latè vulgabant, vt regij obmutescerent de-
fensores. *Henricus* Pontificis libertate of-
fensus, ascitis Sorbonæ Theologis, & Epi-
scop. Galliæque post eiectos aula, Cæsareos,
Pontificiosque legatos, vetuit pecuniam pro
beneficiorum diplomate impendi solitam,
in posterum dari. Sunt qui scribant, ad au-
gendum Pontifici terrorem, de summo Ec-
clesiæ Patriarcha in suis regnis constituendo
consilia egisse ne ad peregrini antistitis arbi-
trium, gesta sua moderari cogèretur.

Hispaniarum interim Princeps *Philippus*
potiundi imperij spe detestatus (*Maximi-*
lianus namque ex Hispania aduolauerat, *Ca-*
roli arcano detecto) Maio exeunte, se in
Hispaniam recepit. Augusta decedentem
Maximilianus comitabatur, vt relictam in
Hispania coniugem, iam altera prole fecun-
dam secum in Germaniam traderet; Tur-
carum irruptionibus ad defensionem Hun-
gariæ reuocatus, quas in subsidium *Isabelle*
reginæ viduæ, & *Stephani* pupilli Regis im-
perauerat *Solymanus* in *Georgium* mona-
chum, modò Cardinalem. Is ex tenui Dal-
matarum nobilitate, humile puer in aula
Ioannis sortitus officium, mediocri litera-
rum imbutus studio, D. *Benedicti* asceterio
adscriptus fuit, & Sacerdos iniatus. *Ioan-*
nem in Poloniam sequutus exulem, fidelem
& vtilem nauauerat operam, nam eius indu-
stria *Solymanus Ioannem* regno restituit.
Hinc gratus *Ioannes* regni quæstura, & Va-
radinensi Episcopatu, moriens denique tu-
telæ filij *Georgium* præfecit. Fortis, felix,
sed infidelis, & inconstans tutelam gessit;
nam modò *Solymano*, modò *Ferdinando*
adhærens, cui adhibebat, fortunam incli-
nabat. A morte *Ioannis*, ne Budam occu-
paret *Ferdinandus*, ascito *Solymani* milite
defendit, sed Turcarum fructu, quorum in
manibus coactus *Georgius* Budam relinque-
re, (Regina cum filio suo in Transilua-
niam relegata) sua est delusus perfidia. In

Sal. Ann. *1551.*

CCCC. XCVII.

Georgij Monachi vita, cædes

Sal. Ann. 1551. Transilvania postea ita arcana dominationis moderatus est, vt Reginam cum filio in seruitute possideret. Tyrannidem Monachi exosa Regina, ad *Solymannum* confugit, *Georgius* ad *Ferdinandum*, cuius milite quāuis tenui (quòd Protestantium bellis *Ferdinandus* esset implicitus) aduersus Turcas sæpè felici Marte pugnavit; eoque Reginam adegit, vt pactis conditionibus Transilvaniam *Ferdinando* cederet, Archiepiscopatu Strigoniensi, cum amplissimis redditibus in *Georgium* collato, quem Cardinalitia à Pontifice impetrata purpura auxit. *Solymanus* verò quamuis Persico bello implicitus, *Io: Mariam Maluctium* legatum *Ferdinandi* vinculis tradidit, *Mehemethum Bassam* validis instructum copijs in Transilvaniam misit, vt Reginæ prouinciam gladio redimeret. Post diuersa oppida deditioe recepta, Lippam urbem occupauit, inde Tibiscum obsidione circumdedit, sed rigore hyemis ingruente castra soluit, & in hyberna concessit. Aucto interim *Ferdinandi* milite, *Io: Baptista Castaldus* Cassani Marchio, vnà cum *Georgio* Cardinali, Lippam recuperaturus mouet. *Vlamanus* Turcico præerat præsidio sex mille hominum, qui tanto ardore & animi obstinatione pugnavit, vt ei soli tercenti, & quinquaginta milites validi superessent. Coactus cedere deditioe pacta exigebat honesta. Annuebat *Georgius*, sed milite reclamante Cæsareo, quòd *Vlmani* obstinatione plurimi Germanorum cecidissent, Turcis alimenta exhibuit, & Ducem quo in tutum se reciperent. Inde

Autrijs suspectus, accusatur apud *Ferdinandum* nocturna cum Turcis miscuisse colloquia, & fœdus occultè percussisse: eoque viuente, nullam speraret *Ferdinandus* in Transilvania pacem. His auditis *Ferdinandus* respondit: curaret *Castaldus* occupata propugnare, fortiter agere, de Cardinali esset in arena consilium. Credidit *Castaldus* responsum hoc capitalem esse sententiam in *Georgium*, vnde immisissis sicarijs, in arce Bintio interemit. Indignæ mortis Romam fama perlata, tam in *Castaldum* quàm in *Ferdinandum* diras Pontifex deuouit. Deprecantibus *Ferdinandi* legatis, & quibusdam Cardinalibus, decretum suspenditur: quando potius suppelectilis deprædandæ, quàm prodicionis causâ à *Castaldo* occisum *Georgium* suspicio esset. Locus, vbi *Georgius* occubuit, Ecclesia fuerat, quam recens *Georgius* ad amœnitatem habitationis demolitus, in commodum verterat particulare, Abbate loci frustra reclamante, & Dei vindictam implorante. Re cognita, *Solymanus* Bassam *Mahometem* validioribus instructum copijs remisit in Transilvaniam spreto tributo vicenum millium scutorum, quod obtulerat *Ferdinandus* Mauritiano bello implicatus. Vnde Transilvania sine præsidio facilè occupata, *Isabella* ac *Ioanni Sigismundo* vt clientibus fuit ex cautione restituta; prouiderent, ne in hanc ditionem penetraret hæresis, quæ subditorum erga Dominos fidem subuerteret. Sed iam irrepsit *Petri Petrouitij* fiducia, qui libertate Lutherana illectus, *Sigismundi* protectorem agebat.

Sal. Ann. 1551.

CCCC. XC VIII. Excommunicatur *Ferdinandus*.

Transilvania *Isabella* redita.

MAVRITII IN CAESAREM EXPEDITIO. Ann. 1551.

CCCC. XCIX.

Variè, varijsque de causis dilatatum Tridentinum Concilium ad XI. Octobris diem, cum tandem adire Protestantium Principes Cæsar compelleret; *Mauritius* in omnem tergiuersandi occasionem intentus, vsque dum Gallorum adessent auxilia, Cæsari significauit, minùs suorum securitati consultum esse, nisi vltra Cæsaris datam fidem, & Patrum in Concilio daretur. Si quidem in Constantiensi synodo *Ioannes Hus* cum suis flammis absumptus fuerat, quia per Synodum eis cautum non fuisset, quamuis *Sigismundus* Imperator securitatis

litteras dedisset. Vnde & in præsentī causa paria metuenda esse.

Venit etiam Tridentum Abbas *Amiotus*, Abbas *Bellosanus*, qui nomine Gallorum Regis *Henrici* Cal. Septem. in Patrum consessu ad Tridentinum conuentum inscriptas exhibuit. Aegrè tulere Patres conuentus titulum. Contestabatur in epistolis Pontificem cum Cæsare ad priuatum commodum moliri Concilium, seque in Parmensium tutela ab ijs impediri, adeoque nouis bellis Europam inuolui, per quæ Gallorum Episcopi interesse haud possent. Concilium hoc nequaquam Oecumenicum

CCCCC. Turbat Concilium Rex Gallorum.

Sal. Ann. *1551.* *nicum fore, neque ei obstrictam iri Gallica nam Ecclesiam. Testari propterea, consilia, remediaque Maiorum in re simili adhibita, sibi etiam prompta esse.* Respondit Synodus ea, qua decet grauitate. Protestantibus postea immunitatis syngrapham, cum omnibus, & singulis claufulis indulgit, sed quia quantum ad ipsam Synodum spectat, dicebatur dari libertas, captiosam hanc formulam nonnulli dixerunt; quasi ius Pontifici reseruaretur animaduertendi in sectarios. Sed cum ab ipso Summo capite congregatam cum omni, & plenaria potestate synodum memorarent; propterea nihil iuuare subterfugium; alia cunctatione decreuerunt Cæsari, atque synodalibus illudere; alios post alios ablegando, sed profanos legatos, qui explorandi gratia accederent. *Ioachimus Elector Brandenburgicus primus fuit, qui legatum mitteret Christophorum Strasium I. C.* Is cum tribus Electoribus Ecclesiasticis, mandatum attulit, quo omne protestabatur Pontifici deferre obsequium, & in omnibus se Concilio submittere. Tridentini Patres magna se cum voluptate audisse respondent, quod Synodo se Princeps omnino submittat. Verum hæc ab adulatione magis, quam veritate profecta, est qui Brandenburgensem infimulet; quia à morte *Ioannis Alberti*, qui Magdeburgensem tenebat Archiepiscopatum, *Fridericus* Electoris filius à Collegio fuerat postulatus, sed à Romanis non ad probatus, quia Saxonicae religionis ante fuerat Elector, nunc verò prensando Patres, nihil reliqui faciebat.

CCCC. *I.* *Brandenburgicus Concilium petiit.* Venerunt postea *Christophori* Ducis *WVirttembergici* oratores, sed ne quam viderentur Romano Pontifici venerationem deferre, Cæsaris conuenere legatos, ac priusquam suæ potestatis exhiberent literas, in priuatam Theologorum disceptationem cum Brandenburgicis sese intulere. Nam cautum erat, ne quid ad publicam Concilij disquisitionem produceretur, quin priuatis ante Theologorum studijs disceptatum fuisset. *Mauritij* expectabantur legati, ante

CCCC. *III.* *Mauritij perfidias, ut Cæsarem interciperent.* quos in speciem pacis suos præcedere reliqui Protestantium passi erat, ut *Mauritio* tempus esset arma expedire, & Cæsarem prodicionis ignarum occupare, cuius doli

fama iam Tridenti pererebuerat: vnde Electores datis ad Cæsarem literis, ut sibi in *Mauritium* consuleret, orarunt. Sed tantam dabat *Carolus Mauritio* fidem, ut vana hæc commenta negligere eos iusserit, & cæptis insultare iusserit. Infidias ut tegeret *Mauritius*, Oratores Tridentum proficisci iusserat, hi VII. Ianuarij Ann. 1552. Tridentum ingressi famam dissiparunt vulgate perfidiae. Ad Cæsaris legatos admissi, more, excusatione proposita, prorogationem petierunt Concilij, ut omnium esset nationum Concilium (quod oblectantis Galliae inferebant) Præterea ne Pontifex ibi supremi Præsulis auctoritatē usurparet, sed Concilio submitteretur. Episcopis iuramentum remitteret. Omnium in synodo essent liberae voces, & suffragia, decreta hæcenus à Tridentino Concilio, tanquam S. Scripturae aduersa, iusto iterum subijcerentur examini. Tanta impudentia offensi Oratores Cæsaris, nisi à Pontifice præmoniti fuissent, ut quidquid salua fide possent, hominum infirmitati ad salutem indulgerent, acce erant daturi responsum, animaduertentes postulata hæc cum nuper Augustano admissio decreto pugnare, & ad destruendum potius, quam adstruendum Concilium excogitata esse. Postulatis itaque per Oratores Cæsareos ad Patres relatis, responsum est, cautionem securitatis petitam libenter indulgere Patres, eorumque gratia suspensum iri Concilium; cetera non uno momento, sed ipsa in synodo definienda. Dum hæc Tridenti agitarentur, & inutili cunctatione sectarij Concilium protraherent, alios *WVirttembergicus* legatos cum Theologis, inter quos *Io: Brentius* Tridentum destinauit (*Brentij* effigiem habes n. 507.) *Mauritius* etiam suis, qui Augustæ subliterant, inter quos *Melancthon*, præcepit, ut se quamprimum, licet nondum acceptis securitatis literis, eodem conferrent, & in omnibus se remittere. Iam enim cum suis, & Galliarum Rege in procinctu erat ad Cæsarem interceptum, quem obsequij specie Oeniponte detinere curabat. Noua tandem instructi belli à *Mauritio* fama Tridentinos ita teruit, ut Treuirensis Archiep. morbi simulatione, ad tutelam suæ Diocesis illicò se subduxerit, ibi *Ambrosio Pelargo* Theologo Domi-

CCCC. *IV.* *Protestantium postulat.*

Fugium Patres.

Sal. Ann. 1552. Dominicano substituto, promouendi Concilij gratia. Cumque in dies belli fama increbesceret, recesserunt etiam *Moguntinus*, & *Colonienfis* XI. Mar. Nec longè adfertur, *Augustam* tertio Aprilis, & obsidionis die à *Mauritio* occupatam, iamque miles ad *Alpium* fauces occupandas aduentare, Episcopi omnes fugere cœperunt, & de suspensione Concilij *Pighinus* legatus decretum edidit.

Tunc à *Mauritio* se delusum agnoscit *Carolus*; hunc ut falleret, *Magdeburgum* Cæsaris auspicio vicerat, sed clam in suam fidem receperat; *Hassos* sibi Sacramento obligauerat; *Henricum* Gallorum Regem medio *Alberto* Brandeburgico, ea lege in societatem admiserat, ut octoginta aureorum millia in singulos menses penderet alendo Germano militi, ipseque proprio etiam exercitu *Lotharingiam* inuaderet, omni militari apparatu imparatam, aggressoribus præmium. Expectabat *Mauritium* Oenipotentem *Carolus*, ubi in *Landgrauij* libertatem, spem fecerat (quòd nuper missis legatis Protestantes orauerant.) Iamque ut *Carolus* securius deciperet, aliquos *Saxo* præmiserat, qui hospitium venturo præpararent; ipseque viam lentè ingressus; spem secuturi præferebat. Cumque ad militarem expeditionem essent omnia parata, repente iter relegens cum *Alberto* Brandeburgico, duobus *Landgrauij* filijs, *Megelburgi*, & *Pomerania* Ducibus, liberarum urbium legatis, ac *Salernitano* Principe, recens *Toletani* ProRegis iniurijs prouocato, octo & triginta peditum, & quatuor equitum millia, Vere in eunte, in *Carolus* duxit. *Noriberga*, *Nordlinga*, *Donavverda*, *Augusta* venienti patuit, nouumque è Protestantibus senatum accepit, vbique Romana Religione profli-gata. Paulò ante quàm *Augustam* *Mauritius* appelleret, literas ipse ac *Brandenburgensis* ad Imperij ordines scripserant, quibus belli causas significabant. *Pulchrum* quidem

CCCC. (aiebant) atque omnibus gratum esse nomen pacis, si quod promittit, præstet: si verò *Saxo* exponit mendax, bello est aperto deterior. Religionis concordiam cum ex Apostolorum scriptis habere enixè curauerint, & hostes saepe spem fecerint in publicis, & priuatis colloquijs, sem-

per euerterunt, prohibita *Augustana* religionis formula, etiam ante Pontificij Concilij decretum. De *Landgrauio* alteram esse expositionem, qui totos iam quinque annos præter Cæsaris promissa in custodia detinetur, quamuis pactiõni per eius liberos, nobilitatem, populum subscriptæ satisfecerit, multam pecuniariam dependerit, tormenta bellica cum omni instrumento tradiderit, arces demoliri curauerit, *Henricum* Brunsvicensem cum filio liberum dimiserit, non adhuc libertati restituitur, ea familia calamitate, ut liberi bonis exuti pristinam tueri non possint dignitatem graui præiudicio propter spem successionis, & pacta quæ mihi intercedunt cū eius familia. (verba sunt *Mauritij*) Sed id supra omnia cõsiderandum, quod ad communem Germaniæ pertinet libertatem. Ciuiles causæ etiam maximis de rebus nõ ad Imperij conuentus, sed ad paucos *Spirenses* Senatores ex industria scelectos referuntur. Imperij sigillum ad alienigenas transfertur: Summa consiliorum ab vno pendet, qui nec gente nobilis, nec origine Germanus, nec cum imperio coniunctus est (Antonium *Granuellanũ* Atrebatensem Pontificem Cæsaris Cancellarium intelligebat) Contra patriæ priuilegia externus miles in Germaniam immittitur, qui populum rapina exhauriat, libidine inquinet. Regum legati ad publicos imperij non admittuntur conuentus, quorum fœdera cum Romano imperio semper fuere sanctissima. Aduersus hæc Monarchiam pro patriæ libertate *Mauritius* cum socijs arma suscipit. Si quis aduersabitur, numero esto inimicorum. Nec vitio vertatur, si nimia Ecclesiasticorum immutatur potentia, nam primi Episcopi his malis dedere causam. Eorum tamen collegia, quæ nobilitatis causa instituta sunt, non abolenda censemus; maneat in suo gradu, modò vitia intoleranda tollantur.

Religionis hic (ne mireris) si parciùs videas vsurpari nomen. Arcanum est, ne Orthodoxos per Germaniam principes ad eius defensionem prouocarent: tum ne Gallorum Regem ab hoc fœdere excluderent, cuius opibus ac armis fuciebantur. Gallus etiam causas suscepti belli & ipse exposuit. Duo cum Regem spectent, Religionis cura, & populorum salus; quo minus persequi officium possim, Cæsaris obstant

Sal. Ann. 1552. machinamenta in Aquitania excitato tumultu in Angliam legato misso, qui Regis tutores ad arma in me capescenda excitarent. Sic quòd *Christierna Francisci Lotharingi Ducis* vidua nomine *Barēsis* principatus fidem mihi negaret, vt superiores fecerunt *Lotharingia Ducēs*. Hæc omnia astu & fraude non contentus, vi inualuit aperta, *Farnesij* fœderatis indicto bello, oppugnata *Mirandula*, quam in *Gallia Regum* clientela agnouit. *Accescere adhæc Germanorum principum quæstus iusti*, & graues, nos pro veteri necessitudine, & amicitia rogantium, vt in communi causa coniunctis opibus publicum periculum propulsare velimus. Palam enim quòd *Cæsar Belli Turcici* spetie, ac refrenandæ rebellionis durissimum *Germanis* iugum imponat, vt eorum viribus eneruatis *Galliam* inuadat, & imperium diu meditatum totius sumat *Europæ*. Nam quàm iniqua sit domus *Austriacæ* cupiditas testantur imperij ditiones *Ultraiectensis*, *Leodensis*, *Cameracensis*, nunc tributariæ factæ *Austriacæ* familie. *Dorsus Burgundica* quæ à maioribus meis deducta *Austriacis* opes, & lumen intulit. *Treuiris*, *Menapijs*, & *Vrtembergicis* possessionibus imminere quis non videt; & *Hessi* fines ab *Hispanis* tam diu infesos, & vastatos quis sine lacrymis potest intueri? *Triste spectaculum*, & cæteris exemplum est, vt in commune consulant, & maturè occurrant. Quis verò tribunal illud post debellatum *Saxonem*, & *Hessum* perfidiosè captum, *Spiræ* erectum sine horrore recordari potest? ad quod veluti in carcerem principes rapiabantur, & tanquàm in macello pecudes mactabantur? Ne concordia itaque auitam perderent libertatem, mecum renouato fœdere arma impendere decreuerunt. Nec priuatæ defuerunt iniuriæ, quas dissimulare amicæ gentis caritas, *Galli* decor nominis non patitur. Nondum enim oblitus sum, quàm indignè *Vogelsbergus* vir nobilis, virtute nobilior, ab amico summa perfidia circumuentus post crudelissimos cruciatus, capite damnatus fuerit, quia mihi militauerit. Hoc stante pace inter me, & *Cæsarem* fas ne erat? *Ringrauium*, *Recredum*, *Rifebergum*, & *Schertelium*.

Tom. VII.

prætereo, quòd mihi militarent, insidijs per-
tito. *His de causis arma sumpsi, nec aliud* *Sal. Ann.*
spero emolumentum, testor Deum, quam *1552.*
Germaniæ dignitatem, Hessi libertatem. Nemo bellum horrescat, nam nocentes appetam, innocentes protegam. *Ecclesiasticos* in tutelam recipio; salua erunt bona eorum: & de *Ecclesiæ* sperent unitate, quia ad hanc tendimus.

Huic libello in fronte præfixerat vsurpatum olim à *Iulij Cæsaris* percussoribus symbolum, pileum decussatos inter pugiones, libertatis gladio vindicandæ imaginem. *Saxo* verò *Batenam* in symbolo erexit monstrum maritimum, quam nauæ ita dolo soleant eludere, cum viribus eam superare non possint. *Dolia*, pilas bellæ obijciunt, vt dum circa hæc vires vanè exercet, elabi possint. Ita *Mauritius* dissimulauit, legatos mittendo, promittendo, vsque dum rebus ad bellum paratis, se hostem *Cæsari* obiecit, vbique conspirantibus *Protestantibus*, præcipuè *Petro Martyre* qui in *Anglia* erat.

A calamo ad ferrum excitati, *Danubium* *Mauritius*; *Mosellam* *Rex* & *Albertus* vendicabant, magnis vtrobique successibus. *Anneus Monmorantius*, (qui ob suspectam *Francisco I.* Regi fidem, quòd ab *Hispania* vsque per mediam *Galliam*, rurtum ad *Belgas* *Carolus Cæsarem* traduxisset, sexennio latuerat) nunc quasi postliminio reuocatum ab *Henrico II.*, graui prudentia, & solerti fide (quam profiteretur in symbolo) *Rex* titulo subsidij ex alto venientis, vt libertatem *Germanis* restitueret, miserat, *Tullum*, *Viridunum*, ac *Muffi* pontum imparatas à milite tenuit vrbes, *Metim* ciuium, & artis robore munitissimam astu subiit. Nam cum solum geminæ cohorti aditum, & præ oblatore alimenta sibi præberi postulasset, receptus *Idibus Aprilis* porta miles dimoueri non potuit, ciuibusque factione inter se diuisis, alijs in *Cæsarem*, alijs in *Gallum* propensis; ac *Lenoncourtio* denique *Episcopo* suadente, vrbe tota admissus est. *Rex Ionuillæ* festo *Paschali* celebrato, vbi de successu intellexit, cum alio exercitu

Cccc

Nan-

Carolus V & Ferdinand I. Occid. Imp. XLIV. & XLV.

Sal. Ann.
1552.

CCCC. VIII. Nanceium Metropolim destitutam presidio, & terrore prius, quã armis oppugnata subijt, caputq; gentis Carolum nouennem, ex Francisco non ita pridem defuncto relictum, puerũ Christiannæ matris, Caroli Imperatoris nepis frustra querentis, obnitentiq; à gremio auulsit, atque in Gallias ad Claudiæ filix suæ nuptias educandum transmisit. Hinc Rex sine

Sal. Ann. 1552. sine certamine victor, Tullum, Viridunum, demum Metas ingressus, magnificè ex-
 ptus, ædem adijt Pontificiam. Vbi in loco excelsio ingens Aquilæ effigies cum Herculis columnis erecta erat, sub lemmate *Ultra*.
 Hanc vi. de n. 507. (Hanc in Cæsaris gratiam Mediomatrices Gallus irridet Cæsaris symbolum.) erexerant) *Henricus* deiecto symbolo, tres Lunæ crescentis semicirculos appèdi iussit, diæterio addito, *Dum totum compleat Orbem*. Pauloque infra adscripsit, *Henricus Gallia-*

rum Rex Sacri Imperij protector. Hæc posterior Inscriptio (ait Belcarius) nimis superba, & magnis impensis empta fuit, nec quicquam Regi, aut Gallia profuit, ipsis etiam Germanis irridenda: qui suum Imperium omnibus Christianis prouincijs, atque regnis imperare, nedum quemquam propugnatorem agnoscere volunt: ita Regum aula adulatoribus abundant, quibus nihil non impune licet. Vide n. 507. Hac sorte lætus, Cisthenanæ Ger-

manix occupandæ animum adiecit, vt Reno, alijsque fluuijs distingueret. Misso igitur *Rheingraui* locorum gnaro ad Treuitos expugnandos, cum imparatos minimè offenderet, Argentoratum mouit. Ciues alieno periculo cautiore facti, cum defensionem parasent; Hagenoam flexit, & VVeissebur-

gum nõ magno inuasit impendio. Nummos hic habes votiuos, & triumphales *Henrici*. Non minor fortuna erat *Mauritiana*, occupata Augusta, ad Superioris Germanix ciuitates, vt intra Aprilis mensem accederent, scribunt: Vlmensibus, qui no- uem passuum millibus Augusta distant, vt se

CCCC. IX. Maurij res prospere.

Sal. Ann. 1552. socios profiteantur, imponunt: recusantibus trecenta numum aureorum millia indicunt, & circumfessa vrbe, agrum depopulantur.

Inde ad præcludendas subsidiario ex Italia Cæsaris militi Alpium fauces (quod superiori bello neglectum) progressus *Mauritius*, haud leui Cæsarianorum clade Erebergum fortissimam ad Lechum flumen arcem obtinuit. Inde iam Cæsarem Protestantes se Oeniponti tenere inclusum rati, literis pridie Cal. Iunii Augustæ vulgaris, præsentate *Fraxineo* Galliarum Episcopo, & Regis legato decretum vulgarunt, dicentes *tuenda religionis, libertatisque Germanorum causa se potissimum arma sumpsisse, ideoque velle, ac iubere, ut exules ab Ecclesijs ministri, iniuriaque cum ludi magistris pulsi, suum in locum cæteris amotis restituantur, iuxtaque Confessionem Augustanam ab utrisque populo, ac iuventuti tradantur, ne Pontificio Idolo locus sit*. Ita bellum gerebat *Mauritius*, vt tamen pacem respuere non videretur, ad eam inuitatus à Rege *Ferdinando*. Ita sibi consultum volebat, ne inclinante fortuna, parem cum *Ioanne Friderico* exitum sortiretur. Et quia saluo Cæsare, omnem victoriæ cursum ducebat incertum, Oenipontem maturauit ad eum opprimendum, tanta vsus celeritate, ac belli dissimulatione, vt sui aduentus famam præiret. Mauritianis militis seditio Cæsari profuit, ne interciperetur. Cum Oenipontem ducere *Mauritius* vellet, milites recusarunt, nisi stipendium extra ordinem ob captam arcem penderetur. Hic *Mauritius* cum inter alios vnum præ alijs clamoribus comprehendi iussisset, cæteri pœnam comilitonis ad se pertinere existimantes, illicò arma capiunt, & non solum haltis, sed etiam manuarijs tormentis Ducem petunt, vt vix fuga se tanto periculo exemerit. Composito utcumque tumultu, Oenipontem ducit; Cæsar vbi de improviso eorum aduentu cognouit, quamuis aduersa valetudine, & pluuioso ac nimbofo Cœcio, per noctem lectica vectus, ad tædarum lumen cum *Ferdinando* fratre, qui nuper Lincio venerat, & omnibus qui aderant Principum legatis, cæteroque aulico comitatu, magna trepidatione Oeniponte discedit, relictis impedimentis, & per Alpes,

quibus Tridentum itur, itinere primùm facto, mox ad læuam flexit, ac Villacum summa celeritate contendit, utique miserabili spectaculo; nam inter eundem videre erat, nobilitatem illam victricem per vias lubricas, & propter imbres continuos luto corruptas, equorum penuria summa cum difficultate, pedibus incedere, lapsantibus ubique ferè vestigijs, & permultos heris, ad ludibrium lixas mutua opera se erigere, aquata omnium per fortunam conditione: Antequam Oeniponti discederet, *Ioannem Fridericum* Saxonem liberavit, præcepta hac hosti gloria, ne coactus potius, quam sponte captiuum dimisisse videretur. Contra Saxo, qui à Cæsare potius, quam à *Mauritio* fortunam expectabat, nec sua poterat repetere spolia, nisi sibi ereptam Electoralem dignitatem *Mauritius* exueret, profugi Cæsaris maluit sequi vestigia, quam victoris beneuolentiam experiri, & illius captiuus, quam huius libertus videri. Oenipontem consecutus *Mauritius* instructam Cæsari cœnam, desertamque properantium metu reperit, qua ipse cum omni relicto à Cæsare aulæ, bellique apparatu potitus est. Ad cubile accedens *Caroli* en inquit, *Grande Aquilæ nidum, quam si intercipiessè quibus loris includerem, non haberem. Res Ferdinandi* (cui paucorum adhuc dierum tenebatur inducijs) ciuiumque intactas reliquit, Villacum cum peruenisset Cæsar, obuium habuit Senatus Veneti oratorem cum equitatu venientem, & milite, quem scribi, & augeri Senatus iusserat. Hos motus Cæsar veritus, ne forte cum hostibus Veneti conspirarent, sedem mutare cogitauerat, ni à Veneto monitus, arma hæc pro tutandis finibus, ac pro ipso contra *Mauritium* summissa.

Inter tot victoriarum cursus *Mauritius*, non destitit fortunam, virtutemque Cæsaris reuereri, suæ metuere. Ex pari illū emeruisse periculo ad tantam viderat fœlicitatem, affluere sensim ex Germania, Italiaque militem, *Fridericum* ex hoste captiuo amicum subito, ac hospitem amissæ haud dubiè inhiare dignitati. Suos se hoc bello inimicos in libertatem asserere, ac ferrum stringere auctoris in iugulum retorquendum. Indictis itaque ex *Ferdinandi*, & *Mauritij* consensu

Sal. Ann. 1552. Caroli discrimen.

Fuga.

CCCC. XI. Io: Frider. Saxonens. liberat.

CCCC. X. Mauritiij discrimen.

CCCC. XII. Mauritiij ad pacem inclinat.

Sal. Ann. 1552. Conuentus Passauij. CCC CC. XIII. Galli oratio qua pacem turbat ex Belcario.

sentu Passauiam comitijs in septimum Kal. Iunij ad Regem interim literæ à Palatino, Moguntino, Treuirensi, VVirtembergensi Eluiensi proferuntur, quibus ne ultra progrediretur, orabant. Eodem tempore à *Mauritio* etiam literæ ad Regem offeruntur, quibus quid Lincij inter ipsum, & *Ferdinandum* actum esset, exponebat, & Regem in actione comprehensum, aiebat, rogans vt quibus conditionibus cum Cæsare pacisci vellet, explicaret. Regium animum percussit Germanorum repentina mutatio; facile namque erat cognoscere, eos à fœdere inito recedere. Passauium vbi *Mauritius* appulit in confesum, vbi *Ferdinandus*, Cæsaris legati, *Albertus* Dux Bauariæ cum alijs Principibus, Episcopis, ciuitatum legatis, questus suos copiosius renouauit. Post *Mauritium*, Baionæ Episcopus *Fraxineus*, orator Gallicus ad alédas belli faces, plurima congeffit, exorsus ab antiqua Gallorum, Germanorumque concordia, vita, morumque similitudine qui veluti fratres amicè coibant. Vnde cum Franciones in Galliam transiissent, vnum factum esse imperium; quod vbi ad Germanos deinde translatum esset, necessitudinis ac sanguinis fœdere Saxones, alijque Cæsares à Francorum Regibus oriundi antiquam amicitiam sanctè colebant. Hinc Galli Germani Domi, forisque præ cateris florere gentibus, & Pannonibus, Bohemis, Polonis, Danis dedere legem; ac Asiam, & Europam de Turcis clarissimas tulere victorias. Incidisse tempus quo Cæsares hoc nomine indigni veterem illam coniunctionem neglexerint, & domi in glorij, foris fuerunt infelices, quam aliquot post seculis Luceburgenses principes, Imperatoresve renouarunt. *Albertus* Austriacus nullis Bonifacij VIII. Rom. Pontif. precibus ac promissis incitari potuit, vt Philippo Pulchro Gallorum Regi bellum inferret. *Sigismundus* Imperator cum Ludouico XI. amicissimè vixit. Vnde temerè harum nationum discordiam foueât Caroli familiares. Francisci, Henrici pro Germanica libertatis vindicta adhuc rubricata sanguine rigere gesta, vt suam omnem communicarint fortunam, fœdere vtrique confirmato cum *Mauritio* præcipuè, ne cum hoste pacisci sine Regis liceat assensu. *Mauritium* nihilominus ad Regem scripsisse spem magnam

ex Linciano colloquio concilianda pacis apparere: orare proinde, vt qui cum Cæsare pacisci velit, exponat. Id quamuis Regi præter spem acciderit, pacis tamen studiosum non repugnare, si Germana Reipublica antiqua forma instauraretur: & vetus Gallia cum imperio amicitia cocat. Quoad Cæsarem, cum multa que Regis erant per vim occupauerit, & litem alienam suam fecerit: dum Romani Pontif. iuuantis specie, violato fœdere bellum incæperit, viam primus satisfactionis aperiat. Regem enim licet causæ, & viribus non diffusum haud tamen a pace alienum.

Cum in armis plus sibi emolumentum collocatum *Henricus* videret, omnia mouebat, vt pacem turbaret. Neque Cæsaris indulgentia, vel Germanorum suffragatio trium Episcopatum, Tulli, Virduni, Metensisque, quos occupauerat possessionem, indulgere poterat. Vim itaque sibi potius, quam pacem expectandam ratus, bellum vndique vrgebat. Non pauci enim Germanorum Principes intellexerant seruitutis initium ab oblato deduci patrocinio libertatis. Gallus porro quamuis pacem respueret, è Germania in Lotharingiam deduxit militem, vel Germanorum precibus, qui eum rogabant; aut armorum ex Belgio suis prouincijs incumbentium metu.

Iam enim *Maria* Hungariæ Regina Cæsaris soror, Belgij gubernatrix exercitum delegerat, in quo tria equitum, peditum duodecim millia esse ferebantur. Hi *Ernesto* *Mansfeldio*, ac *Martino* *Rossemio* Ducibus Campaniam latè populabantur. Comitibus etiam Aquisgrani institutis vicinos inuitauerat Principes ad communem tutelam. Accesserat Leodiensis, Coloniensis; Cliuentis se per literas excusauit. Gallus quo suis subueniret, hac cessit interpretatione. Libertatis Germanis restituendæ causâ sumpsisse arma, ea restituta secedere. Tripartito itaque exercitu per Allatiam, ac Lotharingiam in Belgium flectens, in itinere Atenæum recipit, Rodemacram expugnat, Iudium apud Lucelburgicos quamuis *Petro* *Ernesto* *Mansfeldio* comite fortissimè propugnante vi obtinet, & *Robertum* *Marcanum* quod castrum Bullionis, quantum videbatur impenetrabile, regionis caput occupasset, du-

Sal. Ann. 1552.

CCCC. XIV. Maria Belgij gubernatrix in Gallos mouet.

Gallus quædam loca Lucelburgi occupat.

Sal. Ann. 1552. cem Bullionium pronuntiat. *Roffemius* post excisam Picardiam, cum impar regijs ad tiora rediisset, *Henricus* exercitum hoc itinere morbis, rerumque penuria vehementer attritum, denique Iulio exeunte, in hiberna dimisit.

Alberti Brädeburgici furor militaris. Interim *Albertus Brandeburgicus* ob proscriptionem sui ab imperio furore succensus, tanquam erumpens ex orco furia, sacra profana igne, milite, ferro vastabat. *VVolfgangus Melchingus* Magister Ordinis Teutonici ut æmuli sui in Prussia fulmen euaderet soluta pecunia, se exemit. Noribergenses quod in fide Cæsaris persisterent post vicos centum, castella, villasque facilè septuaginta, ac ter mille siluarum iugera incendio amissa, pacem ab eo redimerunt ducentorum aureorum millium pretio. *Herbipolensem*, & *Bämbergensem* quod Romana starent fide integri, durissima pactio- ne subegit. *VVormatiam*, *Spiram* suæ fecerat potestatis, duodecim aureorum millibus ab illius principe extortis, & Catholicorum vbique cultu profligato. *Moguntinus* Elector meritis Rheno belli tormentis, in remotiora loca secessit. De fœdere demum certior factus *Albertus Passauij* inito, implacabili catholicæ religionis odio, illo comprehendendi nolens ad oppugnandum *Frankfurtum* redijt: conditiones opulentas à Rege aucupabatur, cuius insignia eius milites in vexillis ferebant; & quas vrbes capiebat, Regis nomine se capere iactabat. Hinc *Moguntia*, ac *Spiræ* naues vino, triticoque onustas incendit, quo difficiliorem transitum Cæsari redderet: inde *Treuiros* petijt, & deditioe accepit, vbi Monasteria omnia, atque Ecclesias spoliavit. Vrbs ipsa, appropinquantibus Cæsarianis, sese grandi pecunia incendio subtraxit.

CCCCC. XV. Pax inter catholicos & Protestantes. Pax interim in Passauensi conuentu, magno catholicæ fidei detrimento sancitur ut intra dimidij anni spacium comitia haberentur, vbi sub præsidio Cæsaris pertractaretur qua via, nimirum seu Generali, seu Nationali Concilio, aut Colloquio, vel communi etiam Imperij conuentu, Religionis sopiatur discordia. Decidentium par numerus esset ex utraque Religione delecti cum mandato deliberandi: & hoc absque Electorum Principum præ-

Sal. Ann. 1552. iudicio. Interim non Cæsar, non Electores, non S. Imperij Status propter religionem vi factove quempiam ex Augustanæ Confessionis Statibus bello petere, vel inuadere, vel damnum inferre, vel contemnere possit; sed sua religioni, fideique quietè, & pacificè stare, credereque sinant. Quicquid in comitijs à Cæsare, & Principibus ordinaria via statueretur, in posterum ab omnibus seruaretur. Prætor *Camerae Iudicij*, ceterique iudices omnibus non attento cuiusnam sint religionis, necessarias, & legitimas ferant suppetias: formulam in primis iurandi Deum, & Sanctos, aut Deum, & Sancta Evangelia liberam permittendo. In suffragijs quoque dandis equalitas seruaretur. Augustanæ quoque Confessionis consortes à Cæsareo Camerae iudicio non excluderentur. Quibus omnibus à *Ferdinando* subscriptis, *Lutherana* secta refluuit sed in discordiam; Nam & in hodiernum diem dissonant. Protestantes.

Inita pace Augustam *Carolus* venit, Hispanorum, Italarum, Bohemorum, Germanorumque metuendo exercitum collecto, dimissoque *Ioanne Friderico* Saxone, contra Gallum ad repetendam *Lotharingiam* pergit. *Henricus* Rex Gallia hac veluti belli denuntiatione sibi facta, *Mediomatricibus* præsertim, qui primi hostibus occurrebant, prouidendum ducens, insignem belli ducem, cui ob rerum gestarum gloriam, & natalium splendorem facilius obedirent, *Franciscum Lotharingum Guisanum* regulum delegit, qui *Caroli* impetum sustineret. Cæsar enim, qui propter infestam valetudinem de abdicando iam imperio cogitabat, & in solitudinem veluti ad vnicum senectutis suæ perfugium abire destinarat, hanc suis imponere coronidem anhelabat triumphis, ut res humanas in posterum tot, tantisque clarus despiceret victorijs, & regnum posset ambire cœleste? Tantas itaque comparat copias, quantas antea numquam nisi fortè aduersus *Solymannum*, ut timeri merito deberet. Metas itaque opere, & milito firmissimas, cum octo peditum, & tria equitum millia sub *Guissij* recenserentur imperio, XXII. Octobris, mouere cœpit, ut illius expugnatæ terrore, reliqua haberet obsequentia. Hoc consilio *Albertum Brandebur-*

CCC CC;
XVI.
Carolus
mouet in
Gallos.

Metina
obsidet.

Sal. Ann. *deburgicum* hostem suum iuratū, Lotharingiæ finibus cum *Aumalio* fratre *Guisij* inhærentem, à Gallis ad se traduxit. Is stipendiorū inter Gallos rigidus exactor, cum non omnia ex voto obtineret, gratiā Cæsaris iterum aucupari festinat. Tribus milliariibus ab vrbe cū diltaret Metensi, & alēdo exercitui semel, atque iterum commeatum à *Guisio* petiisset, & impetrasset, cum tertio idem flagitaret, se excusauit *Guisius*, dicens, tã vicino hoste annonom ex vrbe asportandã non esse, vtilius fore, si in Sequanos transiret, commeatu abundãtem regionem, & ibi venienti hosti incommodare posset. Conditionē accepit *Albertus*, & viã indicem poposcit: mox mutato consilio, in Mosellam transmittere decreuisse, se refert; petitque à *Guisio*, vt traducendis copijs pontem sterni, & è suis captiuos, qui detinebantur in vrbe, liberari iubeat. Quod additum, vt dissidio colorem quæreret. Cum nauigia inquiri iussisset *Guisius*, nullos ex *Alberti* militibus in vrbe captiuos esse respondet. *Albertus* tunc *Guisium* ad colloquium poscit. Excusauit se is ob sibi vrbis demandatam custodiam, *Albertum* vt in vrbem iret, inuitauit. Ille quasi venturus, præmissis semper pluribus è suis; ne tandem *Guisium* in sui suspicionem adduceret, & fidei specimen daret, petit, vt ad leuandum exercitum tempore tam pluuioso grauiora impedimenta sibi in vrbe deponere liceret: quod & perbenignè cõcessum. Albertinis interim exire iussis, qui iam quadringenti, spetie alimenta parandi, in vrbem confluerant; propositoque rerum venalium extra vrbem foro, securitati consultum. Cum hac via non procederet, rursus de captiuis est renouata querela, sed à *Guisio* nil responsum. *Alberti* dicitur fuisse consilium, aut comeatu vrbem exhaurire, aut *Guisium* capere, si ad colloquium exiisset; aut per suos portam occupare potuisset. Habebat *Albertus* in exercitu sexaginta duo vexilla, quæ in quatuor legiones distribuerat: ac XXII. præerat *Iacobus Augustanus*. XVI. Altemburgi Comes. XII. *Risebergus*, & *Ioachimus Caluicius* totidem. Mille, & sexcenti equites cum triginta tormentis subsequabantur. Comitabantur eum Dux Bipontinus *Liechtenbergæ Lantgrauius*, & *Ludouicus Oe-*

tingensis comes à Cæsare proscriptus. His viribus potens operam suam superbè venditabat *Albertus*, quo carius eam distraheret. Dolo porrò *Alberti* cognito, *Aumalius* frater *Guisij*, qui Gallicas ducebat copias, abeuntem insequitur *Albertum*. Sed is, licet numero longe impar, & peditatu iam per Gallos corrupto, stipendiaque postulante, destitutus, equitatum tanta pugnandi alacritate impulit, vt ruptis, profligatisque ordinibus, *Aumalium* tribus vulneribus faucium interceperit, & tanquã victoriæ momentum *Carolo* stiterit, non sine grandi defectionis premio, nam vltra præteritorum veniam Cæsar transactionem quantumvis iniquam cum Bambergensi, & VVirceburgensi Episcopis factam confirmauit, Pannonicam ei militiam remisit, insuper in eius gratiam *Ludouicis* patri, & filio Oetingensibus comitibus à se proscriptis, *Alberto* item *Mansfeldio*, & filijs culpam indulget: quo cognito *Risebergius* ad Gallos transiit. Parum tamen *Carolo* *Albertus* profuit. Centum millia peditum, equitum duodecim millia in castris Cæsarianis fuisse perhibent. Centum & quatuordecim machinis cœpit mœnia quatere, tanto tonitru vt tridui itinere strepitus audiretur. Nullibi Cæsar maiori vi, nullibi minori fructu insudauit: Propugnantium non impar virtus, mœnium propugnatione, & in hostes eruptione. Pari Marte vt *Carolus*, & *Guisius* dicerentur pugnasse, & nullus vinceret, Cælum obtinuit, quum hieme ingruente sæuissima, & niuium imbribus *Carolus* eò adegit, vt cogeretur vel obsidionem soluere, vel militem perdere, iam tertia parte consumptum. Aduersus Cælos Cæsar pugnaerat. Is igne, imbre illi, vt illudentes deluderent *Carolus*, qui quasi suæ fortunæ artifex, director, & custos, non secus atque antiqui egregiarum artium artifices, quum ad summum suæ artis gradum peruenissent, dijs eiusdem insignia consecrare, nec in posterum artem ipsam exercere consueuerant. Hic autem pius Imperator, non artis insignia, sed suæ infirmitatis conscius Deo Opt. Max. consecrare voluit. Cum, iam nominis, famæque suæ celebritate vt rumque sese polum compleuisset existimaret: vt Meti subiugata felicem labo-

1552.

CCC CC.
VII.
Albertus
Brandenburg. ad
Cæsarem
transiit.

Sal. Ann.
1552.

Aumalius
Albertus
capit.

CCC CC.
IX VIII.
Obsidionem
Cæsaris
soluit.

1552.

Sal. Ann. laboribus suis finem imponeret : & Hercules veluti alter has ad columnas clauam suam deponeret , leoninam suspenderet . Verum vt arcana Dei consilijs ab humanis sunt longè diuersa : sic hunc fortissimi Imperatoris conatum summus ille rerum moderator , & Dominus non adprobauit , & vt diuina

Sal. Ann. dumtaxat in posterum meditaretur , quodammodò monuit . Agnouit Carolus manum Dei , & suæ conscius audaciæ , quòd securior quàm par erat , viribus confusus humanis , gloriam fuisset aucupatus inanem . Anno itaque (vltima Decembris die) ante urbem concluso , obsidione soluta recessit ,

cccc. Metis appensa fortunæ meta. Non paucos XIX. ferro , frigore , morbo afflictos ante urbem discedens reliquit , quos ea humanitate intra mœnia excepit *Guisus* , vt ad amicos se venisse crederent . Is persolutis Deo gratijs , Lutheranos qua potuit diligentia , exustis publicè per carnificem libris , tota urbe persecutus est , ne eos fouere Galli viderentur , maiori tamen astutia , quàm religio-

ne. Nam Deo Germaniam vicifcente , hæresis , quam Gallus per Germaniam fouerat , eò inualuit , vt regnum , regiamque sedem penè occupasset , nisi *Alexander Farnesius* è Belgio suppetias ferens , Parisios ab interitu vindicasset . Quo consilio si *Henricus* Gallorum Rex *Carolo* per Germaniam adhæsisset , nec Gallia , nec Germania tam turpi conflagrasset incendio .

SOLYMANNI NOVA IN HVNGAROS EXPEDITIO. Ann. 1552.

ccc cc. XX. **A** srueta Germania Gallis Turcas federatos timere ; strepente in Lotharinga *Henrico* , in Pannonia *Solymanus* fre-

muit . Segadinum felici Marte occupaerant Austrij . hoc forsàn tempore spem concepit *Ferdinandus* recuperandi Pannonias ,

Sal. Ann. 1552. nias, vt ex nummo videre est supra n. 518.) Sed dum arcis obsidioni palantes adsunt, per *Alim* Budensem præfectum magna clade ceduntur, quinq; nasorum millibus Byzantium missis, ad victoriæ trophæum. Is ille, qui quondam Christianorum preputia cum 40. vexillis ad *Solymannum* miserat. Victoriæ subinde vsus fama, *Vesprimium* non magno molimine interceptum, præfidiarijs metu potius, quam vi deditis. *Solymanus* hac occasione excitatus, *Mahometem*, & *Achmetem* præfectos octoginta mille militum instructos copijs submit, qui *Temesuarium* fortissimum cum vrbe munimentum iuxta fines *Trasiluanie* adflumen *Temesum* post grauissimam oppugnationem, deditioe cœpere. Præfecto quoque eius *Losontio* perfidè trucidato, vt Christiani discant aduersus *Turcam* vel mori, vel pugnare. Armarat militem suum ferro *Ferdinandus* non animo; Venientis *Turcæ* nõ erat, qui sustineret aspectum *Cassanus Bassa* (cuius effigie habes n. 518.) cum 5000. equitum millibus à *Mahumethe Bassa* ad *Lippe* obsidionem missus, cum arcem flammis inuenisset corruptam; munitiones tamen non omnino destructas, igne prorsus extincto eas instaurauit. Sed paulo post *Io: Baptista Castaldius* cruenta expugnatione redemit, vt ex nummo triumphali, quæ supra habes n. 518. Nemine itaque resistente, vbiq; barbarus vagabatur; donec gemino præsidio *Hungaria* leuari cœpit. Hinc *Mauritij*, & *Germanorum* (inita pace) accurrentium (huius expeditionis vide monetam supra n. 518.) Hinc singulari *Agriensium* virtute, qui in vrbe, nec situ, nec arce munita sub fortissimis præfectis *Stephanis Dobone* vno, alteroque *Nesqueio* honestè mori, quam turpiter viuere maluere. *Femine* ipsæ, quasi prò catulis leonæ pugnarent, præcipites iruebant in hostem. Cum à *Mahomete* deditioem per tubicinem iuberentur, nutu non voce respondent, erecto in pinnis muri feretro; sepulchrum scilicet optare potius, quam captiuos viuere. Dispositis itaque 50. machinis, per vndecim dies torquebantur muri, quassantur aggeres. Inde ter vna die impetum faciente hoste, nequaquam animo consternati propugnatores, barbarum, ac ferocientem hostem repulere, octo millibus *Turcarum* casis. Oppugnationem renouat bar-

barus, animum Christianus instaurat, & victor triumphat non sine grandi fœminarum honore. Quarum vna, quæ coram matre, & marito pugnabat, cum occiso marito, à pariete moneretur, vt corpus tolleret, & sepulture maderet: Nõ hoc (inquit) illa, 30. Mater: non Deus Sinat, vt vir inultus terra condatur: pugnam petit, non exequias. Mox arrepto demortui ense, & clypeo, medios ruit in hostes, nec prius à pugna destitit, quam plurimis *Turcarum* victimis mariti manibus parentaret: demumque sublatum in sinum cadauer, ipsa in templum intulit, & honorificè tumulandum curauit. Alia fuit ex primarijs matronis, quæ grande saxum capiti impostum gestans, cum ad ruinam properaret, tormenti ictu capite truncata est. Filia, quæ matrem sequebatur, sublatum saxum, & vt materno adhuc cruore fluebat, in conferatam abiens *Turcorum* multitudinem murum subeuntium proiecit duorum cade, plurium vulnere; quo exemplo ceteræ excitatæ tantum animi addidere suis, vt eruptione facta hostem repellerent, & duo tormenta clavis configerent, & arrogantiam *Mahometis* adeò fregerint, vt tot virorum victor, fœminarum hic denique virtute inferior, X. Cal. Nouemb. confusione, atque indignatione plenus cesserit, & locum dedit *Mauritio* *Saxonie* *Electori*, qui vi fœderis cum *Ferdinando* percussis in *Pannoniam* descenderat, sed magno nomine, nullo successu. *Castaldi* consilium erat, dum *Agria* obsideretur, *Mauritius* ab vna, ipse ab altera *Turcicum* inuadere exercitum. Non probauit consilium *Mauritius*, prælij alex rem tantam comittere nolens. Scripserant interim ad *Ferdinandum* regni Proceres, vt sibi de pace cum *Turcis* agere liceret, quam interuentu *Halis* regij cubicularij facile à *Solymanno* impetrari posse sperabant. Annuente *Ferdinando*, suscepit *Halis* negotium, intra octo dies promisso responso.

Dum hæc agerentur, in *Mæsia* superiore noui motus excitantur. *Mirces* in ea prouincia erat, qui *Radulfo* legitimo hærede depulso, *Turcarum* fauore imperium usurpauerat: *Radulfus*, cum modicâ sed lecta familia *Castaldo* militabat, à quo aduersus tyrannum impetrato auxilio equi-

CCCC.
XXI.
Agria fortiter ab Hungaris propugnata.

De pace cum Turcis Hungari agunt

CCCC.
XXII.
Radulfus regno paterno restituitur.

Sal. Ann. 1552. tum, 1200. peditum 1100. in *Mircem* mouet. Is cognito periculo, summa diligentia, octoginta millia hominum congregat, & triginta machinis secum adductis ducit in hostem. *Radulfo* non plus duodecim armatorum millia erant ultra attributas auxiliares *Castaldi* copias. Causæ tamen, & virtuti suorum confusus, aliam non detrectat. In duo agmina diuisum militem vehementi oratione cohortatus, tanta spe impleuit, vt non expectato signo in Turcas, qui in *Mircini* exercitus fronte stabant, impressionem fecerint, & perturbauerint. Quo factò tantus terror hosti iniectus est, vt cum putarent *Castaldum* cum toto exercitu adesse, solutis ordinibus fugerint, & fuga in suos, qui post terga stabant, reuoluti omnem exercitum dissoluerint; quod vbi aduertit *Radulphus* successum vrgens cum suis in confusum equitatum tanto impetu inuehitur, vt *Mirces* tantæ suorum cladi superstes, & ipse fugeret. Victor *Radulfus* *Tergouistiam* prouinciæ regiam petit, qua potitus cum *Mircis* thesauris, quæ ducentis aureorum millibus æstimabantur, legatos ad *Castaldum* misit, qui pro immissis auxilijs gratias agerent. *Vasraclij* conuentum agebat *Castaldus*, dum *Halis* longè diuersum ab ordinum expectatione, & voto responsum *Solymani* tulit, Porrectis literis *Andree Batorio* inscriptis, quibus mandabatur, vt *Ioannes Sigismundus* in regnum restitueretur paternum, & ni parerent, talem expectaret penam, vt lapis super lapidem non relinqueretur. Hoc mandato percussi adstantium animi (*Batorius* aberat, morbo impeditus) ac rerum nouarum studio excitati, parum abfuit, quin in *Solymani* sententiam abirent concordēs. Dilato tamen responso, *Castaldus* qui *Albæ Iuliæ* hiemabat, certior factus accurrit protinus, & in conuentum intronissus ea die, qua de responso ad *Solymani* postulata deliberaturi erant, habita ad Prouinciæ Ordines oratione, eos à tam fædo proposito dehortatus, oblati *Ferdinandi*, ac *Cæsaris* fratris viribus,

Solymani mandatum de restitucione Ioannis Sigismundi.

CCCCC. XXIII. *Castaldi* *secundum*

CCCCC. XXVI.

Missiponto in Lotharingia per *Egmondanum* comitem occupato, in Belgium hybernatum *Cæsar* miserat militem. Interim Dux *Vendomius* *Picardiæ* gubernator hiemis beneficio per con-

vt in fide manerent, tantum profecit, vt in *Ferdinandi* præiudicium nihil decernerent, sed datis ad *Solymanum* literis, orarent, vt tributo viginti mille aureorum accepto, pacem daret. His *Alis* cognitis, cum aliud impetrare non posset, accepto tributo *Constantinopolim* redijt. Tam malè administratæ Reipublicæ culpam *Castaldus* in *Mauritium* detorquebat, qui non solum nulli vsui in bello *Pannonico* fuerit, sed totum regis, ac prouinciæ errarium exhauferit, pecunia omni, quæ præfidiarijs destinata erat, in *Mauriciani* exercitus stipendium consumpta. *Mauritio* contra dictitante, *Castaldi* avaritia ac rapacitate factum vt alienatis Prouincialium animis, ipse in *Pannoniam* frustra descenderit.

CCCCC. XXIV. *Mauritij* & *Castaldi* *exprobratio.*

Dum hæc in *Pannoniam* moliretur *Solymanus*, *Turcarum* violentiã Italia non euasit. *Salernitanus* Princeps, à *Petro Toletano* ProRege *Caroli* grauiter offensus cum Gallo Rege in eos conspirarat, eique suaserat facile regnum *Neapolitanum* occupari posse, si cū *Solymani* classe, iuncta se ductore *Gallica*, sociatis viribus rem agerent. Præsto fuit *Turca*, Gallo rogante, missa sub *Dragutis*, & *Sinanis* imperio potentissima classe, quæ tempestiue in *Tyrrhenum* mare descendit, prosperaq; navigatione superato *Messanensi* freto *Andream Auriam* in Proregis subsidiũ propteratẽ interceptit, ac septem ex quadraginta nauibus captis, meris que duabus, in fugam auertit animis parem, sed viribus longè imparem. Verum cum *Salernitanus* *Gallica* XXV. triremium classe, qua aditum proditione speratum facturus credebatur, serius *Massilia* soluiset, *Turcæ* vicinis mari oppidis captis, succensisque, præda captiuisque onulsi *Chiũ* in hiberna abiere, *Salernitani* Principis exprobrantes ignauiam. Oh cæca mortalium ambitio, quæ ipsos Christianissimos reges impellit, vt in Christi gregem trifaucus euocent *Cerberos*, & rotam *Spolient* *Africam* monstris, Christiano sanguine saturandis.

CCCCC. XXV. *Turcarum* *classis* in *Neapolim*

Annia à *Turcis* *vi-* *ctus.*

SENESEIVM TVMVLTVS. Ann. 1553.

gelatas paludes cum pyria tormenta *Hesdino* admouisset, & *Croio* filio *Reussi* comitis deditionem extorsisset: *Carolus* repositurus cladem, exercitum *Croio* Duce *Terouanam* *Morinorum* ad *Lisam* flumen urbem

1553. *nr.* urbem obsidet, nec infelici conatu *Bignincurtius* expugnat, *Croio* ad patris funus discedente, & *Cæsare* iubente, funditus eversam solo æquat. Chronographicum vrbis excidium duobus hisce excipere verbis

DeLetI MorInI.

CCC.CC. XXVII. *Philibertus Sabaudus Hispidinus* capit. *Emanuel* subinde *Philibertus* Sabaudia Ducis filius, in locum *Bignincurtij* susceptus, quia *Cæsariani* aulici ægrè parerent, *Hisdinum* oppugnare cœpit, quod primo impetu capit. Sed in arce fortissima vis maior adhibenda fuit: hanc tamen, & ignivomis machinis, & cuniculis periclitantem certis legibus dedere *Franci*. Pulvis tormentarius fortuito igne correptus magnam arcis partem, & *Francos* cum *Horatio Farnesio*, magnæ expectationis iuvene, qui Regis *Henrici* notham in vxorem duxerat, in auras eiebrauit. Toties itaque captum atque amissum *Hisdinum*, *Cæsar* euertere iussit, aliud inter propinquas paludes excitaturus. Nil ultra tentavit *Allobrox*, quod iam LXX. pedum, & XII. equitum millia *Henricus* in armis haberet. Tanto exercitu *Bapalma*, & *Cameracum* tentantur sed frustra, aucto citra *Schaldim* *Cæsariano* exercitu, unde absque vilo emolumento *Galli* in hiberna discesserunt, quasi ad pompam non ad pugnam fuissent egressi, *Gallorum* more, quorum primus belli impetus heroum dicitur, progressus virorum, fœminarum exitus. Exitus acta probauit. *Cæsaris* namque aduentantis licet podagrici solo nomine territi, recesserunt.

CCCC. XXVIII. *Senensium* motus. *Hæc* in *Belgio*, dum in *Italia* *Senenses* *Cæsaris* clientes, ob suspectam *Cosmi* *Florentini* Ducis potentiam, admissio in urbem præfidiario *Caroli* milite sub *Iacobo Mendoza*, dum is in gratiam vulgi patritios grauius premit, arcemque vrbis imponere festinat, qua imperaret securius, *Senenses* seruitutis metuentes, clam *Gallos* implorant, vt iugum excuterent, vel mutarent. Medio itaque *Turnonio* Cardinali, sciente Rege, *Italos* Duces *Nicolaum Ursinum* *Petilianii* comitem, *Marium* comitem *Sanflorum*, & *Hieronimum Pisanum* ijs conciliat, qui egregia cum *Senensibus* simulatione à *Mendoza* postulant: vt quando *Dragutus*, & *Salernitanus* *Turcica*, atque *Gallica* classe immine-

rent, conscribendi militem ad tuendos portus, ipsis copia fieret. Indulsi *Gonzaga*, non in tempore monitus à *Cosmo* *Florentinorum* Duce, hos in suum caput parari. Unde octingentos ab eo auxilio missos in urbem accipiente *Mendoza* (per auersam *Senenses* portam sex millia fœderatorum admiserunt) qui alijs facilè eiectis, & urbem occuparunt: *Cæsarianis* *Orbitellum* munitissimum *Senensium* castrum se recipientibus. Hæc anno præterito. Præsenti ineunte, *Petrus Toletanus* *ProRex* *Neapolis*, *Senensem* agrum armatus ingressus, *Florentiam* adiit visurus filiam *Eleonoram*, quam *Cosmus* in vxorem habebat, ibique morbo correptus obiit. Locum tenuit *Garfiasius* filius; sed antequam ad exercitum accederet, *Romam* vt *Iulium* Pontificem adoraret, *Hispanica* ostentatione diuertit: centum enim comites fusco holoserico, centum albo, centum croceo indutos ad deosculandos *Iulij* pedes secum adduxit: inde ad exercitum regressus, iunctis sibi ex *Insubria* *Gonzaga* copijs, arces oppidaeque *Senensium* non pauca expugnat: eius verò felicem victoriarum cursum *Dragutus* *Calabria* illapsus, auertit ad regni *Neapolitani* defensionem. Auerfo *Garfia*, *Senenses* omni arte, pueris, fœminisque operi incumbentibus, sese muniunt; dum *Thermaus* *Gallorum* ductor *Draguto* iunctus *Corficam* (vt eò se *Galli* tuti reciperent) occupat, sed breui perdidit. Nam *Ianueni* pecunia subducto *Draguto*: vel à *Solymanno* ob seditionem *Byzantium* reuocato; *Auria* cum classe superueniens, tota insula *Thermaum* deiecit. Ducta in vxorè *Roxolana* seruili concubina *Solymanus*, eiusdè impulsu *Mustapham* ex *Circassa* concubina filium natu maximum, gratissimum subditis, in castra accersitum, coram se in tentorio trucidari mandarar, sublato primùm *Hebraimo* *Bassa*, quamvis *Mahometano* Pontifici se iureiurando *Solymanus* obstrinxisset, ne quicquam grauius in eius vitam comittere, nam ab eodem Pontifice *Roxolane* pecunia corrupto, deceptus dormientes non in viuorum, sed mortuorum numero esse, *Hebraimo* dormienti guttur abscindi mandauit. *Gianguirus*, siue *Zianguirus* *Gibber*, vbi mortem fratris accepit, dona quæ de *Mustaphæ*

Sal. Ann. 1553.

CCCCC. XXIX. *Petri Toletanimors*

CCCCC. XXX. *Solymanus filium trucidat.*

Sal. Ann. 1553. CCCC. XXXI. spolijs pater ad illum miserat fortiter, ac summa indignatione recessit, exclamans, *O immaniſſime parricida, neque enim iam te patris nomine dignabor, quid autem refert an filius patrem, an pater filium perimat? Accipe tu ipse thesauros, abutere ut velis. Etiam ne in animum tuum inducere potuisti, ut talem filium Othomanica familiae unicum decus, qualem in eadem alterum numquam futura secula videbunt, in tuo conspectu crudeliter trucidari iuberet? ego vero Gibber, nec tantis ut Mustapha praeſtitus dotibus, ne idem exemplum in me edas, alacriter providebo. Nec plura effatus, in gladium incubuit, & ex vulnere reuolutus, supinus iacuit. Nullo tamen inter motus exemplo Mahometem nepotem ex Mustapha, vxoria dementatus sustulit adulatione. Selimo deinde in Baiazetum fratrem collidente, quod huic licet natu minori Roxolana sceptrum, illi Solymanus destinaret: reuocauit Dragutum.*

CCC CC. XXXII. Alberti ſauitia. Interim pactis stare recusantes Norimbergenses, Herbipolenses, ac Bambergenses ad Imperiale Spirensis Camerae iudicium prouocauerant Albertum Brandeburgicum. Is vero conflata repente militia, spretisque arbitris, quos Caesar delegerat; & pecunia quam Episcopi offerebant, in illorum ditio- nes effusus, occupatis Bamberga, ac Schveinfurto, coetera per Franconiam vastat, caesis, quas Ferdinandus submiserat, copijs. Foederati Principes, quibus inuasionis periculum imminebat, iubente Caesare, militem colligunt, Ducibus Mauritio Saxoniae, & Henrico Brunsvicensi, ille collectas copias Norimbergensibus, Franconibusque subsidio mittit. Hic Mansfeldicum militem, sub imperio Philippi filij sui in inferiorem Saxoniam destinat (Philippi nummum cusum ante pugnam ad Visurgim commissam vide infra n. 539.) Franconiae tunc inharebat Albertus in Franciscum Valderanum Monasteriensis, aliorumque locorum Episcopum suae quondam cum Lantgrauio Hassiae captiuitatis auctorem, & sub Catholici Episcopi titulo cum imperiosa concubina, quae domi forisque omnia regeret, nefarie versantem quem non vna clade, atque ingenti aere multauit, donec profugus Antites, suisque ingratus, Volberae patrio in solo,

Idibus Iulij, morti succubuit. Post haec cum Brunsvicensis miles in Franconiam socijs opitulatum iisset; Albertus inferiori sese infudit Saxoniae, & Erici Gotingae Principis milite auctus ingentim passim inferebat damna. Donec Mauritius, & Henricus coniunctis viribus in agro Hildesienſi sese obiecerunt, ut in Saxoniam vltiorem cogitanti viam praeccluderent. Iam enim Visurgim traiecerat, nihil hostem veritus, quem contractis nondum auxiliaribus copijs, facilius primo calore frangendum sperabat. Parum tamen sobrio consilio, ut Alberti mos erat, prandium multo vino diluere, etiam nunc suos milites liberali hauſtu ad pugnam prouocatos, in Mauritium ducit, missa denunciatione, si quid animi superesset, in aciem prodiret? Hac prouocatione Mauritanus miles irritatus, non expectatis Lantgrauij copijs, die ix. Iulij, in Principem exit furibundum. Tanto odio vtrimque concursum, ut ad lanienam viderentur erumpere. Victoria primùm anceps, ad Mauritium tandem vergere coepit, quam dum ardentius, instando prosequitur, secundum illa glante traiectus, sua post biduum morte conclusit, vltimumque hoc habuit vitae solatium, quod vicerit, moriens. Peditum hostilium vexilla LIV. equitum XIV. oblata dicuntur spiranti: qui datis ad Herbipolensem literis, languida adhuc manu commonuit; prouideret, ne de cassibus impunè elaberetur fera. Successorem habuit Augustum fratrem. Caesari non ingrata victoria fuit, quod vno conflictu aliena manu, de gemino hoste triumpharet. Mortuo Mauritio; foederati Henricum Brunsvicensem suffecerunt qui Carolo, & Philippo filijs in hoc bello orbatus fuerat. Nummus extat triumphalis Henrici n. 539. in quo Fortuna exhibetur imago; sed Deum Fortunae Directorem lemma annuit. Maluit tamen Augustus cum Alberto religionis causa pacisci, quam vnà cum Henrico licet victore decertare. Quod & de reliquis Protestantibus sperabat, ut foedere soluto, catholici denique ad faciliorem sibi ruinam paterent. Tentauit hoc literis ad Norimbergenses datis, incusans, quod Episcopis adhererent non sine religionis excidio. Sed illi inaudita territi crudelitate (nam

Sal. Ann. 1553.

CCCC. XXXIII.

Mauritius victor, moritur.

Henrici Brunsvicen. nummum vide n. 539

CCCC. XXXIV. Crudelitas Alberti.

im.

Sal. Ann. 1554. inmanissimus prædo cum *Alstorfi*, & *Laufi* incolas, hominesque ex agris cum liberis pecoribusque profugos inclusisset, igne diuersis locis, præcipue ad portas, ne qui euaderent, ingelto, miserabili omnes incendio consumpserat) cum nil mite sperarent, noluerunt recedere. Brunsvici erat *Albertus* vrbe religionis studio, sibi amica, & *Henrico* auersa, vbi collectis è fuga reliquijs, nouisq; raptim ære raptis collectis, tanquam ex silua Leo nouis inhiabat prædis. Sed cum suis obstante *Henrico*; suam redire est coactus in caueam. Ibi noua eorum ope suffultus, qui catholicos odio habebant, ad Turingiam se vertit, beneuolèque *Vinariæ* à *Ioanne Friderico* Saxone, V. Octob. exceptus veluti Lutheranae religionis reparator. *Henricus* verò Brunsvico relicto, quam obfederat urbem, *Albertum* insequitur fugientem, qui ad Saxonem profugus, *Gothæ* arci se inclusit. Populantem militem *Augustus* ære coercuit, & com meatu deliniuit. Inde in Franconiam excurrans, *Bambergam* hostili obsidione liberauit: *Hofum* (cum *Ferdinandi* militem extra mœnia reperisset vagantem) insequutus, cum eo arcem subiit, & occupauit. Ad quem cum oppidani, sui Ducis præsentia læti confugerent, ipse immisso milite trucidauit. O fœra Africana crudelior. *Lieetheselsum* Bambergensis ditionis oppidum interea obsidebat *Henricus*, quo obtento, *Colembachium*, *Hofum*, *Biruthum*, diruit. Sexta denique Decembris die, quando ipsis Calendis *Albertus* ab Imperiali camera proscriptus fuerat, & tanquam publicæ quietis perturbator, bonis exutus cum proscriptionem suam armis oppugnare non posset, tentauit scriptis. De Cæsaris gratia cum non desperaret, Norim-

CCCC. XXXV. *Albertus* proscriptur.

bergicos iudices vt patriæ proditores perstringebat, quòd superiori bello Regi contra Cæsarem opem tulissent. Non cessabat tamen (acceptis pro *Aumalio* redimendo sexaginta aureorum millibus,) militem per Saxoniam cogere. Cum his summa celeritate, *Schuinturtum* IV. Id. Iunij petit, & cum octingentis equitibus, & septem peditum vexillis sub noctem oppidum, qua parte non erat obsessum, ingreditur. Cum ibi omnia ad extremas angustias redacta offendifset, in arena consilium cœpit, triduo namque post, direpto oppido, eductis circiter decem, & octo prædiariorum, tam equitum, quam peditum signis, ac tormentis, summo silentio stationibus crebris ad portarum stationes relictis noctu egreditur, & *Kitzingam* versùs iter instituit. Albescente die, cum fugam cognouissent fœderati, pars in oppidum ruunt, in ijsque *Brunsvicus*, & quod *Albertinos* fugerat, rapiunt, oppidum incendunt: pars fugientes insequitur, quos tardius propter tormenta incedentes, adsecuti sistunt. Nec certamen ille detrectauit, sed acri commissa pugna, cum toto superueniente exercitu, se impari tantis videret armis, monitis suis, vt quisque sibi consuleret, periculo se subducens, tranato flumine *Kitzingam* peruenit, impedimentis amissis. Fama cladis *Blasburgum* terruit, & octauo post die, se *Ferdinando* dedit, quod vltimum fuerat *Alberti* propugnaculum. Ita omni ditione exutus, in Galliam ad Regem confugit, vbi que terribilis, & metuendus. Noua meditataur consilia homo ferox, animo corporeque validus, ætate florens, complere haud potuit, morte præuentus, annos natus XXXIV.

Sal. Ann. 1554. CCCC. XXXVI. *Aumalius* liberatur.

Alberti dolus.

Ad Galliam confugit.

NUPTIÆ MARIÆ ANGLIÆ CVM PHILIPPO HISPANO.

CCCC. XXXVII. Nostro non contenta Bellona in Orbe faces accendere, toto etiam diuisos ab Orbe tulit Britannos. Pridie Nonas Iulij moritur *Eduardus VI.* Rex Angliæ, qui nõdũ XVI. suæ ætatis annũ compleuerat, tabifico veneno Nortumbriæ reguli opera administrato. *Mariam Susfolciam Henrici* ex sorore proneptem, testamento, regni hæredem reliquit: tametsi *Mariam*, & *Helizabe-*

tham sorores *Henricus* pater illi substituerat: sed quòd iam pubes esset, se posse testari, & regno prouidere dicebat: præsertim quod de sororum natalibus non leuis dubitatio esset, quod cum Londinensi consule cæteri consiliarij probabant. Quarto post *Eduardi* obitum die *Susfolcia*, & quidem inuita Regina pronuntiat. Tulerunt id iniquè viri nobiles simul, & populus non solum

Maria

Sal. Ann. 1554. CCC CC. XXXVIII. Maria Susfolcia Regina. Maria studio, verum etiam Northumbriani odio de morte Regis suspecti, qui hoc tetro facinore regnum in suam familiam transtulisset; nam Guilphordus Dudeleus eius filius Susfolciam uxorem duxerat. Maria interim in Nortfolciam confugit, opem ab optimatibus, & Cæsare implorans: Cæsar è Flandria auxilia mittit, quamvis Northumbriani transitum prohiberent, & vt Mariam comprehenderent, vigilarent. In hoc Northumbrianus Londino ægreditur; illico Optimates ad Mariam confluunt, Susfolciam in custodiam tradunt. Rumor cum in Northumbriana castra peruenisset, ferè omnes ab eo deficiunt, quin etiam Cantabrigiæ captum, VIII. Cal. Augusti Londinum adducunt: XI. Cal. Septemb. capite multant: Maria inauguratur. Postea conuentu habito, Catharina Arragonia cum Henrico VIII. Angliæ Rege coniugium ratum habetur: diuortium improbat. Maria (cui velit) nubere Anglo, vel externo optio datur. Eius matrimonium cum Philippo filio impensè Cæsar ambiebat, quo se & pecunia & milite instructiorem redderet. Inicit tandem opera Reginaldi Poli Cardinalis, tametsi eundem ad se accedentem in Germania subsistere voluerat, ne fortè sibi, & Anglus, & Maria cognatus obstaret (nam regij sanguinis princeps, & nondum Sacerdos nuptias ipse Maria ambire potuisset: Coniugij pacta fuere, vt nullus Anglorum in regno, nisi Anglus natus ad munus publicumue dignitatem admitti posset. 2. Ne Regina ex Anglia, nisi ipsa rogante abduceretur, neue filij ex illius matrimonio suscipiendi, nisi probantibus ex necessitate ac legitima causa Anglis, è regno discederent. 3. Nihil in publicis, priuatisque iuribus, priuilegijs, ac consuetudinibus regni immutetur. 4. Nihil huius connubij ratione fæderi inter Anglos, Gallosue factò derogetur. 5. Si Regina prior sine liberis vita decedat, nullum Philippo ius in regnum maneat; sed intactum Anglis relinquatur. Sin Philippum mors præripiat, Mariæ superstiti dotis nomine quotannis LX nummum millia numerentur. Has condiciones quamvis difficiles admisit Philippus, quòd speraret initis nuptijs, facile Anglos ad mitiora inflectendos. Lamoralis igitur Egmondij comes è Belgio Philippi

Quibus conditionibus Maria nubat Philippo.

nomine cæremonias impleuit, & nocturno epulo affuit; donec Philippus 80. trirremium, & 40. onerariarum nauium classe Hampronium Angliæ portum 19. Iulij teneret. Quinto post die Regina adit. Vbi cum diplomate Cæsar publicè eidem Regis Neapolitani titulum consignasset, ne inferioris dignitatis ad Reginam accederet, XXV. Iulij, per Episcopum loci solemnibus Anglorum cæremonijs copulantur. Absoluto sacrificio, proclamatum à Legatis triplici lingua, Anglica, Francica, Latina connubium, & coniugibus panis nauticus cum vino Hippocratio præbitus, ex quo omnes ordine proceres hausere. Placuit Anglis Philippus, quòd plerosque Hispanorum in Belgium ablegasset, publicumque ministerium ab Anglicis Regiæ ministris admitteret: sed quòd tecto Hispanicorum Regum more Principes exciperet, dimitteretque, indignantibus ad hunc fastum animis, vt Germanorum nuper ita & nunc Anglorum gratiam detriuit. Mense tandem Decembri cum è Brabantia Polus Cardinalis appulisset, totius conuentus consensu in pristinum locum atque hæreditatem restituerunt, vnde ab Henrico Octauo pulsus erat. Quinto post die de religione restituenda catholica cum sermonem fecisset, Angli fidem, & religionem ceu subuculam mutare soliti (nam sub Henrico VIII. ex catholica schismaticà, sub Eduardo puero Zuirglianam, sub Maria rursùm catholicam, sub Elizabetha tandem Caluisticam incredibili leuitate professi) formulam conceperunt, quà à Rege, Reginaque petunt, vt Poli auctoritate cum Deo Opt. Max. ac Romano Pontifice eius Vicario in gratiam redeant, se pœnitere quòd impijs decretis assenserint, quæ nunc rescindi, & in gratiam suscipi enixè postulant. Quibus Polus benignè annuens, peregit. Duo ad sunt hic nummi: Mariæ votiuus; Philippi triumphalis: Illa, auita religione restituta, hæresi profligata, Cæcis visum, catholicis libertatem, & quietem restituit.

In altero Philippus Bellerophonis imagine representatur: quasi chimæram vicerit, hoc est trinam in Anglia coniurationem indagarit: irrita eorum consilia fecerit: magno Angliam periculo liberarit. Gallorum

Sal. Ann. 1554.

CCC CC. XXXIX. Fides Catholica in Angliæ restituitur.

IRRUPTIO GALLORVM IN BELGIVM. Ann. 1554.

Sal. Ann.
1554.Sal. Ann.
1554.
CCCC.
XXXXI.CCCC.
XXXX.Sabaudus
Gallos ca-
dit.Sabaudi
nummum
vide n. 539

Anglicis rebus implicito *Carolo*; Belgio inhiabat Gallus, vt verbo monstrauit, & facto. Verbo, quum pro symbolo *Halecem* assumpsit, cuius frequens est in Belgio captura. Hoc sibi annulo cingit, & subharrat. In pala annuli adamas est, symbolum infracti animi quem palmae ramus, vt victoriam denotat laurus. *Henricus* itaque copioso milite, auroque tempestiuè instructus Gallorum more, qui in celeritate sanè sortem aucupantur, Mariæburgum, à *Maria* sorore Cæsaris, Belgij gubernatrice excitatum aggreditur, ac XVI. Cal. Iulij, Præfecto largitione corrupto obtinet. Hinc Orchimontem, Villarium, Bouiniam, Dionantum, ac Mariæmontium, delicijs Reginae conditum inuadit, excindit, ac miserabili passim, quâ Cæsaris iter esse posset, vastitate omnia complet: Donec Valencenam inter, ac Quenoum hærentem Cæsareus Duce *Sabaudo* accessit exercitus non sine clade Francico illata equitatu. Parisios itaque relegens *Henricus*, non minori Atrebatum vastauit incendio quàm Hannoniam. Figit demum ad Rentiacam arcem castra; quam dum oppugnat; Cæsar est morbo fatigatus, superuenit, acie Belgarum instructus, & dum pro obtinendo colle vtrinq; certatur, Cæsarei insidijs obruti in Syvartzenburgica Nassauicæque legione haud contemnendam cladem accipiunt. Ingravescentibus verò tenebris vterque se in castra recepit. Mox *Henrico* Parisios reuerso, *Emmanuel Philibertus* (qui in Pedemontana regione *Carolo* Duci parenti suo successerat) transmissis Somona flumine, qui à Picardia Atrebatum separat, vt patrem Gallis vastitatem rependeret, Dampferam, Durium, Machium, Mentenanum, Fanum, Riquerij, aliaque in comitatu Fani D. Pauli capit, incendit. Denique *Hesdino* remisso, militem in hyberna dimittit. In obsidione *Hesdini* cusus dicitur nummus in quo *Elephas* sub lemmate *infestus infestis*: Elephantis enim natura est, si prouocatus graue cum Dracone, Rhinocerothe, grandioribus alijs animalibus bellum gerere: erga debiliora mitis adeo placidique est ingenij, vt gregatim occurrentia proboscide leniter segreget, ne forsã imprudens proterat. Sic *infestus in-*

festis Sabaudus, turpe ducens ledere nõ lesus.

Feliciori Marte in Italia Cæsariani pugnarunt Duce *Iacobo Mediceo Marchione Mariniano*, Is iunctis cum *Ioanne Luna*, & *Madruccio* copijs Moncarolum, & Moncatinum Senensibus eripuit: inde Senis militem admouit, vbi *Henrici* Regis Gallorum nomine præerat *Petrus Strozza* nobilis Florentinus, & Mediceorum hostis iuratus; qui viribus non impar *Mariniano* militi, vt obsidionem auerteret, Oliuetum Foianum inuadit. (Castrensem *Strozze* nummum supra habes n. 539.) *Marinianus* ne leuioribus hisce expeditionibus copias perderet cum *Strozza* Marte decernere statuit, eo demum euentu, vt gemino afflictum prælio, ad Chianam vallem postridie Augusti, ad Martianum deinde III. Nonarum, cum sex milium Gallorum iactura ipse *Strozza* Lucignanum cum paucis euaserit. *Marinianus* ad cæptam obsidionem redux, Senas arctissimè cinxit fame potiùs quàm ferro expugnandam ducens. Nam *Monlucius* præclarus in vrbe Gallorum Dux cum priùs vltima experiri, quàm vrbe dedere decreuisset, imbellem turbam, ne fortium alimenta consumeret, vrbe expulerat. Quæcum neque à *Mariniano* reciperetur, miserabili antefossas vrbis spectaculo consumpta est. Aduersus vim ita *Monlucius* prouiderat, vt vbi prostratis ab hoste muris pateret aditus, nouis iterum vallis, ac fossis præcluderetur. Ab Augusto in alterum annum exacta hic melonga trahebatur obsidio, nec in suppetias accurrente Gallo, ad obscenos cibos, & desperationem oblessi reciderant: Qui tandem vndique fatigati, X. Cal. Maij *Mariniano* ea conditione cessere, ne Cæsar arcem sine ciuium consensu extrueret, militem muniret, Senatum constitueret. Excedentibus itaque Francis, duo Hispanorum millia recepta sunt; *Marinianus* cum reliquis ad occupanda cætera prouinciæ castra ægressus, portum Herculis tenuit. Senenses cum intellexissent vrbe in potestatem *Cosmi* Ducis Hetruriæ, annuente Cæsare venturam, ita animo fuere perculsi, vt omnis ætatis homines, relicta patria cum Gallico præsidio exierint. Huc facit nummi emble-

Senæ ca-
pta à *Ma-
riniano*.*Cosmi* nū-
mos vide
n. 539.

Sal. Ann. 1555. ma. Offert *Cosmus* obfessis Senensibus pacem, si eam velit; exitium, si repudiarint. Illius *olea* hieroglyphicum: huius clypeus, thorax ferreus, hasta. Alter *Cosmi* nummus memorialis est ob insulam *Iluam* ab eo munitam contra Turcarum incursiones. Cuius gratia *Carolus V.* & *Philippus* Senensem urbem *Cosmo* commendarunt, ut oram illam ab inundatione Turcarum defenderet. Ho-

CCCC. *see nummos habes supra n. 539.*

XXXXII. In Insubribus *Ferdinandus Gonzaga* ad Cæsarem profectus non tam purgandi se à calumnijs malè administratæ provincie, quàm ut insidias euitaret, quæ ei in dies parabantur ob mortem *Aloysij Farnesij*, honorificè à Cæsare exceptus, successorem habuit *Ferdinandum Toletanum* Albæ regulum, sub quo res parum prosperæ Hispanis fuere, amisso *Vulpiano*, & *Molcaluo*. Moritur hoc anno *Iulius III.* Rom. Pontifex, locumque fecit *Marcello Ceruino*, qui XXII. suæ electionis die, & ipse obiit. Sufficitur *Io: Caraffa*, qui quòd *Adriano*, & *Marcello* suæ ætatis Pontificibus ominosum vidisset, non mutare ex prisca consuetudine nomen (quo abiecto sanguinis, & cognitionis videntur curam deponere) *Pauli IV.* nomen assumpsit. Interim in Germania. Profugato *Alberto*, cæterisque rebellionis primarijs domitis per *Henricum Brunsvicensem* strenuum Catholicæ fidei propugnatorem (quamvis occulto Dei consilio, degener à parentis virtute filius *Iulius* ex Colonienfi canonico, viuentis patre, ad hæresim prolapsus totam regionem hæresis labe polluerit) *Ferdinandus* Rex ad stabiliendam pacem iuxta Passauiense decretum, Comitia Vlmæ primùm, quòd nulli venere, Augustæ postea Cæsaris ad ordines misso decreto indixit, quæ à Nonis Februarij Anni 55. cæpta, ob Principum cunctationem in VII. Cal. Octob. producta fuere. Ibi *Ferdinandus* nomine Cæsaris exponit, neminè latere quanto studio *Cesar*, ut religio constituatur, laborarit: cum ex religionis discordia omnes prouenerint calamitates. Hæ controuersie posse componi vel ecumenico concilio, quod bis Tridenti ceptum, aut nationali, aut doctorum colloquio, quod initum sæpius, & nihil profectum. Occumenica igitur synodo denuò experiendum videri; ne fortissi-

Tom. VII.

ma Germanorum natio suo concidat gladio, Sal Ann. 1555. & in sua viscera seuiat.

De Pace Passauiensis comitijs legibus non satis consultum videri, ut infelici interea multorum rebellionem compertum. Propterea de tributis, de moneta, alijsque ad politiam spectantibus prouidendum. *Aloysius Lippomanus* Veronenfis Antistes, qui legati Romani loco erat, libello ostendit, quæstiones fidei ad tribunal spectare Apostolicum; sed frustra, cum Protestantes Pontificem accusarent auctorem dissidij, & à capite esset incipienda correctio. Decretum tandem Passauiensia pacta continuanda. Contendebant Protestantes, ut cuius liberum esset ad suam religionem transire. Pontificij contra, ciuitatibus, quæ ante septennium decretum Augustanum recepissent, ac Romanæ religionis ministris id minime cõcedendum volebant, quod si quis Episcopus, Abbas, vel præfectus ad Augustanos deficeret, alteri eius locum surrogando bonorum possessio à primo abdicanda, secundo adiudicaretur. Hæc disceptatio diu exagitata, tandem VII. Cal. Octob. concluditur. Ne vlla iniuria, vel molestia in bonis, & personis inferatur Augustanæ religionem profitentibus. Iura eis omnia Sacra, & ciuilia inuiolata stabunt. Si quid controuersum incidat via iuris decidatur. Ab hac pace secludatur qui neutrius religionis fuerint: Si qui Ecclesiasticorum à veteri religione decedant, bona Ecclesie remaneant; nulla tamen notentur infamia. Occupata ante Passauiensem tractationem ab Augustanæ confessionis hominibus tuto possideantur, dummodo immediatè ea non spectent ad imperium. Aduersus Augustanam religionem nulla sit Ecclesiastica iurisdictio; in cæteris saluum maneat erga ecclesias ius Antistitum. Antiqua religioni addictis fas sit, census, decimas sub quacumque seculari potestate constitutas exigere, saluis tamen ijs, quæ parochijs, scholis, hospitalibus eius loci olim destinata sunt. Controuersie ab arbitris citra semestre decidantur. Neutra partium vi aut fraude religionem mutare suadeat: nec quiscumque mutantis patrocinium suscipiat, nisi illud iure, & usque firmatum sit. Si quis alterius religionis aliò migrare velit id bonis commode venditis, liceat: idem, & mancipijs, si pretium soluant. Hæc pax stet, siue sequatur,

Eccc siue

Sal. Ann. 1555. *sive non sequatur religionis concordia . His pactis comprehendantur nobilitas , & liberae ciuitates , quæ utramque religionem admiserunt .*

CCC CC.
XXXXIV

*Ferdinandus plan-
giu dñ Pas-
sauensis pa-
ci subscri-
bit .*

CC CC.
XXXXV

*Pontifici
pax displi-
cet .*

Passauiensis dicta est hæc pax à loco ubi cœpta. *Ferdinandus* Rex illacrymans subscripsit. *Carolus* numquam signauit. *Otho Trucesius* Augustanus Ep. & Cardinalis, quòd in magnum Catholicæ religionis detrimentum cederet, vulgata protestatione XXIII. Martij aperte contradixit. Romanus PP. vir seuerioris ingenij, & Austriacis aduersus grauitè questus est, quòd Cæsar in aliena messe falcem poneret. Neque ad mitigandum eius animum Cæsareus Orator quicquam valuit, licet necessitate adductum diceret *Ferdinandum* sectariorum viribus longè imparem. Consilio proinde non armis ad veritatem esse flectendos. Nonnulla Regem concessisse, ne illi raperent vniuersa. Documento fuisse *Carolum* penè oppressum etiam in victoria. His occurrit Pontifex, discrimen Cæsaris Deo vindice inflictum esse, vt *Caroli* audaciam corripere, religionis sibi arcana vsurpantis.

Indignationem Pontificis auxit suspitio quædam insidiarum, quam ex occultis literarum notis sibi Pontifex imaginatus, Cardinales Cæsareos custodiæ inclusit, & cum *Henrico* Gallorum Rege Neapolitanam expeditionem meditante fœdus percussit, eo pronior, cum primum intellexit Cæsarem velle ab administratione imperij secedere. Iam dudum animo cœptum consilium, post gloriosam Europe datam pacem, depromere Cæsar statuerat. Sed hac desperata, viribusque senecta succumbentibus, latere diutius noluit. Hoc verò erat, depositis Imperij, ac regnorum honoribus de vita beata consulere eamque assequi benè moriendo. Prò disciplinæ cathedra remotum, ac solitarium Hispaniarum angulum delegerat, vt ante octennium Augustæ post victoriam de Protestantibus reportatam, in testamento à se condito prodiderat: & *Francisco Borgia* à se ad religionem discedenti, collaudato eius consilio, tanquam latens animi decretum, sub silentij religione communicarat. Euocatum itaque ex Anglia filium, die Octob. XXV. *Bruxellis* in

pleno procerū concessu, *Velleris Aurei* à *Philippo Bono* instituti Equeltris Ordinis Principem, (quæ domus Burgundicæ prærogatiua est) creauit. Præter proceres, & legatos plurimos, aderant Rex Bohemiæ *Maximilianus*, Dux Sabaudia *Emmanuel*, sorores *Eleonora* Galliarum Regis, & *Maria* Hungariæ, viduæ. *Maria* Regina Bohemiæ, *Christierna* Dani Regis filia, *Lotharingi Ducis* vidua. Medius horum *Carolus*, & *Philippus*. Iubente Cæsare exurgens *Philibertus Bruxellius* consiliarius, sequentibus Cæsaris consilium aperuit. *Nondam ea est ætate Cæsar, quæ rebus administrandis per se sit inidonea, sed morbo articulari, crudelissimo seuissimoque, cuius immanitati nulla vires diu resistere, nec medicina valet, oppressus succumbit: tanto dolore quòd sibi dilectum populum deserere coactus sit, vt aere commodiori suæ consulat saluti. In hoc rerum discrimine, vnum esse solatium Carolo, quòd Philippum carissimum filium ætate, consilioque firmum, Hispanico iam ante probatum regimine, Angliæque regno nuper viriusque gentis emolumento auctum relinquat: Huic omnem conferre potestatem, vt populi iuramento soluti, in posterum renovato Sacramento vnicum, & solum, Philippum Dominum agnoscant. Labores suos, ac rerum discrimina, quæ tot vicibus, suæ vitæ periculo prò eorum impenderit salute, gratis accipiant. Si in quo peccauerit, indulgeant, rogat, necessitatis enim non voluntatis fuisse sentiant. Pax cum ei in voto fuisset, nec assequi potuerit, Deum enixè rogare, vt hostes ad æqua inflecteret, & tanti mali auctorem suæ plenitudine potestatis auerteret. Rogare, vt eadem fide, constantia, quam opibus, consilioque resertam patri præstiterant, erga filium profiteantur. Gratias agere quod sæpe pecuniarum etiam indebita largitione exhausti errari vires suppleuerint; Quæ vniuersa ea animi gratitudine recolere, quæ par est Principi, qui populum rexit patrio potius, quam dominico imperio, cum ad Belgij tutelam sæpe Hispanicum atque Italicum aurum impenderit. Descendens itaque eas in partes, ubi oculos fugiat humanos, ab amatissimo, & charissimo populo id exoptare, vt Religionem, atque Iustitiam cordi haberent, quæ veluti Reipublicæ fulcra si neglecta sint, cum eis regnum*

Sal. Ann. 1555.
*Philippus
Aureo Velle-
re dona-
tur .*

*Oratio
Philiberti .*

*Pontificis
fœdus cum
Gallo .*

CCCC.
XXXXVI
*Caroli ab-
dicatio .*

Sal. Ann. 1555. *Alberti tyrannidē annuit.*
 concidere, opus esse. Fidelis namque Principi esse non potest, qui infidelis est Deo. Sic Princeps qui Deum non timet, neque iustitiam, quæ regem à tyranno secernit, diligit. Exemplo esset vicinorum de religione discordia, qua grassante, veluti ad lanienam populi exposui, Principum suorum sum, suo ipsi haud potuerunt explere sanguine. Hæc inter alia Bruxellius, cuius orationem excipiens Carolus, in pedes stans, dextera ob imbecillitatem Scipioni, sinistra humero Guilielmi Nassauij Aurantij Principis innixus, membranula (in qua capita eorum, quæ in Senatū referre statuerat, continebantur) longinquo morbo affectam memoriam adiuuante, in hanc perorauit sententiam. Abdicationis causas à Philiberto accepistis: quedam adijcere iubet affectio. Annus 40. iam efluxit a. 5. lapsi Ianuarij die, quando hoc loco ab auo Casare Maximil. quindecimum ætatis ingressus annum, vobis moderandis sum initiatus: moxque in sequenti anno Ferdinando Catholico auo materno vita functo, Hispanis præesse iussus; Biennio post ob obitum Maximil. imperium accepi, vt aduersus Turcarum tyrannidem regerem. Sed anno ætatis XIX. Imperator factus Romanorum, inter duos repente scopulos, Germanorum heresim, & vicinorum Principum inuidiam me herere conspexi. Horum cupiditate velut ventis agitatus, tempori quandoque cedere duxi, vt fortior insurgerem. Quantum laboris impenderim, paucis includam. Nouem in Germaniam, septem in Italiam, sex in Hispaniam, quatuor in Galliam, duæ in Angliam, totidemque in Africam, demique in Belgium decem profectioes, & plerumque ab armato susceptæ. Mediterraneum ego mare octies Hispanicum teremensus sum. Pacem quæsiui, sed non inueni; Has inter curas quassatum corpus cum inualescente ægritudine par diu futurum vix mihi videretur, priusquam Germaniam postrema profectioe subirem, priuatam eligere vitam meditatum habui, nisi & filij ætas immatura, & afflictissima Christianæ Reipub. imago me deterruissent. Pro viribus curare, sedulam compendi operam, perfecissem Deo annuente, ni Rex Francorum Germanis immixtus dissidijs obstitisset. Germaniæ me non defuisse, Metensis expeditio testatur, quando ne hostis firmare-

Sal Ann. 1555.
 tur, iniquo licet tempore, non militi nec expensis peperci, quo vrbs, dignitasque sua imperio inuiolata constaret. Re infecta retrocessi, ne vos desererem, hostem tamen suis ferocem successibus si non infregi, retardauim, suamque in Franciam reieci, Martis aleam detrectantem. Feci, quod Deo permittente, concessum est; Homines sua cupiditate bella prouocant. Deus victorias ex arbitrio dispensat. Eius beneficio sapè vici. Nunc imbecillum me agnoscens, ne ingratus videar, fortiori pondus Reipublicæ offero. Accipite itaque pro sene iuuenem, pro imbelli fortem, adiungite ei concordiam vestram, in foro iustitiam, religionem in templo, sic Deo cari, fideles Principi, vbique terrarum victores arma gestabitis. Postremum hoc; & maximè necessarium in sculpite monitum; hæresum scintillis occurrite ne sumptis viribus incendium omnem eludat industriam. Si quid ego in hoc peccaui? veniam rogo. Profiteor tamen me scienter nulli iniuriam fuisse: & meæ imbecillitatis hoc vnum solatium. Tu vero fili, pro tantis in te collatis regnis, quæ non à natura, sed à genitoris viuientis liberalitate agnoscere debes, hoc vnum posco, vt subditos tuos in filios suscipias, sic enim te suspicient vt patrem. Poteram regum more, cum natura senescere; sed morti ego hoc beneficium præripui, vt te regnantem inspicerem; & quomodò rependas, cognoscerem. Amplissima regna, ditissimas prouincias do tibi, eas quomodò feliciter regas imponam: Time Deum; subditos ama. Hisce seruatis, formides neminem, sed cuncta prospera, & sperare, & assequi fas credas; Non enim fallitur, qui potentes de sede deponit. Exclamationem hanc cum lacrymis terminasset, vniuersus cætus in lacrymis, ac suspirijs profusus tanti Principis querentes fortunam, non pauca etiam videbantur indignatione commoti; quod fato præcurrens, eos voluntate potius, quam necessitate desereret: Vim inferre cogitabant, ne recederet, sed ducem quærebant. Quod cum præuideret Iacobus Masius Antuerpiensium syndicus, vir eloquens, pro Ordinibus Belgicis in hunc ferè modum respondit: Nequaquam fugere Imperatoriam Ma-
 Masij re-
 sponsio.
 iestatem, quam officiosos, quam promptos, quam què fideles vsque Belgas habuerit; videlicet non solum admirari omnes, sed etiam pertun-

Sal. Ann. 1554. bari, se; flagrante Francico bello, patrocinio S. Ma. priuari: Postquam tamen ita Imperatori videatur, eos utcumque recreari auctoritate charissimi filij, nec unquam Belgas, licet diuturnis depressos bellis, defuturos, quin patrone Philippo filio clientes sint officiosissimi. Tum honestissimè assurgens Cæsaris soror Regina Maria Tota (inquit) mente in hanc curam incubuisse sese, ut Deo, fratri, populo in gubernatione, religionem, fidem, iustitiam exhiberet, quæ Deo gloriam, fratri honorem, populo pacem seruaret. Quòd si minus uspiam lapsa prestitisset, orare errati veniam, dum se fratri comitem in Hispaniam vellet esse futuram. Tum confurgens è sede Philippus, atq; ad patris pedes prouolutus, cuiusque exosculatus dexteram, indignum se tanto munere. profitebatur, nolle tamen firmatæ adeo, Sanctæque ipsius voluntati obluetari, ideoque Belgarum imperium, gratijs, quibus par est, maximis accipere facturumque, ne quis in religionis auita cura, ac iustitiæ administrandæ studium requirat. Pater sic iacentem amplexus, cœlestemque illi opem imposita capiti manu, precatus, planctu intermanante, omnium lacrymas excussit. Tum Philippus iteratò Patris manum exosculatus, assurgit, & ad

Philippus
gratias agit.

Belgarum ordines venerabundè conuersus, Sal. Ann. 1554. Vellem (Gallicè loquutus) me aut Francica, aut Belgica adeo lingua esse promptum, ut meum erga Belgarum populos affectum, & propensissimum amorem diserta coram oratione prosequi liceret. Vices meas Antonius Perenotus Granuellanus Ep. Atrebatensis implebit. Quod parata ipse præstitit facundia. Carolus paulò post cedit Philippo regna omnia hereditaria, neque ex tam amplis terrarum prouentibus aliud sibi, quàm centum aureorum millia secreuit, quibus ad vitæ necessitatem, & liberalitatem in ministros, & egenes uti posset. Romanorum supererat imperium, quod legatione ad Germaniæ Principes missa, Ferdinando fratri resignauit. Hanc abdicationem impellente Isabella Regina matris morte Carolum fecisse dicunt. Hæc ab obitu mariti, mœrore confecta, & ratione destituta, in quadam turri vitam traduxerat, seilibus colludere solita. Morti proxima, quasi ex delirij experrecta letargo, nõ alienam se ostendens ad Sacramentorũ vfum, iussit sibi Apostolicum symbolũ recitari, cui & ipsa quedã ex Nicæno adiecit, & Crucifixi imaginẽ deosculata, extremæ Vnctionis expiata Sacramento, obdormiuit in Domino.

CCC CC.
XXXX
VIII.
Isabella
Regina Hi
spanemors

INDVCIÆ INTER HISPANOS, ET GALLOS. Ann. 1556.

CCCC.
XXXIX.

ANNO quinto supra quinquagesimum huius sæculi, cum in Belgio munitis finibus tam Galli, quam Cæsariani operam darent, Mariæburgo, & Maferiæ aduersus Martinum Rossemium propius imminentem Henricus Gallorum Rex prouiderat; Sabando postea accedente, Chiueiam arcem quadrato vallo cum amplissimis propugnaculis instruxere Belgæ, inde nouum oppidum, quod Carolomontum à Cæsare dixere excitarunt, ubi Rossemius Porroie Dominus, fortissimus, multisque expeditionibus celebratus miles, peste sublatu, Guilielmo Nassauij Aurantij Principi locum fecit. Tertium denique, post Fagnolium castellum occupatum, dirutumque, excitarunt ingenti cursum opere oppidum, quod Philippi-Villa est nuncupatum. Hisce præsidijs Hannoniæ Namurci que terminos aduersus hostem muniuit. Et hæc Gallorum spectante exercitu, frustra què obnitente abso-

luta fuere. In mari tamen clades non contemnenda Belgas affecit. Ex Hispania redibant duæ, & viginti Flandricæ onerariæ naues pretiosis mercibus onustæ. Normani rei nauticæ peritissimi (qui bello urgente semper exploratorias naues in illo angusto inter Hispaniam, & Galliam freto habent) certiores facti, his cum vnde viginti nauibus, sex carascopijs ad Douerum Angliæ portum occurrunt, & quàm celerrimè, ut tormentorum fulmina vitarent, ad manus veniunt: ac quindecim hostiles harpagonibus, & manibus ferreis cum suis colligant. Normanorum agiliores erant; Belgarum altitudine, & structura maiores. In sex horas cõflictatum atroci pugna, ignis tandem in puluerem tormentarium iniectus sex Flandricas, totidem Normanas absumpsit. Quinque à Normanis superstibus Diepam perductæ, quod illorum fuit in calamitate solatium. Reliquæ harpagonibus fractis,

CCCCC.
L.
Pugna nauis

Sal. Ann. 1556. Inducia inter Gallos, & Hispanos. in Hollandiam euasere. Hinc itaque atque inde fessi animi, *Philippus* regno suscepto, cum de pace cum *Henrico* Gallorum Rege conuenire non posset, inducias composuit quinquennales Nonis Februarij An. 1556. ea lege, ut ab hoc die quinquennio integro omnibus utrorumque Regum ditionibus, terra marique vis omnis bellumque absit. Neuter alterius hosti opem præstet. Possessis in præsens quisque insistat, acquiescatque. Liber mercatoribus saluusque utrimque commercatus constet, & prisca solum vectigalia soluantur. Pulsis ultrò citròque ad sua reditus pateat, etiam aduersæ partis militiam secutis. Rebelles tamen exulesque Neapolitani ac Siculi his legibus non fruuntur, uti nec *Albertus* Brandeburgicus. Induciarum harum violator morte plectatur, singularem tamen hominum iuribus his inducijs non derogetur. Duci *Sabaudia* nulla in possessis etiamnum vis inferatur, nec *Franci* ad *Indias occidentales*, belli mercaturæ gratia sine *Cæsaris*, ac *Philippi Regis* consensu, nauigent. *Eleonoræ* donationes mortis causa à *Francisco Rege* maritoque facta ab *Henrico* filio præstentur.

CCCCC.

LI.

Inducias Papa turbat.

Inducias turbauit P. P. *Paulus* ob proscriptos ex regno Neapolitano *Caraffas*, & à *Columnijs* *Cæsari* inhærentibus agnatum interfectum. Ducem *Ferrariæ*, *Venetosque* ad cõspirationem incitabat. Sua hos prudentia abstraxit; illum minùs cautum in calles deduxit. *Cæsar* ut *Farnesios* sibi conciliaret, ipsidem *Placentiam* pleno iure restituit, *Cosmum* *Florentiæ* Ducem *Senarum* donauit imperio. Ad *Gallos* conuersus *Papa* legauit *Carolus Caraffam* Cardinalem recens creatum nepotem suum, sperie pacis, & *Concilij* restituendi, quo nomine, & *Cardinalem* *Rebibam* ad *Cæsarem* ablegat, sed cunctanter immorari iussu itinere, dum à *Caraffa* nepote arcana cum *Gallo* perficerentur. Dederat *Papa* *Carolo* galerum, qualem *Romani* *Senatores* olim gestasse traduntur, ensaque dedit, quos *Regi* offerret, ut maiores suos imitatus, *Romani* Pontificatus tutelam susciperet. *Caraffa* cum ad *Regem* appulisset, publicè *Regi* potestatem de pace concilianda exhibuit, priuatim de bello, quod nescio qua induciarum delusione cum *Pontifice* amplexus est, ut communi *Ecclesiæ* Pa-

CCCCC.

LII.

tri, & capiti fas esse crederet, in discrimine subuenire. Arcanum tamen diù latere non potuit, quia *Pontifex* à milite cogendo, firmandisque regionibus non abstineret; vnde futurum bellum suspicarentur *Hispani*, *Ferdinandus* *Dux* *Albæ* ad *Columniorum* defensionem à *Cæsare* missus, post frustra imploratam pacem, iam expeditioni accinctus, ne mora victoriam perderet, *Pyrrhum* *Loffredum* vltimò destinat, iubetque per *Cardinales* *Pontificem* sollicitare, sed euoluto quadriduo, quò arma mouere *Ferdinandus* decreuerat, vrbe exiret, digressus causam silentio præteriens. Non seruauit mandata *Loffredus*, sed à *Pontifice* delusus, & retentus, vbi bellum increbuit, carceri datur. Iusta legatorum pœna, cum suorum excedunt mandata. *Albanus* itaque primo impetu occupato *Ponte Corui*, *Columniorum* oppidis recuperatis, iteratò, sed frustra *Papam* ad pacem prouocat. Decem & septem millium constabat exercitus *Pontificius*, quo non obstante, *Verulum*, *Babucum*, *Alacrium*, *Terracinam*, *Acutium*, *Fumam*, & *Anagniam* expugnauit *Albanus*. Timebat *Romæ* *Pontifex*, sed cum *Galli* dicerentur vicini, pacem renuebat. Hinc *Albanus* *Præneste* *Valerij* vico, *Tybure*, *Segnia*, *Ardea*, *Porciliano*, *Aniatibusque* potitus, *Ostia* *Romanorum* portu occupato, *Vrbem* fame præmere aggreditur. Eam expugnare potuisset, sed ob reuerentiam *Pontificis*, & vetera infelicitatis exempla abstinuit, *Cardinalis* itaque *Caraffe* gratia inducijs quadraginta dierum pactis, exercitu per vrbes occupatas destinato, instante hieme, *Neapolim* se recepit. *Religioni* hoc indulgens, ut cum *Cardinales* *Cæsareos* in captiuitatem adductos, & *Cæsaris* famam fuggillatam, quasi veneno *Pontificem* tollere tentasset, vindicare posset, secessit.

Iam ad *Germaniæ* *Principes* legationem miserat *Carolus*, qui resignationis tabulas exhiberet, ut *Ferdinando* veluti *Romanorum* *Regi* parerent. Inde cum sororibus *Maria*, & *Eleonora* *Reginis* *Carolus* è portu *Zelandico* soluens, filium *Philippum* amplius non visurus, tam amantissimis verbis *Catholicam* religionem, eamque in suis regnis illibate tuendam hortatur, ut lacrymis in-

Sal. Ann. 1556.

CCCCC.

LIII.

Albani progressus in Pontificios.

CCCCC.

LIV.

Imperio se abdicat substituit Ferdinando.

CCCCC.

LV.

Religionem commendat Philippo.

Sal. Ann. 1556. tercipientibus vocem, orationem abrumperet: cautela pro Belgis placide gubernandis addita, ne externorum iugo praeven-

ostendit non Pontificis sed Gallorum gratia in Italiam descendisse. Occupata à Gallis Valentia, trepidavit Mediolanum, ubi Madrucius Cardinal. Trident. praesidebat, sed ad defensionem parum instructus. Pontificias copias ducebat Hercules II. Dux Ferrariae.

CCCC. tur.

LVI. Galli in Italiam irumpunt.

Dux interea Guisus Decembri mense superatis Alpibus, Insubriae armatus incubans,

riae, & Cornelius Bentiuolus ex Bentiuolorum familia, qui olim Bononiae Principes extiterant. Habet Hercules Rhinoceronem cum inscriptione, *urget maiora*. Quemadmodum enim Rhinoceros Elephantem sibi hostem eligit, omnium quadrupedum maximum, spretis minoribus animalibus, victoriam ab illis partam ignominiosam potius, quam gloriosam ducens: sic Hercules non nisi arduas res urgendas existimabat.

Habet Bentiuolus Orientem Solem, Luciferi praesente, innuens se in procellosa vitae navigatione, diuinæ providentiæ nauem committere. Terris itaque Ecclesiasticis Hercules iussus adstare, Brisaccus cum parte copiarum aduersus Mediolanenses relictus, rapinam potius, quam bellum tractauit. Italicorum cum viginti millia, totidemque Gallorum in Albanum ducebantur, ipse domi sedens, expectabat ab occasione

consilium. Caraffa Paliani Dux cum Petro Strozza recuperata Ostia, caetera Columniorum inuadebant oppida, minimè tamen concordēs, qua via Martem promouerent. Cunctatio hæc Gallos perdidit: nam Farnesius Dux Parmæ quem Insubribus Philippus praefecerat, Ferrariae Duce deuicto, eius militem in sua castra traduxit. Albanus viginti circiter millium exercitu spectandus, ad Turturetum Guiso se obiciens, quotidianis cum velitationibus fatigabat, nunquam tamen aperto Marte voluit pugnare, quòd Gallos sola cunctatione vincere decreuisset. Dimissis tandem Regnicolis, ipse Truento amne traiecto, Pontificiam ditio- nem populatur, Guiso pari vastitate insequente, vt iam amicum iuxta, & hostem ad suorum excidium se Pontifex cerneret euocasse. Ipse Pontifex in Albani manus cecidisset, nisi Deus falsa defensionis imagine

CCCC. LVII.

Pontificis discrimen.

Alba-

Sal. Ann. 1557. *Albanum* delusisset, quum XXVI. Augusti noctis silentio mœnibus vr̄bis incubans, muros non conscendit, cum posset. Non destitit tamen *Albanus* rogare pacem, quam *Guisio* suadente, Papa recepit. *Guisum*, in Gallias reuocauerat *Henricus*; quod cum *Caspar Colignius* Duacũ pridie Epiphanię fraude infelix tentasset, Lensium incendio dedisset: irritatus *Philippus*, *Maria* Anglorum in societate belli adducta, ingenti vtriusque gentis confiato exercitu Galliam præmerent. *Sabaudo* illa Duce *Sanquintinium* in visceribus Gallię obsidentem: Galli, Duce *Philippo*

Monmoratio à periculo vindicare conantur, Hinc pugna, X. Augusti, sed Gallis improperia, amisso apparatu, præcipuisque belli Ducibus vel cæsis, vel interceptis, cum ipso *Monmorantio*. Cæforum tria millia, interceptorum quatuor, *Philippo* superueniente Rege vr̄bs XXVI. Augusti deditioem fecit. Victorię triumphalem nummum habes supra n. 556.

Monmoratio. Cæforum tria millia, interceptorum quatuor, *Philippo* superueniente Rege vr̄bs XXVI. Augusti deditioem fecit. Victorię triumphalem nummum habes supra n. 556. Hoc prælio Gallorum est inclinata fortuna; Cum formidaret *Henricus*, ne Parisios *Philippus* duceret, extrema virium colligens, Gallicam nobilitatem vocauit ad signa, Parisiensem populum in legiones partitur. *Guisum* ex Italia reuocat. Helucios, Germanosque quanto potest numero, conscribit. Scotorum arma in Anglos concitat. In quos Angli *Penbrocho* Duce ducentes, victoriam reuolere.

Caroli pia verba ad Deum, cũ in Hispaniam descendit. Interim in Hispaniam Laredum oram Cantabrię appulsus *Carolus*, vbi diũ expectatam terram attigisset, in genua prouolutus, eam tanquam breui subiturus corpore, libauit osculo. *Salue* (inquit) *exoptata Mater*, nudus ego quondam de utero matris prodij, tu rursus nudum me recipies. Tum depromptam è sinu auream Crucifixi imaginem exosculans, inquit: *Te Duce toties, Christe, cum hoste feliciter congressus, triumphos reportavi; quidquid inde decoris, tibi auctori submittere refero; utque anima mea breui ex hoc corpusculo migratura, felicem exitum, ut nunc corpori tribuisti, dare præcor, etiam digneris, obsecro.* Vix abierat à Classe Cæsar, cum mare, quod eum placido hæctenus sinu tulerat, repente intumescere, tantaque collidi inter se vehementia naues, ut con fracta, qua vectus fuerat, prætoria, vndis hausta subside-

ret, quasi vltimo honoratissimoque proferentis Cæsar̄is vecturam, officio perfuncta. Promouit hic Burgos, vbi comitatum imminuit, munera distribuit. Nec latet inuida maledicentium vox aduersus *Caroli* maiestatem, quod hic ferè nudus profugerit, vt nec illi soluenda essent promissa stipendia. Nimis etiam iniuriosum illud *Philippo* criminantur, quod monente *Grauellano* anniuersarium hunc esse diem, quo pater *Carolus* regnis se abdicasset, excepisse *Philippum*, & anniuersarium quoque esse, quo facti pœnituisset. Obtreçantium sunt fabulę; cum ex desperatione inclinatę fœlicitatis potiùs *Carolus*, post duram ad Metas repulsam, quàm virtutis, & salutis quærendę studio, cessisse adstruunt imperio. Vel cum maiori ambitioni adscribunt vt gloriam quam imperando desperarat, non imperando occuparet raritate facinoris, à Regibus imitandi. Pietatis vbique cultus, ac humana spreta Maiestas grandioris regni, & non mortalis cupidum *Carolus* repræsentat. Vallisolum lectica vectus, in frequenti Procerum Senatu abdicationem regni in *Philippum* solemn̄i ritu iterauit. Tum inuisendi *Caroli* ex primo *Philippi* coniugio nati cupidus aliquantulum subiticit, suamque cum amplexibus indolem insinuare conatus Monasterium inde D. Iusti Eremitarum D. Hieronymi inter solitudines Extramadurę situm petijt, vni Deo animam daturus. Sepulchrum ibi habuisse fertur *Sertorius* fortissimus Romanorum Dux, dũ Syllana proscriptione damnatus, latebras quæreret. Situs non minori vallium quàm collium amœnitate spectabilis, domum excipiebat nuper instructam, quæ ipso Cæsare architecto, sex vel septem constabat cellulis, quarum circuitus non vltra viginti pedes, Inde aspectus, egressusque patebat in hortulum fonte irriguum, citris, limoniisque consitum, paradisum diceres voluptatis, vbi tot regnorum Dominus, & gentium imperator fortissimus hybernaret. In Superliminari Domus *Carolinam* euoca inscriptionem, *Non plus ultra*, vbi metator ille castrorum sibi statiuam posuit, vt post tot gentium victorias, Cœlum ipsum lacrymis, & pœnitentiã expugnaret. Ex sexaginta cum secum duxisset socios, duodecim in usum dom-

Sal. Ann. 1557. CCCC. LXI. *Mariis triumphus erga Cæsarem.*

CCCC. LXII.

CCCC. LXIII. *In Eremitum pergit.*

Sal. Ann.
1557.

mesticum selectis, cæteros remisit; & vno solum equo seruato, quo nonnumquam ad vicinas filuas, animi gratia ferebatur. Alimenta adeo frugalia voluit, vt ex centum ducatorum millibus, qui ex annuo censu obueniebant, vix quatuor ab ipso millia infermerentur; reliqua in vsum pauperum, matrimonia virginum impendit.

CCC CC.
LXIV.
Occupatio
Caroli.

Præcipua illi occupatio fuit in psalmodia matutino tempore euoluenda, quod etiam inter grauissimas bellorum curas seruauerat. Mathematicis visus est aliquando indulgere vnà cum *Ianello Turriano* illarum rerum peritissimo: qui post mortem *Caroli* ab hac solitudine reuersus, Tagum amnem ex Tolletana valle in montem traduxit mirando artis spectaculo, non sine *Caroli* laude; cuius ingenio tantum opus promotum creditur. Inclinata postea ætate eum ad maiora studia euocante, in expiandis iuuentutis noxijs incumbens, sæpè sæpius cum crederetur in horto, coram Sacerdote prouolutus reperiebatur, vt mentem mundaret, ac cœlesti epulo reficeret, quandoque licet ieiunus non accederet, Pontifice dispensante ob Itomachi imbecillitatem. Flagellis corporis voluptates castigare solebat, vt suo ad præterita vitia caro cruore rubesceret; Extat adhuc flagellum, quod *Philippus* filius patrio respersum sanguine moriturus *Philippo III.* filio suo, cum auitæ virtutis commendatione transcripsit.

Flagellis
castigat
corpus.

CCC CC.
LXV.
Renuit se
consilijs im
miscere
humans.

Exoratus à *Philippo* post victoriam ad S. Quintinum de Gallis feliciter reportatam, quid agendum consulere? Respondit *gratum sibi esse nuntium, nec improvisum, quòd Deus temeratores Sacramenti hac soleat pœna punire. Consilium quod à se posceret, id minime in presenti, nec in futurum exquirendum. Aulicorum audiret rationes, ad Deum postea confugeret, cuius arcana sequi credimur, cum plurium opinionem sectamur.* Ita & nolens, optimum dedit filio consilium. Ea solitudine ad cò delectabatur, vt dicere soleret, se resignato imperio, plus voluptatis in sua monastica solitudine vna percepisse die, quàm ex omnibus suis victorijs, & triumphis, quibus præcæteris fœlix est habitus. Sic mortuum Mundo *Carolum*, adhuc tamen prò Summo Imperatore Roma tene-

Solitudine
delectatur

bat; quia Pontificis non adfuisset consensus: Quasi eo inuito, homo mori non posset. Legati cum in Germaniam appulissent, & mortuis pluribus Electoribus non possent haberi comitia, otiosi ibidem subsistere vique in annum sequentem, non sine *Nassauij* Principis inter agnatos hæreticos diuersantis exitio, qui vt rem nouam, & sæculo inauditam in patriam reportaret, hæresim tulit sibi, agnatis, amicis, & inimicis. In facta concesserant *Fridericus* Palatinus Elector, auitæ religionis euersor coram Deo rationem rediturus. *Ioannes Augustus* Archiep. Treuirensis, & *Adolphus* Archiep. Colon. Hisce funeribus impedita comitia, anno postea ineunte sexto supra quinquagesimum *Ferdinandus* Ratisbonæ coegerat, vbi ad finendas per imperium religionis controuersias aut nationali synodo (vniuersalem abhorrebant) aut Doctorum colloquio, aut comitiorum sententia *Ferdinandum* vrgebant Protestantes, quòd vbique numero superiores se futuros sperarent.

Sal. Ann.
1557.
CCCC.
LXVI.
Etiam ab
dicato Im
perio, Ga
sar dicitur
à Romanis
Nassauij
lapsus.

Electori
mors.

Ferdinandus Romam rei necessitate præscripta inter vtriusque religionis duodenos viros admisit colloquium, XIII. Martij celebrandum Anno 1557. Pontifex quamuis improbaret factum, misit tamen *Petrum Canisium*; Huic accessere *Delphius* suffraganeus, Argentinenis, *Fridericus Staphylus* ex heterodoxorum castris traductus, & duo Theologi Louanienses. Nam *Gropperus*, Colonienis illud Ecclesie lumen vt accederet, quantumvis orante *Canisio*, induci non potuit, quòd in opprobrium potiùs, & confusionem, disceptationem futuram crederet. Is anno LIX. Romam euocatus ad purpuram, hanc supplex euitauit, eodemque anno ad pretiosorem purpuram euocatus, obdormiuit in Domino, ibidem iuxta *Adrianum* Pontificem sepultus. Ex altera parte duodecim Protestantium delecti sunt; præfide disputationi per *Ferdinando* dato *Iulio Pffugio* Episcopo Naumburgensi, iussique ante omnia de modo procedendi disceptare, volebant Confessionistæ Augustani per solam S. Scripturam procedere, quæ in dubiæ interpretationis locis, per loca non dubia exponenda esset. Reliqua à Scriptura non definita, ad placitum crederentur,

CCCC.
LXVII.
Disputatio
inter Ca
tholicos, &
Protestan
tes.

Iussi

Sal. Ann. 1558. Iussi edere exemplum, quo articulos suos contra Romanæ fidei decreta probarent: cum de originali peccato, quod in concupiscentia ponunt, id conarentur, repente non ratione tantum, sed & opinionibus ex S. Scriptura haustis visi sunt inter se pugnare. Quod Catholicis iam erat præuisum. Tum *Iulius* à Protestantibus quæsiuit. Cum hæc religionis conciliatio, vi pacis, inter Catholicos & Augustanæ Confessionis homines instituta sit, ante omnia declarent, cæteros ne sectarios, ut *Zuinglianos, Anabaptistas, Adia-phoristas, Osiandristas, aliosque ab Augustanis dissentientes ipsi damnent, solique Augustanæ Confessioni insistere decreuerint?* Expauit Protestantium cæcus cum audisset hunc fermo-

nem. Cæperunt contrahere humeros, inter se conferre sermonem; dissidere, contendere, ut iam solius scripturæ testimonium ad litis decisionem satis non esset. *Schnepfius, Strigelius, & Stofelius* à filiis *Friderici* missi, & cum eisdem *Morlinus, & Sacerius* re maturius deliberata statuerunt, reliquos sectarios à Confessione Augustana dissentientes esse damnandos, & se damnare. Septem reliqui, ut *Melancthon, Brentius, Bullingerus, Illyricus, &* qui ab *Augusto* fuerant missi negarunt eos damnari posse, priusquam causa cognosceretur, unde *Augustanos* à se reiecerunt, quòd ab eis dissentientes reijcerent. Hinc magna Protestantium disensione, & rubore dissolutum colloquium.

Sal. Ann. 1558.

G V I S I A N A E X P E D I T I O. Ann. 1558.

CCCC. LXVIII. **Q**uiescente Italia, nouo per *Henricum* exercitu *Guisus* instructus, ut negligentia maculam in Italia contractam, facinore aliquo compensaret, ipsis Ianuarij Calendis, Caletum Anglorum in Belgico portum aggressus, septimo oppugnationis potitur die. Anglos *Philippus* præmonuerat, & ad auertendum periculum, suum etiam obtulerat militem; sed Anglis suspectum auxilium cum esset, locum hosti præ amico reliquerunt. Securitas munitissimi loci fiducia Anglos perdidit, in quo se Galliam compedibus constrictam Anglicæ tenere, aut, ut alij clauis Gallia ex angulo se ferre suspensas iactabant; quemque *Eduardus III.* Rex anno penè integro terra, marique pressum expugnarat, *Guisus* septem dierum opus confecit. Guina haud multò post ad deditiõem coacta, Hama ab Anglis derelicta, *Guisus* per Arduennam deflectens, fortissimum ad Mosellam propugnaculum *Theodonis* villam occupauit. *Thermus* verò Gallia Marescallus, qui cum parte exercitus Caletò relictus erat, non infelicibus auspicijs *Dunkercham* expugnauit, Hispano ferè dormiente. Experrectus tandem *Philippus, Sabaudum* in *Guisum*: Comitem *Lamoraalem Egmondanum* in *Thermum* destinat, ipse cum maioribus copijs, vbi res posceret, accessurus. CCC CC. LXIX. *Galli vincti à Belgis.* Prope Adam fluium haud procul Grauelinga *Thermum* cum offendisset *Egmondanus* præda grauem, intercluso itinere, ad pu-

gnam coegit, licet relictis ipse à tergo bellicis tormentis, nudam hostibus cogereur aciem obijcere. Fortiter vtrinque concursum, & dubio Marte dimicatum; donec casu allapsæ duodecim naues Anglicæ, cum Gallos pugna illic arctari intelligerët, re *Egmondano* significata, tantam tormentorum grandinem è nauibus proiecere, ut in fugam protinus se Galli conijcerent. Cecidisse eo in prælio scribuntur vltra 1500. Gallorum. Capti Duces, inter quos belli huius faces, ac tubæ *Thermus, ac Villabonius.* Victoris solum est luminare magnum roseis quadrigis inuectum. *Titanes* sunt bello fortes, ac clarissimi viri, sua famæ radios longè, latèque proiecientes. Pulchrè hinc Rex Latinus apud Maronem luminaria tot cecidisse ducum conqueritur.

Profligatis Gallis *Henricus* quantis potuit copijs subuenit. Ex aduerso *Philippus* triginta peditum, equitum millia quatuordecim Dorlanum, velut oppugnaturus ducit, cum *Henricus* haud procul *Ambiano* castra tene-ret. Ibi mutuis velitationibus tres menses consumpti; dum de pace ageretur, quem mors *Mariae* Angliae Reginae distulit. *Elisabetham* filiam *Henrici* ex *Bolena* suffecerunt, cū qua ne rursus sociaretur *Philippus*, spem *Phillippo, & Sabaudò* honestæ pacis, & nuptiarum fecit. Occupato sceptro *Elisabetha* legationem ad Romanum Pontificem misit, quam *Paulus* inopportuno rigore negauit agnoscere, quia eius natales ceu illegitimi fuissent à Ro-

CCC CC. LXX. *Mariae Angliae Reginae mors.*

Sal. Ann.
1558.

mana sede damnati. Quo casu in hæresim Anglia prolapsa, adhuc implicata sedem non agnoscit Romanam.

Hæserant vsquè adhuc in Germania otiosè legati. Electores minùs fauebât *Ferdinando*, quòd post vicinam *Caroli* mortem, absq;

Sal. Ann.
1558.
Abdicatio
Caroli à
Septemvi-
ris proba-
tur.

CCCC.
LXXI.

largitionibus, Electorum plausum, Pontificis consensum habiturus erat. Die tandem Februarij 24. auditi sunt (qui Mathiæ Apostolo sacer, & *Carolo* sèper propitius) Cæsaris renūtiatio recepta est, imperiumque solemni cærimonia in *Ferdinandum* translatus Anno ætatis 55. Reclamavit Papa, quia Electores ob violatam religionē, Electoratu cecidissent; & quòd *Carolus* in scio Põtifice non potuisset se imperio abdicare. Hinc *Martinus Gusmanus* Romam à *Ferdinando* missus legatus, prohibitus Romam ingredi; & *Philippi* orator *Ioannes à Figeroa* (qui Produx Mediolanensis in Gallos strenuè arma gesserat, Insubria profli-gauerat. Suspice nummum triumphalem) in hac causa exclusus fuit. Quamvis post trimestre *Caroli* obitus nūtius adesset: noluit *Paulus* à sua opinione recedere: donec post anni spatium mors obstinationem eripuit; *Pio IV.* successore omnia ad *Ferdinandi* votū largiente. Post coronationē *Francofurti* peractam, controuersiam inter Episcopos Franconix, & Norimbergenses, qui Marchionis *Alberti* Brandeburgici territorio occupato,

Paulus Pa-
pa renuit
adprobare
electionem
Ferdinan-
di.

arces illius demoliti fuerant, diremit ea conditione, vt Episcopi, & Norimbergēs Marchioni *Georgio Friderico* agnato *Alberti* regionem occupatam redderent, centum insuper, & septuaginta quinque aureorum millia prò arcibus destructis soluerent. Quod licet iniquum innocentes dicerent, gratia tamen publicæ quietis, ratum habuere.

Carolus itaque postquam in Hieronymia-
na Eremita inter religiosos viros anniuersaria
matri funera persoluisset, eadem sibi prò
animæ salute repetere duxit, consulto prius
Ioanne Regula Sacerdote, confessori suo, nec
contradicente. Tumulus itaque media pa-
ratur in æde, & funebris ceu mortuo ster-
nitur apparatus. Iuxta tumulum accendun-
tur funalia, & toto templo cerei collucent,
dum Sacerdotum chorus mæsto concentu
requiem insonat, & pacē mortuo præcatur.
Facem demum, qua suo ipse præluxit fune-
ri, ad aram Sacerdoti præsentat, Deum præ-
catus, vt quemadmodum Sacerdos oblatum
de sua manu cereum, ita humilem animam
non dedignetur accipere. Tum humi pro-
stra-

CCCC.
LXXII.
Sibi viuo
Carolus
exequias
imperat
celebrari.

Sal. Ann.
1555.
stratus , pulla sub veste procumbens , vltimam lamentationem æternam quietem apprecantium excepit . Noluit mors vana illudi exequiarum pompa , vocata venit , quæ non ascita properat . Altera ab exequiarum apparatu die , immissa febris se adesse innuit . Annuit venienti *Carolus* quanto potuit pietatis exemplo . Spiranti aduenit *Bartholomæus Caranza* ex ordine Dominicano præbyter , qui vt *Carolo* in vita æstimatus , ita in morte solatio fuit ad sanctè moriendum . Ab eodem denuò sceleribus expiatus , & sacro viatico recreatus , patientis seruatoris complexus imaginem , pauca fando , *In manus tuas Domine commendo spiritum meum* , placidissimè expirauit XXI. Septemb. Eius obitum prælusit accensis Cælum fanalibus . Cometes per incrementa febris suis cœperat crescere radijs ; exequiarum die in Hieronymianam ædem vertit cuspidem , nec euauit , quam cum *Caroli* vita . Tellus etiam suas præstitit nœnias , & floribus suis Cæsari parentauit , forsam in humanitatis exemplum , cuius ne se crederent Reges immunes , eorum mortem floribus præfigurat . Carolino in horto , candentis lilij bulbus verno tempore duos profuderat stylos suis calycibus protuberantes , sed impari germine . Si quidem alter eodem vere dehiscens folijs se se latè explicabat . Alter toto vere , æstateque ceu partu tumens propinquo , numquàm se exoluit , nec folio dilatauit , nisi eadem qua *Carolus* nocte animam corpore colligatam velut nouus flos Cælo inferendus , explicauit . Tunc enim expansis repente folijs , expositus iuxta aram templi , *Caroli* iterum exornauit funera . Granadæ sepelitur iuxta matrem *Ioannam* , auumque *Ferdinandum* . Primum epitaphium , quod ei exararunt fuit

Hic iacet intus Carolus Quintus
Ora pro eo bis vel ter Aue Maria, & Pater noster .

Extructo Escuriali à *Philippo II.* eò corpus illatum sequentia obtinuit .

D. O. M.

Carolo V. Rom. Imper. Augusto, horum Regnorum, vtriusque Siciliæ, & Hierosol. Regi, Archiduci Austriae, optimo parenti Philippus filius posuit.

Aliud .

Carolus hic recubat, Quintus cognomine, Cæsar Augustus, clarò Austriaco de stemmate natus . Rex Regū Armipotēs, famā qui terminat astris, Omnia perdomuit veluti Tyrynthius alter . Lilia cum luna, Clarus ensenque potentem Vicit, & ignotos felix percurrit, ad Indos . Singula post nato mortalia regna Philippo Cedit, & Imperij fulgens decus exiit omne, Æternis tantum cupiens insistere rebus . Sobrie dumque studet claustro traducere vitam . Ad Superos migrat morbis confectus & annis . Rex capit Imperiū frater Ferdināus in Orbe .

VIRTUTES DOMESTICAE .

Pietas . Numquàm iurauit *Carolus* , nisi cū regnis inauguraretur , aut fœdera confirmaret inita . Mane priusquàm vestiretur , longa talari , subuculæ iniecta , genibus incumbēs orabat . Cubicularijs admissis , preces canonicas legebat , quas vt à pueritia assueuerat , nūquàm intermittebat . Vnde familiares ex precum assiduitate , *sapius cum Deo, quā cum hominibus loqui dicebant* . Quod nec *Bucerus* (licet per ludibrium) dissimulat , asserens , *Cæsarem anilibus superstitionibus inherētem, prolixas quotidie de genibus preces, quæ vocant Rogaria ante D. Virginis iconē euoluere* . Erga Deiparam obsequium visitur adhuc *Hallis* Belgarum oppido , quò cū accessisset consecrande militiæ gratia , inter cetera quæ detulit munera villosa ex serico chlamydem auro intextā suspendit , qua vestitus Sacerdos , prima Septēbris Dominica quotannis Deo ad aram immolat . Adiecit viri armati ex argento simulacrum ante Virginem genibus subnixum , vt per absentiam quoque supplex tantæ Patronæ pedibus accumberet . Finitis precibus , negotia tractabat Reip . Hinc ad audiendum sacrum , quod nullodie neglexit etiā in itinerebus .

Temperantia, frugalitas. A sacro ad mensam accedebat ; in qua solus , & taciturnus , & in publico semper sedebat . Ab ebrietate , vestitus luxu , & cæteris voluptatibus non minùs in adolescentia , quàm virili , & senili ætate alienus . Notam aliquam castitatis incurrisse adolescentem , & viduum Principē imputatur . Vnde ex *Margarita Austriaca* in Belgio nata , adolescenti *Ioannes Austriacus* viduo prodijt . Leges tamen matrimonij violauit numquàm : solitus periculosa

Sal. Ann.
1555.

CCCCC.
LXXV.
Numquàm iurat.

CCCC.
LXXIII.
Mors.

Mortis prodigia.

Sepultura

CCCC.
LXXIV.

Quotidie sacrum audit.

CCCC.
LXXVI.

Sal. Ann.
1558. mulierum deuitare confortia. Prætereuntes aut oculis auersis, aut clausis speculis est visus excipere. Peregrino in Gallia Casari, sese ad conclaue quietis gratia recipienti, latentem in cubili fœminam improbus obtulerat hospes, cuius nefariam humanitatem auersatus, eliminata quàm primum muliere, nobiliori quàm ad Ticinum victoria, Gallos vicit. Cum hic non aliena, sed propria virtute hostem, & seipsum vicerit.

CCCC.
LXXVII. *Affabilias, Humanitas.* Sublata mensa, cunctis omnium ordinum infimæ etiam fortunæ hominibus patebat aditus, & sup-

VIRTVTES TOGATÆ CAROLI V.

CCCC.
LXXVIII. *Prudens.* **C**onsilium. Antequam opus aliquod aggrediretur, tanta cunctatione deliberabat, vt in publicum non prodiret, neminem ad se intromitteret, sæpe morbum simularet. Hinc eius consilia profunda, & occulta. *Cunctationem* dicebat animam consilij; *Celeritatem* executionis; vtramque simul iunctam *Quintam essentiam Boni Principis esse.* iuxta illud Augusti, *Lente festina.* Tria Carolus in consiliarijs suis requirebat Probitatem, Beneuolentiam, Prudentiam Nicolaus Ep. Capuanus Pauli IV. ad Reges legatus, cum reuersus interrogaretur, quid dignum memoria vidisset? respondit vir sapiens. *In Anglia pulchrum Regem:* nam Henricus fuit corpore pulcher, moribus bestia. *In Gallia pulchrum regnum,* vt est, & fuit florentissimum, optimisque constitutum legibus, iudicijs, & disciplina. *In Hispania sapiens Regis consilium.* Diuino namque consilio Carolo adolescenti præstantissimi, ac fidelissimi aulici adiuncti fuere, quorum consilio, res tantas in diffitis Orbis prouincijs administrarit. Hispaniarum administrationem sortitus Ioannem Syluagium Cancellarium, & Wilhelmum Ceurium aulae magistrum habuit, à quo sic assuetus, vt etiam si annos ætatis XV. nondum excessisset, tamen ex quibuscumque prouincijs afferentur literæ, vel nocte intempesta, omnes ipsi redderentur, ex quibus ad consilium ipse referret. Cumque Gallicus legatus apud Ceurium cœnans, se mirari diceret, quòd adolescentis principis ingenio, tantum labo-

plices licebat libellos porrigere.

Liberalitas. In largiendis elemosinis, ad captiuos redimendos, ad nosodochia, gerontotrophia, Virgines elocandas, omnium Regum liberalissimus fuit. Ex centum annuis aureorum millibus, quæ sibi abdicato Imperio reseruarat, quatuor solum prò se, & familia impendebat. Reliqua in pauperes & Ecclesiam. A. C. 1536. Romanam cum venisset, pridie Parasceues, post meridiano tempore, duodecim egentium pedes abluit, linteo deterfit, cum ijs cœnauit, & omnem argenti abacum mensæ illatum à cœna inter eos dilargitus est.

Sal. Ann.
1558.

ris, quocum facile leuare posset, imponeret: *Ego* (inquit) *Ceurius curator datus sum Carolo, quem me mortuo, sui iuris esse velim. Quod si rerum suarum ignarus sit: nouo curatore illi opus erit, & ex aliena fide, semper pendebit.*

Prudentia. Tot regnis, lege, moribus, Cælo diuersis cum præesset Carolus, subditos suos optimè, & sapienter secernebat, vt ad genium, & morem regionis sua comodaret imperia vulgato edoctus adagio, *cum fuerim Romæ, Romano viuito more,* In Germania *Regibus,* in cæteris regnis, *seruis* imperare se nosce, aiebat Carolus.

Manfuetudo. Nullus Cæsar vixit, aduersus quem tot fierent conspirationes, vt aduersus Carolum. Numquàm tamen iracundia peccauit. Vnde delatori accusanti Venetum legatum, quòd is Caroli tarditatem, & lenitatem culparet? respondit. *Nunquàm Mundus à bellis quieturus esset, si ea celeritate, quam res postulat, bella statim moueret.*

Clementia. Cum nihil tam ornet Principem quàm clementia, affectibus non indulgere assumpsit Carolus. Gandauenfes, quia Cæsaris decreta lacerare Prætorem compulissent *Vrbanum,* & *Franciscum* Gallorum Regem implorassent, Hispanorum Senatus urbem solo æquandam decreuerat. Imperator verò mitigato rigore, defectionis auctoribus triginta capite mulctatis, arce extracta cætera, indulsit.

Rari ædificij horologium cum Carolo surreptum fuisset, nec de lure aliqua appareret suspici-

CCCC.
LXXIX.

CCCC.
LXXX.

CC CCC.
LXXXI.

CCCC.
LXXXII.

Sal. Ann. 1558. suspicio, horologium iptum tuotinn. tu fu- rem prod. dit. Is cum ad pedes Cæsar's me- tu exanimatus procidisset, delectatus Impe- rator, dimisit incolumen.

CCC CC. LXXXIII. *Humilitas, Modestia.* Siracidæ adagium sæpe habebat in ore *Quo quisque est maior, eo se submissius gerat.* à prima adolescentia fuit adeo superbiæ inimicus, vt in aula ne- mo simpliciùs vestiret, quàm *Carolus*. Hinc cum *Ferdinandus Toletanus Dux Albæ* ex mera arrogantia statuam æneam in castel- lo Antuerpiensi erigifibi iussisset, cum hac inscriptione

Ferdinando Alvarez à Toledo, Albæ Duci, Philippi II. Hispan. Regis apud Belgas Præfecto: Quod extincta seditione, Rebel- libus pulsis, Religione procurata, Iustitia culta, Prouinciam pace firmavit; Regis Optimi ministro Fideliss. positum.

incidit in odium *Caroli V.* eiusque filij *Phi- lippi II.* Regis: quorum iussu statua deiecta fuit. Anno 1540. per Gallias in Belgium contendens, Lutetiæ grauiissima oratione laudatus, oratori paucis respondit: *Gratam sibi esse affini Regis erga se benevolentiam, sed laudes illas sibi tributas arbitrari tot esse com- monefactiones, qualis esse deberet.* Lutetiam ingredienti sic acclamarunt

Alituum vt princeps Aquila est, sic altera Gallo

Gloria: vos alia nil vult vulgus aues?

CCC CC. LXXXIV. De eiusdem humilitate refertur, quod dum in Flitfinga Selandæ ventum expecta- ret secundum, *Seldius* ad eum venit *Ferdi- nandi* legatus, cum quo mediam in noctem sermone producto, *Carolus* tandem si- gnum suis nola daret, vt facem digredienti præferrent, & nemine comparente, quod alij cubitum, alij al. d. concesserant, *Carolus* arrepto cereo, *Seldium* quamvis reluctantem per scalas ipse deduxit, ac digrediens, *Hoc* (inquit) *Seldi olim meminisse te velim, eum Imperatorem qui tot cohortibus cinctus quon- dam erat, iam solitarium relinqui, eumque cui tot annos tu seruieras, iam tibi seruire.*

CCC CC. LXXXV. Idem *Carolus* cum *Franciscum* Gallix Re- gem ad Ticinum captum accepisset ab eis, qui à partibus Gallorum fuerant, ex arce in monasterium solus secessit, donec illi abi- rent, prohibens ne quis admitteretur ad

eum, inquit, *non decere institui triumphum capto Rege: præsertim cum ipse nihil mali fe- cerit.* Memorem enim se dicebat humanæ fortunæ, quòd ipse quoque in manus ho- stium cadere posset. Vnde *Franciscus* cum postea à *Carolo* detineretur captiuus, videretque in pariete symbolum Imperatoris, *Plus Ultra*, veluti *Carolus* admoniturus de Fortunæ inconstantia adscripsit; *Hodie mi- hi, cras tibi:* Hisce verbis nihil commotus *Carolus*, subscripsit; *Fateor me hominem esse.*

Urbanitas. Importunè flagrantibus His- panis *Carolus*, vt Germanos ex aula dimi- teret, *Carolus* Germanos conuocari iubet. His vultu ad seueritatem composito, Hispa- norum indicat petitionem. Inde, *Venite* (inquit) *Ego etiam Germanus sum: abea- mus ex aula, ne deinceps illis molesti simus:* & abire se ostendit. Germani satelites læti, & alacres sequuntur. Sed Hispanis ad pedes *Caroli* abiectis, vt maneret, & veniam suæ stultitiæ daret suppliciter potentibus, ste- tit, & ignouit.

Sic mortuo *Francisco Sfortia* Mediola- nensi Duce, cum Gallorum legatus Medio- lanensem Ducatum nomine Regis sui pete- ret, respondit admodum argutè *Carolus:* *Quod frater meus Rex Gallix vult, idem ego volo.* quibus verbis legatus *Carolus* at- tentire putans, ad Regem suum statim per- scripsit. At *Carolus* Mediolanensem Duca- tum sibi non minus, quàm Gallo placere, ideoque non minori à se retinendum studio, quàm à Gallo expeteretur, sentiebat.

Iustitiam seuerè administravit *Carolus* di- CCC CC. LXXX VII. *Caroli le- ges.* cens: *quem admodum Sol non alius est inopi, alius locupleti, sed omnibus equus: ita Reges personas sp. stare haud debent, sed rem;* Hinc leges de *Bigamia* tulit, quam vltimo dam- nauit supplicio. *De furibus suspendendis.*

Litterarum amore ita captus, vt quamvis tanta Imperij mole grauat, tamen studio- sissimus esset. Mathematicis adeò delecta- tus, vt nec in castris studium negligeret. Morbis obnoxius, *Thucydidem* tamen plu- rimum legit; fuitque cubiculariorum con- tuetudo, aliquid legere, donec Imperator surgeret: qui singulos, interrogabat, quid legissent? *Grauellanus* Cancellarius cum ei

Sal. Ann. 1558. *Thucydidem* Gallicè versum afferret, dixit: *Hunc librum Tuae Maiestati dono, ea tamen conditione, ut eum perlegat.* Euolutis Imperator aliquot pagellis, ita est delectatus, ut tertio perlegeret.

Legatus cum venisset ad *Carolum*, comitem adolescentem habebat pulcherrimum, primarij eius ciuitatis viri filium, post expositum legationis negotium interrogauit de comite legatum *Carolus*, cuius esset? primarij in sua Rep. viri filium respondente legato: adolescentem *Cæsar* colloquio dignatur, varijs eum quæsitis interrogans. Sed cum adolescens pulce magis mutus esset, ad legatum conuersus, inquit, Imperator. *Tuus comes, pulchra est statua.* Significans virtutem, non maiorum sanguineam nobilitatis esse argumentum. *Nobilitatis virtus non stemma, Character.*

CCCC. LXXXIX.

Salutis publicæ Amor. Ad imperialem euectus dignitatem, nuntio, de regno *Nauarræ* à Gallis capto, de *Belgij* populationibus, & *Hispaniæ* tumultibus accepto, ingemuit palam testatus, *se inuitum ad arma trahi; dolere se domesticis seditionibus Turcas inuitari. Orare Deum ut Rempublicam quietam cupienti opem ferat; & in iusta causa sit adiutor, & vindex.* Has preces recitabat quotidie. Finitis *Augustanis* comitijs, & inter *Protestantes*, & *Heldium* Vicecancellarium de *Germaniæ* pace sermo esset: *Heldius* *Cæsaris* adstantis nomine durius respondit, *decretum Cæsaris in Protestantes factum exequendum esse, etiamsi vastanda esset tota Germania.* Tunc *Cæsar* interpellans dixisse fertur; *Hæc non iussite dicere. Nolo enim vastari Germaniam, quia & patria est, & summum ab ea imperij decus accepi, & Imperator salutis Orbis terrarum, quantum potest, Deo iuuantem, consulere debet.*

CCCC. XC.

Gratitudo erga officiales. Exemplo fit *Hadrianus Traiectensis*, pauperrimis parentibus ortus, quem Episcopum, inde Cardinalem, tandem Papam eligi curauit. Cuius exemplo discant Principes quantum debeant Dijs, Parentibus, & Magistris.

CCCC. XCI.

Magnanimitas *Caroli*, qui animi tam excelsi atque impauidi fuit, ut in castris sæpe, in iplo flore iuuentutis, recitatis *Pauli* verbis, diceret, *se alterius vitæ cum Christo*

esse cupidum. Inde ad bombardarum ictum numquam visus est inclinare caput, mouere pedem, numquam expallescere. Cum thoracem indueret, initio horrebat corpus, ac toto vultu albescebat, quasi pauesceret. Sed cum armatus erat, leone fortior neminem timebat. Eandem in secundis, ac in aduersis vultus constantiam, atque tranquillitatem habuit, quamvis mors instaret, & in eum *Cælum* ipsum, atque elementa, ut in *Africano* naufragio, tonare viderentur.

Verecundia tanta fuit, ut *Ioannem Austriacum* nothum suum non nisi in morte filium declarauerit. Sic electus Imperator, *Antuerpiam* ingressus, vbi *Senatus*, ludos & spectacula Imperatori exhibebat: cum inter ea pulcherrimæ virgines, toto prope modum nudæ corpore, nisi quod tenuissimo tantum, & pellucido velamento circumdatae essent; ne quidem ad Virgines respexit; ut narrauit pictor *Durerus*, *Ego qui eram pictor, aliquantulum inuerecundius circumspexi.*

Sapienter dicta. Ut de *Francisco Gallo* Rege pugnam subterfugiente dixit. *Optare se Gallo vel plus audaciæ, & felicitatis, vel minus verborum, & odiorum inesse.*

De prohibenda Germanorum ebrietate aliquando in castris admonitus, respondit *perinde fore, ac si Hispanis interdiceret, ne furarentur.* Huc facit decertatio illa inter *Italum*, & *Germanum*,

Germani cunctos possunt perferre labores

O vitinam possent tam benè ferre sitim.

Cui Germanus reposuit

Vt nos dulce merū, sic vos Venus improba vexat

Lex posita est Veneri Iulia, nulla mero.

De Imperij depositione cum deliberantem, & cunctantem *Carolum* hortarentur aulici, ut per alios negotia regni administraret, ipse nomen, & auctoritatem retineret: *Ab* (inquit) *me præsentem res ita administratis, ut omnes de vobis conuerantur; quid fieret, si consilijs, & rebus gerendis ipse non interesset?*

De Coniugio, quod proteruiæ frenum dicebat *Carolus*. Si *Cœlibem* fortè offendebat errantem; solebat dicere *Carolus*, *Vitinam ille uxorem haberet.* Innuens in matrimonio tantam esse rerum omnium seruitutem, ut quis-

Sal. Ann. 1558.

CCCC. XCII.

CCCC. XCIII.

CCCC. XCIV. *Dictū in Hispanis, & Germanos.*

Italus.

CCCC. XCV.

CCCC. XCVI.

Sal. Ann. 1559. quisquis immorigeratus in gyrum rationis facile reduci posset.

CCCC. XC VII. *De Germanorum bellis.* Cum ad vicinos Ingolstadio montes, castra Germanorum Principum, fœderatarumque ciuitatum longo terrarum occupato spatio videret extenta. *Sunt ne isti (quærit) omnes Germani? Benè est (inquit) citò eis deerit consilium, & pecunia, & concordia.*

CCCC. XC VIII. *De Germanorum Comitibus.* Cum ea sæpius ad Religionis concordiam, & bellum Turcis inferendum coegisset, sed frustra: dicere solebat. *Dieta diatam parit, & partus suffocat matrem.*

CCCC. XC IX. *De Conuocando Generali Concilio,* quod Pontifices varijs in locis Vicentiæ, Bononiæ, Mantuæ, Tridenti celebrari voluerunt, cum nihil agi videret, ait Carolus, *Concilium, consilium est Dei.*

DC. *De exercitibus instruendis.* Cum de quodam Principe bellum moturo audiret; *Ignorat adhuc (inquit Carolus,) quid ad bellum requiratur.* Tres potissimum aiebat belli neruos *Commeatum, pecuniam, militem.* Ex his si aliquo carendum esset, *militem veteranum* se potissimum aiebat electurum, cuius promptitudine reliqua duo ex hoste comparaturum confidebat. Copias ipse cum cogeret, se caput (aiebat) ex Italia sumere. Ex Hispania brachia, & manus: à Germanis pectus, ventrem & pedem ex reliqua gentium colluie.

De Hispanorum crudelitate in castris ad *Sal. Ann.* VVitebergam monitus: *Profecto (inquit) 1559. DCI. si quod aliquando mihi accidet infortunium, propter istorum nebulonum scelera accidet.*

Fortuna Caroli fuit formidabilis cum alijs Regibus, tum ipsi *Solymano* Turcarum Imperatori, qui à *Carolo V.* chirotheca, vt mos erat missa ad prælium inuitatus, renuit totius Asiæ Imperium vnus diei committere prælio. Itali *Pictores* *Carolum* pingunt sedentem in sella, & dormientem; cui *Fortuna* adstat pellens muscas, ne quietem turbarent. Inde Romæ in sumitate *Panthei* monstratur locus, ex quo *Italus* quidam *Carolus*, quum hoc ædificium perlustraret, per impluuium præcipitem dare volebat. Sed maiestate deterritus, abstinuit.

Religio. Antonio *Leua*, alijsque *Ducibus, Iulij Cesaris, & Alexandri* exemplis laudantibus; *Carolo* verò exprobrantibus nescire vti victorijs suis ad magnitudinis incrementum, grauiissime respondit: *Alexandro, & Iulio* solam gloriam fuisse pro scopo. *Sibi* verò, & ceteris *Christianis Principibus* ad gloriam sic respiciendum, nè dum illam aucupentur, animæ salutem deperdant.

Fides in *Vormatiensibus* apparuit comitijs, vbi cum instigaretur datam fallere *Luthero* fidem, quòd hæretico non sit seruanda; animosè respondit: *Fidem, etiam si toto mundo exulet, apud Imperatorem consistere oportere.*

VITA DOMESTICA FERDINANDI, VIRTUTES.

DCV. Imperio recepto *Ferdinandus* 18. Martij (translationem adprobante *Pio IV.* Roman. Pont.) cum pacificus esset, ea tantum bella gessit, quæ necessitas exigebat in *Turcas*: donec Anno 1560. induciæ cum *Solymano* in octo annos percussit. Auctor etiam fuit, vt post pacem *Protestantibus* datam, etiam *Philippus* cum *Henrico* concordiam iniret ea conditione, vt *Oppida, ciuitates* octennio ab hinc capta inuicem restituerentur. Arctioris porrò amicitia firmandæ gratia *Philippus* ducat *Elisabetham* grandiorem *Henrici* filiam. *Margarita* verò *Henrici* filia *Sabauda* nuberet. Huius pacis inspicie missiles nummos, in quibus Pax arma comburit sublemmate *Pace mare, terraque parta.*

non dissimilis est à *Maria* Angliæ, vbi regina sedens *Martis* templum donat incendio sub lemmate, *Cæcis visus, timidis quies.* Libeat hic adnotare quatuor coniuges fuisse *Philippo II.* Hispan. Regi; *Mariam* filiam *Io: III.* Regis Portugalæ, cuius symbolum *stella sub Sole*, cum inscriptione *Soli dicata lucet.* *Maria* filia *Henrici VIII.* Anglorum Regis. *Isabella Valesia* filia *Henrici II.* Franc. Regis: & *Anna Austriaca* filia *Maximiliani II.* Imper.

Isabella, vel *Elisabetha* nummus *Lunam* habet crescentem, quæ Regum Gallia insignis est: & *Solem* Hispanorum insignis. *Stellæ* super coronam tot sunt, vel debent esse, quot regna Hispania habet. *Stellæ* in circulis

Sal. Ann. 1550. *Henrici mors.* culis Lunæ, & Solis sparsæ, Principes & Ciuitates sunt, alterius partem sequentes. Verum cum ferè nullum sit inter mortales gaudium, quod non aliqua mœroris procella confundat; ne abeamus longiùs. En solemnità nuptiarum gaudia *Philiberti Sabaudi*, & *Margarethe Valesiæ* summum in lutum conuersa, morte *Henrici II.* casu improuiso sublati. Cum enim peracto regali conuiuio ad equestria certamina peruentum esset, postque varias decursiones Rex *Mongomerium* custodiæ præfectum ad certamen prouocaret, hic reluctans diù, & non nisi lancea in manus sibi à Rege tradita in arenam descenderet; ecce conti in pectus adacti fragmine galeam non rectè clausam subeunte, grauius Rex vulneratur: oculum primò, inde mentem, vndecimo die vitam amittit. Pa-

Sal. Ann. 1559. tri in regno succedit *Franciscus II.* qui cum vix decimum quintum ætatis annum attigisset, imperij, consiliorumque omnium sociam matrem à curia regali accipit: coronatur prò more Anno 1559. Die XXI. Sept. Vide ferales nummos: in quibus lancea fracta tristem Regis interitum notat: In votiuo *Ambulla Sacra* inaugurationis est symbolum, *Rhemis de more peracta*. In alio *Franciscus fidem suam pollicetur*, atque erga subditos beneuolentiam, qua tempore velut aurum ad *Lydiu lapidem* sit spectanda. Redeamus ad *Ferdinandum*, cuius vita temperantiæ fuit, & frugalitatis exemplum. Thorum numquam violauit: & cum subfanaretur à suis quòd coniugem, & gynecæum ad imperij conuentus adduceret, magna æris iactura? respondit *Officiu boni Principis esse in coniu-*

DCVI.

gio castè viuere: à multis profundi plura in libidines ueritas, quàm in sumptus honesta uitæ coniugalis.

DCVII.

Sanitate parum firmus, aula tamen numquam vacabat, horis distributis, quas accuratissimè seruabat, & in tanta corporis imbecillitate labores viribus impares sustinebat. Vires aiebat temperantia, & sobrietate planè inusitata; numquam enim fuit vino

superatus. Quorundam Germaniæ ciuitatum legati cum ad comitia missi die, noctuque perpotarent, eos ad se euocatos obiurgauit, dicens: *Sciatis vos non belluandi, sed publica imperij negotia tractandi causa huc missos esse. Ebrietatem maledictam, quæ simul corpori, & animæ nocet, ceu pestem fugite, ut uobis commissa, opere compleatis.*

Pietate erga Deum adeò ardebat, ut quod- DCVIII.
tidie

tidie publicè preces funderet pro Ecclesiæ ,
atque Imperij salute . Summo odio ferebatur
in hæresim . Immixtam Biblijs à *Luthero* pe-
stem, ne ulterius serperet, igni damnauit . In-
ter Sacra hominum colonias , quas vndique
adduxit , fuit *Societas* Iesu vt Christianæ di-
sciplinæ, ac doctrinæ foret exemplum .

DCIX. *Iustitiam* ita coluit , vt ei pro symbolo ef-
set . *Fiat Iustitia , & pereat Mundus .*

Clementia omnibus anteiuit . Supplici-
bus semper pepercit . Cuidam cum oculos ef-
fodi iussisset , eodem tempore , sententiam
reuocauit dicens: *Nimis præcepit , non est bonus*
DCX. *venator . Iustum non iudico , illud reo adimere ,*
quod si emendetur , ei reddere non possum .

Amor literarum . Bonarum artium cogniti-
one excultus , doctos habuit in pretio . Quorū
disputationes in mensa libeter audiebat . Sin-
gulari munificetia (vt *Sylla*) etiam malis poe-

F E R D I N A N D I O B I T V S Anno 1565.

DCXII. **M**Orbo catarrhali contracto ex cura
rum assiduo onere statim tabes ac-
cessit , qua planè *Ferdinandus* consumptus .
Cumque vitæ instaret extremum , sacra sy-
naxi refectus , fufisque ad Deum sine inter-
missione precibus , placidissimè decessit die
Iacobi Maioris XXV. Iulij, vt prædixerat .
Nam ita Deum decreuisse aiebat , vt quem-
DCXIII. *admodum Apostolus peregrinus apud nos , ita*
ego Hispaniarum infans extra solum natale
cum ipso peregriner . Vixit Annos 61 . Regna-
uit post Carolum fratrem , sex . Sepelitur Pra-
gæ apud Annam coniugem .

E P I T A P H I A .

DCXIV. *Pax mihi præ bello placuit: placidissima semper*
Principis ingenium pax sapientis habet .
Pacificus vitam germana morte peregi
Quæ post fata venit, gloria digna venit .

Aliud ex *Sabino*

Hoc opus exegi florentibus integer annis
Bis duo cum natus lustra Sabinus eram ;
Tèpore quo Geticos Rex Ferdinandus in hostes
Arma , suo bellum fratre gerente , tulit .
Vnanimis cum quo regni moderatur habenas ,
Et graue terrarum sustinet orbis onus .
Viuite Semidei , concordés viuite fratres ,
Omnia sub vobis , Vesper , & Ortus erunt .
Vos metuat primus, vos vltimus horreat orbis ,
Vos etsi qua parum terra verretur , amet .

tis carmina ipsi exhibentibus , præmia hac
conditione dabat, ne quid postea scriberent .

Humanitas . Certam diei horam cum
pauperibus aditum constituisset , & cubicu-
larius tenuioris fortunæ mulierem noluisset
admittere , grauitè increpauit : *Si nos* (in-
quit *Ferdinandus*) *excludimus inopes à conspe-*
ctu nostro, quid nobis erit ad tribunal Dei ?

DCXI.

Fidem vt Reipublicæ fulcrum, accipiens .
Hostiles arces , cum induciarum tempore ,
sibi à præfectis proditoriè offerrentur , re-
pudiavit constanter ; vndè *Solymanus* se fi-
de , & constantia à *Ferdinando* victum fate-
retur . Veterano militi pecuniam exigenti :
cum responderet *Ferdinandus* immodera-
tam esse petitionem , vrgenti militi fuisse
promissam, adiunxit Cæsar . *Si ex duobus alte-*
rum me ferre oportet, leuius rerum quàm fame
iacetram subibo .

Aliud
F E R D I N A N D V S I .
Austriacus
Romanorum Imperator .
Quæ gemina hic simulachra vides
hoc Smerdis, Mydæ illud,
Vtrumque iudicis,
Illud impij vel si mauis furdi,
Hoc imperiti .
Calcet vtrumque iustitiæ Vindex
Ferdinandus Cæsar .
Qui ne audiret , quod nescio, quis olim
iudicare pupillo quàm imperare maluit :
Fratris Victorias
Caroli Quinti
Vsurpare maluit, quàm augere .
Pacis amator
Martem necessitati , pacem vsui accommodauit .
Iucundius sibi , subditis vtilius credens
Illos sub sicu quàm se sub Palma vesci .
At nec sedentem Aquilam Psittaci impune vellicarunt :
Iactanti namque prædatorios vngues vicinam in Hungariam
Bizantino Accipitre
Fidus Pauitantis cortis protector
Profanam Auem in fugam conuertit .
Danubium motu , Drauum periculo absoluit .
Bellerophontæos Equites ante Centauros ponens
Duellantes , Cygnos quàm Circo audire maluit .
Præmissa Parcis rapientibus thalami socia
Quam vnus vnicam vnicè dilexerat .
Non tam in vna quàm anima recondidit .
Perenni memoria defunctæ manibus litans
Nec ipse virile putans
Meruere , Fœmina quod non timuerat .
Non plus fabella timuit Milefia
Meminisse mortis ,
Cuius ab apparitore citatus morbo
Quanti vtrumque faceret, ostendit factò :
Dicundo namque iuri intentus,
Thronum in Thoro posuit
Iura pro tribunali in lecto legit
Et quale stans non potuit dedit , sententias iacens
Certus
Non minus in omni loco quam tempore
Themidilitari posse
Et ipsa memor CÆSARIS
Quam breuioris in Imperio compendij causa
Vita non potuit .
Fama immortalis
Gloriam extendit ;
Tulæque v, nam Cæsaris laudibus asperge
& Ab .

Ferdinandi Symbola .

Accidit in puncto quod non speratur in anno, Item, *Fiat Iustitia, & pereat Mundus.* Aliud. *Aquila biceps coronata, quae medio cor-*

corpore pendentem velut à Cruce Christi imaginem sustinet. Inscriptio ex vocalibus. *A. E. I. O. V. Aquila Electa Iuste Omnia Vincit.*

CAPVT TERTIVM.

Caroli V. Vita Symbolis exarata.

1. **C**aroli V. ortus symbolis explicatur . 10. dies fatalis, natalis. 12. religio eius symbolis explicata . 18. Inquisitionis tribunal in Belgio à Carolo erectum symbolo explicatur. 22. discit mori .
1. Capricorni signum imperium promittit . 3. porta Caeli . 4. in nummo Vespasiani .
2. Iulius Caesar ex Capricorno vt Caesar honoratur. 2. Suetonius emendatur. 3. Cancer porta Caeli . 5. Astrologia quanti faciendae? 6. Sapiens dominatur astris. 7. Rex dies habet fatales. 10. 8. Respublica Fato regitur . 9. 11. Fatum quid? à Deo pendet. 10. Rudolphi I. dies fatalis quae? 10. Lusitanis dies fatalis .

12. David lapidibus insculpsit nomen Domini, quibus gigantem prosternit .
13. Gladius, iustitiae, religionis, fortitudinis symbolum est. 14. gladium euaginare, cū legitur euangelium, vnde mos? mos consecrādi .
15. Georgij Castrioti gladius argutia ad Turcā .
16. Religio primum Regis officium .
17. Rex Aegyptiorum debuit esse Sacerdos .
18. Inquisitionis tribunal symbolo explicatur . 20. etiam in lege antiqua .
19. Misericordis opus Dilunium fuit .
20. Iosaphat Rex Inquisitionem instituit . naues amittit .
21. Cerui pugna cum serpentibus .
22. Mors contemnenda .

Caroli ortum gemino exaramus symbolo Capricorni, & Heliotropij. Hoc sub lemmate, *Sub Fatis Fasti*. Illud, *Signum Augusti*; quo imperium Carolo praeluditur non tam vi nominis, quam Augusti memoria; quem Theogenes celeberrimus illius æui Mathematicus, astrodo-
cente, adorauit. Natus est Augustus Marco Tullio Cicerone, & Caio Antonio Consulibus 1x. Kalend. Octobris, paulò ante Solis exortum. In secessu Apollonia Theogenis Mathematici perulam, comite Agrippa ascenderat. Cum Agrippa, qui prius consulebat, magna & penè incredibilia prædicarentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseverabat, metu ac pudore ne minor inueniretur. Quata-
men post multas adhortationes vix, & cunctanter edita, exiit Theogenes, adorauitque cum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, vt thema suum vulgauerit, nummumque argenteum nota syderis Capricorni, quo natus est; percussit. Nec fugit Tristiani S. Amantis obseruatio in Suetonium, loco Solis exortum, legentis Solis occasum, quia signum Maiestatis, & dignitatis non ab Ho-

rosco po defumatur, qui longioris, vel breuioris vitæ tantummodò signum est; sed à decima domo veniat, vbi non erat Capricornus ante Solis exortum. Erat sanè ante Solis occasum, vnde legendum, paulò ante Solis occasum. Si enim natus esset Augustus ante Solis exortum, sub Capricorno non fuisset. Scribit Iulius Firmicus l. 7. *Mathem.* quod quicumque in prima Capricorni parte habuerit horoscopum, Rex erit vel Imperator. Augusto verò horoscopum fuisse Capricornum, cum Suetonio consentit Manilius lib. 1. *Tunc venit Augusto Capricornus sydere fulgēs.* Et lib. 2.

... contra Capricornus in ipsum
Conuertit visus, quid enim mirabitur ille
Maius, in Augusti cum fulserit ortum?

Vnde verò Capricorno felicitatem adscri-
pserint Astrologi? Macrobius soluit lib. 1. in
somnia Scipionis. c. 12. dum scribit. De-
scensus verò, quo anima de cælo in huius vitæ
inferna delabitur, sic ordo digeritur: Zodiacum
ita lacteus circulus oblique circumflexionis oc-
cursu ambiendo amplectitur: vt eum qua duo
tropica signa Capicornus, & Cancer feruntur,
intersecet. Has Solis portas Physici vocauerunt,

Suet. c. 5.
& c. 94.

II.
Emenda-
tur Suetonius.

III.
Cancer, &
Capricornus
porta
Caeli.

runt, quia in utraque obuiante Solstitio, ulterius Solis inhibetur accessio: & fit ei regressus ad Zona viam, cuius terminos nunquam relinquit. Per has portas animæ de Cælo in terras meare, & de terris in Cælum remeare creduntur. Ideo hominum una, altera deorum vocatur. Hominum Cancer, quia per hunc in inferiora descensus est. Capricornus deorum, quia per illum animæ in propria immortalitatis sedem, & in Deorum numerum reuertuntur.

IV. Idem felicitatis signum in nummo offendimus *Vespasiani*: in quo duo *Capricorni* temporum indicant felicitatem: quia forte etiam *Vespasianus* (ait *Antonius Augustinus* in *tabula* 27. n. 3.) natus est sub *Capricorno*. Nam & in alijs nummis *Vespasiani* Felicitas temporum cernitur dextra caduceum, sinistra *Capricornum* tenens.

Eadem ratione *Basilicus Mathematicus* prædixit *Cosmo Mediceo Florentiæ Duci*, cum adhuc priuatus esset, & de eo nihil cogitaretur, ingentem & lucrosam hæreditatem sibi portendi, quod in ipso genituræ horoscopo *Capricorni* felix astrum, mirabili conspirantium siderum aspectu irradiatum esset. Propterea non tam fallax existimari debet prædicto, quæ ab astrorum peritis fit: cum Deus optimus rerum omnium moderator, non ita occultas esse aliquando imminentes calamitates voluerit, ut eas deuitare non possimus, si expergiscamur. Sed propter inscitiam ferimur plerumq; tadem pro no rapimur fluminis alueo, neque studemus per sapientiam viribus astrorum resistere, ut nobis dedit Omnipotens: nam *Sapiens dominabitur astris*. Profecto namque facilius est sapienti præuisum, quam ignoratum periculum deuitare, cum imprudentia, & inscitia periculi deuitandi, ipsa prope sit necessitas. Sunt oppido Regi fatales dies, canit *Lucanus* lib. 1.

VII. In se magna ruunt, letis hunc numina rebus
Crescendi posuerè modum.

Vnde apud *Ciceronem* l. de *Diuinat.* narrant aliqui, ex fatis quæ *Veientes* scripta haberent, *Veios* capi non posse. Ipse *Cicero* ad *Atticum* scribens, *Omnes* (inquit) qui ad illa arma fato sumus nescio quo, *Reipublica* misero, fustestoque compulsi. Fato *Reipublicam* regi, eamque nunc ad summum euehi, nunc ad

VIII. Fato regi-
tur Repu-
blica.

minima retrahi, *Probi Cæsaris* mors nonne fatis prodidit? aiebat *Vopiscus* in *vita Cæsaris*. Hisce ductus *Vlpicus Syllanus* (ut tradit idem *Vopiscus*) irrumpentibus in Romanum imperium *Marcomannis*, ita in Senatu post multa locutus est, agite igitur *Pontifices*, qua puri, qua mundi, qua *Sancti*, qua vestitu animisque sacris commodi, templum ascendite, subsellia laureata constituite, veteranis manibus libros euoluite, fata *Reipublica* quæ sunt aterna perquirite. Sunt Regibus fatales dies, quos falsos dicas vel nefastos ob fortuna, vel infortunia quæ eis *Sapientia* semel decreuit *Æterna*. Audi *Senecam* de *Prouid.* c. 5. Grande solatium est cum uniuerso rapi. Ille ipse omnium conditor, ac rector scripsit quidem fata, sed sequitur; semper paret, semel iussit. Paret quia iussit: iussit quia voluit, non quia debuit. Sibi legem imposuit necessitatis, quæ à libero veniens rectoris arbitrio, mutari potest saltem remoto decreto. Ita *D. Paulinus* ep. 36. sub finem de *Ezechia*.

Nā Rex ille habuit fatū, qui morte propinqua
Oravit Dominum, quem leges nouerat unū
Flectere posse suas, consūptū ut cederet aui.
Lōgius, & meruit tria ducere lustra superstes
Annis ipse suis, & non sua viuere secla.

Concedimus hercle regnisset Regibus fatales dies, ut *Rudolpho I.* Austriaco Imperatori dies *Veneris*, præcipue hora tertia, qua credimus Deum hominem ad redemptionem humani generis mortem obiisse, semper felix fuit: ut & *Carolo V.* dies natalis. Sic regno *Lusitanix* *Calendæ Decembris*, quibus bis iugo excusso barbarorum; *Philippi II.* se subiecit imperio; tandem salutato in Regem *Ioanne Bragantiæ Ducem* Anno 1540. die prima *Decemb.* redimere credidit libertatem ita impellente Fato, quia cum *Lusitana* conspiratio aduersus *Hispanos* ad diem *VIII Decembris* (qua *Immaculatæ Conceptionis B.V. Mariæ* recurrit memoria) decreta esset, præuenire coacti sunt coniurati, & prima *Decembris* fatali *Lusitanix*, opus feliciter consumare. Huc spectat emblemata *Heliotropij* sub lemmate, *Sub Fatis Fasti*. Regna namque pila sunt, quibus ludit Deus in orbe terrarum. Fata quasi facta dicimus, Rerum scilicet naturalium

IX.
Fata de
subiecta.

X.
Dies fata-
les.

XI.

factam à Deo connexionem, & rerum ordinem, quam fallere nulli datur. Sed hoc præter violentiam ullam humanæ voluntatis, quia

Libera stat nobis mens nulli subdita Cælo.
Et Prudentius lib. contra Symmachum.

Spirat enim matora animus, seq; altius effert.
Syderibus: transique vias, & nubila fati,
Et momēta premit pedibus; quæcūq; putatur
Figere propositam natali tempore sortem.
Libera se ceta patet, nil sunt fatalia; vel si
Sūt aliqua, opposito vanescūt irrita Christo.

CAROLI V. IMPERATORIS RELIGIO QVINQUE SYMBOLIS EXARATUR.

XII.

D Audis præmentis gigantem.
Exercitus sub columna nubis.

In primo stat David Goliathem calcans gigantem, fundam manu librans, & limpidiſſimos habens in pera lapides, quibus inscriptū est nomen Domini. Titulus superinciditur ex 1. Reg. c. 17. *Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum.* Bella hoc symbolo feliciter per Carolum aduersus hæreticos annuimus peracta. Teste namque D. Ambrosiol. x. in Lucam. c. 21. p. (mih) 243. col. 1. *K. Goliae gladius hæreticorum est sermo in quem zelo Dei, non libidine imperij certamen assumpserat, quod audisset Philistæum maledicere Israël in dijs suis. Hinc superna erectus fiducia, Vadam (clamat) & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philistæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis.*

Talibus & dictis it contra dicta tyranni.

Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?

Nullū in cade nefas, nec sic ad prælia veni:

Nec tua, dicta ferox me terreat: feruida quamvis

Armaris clypeo, fidoque accingeris ense;

Telum immane manu quatens procedis in æquor

Ast ego diuino auxilio louis armipotētis

Fretus quem dictis laceras: in prælia veni.

Ad idem annuit alter symbolus, in quo acies armata conspicitur, cui præcedit columna nubis, Nomen Domini circumdans, cui inscribitur, *Eduxit nos in manu forti* 13. Exod. v. 14. & religionis Christianæ discrimen annuitur, cum Anno 1546. Ratisbonæ penè interceptum Carolum innumerabiles hæreticorum phalanges in vincula trahere potuissent (Christianis principibus vel colludentibus, vel conspirantibus vel negligentibus Caroli, & catholicæ religionis di-

Caroli ad pedes Redemptoris. (positi: Victoriæ coronatis Carolū: & Gladij in quadro

scrimina iuncta pergere) ni cunctatione victoriam primò, ponē se ipsos perdidissent. Tāto in discrimine Catholici Principes cum otiosi spectarent exitum; ipsi barbari Carolo obtulere suppetias: quibus neglectis, virtute fretus superna, nullo in summo periculo dedit timoris argumentum. Donec aduentante ex Italia milite, in apertum productis castris, Catholicam iterum religionem, Exercituum præeunte Deo, iuxta hostium tentoria eduxit in triumphum.

Tertium succedit symbolum, in quo Carolus coram Seruatoris Crucifixi imaginē impij militis glauce traiectam, procidens, se vindicem offert. *Me me vindice, si volueris.* Iris est supra Crucem, fœderis argumentum, quod Deus cum Cæsare iniit ad religionis custodiam.

Succedit quartū, vbi ad pedes Caroli catenatus iacet Io: Fridericus Saxonix Elector. Volitat cum lauro victoria, & canit Cæsar, *Desursum est.* Supra namque vires humanas victoria cognita Carolus, Caij Iulij vsurpatō symbolo *Veni, vidi, vici,* sed modeste inflexo, *Veni, vidi, at Deus vicit,* triumphum Cæsar Deo retulit auctori Victoriæ, & æqua diuisione de hostium manubijs credidit factis dare Deo, si huic soli gloriam, cætera sibi retineret.

In quarto symbolo est Gladius in quadro positus sublemmate, *funiculus triplex difficile rumpitur.* Quo Religio, Iustitia, Fortitudo Caroli annuitur. Omnia enim hæc in gladio habes. Religionem Crux innuit, gladij namque interfecatur capulus, & crucem formans religionis est argumentum, vnde mos inoleuit, Lituanis præcipue euaginato gladio stare, cum legitur Euangelium. Liber Ceremoniarum Pontificem Six-

XIII.
Gladius
cuius sit
symbolū?

XIV.

cum

cum galero in vigilia Natiuitatis Domini , qui muneris loco mittitur alicui Christiano Principi contra religionis hostes pugnanti , vel pugnaturus , vt Anno 1202. *Guilhelmo Scotorum* Regi Pontificius legatus ensẽm attulit cum galero purpureo , cuius capulus , vaginaque aurea , & gemmis distincta erant , vt Ecclesiæ defensori .

Iustitiæ symbolum gladius est ; vnde mos coram Regibus nudum præferre gladium , quem Rex Regum , & dominantium Dominus tradidit *in laudem bonorum , & malefactorum vindictam* . Prisci poetæ , quum principem officij admonere volebant , Iouem medium inter Themis , & Cratos in stellato folio , miro splendore quæque versum coruscante sedentem fingebant , cuius aquila , quæ Iouis armigera dicitur , & fulminis gestatrix , sceptrum flammis vndique euomens principibus in manus porrigat . *Themis* , quæ *Iustitia* est mater , ensẽm *τῆς ἀρετῆς* , quæ latine *Potentia* est , diadema aureum regibus largiente . Hoc autem inuolucro significabat , dum sceptrum ab Aquila Iouis iussu tribuitur , imperium non nisi à Deo dari , & ideo à *Themis* gladium porrigi , vt princeps nihil agat præter id , quod fas , & iura permittunt . À *Potentia* verò diadema exhiberi , ne coronas idest ciuitates , & prouincias , quæ mœnium , ac turrium figuram habent , opprimat armis , sed legibus , & humanitate conseruet . Ita *Camerarius Centur. 1. c. 76. Hor. Subcisu. : Idipsum Poliphilus hieroglyphicis suis demonstrauit , vbi in circulo trutinam pingit , quæ à gladio , cuius mucronem corona circumdat , dependet sub lemmate : Iustitia recta Amicitia , & odio euaginata , & nuda , & ponderata liberalitas regnum firmiter seruat . Anhaltinus Vualdesiæ comes nudum tenebat in symbolo gladium sub lemmate , Discite iustitiam moniti (Virgilianum est carmen) & non temnere diuos , fuit symbolum Bassani Regis Sicambriæ , qui nudum ferebat ensẽm , postquam capite filium damnasset rebellem .*

Fortitudinis tandem symbolum gladius est , eumque veluti numen adorarunt *Alani* : apud quos nec templum visitur , aut delubrum ; sed gladius barbarico ritu (ait *Amianus Marcellinus* , & *Iustinus lib. 43.*)

humi figitur nudus , eumque vt Martem regionum , quas circumeunt , præfulem vercundius colunt . Solo gladio cum *Mahometus II.* Turcarum Imperator fortitudinem vsurpare præsumeret , falcatum ensẽm dono petijt à *Georgio Castriotto Epiri Despote* , quo is tauri collum vno ictu dissecuisse fertur . Misit *Georgius* , sed facto periculo nemo est repertus qui medium tauri collum penetrare potuisset . Hinc adulterinam laminam sibi oblatam causanti Turcæ *Castriottus* respondit , *ipsissimum quo taurum decollasset , misisse gladium : at brachium mittere , nec potuisse , nec voluisse .*

Hoc funiculo Iustitiæ , & Religionis (quæ etiam apud Ethnicos Regum est primum officium) Romulus cum Reipublice illius omnium florentissimæ , & quæ tot sæculis Orbis imperium obtinuit , fundamenta iecisset , ante omnia constituit , vt regis munus præcipuumque foret , Religionis curam subire . *Hæc Regi elegit officia* (ait *Rossinus 4. Antiquit. Rom.*) *primum quidem templorum eum , sacrificiorumque , obtinere principatum , agique per eum omnia in honorem , cultumque Deorum .* Idem voluit *Plato* in sua Republica , morem probans *Ægyptiorum* , quos eruditionis gratia adiit , atque hoc nomine præcipue laudat : *apud quos* (inquit) *non licet regem absque Sacerdotio imperare : quinimo si ex alio genere quispiam regnum vsurparet , cogitur statim Sacris initiari , vt Rex sit , & Sacerdos .* *lib. 26. de Regno : Hunc morem Ægyptij ex Sacra veri Dei lege per Moysen explanata , desumpserant , quæ potissimum ratio Platonem ad eum (teste Ambrosio ser. 18. in psal. 118.) vt Moyses gesta , legis oracula , & Prophetarum dicta cognosceret .* Hinc *Melchisedech Rex Salem* , & Dei Sacerdos fuisse legitur *c. 14. Genes.* nam Hebræis vtraque dignitas regia scilicet , & Sacerdotalis coniuncta fuit , vt notat *Angelicus Doctor ep. ad Heb. c. 7.* Hunc morem aliæ gentes sequuntur *Sacerdotium ad firmamentum potentie adsumebant , quod piè , & religiose interpretando sonat , tutum non credisse regnum , nisi in quadro religionis firmarent .* Nam & veteres *Romani* fortitudine , & rebus gestis inclyti ; quoties ad res gubernandas siue ciuiles , siue bellicas conueniebant , ante omnia quid-

XV.

XVI.
Religio
primum
Regis offi-
cium.

XVII.

quidpiam de religione statuebant, *Antiquius ad salutem publicam rati* (ait Plutarchus) *si Magistratus Deos suspicerent, quàm hostes*

superarent: in vita Marcelli.

Religioni si adiungas iustitiã, & foris fortitudinẽ funiculũ habes, qui difficile rûpitur.

TRIBUNAL INQUISITIONIS.

XVIII.

A Carolo in Belgio erectum gemino ex-planetur symbolo, *Cerui*, & *Cataclysmi* à Deo immissi, quòd adeò sorderet Tellus, vt dilui non posset sine diluuiò aquæ immixtæ sanguini. Conspirantia itaque elementa aduersa Ignis, & Aqua; Cœlum, & Terra ad expurgationem generis humani; illud fulgure, hæc mari, vt hominem interciperent castra mouerunt, vt vel totum orbem vna posse trabe fulciri, diuinæ fuerit opus pietatis, & aram Ecclesiæ in arca saluari, ne in arena sepeliretur. Miserentis itaque non iudicantis opus Diluuium credimus, quo demersæ sunt species, ne periret genus. Vulnere veneno infecta igne, curantur vel ferro. Et licet atrox remedium videatur, & sæuum; quàm tamen salutare generi fuerit humano, pœnæ edocent à Deo immissæ, Diluuium, Linguarum confusio aduersus Nimrodum. Is primus fuit, qui minis ac pœnis exarsit in veri Dei cultores, indicto palam religioni bello; & Ignis elementaris instituto cultu; vt si ex animorum iactura æstimanda sint damna, perniciosior extitisse ignis videatur, quàm aqua. Deum itaque æmulatus *Carolus* aduersus Nouatores *Inquisitionis* tribunal erigit, vt quod herbarum succis mœderi non potuit, ferro sanaret, & igne. *Non veni pacem mittere, sed gladium*, & separare filium aduersus patrem, ne filius patrem amitteret aeternum prò temporali. Huius *Inquisitionis* origo adeò Nouatoribus odiosa, vt per eam vim clament inferri conscientijs, quibus tamen dominari (aiebat *Sigismundus Bathoreus* Rex Poloniæ) sibi referuauit in signum supremi Dominiij Omnipotens Deus. Ne por-

rò noua credatur inuentio, Sacrum confulant cronistam in 2. *Paral. c. 17. n. 6.* Rex Iosaphat derelictis Idolis, fecit vt vnà secum regnaret Sapientia institutis Sapientum virorum Academijs, qui populum diuinam edocerent legem. *Tertio autem anno regni sui misit de Principibus suis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum eis Leuitas &c. docebantque populum in Iuda habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum.* Vbi Abulensis q. 14. *Poterat hoc esse ad inquirendum de heretica prauitate. Sic etiam sunt apud nos Inquisitores hereticæ prauitatis, qui inquirunt circa eos, qui sunt infamati de heresi: Et q. 16. inquit, quare cum Sacerdotibus mitterentur Principes? Ipsi erant (respondet) executores contra infideles, & hereticos: Sacerdotes & Leuitæ erant tanquàm Inquisitores hereticæ prauitatis, & si qui nollent corrigi redeundo ad veram fidem, quod per potentiam istorum principum punirentur.* Sic de cœlesti Republica benemeritus princeps mirum in hostes suos consilium adhibuit, vt pugnam exordiretur mysta non milite, & bello finitimorum petitus non tam armis, quàm precibus funderet hostem. Felicior tamen, ni focios sibi iunxisset à vera religione dissociatos. Institutam namque à Salomone nauigationem in eam regionem, quæ Ophir dicitur diues auro, intermissam ipse frustra repetijt tēpestate conuulsis nauibus, atq; difractis: adeo nemo prosperè sine religionis clauo cursum tenere potest, ac naufragio sit obnoxius, oportet.

XX.

Ceruus adiungitur in altero symbolo, narium spiritu serpentes è cauernis eliciens sub lemmate euocat, & *enecat*.

XXI.

VIVO CAROLO CELEBRANTVR EXEQVIAE.

Q Væ symbolo Mortis catenatæ exaratur sub lemmate, *Mors illi ultra non dominabitur.* Vnum supererat *Carolo*, sibi imperare, & Mortem vincere. Vtrumque peregit. Imperium deponendo; & sibi præficam agendo. Vt posteris relinqueret quo-

modo contemnere mortem, voluit sibi exequias celebrari viuenti, vt vel mori disceret, vel mortem contemnere assuesceret; Stoicum illum apud Senecam imitatus, qui ep. 77. inter multos, quos *Tullius Marcellinus* morbo correptus conuocauerat, vt secun-

dum

dum amicorum consilia deliberaret de morte; Stoicus inter blanda, vel adulatoria quæ conuocati protulerant, ita fassus: *Noli mi Marcelline torqueri, tamquam de re magna deliberes. Non est res magna, viuere. Omnes serui tui viuunt, omnia animalia: magnum est, honestè mori, prudenter, fortiter. Cogita quamdiu idem facias. Cibus, somnus, libido: per hunc circulum curritur. Mori uelle non tam prudens, & fortis aut miser, sed etiam fastidiosus potest.* Maximum malum mors iudicatur: cum in illa nihil sit mali, nisi quod ante ipsam est, timeri. Quid prodest

euasisse tot urbes

*Argolicas, mediosq; fugã tenuisse per hostes? si in limine timemus securitatis? Stultum est timere, quod vitare non possumus. Hac conditione Orbem ingreditur homo, ut exeat. In hæc uerba iurauit; Statutum est omnibus hominibus semel mori. Honestè mori, Hoc est quod meditari tenemur. Mori namq; à natura est, honestè mori ab arte est. Meditare itaque (ait Epicurus apud Senecam ep. 26.) *utrum commodius sit, uel mortem transire ad nos, uel nos ad eam?* Nisi egregia res est, mortem condiscere. Superuacuum forsitam putas id discere, quo semel utendum est? hoc est ipsum, quare meditari debeamus. Se nuper discendum, quod an sciamus, experiri non possumus.*

Meditare mortem. Qui hoc dicit, meditari libertatem iubet. Qui mori didicit, seruire deditic: Semper itaque cogita, quomodo mortem non timeas. Idagas, ut tibi instar totius vitæ sit dies. Nec te mors rapiat, sed eam expecta. Ante senectutem curam impende, ut benè uiuas: in senectute, ne cadas, uel cedas, pergas: ac more imperatorio stans excipe mortem. Da operam ne quid inuitus facias. Finem sine tristitia cogita: quem felicem habebis, si ad mortem prius, quam ad vitam media disponas. Vitam natura instruit, & munit; tibi datum solummodo mortis præparare uaticum. Quale sit? si ignoras, dat tibi *Lignum Vitæ* Domus Austriaca. Ad hoc porrige manum, & inter mortuos in æternum uiues. Adamus morti destinatus ob inobedienciæ piaculum, de Paradiso eijcitur, *ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno uitæ, & comedat, & uiuat in æternum, Genes. 2.* Lignum Vitæ ne clausum in Paradiso credas, Epulum suspice Eucharisticum, quod Austriacæ est felicitatis astrum, & numquam deficientis imperij repromissio. *Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.* Viaticum hoc sibi delegit *Carolus* in illa eremo (quam sibi delegerat in gymnasium, ubi disceret sanctè mori) cuius in fortitudine ambulauit usque ad montem Dei.

FINIS TOMI VII. Anno 1679.

Errata breuiter percurri: nonnulla offendi, cum tamen ueritatem non lædant, te lectorem Bibliopola rogar, ut impressioni parcas, quæ errorum mater menda cuitare non potest, cum uelit.

O P E R A

Io: Palatii iam typis data.
Monarchia Occidentalis in octo uolumina distributa, à Carolo M. usque ad Leopoldum I. Et sunt.
Aquila inter Lilia.
Aquila Saxonica.
Aquila Sancta.
Aquila Franca.
Aquila Sueua.
Aquila Vaga.
Aquila Austriaca I.
Aquila Austriaca II.

Apologia contra folium &c. 12.
Armonia Cõtemplatiua 16. figurato.
Aquila Romana foglio figurato.
Commentaria super 4. Institutio-
num libros 4.
Leo Maritimus 12.
De Luminaribus Mundi Pontifice,
& Rege quod M. S. circumfertur.
Meditationi sopra la Passione di Gesu
Cristo 24.
Metamorfosi d'Ouidio in Prosa con
Allegorie figurato sotto nome di Fran-
cesco Bardi 8.

O P E R A

*Io: Palatii quàm breuiter typis
danda.*
Gesta Pontificum à Petro usque in
presentem diem cum figuris.
Vite de Romani Pontifici figurato.
Giurisprudenza volgare.
Commentaria in Decretales contra
doctissimum Fagnanum.

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the war. It is followed by a detailed account of the operations of the army and the navy. The report then discusses the financial situation and the state of the public mind. It concludes with a summary of the achievements of the government and a forecast for the future.

The operations of the army have been successful in many respects. The navy has also performed well. The financial situation is stable and the public mind is in a state of confidence. The government has achieved many important goals and is well-prepared for the future.

The following table shows the results of the operations of the army and the navy. It is divided into two columns: Army and Navy. The rows show the number of ships, the number of men, and the number of guns.

Category	Army	Navy
Ships	100	50
Men	10,000	5,000
Guns	1,000	500

